T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI (TÜRK İSLÂM EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

AHÎZÂDE ABDÜLHALÎM EFENDİ'NİN ŞEVÂHİDÜ'N- NÜBÜVVE TERCÜMESİ
(İnceleme-Metin)

Doktora Tezi

Faruk SÖNMEZ

ANKARA-2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI (TÜRK İSLÂM EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

AHÎZÂDE ABDÜLHALÎM EFENDİ'NİN ŞEVÂHİDÜ'N-NÜBÜVVE TERCÜMESİ
(İnceleme-Metin)

Doktora Tezi

Faruk SÖNMEZ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR

ANKARA-2021

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI

AHÎZÂDE ABDÜLHALÎM EFENDİNİN ŞEVÂHİDÜ'N- NÜBÜVVE TERCÜMESİ

(İNCELEME-METİN)

DOKTORA TEZİ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ZÜLFİKAR GÜNGÖR

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

ADI VE SOYADI	İMZASI
1- PROF. DR. ZÜLFİKAR GÜNGÖR	
2- DOÇ. DR. YAŞAR DAŞKIRAN	
3- PROF. DR. ABDÜLMECİT İSLAMOĞLU	
4- PROF. DR. MEHMET AKKUŞ	
5- DOÇ. DR. ERDEM CAN ÖZTÜRK	

Tez Savunması Tarihi

15/06/2021

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR danışmanlığında hazırladığım **"Ahîzâde Abdülhalîm Efendinin Şevâhidü'n- Nübüvve Tercümesi (İnceleme-Metin)"** adlı doktora tezimdeki bütünbilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 2021

Faruk SÖNMEZ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER II
ÖNSÖZ VIII
GİRİŞ 1
A. ARAŞTIRMANIN KONUSU, KAPSAMI, AMACI, YÖNTEMİ VE ÖNEMİ ..1
A.1. Tezin Konusuve Kapsamı 1
A.2. Tezin Amacı 3
A.3. TezinYöntemi 3
A.4. Tezin Önemi 4
B. AHĪZĀDE ABDÜLHALĪM EFENDİ'NİN YAŞADIĞI DÖNEMİN ÖZELLİKLERİ 4
B.1. Siyāsī Durum 5
B.2. Kültürel ve Edebī Durum 7
BİRİNCİ BÖLÜM 10
1. MOLLĀ CĀMĪ'NİN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ 11
1.1. Hayatı 11
1.2. Şahsiyeti 12
1.3. Eserleri 15
1.3.1. Fātihatü'ş-şebāb 16
1.3.2. Vāsıtatü'l-ıkd 16
1.3.3. Hātimetü'l-hayāt 16
1.3.4. Heft Evreng 16
1.3.4.1. Silsiletü'z-zeheb 17
1.3.4.2. Salāmān u Absāl 17
1.3.4.3. Tuhfetü'l-ahrār 17
1.3.4.4. Subhatü'l-ebrār 18
1.3.4.5. Yūsuf u Züleyha 18
1.3.4.6. Leylā vü Mecnūn 19
1.3.4.7. Hırednāme-i İskenderī 19
1.3.5. Nefehātü'l-üns 20
1.3.6. Bahāristān 21

1.3.7. Fevā'idü'z-Ziyā'iyye fī şerhi'l-Kāfiye 21
1.3.8. Tefsīrü'l-Kur'ān 22
1.3.9. Feiyyāye Ferhabūn Ayetinin Tefsiri 22
1.3.10. Şerh-i Fusūsu'l-hikem 22
1.3.11. Nakdu'n-nusūs fī Şerh-i Nakşu'l-fusūs 22
1.3.12. Levā'ih 23
1.3.13. Risāle fi'l-vücūd 23
1.3.14. Risāletü Tahkīku Mezhebi Sūfiyye ve Mütekellimīne ve Hükemā 23
1.3.15. ed-Dürretü'l-fāhire 23
1.3.16. Tercüme-i Hadis-i Erbaʿīn 24
1.3.17. Menākıb-ı Hazret-i Mevlevī 24
1.3.18. Menākıb-ı Şeyhü'l-İslām Hāce Abdullāh-ı Ensārī 24
1.3.19. Şerh-i Dü-beyt 24
1.3.20. Şerh-i Beyt Çend Mesnevī 25
1.3.21. Suhānān-ı Hāce Pārsā 25
1.3.22. Eşiʿʿatü'l-lemaʿāt 25
1.3.23. Risāle-i Mūsikī 25
1.3.24. Risāle-i Kübrā der Muʿammā 26
1.3.25. Risāle der ʿİlm-i Kāfiye 26
1.3.26. Risāle-i Arūz 26
1.3.27. Risāle-i Münşe'āt 26
1.3.28. Risāle-i Suāl ve Cevāb Hendusetān 27
1.3.29. Risāle der Menāsikü'l-hac 27
1.3.30. Ser-rişte-i Tarīk-i Hācegān 27
1.3.31. Risāle-i Tehlīliyye 27
1.3.32. Risāle der Şerh-i Rubā'iyyāt 27
1.3.33. Risāle-i Şerh-i Hadīs 28
1.3.34. Risāle-i Sarf 28
1.3.35. Risāle-i Şerh-i Beyt-i Hüsrev-i Dihlevī 28
1.3.36. Risāle-i Tarīk-ı Sūfiyāne 28
1.3.37. Tecnīsü'l-lugat 28
1.3.38. Levāmi′ 28

1.3.39. Risāle-i Tercüme-i Kelimāt-ı Kudsiyye 29
1.3.40. Risāle-i Sagīr der Muʿammā 29
1.3.41. Şevāhidü'n-nübüvve 29
İKİNCİ BÖLÜM 30
2. AHĪZĀDE ABDÜLHALĪM EFENDİ'NİN HAYATI ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ 31
2.1 Hayatı 31
2.1.1. Doğum Yeri ve Tarihi 31
2.1.2. Adı ve Mahlası 32
2.1.3. Ailesi 32
2.1.4. Tahsili ve Hocaları 36
2.1.5. Vazifeleri 38
2.1.6. Talebeleri 39
2.1.7. Tarikatı 41
2.1.8. Hattatlığı 42
2.1.9. Vefatı 42
2.2. Şahsiyeti 43
2.2.1.İlmī Şahsiyeti 43
2.2.2. Edebī Şahsiyeti 44
2.3. Eserleri 46
2.3.1. Fıkıh Eserleri 47
2.3.1.1. Risāle fī Mefhūmi'l-muhālefe 47
2.3.1. 2. El-Mesāilü'l-fıkhiyye el-mültekata 48
2.3.1.3. Risāle fī Mebhasi'l-istishāb 48
2.3.1.4. Mu'ārada fī mes'eleti'-radā' 48
2.3.1.5. İtirāz-ı Merhūm Abdülhalīm Efendi 49
2.3.1.6. Abdülhālīm Efendi'nin Devran ve Raks Hakkında Fetva Sūreti 49
2.3.1.7. Tahkīku mes'eletin min mesāili't-Tatarhaniyye 49
2.3.1.8. Risāle fi'l-müddeī ve'l-müddeā aleyh 49
2.3.1.9. Hidāye Hāşiyesi 50
2.3.1.10. Fetāva 50
2.3.1.11. Camiu'l-fusuleyn Haşiyesi 51
2.3.1.12. Eşbah ve'n-nezair Haşiyesi 51

2.3.1.13. Dürer ve'l-gurer Haşiyesi 51
2.3.2. Tefsir Eserleri 51
2.3.2.1. Enbiya Sûresi 1. Ayet 51
2.3.2.2. Ahzap Sûresi 38,39 ve 40. Ayetler 52
2.3.2.3. Nur Sûresi 4 ve 5. Ayetler 52
2.3.3.Diğer Eserleri 52
2.3.3.1. Riyazü's-sādāt fi isbāti'l-kerāmāt li'l-evliyāi hāle'l-hayāt ve ba'de'l-memāt 52
2.3.3.2. Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi 53
2.3.3.3. Münşeāt 53
2.3.3.4. Risale fi's-sa'yi ve'l-batāle 53
2.3.3.5. Ta'līkāt ālā şurūhi'l-miftāh 53
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 54
MOLLĀ CĀMĪ'NİN ŞEVĀHİDÜ'N-NÜBÜVVE'Sİ VE TÜRKÇE TERCÜMELERİ 55
3.1.Mollā Cāmī'nin Şevāhidü'n-nübüvve'si 55
3.1.1. Muhtevası 56
3.1.2. Kaynakları 60
3.1.2.1Kutsal Kitaplar 61
3.1.2.2.1.Kur'ān-ı Kerīm 61
3.1.2.2.3. Tevrāt 63
3.1.2.2.4. Zebūr 64
3.1.2.3. Hadis Kitapları 65
3.1.2.3.1. Sahīh-i Buhārī 65
3.1.2.3.2. et-Tārihu'l-Kebīr 66
3.1.2.3.3. Kitābü's-Sünen 67
3.1.2.3.4. Cāmi'ü'l-usūl 68
3.1.2.4. Siyer Kaynakları 69
3.1.2.4.1. Şerefü'l-Mustafā 69
3.1.2.5. Tasavvuf Kaynakları 70
3.1.2.5.1. Fütūhāt-ı Mekkiyye 70
3.1.2.5.2. Sıfatu's-safve 71
3.1.2.6. Diğer Dinī Kaynaklar 72

3.1.2.6.1. Rebī'ü'l-ebrār ... 72
3.1.2.6.2. Delā'ilü'n-nübüvve ... 73
3.1.2.7. Şahıs Kaynakları ... 74
3.1.3.Dil ve Üslüp ... 75
3.2. Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi ... 75
3.3. İbrahim b. Hızır'ın Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi ... 78
3.4. Senā'ī'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi ... 81
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ... 84
AHĪZĀDE ABDÜLHALĪM EFENDİ'NİN ŞEVĀHİDÜ'N-NÜBÜVVE TERCÜMESİ ... 85
4.1. Tertip Hususiyetleri ... 85
4.2. Dil ve Üslup Özellikleri ... 86
4.3. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin Esere Yaptığı İlaveler ... 92
4.4. Tercüme Faaliyetleri ve Ahīzāde Abdühalīm Efendi'nin Tercüme Metodu ... 98
BEŞİNCİ BÖLÜM ... 104
AHĪZĀDE ABDÜLHALĪM EFENDİ'NİN ŞEVĀHİDÜ'N-NÜBÜVVE TERCÜMESİ'NİN DİĞER ŞEVĀHİDÜ'N-NÜBÜVVE TERCÜMELERİYLE MUKAYESESİ ... 105
5. 1. Tertip Hususiyetleri ... 106
5.2. Dil ve Üslūp Özellikleri ... 107
5.3. Eklemeler ... 110
ALTINCIBÖLÜM ... 114
6. METİN TESPİTİ İLE ALAKALI HUSUSLAR ... 115
6.1. Nüsha Tavsifleri ... 116
6.2. Nüshaların Değerlendirilmesi ... 133
6.3.MetninHazırlanmasındaİzlenen Yöntem ... 138
6.3.1.Çeviriyazıda Esas Alınan Usūl ve Metin İle Alakalı Bazı Özel Hususlar ... 138
6.3.2. Ayet ve Hadislerin Yazımı ... 141
6.3.3. Arapça ve Farsça İbarelerin Yazımı ... 141
6.3.4. Der-kenar Notlarının Yazımı ... 142
6.3.5. Transkripsiyon Alfabesi ... 144
KAYNAKÇA ... 151
ÖZET ... 166

ABSTRACT..... 168
METİN..... 170

ÖNSÖZ

Türk-İslām edebiyatı eserlerine bakıldığında Hz. Peygamber'i anlatan türlerin geniş bir yer tuttuğu görülmektedir. Doğumundan vefātına kadar Hz. Peygamber'in hayatına dair bütün olaylar manzum veya mensur eserlerin konusu olmuştur. Edebiyatımızda sadece Hz. Peygamber'i konu edinen; mevlid, şemāil, hilye, naʿt, mirācnāme, hicretnāme, regāibnāme, esmā-i nebī, şefāatnāme, gazavāt-ı Resūl, kırk hadis, yüz hadis ve bin hadis gibi müstakil eserler mevcuttur. Bu müstakil türlerin yanında ilk İslami eserlerden başlayarak gönümüze kadar gelen Türk edebiyatının pek çok türünde Hz. Peygamber'e bir vesileyle atıflarda bulunulmuştur.

Hz. Muhammed'in peygamberliğini ispat etmek maksadıyla yazılan ve birbirine yakın anlama gelen türler vardır. Bu türler; delā'ilü'n-nübüvve, a'lāmü'n-nübüvve, şevāhidü'n-nübüvve, me'āricü'n-nübüvve, hasā'isü'n-nebi, beşā'irü'n-nübüvve, isbātü'n-nebī, isbātü'r-risāle, āyātü'n-nübüvve ve hüccetü'n-nübüvve'dir. Daha çok delā'ilü'n-nübüvve olarak bilinen bu türler; Hz. Peygamber'in bizzat gösterdiği ya da nübüvvetine alamet olmak üzere şahsı dışında tezahür eden tabiatüstü hadiseleri konu edinir.

Şevāhidü'n-nübüvve Mollā Cāmī'nin tefsir, hadis, megazi, siyer ve diğer pek çok İslamī eserden istifade ederek, Hz. Peygamber'in nübüvvetini delillerle anlattığı mensur eseridir. Şevāhidü'n-nübüvve türünde eserler Arapça ve Farsça kaleme alınmış ve farklı dillere tercüme edilmiştir. Türk edebiyatında şevāhidü'n-nübüvve denilince akla ilk olarak Mollā Cāmī'nin eseri gelmektedir. Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve*'sinin Türkçeye dört tercümesi yapılmıştır. Bu eserler içerisinde Ahīzāde Abdülhālīm

Efendi'nin çevirisi Kātip Çelebi'nin de belirttiği gibi dil ve üslūp bakımından ön plana çıkmaktadır.

Eski Türk Edebiyatında divan ve mesnevi gibi manzum eserlere çokça rağbet edildiği görülmektedir. Bu sebeple mensur eserlerin ikinci planda kaldığı söylenebilir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin Şevāhidü'n-nübüvve adlı eseri üzerine ilmī bir çalışmanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Önemli bir Osmanlı ālimi olan Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin bütün yönleriyle tanıtılmamış olması ve XVII. yüzyılın başında orta nesir ile kaleme alınmış *Şevāhidü'n-nübüvve* adlı eserinin ilmī usullerle bir neşrinin yapılmamış olması bizi bu çalışmaya sevk etmiştir.

Çalışmamız giriş ve altı bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın konusu, amacı, yöntemi ve öneminden bahsedilmiştir. Yine burada Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin yaşadığı devrin siyasi, kültürel ve edebi durumu hakkında da bilgi verilmiştir.

I. Bölüm'de, eserin asıl müellifi olan Mollā Cāmī'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleri hakkında ayrıntıya girilmeden kısa bilgiler aktarılmıştır.

II. Bölüm'de, *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin mütercimi olan Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleri üzerinde durulmuştur. Bu bölümde Ahīzāde'nin talebesi olan Nev'ī-zāde Atā'ī'nin "*Hadāiku'l-hakāik fī Tekmileti'ş-Şakāik*" adlı eseri olmak üzere Ahīzāde hakkında bilgi veren; tezkireler, edebiyat tarihleri, ansiklopediler ile son zamanlarda yazılan tez ve makalelerden istifāde edilmiştir.

III. Bölüm'de, Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve*'si ve Türkçeye yapılmış dört tercümesi üzerinde durulmuştur. *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin aslı tanıtılırken Cāmī'nin eserde kullandığı kaynaklar, yaptığı iktibaslar ve eserin dili üzerinde durulmuştur. Türkçeye yapılmış dört tercümenin kimler tarafından ve hangi tarihlerde yazıldığı ayrıca bu tercümeler ile alakalı yapılmış ilmī çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir.

IV. Bölüm'de, Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'nin; tertip hususiyetleri, dil ve üslūp özellikleri, eklemeler ve tercüme metodu gibi hususiyetler ayrıtılı olarak incelenmiştir.

V. Bölüm'de, *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin Türkçe tercümeleri mukayese edilmiştir. Tercümeler; tertip hususiyetleri, dil ve üslūp özellikleri, eklemeler ve tercüme metodu bakımından mukayese edilmiştir.

VI. Bölüm'de, yapılan çalışmalar neticesinde Türkiye'deki kütüphanelerde tespit edilen ve Ahīzāde'ye ait olan bütün Şevāhidü'n-nübüvve tercümelerinin yazma nüshaları tanıtılmıştır. Yine bu bölümde, *Şevāhidü'n-nübüvve* metninin ortaya konmasıyla alakalı hususlar üzerine durulmuştur. Ayrıca çeviriyazıda izlenen yöntem, ayet ve hadislerin yazımıArapça ve Farsça ibareler ile derkenar notların yazımı gibi başlıklara yer verilmiştir.

Çalışmamız neticesinde ulaşılan bilgi ve kanaatler sonuç bölümünde maddeler hālinde verilmiş; istifāde edilen kaynaklar ise kaynakça başlığı altında sıralanmıştır. Son olarak *Şevāhidü'n-nübüvve Tecümesi*'nin tenkitli metni verilmiştir.

Doktora ders dönemimde tezimizin son aşamasına kadar devam eden süreçte, bizden desteklerini esirgemeyen ve bize çok kıymetli mesailerini veren muhterem hocam Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR'e sonsuz teşekkürlerimi arz ederim. Bu çalışma esnasında engin bilgileriyle bizlere yol gösteren ve yardımcı olan muhterem hocam Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ'a müteşekkirim. Ayrıca yetişmemizde emeği olan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Ali YILMAZ, Prof. Dr. Abdülmecit İSLAMOĞLU, Doç. Dr. Erdem Can ÖZTÜRK ve Doç. Dr. Yaşar DAŞKIRAN'a şükranlarımı sunarım. Tezimin her aşamasında fikirlerine başvurduğum, engin bilgileri ve tavsiyelerinden çok istifade ettiğim, kıymetli hocalarım Doç. Dr. Mehmet Nuri ÇINARCI ve Arş. Gör. Dr. Mehmet Şirin ALADAĞ'a teşekkürü borç bilirim. Ayrıca tezimdeki ayet ve hadislerin yazımı ile kaynak gösterilmesinde ve diğer teknik konularda bana yardımcı olan meslektaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Haşim ÖZDAŞ, Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan KALAÇ, Arş. Gör. Muhammed Akif TİYEK ve Dr. Ali İNAN'ateşekkür ederim.

Son olarak, bu çalışma esnasında destekleriyle sürekli yanımda olan fedākār eşim, Fatma SÖNMEZ ve oğlum Mustafa Halid SÖNMEZ'e sonsuz sevgi ve şükranlarımı sunuyorum.

Faruk SÖNMEZ

ANKARA, 2021

KISALTMALAR

AKMB : Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı

Bkz. : Bakınız

Blm. : Bölümü

b. : Bin

c. : Cilt

c.c. : Celle Celāluhu

Çev. : Çeviren

DİA. : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Dr. : Doktora, Doktor.

Edt. : Editör

h. : Hicrī

Haz. : Hazırlayan (lar)

Hz. : Hazret

İÜ : İstanbul Üniversitesi

KB : Kültür Bakanlığı Yayınları

Kit. : Kitaplığı

Ktp. : Kütüphane

m. : Miladī

Mad. : Maddesi

MEB. : Milli Eğitim Bakanlığı

MÜ. : Marmara Üniversitesi

Nu. : Numara

nşr. : Neşreden

ö. : Ölüm Tarihi

r. : Rumī

s. : Sayfa

S. : Sayı

s.a.v. : Salla'llāhu aleyhi ve sellem

SBE. : Sosyal Bilimler Enstitüsü

TDK. :Türk Dil Kurumu

Terc. : Tercüme

Thk. : Tahkik

TTK. : Türk Tarih Kurumu

Ü. : Üniversite

vb. : Ve benzeri

vd. : Ve devamı

vr. : Varak

YL : Yüksek Lisans

yy. : Yüzyıl

Yz. : Yazma eser

Yaz. : Yazmalar

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU, KAPSAMI, AMACI, YÖNTEMİ VE ÖNEMİ

A.1. Tezin Konusuve Kapsamı

Şair ve yazarlarımızın en önemli ilham kaynaklarından birisi olan Hz. Peygamber hakkında çok sayıda eser yazılmıştır. İslam'da Peygamber sevgisi Allah sevgisinden sonra gelen en mühim duygudur. Yüce Peygamberi sevmek sadece kalple alakalı bir duygu değil aynı zamanda imanî boyutu olan bir olgudur.[1]Türk İslam Edebiyatı metinleri incelendiğinde, Hz. Peygamber ile alakalı eserlerin oluşturduğu türlerin çok önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu türlerin başında na't, mevlid, mi'rāciye, hilye, kırk hadis, esmā-i hüsnā, siyer-i nebi ve şemāiller gelmektedir. Bu türler kadar yaygın olmasa da Hz. Peygamber ile ilgili olarak kaleme alınan türlerden biri de delā'il veya şevāhīd olarak adlandırılan türdür. Arapça pek çok numunesi bulunan bu türün Farsça olarak kaleme alınan en meşhur örneği, şevāhīd türüne adını da veren Mollā Cāmī'nin *Şevāhīdü'n-nübüvv*e'sidir.[2]

Şevāhīdü'n-nübüvve, Mollā Cāmī'nin tefsir, hadis, siyer, megazi kitaplarından hareketle Hz. Muhammed'in peygamberliğinin delillerini anlattığı eseridir. Bu türde özellikle Arapça ve kısmen de Farsça pek çok eser kaleme alınmış; bunlar farklı dillere çevrilmiştir. Bununla birlikte, Hz. Muhammed'in nübüvvetinin delillerini anlatan eserlerden, dilimize çevrilenler arasında en fazla ilgi gören ve en çok şöhret bulanın

[1] Zülfikar Güngör, *Türk Edebiyatında Türkçe Manzum Hilye-i Nebevīler ve Nesīmī Mehmed'in Gülistān-ı Şemāl'i*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara, 2000, s.14.

[2] Erdem Can Öztürk, *Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi; İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin,* Gece Kitaplığı, Ankara, 2015. s. 9.

Şevāhīdü'n-nübüvve olduğu söylenebilir. Mollā Cāmī'nin *Şevāhīdü'n-nübüvve* adlı eserinin tespit edebildiğimiz kadarıyla Türkçede dört tercümesi bulunmaktadır. Bunlar Lāmi'ī Çelebī'nin *Şevāhīdü'n-nübüvve Tercümesi* h. 915 (m.1510), İbrahim İbn Hızır'ın *Şevāhīdü'n-nübüvve Tercümesi* h. 918 (m.1512/1513), *Senā'ī'nin Şevāhīdü'n-nübüvve Tercümesi* h. 962 (m. 1554/1555) ve Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhīdü'n-nübüvve Tercümesi* h. 1009 (m. 1600/1601)'dir.

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, 16. yüzyılın son yarısı ile 17. yüzyılın başlarında yaşamış önemli bir Osmanlı ālimidir. Ahīzāde'nin diğer Şevāhīdü'n-nübüvve mütercimleri gibi kelime kelime çeviriden ziyade, kendi edebî birikimini kullanarak daha iyi bir eser meydana getirdiği söylenebilir. Bununla ilgili olarak Kātip Çelebi de *Keşfü'z-zünūn*'da Ahīzāde'nin *Şevāhīdü'n-nübüvve Tercümesi*'nin, Türkçeye yapılmış en güzel çeviri olduğunu söyler.[3]

Yaptığımız araştırmalar neticesinde Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin Şevāhīdü'n-nübüvve Tecümesi'nin günümüz harflerine çevrilmediği ve ilmī bir neşrinin yapılmadığı tespit edilmiştir. Eserin yurtiçi ve yurtdışı kütüphanelerinde 25 nüshası bulunmuştur. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhīdü'n-nübüvve Tecümesi*'nin tenkitli bir metninin ortaya konulması; aynı zamanda müellifin hayatı, şahsiyeti ve eserleri,metnin dil ve muhteva özellikleri hakkında bilgi verilmesi ayrıca diğer Şevāhīdü'n-nübüvve tercümeleri ile mukayesesi tezimizin kapsamını oluşturmuştur.

[3] Kātip Çelebi, *Keşfü'z-Zunūn*, Terc. Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 5 C, İstanbul, 2007,c. 1, s. 266.

A.2. Tezin Amacı

Mollā Camī, *Şevāhīdü'n-nübüvve* adlı eserini Alī Şīr Nevāyī'nin isteği üzerine 1480 yılında Farsça kaleme almıştır. *Şevāhīdü'n-nübüvve*; tefsir, hadis, siyer ve megazi kitaplarından hareketle Hz. Muhammed'in peygamberliğinin delillerini anlatan bir eserdir. Mollā Camī'nin diğer pek çok eseri gibi bu eseri de Türkçeye tercüme edilmiştir. Eserin 16. yüzyılda üç, 17. yüzyılda ise bir tercümesi vardır. Tezimizin amacı Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhīdü'n-nübüvve Tecümesi*'nin tenkitli metnini en doğru şekilde ortaya koymak, müellifi hakkında ayrıntılı bilgi vermek, eseri şekil, muhteva, dil ve üslup bakımından incelemektir. Bunlarla birlikte Türkçeye yapılmış diğer Şevāhīdü'n-nübüvve tercümeleri hakkında bilgi vererek, bu eserler ile mukayesesini yapmaktır. Ayrıca Mollā Camī'nin Farsça eseri incelenerek, kaynak eser ile tercüme eserler arasındaki farkları ortaya koymaktır.

A.3. TezinYöntemi

Bu çalışmamızda eserin müellifi olan Mollā Camī'nin hayatı, şahsiyeti, eserleri ve çeviri metni üzerinde durulmuştur. Ayrıca eserin mütercimi olan Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleri hakkında ayrıntılı malumat verilmiştir. Mollā Cāmī'nin eseri göz önünde bulundurularak Ahīzāde'nin tercümeyle beraber esere kattıkları ortaya konulmuştur. Bu sayede hem Ahīzāde'nin tercüme yöntemi hem de nesir alanındaki maharetini gösteren örnekler verilmiştir. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve* tercümesi ile kendisinden önce çevirilen *Şevāhidü'n-nübüvve* tercümeleri mukayese edilmiştir. Bu çalışma ile tercümelerin ortak yönleri ve farklılıkları ortaya konulmuştur. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhidü'n-*

*nübüvve Tercümesi'*nin Türkiye kütüphanelerinde tespit ettiğimiz 22 nüshası temin edilmiştir. Doğru metnin inşası için bu nüshaların tamamı taranmış, neticede üç nüsha tenkitli metne uygun görülmüştür.

A.4. Tezin Önemi

Çalışmamız, öncelikle Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi* metninin transkripsiyonlu şeklini ortaya koyarak, bilim insanlarına ve bu alana ilgi duyan insanların istifadesine sunmuştur. Bir Osmanlı ālimi olan Ahīzāde Abdülhalīm Efendi bütün yönleriyle tanıtılarak, özellikle sanatçı kimliği ortaya konulmuştur. Süslü nesir, yer yer de orta nesir ile kaleme alınan *Şevāhīdü'n-nübüvve Tercümesi*, dönemin dili hakkında fikir vermiştir. Ahīzāde'nin *Şevāhīdü'n-nübüvve Tercümesi* ile diğer tercümeler karşılaştırılarak aradaki farklar görülmüş, tercüme metodları tespit edilerek böylece dönemin tercüme anlayışı hakkında bir kanaate varılmıştır.

B. AHĪZĀDE ABDÜLHALĪM EFENDİ'NİN YAŞADIĞI DÖNEMİN ÖZELLİKLERİ

Ahīzāde Abdülhālīm Efendi'nin yaşadığı dönem XVI. yüzyılın ikinci yarısı ile XVII. yüzyılın başlarını kapsamaktadır. XVI. yüzyıldaki ulemā zümresine mensup "Ahīzāde" ailesinden gelen Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, h. 963/ 1556 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Ahīzāde Osmanlı Devleti'nin yükselme dönemi padişahları;KanūnīSultānSüleymān (v. 974/1566), II. Selim(v. 982/1574), III. Murad (v. 1003/1995) ve III. Mehmed (v. 1012/1603) dönemlerinde yaşamıştır. İyi bir tahsil gören

Ahīzāde; İstanbul, Bursa ve Edirne'de farklı vazifelerde bulunmuş meşhur bir devlet adamıdır. Kadılık, kazaskerlik, müderrislik gibi görevlerin yanında; mütercimlik, hattatlık ve şairlik gibi meziyetlere sahip çok yönlü bir şahsiyettir.

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin yaşadığı yıllar, Osmanlı Devleti'nin en parlak dönemine denk gelmektedir. Bir devlet adamı ve müderris olan Ahīzāde'nin hayatını ve eserlerini anlayabilmek için yaşadığı dönemin siyāsī, kültürel ve edebī durumundan bahsetmek gerekmektedir. Bu düşünceden hareketle giriş bölümünde Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin yaşadığı devrin siyāsī hayatı hakkında bilgi verilerek ardından kültürel ve edebī durumları hakkında bilgi verilecektir.

B.1. Siyāsī Durum

XVI. yüzyılın ikinci yarısı, Osmanlı Devleti'nin güçlü padişahlarla büyümesini sürdürdüğü bir dönemdir. Bu dönemin en önemli padişahı Kanūnī Sultān Süleymān'dır. 1520 yılında tahta çıkan Kanūnī Sultān Süleymān yaklaşık yarım asra yakın bir zaman diliminde hüküm sürmüştür. Osmanlı Devleti'ni bir dünya imparatorluğu hāline getiren Sultān Süleymān; Belgrad, Orta Avrupa, Rodos ve Akdeniz'e birçok sefer düzenlemiştir. Batılıların "Muhteşem Süleymān" olarak bildiği Kanūnī, fetihlerin yanı sıra hukuk, bürokrasi ve bilim alanında yaptığı yeniliklerle devleti büyük bir medeniyet imparatorluğu hāline getirmiştir.[4]

Kanūnī Sultān Süleymān'ın vefatından (1566) sonra yerine oğlu II. Selim tahta geçmiştir. Babası kadar mahir olmayan II. Selim, devlet işlerini daha çok sadrazam

[4] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi,* 2. C. TTK. Ankara, 1995, c. 1, s. 526.

Sokullu Mehmed Paşa'ya bırakmıştır. Bu dönemde fetihler devam etmiş; Sakız, Kıbrıs, Tunus ve Yemen tamamıyle İmparatorluk topraklarına katılmıştır. II. Selim dönemindeki en talihsiz olay ise Türk donanmasının İnebahtı Savaşı ile Akdeniz'de Haçlı donanmasına yenik düşmesidir.[5]

Osmanlı Devleti'nin 12. Padişahı olan III. Murad, babası II. Selim'in 1574 yılında vefatıyla tahta çıkmıştır. Babası gibi III. Murad da devlet işlerinde yetkiyi sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'ya bırakmıştır. Aynı zamanda bir şair olan III. Murad, sanat ve eğlenceye düşkün bir padişah olarak bilinmektedir. Sokullu Mehmed Paşa'nın marifetiyle devlet bu dönemde en geniş sınırlara ulaşmıştır. Kuzey Afrika'da Fas'ın ele geçirilmesiyle bu bölgedeki Portekiz üstünlüğüne son verilmiştir. Yine Kanūnī Sultān Süleymān döneminde alınan Orta Avrupa topraklarında barış ve sükūnet devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin İran ile yaptığı antlaşma ile Doğuda en geniş sınırlara ulaştığı Ferhat Paşa Antlaşması III. Murad zamanında imzalanmıştır.[6]

III. Murad'ın 1595 yılnda vefatından sonra yerine oğlu III. Mehmed geçmiştir. III. Mehmed XVI. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı idāresinde söz sahibi olmuş Safiye Sultan'ın oğludur. Kanūnī Sultān Süleymān'dan yaklaşık 30 yıl sonra sefere çıkan ilk Osmanlı padişahıdır. III. Mehmed dönemi Avrupa'da Avusturya ile şavaşların devam ettiği, Haçova Muharebesi'nin yapıldığı ve Eğri Kalesi'nin fethedildiği bir dönemdir. Anadolu'da Celali İsyanları'nın sıkça baş gösterdiği bir dönem yaşanmaktadır. Doğuda

[5] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi,*c. 1, s. 526.

[6] Feridun M. Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015, s. 339.

ise Safeviler iç karışıklıklardan yararlanarak Ferhat Paşa Antlaşma'sıyla kaybettikleri Tebriz ve Revan'ı geri almışlardır. III. Mehmed 1603 yılında 37 yaşındayken İstanbul'da vefat etmiştir.[7]

B.2. Kültürel ve Edebī Durum

Osmanlı Devleti, XVI. yüzyılda sınırları Batıda Avusturya-Macaristan, doğuda İran, Kuzeyde Kırım, Güneyde Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika'ya uzanan büyük bir cihan İmparatorluğudur. Osmanlı padişahları fetihlere paralel olarak bilim, kültür ve edebiyata önem vermişlerdir. Bu dönemde İstanbul şairlerin en önemli merkezi hāline gelmiştir.[8] Kendileri de birer şair olan bu yüzyılın padişahları şairleri koruyarak yanlarından ayırmamışlardır. Bu sayede saray çevresinde ve İstanbul'un çeşitli yerlerinde müdavimleri olan şiir meclisleri kurulmuştur. XVI. yüzyıl; Osmanlı Devleti'nde Figānī, Lāmi'ī Çelebi, Kemāl Paşā-zāde, Zātī, Taşlıcalı Yahya, Nev'ī, Bākī, Hayālī ve Bağdatlı Rūhī gibi büyük şairlerin yetiştiği bir yüzyıldır. XVI. yüzyılda yaşayan; Hakanī Mehmed Bey, Āşık Çelebi, Sehī Bey, Latifī, Selanikli Mustafa Efendi ve Gelibolulu Ālī gibi şahşiyetler ise bu devrin en önemli nāsirleridir.[9]

XVI. yüzyılın ortalarında yaklaşık yarım asır hüküm süren Kanūnī Sultān Süleymān daha önce kurulan ve tefsir, hadis, kelam ve fıkıh gibi İslāmī ilimlerin okutulduğu "Sahn-ı Semāniye" eğitim kurumlarının yanına "Sahn-ı Süleymāniye" ismi verilen fennī ilimlerin okutulduğu medreseyi kurdurmuştur. Dönemin tefsir, hadis,

---

[7] Yılmaz Öztuna, *Büyük Osmanlı Tarihi,* Ötüken Yayınları, 3. C. İstanbul, 1994, c. 1, s. 373.

[8] Esin Atıl, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi,*Edt. Ekmeleddin İhsanoğlu, 2. C. İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi,İstanbul, 1998, c. 1, s. 461.

[9] Cemal Kurnaz, *Eski Türk Edebiyatı,* Gazi Kitapevi, Ankara, 2002, s. 215.

kelam ve fıkıh ālimlerinden olan Ebussuūd Efendi, Kemāl Paşa-zāde, Kınalı-zāde Ali Çelebi, Celāl-zāde Sālih ve Taşköprī-zāde İsāmeddīn Ahmed, Kanūnī Sultān Süleymān tarafından teşvik edilip himaye edilmiştir. Yine Bergamalı Kadrī, Pīrī Reis ve Seydī Alī Reis gibi coğrafyacı ve dil bilimciler de bu dönemde eserler vermişlerdir. Kanūnī döneminde şiirleriyle şöhret bulan ve Sultan'ın iltifat ve mazharına nail olmuş pek çok şair vardır. Klasik Türk edebiyatının zirve şairlerinden olan Bākī ve Hayālī Beg, Kanūnī döneminin en önde gelen şahsiyetlerindendir. Kendisi de bir şair olan Kanūnī Sultān Süleymān "Muhibbī" mahlası ile şiirler yazmıştır.[10]

Kanūnī Sultān Süleymān'dan sonra tahta geçen oğlu II. Selim de babası gibi bilim adamlarını ve sanātkarları korumuştur. Gelibolulu Ālī, Āşık Çelebi ve Mehmed Bey gibi devrin önemli ālimleri II. Selim'e eserlerini takdim ederek onunla iyi ilişkiler kurmuşlardır. Aynı zamanda bir şair olan ve "Selīmī" mahlasıyla şiirler yazan II. Selim'in çevresinde kalabalık bir şair topluluğu olmuştur. Sāmī, Fazlī, Ferdi, Rāī, Nigārī, Firākī ve Hātemī onun meclislerinin vazgeçilmez müdavimlerinden olmuşlardır.[11]

III. Murad dönemi Osmanlı Devleti en geniş sınırlara ulaşsa da devlet idāresindebazı aksaklıklar görülmeye başlamıştır. Uzun süren savaşlar ekonomik sıkıntılar, saray kadınlarının devlet işlerine müdahil olmaları, rüşvet ve liyakatin baş göstermesi devlette büyük bir huzursuzluğa sebep olmuştur. İçeride "Celali İsyanları"

[10] Cemal Kurnaz-Yaşar Aydemir, *Eski Türk Edebiyatı Tarihine Bir Bakış*, Edt. M.Kayahan Özgül, Kurgan Yayınları, Ankara, 2013, s. 107.

[11] Ahmet Atilla Şentürk-Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi,* Dergāh Yayınları, İstanbul, 2007, s. 194.

dışarıda ise başarısız savaş sonuçları ile birlikte Osmanlı Devlet'i duraklama dönemine girmiştir. Kendisi de bir şair olan ve "Murādī" mahlası ile şiirler yazan III. Murad diğer padişahların aksine şairlere çok fazla önem vermemiştir. III. Murad tabiatı gereği; hokkabazlar, rakkaseler, müneccimler ve rüya tabircileriyle daha fazla zaman geçirmiştir.[12]

III. Mehmed babasının aksine saraydan çıkarak seferlere katılmıştır. Duraklamanın iyice hissedildiği bu dönemde III. Mehmed'in çabaları yeterli olmamıştır. Her ne kadar küçük çapta topraklar kazanılsa da İmparatorlukta tam anlamıyla bir istikrar sağlanamamıştır. Tüm bu hadiselere rağmen kültürel ve edebī faaliyetler devam etmiştir. III. Mehmed "Adlī" mahlası ile şiirler yazsa da şairlerle iyi ilişkiler kuramamıştır.[13]

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, dönemin tanınmış ailelerinden biri olan ve hem anne hem de baba tarafından ulemā zümresine mensubiyeti ile bilinen "Ahīzāde" ailesinden gelmektedir. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi Osmanlı Devleti'nin bu parlak döneminde; İstanbul, Edirne ve Bursa gibi önemli merkezlerde tahsilini tamamlayıp, ilmiye sınıfında farklı vazifelerde görevler īfā etmiş bir ālimdir. Çalışmamızın ikinci bölümünde, Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin Osmanlı bürokrasisindeki yeri, ilmī ve edebī şahsiyeti vb. konular hakkında bilgi verilerek, Ahīzāde'nin bahsi geçen dönemdeki siyasī ve kültürel hayattaki konumu ortaya konulmuştur.

[12] Şentürk-Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi,* s. 195.
[13] Kurnaz- Aydemir, *Eski Türk Edebiyatı Tarihine Bir Bakış,* s.109.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MOLLĀ CĀMĪ'NİN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1.1. Hayatı

Türk edebiyatında daha çok Mollā Cāmī olarak bilinen Abdurrahmān Cāmī'nin asıl adı Nūreddīn Abdurrahmān b. Nizāmüddīn Ahmed b. Muhammed el-Cāmī'[14]dir. Mollā Cāmī, h. 23 Şāban 817 (m. 7 Kasım 1414) tarihinde Horasan'ın Cām ilinin Hurcerd köyünde dünyaya gelmiştir.[15]İlk tahsilini bir müderris olan babası Nizāmüddīn Ahmed'den alan Cāmī, babasından sarf ve nahiv derslerini okuyarak, Arapça'nın temel kaidelerini öğrenmiştir. Babasının Herat'taki Nizāmiye Medresesi'ne tayiniyle beraber kendisi de bu medresede tahsiline devam etti. Dönemin önde gelen ālimlerinden Cüneyd-i Usūlī'den Arapça'nın klasik eserlerini okuyan Mollā Cāmī, ayrıca Seyyid Şerīf el-Cürcānī'nin talebesi Ali es-Semerkandī ve Taftazānī'nin talebesi Şehābeddīn Muhammed el-Cācermī gibi devrin önemli ālimlerinden ilim tahsil etmiştir. Uluğ Bey döneminde, devrin önde gelen kültür ve ilim merkezlerinden biri olan Semerkand'a giderek burada dokuz yıl kalan Cāmī, Semerkand'da Uluğ Bey Medresesi'ne devam ederek burada Bursalı Kadızāde-i Rūmī'den (ö. 841/1437) de riyāziyyāt dersleri almıştır. Yine onun,Mevlānā Fethullāh-ı Tebrīzī'nin derslerinden de istifade ettiği bilinmektedir.[16]

Mollā Cāmī, Semerkand'da bulunduğu yıllarda Nakşibendī tarikatı şeyhlerinden Sadeddīn-i Kaşgārī'ye intisap etmiştir. Sadeddīn-i Kaşgārī'nin vefatından sonra halefi

[14] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān*", D.İ.A.*, İstanbul, 1993,c. 7, s. 94.
[15] Devletşāh, *Tezkire-i Devletşāh,* Çev. Necati Lugal, c. 4, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1977, s. 561.
[16] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān",*D.İ.A.*, c. 7, s. 94.

olan Hâce Ubeydullâh-ı Ahrâr'a bağlandı. Câmî ve şeyhi olan Hâce Ubeydullâh Ahrâr bir kaç defa yüz yüze görüşmenin yanında, aralarında sürekli mektuplaşmışlardır. Hâce Ubeydullâh Ahrâr'ı pek çok manzum mensur eserinde medh eden Câmî, ayrıca şeyhinin vefatı üzerine uzunca bir mersiye kaleme almıştır. Nakşî şeyhleri içerisinde Mollâ Câmî üzerinde en büyük tesiri Hâce Ubeydullâh Ahrâr'ın bıraktığı söylenebilir.[17]

Câmî, h. 877 (m.1472) tarihinde hacca gitmek için Herat'tan ayrılmıştır. Hac dönüşü Tebriz'e uğramış, burada Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın yanında kalma ısrarını kabul etmeyip Herat'a dönmüştür. Sultan Hüseyin Baykara'nın Herat'ta kendisi için inşa ettirdiği medresede Arap dili ve edebiyatıyla birlikte tefsir ve hadis derslerini okutmuştur.[18] Mollâ Câmî, h. 18 Muharrem 898 (m. 9 Kasım 1492) tarihinde Herat'ta ebediyete irtihal etmiş; cenazesi, Sultan Hüseyin Baykara ve Ali Şîr Nevâyî başta olmak üzere, devrin önde gelen âlimlerinin ve kalabalık bir halk kitlesinin iştirakiyle kaldırılmıştır. Câmî, şeyhi olan Sadeddîn-i Kaşgârî'nin yanına defnedilmiştir.[19] Mollâ Câmî'nin vefatından sonra başta Ali Şîr Nevâyî ve talebesi olan Süheylî olmak üzere devrin birçok şairi tarafından mersiyeler yazılmıştır.

1.2. Şahsiyeti

Mollâ Câmî, Timur Devleti'nin güçlü hükümdarı Sultan Hüseyin Baykara döneminde yaşamış âlim bir şairdir. Kelam, tasavvuf, şiir ve dinî pek çok konuda kırktan fazla eser kaleme almış bir müfekkirdir. Geldiği aile, yetiştiği kültürel muhit ve

[17] Ali Asgar Hikmet, *Câmî Hayatı ve Eserleri*, Çev. M. Nuri Gençosman, MEB. Yayınları, İstanbul, 1994, s. 6.

[18] Ömer Okumuş, "Câmî, Abdurrahmân", *D.İ.A.,* c. 7,s. 94-95.

[19] Hamid Algar, *Abdurrahmân Câmî,* Çev. Abdullah Taha Orhan, Zeyneb Hafsa Orhan, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 85.

ilmī meclisler onun iyi bir şahsiyet olarak yetişmesine vesile olmuştur. Keskin zekāsı, ilmī istidadı, fikirleri ve çeşitli kabiliyetleri hasebiyle, devrin sultanları başta olmak üzere birçok ālimin dikkatini çekmiştir. Timur Devleti'nin önemli merkezlerinden olan Semerkand ve Herat'ta yaşayan Cāmī, kendi coğrafyası dışındaki diğer hükümdarların da takdirlerine mazhar olmuştur. Dönemin Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmed, Mollā Cāmī'ye hayranlık duymuş ve onu hac dönüşünde kendi ülkesine davet etmek istemişse de bu durum gerçekleşememiştir. Zira Cāmī'nin, Halep'te olduğunu haber alan Sultan buraya elçiler gönderir; ancak elçiler Halep'e vardığında Cāmī buradan ayrılmıştır. Fatih Sultan Mehmed, ikinci kez elçiler vasıtasıyla Cāmī'ye hediyeler gönderip; ondan kelamcılar, mutasavvıflar ve felsefecilerin görüş ve fikirlerini karşılaştıran bir eser kaleme almasını istemiştir. Bu durum karşısında Mollā Cāmī, padişahın istediği çerçevede *ed-Dürretü'l-Fāhire* isimli eserini yazarak padişaha göndermiş; ancak eser İstanbul'a ulaşamadan Sultan Mehmed vefat etmiştir. Mollā Cāmī, Fatih Sultan Mehmed'in oğlu Sultan II. Bayezid ile mektuplaşmış ve onunla da dostane ilişkiler kurmuştur. Yine Cāmī'nin, Akkoyunlu Hükümdarları Uzun Hasan ve Yakub Bey, Karakoyunlu Hükümdarı Cihan Şah ile de dostane münasebetleri olmuştur. Mezkūr padişahların teveccühüne rağmen Mollā Cāmī, Sultan Hüseyin Baykara'nın hamiliğinde yaşamayı tercih etmiştir. Devrin sultanlarıyla olan iyi ilişkilerinin yanı sıra, Alī Şīr Nevāī ve Süheylī gibi dönemin meşhur isimleri onun müritleri olmuştur. Mollā

Cāmī'nin şöhreti Horasan ve Māverāünnehir ile sınırlı kalmayıp, Hindistan'dan Balkanlar'a kadar ulaşmıştır.[20]

Mollā Cāmī, Klasik Fars edebiyatının en büyük şairleri arasında zikredilir. Cāmī, insanları dinī ve ahlakī konularda eğitmeyi amaçlamış; eserlerini de bu minval üzere kaleme almıştır. İlmī ve tasavvufī vukufiyetiyle eserlerinde didaktik bir üslup göze çarpar. Özellikle halkı bilinçlendirmek amacıyla yazdığı dinī eserleri, dil bakımından daha sadedir. Genel olarak eserlerini Farsça yazan Cāmī'nin Arapça yazdığı eserleri de vardır. Yaşadığı muhit itibariyle Türklerle de münasebeti olan Mollā Cāmī'nin Türkçe eseri yoktur.[21]

Mutasavvıf kimliğiyle de ön plana çıkan Mollā Cāmī, Nakşibendī tarikatına mensuptur ve Nakşī şeyhi Sadeddīn-i Kaşkārī"ye intisab ederek, bu tarikata girmiştir. Cāmī, Şeyhi Sadeddīn-i Kaşkārī'den irşad icazeti aldığı halde şeyhlik yapmayı kabul etmeyip, medresede ders vermeyi tercih etmiştir. Dönemindeki Muhammed Pārsā, Mevlānā Fahreddin Lūristānī, Ubeydullāh Ahrār ve Bahāeddin Ömer Bāğıstānī gibi önde gelen Nakşibendiyye şeyhleriyle iyi ilişkiler kurmuştur. Mollā Cāmī; İbnü'l-Fārız ve Muhyiddin İbnü'l-Arabī tarafından benimsenen vahdet-i vücūd anlayışını benimseyerek, eserlerinde de bu düşünceye yer vermiştir.[22]

Yaşadığı dönemde dahi şöhreti Hindistan'dan Balkanlar'a kadar ulaşan Mollā Cāmī, ölümünden sonra da eserleri ve fikirleriyle yüz yıllar boyu etkisini sürdürmüştür.

[20] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7,s. 95.
[21] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7,s. 96.
[22] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7,s. 96.

Türk coğrafyasında olması nedeniyle Türk hükümdar ve ālimleriyle iyi ilişkiler kurmuştur. Bu bakımdan Türk edebiyatı üzerinde de derin izler bırakmıştır.[23] Nitekim Cāmī'nin hemen hemen bütün eserleri Türkçeye tercüme edilmiştir. Bunun yanında bazı şairlerimiz, Cāmī'nin şiirlerine tahmisler ve tanzirler yaparak ona olan hayranlıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Mollā Cāmī'nin *Baharistān* adlı eserinin Osmanlı sahasında yazılan tezkireler üzerinde etkili olduğu söylenebilir.[24]

1.3. Eserleri

Kaynaklar Mollā Cāmī'nin manzum ve mensur kırk beşin üzerinde eseri olduğunu yazmaktadır.[25] Lakin Cāmī'nin eserleriyle ilgili tam ve doğru bir liste yapılmamıştır. Kesin olarak tespit edilen otuzun üzerinde eseri vardır. Manzum ve mensur şekilde kaleme alınan bu eserler; tasavvuf, edebiyat, Arap dili ve dini ilimler konularını ihtiva etmektedir. Cāmī, eserlerini Farsça ve Arapça ya da Arapça-Farsça beraber yazmıştır. Ayrıca bazı eserlerinde birden fazla konuya değinmesi, bu eserlerin belli ilim dallarıyla ilgili olarak tek başlık altında toplanmasını güçleştirmiştir. Onun eserlerinin başında şiirlerini topladığı Dīvānları gelmektedir. Gençlik, orta yaş ve yaşlılık dönemi şiirlerinin yer aldığı Dīvānlarından başlayarak onun diğer eserlerini de burada anahatlarıyla tanıtmaya çalışacağız.

---

[23] Kadir Turgut, *Abdurrahman Cāmī, Düşünce ve Eserlerinin Türk Edebiyatına Etkisi*,Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul, 2013, s. 63.

[24]Filiz Kılıç-Aysun Sungurhan vd., *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yayınları, Edt. Mustafa İsen, Ankara, 2011, s. 9.

[25] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7,s. 96.

1.3.1. Fātihatü'ş-şebāb

Mollā Cāmī'nin gençlik yıllarına ait olan bu divan h.884(m.1479) yılında tertiplenmiştir. Cāmī'nin ilk divanı olup gençlik yıllarındaki şiirlerini ihtiva eder.[26] Divan 1867 yılında İstanbul'da basılmıştır.[27]

1.3.2. Vāsıtatü'l-ıkd

Mollā Cāmī'nin *Fātihatü'ş-şebāb* adlı divanından bir yıl sonra tertiplenmiş ve gençlik yıllarındaki şiirlerini ihtiva ettiği ikinci divanıdır.[28]

1.3.3. Hātimetü'l-hayāt

Hātimetü'l-hayāt, Cāmī'nin son divanı olup, h. 896(m. 1491) yılında tamamlanmıştır. Bu divan Mollā Cāmī'nin yaşlılık döneminde kaleme aldığı şiirlerinden müteşekkildir.[29]

1.3.4. Heft Evreng

Farsça yedi taht anlamına gelen *Heft Evreng* adlı eser, yedi mesnevīden meydana gelmektedir. Mollā Cāmī bu eserinde klasik hamse tertibinin dışına çıkarak daha önce yazdığı beş mesnevīsine *Silsiletü'z-zeheb* ve *Salāmān u Absāl* mesnevīlerini de ekleyerek bu sayıyı yediye çıkarmıştır.[30] *Heft Evreng* adlı eserde bulunan mesnevīler şunlardır:

---

[26] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7,s. 96.
[27] Ali Asgar Hikmet, *Cāmī Hayatı ve Eserleri*, Çev. M. Nuri Gençosman, s. 273.
[28] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7,s. 97.
[29] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7,s. 97.
[30] Rıza Kurtuluş, "Heft Evreng", *D.İ.A.*, İstanbul, 1998, c. 17, s. 157.

1.3.4.1. Silsiletü'z-zeheb

Heft Evreng'in ilk mesnevīsi olan eser, h. 890 (m. 1485) yılında kaleme alınmıştır. Defter adı verilen üç ciltten oluşmaktadır. Evhadüddīn-i Merāğī'nin *Cām-ı Cem'i* ve Senāī'nin *Hadīkatü'l-hakīka* isimli eserleri esas alınarak yazılmıştır. Dinī ve felsefī hikāyelerden oluşan bu eser devrin hükümdarı Sultan Hüseyin Baykara'ya sunulmuştur.[31]

1.3.4.2. Salāmān u Absāl

Salāmān u Absāl, h. 894(m. 1489) yılında yazılmış sembolik bir aşk mesnevīsidir. *Heft-Evreng*'in içerisindeki en küçük mesnevī olan Salāmān u Absāl, 1130 beyitten meydana gelmektedir. Aruzun *"fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün"* kalıbı ile yazılan eser, Akkoyunlu Sultanı Uzun Hasan'ın oğlu Yākub Bey'e sunulmuştur.[32] *Salāmān u Absāl* adlı mesnevī, konusunu Tevrat'tan almış, Salāmān ve Absāl'ın aşkını anlatan sembolik bir aşk hikāyesidir. Eser tasavvufi bağlamda ruhun haz ve şehvetle olan mücadelesinde, kötülükler karşısında galip gelişini anlatmaktadır.[33]

1.3.4.3. Tuhfetü'l-ahrār

Emīr Hüsrev-i Dihlevī'nin *Matla´u´l-envār*ve Nizāmī-i Gencevī'nin *Mahzenü'l-esrār* isimli eserlerine nazire olarak kaleme alınan mesnevī, h. 894(m.1489) yılında tamamlanmıştır.[34] Mollā Cāmī eserini mürşidi olan Ubeydullah Ahrār'a ithaf etmiştir.

---

[31] Rıza Kurtuluş, "Heft Evreng",*D.İ.A.*, c. 17, s. 157.
[32] Rıza Kurtuluş, "Heft Evreng", *D.İ.A.*, c. 17,s. 158.
[33] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, Hece Yayınları, Ankara, 2012, s. 61.
[34] Rıza Kurtuluş, "Heft Evreng", *D.İ.A.*, c. 17,s. 158.

Aruzun *"müfte'ilün müftei'lün fā'ilün"* kalıbıyla yazılan eser, 1710 beyitten meydana gelir.

Tuhfetü'l-ahrār'ın Şem´i Şem´ullāh ve Pīr Rahmī Çelebi tarafından Türkçeye tercüme ve şerhleri yapılmıştır.[35]Aynı zamanda Yusuf Öz tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılan eser, Türkçeye çevrilip yayımlanmıştır.[36]

1.3.4.4. Subhatü'l-ebrār

Kırk bölüme ayrılan eser; tasavvuf, din ve ahlak konularını ihtiva eder. Şair bu eserini yazarken daha önce pek rastlanılmayan, sadece Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin *Nüh Sipihr* adlı mesnevīsinin birkaç beytinde tesadüf edilen*"fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt"* kalıbını tercih etmiştir. 2700 beyit olan eser Sultan Hüseyin Baykara'ya ithaf edilmiştir.[37] Hicabi Kırlangıç tarafından yapılan yüksek lisans çalışmasında eser, incelenmiş ve Türkçeye tercüme edilmiştir.[38] Bu tez aynı zamanda kitap olarak da basılmıştır.[39]

1.3.4.5. Yūsuf u Züleyha

Yūsuf u Züleyha, konusunu Tevrat, İncil ve Kur´ān-ı Kerim'den alan bir hikāyedir. Kur'ān-ı Kerim'in 12. Sūresi olan Yusuf Sūresi'nin 3. ayetinde "ahsenü'l-kasas/hikāyelerin en güzeli" diye isimlendirilen Hz. Yusuf'un Züleyha ile olan hikāyesi bu mesnevīnin konusudur. XIII. yüzyıldan itibaren Doğu edebiyatlarında birçok şair

---

[35] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 58.

[36] Mollā Cāmī, *Tūhfetü'l-Ahrar(Sūfilere Armağan),* Çev. Yusuf Öz, Kurtuba Kitap, İstanbul, 2009.

[37] Rıza Kurtuluş, "Heft Evreng",*D.İ.A*., c. 17, s. 158.

[38] Hicabi Kırlangıç, *Cāmī'nin Subhatü'l-ebrār Mesnevisi ve Çevirisi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE. Ankara, 1989.

[39]Mollā Cāmī,*İyilerin Tesbihi (Subhatü'l-ebrār),* Çev.Hicabi Kırlangıç, Kurtuba Kitap, İstanbul, 2011.

tarafından, Yūsuf ile Züleyha'nın aşkını anlatan mesnevīler yazılmıştır.[40] Şark edebiyatının en güzel Yūsuf u Züleyha mesnevīlerinden bir tanesi de Mollā Cāmī'ye ait olan bu eserdir. Eser, h.889(m.1484) yılında, aruzun *"mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün"* kalıbıyla kaleme alınmış ve 4000 beyittir. Cāmī'nin Yūsuf u Züleyha'sı başta Türkçe olmak üzere pek çok dile tercüme edilmiştir.[41] Eser ayrıca 1927 yılında Auguste Bricteaux tarafından Fransızcaya tercüme edilerek yayımlanmıştır.[42]

1.3.4.6. Leylā vü Mecnūn

Doğu edebiyatlarının en meşhur mesnevīlerinden olan Leylā vü Mecnūn, konusunu Kays ile Leylā'nın aşkından almıştır. Bu mesnevīnin Fars Edebiyatındaki en güzel örneklerinden bir tanesini de Mollā Cāmī vermiştir.[43] Cāmī, h. 889(m.1484) yılında, Emīr Hüsrev-i Dihlevī ve Nizāmī'nin *Leylā vü Mecnūn* mesnevīlerine nazire olarak kaleme almıştır. Aruzun *"mef'ūlü mefā'īlün fe'ūlün"* kalıbıyla yazılan mesnevī 3760 beyitten müteşekkildir.[44]

1.3.4.7. Hırednāme-i İskenderī

Mollā Cāmī'nin *Heft Evreng*'te yer alan son mesnevīsi olan *Hırednāme-i İskenderī*, Nizāmī'nin *İskendernāme*'sine nazire olarak yazılmıştır. Aruzun *"fe'ūlün fe'ūlünfe'ūlünfe'ūl"* kalıbıyla yazılan eser Sultan Hüseyin Baykara'ya sunulmuştur. Eflātun, Sokrates ve Aristo'nun İskender'e olan öğütlerini; İskender'in ise onlara olan

---

[40] Hanife Koncu, " Yūsuf ve Züleyha", *D.İ.A.,* İstanbul, 2013, c. 44, s. 38.

[41] Rıza Kurtuluş, "Heft Evreng",*D.İ.A*., c. 17, s. 158.

[42] Recep Demir, *Hatāyī-i Tebrizī ve Mollā Cāmī'nin Yūsuf u Züleyhā Mesnevīleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme (İnceleme-Metin*), Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE. Van, 2006, s. 28.

[43] İsmail Durmuş, "Leylā ve Mecnūn", *D.İ.A.,* İstanbul, 2003, c. 27, s.159.

[44] Rıza Kurtuluş, "Heft Evreng", *D.İ.A*., c. 17, s. 158.

cevaplarını ve mektuplarını ihtiva eder.[45] *Hırednāme-i İskenderī*, Lāmi'ī Çelebi tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.[46]

1.3.5. Nefehātü'l-üns

Tam adı *Nefehātü'l-üns min Hadarāti'l-kuds* olan eser h. 883 (m.1478) yılında Alī Şīr Nevāī'nin isteği üzerine yazılmıştır.[47] Mollā Cāmī'nin en hacimli eserlerinden biri olan *Nefehātü'l-üns*, İslam sūfilerinin hayatlarını ihtiva eder. Eserde erkek ve kadın sūfilerin hāl tercümeleriyle tasavvufī terimler izah edilir. *Nefehātü'l-üns*'ün aslı, Muhammed b. Hüseyin es-Sülemī'nin sūfiler için kaleme alınan ilk eser olan *Tabakātü's-sūfiyye*'sine dayanır. Hāce Abdullah-ı Herevī aynı ismi taşıyan eseri tercüme edip, yeni biyografiler ekleyerek telif etmiştir. Mollā Cāmī de dil bakımından ağır olan bu eseri sadeleştirip, kendi dönemine kadar yaşayan sūfileri de içine katarak eseri yeniden telif etmiştir. *Nefehātü'l-üns*'ün mukaddime kısmında Cāmī, Kuşeyrī'nin *er-Risāle*, Fahreddin er-Rāzī'nin *Mefātihü'l-gayb,* Sühreverdi'nin *ʿAvārifü'l-maʿārif,* Ferīdüddin Attār'ın *Tezkiretü'l-evliyā* ve Mustağfirī'nin *Delā´ilü'n-nübüvve* adlı eserlerinden istifade ettiğini belirtir.[48] Eser, 16. Yüzyılda Lāmi'ī Çelebi tarafından *"Futūhu'l-mücāhidīn li-Tervīhi kulūb'ul-müşāhidīn"* ismi ile Türkçeye tercüme

[45] Rıza Kurtuluş, "Heft Evreng", *D.İ.A.*, c. 17, s. 158.
[46] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 59.
[47] Süleyman Uludağ, "Nefehātü'l-üns", *D.İ.A.*, İstanbul, 2006, c. 32, s. 521.
[48] Süleyman Uludağ, "Nefehātü'l-üns", *D.İ.A.*, c. 32, s. 521.

edilmiştir. Bu çeviri h. 1289 (m. 1872) yılında İstanbul'da basılmıştır.[49] Lāmi'ī Çelebi'nin bu çevirisi Abdülkadir Akçiçek tarafından, sadeleştirilerek yayımlanmıştır.[50]

1.3.6. Bahāristān

Bahāristān, Mollā Cāmī'nin h. 892 (m.1478) yılında Sāʿdī'nin *Gülistān* adlı eserine yazdığı naziredir. Oğlu Ziyā'üddin Yūsuf için kaleme aldığı eseri Sultan Hüseyin Baykara'ya sunmuştur.[51] *Gülistan*'da olduğu gibi eser, manzum-mensur karışık olarak kaleme alınmıştır. *Bahāristān*, bir mukaddime, sekiz ravza (bölüm) ve bir hatimeden müteşekkildir. Her ravzanın başında konu tarif edildikten sonra, izahatı yapılır. İçerik olarak; yöneticilerde bulunması gereken vasıflar, ünlü sūfilerin düşünce ve davranışları ele alınmıştır. Bunun yanında eğitici bir üslupla; adalet, cömertlik, insaf gibi insanda bulunması gereken vasıflar zikredilmiştir.[52]

1.3.7. Fevā'idü'z-Ziyā'iyye fī şerhi'l-Kāfiye

Cemāleddin İbnü'l-Hācib'in *el-Kāfiye* adlı Arapça eserine yapılan şerhtir. Cāmī, eseri h. 897 (m.1492) yılında oğlu Ziyāeddin Yūsuf adına kaleme almıştır. Arap gramerini ihtiva eden bu eser uzun yıllar Anadolu'daki medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur.[53]

---

[49] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 60.

[50] Abdülkadir Ayçiçek, *Nefehatü'l-üns min Hadarāti'l-kudüs Mukaddes Makamlardan Huzur Nefesleri Evliya Menkıbeleri*, Huzur Yayınevi, İstanbul, 2011.

[51] Adnan Karaismailoğlu, *Baharistan,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s. 8.

[52] Ömer Okumuş, "Bahāristān", *D.İ.A.,* İstanbul, 1991. c. 4, s. 470.

[53] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7, s. 94-99.

1.3.8. Tefsīrü'l-Kur'ān

Mollā Cāmī'nin h. 883 (m.1478) yılında telif ettiği bir tefsir eseridir.[54] Eser, Fātiha Sūresi'nden başlayıp, Bakara Sūresi'nin 40. ayetine kadar olan bölümün tefsiridir. Cāmī, Kur'ān-ı Kerim'in tamamını tefsir etmek istemişse de buna muvaffak olamamıştır.[55]

1.3.9. Feiyyāye Ferhabūn Ayetinin Tefsiri

Eser, "Allah, " İki tanrı edinmeyin, O ancak bir tek Tanrı'dır. Yalnız Ben'den korkun" dedi." Mealindeki Nahl sūresinin 51. ayetinin tefsiridir.[56]

1.3.10. Şerh-i Fusūsu'l-hikem

Mollā Cāmī'nin Arapça kaleme aldığı bu eser h. 896 (m.1491) yılında tamamlanmıştır. Muhyiddīn-i Arabī'nin *Fusūsu'l-hikem* adlı eserine yaptığı şerhtir.[57]

1.3.11. Nakdu'n-nusūs fī Şerh-i Nakşu'l-fusūs

Mollā Cāmī'nin Muhyiddīn-i Arabī'nin *Fusūsu'l-hikem* adlı eserini *Nakşu'l-fusūs* ismiyle özetleyerek, daha sonra *Nakdu'n-nusūs* ismiyle de Farsça şerh ederek kaleme aldığı eseridir.[58] Bu eser, Mesnevī şarihlerinden İsmail Rusūhī tarafından *Zübdetü'l-fusūs fī nakşı'l-fusūs* adıyla Türkçeye çevrilmiştir.[59]

---

[54] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7, s. 94-99.

[55] İsam İslamoğlu, *Molla Cāmī ve Tefsirinden Fatiha Sūresi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi S.E, İstanbul, 1995, 32.

[56] Asaf Halet Çelebi, Cāmī'nin bu eseri için, Nahl Suresi'nin 53. Ayeti tefsiri dese de,(Bkz. Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 63.) yanlışlıkla bu bilgiyi verdiğini düşünmekteyiz. Zira "Feiyyāye Ferhabūn" ifadesi Nahl Suresi 51. ayetinde geçmektedir.

[57] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 63.

[58] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 63.

[59] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 63.

1.3.12. Levā'ih

Cāmī'nin h. 870 (m. 1465) yılında kaleme aldığı eser, bir tevhid risalesidir. Her bir layihada bir rubai ve mensur bir açıklaması yer almaktadır. Eser, ilk olarak 1578 tarihinde Şemseddin Sivāsi'nin çevirisiyle Türkçeye tercüme edilmiştir. Daha sonra 1808 yılında İsmail Müfid ve1880'de ise Yākūb Han Kāşgarī tarafından Türkçeye tercümeleri yapılmıştır.[60]

1.3.13. Risāle fi'l-vücūd

Muhyiddīn-i Arabī'nin varlık mertebeleriyle ilgili görüşlerinin açıklandığı ve vücud nazariyesinin izah edildiği eserdir. Eser Allah'ın varlığı ve varlığın mahiyetini açıklamaya yöneliktir.[61]

1.3.14. Risāletü Tahkīku Mezhebi Sūfiyye ve Mütekellimīne ve Hükemā

Eser sūfilerin meslekleri hakkında kısa bilgiler vermekle beraber; filozoflar ile mütekellimler arasındaki fark ve aralarındaki münakaşaları konu etmiştir.[62]

1.3.15. ed-Dürretü'l-fāhire

Fatih Sultan Mehmed'in isteği üzerine h. 886 (m. 1481) senesinde yazılmıştır. Mollā Cāmī'nin mutasavvıflar, felsefeciler ve kelamcıların akidelerinin mukayesesi ve muhakemesine dair bir eserdir.[63]

---

[60] Melek Karacan, *Mollā Cāmī'nin Levāyih Adlı Eseri,* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2015, s. 135.

[61] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 63.

[62] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 63.

[63] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7,s. 98.

1.3.16. Tercüme-i Hadis-i Erbaʿīn

Kırk hadisler; Hz. Peygamber'in 40 hadisinin bir araya getirilmesiyle oluşan edebī türdür. Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında bu türde çok sayıda eser kaleme alınmış ve farklı dillere tercümeleri yapılmıştır.[64] Mollā Cāmī'nin *Tercüme-i Hadis-i Erbaʿīn*, adlı eseri h. 886 (m.1481) yılında yazılmış, Farsça bir eserdir. İslam edebiyatlarındaki en güzel hadis-i erbaʿīnlerden biri olan Cāmī'nin bu eserinin Türk Edebiyatında pek çok şair tarafından tercümesi yapılmıştır. Cāmī'nin bu eserini, Klasik Edebiyatımızın önde gelen şairleri; Fuzūlī, Nābī ve Nevāyī de tercüme etmişlerdir.[65]

1.3.17. Menākıb-ı Hazret-i Mevlevī

Mevlānā Celāleddīn-i Rūmī'nin hayatını ve bazı menkıbelerini ihtiva eden bir risaledir.[66]

1.3.18. Menākıb-ı Şeyhü'l-İslām Hāce Abdullāh-ı Ensārī

Eser, İran edebiyatında rubai ve münacaatlarıyla meşhur olmuş Abdullāh-ı Ensārī'nin hayatını konu edinir.[67]

1.3.19. Şerh-i Dü-beyt

Mevlānā Celāleddīn-i Rūmī'nin Mesnevī'den ilk iki beytinin şerhi olan eser toplam 115 beyit ve bazı mensur parçalardan oluşmaktadır. Hoca Neş'et tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu tercüme eser üzerine Üzeyir Aslan bir yüksek lisans

---

[64] İdris Söylemez, *Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler (İnceleme-Metin)*, Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi SBE, Sivas, 2017. s. 139.

[65] Abdülkadir Karahan, *Cāmī'nin Erbain'i ve Türkçe Tercümeleri,* Osman Yalçın Matbaası, İstanbul, 1952, s. 345.

[66] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 64.

[67] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 64.

tezi hazırlanmıştır.[68]Ayrıca Hoca Neşet Efendi'nin Osmanlı döneminde basılan bu eseri, *Mollā Cāmī Ney'in Feryādı-Naynāme* adıyla yeni harflerle de yayımlanmıştır.[69]

1.3.20. Şerh-i Beyt Çend Mesnevī

Mevlānā Celāleddīn-i Rūmī'nin, Mesnevi'sindeki bazı beyitlere yapılan şerhtir.[70]

1.3.21. Suhānān-ı Hāce Pārsā

Nakşibendī tarikatı kurucusu Bahaeddin Nakşibend'in önemli halifelerinden olan Hāce Muhammed Pārsā'nın (ö.822/1420)[71] bazı tasavvufī sözlerinden oluşan eseridir.[72]

1.3.22. Eşiʿʿatü'l-lemaʿāt

Şerh-i lemaʿāt olarak da anılan eser h.886 (m.1481) yılında kaleme alınmıştır. Alī Şīr Nevāyī'nin isteği üzerine yazılan eser, Fahreddīn-i Irākī'nin *Lemaʿāt* isimli eserinin şerhidir.[73]

1.3.23. Risāle-i Mūsikī

Musikī nazariyesi hakkında kaleme alınan bu eser h. 890 (m. 1485) yılında tamamlanmıştır. Asaf Halet Çelebi eserin, hocası olan Rauf Yekta tarafından tercüme

[68] Üzeyir Aslan, "Neş'et Süleyman Efendi, Tercüme-i Şerh-i Dü Beyt, İnceleme-Tenkitli Metin", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi TAE, İstanbul, 1999.
[69] Mollā Cāmī, *Mollā Cāmī Ney'in Feryādı-Naynāme,* Şerh. Ter. Hoca Neşet Efendi, Sufi Kitap Yayınları, İstanbul, 2020.
[70] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 64.
[71] Bkz. Hamid Algar, "Muhammed Parsâ", *D.İ.A.*, İstanbul 2005, c. 30, s. 563-565.
[72] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 64.
[73] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7, s. 97.

edilerek 200 adet basıldığını ve kendisine de bir nüshasının verildiğini söylemektedir.[74] Bu çeviri üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.[75]

1.3.24. Risāle-i Kübrā der Muʿammā

Mollā Cāmī'nin muʿammā konusu ile ilgili yazdığı en hacimli eserdir. *Risāle-i Kübrā der Muʿammā, Risāle-i Evvel der* Muʿammā adlarıyla da bilinmektedir.[76] Eser bir birinden kısaltılmak suretiyle dört defa yazılmıştır. Muslihiddīn Mustafa Surūrī tarafından *Şerh-i Muammeyāt-ı Cāmī* adıyla tercüme ve şerhi yapılmıştır.[77]

1.3.25. Risāle der ʿİlm-i Kāfiye

Risāle-i Kāfiye olarak da bilinen eser, kafiye ve redifin izahından sonra kafiye ilmine ait terimleri açıklamaktadır.[78]

1.3.26. Risāle-i Arūz

Mollā Cāmī'nin, Arap ve Fars aruzlarını ihtiva eden bir eseridir.[79]

1.3.27. Risāle-i Münşe'āt

Eser, Mollā Cāmī'nin çağdaşı olan pek çok ālim, şair, şeyh, devlet adamı ve sultanla olan mektuplaşmasından oluşmaktadır. Beş bölümden oluşan risalenin içerisinde Farsça manzum mektuplar da mevcuttur.[80]

---

[74] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 65.
[75] Kenan Verdemir, *Cami'ye Ait Risale-i Musiki'nin Rauf Yekta Bey Tarafından Çevirisi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.
[76] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7, s. 97.
[77] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 65.
[78] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7, s. 97.
[79] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 65.
[80] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7, s. 97.

1.3.28. Risāle-i Suāl ve Cevāb Hendusetān

Asaf Halet Çelebi,eseri *Senedü'ş-şu'arā* adlı tezkirede gördüğünü belirtmektedir; ancak bunun dışında başta *Keşfü'z-Zunūn* olmak üzere hiç bir kaynakta eserin ismine tesadüf etmediğini de kaydetmektedir. Bunun yanında Leningrad Kütüphanesi'nde bulunan Mollā Cāmī yazmalarında, bu eserin olabileceğini tahmin etmektedir.[81]

1.3.29. Risāle der Menāsikü'l-hac

Mollā Cāmī bu eseri h. 877 (m. 1473) yılında hac seyahati sırasında uğradığı Bağdat şehrinde tamamlamıştır. Bir giriş ve yedi bölümden meydana gelen eserin son kısmı Arapça'dır.[82]

1.3.30. Ser-rişte-i Tarīk-i Hācegān

Risāle fī Zikr ismiyle de bilinen bu eser de Nakşibendī tarikatı esaslarına göre zikir hāli ve bu durumla beraber kulun Allah'a yönelmesinden bahsedilir.[83]

1.3.31. Risāle-i Tehlīliyye

Risāletü Lā-İlāhe İlla'llāh ismiyle de bilinen eser kelime-i şahadetin tasavvufi manadaki şerhidir.[84]

1.3.32. Risāle der Şerh-i Rubā'iyyāt

Vahdet-i vücūd konusu ve Nakşibendī tarikatının esasları ile alakalı kaleme alınmış bazı ruba'ilerin şerhidir. Eser, Tāhirü'l-Mevlevī tarafından Türkçeye çevrilmiştir.[85]

---

[81] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 64.
[82] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān",*D.İ.A.*, c. 7, s. 98.
[83] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7, s. 98.
[84] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 63.

1.3.33. Risāle-i Şerh-i Hadīs

Ebū Zer el-Ukaylī vasıtasıyla nakledilen bir hadisin şerhidir.[86]

1.3.34. Risāle-i Sarf

Kitāb-ı Sarf adıyla da bilinen eser Arapça'nın sarf konusunu Farsça açıklayan bir eserdir.[87]

1.3.35. Risāle-i Şerh-i Beyt-i Hüsrev-i Dihlevī

Türk asıllı İran-Hint edebiyatı şairi, Hüsrev-i Dihlevī'nin bazı tasavvufi beyitlerine yapılan şerhtir.[88]

1.3.36. Risāle-i Tarīk-ı Sūfīyāne

Cāmī'nin *Nefehātü'l-üns* adlı eserinde ismi zikredilen bazı sūfilerin muhtasar hāl tercümeleridir.[89]

1.3.37. Tecnīsü'l-lugat

Cinas sanatı ile ilgili kaleme alınmış bir risaledir.[90]

1.3.38. Levāmi´

İbnü'l-Fārız'ın *Kasīde-i Hamriyye* adlı eserine Mollā Cāmī tarafından yapılan şerhtir. Tahir Olgun tarafından Türkçeye tercüme edilen eser hakkında Halil Karabulut bir yüksek lisans çalışması yapmıştır.[91]

---

[85] Mollā Cāmi, *Şerh-i Rubāiyyāt*, Çev. Tahirü'l-Mevlevī, Haz. Abdurrahman Acer, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 29.
[86] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7, s. 98.
[87] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7, s. 98.
[88] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 64.
[89] Asaf Halet Çelebi, *Mollā Cāmī*, s. 64.
[90] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.*, c. 7, s. 98.

1.3.39. Risāle-i Tercüme-i Kelimāt-ı Kudsiyye

Eser, Hz. Ali'nin bazı Arapça manzum sözlerinin Farsça'ya tercümeleridir.[92]

1.3.40. Risāle-i Sagīr der Muʿammā

Eser h. 890(m. 1475) yılında kaleme alınmış olup, h. 997 (m.1569-70) tarihinde Bihiştī Ramazan Efendi h.979(m. 1571) tarafından *Şerh-i Manzume-i Muʿammā* ismiyle tercüme edilmiştir.[93]

1.3.41. Şevāhidü'n-nübüvve

Alī Şīr Nevāyī'nin isteği üzerine h. 885 (m. 1480) yılında kaleme alınmıştır. Meşhur eseri *Nefehātü'l-üns*'ü tamamlar mahiyette bir eserdir. *Şevāhidü'n-nübüvve,* Hz. Peygamber'in peygamberlik delillerini konu edinir.

---

[91] Halil Karabulut, *Tahir Olgun'un Levāmi' Tercümesi (İnceleme-Metin),* Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi SBE, Edirne, 2014.

[92] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān",*D.İ.A.*, c. 7, s. 98.

[93] Ömer Okumuş, "Cāmī, Abdurrahmān",*D.İ.A.*, c. 7, s. 98.

İKİNCİ BÖLÜM

2. AHĪZĀDE ABDÜLHALĪM EFENDİ'NİN HAYATI ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

2.1 Hayatı

2.1.1. Doğum Yeri ve Tarihi

XVI. yüzyıl ulemā zümresine mensub "Ahīzāde" ailesinden gelen Abdülhalīm Efendi, h. 963 (m. 1556) yılı başlarında İstanbul'da doğmuştur. Ahīzāde Osmanlı Devleti'nin yükselme dönemi padişahları; Kānūnī Sultān Süleymān (v. 974/1566), II. Selim(v. 982/1574), III. Murad (v. 1003/1995) ve III. Mehmed (v. 1012/1603) dönemlerinde İstanbul, Bursa ve Edirne'de farklı vazifelerde bulunmuş büyük bir devlet adamıdır. Kadılık, kazaskerlik, müderrislik gibi görevlerin yanında; mütercimlik, hattatlık ve şairlik gibi meziyetlere de sahip çok yönlü bir şahsiyettir. Hayatı hakkında pekçok tarih, tabakat kitabı ve tezkire bilgi vermektedir.[94] Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin hayatı, eserleri ve şahsiyeti ile ilgili en önemli bilgileri, talebesi de olan Nev'ī-zāde Atā'ī'nin "*Hadāikü'l-hakāik fī Tekmileti'ş-şakāik*" adlı eserinden öğreniyoruz.[95]

---

[94] Bkz. Nev'ī-zāde Atā'ī, *Hadāikü'l-hakāik fī Tekmileti'ş-şakāik*, Haz. Suat Donuk, c. 2, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2017 s. 1306-1312; Kātip Çelebi, *Keşfü'z-Zunūn*, Terc. Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2007 c. 1, s. 266.; Kātip Çelebi, *Fezleke-i Katib Çelebi*, İstanbul, 1286/1870 c. 2, s. 162.; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanī*, Haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996 c. 1, s. 111.; Bursalı Mehmed Tāhir, *Osmanlı Müellifleri,* Haz. M. A. Yekta Saraç, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınevi., Ankara, 2016 s. 240; Hüseyin Ayvansarayī, *Hadīkatü'l-Cevāmī*, Haz. Ahmed Nezih Galitekin, İstanbul, 2001 s. 83; Muhibbi Muhammed Emin, *Hülāsatü'l-Eser fī A'yāni'l-karni'l-Hādī ʿAşer,* Daru Sādir, Beyrūt, Trs. c.2, s. 319-320.; Selānikī Mustafa Efendi, *Tarih-i Selānikī,* Haz. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999 s.550-691; Müstakimzāde Süleyman Saʿdüddin Efendi, *Tuhfe-i Hattātīn*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928 s. 243.; Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şu´arā I-II*, Haz. Aysun Sungurhan Eyduran, KB. Yay., Ankara, 2009. www. kulturturizm. gov.tr s. 307; Namık Açıkgöz, *Tezkiretü'ş-Şu'arā Riyāzī Muhammed Efendi (Metin-Dizin),* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Ankara, 1982 s. 124-125; Gencay Zavutçu, *Rıza Tezkiresi (İnceleme-Metin),* Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2009 s. 90.

[95] Nev'ī-zāde Atā'ī, *Hadāikü'l-hakāik fī Tekmileti'ş-şakāik*, İstanbul, 2017, c. 2, s. 1306-1312.

2.1.2. Adı ve Mahlası

Kaynaklarda adı Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, künyesi ise Abdülhalīm bin Mehmed bin Nurullāh bin Yusūf olarak geçmektedir. Ahīzāde Abdülhālīm Efendi'nin, baba tarafından dedesi Nurullāh Efendi (v. 989/1581-1582) Muhaşşī Ahī Çelebī'nin damadıdır. Muhaşşī Ahī Çelebī'ye nisbetle aile mensuplarına "Ahīzāde" denilmiştir.[96] Aynı zamanda bir şair olan Ahīzāde, şiirlerinde "Halīmī" mahlasını kullanmıştır.[97]

2.1.3. Ailesi

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi hem anne, hemde baba tarafından ulemā zümresine mensup ailelerden gelmektedir. Ahīzāde ailesi, 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin pek çok kademesine önemli şahşiyetler yetiştirmiştir. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin baba tarafından dedesi Sinanüddin oğlu Mehmed b. Nurullāh (v. 989/1581-1582)'dır. Nurullāh Efendi, Muhaşşī Ahī Çelebī'nin kızı ile evli olup Ahīzāde nisbesini bu akrabalık vesilesiyle almıştır. Ahīzāde'nin babaannesinin babası ise Ahīzāde Yusūf b. Cüneyd-i Tokadī (v. 905/1499-1500)'dir. Ahīzāde Yusūf bin Cüneyd-i Tokadī'nin Kadı Beyzāvī'ye haşiyeleri olup, bunları devrin hükümdarı II. Bāyezid'e ithaf etmiştir.[98]Abdülhalīm Efendi'nin annesinin ismi hiçbir kaynakta geçmemekle beraber

---

[96] Rıza Kurtuluş, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi" *Ahilik Ansiklopedisi,* C. 2, Ankara, 2014, c. 1, s. 225-226.

[97] Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanī*, Haz. Nuri Akbayar, C. 3, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996,c. 1, s. 111.

[98] Bkz. Nev'ī-zāde Atā'ī, *Hadāikü'l-hakāik fi Tekmileti'ş-şakāik*, Haz. Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2017 s. 1306-1312; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanī*, Haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996 c.1, s. 111; Bursalı Mehmed Tāhir, *Osmanlı Müellifleri,* Haz. M. A. Yekta Saraç, Ankara, 2016 s. 240; Kātip Çelebi, *Fezleke-i Katib Çelebi*, İstanbul, 1286/1870 c. 2, s. 162: Hüseyin Ayvansarayī, *Hadīkatü'l-Cevāmī*, Haz. Ahmed Nezih Galitekin, İstanbul, 2001 s. 83; Muhibbi Muhammed Emin, *Hülāsatü'l-Eser fi A'yāni'l-karni'l-Hādī ʿAşer,* Daru Sādir, Beyrūt, Trs. c. 2, s. 319-320; Rıza Kurtuluş, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi" *Ahilik Ansiklopedisi*., Ankara, 2014 c. 1, s. 234.

dedesinin Saʿdī Çelebī (v. 945/1539) olduğu bilinmektedir.[99] Saʿdī Çelebī devletin farklı kademelerinde pek çok görevi ifā ettikten sonra ölüm tarihi olan (v. 945/1539) yılına kadar beş yıl Şeyhülislamlık görevinde bulunmuştur.[100] Kaynaklar Saʿdī Çelebī hakkında; görevini iyi yapan, lisānı kuvvetli, akide sahibi bir münevver olarak bahseder.[101]

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin babası, Ahīzāde Mehmed Efendi (m. 1523-1581)'dir. İyi bir eğitim gören Mehmed Efendi başta Pīrī Mehmed Paşa Medresesi olmak üzere birçok medresede müderrislik yaptı. Müderrislik görevinden sonra h. 974(m. 1566-1567) yılında Haleb'e kadı oldu. H. 977(m.1569-1570) yılında Şeyhī Efendi yerine, h. 978(m. 1570-1571) yılında ise Kınālızāde Alī Efendi yerine Edirne'ye kadı olarak atandı. Sultān II. Selim'in h. 979(m. 1571-1572) yılında Edirne'ye gelmesiyle kendisine Anadolu kazaskerliği görevi tevdi edildi.[102] Bu görevinin ardından h. 981 (m. 1573-1574) yılında emekli oldu ve h. 989(m. 1581-1582) yılında vefat etti. Ahīzāde Mehmed Efendi, Ahi Çelebī Mescidi haziresinde medfundur.

Ahīzāde'nin iki kardeşi vardır. Bunlardan Ahīzāde Hüseyin Efendi Osmanlı'nın ilk maktül şeyhülislāmıdır. Ahīzāde ailesinin önemli fertlerinden biri olan Ahīzāde Hüseyin Efendi h. 980 (m. 1572) yılında İstanbul'da doğmuştur. Hüseyin Efendi'nin ilk

[99] Bursalı Mehmed Tāhir, *Osmanlı Müellifleri,* Haz. M. A. Yekta Saraç, Ankara,2016, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınevi, c. 1. s. 240.

[100] Mehmet İpşirli-Ziya Demir, "Sādī Çelebi",*D.İ.A.,* İstanbul, 2008, c. 35, s. 404-405.

[101] Mehmet İpşirli-Ziya Demir, "Sādī Çelebi",*D.İ.A.,*c. 35, s. 404-405.

[102] Rıza Kurtuluş, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi", *Ahilik Ansiklopedisi.*, c. 1, s. 234.

tahsilini ailesi ve yakın çevresinden aldığı tahmin edilmektedir.[103] İlk tahsilinden sonra, ailesinin de ulemā sınıfından olması hasebiyle ilmiye mesleğini seçmiştir. 1589 yılında Hoca Sadeddin Efendi'ye mülāzim olup, kendisine intisap etmiştir. İlk önce Papazoğlu Medresesi'nde müderris yardımcılığı, daha sonra 1602 yılında Süleymaniye Darülhadis'inde ve 1604'te de Bursa medreselerinde müderrislik yaptı.[104] Hüseyin Efendi 1604 yılından itibaren sırasıyla bir kere Bursa kadılığı ve üç kere de İstanbul kadılığı yapmıştır. Bu görevleri takiben üç kere Rumeli, iki kere de Anadolu kazaskerliği görevlerini idrak etmiştir. Bahsi geçen görevlerinin arasında geçen zaman diliminde ise; Pīrvādi, Rodoscuk, Galata ve Gelibolu'da kadılık görevi kendisine arpalık olarak verilmiştir.[105] Ahīzāde Hüseyin Efendi, 1632 yılında Şeyhülislam Yahya Efendi'nin yerine şeyhülislamlık makamına getirilmiştir. Şeyhülislamlık görevi sırasında verdiği bazı kararlar ve onu çekemeyen bir gurubun padişaha bir takım olayları yanlış aktarması üzerine h. 1043 (m. 1634) yılında görevinden azl edilmiştir. IV. Murat, Hüseyin Efendi'yi önce Kıbrıs'a sürgün etmeyi düşünmüş; daha sonra bu fikrinden vazgeçerek, onu Büyükçekmece yakınlarında yakalatıp, oraya yakın bir köyde boğdurmuştur (v. 1043/1634). Ahīzāde Hüseyin Efendi, cenazesi üzerinden bir huzursuzluk yaşanmaması amacıyla kendisi için Fatih'te ayırttığı mezarlığa değil, boğdurulduğu Büyükçekmece'deki bir sahile defnedilmiştir.[106]

---

[103] İsmail Katgı, *Osmanlı Devleti'nde Öldürülen Şeyhülislāmlar*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi SBE, Gaziantep, 2011, s. 78.

[104] İsmail Katgı, *Osmanlı Devleti'nde Öldürülen Şeyhülislāmlar*, s.17-18.

[105] Mehmet İpşirli, "Ahīzāde Hüseyin Efendi",*D.İ.A.,* İstanbul, 1988, c.1, s. 548-549.

[106] Mehmet İpşirli, "Ahīzāde Hüseyin Efendi",*D.İ.A.,* c. 1, s.549.

Şiirleri de olan Ahīzāde Hüseyin Efendi'nin mahlası "Hüdāī"dir. Kātip Çelebī, onun bazı eserler hakkında haşiyeler yazdığını söylese de bu eserlerle ilgili herhangi bir isim belirtmemiştir.[107] Kaynaklar Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin, Hüseyin ve Fazlullāh isimlerinde iki kardeşi olduğu söylese de Fazlullāh hakkında fazla bir malumat yoktur. Fazlullāh ile ilgilielimizdeki tek bilgi Ayvansarayī'nin onun Çukur Medresesi'nde medfun olduğunu h. 991 (m. 1573-1574) zikretmesidir.[108]

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin, Ahīzāde Ahmed Efendi isminde bir amcası olup hayatı hakkında çok az bilgi mevcuttur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber 1566 yılında vefat ettiği bilinmektedir. O da Ahīzāde ailesindeki pek çok fert gibi iyi bir medrese eğitimi aldı. Tahsilinden sonra Medine kadısı oldu. Ahmed Efendi; ālim, dindār iffetli bir zāt olarak bilinmiştir.[109]

Ahīzāde'nin kaynaklarda ismi zikredilen iki oğlu vardır. Bunlardan birincisi Ahīzāde Sūzī Efendi 1574 yılında İstanbul'da doğmuştur. Sūzī mahlasından dolayı Ahīzāde Sūzī olarak tanınmıştır. Sūzī Efendi devrin müftüsü Sinānzāde Efendi'den dersler aldı. Süleymaniye Medresesi'nde h. 1009 (m. 1607) yılından itibaren dersler vermeye başladı. Daha sonra sırasıyla h. 1011 (m. 1602) yılında Selanik kadısı, h. 1013 (m. 1604) yılında Kahire kadısı h. 1013 (m. 1605) yılında Edirne Kadısı, h. 1015 (m. 1606-1607) yılında İstanbul kadısı h. 1018 (m. 1609-1610) de Galata kadılığı görevlerini ifa etti. Bunların yanında h. 1024 (m. 1615-1616) yılında Pīrvadi kadılığı

[107] Kātip Çelebi, *Fezleke-i Katib Çelebi*, İstanbul, 1286/1870, c. 2, s. 162.
[108] Hüseyin Ayvansarayī, *Hadīkatü'l-Cevāmī*, Haz. Ahmed Nezih Galitekin, İstanbul, 2001, s. 83.
[109] Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanī*, Haz. Nuri Akbayar, c. 1, s. 111.

kendisine arpalık olarak verildi. H. 1029 (m. 1619-1620) yılında emekli oldu[110] Ahīzāde Sūzī Efendi babası gibi Şirpence hastalığından vefat etmiştir. Abdi Çelebī Mescidi haziresinde medfun olan babasının yanına defnedilmiştir.[111]

Ahīzāde Yahya Efendi, Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin ikinci oğlu olup 1574 yılında İstanbul'da doğmuştur. Medrese tahsilini bitirdikten sonra h. 1006(m. 1597-1598) yılında Sinān Paşa Medresesi'nde müderris oldu. Yahya Efendi sırasıyla h. 1010 (m. 1601) yılında Sahn Medresesi, h. 1011 (m. 1603) yılında Valide Sultān Medresesi, h. 1013 (m. 1604) yılında ise Süleymaniye Medresesi'nde müderrislik yaptı. Yahya Efendi, h. 1018(1609-1610) yılında Mısır Mollası oldu. H. 1020 (m. 1611) yılında görevinden ayrılıp İstanbul'a gelirken Şam'da 40 yaşında vefat etti. *Sicill-i Osmanī*'de Arapça şiirler yazdığı ve *Bahariy*e adlı bir eseri olduğundan bahsedilmektedir.[112]

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin iki torunu olduğu bilinmektedir. Bunlardan birincisi Ahīzāde Sūzī Efendi'nin oğlu Ahīzāde Mehmed Efendi (v. 1604)'dir. Ahīzāde Mehmed Efendi tahsilini bitirdikten sonra müderris olup, farklı medreselerde ders vermiş bir ālimdir.[113] İkinci torunu hakkında ise kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

2.1.4. Tahsili ve Hocaları

Ahīzāde Abdülhalim Efendi, ulemā bir aileye mensup olup, Ahīzāde ailesindeki pek çok fert gibi, ilk eğitimini aile büyüklerinden aldı. Babası Ahīzāde Mehmed

[110] Barış Sarıköse, "Ahīzāde Sūzī Mahmūd Efendi", *Ahilik Ansiklopedisi.,* Ankara, 2014, c. 1, s. 238.
[111] Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanī*, c. 1, s. 1523.
[112] Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanī*, c. 1, s. 1632-1672.
[113] Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanī*, c. 1, s. 984-985.

Efendi'nin Edirne'de h. 978 (m. 1570-1571) kadı olduğu esnada, medrese eğitimine başladı. Devrin önde gelen ilim merkezlerinden olan Edirne, Ahīzāde'nin eğitim hayatında önemli bir yer tutar. Ahīzāde Abdülhalim Efendi ilk olarak kırklı medreseler[114]arasında yer alan Taşlık Medresesi, diğer adıyla Ali Bey Medresesi Müderrisi Kara Çelebizāde Hüsam Efendi'den (v.1007/1598) ilim tahsil etti.[115] Yine Edirne'de Üç Şerefeli Medrese'de müderrislik yapan, Arapzāde Abdurrauf Efendi'den (v.1009/1600) dersler aldı. Ahīzāde eğitimine bir süre Sultan Bāyezid Medresesi Müderrisi Hācegizāde Mustafa Efendi'nin (v. 998/1589-1590) yanında devam etti. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, Edirne'deki son öğrenciliğini yetmişli medreseler arasında da ismi zikredilen Sultan Selim Medrese'sinde Salih Molla Efendi'nin (v.996/1588) yanında yaptı.[116]

Ahīzāde Mehmed Efendi (979/1572) senesinde Anadolu Kazaskerliği görevine tayin edilir. Ahīzāde ailesinin İstanbul'a gelişlerinden sonra Abdülhalīm Efendi, Fudayl Efendi'nin (v.991/1582) hizmetine girdi. Bu süreçte Fudayl Efendi'nin ilim ve tecrübelerinden istifade etti. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin tahsilinde en üst basamak Ebussuud Efendi (v.991/1583)'dir. Bir süre derslerine katılıp, yanında rüşdünü ispatlayan Ahīzāde, ilmī kabiliyeti neticesinde Ebussuūd Efendi'ye mülāzim

[114] Cahit Baltacı, *XI-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri,* M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005, c.1. 126-129.

[115] Nev'ī-zāde Atā'ī, *Hadāikü'l-hakāik fi Tekmileti'ş-şakāik*, c. 2, s. 1307.

[116] Muhibbi Muhammed Emin, *Hülāsatü'l-Eser fi A'yāni'l-karni'l-Hādī ʿAşer,* Daru Sādir, Beyrūt, c.2, s. 319-320.

olmuştur.[117]Medrese ilimlerinin yanında çeşitli sanat dallarına da ilgi duyan Abdülhalīm Efendi, Pīr Mehmed Efendi'den nesih ve sülüs dersleri aldı.[118]

2.1.5. Vazifeleri

Ulemā sınıfına mensup bir aileden gelen Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, İstanbul, Edirne ve Bursa gibi önemli merkezlerde tahsilini tamamlayıp, ilmiye sınıfında farklı vazifelerde görev almıştır. Çalışma hayatına kırk akçe[119]karşılığında Yeni İbrahim Paşa Medresesi'nde müderris olarak başlamıştır. Bu vazifesinden sonra Ahīzāde sırasıyla; 987/1579 Kasımpaşa Medresesi müderrisliği, 988/1580 yılında Yeni Ali Paşa Medresesi, 990/1590 yılında Şah Sultan Medresesi, 993/1579 yılında Sahn-ı Seman ve Çift Ayakkurşunlu Medresesi'nde müderrislik görevlerini ifa etti. Abdülhalīm Efendi, son olarak 996/1588 yılında Şehzade Medresesi ve 996/ 1590 yılında Üsküdar'daki Atik Valide Sultan Medresesi müderrisliği görevlerinde bulunmuştur.[120]

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, 1000/1592 yılında Remzi-zāde Efendi yerine Bursa kadılığına atandı. Bu görevi kısa sürmüş ve Recep1001/Nisan-Mayıs 1593 yılında Ebussuūd-zâde Efendi yerine Edirne kadılığına tayin edilmiştir. Sultan III. Mehmed'in tahta çıkmasıyla beraber (1003/1595) Abdülhālīm Efendi, Edirne kadılığından azl edilmiştir.[121] Ahīzāde Edirne kadılığından azl olunduktan sonraki infisal süresinde,

[117] Nev'ī-zāde Atā'ī, *Hadāikü'l-hakāik fi Tekmileti'ş-şakāik*, c. 2, s.1308.
[118] Hasan Güleç, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi*", D.İ.A.,* İstanbul, 1988, c. 1, s. 548.
[119] Yasemin Beyazıt, *Osmanlı İlmiye Mesleğinde İstihdam,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s. 136.
[120] Nev'ī-zāde Atā'ī, *Hadāikü'l-hakāik fi Tekmileti'ş-şakāik*, Haz. Suat Donuk, c. 2, s.1309.
[121] Muhibbi Muhammed Emin, *Hülāsatü'l-Eser fi A'yāni'l-karni'l-Hādī ʿAşer,* c.2. s. 320.

sarayda bir takım icra davalarına bakmıştır.[122] Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, 1005/1597 yılında Anadolu kazaskerliği vazifesine getirilir ve iki senelik hizmetinden sonra emekliye ayrılır.[123]

Abdülhalīm Efendi'nin yerine tayin edilen Kazasker Damad Muhyiddin Efendi'nin rüşvet mukabilinde bazı kimselere kadılık verdiği ve maaşları arttırdığı ortaya çıkmıştır. Bu hadise üzerine Anadolu mülāzimleri, meseleyi önce Sultan III. Mehmed'e sonra da Valide Safiye Sultan'a arz edip, Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'yi tekrar Anadolu Kazaskerliğine istemişlerdir. Nihayet Ahīzāde 1008/1599 tarihinde tekrar Anadolu Kazaskerliği görevine getirilmiştir.[124] Abdülhalīm Efendi yaklaşık iki yıllık Anadolu Kazaskerliği görevinden sonra Ramazan 1009/ Mart-Nisan 1601'de ikinci defa emekli oldu.[125] Ahīzāde, 1010/1601 yılında Rumeli Kazaskerliğine atandı. Bu görevi esnasında İstanbul'da cereyan eden bir takım olaylarda ismi zikredilmiştir. Başkentteki bazı entrikacıların oyunlarına karşı mücadeleler vermiş ve bu olaylardan aklanmıştır. Abdülhalīm Efendi yaşanan bu hadiselerden sonra Zilhicce 1011/ Mayıs-Haziran 1603'de üçüncü kez emekliye ayrıldı.[126]

2.1.6. Talebeleri

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, pek çok meziyete sahip bir ālim olması hasebiyle; Türk edebiyatı ve kültüründe yer edinmiş çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Bunlar

[122] Selānikī Mustafa Efendi, *Tarih-i Selānikī,* Haz. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 514.
[123] Selānikī Mustafa Efendi, *Tarih-i Selānikī*, s. 763.
[124] Selānikī Mustafa Efendi, *Tarih-i Selānikī,* s. 827.
[125] Nev'i-zāde Atā'i, *Hadāikü'l-hakāik fi Tekmileti'ş-şakāik*, c. 2, s.1309.
[126] Nev'i-zāde Atā'i, *Hadāikü'l-hakāik fi Tekmileti'ş-şakāik*, c. 2, s.1309-1310.

arasında en dikkat çekeni ise Nevʿizāde Atāī'dir. Atāī h. 991(m. 1583) yılında İstanbul'da doğmuştur. Devrin Sultanı III. Mehmed döneminde tanınmış şair ve kazasker olan Yahya Efendi'nin oğludur. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'den mülāzim olarak tahsilini tamamladı (1010/1601). Osmanlı devlet idaresinin farklı kademelerinde vazifeler aldı. Nevʿizāde Atāī Türk edebiyatındaki hamse sahibi şairlerinden biri olup, manzum, mensur çok sayıda eseri vardır.[127] Atāī'nin en önemli eserlerinden biri, *Şakā'iku'n-Nuʿmāniyye*'ye yazdığı *Hadāikü'l-hakāik fī Tekmileti'ş-şakāik* adlı zeylidir. Bu eserinde hocası Ahīzāde Abdülhalīm Efendi hakkında ayrıntılı malumat verir. Nevʿizāde Atāī, h. 1045 (m. 1635) yılında İstanbul'da vefat etmiştir.[128]

Abdülhalīm Efendi'nin tanınmış talebelerinden biri de 17. yüzyılda yaşamış şair ve hattat olan Ganizāde Nadīrī'dir. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber, Kātip Çelebi[129] ve Nevʿizāde Atāī[130] gibi müellifler Nadiri'nin doğumunu h.980 (m. 1572) olarak kaydetmişlerdir. Ganizāde Nadiri, hocası Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'den hat sanatının inceliklerini öğrenerek, bu sanatı meşk etti. Sülüs, nesih, rika ve talik gibi sanatları icra ederek, devrin sanatçıları arasında önemli bir mertebeye ulaştı. Mensur ve manzum eserleri bulunan Ganizāde, *Şehnāme* ve *Miraciyye*'siyle tanınmıştır. Ganizāde Nadiri, h. 1036 (m. 1627) yılında İstanbul'da vefat etmiştir.[131]

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin diğer bir talebesi de Semerkandiyye tarikatına mensup mutasavvıf şair Hüsameddin Bursevī'dir. Doğumu ve hayatının ilk yılları

---

[127] Haluk İpekten," Nevʿīzāde Atāī", *D.İ.A.,* İstanbul, 1991, c.4, s. 41.
[128] Haluk İpekten," Nevʿīzāde Atāī",*D.İ.A.,*c. 4, s. 42.
[129] Kātip Çelebi, *Fezleke-i Katib Çelebi*, c. 2, s. 99.
[130] Mustafa İsmet Uzun, "Ganīzāde Mehmed Nādirī", *D.İ.A.,* İstanbul, 1996, c. 13, s. 355.
[131] Mustafa İsmet Uzun, "Ganīzāde Mehmed Nādirī",*D.İ.A.,*c. 13, s. 355-356.

hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin Bursa kadılığı vazifesinde kendisinden medrese ilimlerini tahsil etti. Müderrislik görevi sırasında Balıkesirli Alāeddin Efendi'ye intisap ederek tasavvufa yöneldi. Semerkandiyye tarikatında faaliyet gösteren Bursevī, eserlerini de tasavvuf üzerine vermiştir. Müellifin tasavvufi eserlerinin pek çoğu sufilerin menkıbeleri ile ilgilidir. Hüsameddin Bursevī, h. 1042 (m. 1632) yılında Bursa'da vefat etti.[132]

Ahīzāde'nin ismini zikredeceğimiz son talebesi ise Abdurrahman Efendi'dir. Doğum yeri ve tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber, iki kez Medine ve bir kez de Kudüs kadılıkları görevinde bulunan Maraşlı Abdülhalīm Efendi'nin (v. 1009/1600) büyük oğludur. Medrese eğitiminden sonra Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin yanında, mülazemetle bazı medreselerde görev yaptı. Abdurrahman Efendi Osmanlı devletinde kadılık ve müderrislik vazifelerini ifa etti. H. 1044(m. 1630) yılında İstanbul'a giderken, Karaman'da vefat etti.[133]

2.1.7. Tarikatı

Müstakimzāde Süleyman Sadeddin, Tuhfe-i Hattātīn adlı eserinde Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin Nakşibendī tarikatına mensup olduğunu belirtmiştir.[134] Ancak Ahīzāde hakkında en teferruatlı malumatı veren Nevʿizāde Atāī başta olmak üzere başka hiç bir kaynakta bu bilgi zikredilmemiştir.

---

[132] Mustafa Kara, "Hüsāmeddin Bursevī",*D.İ.A.,* İstanbul, 1998, c. 18, 511-512.

[133] Hasan Arslan, "Abdurrahman Efendi", *Kahramanmaraş Ansiklopedisi,* Kahramanmaraş, 2017, c. 1, s. 18-19.

[134] Müstakimzāde Süleyman Saʿdüddin Efendi, *Tuhfe-i Hattātīn*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928, s. 243.

2.1.8. Hattatlığı

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, ilmī ve idarī vukūfiyetlerinin yanında bazı sanat dallarında da meziyetli bir şahsiyet idi. Pīr Mehmed Dede'den nesih ve sülüs[135] derslerini aldı. Hat sanatının inceliklerini öğrenen Ahīzāde, devrinin önemli şair ve hattatlarından olan Ganizāde Nadiri'ye de bir dönem hat dersi vermiştir.[136] Tefsir ilmi üzerine yazdığı kitapların kenarlarına çok kıymetli talikatlarda bulunmuştur.[137] Özellikle kaleme aldığı temessükātlar, şerʿī hüccetler ve vakıfnāmeler kendisinden sonra gelenlere ādeta düstūrü'l-amel olmuştur.[138] Abdülhalīm Efendi'nin ayrıca çiçek yetiştirmeye meraklı olduğu ve bazı yeni lale çeşitlerini elde ettiği bilinmektedir.[139]

2.1.9. Vefatı

Ahīzāde, yakalandığı Şirpençe hastalığından rahatsızlanarak h. 14 Muharrem 1013 (m. 12 Haziran 1604) tarihinde ebediyete irtihal etmiştir.[140] Kardeşi Şeyhülislam Ahīzāde Hüseyin Efendi tarafından Fatih'te yaptırılan Çukur Medresesi'ne bitişik türbede medfundur.[141] "İrtehale'l-ulūm bi-ʿAbdi'l-Halīm" mısrası Abdülhalīm Efendi'nin tarih-i rıhletidir. Ayrıca Hāşimī Çelebī, "Cinān ola Ahīzāde Efendi'nüñ cāyı" mısrasını onun vefatına tarih olarak düşürmüştür.[142]

---

[135] Müstakimzāde Süleyman Saʿdüddin Efendi, *Tuhfe-i Hattātīn*, s.243.
[136] Mustafa İsmet Uzun, "Ganīzāde Mehmed Nādirī", *D.İ.A.,*c. 13, s. 355-356.
[137] Abdülkadir Özcan, "Ahīzāde Abdülhālīm Efendi", *Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi*, İstanbul, 2012, s. 33.
[138] Nev'ī-zāde Atā'ī, *Hadāikü'l-hakāik fi Tekmileti'ş-şakāik*, c. 2, s.1311.
[139] Hasan Güleç, "Ahīzade Abdülhalim Efendi",*D.İ.A.,*c. 1, s. 548.
[140] Nev'ī-zāde Atāī, *Hadāikü'l-hakāik fi Tekmileti'ş-şakāik*, c. 2, s. 1310.
[141] Hasan Güleç, "Ahîzade Abdülhalim Efendi",*D.İ.A.,*c. 1, s. 548.
[142] Nev'ī-zāde Atā'ī, *Hadāikü'l-hakāik fi Tekmileti'ş-şakāik*, c. 2, s.1310-1311.

2.2. Şahsiyeti

2.2.1.İlmī Şahsiyeti

Osmanlı'nın yükselme dönemi ālimleri arasında mühim bir yere sahip olan Abdülhalīm Efendi'den yüzyılın tarih ve kültür kitapları övgüyle bahseder. Nevʿizāde Atāʿī, *Hadāikü'l-hakāik fī Tekmileti'ş-şakāik*adlı eserinde hocası Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin ilmi şahsiyeti hakkında: *"Ḫızāne-i ḥāfıẓa-i ʿālemde miṯl ü ʿadīli mefḳūd ve nigār-ḫāne-i müteḫayyilede naẓīr ü şebīhi münʿadimü'l-vücūd olan cevher-i iksīr-i faẓīlet ü berāʿat, Ankā-yı maġrib-i fasāhat ü belaġat, ulemā-yı Rūm'un ser-bülendi"*[143]diye bahseder. Katip Çelebī, Ahīzāde hakkında *Fezleke*'de "*ulemā-yı Rūm'un ser-bülendi'"*[144] Selānikī Mustafa Efendi ise*Tarih-i Selānikī* adlı eserinde Ahīzāde'yi: *"devlet-hānesinde a'lemü'l-ulemā*[145]*, "a'lemü'l-mütebahhirīn"*[146]*,"a'lemü'l-ulemā mümtā ve ser-efrāz-ı ālem-ārā"*[147]gibi övücü sözlerle zikreder.

Ulema sınıfına mensup bir aileden gelen Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, iyi bir eğitim-öğretim görmüş, yüksek kültür seviyesine sahip bir Osmanlı münevveridir. İstanbul ve Edirne gibi merkezlerde yüzyılın önemli ālimlerinden ilim tahsil etmiştir. Ahīzāde, Arapça ve Farsça öğrenerek ilmiye sınıfı için gerekli ilimleri tahsil etmiştir. Tefsir, fıkıh, dilbilim ve tasavvuf gibi ilimlerde vukufiyeti olan müellif, bu alanlarda irili ufaklı eserler kaleme almıştır. Bu eserlerden kimi mütalaa ettiği eserlerden aldığı

---

143 Nev'ī-zāde Atā'ī, *Hadāikü'l-hakāik fī Tekmileti'ş-şakāik*, Haz. Suat Donuk, c. 2, s.1306.
144 Kātip Çelebi, *Fezleke-i Katib Çelebi*, c. 2, s. 253.
145 Selānikī Mustafa Efendi, *Tarih-i Selānikī,* Haz. Mehmet İpşirli, s. 550.
146 Selānikī Mustafa Efendi, *Tarih-i Selānikī,* Haz. Mehmet İpşirli, s. 576.
147 Selānikī Mustafa Efendi, *Tarih-i Selānikī,* Haz. Mehmet İpşirli, s. 691.

notlardan oluşmuş, kimisi de müstakil olarak yazılmış eserlerdir.[148]Ahīzāde, ilmīve fikrī kabiliyetlerinin ürünü olan eserlerinin yanında, mütercimlik kimliğine de sahip bir şahsiyettir. Molla Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve* adlı Farsça eserini Türkçeye tercüme etmiştir. Kātip Çelebī, *Keşfü'z-zünūn*'da Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'ni, Türkçeye yapılmış en iyi tercüme olarak zikreder.[149]

Meslek hayatı boyunca üstlendiği müderrislik, kadılık ve kazaskerlik görevlerini titizlikle yerine getirmiştir. Özellikle kadılık ve kazaskerlik görevlerinde kimi entrikalara maruz kalmış ve bazı iftiralara da uğramıştır. Bu olaylar karşısında o, bilgi ve tecrübesiyle metanetini korumuştur. Nitekim onun saygın duruşu, ulema tarafından da takdir edilmiştir. Kazasker Damad Muhyiddin Efendi'nin yolsuzluk hadisesi üzerine Anadolu mülazimlerinin Abdülhalīm Efendi'yi tekrar göreve getirmek istemeleri bunun en önemli örneğidir.[150] Ahīzāde resmī vazifelerinden el çektirildiği infisal sürelerinde bile sarayda bir takım icra davalarına bakmıştır.[151]Bu durum onun, emeklilik hâlinde de ulema arasında saygın bir yere sahip olduğunu göstermektedir.[152]

2.2.2. Edebī Şahsiyeti

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, icra ettiği devlet vazifelerinin yanında geniş yelpazede eserler vermiş çok yönlü bir şahsiyettir. Tefsir, fıkıh ve tasavvuf gibi temel İslam bilimlerinde eserler kaleme almıştır. Kendisinden bahseden tüm kaynaklarda şiir

---

[148] Muhammet Selman Tüfekçioğlu, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili",Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2017, s.10.

[149] Kātip Çelebi, *Keşfü'z-Zunūn*, Terc. Rüştü Balcı, c. 1, s. 266.

[150] Selānikī Mustafa Efendi, *Tarih-i Selānikī*,s. 826.

[151] Selānikī Mustafa Efendi, *Tarih-i Selānikī,* s. 514.

[152] İsmail Katgı, *Osmanlı Devleti'nde Öldürülen Şeyhülislāmlar*, s. 82.

yazdığını ve "Halīmī" mahlasını kullandığı belirtilmektedir. Ancak kaynaklarda ve eserlerinde geçen şiirleri dışında mürettep bir divanı olmadığı ya da ele geçmediği bilinmektedir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin hayatı hakkında bilgi veren pek çok kaynak vardır. Bu kaynaklar içerisinde özellikle Ahīzāde'nin şair kimliğini ortaya koymaları bakımından tezkireler önemli bir yer tutar. Tezkire yazarları, eserlerinde onun şairlik yönünü ön plana çıkarmış ve şiirlerinden örnekler vermişlerdir. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, 16. yüzyılın son yarısı ile 17. yüzyılın başlarında yaşadığı için, onun hakkında her iki yüzyılda yazılan tezkirelerde de bilgiler bulmak mümkündür. 16. yüzyılın önemli tezkire yazarlarından Kınalı-zāde Hasan Çelebi, Ahīzāde'nin hayatı hakkında bilgi verdikten sonra onun şu şiirine yer vermiştir:

"Kaşun tugrāsı şāhā bī-misāl olmakda gitdükce
'İzār-ı tābnākun turma āl olmakda gitdükce

Yüzün şevkine bülbül āh u figān itmede ey gül
Ruhun yādına güller pāy-māl olmakda gitdükce

Zevāle yaklaşur ey māh-ı nev-hūrşīd vardukca
Senün hüsn ü cemālün bā-kemāl olmakda gitdükce

Gidem gibi 'adem iklīmine hicr-i miyānunla
Ten-i fersūde zīrā bir hayāl olmakda gitdükce

O yār-ı bī-vefā turmaz gider seyrāne gayr ile

Bu gayretle Halīmī bī-mecāl olmakda gitdükce"[153]

16. yüzyıl tezkire yazarlarından Rızā da tezkiresinde, Ahīzāde'nin iki beytine ve vefatına düşürülen tarihe yer vermiştir:

"Gerçi kim cām-ı Cem-ibādede ḥālet çoḳdur

Şerbet-i la'l-i lebüñ gibi leṭāfet yoḳdur

Cām-ı mey-i nābı şikest eyledi
Meclisümüz başdı ayaḳ nā'ibi[154]

Tezkirelerde rastladığımız manzumelerinden, onun dönem şiirinin zevk ve kaidelerinden haberdar bir şair olduğu görülmektedir. Ahīzāde'nin sanatçı yetkinliğini ortaya koyan en önemli eser kuşkusuz *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'dir. Çalışmamızın "Dil ve Üslüp"[155] başlığı altında bu eserin dilinden hareketle Ahīzāde'nin özellikle nesir alanındaki vukūfiyeti ortaya konulacaktır.

Yazar ve şairliğinin yanında aynı zamanda bir mütercim olan Abdülhalīm Efendi, Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve* adlı Farsça eserini Türkçeye tercüme etmiştir. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve*'de kullandığı ahenk unsurları ve edebī sanatlardan hareketle, onun iyi bir nasīr olduğu da söylenebilir.

2.3. Eserleri

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, iyi eğitimi ve yüksek kültürü sayesinde; fıkıh, tefsir, tasavvuf, şiir ve dilbilim gibi farklı alanlarda eserler vermiştir. Devrinin önemli

[153] Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şu'arā I-II*, Haz. Aysun Sungurhan Eyduran, s. 307.
[154] Gencay Zavutçu, *Rıza Tezkiresi (İnceleme-Metin),*s. 90.
[155] Bkz. Dil ve Üslüp, s. 75.

devlet adamı ve ālimi olan Ahīzāde, eserleriyle döneminde takdirlere mazhar olmuştur. Abdülhalīm Efendi'nin eserleri, bazıları tetkik edilmiş eserlerden alınan notlar bazıları ise müstakil yazılmış eserler şeklindedir.[156] Elde bulunan eserlerinin dışında ona nisbet edilen veya kütüphanelerde tespit edilememiş eserlerinin olduğu düşünülmektedir. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin eserleri konularına göre şu şekildedir.

2.3.1. Fıkıh Eserleri

16. yüzyılın önemli ālimleri arasında ismi zikredilen Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'yi ünlü Osmanlı tarihçisi Hammer de asrın en büyük fakihleri arasında göstermiştir.[157] Abdülhalīm Efendi, Bursa ve Edirne'de kadılık vazifesi yaptığı sırada, disiplin ve ilkelerinden taviz vermemiştir. Meslek hayatının farklı zamanlarında içine çekildiği pek çok menfi hadiseden, işindeki disiplini ve ilkeleri sayesinde başı dik bir şekilde çıkmıştır. Ahīzāde'nin fıkıh ile ilgili; haşiye, fetva ve risalelerden oluşan 13 eseri vardır.

2.3.1.1. Risāle fī Mefhūmi'l-muhālefe

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, *Risāle fī Mefhumi'l-muhalefe* adlı eserinde konuyu usul tartışmalarından ziyade füru meseleler çerçevesinde ele almıştır. Ahīzāde risalesinde, diğer eserlerinde olduğu gibi, Hoca Sa'deddin Efendi'yi övmüş ve eseri

[156] Muhammet Selman Tüfekçioğlu, *Ahīzāde Abdülhalim Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili*, s. 10.

[157] J. V. Hammer, *Osmanlı Tarihi*, *Devlet-i Aliye,* C. 10, Haz. İlhan Bahar, Kamer Yay., İstanbul, 2017, c. 4. s. 1184.

kendisine takdim etmiştir. Eser Okan Kadir Yılmaz tarafından tahkik edilmiş ve çeşitli tespitlerle beraber, *İslam Araştırmaları Dergisi*'nde yayımlanmıştır.[158]

2.3.1. 2. El-Mesāilü'l-fıkhiyye el-mültekata

Bu eser; on tanesi fıkıh, iki tanesi de dil ile ilgili yaklaşık birer varaklık risalelerden oluşan bir eserdir. Fıkıhla alakalı olan risalelerin sekizi yemin, diğer ikisi ise ihtilaflar hakkındadır.[159]

2.3.1.3. Risāle fī Mebhasi'l-istishāb

Abdülhalīm Efendi, bu risalede dolaylı olarak Hoca Sa'deddin Efendi'yi methederek, onu müctehitlerin sonuncusu olarak takdim eder.[160]

2.3.1.4. Mu'ārada fī mes'eleti'-radā'

Ahīzāde'nin bu risalesi, süt emzirme ücreti ile ilgili fetva yayınlayan devrin şeyhülislamı Hoca Sa'deddin Efendi'ye itiraz mahiyetindedir. Abdülhalīm Efendi, risalede Hoca Sa'deddin Efendi'den ayrı bir fetva vererek, hükmün konusu olan ibaredeki yanlışlıktan dolayı fetvanın hatasını ortaya koymuştur. Bunun üzerine Hoca Sa'deddin de, Ahīzāde'ye bir cevap yazarak, onun bu tutumunu eleştirmiştir.[161]

---

[158] Okan Kadir Yılmaz, "Tahkīku Risāleti fī Mefhūmi'l-Muhalefe li-Ahīzāde Abdülhalīm Efendi",*İslam Araştırmaları Dergisi*, C. XXXIV, 2015, s. 53-134.

[159] Muhammet Selman Tüfekçioğlu, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili", s.12.

[160] Muhammet Selman Tüfekçioğlu, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili", s.12.

[161] Muhammet Selman Tüfekçioğlu, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili", s.12.

2.3.1.5. İtirāz-ı Merhūm Abdülhalīm Efendi

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmalarında 236 nolu risalenin 6. varağında "*İ'tiraz-ı Merhūm Abdülhalīm Efendi*" ismini taşıyan eserdir. Ahīzāde'nin bu eseri diğer eserlerinin kenarlarından toplanmış bir derleme olduğu düşünülmektedir.[162] Eserde, Hoca Sa'deddin'in beş tane fetvasına açıklamalı itirazlarda bulunulmuştur.[163]

2.3.1.6. Abdülhālīm Efendi'nin Devran ve Raks Hakkında Fetva Sūreti

Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları içerisinde 314-02 nolu nüshada 4a-9a varakları arasında bulunur. Ahīzāde bu eserinde devranın cevazına fetva vermiştir. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, bu konuyla alakalı cevaz vermeyen ālimlerin fetvalarındaki sebeplere de değinerek, meseleyi yumuşatmaya çalışmıştır.[164]

2.3.1.7. Tahkīku mes'eletin min mesāili't-Tatarhaniyye

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin Mültekata Risalesi'nde tartıştığı meselelerden biri olan Tatarhaniyye'deki bir mevzuyu konu edindiği tahmin edilmektedir.[165]

2.3.1.8. Risāle fi'l-müddeī ve'l-müddeā aleyh

Abdülhalīm Efendi'nin Anadolu kazaskerliği vazifesinden ayrıldığı h. 1009(m. 1601)'de kaleme alındığı tahmin edilmektedir.[166] Eserin içeriğinden, dönemin kadılarına

---

[162] Muhammet Selman Tüfekçioğlu, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili", s.13.

[163] Muhammet Selman Tüfekçioğlu, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili", s.13.

[164] Muhammet Selman Tüfekçioğlu, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili", s.13.

[165] Muhammet Selman Tüfekçioğlu, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili", s.12.

yol gösterme amacı taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu eser Muhammed Selman Tüfekçioğlu tarafından *"Ahīzāde Abdühalīm Efendi'nin el- Fark Beyne'l-Müddei Ve'l-müddea Aleyh Risalesi'nin Tahkik ve Tahlili"* başlığıyla yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.[167]

2.3.1.9. Hidāye Hāşiyesi

Ahīzāde'nin, dedesi Sa'id Çelebi'nin daha önce kaleme aldığı haşiyesini esas alarak bu haşiyeyi yazdığı anlaşılmaktadır. Eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde iki nüshası bulunmaktadır[168]

2.3.1.10. Fetāva

Abdülhalīm Efendi'nin bu eseri devrin ihtiyaçlarına binaen zuhur eden bazı mevzulara verdiği cevaplardan oluşur. Eser *"Dürer ve'l-gurer"* haşiyesi diye başlamış ancak daha sonra nukūllü fetva olarak bir mecmua hālini almıştır.[169]

Ahīzāde'nin, aşağıda isimleri verilen eserleri ise kaynaklarda sadece ismen zikredilmiş olup haklarında herhangi bir malumat verilmemiştir.

---

[166] Muhammet Selman Tüfekçioğlu, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili", s.17.

[167] Muhammet Selman Tüfekçioğlu, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili", s.10.

[168] Muhammet Selman Tüfekçioğlu, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili", s.11.

[169] Muhammet Selman Tüfekçioğlu, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili", s. 11.

2.3.1.11. Camiu'l-fusuleyn Haşiyesi[170]

2.3.1.12. Eşbah ve'n-nezair Haşiyesi[171]

2.3.1.13. Dürer ve'l-gurer Haşiyesi[172]

2.3.2. Tefsir Eserleri

Ahīzāde Abdülhālīm Efendi'nin müderrislik döneminde tefsir dersleri verdiği bilinmektedir. Bu derslerin ürünü olarak bir takım çalışmalar ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalar müstakil bir tefsir değil, risaleler şeklinde kaleme alınmış eserlerdir. Ahīzāde'nin tespit edilen dört tefsir risalesi bulunmaktadır. Bu eserleri, Abdulhakim Thabit Mohammed Refaan tarafından *" Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin Tefsirle İlgili Risalelerinin Tahkiki ve Değerlendirilmesi"* başlığıyla yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.[173]

2.3.2.1. Enbiya Sûresi 1. Ayet

Risalenin sonundaki müellif kaydından hareketle Ahīzāde'nin, Valide Sultan Medresesi müderrisliği sırasında eseri yazdığı tahmin edilmektedir. Eser Enbiya Sûresi'nin ilk ayetinin tefsiridir. Valide Sultan Medresesi'ne atanmasından sonra Ahīzāde'nin, padişahın fermanı üzerine yaptığı ders-i āmmın yazıya alınmış şeklidir.[174]

---

[170] Nev'ī-zāde Atā'ī, *Hadāikü'l-hakāik fi Tekmileti'ş-şakāik*, c .2, s.1311.
[171] Nev'i-zāde Atā'i, *Hadāikü'l-hakāik fi Tekmileti'ş-şakāik*, c .2, s.1311.
[172] Nev'i-zāde Atā'i, *Hadāikü'l-hakāik fi Tekmileti'ş-şakāik*, c .2, s.1311.
[173] Abdulhakim Thabit Mohammed Refaan, *Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin Tefsirle İlgili Risalelerinin Tahkiki ve Değerlendirilmesi,*Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE, Konya, 2016.
[174] Muhammet Selman Tüfekçioğlu, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili", s. 13-14.

2.3.2.2. Ahzap Sûresi 38, 39 ve 40. Ayetler

Abdülhalīm Efendi, Ahzap Sūresi'nin 38, 39 ve 40. ayetlerinin tefsirini kapsayan iki ayrı risale kaleme almıştır. Bunların birincisi daha hacimli olup 990/1582 yılında III. Mehmed'in sünnet düğünü için yazmıştır. Ayrıca eserin mukaddimesinde Hoca Sa'deddin Efendi'ye bazı atıflar söz konusudur.[175]

2.3.2.3. Nur Sûresi 4 ve 5. Ayetler

Ahīzāde,bu risalesinde *Zemahşerī, Beyzavī* tefsirlerini ve Sa'di Çelebi'nin haşiyesini temel alarak şehadet konusunu tartışmıştır. Risale doğrudan ayetlerin tefsiriyle başlamıştır.[176]

2.3.3.Diğer Eserleri

2.3.3.1. Riyazü's-sādāt fi isbāti'l-kerāmāt li'l-evliyāi hāle'l-hayāt ve ba'de'l-memāt[177]

Eser, keramet sahibi evliyaların ölümünden sonra da kerametlerinin süreceğini, akli ve nakli olarak delillendirmeye çalışmaktadır. Abdülhalīm Efendi'nin eseri kaleme almasındaki sebebin, devrinde meselenin pek çok kimse tarafından tartışılması, ancakbHanefi imamların bu konu hakkında bir görüş ortaya koyamamasıdır. Eser, bu alandaki boşluğu doldurmak ve söylentilere cevap vermek amacıyla yazılmıştır. Ahmed

---

[175] Muhammet Selman Tüfekçioğlu, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili", s.14.

[176] Muhammet Selman Tüfekçioğlu, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili", s.14.

[177] Kātip Çelebi, *Keşfü'z-Zunūn*, Terc. Rüştü Balcı, c. 2, s. 1066.

Ferid el-Mezīdī tarafından "*Cem'u'l-makāl fī isbāti kerāmāti'l-evliyā fi'l-hayāt ve bāde'l-memāt*" başlığı altında tahkik edilip basılmıştır.[178]

2.3.3.2. Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin Mollā Cāmī'nin Farsça eserinden Türkçeye yaptığı tercüme olup inceleme ve tahkikini yaptığımız eserdir. Bu eser üçüncü bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.3.3.3. Münşeāt[179]

Eser, Ahīzāde'nin mektuplarından oluşan 129 varak hacmindeki bir münşeat mecmuasıdır. Henüz yazma hâlinde bulunan bu eser oldukça süslü bir dille kaleme alınmıştır.[180]

Aşağıdaki iki eserin kaynaklarda sadece isimleri zikredilmiştir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde bu iki eser ile ilgili herhangi bir malumat elde edilememiştir.

2.3.3.4. Risale fi's-sa'yi ve'l-batāle[181]

2.3.3.5. Ta'līkāt ālā şurūhi'l-miftāh[182]

---

[178] Ahmed Ferid el-Mezīdī,*Cem'u'l-makāl fi isbāti kerāmāti'l-evliya fi'l-hayāt ve bade'l-memāt*, Srilanka 2006.

[179] Nev'i-zāde Atā'i, *Hadāikü'l-hakāik fi Tekmileti'ş-şakāik*, c. 2, s.1311.

[180] *Münşeat*, Nuriosmaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Nu: 34 Nk 4290.

[181] Kātip Çelebi, *Keşfü'z-Zunūn*, Terc. Rüştü Balcı, c. 1, s. 872., Bursalı Mehmed Tâhir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*,Haz. M. A. Yekta Saraç, c.1, s. 240.

[182] Muhibbi Muhammed Emin, *Hülāsatü'l-Eser fi A'yāni'l-karni'l-Hādī ʿAşer,* c. 2, s. 320.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MOLLĀ CĀMĪ'NİN ŞEVĀHİDÜ'N-NÜBÜVVE'Sİ VE TÜRKÇE TERCÜMELERİ

3.1.Mollā Cāmī'nin Şevāhidü'n-nübüvve'si

Hz. Muhammed'in peygamberlik delillerini konu edinen çok sayıda ilmī ve edebī eser vardır. Bu konuda yazılmış eserlerde genellikle şu başlıklar kullanılmıştır: Delā'ilü'n-nübüvve, a'lāmü'n-nübüvve, şevāhidü'n-nübüvve, me'āricü'n-nübüvve, hasā'isü'n-nebī, beşā'irü'n-nübüvve, isbātü'n-nebī, isbātü'r-risāle, āyātü'n-nübüvve ve hüccetü'n-nübüvve. Bu başlıklarda yazılan eserler, aynı amaçla yazılmış olsa da aralarında bir takım farklılıklar vardır. Bu farklar çok belirgin olmayıp eserler ancak bazı nüanslarla birbirinden ayırt edilebilir. Bu konularda yazılan eserler içerisinde en yaygın olarak kullanılan ifade "delā'ilü'n-nübüvve" olmuştur. "Şevāhidü'n-nübüvve" ise müstakil bir tür olarak çok bilinmeyip daha çok Mollā Cāmī'nin eseriyle tanınmıştır. Bu sebeble şevāhidü'n-nübüvve denildiğinde ilk olarak akla Mollā Cāmī'nin bu eseri gelir.

Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve* adıyla tanınan eserinin tam adı, *Şevāhidü'n-nübüvve li-takviyeti ehli'l-fütüvve*'dir. Eser, h. 885 (m.1480) yılında Alī Şīr Nevāyī'nin isteği üzerine kaleme alınmıştır. *Şevāhidü'n-nübüvve,* Mollā Cāmī'nin *Nefehātü'l-üns*'ünün ilk cildi ya da tamamlayıcısı mahiyetinde bir eserdir. Farsça yazılan eser sebeb-i teliften sonra bir mukaddime, yedi rükün ve bir hatimeden meydana gelmektedir.[183]

[183] Mustafa Öz, "Şevāhidü'n-nübüvve", *D.İ.A.*, İstanbul, 2010, c. 39, s. 20.

3.1.1. Muhtevası

Mollā Cāmī *Şevāhidü'n-nübüvve* adlı eserinde, Hz. Muhammed'in hak peygamber olduğunu göstermek amacıyla kutsal kitaplar başta olmak üzere, hadis, tefsir, siyer, İslam tarihi ve menkıbe kitablarından yararlanarak yaklaşık 500 rivayeti bir araya getirmiştir. Eserdeki İ'cāzü'l-Kur'ān ve Mirac hadisesi dışındaki nakillere ihtiyatlı yaklaşmak gerekmektedir. Zira bu rivayetlerin pek çoğu kesin bilgi ifade etmez. Bunların yanında *Şevāhidü'n-nübüvve,* Hz. Peygamber'in hayatını ihtiva etmesi bakımından değerli bir eserdir.[184]

Şevāhidü'n-nübüvve, Farsça'da bu isimle kaleme alınmış ilk eserdir. Mensur bir eser olan *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin içerisinde yer yer manzum parçalarda mevcuttur. Bunun yanında eserin içerisinde ayet, hadis, Arapça şiir ve pek çok kelam-ı kibarlar da mevcuttur.

Şevāhidü'n-nübüvve, klasik İslam eserlerinde olduğu gibi, Besmele'den sonra Arapça bir duā ile başlamıştır. Duā bölümde, yine gelenekte olduğu gibi, Allah'a hamd u sena ifadeleri yani hamdele ve Hz. Muhammed'e, ailesi ve ashabına dua edilen salvele vardır. Daha sonra yazarın eseri yazma sebebinin açıklandığı Mukaddime bölümü gelir. Mukaddimede ilk olarak "nebī" ve "resül" kelimelerinin anlamları ve bunlarla ilgili bazı hususlar üzerinde durulmuştur. Cāmī, Mukaddime'de İbn Arabī'nin *Fütuhāt-ı Mekkiyye*'sinin ondördüncü babını kaynak göstererek "nebī" ve "resül" kavramları ile ilgili tanım yapmıştır. Allah'ın vahiy vasıtası ile kendisine şeriāt vererek, nasıl ibadet

[184] Mustafa Öz, "Şevāhidü'n-nübüvve",*D.İ.A.*,c. 39, s. 20.

edileceğini bildirdiği kimseye "nebī"; o şeriātı başkalarına ulaştırmasını emrettiği kişiye de "resül" denildiğini belirtmiştir. Bu tanımlardan sonra mukaddime kısmında mu'cizenin tanımı yapılarak, Allah'ın veli kullarından sadır olan keramet ve inanmayan kimselerde görülen istidrāc ve mekr gibi kavramlar hakkında da bilgiler verilmiştir. Böylece mucize ile diğer olağanüstü olaylar arasındaki farklar gösterilmiş; kimlerin mucize gösterip kimlerin gösteremeyeceği belirtilmiştir. Bu bölümde Hz. Peygamberve vasıfları ile ilgili Kur'ān-ı Kerim'den ayetler verilmiştir. Ayrıca hadisler ve bazı İslam ālimlerinin eserlerinden hareketle peygamberler ile ilgili bilgilere atıflarda bulunulmuştur.

Şevāhidü'n-nübüvve'nin Mukaddime kısmından sonra rükün adı verilen yedi bölüm gelmektedir.

Birinci rükün, Hz. Muhammed'in doğumundan evvel zuhur eden olayları ve peygamberlik alametlerine müjde olarak kabul edilen hadiseleri ihtiva eder. Bu rükün müjde niteliğindeki toplam kırk üç hadise ile ilgili rivayetlerden meydana gelmektedir. Rivāyetler Tevrāt, Zebūr ve İncil gibi kutsal kitaplardan alıntılar ve devrin birçok önemli ravisinin nakillerini içermektedir. Yine Fil Vak'ası ve Ebrehe ordusunun bozguna uğratılması olayları bu bölümde işlenmiştir.

İkinci rükün, Hz. Muhammed'in doğumundan peygamberliğine kadar olan olağanüstü alametlerin cereyan ettiği dönemle ilgilidir. Bu rüknde toplam kırk peygamberlik alameti zikredilmiştir. Bu alametler, Hz. Peygamber'in doğum olayı ve annesi Amine'nin kendisinde gördüğü olağanüstü hāller ile başlar. Daha sonra

Mecūsīlerin ateşinin sönmesi, Kisrā sarayının yıkılması ve Sāve gölünün yere batması gibi olaylar ile devam eder. İkinci rüknde ismi en çok zikredilen kişi Efendimiz'in sütannesi Halīme'dir.

Üçüncü rükün,Hz. Peygamber'in peygamberliğinin başlangıcından Hicret'e kadar meydana gelen olağanüstü mevzular hakkındadır. Otuz beş hadisenin nakledildiği bu bölümde, ilk rivayet Hz. Peygamber'e Hira Dağı'nda vahiy gelmesi ile ilgilidir. Hz. Ömer'in Müslüman olması, Ebū Cehil'in kendisini öldürme teşebbüslerinde başarılı olamaması, Müslümanların Habeşistan'a hicreti ve Efendimiz'in Kur'ān okurken cinlerin kendisini dinleyip şehadet getirmesi mevzuları bu rükünde konu edilmiştir.

Dördüncü rükünde Hz. Muhammed'in Medine'ye hicretinden vefatına kadar meydana gelen hārikulāde olaylar nakledilmiştir. Dördüncü rükün iki bölüm ve 250 rivayetten meydana gelmektedir. Bu bölümde Bedir, Uhud ve Hendek savaşları ile birlikte Hudeybiye Antlaşması ve Mekke'nin Fethi geniş yer tutmuştur. Rüknde son olarak Hz. Peygamber'in vefatı ve o esnada oluşan fevkalāde durumlar zikredilmiştir.

Beşinci rükün, Hz. Peygamber'in vefatından sonra cereyan eden fakat vakti tam olarak belli olmayan olayları konu alan iki kısımdan meydana gelmektedir. Birinci kısımda yirmi nakle yer verilmiştir. Bu kısımda Hz. Muhammed'in ruhī ve fizikī vasıflarına değinildikten sonra Kur'ān-ı Kerim'in i'caz yönü izah edilmiştir. İkinci kısım otuz iki nakilden meydana gelmektedir. Burada Hz. Peygamber'in hayattayken haber verdiği, vefatından sonra gerçekleşen olaylar zikredilmiştir.

Altıncı rükünde Ashāb-ı Kirām ve On İki İmam'dan zuhur eden olağanüstü olaylar ele alınmıştır. Rüknün girişinde ashābın tanımı yapılarak onların hikmetlerinden bahsedilmiştir. Hulefā-yı Rāşidīn kronolojik olarak ele alınmış, Hz. peygamber ile münasebetlerinden doğan bazı rivayetler zikredilmiştir. Son olarak yirmi üç sahabi ve On İki İmam'ın faziletlerini anlatan rivayetlere yer verilmiştir.

Yedinci rükünde ise Tābi'īn ve Tebeu't-tābiīn'in davranışlarından Hz. Peygamber'in nübüvvetine delil olabilecek harikulade durumlar ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca Tābi'īn ve Tebeu't-tābiīn'in dışında bazı mutasavvıfların hāl ve davranışlarından Efendimiz'in nübüvetine delil olarak kabul edilebilecek fevkalāde vaziyetlere yer verilmiştir.

Şevāhidü'n-nübüvve bir hatime ile son bulmuştur. Hatime bölümünde, Hz. Muhammed'in şahsına ve tebliğ ettiği dine muhalefet edenlerin uğradıkları felaketler konu edilmiştir. Bu itibarla bazı din düşmanlarının uğradıkları belaları gösteren on dört rivayet nakledilmiştir.

Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve* adlı eserinin Türkiye'nin muhtelif kütüphanelerinde on beş civarında yazma nüshasının mevcut olduğu bilinmektedir. Ayrıca eser, h. 1279 (m. 1863), h. 1288 (m. 1871) yıllarında Hindistan'da; 1876 ve 1882 yıllarında Leknev'de ve h. 1379 yılında da Tahran'da basılmıştır.[185]

Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve* adlı eserinin Türkçeye dört tercümesi yapılmıştır. Bu tercümelerin mütercimleri ve kronolojik olarak sıralaması şöyledir:

[185] Mustafa Öz, "Şevāhidü'n-nübüvve", *D.İ.A.*,c. 39, s. 20.

Lāmi'ī Çelebi, h. 915 (m. 1510); İbrahim b. Hızır, h. 918 (m. 1512-1513); Senāī' h. 962 (m. 1554-1555) ve Ahīzāde Abdülhalīm Efendi h. 1009 (m. 1600-1601). Zikredilen Türkçe çeviriler dışında Lāmi'ī Çelebi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve* tercümesinden istifade edilerek bir kaç çevirisi daha yapılmıştır.[186]İlmī kaideler gözetilmeksizin yapılan bu çeviriler, dinī bir eser olan *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin halk arasında tanınmasına ve yaygınlık kazanmasına vesile olmuştur.

3.1.2. Kaynakları

Mollā Cāmī, *Şevāhidü'n-nübüvve*'de Hz. Muhammed'in peygamberlik delillerini ortaya koyarken pek çok kaynaktan istifade etmiştir. Bu kaynakların başında ayet iktibasları gelmektedir. Eserde ayetler Arapça şekliyle metne alınmıştır. *Şevāhidü'n-nübüvve*'de ayrıca hadis kaynaklarından da yararlanılmıştır. Bu kaynaklar bazen muhaddisler ve kaynakları belirtilerek aktarılmış, bazen de kaynağı belirtilmeden konuyla ilgili hadisler verilmiştir. Yine Tevrāt, Zebūr ve İncil gibi kutsal kitaplardan çokça iktibas yapılmıştır. Cāmī bu kaynakların yanında devrin bazıtarih ve tasavvuf eserlerinden de yararlanmıştır. Bu eserlerle beraber ismen kaynak verdiği ālimlerde vardır. Mollā Cāmī'nin rivayetleri aktarırken yararlandığı kaynak eserler ve şahıslar şu şekilde tasnif edilmiştir. Bu tasnifler çerçevesinde verilen örnekler Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'nden verilmiştir.

---

[186] Elhac Muzaffer Ozak, *Şevahidü'n-nübüvve Tercümesi Peygamberimizin Mucizeleri*, Ergin Kitapevi, İstanbul, 1958; Mevlānā Abdurrahmān Cāmī, *Peygamberlik Müjdeleri Şevahidü'n-nübüvve,* Tan Matbaası, İstanbul, 1969; Mehmet Şevket Eygi, *Peygamberlik Müjdeleri ve Mucizeleri,* Bedir Yayınevi, İstanbul, 2002; Mevlānā Abdurrahmān Cāmī, *Şevahidü'n-nübüvve, Peygamberlik Müjdeleri,* Hakikat Kitapevi, İstanbul, 2010.

3.1.2.1Kutsal Kitaplar

3.1.2.2.1.Kur'ān-ı Kerīm

Kur'ān-ı Kerīm, Allah tarafından Cebrāil aleyhi's-selām vasıtasıyla son peygamber Hz. Muhammed'e indirilen kutsal kitaptır. Kur'ān-ı Kerīm, 114 sure ve 6236 ayetten müteşekkildir. Yüce kitabımız Fatiha Sûresi ile başlayıp, Nas Sûresi ile bitmektedir. Kutsal kitabımız, Hz. Peygamber'in en büyük mucizesi olarak kabul edilmektedir. Mollā Cāmī, *Şevāhidü'n-nübüvve*'sinde, Peygamber Efendimiz'in peygamberlik delillerini; ayet, hadis ve bazı dinī kaynakları kullanarak oluşturmuştur. Kuşkusuzbu kaynaklar içerisinden en mühim yeri Kur'ān-ı Kerīm tutmaktadır. Cāmī, Peygamber Efendimiz'in nübüvvetine delil getirirken, Kur'ān-ı Kerīm'in diğer kaynaklardan farkını şu şekilde zikretmiştir:

Ḳur´ān-ı ʿAẓīmü'ş-şān ve tenzīl-i cezīl-i celīlü'l-ʿunvān nice vücūhdan muʿcizedür ḥuccet-i iʿcāzı budur ki, feṣāḥat-ı müfredāt-ı kelimātı ve belāġat-ı naẓm-ı leṭāfet-ṣimātı bir vech üzredür ki, cümle-i füṣāḥa-i ʿArab ve büleġā-yi aṣḥāb-ı edeb kemāl-i intiẓām ü insicām üzre olan naẓm-ı bediʿü'n-niẓāmuñ miṣlini īrāddan ʿacz ve ḳuṣūrlarına iʿtirāf ve ol ṭaleb-i müsteḥīlü'l-vukuʿı ṭalebe liyāḳatleri olmaduġına iḳrār baḥrinden iʿtirāf itdiler.[187]

Şevāhidü'n-nübüvve'de en çok başvurulan kaynak Kur'ān-ı Kerīm'dir. Mollā Cāmī'nin iktibās ettiği ayetlerin yanında, Ahīzāde'nin kendi eklediği ayetler de vardır. *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'nde 52 sureden toplam 168 ayet iktibās edilmiştir.

[187] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 321 b.

Şevāhidü'n-nübüvve'de ayet iktibāsında bulunulan sûreler ve ayet sayıları şu şekildedir:Fatiha(1), Bakara(15), Āl-i İmrān(9), Nisā(8), Māide (3), En'ām(9), A'rāf(3), Enfāl(2), Tevbe (7), Hūd (6),Yusuf (5), Ra'd (5), İbrāhim(2), Hicr(2), Nahl (1), İsrā (8), Kehf(2), Meryem(1), Tāhā(3), Enbiyā(3), Nūr (12), Şu'āra (4), Neml(3), Kasas(5), Rūm (1), Lokman (1), Ahzāb (1), Sebe (2), Yāsīn (5), Sad (5), Zümer(1), Gâfır (3), Fussilet (2), Şūrā(2), Zuhruf (1), Ahkāf(3), Muhammed(1), Fetih(3), Hucurāt (1), Necm (2), Rahman (3), Vākıʿa (1), Saff (1), Cumʿā (1), Tahrīm (1), Nuh(1), Cin (1), Fecr(2), Duhā(1), Alāk(1), Kadr (1), Fil (1).

Şevahidü'n-nübüvve'nin birinci rüknünde Nūr Sûresi'nden birayet-i kerime şu şekilde iktibās edilmiştir: "*Benī İsrā'īl'e īṣāl ve ol bābda min cemī'i'l-vücūh terk-i musāhele ve ihmāl ider şol fevādif-ı iʿtiyādı ġilāf-ı ḫilāfda mestūr ve ʿilm-i celī vü ezeli üzre nāmı defter-i aṣḥāb-ı ḫiẓy u ḫıẓlānda mestūr ve miṣdāḳ-ı ayet-i saʿādet* **وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ**[188] **اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ** *olup nāmımıla gūyā olan Resūl'ün īṣāl itdügi emr-i ʿālī-ḳadrimi ḳabūlde tereddüd ve iṭāʿat u işāret-i celīlemde teşerrüd ü temerrüd ideni şīr-i şimşīr-i intiḳāma iltiḳām itdürmek muḳārrerdür dimek olur."*[189]

Yine birinci rükünde Ra'd suresinden şu ayet-i kerime iktibās edilmiştir. *"maʿnāsını ẓuhūr* **وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ**[190] *feḥvāsı burūz idüp mezbūrınuñ evlādından ʿahd-ı Ḥażret-i risālet-penāhı ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem idrāk iden bī-idrāklar vaṣiyyet-i ābā vü ecdādlarından iġmāż-ı ʿayn ve iḫtiyār-ı ʿayb ü şeyn idüp ḥaḳḳı*

[188] "Bir kimseye Allah nur vermemişse artık o kimsenin aydınlıkta nasibi yoktur.", Nur, 24/40.
[189] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 19b.
[190] "Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek yoktur.", Ra'd, 13/33

baṭıldan temyīz esbābını ʿadem-i tecessüs ve çirk-i şirk ü āṣām ile telattuḫ ü tedennüs itdiler.[191]

3.1.2.2.2. İncīl

İncil, Yüce Allah'ın Hz. İsa aleyhi's-selām'a gönderdiği kutsal kitaptır. İncil, İslam dinine göre kutsal bir kitap olarak kabul edilir; ancak zamanla tahrif edildiğine inanılır. İncil, Hz. Peygamber'in gelişini müjdeler ve peygamberliği hakkında bazı malumatlar içerir.[192] Bu malumatlar hakkında *Şevāhidü'n-nübüvve*'de 3 alıntı yapılmıştır.[193] *Şevāhidü'n-nübüvve*'de Peygamber Efendimiz ile ilgili yapılan alıntılardan biri şu şekildedir: *"Ve yine İncil'de vārid olmış ki, ʿİsa ʿaleyhi's-selām buyurmış,* **إني ذاهب إلى ربي وربكم وفارقليطا جاء وهو الذي يشهد لي بالحق كما أشهدت له وهو الذي يفسر لكم كل شيء**[194] *Yaʿnī taḥḳīḳān ben Allāh Teʿālā Ḥażret'ine giderüm yaʿni Anuñ emri ile semāya ṣuʿūd iderüm benden ṣoñra Farāḳlid gelür yaʿnī ol nebī ki benüm içün şehādet-i ḥaḳḳa itse gerekdür ben anuñ içün şehādet-i ḥaḳḳa itdügüm gibi. Ol şol kimesnedür ki size her nesnenüñ maʿnāsını beyān ider dimekdür."*[195]

3.1.2.2.3. Tevrāt

Yüce Allah'ın Hz. Musa aleyhi's-selām'a göderdiği kutsal kitaptır. Tevrāt, yüce kitabımız Kur'ān-ı Kerīm'de, Hz. Musa peygambere indirilen kutsal bir kitap olarak zikredilir. Tevrāt, Müslümanlar tarafından kutsal bir kitap olarak kabul edilmekle

---

[191] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 35a.
[192] Ömer Faruk Harman, "İncil", *D.İ.A.*, İstanbul, 2000, c. 22, s. 270-276.
[193] F 25b, 27a, 50a.
[194] Ben sizin ve kendi Rabbime gidiyorum. Bana hakla şehadet edecek olan Faraklid gelir , nasıl ki ben de ona şehadet ettim. O sizin için her şeyi açıklayacak olandır.
[195] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 50a.

birlikte zaman içerisinde tahrif edildiğine inanılır. *Şevāhidü'n-nübüvve*'de, Tevrāt'ta Hz. Peygamber'in ümmeti ve nübüvveti hakkında bahsi geçen yerlerden alıntılar yapılmıştır. *Şevāhidü'n-nübüvve*'de, Tevrāt'tan, ismen 10 yerde bahsedilmiştir.[196] İki yerde ise Tevrāt'tan alıntı yapılmıştır.[197]Hz. Peygamber'in nübüvveti ile ilgili iktibas yapılmıştır. Cāmī'nin Tevrāt'tan aktardığıbir bilgi şu şekildedir: "*ʿAbdu'llāh bin ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhdan suʾāl itdüm ki Tevrāt'da Peyġamber'üñ ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem baʿṣ-ı şerīfī ne vech üzredür didi ki Tenzīl-i celīlde mezkūr olan veche münāsib vech üzeredür. Şu ʿibāret ile vāḳiʿ olmışdur ki buyurur.* **إنا أرسلناك شاهدا ومبشرا ونذيرا وحرزا للأميين أنت عبدي ورسولي سميتك المتوكل لست بفظ ولا غيظ ولا سحاب في الأسواق لا يدفع السيئة السنة ولكن تعفو وتصفح يغفر ولن أقبضك حتى أقيم بك العوجاء بأن يقولوا لا إله إلا الله فافتح بك إذنا صمًّا وأعينا عميًا وقلوبًا علمًا** *Yaʿnī Yā Muḥammed tāc-ı pür-ibtihāc-ı risāletle tezyīn ve bu ḫıdmet-i behiyye içün taḫṣīs ü taʿyīn itdüm şol maṣlaḥat içün ki ümmetinüñ ḥāline şāhīd ve anların nīk ü bedini mütefaḫḫiṣ ü müteʿāhid olup ḥilye-i İslām ve ṣalāḥ ile müteḥallī ve rezāʾil-i küfr ü fücūrdan müteḥallī olanlara ṣevāb-ı bī-ḥiṣābla tebşīr ve kāfir u ʿāṣi fāsıḳ u mürtekib-i meʿāṣī olanları taḫvīf ü taḥẕīr idesin ümmī olan ṭāʾife ki murād ṭāʾife-i ʿArab'dür dimişlerdür."*[198]

3.1.2.2.4. Zebūr

Yüce Allah tarafından Hz. Dāvūd aleyhi's-selām'a indirilen kutsal kitaptır. İslam dinī Tevrāt ve İncil gibi Zebūr'u da kutsal kitap olarak kabul etmektedir. Aynı şekilde Zebūr'un da diğer kitaplar gibi tahrif edildiğine inanılır. *Şevāhidü'n-nübüvve*'de

[196] 18b, 19a, 19a, 25b, 49b. 50a, 162b, 229a, 229a, 229b.
[197] 49a, 51a.
[198] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 51a.

Zebūr'dan Hz. Muhammed'in nübüvvetine dair bir iktibās yapılmıştır: *"Ve yine Ḥażret-i Dāvūd ʿaleyhi's-selām buyurdılar ki Zebūr'da mezbūrdur ki,* **اللهم ابعث منهم السنة بع د الفترة** *Yaʿnī Yā Rabbi bir peyġamber irsāl eyle ki Tevrāt sünnetini iḳāmet itsün fetretden ṣoñra bundan murād ise Ḥażret-i Muḥammed'dür ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem zīrā Dāvud'dan ṣoñra Tevrāt şeriʿatını baʿde'l-fetre iḳāmet ider peyġamber ol Ḥażret-i ʿaliyyeden ġayrı yokdur. ʿĪsā ʿaleyhi's-selām fetretinden ṣonra baʿṣ olınmış degüldür."*[199]

3.1.2.3. Hadis Kitapları

3.1.2.3.1. Sahīh-i Buhārī

Muhammed b. İsmail el-Buhārī h. 194 (m. 810) tarihinde Buhāra'da dünyaya gelmiştir. Dönemim önemli ilim merkezlerinden olan Şam, Basra, Kūfe, Hicaz, Mısır ve Bağdat'ta bulunmuş, aynı zamanda buralardaki meşhur muhaddislerden hadis ilmini tahsil etmiştir. Buhārī, h. 256 (m. 870) tarihinde Buhāra şehri civarındaki Hartenk'te vefat etmiştir.[200]

Buhārī pek çok önemli esere sahip olmakla beraber, bunların içerisinde en meşhur olanı *"el-Cāmi'u's-Sahīh"* yani bir diğer adıyla *Sahīh-i Buhārī*'dir. Müslüman toplumlarında *Sahīh-i Buhārī* olarak anılan eser Buhārī'nin 16 yıllık emeklerinin mahsūlüdür. *Sahīh-i Buhārī,* mükerrerlerle beraber 7275 hadis ihtiva etmektedir. İslam

[199] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 49b.

[200] Muhammed Mustafa el-A'zamī, "Buhārī, Muhammed b. İsmāil", *D.İ.A.*, İstanbul, 1992, c. 6, s. 368-372.

ālimleri tarafından Kur'ān-ı Kerīm'den sonra en çok itimat edilen eserdir. Bu nedenle eser üzerine birçok tercüme, şerh ve akademik çalışma yapılmıştır.[201]

Şevāhidü'n-nübüvve'de Arapça orijinali ve Türkçeye tercüme edilmiş şekilleriyle toplam 32 hadis bulunmaktadır. Metinde geçtikleri yerlerdebu hadislerin kaynağı dipnotta gösterilmiştir. Bu hadislerin kaynağına bakıldığında pek çoğunun temel kaynağı *Sahīh-i Buhārī*'dir.*Sahīh-i Buhārī*'den alınan bir hadis-i şerif metinde şu şekilde geçmektedir: **قم يا أبا التراب**[202] *"kelām-ı leṭāfet-encāmını lisān-ı saʿādet-ʿunvānuñda mükerrer kıldı."*[203]

3.1.2.3.2. et-Tārihu'l-Kebīr

Buhārī'nin *el-Cāmi'u's-Sahīh*'den sonraki en kıymetli hadis kitabıdır. Buhārī, bu esere on sekiz yaşındayken başlamış ve vefatına yakın bir zamanda bitirmiştir. *et-Tārihu'l-Kebīr*, başta sahābe, tābiīn ve tebeu't-tabiīn olmak üzere müellifin zamanına kadar hadis nakleden kadın, erkek, sika ya da zayıf raviler hakkında kısa bilgiler ihtiva etmektedir. Rāviler ile ilgili verdiği bilgiler açısından çok mühim olan bu eser, 2500 civarında hadis ihtiva etmektedir.[204]

Şevāhidü'n-nübüvve'de Buhārī'nin *et-Tārihu'l-Kebīr*'inden bir alıntı yapılmıştır. Bu alıntı, Hz. Peygamberin nev-i şahsına münhasır güzel kokusunu anlatmak vesilesiyle yapılmıştır. *"İmām Buḫārī raḥmehu'llāhi Teʿālā ʿaleyhi Tārīḫ-i Kebīr'inde dimişdür ki, ol Ḥażret-i ʿālī-rütbet ḳadem-i saʿādet-tevʾemi bir rāhdan murūr u ʿubūr buyursalar*

[201] M. Yaşar Kandemir, "el-Cāmi'u's-Sahīh", *D.İ.A.,* İstanbul, 1993,c. 7, s. 114-123.
[202] Buhārī, Mesācid, 25 (I, 169).
[203] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 366b.
[204] Cemal Ağırman, "et-Tarīhu'l-Kebīr", *D.İ.A.,* İstanbul, c. 40, s. 89-90.

ʿaḳib-i ḥamīrü'l-āḳibelerince ol ṭarīḳ-i mustaḳīme sülūk iden būy-i iḳdām-ı saʿādet-encāmların istişmām ile cenāb-ı pür-nūruñ murūrını ṭuyur ve būy-i dil-āvīz-i ʿanberinden tuyardı."[205]

3.1.2.3.3. Kitābü's-Sünen

Ebū Dāvūd es-Sicistānī h. 202 (m. 817-18) yılında İran ile Afganistan arasındaki bir sınır yerleşim yeri olan Sicistān isimli köyde dünyaya gelmiştir. Tanınmış bir aileden gelen Ebū Dāvūd, Sicistān'daki ilk eğitiminden sonra hadis ilmini arttırmak maksadıyla önce Bağdat'a daha sonra da Basra'ya giderek burada uzun bir süre kaldı. Ebū Dāvūd, başta Müslim b. İbrāhim el-Ezdī olmak üzere Tebūzekī, Ārim el-Basrī ve Ebü'l-Velīd gibi önemli ālimlerden hadis ilmini tahsil etti.[206]

Kitābü's-Sünen, *Kütüb-i Sitte*'deki altı hadis kitabından biridir. Ebū Dāvūd'un yaşamı boyunca topladığı 500.000 hadis içerisinden 4800 tanesini seçerek oluşturduğu eseridir. *Kitābü's-Sünen*, ahkam hadisleri ihtiva edip sünen türünün en kıymetli kitaplarındandır. Ebū Dāvūd, eserini hocası olan Ahmed b. Hanbel'e takdim ederek onun takdirini almıştır.[207]

Şevāhidü'n-nübüvve'de, Ebū Dāvūd'un *Kitābü's-Sünen* adlı eserinden iki alıntı yapılmıştır. Bu alıntıların birincisinde Hz. Muhammed'den sonra gelecek olan halifelerin adları ve sırası belirtilmiştir. *Kitābü's-Sünen*'den yapılan ikinci iktibas ise Ehl-i Beyt hakkındadır. Halifeler ile ilgili yapılan alıntı şu şekildedir: "*Kitābü's-Sünen*

[205] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 311b.
[206] M. Yaşar Kandemir, "Ebū Dāvūd es-Sicistānī",*DİA*, İstanbul, c. 10, s. 119-121.
[207] M. Yaşar Kandemir, "es-Sünen", *D.İ.A.,* İstanbul, c. 38, s. 145-147.

adlı kitābında Ebū Dāvūd raḥmetu'llāhi ʿaleyh buyurmışlar ki, ḫulefa-i ḫamiseden biri Ebū Bekr ve biri ʿÖmer ve biri ʿOṣmān ve biri ʿAlī'dür."[208]

3.1.2.3.4. Cāmi'ü'l-usūl

Eserin müellifi İbnü'l-Esīr Mübārek b. Muhammed olarak tanınan ālimin tam künyesi; Ebü's-Seādāt Mecdüddīn el Mübārek b. Esīrüddīn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybānī el-Cezerī'dir. H. 544 (m. 1149)'da Cizre'de doğmuştur. Bir takım devlet vazifelerinin yanında asıl ününü ilmine borçludur. İbnü'l-Esīr; tefsir, hadis, biyografi veedebiyat alanlarında vukufiyeti olan çok yönlü bir ālimdir. İbnü'l-Esīr, h. 606 (m. 1210) senesinde vefat etmiştir.[209]

Tam adı*Cāmi'ü'l-usūl li-ehādisi'r-Resūl* olan eser, *Kütüb-ı Sitte*'deki hadisleri biraraya toplamak amacıyla kaleme alınmıştır. Eser Mebādī, Makāsıd ve Kitābü'l-Levāhık adlı üç bölümden müteşekkildir. İbnü'l-Esīr kitabında, hadisleri Buhārī ve Müslim'deki şekilleriyle almıştır.[210]

Şevāhidü'n-nübüvve'de *Cāmi'ü'l-usūl*'den iki alıntı yapılmıştır.[211] Bu alıntılardan birincisi Hz. Peygamber'in kıyamet günü ve şartlarını anlatıldığı rivayettir. *Şevāhidü'n-nübüvve*'de, *Cāmi'ü'l-usūl*'den yapılan ilk alıntı şu şekildedir:"*Ammā Cāmiʿü'l-usūl nām kitābda ḳıyām-ı ḳıyāmetiñ ʿalāyimü eşrāṭını beyān ṣadedinde ẕikr olunmışdur ki…*"[212]

---

[208] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 512b.
[209] Ali Osman Koçkuzu, "İbnü'l-Esīr-Mecdüddīn", *D.İ.A.,* İstanbul, 2000,c, 21, s.28-29.
[210] İsmail L. Çakan, "Cāmi'ü'l-usūl li-Ehādisi'r-Resūl",*D.İ.A.,* İstanbul,1993,, c. 7, s. 136.
[211] F 478a, 478b.
[212] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 178a.

3.1.2.4. Siyer Kaynakları

3.1.2.4.1. Şerefü'l-Mustafā

Şerefü'l-Mustafā'nın müellifi Ebū Sa'd Abdülmelik b. Muhammed'dir. Nīşābur'un bir semti olan Hargūş'ta doğmuştur. Nīşābur, Bağdat, Şam, Mekke, Küdüs ve Mısır'daki ilim merkezlerinde bulunmuş ve buralarda tahsilini tamamlamıştır. Aynı zamanda mutasavvıf olan Hargūşī, hadis ve fıkıh alanlarına da vākıftır. Hayattaki bütün kazancını, hastane, kütüphane ve vakfiyeler gibi hayır işlerinde kullanmıştır. Hargūşī, Nīşābur'un Hargūş semtinde h. 406 (m. 1015/1016) tarihinde vefat etmiştir.[213]

Şerefü'l-Mustafā; Hargūşī'nin *Şerefü'n-nebī, Şerefü'n-nübüvve* ve *Delā'ilü'n-nübüvve* gibi isimlerle de anılan şemail ve siyere dair bir eseridir. Farsça'ya da tercüme edilen bu eserin ülkemizdeki çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları da mevcuttur. [214]

Şevāhidü'n-nübüvve'de *Şerefü'l-Mustafā*'dan bir yerde alıntı yapılmıştır. *Şerefü'l-Mustafā*'dan yapılan bu alıntı Hayber Fethi ile Hz. Peygamber'in eline geçen merkeble konuşma hadisedidir. *Şerefü'l-Mustafā*'dan yapılan alıntı şu şekildedir: *"Kitāb-ı Şerefü'l-Muṣṭāfā'da eyidür: Ata vü ecdādımdan semʿimize ḳarʿ itmişdür ki bizüm neslimüze enbiyā-i ʿizāmdan yedi ʿaded nebīyy-i saʿādet-medār suvār olmışlar ve bizüm āḫir neslimize bir peyġāmber suvār olsa gerekdür."*[215]

[213] Süleyman Uludağ, "Harguşī", *D.İ.A.,* İstanbul, 1997,c. 16, s.167-168.
[214] Süleyman Uludağ, "Harguşī",*D.İ.A.,*c. 16, s.167-168.
[215] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 243a.

3.1.2.5. Tasavvuf Kaynakları

3.1.2.5.1. Fütūhāt-ı Mekkiyye

Genel olarak İbnü'l-Arabī diye bilinen müellifin asıl adı Muhyiddin Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Arabī et-Tāī el-Hātımī'dir. İbnü'l-Arabī, h. 560 (m. 1165) yılında Endülüs'ün Güneydoğusundaki Mursiye (Murcia)'de doğmuştur. Zengin ve asil bir aileye mensup olan İbnü'l-Arabī çok iyi bir eğitim almıştır. Hayatı boyunca pekçok Müslüman beldesini gezen İbnü'l-Arabī buralardaki ālimlerden istifade etmeyi de ihmal etmemiştir. İslam tarihinin en büyük mutasavvıflardan biri olarak bilinen İbn Arabī, "vahdet-i vücud" düşüncesinin de kurucusudur. Yüksek ilminin yanında, eser kaleme alma konusunda da velūd olan müellifin 250 civarında eseri olduğu söylenmektedir.[216]

İbnü'l-Arabī'nin en meşhur eserlerinden biri *Fütūhāt-ı Mekkiyye*'dir. Kısaca *Fütūhāt-ı Mekkiyye* olarak bilinen eserin tam adı *"el-Fütūhātü'l-Mekkiyye fī Ma'rifeti'l-Esrāri'l-Mālikiyye ve'l-Mülkiyye*'dir. Tasavvuf klasikleri arasında gösterilen bu eser zaman zaman eleştirilmekle beraber, kaleme alındığı günden itibaren sürekli önemini korumuştur.[217] Ekrem Demirli tarafından 18 cilt şeklinde Türkçeye çevirilen[218] eser üzerinde birçok akademik çalışma yapılmıştır.

Mollā Cāmī, tasavvufi düşünce manasında İbnü'l-Arabī'yi kendine pīr kabul etmiş ve başta vahdet-i vücūd olmak üzere onun pek çok düşüncesine katılmıştır. Mollā Cāmī'nin eserlerinde gerek İbnü'l-Arabī'nin düşüncelerine yer vermesi gerekse eserlerinden alıntılar yapması, ona olan bağlılığının göstergesidir. *Şevāhidü'n-*

[216] Mahmut Erol Kılıç, "İbnü'l-Arabī, Muhyiddin", *D.İ.A.,* İsatnbul, 1999,c. 20, s. 520-522.
[217] Mahmut Erol Kılıç, "el-Fütūhāt-ı Mekkiyye", *D.İ.A.,* İsatnbul, 1996, c. s. 13, 251-258.
[218] İbnü'l-Arabī, *Fütūhāt-ı Mekkiyye*, Çev. Ekrem Demirli, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2006.

nübüvve'de *Fütūhāt-ı Mekkiyye*'den bir alıntı yapılmıştır. Mollā Cāmī, düşüncesini kuvvetlendirmek veya söylediklerine delil göstermek için *Fütūhāt-ı Mekkiyye*'den şu alıntıyı yapmıştır: *"Ve yine mervīdür ki, Şeyẖeyn-i Celaleyn'üñ raḍıya'llāhu ʿanhuma kerāmāt-ı ʿadīdesinden maʿdūd ve Şeyẖ-i Ekber Şeyẖ Muḥyi'd-dīn-i ʿArabī Ḥazretleriniñ Fütūḥāt-ı Mekkiyye nām kitāb-ı celīl-i lāzımü't-tebcīlinde mevcūddür"*[219]

3.1.2.5.2. Sıfatu's-safve

Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve*'de kaynak olarak kullandığı eserlerden biri olan *Sıfatu's-safve*'nin müellifi, Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzī'dir. Soyu Hz. Ebū Bekir'e dayanan İbnü'l-Cevzī h. 510 (m. 1116), tarihinde Bağdat'ta doğmuştur. Eğitim hayatı boyunca seksenden fazla ālimden ders aldı. Tefsir, hadis, akaid, biyografi vetarih gibi alanlarda pek çok eser telif etmiştir. İbnü'l-Cevzī h. 597 (m. 1201)'de vefat etti. Mezarı Bābü Harb Kabristanı'nda olup Ahmed b. Hanbel'in yanına defnedilmiştir.[220]

İbnü'l-Cevzī, Ebū Nuaym el-İsfahānī'nin *Hilyetü'l-evliyā* adlı eserini kısaltarak, aynı zamanda bazı zahid ve sufileri de ekleyerek *Sıfatu's-safve* adlı eseri meydana getirmiştir. *Hilyetü'l-evliyā*'da 688 sufi ve zahid hakkında bilgi bulunmasına karşın *Sıfatu's-safve*'de 234'ü kadın olmak üzere bu sayı 1031'e çıkarılmıştır.[221]

Şevāhidü'n-nübüvve'de İbnü'l-Cevzī'den isim olarak iki yerde alıntı yapılmıştır.[222] Sıfatu's-safve'den ise isim olarak bir yerde alıntı yapılmıştır: *"İbn-i Cevzī Ṣıfatu'ṣ-ṣafve nām kitābında irād itmiş ki, sinn-i şerīflerinde dört ḳavl var biri altmış üç*

[219] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 359a.
[220] Yusuf Şevki Yavuz-Casim Avcı, "İbnü'l-Cevzī, Ebü'l-Ferec", *D.İ.A.,* İstanbul, 1999,c. 20, s. 543-549.
[221] Dilaver Gürer, "Sıfatu's-safve", *D.İ.A.,* İstanbul, 2009,c. 37. s. 106-107.
[222] F 368b, 427b.

olmaḳ biri altmış beş olmaḳ ve elli yedi olmaḳ ve seksen olmaḳ va'llāhu Teʿālā aʿlem."[223]

3.1.2.6. Diğer Dinī Kaynaklar

3.1.2.6.1. Rebī'ü'l-ebrār

Rebī'u'l-ebrār'ın müellifi Zemahşerī'dir. Asıl ismi Ebü'l-Kāsım b. Ömer b. Muhammed el-Hārizmī ez-Zemahşerī'dir. H. 467 (m. 1075) senesinde Türkmenistan'ın Taşavuz ili Köroğlu kazasının Zemahşer bölgesinde dünyaya gelmiştir. "Cārullah" ve "Fahr-i Hārezm" lakaplarıyla da bilinen Zemahşerī önde gelen Mutezile ālimlerindendir. Tefsir, hadis, fıkıh ve kelām gibi ilimlerin yanında Arap dili ve edebiyatı alanında da vukūfiyeti olan çok yönlü bir şahsiyettir. Bu ilimlerde altmışa yakın eseri olmakla birlikte, daha çok *Keşşāf* isimli tefsiriyle tanınmıştır. Zemahşerī, h. 538 (m. 1144) yılında Özbekistan sınırları içerisinde bulunan Cürcāniye bölgesinde vefat etti.[224]

Eserin tam ismi *Rebī'u'l-ebrār ve nusūsü'l-ahbār (fusūsü'l-ahbār)*'dır. Muhādarāt sahasında yazılmış en önemli eserlerden biridir. *Rebī'u'l-ebrār;* halifelerin, büyük sahābīlerin ve bazı fakihlerin hikmetli sözleriyle ders alınacak hikāyeler ve bazı şairlerden yapılan alıntılardan meydana gelir.[225]

Mollā Cāmī, *Şevāhidü'n-nübüvve*'de *Rebī'u'l-ebrār*'dan bir yerde alıntı yapmıştır. Hz. Peygamber'in Hicret'inden sonraki süreçte vuku bulan fevkalade hadiselerden biri nakledilirken Zemaḫşerī ve eserine şöyle müracaat edilmiştir: "*Ve yine*

[223] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 368b.
[224] Mustafa Öztürk-Mehmet Suat Mertoğlu, "Zemahşerī", *D.İ.A.,* İstanbul, 2013,c. 44. s. 235-238.
[225] Mustafa Öztürk-Mehmet Suat Mertoğlu, "Zemahşerī",*D.İ.A.,* c. 44, s. 238.

İmām Zemaḫşerī Rebīʿü'l-ebrār nām kitābda Ümmü Maʿbed'üñ hemşire-zādesi olan Hind'den rivāyet ider ki ol daḫı Ümmü Maʿbed'den rivāyet idermiş. Ümmü Maʿbed dimiş ki: Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu Teʿālā ʿāli ve sellem benüm ḥaymemde ḫʿāba vardılar. Çünki saʿādet ile bī-dār oldılar. Āb ṭaleb buyurdılar idi."[226]

3.1.2.6.2. Delā'ilü'n-nübüvve

Delā'ilü'n-nübüvve'nin müellifi Ebu'l-Abbās Ca'fer b. Muhammed b. el-Mu'tez el-Mustağfirī en-Nesefī'dir. Daha çok İmām Mustağfirī olarak bilinen ālim, h. 350 (m. 961) yılında Nesef'te (Nahşeb) doğmuştur. Kendisi de dedesi ve babası gibi hadis ilmiyle ilgilendi. Aile büyüklerinden aldığı eğitimin yanında dönemin önemli muhaddislerinden Ebū Abdullah Muhammed b. Ahmed Guncār, Ebü'l-Heysem Muhammed b. Mekkī el-Küşmīhenīve Ahmed b. Muhammed el-Kelābāzī gibi ālimlerden dersler aldı. İtimat edilen bir hadis hafızı olarak bilinen İmām Mustağfirī, h. 432 (m.1041) yılında vefat etmiştir.[227]

Delā'ilü'n-nübüvve, Hz. Peygamberin mucizeleri, sīreti ve bazı velilerin kerameti hakkında yazılmış bir eserdir. Eser, bahsi geçen mevcut konular çerçevesinde aktarılan rivayetlerden müteşekkildir. *Delā'ilü'n-nübüvve*, iki ana bölüm ve yedi babtan meydana gelir.[228]

---

[226] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 138b.

[227] İbrahim Hatipoğlu, "Mustağfirī, *D.İ.A.,* İstanbul, 2006, c. 32. s. 109.

[228] Asilbek Abduganiev, "Maverāünnehir Hanefī Hadis Ālimlerinden Ebu'l-Abbās el-Mustağfirī ve Hadis İlmindeki Yeri", *Oş Devlet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi İlmi Dergisi*, S. 24, s. 105-135.

Şevāhidü'n-nübüvve'de isim olarak en çok bahsi geçen şahısların başında İmām Mustağfirī' gelir. Eseri *Delā'ilü'n-nübüvve*'den ise iki yerde alıntı yapmıştır.[229]Bu alıntılar" Mustağfirī, *Delā'ilü'n-nübüvve* adlı eserinde rivayet etmiştir" veya "Mustağfirī'nin rivayet ettiği gibi" şeklinde zikredilmiştir. *Şevāhidü'n-nübüvve*'de müellif ve eser adı beraber zikredilerek şu şekilde bir alıntı yapılmıştır: *"Ve yine mervīdür ki, Delā'il'n-nübüvve nām kitābda İmām Mustaġfirī mevṣūḳun bīhi ve muʿabberün ʿaleyhi kimesneden naḳl-i ṭarīk ile ẕikr ider ki, biz üç nefer-refīḳ Yemen cānibine hem-rāh u hem-ṭarīḳ olup gitdük yanımızda bir Kūfī şaḫṣ vardı ki, şeyḫeyn-i mükerremin raḍıya'llāhu ʿanh ḥaḳḳında şān-ı şereflerine sezā olmaz kelimāt-ı nā-şāyeste söyleyüp her çend ki, pend-i bend ile peyvend itmek ḳaṣd olındı."*[230]

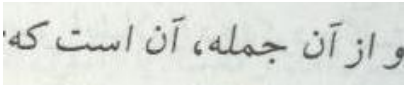
3.1.2.7. Şahıs Kaynakları

Şevāhidü'n-nübüvve'de, yukarıda zikredilen yazılı kaynakların haricinde bir de şahıslardan rivayetler mevcuttur. Bu alıntılarda eser adı belirtilmeksizin sadece şahıs adları zikredilmiştir. Bu şahıslar içerisinde adı en sık zikredilen ālim İmām Mustağfirī'dir. Eseri zikredilmeden adları anılan diğer ālimler de şunlardır: Cüneyd-i Bağdādī, Bāyezīd-i Bistāmī ve Vākıdī.[231]Cüneyd-i Bağdādī ile ilgili şu şekilde bir alıntı yapılmıştır: "*Şeyḫ Cüneyd-i Baġdādī gibi ol ḳadr-ı ġurāb-ı kerāmāt ve ʿacā'ib-i ḫavārıḳ-i ʿādāt-naḳl ve ḥikāyāt olınur kı*"[232] Yine Mustağfirī'nin eseri verilmeden sadece kaynak olarak ismi şu şekilde zikredilmiştir. "*Ve yine ol ḳabildendür İmām Müstaġfirī*

[229] F 388b, F 351b-352a.
[230] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 351b-352a.
[231] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 341a.
[232] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 341a.

raḥmehu'llāhu Teʿālā ʿaleyhi buyurmışlar ki Ḥarem-i Muḥterem'de bir şecer sāyesinde bir cemāʿat ḳarār itmişler idi, yanlarında nān getürmişler adamları yoḳ idi içlerinden biri tīr ü kemān elüne alup bir āhū şikār itdi."[233] Şahıs kaynaklarından biri olan Vākıdī ise şu şekilde kaynak gösterilmiştir: "*Vāḳıdī rivāyet ider Selmān dimiş ki ben Fārisī olmaġıla ḳaṣr-ı Kisrāyı tafṣīl üzre görmüş idüm. Ḥażret ol berḳ-ı lāmiʿüñ nūr-i iżāʿsıyla Kisrānuñ ḳaṣrını baña ol vech ile vaṣf buyurdılar ki aṣlā tefāvut vuḳūʿ bulmadı.*"[234]

3.1.3.Dil ve Üslüp

Şevāhidü'n-nübüvve yaklaşık 500 rivayetten oluşan dinī hüviyette bir eserdir. Mensur olarak kaleme alınan eserin içerisinde ayet ve hadislerin dışında çok sayıda Arapça ve Farsça manzume bulunmaktadır. Eser, Hz. Muhammed'in peygamberlik delillerini ortaya koymak ve bunu halkın istifadesine sunmak için kaleme alınmıştır. Müellif *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin dinī bir eser olması hasebiyle kolay ve anlaşılır olmasına özen göstermiştir. Bu sebeple dönemine göre oldukça sade bir Farsça ile yazılmıştır. Mollā Cāmī, her bir peygamberlik delilinin nakledildiği hikāyenin girişi için kalıp cümlesini kullanmıştır. *Şevāhidü'n-nübüvve*'de cümleler kısa ve süsten uzaktır.

3.2. Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi

Bursalı Lāmi'ī Çelebi, h. 915 (m. 1510) senesinde *Şevāhidü'n-nübüvve*'yi Türkçeye tercüme eden ilk kişidir. Lāmi'ī Çelebi'nin asıl adı Mahmud olup künyesi

[233] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 521a.
[234] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 175b-176a.

Şeyh Mahmūd b. Osmān b. Nakkāş Alī b. İlyās'tır.[235] Lāmi'ī Çelebi h. 878 (m.1473) yılında Bursa'da doğmuştur.[236] Türk edebiyatı kaynaklarında ismi Lāmi'ī, Şeyh Lāmi'ī, Lāmi'ī Çelebi, Mahmūd b. Osmān ve Lāmi'ī Bursevī olarak zikredilir. Manzum-mensur olmak üzere pek çok farklı alanda eseri bulunan Lāmi'ī Çelebi, Klasik Türk Edebiyatının en velūd şahsiyetlerinden biridir. Mollā Cāmī'den yaptığı çeviriler sayesinde adından sıkça bahsettirmiştir. Bu vasfından ötürü kendisine Cāmī-i Rūm lakabı verilmiştir.[237]

Lāmi'ī Çelebi eseri tercüme ederken aslına sadık kalmakla bereber, eser üzerinde bazı tasarruflarda da bulunmuştur. Eseri bir bütün olarak ele alıp kelime kelime tercüme yoluna gitmemiştir. Lāmi'ī bu konuda esere sadık kalmakla birlikte ilmī ve şairlik yeteneğini kullanarak bazı eklemeler yapmaktan da geri kalmamıştır. Lāmi'ī Çelebi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve* Tercümesi besmele ile başlamaktadır. Devamında gelen Arapça kısım, klasik İslam geleneğindeki hamdele ve salveleden müteşekkil bir dua bölümüdür. Lāmi'ī Çelebi tercümenin giriş kısmında mesnevi nazım biçimiyle dört, kaside nazım biçimiyle de bir manzume kaleme almıştır. Bu manzumeler yüce Allah'a hamd ü sena ve Hz. Peygamber'e sevgiyi belirten tevhid, münacat ve na'tlardan meydana gelmiştir. Daha sonra Hz. Muhammed'in peygamberlik alametlerini anlatan yedi rükün gelmektedir. Lāmi'ī Çelebi, bu rükünlerden yedincisine bazı ilavelerde bulunmuştur. Bu ilaveler Moton Kalesi'nin fethi sırasında ve sonrasında oluşan bazı harikulade

[235] Latīfī, *Tezkiretü'ş-şuʿarā ve Tabsıratü'n-nuzamā*, haz. Rıdvan Canım, AKM. Yayınları, Ankara, 2000, s. 475.

[236] Günay Kut, "Lāmi'ī Çelebi", *D.İ.A.,* İstanbul, 2003,c. 27, s. 96.

[237] Āşık Çelebi*, Meşā'irü'ş-şuʿarā*, haz. Filiz Kılıç, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 746.

vaziyetlerden meydana gelmektedir. Tercümede son olarak "Ḫātime der-beyān-ı ʿUḳūbāt-ı Aʿdā" başlığını taşıyan hatime bölümü gelmektedir. Hatime bölümünde, Hāricī ve Rāfizīlerin; mülhid ve zındıkların; Hz. Muhammed'in tebliğ ettiği İslam dinine düşmanlık edenlerin uğradıkları musibetler rivayet edilmiştir.[238]

Lāmi'ī Çelebi giriş kısmında da belirttiği gibi tercüme sırasında farklı kaynaklarda bulduğu sahih delilleri tercümesine ilave etmiştir. Bu minvalde Lāmi'ī Çelebi, Mollā Cāmī'nin kullandığı kaynakları kullanarak aynı eserlerden farklı alıntılarda yapmıştır. Bunun yanında Cāmī'nin hiç kullanmadığı kaynaklarada başvurmuştur. Yine Lāmi'ī Çelebi, gerek gördüğü yerlerde bazı kaynaklardan istifade ederek çeşitli rivayetler eklemiştir. Lāmi'ī Çelebi metinde geçen bazı manzum parçaları Türkçeye tercüme etmiş bazen de kendisi Türkçe manzumeler eklemiştir. Kimi rivayetlerin sonuna ise "Vallahu aʿlem" şeklinde ibareler eklemiştir. Lāmi'ī Çelebi, Mollā Cāmī tarafından yazılan bazı Arapça ibareleri tercüme etmiş, bazılarını ise tercüme etmeden aynı şekilde yazmıştır.[239]

Mollā Cāmī *Şevāhidü'n-nübüvve*'sini halkın anlayabileceği sade bir dille kaleme almıştır. Lāmi'ī Çelebi de *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin Farsçasına sadık kalarak eseri sade şekliyle tercüme etmiştir. Klasik Türk edebiyatının önde gelen mütercimlerinden biri olan Lāmi'ī Çelebi, maharetini bu çevirisinde de göstermiştir. Zira dinī bir eser olan *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin bu tercümesi devrine göre sade ve anlaşılır bir çeviridir. Lāmi'ī

[238] Erdem Can Öztürk, *Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi; İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin,* Gece Kitaplığı, Ankara, 2015. s. 118-138.

[239] Erdem Can Öztürk, *Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi; İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin,* s. 137.

Çelebi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi* üzerine Erdem Can Öztürk bir doktora çalışması yapmıştır.[240] Eser aynı zamanda kitap olarak da basılmıştır.[241]

Lāmi'ī Çelebi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'nin müellif nüshası elde bulunmamakla beraber, Erdem Can Öztürk tarafından yurt içinde ve yurt dışında otuz nüshası tespit edilmiştir.

3.3. İbrahim b. Hızır'ın Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi

Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve*'sinin Türkçeye yapılan ikinci tercümesidir. Eser ve mütercim hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamakla beraber tercümedeki bilgilerden hareketle eserin h. 918 (m.1512/1513) senesinde yazıldığı düşünülmektedir.[242] Dönemindeki tezkire kaynakları başta olmak üzere müracaat edilen hiç bir kaynakta, İbrahim b. Hızır isminde bir şahsa tesadüf edilmemiştir. İbrahim b. Hızır hakkında elimizdeki tek malumat "Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki"[243] iki yazma nüshasından çıkarılan bilgidir. Nitekim eserde mütercimin kendini " Bu faḳīr ü ḥakīr İbrāhim b. Ḥıżır es-Sirozī el-Meşhūr İbrī Ḫoca"[244] biçiminde tanıtması, Onun İbrī Ḫoca adında Sirozlu bir meşhur olduğunu göstermektedir.

---

[240] Erdem Can Öztürk, "Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi; İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin", Doktora Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi SBE, Manisa, 2014.

[241] Erdem Can Öztürk, *Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi; İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin,* Gece Kitaplığı, Ankara, 2015.

[242] Erdem Can Öztürk, "Molla Cāmī'den Kaynaklarda Zikredilmeyen Bir Tercüme: İbrahim İbn Hızır Es-Sirozī'nin ʿAlā'imü'n-Nübüvve'si", *Sufi Studies,* Volume 6/11, Vinter 2012, s. 21.

[243] Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hüsrev Paşa Bölümü Nu:421; Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi İbrahim Efendi Bölümü Nu: 188.

[244] İbrāhim İbn Hızır, ʿAlā'imü'n-nübüvve, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hüsrev Paşa Bölümü Nu:421, vr. 2a.

Tercümede, Mollā Cāmī'nin eserine sadık kalınarak, bölümlerde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Klasik İslam eserlerinin tertibine uygun olarak kaleme alınan eser, besmele ile başlamıştır. Daha sonra hamdele ve salvele bölümleri gelmiştir.Bu kısımda Yüce Allah'a olan hamd ü sena ve Hz. Peygamber'e olan saygı ve sevgi dile getirilmiştir.

İbrī Ḫoca, tercümenin girişinde eserin ismini "*kitāba ʿAlā'imü'n-nübüvve diyü ad virdüm.*"[245]şeklinde belirtmiştir.İbrahim b. Ḥızır eserin giriş kısmında Şevāhidü'n-nübüvve'yi tercüme sebebini şu şekilde dile getirmiştir: "*Fārisī bilmeyen ve añlamayan müʿminler, ḳardeşlere şefḳat-i uḫuvvetden Allāh Sübhānehū ve Teʿālā celle ve ʿalā ḥażretinden istiʿānet ve ḥażret-i resūlinden istiṭāʿat ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ve karındaşum Şeyḫ Muṣlihu'd-dīn'üñ himmetleriyle bu kitāb-ı şerīfī Türkī dili üzerine terceme eyledüm tā kim her müʿmine oḳumaḳ ve diñlemek āsān ola. Oḳuyup diñledikçe işrāḳāt-ı envār-ı muʿcizāt-ı nübüvvete āṯār-ı āl-i Muṣṭafāvī'ye ʿaleyhim efḍalü'ṣ-ṣalāt ve ekmelü't-taḥiyyāt ḫavārıḳ-ı ʿādāt ve bevārıḳ-ı saʿādātdur ki bāṭınlarına ʿaḳīde ve ẓāhirlerine dīde-i nem-nāk feyż idüp ümmīd-vāram ki bu aḥḳar-ı ʿibādı daḫı bir ḫayr duʿa ile yād eyleyüp müsteḥaḳḳ-ı raḥmet ve müstevcib-i reʾfet olam.*"[246]

İbrāhim b. Ḥızır *ʿAlā'imü'n-nübüvve*ismi ile Türkçeyeçevirdirği Şevāhidü'n-nübüvve tercümesini Mustafa Paşa isminde bir vezire takdim etmiştir:"*Bu kitāb kim*

[245] Erdem Can Öztürk, "Molla Cāmī'den Kaynaklarda Zikredilmeyen Bir Tercüme: İbrahim İbn Hızır Es-Sirozī'nin ʿ Alā'imü'n-Nübüvve'si", 20.

[246] Erdem Can Öztürk, "Molla Cāmī'den Kaynaklarda Zikredilmeyen Bir Tercüme: İbrahim İbn Hızır Es-Sirozī'nin ʿ Alā'imü'n-Nübüvve'si", s. 24-25.

terceme eyledüm bir ulunuñ adına eyledüm ki Āl-i ʿOṯmān'a vezīr olanlaruñ ḳırḳıncı vezīr buña vāḳıʿ olmışdur, yaʿnī Muṣṭafā Paşa...[247]

Yukarıda zikredilen bilgilerin aktarıldığı giriş bölümünden sonra asıl metnin tercümesine geçilmiştir. Mütercim çevirisinde Mollā Cāmī'nin eserine sadık kalarak aynı tertibi kullanmıştır. Nitekim İbrahim b. Hızır, Cāmī'nin *Şevahidü'n-nübüvve*'sinde olduğu gibi eseri; bir mukaddime, yedi rükün ve bir hatimeden meydana getirmiştir. Mukaddime kısmında Cāmī'nin eserinde olduğu gibi Nebī ve Resūl'ün kimler olduğu izah edilmiştir. Yine rükünlerde Cāmī'nin *Şevahidü'n-nübüvve*'sine bağlı kalınarak aynı konu başlıkları verilmiştir. İbrahim b. Hızır, çevirisindeki son bölüm olan hātimeye bir manzume ve bir duā bölümü de ilave ederek tercümesini bitirmiştir. Tercümenin kaynakları incelendiğinde Mollā Cāmī'nin kullandığı kaynakların aynısı olduğu anlaşılmakla beraber, esere herhangi bir eklemenin de yapılmadığı görülmektedir.[248]

İbrahim b. Hızır'ın çevirisinde rivayetler "Ol cümleden biri dahi budur ki" kalıp cümlesiyle başlamaktadır. Farsçasında olduğu gibi bu tercümede de eser, dönemine göre sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. İbrahim b. Hızır, Ahīzāde'nin aksine eserini kelime kelime tercüme etme yoluna gitmiştir. Lakin bu yönteme tam anlamıyla bağlı kalamayarak bazen anladığını bazen de anlatmak istediğini aktarma yoluna gitmiştir.

[247] Erdem Can Öztürk, "Molla Cāmī'den Kaynaklarda Zikredilmeyen Bir Tercüme: İbrahim İbn Hızır Es-Sirozī'nin ʿAlā'imü'n-Nübüvve'si", s. 25.

[248] Erdem Can Öztürk, "Molla Cāmī'den Kaynaklarda Zikredilmeyen Bir Tercüme: İbrahim İbn Hızır Es-Sirozī'nin ʿAlā'imü'n-Nübüvve'si", s. 28.

Çeviride izlediği bu yöntemleeseri Lāmi'ī Çelebi ve Senā'ī'nin tercümeleri ile benzerlik göstermektedir. Eserin iki nüshası Erdem Can Öztürk tarafından tespit edilmiştir.[249]

3.4. Senā'ī'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi

Kaynaklarda Senā'ī veya Senāyī mahlaslarıyla anılan şairin asıl ismi Mehmed ya da Muhammed'dir.[250] Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber, XVI. yüzyılda yaşadığı ve Balıkesir'de dünyaya geldiği bilinmektedir.[251] Senā'ī'nin medrese eğitimi aldıktan sonra müderrislik, kadılık ve hekimlik yaptığı kaynaklarda zikredilmektedir.[252] Kātip Çelebi'ye göre Senā'ī h. 974 (m. 1567) senesinde vefat etmiştir.[253]

Senā'ī tercümesinde eser adı olarak *Şevāhidü'n-nübüvve* yerine *"Menākıb-ı Mu'cizāt-ı Resūlu'llāh"* ismini kullanmıştır. Eser Arapça bir duā bölümü ile başlamaktadır. Duā bölümünden sonra Senā'ī tarafından metne eklenen bazı manzumeler gelmektedir. Bu manzum parçalar: Medh-i İlāh, Medh-i Ḥażret-i Bārī, Naʿt-ı Muḥammed Muṣṭafā salla'llāhu ʿaleyhi ve sellem, Medh-i Evliyā, Der-Beyān-ı Vaṣf-ı Pādişāh-ı ʿĀlem-Penāh" başlıkları altında verilmiştir.

Senā'ī, rüyasında Feridüddin Attar'ın kendisine bu eserin tercüme edilmesiyle ile ilgili yaptığı telkinlerden bahsetmektedir. Bu tavsiyeler neticesinde Senā'īeseri tercüme etme sebebini "Bāʿiṯ-i Taḥrīr-i Kitāb" başlığı adı altında şu şekilde anlatmıştır: "*Ve*

---

[249] Erdem Can Öztürk, "Molla Cāmī'den Kaynaklarda Zikredilmeyen Bir Tercüme: İbrahim İbn Hızır Es-Sirozī'nin ʿAlā'imü'n-Nübüvve'si", s. 23.

[250] Erdem Can Öztürk, *Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi; İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin,* s. 58-59.

[251] Erdem Can Öztürk, *Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi; İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin,* s. 59.

[252] Haluk İpekten, Mustafa İsen vd, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. 437.

[253] Kātip Çelebi, *Keşfü'z-Zunūn*, Terc. Rüştü Balcı,c. 2, s. 748.

baʿdehu diledüm ki ḳayd-ı ḥayātda muḳayyed-i ʿibādāt-ı Ẕü'l-celāl iken menāḳıb-ı enbiyā ve evliyā yaʿnī risāle-i dil-güşā tahrīr-i beyān ve tasṭīr-i ʿayān idem. Hemān-dem ḳalem ü devātı ḫidmet-i kitābete ṭutup evrāḳı ṣāfā-baḫş üzre nüvīsende eyledüm. Mercūdur ki naẓar-ı ehle manẓūr ve çeşm-i ʿirfāna menşūr göründükde ṭālib-i istimāʿ-ı menāḳıb-ı enbiyā ve evliyā olalar ve müstemiʿ olanlar ḥālet-engīz olup ḫāṭırları maḥẓūẓ ola ve müʿellife Fātiḥa-i feṭḥ-i ṣevāb oḳuyalar. Anlar daḫı ecr-i cemīl içinde olup enbiyā ve evliyā menāḳıbı ḫāṭırlarından gitmeye ve iki cihān faḫrı Ḥażret-i Risāletüñ ṣallā'llāhu ʿaleyhi ve sellem muʿcizātınuñ beyānın kütüb-ı muʿteberātdan istiḫrāc itmeye daḫı mübāşeret itmeden bir gice vāḳıʿamda ṣāḥib-i Manṭıḳu'ṭ-Ṭayr Ḫᵛāce ʿAṭṭār raḥmetu'llāhi ʿaleyhi gördüm. Baña eyitdi: "Eger ehl-i cennet olmaḳ isterseñ menāḳıb-ı muʿcizāt-ı Resūl ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem beyān eyle."[254]

Senā'ī'nin tercümesinde *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin tamamını çevirmekle beraber; Mollā Cāmī'de olan bazı rivayetleri almadığı bazılarını da kısalttığı görülmektedir. Bununla beraber Senā'ī'nin Cāmī'de zikredilen çoğu kaynağa yer vermediği de dikkat çekmiştir. *Şevāhidü'n-nübüvve*'de 18 tane kaynak ismi zikredilmiş; ancak Senā'ī bunların içinden sadece belli bir kısmına yer vermiştir. Senā'ī'nin kullandığı kaynaklar şunlardır: Kur'ān-ı Kerīm, Tevrāt, Zebūr, İncīl, *Delā'ilü'n-nübüvve, Fütūhāt-ı Mekkiyye, Rebī'u'l-ebrār, Sıfatu's-safve ve Sahīh-i Buhārī*'dir.[255]

---

[254] Sevgi Gündoğdu, *Senāī Mehmed Efendi'nin Abdurrahman Cāmī'ye ait Şevāhidü'n-Nübüvve İsimli Eserinin Tercümesi,*Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE. İstanbul, 2019. s. 71-72.

[255] Sevgi Gündoğdu,*Senāī Mehmed Efendi'nin Abdurrahman Cāmī'ye ait Şevāhidü'n-Nübüvve İsimli Eserinin Tercümesi*, s. 29-30.

Eser, Farsça aslı gibi sade ve anlaşılır bir dille tercüme edilmiştir. Senā'ī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'nde rivayetler "Rivāyet olınur ki" kalıp girişi veya "Muʿcize" ya da "Menkıbe" başlıkları ile başlamıştır. Bu tercüme çeviri metodu bakımından Lāmi'ī Çelebi'nin çevirisini andırmaktadır; ancak Senā'ī, usta bir nasir ve mütercim olan Lāmi'ī Çelebi kadar başarılı değildir. Lāmi'ī Çelebi tercümesine farklı kaynak, rivayet ve manzumeler eklemiştir. Buna mukabil Senā'ī eserinde bazı kısaltmalara giderek, Mollā Cāmī'de olmayan sadece 16 manzum parçayı eklemiştir. Farsça cümle yapısının etkisinden kendini kurtaramayan mütercim çevirisinde "ve" ile "ki" bağlacını sık sık kullanmıştır. Eser üzerine Neslihan Polat[256]ve Sevgi Gündoğdu[257]birer yüksek lisans tezi hazırlamışlardır. Bu iki araştırmacı da tez çalışmalarında, eserin beş nüshasını tespit ederek tanıtmışlardır.

[256] Neslihan Polat, *Senāyī'nin Menākıb-ı Muʿcizāt-ı Resūli'llāh Adlı Eseri (Şevāhidü'n-nübüvve) İnceleme-Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi SBE, İstanbul, 2017.

[257] Sevgi Gündoğdu, *Senāī Mehmed Efendi'ninAbdurrahman Cāmī'ye ait Şevāhidü'n-Nübüvve İsimli Eserinin Tercümesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2019.

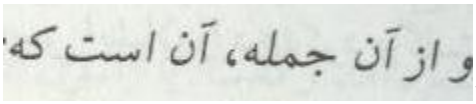
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AHĪZĀDE ABDÜLHALĪM EFENDİ'NİN ŞEVĀHİDÜ'N-NÜBÜVVE TERCÜMESİ

Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve*'sinden Türkçeye yapılan dört tercümeden sonuncusu olanbu eser h. 1009 (m.1600/1601) yılında tercüme edilmiştir. Dönemin sultanı III. Mehmed'e sunulan eser Edirne'de kaleme alınmıştır. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, tercümede Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve*'sine bağlı kalarak aslına uygun bir tercüme yapmıştır. Ahīzāde, tercümesinde gerek Farsçasına gerekse Türkçeye tercüme edilen diğer eserlere kıyasla daha süslü bir dil kullanmıştır. Bu bölümde Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*, bütün hususiyetleriyle ayrıtılı olarak tanıtılacaktır.

4.1. Tertip Hususiyetleri

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, *Şevāhidü'n-nübüvve*'yi tercüme ederken tertip hususiyetleri bakımından kaynak metne sadık kalmıştır. Kitap, klasik İslamī eserler tertibine uygun olarak düzenlenmiştir. Ahīzāde, esere hamdele ve salvele bölümlerinin olduğu geniş bir girizgāh yapmıştır. Girizgāhta ayrıca Arapça, Farsça ve Türkçe manzumelere yer vermiştir. Bu bölümden sonra eseri tanıtıcı ve kitabın tercüme amacını bildiren bir sebeb-i tercüme bölümü gelmektedir. Ahīzāde'nin elde mürettep bir divanı olmamakla bereber şair olduğu ve şiir yazdığı bilinmektedir. Mütercim, bu kabiliyetini metin içerisinde konunun bütünlüğünü pekiştirme amaçlı Türkçe manzumeler eklemesiyle göstermektedir. Bunun dışında tercüme şekil özellikleri bakımından kaynak metinle uyuşmaktadır.

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, Mollā Cāmī'de, rivayetlerin girişlerindeki kalıp cümle olan

yerine çoğunlukla "Ve yine mervīdür ki" kalıp cümlesini kullanmıştır. Bununla beraber ravi ismi verilerek, belirtilen "raviden mervīdür" şeklinde kalıp girişleri de mevcuttur. Bunların dışında çok az da olsa "Ve yine rivayet olınur ki" şeklinde bir kalıp cümle de kullanılmıştır. *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin tenkitli metne esas aldığımız nüshalarında, bahsi geçen kalıp cümleleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

4.2. Dil ve Üslup Özellikleri

Bilindiği gibi dinī bir eser olan *Şevāhidü'n-nübüvve* amacına uygun olarak sade ve anlaşılır bir dile sahiptir. Ancak Ahīzāde eserinde, hem aslı hemde Türkçeye tercüme edilmiş diğer çevirilerinden daha süslü bir dil kullanmıştır. Ahīzāde, eserinde diğer tercümelerin aksine kelime kelime değil, aslına sadık kalarak çeviriyi kendi cümleleriyle aktarmıştır. Ahīzāde'nin pek çok alandaki vukūfiyeti ve ilmī birikimi kuşkusuz üslubu üzerinde de etkili olmuştur. Bu durum Katip Çelebi tarafından şu şekilde tespit edilip değerlendirilmiştir: "*Şevāhidü'n-Nübüvve (Peygamberliğin Şahitleri) Farsçadır, yazan Mevlānā Nūru'd-dīn Abdu'r-Rahmān İbn Ahmed el-Cāmī'dir, 898 yılında ölmüştür, bu eserin baş tarafı şöyledir: Hamd, müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderen Allah'a mahsustur..., bu eser bir giriş kısmı ve yedi rükün şeklindedir. Mahmūd b. Osmān bu eseri tercüme etti, bu zatın mahlası Lāmiī'dir, 938 dokuz yüz otuz sekiz yılında ölmüştür. Sonra da Mevlā Abdü'l-Halīm b. Muhammed bu*

eseri tercüme etti, bu zat Ahīzāde diye ünlüdür, Anadolu Kazaskerlerindendir, 1013 bin on üç yılında ölmüştür. Bu eser metin ve uygulama bakımından Lāmiī'nin tercümesinden daha güzeldir."[258]

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, Mollā Cāmī'nin eseri kaleme alma amacının dışına çıkarak, halkın anlayabileceği bir dil yerine süslü ve ağdalı bir dil kullanmıştır. Mütercim, *Şevahidü'n-nübüvve*'nin giriş kısmında eserin çeviri amacını şu şekilde ortaya koymuştur:"*Kitāb-ı mezbūr lisān-ı Fārisī üzre merḳūm olmaġıla ʿāmme-i ahāli-i Rūm intifāʿından maḥrūm olduḳları maʿlūm ve ber muʿtād tercümesi daḫı maʿdūm olmaġın ḫāṭır-ı fāṭıra bu maʿnī hücūm itdi ki fā´idesi taʿmīm ve maʿnā-i laṭīfesi Urūm daḫı taʿlīm itmek ile* **يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ**[259] *Ol Nebiyy-i Kerīm-i bī-enbāzuñ şefāʿat-ı ʿaliyyesini iḥrāz içün ṣum-ı ṣuḫūr-ı ʿibārāt lisān-ı mezbūrda gevher-kān gibi mekān ṭutan maʿānī-i bedīʿatü'l-beyānını tīşe-i kān-ken-i suḫān ile iḫrāc idüp mineṣṣa-i lisān-ı Türkī'de cilve-nümā ḳılınmaġıla ṣaġīr ü kebīr me´dūb-i meʿānī-i daḳīḳatü'l-merātibden behre-gīr olup yevm-i fezʿ-i ekberde bu ʿabd-ı efḳaruñ daḫı saʿyi meşkūr ʿameli mebrūr olup ṣādır olan ḳusūr dāmen-i şefāʿat-i Resūlu'llāh ile mestūr ve defter-i seyyi´ātum ḳalem-i ʿavf ü merḥamet ile mesṭūr olup Muşāru'n-ileyh Ḥażretleri daḫı ʿayn-ı ʿināyet-i İlāhiyye ile melḥūẓ ve niṣāb-ı bī-ḥisāb-ı şefāʿatinden maḥẓūẓ ve şevāyib-i ʿitāb u ʿiḳābdan maḥfūẓ ola.*".[260]

---

[258] Katip Çelebi, *Keşfü'z-zünūn,* Çev. Rüştü Balcı, s. 266.

[259] O gün ne mal fayda verir ne de evlat; ancak Allah'a kalb-i selim (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur).Şuʿara, 26/88-89.

[260] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 9a.

Ahīzāde, yukarıda zikrettiği gibi Farsça yazılan bu eseri Anadolu halkının tanıyıp istifade etmesi gerektiğini düşünmüştür. Bu nedenle, eserin Türkçeye tercüme ihtiyacının hāsıl olduğunu belirtmiştir. Abdülhalīm Efendi, *Şevāhidü'n-nübüvve* metnini tercüme etme konusundaamacına ulaşsa da, bu eseri halkın istifadesine sunma noktasında başarılı olduğu söylenemez. Zira Ahīzāde eserini edebī bir üslūpla oluşturmak için adeta çaba sarfetmiştir. Mütercimin bu çabası neticesinde tercüme; secili, ağdalı ve yer yer süslü nesir örneklerinin oluştuğu bir metin hâline gelmiştir.

Ahīzāde, *Şevahidü'n-nübüvve Tercümesi*'hin giriş, sebeb-i tercüme ve mukaddime kısmında, hüner göstermek için büyük bir titizlik sarfetmiştir. Ahīzāde bu bölümlerde Arapça-Farsça kelime ve terkiplerden meydana gelen bir dil kullanmayı tercih etmiştir:"*Ol bir ḫᶜāce-i buzurg-vār ve seyyīd-i eydī-i saᶜādet-medārdür ki, vücūd-ı pür-cūd-ı saᶜādet-nüvīdi maṭlaᶜ-ı ᶜizz ü şerefden ẓāhir ü bedīdolduḳda ḳābile-i ḳabūl-ı İlāhī ḳıbelinden teḳabbül ile zamān-ı ṣıbāda lehv ü laᶜibden ibā idüp raḍᶜ-ı lebān olduġı zamānda bustān-ı dāye-i pür-vāye-i tevfīḳ-i saᶜādet-refīḳ-i İlāhīden şīr-i ṣāf ve şeker-evṣāf ᶜadl u inṣāf ve zühd ü ᶜifāf içerdi ve ḫayyāṭ-ı bār-gāh-ı vaḥdāniyyet-i cāme-i saᶜādet-ṭirāz ve siyādet-iḥrāz-ı ẕāt-ı bī-enbāz lāzımü'l-iᶜzāzını dibā-yı ẓība-yı cūd u iᶜṭāfdan biçerdi. Raḥm-ı raḥmet-i medār-ı māderden çāder-i sipihr-i berīne vażᶜ-ı ḳadem ideli ḫurşīd-i raḫşān-ı nūr-efşān-ı ḳadr-ı ᶜālī-şān-ı saᶜādet-nişānı ile dünyā münevver ve nesīm-i ḫulḳ-ı ᶜazīm ve luṭf-ı ᶜamīmi ile mesām-ı meşām ṣubḥ u şām muᶜaṭṭardur. Medāyiḥ-i bī-ḥisāb-ı ẕāt-ı saᶜādet-meʾābında iṭnāb-ı eṭnāb niceye dek medd ü iṭāle ve ciyād-ı aḳlām-ı ᶜanberīn-fām mefāze-i bī-endāze-i tavṣīf-i ẕāt-ı şerīfinde tābını icāle*

ḳılına ki ṭūṭī-i şīrīn-güftār ü şekker-ḫʿār ḫāme-i bedāyiʿ-nigār-ı ʿanberin-bār-ı müşkīn-minḳār enāmil-i efāḍıl-i kibār üzre ol ẕāt-ı ʿālī-tebār-ı saʿādet-āṣāruñ medh ü ṣenāsını tekrār ile her ne miḳdār şekker-ḫʿār-ı mıżmār-ı iẓhār-ı kemiyyet-i feḍāʾil-i vāfire ve ḫaṣāʾil-i ṭāhiresinde ecille-i eḫille-i kirāmuñ kemiyyet-i kilk-i ḫoş-reftārına ḳadr-i ḳarīn irḫā ḳılına.[261]

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, tercümenin girişinde yukarıda numunesini verdiğimiz şekilde ağır ve süslü bir dil kullanmıştır. *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin girişinden sonra asıl konunun işlendiği ve rivayetlerin aktarıldığı bölüm gelir. Ahīzāde, bu bölümde süslü, yer yer de orta nesir diyebileceğimiz bir dil kullanmıştır: *"Ve yine mervīdür ki, Kisrā iḥdās-ı ebniye-i refiʿada sünnet-i seniyye-i ābā vü ecdādına iḳtifā ve leb-i cūy-bār-ı Dicle'de bir binā-yı refiʿ ve serā-yı ġarrā-yı vesīʿ iḥdāṣına ibtidā idüp māl-i fırāvān ve nuḳūd-ı nā-māʿdūd-ı bī-pāyān ḫarc ü ṣarf itmişdi. Ḥikmet-i İlāhiyye ol gün ki ṭāḳ-ı Kisrā'ya kesr vāḳiʿ olup ḫalel-gīr ü raḫne-peẕīr oldı. Ol gün ol iḥdāṣ itdügi binā-yı cedīd ve serāy-ı sedīd tuġyān-i seyl-i şedīd ile ḫarāb ve murūr-i seyl-i ṭavīlü'z-zeyl ile şüref-i eyvān-ı rifʿat-nişānı maḥall ü ḥal ü türāb oldı. Kisrā'nuñ dūd-i āteş-i elem ü ıżṭırābı tūde-i āsmāna ve dīde-i keyvān-ı pāsbāna irişdi. Kisrā'nuñ yanında üçyüz altmış ʿaded kāhin ü sāḥir ve müneccim-i māhir var idi. İçlerinde evlād-ı ʿArab'dan Ṣāib nām ṣanʿatında ferd bir merd var idi, ʿilm-i ḳıyāfetde emṣālinden*

[261] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 3a.

mümtāz ve miyān-ı aḳrānunda bī-naẓīr ü enbāz beyān-ı aḥkām u furūʿda ḫaṭāsı az idi".[262]

Bir devlet adamı, hattat, müderris, mütercim ve şair olan Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi'*nde bu çok yönlü kişiliğini ustalıkla sergilemiştir. Ahīzāde, bu eserinde Arapça, Farsça ve Türkçeyi ustalıkla kullanmıştır. Ahīzāde, bu üç dilin verdiği zenginlikle tercümesinde; seci, aliterasyon, kalb, iştikak ve cinas gibi ahenk ve edebī sanatları ustalıkla kullanmıştır.[263] Özellikle eserin mukaddime ve sebeb-i tercüme bölümlerinde Ahīzāde'nin ahengi sağlamak amacıyla seciyi sıkça kullandığı görülmektedir. Tercümenin girişi secili bir dille başlamaktadır: *"Ruḫsār-ı bī-miṣāl şāhid-i bezm-i maḳāl ve ʿiẕār-ı leṭāfet-iştimāl māh-rūyān-ı menaṣṣa-i fikr ü ḫayāl ve çehre-i saʿādet-behre-i nev-ʿarūs-ı melāḥat-meʿnūs bidāyet-i her emr-i zībā-yı zī-bāl Ol Melīkü'l-mülk vāhibü'l-āmāl Celīlü'l-celāl vācibü'l-iclāl ve Pādişāh-ı bī-zevāl ʿamīmü'n-nevāl"*[264]Yine eserin hamdele bölümünde "de" sesiyle bir seci yapılmıştır. *"vaḥīd-i ʿahd olan cerīde-i cedīde-i sedīde ve ḫarīde-i ferīde-i pesendīde ki cihāt-ı ḥüsn ü baḥası ʿadīde ve şeref-i mevżıʿı feżā'il-i maḳtūʿı cihetinden miṣāl-i sevād-dīde feyż-i Ḥaḳ ve fażl-ı Cevād-ı Muṭlaḳ'dan āferidedür."*[265]

Ahīzāde'nin eserine akıcılık ve ahenk katmak için kullandığı sanatlardan biri de aliterasyon ve asonansdır. Özellikle tamlamalı uzun cümleleri tekdüzelikten kurtarmak

[262] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 57a.
[263] Bkz: Özgür Kıyçak-Mustafa Yasin Başçetin, "Ahī-zāde Abdülhalīm'in Terceme-i Şevāhidü'n-nübüvve Adlı Eserinde Seci, İç Seci ve Edebī Sanatlar Bağlamında Nesir Üslubu", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi,* Volume 7/18, July 2020, s. 294-318.
[264] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 1b.
[265] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 3b.

için bu ahenge başvurduğu görülmektedir. Aşağıdaki paragrafta "**a**, **m** ve **r**" seslerinden istifade idilerek bir ahenk oluşturulmuştur. "*mesām-ı meşām-ı ʿālemiyānmuʿaṭṭar ve pertev-i āfitāb efkār-ı ṣāḳıbesiyle zevāyā-yı dünyā münevver. Nāḳid-i baṣīr-i baṣar-ı baṣīreti diḳḳat-i naẓar u ḥiddet-i fikr ile şeb-i tārīkde mūy-ı bārīki ḳırḳ yarar ve zūr-ı bāzū-yı idrāk ü dest-bürd-i ḫāṭır-ı derrāk nice ḥakimān-ı Yunān ve feylesūfān-ı cihānı yorar.*"[266]

Ahīzāde'nin ahengi yakalamak için seci ve aliterasyon dışında en sık başvurduğu sanatlardan biri de cinastır. Ahīzāde özellikle kendisine ait manzumelerde bu sanatı sıkça kullanmıştır:

"Derūnumda hidāyet şemʿi ***yandı***

Saʿādet çeşmi uyḫudan ***uyandı***"[267]

Şevahidü'n-nübüvve'nin tamamıyla halk dilindenuzak bir eser olduğu söylenemez. Nitekim Ahīzāde'nin eserinde Türkçe ikileme, deyim ve atasözleri başarılı bir şekilde kullanılmıştır: Tercümede "Ammā ne fayda ki atılmış oḳ gerü dönmez, ḳankı ṭaş ḳatı ise başını ur, kurı yanında yaşda yanar, aġzı ṣuyu aḳar, yorġun arġun, bulutdan nem ḳapar" gibi atasözleri, deyim ve ikilemelerin yanında; segitmek, onulmuş, yansılamak ve yarındası gibi Türkçe arkaik kelimelere de yer verilmiştir. Kimi yerlerde ise Türkçe kelimelerle seci oluşturulmuştur: *"Ḳorḳarım ki libās-ı ʿār u palās-ı ʿırż u*

[266]Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 4a-4b.
[267] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. 132b.

ʿitibārım ***söküle*** *ve ʿiyālim aç ü muḥtāc eller ḳapusuna* ***döküle*** *ʿistimāʿ iderem ki ṣaḥrā vu deştde güẕār u geşt idüp tenhā baʿżı mevāżıʿa* ***gider*** *ve çarşularda seyr* ***ider*** *imiş."*[268]

4.3. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin Esere Yaptığı İlaveler

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi eserini *"Nevāhidü'l-fütüvve fi tercemeti Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi"* şeklinde isimlendirmiştir. Ahīzāde *Şevahidü'n-nübüvve* çevirisinde kelime kelime tercüme etmek yerine aslına uygun olarak mana vermiştir. Eserin aslına sadık kalan Ahīzāde yer yer çevirisini tek düzelikten kurtarmak ve sanatsal maharetini göstermek için küçük çaplı ilaveler yapmıştır. Bu ilaveler; duā ve çevirinin amacını belirten bir sebeb-i tercüme ile bir hatimeden meydana gelir. Aynı zamanda bir şair olan Ahīzāde'nin çeviriye yaptığı ilavelerden biri de kendi manzumeleridir. Bu manzumeler Arapça, Farsça ve Türkçe'dir. Manzumeler dışında duā, sebeb-i tercüme ve hatime bölümü dışındaki ilavelere ek olarak, asıl metnin bulunduğu bölüme de Ahīzāde tarafından 25 ayet eklenmiştir. Bunların dışında Ahīzāde, Mollā Cāmī'nin eserinde naklettiğihikāyelere bağlı kalarak tercümeye ayrıca bir eklemede bulunmamıştır.

Ahīzāde, kendi ilavesi olan giriş bölümünde çeviriye şu cümlelerle başlamaktadır: "*Ruḫsār-ı bī-miṯāl şāhid-i bezm-i maḳāl ve ʿiẕār-ı leṭāfet-iştimāl māh-rūyān-ı menaṣṣa-i fikr ü ḫayāl ve çehre-i saʿādet-behre-i nev-ʿarūs-ı melāḥat-meʾnūs bidāyet-i her emr-i zībā-yı zī-bāl. Ol Melikü'l-mülk Vāhibü'l-āmāl celīlü'l-celāl vācibü'l-iclāl ve Pādişāh-ı bī-zevāl-ı ʿamīmü'n-nevāl*[269] Yaklaşık 3-4 varak hacmindeki bu duā bölümünden sonra Ahīzāde, Mollā Cāmī'ye övgülerde bulunarak *Şevahidü'n-*

[268] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. 155a.
[269] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 1b.

nübüvve eserini tanıtır. *Ḳalbime bu maʿnā ḫuṭūr itdi ki bāʿ-i ḳalīl ve naẓar-ı kelīl ü biżāʿat-ı muzcāt ve iẓāʿa-i evḳātle ol kān-ı kerem ve ʿummān-ı şiyem nāmına bir kitāb-ı şerīf tertīb ü teʾlīf idüp ʿunvān-ı ʿālī-şānı zīr ü zīver-i elḳāb cenāb-ı saʿādet-intisābları ile muṭallā ve ārāyiş-ı nām-ı nāmī ve ism-i sāmīleri ile muḥallā idem. Tā ḫibāl-i eyyām u leyāl-infiṣām ü infiṣāl bulup niẓām-ı ʿiẓām-ı riḍām-ı ʿālem-i ḫalel-gīr ve binā-yi fenā-yi dünyā raḫne-peẕīr olunca ṣaḥāyif-i eyyām u şuhūr ve cenāt-ı ṣafaḥāt-ı ʿavām u duhūrda nām-ı nāmīleri ḫayr ile mesṭūr u meẕkūr ola. Anuñ içündür ki selāṭīn-i pīşīn-i firdevs-nīşīn ve ḫavāḳın-i kişver-i dīn-i saʿādet-ḳarīnüñ irādları teżāʿīf-i teṣānīf-i eʾimme emcādda ḫayr ile yād ve meḥāsin-i ẕāt-ı nīk-nihād-ı ẓāhirü'l-sedādları taʿdād olunduḳça rūḥ-ı pür fütūḥlarını şād ve ravża-i cennet ve ḫāne-i raḥmet olan mezār-ı pür-envārların zevāyā-yı afā-yı ʿavf ü ġufrān ile ābād olur. Öyle ola ol itḥāfı ḫuṣūṣında şedd-i ḫizām-ı ḫazm ve ihdāsı bābında ʿazm ü cezm olunan hediyye-i behiyye-i ʿilmiyyeniñ ne mevżuʿa muʿallaḳ ve ne fenden münemmaḳ olmaḳ münāsib olduġından teveḳḳuf-ı ṭārī ve tereddüd-i cārī olıcaḳ bi'l-āḫire sābıḳ-ı taḳdīr ve sāyıḳ-ı müşeyyed-i ʿazīz ü ḳadīr lisān-ı Fārisī'niñ fārisi ve ribāʿ-ı ʿilm ü maʿrifetüñ ḫārisi ve nihāl-i faẓl ü kemāl-ġārisı ve resā'il-i fehm ü dāniş dārisi ḫibr-ı sāmī ve baḥr-ı ṭāmī şeyḫ-i nāmī ʿallāme-i kirāmī Mevlānā Cāmī ḥażretlerinüñ Şevāhidü'n-nübüvve dimek ile mevsūm kitāb-ı feżā'il-mersūm-ı leṭāfet-mevsūmları ki menbaʿ-ı miyāh-ı ḫavārıḳ ve iʿcāz ü menbit-i giyāh-ı şevāhid saʿādet-iḫrāz-ı muṣḥaf-ı āyāt-ı beyyināt ẓāhirü'd-delāle mecmūaʿ-ı maṭbuʿa-ı ʿaẓīmü'l-ḳadr ve'l-celāl olup Resūl-i Ekrem ṣalla'llahu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ kelimāt-ı belāġat-simātından ʿaẕb ü furāt-ı miyāh-ı*

ḥayāt-ı leṭāfet-çekīde ve ḥüsn-i siyāḳ-ı feṣāḥat-ittisaḳı aṣḥāb-ı feḥm ü iẕʿān ve erbāb-ı īmān ü itḳāne nisbet-i dīn-i mübīn-i İslam'a mücedded ü muḥabbet-ekīde olup dürre-i vücūd-ı fāyizü'l-cūdları nisyān-ı ḥisān-ı arzū-resān-i İlāhī ile ṣadef-i ʿizz ü şerefden bedīdār ve ġurre-i ẕāt-ı sutūde-ṣıfāt-ı saʿādāt-āyāt-ı ʿamīmü´s-saʿādātları tutuḳ-ı ufḳ-ı ḳadr ü iʿtibār-ı verā-yi estār-ı esrār-ı Perverdigār'dan ʿarż-ı didār ü feyż-i envār itmekden muḳaddem olan zamāndan tā murġ-ı şehbāz-ı rūḥ-ı pür-fütūḥ-ı saʿādet-sünūḥ-ı lāzımü'l-ʿizāzları küngüre-i ṭāḳ-ı ʿālī-revāḳ-ı şeref-i pür-şeref-i cennetde āşiyān-sāz olunca rişte-i vuḳūʿda intiẓām ve ṣaḥīfe-i ḥuṣūlde irtisām iden aḥvāl-i iʿcāz-me´ālleri ve çehār-yār-i güzīn Rıḍvana'llāhu Teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn ve sā´ir e´imme-i işnā-ʿaşere ki evlād-ı aḥfād-ı seyyidü'l-beşer ve esbāṭ-ı saʿādet-nihād-i nīk-nijād-ı imām-ı rūz-ı maḥşerdür. Aḥvāl-i şerīflerini müştemil ve mutażammın olup ve ḫilālinde naẓm olunan ḳaṣaṣ-ı pür-ḥişāş baʿż-ı kütüb-i vaʿẓ ü nuṣha ve zubur-ı ġayr-ı ṣaḥīḥaden cemʿ olmış olmayup müselsel-i muʿanʿan ṣıḥḥat ü sadādı müdellel ü müberhen Sahīh-i Müslim-i Buḥārī gibi sıḥḥat u ṣadādı şevā´ib-i iştibāhdan ʿārī kütüb-i ṣıḥḥat-intisābdan intiḥāb olunmaġıla temāyim-i ḫūr gibi levḥ-i dile tenmīḳ ve heyākil-i nūr gibi gerden-i cāna taʿlīḳ ve cāḥid ü muʿānidi taḍlīl ü tefsīḳ olınacaḳ bir kitāb-ı müstetāb-ı müşkīn-niḳāb āyine-i cemāl-i maḳāl-i bī-miṣāl ṣıdḳ-iştimāl.[270]

Mütercim eserini Edirne'de Kazaskerlik vazifesindeyken yazdığını yine sebeb-i tercümede belirtmiştir. Bunun yanında eseri, iki aylık bir sürede tercüme ettiğini şu şekilde aktarmıştır:"*Ṣeḥāyıf-i eyyām u şuhūrda ḫayr ile meẕkūr olalar öyle olsa ol*

[270] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 7b-8b.

gevher-kān-i faż̈l ü ʿirfānı ḥaḳḳak-ı ṭabīʿ-i pür-noḳṣānına teslīm idüp eʿinne-i ṭırf ṭarafı anuñ muṭālaʿası ṭarafına ṣarf ve avʿiye-i bāl-i pür-melāl-i bā-iẖtilāli anuñ mülāḥaẓasına ṣarf itdüm. İki ay miḳdārı zamāndabī-ḳadri'l-mekān ekṣerī ṣūret-i ḥuṣūlde nümāyān olup hezār iʿtiẕār ile meclis-i saʿādet-evṣāflarına itẖāf olındı."[271]

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, pek çok alanda eserler telif etmiş bir ālimdir. Aynı zamanda *Şevāhidü'n-nübüvve*'yi de tercüme ederek mütercimlik yeteneğini ortaya koymuştur. Her ne kadar elde mürettep bir divanı olmasa da Ahīzāde'nin şair olduğu bilinmektedir. Ahīzāde, *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'nde şairlik kudretini yansıtmaktan geri kalmamıştır. Tercümedeki mahareti ve eserini inşada kullandığı üslūp buna örnektir. Bununla yetinmeyen Ahīzāde esere Türkçe, Arapça ve Farsça manzumelerini de ilave etmiştir. Mütercim manzume ilavelerini metnin üslūbuna nazaran daha sade bir dille yazmıştır. Metnin giriş cümlelerinde olduğu gibi manzumeler de kırmızı mürekkeple belirtilmiştir. Bu manzumeler; beyit, kıta, mısra, şiʿr ve nazım şeklinde isimlendirilmiştir.

Metnin tamamında Ahīzāde'nin eklemesi olan 63 Türkçe beyit bulunmaktadır. Beyitler eserin bütünlüğü içerisinde olup, konuları tamamlayıcı mahiyettedir. Bir rivayette gayr-ı Müslim birinin İslam dini ile şereflenmesi hadisesinden sonra Ahīzāde, metne şu iki beyti ilave etmiştir:

"Derūnumda hidāyet şemʿi yandı

Saʿādet çeşmi uyẖudan uyandı

[271] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 9b.

Didüm ki eşhedu enneke Resūlu'llāh

Buyurdılar ki ol eşhedu enlā İlāhe illā'llāh"[272]

Bir rivayette ise Cābir radıya'llāhu Teʿālā ʿanhdan nakille, Hendek Savaşı'na yapılan hazırlıklar ve Hz. Peygamber'in burada bağrına taş bağlama hadisesi anlatılır. Bu nakilden sonra Ahīzāde şu beyti zikretmiştir:

"Nebīler ḫātemi ṭavḳ mı götürse sīnede ṭaşı

Olur ḫātemlerüñ bir seng-i ḳıymet-dāreden ḳaşı"[273]

Enes bin Mālik, Hz. Peygamber'in yüzüne değen bir mendilin yanmayacağını ve evinde bulunan bir mendilin de buna örnek olduğunu bir rivayette anlatmıştır. Bu rivayetten sonra Abülhalīm Efendi de şu beyti metne ilave etmiştir:

"Aldı devlet ber-ḳarār olmaz miṣāl-i dest-māl

Eger maġrūr olma dirāyeti ile camdan örnek āl"[274]

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, konunun bütünlüğü içerisinde anlamı güçlü kılmak ve edebī maharetini göstermek için beyitlerin dışında tercümesine kıtalar da eklemiştir. Kıtalar da beyitler gibi konuyu tamamlayıcı pekiştirme amaçlı kullanılmıştır. Ahīzāde, Şevāhidü'n-nübüvve'ye 6 tane Türkçe kıta eklemiştir. Tercümenin giriş kısmında

[272] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 132b.
[273] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 176b.
[274] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 312b.

mütercim tarafından eklenen ve Mollā Cāmī ile *Şevāhidü'-nübüvve*'nin tanıtıldığı bölümden sonra bir kıta gelmektedir:

"Nūr-ı ʿilm ile ṭoludur her kelām-ı kāmili

Nitekim envār-ı ʿilmiyle dil-i ehl-i yaḳīn

Lafẓdür bār-ı ṭırāz-ı ḫāme-i mecd ü şeref

Noḳṭalar maʿnā yüzünden ḫāl-i bī-miṯl ü ḳarīn"[275]

Hz. Peygamber'in sütannesi olan Hz. Halīme ile alakalı yedi rivayet nakledilmiştir. Hz. Halīme ve Efendimiz'in çocukluğunu anlatan bir rivayetten sonra Ahīzāde şu kıtaya yer vermiştir:

"Nūr-ı dīdemde benüm yoḳdur Raḥmetu'llāh remed

İrmesün pirāmen-i ḫüsnine anuñ çeşm-i bed

Sürḫa mā'il olsa ṭañ midur beyāżı çeşminüñ

Öyle ḫalḳ itmiş añı Ol Ḫālıḳ-ı Ḥayy ü Ṣamed"[276]

Metinde Müslümanların Hendek Şavaşı'na yaptıkları hazırlıkları nakleden bir rivayetten sonra da şu kıtaya yer verilmiştir.

"Güneş kim nūr-ı aʿẓam pertevidür

Dem-ā-dem menzili dervīş evidir

Cihān muḥtāc iken gün pertevine

Varır ʿār eylemez dervīş evine"[277]

[275] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 9a.
[276] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 65a.
[277] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 177a.

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'ninbaşlık olarak belirtip çevirisine eklediği 8 tane mısra vardır. Metinde Ebū Ẕer-i Ġıfārī raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh'dan nakledilen bir rivayetten sonra mütercim şu mısrayı eklemiştir:

"Mıṣrāʿ: Gözlerüm ḳan aḳıdırsa n'ola firḳat demidür."[278]

Ebu'ṣ-Ṣalt-ı Hirevī'den nakledilen bir rivayetten sonra da şu mısra gelmektedir.

"*Mıṣrāʿ: Ṣandūḳa ṣaldı ḫāzin-i devrān kehribini"*[279]

Metinde Ahīzāde'nin eklemesi olan mısra, kıta ve rubāī şeklinde yazılmış 34 Farsça ve 22 Arapça manzume bulunmaktadır. Ahīzāde'ye ait olan bu ilave manzumelerin çevirileri yapılarak, ekleme oldukları dipnotta belirtilmiştir. Gene metne Ahīzāde'nin ilaveleri olan 25 ayet-i kerīme dipnotlarda belirtilmiştir.

4.4. Tercüme Faaliyetleri ve Ahīzāde Abdühalīm Efendi'nin Tercüme Metodu

Arapça aslı "terceme" olan "tercüme" kelimesi; bir sözü veya ifadeyi bir lisandan diğer bir lisana çevirme, nakletme manasına gelmektedir.[280] Şemseddin Sāmī, tercüme faaliyetini "harfiyen tercüme" ve "meālen tercüme" diye iki şekilde tasnif etmiştir. Harfiyyen yapılan tercümelerde; tercüme edilen eserden hedef metne, kelimesi kelimesine çeviri yapılır. Meālen yapılan tercümelerde ise; tercüme edilen eserden, yalnız mealini alıp, hedef metne farklı ifadelerle çeviri yapılır.[281]

[278] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 339a.
[279] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 453a.
[280] Şemseddin Sāmī, *Kāmūs-ı Türkī,* Kapı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 395.
[281] Şemseddin Sāmī, *Kāmūs-ı Türkī,*s. 395.

İnsanlık tarihi üç önemli etkileşim ve kültür aktarımı gerçekleştirmiş, bu hareketlere bağlı olarak üç büyük tercüme faaliyeti yapmıştır. Birinci dönem, milāttan önce 600'lerde başlayan ve 400'lü yıllara kadar devam eden Fenikeliler, Sümerler ve Mısırlılar gibi medeniyetlerden Grekçe'ye yapılan çevirilerdir. İkinci dönem, VIII-X. yüzyılları arasında İslām medeniyetinde Süryānīce, Grekçe ve Pehlevīce'den Arapça'ya yapılan tercümelerdir. Üçüncü dönem, XII. yüzyılda Avrupalılar'ın Arapça eserleri Latince ve İbrānīce başta olmak üzere diğer Batı dillerine çevirdikleri dönemdir.[282]

Türklerde ise tercüme faaliyetleri VIII-IX. yüzyıllarında bazı Türk topluluklarının Manihezim ve Budizm gibi dinleri benimsemeleri ve bu dinlerdeki kutsal metinleri kendi dillerine aktarmasıyla başlamıştır.[283] X. yüzyılın ortalarından itibaren Orta Asya'daki Türk toplulukları boylar halinde İslām dinini benimsemeye başlamışlardır. Bu Türk boyları İslām'ın esaslarını ve kutsal kitapları, Kur'ān-ı Kerīm'in dilini öğrenmek için Arapçaya yönelmişlerdir. Bunun neticesinde başta Kur'ān-ı Kerīm olmak üzere Arapça'dan Türkçeye pek çok tercüme faaliyetini başlatmışlardır.[284]

Klasik Türk edebiyatındaki tercümeler ise daha çok Arap ve Fars dillerinden yapılmıştır. Bu milletlerin hem Müslüman hem de komşu olmaları bu faaliyetleri teşvik etmiştir. Dinī konularda yazılan eserlerin başka Müslüman toplumların dillerine

[282] Muhittin Macit, "Tercüme Hareketleri", *D.İ.A.,* İstanbul, 2011, c. 40, s. 498-504.
[283] Nurgül Sucu, "Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği", *Selçuk Üniversitesi Türkīyat Araştırmaları Dergisi,* S. 19, 2006, s. 127.
[284] Nurgül Sucu, "Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği", s. 127-128.

tercüme edilmesi, bu milletler arasında sıkça görülen bir hadisedir. Bu vesileyle dinî kaynaklar farklı coğrafyalarda çoğalma ve okunma imkânı bulmuştur.

Farsça yazılan *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin Anadolu coğrafyasında halkın istifadesine sunulması gerektiğini düşünen Ahīzāde Abdülhalīm Efendi; eserinin giriş kısmında tercüme sebebini şu şekilde açıklamıştır: *"Kitāb-ı mezbūr lisān-ı Fārisī üzre merḳūm olmaġıla ʿāmme-i ahāli-i Rūm intifāʿından maḥrūm oldıḳları maʿlūm ve bermuʿtād bir tercümesi daḫı maʿdūm olmaġın ḫāṭır-ı fāṭıra bu maʿnī hücūm itdi ki fā´idesi taʿmīm ve maʿnā-ı laṭīfesi Urūm daḫı taʿlīm itmekle* [285] **يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍسَلِيمٍ** *ol Nebiyy-i Kerīm-i bī-enbāzuñ şefāʿat-ı ʿaliyyesini iḥrāz içün ṣum-ı ṣuḥūr-ı ʿibārāt lisān-ı mezbūrda gevher-kān gibi mekān ṭutan maʿānī-i bediʿatü'l-beyānını tīşe-i kān-ken-i suḫān ile iḫrāc idüp meneṣṣa-ı lisān-ı Türkī'de cilve-nümā ḳılınmaġıla ṣaġīr ü kebīr me´dub-i meʿāni-i daḳiḳātü'l-merātibden behre-gīr olup yevm-i fezʿ-i ekberde bu ʿabd-ı efḳaruñ dāḫı saʿı meşkūr ʿameli mebrūr olup ṣādir olan ḳusur dāmen-i şefāʿat-i Resül'llullāh ile mestūr ve defter-i seyyi´ātım ḳalem-i ʿavf ü merḥamet ile mesṭūr olup. Muşāru'n-ileyh ḥażretleri daḫı ʿayn-ı iʿnāyet-i ilahiyye ile melḥūẓ ve niṣāb-ı bī-ḥisāb şafāʿatinden maḥẓūẓ ve şevāyib-i ʿitab u ʿiḳābından maḥfūẓ ola.*[286]

Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra Kur'ān-ı Kerīm, hadis ve diğer dinî eserlerin Türkçeye tercümeleri başlamıştır. Bu tercümeler içerisinde Kur'ān-ı Kerīm ve hadisler, diğer çevirilerden farklı olarak, hiçbir ilave yapılmaksızın olduğu şekliyle

[285] "O gün ne mal fayda verir ne de evlat; ancak Allah'a kalbi selim (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur)." Şuʿara, 26/88-89.

[286] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 9a.

kelime kelime tercüme edilmiştir.[287] Bu metodun tam olarak diğer dinīeser çevirileri için de geçerli olduğu söylenemez. Nitekim *Şevāhidü'n-nübüvve*'de olduğu gibi mütercimler, kendi kanaatleri doğrultusunda çevirilerine bazı ilaveler yaparak eserlerini farklı tercüme metodları ile çevirmişlerdir. Klasik Türk edebiyatında yapılan tercümeler de kendi içinde bazı farklı metodlarla yapılmıştır.Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin tercümesi, yukarıda Şemseddin Sāmī'nin bahsettiğimiz "meālen tercüme" tasnifine daha yakındır. Yine bu alandaki en muteber tasniflerden birini Agāh Sırrı Levend yapmıştır. Dört başlık altında tasnif ettiği çeviri metodu şu şekildedir:

a. Aslını bozmamak için kelime kelime yapılan çeviriler

b. Kelime kelime olmamakla birlikte, aslına uygun yapılan çeviriler

c. Konusu aktarılarak yapılan çeviriler

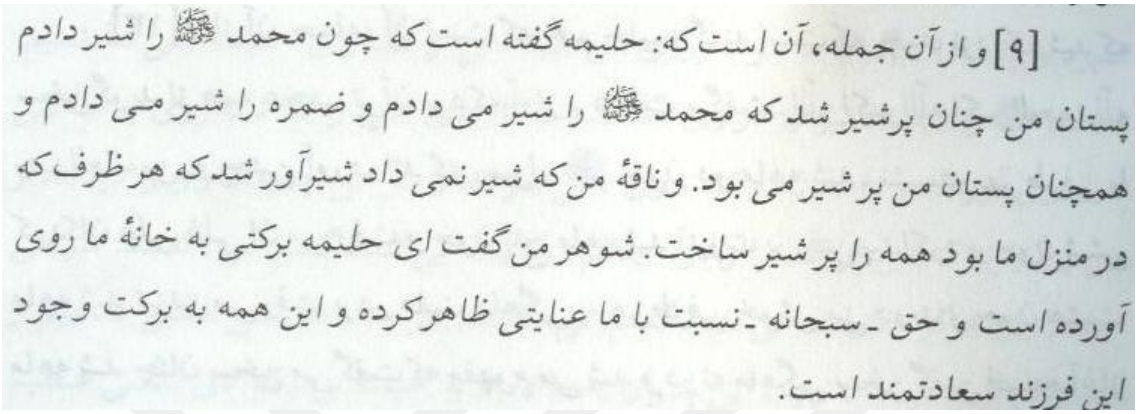
d. Genişletilerek yapılan çeviriler[288]

Agāh Sırrı Levend'in yukarıdaki tasnifine göre Ahīzāde'nin tercümesi *"Kelime kelime olmamakla birlikte, aslına uygun yapılan çeviriler"* kategorisine girmektedir. Bu yönüyle Ahīzāde diğer *Şevāhidü'n-nübüvve* mütercimlerinden ayrılmıştır. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi eserin aslına sadık kalmakla beraber, muhtevasını değiştirmeden tercümeye kendisi mana vermiştir. Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve*'sinde olduğu gibi Ahīzāde de eserinde ayet ve hadisleri Arapça olduğu şekliyle yazmıştır. Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve*'sinin Farsça metni ile Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin

[287]Sadık Yazar,"Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği",İstanbul Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, İstanbul, 2011. s. 711.

[288]Agāh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi,* s. 80.

Türkçe tercümesinin metininden aşağıda bir numune verilmiştir. Ayrıca örnek olması bakımından *Şevāhidü'n-nübüvve* tercümeleri arasında en çok itibar edilen Lāmi'ī Çelebi'nin tercümesinden de aynı kısım verilmiştir.

[۹] و از آن جمله، آن است که: حلیمه گفته است که چون محمد ﷺ را شیر دادم پستان من چنان پرشیر شد که محمد ﷺ را شیر می دادم و ضمره را شیر می دادم و همچنان پستان من پر شیر می بود. و ناقهٔ من که شیر نمی داد شیرآور شد که هر ظرف که در منزل ما بود همه را پر شیر ساخت. شوهر من گفت ای حلیمه برکتی به خانهٔ ما روی آورده است و حق ـ سبحانه ـ نسبت با ما عنایتی ظاهر کرده و این همه به برکت وجود این فرزند سعادتمند است.

289

Ve yine Ḥalīme'den rivāyet olınur ki, çünki Muḥammed ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellemi irḍāʿa ṣurūʿ itdüm memelerime ol ḳadar şīr geldi ki tenhā Ḍamīre'ye iki pistānum kifāyet itmez iken Muḥammed ʿaleyhi's-selām ve Ḍamīre'yi maʿān ʿalā sebīli'l-işbāʿ ve'l-iḳnāʿ irḍāʿ ider oldum ve zamān-ı fāḳumda nāḳamda aṣla bir ḳaṭre şīr yoġ iken ve sin ü sālī daḫı şīr-dāde olmaġa āmāde olıcaḳ degül iken ol şīr-ḫʿāre olan mehpārenüñ yüzi ṣuyına ol ḳadar şīr-āver oldı ki ẓurūf-ı elfāẓ u ḥurūf ve evāni-i meʿānī belāġat-mevṣūf ile edāsı mümkin olmaz. Meṣelā menzilümüzde ne maḳūle evʿiye varsa şīr ile māl-ā-māl ve zevcüm bu ḥālden ġāyetde ḫoş-ḥāl olup baña dir idi ki: Ey Ḥalīme ḫānemüze birke-i bereketden āb ve aḫṭār-ı emṭār-ı seḥāb-ı bī-ḥisāb-ı lüṭf-ı Melīk-i Vehhāb fāʾiż olup bu ferzend-i saʿādet-mend ḳademinde südümüz pür-sūd ve her nesnemüz mevcūd oldı dir idi.[290]

[289] Abdurrahmān Cāmī, *Şevāhidü'n-nübüvve,* Thk. Seyyid Hasan Emin, Mir Kisrā, Tahran, 1379, s. 63.
[290] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 63a.

"Ve ol cümleden biri oldur ki, Ḥalīme dimişdür ki: Çün Muḥammed'e ʿaleyhi's-selām süd virdüm, emcegüm şöyle süd ile ṭoldı kim Muḥammed'e ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve selleme virürdüm ve Ḍamra'ya süd virürdüm, hem-çünān yine südüm yirinde kemā-kān ṭururdı. Ve benüm nāḳam ki hergiz süd virmezdi, şöyle süd virmege başladı ki ne deñlü ẓarfumuz varsa südle pür eylerdi. Erüm eyitdi ki, "Ey Ḥalīme, ḫānemüzde bereket yüzü ṭutdı ve Ḥaḳ Teʿālā ʿayn-ı ʿināyet ile ḥālümüze naẓar eyledi." Ve bunlar dükeli bu ferzend-i saʿādetmendüñ şeref ü cūdı sebebiyledür diyü şād u ḫandān olurlardı."[291]

[291] Erdem Can Öztürk, *Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi; İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin,* s. 234-235.

BEŞİNCİ BÖLÜM

AHĪZĀDE ABDÜLHALĪM EFENDİ'NİN ŞEVĀHİDÜ'N-NÜBÜVVE TERCÜMESİ'NİN DİĞER ŞEVĀHİDÜ'N-NÜBÜVVE TERCÜMELERİYLE MUKAYESESİ

Mollā Cāmī tarafından h. 885 (m. 1480) yılında kaleme alınan *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin daha önce de belirttiğimiz gibi dört tercümesi vardır. Bu tercümeler kronolojik olarak şu şekildedir: Lāmi'ī Çelebi h. 915 (m. 1509/1510), İbrahim b. Hızır h. 918 (m. 1512/1513), Senā'ī h. 962 (m. 1554/1555) ve Ahīzāde Ahdülhalīm Efendi'nin h. 1009 (m. 1600/1601) tarihli çevirileridir.

Bu çevirilerden ilki olan Lāmi'ī Çelebi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve* tercümesi üzerine Erdem Can Öztürk bir doktora çalışması yapmıştır.[292] Eser aynı zamanda kitap olarak da basılmıştır.[293] Senā'ī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve* tercümesi üzerine ise Neslihan Polat ve Sevgi Gündoğdu yüksek lisans tezi hazırlanmışlardır[294] Bu iki eserle ilgili ilmī neşirler yapıldığı için eserlerin tenkitli metinlerinden mukayese yapma imkānı bulduk. İbrahim b. Hızır'ın *Şevāhidü'n-nübüvve* tercümesi üzerine ilmī bir çalışma yapılmadığı için "Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hüsrev Paşa Bölümü Nu: 421" numaralı nüshası esas alınarak mukayese yapılmıştır. *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin Türkçe tercümelerini temel olarak 1. Tertip Hususiyetleri, 2. Dil ve Üslūp Özellikleri 3. Eklemeler, şeklinde olmak üzere üç başlık altında topladık.

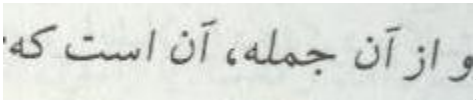
---

[292] Erdem Can Öztürk,*Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi; İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin,* Doktora Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi SBE, Manisa, 2014.

[293] Erdem Can Öztürk, *Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi; İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin,* Gece Kitaplığı, Ankara, 2015.

[294] Neslihan Polat, *Senāyī'nin Menākıb-ı Mu'cizāt-ı Resūli'llāh Adlı Eseri (Şevāhidü'n-nübüvve) İnceleme-Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi SBE, İstanbul, 2017.

5. 1. Tertip Hususiyetleri

Şevāhidü'n-nübüvve'nin Türkçe tercümeleri Mollā Cāmī'nin eseriyle parelellik göstermekle beraber tertip bakımından bazı farklılıklar göstermektedir. Lāmi'ī' Çelebi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi* Türkçeye aynı adla çevirilen tek tercümedir. Mollā Cāmī, peygamberlik delillerinin anlatıldığı rivayetlerin başına
kullanmıştır. Lāmi'ī Çelebi ise bu ifade yerine "Ve ol cümleden biri oldur ki" kalıbını kullanmıştır. Zaman zaman o, "Baʿżı rivāyetde böyle gelmişdür ki" ve "Ol cümleden biri daḫı budur kim" kalıp ifadeleri de kullanmıştır. Müellif nüshası elde bulunmayan eserin Erdem Can Öztürk tarafından tespit edilen 30 nüshası bulunmaktadır. Öztürk, bu nüshalar çerçevesinde eserin tenkitli metnini ortaya koymuştur. Eserin nüshaları göz önünde bulundurulduğunda hacim olarak 200 ile 250 varak arasında olduğu görülmektedir.

İbrahim b. Hızır, *Şevāhidü'n-nübüvve*'yi *ʿAlā'imü'n-nübüvve* ismiyle Türkçeye tercüme etmiştir. İbrahim b. Hızır, çevirisinin giriş kalıbı "Ol cümleden biri daḫı budur ki" şeklindedir. Müellif nüshası mevcut olmayan eserin elde iki nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalardan ilki 356 varak diğeri ise 133 varak olup eksik bir nüshadır.

Senā'ī, *Şevāhidü'n-nübüvve*'sini *"Menākıb-ı Mu'cizāt-ı Resūlu'llāh"* ismiyle tercüme etmiştir. İbrahim İbn Hızır'ın tercümesine nazaran daha derli toplu bir çeviri hüviyetindedir. Tercümede kalıp ifade olarak genelde "Rivāyet olınur ki" Hz. Muhammed'in peygamberlik delillerinin anlatıldığı rivāyetlerde "muʿcize"; evliya kerametlerinin anlatıldığı rivayetlerde ise "menkıbe" ifadeleri kullanılmıştır. Senā'ī'nin

Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi'nin müellif nüshası elde bulunmayıp, tespit edilen beş nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalar çerçevesinde Neslihan Polat eserin edisyon kritiğini yapmıştır. Eserin nüshaları ortalama 100-150 varak arasıdır.

Ahīzāde Ahdülhalīm Efendi'nin çevirisi *"Nevāhidü'l-fütüvve fī tercemeti Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi"* ismini taşımaktadır. Diğer tercümelere kıyasla aslına en yakın tercümedir. Çeviride rivayetlerde giriş ifadesi genel olarak "Ve yine mervīdür ki" olsa da yer yer "Mervīdür ki", "Rivāyet olınur ki", "Ve yine rivāyet olınur ki" şeklindeki kullanımlar da mevcuttur. Ahīzāde Ahdülhalīm Efendi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'nin 25 nüshasını tespit ettik. Bütün nüshalar göz önünde bulundurulduğunda nüshaların 200 ile 550 varak aralığındaki hacimlere sahip olduğu görülmektedir. Bu yönüyle Ahīzāde'nin tercümesinin diğer tercümelerden daha hacimli olduğu söylenebilir. Eserin bu denli hacimli olmasında, Ahīzāde'nin kullandığı dil ve eseri eksiksiz tercüme etmesinin payı büyüktür.

5.2. Dil ve Üslūp Özellikleri

Dinī bir eser olan *Şevāhidü'n-nübüvve* amacına uygun olarak halkın anlayabileceği sade bir Farsça ile yazılmıştır. Klasik Türk edebiyatının önemli şair ve nasīrlerinden biri olan Lāmi'ī Çelebi de çevirisinde sade bir dil kullanmıştır. *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'nin dinī bir eser olduğunu ve bunun amacına hizmet etmesi gerektiğinin farkında olan Lāmi'ī Çelebi, bu düşüncesini tercümesine şekil ve içerik olarak yansıtmıştır. Üslüp olarak kendi eklediği giriş kısmında biraz daha sanatlı ve ağır bir dil kullanmayı tercih eden Lāmi'ī Çelebi, asıl metnin geçtiği bölümlerde daha sade

bir dil kullanmıştır. Lāmi'ī Çelebi çevirisinde Arapça-Farsça kelime ve terkipler yerine Türkçe kelimeler kullanmayı tercih etmiştir. Nitekim eserinde Eski Anadolu Türkçesi'ne ait izleri görmek mümkündür. Sonuç olarak Lāmi'ī Çelebi eserinde her ne kadar amacının sanat olmadığını söylese de, ilmī birikimi ve edebī kudreti telif-tercümeye yaklaşan başarılı bir eser ortaya çıkarmıştır.

Şevāhidü'n-nübüvve'nin ikinci tercümesi İbrahim b. Hızır tarafından yapılmıştır. İbrahim b. Hızır, hakkında en az malumat sahibi olduğumuz mütercimidir. Daha önce de belirtildiği gibi kaynaklarda ismi zikredilmeyen bu şahıs, tercümesinin giriş kısmında verdiği bilgiler nispetinde tanınmaktadır. Bu tercüme eserin de müellif nüshası elde mevcut değildir. İki nüshası bulunan tercüme, bu yönüyle en az nüsha sayısına sahip tercüme olma özelliğine sahiptir. İbrahim b. Hızır, tercümesine *ʿAlā'imü'n-nübüvve* ismini vermiştir. Mütercim, tercümesinin girişindeki duā kısmında eserini insanlara fayda sağlamak ve onların duāsını almak için yazdığını belirtir. Eser, Mollā Cāmī'nin diline paralel olarak Türkçeye sade bir dille tercüme edilmiştir. Bu çeviri, Arapça-Farsça terkiplerin az olduğu sade bir nesir örneğidir.

Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi'nin üçüncü çevirisi Senā'ī tarafından yapılmıştır. Kaynaklarda mütercimin kendisiyle ilgili çok az bilgiye rastlanmaktadır. Senā'ī, diğer mütercimler gibi, mukaddimesinde eseriyle insanlara fayda sağlamayı amaçladığını, bu vesileyle halkın ona duā etmesi temennisiyle eserini yazdığını belirtmiştir. Senā'ī tercümesini Lāmi'ī Çelebi'nin eserine benzer bir üslūpla kaleme almıştır. Mütercim eserin aslında olduğu gibi sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır.

Şevāhidü'n-nübüvve'nin dördüncü tercümesi olan Ahīzāde Ahdülhalīm Efendi'nin tercümesi diğerlerinden yaklaşık yarım asır sonra kaleme alınmıştır. Ahīzāde tercümesinin, daha önce de belirtildiği gibi, dil ve üslūp olarak diğerlerine nazaran daha bütün bir çeviri olduğu söylenebilir. Kātip Çelebi tarafından bu tercüme beğenilmiş ve Lāmi'ī Çelebi'nin tercümesinden daha başarılı bulunulmuştur. Ahīzāde çevirisinin giriş kısmında diğer tercümelerde olduğu gibi eserin faydalarından bahsederek, bunu Anadolu halkının istifadesine sunmak gerektiğini belirtmiştir. Mütercimin amacı her ne kadar *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin okunup anlaşılması olsa da tercümesindebuna uygun hareket etmemiş edebī ve ağdalı bir dil kullanmaktan geri kalmamıştır. Özellikle giriş ve mukaddime bölümlerinde eserin süslü nesir örneklerini andıran bir dille yazıldığı görülmektedir. Rivayetlerin anlatıldığı asıl metin bölümleri ise orta nesir yer yer de sade nesir ile tercüme edilmiştir.

Şevāhidü'n-nübüvve'nin Türkçe tercümelerine genel olarak bakıldığında dil ve üslūp bakımından Mollā Cāmī'nin eserine en yakın tercümenin Lāmi'ī Çelebi tarafından yapıldığı söylenebilir. Lāmi'ī Çelebi'den sonra kaleme alınan İbrahim b. Hızır ve Senā'ī'nin tercümeleri de dil olarak sade ve anlaşılır bir biçimde yazılmıştır. İlk üç tercüme de eserin amacına uygun bir şekilde halkın rahatlıkla anlayabileceği sade bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. Bu tercümelerden yaklaşık yarım asır sonra Ahīzāde Ahdülhalīm Efendi tercümesini yapmıştır. Ahīzāde'nin tercümesi diğer tercümelere nazaran daha süslü bir biçimde yazılmıştır. Bu açıdan Ahīzāde çevirisinin orta nesir özelliklerini taşıyan bir tercüme olduğunu söyleyebiliriz.

5.3. Eklemeler

Şevāhidü'n-nübüvve, Arap, Fars ve Türk toplumlarında sevilen ve çokça okunan bir eserdir. Klasik İslam edebiyatlarında bu alanda en çok tanınan ve itibar edilen eser kuşkusuz Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve*'sidir. Bu nedenle Mollā Cāmī'nin eserinden farklı dillere tercümeler yapılmıştır. Anadolu sahasında Mollā Cāmī'nin pek çok eserine olduğu gibi *Şevāhidü'n-nübüvve*'sine de çok rağbet edilmiştir. Dinī-didaktik bir eser olması hasebiyle Osmanlı'daki bazı ālim ve şairler eseri tercüme etmeyi kendileri için bir vazife olarak görmüşlerdir. Bu düsturla eserin Türkçeye dört tercümesi yapılmıştır. Mütercimler içerisinde, hakkında bilgi olmayan İbrahim b. Hızır dışında diğerlerinin; şair, nasir, ālim ve devletin çeşitli kademelerinde görev almış nitelikli şahıslar olduğu bilinmektedir. Bu sanatçılar eseri çevirirken edebī ve ilmī birikimlerini tercümeye dāhil etmişlerdir.

Lāmi'ī Çelebi çevirisinin giriş kısmında *Şevāhidü'n-nübüvve*'ye kitaplardaki sahih bilgilerden ilaveler yaptığını belirtmiştir. Mukaddimeden önce gelen bu bölümde, Lāmi'ī Çelebi eserin önemi ve mahiyetine dair bilgilere yer vermiştir. Bu bölümden sonra "Mesnevi" ve "Velehū fi't-Tevhīd" manzumeleri, Lāmi'ī Çelebi tarafından ilave edilmiştir. Girişteki bu eklemelerden sonra Lāmi'ī Çelebi, metin içerisinde de gerekli gördüğü yerlerde bazı rivayetler eklemiştir. Lāmi'ī Çelebi, diğer mütercimlerden farklı olarak tercümesinde müstakil bazı bölümlerde eklemiştir. 16. yüzyılın önde gelen şairlerinden biri olan Lāmi'ī Çelebi, Mollā Cāmī'nin bazı manzumelerini tercüme ederken konuya göre kendi yazdığı manzumelerini de eklemiştir. Lāmi'ī Çelebi'nin

manzumelerini metnin bütününde görmek mümkündür.Lāmi'ī Çelebi, *Şevāhidü'n-nübüvve*'de zikredilen nakilleri desteklemek amacıyla tercümeye birçok ayet ve hadis de eklemiştir. Mollā Cāmī'de ismi zikredilmeyen pek çok kaynak Lāmi'ī Çelebi tarafından ilave edilmiştir. Bütün bu ilaveler göz önünde bulundurulduğunda Lāmi'ī Çelebi'nin tercümesi diğer tercümelere kıyasla en çok eklemesi olan eserdir.[295]

İbrahim b. Hızır çevirisine *ʿAlā'imü'n-nübüvve* adını vermiştir. Bu özelliğiyle eserini *Şevāhidü'n-nübüvve* ismi dışında ayrı bir isim ile çeviren ikinci mütercimdir. Müellif diğer tercümelerde olduğu gibi mukaddimede eserin Mollā Cāmī'ye ait olduğunu belirtmiştir. İbrahim b. Hızır, Lāmi'ī Çelebi gibi eserinin giriş bölümünde herhangi bir ilave yaptığına dair bilgi vermemiştir. *ʿAlā'imü'n-nübüvve*'de diğer tercümelerin giriş kısmında olduğu gibi, mütercimler tarafından ilave edilen manzumeler olmamıştır. İbrahim b. Hızır diğer tercümelerden farklı olarak çevirisinde yer verdiği bazı ayetlerin meallerini de vermiştir. Mütercim dua ve sebeb-i tercümeden sonra doğrudan eserin tercümesini yapmıştır. Eserin aslına sadık kalınarak *ʿAlā'imü'n-nübüvve*'ye çok fazla ekleme yapılmamıştır.

Senā'ī, İranlı ünlü mutasavvıf şair Feridüddin-i Attar'ı rüyasında gördüğünü ve kendisinin tavsiyesi üzerine Şevāhidü'n-nübüvve tercümesini yaptığını söylemiştir. Mütercim, eserinin giriş kısmında, Lāmi'ī Çelebi ve Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'de görüldüğü gibi eseri Cāmī'den tercüme ettiğini belirtmemiştir. Mütercim kendisine ait olan giriş kısmında; münācāt, medhiye, na't ve medh-i evliyā başlıkları altında

[295] Erdem Can Öztürk, *Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi; İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin,* s. 118-138.

manzumelere yer vermiştir. Senā'ī "Bā'is-i Tercüme-i Kitāb"başlığı altında sebeb-i tercümeyi yazmıştır. Bu bölümde mütercim, eserine ilavelerde bulunup bulunmadığı hakkında malūmat vermemiştir. Senā'ī tercümesinde *Şevāhidü'n-nübüvve*'de geçen bazı rivayetleri almamıştır. Dolayısıyla *Şevāhidü'n-nübüvve*'de geçen pek çok eser ve kaynak isimleri de zikredilmemiştir. Senā'ī, Lāmi'ī Çelebi ve Ahīzāde Abdülhalīm Efendi gibi şairdir; ancak onlara nazaran tercümesinde manzume sayısı daha azdır. Senā'ī'nin tercümesinde Mollā Cāmī'den çevirdiği manzumeler hariç, kendi eklemesi olan 16 Türkçe manzume vardır.[296]

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, *Şevāhidü'n-nübüvve*'yi Anadolu insanının bu mühim kitabı okuyup istifade etmesi için tercüme ettiğini bildirmektedir. Ahīzāde, eserini *"Nevāhidü'l-fütüvve fī tercemeti Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi"* şeklinde isimlendirmiştir. Ahīzāde, diğer tercümelerde olduğu gibi, eserine bir giriş bölümü eklemiştir. Bu bölümde eserin Mollā Cāmī'ye ait olduğu ve isminin *Şevāhidü'n-nübüvve* olduğu belirtilmiştir. Yine sebeb-i tercüme kısmında Ahīzāde, eserini Edirne'de ve iki aylık süre zarfında kaleme aldığını söylemiştir. Ahīzāde eserinin giriş bölümünde tercümesine müstakil rivayet veya kaynak eklediğini belirtmemiştir. Metin incelemesinde de görüldüğü kadarıyla esere bu anlamda bir ekleme yapılmamıştır. Ahīzāde, *Şevāhidü'n-nübüvve*'ye kendine has üslupla manzumeler ve ayet-i kerīmeler ilave etmiştir. Aynı zamanda bir şair olan mütercim, bu edebī yönünü esere yansıtmıştır. Bu anlamda eserine kendine ait 63 beyit, 8 kıta 2 gazel ve 6 mısra eklemiştir. Ayrıca

[296] Neslihan Polat, "Senāyī'nin" Menākıb-ı Muʿcizāt-ı Resūlu'llāh" Adlı Eseri (Şevāhidü'n-nübüvve) İncleme-Edisyon Kritikli Metin", s. 71.

Ahīzāde'nin eklemesi olan mısra, kıta ve rubāī şeklinde yazılmış 34 Farsça ve 22 Arapça manzume bulunmaktadır. Mütercim, manzumeler dışında metne, 25 ayet-i kerīme ilavesinde bulunmuştur.

Şevāhidü'n-nübüvve'nin Türkçe tercümelerine ilaveler bağlamında bakıldığında ilk tercüme olan Lāmi'ī Çelebi'nin en fazla eklemeyi yaptığı görülmektedir. Bu yönüyle Lāmi'ī Çelebi'nin çevirisini diğerlerinden ayrı tutmak gerekir. Lāmi'ī Çelebi eserin giriş kısmında geniş bir izahata yer vermiştir. Eserin amacına uygun bir biçimde okunup istifade edilmesi için kendisi birçok tasarrufta bulunmuştur. Zira *Şevāhidü'n-nübüvve*'de geçen ancak kaynak verilmeyen bazı rivayetlerde, Lāmi'ī Çelebi'nin devreye girerek kendisi kaynağı tespit edip esere ilave ettiği olmuştur. Bunun yanında Lāmi'ī Çelebi *Şevāhidü'n-nübüvve*'de geçmeyen bazı rivayetleri de tercümesine eklemiştir.[297]Diğer üç tercümede ise mütercimler esere giriş bölümü, manzum parçalar ve bazı ayetlerin anlaşılması noktasında bir takım tasarruflarda bulunmak dışında bir ekleme yapmadıkları görülmektedir.

[297]Erdem Can Öztürk, "Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi; İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin,"s. 118-138.

ALTINCIBÖLÜM

6. METİN TESPİTİ İLE ALAKALI HUSUSLAR

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'hin Türkiye kütüphanelerindeki bütün nüshaları tespit edilmeye çalışılmış, yurtdışında olan nüshalar için ise ilgili kataloglar taranmıştır. Yapılan tetkikler neticesinde Ahīzāde'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'hin Türkiye'de 22 nüshası tespit edilmiştir. Bu 22 nüsha başta İstanbul'dakiler olmak üzere Türkiye'nin muhtelif kütüphanelerine dağılmıştır. Tespit edilen 22 nüsha içerisinde müellif nüshasına rastlanılmamıştır. *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin hakkında kataloglardan bilgi sahibi olduğumuz ancak ulaşamadığımız üç tane yurtdışı nüshası bulunmaktadır. Erdem Can Öztürk, Lāmi'ī Çelebi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi* üzerine yaptığı doktora çalışmasında, Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'hin müellif nüshası dāhil olmak üzere 26 nüshasını tespit ettiğini belirtmiştir.[298]Yaptığımız çalışma neticesinde Öztürk'ün müellif nüshası olarak tanıttığı "Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Fatih Nu: 4275" numaralı kayıttaki nüshanın müellif hattı olmayıp iki müstensih tarafından temize çekilmiş bir nüsha olduğu anlaşılmıştır. Nitekim metnin başındaki bilgiler tarihin çeşitli dönemlerinde eserin farklı kişiler tarafından el değiştirdiğini göstermektedir. Bu değişikliklerle eserin üzerine farklı mühürler vurulmuştur. Bu kayıtlardan bir tanesinde eserin müellif nüshası olduğu belirtilse de, mührün müellif tarafından değil, sonrasındaki el değişikliği ile esere sahip olan kişilerce bu ibarenin yazıldığı kanaatindeyiz. Nitekim bu nüshanın tek bir yazı biçimiyle yazılmamış olması, bu

[298] Erdem Can Öztürk, Erdem Can Öztürk, *Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi; İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin,*s. 61.

kanaatimizi doğrular niteliktedir. Ayrıca bu nüsha içerisindeki bazı derkenar bilgileri nüshanın daha önce bir nüshadan kopye edildiğini göstermektedir. Yine Öztürk tarafından tanıtılan 26 nüshadan dördünün "Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Esad Efendi Nu: 922, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hacı Bekir Ağa Nu: 199/ 448, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Yazma Eserler Kütüphanesi Fazıl Ahmet Paşa Nu: 1062 ve Beyazıt Devlet Kütüphanesi Zihni Efendi Nu: 920" numaralarda kayıtlı nüshaların, kataloglarda belirtildiği gibi Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin tercümesinin nüshaları değil, Ahīzāde'nin farklı eserleri ya da başka şahıslara ait yazmalar olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Öztürk tarafından tanıtılmayan, Ankara Milli Kütüphane Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Nu: 06 Hk 2395/1, Ankara Milli Kütüphane Nu: 06 Mil-Yz-A 2121 ve Ankara Milli Kütüphane Nu: 06 Mil-Yz-Fb-178 numaralarındaki nüshalar tarafımızca tespit edilerek çalışmamızda tanıtılmıştır. Sonuç olarak Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'nin nüshaları şu şekilde tavsif edilmiştir:

6.1. Nüsha Tavsifleri

1. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Fatih Nu: 4275

Konu başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış, kahverengi meşin kaplı ve şemseli cilt olup, 200x122, 145x75 mm ölçülerindedir. İnce venedik kağıdına yazılan eser talik hatla kaleme alınmıştır. Her bir sayfasında 19 satır bulunan nüsha 523 varaktan müteşekkildir.Eserin ilk sayfasında tanıtıcı bazı bilgilere yer verilmiştir. Ahīzāde aynı sayfada eserin 51 kürrāseden meydana geldiğini ayrıca onu okuyucularına vakfettiğini

yazmıştır. İkinci sayfada ise eseri Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve* adlı eserinden tercüme ettiğini yazmıştır. Bu sayfada Arapça bir dua bölümü de bulunmaktadır. Tarihin muhtelif dönemlerinde eserin girişine dört mühür ve bir tuğra damgası vurulmuştur.

Başı: **[1b]**

بســـــم الله الرحمن الرحيـــم

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال ...

Sonu: **[524a]**

...الله تعالی حضرتی بزی و سایر مسلمینی نیل مثوباته مفضی ومؤدّی و مؤذی اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

2. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Esad Efendi Nu: 286

Sayfalar kırmızı cetvelle çizilmiş, dışı kahverengi ebru desenli meşinle kaplanmıştır. 220x125, 155x70 mm. ölçülerinde olan nüsha ta'lik hatla kaleme alınmıştır. Nüshanın her bir yaprağında 27 satır olup 336 varaktan meydana gelmektedir. Eserin kenarlarında tashihler ve zahriyyesinde vakıf mührü bulunmaktadır. Metinde geçen bazı ayet ve hadislerin altları kırmızı kalemle çizlimiştir. Ketebe kaydında eserin Muhammed bin Mustafa el-İstanbulī tarafından istinsah edildiği yazılmaktadır. Nüshanın 2b numaralı varağında eserin 1207 tarihinde Muhammed Arif el-Kādī isimli bir zatın kitaplığına geçtiği notu yer almaktadır.

Başı: **[1b]**

بســـــم الله الرحمن الرحيـــم

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [336a]

...الله تعالی حضرتی بزی و سایر مسلمینی نیل مثوباته مفضی ومؤدّی و مؤذی اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

3. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Çelebi Abdullah Efendi Nu: 253

Cetveller yaldızlı, konu başlıkları nakışlı ve söz başları kırmızı mürekkeplidir. Bazı giriş cümleleri ve başlıklar yeşil ve sarı mürekkeple yazılmıştır. Eserin kapağı kahverengi meşin ve şemseli ciltlidir. 256x150, 178x50 mm. ölçülerindeki nüsha 357 varaktan müteşekkildir. İnce nesihle yazılan eserin her bir sayfasında 23 satır vardır. Nüshanın ilk sayfasında "Tercüme-i Şevāhidü'n-nübüvve Mollā Cāmī" notu yer almaktadır. Eserin ilk sayfasında bir tuğra ikinci ve son sayfasında da birer mühür bulunmaktadır. Nüsha h. 1019 tarihinde istinsah edilmiştir.

Başı: [1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [357a]

...الله تعالی حضرتی بزی و سایر مسلمینی نیل مثوباته مفضی ومؤدّی و مؤذی اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

4. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hekimoğlu Nu: 722

Nüsha kahverengi meşin kaplı, mukavva ciltli ve satır başları kırmızı mürekkeplidir. 220x118, 168x76 mm. ölçülerindeki eser 284 varaktan meydana gelmektedir. Her bir yaprağında 27 satır bulunan eser ta'lik hatla kaleme alınmıştır. Nüshanin ilk sayfasında "Kitab-ı Tercüme-i Şevāhidü'n-nübüvve Abdühalīm Efendi Terümesi" ibaresi yer almaktadır. Eserin ilk sayfasında bir mühür bulunup müstensih ve istinsah tarihi hakkında bilgi verilmemektedir.

Başı: [1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [284b]

...الله تعالی حضرتی بزی و سایر مسلمینی نیل مثوباته مفضی ومؤدّی و مؤذی اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

5. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hekimoğlu Nu: 723

Cetveller yaldızlı, başlık tezhipli ve sözbaşları kırmızı mürekkeplidir. Dışı ise kahverengi meşin ciltlidir. 210x170, 157x74 mm. ölçülerindeki nüsha 317 varaktan oluşmaktadır. Ta'lik hatla yazılan eserin her sayfasında 25 satır bulunmaktadır. Eserin ilk sayfasında bir mühür bulunmaktadır. Ketebe kaydında Bülbülzāde Kasımoğlu Abdullah ismi yazılmaktadır. Nüshanın istinsah tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Başı: [1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [317a]

...الله تعالى حضرتى بزى و سایر مسلمینى نیل مثوباته مفضى ومؤدّى و مؤذى اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

6. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Laleli Nu: 2023

Nüsha ebru kāğıtla kaplıdır. İlk sayfasında *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin başlıklarını ve rükünlerini gösteren bir fihrist yer almaktadır.205x143, 160x83 mm. ölçülerindedir. Kalınca beyaz kāğıt türü ile yazılan eser 391 varaktan meydana gelmektedir. Her sayfada ortalama 25 satır bulunan nüsha adi talik ile yazılmıştır. Eserin tamamı siyah mürekkeple istinsah edilmiştir. Birinci sayfada Mehmed ve Feyzullah isimlerinde imzalar bulunmaktadır. Müstensihi Şeyh Mehmed bin Muhammed el-Bursevī olan bu nüsha h. 1052 tarihinde istinsah edilmiştir. Eser h. 1142 tarihinde Ebubekir Mehmed isimli bir şahsın eline geçmiştir.

Başı:[1b]

رخسار بى مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [491b]

...الله تعالى حضرتى بزى و سایر مسلمینى نیل مثوباته مفضى ومؤدّى و مؤذى اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

7. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hamidiye Nu: 633

Kahverengi meşin kaplı, satırbaşları kırmızı mürekkeple yazılmış ve şemseli ciltlidir. 243x145, 166x80 mm. ölçülerindeki eser 248 varaktan meydana gelmektedir. Her bir sayfasında 23 satır bulunan nüsha nesih hatla yazılmıştır. Vr. 1b numaralı

varakta bir dua ve iki mühür bulunmaktadır. Kaşıkçı Hüseyin bin Mehmed tarafından h. 1034 senesindeistinsah edilmiştir. Vr. 247'da numaralı varağında iki Farsça ve üç Türkçe beyit bulunmaktadır.

Başı:[1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [248b]

...الله تعالی حضرتی بزی و سایر مسلمینی نیل مثوباته مفضی ومؤدّی و مؤذی اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

8. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Nuruosmaniye Nu: 3386

Cetveller yaldızlı, sözbaşları kırmızı mürekkeplidir. Meşin üstü yeşil kumaş kaplı miklep ciltlidir. 196x121, 145x72 mm. ince venedik kağıt üzerine yazılmıştır. Eser Fatih nüshasından sonra en hacimli nüshalardan biridir. Her bir sayfasında 27 satır bulunan nüsha 420 varaktan müteşekkildir. Vr. 1b numaralı varağında eserin Mollā Cāmī'ye ait olduğu ve Ahīzāde Abdülhalīm Efendi tarafından Türkçeye tercüme edildiği bilgisine yer verilmiştir. Vr. 2b numaralı varağında Arapça bir dua yer almaktadır. Yine aynı sayfada III. Osman tuğralı bir vakıf mührü bulunmaktadır. Metnin giriş sayfasında "Hazā kitab-ı Şevāhidü'n-nübüvve Cāmī-zāde Efendi" başlığı yer almaktadır.

Başı:[1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [420a]

...الله تعالی حضرتی بزی و سایر مسلمینی نیل مثوباته مفضی ومؤدّی و مؤذی اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

9. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Köprülü Nu: 1062

Cetveller yaldızlı, sözbaşları kırmızı mürekkeplidir. Kahverengi meşin kaplı, şemseli ciltlidir. 208x126, 164x74 mm. ölçülerindedir. Ta'lik hatla yazılan nüsha 428 varak hacmindedir. Bu özelliğiyle en hacimli nüshalardan bir tanesidir. Metnin her bir sayfasında ortalama 21 satır mevcuttur. Vr. 1b numaralı varağında Mollā Cāmī'ye ait olan Farsça yedi beyit bulunmaktadır. Bu sayfada ayrıca vakıf mührü bulunan iki damga mevcuttur. Metnin başladığı 2b vr. iki mühür daha bulunmaktadır. Yine metnin sonunda aynı mühürlerden iki tana daha yer almaktadır. Nüshada müstensih ve istinsah tarihi hakkında bilgiye bulunmamaktadır.

Başı:[1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [428b]

...الله تعالی حضرتی بزی و سایر مسلمینی نیل مثوباته مفضی ومؤدّی و مؤذی اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

10. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Nu: 4376

Sırtı meşin, üstü bez kaplı mukavva ciltlidir. Metinde geçen manzume başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Ayrıca bazı yerlerin altı kırmızı kalemle çizilmiştir. Nüsha 190x140, 163x83 mm. ölçülerindedir. Sarıca aharlı kağıt üzerine yazılan eser ta'lik haltla kaleme alınmıştır. 122 varaktan oluşan nüshanın her bir sayfasında 25 satır vardır. Nüshanın vr. 1a numaralı varağında bir dua, Farsça ve Türkçe birer beyit bulunmaktadır. 1b numaralı varağında ise eserin Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Tercüme-i Şevāhidü'n-nüvüvve*'sinin istinsahı olduğu yazılıdır. Müstensih nüshanın sonunda her ne kadar eserin tamamını istinsah ettiğini söylese de; tamamı incelendiğinde sondan eksik bir nüsha olduğu tespit edilmiştir. Metinde müstensih ve istinsah tarihi hakkında bilgiye ulaşılmamıştır. Eserin 121a numaralı varağında nüshayı satın alan kişinin eseri satın alırken yaptığı pazarlık ve yapılan alışverişin ayrıntılarını gösteren bir paragraflık bir yazı yer almaktadır.

Başı:[1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [122b]

...الله تعالی حضرتی بزی و سایر مسلمینی نیل مثوباته مفضی ومؤدّی و مؤذی اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

11. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Fazıl Ahmet Paşa Nu: 1062

Nüsha, 225x120, 161x70 mm. ölçülerindedir. 428 varaktan oluşan nüsha, ta'lik hatla yazılmıştır. Metnin herbir sayfasında ortalama 21 satır mevcuttur. Eserin sonunda muhtelif zamanlarda vurulmuş iki mühür bulunmaktadır. Nüshanın müstensihi ve istinsah tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Başı:[1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [428b]

...الله تعالی حضرتی بزی و سایر مسلمینی نیل مثوباته مفضی ومؤدّی و مؤذی اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

12. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY. Nu: 2624

Nüsha'nın sözbaşları kırmızı mürekkepli cetvelleri yaldızlı, kahverengi meşin kaplı, şemseli ciltlidir. Her sayfasında 23 satır bulunan nüsha 321 varaktan müteşekkildir. Nüsha ta'lik hatla kaleme alınmıştır Müstensih tarafından eserin son sayfasında mütercimin ismi Behī-zāde Abdülhalīm Efendi diye yanlış olarak kaydedilmiştir. Nüshanın müstensihi ve istinsah tarihi hakkında bilgiye ulaşılmamıştır.

Başı:[1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [321b]

...الله تعالى حضرتى بزى و سایر مسلمینى نیل مثوباته مفضى ومؤدّى و مؤذى اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

13. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY. Nu: 3468

Cetvelleri yaldızlı, sözbaşları kırmızı mürekkeple yazılı, kahverengi meşin kaplı ve şemseli ciltlidir. Nüshanın her bir sayfasında 25 satır mevcuttur. Ta'lik hatla yazılan eser 298 varak hacmindedir. Nüshanın 1b numaralı varağında silik iki mühür bulunmaktadır. Bu sayfada ayrıca Arapça küçük bir dua bulunmaktadır. Müstensih nüshanın son sayfasında Ahīzāde'nin ismini Behī-zāde Abdülhalīm Efendi olarak yanlış kaydetmiştir. Ayrıca onun Anadolu kazaskeri olduğunu belirtmiştir. Eserin müstensihi ve istinsah tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Başı:[1b]

رخسار بى مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [298b]

...الله تعالى حضرتى بزى و سایر مسلمینى نیل مثوباته مفضى ومؤدّى و مؤذى اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

14. Edirne Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi Nu: 22 Sel 887

Nüsha kahverengi ebru kāğıtla kaplıdır. Diğer nüshalarda olduğu gibi sözbaşları ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Ta'lik hatla yazılan eser 322 varaktan müteşekkildir. Nüshanın her bir sayfasında 25 satır mevcuttur. Katalogda Ahīzāde yerine Lāmi'ī Çelebi olarak kaydedilmiştir. Bunun sebebi ise nüshanın 1b numaralı varağının üst kısmında "Tercüme-i Şevāhidü'n-nübüvve Mollā Mevlānā Cāmī Tercümesi, Lāmi'ī Çelebi" ibaresinin olmasıdır. Kataloga bu ibareden dolayı yanlış kaydedildiği düşünülmektedir. Nüsha incelendiğinde eserin Lāmi'ī Çelebi'ye değil Ahīzāde'ye ait olduğu ortaya çıkmıştır. 1b numaralı varağın başında ortasında ve sonunda olmak üzere üç tane mühür vardır. Yine bu sayfa da Arapça bir dua bulumaktadır. Nüshanın vr. 322a numaralı son varağında baştaki mühürlerden biri bulunmaktadır. Eserin müstensihi ve istinsah tarihi ile ilgili bir bilgiye ulaşılmamıştır.

Başı:[1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [322b]

...الله تعالی حضرتی بزی و سایر مسلمینی نیل مثوباته مفضی ومؤدّی و مؤذی اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

15. Millet Kütüphanesi Ali Emīrī Şer'iyye Nu: 1033

Kahverengi meşin kaplı mukavva ciltlidir. 210x135, 160x90 mm. ölçülerindedir. Nüsha Venedik kağıt üzerine ince ta'lik ile yazılmıştır. 299 varaktan meydana gelen nüshanın her bir sayfasında 25 satır vardır. Nüshanın başında iki ve sonunda bir olmak

üzere toplam 3 tane mavi renkli mühür vardır. Eser, h. 1061 tarihli olup müstensihi Himmet bin Hüseyin el-Bursevī'dir.

Başı:[1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [299b]

...الله تعالی حضرتی بزی و سایر مسلمینی نیل مثوباته مفضی ومؤدّی و مؤذی اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

16. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi B. 254

Serlevha müzehhep, cetveller yaldızlı ve satırbaşları kırmızı mürekkeplidir. Miklepli, köşelik ve şemseli siyah deri ciltlidir. 190x115 mm. ölçülerindeki eser 456 varaktan meydana gelir. Oldukça düzenli olan bu nüsha, aynı zamanda en hacimli nüshalardan biridir. Ta'lik hattıyla yazılan eserin her bir sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Nüshanın vr. 1a numaralı sayfasında "Tercüme-i Şevāhidü'n-nübüvve" ibaresi ve bir tane tuğra bulunmaktadır. Müstensihi belli olmayan eser, 1015 tarihinde istinsah edilmiştir.

Başı:[1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [456a-456b]

...الله تعالی حضرتی بزی و سایر مسلمینی نیل مثوباته مفضی ومؤدّی و مؤذی اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

17. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel-Yz-K. 1230

Nüsha 230x120, 165x75 mm. ölçülerindedir. Her sayfada 25 satır bulunan eser 249 varak hacmindedir. Eserin başında sonradan eklenmiş bir fihrist yer almaktadır.

Başı:[1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [249b]

...الله تعالی حضرتی بزی و سایر مسلمینی نیل مثوباته مفضی ومؤدّی و مؤذی اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

18. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Nu: 1730

Toplamda 50 varaktan oluşan nüsha odukça eksiktir. Nüshada metnin mukaddime, rükn-i evvel ve rükn-i saninin ortasına kadar olan bölümü mevcuttur. Ta'lik hatla yazılan eserin her bir sayfasında 23 satır vardır. Başında ve sonunda eserin müstensihi ve istinsah tarihi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Başı:[1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [50b]

...الله تعالى حضرتى بزى و سایر مسلمینى نیل مثوباته مفضى ومؤدّى و مؤذى اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

19. Ankara Milli Kütüphane, Tokat İl Halk Kütüphanesi Nu: 60 Hk 179

Cetveller ve sözbaşları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Şemseli, kahverengi meşin yeşil bez ile yapıştırılmış mukavva ciltlidir. İç yüzü desenli yeşil kağıt kaplıdır. 238x148, 170x84 mm. ölçülerindedir. Nüsha tertip ve düzen bakımından en güzel nüshalardan biridir. Nesih hatla yazılan eser 391 varaktan müteşekkildir. Her bir sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Vr. 1b numaralı varağında "Tercüme-i Şevāhidü'n-nübüvve Ahīzāde Abdülhalīm Efendi" ibaresi yer almaktadır. Yine bu sayfada eserin Şeyh Ahmed Bosnavī tarafından istinsah edildiğine dair bir not bulunmaktadır. Eser h. 1034 tarihinde istinsah edilmiştir.

Başı:[1b]

رخسار بى مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [391a]

...الله تعالى حضرتى بزى و سایر مسلمینى نیل مثوباته مفضى ومؤدّى و مؤذى اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

20. Ankara Milli Kütüphane Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Nu: 06 Hk 2395/1

Cetveller ve sözbaşları kırmızı mürekkeplidir. Nüsha; şemseli, sırtı tamir görmüş, vişne rengi meşin kaplı mukavva cilt içindedir. 290x205, 225x150 mm, ölçülerindedir. Nesih hatla yazılan eser 235 varaktan medana gelmektedir. Nüshanın her bir sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Kitabın 1b numaralı varağında "Tercüme-i Şevāhidü'n-nübüvve Mollā Cāmī" yazısı yer almaktadır. Bu nüshada bazı sayfalar mikrofilmden kaynaklı eksik çıkmıştır. Metnin tamamı göz önünde bulundurulduğunda 5-6 sayfanın bu teknik hatadan dolayı eksik çıktığı görülmektedir. Eserin zahriyesinde Ömer Behcet adlı temellük mührü ve ilk sayfalarında Fatıma binti Mehmed Şakir vakıf mührü bulunmaktadır. Nüsha h. 1052 tarihinde istinsah edilmiştir.

Başı:[1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [235b]

...الله تعالی حضرتی بزی و سایر مسلمینی نیل مثوباته مفضی ومؤدّی و مؤذی اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

21. Ankara Milli Kütüphane Nu: 06 Mil-Yz-A 2121

Sırtı siyah, kırmızı bez kaplı mukavva ciltlidir. Sözbaşları ve başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 220x140, 155x80 mm. ölçülerindedir. Nesih hatla yazılan eser

250 varaktır. Eserin her bir sayfasında 29 satır bulunmaktadır. Nüshanın 2b numaralı varağında "Tercüme-i Şevāhidü'n-nübüvve Mollā Cāmī" yazısı yer almaktadır. Eserin 3a numaralı varağında Arapça kısa bir dua bulunmaktadır. Vr. 3b numaralı varakta ise diğer nüshalardan farklı olarak eserin içindekiler kısmını bildiren bir bölüm yer almaktadır. Bu sayfada rükünlerin ve önemli başlıkların sayfa numaralarının yazıldığı bir şema yer almaktadır. Nüshanın h. 1019 tarihinde istinsah edildiği kaydı mevcut olsa da müstensihi bilinmemektedir.

Başı:[1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [250a]

...الله تعالی حضرتی بزی و سایر مسلمینی نیل مثوباته مفضی ومؤدّی و مؤذی اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

22. Ankara Milli Kütüphane Nu: 06-Mil-Yz-Fb-178

Cetveller ve sözbaşları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Şemseli koyu kahverengi mukavva ile kaplıdır. Ta'lik hatla yazılan nüsha 315 varaktan meydana gelmektedir. Eserin her bir sayfasında 27 satır yer almaktadır. Nüshanın 3b numaralı varağında Arapça iki dua ve bir mühür bulunmaktadır. Eserin müstensihi ve istinsah tarihi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Başı:[1b]

رخسار بی مثال شاهد بزم مقال وعذار لطافت اشتمال ماه رویان منصّهٔ فکر و خیال چهره سعادت بهرهٔ نو عروس ملاحت مأنوس بدایت بر امر زیبای ذی بال اول مالک الملک واهب الامال جلیل الجلال واجب الاجلال...

Sonu: [315b]

...الله تعالی حضرتی بزی و سایر مسلمینی نیل مثوباته مفضی ومؤدّی و مؤذی اولان سیّئاتک اقترافندن تجنیب و تبعید ایده انه خیر موفق ومعین الحمد لله سبحانه

Yukarıda tanıttığımız nüshaların dışında kütüphane kataloglarında şu dört nüsha da Ahīzāde'nin Şevāhidü'n-nübüvve tercümesi olarak tanıtılmıştır:

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Esad Efendi Nu: 922

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hacı Bekir Ağa Nu: 199/ 448

Beyazıt Devlet Kütüphanesi Zihni Efendi Nu: 920

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Y. 1856

Ancak yaptığımız kütüphane araştırmaları sonucunda bu künyelere kayıtlı eserlerin farklı eserler olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca ismi geçen koleksiyonlardaki diğer yazma taramasında da bu eserlere tesadüf edilmemiştir.

Yazmalar. gov. tr adresi ve bazı basılı katalog taramalarında künyelerine ulaştığımız fakat metin veya görüntü olarak ulaşamadığımız yurtdışı nüshaları ise şunlardır.

23. Mısır Millī Kütüphanesi Tārīhi Türkī Nu:199

155x230 mm. ölçülerinde olan nüsha 560 vr. müteşekkildir. Nesih yazısıyla kaleme alınan bu nüshanın her bir vr. 17 satır bulunmaktadır.

24. Kahire Hidiv Kütüphanesi Nu: 8915

Nesih hat ile yazılan bu nüsha 560 vr. Müteşekkildir. Bu nüshanın her bir vr. 17 satırdan meydana gelmektedir.

25. Leiden Üniversitesi Kütüphanesi Cod. Or. 14. 250[299]

6.2. Nüshaların Değerlendirilmesi

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'nin metni hazırlanırken Türkiye Kütüphanelerindeki bütün nüshaları tespit edilmeye çalışılmış; yurtdışındaki *Şevāhidü'n-nübüvve* nüshaları ise ilgili kataloglardan taranmıştır. Bu çalışmalar neticesinde şuanki tespitlerimize göre 22 nüshası yurtiçinde 3 nüshası yurtdışında olmak üzere Ahīzāde'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'ne ait toplam 25 nüsha bulunmaktadır. Yurtdışında ulaşamadığımız üç nüshadan ikisi Mısır; biri ise Hollanda'dadır. Yukarıda tek tek tanıtılan bu nüshaların kütüphane kayıtları ve varak sayıları aşağıda tablo hālinde verilmiştir. Ayrıca tarafımızca nüshalara verilen kısaltmalar aşağıda belirtilmiştir.

Sıra Nu:	Kütüphane/Bölüm/Kayıt Nu:	Kısaltma	Müstensih	İstinsah Tarihi	Varak Sayısı
1.	Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Fatih Nu: 4275	F		h.1009	523
2.	Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Esad Efendi Nu: 286	E	Muhammed bin Mustafa el-İstanbulī	h.1207	336
3.	Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Çelebi Abdullah Efendi Nu: 253	Ç		h.1019	357
4.	Süleymaniye Yazma	H1			284

[299] Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'ye ait olduğu tahmin edilen bu yazma nüshası için bkz. Jan Schmidt, *Catalogue of Turkısh Manuscrıpts*, Leiden University Lıbrary, Leiden 2006, s. 389.

	Eserler Kütüphanesi Hekimoğlu Nu: 722				
5.	Süleymaniye Yazma Eserler KütüphanesiHekimoğlu Nu: 723	H2	Bülbülzāde Kasımoğlu Abdullah		317
6.	Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Laleli Nu: 2023	L	Şeyh Mehmed bin Muhammed el-Bursevī	h. 1052	391
7.	Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hamidiye Nu: 633	H	Kaşıkçı Hüseyin bin Mehmed	h. 1043	248
8.	Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Nuruosmaniye Nu: 3386	N			420
9.	Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Köprülü Nu: 1062	K			428
10.	Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Nu: 4376	HM			122
11.	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY. Nu: 2624	İ			321
12.	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY. Nu: 3468	İ1			298
13.	Edirne Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi Nu: 22 Sel 887	E			322
14.	Millet Kütüphanesi Ali Emīrī Şer'iyye Nu: 1033	A	Sariye Himmet bin Hüseyin el-Bursevī	h. 1061	299
15.	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi B. 254	T		h. 1015	456
16.	Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Fazıl Ahmed Paşa Nu: 1062	FA			428
17.	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel-Yz-K. 1230	AK			249

18.	Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Nu: 1730	K			50
19.	Ankara Milli Kütüphane, Tokat İl Halk Kütüphanesi Nu: 60 Hk 179	MT	Şeyh Ahmet Bosnavī	h. 1034	391
20.	Ankara Milli Kütüphane Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Nu: 06 Hk 2395/1	M		h. 1052	235
21.	Ankara Milli Kütüphane Nu: 06 Mil-Yz-A 2121	A1		h.1019	250
22.	Ankara Milli Kütüphane Nu: 06-Mil-Yz-Fb-178	A2			315
23.	Mısır Millī Kütüphanesi Tārīhu Türkī Nu: 199				560
24.	Kahire Hidiv Kütüphanesi Nu: 8915				560
25.	Leiden Üniversitesi Kütüphanesi Cod. Or. 14.250				

Tarihī metin çalışmalarında müellif hattının var olduğu durumlarda öncelik bu nüshaya verilir. Yaptığımız çalışmalar neticesinde Ahīzāde'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'hin müellif nüshasına ulaşılamamıştır. Müellif nüshasının olmadığı tarihī metin çalışmalarında ise bazı tespit ve tercihler gözetilerek metinler tesis edilir. Çalışmamız bu tespit ve tercihlerden istifade edilerek oluşturulmuştur. [300] *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'hin müellif hattı bir nüshasının olmaması ve nüsha sayısının çok

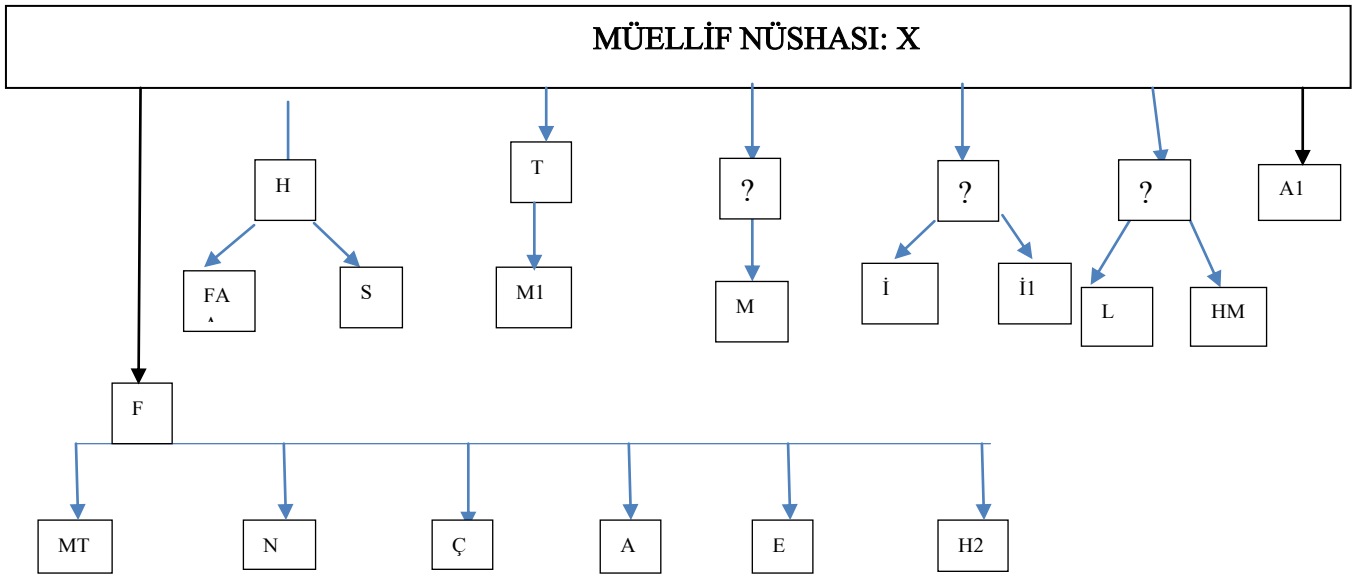
[300] Nüshaların değerlerindirilmesi ile ilgili olarak Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisinin "Tenkitli Metin Neşri" konusuna tahsis edilmiş özel sayısından istifade edilmiştir. Bkz.: *Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi,* c. 1, 1996.

fazla olması, müellif nüshasına en yakın metni ortaya koyma mecburiyeti doğurmuştur. Bu doğrultuda tespit edilen nüshalar tek tek gözden geçirilerek; müstakil ve müşterek hatalar, ayırt edici ve birleştirici hususiyetler tespit edilmiş; ardından kolbaşları ve nüsha gurupları oluşturulmaya çalışılmıştır. Kolbaşı ve nüsha guruplarının oluşturulmasında; ferāğ, ketebe, temellük, sahh, der-kenar ve vakfiye gibi kayıtlardan istifade edilmiştir.

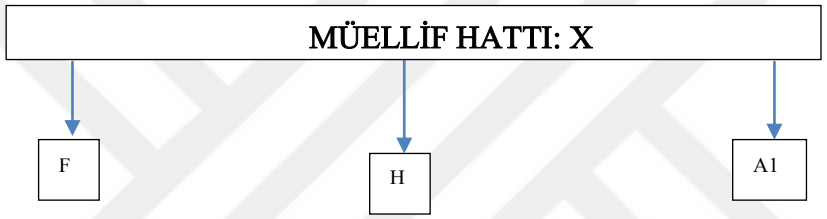
Elimizde müellif hattı nüshanın bulunmaması, ayrıca nüsha sayısının fazla olması, şecere oluşturma ve tenkitli metin kurmamızı zorlaştırmıştır. Nüshalardaki istinsah tarihi, metindeki başlıklar, ortak müstensih hataları ve nakledilen rivayetlerin sayısı nüsha seçiminde belirleyici olmuştur. Ayrıca nüshalar ayrı kollardan seçilip alt grupları metin tenkidine dāhil edilmemiştir. Bu çalışma sonucunda (F), (H), (T) ve (A1) nüshaları kolbaşı olarak tespit edilmiştir. İstinsah tarihi belli ve birbirine yakın olan bu dört nüshadan (T) nüshası, bazı yapraklarında oluşan yıpranmadan dolayı metin tesisine dāhil edilmemiştir. Yapılan araştırma ve inceleme sonucunda Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Fatih Nu: 4275 (F), Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hamidiye Nu: 633 (H) ve Ankara Milli Kütüphane Nu: 06 Mil-Yz-A 2121 (A1) nüshaları tenkitli metin tesisine uygun görülmüştür. Bu nüshalar içerisinde en eski tarihli, herhangi bir tahribatın olmadığı ve Hz. Peygamber'in nübüvvetine dair en çok rivayet nakleden (F) nüshası ön plana çıkmıştır. (H) nüshası ise (F) nüshasından sonra istinsah edilmiş en eski nüshalardan biri olup, 1 rivayet eksiktir. Bu eksik rivayet (F) nüshasında mevcuttur. (A1) nüshasında 2 rivayeti eksik olmakla birlikte tenkide alınan

nüshalar arasında en hasarlı nüsha olarak göze çarpmaktadır. (A1) nüshasında bulunaneksik rivayetler (F) ve (H) nüshalarında mevcuttur. Metin tesisinde genel olarak en eski tarihli ve en sağlam olduğuna kanaat getirdiğimiz (F) nüshası esas alınmış, yazının okunmadığı veya eksik görüldüğü yerlerde ise (H) nüshasına müracaat edilmiştir. Bu iki nüshaya nazaran eksiklikleriyle göze çarpan (A1) nüshasına ise çok az müracaat edilme ihtiyacı duyulmuştur.

Bilindiği üzere müellif hattı olmayan yazmaların, istinsah kayıtları ve müstensihleri belirtilmemişse, istinsah tarihleri tam olarak saptanamaz. Bu nüshalar için bir takım verilerden yola çıkılarak şeceredeki yerleri hakkında bir varsayıma ulaşılır. *Şevāhidü'n-nübüvve* nüshalarındaki ortak hatalar, bölümler arasındaki farklar ya da benzerlikler ve bazı ipuçlarından hareketle şu şekilde bir nüsha şeceresi oluşturulmuştur.

Metindeki imla hususiyetleri, istinsah edildikleri tarihler ve rivayetlerin sayıca birbirine yakın olması (F) ve (H) nüshalarının müellif nüshasından çoğaltıldığının işaretleridir. Bunun yanında (M) nüshasının bu iki nüshaya göre daha yeni tarihli olması ve nakledilen rivayetlerin sayıca eksik olması, bu nüshanın doğrudan müellif nüshasından değil de, altındaki bir koldan çoğaltıldığı izlenimi taşımaktadır. Elimizde şu an itibariyle müellif hattı nüshası bulunmayan *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin sadece metin tenkidine esas aldığımız nüshaların şeceresi şu şekildedir.

Yurt dışındaki üç nüshaya ulaşamadığımız için şecere oluşturmada bu üç nüshaya yer verilmemiştir. Yurtiçindeki diğer dört nüsha ise gerek baştan gerekse sondan eksik olması veya bazı bölümlerinin olmamasından ötürü şecereye dāhil edilmemiştir.

6.3.MetninHazırlanmasındaİzlenen Yöntem

6.3.1.Çeviriyazıda Esas Alınan Usūl ve Metin İle Alakalı Bazı Özel Hususlar

Eski Türk Edebiyatı ve Türk İslam Edebiyatıalanında çalışan bilim insanları tarafından doğru metnin ortaya konması ile ilgili pekçok çalışma yayımlanmıştır.[301] Bu

[301] Mertol Tulum, *Tarihī Metin Araştırmalarından Usūl (Menākıbü'l-Kudsiyye Üzerine Bir Deneme*), Deniz Kitapevi, İstanbul 2000; M. Ali Tanyeri, *Divanlar Üstüne Eleştiriler,* Turkuaz Yayınları, İstanbul 2005; Yusuf Ziya Kavakçı, *İslām Araştırmalarında Usūl,* Emel Matbaacılık, Ankara 1976; İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Türkoloji Dergisi*, C. XI, S. 1, Ankara 1993, s. 51-89; İsmail Ünver, "Eski Türk Edebiyatıyla İlgili Sorunlarımız", *Türk Dili,* S. 500, s.118-126; İsmail Ünver, "*Arap Harfli Türkçe Metinlerin Çevirisinde Karşılaşılan Yanlışklar",* (Bu makale I. Eski Türk

bağlamda çeviriyazının sağlam bir biçimde ortaya konulabilmesi için çeşitli teklifler sunulmuştur. Arapça-Farsça kelime veya kelime guruplarının yazımı, Eski Anadolu Türkçesinin şekil ve ses özellikleri, edat, bağlaç ve dillin tarihī süreçteki diğer hususları hep tartışıla gelmiştir. Bu tartışmalar neticesinde farklı tekliflerin ortaya atıldığı ve bu teklifler doğrultusunda bazı çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Eski metinlerin ilmī neşirleri konusunda son zamanlarda İsmail Ünver'in önerilerinin çok kabul gördüğü bir gerçektir. Biz de çeviriyazıda sunulan teklifler ve tartışılan konuları göz önünde bulundurarak; İsmail Ünver'in bu konudaki tekliflerine bağlı kaldık. Metnimizi İsmail Ünver'in çeviriyazı ile ilgili yayımladığı makaleler doğrultusunda oluşturduk.Çalışmamız esnasında dikkat edilen bazı kaideler aşağıda sıralanmıştır:

1. Çalışmamız (F), (H) ve (A1) nüshaları esas alınarak oluşturulmuştur.

2. Yazma nüshalarda kırmızı mürekkeple yazılan ibāreler, (Giriş cümleleri, rükünler, şiir, kıta, beyit ve mısra gibi manzumeler) koyu yazılmıştır.

Edebiyatı Kologyumu'nda, 17-18 Ocak 1992 İlesam, Ankara, tebliğ olarak sunulmuştur.); Ahmet Ateş, "Metin Tenkidi Hakkında (Dasitān-ı Tevārih-i Āl-i Osman Münasebeti ile)", *Türkiyat Mecmuası,* C. VII-VIII, 1942, s. 253-267; Tunca Kortantamer, "Genç Edebiyat Araştırmacısının Yanlışları", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1993, C. VII, s. 253-267; Osman Horata, *"Klasik Edebiyatımıza Ait Metinlerin Neşrinde Karşılaşılan İmlā ile İlgili Bazı Problemler",* (Bu makale I. Eski Türk Edebiyatı Kologyumu'nda, 17-18 Ocak 1992 İlesam, Ankara, tebliğ olarak sunulmuştur); Ahmet Tanyıldız, "Süreli Yayınlar Bağlamında Bazı Çeviriyazı Sorunları", Turkish Studies, Volume 2/3, Summer 2007, 526-534; Zeynep Korkmaz, "Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayınında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler", Türkoloji Dergisi, C. VIII, s. 67-78; Adnan İnce, "Tenkitli Metin Kurmada Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri", (Bu makale I. Eski Türk Edebiyatı Kologyumu'nda , 17-18 Ocak 1992 İlesam, Ankara, tebliğ olarak sunulmuştur.);Mertol Tulum, "Filolojik Çalışma ve Eski Metinlerin Neşri Üzerine Görüş ve Tenkitler",*Türk Dünyası Araştırmaları,* Aralık 1983, s. 175-228;Mehmet Çavuşoğlu, "Bir Divan Neşri Üzerine Notlar", Erdem, C. I., S. 3, Eylül 1985, s. 801-824; Ziya Avşar, "Tenkitli Metin Neşrinde İmlā Sorunu Üzerine Yeni Düşünce ve Öneriler", *Turkish Studies*, Volume 3/6, Fall 2008, s. 75-111.

3. Metinde geçen ayetlerin sureleri ve ayet numaraları dipnotlarda verilmiştir. Eserde geçen hadislerin kaynakları tespit edilerek dipnotlarda gösterilmiştir. Ayrıca metinde geçen Arapça-Farsça manzumeler olduğu gibi yazılarak dipnotta Türkçe çevirilerine yer verilmiştir.

4. Metindeki harf düşüklükleri, hareke yanlışlıkları ve çeşitli imlâ hataları gibi hususlar ilgili yerlerin altında dipnotlarda belirtilmiştir.

5. Ayet ve hadislerdeki eksik ve hatalı yerler düzeltilerek yazılmıştır.

6. Metnin içerisinde kaynak olarak kullanılan eser isimleri koyu yazılmıştır.

7. Eserin içerisine Ahîzâde Abdülhalîm Efendi tarafından ilave edilen manzum parçalar tespit edilmiş ve çalışmamızın dördüncü bölümünde bu manzumeler ile ilgili bilgi verilmiştir.

8. Metinde geçen ayetlerin mealleri verilirken Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan Kur'ân-ı Kerîm meali esas alınmıştır.

9. Farsça ön ekler, edatlar ve ikili tekrarlar eklendikleri kelimelerden tire ile ayrılmıştır: "bî-vefâ,""nâ-çâr", "bî-çâre""nâ-mevcûd", "be-nâm", "mâl-â-mâl", "ser-â-ser" vb.

10. Farsça kelimelerdeki vav-ı ma'dûlelerin vavı "hˇâh", "hˇâb", "hˇâce" vb. şeklinde gösterilmiştir.

11. Metinde geçen "sübḥân'allâh", "bârek'allâh", "inşâ'allâh", vb. gibi ibarelerde Allâh ismi ayrı yazılmıştır.

12. Metinde kelime başında t/d değişikliğinden kaynaklı "dolu", "dar", "durmak", "dokuz", "doğmak" vb. gibi kelimeler "ṭolu", "ṭar", "ṭurmaḳ","ṭoḳuz",

“ṭoġmaḳ” vb. şeklinde yazılmıştır. Yine kelime sonlarında görülen “gelüb”, “olub”, “gidüb”, “kalub” vb. şeklinde yazılmış Türkçe kelimelerde “-up”, “-üp” ekleri kullanılmıştır.

13. “zāyil”, “nāyim”, “sāyik”, “tāyif”, “evāyil” vb. kelimlerde kelimelerin orijinali tercih edilerek “zā´il”, “nā´im”, “sā´ik”, “tā´if”, “evā´il” vb. biçiminde hemzeli yazımları kullanılmıştır.

6.3.2. Ayet ve Hadislerin Yazımı

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi’nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi’*nde 168 ayete yer verilmiştir. Bu ayetlerin 17’si Ahīzāde’nin kendi ilavesi olan sebeb-i tercüme ve duā bölümünde geçmektedir. Diğer 25’i ise Ahīzāde’nin asıl metne yaptığı ilavelerdir. Ayetler Arapça şekliyle metindeki yerlerine yazılmıştır. Bu ayetlerin mealleri dipnotlarda verilmiş; sūre isimleri ve ayet numaraları da şu şekilde belirtilmiştir. **وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّه**[302]Ahīzāde Abdülhalīm Efendi’nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi’*nde 24 hadis iktibas edilmiştir.Metinde geçen hadisler için de ayetlerin gösterilmesindeki metod uygulanmıştır. Önce metin içerisinde hadislerin Arapça orijinal şekli verilmiş; dipnotta ise Türkçesi ve kaynağı verilmiştir**كنت نبيا وآدم بين الماء والطين**[303]

6.3.3. Arapça ve Farsça İbarelerin Yazımı

Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve*'sinde geçen ayet, hadis ve bazı Arapça manzumeler, çevirisi yapılmadan olduğu şekliyle metnin içerisine alınmıştır. Farsça

[302]“ Her kim Allah’a ve Resül’üne itaat eder, Allah’a saygı duyar ve ondan sakınırsa.”Nur, 24/52.

[303] Ādem henüz su ile toprak arasında iken ben peygamber idim. Sehāvī, Ebü’l-Hayr Muhammed b. Abdirrahmān, *el-Mekāsıdü'l-hasene fī Beyāni Kesīrin mine'l-Ehādīsi'l-Müştehire ‘ale'l-Elsine*, Thk. Muhammed Osman el-Huşt, Dāru’l-Kitābi’l-Arabī, Beyrut 1985, I, 521-522.

kaleme alınan *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin konu bütünlüğü içerisinde Cāmī tarafından bazı Farsça manzumeler de ilave edilmiştir. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, Cāmī'ye ait olan Farsça manzumeleri, Türkçeye tercüme etmeden aynı şekilde yazmıştır. Metinde Farsça yazılmış ibarelerin veya şiirlerin aynısı yazılarak çevirileri dipnotlarda gösterilmiştir.

زیر این نه رواق مینا فام چون شود گفته این همایون نام
آید از هری یکی بجای صدا خلّد الله ملکه ابدا[304]

Kutsal kitaplardan alıntılar dışında metinde bazı Arapça manzume ve ibarelere de yer verilmiştir. Bu parçalar Farsça'da olduğu gibi metin içerisindeki biçimiyle yazılarak, dipnotta tercümeleri verilmiştir. **وعلى آله الكرام وصحبه العظام المجاهدين في الله حق جهاده الباذلين جهدهم في تسوية طريق الحق وتمهيد جهاده**[305] Metin içerisinde Arapça-Farsça yazılmış ancak Ahīzāde tarafından "yaʿnī, maʿnāsı, maʿnāsı şudur, maʿnāsı şöyledir, Türkīce maʿnası budur ki" gibi tercüme mahiyetinde açıklamaları olmuştur. Metin neşrimizde, bu şekilde ibarelerin Türkçesine yer verildiği yerlerde, dipnotta anlam verilme yoluna gidilmemiştir. **إن الله مؤيد هذا الدين بالرجل الفاجر** "*yaʿnī Allāh Teʿālā Ḥażretleri bu dīni fāsıḳ ü fācir kimesneler ile taḳviyet ider diyü buyurdılar.*"[306]

6.3.4. Der-kenar Notlarının Yazımı

Ahīzāde'nin elimizdeki *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'nde, nüshaların neredeyse tamamında der-kenar notlarına rastlamak mümkündür. Nitekim bu nüshalar

[304] Bu dokuz revağın altında
Bu hümayun nasıl ad olabilir

Her birisinden bütün yerlerden bir seda geldi:
Yüce Allah onun mülkünü ebedi kılsın

[305] Hak yolunun tesviyesi yolunda, ellerinden gelen gayreti gösteren ve Allah yolunda gerçek manada cihad eden büyük sahabe ve kerim ālīne sālāt ve selam olsun.

[306] Şevāhidü'n-nübüvve, vr. F 166b.

içerisinde (F) nüshası esas alınıp çalışma metni olarak kullanıldığı için sadece bu nüshadaki der-kenarlar incelenmiştir. Eserde farklı vesilelerle yazılmış pek çok der-kenar bulunmaktadır. Bazen metin içerisinde atlanan kelimeler bazen de sehven yazılan kelimeler der-kenarlarda izah edilmiştir. Aynı şekilde ilgili konuyla alakalı bazı özel notlarda der-kenarlarda mevcuttur. Metnin içerisindeki bazı yerlerde ise çizgi çekilerek manzume, rivāyet veya başka bir ilavenin yapıldığı da görülmektedir.

Metnin bütünü içerisinde eseri tamamlayıcı mahiyette olan der-kenarlar çalışma metnimizin içerisindeki ilgili yerlerine yazılmıştır.

6.3.5. Transkripsiyon Alfabesi

ء: ʼ

ب: b,p

ت : t

پ : p

ث: s̱

ج : c, ç

چ : ç

ح: ḥ

خ: ḫ

د : d

ذ: ẕ

ر : r

ز : z

ژ : j

س : s

ش : ş

ص: ṣ

ض: ż, ḍ

ط: ṭ

ظ: ẓ

ع: ʻ

غ: ġ

ف : f

ق: ḳ

ک : k, g, ñ

گ: g

ل : l

م : m

ن : n

ه : h

و : v

ي : y

SONUÇ

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, XVI. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nde kadılık, kazaskerlik ve müderrislik görevlerinin yanında tefsir, hadis ve tasavvuf konularında eserler kaleme almış bir ālimdir. Telif eserlerinin yanında Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve* adlı eserini Türkçeye tercüme etmiştir. Aynı zamanda bir şair olan Ahīzāde'nin "Halīmī" mahlasıyla şiirleri mevcuttur. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, Osmanlı Devleti'nin XVI. yüzyıl; kültür, medeniyet ve siyasi tarihinde kaynakların kendisinden sıkça bahsettiği bir münevverdir. Bu yönüyle kaynaklar Ahīzāde'yi yazdığı eserlerden ziyade idari görevleri ve icraatları vesilesiyle zikretmiştir.

Şevāhidü'n-nübüvve Mollā Cāmī'nin h. 885(m. 1480) yılında Hz. Muhammed'in nübüvvet delillerini aktarmak için, sade bir Farsça ile kaleme aldığı eseridir. Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve*'sinden Türkçeye yapılan dört tercümeden sonuncusu olan Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi* h. 1009 (m.1600/1601) yılında kaleme alınmıştır.Yapmış olduğumuz çalışma neticesinde mütercim ve eser ile ilgili ulaşılan sonuçlar şöyledir:

1. Kaynaklarda adı Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, künyesi ise Abdülhalīm bin Mehmed bin Nurullāh bin Yusūf olarak geçmektedir. Ahīzāde şiirlerinde ise Hālīmī mahlasını kullanmıştır.
2. XVI. Yüzyıl ulemā zümresine mensub "Ahīzāde" ailesinden gelen Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, h.963(m. 1556) yılında İstanbul'da doğmuştur. Ahīzāde

Abdülhalīm Efendi'nin baba tarafından dedesi Nurullāh Efendi (ö. 989/1575) Muhaşşī Ahi Çelebī'nin damadıdır. Muhaşşī Ahi Çelebī'ye nisbetle aile mensuplarına "Ahīzāde" denilmiştir.

3. Ahīzāde Abdülhalim Efendi, ulemā bir aileye mensub olup, "Ahīzāde" ailesindeki pek çok fert gibi ilk eğitimini aile büyüklerinden almıştır. Edirne ve İstanbul'da pek çok önemli medresede ilim tahsil etmiştir. Son olarak ilmī kabiliyeti neticesinde Ebussuud Efendi'ye mülāzim olmuştur.
4. Ahīzāde Abdülhalīm, eğitiminin ardından kadılık, kazaskerlik ve müderrislik görevlerinde bulunmuş çok yönlü bir şahsiyettir.
5. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, pek çok meziyete sahip bir ālim olması hasebiyle, Türk edebiyatı ve kültüründe yer edinmiş çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Nevʿīzāde Atā'ī, (ö. 1045/1635), Ganizāde Nadirī, (ö. 1036/1627), Hüsammeddin Bursevī, (ö. 1042/1632), Abdurrahman Efendi ö. (1033/1630) gibi önemli şahsiyetlere bir vesileyle hocalık yapmıştır.
6. Ahīzāde Abdülhalīm, ilmī ve idarī vukūfiyetlerinin yanında farklı sanat dallarında maharetini göstermiştir. Pīr Mehmed Dede'den nesih ve sülüs derslerini idrak eden Ahīzāde, tefsir ilmī üzerine yazdığı kitapların kenarlarına çok kıymetli talikatlarda bulunmuştur. Özellikle kaleme aldığı temessükātlar, şerʿī hüccetler ve vakıfnāmeler kendisinden sonra gelenlere ādeta düstūrü'l-amel olmuştur. Ayrıca dönemin pek çok kaynağı, Ahīzāde'nin "Halīmī" mahlasıyla şiirler kaleme aldığını belirtmektedir.

7. Ahīzāde, yakalandığı Şirpençe hastalığından rahatsızlanarak (1013/1604) yılında ebediyete irtihal etmiştir. Kardeşi Şeyhülislam Ahīzāde Hüseyin Efendi tarafından Fatih'te yaptırılan Çukur Medresesi'ne bitişik türbede medfundur. *"İrtehale'-ulūm bi-ʿAbdi'l-Halīm"* mısrası Abdülhālim Efendi'nin tarih-i rıhletidir. Ayrıca Haşimī Çelebī tarafından *"Cinān ola Ahīzāde Efendi'nüñ cāyı"* mısraları, Abdülhalīm Efendi'nintarih-i rıhletini vermektedir.
8. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, iyi eğitimi ve yüksek kültürü sayesinde; fıkıh, tefsir, tasavvuf ve siyer gibi ilim dallarında, biri tercüme olmak üzere 20 civarında eser kaleme almıştır.
9. Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve* adlı eserinden Türkçeye yapılan dört çeviriden sonuncusu olan Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi* h. 1009 (m.1600/1601) yılında çevirilmiştir. Dönemin sultanı III. Mehmed'e sunulan eser Edirne'de kaleme alınmıştır. Kaynaklarda *Şevāhidü'n-nübüvve* olarak zikredilen eserin ismi tercümede *"Nevāhidü'l-fütüvve fi tercemeti Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi"* şeklinde kaydedilmiştir.
10. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'nin Türkiye kütüphanelerindeki bütün nüshaları tespit edilmeye çalışılmış, yurtdışında bulunan nüshalar için ise ilgili katoloğlar taranmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde Ahīzāde'nin *Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi*'nin Türkiye'de 22 nüshası tespit edilmiştir. Bu nüshalar başta İstanbul olmak üzere Türkiye'nin muhtelif kütüphanelerine dağılmıştır. *Şevāhidü'n-nübüvve*, hakkında

kataloglardan bilgi sahibi olduğumuz ancak ulaşamadığımız üç tane yurtdışı nüshası bulunmaktadır.

11. Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve*'sinde kullanılan kaynakların tamamıAhīzāde Abdülhalīm Efendi tarafından tercümede de belirtilmiştir. İstifade edilen kaynakların başında Kur'ān-ı Kerīm ve hadīs-i şerīfler yer almaktadır. Kaynak olarak Tevrat, Zebūr ve İncil gibi kutsal kitaplardan da iktibaslar yapılmıştır. Cāmī, İslam tarihinde muteber kabul edilen pek çok siyer, tarih, tasavvuf ve ilmī kitaptan da yararlanmıştır. Ayrıca olayları daha güçlü sunabilmek için bazı önemli şahıslara da atıflar yapılmıştır.
12. Ahīzāde Abdülhalim Efendi, Mollā Cāmī'nin *Şevāhidü'n-nübüvve*'sine ilave olarak tercümesine, konunun bütünlüğünü bozmadan sebeb-i tercüme bölümünü eklemiştir. Aynı zamanda bir şair olan ve Halīmī mahlasıyla şiirler yazmış olan Ahīzāde tercümesine bazı manzumeler eklemiştir. Bu manzumeler anlamı kuvvetlendirerek, sözü daha etkili kılmıştır. Metnin tamamında Ahīzāde'nin eklemesi olan Türkçe 63 beyit 6 kıta ve 8 mısra bulunmaktadır. Bu manzumeler metnin bütünlüğü içerisinde olup, konuları tamamlayıcı mahiyettedir.
13. Eser "Ve yine mervīdür ki", "Mervīdür ki", "Rivāyet olınur ki" gibi kalıp cümleleriyle başlayıp, rivāyetlerle peygamberlik delilleri anlatılmıştır. Bu rivāyetlerin hacmi iki satır ile bir varak arasında değişmektedir.

14. Dinī bir eser olan *Şevāhidü'n-nübüvve*, halkın anlayabileceği sade bir Farsça ile yazılmıştır. Ahīzāde ise kendisinden önce yazılan diğer üç Türkçe tercümeden farklı olarak,tercümesinde daha süslü bir dil kullanmıştır.
15. Mütercim eserin bütününe sadık kalmakla beraber metni diğer tercümeler gibi kelime kelime değil, eserin aslını bozmamakla beraber, uygun bir tercüme şeklinde yapmıştır. Ahīzāde'nin bu yöntemi eserinin hacmine de yansımıştır. Nitekim Ahīzāde'nin tercümesi gerek kaynak metin gerekse diğer tercümelerinyaklaşık iki katı hacmindedir.
16. Mütercim, çeviri esnasında bilgi birikimini ve sanatsal hünerini esere yansıtmıştır. Ahīzāde, vefatından üç yıl önce tercüme ettiği *Şevāhidü'n-nübüvve*'ye dil ve kültür bakımından sahip olduğu bütün yetkinliğini derc etmiştir.

15. yüzyılda Mollā Cāmī tarafından Farsça kaleme alınan *Şevāhidü'n-nübüvve* Hz. Muhammed'in peygamberlik delillerini konu edinir. Müslüman halkın kolaylıkla okuyup anlayabilmesi için eser sade bir Farsça ile kaleme alınmıştır. Bu dinī eserin Anadolu sahasında da okunup anlaşılması için şair ve ulema sınıfına mensupşahsiyetler tarafından Türkçeye dört tercümesi yapılmıştır. 16. yüzyıldan itibaren yapılan bu tercümelerin nüshalarının çokluğuna bakıldığında, Osmanlı Devleti'nde *Şevāhidü'n-nübüvve*'ye olan teveccüh görülmektedir. Nitekim son zamanlarda Lāmī'ī Çelebī'nin tercümesinden istifade edilerek çevirilen ve akademik kaygılar gözetilmeksizin yayımlanan *Şevāhidü'n-*

nübüvve'lerin de halkımız tarafından bilinip okunduğu görülmektedir. Çalışmamızdan önce Lāmi'ī Çelebī ve Senā'ī'nin eserlerinin de ilmī neşirleri yapılmış olup bu alanda ilmī neşri yapılmayan tek eserin İbrahim İbn Hızır tercümesi olduğu bilinmektedir. Bu eser ile ilgili yapılacak ilmī çalışmalar neticesinde; Türkiye'de bugüne kadar tespit edilen *Şevāhidü'n-nübüvve*'nin dört tercümesinin teferruatlı bir mukayesesinin yapılabileceği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

ABDUGANİEV, Asilbek, "Maverāünnehir Hanefī Hadis Ālimlerinden Ebu'l-Abbās el-Mustağfirī ve Hadis İlmindeki Yeri", *Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmi Dergisi,* Sayı. 24, s. 105-135.

ABDURRAHMĀN CĀMĪ, *Şevāhidü'n-nübüvve,* Thk. Seyyid Hasan Emin, MirKisrā, Tahran, 1379.

AÇIKGÖZ, Namık, *Tezkiretü'ş-Şu'arā Riyāzī Muhammed Efendi (Metin-Dizin),* Doktora Tezi,Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Ankara, 1982.

AĞIRMAN, Cemal, "et-Tarihu'l-Kebīr", *D.İ.A.*, İstanbul, 2011, c. 40, s. 89-90.

AHATLI, Erdinç, *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011.

AHMET VEFİK PAŞA,*Lehçe-i Osmânî*, Haz. Recep Toparlı, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2000.

AHTERĪ MUSTAFA EFENDİ, *Ahterī-i Kebir*; Nâşiri: Sahhāf Kırımī Yūsuf Ziyā, Dersaādet, 1322.

AKAY, Hasan; *İslāmī Terimler Sözlüğü*, İşaret Yayınları, Ankara, 1995.

AKMAN, Zekeriya, "Kılıçzāde Hakkı'nın Siyer Yazıcılığı İle İlgili Görüşleri", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* C. XIV, S.26, Yıl 2012/2, s. 55-73.

AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1998.

AKYÜZ, Erdoğan, *Peygamberliğin İmkânı ve Gerekliliği*, Cumhuriyet Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2006.

ALGAR, Hamid, *Abdurrahmān Cāmī,* çev. Abdullah Taha Orhan, Zeyneb Hafsa Orhan, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2016.

ALLAHVERDİYEV, İbrahim, *Abdurrahman Cāmī ve Tasavvufî Görüşleri,* Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.

ARSLAN, Hasan, "Abdurrahman Efendi", *Kahramanmaraş Ansiklopedisi, Kahramanmaraş,* 2017, c. 1, s. 18-19.

ARSLAN, İclal, *Abdurrahman El-Câmî ve El-Fevâidü'z-Ziyâiyye Adlı Eseri*, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, İzmir, 2008.

ASLAN, Üzeyir, *Neş'et Süleyman Efendi, Tercüme-i Şerh-i Dü Beyt, İnceleme-Tenkitli Metin,* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi TAE. İstanbul, 1999.

Āşık Çelebi, *Meşā'irü'ş-şu'arā*, Haz. Filiz Kılıç, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010.

ATEŞ, Ahmet, "Metin Tenkidi Hakkında (Dasitān-ı Tevārih-i Āl-i Osman Münasebeti ile)", *Türkiyat Mecmuası,* C. VII-VIII, 1942, s. 253-267.

ATIL, Esin, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi,* Edt. Ekmeleddin İhsanoğlu, 2. C., İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1998.

AVŞAR, Ziya, "Tenkitli Metin Neşrinde İmlā Sorunu Üzerine Yeni Düşünce ve Öneriler", *Turkish Studies*, Volume 3/6, Fall 2008, s. 75-111.

AYÇİÇEK, Abdülkadir, *Nefehatü'l-üns min Hadarāti'l-kudüs Mukaddes Makamlardan Huzur Nefesleri Evliya Menkıbeleri*, Huzur Yayınevi, İstanbul, 2011.

AYĞAN, Fadıl, Hz. *Peygamberin Nübüvvetini Kanıtlama Açısından Beşâirü'n-nübüvve*, Marmara Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, İstanbul, 2011.

BAHÇE, Kemal, *İmam-ı Gazali ve Nübüvvet Anlayışı,* Selçuk Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008.

BALTACI, Cahit, *XI-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri,* M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005, c.1.

BANARLI, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,1-2 Cilt*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987.

BEYĀNĪ, *Tezkiretü'ş-Şu'arā,* Haz. Aysun Sungurhan Eyduran, KB. Yay., Ankara, 2008. www. kulturturizm. gov.tr

BEYAZIT, Yasemin, *Osmanlı İlmiye Mesleğinde İstihdam,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.

BİLİCİ, Mehmet Akif, *Mevlānā Celāleddīn-i Rūmī'de Nübüvvet*, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek LisansTezi, İstanbul, 2006.

Bursalı Mehmed Tāhir Efendi, *Osmanlı Müellifleri,*Haz. M. A. Yekta Saraç, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınevi, Ankara, 2016.

CANIM, Rıdvan, *Türk Edebiyatında Türler,* Grafiker Yayınları, Ankara, 2012.

CEYHAN, Adem, “Lāmi′ī Çelebi’nin Şevāhidü’n-nübüvve Tercümesi Üzerine”, *Bursalı Lāmi’ī Çelebi ve Dönemi*, Edt: Bilal Kemikli- Süleyman Eroğlu, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa, 2011, s. 225-246.

ÇAKAN, İsmail Lütfi, "Cāmi'ü'l-usūl li-Ehādisi'r-Resūl",*D.İ.A.,* İstanbul,1993, c. 7, s. 136.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, "Bir Divan Neşri Üzerine Notlar", *Erdem,* C. I. S. 3, Eylül 1985, s. 801-824.

ÇELEBİ, Asaf Halet, *Mollā Cāmī*, Hece Yayınları, Ankara, 2012.

DEMİR, Recep, *Hatāyī-i Tebrizī ve Mollā Cāmī’nin Yūsuf u Züleyhā Mesnevīleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme (İnceleme-Metin*), Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, Van, 2006.

DEVELLİOĞLU, Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lūgat*, Aydın Yayınları, Ankara, 1999.

DEVLETŞĀH, *Tezkire-i Devletşāh(I-IV),*Çev. Necati Lugal, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1977.

DİLÇİN, Cem; *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983.

DURMUŞ, İsmail, "Leylā ve Mecnūn", *D.İ.A.,* İstanbul, 2003, c. 27, s.159-160.

EL-A'ZAMĪ, Muhammed Mustafa, "Buhāri, Muhammed b. İsmāil", *D.İ.A.,* İstanbul, 1992, c. 6, 368-372.

EL-HAKĪM,Suad, *İbnü’l-Arabī Sözlüğü*, Çev. Ekrem Demirli, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2005.

EL-MEZĪDĪ, Ahmed Ferid, *Cem'u'l-makāl fi isbāti kerāmāti'l-evliya fi'l-hayāt ve bade'l-memāt,* Srilanka, 2006.

EMECEN, Feridun M., *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi,* Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015.

EYGİ, Mehmet Şevket, *Peygamberlik Müjdeleri ve Mucizeleri,* Bedir Yayınevi, İstanbul, 2002.

GENÇ, Mustafa, *Nübüvvet'in İspatında Mucizenin Rolü*, Fırat Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2004.

GENÇOSMANOĞLU, M. Nuri, *Cami Baharistan*, MEB. Yayınları, İstanbul, 1945.

GÖLPINARLI, Abdülbaki; *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2004.

GÜLEÇ, Hasan, "Ahîzade Abdülhalim Efendi", *D.İ.A.,* İstanbul, 1988, c. 1, s. 548.

GÜNGÖR, Zülfikar, *Türk Edebiyatında Türkçe Manzum Hilye-i Nebevīler ve Nesīmī Mehmed'in Gülistān-ı Şemāl'i*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara, 2000.

GÜRER, Dilaver, "Sıfatu's-safve", *D.İ.A.,* İstanbul, 2009, c. 37, s. 106-107.

HAMMER, J. V., *Osmanlı Tarihi, Devlet-i Aliye,* Haz. İlhan Bahar,Kamer Yayınları, İstanbul, 2017.

HATİPOĞLU, İbrahim, "Müstağfirī, *D.İ.A.,* İstanbul, 2006, c. 32. s. 108-109.

HİKMET, Ali Asgar, *Cāmī Hayatı ve Eserleri*, Çev. M. Nuri Gençosman, MEB Yayınları, İstanbul, 1994.

HORATA, Osman, *"Klasik Edebiyatımıza ait Metinlerin Neşrinde Karşılaşılan İmlā ile İlgili Bazı Problemler",* (Bu makale I. Eski Türk Edebiyatı Kologyumu'nda 17-18 Ocak 1992 İlesam, Ankara, tebliğ olarak sunulmuştur).

HÜSEYİN AYVANSARAYĪ, *Hadīkatü'l-Cevāmī*, Haz. Ahmed Nezih Galitekin, İstanbul, 2001.

İBNÜ'L-ARABĪ, *Fütūhāt-ı Mekkiyye*, çev. Ekrem Demirli, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2006.

İNCE, Adnan, "Tenkitli Metin Kurmada Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Önerileri", (Bu makale I. Eski Türk Edebiyatı Kologyumu'nda 17-18 Ocak 1992 İlesam, Ankara, tebliğ olarak sunulmuştur.)

İPEKTEN, Haluk, Mustafa İsen vd, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

İPEKTEN, Haluk," Nevʿīzāde Atāī", *D.İ.A.,* İstanbul, 1991, c.4, s. 40-42.

İPŞİRLİ, Mehmet, "Ahīzāde Hüseyin Efendi",*D.İ.A.,* İstanbul, 1988, c.1, s. 548-549.

İPŞİRLİ, Mehmet-Ziya Demir, "Sādī Çelebi",*D.İ.A.,* İstanbul, 2008, c. 35, s. 404-405.

İSEN, Mustafa, *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2011.

İSLAMOĞLU, İsam, *Molla Cāmī ve Tefsirinden Fatiha Sūresi,* Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995.

İZ, Fahir, Eski Türk Edebiyatında Nesir, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.

KANAR, Mehmet; *Büyük Farsça Türkçe Sözlük*, Birim Yayınları, İstanbul, 1998.

KANAR, Mehmet; *Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Derin Yayınları, Ankara, 2005.

KANDEMİR, M. Yaşar, "Ebū Dāvūd es-Sicistānī",*D.İ.A.,* İstanbul,1994, c. 10, s. 119-121.

KANDEMİR, M. Yaşar, "el-Cāmi'u's-Sahīh", *D.İ.A.,* İstanbul, 1993, c. 7, s. 114-123.

KANDEMİR, M. Yaşar, "es-Sünen", *D.İ.A*., İstanbul, 2010, c. 38, s. 145-147.

KARA, Mustafa, "Hüsāmeddin Bursevī",*D.İ.A*., İstanbul, 1998, c. 18, 511-512.

KARABULUT, Halil, *Tahir Olgun'un Levāmi' Tercümesi (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi SBE, Edirne, 2014.

KARACAN, Melek, *Mollā Cāmī'nin Levāyih Adlı Eseri,* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2015.

KARAHAN, Abdülkadir, *Cāmī'nin Erbain'i ve Türkçe Tercümeleri,* Osman Yalçın Matbaası, İstanbul, 1952.

KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, *Baharistan,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

KARTALLIOĞLU, Yavuz, *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni,* TDK. Ankara, 2011.

KATGI, İsmail, *Osmanlı Devleti'nde Öldürülen Şeyhülislāmlar*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi SBE, Gaziantep, 2011.

KĀTİP ÇELEBİ, *Fezleke-i Katib Çelebi*, İstanbul, 1286/1870.

KĀTİP ÇELEBİ, *Keşfü'z-Zunūn*, (I-III), Terc. Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2007.

KAVAKÇI, Yusuf Ziya, *İslam Araştırmalarında Usul,* Emel Matbaacılık, Ankara, 1976.

KELEŞ, Mehmet, *Fahrettin er-Rāzī ve Nübüvvet Anlayışı,* Selçuk Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008.

KILAVUZ, Ahmet Saim, "A'lāmü'n-nübüvve", *D.İ.A.,* İstanbul, 1989, C. 2, s. 337-338.

KILIÇ, Filiz-SUNGURHAN, Aysun vd., *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yayınları, Edt. Mustafa İsen, Ankara, 2011.

KILIÇ, Mahmut Erol , "İbnü'l-Arabi, Muhyiddin", *D.İ.A.,* İstanbul, 1999, c. 20, s. 493-516.

KILIÇ, Mahmut Erol, "el-Fütūhāt-ı Mekkiyye", *D.İ.A.,* İstanbul, 1996, c. 13, s. 251-258.

KINALIZADE HASAN ÇELEBİ, *Tezkiretü'ş-Şu´arā I-II*, Haz. Aysun Sungurhan Eyduran, KB. Yay., Ankara, 2009. www. Kulturturizm. gov.tr

KIRLANGIÇ, Hicabi, *Cāmī'nin Subhatü'l-ebrār Mesnevisi ve Çevirisi,*Ankara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1989.

KIYÇAK, Özgür-BAŞÇETİN, Mustafa Yasin, "Ahī-zāde Abdülhalīm'in Terceme-i Şevāhidü'n-nübüvve Adlı Eserinde Seci, İç Seci ve Edebī Sanatlar Bağlamında Nesir Üslubu", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, Volume 7/18, July 2020, s. 294-318.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir, *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1970.

KOÇKUZU, Ali Osman, "İbnü'l-Esīr-Mecdüddīn",*D.İ.A.,* İstanbul, 2000, c. 21, s.28-29.

KONCU, Hanife, " Yūsuf ve Züleyha", *D.İ.A.,* İstanbul, 2013, c. 44, s. 38-40.

KORMAZ, Zeynep, "Eski Osmanlı Kaynaklarının Yayınında Transkripsiyonla İlgili Değerlendirmeler", *Türkoloji Dergisi*, C. VIII, s. 67-78.

KORTANTAMER, Tunca, "Genç Edebiyat Araştırmacısının Yanlışları", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1993, C. VII, s. 253-267;

KORTANTAMER, Tunca, *Eski Türk Edebiyatı Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993.

KURNAZ, Cemal, *Eski Türk Edebiyatı,* Gazi Kitapevi, Ankara, 2002.

KURNAZ, Cemal-AYDEMİR, Yaşar, *Türk Edebiyatı Tarihine Bir Bakış/Eski Türk Edebiyatı*, Edt. M.Kayahan Özgül, Kurgan Yayınları, Ankara, 2013.

KURTULUŞ, Rıza, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi", *Ahilik Ansiklopedisi*, Ankara, 2014, c. 1, s. 225-226.

KURTULUŞ, Rıza, "Heft Evreng", *D.İ.A.,* İstanbul, 1998, c. 17, s. 157-158.

KUT, Günay, "Lāmi'ī Çelebi", *D.İ.A*., İstanbul, 2003, c. 27, s. 96-97.

LATĪFĪ, *Tezkiretü'ş-şuaʿarā ve Tabsıratü'n-nuzamā*, Haz. Rıdvan Canım, AKM. Yayınları, Ankara, 2000.

LEVEND, Agāh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi,* TTK. Yayınları, Ankara, 2008.

MACİT, Muhittin, "Tercüme Hareketleri", *D.İ.A.,* İstanbul, 2011, c. 40, s. 498-504.

MACİT, Muhsin, "Abdurrahman Cāmī ve Osmanlı Edebiyatı", *Yedi İklim,* Nisan 1992, s. 28-33.

MACİT, Muhsin, "Molla Câmî'nin Osmanlı Edebiyatına Tesiri", *Erdem,* C. VII, S. 20, Ocak 1991, s. 519-529.

MEHMED SÜREYYA, *Sicill-i Osmanī*(I-V), Haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.

MENGİ, Mine, "Eski Türk Edebiyatında Nesir: Gelişimi ve Kaynakçası",TALİD, İstanbul, 2007, C.5, S. 10, s. 43-76.

MEVLĀNĀ ABDURRAHMĀN CĀMĪ*, Peygamberlik Müjdeleri Şevahidü'n-nübüvve,* Tan Matbaası, İstanbul, 1969.

MEVLĀNĀ ABDURRAHMĀN CĀMĪ*, Şevahidü'n-nübüvve, Peygamberlik Müjdeleri,* Hakikat kitapevi, İstanbul, 2010.

MEVLĀNĀ ABDURRAHMĀN CĀMĪ*, Tūhfetü'l-Ahrar(Sūfilere Armağan),* Çev. ÖZ, Yusuf, Kurtuba Kitap, İstanbul, 2009.

MOLLĀ CĀMĪ,*İyilerin Tesbihi (Subhatü'l-ebrār),* Çev.Hicabi Kırlangıç, Kurtuba Kitap, İstanbul, 2011.

MOLLĀ CĀMĪ,*Mollā Cāmī Ney'in Feryādı-Naynāme,* Şerh. Terc. Hoca Neşet Efendi, Sufi Kitap Yayınları, İstanbul, 2020.

MOLLĀ CĀMĪ, *Şerh-i Rubāiyyāt*, Çev. Tahirü'l-Mevlevī, çaz. Abdurrahman Acer, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2014.

MUALLİM NĀCĪ; *Lugat-ı Nācī,* Çağrı Yayınları, İstanbul, 1987.

MUHİBBİ MUHAMMED EMİN, *Hülāsatü'l-Eser fi A'yāni'l-karni'l-Hādī ʿAşer,* Daru Sādir, Beyrūt, Trs.

MÜSTAKİMZĀDE SÜLEYMAN SA‘DÜDDİN EFENDİ, *Tuhfe-i Hattātīn*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928.

MÜTERCİM ĀSIM EFENDİ,*Burhān-ı Katı*, Haz. Mürsel Öztürk; Derya Örs, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

NEV'Ī-ZĀDE ATĀ'Ī, *Hadāikü'l-hakāik fi Tekmileti'ş-şakāik*, Haz. Suat Donuk, C. 2, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2017.

OKUMUŞ, Bünyamin, *İbnTeymiyye'nin Peygamberlik Anlayışı*, Ankara Üniversitesi S.B.E. Doktora Tezi, Ankara, 2005.

OKUMUŞ, Ömer, "Bahāristān", *D.İ.A.,* İstanbul, 1991. c. 4, s. 470-471.

OKUMUŞ, Ömer, "Cāmī, Abdurrahmān", *D.İ.A.,* İstanbul, 1993, c. 7, s. 94-95.

OKUMUŞ, Sait, "Klasik Türk Edebiyatında XV. ve XVI. Yüzyıl Nesir ve Nasirlerine Bakış", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 18, Yaz 2011, C. 4, s. 86-118.

ONAY, Ahmet Talât; *Açıklamalı Dîvân Şiiri Sözlüğü,* Haz. Cemal Kurnaz, Birleşik Yayınları, Ankara, 2007.

OZAK, Elhac Muzaffer, *Şevahidü'n-nübüvve Tercümesi Peygamberimizin Mucizeleri*, Ergin Kitapevi, İstanbul, 1958.

ÖZ, Mustafa, "Şevāhidü'n-nübüvve", *D.İ.A.,* İstanbul, 2010, c. 39, s. 19-20.

ÖZCAN, Abdülkadir, "Ahīzāde Abdülhalīm Efendi", *Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi,* İstanbul, 2012, s. 33.

ÖZTUNA, Yılmaz, *Büyük Osmanlı Tarihi,* Ötüken Yayınları, İstanbul, 1994.

ÖZTÜRK, Erdem Can, "Molla Cāmī'den Kaynaklarda Zikredilmeyen Bir Tercüme:

İbrahim İbn Hızır Es-Sirozī'nin Ālā'imü'n-Nübüvve'si", *Sufi Studies,* Volume 6/11, Vinter 2012, s. 15-30.

ÖZTÜRK, Erdem Can, *Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi; İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin*, Doktora Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi SBE, Manisa, 2014.

ÖZTÜRK, Erdem Can, *Lāmi'ī Çelebi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi; İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin,* Gece Kitaplığı, Ankara, 2015.

ÖZTÜRK, Mustafa-MERTOĞLU, Mehmet Suat, "Zemahşerī", *D.İ.A.*, İstanbul, 2013, c. 44, s. 235-238.

PAKALIN, Mehmed Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 1-3*, Millī Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993.

PALA, İskender; *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2004.

POLAT, Neslihan, *Senāyī'nin Menākıb-ı Muʿcizāt-ı Resūlu'llāh Adlı Eseri (Şevāhidü'n-nübüvve) İnceleme-Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi SBE, İstanbul, 2017.

RİYÂHÎ, Muhammed Emin, *Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı*, Çev. Mehmet Kanar, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.

SARIKÖSE, Barış, "Ahīzāde Sūzī Mahmūd Efendi",*Ahilik Ansiklopedisi,* Ankara, 2014, c. 1, s. 229.

SELĀNİKĪ MUSTAFA EFENDİ, *Tarih-i Selānikī,* Haz. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

SERTOĞLU, Midhat; *Osmanlı Tarih Lūgatı*, Enderun Yayınları, İstanbul, 1986.

SÖYLEMEZ, İdris, *Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler (İnceleme-Metin)*, Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi SBE, Sivas, 2017.

SUCU, Nurgül, "Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği", *Selçuk Üniversitesi Türkīyat Araştırmaları Dergisi,* S. 19, 2006, s. 125-148.

ŞEMSEDDĪN SĀMĪ; *Kāmūs-ı Türkī*, Kapı Yayınları, İstanbul 2013.

ŞEMSEDDĪN SĀMĪ; *Kāmūsu'l-A'lām*, Cilt 1-6, Kaşgar Yayınları, İstanbul, 1996.

ŞENTÜRK, Atilla-KARTAL, Ahmet, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi,* Dergah Yayınları, İstanbul, 2007.

ŞENTÜRK, Habil, "Hz. Peygamber'in Şemāili ve Şahsiyeti",*Süleyman Demirel Üniversitesi IV. Kutlu Doğum Sempozyumu,* Isparta, 2001, s.371-377.

ŞEYHÜLİSLAM MEHMED ESAD EFENDİ,*Lehcetü'l-Lügat*, Haz. Ahmet Kırkkılıç, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

ŞÜKÜN, Ziya; *Farsça-Türkçe Lūgat Gencine-i GüftarFerheng-i Ziya*, 1-3, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1984.

TABAK, Abdurrahim, *İmam-ı Māturī'de Nübüvvet Anlayışı*,Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2006.

TAHİROVA, Adile,*Kādī Abdulcabbār ve Ebü'l-Muīn en-Nesefī'ye Göre Nübüvvetin Gerekliliği*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2005.

TANYERİ, M. Ali, *Divanlar Üstüne Eleştiriler,* Turkuaz Yayınları, İstanbul 2005.

TANYERİ, M. Ali; *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

TANYILDIZ, Ahmet, "Süreli Yayınlar Bağlamında Bazı Çeviriyazı Sorunları", *Turkish Studies*, Volume 2/3, Summer 2007, 526-534.

TOKMAK, A. Naci; *Telaffuzlu Türkçe-Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü*, Simurg Yayınları, İstanbul, 2001.

TOLASA, Harun, "Divan Nesri", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* Dergah Yayınları, İstanbul, 1977, C. 2, s. 341-344.

TULUM, Mertol, "Filolojik Çalışma ve Eski Metinlerin Neşri Üzerine Görüş ve Tenkitler", *Türk Dünyası Araştırmaları,* Aralık 1983, s. 175-228.

TULUM, Mertol, *Tarihī Metin Araştırmalarından Usūl (Menākıbü'l-Kudsiyye Üzerine Bir Deneme*), Deniz Kitapevi, İstanbul, 2000.

TURGUT, Kadir, *Abdurrahman Cāmī, Düşünce ve Eserlerinin Türk Edebiyatına Etkisi*,Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE. İstanbul, 2013.

TÜFEKÇİOĞLU, Muhammet Selman, *Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin el-Fark Beyne'l-müddei ve'l-Müddea Aleyh Risalesinin Tahkik ve Tahlili*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2017.

ULUDAĞ, Süleyman, "Harguşī", *D.İ.A.,* İstanbul, 1997, c. 16, s.167-168.

ULUDAĞ, Süleyman, "Nefehātü'l-üns", *D.İ.A.,* İstanbul, 2006, c. 32, s. 521.

UZUN, Mustafa İsmet, "Ganīzāde Mehmed Nādirī", *D.İ.A.,* İstanbul, 1996, c. 13, 355-356.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi,* C. 2, TTK., Ankara, 1995.

ÜNVER, İsmail, "*Arap Harfli Türkçe Metinlerin Çevirisinde Karşılaşılan Yanlışlıklar",* (Bu makale I. Eski Türk Edebiyatı Kologyumu'nda Sunulmuştur) 17-18 Ocak 1992.

ÜNVER, İsmail, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Türkoloji Dergisi*, C. XI, S. 1, Ankara 1993, s. 51-89.

ÜNVER, İsmail, "Eski Türk Edebiyatıyla İlgili Sorunlarımız", *Türk Dili,* S. 500, s.118-126.

YARDIM, Ali, "Şemāil Nev'inin Doğuşu ve Tirmizī'ninKitābü'ş-Şemāil'i",*Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* İzmir, 1983, s. 349-409.

YAVUZ, Yusuf Şevki-AVCI, Casim,"İbnü'l-Cevzī, Ebü'l-Ferec", *D.İ.A.*, İstanbul, 1999,c. 20, s. 543-549.

YAZAR, Sadık, *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul, 2011.

YILDIRIM, Nimet; *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006.

YILMAZ, Okan Kadir, "Tahkīku Risāleti fī Mefhûmi'l-Muhālefe li-Ahīzāde Abdülhalīm Efendi", *İslam Araştırmaları Dergisi*, C. XXXIV, 2015, s. 53-134.

ZAVOTÇU, Gencay, *Rıza Tezkiresi (İnceleme-Metin),* Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2009.

ÖZET

Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin Şevahidü'n-nübüvve Tercümesi(İnceleme-Metin)

Şevāhidü'n-nübüvve, Molla Cāmī'nin h. 885 (m. 1480) yılında Farsça kaleme aldığı dinī bir eserdir. Molla Cāmī'nin sade bir Farsça ile yazdığı bu eser; Hz. Muhammed'in peygamberlik delillerini anlatan yaklaşık 500 rivayetten meydana gelir. Şevāhidü'n-nübüvve'nin Türkçeye dört tercümesi yapılmıştır. Bu tercümelerden sonuncusu Ahīzāde Abdülhalīm Efendi tarafından yapılmıştır. Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, XVI. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış; İstanbul, Bursa ve Edirne'de farklı vazifelerde bulunmuş önemli bir devlet adamıdır. Ahīzāde, kadılık, kazaskerlik, müderrislik gibi görevlerinin yanında; mütercimlik, hattatlık ve şairlik gibi meziyetlere sahip çok yönlü bir şahsiyettir.O aynı zamanda, tefsir, hadis, fıkıh, tasavvuf ve edebiyat gibi alanlarda eserler vermiş velūd bir ālimdir. Onun eserlerinden biri de h. 1009 (m. 1600/1601) yılında Molla Cāmī'nin Şevāhidü'n-nübüvve adlı eserinin tercümesidir. Bu çalışmada, eserin müellifi olan Molla Cāmī ve mütercimi Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin hayatı, eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca Şevāhidü'n-nübüvve'nin Farsçası göz önünde bulundurularak, Türkçeye çevrilen diğer tercümelerle kısa bir mukayesesi yapılmıştır. Ahīzāde'nin yapmış olduğu tercümenin 25 yazma nüshası tespit edilerek tanıtılmıştır. Müellif nüshası elde bulunmayan yazmanın, ilmī usullere göre seçilen en uygun üç nüshası çalışmaya esas alınarak tenkitli metin hazırlanmıştır. Ayrıca Ahīzāde'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi'nin geniş bir incelemesi yapılmış ve süslü

nesir yer yer orta nesir örneği olan bu yazmanın daha iyi anlaşılması için metinden hareketle bir sözlük hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, Molla Cāmī, Ahīzāde Abdülhalīm Efendi, Şevāhidü'n-nübüvve, Tercüme, Neşir.

ABSTRACT

Translation of AhizadeAbdulhalim Effendi's Work Named Shawahid al-Nubuwwe(Review-Text)

Shawahid al-Nubuwwe is a religious work written by Molla Jami h. 885 (1480) in Persian. This work, written by Molla Jami in plain Persian consists of approximately 500 narratives telling the proofs of Muhammad's prophethood. Four translations of Shawahid al-Nubuwwe were made into Turkish. The last of these translations was made by Ahizade Abdulhalim Effendi. AhizadeAbdulhalim Effendi is an important statesman who lived in the second half of XVI. century and held different duties in Istanbul, Bursa and Edirne. In addition to his duties such as judge, judge of the army, professor; Ahizade is a sophisticated personality with talents such as translator, calligrapher and poetry. He is also a prolific scholar who has produced works in fields such as exegesis, hadith, fiqh, sufism and literature. Shewahid al-Nubuwwe, too, isone of his works, which he translated from Molla Jami in h. 1009 (1600/1601). In this study, informations are given about the life and works of Molla Jami, the author of the work, and its translator Ahizade Abdulhalim Effendi. In addition, a short comparison was made with the other translations that translated into Turkish, taking the Persian copy of the book into consideration. 25 manuscript copies of the translation made by Ahizade were identified and introduced. The criticized text was prepared on the basis of the three most appropriate copies of the manuscript, which the copy written by the author is not available, selected according to scientific methods. In addition, a comprehensive examination of Ahizade's Translation of Shawahid al-Nubuwwe was made.

Keywords: Prophet Muhammad, Molla Jami, Ahizade Abdulhalim Effendi, Shawahid al-Nubuwwe, Translation, Publishing.

METİN

(Ahīzāde Abdülhalīm Efendi'nin Şevāhidü'n-nübüvve Tercümesi)

Bi'smi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm

[1b]Ruḫsār-ı bī-miṯāl şāhid-i bezm-i maḳāl ve ʿiẕār-ı leṭāfet-iştimāl māh-rūyān-ı menaṣṣa-i fikr ü ḫayāl ve çehre-i saʿādet-behre-i nev-ʿarūs-ı melāḥat-me´nūs bidāyet-i her emr-i zībā-yı zī-bāl Ol Melikü'l-mülk Vāhibü'l-āmāl Celīlü'l-celāl Vācibü'l-iclāl ve Pādişāh-ı bī-zevāl ʿAmīmü'n-nevāl شَدِيدُ الْمِحَالِ[307] عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ[308] الْمُتَعَالِHażretinüñ zīb ü zīver-i ḥamd-i inʿām u ifḍāl ve ārāyiş-i sipās ü sitāyiş-i cūd u nevāl-i bī-infiṣām u infiṣāli ile taḥṣīl-i ḥāl ve tekmīl-i ḥüsn ü cemāl itmege mecāl muḥāldür ki, اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ[309] āyet-i saʿādet-ġāyeti feḥvā-yı ṣıdḳ-iḥtivāsı üzre her ʿahd-ı hümāyūn ve ḳarn-ı meymenet-maḳrūnda feżā´il-i ẓāhīre vü bāṭına ve ḫaṣā´il-i bārize vü kāmine bī-kemāl-i istikmāl ve taḥṣīl-i levāzım-ı istiḥḳāḳ ü istihāl iden ẕevāt-ı saʿādet-simāṭuñ dūş-ı saʿādet-pūşına وأَرْسَلْنَاكَ للناس[310] libās-ı saʿādet-iltibāsını ilbās ve taḫt-ı ʿālī-baḫt-ı risālete iclās buyurup kef-i lehf ü ġār ü ʿārda püster-i ḫākister-i helāk ü dimārda ḫˇāb-ı ġafletle nāʿim ü bīdār nā-peydā-yı ḍalāl ve bādiye-i ʿutūvv u ṭuġyān ve su-i ḥālde ḥā´ir ü hā´im olan behā´im-i ḥamāḳat-ʿalāyimi çirk-i şirk ü ṭuġyān ve ālāyiş-i ḫīẕ-i ḫīẕlāndan pāk ü ṭāhir وَيَتَّقْهِ[311] وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَاللَّهَ [2a]maẓmūn-ı beşāret-maḳrūnına meẓāhir ḳulūb-i pür-ʿuyūb-ı ḍalālet-maṣḥūblarını şāh-rāh-ı teyaḳḳuẓ ü intibāh ve ficāc-ı bī-iʿvicāc maʿrifetü'llāha delālet ile melālet ü ḍālālet ve şāmet ü

[307] "Azabı pek şiddetli olandır. " Ra'd, 13/13.
[308] "O gaybı da, görülen ālemi de bilendir. Çok büyüktür, çok yücedir. " Ra'd, 13/9.
[309] "Allah, peygamberliğini kime vereceğini daha iyi bilir." En'am, 6/124.
[310] "Şüphesiz biz, seni insanlara peygamber olarak gönderdik." Nisa,4/ 79.
[311] "Her kim Allah'a ve Resül'üne itaat eder, Allah'a saygı duyar ve O'ndan sakınırsa." Nur, 24/52.

şe´āmete cehāletden ġalāṣ ü rehā ve sālik-i ṭarīḳ-i saʿādet-refīk-i pür-tevfīḳ dīn-i metīn ẓāhirü'l-ḥüsn ve'l-behā itmek içün رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ[312] maẕmūn-ı hümāyūnı üzre baʿṣ ü irsāl ve levāzım-ı cūd u raḥmet ve merāsim-i faẓl u kemāl u re´feti ikmāl buyurup ʿibād-ı kerem-muʿṭād ve bende-gān-ı pür-faẓl ü irḳādını vesā'iṭ ü vesā'il-i rusül-i resā´il ile mevā'id-i fevā´id-i cūd u raḥmet ve ġāne-i bī-behāne-i cennete daʿvet idüp oḳudı ve rusül-i kirām-ı ẕeviyyü'l-iḥtirāmuñ ġilʿat-i ġilḳat-i mevzūn ve cāme-i aʿlā-yı bālā-yı hümāyūnlarını وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا[313] āyet-i saʿādet-ġāyetinden ṭoḳudı ve ol cīl-i cemīl-i lāzımü't-tebcīle inzāl-i vaḥy ü peyām ve irsāl-i selām ü kelām itmek ile ḳadr u iḥtirāmlarını ġāric-i dā´ire-i ʿuḳūl u efhām idüp daʿvā-yı nübüvvet itdüklerinde taṣdīḳ-i levāzımını taḥḳīḳ içün ol ferīḳ-i saʿādet-refīḳ ʿizzet-i ġalīḳa-i muʿcizāt-ı ẓāhirāt ve ġavārıḳ-ı ʿādāt-ı ẓāhirü's-saʿādāt ve şevāhid ü delā'il-i ʿadālet-i meġā'il iḥsān buyurup daʿvā-yı ṣıdḳ-iḥtivālarını tenvīr ve merāsim-i luṭf ü tevḳīr buyurdı ve ru´ū´s-ıkelām ve farḳ-ı farḳad-ı sāmī[2b]ġaber ü peyām ol Resūl-i Kerīm-i lāzimü'l-iḳrām ve Nebiyy-i ʿaẓīm-i vācibü'l-iḥtirām fātiḥa-i fāyiḥa-i risāle-i risālet ġonçe-i ġoş-būy-ı gülşen-i feṣāḥat ü besālet fihrist-i cerīde-i saʿādet ü iḳbāl netīce-i behīce-i muḳaddemāt-ı baʿṣ ü irsāl faṣṣ-ı nikīn-i ʿizz-i temkīn ʿillet-i ġāyiye-i āferīneş ü tekvīn ḥażretine ṣalāt ü selām iklīl-i celīli ile mütevvec ü mükellel ve ʿalā vefḳü'l-merām kemāl ü tamām bulmaḳ muḳaddemātı müberhen ü müdellel olmaḳ lāzım itdügüne her Müslim-i selīmü'l-iʿtiḳād cāzimdür ki, cāme-i saʿādet-iḳtibās ve siyādet-mesās[314] وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ anuñ ḳāmet-i mevzūn ve bālā-yı

[312] "Andolsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var durumlarını sana bildirmediğimiz kimseler de var.", Ğafir, 40/78.

[313] "Yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık.", İsra, 17/70.

[314] "Biz seni bütün insanlara gönderdik.", Sebe´, 34/28.

hümāyūnına gökden inmiş وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ[315]kelām-ı müsteṭāb-ı saʿādet-ḳarīni anuñ şān ü şerefinde dinmiş olup āsiyāb-ı dehr anuñ yüzi ṣuyına döner ve āteş-i küfr ü ḍalāl anuñ nesīm-i ʿanber-şemīm diḳḳat ü ihtimāmı ile söner.

Beyt:

نام تو سر ورق شده در مصحف وجود هر دفتری که نیست به نام تو ابتراست[316]

جسمت چو روح عالم وروحت مدار جسم در چشم عقل جسم تو روح مصور است

بستان دین زتیغ و سنان تو آب یافت کویی که تیغ و رمح تو جویی ز کوثر است

Neşr: Ol bir ḫ̬āce-i buzurg-vār ve seyyid-i eyd-i saʿādet-medārdur ki, vücūd-ı pür-cūd-ı saʿādet-nevīdi maṭlaʿ-ı ʿizz ü şerefden ẓāhir übedīd [3a]olduḳda ḳābile-i ḳabūl-ı İlāhī ḳıbelinden teḳabbül ile zamān-ı ṣabāda lehv u luʿbdan ibā idüp raḍʿ-ı lebān olduġı zamānda bustān-ı dāye-i pür-vāye tevfīḳ-i saʿādet-refīk-i İlāhīden şīr-i ṣāf ve şeker-evṣāf ʿadl u inṣāf ve zühd ü ʿifāf içerdi ve ḫ̬ayyāṭ-ı bār-gāh-ı vaḥdāniyyet-i câme-i saʿādet-ṭırāz ve siyādet-iḥrāz-ı ẕāt-ı bī-enbāz-ı lāzımü'l-iʿzāzını dibā-yı ẓība-yı cūd u iʿṭāfdan biçerdi. Raḥm-ı raḥmet-i medār-ı māderden çadır-ı sipihr-i berīne vażʿ-ı ḳadem ideli ḫ̬urşīd-ı raḫ̬şān-ınūr-efşān ḳadr-ı ʿālīşān-ı saʿādet-nişānı ile dünyā münevver ve nesīm-i ḫ̬ulḳ-ı ʿazīm ve luṭf-ı ʿamīmi ile mesām-ı meşām ṣubḥ u şām muʿaṭṭardur. Medāyiḥ-i bī-ḥisāb ẕāt-ı saʿādet-me′ābında iṭnāb-ı eṭnāb niceye dek medd üiṭāle ve ciyād-ı aḳlām-ı ʿanberīn-fām mefāze-i bī-endāze-i tavṣīf-i ẕāt-ı şerīfinde tābuñı icāle

[315] "Biz seni ancak ālemlere rahmet olarak gönderdik.", Enbiya, 21/107.

[316] Senin namın varlık mushafının baş sayfasında yer alır
Senin adını taşımayan her defter bereketsizdir

Senin bedenin ālemin ruhu gibi ve ruhun ise cismin medarıdır
Akıl nazarında senin bedenin, ruhun tasvir edilmiş hālidir

Dinin bahçesi senin kılıç ve okunun ucuyla sulandı
Senin kılıç ve mızrak gibi bakışından sanki Kevser'den bir pınar oluştu

ḳılına ki ṭūṭī-i şīrīn-güftār ü şekker-ḫʷārḫāme-i bedāyiʿ nigār-ı ʿanberin-bār-ı müşkīn minḳār enāmil-i efāḍil-i kibār üzre ol ẕāt-ı ʿālī-tebār-ı saʿādet-āṣāruñ medh ü ṣenāsını tekrār ile her ne miḳdār şekker-ḫʷār-ı mużmār-ı iẓhār kemiyet-i feḍā´il-i vāfire ve ḫaṣā´il-i ṭāhiresinde ecille-i eḫille-i kirāmuñ kemmiyet-i kilk-i ḫoş-reftārına ḳadr-i ḳarīn-i irḫā ḳılına. Taḥdīd-i māḥiyyet-i faẓl ü rütbeti ve taʿdīd-i evṣāf-ı midḥatı ʿuhdesinden ḫurūc iḫtimāl-i muḥāldür. Ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve ʿalā ālihi'l-kirām ve ṣaḥbihi'l-ʿiẓām**[3b]** ve'l-mücāhidīn fi'llāh ḥaḳḳa cihādihi'l-bāzilin cehdehüm fi taṣfiyeti ṭarīḳi'l-ḥaḳ ve temhīdi ciḥādihi. Āmīn

Emma baʿd bu tesbīḥ ü ḥad ve vaḥīd-i ʿahd olan cerīde-i cedīde-i sedīde ve ḫarīde-i ferīde-ipesendīde ki cihāt-ı ḥüsn ü baḥāsı ʿadīde ve şeref-i mevżıʿı feżā'il-i maḳtūʿı cihetinden miṣāl-i sevād-dīde feyż-i Ḥaḳ ve faẓl-ı cevād-ı muṭlaḳdan āferīdedür. Ḥulle-i bāf berāʿat-ı berāʿat evṣāf-ı mū-şikāf ile tār ü pūd-ı belāġat-nümūd ḥarīr-i taḥrīrini nesce ve tīr-i ḥibr-ı berāʿat ile edā-yı bedāyiʿ-i meʿānīyi leṭāfet-meʿānī olan ẓurūf-ı ḥurūf-ı feżāḥat-mevṣūfını nesḥa bāʿiṣ bu olmuşdur ki ḥālā aṣḥāb-ı faẓl ü hüner raġbet ü meyl mertebesine neyl ve erbāb-ı maʿārif ü kemāle iḥsān ḫuṣūṣında teşmīr-i ẕeyl ve ṣarf-ı yevm ü leyl ile şöhre-i āfāḳ ve mekārim-i aḫlāḳ ü merāsim-i eşfāḳ ve vufūr-ı kerem ü infāḳ ile esīr-i ḳayd-i emlāḳ olanları sucūn-ı şucūn-ı ġamdan iṭlāḳ ve aṭvāḳ-ı luṭf-ı vücūd ile iʿnāḳ aḫrār-ı enʿāmı istirḳāḳ ile medḥ ü ṣenāya ẓāhirü'l-istiḥḳāḳ ve merātib-i semāḥat ü seḫāsı mümāṣil-i sebʿ-i ṭıbāḳ olduġına ıṭbāḳ olunan aṣḥāb-ı devlet-i ḳāhire ve erbāb-ı ṣavlet-i zāhireden muʿtemedü's-salṭanati's-seniyyeti's-sāṭiʿati'l-ʿOṣmāniyye ve mu´temeni'l-ḫilāfeti'l-celīleti'l-ḳāṭıʿatı's-sulṭāniyye ḳadri refīʿ ve ḫulḳı ḥasen dīn ü devlet ve mülk ü millete muʿtemed ü mu´temen **[4a]**seyf-i ḳāżıb riḳāb-ı eʿādī-ṣāḥib idi. Eyādī-i mebādı ṣamṣām-ı ḫūn-āşām-ı ehl-i İslām ḍırġām-ı

nihengi iltiḳām-ı hengām-ı ḍarb ü ḥarb ü intiḳām saʿādet-eṣer ferişte-siyer şihāb-ı ṣāḳıb devlet-mend-i keṣirü'l-meʿāṣir ve'l-menāḳıb hüner-ber-i şīr-i bīşe-zār-ı rezm üveġā-ı ʿaḍudu'd-devleti'l-ḳāhire muḥibbü'ş-şeriʿati'ṭ-ṭāhire edāma'llāhu Teʿālā eyyāme devletehu ve veḳāhu ʿān ṣadmeti'd-dehri ve ṣavletehu

Naẓm:[317]

تا بود در زیر این سقف بلند نقره کار کاه دی کاهی بهار وکاه شب کاهی نهار[318]

باددایم ذات بی همتای دهر آرای او در پناه عصمت حی کریم کردکار

Neṣr:[319] **Muşārunileyh-i** saʿādet-meʾāb deryā-dil ü devlet-mend-i kāmilüñ pertev-i ẕekā vü ẕekāsı bir mertebede tābān ü dıraḫşāndur ki, erkān-ı devletüñ ḳamusı meʾyūs nām unāmūs-ı salṭanat-ı saʿādet-meʾnūs-ı ʿOṣmāniyye'yi taḥrīk-i avāṣıf-ı rūzgār-ı zūr-kārdan ṣıyānet emrine anuñ feṭānet-i ḳāmilesine muḥtāc olduḳları muḳarrer ve reʾy-i raṣīn ve fikr-i metīn cuyūş-ı deryā-ḫurūş ḥevādiṣ-i ḥadiṣāta bir ḥışn-i ḥaṣīn sutūr olup tedbīr-i dil-peẕīr-i ʿālem-ārā ve fikr-i bī-naẓīr-i cihān-pirāsı pirāmen-i dāmen-i berāhin-i memālik-i İslāmiyye'den dest-i elem-peyvest ve Yeʾcūc-ı fiten-pest ve pençe-i şikence-i Mecūc-miḥeni şikest itmege sedd-i sedīd-i Sikender gibi dīvār-ı üstūvār-ınesīm-i ʿanber-şemīm ḫulḳ-ı kerīm ve ṣabā-yı cān-feẕā-yı luṭf-ı **[4b]** ʿamīmi ile hevā-i ġāliye-sā ve müşk-bār-ı ġonçe-i nev-ḫīz taʿyīn-i temeyyüzi būyından mesām-ı meşām-ı ʿālemiyān muʿaṭṭar ve pertev-i āfitāb efkār-ı ṣāḳıbesi ile zevāyā-yı dünyā münevver. Nāḳid-i baṣīr-

[317] naẓm F: beyt H.

[318] Bu yüksek tavanın altında gümüş sanātkarı olduğu sürece
Bazen kış bazen de bahar bazen gece bazen de gündüz

Senin eşsiz görüşlerin zatı daim olsun
Kerim ve diri olan Allah'ın ismetinin himayesinde

[319] neṣr H: -F

i başar-ı başīreti diḳḳat-i naẓar ve ḥiddet-i fikr ile şeb-i tārīkde mūy-ı bārīḳi ḳırḳ yarar ve zūr-ı bāzū-yı idrāk ü dest-bürd-i ḫāṭır-ı derrāk-ı nice ḥakīmān-ı Yunān ve feylesūfān-ı cihānı yorar.

Beyt:

رأی تو آفتاب و ضمیر تو عین عقل این صورتست روشن واین خود معنیست[320]

Neṯr:[321] Aṣḥāb-ı faẕl ü īḳāndan bir nāmdār-ı nā-murāduñ vaḳʿası düşse göñlüñi anuñ luṭfuña bağlar. Erbāb-ı ʿilm ü ʿirfāndan bir derd-mende tünd-bād-ı veḳāyi-i dehr-i pür-ḳahrdan ġubār-ı āzār irişse anuñ bāb-ı refīʿinde ağlar.

Naẓm:[322]

در روز رستخیز وقایع بزیر چرخ کس را بغیر عصمت او نیست التجا[323]

در موقعی چنانکه شود از مهابتش مدهوش عقل و هوش اولی العلم والحجا

Neṯr:[324] Bāb-ı saʿādet-meʾābı efāżıl ü aʿyāna maḥall-i vürūd ve fuḳarā vü żuʿafā cāy-i dürūd ve aṣḥāb-ı neġamāt ü elḥāna maḳām-ı ṣadā vü sürūd olmaġıla herkes ol ḥudūda vażʿ-ı ḫudūd itmege cān virür ve ḫaẕīre-i ḫaṭīre-i ḥimāsına dāḫil olan gūyā bihişt-i cāvidānīye girer bir faḳīriñ bāb-ı berīn-i saʿādet-ḳarīnine rūy-māl ile muḥaṣṣalü'l-āmāl olmaġa ṭoġrulsa aña egri baḳmaz ve erbāb-ı edebden bir dār-ḫᵕāh-ı kerem ricā itse sāʾir devletlüler gibi anı acı söz ile ṭatlı cānından bīzār idüp yaḳmaz.[5a]Leb-teşne-gān-ı

---

[320] Senin görüşün güneş ve senin gönlün aklın ta kendisidir
Senin bu yüzün aydınlık ve o kendisi kast edilendir

[321] neṯr H: -F

[322] naẓm F: Beyt H.

[323] Bu feleğin altında olayların çetin olduğu günde
Hiç kimsenin onun ismeti dışında sığınacağı yoktur

Öyle bir zamanda ki akıl dehşete düşer
İlim ve akıl sahiplerinin aklı hayrete düşer

[324] neṯr H: -F

bāde-i ṭaleb ü ḥaste-gān-ı peyġūle-i miḥnet u teʿabıñ ḥācetini luṭf u kerem ile revā ider. Ve ʿillet-i ḳıllet u iḫtiyācla dil-i bī-ġillini umāc olan faḳīr ve açlara merāsim-i merāḥim-i vāfiresi ile ilāc ü devā ider.

Ḳıṭʿa:

امید خلق بر آوار بمکرمت کو تو نیز مقرر است که در خود امیدها داری[325]

بده مراد فقیران بلطف تا بدهد امیدها که تو از حضرت خدا داری

Neşr: Ḳıtʿa-ı laṭīfesinüñ mażmūnı ile ʿamel ve aṣḥāb-ı ḥācātı dāʾimā li-vechi'llāhi Teʿālā muḥaṣṣalü'l-āmāl ider veliyy-i niʿmetimiz olan Pādişāh-ı rūbʿ-ı meskūn ṣāḥib-ḳırān-ı ẓafer-maḳrūn kāsīrü'l-ekāsire ve ḳāsımü'l-ḳayāṣire ḳahramānü'l-ḳurūm Sulṭānü'lʿArab ve'l-Acem ve'r-Rūm ḥāmī-i ḥavbezetü'l-İslām māḥī-i māʾṣerü'l-küfr ʿan ṣafaḥāti'l-eyyām ḥāfıẓ-ı şuġūrü'l-müslimīn ḳahramanü'l-māʾi ve't-tīn

Naẓm:

ملك تواضعت الملوك لعزته وأطاعه الإقبال والأقيال[326]

Neşr: Civān-baḫt-ı cihān-gīr-i İskender der-i gerdūn-serīr bānī-i mebānī-i cihān-bānı āfitāb-ı ʿālem-tāb kişver-i memleket-i rūstānı

Naẓm:[327]

خسرو خورشید رایت داور جمشید فر سرور گردون شکوه اسکندر دارا نشان[328]

انکه ببرون برد حکمش جبن رخسار سپهر وانکه دور افکند عدلش خم زا بروی کمان

---

[325] Halkın ümidi senin cömertliğinedir ki senin de
İçinde ümitleri taşıdığın kesindir

Fakirlerin muradını lutufla yerine getir
Ta ki Allah da senin O'ndan umduğun ümitleri versin

[326] O, kralların izzetine karşı boyun eydiği ve ikbal ve emirlerin kendisine itaat ettiği bir kraldır.

[327] naẓm F: beyt H.

[328] Görüşün güneşin Hüsrev'idir, Cemşid gibi adalet veren hakimdir
Bu acaib kainatın serveri, İskender'in nişanına sahiptir
Onun hükmü kimi dışarıya çıkarsa ve
Onun adaleti kimi uzaktaştırsa, o kişi yay ağzına takılan ok gibidir.

Neşr:Sulṭān-ı felek ḳader-gerdūn-ı vaḳār ḫāḳān-ı ʿālī-şān sipihr-i iḳtidār maẓhar-ı āyet-i kerīme-i **وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ**[329]Ḳayser-i vālā-efser gerdūn-ı serīr-i Cemşīd-ṣūver ḥaşmet-i Sikender naẓīr es-Sultānü'l**[5b]**–aʿẓāmel-emced es-Sulṭān Muḥammed Ḫān **لا**[330] **زالت سلسلة سلطنته متسلسلة إلى آخر الزمان**

Naẓm:[331]

زیر این نه رواق مینا فام چون شود گفته این همایون نام[332]

آید از هری یکی بجای صدا خلّد الله ملکه ابدا

Ol pādişāh-ı ʿālī-cāh bir ʿālem-penāh-ı saʿādet-dest-gāhdur ki, aḳlām-ı elsine ve elsine-i aḳlām meded-dūhur ve'l-ʿavām ṣaḥā′if-i şuhūr u eyyāmda medā′iḥ-i ẕāt-ı sutūde-ṣıfātları ile ṭūṭī gibi gūyā ve nefeḥāt-ı safāḥat-ṣıfāt-ı meʿāl-simātları mesām-ı meşām-ı subḥ ü şāmları gül gibi būyā olmuşdur

Naẓm:

دولت نهاده تاریک بر خاک آستانش نصرت گرفته نضرت از تیغ آبدارش[333]

گلزار دین شکفته از نوبهار عدلش دست ستم شکسته از کلک دُرنثارش

بنیان شرع محکم از رمح راست قدّش بهلوی ملک فربه از خامهٔ نزارش

---

[329]Rabb'in dilediğini yaratır ve seçer. Kasas, 28/68.

[330] Onun saltanatının silsilesi ahir zamana kadar daima sürsün.

[331] naẓm F: beyt H.

[332]Bu mavi renkli dokuz feleğin altında
Bu hümayun nasıl ad olabilir

Her bir yerden aynı sada geldi:
Yüce Allah onun mülkünü ebedi kılsın

[333] Devlet karanlık başını onun eşiğinin toprağına koydu
Onun parlak kılıcından aydınlık kazanarak zafere ulaştı

Adaletinin ilkbaharında dinin gülbahçesi goncalar açtı
Zulmün eli onun inciler saçan kaleminden kırıldı

Onun mızrağı andıran düz endamından şeriatın temeli sağlam
Mülkünün sırtı, onun ince kalemiyle daha güçlü

Neṯr: Ol şāh-ı deryā-yı dil ü Pādişāh-ı bī-muʿādil Ḥażretlerine, ʿāmme-i sādāt ü eşrāf cevānib ü eṭrāfuñ ḫayr duʿāların almaġa dāʿī olup:

Beyt: Seḫāda Ḥātem-i Ṭay defterini ṭayy itdi

Veġāda Seyyid Ġāzi ḥikāyetīn baṭṭāl

Neṯr: feḥvāsınca seccāde-i seḫāda Ḥātem'üñ cānı vardur ki anuñıla daʿvā-yı iştirāk ile ve fenn-i semāḥat ve ʿaṭāda bir ādem var mıdur? Bir adım andan ilerü gide.

Naẓm:

چون روزگار کار سمـــاحت بدو سپرد[334]

منسوخ شـد مأثـر دستـــور ملک ری

جامی که نعل اشهب دو هنگام او رسد

گردون چه گونه میل کند سوی تاج کی

[6a]Hengām-ı hengāme-i veġāda ve zamān-ı ḍarb u ḥarb u ġavġāda leyṯ ü esed anuñ iḳdāmına ḫased itmek muḥaḳḳaḳ ve sālik-i mehālik-i meʿārikde miṯāl-i kūh ṣebāt u ḳarārı vaḳʿa-ı ṭābūrede itdügi vaḳār ile muṣaddaḳdur. **وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ**[335] miṯāl-i bī-miṯāline imtiṯāl içün ibdāʿ vü inşā itdügi ḫayrāt-ı fāḫire **ان المباني تحكي تتمة الباني**[336] mażmūnı üzre vāḳıf olanlar ḳatında celāle-i şān vāḳıfe-i delīl ḫuṣūṣān isḳā-i sebīl içün ṭarīḳ-i Ḥaḳ'da tesbīl itdügi sāḳiye-i bāḳiyye ṣafā-yı ḫāṭır-ı ḫaṭīr-āb-ınaẓīr ve naḳā-i ṭūṭiyye-i ḳaviyye-i dil-peẕīrlerine istidlāle sebīl olup yolından ḫayr olduġını ẓāhir ü bāhir ve eṭrāf-ı cevānibde inşā buyurduḳları mesācid ü cevāmiʿ ve

---

[334]Zaman cömertlik işini ona tevdi ettiğinde
Rey Melikinin fermanının övüncü nesh olundu.
Ey Câmi boz atın nalı ulaştığında
Felek taca doğru ne şekil meyleder ki

[335]"Allah'ın sana verdiğinden (O'nun yolunda harcayarak) ahiret yurdunu iste.", Kasas 28/77.

[336] Binalar, ustalarının himmetini/çabasını anlatmaktadır.

meʿābid ü ṣavāmiʿ envāʿ-ı meḥāsin ü meʾāṣiri ḥāvī vü cāmiʿ ve envār-ı ḥayyiz-i ḳıbāb-ı meymenet-meʾābıñdan raḫşānde vü lāmiʿ ve medrese-i behiyye-i saʿādet-medār maṭmaḥ-ı enẓār-ı efāżil u aḫyār olduġı **كالشمس في رابعة النهار**[337]āşikārdür. **تقبلها الله بالقبول**[338] **الأسنى وكتب له الزيادة والحسنى** Ol ẕāt-ı şerīf ve vücūd-ı pür-cūd-ı saʿādet-elīf ve siyādet-redīf ḥāʾiz-i meʾāṣir ü mekārim telīd ve ẓarīf bu ḳadar şerāyif-i nuʿūt u evṣāf ile ittiṣāf üzre olıcaḳ mūşikāf olan ehl-i inṣāf[6b]bī-iḫtiyār aña firīfte olmamaġa mecāl olmaz. Ve şūr u şeʿġab-ı ʿaşḳ ü şevḳle şīfte olmamaġa yol bulmaz. Ol ṣāḥib-i devletüñ muḥabbet ve iḫlāṣı aʿmāḳ-ı ʿurūḳ-ı bedenime sārī ve ten-i bī-tāb u tüvānımda dem mecrāsında cārī olup evḳāt-ı ḫalāvetde ve ʿaḳāb-ı ṣalavetde duʿā-ı devām-ı eyyām ʿizz ü iḳbāllerine müşteġil ve fitīl-i ḳandīl-i bāl-i pür-melālim şirār-ı nār-ı inciẕāb ü inʿiṭāf ile müşteʿil ḫuṣūṣān maḥmiyye-i Edirne'de bu ʿabd-i faḳīr icrā-yı aḥkām-ı Seyyidü'l-enām ʿaleyhi efżalü'ṣ-ṣalat ve's-selām ḫıdmetine teʿāṭī üzre iken vezīr-i vird-intisāb ġurāb-ı ḫarābe-i nekāl ü ʿaẕāb ḫāşāk-ı vücūd-ı nā-būd-ı ḫabāṣet-ālūdı lehb u ġażab-ı pādişāhī ile ber-bād olan Ferhād Pāşā:

Mıṣrāʿ: Müselmān ola ol Firaʿūn ḥāşā

Neṣr:Bī-cürm ü günāh neṣebimi ʿazle ceddimi hezle tebdīl idüp geldügümde az ḳalmış idi ki, tāb-ı āteş-i faḳr u ıżṭırāb ile vücūd-ı miḥnet-ālūdum tābe-i ḥayret ü ġayretde mānend-i māhī ḳavrula ve ṣarṣar-ı inkisār u ʿavāṣıf-ı helāk ü bevār ile ḫırmen-i ḥayātım ṣavrula. Ol zamānda ol ẕāt-ı ʿalī-tebār ve devlet-mend-i saʿādet-şiʿār ḳullāb-ı himmet ile girdāb-ı miḥnetden beni ṭaşra çekdi. Ve bu toḫm-ı ḫayrı ki müṣmir-i ṣemerāt-ı dünyā vü āḫiretdür[7a]zemīn-i ḥayātında ekdi, ḳażā-i dārü's-salṭana ile behre-mend itmege

[337]Günün ortasındaki güneş gibidir.

[338] Allah en yüce kabul ile onu kabul buyursun ve ona büyük mükafat ve cenneti yazsın.

saʿy-i belīġ ve cidd-i bī-dirīġ idüp bī-iẕni'llāhi Teʿālā muḥaṣṣalu'l-murād ve mecbūru'l-fū´ād olduḳdan ṣoñra ḳażā-i ʿasākir ü ecnād ile mesrūr ü şād itmek ḫuṣūṣunda ʿināyet-i bī-ġāyet ile imdād buyurup ḳalā´id-i fevā'id-i mevā'id-i cūd u inʿāmı cidd-i cānıma ṭavḳ ve cezbe-i luṭf ü keremi dil-i bī-ġillime hezār şevḳ ile āsitān-ı ʿāli-şān ṣavbına sevḳ eyledi.

Naẓm:

زاحسان جود و لطفش طوقی بگردن جان زین طوق گردن جان هرگز مباد عاطل[339]

vefḳince ḥabīb-i emelim dest-i ecel ile çāk ve çeşm-i cihān-bīnim ṣarṣar-ı fenā ile pür-ḫāk olunca dest-i ümīdi dāmen-i niʿmetinden ayırmam ve sāye-i saʿādetinde bī-iẕnil'llāhi Teʿālā manṣıb ḳaydın ḳayırmam.

Beyt:

تا دامن کفن کم کشم زیر پای خاک تا ورنکن که دست ز دامن بدارمت[340]

Neṣr: Min baʿd daḫi inşā´a´llāhu Teʿālā **إذا بدأت بالإحسان أتمم وما الإحسان إلا بالتمام**[341] muḳteżāsınca ḥaḳḳımda nice iḥsān-ı ʿālī-şānı me´mūl ḥāṣılı esbāb-ı ẓāhirede aḥvālim elṭāf-ı ʿāliyyelerine mevkūldur. Öyle olsa bu ḳadar elṭāf-ı ḥadiṣe ve ḳadīmenüñ mevācib-i şükründen ḫurūc ẕimmet-i himmetime meṣābe-i deyn ve mertebe-i farż-ı ʿaynda olmaġın ilḳā-i mülhimü'l-ġayb[7b] ve iḫṭār-ı hātif-i lā-reyb ile **مِن جَانِبِ الطُّورِإِنِّي آنَسْتُ نَارًا**[342] vefḳince ḳalbime bu maʿnā ḫuṭūr itdi ki bāʿ-i ḳalīl ve naẓar-ı kelīl ü biżāʿat-ı müzcāt ve iẓāʿā-i evḳātıla ol kān-ı kerem ve ʿummān-ı şīyem nāmına bir kitāb-ı şerīf tertīb u te´līf idüp ʿunvān-ı ʿalī-şānı zer ü zīver elḳāb-ı cenāb-ı saʿādet-intisābları ile muṭallā ve ārāyiş-ı nām-ı nāmī ve ism-i sāmīleri ile muḥallā idem. Ta ḥibāl-i eyyām ve leyāl-i infiṣām ü infiṣāl bulup niẓām-ı ʿiẓām-ı riḍām-ı ʿālem-i ḫalel-gīr ve binā-yi finā-yi dünyā-yı raḫne-peẕīr olunca ṣaḥāyıf-ı eyyām ü şuhūr ve cennāt-ı

[339] Onun cömertlik ve lutfunun ihsanından canın gerdanına bir gerdanlık olmuştur, boynundaki bu gerdanlıktan can asla atıl olmayacaktır.

[340] Toprağın ayağı altındaki işkembelinin kefeninin eteğine kadar
Ta tuttuğu eli eteğinden çekmesin

[341] Bir iyiliğe başladığın zaman onu tamamla! Zira iyilik tamamlamakla olur.

[342] "Muhakkak ki ben, Tûr tarafından bir ateş gördüm.

ṣafaḥāt-ı aʿvām u duhūrda nām-ı nāmīleri ḫayr ile mesṭūr u meẕkūr ola. Anuñ içündür ki selāṭīn-i pīşīn-i firdevs-nīşīn ve ḫavāḳīn-i kişver-dīn-i saʿādet-ḳarīnüñ īrādları teżāʿīf-i teşānīf-i eʼimme emcādda ḫayr ile yād ve meḥāsin-ı ẕāt-ı nīk-nihād-ı ẓāhirüʾs-sedādları taʿdād olunduḳça rūḥ-ı pür-fütūḥları şād ve ravza-i cennet ve ḫāne-i raḥmet olan mezār-ı pür-envārları zevāyāsı ʿaṭāya-yı ʿavf ü ġufrān ile ābād olur. Öyle olsa ol itḥāfı ḫuṣūṣunda şedd-i ḫizām-ı ḫazm ve ihdāsı bābında ʿazm ü cezm olunan hediyye-i behiyye-i ʿilmiyyenüñ ne mevżuʿa muʿallaḳ ve ne fenden münemmaḳ olmaḳ münāsib olduġında teveḳḳuf-ı ṭārī ve tereddüd-i cārī olıcaḳ [8a]biʾl-āḫire sābıḳ-ı taḳdīr ve sāʾıḳ-ı meşiyyet-i ʿazīz-i ḳadīr lisān-ı Fārisīʹnüñ fārisi ve ribāʿ-ı ʿilm ü maʿrifet ḫārisi ve nihāl-i faż̈l ü kemāl ġārisi ve resāʾil-i fehm ü dāniş dārı ḥıbr-ı sāmī ve baḥr-ı ṭāmı şeyḫ-i nāmī ʿallāme-i kirāmı Mevlānā Cāmī ḥażretlerinüñ Şevāhidüʾn-nübüvve dimekle mevsūm kitāb-ı feżāʾil-mersūm leṭāfet-mevsūmları ki menbaʿ-ı miyāh-ı ḫavārıḳ ve iʿcāz ü menbit-i giyāh-ı şevāhid-i saʿādet-iḫrāz muṣḥaf-ı āyāt-ı beyyināt-ı ẓāhirüʾd-delāle mecmūaʿ-ı maṭbuʿa-ı ʿaẕīmetüʾl-ḳadr veʾl-celāl olup Resūl-i Ekrem ṣallaʾllāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ kelimāt-ı belāġat-simātından ʿaẕb u furāt-ı māʹüʾl-ḥayat-ı leṭāfet-çekīde ve ḥüsn-i siyāḳ-ı feṣāḥat-ittisāḳı aṣḥāb-ı fehm ü iẕʿāna ve erbāb-ı īmān ü itḳāna nisbet-i dīn-i mübīn-i İslām'a müceddid-i muḥabbet-ekīde olup dürre-i vücūd-ı fāyizüʾl-cūdları nisyān-ı ḥisān-ı arzū-resān-ı İlāhī ile ṣadef-i ʿizz ü şerefden be-dīdār ve ġurre-i ẕāt-ı sutūde-ṣıfāt-ı saʿādāt-āyāt-ı ʿamīmüʹs-saʿādātları tutuḳ-ı ufḳ-ı ḳadr ü iʿtibār verā-yi estār-ı esrār-ı Perverdigār'dan ʿarż-ı dīdār ve feyż-i envār itmekden muḳaddem olan zamāndan tā murġ-ı şehbāz-ı rūḥ-ı pür-fütūḥ-ı saʿādet-sünūḥ lāzımüʾl-ʿizāzları küngüre-i ṭāḳ-ı ʿālī-revāḳ şeref-i pür-şeref cennetde āşiyān-sāz olunca rişte-i [8b]vuḳūʿda intiẓām ve ṣaḥīfe-i ḥuṣūlde irtisām iden aḥvāl-i iʿcāz-meʹālleri ve Çehār-yār-i güzīn rıḍvānuʾllāhi Teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn ve sāʹir eʹimme-i işnā-ʿaşer ki evlād u aḥfād-ı Seyyidüʾl-beşer ve esbāṭ-ı saʿādet-nihād-ı nīk-nijād-ı imām-ı rūz-ı maḥşerdür. Aḥvāl-i şerīflerini müştemil ü müteżammın olup ve ḫilālinde naẓm olunan ḳıṣaṣ-ı pür-ḥişāş baʿż-ı kütüb-i vaʿẓ ünaşīḥa ve zübür-i ġayr-ı ṣaḥīḥadan cemʿ olmuş olmayup müselsel u muʿanʿan ṣıḥḥat ü sedādı müdellel u müberhen Sahīh-i Müslim, Buḫārī gibi ṣıḥḥat u sedādı şevāʹib-i iştibāhdan ʿārī kütüb-i ṣıḥḥat-intisābdan intiḥāb olunmaġıla temāyim-i ḥūr gibi levḥ-i dile tenmīḳ ü heyākil-i nūr gibi gerden cānibine taʿlīḳ ve cāḥid ü muʿānidi taḍlīl ü tefsīḳ olınacaḳ bir kitāb-ı müstetāb-ı müşkīn-niḳāb āyine-i

cemāl-i maḳāl-i bī-miṯāl-i ṣıdḳ-iştimāl وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ[343] Define-i rivāyāt-ı ṣıḥḥat-ʿāyāt ve sefine-i āyāt-ı ṣaḥīḥatü'r-rivāyāṭdür. Lākin sā´ir safāyin-i baḥr içinde gider bu ġarībdür ki bu sefine-i pür-sekīneden baḥr-ı ḫavārıḳ-ı ʿādāt cereyān ider. Elfāẓ-ı leṭāfetü'l-ḥāẓı dürr-i ṯemīn ve laʿl-i rengīn gibi leṭāfet-engīz meʿānī-i belāġat-meʿānīsi cān-ı şīrīn gibi ʿazīz nükāt-ı leṭāfet-simātı girişme-i şekker-lebān gibi dil-āvīz ve ġamze-i mehve-şān gibi siḥr-engīz olup her ne ḳadar manẓar-ı naẓar-ı iʿtibār ḳılınsa revā, belki aṣḥāb-ı feżā'il ḳatında rūḥ-ı revān ile ʿale's-sevādur.

[9a]Naẓm:

Nūr-ı ʿilm ile ṭoludurher kelām-ı kālimi

Nitekim envār-ı ʿilm ile dil-i ehl-i yaḳīn

Lafẓ-ı dürer-bārı ṭırāz-ı ḫāme-i mecd ü şeref

Noḳṭalar maʿnā yüzünde ḫāl-i bī-miṯl ü ḳarīn

Neṯr: Kitāb-ı mezbūr lisān-ı Fārisī üzre merḳūm olmaġıla ʿāmme-i ahālī-i Rūm intifāʿından maḥrūm olduḳları maʿlūm ve ber-muʿtad tercümesi daḫı maʿdūm olmaġın ḫāṭır-ı fāṭıra bu maʿnī hücūm itdi ki fā´idesini taʿmīm ve meʿānī-i laṭīfesini ervām daḫı taʿlīm itmek ile يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ[344] ol Nebiyy-i Kerīm-i bī-enbāzıñ şefāʿat-ı ʿalīyyesini iḥrāz içün ṣumm-ı ṣaḫūr-ı ʿibārāt-ı lisān-ı mezbūrda gevher-kān gibi mekān ṭutan meʿānī-i bedīʿatü'l-beyānunı tīşe-i kān-ken-i suḫān ile iḫrāc idüp menaṣṣa-ı lisān-ı Türkī'de cilve-nümā ḳılınmaġıla ṣaġīr ü kebīr me´deb-i meʿāni-i daḳīḳatü'l-merātibden behre-gīr olup yevm-i fezʿ-i ekberde bu ʿabd-i efḳaruñ daḫı saʿyı meşkūr ʿameli mebrūr olup ṣādīr olan ḳusūr dāmen-i şefāʿat-i Resūlu'llāh ile mestūr ve defter-i seyyi´ātım ḳalem-i ʿafv ü merḥamet ile mesṭūr olup muşāru'n-ileyh Ḥażretleri daḫı ʿayn-ı iʿnāyet-i İlāhiyye ile melḥūẓ ve niṣāb-ı bī-ḥisāb şefāʿatinden

[343] "Biz, ona hikmet ve hakla batılı ayıran (hüküm verme) yeteneği verdik.", Sāʿd, 38/20.

[344] "O gün ne mal fayda verir ne de evlat; ancak Allah'a kalbi selim (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur).",Şuʿara, 26/88-89.

maḥẕūẕ ve şevāyib-i ʿitāb u ʿiḳābdan maḥfūẕ ola. Ṣaḥāyıf-ı eyyām ü şuhūrda ḫayr ile meẕkūr olanlar ile olsa ol gevher-kān-ı[9b]faẕl ü ʿirfānı ḥakkāk-ı ṭabʿ-ı pür-noḳṣāna teslīm idüp eʿinne-i ṭıraf-ı ṭarafı anuñ muṭālaʿası ṭarafına ṣarf ve evʿiye-i bāl-i pür-melāl-i bā-iḫtilāli anuñ mülāḥaẓasına ẓarf itdüm. İki ay miḳdārı zamānda bi-ʿināyeti'llāhi'l-Mennān vebi-ḳaderi'l-imkān ṣūret-i ḥuṣūlda nümāyān olup hezār iʿtiẕār ile meclis-i saʿādet-evṣāflarına itḥāf olundı. Elṭāf-ı ʿālem-şumūllerinden meʼmūldür ki, Ḥażret-i risālet-penāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellemi iʿzāz ile ṣevāb-ı bī-ḥisābı iḥrāz buyurmaġı ḳaṣd buyurup tercüme ve tefsīrde her ne ḳadar taḳṣīr olundı ise añı muṭālaʿa ve iltifāta māniʿ ʿaddve bāb-ı ḳabūlü sed buyurmayalar ki ol iki ay ḫilālinde daḫi baʿż-ı eyyāmda ʿārıża-i remed destimi ḳaleme medd itmege māniʿ olmışdur.

والله الهادي وعليه إتكالي وإعتمادي[345]

Muḳaddime: Nebī ve Resūl lafıẓlarınuñ maʿnāsını ẕikr ü taḥrīr ve añа muteʿallıḳ olan umūru tasṭīrdedür.

Rükn-i evvel: Şol şevāhid ü delā'il ve muʿcizāt-ı celā'il beyānındadur ki, ol dürr-i yetīm ṣadef-i ʿizz ü şeref-i raḥm-ı raḥmet-medār-ı māderden çadır-ı sipihr-i berīne vaż'-ı ḳadem-i celālet-tevʼem itmedin nūr-ı ẓuhūrı āfāḳda işrāḳ itmiş ola.

Rükn-i ṯānī: Ol muʿcizāt-ı bī-müdānīnüñ şerḥ ü beyānı ḥaḳḳındadur ki [10a]vücūd-ı pür-cūd-ı saʿīd-i siyādet-nüvīdleri tutuḳ-ı ufḳ-ı buṭūn ve verā-ı estār-ı esrār-ı Ḫālıḳ-ı bī-çūnden ẓāhir ü be-dīd olduḳları zamān saʿādet-i Ḳurʼān'dan ser-i saʿādet-efserleri tāc-ı saʿādet-intāc-ı baʿṯ u irsāl ve iklīl-i celīl-i risālete taʿẓīm ü iclāl olınduḳları ḥāl-i saʿādet-meʼāle gelince ẓuhūr itmiş ola.

[345] Doğru yola ileten Allah'tır ve benim tevekkül ve dayanmam O'nadır.

Rükn-i ṣālīṣ: Ḥaḳḳıla bāṭıl mā-beynini fāriḳa olan umūr-ı ḫāriḳadan eḳall[346]-ı umūr-ı sāṭiʿü'n-nūr ḳāṭıʿü'ẕ-ẓuhūr beyān içün maʿḳūddur ki, zamān-ı baʿṣ ü irsālinden tārīḫ-i hicret-i saʿādet-encāmlarına dek mebde-i tevārīḫ-i İslām'dur ẓuhūr bulmış ola.

Rükn-i rābiʿ: Şol delā'il-i saʿādet-meḫā'il ve şevāhid-i celīletü'l-feżā'il beyānındadur ki, zamān-ı hicretden evān-ı hicrāna ve vaḳt-i muhāceret-ı evṭāndan ḫīn-i terk-i ʿālem-i ebdāna dek ẓuhūr ide.

Rükn-i ḫāmis: Ol ehille-i āsmān-ı delālet olan edille-i laṭīfe-i pür-celālet beyānındadur ki ezmīne-i mezbūreden zamān-ı ḫāṣṣa iḫtişāṣı olduġı maʿlūm olmaya veya murġ-ı rūḥ-ı pür-fütūḥ-ı saʿādet-iḫrāzları ḥaẕīre-i ḫaṭīre-i ḳuds ve aşiyān-ı saʿādet-nişān-ı ünse perrān olduḳdan ṣoñra ẓāhir olmış ola.

Rükn-i sādis: Şol kerāmāt-ı celīle beyānındadur ki, Aṣḥāb-ı Kirām ve aḥfād-ı ẕevi'l-iḫtirāmuñ eyādī-i saʿādet-mebādīlerinden ẓuhūr itmiş ola.

Rükn-i sābiʿ:[10b]Ki erkān-ı sābıḳaya tābiʿdür şol şevāhid beyān ider ki Tābiʿīn ve Tebeʿ-i tābiʿīnden ẓāhir ola.

Muḳaddime lafẓ-ı Resūl ve lafẓ-ı Nebī beynünde olan farḳuñ ve aña muteʿallıḳ olan umūrı beyānındadur:

Pertev-i ẕekā-i ẕükāsı nūr-ı āfitāb-ı ʿālem-tāb gibi teleʹlüʹ ü teveḳḳud ve teżāʿīf-i teṣānīf-i eʹimme-i dīn ve eṣnā-yı kelimāt-ı fużalā-i mutebahhirīnde ibdāʿ olunan cevāhir-i zevāhir-i ʿulūm ü meʿārifi tefaḫḫüṣ ü tefaḳḳüd üzre olup lafz-ı Nebī ve Resūl miyānuñda olan farḳ-ı daḳīḳa vuḳūf u vuṣūl ṭaleb-i feyāfisinde vefret-i ḫırṣ u vulūʿlateşne-leb olan neḫārīr-i aṣḥāb-ı fehm ü iẕʿān ve meşāhīr-i erbāb-ı ʿilm ü ʿirfāna maḫfi vü nihān digüldür ki, lafẓ-ı Nebī ol vücūd-ı fāyiżü'l-cūd-ı saʿādet-nümūdda

[346] eḳall F: ol H.

istiʿmāl olınur ki feżā'il-i nefsāniyye ve ḫaṣā'il-i rūḥāniyyeyi istikmāl idüp Melīk-i Müteʿāl celleani'ş-şibhi ve'l-miṣāl Cenāb-ı Celīlü'l-celāl ve ʿamīmü'l-ittifāḳ münezzehün anī'l-imlāḳ ve Ḥażret-i Ḫallāḳ ʿalel'l-iṭlāḳ ẓāhirü'l-istiḥḳāḳ bār-gāhına ʿibādet ü ṭāʿat ne ṭarīḳle olup rūy-ı meskenet ve çehre-i mes´elet ol dergāh-ı ʿālīde ne vech üzre mālide ḳılınup cebīn[11a] u cebhe-i tażarruʿ u enīñ bār-gāh-ı Rabbü'l-ʿālemīne ne ṭarz ü āyin üzre vaż ʿ olınur beyān olunup maʿbūd-ı ḥaḳīḳī cenābına cellet ʿaẓametuhū ne vechle ṭapılur ve ḳaṣr-ı bī-ḳuṣūr-ı dīn ḳavāʿid-i şerʿ-i mübīn üzerine ne ṭarz ile yapılur ve ṭarīḳ-i ḍalāl ve rāh-ı su´-i ḥālden ne üslūb üzre ṣapılur ve kūy-ı hidāyet ü reşād çevgān-ı himmet ile ne semt ile ḳapılur beyān eyleye. Ol şerʿi ümmete teblīġ ile me´mūr ve binā-yı serāy-ı nübüvveti tekmīl-i nüfūs-ı ṣadrına cülūs ile maʿmūr olduġı cihetden aña Resül daḫı tesmiyyet iderler. Şeyḫ-i ekber ü aʿẓam cāmīʿ-i cemiʿü'l-maʿārif ve'l-ḥikem **Şeyh Muḥyi'd-dīn-i ʿArabī** ḥaẓreti ḳaddesa'llāhu sırrahu'l-ʿazīz Futūḥāt'ıñ on dördünci bābında buyururlar ki Nebī şol kimesnedür ki aña ṭaraf-ı bā-şeref-i İlāhī'den vaḥiy nāzil ola. Ol daḫı bir şerʿi müteżammın ola **mūmā 'ileyh** olan Nebī anuñla ʿamel itmek lāzım ola. Eger āḫara teblīġ ile de emr olunmış ise aña Resūl dirler, ulu'l-ʿāzm şunlara ʿiṭlāḳ olınur ki, teblīġ-i şerāyiʿ ü aḥkām ile me´mūr olduġından mā-ʿadā ol şerʿe ittibāʿdan imtināʿ iden ʿanede-i enām ve ʿabede-i nefs-i nā-fercām ile cihād itmek emr olunup çirk-i şirk ile mütedennis olan muʿānidīni āb-ı dīn ile muṭahhir olan ʿābidīn gibi ednāsı vesāvis-i vesvāsdan taṭhīr itmekden [11b]mey´ūs ve şerīʿat-ı muṭahharaya ıżrār üzre ışrārları maḥsūş olıcaḳ çehre-i ḥāl ve ḍalāl-i me´ālleri miḫleb-i āzār-ı şimşīr-i āb-dār ile ḫırāş ve noḳṭa-i vücūd-ı mażarrat-alūdları ḫancer-tāb-ı sünnet ü kitāb ile ṣaḥīfe-i ḫākdan tırāş ile emr oluna. Nebī ve Resūl lafıẓlarınuñ maʿnāsında cihād ile me´mūr olmaḳ me´ḫūẕ degüldür. Peyġamberimüz gül-

i āl-i gülşen-i faẕl u kemāl ve semen-i çemen-i ʿizzet ü saʿādet-iclāl Ḥażret'i evā'il-i ḥāl-i saʿādet-me'āl ve mebādī-i zamān-ı meymenet-iḳtirān-ı baʿṯ ü irsālinde **وَمَا عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ**[347] ḫiṭāb-ı müsteṭāb-ı saʿādet-ḳarīni ile muḫāṭab olup ḫıdmet-i lāzımesini ancaḳ teblīġ-i aḥkāma ḥaṣr ve taʿlīm-i İslām'a ḳaṣr buyurmış idi. Āyet-i uḫrā daḫı **وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ**[348] buyurulup küfr ü īmān Rabbü'l-ʿalemīnüñ intifāʿı olmaduġı cihetden seyyān olduġı işʿār olunup ammā avāḫir-i ʿahd-ı hümāyūn ve eḳāṣī-i zamān-ı saʿādet-numūnlaruñda Cenāb-ı Rabbü'l-ʿibād ve ṭaraf-ı bā-şeref-i Melik-i cevāddan ḳıtāl ü cihād ile mükellef ve ẕāt-ı bī-enbāz-ı saʿādet-iḫrāz lāzımü'l-iʿzāzı ulu'l-ʿazmdan ḳılınmaḳ saʿādetiyle müşerref ḳılınup ġubār-ı fitne vü fesādı teskīn ve suyūf-i dīn-i metīni keskin idüp cevf-i pür-ḫavfları kān-ı kīn olan müşrikīn-i dūzaḫ-ı kemīn[12a]ḳatl ü ihlāk meslekine islāk ile emr olundı uḳtulü'l-müşrikīne kāffeten **وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ**[349] diyü ḫitāb buyuruldu.

Muʿcize: Bir fiʿl-i ḫāriḳu'l-ʿāde yaʿnī mecārī-i[350] ʿādetü'l-İlāhīyye-yi behiyyeye muḫālif ve senen-i sünen-i Rabbü'l-ʿālemīnüñ ḫilāfına muṣādıf bir emrdür ki, anuñ ṣaḥīfe-i ḥuṣūlde muḥarrer ve ṣuret-i vücūd ile muṣavver olmasına bāʿiṯ olan şāhid-i bezm-i risālet daʿvā idüp ben Allāh Teʿālā Ḥażret'i cānibinden mebʿūṯ peyġamberüm dimesine maḳrūn olduġı ḥālde ola ve aña ol zamānda muʿārażа-i ṣaḥīḥa ile muʿārażа ider kimesne bulunmaya. Ḳayd-ı evvele iḥtiyāc kerāmāt-ı evliyā-yı iḫrāc içündür zirā kerāmāt-ı evliyā muʿcizāt-ı enbiyānuñ ġayrı olup taʿrīfātda cemʿ-i efrād ve menʿ-i ġayr olmamaḳ taʿrīfe ʿaẓīm żarar ü ḍayr terettüb itmek muḳarrerdur. Ol ḳayd ile kerāmātuñ ḫurūcı ḥayyız-ı iştibāhdan dūr ve aṣḥāb-ı fehm ü iẕʿāna ġayr-ı mestūrdür ve ḳayd-ı

[347] Senin üzerinde apaçık bir tebliğden başka bir şey yoktur.
[348] "Ve de ki: hak, Rabbinizdendir. Öyleyse dileyen iman etsin, dileyen inkār etsin.",Kehf, 18/2.
[349] "Rastladığınız yerde onları öldürün.", Nisa 4/91.
[350] mecārī F: mecāzī H.

mezbūr ile istidrāc-ı maḵhūrān u merdūdān daḫı ḫāric ḳalur. Yaʿnī ẓulmet-i dey-cūr-ı fücūrda ḳalmış ve envāʿ-ı fısḳ ü meʿāṣīye teʿāṭīde şeyṭāndan sebḳ almış nufūs-ı ḥabīṯe deryā-yı şirrete inġimās ile şeyāṭīn-i laʿnet-ḳarīn anlara muʿīn olup baʿż-ı umūr-ı ḫāriḳa eyādī-i nikbet-mebādīlerinden ṣudūr itmek olurmış. Ammā ʿādet-i bā-saʿādet-i İlāhīyye bu vechle cārī olduġı [12b]şā´ibe-i iştibāhdan ʿārīdür ki ol maḳūle umūra cāsirīn olan ḫāsirīn daʿvā-yı nübüvvete iḳdām ve ol ḥıbr-i cesārete vażʿ-ı aḳdām itdükde ol maḳūle umūr-ı ḫāriḳa ile muʿcizāt-ı ḥaḳḳa beynini fāriḳa olmaġ içün umūr-ı meẕkūreye ḳudretleri münʿadim ve binā-yı miknetleri münhedim olup naḳd-ı iḳtidārlarını ol maḳūle fesād-ı ṣırfa ṣarfa imkān olmaya, farażā ṣādır daḫı olsa muʿāraża-ı ṣaḥīḥe ile muʿāraża ider kimesne bulunup ḥilye-i ṣıḥḥat usedāddan ʿāṭile olan daʿvā-yı bāṭılalarınuñ buṭlanını ṭarīḳ-i vāżıḥ ile iṯbāt ve mezraʿa-ı ḥāl-ı nikbet-me´āllerinde ʿale'l-ʿacel toḫm-ı feżāḥat u ḫacel inbāt olunmaġıla durūġ-ı bī-furūġları ẓāhir ve sāḥa-i ḳuds-ı nübüvvet ol maḳūle melʿūnlardan pāk ü ṭāhir ola. Bu daḫı maʿlūm olsun ki enbiyā-yi kirām ve rusül-i ẕevi'l-iḥtirāmuñʿaleyhim şerāyifü't-taḥiyye ve's-selām baʿżıāḫardan efḍal ü evlā ve erceh ü aʿlādur. **كما قال الله تبارك وتعالى تلك الرسل فضلنا بعضهم**[351] **على بعض**lākin falān filāndan evlādür diyü taʿyīn ṭarīḳi ile tercīḥ ve baʿżıñun baʿżdan fażīletini taṣrīḥ itmege şurūʿ-ı ḫilāf-ı meşrūʿ oldugına bina´en Ḥażret-i risālet-rütbet ṣalavātu'llāhi ʿaleyhi ve selāmuhū**لا تخيروا بين الأنبياءإلا من بعدي**[352]diyü işāret buyurur. Lākin şemʿ-i cemʿ-i rusül hādi-i reh-revān-ı[13a]ḥıbr-ı sübul bizüm peyġamberimüzi

[351]Yüce Allah'ın buyurduğugibi: "İşte bu peygamberlerden bazılarını bazılarından üstün kıldık.", Bakara, 2/253.

[352]"Benden sonra, peygamberler arasında ayırım yapmayın." Buhārī, Ebū Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Camiu's-Sahīh*, thk. Mustafa Dīb el-Buğā, Dārü İbnKesīr, Dımaşk-Beyrūt 1993,Husūmat, 1. (II/850).

ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem cümleden tafḍīl ve vücūh-ı evleviyyet ve rüchānını şerʿ ü tafṣīl idüp

Beyt:

هر چند انبیا همه پیش از تو آمدند چون بی روان همه بتو کردند اقتدا[353]

feḥvā-i ṣıdḳ-iḥtivāsını ḥüsn-i edā ve refʿ-i ṣadā ile beyān itmek cā´iz belki ol ḥisbe-i ḥasene ile taḳayyud ideñ müslim-i selīmü'l-iʿtiḳād niṣāb-ı bī-ḥisāb ṣevāb ü ṣavābdan ḥazz-ı evfer ü evfāya ḫā´izdür zirā anuñ cümle mürselīnden fażīleti muṣarraḥ u manṣūṣ ve binā-yı serāy-ı fażīleti merṣūṣdür nitekim buyurur **أنا سيد ولد آدم ولا فخر**[354].Ve ḥaber-i ḥayr-i āḫarda **أنا أكرم الأولين والآخرين على الله**[355]diyü buyurmaġıla faźl-ı bāhir ve rüchān-ı ẓāhirinden ḫalḳı āgāh ve zümre-i ḥāsire-i aṣḥāb-ı ʿuḳūl-ı ḳāṣıra ḫavāṭīrından izāle-i ġubār-ı iştibāh buyurmışlar. Ve ol ẕāt-ı sütüde-ṣıfātuñ risāle-i risāleti ʿāmme-i enām ve kāffe-i ḫavāṣṣ u ʿavāma şāmīl ve dūş-ısaʿādet-pūş-ı ʿabā-yı risālet-i ʿāmme naʿlini ḥāmil olup cemāl-i bā-kemāl-i ḥāli ve çehre-i bī-miṣāl baʿṣ ü irsāli zīb ü zīver-i nübüvvet cins ġayrı cins ve ārāyiş-i risālet-i cinn ü ins ile mutaḥallī vü mütezeyyin olduġı muteʿayyen olmaġıla ʿāmme-i enbiyādan mümtāz ve kāffe-i rusülden serfirāzdür. Ve daḫı maʿlūm olsun ki ol ġonce-i gülzār-ı belāġ bülbül-i bāġ-ı māzāġ çerāġefrūz-ı çeşm-i ehl-i bīniş ṭırāz-ı kār-gāh-ı āferīniş.

Beyt:

---

[353] Her nekadar bütün peygamberler senden önce gelmiş olsalar da
Revān gibi onların tamamı sana iktida etmiştir.

[354]"Ben Allah nezdinde gelmiş ve geçmişlerin en kıymetlisiyim.", Tirmizī, Ebū Īsā Muhammed b. Īsā, *Sünenü't-Tirmizī*, thk. Ahmed Muhammed Şākir vdğ., I-V, ŞirketüMektebeti ve Matba'ati Mustafāel-Bābī, Mısır 1962-1977, Menākıb, 2, (V, 587); Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-İmām Ahmed bin Hanbel*, thk. Şu'ayb el-Arnaūtvdğ., I-L, Müessesetü'r-Risāle, Beyrūt 1995-2001, IV, 330, 427.

[355] Tirmizī, Menākıb, 2, (V, 587); Dārimī, Abdullah b. Abdirrahmān, *Sünen,* thk. Huseyn Selīm Esedü'd-Dārānī, I-IV, Dāru'l-Muğnī, Riyad 2000, Mukaddime, 8 (I, 194)

[356]انکه رویش دهد اشکال حوادث راحلانکه روایش کند اجرام کواکب را نور

[13b]Neşr:نبي الأجل رفيع المحل[357]

Beyt:

[358]بشریکه بر ذات او سروری شده ختم مانند پیغمبری

Neşr: Nigīn-i nübüvvetüñ faṣṣı ve zümre-i mürselīnüñ efḍal ü eḫaṣṣı risāle-i risāletün ḫātem-i müşkīn-ḫitāmı olup dīn-i metīni ʿāmme-i edyān ü mileli nāsiḫ ve kāffe-i şerāyiʿ vü niḥāli fāsiḫ ḳadem-i saʿādet-tev´emi teblīġ-i şerāyıʿ ü aḥkāmda rāsiḫ olup andan ṣoñra ṭarīḳ-i risālet mesdūd ve ol baʿṣ olınduġı tārīḫden ṣoñra Nebiyy-i āḫar baʿṣ olınmaḳ iḥtimāli ʿıdād-ı muḥālātdan maʿdūd olup her kimesne ki ḥalḳa-i iṭāʿat u inḳıyādını gūşına ve ridā-i mutābaʿat ü mubāyaʿatını dūşına almayup ġıṭā-ı ḫaṭā ile taġaṭṭī ve imtiṣāl-i evāmir ü nevāhīden te´evvüb u tamaṭṭı idüp ḫāric-i dā´ire-i yaḳīne bir ḫaṭve taḫaṭṭī eyleye veliyy-i şeyṭān ve ʿadüvv-i Raḥmān olmaḳ muḳarrerdur. Farażā ol maḳūle-i melāʿīnüñ yedinden baʿż-ı umūr-ı ḫāriḳatün li'l-ʿāde ẓuhūr itse ʿamme-i aṣḥāb-ı īmāna lāzımdur ki, anuñ mekr ü istidrāc olduġına cāzim ve ḳatl ü ḳamʿına ʿāzim olup ḳādir olursa cünūd-ı şevket ü şöhretini hāzim ola.

Ḥikāyet iderler ki Firʿavn Nīl-i saʿādet-neyl ü meymenet-meyl ẕeyline varsa ʿādet-i İlāhīyye bunuñ üzerine cārī imiş ki her-bār ki ol melʿūn meşy u ḥareket ide, Nīl daḫı cereyān ider **[14a]**ve her-bār ki ol sükūn ide anuñ daḫı cereyānı gider imiş. Aṣḥāb-ı īḳāna nihān degüldür ki, bu emr-i ʿucāb ki müstetbeʿ-i iʿcāb-ı şeyḫ ü şābdur ki ol laʿīn-i bed-āyinüñ kerāmeti olıcaḳ degül belki Rabbü'l-ʿālemīnüñ mekri ve Ḫudā-yı bī-zevālüñ kemāl-i iżlāl-i ṭā´irinüñ ẕikridür ki bu musāʿadeyi müşāhede ile küfr ü ḍalāli rāsiḫ ü rāsī

[356] O ki başından geçen hadiselerin yüzüne şekil verdiği
O ki yıldızların (yök cisimleri) yüzüne aydınlık verdiği

[357] Büyük Nebi makamı yüce olan

[358] Peygamberlik gibi mührün zatına server olduğu beşer

ve ḥuḳūḳ-ı niʿmet-i İlāhīyyeyi nāsī ḳabūl-i hidāyetden baʿīd ve baġy u fesādı şedīd olup ve bu daḫı maʿlūm olsun ki Ḥażret-i ʿĪsā ṣalavātu'llāhı ʿalā nebiyyinā ve ʿaleyhi āḥirü'z-zamānda nüzūl idicek dīn-i metīn-i Muḥammedī ile ʿamel ve ol āyin-i saʿādet-ḳarīn üzre ḥükm itmege muḥaṣṣalü'l-emel olup şerīʿat-ı şerīfe-i Muḥammediyyeyi taʿẓīm ü tekrīm ḫamr u ḫınzīrı menʿ u taḥrīm idüp evṣān u aṣnāmı kesr ve vücūd-ı fesādın keşf ü ḥasr ider. Bu daḫı maʿlūm olsun ki, ol baḥr-ı zāḫir ve ol imām-ı hümām-ı fāḫir cāmiʿ-i cemiʿ-i meḥāsin ü mefāḫir bi-hasebi'ẓ-ẓāhir egerçi cümle enbiyā vü mürselīne āḫir ve ol semā'-ı risālet-saʿdı egerçi ʿālem-i şehādetde cümle enbiyā vü mürselīnüñ baʿdıdur ammā ʿālem-i ġaybda bī-şekk ü reyb

Beyt:

اگرچه اخری آمد بصورت مقدم بود واز جمله بمعنی[359]

Neṣr: muḳteżāsınca şehr-i nübüvvetüñ ġurre-i ġarrāsı ve nāṣiye-i fütüvvetüñ ṭurra-i muṭarrāsı olup kitāb-ı risāletüñ dibāce vü ʿunvānı ve [14b]miṣāl-i bī-miṣāl-i lāzımü'l-imtiṣāl baʿṣ ü irsālüñ ṭuġrā-yı ʿālīşān-ı leṭāfet-nişānı olduġı muḳarrer.

Beyt:

هنوز آدم میان آب و گل بود که شهنشاه اقلیم دل بود[360]

Neṣr: Beyt-i laṭīfi ṣaḥīfe-i laṭīfe-i cebīn-i mübīn-i ḥāl-ı saʿādet-me'ālinden muḥarrer

سبقوك تاریخا وأنت سبقتهم معنی فأنت السابق المسبوق[361]

feḥvāsı emr-i muḳarrer nitekim buyurur. **كنت نبيا وآدم بين الماء والطين**[362]ḥadīṣ-i saʿādet-tevrīṣ-i āḫarda **إني لعبد الله مكتوب خاتم النبيين وآدم لمنجدل في الطين**[363]buyurmuşlar baʿzı buleġā bu maʿnī-ibī-edā içün dimişlerdür ki,

---

[359] Her ne kadar görünüşte en son gelen ise de
Maʿna olarak herkesten öncedir

[360] Henüz Âdem su ve çamur arasında iken
O gönül ikliminin imparatoru idi (Şahinşah)

[361] Onlar tarih olarak senden önceler; fakat anlam olarak onlardan sen öncesin, dolayısıyla sen hem sâbık (önce olan) hem mesbūksun (sonra olan).

[364]**ألا بأبي من كان ملكا وسيدا وآدم بين الماء والطين واقف**

فذاك الرسول الأبطحي محمد له في العلا مجد تليد وطارف

أتى بزمان السعد في آخر المدى وكان له في كل عصر مواقف

أتى الانكسار الدهر يجبر صدعه فأثنت عليه ألسن وعوارف

إذا رام أمرا لا يكون خلافه وليس لذاك الأمر في الكون صارف

Mü'ellif-i kitāb ḥażretleri bu makāmda buyurmuşlar ki, **[365]كنت نبيا وآدم بين الماء والطين** dimenüñ beyānı budur ki, Rabbü'l-ʿizzet celle celāluhū ve ʿamme nevāluhū ḥażreti ezel-i azālde **[366]كان الله ولم يكن معه شيء** maḳāmında ol tecellī ki kendi ẕāt-ı şerīfine eyitdi: [15a]ʿālem aġyārdan ḫālī olup mevcūdātdan bir ferd olmadıġı ḥālde bir şān-ı muṭlaḳ-ı küllī ile tecellī itdi ki ol şān-ı cemīʿ-i şuyūnı cāmiʿ olup ol şānda şuyūn-ı muʿayyeneden baʿżıñ baʿż-ı āḫardan imtiyāzı yoḳ idi. Ve ol şān-ı muṭlaḳuñ maʿlumiyyeti mertebesine taʿayyün-i evvel diyü tesmiyet iderler ve ḥaḳīḳat-ı Muḥammediyye daḫı dirler sā'ir mevcūdātın ḥaḳāyıḳı ol ḥaḳiḳat-ı cāmiʿanuñ eczā´ vü tafāṣīlī olup sā´ir mevcūdātuñ ṣuveri ile vāḳiʿ olan tecelliyāt ol ḥaḳīḳat-ı Muḥammediyye ile olan tecellīnüñ intişār u inbiʿāṣıdür dimişlerdür. Ve ol ḥaḳiḳat-ı Muḥammediyenüñ vucūdı henüz ecsām ü ecsād mertebesine varmadın mertebe-i ervāḥda olduġı ḥālde bir cevher-i mücerreddür ki

---

[362]"Ādem henüz su ile toprak arasında iken ben peygamber idim.", Sehāvī, Ebü'l-Hayr Muhammed b. Abdirrahmān, *el-Mekāsıdü'l-hasene fī beyānī kesīrinmine'l-ehādīsi'l-müştehire 'ale'l-elsine,* thk. Muhammed Osman el-Huşt, Dāru'l-Kitābi'l-Arabī, Beyrūt 1985, I, 521-522.

[363] "Ben hatemü'n-nebiyyin olarak Allah'ın kulu olarak yazılmış iken Ādem daha çamur idi."

[364] Dikkat babam kral ve lider iken
Âdem henüz toprak ile su arasındaydı

İşte o Mekkeli resül Muhammed'dir
Onun yüce mertebeleri asil bir şerefi vardır

Son zamanlarda mutluluk getirdi
Her çağda onun durakları vardır

[365]"Ādem henüz su ile toprak arasında iken ben peygamber idim.", Sehāvī, Ebü'l-Hayr Muhammed b. Abdirrahmān, *el-Mekāsıdü'l-hasene fī beyānī kesīrin mine'l-ehādīsi'l-müştehire 'ale'l-elsine*, Beyrūt 1985, I, 521-522.

[366] Allah var iken hiçbir şey yok idi.

Ḥażret-i risālet-penāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ol cevherden gāhī ʿilm gāhī rūh ve tāreten nūr diyü taʿbīr buyururlar. Baʿżı eḥādiṯ-i şerīfede **أول ما خلق الله القلم**[367] ve baʿż-ı eḥādiṯ-i saʿādet-tevrīṯde **أول ما خلق الله نوري**[368]buyurmuşlardır ve baʿż-ıāḫarda **أول ما خلق الله روحي**[369] buyurmışlardur. Mü´ellif ḥażreti buyururlar ki ʿibāratda iḫtilāf iʿtibārda iḫtilāfdan nāşīdür cümleden murād şey´-i vāḥiddür zirā evveliyet-i ḥaḳīḳa müteʿaddide olınmaḳ mümkin olmaz. İmdi cümleden murād şey´-i vāhidolmaḳ lāzım geldi. Sā´ir ḥaḳāyıḳıñ ṣūret-i vücūdları ol ḥaḳīḳa-i celīlenüñ ṣūret-i vücūdundan müyesser olup[15b] **شيئا فشيئا مرتبة فمرتبة**[370]tā ṣūret-i cismāniyye ve hey´et-i ʿunsuriyye-i insāniyyeye gelince ki ol silsilenüñ mebde-i Ḥażret-i Ādem ʿaleyhi's-selāmdan müteselsil olmışdur. Öyle olıcaḳ Ādem ʿaleyhi's-selām ve sā´ir enbiyā-i ʿiẓām mādem ki vücūd-ı pür-cūdları ḫilʿat-ı ḫilḳat-i cismāniyye ve zīver-i ṣūret-i cesedāniyye ile müktesī olmayalar tāc-ı pür-ibtihāc-ı nübüvvetile ilbās buyurmadılar. **Ḥażret-i Muḥammed** ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem cümlenüñ ḫilāfına mülābis ki, mertebe-i rūhāniyetde bi'l-fiʿl nübüvvet ile tebşīr olınup taḫt-ı ʿālī-baḫt-ı risālete iclās buyurdılar ve cümle şerāyiʿ ü aḥkām fi'l-ḥaḳīḳa anuñ aḥkāmı iʿtibār olunup cemiʿ-i enbiyā-ı ʿıẓām her ʿahd-ı hümāyūn ve ḳarn-ı meymenet-maḳrūnda anuñ nüvvāb-ıḫulefāsı iʿtibār olınmışdur. Niteki kendi zamān-ı saʿādet-iḳtirānlarında **Ḥażret-i ʿAlī** ve Muʿāż'ı ṭaraf-ı ḳarīnü'ş-şereflerinden teblīġ-i aḥkām ve tebyīn-i ḥelāl ü ḥarām içün cānib-i Yemen'e irsāl buyurmışlar idi. **Pes** cümleşerāyiʿ-i şerīfe ol Ḥażret-i ʿālī-rütbetüñ şerʿi olup

[367]"Allah'ın ilk yarattığı kalemdir.", Ebū Dāvud, Süleymān b. el-Eş'as, *Sünenü Ebī Dāvud*, thk. Şu'ayb el-Arnaūt vdğ., I-VII, Dāru'r-Risāleti'l-Ālemiyye, Dımaşk 2009,Sünne, 17, (VII, 86), Tirmizī, Kader, 17 (IV, 457).

[368]"Allah'ın ilk yarattığı şey benim nurum idi.", Muhammed Nasıruddin el-Elbānī, *Silsiletü's-Sahīha*, Mektebetü'l-Ma'arif, Riyad, ts., I, 820.

[369]"Allah'ın ilk yarattığı benim ruhum idi.".

[370] Az az, mertebe mertebe.

nüvvāb-ı kām-yābı ile eḳālīm-i arża bi’ṭ-ṭūl ve’l-ʿarż irsāl olınmış ḥükmündedür. Nihāyetü’l-emr ṣoñradan her resūl-i kerīm ve her nebiyy-i lāzımü’t-taʿẓīmüñ ümmetine münāsib olan furūʿ-ı ʿilm-i İlāhī iḳtiżā itdügüne göre ḥükm ü meṣāliḥ vefḳince nesḫ olınacaġı nesḫ[16a]veibḳā olınacaġı ibḳā olınmışdur. İcmāʿ bunuñ üzerine münʿaḳid olmışdur ki, enbiyā-iʿıẓām ve rusül-i ẕevi’l-iḥtirām cümle beşerden fāḍıl olup aṣl evliyā-ı kirāmdan bir veliyy-i velāyetvelāyete her ne mertebede vālī ve kişver-i kerāmetde ḳademi her ne mertebede rāsiḫ ve kaʿbı her ne derecede ʿālī ḳadd u bālā-yı ḥālī ḥilye-i maʿārif-i behiyye ve zīver-i ʿulūm-ı İlāhiyye ile ḥālī ḥabīb-i bī-ʿayb ve fażl ü kemāli nuḳūd-ı pür-sūd-ı saʿādet-numūd fünūn-ı gūn-ā-gūn ile mālī olup aḥvāl-i ḥaḍarāt-i ḫamsine vāḳıf ve eṭvār-ı ḫaṭarāt-ı nefsiñ cemāl-i icmālinden ḳınāʿ-ı eşkāli kāşif daḫı olursa enbiyā-i ʿiẓām ve rusül-i zevi’l-iḥtirāmuñ şeref-i ġurāf-ı şerefine irmek ve ḳaṣr-ı bī-ḳuṣūr fażl-ı mevfūr ve mecd-i nā-maḥṣūrları dervāzesine girmek muḥāldur. Baḥr-ı ṭāmī ve ḥıbr-ı sāmī ve mürşid-i nāmīve Şeyḫ-i ʿazīz-i kirāmī Ḥażret-i **Bāyezīd-i Bisṭāmī** ḳuddise sirruhu’l-ʿazīzve eḥalluhū bi-keremihifī ḥırzihi’l-ḥarīz āḫirü nihāyātü’ṣ-ṣıddīḳīn evvel-i aḥvālü’l-enbiyā diyü buyurulmış ve ol ismi ferīḳ-i saʿādet-refīḳüñ miyānuñda olan farḳı bu vech ile ṭuyurmışdur. **İbn ʿAṭā** raḥmetu’llāh ʿaleyhi daḫı buyurur silk-i evliyā-i ʿıẓāmda intiẓām üzre olan baʿż-ı fuḥūlden velāyet nübūvvetden efḍal olmaḳ ki menḳūldur egerçiki kelām-ı maḳbūldur ammā ẓāhirinden maʿdūldur. Andan murād budur ki, enbiyā-i ʿıẓāmdan her nebīde iki cihet vardur bir cihet-i velāyet ki nübüvvetüñ bāṭını olup [16b]visāṭat-ı melā´ike-i kirām ile Cenāb-ı Melikü ʿAllām’uñ mişkāt-ı envār-ı fażl-ı bisyār ve miṣbāḥ-ı esrār-ı saʿādet-āṣār-ı ʿulūm-ı bī-şumārından iḳtibās-ı leṭāyıf-ı bī-ḳıyās idüp ḥadīḳa-i enīḳa-i ḥikem-i İlāhiyye’den ictināları ve ʿaḳāyıḳ-ı ḥaḳāyıḳ ü daḳāyıḳı iḳtināları ve nuḳūd-ı pür-sūd-ı

şerāyiʿ vü aḥkāmı telaḳḳīleri ve meṣāʿid ü merāḳi īcād ü iʿlām ve medāric ü meʿāric-i rü´yā vü ilhāma teʿālī vü teraḳḳīleri ol cihet-i iʿtibārları ile olup cihet-i uḫrā cihet-i nübüvvetdür ki ol cihet-i nübüvvetüñ ẓāhiri olup taḥṣīl itdükleri cevāhir-i zevāhir-i fāḫire tefāṣīl-i aḥvāl-i dünyā vü āḫireti ümmet-i ʿālī-nehmetlerine zīver-gerden u gūş ve deryā-yı bī-intihā-i ḥikmet ve ʿummān-ı bī-pāyān-ı şerīʿatdan ol leb-i teşne-gān bāde-i ṭalebi ẓurūf u ḥurūf-ı kelām-ı belāġat-mevṣūf ile cürʿa nūş itdükleri ol cihetle olup içlerinden miṯāl-i behāyīm beydā´-ı nāpeydā´-ı ıḍlālde ḥā´ir u hā´im olan ḳavm ḥamāḳat-ı ʿalāyımı miḳraʿa-i neṣā´iḥ-i ṣāliḥa ile taḳrīʿ ve netīce-i behīce-i ṣalāḥ ü sedādlarını muḳaddimāt-ı hidāyet ü irşāda tertīb ü tefrīʿ o cihet iʿtibārı iledür. Aṣḥāb-ı ʿuḳūl u efḥām**كالشمسفي أوقات الهواجر**[371] rūşen ü ẓāhirdür ki ol cihet ki Rabbü'l-ʿālemīn ile muʿāmeleye ālet ve ol bār-gāh-ı berīn-i saʿādet-ḳarīnünden istifāḍaya bāʿiṯ olur **[17a]**birḥālet ola maḫlūḳ ile muʿāmeleye bāʿiṯ ve ümmetle muḳāveleye sebeb olan cihetdenerceḥ u evlā ve efḍal u aʿlādurandan lāzım gelmez ki velī Nebī'den rāciḥ ola nitekim kīse-i ʿuḳūl ü efhāmı nuḳūd-ı ʿilm u maʿrifetden tehī ve ḳuṣūr-ı dāniş u bīnişleri aḳṣā-yı ġāyāta müntehī olan ḳāṣırīn u ḫāsırīnden baʿżı ile tevehhüm itmiş ve idrākda ḳuṣūrından bu vādīye gitmiş ḥāṣıl-ı kelām ve ḫülāṣa-i maṭlab ü merām budur ki Nebīde cihet-i velāyet sā´ir evliyāda olandan ekmel ü ecmel vech üzre ḥāṣıldur. Ve cihet-i nübüvvet anda serīrdür imdi velāyet nübüvvetden rāciḥ olmaḳdan velī nebīden rāciḥ olmaḳ lāzım gelmez.

Baʿż-ı kirām-ı ʿārifīn ʿinān-ı cevād-ı kelāmlarını bu ṣavbe ṣārifīn olup

[371] Öğlen vakitlerindeki güneş gibidir.

إذاسمعت احدا من أهل الله أو ينقل إليك عنه أنه قال الولاية أعلى من النبوة ، فليس يريد ذلك الا أن ولايةالنبي[372] أعلى من نبوته أو يقول أن الولي فوق النبي والرسول فأنه يعني بذلك في شخص واحد وهو أن الرسول من حيثهو أنه ولي أتم منه من حيث أنه نبيا ورسول لا أن الولي التابع له أعلي منه diyü buyurur.

لامناقشة فيالإصطلاح[373] muḳaddimesi müsellemedür cihet-i velayet ve cihet-i nüvüvvetün mecmūʿunuñ ismini. Bir şaḫṣ nübüvvet vażʿ itse ẓāhir budur ki cihet-i velāyetden ol mecmūʿ ki [17b]nāmı nübüvvetdür rāciḥ olduġı muḳarrerdür. İmdi bu ḫuṣūṣda nizāʿ ıṣṭılāḥa rāciʿ olur. Şol kimesne ki nübüvvetden yalñız cihet-i nübüvveti irādet ider velāyet nübüvvetden rāciḥdür der. Ve şol kimesne ki nübüvvetden mecmūʿ-ı ciheteyn-i velāyet ve nübüvveti irādet ider nübüvvet velāyetden rāciḥdür dise ḥaḳḳ-ı ḳāṭıʿ ve ṣavāb-ı sāṭıʿdur. Ḫᵛāce Muḥammed bin ʿAlī Tirmizī ve Şeyḫ Saʿdü'd-dīn-i Ḥamevī kelāmında نهاية الأنبياء بداية الاولياء[374] lafẓı ki vāḳiʿ olmışdur ẓāhir budur ki murādları budur ki enbiyānuñ şerāyiʿı evāḫir-i ḥāl ve eḳāṣī-i zamān-ı baʿṣ ü irsāllerinde mertebe-i kemāle ittiṣāl ider. Nitekim Peyġamberimüz ʿaleyhi selāmu'llāhi

ما تعاقب الأيام والليال وما تناوب الدبور والشمال[375] evāḫir-i sinn u sāllerinde اليوم أكملت لكم دينكم[376] diyü buyurdılar. Ammā evliyā evā'il-i emr ve mebādī-i ʿömürlerinde ʿurve-i vuṣḳā-i şerʿ-i şerīf ʿalā vechi'l-kemāl teşebbüs itmedin riyāz-ı ḳalbine nesāyım-ı maʿārif-i İlāhīyye tenessüm ve gülşen-i āmālinde ġonce-i murādı tebessüm itmege mecāl olmaz. **Meşelā** aḥkām-ı şerʿiyye ve şerāyiʿ-i merʿiyyenüñ baʿżı Peyġamberimüz ḥażretine ʿaleyhi efżalü'ṣ-ṣalavatü ve's-selām, Mekke-i Mükerreme'de nāzil olup baʿż-ı āḫarı

---

[372] Ehlu'llah'dan birisinin velayetin nübüvvetten daha üstün olduğunu, nakleden veya söyleyen birisini işittiğinde o sadece bizim zikrettiğimizi kastetmektedir ya da velinin nebi ve resülden daha üstün olduğunu söyleyen kişi bunun aynı tek bir şahısta olduğu zamanı kastetmiştir. Onun kastettiği de şudur: Resul veli olması bakımından nebi ve resul olma vasfından daha üstündür. Resüllüğe tâbi olan velilik ondan üstün anlamında değildir.

[373] Istılahlarda tartışma yoktur.

[374] Nebilerin son hâli, velilerin başlangıcı.

[375] Gece ve günler bir birini kovaladığı sürece batı ve kuzey rüzgarları birbirlerinin ardı sıra gelinceye kadar

[376] "Bugün size dinizi tamamladım.", Maide, 5/3.

Medīne-i Münevvere'de nāzil olmış ve kemālini anda bulmışdur āḥād-ı [18a]ümmetden bir kimesne velāyetden behreye fevz-i murād idünse yalñız Mekke-i Mükerreme'de nāzil olan aḥkāmıla ʿamel itse Medīne-i Münevvere'de nāzil olana iltifāt itmese ḳaṭʿā ṭarīḳ-i ḥaḳḳa sālik ve nişāb-ı velāyete mālik olmaġıla mecāl olmayup inkār iderse ḫūd-kāfir ve hālik olmaḳ muḳarrerdur. İmdi velīnüñ evā'il-i velāyetinde ḥāli böyle gerekdür ki nebīnüñ evāḫir-i ḫālinde tekmīl itdügi şerʿi ḳabul ide.

Rükn-i evvel

Şol şevāhid-i ḫāriḳün li'l-ʿāde ve delā´il-i ẓāhiretü's-saʿāde beyānındadür ki[377] ol dürre-i ṣadef-i risālet ve ġurre-i burc-ı feṣāḥat u besālet ḥażretlerinüñ vilādet-i ʿaliyyelerinden muḳaddem vāḳıʿ olmış ola.

Ḥikāyet olınur ki ʿIrbāż bin Sāriye radıya'llāhu ʿanh, rivāyet itmiş ki, Ḥażret-i risālet-penāh ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem buyurmışlar ki: "Rabb-ı ʿizzet yanuñda benüm nāmuma Ḫātemü'n-Nebiyyīn olmaḳ ḫātemi ḳazılmış ve benüm ismüm ol ʿunvānıla ḥużūr-ı ḥażretinde yazılmış idi. Şol ḥāldeki henüz Ḥażret-i ʿĀdem ʿaleyhi's-selāmuñ cesed-i bī-ḥasedine Ḥażret-i Melīk-i Subbūḥ feyż-ı ʿaṭiyye-i behiyye-i rūḥ itmiş degül idi ve ben mişkāt-i ʿulūm-ı Rabbü'n-nāsdan iḳtibās itdügüm üzre kendü ḥālimi size mebde'inden müntehāsına dek iʿlām ve sıdḳ-ı daʿvā-yı ṣıdḳ-iḥtivāya delālet itmek içün ṣaḥrā-yı beyānda naṣb-ı iʿlām ideyim. Evvelā cedd-i emced-i buzurġ-vār ve [18b] eb-i müşfiḳ-i ḫullet-şiʿārım Ḥażret-i İbrāhīm ʿaleyhi's-selām Rabbü'l-ʿizzet cenābına duʿā idüp **رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ**[378] diyü benüm farḳ-ı farḳad-ı sāyem tāc-ı pür-ibtihāc-ı risāletle mütevvec olunmaġı ricā ve ḥāl-ı meymenet-me´ālim

[377] ki F: -H.

[378] "Ey Rabbimiz! Onlara, içlerinden senin āyetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir peygamber gönder:", Bakara, 2/129.

muḳaddimāt-ı baʿṣ u irsāl ile mürevvec olunmaġı istidʿā idüp. Baʿde Ḥażret-iMesīḥ lisān-ı faṣīḥ ile basṭ-ı maḳāl-ı fasīḥ buyurup

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَد[379]diyü buyurmışdur.Yaʿnī Yā Benī İsrā'īl ben size Melik-i Mutaʿāl celle ʿani'l-eşbāh ve'l-emsāl cānibinden baʿṣ ü irsāl ve esbāb-ı ḥāl-ı saʿādet-iştimālim merāsim-i risāletle itmām u ikmāl olunmış Allāh Teʿālā ḥażretinüñ bir bende-i ṣādıḳü'l-bāliyim benden muḳaddem Ḥażret-i Mūsa ʿaleyhi's-selāma nāzil olan Tevrat-ı saʿādet-āyātı taṣdīḳ ve anuñ ḥaḳīḳatini tamām taḥḳīḳ itdügüm ḥālde ve size bu mevhibe-i celīle-i kübrā ve bu saʿādet-i behiyye-i cemīle-i ʿuẓmā ile bişāret ve bu maṭlab-ı celīl ve maḳṣad-ı ʿadimü'l-ʿadīl sizüñ ḥaḳḳıñuzda sünūḥ ve ẓuhūr idecegine işāret idici olduġım ḥālde ki benden ṣoñra Āḥmed nām esbāb-ı risālet-i kāmil ü tām ve miṣāl-i bī-miṣāl-i risālet-i kāffe-i ḫavāṣṣ u ʿavāmma **[19a]** şāmil ü ʿām bir resūl-i vācibü'l-iclāl baʿṣ u irsāl olınur. Ve māderüm Āmine'ye bir rü'yā vāḳıʿaolup şöyle görmüş idi ki: "Kendinden bir nūr suṭūʿ u ẓuhūr ider ki ol nūr-ı bī-fütūrüñ vāsıṭasıyla ʿālem bir mertebede rūşenāyı taḥṣīl ider ki Şām-ı cennet-maḳāmda olan ḳuṣūr-ı bī-ḳuṣūr aña mer'ī vü manẓūr olur." didi.

Ve yine rivāyet olınur ki Tevrāt'a Sebʿīn dimekle meşhūr nüsḫa-i Tevrāt'dan ki aḥbār-ı Yehūd'dan ol nüsḫanuñ ṣıḥḥat u sedādına ittifāḳ iden kimesneler yetmiş olmaġıla vuṣūḳ u iʿtimādda ol nüsḫayı aḳṣā-ı ġāyāta yetmiş ve şevā'ib-i iştibāh anuñ muvāfıḳ-ı ṣavāb olmasından zā´il olup gitmişdür, Sifr-i Ḫāmis'den cüz-i ṯānide bir āyet-i saʿādet-ġāyet vāride olmış ki anuñ lisān-ı ʿArabī ile tercümesi budur:

[379] "Ey İsrailoğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim, demişti.", Saff, 61/6.

إني مقيم لهم نبيا من بين إخوتهم مثلك وا جرى قولي فيه ويقول لهم ما أمرهبهوالرجل ال ذىيقبل قول النبيعَلَيْهِ السلامالذى يتكلم با سرمى فانتقم منه Yaʿnī Rabbü'l-ʿizzet Ḥażreti, **Ḥażret-i Mūsa** ʿaleyhi's-selām ile kelām buyurup ol Nebīyy-i Celīlü'ş-şānı ḫiṭāb-ı müsteṭābına taḫṣīṣ ve ʿulūvv-ı şān-ı saʿādet-nişānına taṣrīḥ ü tanṣīṣ buyurup taḥḳīḳen ben Benī İsrā'īl'e kendi birāderleri evlādından **yaʿnī** cedd-i emced-i buzurg-vārları **Ḥażret-i Yaʿḳūb** ʿaleyhi's-selāmuñ vālid-i mācid-i müstecmiʿü'l-**[19b]**meḥāmidi olan İsḥāḳ'ı bā-istiḥḳāḳıñ birāder-i cān-berāberi**İsmaʿil bin Ḫalīl** ʿāleyhim mina'llāhi'l-celīl şerāyifü't-tahiyyeti ve't-tebcīl evlādından bir nebiyy-i ḫāṭīr ve bir Resūl-i ṣavāb-ı bī-naẓīr iḳāmet **yaʿnī** irsāl itdüm ki ol nebiyy-i nebīh saña şebīh ola ḳavl-i ʿamīmü'ṭ-ṭavl ve ḳelām-i ʿazīzü'l-ḥavlimi ol Resūl'de icrā idüp emrime kemāl-i imtiṣāli ẓāhir ve zeyl-i ḥāli şevāyib-i tüvānīvü taḳṣīrden pāk u ṭāhir olup her ne emr idersem Benī İsrā'īl'e īṣāl ve ol bābda min cemīʿi'l-vücūh terk-i musāhele ve ihmāl ider. Şol fevādif ü iʿtiyādı ġılāf-ı ḫilāfda mestūr ve ʿilm-i celī vü ezelī üzre nāmı defter-i aṣḥāb-ı ḫıẓy u ḫıẓlānda mestūr ve miṣdāḳ-ı āyet-i saʿādet-ġāyet**وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ**[380]olup nāmumıla gūyā olan Resūl'ün īṣāl itdügi emr-i ʿālī-ḳadrimi ḳabūlde tereddüd ve iṭāʿat u işāret-i celīlemde teşerrüd ü temerrüd ideni şīr-i şimşīr-i intiḳāma iltiḳām itdürmek muḳārrerdur, dimek olur.Va'llāhu Teʿālā aʿlem. Vech-i velāyet budur ki **Ḥażret-i Mūsā** ʿaleyhi's-selāmdan şoñra **Ḥażret-i İsmāʿīl** evlādından iki cihān faḫri **Muḥammed Muṣṭafā** ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellemden ġayrı kimesne daʿvā-yı nübüvvet itmemişdür. Ve yine ḥuḳūḳ-ı Nebī ʿaleyhi's-selām buyurmışlar ki,**[20a]** **جاء الله بالبيان عن جبل فارانوامتلأت السموات من**[381]

[380] "Bir kimseye Allah nur vermemişse artık o kimsenin aydınlıkta nasibi yoktur." , Nur, 24/40.

[381] Allah delili Faran Dağı'ndan getirdi. Gökler Ahmet ve onun ümmetinin övgüsünden dolup taştı. Onun kervanını karada yüklendiği gibi denizde de yüklendi. Beytül Makdis'in yıkılmasından sonra bildik.

تسبيح أحمد وأمته يحمل خيله في البحر كما يحمله في البرِّنعرف بعد خراب بيت المقدس maʿnāsı ẓāhir olmaġın tercümesi terk olundı.

Ve yine Hişām bin el-ʿĀṣ rivāyet ider kiraḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh Ḥażret-i **Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ** raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh zamān-ı ḫilāfetlerinde beni bir şaḫṣ-i āḫar ile emīr-i Rūm olan Heraḳl'ı dīn-i İslām'a daʿvet içün irsāl buyurmışlar idi. Çün ki Şām ḳurbında Ġuṭa nām mevżıʿa vuṣūl müyesser oldı. Heraḳl'uñ cānibinden ol maḥalde emīr olan Cebele-i ʿĠassānī idi añı görmek murād idündük ve ol eṣnāda mezbūrun cānibinden bize bir kimesne gelüp murādıñuz nedür? Bu maḥalle ne mühim içün gelmişsüzdür? Begimize bir ḫaberiñüz var ise bize söyleyiñ biz daḫı peyāmıñuz emīre īṣāl idelüm, didi. Va'llāhi biz ḫaberümüzi bizzāt emīr-i Cebele'den ġayra keşf itmezüz,diyicek bizi mezbūrun ḥużūrına īṣāl itdiler. Gördük ki cümle ṣaġīr u kebīr me'mūr u emīr miṣāl-i ḫāme siyāh câme giymişler. **Rāvī olan Hişām** bu vechle sevḳ-i kelām ider ki ben daḫı **Ḥażret-i Ṣıddīḳ** raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh cenāb-ı lāzımü'l-iḳrāmından ʿarż-ı peyām ve mezbūrı daʿvet-i ile'l-İslām eyledükden ṣoñra bu vech üzre siyāh câmeler iḫtiyār itdüklerinün vechini **[20b]**beyāza çıḳarmaḳ ḳaṣd idüp sebebinden su'āl eyledüm. Didi ki: "Mīr u sipāh ve raʿiyyet cümle ittifāḳ ve maʿiyyet üzre câme-i siyāh giyüp eymān-ı ġilāẓ u şidād yād itmişüzdür ki, sizi Şām'dan iḫrāc itmeyince libāsımuzı taġyīr itmeyevüz." Hişām eyidür: "Kelām-ı ḫām-ı zīver semʿa murūr idicek bana küllī ġayret ḥāṣıl ve elem ü ıżṭırābım ġāyete vāṣıl olup ḳasem-i ʿaẓīm itdüm ki bī-iẕni'llāhi Teʿālā ve irādetihi ḥālā meskeniñüz olan merz u būm belki melīkinüz mülki olan ʿāmme-i vilāyet-i Rūm inşā'a'llāhü'l-ḥayyü'l-ḳayyūm ʿalā mā netlubuhū ve nerūm memālik-i maḥmiyye-i İslāmiyye mużāfātından olması meczūm ve reʿāyā vü berāyāsı ḥukkām-ı ehl-i İslām'a maḥkūm olıcaġı maʿlūmdur. Peyġāmberimüz **Muḥammed**

Muṣṭafā ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem bu ḫuṣūṣa işāret ve bu mevhibe-i behiyye-i İlāhiyye ile bize bişāret buyurmışdur." diyicek Cebele didi ki: "Siz ol ṭā´ife degül misüz ki mülk--i Rūm'uñ fetḥi anlara müyesser ve bu merz u būm'uñ tesḫīri anlara muḳadder olmış ola." Belki bu memāliki fetḥ u tesḫīri bu ḳavme taḳdīr olmışdur ki gündüzlerde ṣıyām olup aḫşāmdan ṣoñra ifṭār iderler. Sizüñ savmınuz ne üslūb üzredür diyü bizden su´āl idüp biz daḫı ol beyān itdügün vech üzre ṣavm iden ḳavm bizüm ṭā´ifemüzdür ve ol [21a]şekl üzre ṣavm u ekl bize maḫṣūṣdur diyicek. Ḳalbine teneffür ve rūyına taġayyur gelüp bizi Heraḳl'a īṣāl içün bizümle bir kimesne irsāl idüp çünki Heraḳl'uñ mekānına ḳarīb olduḳ. Hem-rāh olan güm-rāh bize didi ki sizüñ rāhilelerüñüz ile Heraḳl'uñ pāy-i taḥtı olan şehre duḫūl ḳābil degüldür eger vuṣūl murād ise rāḥileleriñüzden inüp bu diyārda olan merākibe binüp vefḳü'l-me'sūl şehre duḫūl idüñ didi. Biz daḫı ʿināda binüp kendü rāḥilelerimüz ile olmayıcaḳ şehre girmezüz didük. Kelāmımuzı Heraḳl'a ʿarż itmişler kendü rāḥilelerimüz ile şimşīrlerimüz bellerimüzde ḳabżaları ellerimüzde şehre dāḫil olup Heraḳl'üñ sarāyında olan ġurfe-i meşhūrenüñ ẕeyline nüzūl idüp Heraḳl bize naẓar idicek لا إله إلا الله والله أكبر[382]didügümüzde ol ġurfe bir vech ile ḥarekete gelüp ṣalındı ki Heraḳl'a kemāl-i bīm ve vehm-i ʿaẓīm ġalebe idüp alındı tīz bize bir kimesne irsāl idüp bu maḳūle ḥareket idüp āyīn-i dīnlerini iẓhār itmesünler diyüp bizi yanına daʿvet itdi. Varduḳ gördük ki kendüsi ve cümle ġurfede ḥāżır olanlar surḫ renk cāmeler giyüp beṭāriḳā-i Rūm'dan cemʿ-i keşīri yanınca iḥżār itmiş çünkü yanına irdük [21b]ve ġurfe ḳapusından girdük tebessüm idüp didi ki: "Niçün bize bir biriñüze itdügiñüz üzre selām virmedünüz ve sā'ir selāṭīnde muʿtād olan vech üzre taḥiyyet u duʿā idüp girmedüñüz?" Biz daḫı cevāp virüp didük ki

[382] Allah'tan başka hiçbir İlah yoktur ve Allah en büyüktür.

“Bizüm mā-beynimüzde muʿtād olan selāmı size virmek şerʿan memnūʿ ve sizüñ mā-beyniñüzde ḳānūn olan selāmı biz lisānımuza almaḳ ġayr-ı meşrūʿdur.”diyicek. Terk-i taḥiyyātda olan cevābımuzı teslīm idüp sizüñ selāmıñuz ne vech üzredür? diyü su´āl itdi. Biz daḫı “es-selāmu ʿaleyke” dimekdür diyicek. Yā pādişāhlarımuza ne üslūb üzre selām virürsüz? diyü tekrār istiḫbār itdi. Biz daḫı şāh u gedāya selām nasaḳ-ı vaḥid üzre olduġın iʿlām itdük. **Baʿde** Heraḳl bize su´āl idüp sizüñ dīniñüzde ve meẕheb ü āyīninüzde kelimātuñ aʿẓam u ekberī ve tevḳīr u taʿẓīme elyāḳ u ecderi ḳanḳısıdur? didi. Biz daḫı ol cümle ki cümleden fā´iḳ ve taʿẓīm ü tekrīme şāyeste vü lāyıḳ ola Allāhu Ekber kelime-i şerīfe-i saʿādet-güsteridür diyüp ol kelime-i celīle-i lisānıma icrā itdügüm gibi yine ol kelime-i ʿaẓīme miṣāl-i bād-ı ṣarṣar ol ġurfe-i ʿaẓīme taḥrīk idüp ṣarṣar bu defʿa mücerred taḥrīk itmekile iḳtifā itmeyüp Heraḳl ḫavf u ḫaşyetten başını yuḳaru[22a]ḳaldırup ṣalduḳça ġurfenüñ bāmı daḫı cānib-i semāya çekilüp ḥareket u ihtizāza āġāz itdi. Heraḳl taḥrīk-i beyt ile miṣāl-i meyyit olup ḥareket-i ḫāne ile cāna yetdi. Ve hırās u bīm ile ḳalbi dü-nīm olup aḳlı gitdi. Bize su´āl idüp bu kelām-ı dürriyü’l-intiẓāmı kendü diyārıñuzda tekellüm itdükçe bu üslūb üzre ḫāneleriñüz ḥareket ider mi? didi. Biz daḫı va’llāhü’l-ʿaẓīm biz bu ḥāli ilā hāẕe’l-ān müşāhede itmek olmamışdur, diyicek Heraḳl eyitdi: “Ben ister idüm ki bu kelām ile her bār ki tekellüm olunsa ġuraf ü şüraf ṭaraf ṭaraf ṣalınup benüm ġurfem gibi ḥareket ide idi. Eger öyle olduġını bilsem mülkümüñ nıṣfını fedā ve ḥaḳḳ-ı şükrāneyi edā ider idüm. Zirā ol taḳdīr üzre bu vaż‘-ı meḥre-i siḥrinüñ mekr ü ālı ve şafide-bāz olan ḥile-sāzlar iḥtiyāli olmaḳ iḥtimāline maḥmūl ve bir ṣuret-i bī-maʿnā olmaḳ muḥtemel u me´mūl olur idi, diyüp **baʿde** bize her vādīden su´āl ve her ḥuṣūṣda tefaḥḥuṣ-i ḥāl idüp biz daḫı vech-i ṣavāb üzre cevāb virdükden ṣoñra keyfiyet-i namāzdan pürsişe āġāz ve ṭahāret u

vużūmuzdan tefaḫḫus derīcesini bāz idüp biz daḫı nehc-i lāyıḳ ve vech-i rāyıḳ üzre cevābın virdük. **Baʿde** bize kemāl-i ʿavāṭıf u elṭāf ile [22b]iẕn-i inṣirāf virüp bizüm içün bir menzil-i münāsib taʿyīn idüp levāzım-i mühim-sāzı ve merāsim-i mihmān-nüvāzı ne ise ber-vech-i ecmel ve nehc-i ekmel edā idüp tevfīr-i taʿẓīm ü tevḳīrde sāḳ-ı cidd ve iḳdām-ı aḳdāmı teşmīr ve riʿāyet-i ḥuḳūḳ-ı żiyāfetde ʿadem-i taḳṣīrden ṣoñra üç gice ʿale't-teʿāḳub ve't-tevālī bizi meclis-i ḫāṣṣına daʿvet ve her şeb ʿaẓīm żiyāfet idüp muḳaddemen suʾāl itdügi umūrdan yine suʾāl-i tekrīr ve biz daḫı sābıḳān virdigimüz cevābları taḳrīr idüp **baʿdehu** emr itdi zīr u zīver ile muḥallā bir ṣandūḳ-ı zer-endūd çeḥār gūşe-i aʿlā iḫżār itdüler açdı, gördük ki bu ṣandūḳ-ı saʿādet-luḥūḳuñ derūn-ı bereket-numūnı ḥucurāt-ı ṣıġār-ı bisyār ve ḫānehā-yı ḫurde-i bī-şumār ki her birinüñ bābı muḳaffel u mesdūd ve cümlesinin dervāzesi meşdūddur. Bāb-ı evveli feṭḥ idüp cevfinden bir siyāh ḥarīr ki üzerinde bir ṣūret-i ḫūb ve şekl-i maṭbūʿ u merġūb taḥrīr u taṣvīr olınmış ki naḳḳāşān-ı Çin ve ṣūret-girān-ı Māni-mānend mahāret-ḳarīn ki taṣvīr-i mesā'il-i taṣvīrde ve taḥrīr-i resā'il-i taḥrīrde naẓīrleri az ve deḳāyiḳ-ı çehre-perdāzı şerḥinde ve ṣuver-i eşkāl-i dil-peẕīr ṭarḥında müteʿayyin ü mümtāzlardur ve bu taṣvīrüñ āb-ı tābını görseler çehreleri ḫarāb ü[23a]zehreleri āb olmaḳ muḳarrer idi. Surḫ-rūve bī-liḥye ve mūgīsū-dār-ı ferāġ-çeşm ve buzurg-ser vedirāz-gerden ġāyetde maḳbul ü müstaḥsen bir mertebede aʿlā ki hemān bir taṣvīr-i leṭāfet ü meḥāsini ḫāric-i dāʾire-i taʿbīrdür. Suʾāl idüp didi ki, bu şekl-i ḫūb kimüñ taṣvīri olduġunı bildün mi? Ben daḫı maʿlūmum olmaduġınıiʿlām ve kimin taṣvīri olduġını beyān itmek içün küllī ibrām idicek.**Ḥażret-iʿĀdem Ṣafiyyu'llāh** ʿalā nebiyyinā ve ʿaleyhi min selāmi'llāh eṭyabuhū ve eżkāhu taṣvīridür deyüp baʿde der-i diger ḳuflını kuşād idüp sābıḳān taḥrīr olınduġı üzre bir siyāh ḥarīr iḫrāc itdi. Anda daḫı bir ṣūret-i żībā taḥrīr ve imlā olınmış ki sefīd-

rūy ve zincīr-mūy surḥ-çeşmbuzurg-ser meḥāsīn-ı şerīfesi evfer bunı daḫı ṣorup şekl-i meftūḥ ve taṣvīr-i meşrūḥ ṣūret-i**Ḥażret-i Nūh** ʿaleyhi's-selām olduġın beyān idüp andan ḥücre-i uḫrā dervāzesini bāz itmege āgāz idüp üslūb-ı sālif üzre ber-vech-i vecīh ve şekl-i nebīh iḫrāc itdiki gūyā ki ṣaḥīfe-i laṭīfe-i cebīn beyninde Sūre-i Nūr min evvelihā ilā āḫirihā mesṭūr ve ḥilye-i liḫye-i beyżā ve zīver-i şebīb-i bī-ʿayb zībāsı bāʿiṣ-i ẓuhūr-ı maʿnā-yı raʿnā tehī[23b]nūrun- ʿala nūr idi gūyā ki ḥālā ḳayd-ı ḥayātda olup gūşe-i çeşm ile bizden yaña naẓar idüp tebessüm ve bāġ-ı cemāl-i dil-ārāsında nesīm-i ḫande ve beşāşet-i tenessüm ider idi. Andan daḫı sü´āl itdüm bu vech-i celīl ṣūret-i Ḥażret-i Ḫalīl ʿaleyhi ve ʿalā nebiyyinā şerāyifü't-taḥiyyeti ve't-tebcīl olduġını iʿlāmdan ṣoñra dervāze-i āḫara geldi ve kemāl-i taʿẓīm ü tebcīl ile ḳuflını aldı. Yine ḥarīr-i siyāh üzre bir şekl-i laṭīf ü maṭbūʿ ibrāz itdi ki tele´´lü´-i envārından **يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ**[383]maʿnāsı āşikār ve kemend-i ḥüsn ü baḥāsına günüller murġı şikār olur nūrı ile ʿālem ṭoldı ve eşiʿʿa-ı āfitāb-ı tāb-ı pür-iltihābundan gözler ḫire oldı. Bir şekl-i ġarīb-i leṭāfet-naṣīb idi ki, ḫarc-ı minā bu ḳādar çeşm-i binā ile miṣlin görmek olmamış verā´id-i naẓar ü ḳāṣıd-i baṣar ol rūḥ-ı muṣavver olan taṣvīr-i saʿādet-eserüñ mānendi müşāhedesine yol bulmamış ʿiẕār-ı āfitāb-veşi ve ruḫ-sār-ı zibā-yı dil-geşī maṭlaʿ-i nūr-ı ẓuhūr ve mānend-i cibāh-ı ḥūr olan pīşānı ʿālī-şānı ve muṣḥaf-ı ṣūr-i suver-i emān u āmāl olan hücre-i ḫūb-ı pür-ʿuyūb-ı saʿādet-nişānı ve leṭāfet ü ʿitidālde ʿalem olan ḳāmeti ve ḥüsn ü baḥāda müsellem-i ʿālem olan ḳadd-ı ḳıyāmet-ʿalāmeti bir vechle taṣvīr ü taḥrīr olınmış ki tābīr olınmaz naḳş-ı Māni'nünne cānı var idi ki ol tasvīr-i [24a]dil-peẕīr ve ol şekl-i bī-nāẓīr ile daʿvā-i müsāvāt veyā zuʿm-ı mudānāt ide. Ve ḳalem-i meksūrü'l-lisān-ı bürīde zebānuñ ne tāb ü ṭāḳatı var idi ki anuñ medḥ u ṣenāsı

[383] "(Bu bulutların) şimşeğinin parıltısı neredeyse gözleri alır!", Nur, 24/43.

yolına gide ve ol şekl pür-nūr burūz u ẓuhūr itdükde Hażret-i Seyyidü'ṣ-ṣaḳaleyn ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellemüñ taṣvīr-i ṣūret-i zibāsı ve taḥrīr-i vech ü dil-ārāsıdur. Hemān-dem bu şekl-i dil-āvīz ve taṣvīr-i bī-naẓīr-i ʿanber-bīz ve veche-i vech-i leṭāfet-āmīz Peyġamberimüz **Muḥammed Muṣṭafā** ʿaleyhi selāmu'llāh mā hebbeti'ṣ-ṣabā ṣūretidür, didüm ve ḳalbime riḳḳat ṭārī ve aʿmāḳ-ı ʿūrūḳıma elem-i ḥasret sārī olup girye vü zārī meslekine cārī oldum. Ve ol Cenāb-ı Ḥażret-i Cennāt Ḥażretinüñ firāḳ u iştiyāḳı ile ṭoldum, iḳāmet-i merāsim-i taʿẓīm içün ḳıyām itdüm, ġalebe-i iştiyāḳ-ı mūcibü'l-iḥtirāḳ ile kendümden gitdüm. Heraḳl daḫı ayaġ üzre ḳalḳup baʿde'l-ḳuʿūd baña anda virdi ki gerçek bu ṣūret Peyġamberiñüz ṣūreti midür? Ben daḫı didüm ki va'llāhi'l-ʿaẓīm bu şekl-i kerīm ve vech-i lāzımü't-tekrīm iki cihān faḫri **Muḥammed Muṣṭafā'nuñ** ṣūret-i zībāsı ve şekl-i bī-hem-tāsıdur ki gūyā ki, ḥālā vech-i mübārekine naẓar iderüm, didüm. Heraḳl eyitdi ki: "Bu taṣvīr-i fāḫir bi-ḥasebi'z-zamān cümle taṣvīrlere nisbet āḫardür **lākin** tertībi iḫlāl idüp bu Nebiyy-i vācibü'l-iclāli [24b]ḥayyizinden muḳaddem iẓhārını imtiḥān iḥtiyār içün idi." diyüp **baʿdehu** şey'en fe şey'en derūn-ı ṣandūk-ı saʿādet-luḥūḳda olan ḥucurāt-ı meymenet-simātı feṭḥ ve her birinüñ taṣāvīrini iẓhār ve aṣḥābını beyān ü medḥ idüp enbiyā-ı kirām ʿaleyhimu´s-selām taṣāvīr-i şerīfelerine taʿalluḳ ile dīde-i nābın sü´āl idüp saʿādāt-ıʿadīde ve vāṣıl-ı niʿam-ı cedīde olup Rabbü'l-ʿizzet cenābına ḥamd-ı firāvān ve şükr-i bī-pāyān taḳdīm itdüm. Cümle mü´aḫḫar bir şekl-i muṣavver ve bir rūy-ı münevver ibrāz itdi ki cism-i şerīf-i saʿādet-şiʿārları nihāyetde şaʿr-dār olup meḥāsın-ı saʿādet-nihādları şedīdü's-sevād ve vech-i vecīhi mecmaʿ-i āṣār-ı vecāhet ve rūy-ı ḫūb-ı cālibü'l-ḳulūbı menbaʿ-ı envār-ı nebāhat bu kim olduġını bildüñ mi? diyü su´āl idüp ben daḫı iʿlām içün ibrām itdügümde bu şekl-i muʿaẓẓam ve taṣvīr-i pür-mübeccel u mükerrem tasvīr-i Ḥażret-i

ʿĪsā bin Meryem'dür,diyüp ṣalla'llāhu Teʿālā ʿalā nebiyyinā ve ʿaleyhi ve ʿalā sā´iri'l-enbiyā ve sellem,**baʿde** ben Heraḳl'a su´āl idüp didüm ki: Bu mevhibe-i ʿaliyye ve tuḥfe-i seniyyeye elüñüz ne ṭarīḳle irdi ve bu saʿādet-i ʿużmā ve devlet-i kübrā ol eşkāl-i ḥasene olan taṣāvīr-i keşīretü'l-meymene destiñüze ne vech ile girdi ve bu ṣandūḳ-ı saʿādet-**[25a]**āṣārı size kim virdi? Beyān idüñ ki sā´ir taṣvīr daḫı nefsü'l-emr üzre muḥarrer idügimuḳarrar mıdur? maʿlūmum ola didüm. Heraḳl eyitdi: **Ḥażret-i Ādem** ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve ʿalā nebiyyinā ve sellem Cenāb-ı Bārī'ye tażarruʿ ü zārī idüp evlād-ı emcāddan ilā yevmi'l-ḳıyām vücūda gelicek enbiyā-ı kirāmuñ ʿaleyhimü's-selām ṣuver-i şerīfesini baña göster diyü ricā idicek. Allāh Teʿālā Ḥażret'i, Ḥażret-i Ādem'üñ ricāsını ḳabūl ve ümīdini vuṣūl-ı mevṣūl idüp cümle enbiyā-ı kirāmuñ taṣāvīr-i seniyyesini ḳalem-i ṣunʿ-ı ḫaṭīr ile taḥrīr idüp Ādem'e irsāl buyurdı. **Ḥażret-i Ādem** ḥuceste-dem ve mübāreḳ ḳadem daḫı ol ṣuver-i ḥasene ve teṣāvīr-i müstaḥseneyi maġrib-i şemse ḳarīb bir mevżiʿ-i dil-firībde olan ḫızāne-i ʿāmiresinde ḥıfẓ u ḥırāset idüp baʿdeẔü'l-ḳarneyn dimekle meşhūr İskender ẕikr olunan taṣāvīre ẓafer bulup **Ḥażret-i Dānyāl'a** īṣāl itdi. **Ḥażret-iDānyāl** daḫı ol taṣāvīri ḳıṭʿa-ı ḥarīre taḥrīr idüp bu vażʿ-ı maṭbūʿ üzre bu ṣandūḳda mevżūʿ idüp tedāvül-i eyādī ile raġmen ʿale'l-eʿādī baña vāṣıl oldı, diyüp **baʿde** eyitdi ki: Benüm murād u fu´ādum ve ġaraż-ı ṭabʿ-ı sedād-ı iʿtiyādum budur ki taḫt ü tācı terk ve dest-i irādeti dāmen-i dīn-i metiniñüze berk idüp ribḳa-i ʿubūdiyyetiñüzi ruḳye-i cāna ṭavḳ **[25b]**ve revāḥil-i iḳāmeti hezār şevḳ ile ḥaẓīre-i ḫaṭīre-i İslām'a sevḳ idüp dest-i ecel ile ceyb-i emelüm çāk ve ṣarṣar-ı fenā ile çeşm-i cihān-bīnüm pür-ḫāk olunca dīn-i İslām yolunda çalışam ve aʿdāʿ-i bed-nihād-ı duzah-ı meʿād ile virişem alışam diyüp **baʿde** iḳāmet-i merāsim-i mihmān-nüvāzı ile tāc-ı ibtihācımuz farḳ-ı firḳadine müvāzī idüp cevā´iz-i seniyye ceyb ü dāmenimüz pür

ve leʾālī-i luṭf ü iḥsān ile ḫazāʾin-i āmālimüz pür-dür idüp mezīd-i cūd ü iʿṭāfla iẕn-i inṣirāf virüp Ḥażret-i **Ṣıddīḳ** raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh cenābına rūy-māl ile muḥaṣṣelü'l-āmāl olduġumda ḳażiyye-i marżiyyeyi ʿalā-vuḳūʿihā ʿarṣa-i ʿizzetlerine ʿarż itdüġümde baña buyurdılar ki eger ki sābıḳa-i ʿināyet-i ezeliyye-i sāʾiḳa ve şeʾāmet-i ḍalālet-i ʿārıża-ı ġayr-ı ʿāyiḳa olup verā-i serā-perde-i taḳdīr-i bī-taġyīr-i İlāhīde mezbūruñ ḥilye-i İslām'la teḥallīsi maḳrūr ise ḫāh ü nā-ḫāh ehl-i İslām'dan olıcaġı maḥall-i iştibāh digüldür, diyü buyurup, buyurdılar ki Ḥażret-i risālet-penāh ʿaleyhi min selāmi'llāhi eṭyebuhū ve ezkāhu bize buyurmışlar idi ki: Naṣārā ve Yehūd benüm baʿṣ-ı celīl-i lāzimu't-tebcīlümi Tevrāt ve İncil'de bulurlar diyü**يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ**[384] āyet-i saʿādet-ġāyetine işāret buyurdılar didi.

Ve yine rivāyet olınur kiİskenderiyye'de bir ruḫām-ı ḫām[26a] ve seng-i ʿālī-maḳām bulunmuş üzerine bir üstād-ı ʿālī-nijād yazmış ḥaḳḳāki sikkeyi mermerde ḳazmış **أنا شدّاد بن عاد أنا الذي سمك إرم ذات العماد**[385] **در دریا سنکی نهاده ام که آنرابیرون نیاورد الا أمت احمد** Yaʿnī ben ʿĀd oğlı Şeddād'üm ve Bānī-i İrem-i ẕātü'l-ʿimādum deryāda bir seng vażʿ itmişimdür ki, añı nām-ı nāmīsi Aḥmed olan Resūl-i pür-uṣūluñ ümmet-i ʿālī-nehmetinden baʿż iḫrāc iderler dimiş.

Ve yine rivāyetolınur ki Vehb bin Münebbih rivāyet iderkiAllāh Teʿālā ḥażret-i enbiyā-i Benī İsrā'īl'den Ḥażret-i **Şuʿayā'ya** vaḥy ṭarīḳi ile emr-i celīlü'l-ḳadr buyurup kendü ḳavmuñ miyānuñda ḫiṭābet idüp minber-i naṣīḥate süvār ve ẓahr-ı kürsī-i mevʿiẓaya üstüvār ol ki ben kemāl-i ḳudretümden senüñ lüle-i lisānuña āb-ı neṣāyīḥ-ı bī-ḥisāb ifāde idüp ṭarīḳ-i vaḥy u ilhām ve sebīl-i ilḳā vü iʿlām üzre zebān-ı bediʿü'l-beyānını neṣāyīḥ-ı ṣāliḥa ile inṭāḳ ve ol sebeb ile ḥaḳḳı iḥḳāḳ itsem gerekdür, diyü

[384] "Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de onu yazılı bulurlar." A'raf, 7/157.

[385] Ben sutunlu İrem şehrini yükselten ʿAd b. Şeddād'ım.

buyurup Şuʿāya daḫı miṣāl-i bī-miṣāl-i İlāhīyyeye imtiṣāl idüp dervāze-i naṣīḥati bāz ve ḳavmine vaʿẓ itmege āġāz idüp evvelā sipās-ı bī-ḳıyās Ḫālıḳu'l-cinni ve'n-nas ile istīnāsından ṣoñra binā-yı sarāy-ı tesbīḥ ü taḳdīs-i temhīd ü teʼsīs ve merāsim-i tehlīli temmīm ü tekmīl idüp āsmān ü zemīn ve semavāt u arżin [26b]işhād ve tilāl ü cibālden dem-sāz-ı ve hem-āvāz olmaḳ bābında istiʿānet ü istimdād idüp didi ki irādet-i ʿaliyye-i İlāhīyye buña taʿalluḳ itmişdür ki perverde-i niʿam-ı vāfire ve rabīb-i elṭāf-ı mütekāṣiresi olan Benī İsrā'īl'üñ ḥāllerini iẓhār idüp anları niʿmet-i bī-minnetleri ile terbiye ve nihāl-i ḥāl u şāḫ-sār-ı emānı ve āmāllerini zülāl-i luṭf ü nevālī ile tenmiye idüp ümem-i uḫrādan zāʼid-kerāmet teşrīfe maḫṣūṣ olduḳları muṣarraḥ ü manṣūṣ olmış iken niʿam-ı vāfireye kāfire olup elṭāf-ı behiyye-i İlāhīyyeyi küfrānla telaḳḳī ve ʿuḳūḳ-ı ḥuḳūḳ-ı Rabbü'l-ʿālemīnden ʿadem-i tevaḳḳī itmek ile levm ü eẕāya sezā olmışlardur diyüp Rabb-ı celīl-i ʿadīmü'l-ʿadīl lisān-ı Şu'ayā'dan Benī İsrā'il'e ol ḳadar ḫiṭāb-ı ʿitāb-āmīz icrā ve ol Nebīyy-i celīlü'ş-şānuñ lisān-ı feṣāḥat ʿunvānına āyāt-ı levm ü terhīb iḳrā buyurdı ki taʿbīr olınmaz, āḫar didi ki semā ve arżı fātir olan Melik-i Ḳādir buyurdı ki ezel-i āẕālde āsmān ü zemīni ibdāʿ ü ibdā ve semavāt u arżīnı iḫtirāʿ ü inşā itdügüm rūz-ı firūz-ı saʿādet-endūzda ḳalem-i taḳdīr bī-taġyīri bu üslūb-ı maslūbü't-taṣavvur üzre icrā itmişimdür āḫirü'l-emr vediʿa-i bediʿa risāleti Benī İsrā'īl'den aḫẕ ü istirdād ve mülk ü salṭanatı daḫı anlardan nezʿ ü ibʿād idüp bir ḳabīle-i nebīleye īdāʿ idem ki **كلكم راعٍ وكلكم مسئول عن رعيته**[386][27a]rütbesine istiʿdād ve ʿināyet-i ʿaliyye-i İlāhiyye'den istifāża vü istimdād içün raʿī-i aġnām ile iġtinām ideler ve ʿizzeti bir ḳavimde vażʿ idem ki, **من تواضع لله رفعه الله**[387]feḥvāsınca ḫayl-i kibr ü ḫuyelāya rākīb ve mevāżiʿ-i tevāżuʿdan nākib olmayalar. Ve ḳuvveti bir cemāʿatde vażʿ idem ki żaʼf-ı ḥāl

[386] "Her biriniz çobansınız ve her biriniz güttüğünüzden sorumlusunuz.", Buhari, Cuma, 10 (I,304)

[387] Kim Allah için tevazu gösterirse, Allah onu yükseltir.

ve inkisār-ı bāl ile ittişāfları ẓāhir ve aḥvāl-i saʿādet-meʾālleri o ḥāl-i tekebbür ve tecebbürden pāk u ṭāhir ola. Ve şervet-i bisyār ve keşret-i dirhem ü dīnārı bir ḳavmde vażʿ idem ki vufūr-ı fāḳa-i faḳr-ı faḳarāt ẓahr-ı ışṭıbārlarını kesr idüp ʿillet-i ḳıllet ile ḥālleri ḫarāb ve dīdeleri pür-āb ola, içlerinden risāle-i risāleti ancılayın vücūd-ı fāʾiżü'l-cūdun adına oḳuyam ve ḫilʿat-i nübüvveti ile ẕāt-ı şerīflerinüñ ḳāmet-i pür-istiḳāmetine ṭoḳıyam dervāze-i gūş ve çeşmi ʿillet ü ḳıllet ile beste ve mizāc-ı żaʿf-imtizācları marażı ṣamam ve ʿamā ile ḥasta olan furūmāndalara merāhim-i merāḥim-i bī-ḥişāb ve edviye-i edʿiye-i müstecāb ve meʿācin-i enfās-ı nefise-i müsteṭabı ile ʿilāc itdükde āfetlerini bir vech ile izāle ve ʿuḳde-i derd ü miḫnetlerini bir ṭarīḳle iḳāle ide ki görünmüş ve işidilmiş olmaya ve ḥicāb-ı irtiyāb ile mestūr ve ẓulmet-i zulm ü ʿudvān ile bī-nūr olan ḳulūbı ḫilāf-ı küfr ü ġilāfdan [27b]iḫrāc ve meslek-i aṣḥāb-ı dīn-i metīne idmāc u idrāc idüp zülāl-i tevbe ve inābet ile pāk idüp yuya ve ṣaḥife-i ḫāṭırında olan suṭūr-ı şübhe ve irtiyābı yuya. Vaṭan-ı aṣlīsi Mekke-i Mükerreme ve vaṭan-ı naḳlīsi ṭībe-i ṭayyibe ve Medīne-i Münevvere olup memleketi Şām ola isāʾet muḳābelesinde iḥsān kārı ve bedī u vażʿ-ı redī muḳābelesinde ʿafv u merḥamet kirdārı olup

Beyt:

بدی را بدی سهل باشد جزا اگر مردی أحسن إلی من أساء[388][389]

Neşr: muḳteżāsıyla ʿamele-i me'lūf erāmil ü eytāma raʾūf ḥüsn-ı ḫulḳla maʿrūf vażʿ ü vaḳār ile ḥareketi bu vech üzre ki çerāġ-ı efrūḫte yanundan güẕer itse bād-ı dāmen-i mübāreki ile çerāġ sönmez ve ḳadem-i saʿādet-tevʾemi ile nāy-ı ḫuşk-rīze-i başsa şarir-i ḳalem gibi āvāz-ı ḳademi ṭuyulmaz cemāl-i bā-kemāl bediʿü'l-miṡāline her ne kadar

[388] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[389] Eğer sen adam isen kötülüğe iyilikle karşılık ver
Kötülüğe kötülükle karşılık vermek bundan kolaydır

baḳılsa ṭoyulmaz ṣadāḳāt u şehādet ve ṣalāḥı anuñ ümmetinde vaż‘ itdüm. Kendüsi medāric-i raḥmete dāric ve me‘aric-i viṣālüme ‘āric olduḳdan ṣoñra emr-i ma‘rūf ki bir emr-i ma‘rūf ve nehy-i münker ki bir vaż‘-ı sa‘ādet-mevṣūfdür anuñ ümmet-i ‘ālī-himmet ve ḳavm-i sa‘ādet-nehmetinden ṣudūr u ẓuhūr itse gerekdür. Edā-i ṣalāt, ītā-i zekāt ve vefā-yı ‘uhūd anlaruñ kār-ı sa‘ādet-āṣār ve kirdār-ı meymenet-numūdārı olsa gerekdür, diyü buyurdı.

Ve yine mervīdür ki Muṭarraf[28a]İbn Mālik eyidür ki Emīrü’l-müminīn **‘Ömer** İbnü’l-Ḥaṭṭāb raḍıya’llāhu Te‘ālā ‘anh ve erḍāhu ḥażretlerinüñ zamān-ı pür-emn ü emānunda Tatar nām memleket-i A‘cām şimşīr-i āteş-i te′şīr-i İslām ile teshīr olunduḳda miyān-ı ġanāyımda bir ṣandūḳa ẓafer müyesser oldı ve derūn-ı ṣandūḳda bir kitāb buldum. Bir Naṣrānī refīḳim var idi. Ādı Nu‘aym idi. Ol ṣanduḳ ile kitābı benden iştirāya ictirā itdi. Ben daḫı kitābı bey‘ itmegi münāsib görmeyüp ṣandūḳı ṣatdum ve kitābı hibe itdüm **ba‘de** ‘ahd-ı Mu‘āviye’de Beytü’l-maḳdis ziyāretine varmış idüm gördüm ki bir merd-i esb-süvār ẓāhir ü be-dīdār oldı. Ḳalbüme şöyle sunūḥ itdi ki sābıḳan refīḳ-i ṭarīḳim olan Nu‘aym‘dur. Sen Nu‘aym misün? didüm. Ne‘am didi. Didüm ki āyine-i ḳalbüñde ṣūret-nümā olan āyīn-i ḍalāl aynı mıdur? Yoḫsa meş‘al-i hüdā ve şem‘-i feyż-i Ḫudā ḫāne-i diliñe ki żiyā-baḫş olmaġıla naḳd-ı īmānı bulduñ mu? Ve sermāye-i dīn-i sa‘ādet-ḳarīne vāṣıl olduñ mu? didüm. Didi ki ey hem-rāh ḫabīr u āgāh ol ki ‘ināyet-i bī-ġāyet Ḥażret-i Velīyü’t-tevfīḳ esbāb-ı ḥuṣūl emāni ü āmālimi cem‘ ü telfīḳ idüp ridā-i redayi terk ve niṭāḳ-ı İslām’ı miyān-ı cāna berk idüp şeb-i dey-cūr-ı ḍelāl ü fücūrda gevher-i şeb-i tāb-ı maḳṣūdı buldum ve bi-fażlihī subhānehū ve ta‘ālā Müselmān oldum diyüp tekrār mezbūr ile murāfaḳat ve muvāfaḳat **[28b]**üzre Dımaşḳ’a vardum ve andan Ḳa‘bü’l-aḥbār daḫı bize ḳatılup Beytü’l-maḳdis'e geldük.

Aḥbār-ı Yehūd iḫbār Ḳaʿb ve Nuʿaym'i istimāʿ ve dīdārlarını müşāhede içün meclisimüzde ictimāʿ itdiler Ḳaʿbü'l-aḥbār ol kitābı ki sabıḳan ben Nuʿaym'a hibe itmiş idüm. Aḥbār-ı Yehūd'a virüp ḳırā'at itmelerini murād idündi. Anlar daḫı kitāb-ı mezbūru elinden alup fātiḥa-i fāḥiyesinden ḳırā´ate şurūʿ ve evāḫirine ḳarīb bir vaż'-ı ġarīb gösterüp şiddet-i ġażab ile yüzlerin dürdiler. Ol kitāb-ı müsteṭāb-ı mişkīn-nikābı yire urdılar. Nuʿaym daḫı ol kitāb-ı celīlü'ş-şānı ṭopraġa bıraḳduḳlarından muġberü'l-ḫāṭir olup tīz arżdan refʿ ve yine ellerine demʿ idüp bu nusḫa-i zemen-medīd ve ʿahd-ı bedīdden ḳalmış ḥaḳḳı nāṭıḳ bir kitāb-ı ṣādıḳādur beher-ḥāl ol nüsḫa-i fāḫire evvelden āḫire varınca oḳunmaḳ gerekdür, diyü ilḥāḥ idicek anlar daḫı āḫir-i kitābı ḳırā´at itdiler. Gördiler ki وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ[390] āyet-i saʿādet-ġāyeti muḥarrer ve dīn-i İslām'dan nice nice şuhūr ü aʿvām-ı muḳaddem ketb olınan kitābın şehādeti ile ḥaḳḳāniyyet-i dīn-i metīn-i İslām muḥaḳḳaḳ ü müḳerrer ol yevm-i saʿīd ve rūz-ı firūz-ı saʿādet-nevīd muṣābihun li´l-ʿīd ḳırḳ iki ʿaded aḫbār-ı Yehūd ḥilye-i ḥaḳḳāniyyetden [29a]ʿaṭıl olan dīn-i bāṭıllarını terk idüp şeref-i İslām ile teşerrüf ü istisʿād müyesser oldı.

Ve yine İbn ʿÖmer raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhumā ḥażretünden rivāyet olınur ki buyurmış; **ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb** raḍıya'llāhu ʿanh Ḥażret'i zamān-ı ḫilāfetinde kendü cānib-i nebīh-i cennet-şebīhinden Ḳādısıyye'de emīr olup fermān-ı ʿālī-şānı muṭāʿ-ı ʿāmm u ḫāṣṣ olan **Saʿd bin Ebī Vaḳḳāṣ** ḥażretlerine emr-i muṭāʿ ve ḥükm-i lāzımü'l-imtiṣāl ve'l-ittibāʿ irsāl buyurup **Faż̇l bin Muʿāviye el-Ensārī'yi** memālik-i ʿIrāḳ'dan Ḥilvān cānibini nehb ü ġāret ve telbiye-i daʿvet-i İslām itmeyin aṣḥāb-ı küfr ü āṣāma īṣāl-i ḫasārete irsāl eyleye. Saʿd daḫı fermān-ı ḳaża-cereyān-ı ʿÖmer'e imtiṣāl ile iftiḫār

[390] "Kim, İslam'dan başka bir din ararsa, bilsin ki kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette ziyan edenlerden olacaktır.", Ali İmran, 3/85.

u ibtihāc ve mehīc-i ḳavm-i iṭāʿat ü ittibāʿa intihāc itdükde Fażla Cenāb-ı Rabbü'l-ʿālemīnden fāyıż olıcaḳ Fażla kemāl-i iʿtimād ile tamām-ı cūş ü ḫurūş ve nevāḫī-i Ḥilvān'a sevḳ-i cuyūş idüp varduḳda ḫarbe-i ḫarbe āteş-i şecāʿat ü celādet ile āb u çenk-i cenge yetürdi iḳdām ü ihtimām ile tāb virdükden ṣoñra ṣamṣām-ı intiḳām ile re´s-i kefere-i li´āmı iltiḳām ve sinān-i cānistān-ı dīn-i metīn ile ṭuġāt-ı mütemerridīnden aḫẕ-ı intiḳām ve aġnām-ı ġanāyım ile iġtinām idüp şīr-i şimşīr-i İslām'ı cesed-i pür-ḫased-i küffāra seyr ve ʿabede-i aṣnām olan [29b]ʿanede-i li´āmuñ niçesini ḳayd u ṣayda esīr idüp bir gün bir kūh-ı pür-şükūhuñ dāmenünde ḳaṣd-i edā-i namāz ve eẕān ü iḳāmete āġāẕ idüp **الله أكبرالله أكبر** didükde ol kūh-ı enbūhdankebbir kebbiren "Yā Fażla" deyü āvāz gelüp **أشهد أن لا إله إلا الله** didükde kelimetü'l-iḫlāṣ "Yā Fażla" diyü yine bir ṣadā peydā olup **أشهد أن محمدا رسول الله** didükde [391] **هو الذي بشرني به عيسى بن مريم وعلى رأس أمته تقوم القيامة**diyü āvāz gelüp maʿnāsı gerçekdirsin vevāḳıʿa muvāfıḳ söylersin **Ḥażret-i Muḥammed** ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ol saʿādet-menddür ki **Ḥażret-i ʿĪsā** ʿaleyhis's-selām anuñ āḫirü'z-zamānda kāffe-i ümmete mebʿūṯ olıcaġını baña iʿlām idüp tebşīr itmiş idi. Ol **Ḫātem-i Enbiyādür** ḳıyām-ı sāʿat anuñ ümmeti üzre olsa gerekdür **yaʿnī** andan ṣoñra bir peyġamber daḫı gelmez dimekdür. **حيَّ على الفلاحyaʿnī** saʿādet ol kimesneye ki ṣalāta vara yaʿnī anı edāya ḳaṣd eyleye diyü **أفلح من أجابyaʿnī** bu duʿāya her kim icābet iderse murādāt-ı dünyeviyyeve uḫreviyyesine ẓafer buldı diyüp **الله أكبر الله أكبر** didüḳde **أخلصت الإخلاص كله يا فضله**Yaʿnī kemāl-i iḫlāṣ ile iḫlāṣ itdüñ eẕāndan fāriġ olduḳda [30a]cebelden yine ṣadā gelür sen kimsün? **Allāh Teʿālā Ḥāżreti** saña raḥmet itsün ki bu maḳūle laṭīf edā ile ṣadāñı işidüp ṣavt-ı eẕānıla āzānımuz müşerref ve esmāʿımuz dürer-i gurer-i kelimāt-ı laṭifüñ ile müşennef oldı. Lüṭf eyle rūyıñı daḫı baña

[391] O, İsa bin Meryem'in beni onunla müjdelediği şeydir ve kıyamet O'nun ümmetinin üzerine olacaktır.

göster zirā ki ben daḫı Allāh Teʿālā ḥażretinüñ bendesi ve **Resūl Muḥammed Muṣṭafa'nuñ**ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem ümmetinden bir çāker ü efkendesi ve **ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb** ḥażretinüñ raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh ḥālā cemāʿatinden maʿdūd bir bende-i bī-vücūdum diyüp nāgāh Faźla gördügüm ol seng-i ḫāre iki pāre olup derūn-ı ṣaḫradan bir çehre peydā ve verā-i sengden bir ṣūret hüveydā olup bir ser-i buzurg ile rīş-i sefīd ẓāhir ü bedīd oldı. İki pişmine câme-i köḫneyi biri biri üzerine giymiş Faźla ḫiṭāb idüp **السلام عليك ورحمة الله**[392]didi. Faźla daḫı redd-i selāmdan ṣoñra sen kimsün diyü sü´āl itdi. Ol pīr-i rūşen-żamīr daḫı cevāp virüp bizde yirden çıḳmaduḳ ve Ḥażret-i Īsā ʿaleyhi's-selāmuñ vaṣiyyeti ile bu cebelin cevfinde bi-emri'llāhi Teʿālā nice rūzigār iḫtiyār-ı ḳarār itmiş bir ādemim aduma Zerib bin Yuʿlī dirler. Ol Nebiyy-i nebihü'l-ḳadr baña cevf-i cebelde ḳarār eyle diyü emr buyurduḳda duʿā idüp Rabbü'l-ʿālemīnden **[30b]**taźarruʿ vüricā itmişimdür ki kendüsi āḫīrü'z-zamānda saʿādet ü iḳbāl ile arża nüzūl idüp ḳatl-i ḫanāzīr-i kefere-i liyām ve kesrī evṯān ü aṣnām idüp Naṣārā zümresinüñ ictirā itdükleri iftirādan teberrī idince ṣaġ olam diyüp baʿde didi ki Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafā'ya ʿaleyhi efżalu'ṣ-ṣalāti ve's-selām mülāḳī olup ḫak-pā-yı kimyā-miṯāline rūy-māl itmege mecāl olmadı bari benüm taźarruʿ vü zārī ile selāmumı Ḥażret-i ʿÖmer'e īṣāl eyle **فسدّد وقارب لقد وفي الأمر**[393]diyü benüm lisānum söyle diyüp daḫı nice cevāhir-i zevāhir-i suḫanasilk-i beyānda intiżām ve leʾālī-i mütelalī-i kelāma simṭ-ı ẕikrde iltiyām virdükden ṣoñra ġāʾib oldı. Faźla bu ḥikāyeti bi-ʿaynihā Saʿd bin Ebī Vāḳḳaṣ'a iʿlām idüp Saʿd daḫı **Ḥażret-i ʿÖmer'e** iʿlām eyledi. **Ḥażret-i ʿÖmer** daḫı tekrār Saʿd'a nāme yazup Muhācirīn ü Enṣār'dan senüñ ile olan aḫyāra tenbīh eyle ki eger ol kūha vāṣıl olup ol cevf-i cebelde sākin olan ʿazīzi görürler ise benüm selāmumı

[392] Allah'ın selam ve rahmeti senin üzerine olsun.

[393] Düzelt ve orta yolu bul! Zira iş tamamlanmıştır.

aña īṣāl ideler ki, Ḥażret-i risālet-penāhdan ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem istimāʿ idüp āvīze-i gūş u hūşum ve semʿ-i cān u dile mengūşum olan aḫbār-ı saʿādet-āṣārındandur ki **Ḥażret-i ʿĪsā** ʿaleyhi's-selām vaṣīlerinden **[31a]**baʿż ol cebelde menzil ittiḫāẕ itmişlerdür. Saʿd daḫı emr-i ʿÖmer'e imtiṣāl içün Muhācirīn ve Enṣār'dan dört yüz miḳdārı eʿizze ile ḳırḳ gün ol cebel dāmeninde iḳāmet idüp her vaḳitde eẕān iderler idi. Ḳaṭʿā kimesne ẓuhūr itmedi.

Ve yine Kabʿü'l-aḫbār rivāyet ider kim Buhtunnaṣr Benī İsrā'il'üñ zücāc-ı mizāc-ı ḫużūr-ı istiraḥātlarını kesr veṭarīḳ-i ilcā vü ḳasr ile kimini ʿāzim-i maṭmūre-i ʿademe ve kimini sākin-i peyġūle-i eṣr itdükden ṣoñra ol muteġallib-i muḥāl-endīş ve mütecebbir-i ḍalālet-kīşiñ zamān-ı bī-emānı kemāl-i surūr ile murūr idüp ḫayl-i ḫuyelāya rākib ve zeherāt-ızulm ü ʿudvānı eṭrāf ü cevānibe sākib olup ḳalem-rev-i ḥükümeti ṭavārıḳ-ı şeb-hūn-ı āfet-i aʿdādan maḥfūẓ ve ṣāye-i devḥa-i emānda ṣimār-ı bī-şumār-ı ḥuẓūẓ-ı nefsāniyyesi ile maḥẓūẓ olduġı ḥālde ġuṣn-ı āmāl ü emānīsi nesīm-i neşāṭ u şādmānīden vufūr-ı ihtizāzda ve nefs-i sebʿ ve şeyṭānīsi mulūk-ı eṭrāf-ı cevānibden kemāl-i imtiyāzda idi. Bir mūḥiş ü müdhiş vāḳıʿa görüp irtesi cām-ı miḥnet ve ālāmı nūş u ḫayret żacretinden gördügi vāḳıʿa-ı fāḳiʿa ferāmūş idüp vardıġunda derd-i derūnı mütezā´id ve ālām ü esḳāmı rütbe-i ʿulyā-ya müteṣāʿid **[31b]**ve pirāmen-i sāḥa-i ḫużūr u istirāḥatdan mütebāʿid olup ḫizān-ı aḫzān-ı şāḫ-sār dil-i bā-ḫasāreti bī-bār u berk ve ol vāḳıʿa-i fāḳiʿa hevlinden ḫurd ve ḫābı bi'l-külliyye terk itmiş idi. Bi'l-āḫire ḳalem-revinde bāriz ü kāmin ne ḳadar kāhin varsa daʿvet idüp mehere-i seḥereden maʿlūmı olanlara daḫı gelsünler deyü adam gönderdi. Bir muḥiş vāḳıʿa gördüm ki, ḳābil-i taʿbīr degül ve ol vāḳıʿa-i hevel-nāk ceyb-i ṣabr u ḳarārumı çāk ve humūm-ı ġumūmı ile beni helāk itdi. Be-her-ḥāl añı baña taʿbīr ü tefsīr itmek gereksiz didi.

Kehene ve seḥere daḫı rü´yā-yı mezbūre ne vech üzre görülmüşdür buyurulmaḳ gerekdür ki biz daḫı dervāze-i fikr ü te´emmülü bāz ve ḫazīne-i rezīne-i seniyye-i bī-kinemüzden cevāhir-i zevāhir-i deḳāyıḳ ibrāz idüp ḥüsn-i taʿbīr-i dil-peẕīr ile taʿbīre āġāz ideyüz didiler. Buhtunnaṣr'uñ nayīre-i ġażabı bir dā´irede iltihāb ve biḥār-i bī-kenār-ı ḳalaḳı bir mertebede ıżṭırāb itdi ki taʿbīr olunmaz ḥadīd-i ḥiddeti teḥdīd ve kemāl-ı taġlīẓ ü teşdīd ile dönüp kehene ve seḥareye eyitdi: "Ben sizi bu ḳadar eyyām u leyāli ʿalā sebili't-taʿāḳub ve't-tevāli [32a]veẕā´if-ı vāfire ve idārāt-i mütekāṣire ile becerüp besledüm ve her ne murād ki ṭāleb itdüñüz kelāmuñızı telaḳḳī bi'l-ḳabūl idüp sözüñüz esledüm.Murādum bu idi ki bir bunuñ gibi ḥaṭb-ı muhlim ve emr-i mühim düşdükde fenniñüzde mahāretünüz āṣārını müşāhede idüp ḳarīrü'l-ʿayn olam. Bu emr-i sehl içün size üç gün mehl,bu müddet içünde naḳd-ı efkārıñuzı miḥekk-i iʿtibāra urup ʿārāyiş-i enẕār-ı ṣā'ibeñüze meşşāṭa-i te´emmül daḫı pīrāye-i ḳabūl ve iḫtiyār ile zīb ü ārāyış virdükden ṣoñra dördünci günde meneṣṣa-i bār-gāh-ı serīr-i ʿālem-meṣīrīme ve ḥacle-i pay-gāh-ı südde-i saʿādet-mesīrimde cilve viresüz şöyle ki baʿde'l-imhāl ihmāl idesüz kem dūş görmezsüz bī-şek ve imtirā ʿuḳḳāb-ı ʿiḳābum ve bāz-ı bī-enbāz-ı ʿaẕābum kelle-i bī-devletüñüze ḳonar ve muʿādil-i bī-muʿādil ġażabum şecere-i bünye-i ḫabiṣeñüzi ḳaṭʿ idüp yonar diyüp bu ḫaber-i fāżiḥ ve bu ḫaṭā-i vażiḥ beyne'l-enām iştihār-ı tām bulup Ḥażret-i Dānyāl ʿaleyhi ṣalavātu'llāhi'l-ʿazīzü'l-Müteʿāl ol laʿīn-i bed-āyīnün ve bī-dīn-i laʿnet ḳarīnüñ ẕülm ü ʿudvānı ile maḥbūṣ ve meşaḳḳat ü zaḥmet ile me´nūs olduġı ḥālde ol cemīʿ-i enbiyāya şemʿ olan [32b]Ḥażret-i ʿaliyyeye bu ḫaber-i pür-ʿiber ḳarʿ-ı semʿ idicek süccāna didi ki ḳādir misün? Beni Buhtunnaṣr'uñ ḥużūrına īṣāl idesin ve ḥālā meşhūr olan rü´yāsını ẕahr-ı ġaybdan taʿbīr itmek içün alup gidesin diyicek süccān daḫı hemān olan kibr-i pür-kibr-i mezbūruñ ḥużūr-ı bī-nūr-ı

cālibü’ş-şürūr ve sālibü’s-surūrına ḥāżır olup peyām-ı **Dānyāl** ʿaleyhi’s-selāmı iʿlām idüp Buhtunnaṣr’uñ bu ḫaber-i pür-ḥubūrdan ġāyetde mesrūr olup ʿale'l-istiʿcāl **Ḥażret-i Dānyāl’ı**ḥużūrına iḥżār içün fermān-ı bī-dermān ışdār idüp ol nebīyy-i nebihü'ş-şān daḫı gelüp ḥāżır olduḳda ol laʿīn-i ḫiyānet-ālūde sucūd itmedin dāḫil olmaġıla ʿırḳ-ı ġażabı ḥareket idüp envāʿ-ı ʿitāb ile tevcīh-i ḫiṭāb idüp benüm meclisüme ḥużūr adābını murāʿātda niçün ḳuṣūr itdüñ, ṣaġīr ü kebīr ġanī vü faḳīrden kimiñ ḥaḳḳındaki pāye-i serīr-i ʿālem-i maṣīrime vuṣūl saʿādeti ḥuṣūl bula ḫīn-i duḫūlde merāsim-i tevḳīri tevfīr ve rūy-i ʿacz ü niyāzı kemāl-ı ikrām u iʿzāz ile taʿfīr idüp ḥudūd-ı meclis-i ẓāhirü’s-suʿūdumda vażʿ-ı ḥudūd ve muvāẓib-i aḳdām-ı ḫuddām ʿālī-maḳāmumda**[33a]** sücūd itmek muḳarrerdur. Senüñ bu edebiterkiñe bāʿiṣ ve bu ʿādet-i me´lüfe-i maʿrūfeden ʿudūlüñe sebeb-i ḥādiṣ nedür diyicek Ḥażret-i Dānyāl daḫı ol melʿūnuñ seyf-i ḥayfından ḫalāṣ içün bir cevāb-ı ṣavāb iḥżār idüp buyurdılar ki benüm mescūd u maʿbūdum olan Rabbü'l-erbāb Mālikü'l-rikāb baña ʿilm-i taʿbīr-i rü´yāyı ol şarṭla taʿlīm ve ol cevher-i girān-māyeyi ol vech üzre edā vü teslīm itmişdür ki ol Ḫallāḳ-ı kār-ḫāne-i vücūd olan fāyiżü’l-ḫayr ve'l-cūdḥażretinden ġayra sücūd itmiyem ḳorḳarım ki saña secde idersem bu vedīʿat-ı ʿaẓīme ve niʿmet-i cesīmeyi benden istirdād idüp gördügüñ ḫ˘āba taʿbīr ü cevāba ḳādir olmayam ol taḳdīr üzre zücāc-ı mizāc-ı salṭānatuñ inkisārı ṣad-çendān olup ḥūt-ı ġażab-ı pādişāhīye ḳuvvet olmaḳ muḳarrer mülāḥaẓa ve bu varṭa-i hevel-nāk ve maʿraż-ı helākdan ḥalāṣ-ı merāsimüni muḥāfaẓa idüp de´b-i edebden ʿudūl ve bilā-secde duḫūl itdüm, diyicek Buhtunnaṣr’uñ bu cevābdan fevḳa’l-melḥūẓ mesrūr u maḥẓūẓ olup Ḥażret-i Dānyāl’a bu minvāl üzre ḫitāb itdi ki ḥālā saña bir mertebede iʿtimādum ḥāṣıl oldı ki ʿibād-ı ṣadāḳat-nihādumda saña ḳarīn-i muḳarreb bir ferd yoḳdur zirā kişi maʿbūdınuñ ʿahdını ṣıyānetden büyük diyānet ve naḳż-ı ʿahd-ı

[33b]veliyü'n-niʿamdan aʿẓam ḫıyānet olmaz benüm ḳatumda ādem diyicek ādem ve ḫāline taʿdīl idicek ẕāt-ı ʿalī-tebār-ı ṣāfi-dem ol kimesnedür ki ḥıfẓ-ı ʿuhūd vemaʿhūdunda beẕl-i mechūd ve saʿi nā-memdūd ide diyüp baʿde benüm gördigüm ḫ̬ābı ve taʿbīri ne olduġın bilür misün? didi. Ḥażret-i Dānyāl daḫı Rabb-ı ʿizzetüñ iʿlāmı ve Ḫallāḳ-ı ʿālemüñ vaḥy ü ilhāmı ile maʿlūmumdur bir ṣanem gördüñ ki ġāyetde cesīm ṭaraf-ı aʿlāsı zer ve andan aşaġısı nuḳre vü sīm sāḳları ḥadīd ve iki kademi sifāl sen daḫı ol ṣadedde ki ol ṣaneme naẓar idüp kemāl-i ḥüsnünden istiʿcāb ü istiġrāb ider idüñ. Nāgāh ṣavb-ı semādan bir seng inüp mezbūrun kellesini ḫ̬ūrd ve kendüsini mürd idüp baʿde cismīni bir mertebede kufte itdü ki hebā-i menṣūr oldı ve zer u sīm ve āhen u sifāl biri birine bir vechle maḥlūṭ oldı ki cümle maḫ̬lūḳāt cemʿ olsalar biri birinden temyīze ḳudret olmaz idi. Nāgāh ol ḥacer uçaraḳ büyüyüp cümle rūy-i zemīni ṭutar bir vechle arż ü semāda ol sengden ġayrı nesne görünmez. Buhtunnaṣr kemāl-i sürūr ü ḥubūr ile neʿam gördügüm vāḳıʿa bu ẕikr eyledigüñdür luṭf idüp taʿbīrini daḫı iʿlām eyle didi.**Ḥażret-i Dānyāl** buyurdı ki ol gördigüñ ṣanem ümem-i muḫ̬telifedür ki zerḫ̬ālā sen [34a] içlerinde olduġın ümmetdür ve nuḳre şol ümmetdür ki senden ṣoñra oġluñ anlara mālik olsa gerekdür. Sen ehl-i Rūm āhen Fāris ve sifāl iki ḫ̬ātūndır ki Rūm ve Fārs'a mālik olsalar gerekdür. Ol seng ki ṣavb-i semādan nāzil olup ol ṣanemi ḫ̬urd itdi ol dīndür ki, āḫ̬irü'z-zamānda ẓuhūr ider. "Ḥażret-i Rabb-ı Müteʿāl evlād-ı ʿArab'dan bir peyġamber baʿṯ ü irsāl itse gerekdür ki dīni cümle edyānı nesḫ̬ ve ʿuḳūd-ı milel ü niḥali fesḫ̬ idüp rūy-ı zemīn ol dīn-i metīnüñ nūrı ile münevver ve eḳālim-i ārż bi't-tūli ve'l-arż ol āyīn-i meymenet-ḳarinüñ misk-i neski ile muʿaṭṭar olup şimşīr-i āteş-teʾsīr cihādı ḳurāb-ı riḳāb-ı müşrikīn ile muġammed ve ism-i sāmī ve nām-ı nāmīsi Aḥmed ve Maḥmūd ve Muṣṭafā ve Muḥammed'dür." didi.

Ve yine Ebū Hureyre ḥażretleri raḍıya'llāhu Teʿālāʿanh buyururlar ki çün Buhtunnaṣr didükleri bed-nihād nihāyet-i teʿannüdd ü ʿināddından beyne'l-ʿibād saʿy fi´l-arẓi bi'l-fesād itmekle Benī İsrā'il'e teferrüḳ ü teṭarrüḳ idüp eṭrāf ü nevāḥī ve ḳurā vü ḍavāḥīye münteşir oldılar. Evlād-ı Harūn ʿaleyhi's-selāmdan bir cemāʿat ki kitāblarında Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafā'nuñ ṣalavātu'llāhi ʿaleyhi ve selāmuhū naʿt u evṣāfına ẓafer bulup bilmişler idi ki ol mühr-i münīr-i cihān-gīr **[34b]**ve āfitāb-ı cihān-tāb-ı felek-i seyrīñ ʿarż-ı dīdār ve feyż-i envār itmesi hāk-i pāk-i ʿArab'dan bir ḳarye-i saʿādet-ḳarārdan olsa gerekdür ḥavālisinde eşcār-ı naḫl-ı bisyār ve dıraḫthā-yi ḫurmā-yı bī-add u şumār olsa gerekdür. Şām-ı cennet-meşāmdan ki çıḳdılar Yemen-i eymen ile Şām-ı saʿādet-encām miyānuñda vāḳiʿ olan ḳaryeyitefaḥḥuṣ ü tecessüs idirek ṭavāf-ı eṭrāf itdüler. Ve istimāʿ itdükleri evsāf ile ittisāfı Yesrib'de dürr-i yetīm binā´en ʿalā-ẕalik anda ittiḫāẕ-ı evṭān semtine sālik olup ümmīd itdiler ki ol dürriyetim-ı girān-ḳadr ve ol Nebiyy-i kerīm-i münşeriḥu'ṣ-ṣadr ki ser-i saʿādet-efṣeri tāc-ı pür-ibtihāc-ı risālet ile tezyīn olunup kāffe-i ṣaḳaleyne baʿṣ ü irsāl olunduḳda ḫāk-ı pā-yı kimyā-miṣāl-i ʿamīmü'n-nevāl-ı ʿazīzü'l-menāline rūy-māl itmege ʿÖmer'den müsāʿade müşāhede ideler ve āyīn-i saʿādet-ḳarīnine duḫūl idüp emr itdügi yola gideler. Ḥikmet-i İlāhiyye ḳable ḥuṣūlu'l-emel nādi-i ecel mezbūrları muḫāṭab-ı ḫiṭābü'l-ʿacel itmek ile ol saʿādetden żarūri dūri lāzım gelüp ḳable'l-biʿṣe kitābımuzda naʿti muḥarrer ve ʿāḫirü'z-zamānda baʿṣı muḳarrer olan **Muḥammed Muṣṭafā'ya** īmān getürdüñ dimek saʿādetine neyl ile ḳanāʿat idüp baṭnen baʿde baṭnin evlād u aḥfāda vaṣiyyet itdiler ki içlerinde ol ḳarna vuṣūl saʿādetini iḫrāz idenler **[35a]** ikrām ü iʿzāz dervāzesini bāz idüp mütabāʿat u inḳayād menhecine intihāc ve dīn-i metīne duḫūlde mübāderet ile mufāḥaret ü ibtihāc

ideler lākin وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ[397],[396],هَادٍ feḥvāsı burūz idüp mezburınuñ evlādından ʿahd-ı Ḥażret-i risālet-penāhı ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem idrāk iden bī-idrāklar vaṣiyyet-i ābā vü ecdādlarından iġmāż-ı ʿayn ve iḫtiyār-ı ʿayb ü şeyn idüp ḥaḳḳı baṭıldan temyīz esbābını ʿadem-i tecessüs ve çirk-i şirk ü āṣām ile telattuḫ ü tedennüs itdiler. وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ[395],[394]maʿnāsını ẓuhūr

Ve yine rivāyet olınur ki Mülūk-ı Yemen'den biri bir ḫ̆āb görüp ol ḫ̆ābın tünd-i bād-ı elem vü ıżṭırābı ile berg-i bīd gibi lerzān ve ʿavāṣıf-ı ḫavf ü ḫaşyetden evrāḳ-ı ḫazān gibi ḳuvvet u ḳudreti rīzān olup zenbūr-ı miḥnet ü melāl ḫāne-i ḥużūr-ı ḫāṭır ve ḥücre-i ferāġ-ı bāline āmed-şüde başladı ve merāret-i ḥarāret ʿaṭş-i ḫ̆āb ile cevf-i pür-ḫavfında olan emʿā vü aḥşāsını yaḳup ḫāşladı. Hırās u bīm ile ḳalbi dü-nīm olup ḳalem-revende olan kehene ve aṣḥāb-ı tencīmden cemʿ-i ʿaẓīm daʿvet idüp ben bu gice bir ḫ̆āb-ı ḫavf-nāk görmekle vehmden helāk olmaḳ maḳāmındayım. Sizlerden isterim ki gördügüm ḫ̆ābı taḳrīr baʿde vech-i ṣavāb [35b]üzre taʿbīr idesiz didi. Ḥużūrında müctemiʿ olup kelāmını müstemiʿ olan ṭā´īfe daḫı vāḳiʿa olan vāḳıʿayı sizler beyān itmedin taʿbir olınmaz ṣūret-i ḫ̆ābdan refʿ-i ḥicāb buyurmaḳ gereksiz ki biz daḫı taḥt-ı vusʿumuzda dāḫil olduġı ḳadar taʿbīrinde taḳṣīr itmeyevüz didiler vākıʿa gören emīr ümmīd iderim ki vāḳıʿayı daḫı sizler beyān idesiz tā ki fenn-i rü´yāda kemāl-i mahāretüñüz cezm idüp taʿbīriñüzde iṭmīnān u ḳarār-ı ḫāṭır müyesser ola. didi. Ḥāżır olan ḳavm bi-ecmeʿihim bu ḫuṣūṣda ʿacz ü ḳuṣūrlarına muʿterif ve biḥār-ı bī-kenār-ı istiʿfār ü iʿtiẕārdan muhterif olup bu muʿammayı feṯḥ-i fenn-i kehānetde ad çıḳarmış iki kimesne vardur Saṭīḥ ve Şenaḳ dimek ile maʿrūf ü meşhūrlardur. Anlardan ġayrı bir

[394] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[395]"Bir kimseye Allah nur vermemişse artık o kimsenin aydınlıktan nasibi yoktur.", Nur, 24/40.
[396] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[397]"Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek yoktur.", Ra'd, 13/33.

ferdden mütevvaḳḳıʿ degüldür bu murāduñ ḥuṣūlı ol iki kimesnenüñ ḥużūr-ı emīre vuṣūlı ile meʾmūldür didiler. Emīr daḫı bilā-teʾḫīr ol iki şaḫṣı daʿvet içün adam gönderüp evvellā Saṭīḥ geldi ve didi: “Sen bu vech üzre ḫ̆āb görmüşsün ki yanup ḫākister olmış bir nesne bir cāy-i tārīḳden ṭaşra çıḳarılup ʿāmme-i enām ve kāffe-i ḫavāṣṣ u ʿavām andan ekl itdiler ve anuñ taʿbīri budur ki, senüñ memleketüñe ṭāʾife-i cuyūş sevḳ-i cuyūş idüp gelüp senüñ üzerüñe ġālib ve salb-i ṣabr ü ārāmuñı sālib [36a]olalar.” didi. Emīr daḫı bu ġalebe ne zamānda olsa gerekdür diyü süʾāl itdi “Saṭīḥ daḫı “Yā seksen veyā altmış sene miḳdārı zamānda olur” diyüp Emīr tekrār istifsār idüp memleketüm eyādī-i Ḥabeşe’de istimrār u istiḳrār üzre olur mı? didi. Saṭīḥ daḫı yoḳ seyf-i Ẕī-yezen ki Yemen’dendür ol gelüp cuyūş ile cidāl u nizāʿ baʿde mülki anlaruñ yedinden intizāʿ idüp ṭāʾife-i Ḥabeşe’yi mülkünden iẕʿāc ü iḫrāc itse gerekdür. didi. Emīr tekrār süʾāl idüp ilā-inḳiżāʾi’z-zamān mülküm evlad Ẕī-yezen yedinde bākī olur mı? didi. Saṭīh didi: Yoḳ taḳdīr-i ḳażā anlarun mülküne daḫı inḳiżā iḳtiżā ider diyicek. “Emīr ilḥāḥ idüp mülk-i ḫānedān-ı Ẕī-yezen’e ḥalel kimüñ yedünden irse gerek ve ol dūdmānuñ inḳıżāsından ṣoñra benüm mülküm kimüñ elüne girse gerek didi.” Saṭīḥ daḫı cenāb-ı Rabbü’l-ʿālemīnden bir Resūl-i lāzımü'l-iclāl baʿṯ ü irsāl olunsa gerekdür. Mülk-i ḫānedān-ı Ẕī-yezen’üñ inhidāmı ve ʿaskeri ʿaẓamet ü celālinüñ inhizāmı ve ḥibāl-i ʿizzet-i iḳbālinüñ infiṣāmı ol nebiyy-i kerīmün yed-i teʾyid-i iltiyāmuna müfevveż ü muḳadder ve anuñ dīn-i metīn-i saʿādet-ḳarīni ḫarāb-ı ʿāleme dek muḫalled olsa gerekdür didi. Emīr eyitdi: Ol ẕikr itdügüñ nebī ḳanḳı ḳabīle vü nebīleye mensūb ve ḳanḳı ḳavm ʿidādından [36b]maʿdūd u maḥsūbdur? Saṭīḥ eyitdi: Ol Resūl-i ḳavī ferzendān-ı Ġālib bin Lü’ey’den mebʿuṯdur emīr eyitdi: Bu dünyā ḫarāb olur mı? Saṭīḫ eyitdi: Neʿam “Ol rūz-ı mücrīm-sūzde ki şaḳī ve saʿīd imā ü ʿabīd ṣāliḥ ü ṭāliḥ

müteverriʿ vü fācir sūḳı ü tācīr malīk ü memlūk ġanī vü ṣuʿlūk faḳīrün mevḳuf-ı ḥisab ve ʿarṣa-i ʿaẕābda īḳāf olunup her kimesne nīk ü bed itdügi aʿmāliñ cezāsını ve iḳtirāf itdügü seyyi´e vü ḥasenātıñ sezāsını bulsa gerekdür.” didi. Ve kelāmını itmām idüp gitdi **baʿde** Şaḳḳ daḫı gelüp Saṭīḥ cevher kelāmına ḳalıb üzre ifrāġ vü sebk itdi ise ol daḫı ol minvāl üzre basṭ-i kelām ve ʿarż-ı ġaraż-ı merām itdi. Baʿde Emīr daḫı bu iki kimesnenüñ bu vech üzre ittifāḳundan ṣıdḳ-ı kelāmlarına cezm ü iʿmāl-i aʿmāl-i teyaḳḳuẓ ü ḥazm idüp evlād ü ʿiyālini ʿIrāḳ’a irsāl idüp mulūk-ı Fārs’a sipāriş itdi. Ḥayiz’de sākin olup ḳaldılar ḥattā Nuʿmān bin el-Münẕir ol emīrüñ evlādındandur dirler.

Ve yine rivāyet olınur ki ʿAbdü’l-müṭṭalib Yemen cānibine gitmiş idi ki aḥbār-ı ʿulemā-ı Yehūd’dan biri ʿAbdü’l-müṭṭalib’i görüp ḳanḳı ḳavimdensünüz? diyü sü´āl itdi: “Ḳureyş’den olduġın beyān idicek, ḳabā´il-i Ḳureyş’üñ ḳanḳısından olduġın ṣordı. “Ḳabīle-i Benī Hāşim’denüm.” didi. Baʿde “Eger cā’iz ise iki ʿużvūñıza naẓar idelüm” küstaḫluġımı dāmen-i ʿavf ile setr buyuruñ didi. ʿAbdü’l-Muṭṭalib**[37a]**didi ki “Eger manẓūr olması maḥẕūr olan āʿżādan degül ise naẓardan ḥaẕr olunmaz” Yehūdī daḫı beyn-i ʿizzet-ḳarīniñüz ile dest-i eyādī-i peyvestiñüzi görmek isterim didi. Cedd-i emced-i seyyüdü's-saḳaleyn olan ʿAbdü’l-Muṭṭalib daḫı ellerini açup gel imdi gör didükde Yehūdī gördi ki murādı olıvirdi. Ve ḳaṣd itdüġi ḫuṣūṣ eline girdi. İmʿān-ı naẓar idüp surūr u şādimānī ve tebşīr ü tehānī vechiyle didi ki müjde olsun saña ki Allāh Teʿālā Ḥażret’i maḳālīd-i salṭanat-ı ʿālem ve mefātīḥ-i erzāḳ-ı Benī Ādemi evlād-ı emcād-ı saʿādet-nihādundan birinüñ yed-i te´yīd-i iltiyāmuna müsaḫar itmek müḳarrerdür diyüp **baʿde** ānifen beyān olınduġı üzre ānifine naẓar idüp yine bişārete işāret idüp didi ki müjde vü ṣad hezār müjde saña ki ṣulb-i ṣalābetine medār ve necābet-

i ḳarārarundan cevāhir-i girān-nümāyi nübüvvet ile ārāste ve le´āli-i ʿālī-ḳadr-i risālet ile pirāste bir sürü nev-ḫāste ʿan ḳarīb ẓuhūr itse gerekdür. **Lākin** nūv-ʿurūs merām-ı mineṣṣa-i ḥuṣūlde cilve-gīr olmaġa benāt-ı Benī Zühre'den bir maḥcūbe-i ḫıdr-ı ʿiffet ü ʿafāf olan kerīme-i kerimetü'l-ensāb ve'l-eṭrāf ʿaḳd-ı zevāca derc olmaḳ bābında nuḳūd-ı pür-sūd saʿy ü iḳdām ḫarc olınmaḳ lāzımdur ile'l-ān te´emmül itmek olmış mıdur diyü su´āl itdi. ʿAbdü'l-Muṭṭalib daḫı henūz olmamışdur diyicek imdi aṣlā ihmāl ü imhāl cā'iz olan mevāżiʿden **[37b]**degüldür ʿale'l-istiʿcāl varup ol ḳabīle-i nebīleden tezevvüc idüp ol ḳabīleyi beyne'l-eḥdan şeref-i meṣāheret ü meẓāheretüñüz ile iḥyā itmek gerekdür didi. ʿAbdü'l-Muṭṭalib daḫı Yemen'den rucūʿ idüp ḳabīle-i mezbūreden Ḥala Bint Enib nām ʿafifeyi tezevvüc idüp ʿunvān-ı risāle-i risālet fātiḥa-i fāyiḥa-i kitāb-ı feṣāḥat u besālet **Muḥammed Muṣṭafā'nun** ṣalavātu'llāhi Teʿālā ʿaleyhi ve selāmūhū vālidi olan ʿAbdu'llāh andan ṭulūʿ itdi.

Ve ʿAbdü'l-Muṭṭalib'den rivāyet olınur ki kendü ḥücre-i ḫaṣṣumda eyyāmdan bir yevmde ḫālet-i nevmde bir ʿaceb vāḳıʿa gördüm ki cevfime ḫavf ṭoldı ve ṭerāvet-i küll-i istirāḥat u ḥużūrum ṣoldı. Ḳabīle-i Ḳureyş'de kehānet ile şühre-i şehr ve uʿcūbe-i dehr bir ḫātūn var idi. Egerçi zen idi **lākin** mahāret-i fende Şaḳ ve Saṭīḥ'i ṭaʿna zen ve farṭ-i kiyāset ü zeḳā ile nādire-i zamān idi. Taʿbīr-i vāḳıʿadan ḫabīr olmaġ içün ḥużūrına vardum çünki yüzüme naẓar itdi. Reng-i rūyımuñ taġayyüründen teferrüs idüp "Ḥażret-i Seyyid'e ne ḥāl oldı ki ʿiẕārına taġayyur ʿārıż olup muḥāyil bīm ü hırās inās ü iḥsās olundı. Ġālibā bir vāḳıʿaya dūş olup medhūş olmışdur keşf-i mümkin ise buyursınlar ki tedārikini te´ḫīrde āfet ve ihmāl ü imhālde meḫāfet vardur." didi. ʿAbdü'l-Muṭṭalib daḫı **[38a]**ḥāl-i ḫayāl-i şebāneyi miyāna götürüp beyāna başladı. Eyitdi: dün ḥücremde idüm, ʿālem-i ḫ˘ābda gördüm ki gūyā bir dıraḫt-ı ʿālī-baḫt bitmiş

لَنُخْرِجَنَّكُم مِّنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا[398] efnān ü aḫṣanı savb-ı semāya gitmiş ḳāmet-i pür-istiḳāmeti eflāke berāber ve sırr-ı saʿādet-maḳarri sırr-ı rezāmen ü mühre hem-ser her cānibe ʿaẓīm şāḫlar ṣalmış sāye-i saʿādet-sermāyesi ḫayli meydān almış. Kibr-i aġṣānı Ṣāniʿ-i Müteʿal ḥażretinüñ kemāl-i ʿażāmet ü celāline dāll ü ẓıll-ı ẕelīl-i bī-bedili dāfʿ-ı ıżṭırāb ü infiʿāl şāḫlarınuñ bir ucu burūc-ı semāya irmiş ve furūʿ-ı saʿādet-furūġı çeşm-i felek-aṭlasa girmiş meşriḳ ü maġrib mā-beynini ṭolmış ḳe´ennehū sā'ir eşcārı maḥv idüp yuṭmış bu şecer-i muʿteberden ol ḳadar nūr tele´lü´ u lemaʿān ider ki nūr-ı āfitāb-ı ālem-tāb anuñ nūrı yanunda ẕerre ve pertev-i mehl-i münīr-i ʿālem-gīr aña nisbet berk-i terre degül gördüm ki ṭavāyıf-ı ʿArab ü ʿAcem ol şecere-i mübārekeden yaña sücūd idüp ānen-fe´ānen ol dıraḫtuñ kibr ü ʿaẓmi ziyāde ve nūr-ı bī-fütūrı her zamān evvelkiye nisbet-i ṣad-çendān żiyāde olup buyüyüp gider ve cezʿ ü aġṣānundan pertev-i āfitāb-ı ʿalem-tāb gibi envārı lemaʿān ider gāh pinhān ve gāh dıraḫṣān olur ve daḫı gördüm ki Ḳureyş'den bir cemāʿat ol şecerüñ şāḫlarına āvīḫte ḳılınup [38b]ve bir cemāʿat daḫı ol dıraḫt-ı saḫīni yirinden ḳalʿ itmek isterler ve her bār ki yaḳlaşalar bir civān-ı ḫūb-rū ki anuñ ḥüsnünden ziyāde bir ḥüsn ḫayāle gelmez anları pīrāmen-i şecerden ibʿād ile nā´ire-i ḥırmānlarını īḳād ider.

Ve yine Ḫārice bin ʿAbdu'llah bin Ka´b bin Mālik, yüzünden rivāyet ider ki bizüm ḳavmimüzden cemm-i ġafīr ḥikāyet itdiler ki iʿtimād içün Mekke-i Mükerreme'ye gitmiş idük. Ṭā´ife-i Yehūd'dan bir şaḫṣ ticāret nāmına bizüm ile hem-rāh olup bile gitdi. Çünkü Mekke-i Mükerreme'ye vāṣıl olduḳ ol Yehūdī ʿAbdü'l-Muṭṭalib'i gördi didi ki, "Bizüm kitābımuzda ki ġubār-ı iştibāh anuñ pīrāmen-i ḥaḳāniyyetine rāh bulduġına cümlemiz āgāhdur, bulmuşuzdur ki bu merdin neslinden

[398] "Andolsun, ya sizi yurdumuzdan çıkaracağız, ya da bizim dinimize dönersiniz.", İbrahim, 14/13.

bir peyġamber vücūda gelse gerekdür ki ol peyġambere aña mütābaʿat iden ümmet-i bülend-himmet-i ʿālī-nihmet bizüm noḳṭa-i vücūd-ı mażarrat-alūdemüzden ṣaḥīfe-i ḫāki pāk itse gerekdür.” didi.

Ve yine rivāyet olınur ki ol zamānda **Ḥażret-i Ādem** ʿaleyhi’s-selām ḫalḳ olundı. İlā ḳıyāmi’s-sāʿati ve sāʿati’l-ḳıyām andan münşeʿib olıcaḳ evlād-ı mü´minīn ve mü´mināt müşrikīn müşrikāt miṣāl-ı ẕerrāt ṣulb-i ṭāhir-i ẓāhirü’s-saʿādesinden īdāʿ olunmış idi. Ve mādde-i beden-i müstaḥseni **Ḥażret-i [39a]Muḥammed Muṣṭafā** ṣalla’llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem olan cevher-i cüzʿ-i bā-ṣafā daḫı henūz künūz-ı ṣulb-i ṣalābet-medārında merkūz olmaġıla cebīn-i mübīn-i meymenet-ḳarīni ve cebhe-i ḫūb-ı saʿādet-rehīnünde nūr-ı bī-fütūr-ı**Muḥammed’i** ruḫşında ve enẓār-ı naẓẓār-ı behcet-i nüzheti baḫşında olup ṣadef-i ḳarīnü’ş-şeref baṭn-ı Ḥavvā gevher-i ezher-i vücūd-ı saʿādet-numūd **Ḥażret-i Şit** ʿaleyhi’s-selāma maḳarr u me´vā olup ol nūr-ı bāherü’ẕ-ẕuhūr cebhe-i **Ḥavvā'ya** intiḳāl idüp pīşāni-i ʿāli-şānı żiyā-baḫş-ı nūrānī oldı. Çün neyyir-i cemāl-i bā-kemāl **Şit**maṭ1aʿ-ı vilādetinden mütecellī ve mūsībet-i ḳatl-ı Ḥābil ile āzūrde olan ḳalb-i**Ḥażret-i Ādem** anuñ gevher-şitāb-ı vücūdı ile mütesselī oldı. Ol nūr-ı mücibü’s-surūr anuñ cebhesine murūr idüp keẕā ve keẕā aṣlāb-ı ṭahīrīnden erḥām-ı ṭāhirāt-ı ve abā-i ṣāliḥīnden ümmehāt-ı ṣaliḥāta intiḳāl ü irtiḥāl iderek ol Nebiyy-i nebīḥ-i bī-şebīh ve Resūl-i nebīl-i bī-miṣl-i ʿadīmü’l-ʿAdīl ḥażretlerinüñ vālid-i buzurg-vārları **ʿAbdu’llāh’uñ** ṣulb-ı ḫaṭīrında cāy-gīr olup ol nūr-ı zāhir-i ḳābiren ʿan kābir cibāh-i eʿāli ve ekābirde tābān u dıraḫşān olur idi. Cebhe-i **Ābdu’llāh’da** ḳarār itdükde **muşārun-ileyhʿAbdu’llāh’uñ** rūy-ı bā-kemāli ve çehre-i mübārek fāli bir mertebede ḥüsn ü cemāl ile ārāste oldı ki ʿārıż-ı **[39b]**āl ve ḫāl-i noḳṭa-miṣāl ve dehān-i tend ü ruḫsār-ı gül-i rengīnini müşāhede iden ḥayrān ve denk u silk-i ʿaşḳ u şevḳi ile

pāy-ı ṣabr u ḳarārı lenk ü ālām-ı ġarām ile be-dernek olur idi. Zebān-ı zenān-ı zamān anuñ medḥ ü ṣenāsı ile ʿazbü'l-beyān olup nebāt-ı leb-i leʿālīşīrīni rişkinden benāt-ı Ḳureyş'ünaġzı ṣuyı aḳarve levʿa-i nār-ı ıżṭırāb ve ıżṭırār derūn-ı pür-ḫūnlarını yaḳar ve rebbāt-ı ḫicāl u nev-ʿurūsān mineṣṣa-i ḥüsn ü cemāl-i ʿiẕār-i āl-i bī-miṣāline niġāh-ı taḥassür ile baḳar idi. Cümle zenān-ı Ḳureyş anuñ firīfte-i cemāli ve ḥüsn-i bī-meṣālinüñ āşufte-ḥāli olup zincīr-i ʿaşḳ u muḥabbetine beste vü ālām-ı derd ü miḥneti ile ḫasta olup cibāl-i viṣāline çıḳmaġıla ḥibāl-i ḫayāline yapışurlar ve ol cevher-i girān-ı baḥāyı biri birinden ḳapışurlar idi. Aḫirü'l-emr taḳdīr-i bī-taġyīr-i Ḫudā ile ol saʿādet-i ʿuẕmā **Āmine bintVehb bin ʿAbdü'l-menāf'a** naṣīb olup ol Ḥażret-i ʿalī-rütbetüñ dürr-i vücūd-ı pür-cūdı ve lü´lüyi ibdār-ı ẕāt-ı sutūde-ṣıfāt-ı saʿādet-numūdı ol ṣadefden ẓuḥūr itdi.

Ve yine rivāyet olınur ki Şām-ı şerīfde sākin olan aḥbār-ı Yehūd'da bir cubbe-i ṣūf-ısaʿādet-mevṣūf var idi ki, levni aḳ ve nihāyetde berrāḳ **[40a]**olup lākin ḫūn-iḤażret-i Yaḥyāile sürḫ-rūy olmışdı ve kütūb-i sābıḳada böyle bulmışlar idi ki, ol dem ki, ḳaṭarāt-ı ḫūn ol cübbe-i saʿādet-meşḫūndan müteḳāṭir olup gide ve ol ṣūf-ı evvelki beyāzlıġuna ʿavdet ide ol zamānda bī-iştibāh ʿAbdü'l-muṭṭalib'üñ necl-i necībi ʿAbdu'llāh vücūda gele ki ol **Muḥammed Muṣṭafā'nüñ** ʿaleyhi efḍalu'ṣ-ṣalātu ve's-selām vālid-i mācidi ve peder-i mevfūrü'l-me´āṣir ve'l-mehāmididür çünki ol ʿalāmet-i ṭāhir-i ẓāhire oldı velādet-i ʿAbdu'llāh'a cezm itdiler ticāret içün bir cemaʿāt-i Kureyş Şām'a gelmişler idi. Şām'da olan aḥbār anlardan ʿAbdu'llāh'uñ hālini su´āl itdiler anlar daḫı yāl u bāli ve ḥüsn-i cemālini reşāfet-i ḳadd ü ṣabāḥat-i ḫaddini ve leṭāfet-i bī-ġāyet u ẓerāfet-i bī-ḥiddini ḫaber virüp ruḫsār-ı āl-i leṭāfet-iştimāli reşk-i gül-berk-i ṭarrı taʿẓīm iclāl ü iʿtidād ü iʿtibāra şāyeste ve ḥarī olduġını beyān idüp cebīnünde bārik olan

nūrını ve ʿalāyım-ı saʿādetüñ ẓuhūrını bir bir iʿlām itdiler. Aḫbār-ı Yehūd didiler ol nūr ki anuñ cebhesinden ẓuhūr itmişdür aṣālet vechī üzre kendünüñ degüldür belki ol ṣadefden vücūda gelicek dürr-i girān-nümāyı ki saʿādet-i dāreyne sermāye ve ʿizz ü şerefden pür-ḥişşe ve vāyedür **[40b]**ismi Muḥammed olsa gerekdür anuñ nūrıdur vücūda geldükde eṣnāmı taġyīr ve ḥalḳı çirk-i şirkden taṭhīr itse gerekdür didiler tüccār çünki bu kelāmı istimāʿ itdiler baʿż-ı ʿalāmāt ve maḥā´il ve ḥucec ü delā'il ki müşāhede itmişler idi. Yād idüp ol Allāh ḥaḳḳıiçün ki Kaʿbe'nüñ Rabbi'dür aḫbār-ı aḫbār aḫyār-ı ṣādıḳ kelāmları vāḳʿaya muṭabuḳdur didiler.

Ve yine rivāyet olınur ki ʿAbdu'llāh Āmīne'yi tezevvüc idüp ictimāʿ müyesser olduḳdan ṣonra daḫı Ḥażret-i risālet-rütbetüñ ʿulūḳı vāḳiʿ olmadın ol nūr ki cebhe-i ʿAbdu'llāh'da ẓuhūr itmiş idi. Ke-mā kāne bāḳi olup ʿAbdu'llāh'uñ ḥaber-i ḥüsn ü cemāli aḳāṣī-i büldānda meşhūr ve elsine-i enāmda meẕkūr olup ṣıyt-i ḥüsn ü baḥāsı eṭrāf ü eknāfa ve ṣadā-yı cemāl-i bā-kemāli ḳāfdan ḳāfa iştihār ü intişār bulup, efkār-ı viṣāl-ı ẕāt-i ḥuceste-ḫiṣāli muḫadderāt-ı mineṣṣa-i ḥüsn ü cemāli efkār etmiş idi ve āvāze-i be-endāze-i melāḥatı maḳām-ı ʿIrāḳ ve Ḥicāz'a yetmiş idi. Zenān-ı eṭrāf istimāʿ-ı evṣāfı ile dām-ı ʿışḳına giriftār olup keşān keşān müşāhede-i cemāl-i leṭāfet-nişānı ārzūsı ile Mekke-i Mükerreme'ye giderdi. Ve ṣıyt-ı cemāl-i bā-kemālin gūş idenüñ ḳalbinde deryā-yi mihr ü muḥabbet cūş iderdi. Āvāze-i ṭurre-i ṭarrārı naḳd-ı şekīb ü ṣabrı u ḳararı ceyb-i cāndan silerdi ve ḫanşer-i ser-tīz-i gamze-i **[41a]**ḫūn-rīzi ḳanḳı dili ki dirlerdi iki dirlerdi anuñ içün dā´imā tiġ-i bī-derīġ ḥüsn ü cemāline cūy-i melāḥat ü leṭāfetden āb ü tāb virüp bilirdi. Cümleden Fāṭıma nām duḫter-i melik-i Şām ki ḥüsn-i tām ve leṭāfet-i mā lā-kelām ile şühre-i enām ve maḳbūl-i ḫāṣṣ ü ʿām olup eşiʿa-i envār-ı ḫūrşīd-i rūḫsār-ı pür-iştihārı ile dīde-i kevākib ḫayra ü ḥayret-i ġayret-i

ġonce-i nevḫīz-i rūy-ı dil-āvizi ile derūn-ı lāle-tārīḳ ü tīre olup tār mūy-ı ġāliye bu ġāliye būy-ı dām-ı dil ve ḥasret-i ḳāmet-i ḳıyāmet ḳıyāfetinden serū-pā dergil ʿarʿar-ı şimşāl dā´imā ḫacīl idi, ol dāḫı giriftār-ı dām ve bī-ṣabr ü ārām olup kemāl-i iḫtişām ve nihāyet-i iḫtirām ile sefer-i Ḥicāz'a āġāz idüp Mekke-i Mükerreme'ye vāṣıl olduḳda ḥāvaşī ü ḥışm ve cevārı ḫadem ile ḥaram-ı muḫteremde ʿAbdu'llāh'a mülākī olup cebhesinde lāmiʿ olan nūr ol mahcūba ḫıdr-ı ʿiffete manẓūr olıcaḳ miyānlarında binā-yı meyl ü taʿalluḳ ve ḳavāʿid mihr ü taʿaşşuḳ müşeyyed ü üstüvār olup ḳanda gitse ardınca gider oldı. Tenhā bulsa ʿarż-ı ḥāl ṭaleb ider oldı.

Naẓm

من نه باختیار خود میروم از قفای او کیسوی چون کمنه او می بردم کشان کشان[399],[400]

Neşr: diyü iʿtiżārbi'l-āḫire terk-i ḥayā vü ʿār idüp bi'l-müşāfehe ʿAbdu'llāh'a ʿarẓ-ı ḥāl ü iʿlām-i mā-fi'l-bāl idüpve didi

Naẓm:[41b]

يا من تملكني بحسن جما وبخده وخطه وخالهله[401]

ويا كاشف الشمس المنيرة في الضحى ومهين بدر التم عند كماله

لو كنت اعلم أن طرفك في الهوى يرقي القلوب بمحدقات نباله

[399] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[400] Ben kendi tercihimle onun sorumluluğundan çıkmadım
[401] Ey güzelliği ile bana malik olan
Yanağıyla, yüz hattıyla ve beniyle

Ey kuşluk vaktinde parlak güneşi kaldıran
Dolunay tamama erdiğinde onu küçülten

Oklarının dik başıyla kalpleri büyüleyen
bakışının istekli olduğunu bilseydim

Derin baktım ki karşılaşma gününü göreyim
Ve seninle kalbim vesveseden kurtulsa

Ey Efendim! Ey Efendim! Ben helak oldum
Acaba sen sevgiye ve onun hâline ağıt yakıyor musun?

امعنت طرفي أن يرى يوم اللقاءوزخرف قلبى فيك عن بلباله

مولاي يا مولاي اني هالكاتراك ترثي للحب وحاله

Neṣr: Ve elem-i iştiyāḳ ile ṭāḳati ṭāḳ oldıġunı bildirüp silk-i zevāca indirāc ile ibtihāc ve ʿaḳd-ı nikāḥ-ı taḥṣīli içün ilḥāḥ meslekine intihāc aḳṣā-yı āmāl ve nihāyet meʾreb-i baʾlī olduġını taḳrīr idüp meyve-i nihāl-i viṣāl münticü'l-āmālden behre-beyn ve ḫavf-i liḳā-i behcet-iltiḳāsından ḫüşe-çin olmaḳ ümīdini taṣrīḥ idüp**تقبل خدك اشتهي آمل إليه إلهي**[402]

Naẓm:

أن نلت ذلك لم أنل بالروح مني ان تهى دنياى لذة ساعة وعلى الحقيقة انت هى[403,404]

Neṣr: diyü tażarruʿ itdi, ol ʿişve-i siḥr-engīz ile āfet-i ʿişmet ü perhīz olan civān-ı nevḫīz daḫı Fāṭıma'nuñ ḥüsni bī-nihāya ve māhitāb-ı ṣūreti āyāt-ı ḳudret-i İlāhiyyeden bir āye ve zīver-i cemāl ü ārāyış-ı ḥüsn-i pür-kemālinden pür vāye olduġın müşāhede idicek gördi ki şive-i cemāl-i bā-kemāli cevāri-i cināne ġonc ü delāl taʿalim ider ve āfitāb-ı ʿālem-tāb nār-ı ġayret-i leṭāfet-ʿiẕārından yanup gider. [42a]ḫışm-ı çeşm ile sīne-i ʿuşşāḳı ḫadeng-i ġamzeye nişān itmiş ve bālā-yı aʿlāsı bir nihāl-i bī-miṣāl-i bā-iʿtidāldür ki ebyār-ı raşaḥāt-ı ḥıyāż-ı riyāż-ı ḫuld ile çemen-i cānda bitmiş cān ü dilden viṣāline ṭālib ve şevḳ ü ġarāmı selb ü ṣabr-ı ārāmı sālib olup ḥāl u ḳāli bu ebyātı tālī oldı. Murādına müsāʿade ve taḥṣīl-i meʾmūlünden ʿadem-i mübāʿade iẓhār idüp **lākin** pederim ʿAbdu'l-müṭṭalib'den isticāze itmedin bu maḳūle umūra ḳudretim yoḳdur diyü gitdi. Ḥikmet-i İlāhiyye ol leyl-i saʿīd ki miṣāl leyāli-i ḳadr ü ʿīddür ʿAbdu'llāh'da Āmīne ile viḳāʿ ü devāʿisi vuḳūʿ bulup bi-irādeti'llāhi Teʿālā mādde-i ʿunṣur-ı **Muḥammed'i** olan cüz-i saʿādet-muttaṣıl ṣulb-i ʿAbdu'llāh'dan munfaṣıl ve raḥm-i

[402] Senin yanağını öpmek istiyorum. İlahımdan dileğim budur.

[403] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[404] Eğer ben buna nail olduysam ruhum ile nail olmadım
Dünyamın bir saatlik lezzetini bırakarak ve gerçekte ise sen osun.

Āmīne'ye münteḳil olup ol nūr-ı bi-fütūr cemāl-i ʿAbdu'llāh'dan dūr olup cebīn-i Āmīne'ye irtiḥāl ider. İrtesi ʿAbdu'llāh ol muḥtereme sāmiye-yi şāmiye ile miyānlarında cārī olan ḥāli ʿAbdu'l-Muṭṭalib'e bilā-taġyīr ʿarż ü taḳrīr idüp ʿAbdu'l-müṭṭalib daḫı istiḥsān ü istiṣvāb ider ʿAbdu'llāh surūr-ı mevfūr ve ḥubūr-ı nā-maḥṣūr ile ḫaber-i tecvīz-i ʿAbdu'l-Muṭṭalib'i [42b]şevḳ u ġarāmını ġayr-ı kātime olan Fāṭıma'ya tebşīr içün bilā-teʾḫīr mānend-i āb ol ṣuya şitāb idüp Fāṭıma görse ki mādde-i cādde-i ʿaşḳa sebeb olan cemāl ve ol dileh ü ḥayrete bāʿiṯ olan ḥāl ʿAbdu'llāh'dan intiḳāl etmiş, mezbūreyi Şām'danMekke'ye sevḳ iden şevḳ ve gerden-i dil u cānına bend olup sefer-i dūr-ı dirāz Ḥicāz'a fevd iden ṭavḳ zāʾil olup iltihāb-ı nār-ı ıżṭırābı münṭefi ü mirārat-i ḥarāret-i ʿaşḳla olan pīc ü tābʿ-ı müntefī olup ʿAbdu'llāh'a didi ki ol nūr ki senüñ cebheñde iḥsās ü cebinüñde īnās itmişdüm ve anuñ sebebi ile beyḫūd olup kendümden gitmiş idüm. Ḥālā añı sende görmem ġālibā ġayra naṣīb olmış min baʿd ṣıḥḥat ü saʿādetle ḳal ve ḳanḳı ḫātūnı isterseñ al ki gevher-i maḳṣūdı yitirdüm ve mezreʿa-i āmālimde toḫm-ı yeʿs ü ḥirmān bitirdüm diyüp miḫnet pür-hucūʿ ile Şām'a rucūʿ itdi.

Baʿżı rivāyetde şöyle vāḳiʿ olmış ki ekremü'n-nās Ḥażret-i ibn ʿAbbās raḍıya'llāhu ʿanh buyurmışlar ki ʿAbdu'l-muṭṭalib veledi ʿAbdu'llāh'ı teʾehhül itdürmek içün algitdi. Fāṭıma-i Ḫaṣʿamiyye nām bir kāhine rūy-ı ʿAbdu'llāh'da olan nūr-ı **Muḥammedīyye** müşāhede itdükde "Yā ʿAbdu'llāh eger benüm ile bir kerre cemʿ ve meclis-i ünsüme şemʿ olursañ [43a]yüz ʿaded cemel senüñ cemāliñe fedā ve cān-ı ʿazīzümi saña ġıdā ideyüm." didi. ʿAbdu'llāh daḫı naḳd-ı viṣālüme ṭarīḳ-i ḥelālden cāʾiz olmaḳ murād ise cāʾiz **lākin** bu maḳūle-i umūrda fikr ü endīşe aṣḥāb-ı ḥazm u iḫtiyāṭa pīşe ola gelmişdür fi'l-cümle ārām ile teʾemmül idelüm diyüp baʿde pederi ile oradan göçüp Āmīne'ye nikāḥ idüp üç gün anuñıla muʿāşeret ve esbāb-ı ʿayş ü ṣafāyā

mübāşeret itdükden ṣoñra nāgāḥ Fāṭıma-i Ḫaṣʿamiyye'nüñ ricāsı ḫāṭırına gelüp ve ḳallāb-ı inciẕāb-ı ḳalbini ol ṣuya çekdi çünkü Fāṭıma ʿAbdu'llāh'ı gördi didi ki "Ey civān-ı necābet-nişān ve ey nihāl-i būsitān-ı ʿizzet ü şān ol gün ki naḳd-ı ṣabr ü ārāmumı nāhib ve cevher-i ʿaşḳ ü şevḳüñi bu bī-çāreye vāhib olup gitmiş idük ḳanḳı diyārda ve ne maḳūle serkārda olduk ʿAbdu'llāh daḫı çoḳ zamān idi ki vālidem beni evlendirüp bir dürr-i girān-nümāye-i ṣadef-i ʿişmet u ʿifetti dürc-i revācıma derc itmek bābında nuḳūd-ı saʿy ü ihtimām ḫarc itmek murādı idi. Ḥikmet-i İlāhiyyesinden cüdā olduḳdan ṣoñra duḫter-i Vehb bin ʿAbdü'l-menāf olan Āmīne kerīmetü'l-eṭrāfı ʿukud-ı ʿaḳd nikāḥumda idrāc müyesser olup üç gün ol ʿarūs-ı ḫacle-nāz ve seyide-i benāt-ı Ḥicāz ile müṣāḥabet ve müvāneset ve tekmīl-i merāsim izdivāca mümāreset **[43b]**idüp geldüm." didi. Fāṭıma eyitdi: Va'llāhi ben zen-i bekāre ve ʿacūz vemekkāredegülem ve senüñ ile mücāmaʿata raġbetüm sehv ü ġafletüm veyā ṭalāṭum bīḫār-ı teveḳān u şehvetümden degül idi. Belki senüñ rūy-ı dil-peẕīr ve şekl-i bī-neẕīrīnde īdāʿ olunmış nūr u nübüvvet görmüşdüm, ġarażum celb-i vadīʿa içün mekr ü ḫadīʿa idi. Ammā tutuḳ-ı ufḳ-ı taḳdīr-ibī-taġyīr-i perverdigār ve verā-i estār-ı esrārdan vech-i āḫir-i ẓāhir ü bedīdār olup ṣayd-i ṭā´ir-i merām içün vażʿ itdügüm dāne ve dām ile maḳṣūdımı rām itmege ki mecāl olmadı didi.

Ve yine rivāyet olınur ki çün şeref-i ḳadrı nuṭḳa-i kelimīn nuṭfe[405]-i ʿAbdu'llāh ki ṣuret-i **Muḥammediyye'ye**ʿaleyhi's-selām āṣl-ı mādde ve rūzgāra fevḳa'l-ʿāde bāʿiṣ-i şeref-i saʿādedür raḥīm-i raḥmet-medār-ı Āmīne bā-sakīnede mekīne oldı. Kenāyisde olan aṣnām menkūs ve ḫuṭṭa ḫāk-ı vücūd-ı nā-pāk-i aṣḥāb-ı işrākdan menkūs olmaḳ ʿalāyimi maḥsūs olup ol anda şeyāṭīn ve ebālīs aʿmāl-i ḫabīṣelerinden mānda ve vādī

[405] nuṭḳa F: nuṭfe H.

ḫizz ü ḫiẕlān u ḥırmānda olup bād-ı idbār-ı şeyāṭīn-i laʿnet-ḳarīnüñ bāġ-ı vücūd-ı nikbet-numūdı esdi. Şecer-i āmānī ve āmāllerini ve nihāl-i ferāġ-ı ḫāṭır u refāḥ-ı ḥāllerini bī-ḫinden kesdi. Serīr-i şirret meşīr-i iblīsi deryāya ilḳā ve ol ḳavm-ı müsteḥiḳḳü'l-levme ke´s-i yes isḳā idüp ḳırḳ gün **[44a]**melʿūnı envāʿ-ı ʿaẕābla taʿẕīb ve binā-yı ḥużūr ü istirāḥatine hedm ü taḫrīb itdiler nāgāh Bi-emri'llāh dest-i melā´ikeden firār idüp Cebel-i Ebī Ḳubeys'e gelür ve bīm-i cānla feryād u fiġān ider ki cümle cunūdı istimāʿ idüp yanına ictimāʿ iderler ḳavmine ḫiṭāb idüp der ki vay size ki Ḥażret-i **Muḥammed** ʿaleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selāmın zaman-i vilādeti yaḳlaşdı ve rūzigār bizümle ḥaḳlaşdı Lāt ve ʿUzzā'ya ʿibādet zamānı murūr idüp gitdi. Ve dīn-i mübīn-i **Muḥammedī** ẓuḥūr itdi. Şeb-i deycūr-ı fücūr- işrāḳ-ı āfiṭāb-ı millet-i **Muḥammediyye** ile rūz u rūşen ve ḳulūb-ı suʿedā ẓuhūr-ı nūr-ı İslām'la şād u şen olıcaḳ zamānlar geldi diyü aġladı ve sā´ir Kehene ve Saḥara ṣanʿatlarınuñ revācı kesāda ve hünerlerinüñ raġbeti fesāda mübeddel olup ol gice āsmān u zemīnden bu ṣadā peydā oldı ki nebiyy-i āḫirü'z-zamānuñ ẓuhūrı vaḳti ḳarīb oldı. Ṭoḳuz ay ol ṭıfl-ı melek-sāy emr-i fermān-ı fermāy ile raḥm-ı Āmīne'de ḳarār idüp sā´ir-i ḥübāla gibi bār-ı evcāʿ u ālām ile ḳaddi lām olmadın, ol ṭıfl-ı saʿīd ü püser-i saʿādet-eṣer sedīd maṭlaʿa saʿādet ve ṣadef –i ʿizz u şürefden ẓāhir u bedīd olup vilādet-i mübārekleri Vāḳıʿa-i Fil'den elli beş gün ṣoñra şehr-i rebiʿü'l-evvelüñ on ikinci güni yevm-i iṣneynde idi. Vāḳıʿa-i Fil ki **[44b]** Ebrehe Kaʿbetü'l-llāhi'l-ḥarāmı taḫrīb niyetine ve ol beyt-i mükerrem-i muḥteremi hedm emniyetine gelmişdi. Ol ḳıṣṣa bu vech iledür ki, Ebrehe didükleri şaḫṣ Necāşī cānibinden Yemen'de muḳīm olup iḳāmet-i merāsim-i siyāset ve ol eṭrāfı ḥıfẓ u ḥirāset üzre idi ve diyār-ı Yemen'de Ṣanʿa nām mevżıʿda ḫūş-nümā ve leṭāfet-inṭimā Ḳuleys nām ḥüsn ü merātıbı baḥāsı ḫāric-i dā´ire-i beyān ve iʿlām bir kenīse-i nefīse-i meḥāsın-

ı enīse binā idüp ṭāḳını bülend ve revāḳını bī-mānend-i rüḫāmlarını rengīn ve suṭūnlarını sengīn itdi. Baʿż-ı mevāżıʿda mānend-i sīm u ḫām beyāż-i ruḫām ve baʿż-ı ṭāḳını mermer-i semāḳı ve baʿżı ḫoş manẓar mermer-i aḫḍar ve sorḫ-renk ḳırmızı seng ve mānend-ı seng-i ḫaver-naḳ-ı rüḫām-ı eblaḳ itdi.

Beyt: Āyīnedür ki rūy-i ṣafā gösterir müdām

Ṣaḥn-ı ḥarīm-i dil-keşi ferşende her rüḫām

Neṯr: feḥvāsın lisān-ı ḥālle āyende ve revendiye iʿlām iderdi. Ol deyri seyr idenlerüñ ṣabr u ḳarārı elden giderdi Necāşī'ye mektūb yazup bir kenise binā itdüm ki ʿahd-ı pīşīnden bir ferde buña ḳarīb bir binā-yı ġarīb ve bir maʿbed-i dil-firīb müyesser ü naṣīb olmamışdur. Murādum budur ki her fecden ḥacc içün **[45a]**vurūd iden ṭavā´if-i enām ve ḳavāfil-i aʿrāb ü aʿcām bu inşā itdügüm deyre ve bu binā itdügüm ḫayra geleler bir ferdi Mekke'ye varmaġıla ḳomayım didi çünkü bu sevdā-yı ḥām ve bu kelām-ı bī-endām mucibü'l-melām beyne'l-enām iştihār-i tām buldı. Evlād-ı ʿArab'dan bir ṣaḫṣ deryā-yı ḥayrete ġarīḳ ve āteş-i ġayret ile ḥarīḳ olup taʿaṣṣubından varup ol binā-yı cedīd ve finā-i ġayr-ı sedīdüñ ḥıṭına ilḳā-i ġāyiṭ idüp baʿż-ı ruvāt ḳavli üzre binā olunan kenīse cümle elvāḥ ve aḫṣābdan ittiḫāẕ olınmış idi ki ser-ā-ser varāḳ-ı zer ile muḥallā ve der u divārı müẕehheb ve muṭallā ola evlād-ı ʿArab'dan bir cemāʿat binā-yi mezbūre ḳarīb bir mevżuʿda Ebrehe'den aḫż-ı s̱ār içün īnfikam-ı nār idüp Ḥiḳmet-i İlāhiyye ol nār cemilü'l-āṣārdan bir şirār-ı şirk-suz-ıʿālem-efrūz ṭayarān idüp ol kenīsenün ṭāmına ve ol deyrüñ bāmına ḳonup eczā-yi binā-yi işti'āle iştiġāl idüp bi'l-külliye yanmış Ebrehe daḫı vufūr-ı elem ü ıżṭırāb ile dūd-ı kebūd-ı miḥnete boyanmış leheb-i ġażab-ı nār ile vücūd-ı nikbet-medārı giyinmiş ve vufūr-ı melālden teḳāṭür iden eşk-i āl deryā-miṣāl ile ocāġı sönmüş. Ṭās-ı ye´s ile leb-ā-leb zehr-i ḳahr-ı dehri içmiş **[45b]**ve şimşīr tīz-i āteş-

rīz ḫaybet ü ḫüsrān dil-i pür-ġıllını iki biçmiş ve taṣavvurdan ziyān ile ol zişt-ḫuyuñ miyān-ı aḳrānuñda yüzi kara almış bu mihnet ü elemle ser-kerdān u āvāre olmış eymān-ı ġilāẕ ü şidād yād itmiş ki bu taḳrīb ile Kaʿbe-i Mükerreme'yi taḫrīb ide ṭā´ife-i Ḥubūş'dan cemʿ-i cuyūş idüp yanınca Kaʿbe-i Mükerreme'yi taḫrīb ü ibṭāl içün nice ecnād ü abṭāl ile bir fil-i pür tehvīl bir rivāyetde on ʿaded ve rivāyet-ı uḫrāda yüz ʿaded fīli bile aldılar çünkü Mekke-i Mükereme'ye ḳarīb oldılar re´is-i ṣanādīd-i Ḳureyş olan ʿAbdu'l-muṭṭalib'e ḫaber olup defʿ-i aṣḥāb-ı fīl içün māl-i cezīl iḥżār idüp Ebrehe'ye ʿarż itdiler ḳabūlden imtināʿ idüp ben yemīn itmişimdür ki, Ḳaʿbe'yi münhedim ve rusūm-i ıṭlālını bi'l-külliye münʿādim idüp ʿarṣa-i bī-eṣer binādan tehī ve ḫarābını aḳṣa-i ġāyete müntehī itmedin dönüp gitmem ve bu ḫuṣūṣda ḳable ḥuṣūli'l-merām inṣirāf itmem didi. Ve ol fīl ki götürmişler idi. ʿAskerüñ öñine vażʿ idüp cümle süvār ü piyāde cenge ḥāżır u āmāde olup tesfiyyet-i ṣufūf ve tehyyiye-i suyūf-ı tertīb-i ḳalb ü cenāḥ ve teḥdīd-i esinne vü rimāh idüp fīli pīş-gāh-ı ʿaskere vażʿ itdi. Her bār ki fīl-i mezbūr cānīb-i ḥarāma sevḳ olundı muʿāvaḳa-i taḳdīr-i İlāhī ile ʿavḳ olundı. Her çend ki [46a]ḍarb-ı ʿanīf ile beyt-i şerīf ṭarafına tevcīh murād idündiler ol cānibe bir ḫaṭve taḫaṭṭīye mecāl muḥāl oldı. Tecrübe ve imtiḥān içün cānib-i āḫara tevcīh itdiler āb gibi revān ve bād gibi devān olup zamān-ı ṭavīlden ṣoñra aṣḥāb-ı fīl murāda vuṣūlden ʿāciz ve ḥıfẓ-ı İlāhī ol kibr-i pür-kibr güm-rāhı ṭaraf-ı maḳṣūda rāh bulmaġıla māniʿ ü ḫāciz olup vufūr-ı ġayẓ u ġażabdan bir miḳdār ādem ifrāz idüp ʿAbdü'l-müṭṭalib'üñ cimāl ve aġnāmını aḫẕ ile iġtinām içün irsāl eyledi, vardular yüz miḳdārı şütür aḫẕ idüp geldüler ʿAbdü'l-müṭṭalib daḫı aḫẕ olunan cimālini istirdād ve ol bābda Ebrehe'den istimdād içün cānib-i Ebrehe'ye teveccüh idüp Ebrehe'nüñ meclisine vardı. Ebrehe'nün gözü çünki ʿAbdü'l-müṭṭalib'e dūş oldı. Ḥayret ü heybet istilā idüp medhūş oldı. Su´āl idüp

didi ki: Bu şaḫṣ kimdür? didiler ki: Eşrāf-ı Tihāme'den bir ulu keşidür. Ebrehe daḫı ol racül-i mehīb-i bā-heybetīn kevkebine taḥammül idemeyüp taʿẓīm ü tekrīm levāzımını taḳdīm idüp iḳāmet-i merāsim-i taʿẓīm içün ḳıyām ve vech-i cemīl ile redd-i selām idüp ḳāʿide-i ʿArab üzre ḳuʿūd içün bir visāde vażʿ itdiler oturdı suʾāl itdi ki, [46b]bu cānibe teşrīfe sebeb ne olmışdur ʿAbdü'l-müṭṭalib ḫuddām u ḥavāşī ġażab-ı mevāşīden nāşī ve aḫz-ı emvālümden ẓāhir ü fāşī elem ile ḥālimüze telāşı īrāṣ itmişlerdür. Tevaḳḳuʿ olınur ki, Emr-i Celīlü'ş-şānıñuz ṣudūr ide ki "Ḥaḳḳı müstaḥḥaḳına īṣālde ihmāl itmeyüp ṭam resm-i cevr ile ʿale'l-fevr taḳḳayyud buyururlar." didi. Ebrehe eyitdi: Ben bu cānibe ol niyette gelmişimdür ki, medār-ı iftiḫār ve semāye-yi vaḳıʿ u iʿtibārıñüz olup kābiran ʿan ḳābirin secde-gāh-ı eʿalī ve eḳābir olan beyti ki, ābā ve ceddüñüz anuñ ḫudūdına vażʿ-ı ḫudūd ve her fecc-i ʿamīḳ ve beled-i saḫīḳden eʿālī u eşrāf añı ṭavāf içün vurūd idüp ḳıble-gāh-ı ḳuble-i nebīle-i sādāt ve şifā-gāh-ı şifā-i aṣḥāb ʿizz u saʿādāt ola gelmişdür hedm idem ve andan vaṭanıma mürācaʿat idüp gidem bu ne ḥāldür ki sen aṣlā beyte müteʿallıḳ kelām itmeyüp baña cimāl ḫuṣūṣını ẕikr idersin ṭuraraḳ deve diyü sen gibi diyüp taʿaccüb ṣūretin gösterdi. ʿAbdü'l-müṭṭalib daḫı silḳ-i beyānda cevāhir-i zevāhir-i kelimāt-ı feṣāḥat-simāt derc ve eşkāl-i eşkālde nümāyān olan suʾāliñ cevābında nişāb-ı bī-ḥisāb-ı belāġat ḫarc idüp didi ki, mes'ūlüm olan cimāl bu ābd-ı faḳīrüñ silk-i mülk-i ṣaḥīḥinde muntaẓım ve samṭ-ı ḥaḳḳ-ı ṣarīḥinde mülteyimdür anuñ içün ḥaḳḳımı ṭaleb ve bu ḫuṣūṣda iẓhār-ı şaġab iderüm ammā hedmine ʿāzim ve taḫrībine cāʾzim olduġın beyitde [47a]benüm medḫalim yoḳdur. Belki anuñ bir Mālikü'r-riḳāb ve Rabü'l-erbāb malīḳi vardur ki aʿinne-i umūr ve ezimme-i meṣāliḥ-i cumhūr anuñ irādet-i ʿaliyyesine menūṭ ve imāta ü iḥyā ve iẕlāl u iʿlā anuñ taḳdīr-i bī-taġyīrine merbūṭdür. Ol beyt-i mükerrem ve cāy-ı muḥterem anuñ ḥıfẓı ile maḥfūẓ ve ʿayn-ı ʿināsı ile melḥūẓdür ol

beyt-i sāmī ve ol mevżıʿ-ı şerīf-i kirāmī mādem ki Rabbü'l-ʿizzet ḥāfıẓ ve ḥāmī ola bizüm nigāh-bānımuz tekellüfāt-ı ziyāde ve taʿẕīb-i ḥayavān-ı bilā-fā´ide ḳabīlündendür diyü cimālini alup gitdi. Kaʿbe-i Mükerreme'ye varup ḥalḳa-i bāb-ı refīʿine yapışup ol ġā´ile-i hā´ilenüñ defʿ-i içün Cenāb-ı Ḳāżiyü'l-ḥacāt'a çoḳ münācāt itdi. Cenāb-ı Rabbü'l-erbābundan tīr duʿası hedef-i icābete iṣābet itmek gözünde uçar iken canib-i semāya naẓar idüp nāgāh gördi ki baʿż-ı ṭuyūr ki hīç müddet-i ʿömründe ol maḳūle ṭayr itdügi yoḳ idi. Ṭayarān idüp gelür her ṭayr-i cālibü'l-ḫayr ve sālibü'l-ḍayruñ bir minḳārunda ve birer miḫlebinde noḫuddan küçük ve ʿadesden büyük seng ki her sengiñ üzerine ʿasker-i Ebrehe'de olan kefereden bir kāfirüñ ismi mesṭūr uçup iner ol kāfirüñ başına ḳonup piyāde ise kendünüñ esfelinden süvār ise merkebinüñ aşaġısından çıḳup gider ol saʿātde **[47b]**ol melʿūnuñ murgʿ-ı rūḥı cānib-i cāḥīme ṭayarān ider aṣḥāb fil bükā u ʿavīl u feryād ü fiġān ʿarīż ü ṭavīl ile firār itdükce ṭuyūr ardlarına düşüp zenbūr-ı belā gibi başlarına üşüp her ṭā´ir ḥāmil olduġı ḥacerde ismi mektūp olan melʿūnı bulup başına ḳonar ve dıraḫt-ı vücūd-ı ḫabāṣet-nemūdını ḳaṭʿ idüp yonar. Ol gürūh-ı mekrūhıñ kemiyyetini kemiyyet-i ḫāme-i ġayr-i ḫāṣır ve lisān-ı berāʿat taʿdādında ḳāṣır iken imdād-i Rabb-ı nāṣır elem-terekeyfe feżā-i cān-fezāsından sell-i seyf itmek ile ol şirẕeme-i pür-ẓulm ü ḥayfi mānend-i zamān ilmam-i żayf miḳdār-ı āvān-ı sahāb-ı ṣayfde **فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ**[406]çāhına maḳtūl ve maḫẕūl ilḳā idüp serdārı-ı murdārları olan Ebrehe esve-i ḥāl üzre murd olup iḫtiyār-ı sefer-i saḳar ve ḳaʿr-ı caḥīmi me´vā ü maḳar itdi. Ve esfel-i deraḳāt-ı nāra döne döne yaḳıldı gitdi. Vezīr-i pür evzārı hezār āh ü zār ile ḳaça ḳaça Necāşi'nüñ taḫtgāhına varup ḳażiyyeyi ḥikāyet itdi. Necāşī su´āl idüp didi ki: Ne maḳūle ṭuyūr idi ki bu maḳūle ḳaviyyü'l-maḳdūr ricāli ḥilye-i ḥayātdan dūr ve ḥafire-i

[406] "Nihayet onları yenilmiş ekin yaprakları hâline getirdi." Fil, 105/5.

mevt ü helāḳda maḳbūr ide vezīr daḫı bālāya naẓar idüp gördi ki bir murġ kendü başı üzre dönüp ṭurur **[48a]**Necāşī'ye eyitdi: Ey melīk işte bu başum üzerinde uçan ol murġdandur diyüp ol ān vezīrüñ daḫı başına seng-i bī-direnk ṭoḳunup şerbet-i nā-ḫuşk-vār-ı ecel Bi'emri'llāhi Teʿālā ʿAzze ve Celle meẕāḳ-ı cān-ı vezīri telḫ ve māh-ı temām-ı ḥayātını selḫ itdi ol daḫı naẓar-ı Necāşī'de helāḳ oldı. Ṭaş başına ol ḳavm-ı müstaḥḥıḳu'l-levmüñ ki beyt-i İlāhīye ḳaṣd ideler.Cāmiʿü'ş-şevāhid olan ḫabr-ı sāmī ve baḥr-ı ṭāmī Mevlānā Şeyḫ ʿAbdu'r-raḥmān el-Cāmī buyururlar ki, bu aṣḥāb-ı fīle vāḳiʿ olan emr-i ḫāriḳ ki miyān-ı ḥaḳ ve baṭılı fāriḳ ve miṣāl-i āfitāb-ı ʿalem-tāb āsmān-ı dīn-i mübīnde şāriḳ u bārīḳdür sāḥib-i ʿizz u saʿādet ve ṣāḥib-i eẕyāl-i mecd u siyādet Seyyidü'ṣ-ṣaḳaleyn Ḥażretlerinüñ zamān-ı vilādet-i bā-saʿādeti ḳarīb olmaḳ bereketine olup emārāt-ı nübüvvetden maʿdūd olduġında şāyibe-i iştibāh mefḳūddur.

İbn ʿAbbās Ḥażretlerinden rivāyet olınur ki Ümmüḥānī evinde ol eḥcār-ı ṣiġārdan çoḳ var idi. Ben zamān-ı ṣibā ve evān-ı ṭufūliyette anlar ile uyanır idüm ol vaḳʿadan elli beş gün geçdükde **Ḥażret-i Resūlu'llāh** ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem güneş gibi ṭoġdı āfitāb-ı vücūd-ı fāʾiḍü'l-cūdı ile ʿālem münevver ve būy-i nāf-ı saʿādet-evżāfı ile meşām-ı meşām-ı dünyā muʿattar oldı. **[48b]**Ol zamānda vilādet-i **ʿĪsā** ʿaleyhi's-selāma dek altı yüz yigirmi yıl taḫrīr iderler.

Ol cümleden biri budur ki Enbiyā-yı Benī İsrā'īl'den **Şiʿyā** ʿaleyhi's-selām buyurmış ki iki raḳīb gördüm ki rūy-i zemīn anlaruñ yüzi nūrı ile münevver oldı. Biri ḥimāra binmiş idi ve biri cemele rukūb itmiş idi. Ḥimāra raḳīb olan ʿĪsā ʿaleyhi's-selām'dur ve cemele süvār olan **Ḥażret**[407]**-i Muḥammed** ṣalla'llāhu[408] ʿaleyhi ve sellemdür.

[407] ḥażret F: -H.

Ve yine naḳl olınur ki Yā ḳavm ol baʿīre süvār olınmış gördügüm **Muḥammed'üñ** ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ṣuret-i zībā ve şekl-i pür-ḥüsn ü baḥāsı ḳamer gibi ziyāde yaʿnī nūr-i āniyetde ḥadden ziyāde gördüm diyü buyurmışlar ve bu kelimāt-ı saʿādet-simāt ile **Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafā'nuñ** ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem baʿṣ u irsāl olıcaġını ḫalḳa ṭuyurmışlar.

Ve yine vārid olmuşdür ki, Ḥażret-i Mūsa ʿaleyhi´s-salātu ve's-selām Benī İsrā'il'e itdügi veṣāyā-yı ḥasenelerinden itmiş ki **ومنه فاسمعواسيأتيكم نبي من بني إخوتكم فله فصدقوا** yaʿnī taḥḳīḳan yaḳında size benī iḫvañüzden yaʿnī ḳarındaşıñüz evlādından bir Nebiyy-i nebīhü'ş-şān baʿṣ ü irsāl olsa gerekdür siz añı taṣdīḳ ve kelimātını taḥḳīḳ idüp emrini semʿ-i ḳabūlle istimāʿ ve imtiṣāl-i evāmir-i celīlesinde tevāḳḳuf ü teredüden imtināʿ idün.

Ve yine İbn ʿAbbās'dan raḍıya'llāhu taʿālā ʿanhdan rivāyet olunmış kiPeyġamberimüz **Ḥażret-i Muḥammed'iñ** ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem **[49a]**nām-ı nāmīsi ve vaṣf-ı sāmīsi Tevrāt'da bu vech ile mesṭūrdur ki **أحمد الضحوك القتال يركب البعير ويلبس الشملة ويجري بالكسر سيفه على عا رقه** ḍaḥūk dimek Allāhu Teʿālā aʿlem mübālaġa ile ḍaḥk idici yaʿnī ekṣer-i zamānda gül gibi ḫandān ve inbisāṭı inḳibāżına nisbet ṣad çendān dimekdür yoḫsa ḍaḥk idince ifrādla ḳahḳaha ider dimek degildür. Ḥażret'e ḍaḥūḳ dimege bāʿiṣ güler yüzlü olup vāsiʿü'l-ḥavṣale münşeriḥu'ṣ-ṣadr kerīmü'n-nefs olduḳları içündür ḳāʿide luṭf ü inbisāṭlarınuñ intiḳaḍā ve rūy-ı mülk ḫuylarınuñ inḳibāḍı ġāyetde az olurmış gāhī ol sipihr-i saʿādetüñ māhı bir mertebede ḍaḥk buyururlar imiş ki aḳāṣı-yı esnān-ı şerīfleri görünmek olur imiş ve buyururlar imiş

[408] Teʿālā H: -F.

ki ben mizāḥa yaʿnī lāġ ü laṭīfeye māʾilim ammā laṭīfe diyü durūġ-ı bī-furūġ benden ṣādır olmaz.

Mervīdür ki bir ʿacūz **Ḥażret'e** süʾāl idüp eyitdi: Bizüm gibi ʿacāyiz cennete duḫūl ider mi? Buyurdılar ki ʿacāyiz cennete dāḫil olmazlar ḫātūn kelām-ı şerīflerini ẓāhirine ḥaml idüp kemāl-i ḥüzn u melāl ve nihāyet-i inkisār u infiʿālden eşk-i āl ile dāmān ve cebīni māl-ā-māl idicek nesīm-i ʿanber-şemīm-i tebessüm ol gül-i gülşen-i risāletüñ cemāl-i ferāḫ fāllarından tebessüm idüp buyurdılar ki, ʿacāʾiz cennete girmez dimekden murādum pīrezenlikleri ṣūretinde girmez belki yine tāzelikleri ʿavdet idüp **[49b]**ṭarāvetle girerler dimekdür diyü buyurdılar ve Ḥażret-i kemāl-i ḥüsn ü ḥulḳına işāret iden āyātındandur ki, Allāh Teʿālā Ḥażretleri buyurur,

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ[409] ḍaḫūḳunmaʿnāsı maʿlūm oldı. Geldük **ḳattāl** dimek mübālaġa ile ḳatl idici dimekdür ġazv ü cihāda ġāyetde ḥarīṣ olduḳlarına işāretdür. **Seyfuhu ʿalā ʿānuḳihi** dimek ki ḳılıcı omuzunda dimekdür, Ḥażret'üñ şecāʿatine işāret olup meʿārik u mehālike bi'ẕ-ẕāt ḥāżır olup bi-nefsihī cihāda taʿāṭīsi beyānuñda dimişler. Ḥażret-i ʿAlī kerrema'llāhu vechehū şecāʿatde ʿilm ü merdānelikde müsellem-i ʿālem iken buyururlar imiş ki cenk u peykār nihāyetde düşvār olup iş işden geçdükde biz **Ḥażret-i Muḥammed'iñ** ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem vücūd-ı pür-cūdına taḥaṣṣün idüp anuñ ḥimā-yı ḥimāyetini penāh ve ḥırz-ı harīz-i luṭf ü ʿināyetini ārām-gāh ittiḫāẕ ider ve ol Ḥażret-i ʿālī-rütbet anuñ gibi eyyām-i şiddet ve hengām-ı ḥiddetde meʿareke-i cihādda aʿdā-i bed-nihāda cümle ʿasākir ü ecnāddan aḳrab olur dirler idi.

[409] "O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın hiç şüphesiz etrafından dağılıp giderlerdi." Ali İmran, 3/159.

Ve yine Ḥażret-i Dāvūd ʿaleyhi's- selām buyurdılar ki Zebūr'da mezbūrdur ki**اللهم ابعث مقيم السنة بعد الفترة**Yaʿnī Yā Rabbī bir peyġamber irsāl eyle kiTevrātsünnetini iḳāmet itsün fetretden ṣoñra bundan murād ise **Ḥażret-i Muḥammed'dür** ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem zīrā Dāvud'dan ṣoñra **[50a]**Tevrāt şerīʿatını baʿde'l-fetre iḳāmet ider peyġamber ol Ḥażret-i ʿaliyyeden ġayrı yokdur. ʿĪsā ʿaleyhi's-selām fetretinden ṣonra baʿṣ olunmış degüldür.

Ve yine İncil'de vārid olmış ki ʿĪsā ʿaleyhi's-selām buyurmış:

إني ذاهب إلى ربي وربكم وفارقليطاجاء وهو الذي يشهد لي بالحق كما أشهدت له وهو الذي يفسر لكم كلشيء Yaʿnī taḥḳīḳan ben Allāh Teʿālā Ḥażret'ine giderüm yaʿnī anuñ emri ile semāya ṣuʿūd iderüm benden ṣoñra Farāḳliṭ gelür yaʿnī ol nebī ki benüm içün şahādet-i ḥaḳḳa itse gerekdür ben anuñ içün şahādet-i ḥaḳḳa itdügüm gibi. Ol şol kimesnedür ki size her nesneniñ maʿnāsını beyān ider dimekdür. Farāḳliṭ'den murād Peyġamber ḥażretidür. Bu lafẓıñ ol luġatdemaʿnāsı Aḥmed, Muḥammed lafẓınuñ maʿnāsına ḳarībdür. Ve Yuhanna'dan ki ʿĪsā ʿaleyhi's-selāmıñ eḥabb-ıaṣḥābı idi. Rivāyet-i ṣaḥīḥa ile mervīdür ki, **أخبرني المسيح بدين محمد العربي وبشَّرني به أنّه يكون بعده فبشَّرت به الحواريين فآمنوا** yaʿnī taḥḳīḳan ʿĪsā ʿaleyhi's-selām baña Muḥammed-i ʿArabī dīni ile ḫaber virdi ve anuñ baʿṣ ü irsāl olunmasıyla baña müjde itdi. Benden ṣoñra gelse gerekdür didi. Ben daḫı Ḥavāriyyūna müjde itdüm. İmdi, siz aña īmān getürüñ.

Ve yine ʿAbdu'llah bin ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhumā buyurmışlar ki kütüb-i müteḳaddimede yaʿnī Ḳur'ān-ı ʿAẓīm'den muḳaddem nüzūl iden kütübde Rasūlu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretlerinüñ ẕikri şol vech üzre vāḳiʿ olmış ki**عبدي المتوكل**

المختار ليس بغيض ولا غليظ ولا سحاب في الأسواق ولا يجزي السيئة بمثلها ولكن يعفو يصفح ولا [50b] يذهب حتى يقوم السنة العوجاء نشهد أن لا إله إلا الله

Cümle Benī Ādem Ḥażret-i ʿAzīz-i Münteḳim silk-i mülk-i ṣaḥīḥinde müntaẓım iken Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellemi vaṣf-ı ʿubūdiyetle Rabb-i ʿizzet ʿilletü ālā´ihi ve ʿizzet ẕāt-ı şerīfine iżāfet ü nisbet idüp ʿabdī diyü taʿbīr eyleyüp Ḥażret-i risālet-penāhuñ şān-ı şerīflerini teşrīf ü tenvīh ve Rabbü'l-ʿālemīne kemāl-i iḫtiṣāṣa işāret ü tenbīh maṣlaḥatı içün olup yaʿnī benüm bende-i ḫāṣ ve ʿabd-ı żāhirü'l-iḫtisāsümdür ki dā´imā baña tevekkül ü iʿtimād-kārī ʿibād-ı pür-faẓl ü irfādımuñ Muṣṭafā ve Muḫtārı seyyi'ü'l-ḫulḳ ḳasiyyü'l-ḳalb ü cāfī olmadıġı ġayr-ı ḥāfi mekārim-i aḫlāḳ ü evṣāf ile iṭṭiṣāfında naṣṣ-ı ṣarīḥi kāfī esvāḳda kimesne ile mücādele ve geşt u güẕār itdügi mevāẓıʿda bir fert ile sū-i muʿāmele itmez ve kendüye bir kimesne cefā itse muḥārāt ü intiḳām rāhına gitmez merḥamet ü ʿavf pīşesi ṣafḥ-ı cemīl merāsimüni tekmīl dā´imā endīşesi olup ḳażā-i naḫm ve ʿazm-ı ʿālem-raḥb itmez yaʿnī ʿālem-i ḳuds ü ḥaẓīre-i ḫaṭīre-i inse ketm-i me'ācid-i emcedī olan Ḫalīl-i Celilü'ş-şānuñ zümre-i müşrikīn ve fırḳa-i kibr u kīn olan Aʿrāb-ı cehālet-me´āb menhec-i ṣadād ü istiḳāmetden taʿġayyur-i ʿaẓīmle taġyīr ve fesād ü seḳāmetini**[51a]** ḫāric-i dā´ire taʿbīr itdükleri millet-i ġarrāsını tesviyyet ü iḳāmet ve yine vaż'-ı aṣlīsine ircāʿla vāsıl-i rütbe-i istiḳāmet itmeyince ve çirk-i şirk ile alūde olan ḳavm-ı müsteḥaḳḳü'l-levm miyānuñda kelime-i tevḥīdi ibrāz ve ḥaḳḳı bāṭıldan ifrāz ve iẓhār-ı dīn-i metīn-i lāzımü'l-iʿzāz ile ṣevāb-ı bī-ḥisābı iḥrāz meslekine gitmeyince dimek olur. Allāhu Teʿālā ʿa´lam.

Ve ʿAṭā bin Yesār raḍıya'llāhu teʿālā[410]ʿanh buyurmışlar kiʿAbdu'llāh bin ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhdan su´āl itdüm ki Tevrāt'da Peyġamber'üñ ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem baʿṣ-ı şerīfi ne vech üzredür didi ki Tenzīl-i Celīl'de mezkūr olan veche münāsib vech üzredür. Şu ʿibāretle vāḳiʿ olmışdur ki buyurur:

[410] Teʿālā H: -F.

إنا أرسلناك شاهدا ومبشرا ونذيرا وحرزا للأميين أنت عبدي ورسولي سميتك المتوكل لست بفظ ولا غيظ ولا سحاب في الأسواق لا يدفع السيئة بالسيئة ولكن تعفو وتصفح تغفر ولن أقبضك حتى أقيم بك العوجاء بأن يقولوا لا إله إلا الله فافتح بك إذنا صمًّا وأعينا عميًا وقلوبًا غلمًا Yaʿnī Yā Muḥammed tāc-ı pür-ibtihāc-ı risālet ile tezyīn ve bu ḫıdmet-i behiyye içün taḫṣīs ü taʿyīn itdüm şol maṣlaḥat içün ki ümmetinüñ ḥāline şāhid ve anlarun nīk ü bedini mütefaḫḫiṣ ü müteʿāhid olup ḥilye-i İslām ve ṣalāḥıla müteḥallī ve rezā´il-i küfr ü fücūrdan müteḥallī olanlara ṣevāb-ı bī-ḥiṣābla tebşīr ve kāfir u ʿāṣī fāsıḳ u mürtekib-i **[51b]**meʿāṣī olanları taḫvīf ü taḥẕīr idesin ümmī olan ṭā´ife ki murād ṭā´ife-i ʿArab'dür dimişlerdür,ḥırz yaʿnī ḥāfıẓ u vāḳī olduġın ḥālde,ifteḥbikkelimesine dek sā´ir kelimāt-ı şerīfenüñ meʿānī-yi laṭīfesin ānifen bī-ḳaderi'l-ḳudre beyān olmışdur, **افتح بك أعينا عميًا**dimek yaʿnī baṣar-ı baṣīreti müşāhede-i rūy-i ḥaḳdan ḳör ve ru´yet-i ṣūret-i vāḳiʿ'ü'l-ḥālden maḥcūb u mesṭūr olup şemʿ-isemʿ-i cānı ve fitīl-i ḳandīl-i ḳalb u cenānı istimāʿ-ı aḫbār-ı ṣādıḳadan munṭaḳī ve kīse-i ḳuvvet-i sāmiʿasında cevāhir-i zevāhir-i neṣāyiḥ-i ṣāliḥa idrāḳına ḳuvvet u ḳudret müntefī olup ḳalb ü fu´ādları ġılāf-ı ḫilāf u fesād ile setr ü taġşiyyetve kitāb-ı fehm u iẕʿānları sütūr-ı suṭūr-ı ḥumḳ ü ġavāyit ile taḥrīr u taḥşiyyet olunan aṣḥāb-ı işrāḳ ve kāfirān-ı nā-pākdan şunlar ki, ezel-i āzālden taḳdīr-i bī-taġyīr-i Ḫudā'yı Müteʿālde nāmları defter-i suʿadāda muḥarrer ve hidāyet-i Ḥaḳ ve ʿināyet-i Feyyāż-ı muṭlaḳ ile ḥüsn-i ḫātime aṣḥābından olmaları muḥaḳḳaḳ u muḳarrar ola, sirāc-ı vehhāc-ı hidāyet ve irşādıñ ile müntefiʿ ve envār-ı aḳmār-ı risāletüñ ile ālet-i idrāklarında olan ġā´ileler mürtefiʿ olup dīde ve gūşve ḳalbleri meftūḥ ve ʿinde'llāh ve ʿinde´n-nās maḳbūl ü memdūḥ olalar.

Ve yine Cübeyr bin Muṭʿim ḥażretlerinden rivāyet olınur ki buyurmışlar çünki**Resūlu'llāḥ** ṣalla'llāhu[411] ʿaleyhi ve sellem ḥażretlerine Cebrā'il ʿaleyhi's-selām nāzil olup vaḥiy getürdi. Ṣanādīd-i Ḳureyş Ḥażret'üñ ve etbāʿınuñ**[52a]**helākına mütehālik ve taḥḳīr ü tedmīri tedbīrinde ġayr-ı mütemālik olur, ben şöyle ẓann itdüm ki, ʿan-ḳarībḳatl ü helākın irādet-i cāẕibe ile irāde ve şerer-i şirretleri ile vücūd-ı fāyiżü'l-cūdını ibāde ideler cevfe ḫavf istīlā idüp zebāne-i şemʿ gibi kendi vücūdum lerzān ve bāzār-ı cihānda erzen-i ʿömrüm erzān şām-ı cennet-meşāmdan yana firār itdüm. Güẕergāhumda ve eṣnā-i rāhumda bir deyre rāst gelüp seyf-i ṣayf-ı aʿdāya ġıdā olmaḳ ḫavfından ol deyrde ḍayf ve ḳayd-ı keydlerinden ḫalāṣ olmaġ içün ol kenīsede mihmān olup aṣḥāb-ı deyr beni göricek re´islerine ḫaber itmişler ol daḫı üç gün tamām mühimmāt-ı żiyāfeti itmām ve ikrām u iṭʿāmda ihtimām idüñ dimiş. Müddet-i maḍrūba inḳıẓāsından ṣoñra gördiler ki, ol maḳardan sefer itmeyüp ḳaldım, re´islerine iʿlām itmişler beni ḥużūrına iḥżār idüp didi ki: Sen Ḥarem-i muḥarrem ahālīsinden misün? Belī didüm, ḥālā daʿvā-yı nübüvvet iden kimesneyi bilür misün? didi, bilirüm didüm. Elümü elüne alup beni bir deyre seyre götürdi ki der u dīvārı taṣāvīr-i bī-şumār ile memlū ve eşkāl-i ġarībe vü ʿacībe ile ṭopṭolu, baña didi bu ṣūretlere bir bir naẓar ve ihmāl eyle, baʿż-ı ṣūrete gözüñ dūş olmamaḳdan ḥaẕer eyle, gör ki ol daʿvā-yı nübüvvet iden Ḥażretüñ ṣūreti bunların içinde ḳanḳı ṣūretdür ben daḫı imʿān-i naẓar itdüm. Ḥażretüñ ṣūretini anda görmedüm. Re´īs-i sedene-i**[52b]**deyre ṣūret-i murād āyīne-i ḫuṣūlde cilve-nümā olmaduġını didüm. Elüm alup bir deyr-i āḫare īṣāl idüp bunda daḫı baḳ didi. Baḳdum ol Ḥażret-i saʿādet-medāruñ ṭaṣvīr-i faṭīr ve şekl-i dil-peẕīr ve rūy-i bī-naẓīrine gözüm ildi ve göñlüm bildi. Gördüm ki, ol Ḥażret-i ʿālī-menkabeti taṣvīr ve

[411] Teʿālā H: -F.

Ḥażret-i Ebū Bekir raḍıya'llāhu ʿanh ṣūretini daḫı Ḥażretün ʿaḳib-i şerīfinde tasṭīr itmiş, yine su´āl idüp didi ki bu ṣūretler de var mı? didüm ki: Belī vardur ammā kendü kendüme eyitdüm: Ḳanḳı ṣūret olduġın beyān itmem göreyim ki kendüsi ne söyler, ḥarīf benānı ile ṣūret-i Ḥażret'e işāret idüp bu mıdur, didi. Ben daḫı Allāh Teʿālā şāhid-i ḥāl ve güvāh-ı bī-muʿādil-i miṣāldür ki, işbu muşārun ileyh bi'l-benān olan ṣūret-i seniyye-i refiʿetü'ş-şān ol Ḥażret-i ʿizzet ʿunvānuñ şekl-i şerīf-i pākın ve vech-i vecīh-itāb-nākın muḥākidür didüm. Ol daḫı ben daḫı şehādet iderim ki bu peyġamberiñüzün ṣūreti ve ṣoñraki ṣūret ḫalīfesi ṣūretidür didi. Ebū Bekr raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh ṣūretine işāret itdi. Ben daḫı eyitdüm: Hergiz manẓūr-ı dīde ve çeşm-i cihān-bīnime resīde olmamışdur ki bir ṣūret bir ṣūrete bu ṣūretler ol iki vech-i vecīh ve şekl-i laṭīf ve nebīh-i şebīh olduġı gibi teşbīh olunmış ola didüm. Baʿde baña didi ki, ġālibā sen ḫavf u hırās idersin ki ṣanādīd-i Mekke ol nebiyy-i mebʿūṯuñ noḳṭa-i vücūdına ḥakka iḳdām ideler. Didüm ki ben ẓann iderim ki şimdiye dek [53a]ḍarb-ı şimşīr ve zaḫm-ı ḫançer-i āb-şekl ve āteş-teˊṣīr ile işini bitürmiş ve cevher-i bī-müḍānī ve naḳd-ı ḥayāt-ı zindeġānīsini yitürmiş olalar ve ḥālā maḥṣūlü'l-meˊmūl emr-i ḳatilden fāriġ kendü ḥāllerine meşġul olalar. Didi ki vaˊllāhi'l-ʿaliyyü'l-ʿaẓīm anlar anı ḳatle ḳādir degüldür, belki ḳatline ṭālib olanlar baḥr-i fenāya ṭālib ve ḳālıb-ı beden-i müstekreh ü müstehcenleri ḥilye-i ḥayātdan ḫālī ḳalup nār-ı saḳar anlara meˊvāvü maḳar olıcaḳdur, didi.

Rükn-i ṯānī: Şol şevāhid beyānındadur ki vilādet-i mübārekeleründen zamān-ı baʿṯ ü irsāle dek ẓāhīr ola.

Ol cümledendür ki maḥcūbe-i ḫadr u ʿiṣmet ve ʿifāf, sülāle-i eşrāf-ıāl-iʿAbd-ı menāf olan vālide-i ʿazīze-i kerīmetü'l-eṭrāf ve ṭāhiratü'l-eslāf celīletü'l-evṣāfları ṣāḥibetü'l-vaḳār ve's sekīne cevāhir-i zevāhir-i saʿādet ü siyādete defīne olan Āmīne

Ḫātūn didi ki çünki ol Ḥażretüñ gurrā-i ġarrāsı vücūd-ı pür-cūd-ı saʿādet-numūdı tutuḳ-ı ufḳ-ı buṭūndan ḳażā-i cān-fezā-i ẓuhūra feyż-i envār itmesi zamānı ve hilāl-i bī-miṡāl ẕāt-ı saʿādet-me´āli burc-ı iḫtifādan sipihr-i işṭifāya ʿarż-ı dīdār ḳılması āvānı ḳarīb oldı. Kendü menzilimde tenhā idüm. ʿAbdü'l-Muṭṭalib beyt-i saʿādet-evṣāfı ṭavāf iderdi. ʿAbdu'llāh zamān-ıvilādetden dört ay muḳaddem Medīne-i Münevvere'de āḫirete intiḳāl u irtiḥāl idüp anda medfūn olmış idi. Nāgāh bālā-yı saḳf-ı bāmda bir şey-i ʿaẓīm nüzūl itdi baña heybet-i ʿaẓīme istīlā itdi. Añı gördüm ki, bir murġ-ı [53b]sefīd benden yaña ṭayerān itdi. Añı göricek baña ṭayerān iden hirās ü bīm ve ʿārıż olan veḥm-i ʿaẓīm za´il oldı. Ol murġ-ı ṭā´ir baña bir ḳāse beyāż şerbet virdi öyle mülāḥaẓa itdüm ki leben ola ġāyetde teşne idüm yandım, ol şerbetden içmekle şīre-sīr olup ḳandım, ālām-ı vilādetden tevellüd iden vaḫşeti izāle ve dil-i bī-ġillime zülāl-i ünsü icrā vü irsāle itmek içün gelmiş baʿż-ı nisvān gördüm ki ḳadları bālā ve ṣūretleri aʿlā benāt-ı ʿAbdu'l-menāf'a müşābihler, eṭrāfuma cemʿ ve benüm efʿāl ü aḳvālime ilḳā-i naẓar ü semʿ idüp iẓhār-ı āṯār-ı mihribānī ve ol ḥāle şāyeste olan ḫidamāt emrinde ʿadem-i tekāsīl ü tüvānī üzre oldılar. Ve bir dībā-i zībā gördüm ki, ġāyetde āḳ ü berrāḳ āsmāndan zemīne āviḫte añı Benī Ādem'üñ çeşminden alıñ diyü bir ṣadā işitdüm ve bir çoḳ ṭuyūr baña manẓūr oldı ki minḳārları zümrütden ve perr ü bālları yāḳūtdan, bu ḥālde benüm gözlerümden perde-i ġaflet ve ḥicāb-ı keṯāfet refʿ olunup mā-beyne'l-meşriḳeynre´yü'l-ʿayn müşāhede itdüm. Ve üç ʿalem-i ʿālem-ārā ve rāyet-i saʿādet-i sirāyet-zībā gördüm birini maşriḳde naṣb ve birini Maġrīb'de vażʿ ve birini bām-ı ʿālī-māḳām-ı Beytü'llāhu'l-ḥarāmda ḳodılar, ṣoñra bikrān-ı nisvān eṭrāf ü cevānibimi iḥāṭa idüp ol dürr-i şāhvār-ı ʿālī-miḳdār-ı ḳaʿr-ı yem-i saʿādetden ẓāhir ü āşikār ve ol maʿṣūm-ı pāk ve maḫdūm-ı

saʿādet-nākıñ vücūd-ı pür-cūd-ı meymenet-ālūdı ile eḳālīm-i arżbi't-tūl ve'l-ārż pāk ü ṭāhir oldı.

Nazm: Ṣadef burcına āb olup güherbār

Anasından ṭoġar ol dürr-i şehvār

[54a]Çü devlet maṭlaʿ ından ṭoġdı ol māh

Melekler didi gökden Bāreke'llāh

Ol vücūd-ı pür-cūdı luṭf-ı Bārī mehd-i nübüvvete beledi. Ve aña faṭīr itmek içün hāle-i sipihr-i berrīnde un eledi.

Naẓm[412]Ter idüp anı müşk-i ḫuşk gibi

Ṣardılar bir ḥarīre müşk gibi

Kesilüp nāfı āḥū-yı Çin'iñ

Göbegi burdı nāfe-i miskīniñ

Ḳāmetinimeh-i nev eyledi çīn

K'ola mehdinde çenber-i zerrīn

Neṯr: Gūyā ki ʿālem-i şirk ü fücūr ile bir şeb-i deycūr idi. Envār-ı āfitāb-ı ṭālʿaṭ-ı pür-behceti ile rūz rūşen oldı. Ve meṯelā māder-i sipihr-i bī-mihr ẓülemātı çehre-i ẓalām ü küfr ü āṯām ile ʿabūs u pür-būs olmışdı teneffüs-i ṣubḥ-ı cemālinden şād ü şen oldı.

Beyt: [413] **شد رخ آیینه مصفا زژنک یافت صفا کنبد آینیه ژن**[414]

[412] naẓm F: beyt H.
[413] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[414] Pas tutan aynanın kümbeti duru oldu

Ser-i ṣaʿādet-efserini mevāżıʿ-ı tevāżuʿ vü ibtihālde secde içün nihāde ve ṭoġduġı gibi Rabbü'l-ʿibāda ṭāʿat ü ʿibāde idüp benān-ı şerāyiʿ-i beyānuñı ṣavb-i semāya berdāşte ve bisāṭ-ı īmān ü itḳānı ṣaḥīfe-i zemīn ü zamāna efrāşte olup andan ṣoñra añı gördüm bir pāre saḥāb aşaġı inüp yine ʿizzet ü suʿūd ile semāya ṣuʿūd itdi. **Muḥammed** ʿaleyhi's-selām ġā'ib oldı. İşitdüm ki, münādī saʿādet-mebādı nidā idüp söyler ki **Ḥażret-i Muḥammed'i** eṭrāf-ı ʿāleme gezdürüñ ta herkes anı ism ü resmi ile maʿlūm idinsüñler didi. Ṭarfetü'l-ʿaynda ol ebr-i eberi saʿādet-evṣāfa incilā vü inkişāf gelüp **Ḥażret-i Muḥammed** ʿaleyhi's-ṣalatü ve's-selāmı gördüm **[54b]**bir pāre ṣūf-ı saʿādet-mevṣūf ki südden beyāż ve ḥarīrden nerm idi. Ṣarılmış ol anda yine bir pāre seḥāb-ı müsteṭāb daḫı geldi ki, kebirde evvelkiden zā´id menbaʿ-i meḥāsin ü fevā´id-i ādem gibi tekellüm ider ve ṣahīl-i esb gibi ṣadāsı var ol eṣnāda daḫı bir nidā-yı ġarībü'l-edā ve bir ṣadā-i ġamzed istimāʿ itdüm dir ki, **Muḥammed'i** cinn ü ins ve sibāʿdan her ferdüñ yanına ilettük ve her biri aña meḥāsin ü me´āṣirden ṣenā virdiler. **Ādem** ʿaleyhi's-selām ṣafvettin **Nūḥ** ʿaleyhi selām riḳḳātin ve **İbrāhīm** ʿaleyhi's-selām ḫulletin ve **İsma'il** ʿaleyhi's-selām lisānını ve **Yūsuf** ʿaleyhi's-selām cemālini ve **Yaʿḳūb** ʿaleyhi's-selām büşrāsını ve **Dāvud** ʿaleyhi's-selām ṣavtını **Eyyūb** ʿaleyhi's-selām ṣabrını ve **Yaḥyā** ʿaleyhi's-selām zühdünü **ʿĪsā** ʿaleyhi's-selām keremini, ṭarfetü'l-ʿaynde bu ebr daḫı münkeşif oldı, didi.

Ve yine andandur ki[415]**ʿOṣmān bin el-ʿĀṣ vālidesinden rivāyet ider ki** ben ol leyl-i saʿādet-neyl ü ḳadr-āṣār ve şeb-i saʿādet-ẕeyl ü meymenet-meyl-i ʿaẓīmü'l-miḳdāruñ

Naẓm:

همه ظلمتش روشنی سر تسر **همایون شی چون سواد بصر**[416]

Sen de pasdan duru olan aynanın yüzü ol

[415] eyidür ki F: -H.

شبی قدرش از روز روشن فزون مثل بدر وبدرش ز نقصان معیون
کواکب هم سعد و مسعود حال مبارک بتأثیر وفرخ بغال

Neşr: fehvāsınca ol şeb-i mevfūrü'n-nevāl miyān-ı leyāl-i saʿādet-menālde çehre-i ḥüsn ü cemālde olan ḫāl gibi bī-miṣāl idi. el-leyletü'l-ḥüblā mūcibī üzre vilādet-i cenāb Ḥażret-i cennāt-ḥażret-i ʿālī-rütbet anda vuḳūʿ bulmaġıla eṭyab-ı ezmān ve eymen-i leyāl idi. Āmīne'nüñ ḥużūrında ḥāżır idüm, ẓulmet-i şebde her nesneyi ki **[55a]**görmek ṭaleb itdüm, āfītāb-ı ʿālem-tāb gibi rūşen gördüm mevākib-ı kevākibi gördüm ki arża ol ḳadar ḳarīb oldılar ki, benüm yanuma inerler ẓann itdüm, didi.

Ve yine Ṣafiyye bint ʿAbdü'l-Muṭṭalib'den mervīdür ki medāyiḥ-i ẕāt-ı nīk-nihād-ı ẓāhirü's-sedādı beyāna ḳābile olmayın vücūd-ı şerīfleriñ ḳābilesi ben idim, müşāhede itdüm ki, ol maḫṣūṣ-ı naṣṣ-ı "Levlāk" ve netice-i behīce-i izdivāc-ı eflāk olan maḫdūm-ı saʿādet-nākuñ rūy-ı melek-üslūb-ımüdānī-meslūbınuñ nūrı nūr-ı çerāġdan ferāġ virür ve żiyā-i cebīn-i mübīni nūr-ı āfītāb-ı ʿālem-tāb gibi cevf-i leyālīde herkesi menziline irgirür idi. Ve ol şeb-i saʿādet-ṭalebde altı ʿalāmet müşāhede itdüm.

Bir bu ki ol mevlūd-ı mevdūd-ı saʿīd burc-ı şerefden ẓāhir u bedīd olduġı gibi cebīn-i mübīn-i meymenet-maḳrūnını secde-gāh-ı ʿibādete vażʿ itdi. Henūz ṭıfl-ı yek şeb iken bu maḳūle kār-ı saʿādet-medār ve bu gūne vażʿ itdi.

İkinci bu ki ser-i saʿādet-maḳrūn secdeden ḳaldırup zebān-ı faṣīḥ u beyān-ı ṣaḥīḥ ile

---

[416] Onun hümayunu göz bebeği gibidir
Onun bütün karanlığını tamamen aydınlatır

Geceleyin O gündüzden daha aydınlıktır
Ay gibidir ve onun ayı noksandır

Bütün yıldızlar mutlu ve mesutturlar
Onun tesiriyle gönülleri hoşnuttur

لا إله إلا الله إني رسول الله[417]

Üçünci bu ki derūn-ı şeb-i siyāh nūr-ı maḳdem-i saʿādet-teʾvemi ile rūz-ı sefīd gibi pür-nūr oldı.

Dördünci bu ki ṭaleb itdüm ki, sāʾir evlād-ı nev-zāddan şāyiʿ olan vech üzre ol ṭıfl-ı refiʿu'l-aṣlı ġasl idem nāgāh hātifden istimāʿ itdüm ki, ey Ṣafiyye sen kendüñe taʿb virme ki biz anı pāk u ṭāhir itmişüzdür.

Beşinci bu ki ẕükūrāt ü ünūsetini görmek murād idindükde gördüm ki ol vücūd-ı saʿādet-maḳrūn ʿale'l-vechi'l-mesnūn muṭahhar u maḫtūn ṭoġmış ve sürre-i **[55b]**sürūr-efzāsı ve nāf-ı saʿādet-evṣāf-ı ġam-zedāsı daḫı ḳaṭʿ olunup ḳaṭʿā ḳābile cānibinden mübāşerete ḳābile bir ḫidmet ḳalmamışdı.

Altıncı bu ki lifāfeye vażʿ itmek istedükde gördüm ki ol ḫātemü'l-enbiyānüñ ẓahr-ı saʿādet-ẓuhūr-ı pür-nūrında ḫatem-i nübüvvet vażʿ olunmış ol ḫatemiñ üzerinde لا إله إلا الله محمد رسول الله[418]yazılmış.

Ve yine ʿAbdü'l-Muṭṭalib'den rivāyet olundı ki: Şeb-i vilādetde Kaʿbe-i Mükerreme'yi ṭavāf ider idüm. Nıṣfü'l-leyl geçdikde Beyt-i Mükerrem'i muḥteremi gördüm maḳām-ı İbrāhim cānibine secde ider ev الله أكبر الله أكبر diyü kelime-i tekbīri iʿāde vü tekrīr ider ve daḫı bir ṣadā geldi ki, taḥḳīḳan beni şimdi ednās-ı ʿabede-i vesvāsdan pāk ü ārī ve ercās-ı ʿanede-i nāsdan ḫālī vü ʿārī itdiler, didi. Ve cümle aṣnām ü evṯānuñ kirbās-ı libās-intiẓām ḫalleri söküldi ve cümlesi yüzleri üzre yire döküldi. Ve aṣḥāb-ı küfr ü nifāḳuñ ḳāmet-i pür-saḳāmet ḫāl-i şeʾāmet-meʾālleri büküldi. ʿAbdü'l-Muṭṭalib ider ben hebl-i aʿlāya naẓar itdüm ki, aṣnāmuñ reʾs ü reʾīsi ve bütlerüñ ġāyetde aʿlā vu nefīsi ol idi. Gördüm yüzi ḳoyun ṭaş üzre düşmüş nāgāh **Ḥażret-i Muḥammed-i**

[417] Allah'tan başka ilah yoktur ve ben Allah'ın elçisiyim.
[418] Allah'tan başka ilah yoktur Muhammed, Allah'ın resulüdür.

Emīn'e ḥāmil olan Āmīne ol necl-ı necīb ve veled-i edīb ü erībi vilādet itdi diyü ol hilāl-i ʿizz u celāl ufḳ-ı burc-ı kemālden ẓāhir u bedīdār olduġınuñ nevīdi ile semʿime hātifden bir ṣadā irdi. Ve cānuma ġāyetde ṣafā virdi. Kemāl-i ẕevḳimden Ṣafā cānibine çıḳdum **[56a]**gitdüm, gördüm ki Ṣafā'da ʿaẓīm ġavġā var şöyle ẓann itdüm ki cümle seḥāb u ṭuyūr ol gice Mekke'de maḥṣur olmış ola. Āmīne'nüñ ḫānesi cānibine vardum gördüm ki, bābı mesdūd, ḫaber itdüm fetḥ-i bāb müyesser oldı. Ve Āmīne baña ḫiṭāb idüp "Ey peder **Muḥammed** vücūda geldi." didi. İstedim ki, müşāhede-i cemāl-i ferruḫ-fāli ile ḫoş ḥāl ve muṭālaʿa-i dīdār-ı ferḫunde-āṯārı ile ḳarīn-i āmāl olam, destūr yoḳdur didi. Bir kimesne orada Āmīne'ye eyitti: Bu ferzend-i dil-bend-i saʿādet-peyvendi üç gün tamām olunca bir ferde gösterme. Sell-i seyf idüp iç eve gitdim, gördüm benüm gibi bir şaḫṣ sell-i seyf itmiş yüzinde burḳaʿī var baña didi "Ey ʿAbdü'l-Muṭṭalib girü dön ki ta melā´ike-i muḳarrebīn ve sākinān-ı ḥarem-i ʿilliyyīn ferzendinüñ ziyāretinden fāriġü'l- bāl olsunlar. Bunı gūş itdügüm gibi endāmıma lerze gelüp şemşīr elümden düşdi, ṭaşra çıḳdum ki Ḳureyş'i bu ḫuṣūṣdan ḫaberdār idem. Yedi gün lisānuma inʿiḳād ʿārıż u miḳrāẓ-ı taḳdīr-i Ḫudā mevādd-ı esbāb-ı tekellümi ḳāṭıʿ u ḳārıż olup ve dervāze-i tekellüm mesdūd derīce-i lisānım meşdūd olup bir ferd ile tekellüme ḳādir olmadım." didi.

Ve yine Mücāhid'den mervīdür ki İbn ʿAbbās raḍıya'llāhu Teʿālā[419] ʿanhumādan ṣordum ki gerçek seḥāb u ṭayr **Ḥażret-iMuḥammed'i** irḍāʿda nizāʿ itdiler mi? didi ki kāffe-i maḫlūḳāt ve ʿāmme-i mevcūdāt irḍāʿ-ı **Muḥammed'de** ʿaleyhi's-selām baḫṣ-ı tām ve mücādele-i mālā-kelām idüp mā-beynlerinde envāʿ-ı münāḳaşa cārī **[56b]**ve muḥāvere vü mübāḥeṣe ṭārī oldı. İlla Benī Ādem tafṣīli budur ki, **Resūl-i**

[419] Teʿālā H: -F.

Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem vücūda geldükde hātifden āvāz geldi ki "Ey maʿşer-i ḫalāyıḳ Muḥammed bin ʿAbdu'llāh ṣaḥīfe-i ḫākī ṭalʿat-ı pākī ve rūy-i tāb-nākı ile teşrīf itdi." Saʿādet ol ṣüdd-i saʿādet-medaruñ ki añı irḍāʿ eylese. "Lā-cerem" bu nidā gūş-ı ḫalāyıḳa vāṣıl olıcaḳ bu bābda münāzaʿa ḥāṣıl oldı. Baʿde ḫiṭāb-ı İlāhī nāzil oldı ki nizāʿı terk idün ki Ḥaḳ Teʿālā Ḥażret'i anuñ mürḍiʿasını yine cins-i insden taḳdīr itmişdür. Çünki üç gün murūr itdi. İbn ʿAbbās Ḥażretleri rivāyeti üzre Ebū Leheb'üñ emesi olan Ṣüveybe'nüñ memesi rıḍāʿ içün taʿyīn olundı ta Ḥalīme gelince irḍāʿ-ı Rasūlu'llāh ile taḳayyud itdi. Dört aydan ṣoñra Ḥalīme geldi.

Ve yine rivāyet olınur ki şeb-i vilādet-i Resūlu'llah'da eyvān-ı ʿālī-şān-ı ṭāḳ-ı ʿālī-revāḳ-ı pür-ṭumṭurāḳ-ı Kisrā'yakesr ʿārıż olup cümlesi ḥareket itdi. On dört rükni sāḳıṭ oldı gitdi ve melik-i Fāris ḥāris olduġı nār-ı mūcibü'l-bevār ki, hezār sāldan berü ʿāle'l-ittiṣāl iştiʿāl üzre olup katʿā inṭifā gelmemiş idi. Bi'l-külliye munṭaḳī vü müntefī oldı. Ve baḥr-ı Sāve daḫı ʿale'l-fevr arża ġavr ve Mūbedān ki aʿlem-i ʿulemā-i Mecūs-ı menḥūs ve bir kibr-i ḍalālet-me´nūs-ı hidāyet-me´yūs idi. ʿĀlem-i ḥ˘ābda görür ki bir ālā-yı ḫaliʿü'l-ʿizār ü küsiste-mehār kükremiş develeri bir miḳdār ʿazī atları çeküp getürdi. Dicle'den öte geçürdi ba'de [57a]ol ḫayl-ı seyl-kirdār ol diyāra müteferriḳ oldı. Kisrā eyvanuñdan ḥaraketinden kenġerelerinüñ suḳūtundan harās u bīm ile ḳalbi dü-nīm oldı. Lākin ol gice ne ḥāl ise ṣabr ü cānına cebr itdi. İrtesi inhidām-ı eyvān u ṭāḳ ile ṭāḳati ṭāḳ olup ṣabra mecāli ḳalmadı ve taḫtına geçüp vüzerā-i ʿuḳalāsını cemʿ idüp ol gice müşāhede itdügi vāḳıʿa-ı hevl-nāk ve varṭa-i bīm u helākı bunlara ʿarż idüp vechini su´āl itdi. Ol ṣırada nāme gelüp mażmūnuñda āteş-i Fārs'üñ inṭifāsı maʿlūmları olup endūhları enbūh u ġam u ġuṣṣaları mānend-i kūh olup inṭifā-i āteşden yüreklerine od düşdi. Ve haşarāt ü hevām-ı ġumūm ve ālām başlarına üşdi ol eşnāda mü´ebbed-i

mü´ebbedān daḫı gice gördügi ḫˇābı taḳrīr itdi. Kisrāmü´ebbedāne taʿbīr-i rü´yāyı ṣordı. Mü´ebbedān-ı diyār-ı ʿArab'dan bir ḥādiṣe peydā olmaḳ fehm olınur didi. Kisrā daḫı ümerā-i evlād-ı ʿArab'dan Nuʿmān bin el-Münẕir'e nāme yazup ʿilm-i rü´yā vü tabīrde bī-naẓīr-i fünūn-ı cemme ve maʿārif-i mühimmeden ḫabīr bir kimesne bulup bu cānibe irsāl idesin ki, istifsār olan umūrdan cevāba ḳādir ve ekṣer-i ʿulūmda naẓīri nādir ola didi. Nuʿmān daḫı ʿAbdü'l-mesīḥ-i ʿināni-yi Kisrā'ya gönderdi Kisrā vuḳūʿ bulan umūrı ʿAbdü'l-mesīḥ beyān idüp vechinden sü´āl itdi ve eyitdi şöyle ki imārāt ü meḥā´il ve ʿalāmāt-ı delā´ilinden inbā itdügüni beyānda meslek-i ḥaḳḳa iṣābet idüp me´āl-i ḥāli bilesün ḫavās ü ḥaremüme mülḥaḳ olup şeb ü rūz [57b]benümle bilesin didi luṭf ile bu ḫˇābuñ taʿbīr ü te´vīli ve bu icmālüñ şerḥ ü tafṣīli nedür iʿlām eyle bir kelām ki dürüst ola dürüşt olursa daḫı söyle ʿAbdü'l-mesīḥ eyitdi: "Bu ḫuṣūṣa cevāb virmege ben ḳādir degülem lākin benüm bir ḫālim vardur ki bu maḳūle ʿulūma ıṭṭılāʿdan ġayr-ı ḥāli dirāyet-i saʿādet-sirāyet fehm ü dirāyeti ġāyetde ʿālīdür meskeni Şām'dadür ve ismi Saṭīḥ'dür fenn-i kehānetde māhir miṣli cihānda nādirdür teveḳḳuʿ iderim anuñ reʿyi şāfī ve fehm-i kāfīsi bu ḫuṣūṣuñ ḥuṣūluna kāfī ola." didi. Kisrā daḫı aḫẕ-ı cevāb ve defʿ-i ıżṭırāb içün ʿAbdü'l-mesiḥ'e irsāl itdi. ʿAbdü'l-mesīḥ Şām'a geldükde Saṭīḥ'i mevte işrāf üzre buldı. Selām virdi cevāba ḳādir olmadı ʿAbdü'l-mesiḥ daḫı bir şiʿr inşādına başladı. Satīḥ çünki şiʿr-i ʿAbdü'l-mesīḥ'i istimāʿ itdi. Gözlerini açdı ve eyitdi: Seni bunda Kisrā irsāl itdi eyvānuñ ḥareketi küngürehlerinüñ suḳūṭı ve mü´ebbedānuñ ḫˇābı ve inṭifā-i nār-ı Fārıs ve ġavrı baḥīre-i Save'nün vucūhından su´āl itdi. Bu cümlesi aña delīl-i celīldür ki, aḫirü'z-zamān peyġamberinüñ ẓuhūrı zamānı ḳarīb oldı. Ve ol bilādı feṭḥ ü tesḥīr zamānı geldi. Min baʿd ṭāḳ-ı Kisrā'dan sākıṭ olan küngürehler ʿadedince ekāsire taḥt-ı salṭanatda muḳīm olup baʿde devletleri ġāyete ve salṭanatları nihāyete

irişüp būstān-ı salṭanatlarına nekbā-ı nikbet ise ve tiġ-i taḳdīr-i ḥibāl ʿizzet ü iḳbāllerini kesse menābit-i giyāh-ı günāh olan ārāżi ḥadīḳa anīḳa-i dīn-i metīn olup **[58a]**ġonce-i tevḥīd ü imān-ı şüküfte ve çeşm-i pür ḫaşm-i küfr ü ḍalāl-i anūda ve ḫufte ola ʿAbdü'l-mesiḥ daḫı kelām-ı Saṭīḥ'i Kisrā'ya ʿarż itdi. Ve kesr-i ḳalb-ı Kisrā'yı cebr ü teslīyet ve dil-i ġamginini ḫār-ı āzārdan taḫlīyet içün bast-i kelām idüp on dört kimesnenüñ zamān-ı salṭanatları intiḥā bulunca çoḳ zamān murūr ider, bu ʿalāyimden ḫavf idicek ḥāl görünmez didi. Ḥikmet-i İlāhiyye on kimesnenüñ zamān-ı salṭanatları dört senede münḳażī olup dört kişinüñ zamānı daḫı **Ḥażret-i ʿOsmān** raḍıya'llāhu ʿanh zamānına dek müntehī oldı.

Ve yine mervīdür ki Kisrā iḥdās-ı ebniye-i[420] refīʿada sünnet-i seniyye-i ābā vü ecdādına aḳtifā ve leb-i cūy-bār-ı Dicle'de bir binā-yı refīʿ ve sārā-yı ġarrā-yı vesīʿ iḫdāṣına ibtidā idüp māl-i firāvān ve nuḳūd-ı nā-māʿdūd-ı bī-pāyān ḫarc ü ṣarf itmişdi. Ḥikmet-i İlāhiyye ol gün ki ṭāḳ-ı Kisrā'ya kesr vāḳiʿ olup ḫalel-gīr ve raḫne-peẕīr oldı ol gün ol iḥdāṣ itdügi binā-yı cedīd ve sarāy-ı sedīd tuġyān-i seyl-i şedīd ile ḫarāb ve murūr-i seyl-i ṭavīlü'z-zeyl ile şüref-i eyvān rifʿat-ı nişānı maḥall ü ḥal ü türāb oldı. Kisrā'nuñ dūd-i ateş-i elem ü ıżṭırābı tūde-i āsmāna ve dīde-i keyvān-ı pāsbāna irişdi. Kisrā'nuñ yanında üçyüz altmış ʿaded kāhin ü sāḥir ve müneccim-i māhir var idi. İçlerinde evlād-ı ʿArab'dan Ṣā´ib nām ṣanʿatında ferd bir merd var idi, ʿilm-i ḳıyāfetde emṣālinden mümtāz ve miyān-ı aḳrānuñda bī-naẓīr ü enbāz beyān-ı aḥkām u furūʿda ḫaṭāsı az idi. Kisrā eyvānıñda vāḳiʿ olan kesri göricek **[58b]**ol cemāʿatı cemʿ idüp didi ki: "Bu ne ḥāldür ki benüm pāye-i ḥāl-i pür-melālüm post-i bī-sebeb-i ṭāḳım şikest ola ve leb-i cūy-ı Dicle'de bir binā-yı refīʿ iḫdāṣ itmişdüm ol daḫı ṭuġyān-ı āb ile ḫarāb ola

[420] ebniye F: eyīne H.

bu bābda keşf-i rāz ve bu ḥoḳḳa-ı ser nuhufteniñ dehānını benān-ı beyān ile bāz itmek içün teʼmmül-i dūr ü dırāz ve bu bābda olan iḫtimālātuñ ġaṣṣını ṣemininden ve ġışşını ḫālişinden ifrāz idüp cevāhir-i zevāhir-i efkār-ı ṣāibeñüzi serīr-i ʿālem-i meṣīrime taḳrīr idesiz.” didi. Ẕikr olunan mehere-i Saḥara ve Kehene vü aṣḥāb-ı nucūm ʿala vechi’l-ʿumūm ḳalḳup gitdiler varup teʼemmül-i bī-ḥisāb ile kendülerini itʿāb itdiler ammā aṣḥāb-ı kehānet ve siḥr ü nucūm her ne ḳadar ki, teʼmmül u tefekküre hücūm itdiler ḫāṭırlarına bir nesne vulūh ve levḥ-i ḳalblerine bir emr vużūḥ bulmadı. Baṣar-ı baṣīretleri kör ve vech-i ṣavāb-ı mezbūrları maḫfī ü mestūr olup ʿaḫirü’l-emr içlerinden Ṣāʼib ol şeb-i tārīkde bir pişte-i bālāya çıḳup bāz-ı bülend-pervāz gibi naẓırını eṭrāf ü cevānibe ṣaldı ve deryā-yi fikr ü ḥayrete ṭalup ḳaldı gördi ki cānib-i Ḥicāz’dan bir berḳ-i dıraḫşān ṭāliʿ vü raḫşān olup tā Maşriḳ’a yetişdi. Ve çün ṣabāḥ oldı gördi ki, zīr-i pāyi bir sebze-zār-ı dil-güşā olmış kendü kendüye eyitdi: Eger gördigüm ʿalāmet vehmden selāmet üzre olursa Ḥicāz’dan bir pādişāh ẓuḥūra gele ki dāʼire-i mülki maġrib u meşrīḳı iḥāṭa ve eṣnā-i mülkinde olan eẕāyı ṭarīḳden imāṭa ide ve ʿālemde ḫaṣb ü reḫā peydā olup [59a]esbāb-ı ʿīş ü zinde-gānī ḥadden ziyāde ve levāzım-ı maʿāş ü mühimmāt-ı intiʿāş fevḳa’l-ʿāde ola baʿde ol ṭāʼife bir biri ile ictimāʿ vāḥidühūm āḫaruñ kelāmını istimāʿ itdüklerinde icmāʿ vü ittifāḳları bunuñ üzerine inʿiḳād itdi ki ḥālā bir Nebiyy-i celīlü’l-ḥāl baʿṣ u irsāl olunmış ola yāḫūd şeref-i baʿṣ u irsālde ola ki mülk-i Kisrā anuñ zamānuñda münkesir ve ṣūret-i zevāl-i cāh ü celāl ve devlet ü iḳbāli anuñ ʿahd-ı hümāyūnında münkeşif ü münḥasır ola. Ammā bu kelām Kisrā’ya nisbet nihāyetde bārid ve aʿmāḳ-ı urūḳ-ı ḥużūr u istirāḥatini ḳaṭʿda miṣāl-i kārid meslek-i seyf ü ḫançere vārid olmaġın kendüye bu ḫuṣūṣı iʿlāmdan iḫtirāz idüp pīş-gāh-ı serīr-i ʿadālet-penāhına gelüp inkisār-ı eyvāna ve inhidām-ı erkāna ve bünye-i ṣebātiñ ḫarābına

ve eczā-yı sarāy-ı saʿādet-sezānuñ mā-i Dicle'ye inṣiḥāb u inṣibābına sebeb budur ki ol bināların esāsı vażʿ olunduḳda taʿyīn-i zamān-ı vażʿ-ı erkānda ḫaṭā itmişler bu bendeler ḥālā bir zamān-ı saʿādet-iḳtirān taʿyīn ü iḫtiyār idelüm ki tecdīd buyurulacak ebniye-i refīʿatü'ş-şān ve celīletü'l-mekānūñ esās-ı felek-nümāsı ve erkān-ı āsmān-ı iltimāsı ol vaḳt-i saʿīdde vażʿ olunacaḳ min baʿd münhedim olmaḳ iḫtimāli münʿadim olur diyüp ẕikr-i evvelde ẕikr olunan aḫter-şināsān raṣad-gāh-ı iḳbāl ü baḫt-ı delāleti ile bir vaḳt iḫtiyār olup esās-ı bināyı ol zamānda vażʿ itdiler. Bir nice ʿālī revāḳ-ı ṭāḳı ve ḳaṣr-ı bī-ḳuṣūr-ı pür-ṭumṭurāḳı müştemil bir sarāy-ı ʿālī ve binā-yi refīʿ-i keşretü'l-[59b]meʿālī peydā itdiler ki derūnunda laṭīfḫāneler ve bī-bedel kāşāneler aʿlā cāylar ve zībā eyvān-ıfelek-fersāylar binā emri tamām olduḳda ibdāʿ-ı erkān-ı devlet ve aʿyān-ı ḫüddām-ı salṭanat leb-i cūdā iḫtirāʿ olunan sarāy-ı cedīd ve binā-yı sedīdde żiyāfet olunmak içün cemʿ oldılar. Ḥikmet-i İlāhiyye yine emr-i celilü'l-ḳadr-ı İlāhī ẓuḥūr ve āb-ı Dicle iẓhār-ı ḳuvvet ü zūr idüp ol bināsı mükerrer ve vażʿ-ı esāsı müzevver olan binānuñ finās-ı fenāya māʾil ve çekilen zaḥmetler bī-ṭāʾil ve ol ḳasr-ı bī-ḳuṣūrun esāsı zāʾil olup cümlesi zīr u zeber ve zīr u bālāsı ḫāke ber-ā-ber oldı. Kisrā ıżṭırāb ile ābdan nīm-mürde ve efsurde çıḳup güçle ḳurtuldı. Ol durūġ-ı bī-furūġ aṣḥābı olan cemāʿati selāsil ü aġlāl ʿaẕāb ü nekāle esīr nicesini ṭuʿme-i şīr-i şimşīr idüp baḳiyyetü's-seyf olan gurūh-ı mekrūh-ı dehān istiʿfā ü iʿtiẕārı bāz ve yine vech-i inhidām-ı binā beyānına āġāz idüp sābıḳān iḫtiyār-ı vaḳt iden aṣḥāb-ı tencīm nice sehv-i ṣarīḥ ve ḫaṭā-i ʿaẓīm itdi ise biz daḫı sehv itmişüz ve ḫaṭā-ı ḫaṭāyla rāh-ı ḫilāfa gitmişüz bu defʿa bu ġāyet ile defʿa ittihām-ı tām idüp tekrār bir vaḳt-ı münāsib iḫtiyār idüp bir binā-yı meymūn-ı saʿādet-maḳrūn iḫtirāʿ olunsun diyü cān-ı şīrīnlerini ʿaẕābdan taḫlīṣ belki envāʿ-ı ʿatāyā-yi vāfireyi taḫṣīṣ içün cerb-ı zebānlıklar idüp ṭāʾir-i dil-i Kisrā'yı dām-ı ḥīleye rām itdiler.

الشيء لايثنني إلا وقد يُثلَّث[421]vefḳince yine aṣḥāb-ı necr ü neşr bir yire ḥaşr olup bir ʿālī cerḥ ve bir laṭīf [60a]ṭarḥ itdiler ki revnaḳ-ı fevr-nāḳī ṭāḳçe-i ʿademe atdı. Ve ḳadr ü iʿtibār-ı ḳaṣr-ı Sinimmār lücce-i baḥr-ı nisyāna batdı. Küngüre-i ṭāḳ-ı ʿālī-revāḳ eyvān-ı divān-ı keyvāna hem-ser ve ʿilm-i ʿālem-ārā-yı bāmı ser-i zer-endūd-ı mihre ber-ā-ber oldı. Yine müceddeden ol ṣarāy daḫı tamām olduḳda Kisrā kemāl-i vehm u bīm ile ḳalbi dü-nīm olduġı ḥālde bād-ı idbāra süvār ve ẓahr-i raḫş-ı nekbete üstüvār olup ʿazm-ı kenār idüp gitdi. Ol dem ki binā-yı cedīde vażʿ-ı ḳadem itdi. Binā bu kerre daḫı āb-ı Dicle'ye ṭoġrı göçdi ve saḳf ü cidārı maṭmūre-i fenāya uçdı. Kisrā yine ṣuya düşüp ışlandı bu defʿa tamām uşlandı yine ol cemāʿati iḥżār idüp ḳatillerine ʿazm ü cezm itdi. Anlar daḫı bu defʿa bī-iḫtiyār ḥaḳiḳatü'l-ḥāli ʿarṣa-i ʿarża ibrāz u beyān-ı vāḳıʿaya āġāz idüp bu ʿalāyim ki iḥsās ü meḫā´il ki īnās olınmışdur buña bāʿiṯ budur ki bir peyġamber baʿṯ olınmışdur veya olınmaḳ üzredür ki ol Nebiyy-i mebʿūṯ ve ol Resūl-i mebḥūṯ zevāl-i mülküñe bāʿiṯ olıcaḳdur didi. Çünki Kisrā bu kelāmı gūş ve bu cām-ı melāl-encāmı nūş itdi. Āb-ı Dicle'den el yudı ve anuñ kenārında binā iḥdāsı ḫāṭırasını ḳodı.

Ve yine rivāyet olınur ki Mekke-i Mükerreme'de sākin bir Yahūdī var idi. Ol gice ki vilādet-i ʿaliyye vuḳūʿ bulmışdı.[422] Mecālis-i Ḳureyş'den bir meclise gelüp sü´āl idüp didi ki: Dün ḳabīleñüzde hīçbir veled ẓuhūr itmiş midür? Didiler ki maʿlūmumuz degüldür. Yahūdī didi ki: "Be-ḥer-ḥāl [60b]dün gice bu ümmetüñ peyġamberi vücūda gelmişdür şübhe yoḳdur bunda degül ise muḳarrer Filisṭīn'de vücūda gelmişdür ḥatta ol veledin miyān-ı dūşānesinde mūy-ı bisyār ve şaʿr-ı saʿādet-şiʿār vardur iki gice pey-ā-pey meme almadı bāʿiṯ daḫı bu olmışdur ki ʿefārit-i cinden bir ʿifrīt enguşt-i nā-mübārekini dehān-ı bereket-ʿunvānına vażʿ itmişdür." didi. Ol meclisde müctemiʿ ve bu

[421] İkincide olmayan şey ancak üçüncüde olur.

[422] bulmışdı F: bulmış idi H.

kelāmı müstemiʿ olan Ḳureyş ol meclisden müteffériḳ olup ol kelām-ı müsteʿacib ve peyām-ı müstaġribi kendü ḫānelerinde söylediler nāgāh istimāʿ itdüler ki, ʿAbdu'llāh bin ʿAbdü'l-muṭṭālib'e Ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażret'i bir püser-i saʿādet-eşer virdi. Ve nām-ı nāmı ve ism-i sāmīsi **Muḥammed** vażʿ olundı bu kelāmı "Yahūdī istimāʿ itdükde ḫāne-i Āmīne'ye gelüp ẕikr itdügi ʿalāmeti cism-i kerīm-i **Muḥammed'i**de ʿalehyi afḍalu'ṣ-ṣalāti ve't-teslīm müşāhede idüp bī-hūş oldı düşdi ʿaḳlı başına geldükde" va'llāhi nübüvvet Benī İsrā'īl'den nezʿolındı." didi.

Ve yine mervīdür ki Ḥalīme ki murżiʿa-ıḥażretidür dimiş ki: Zenān-ı ḳabīleden bir nice ḫātūn ile evlād-ı Ḳureyş'e murżiʿa olmaḳ niyyeti ile Mekke-i Mükerreme'ye teveccüh itdüm ve zevcüm benüm ile hem-rāh idi ve bir ḥımār ve bir yāşir dişi deve ki henüz ṣedyinde daḫı şīr görülmüş degül idi. Bizüm ile bile idi ve ol ṣāl-ı miḥnet-i ḳaḥṭ u ġalā ʿāleme küllī istīlā idüp ʿillet-i ḳıllet-i bāy u gedāyı ʿale's-sivā maʿrıż-ı telef u tevīye bıraḳmış idi ve ġāyile-i ḳaḥṭ-ı emṭārdan ʿuyūn-ı aṣāġir u aʿyāndan ḳaṭarāt-ı emṭār yirine eşk-i āl deryā-miṣāl aḳmış idi ve benüm pistānımda ol ḳadar şīr daḫı yoḳ idi ki **Muḥammed'üñ** ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem raḍīʿı olıcaḳ Ḍamīre nām velede tamām kifāyet ide ol ṭıfl-ı ṣaġirüñ **[61a]**girye vü ṣaġīri ile gice ṣabāḥa dek gözüme uyḫu ḥarām olurdı çünki Mekke'ye irişdüm Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellemi baña irḍāʿ içün ʿarż itdiler taḳdīr-i bī-taġayyur-ı İlāhī başar-ı başīretimi kör ve çeşm-i fehm ü iẕʿānımı bī-nūr ve müşāhede-i rūy-ı menfaʿatden dūr idüp bu teveccüh iden saʿādet-i ʿuẓmā ḳabūlünde tereddüd idüp didüm ki, ben bir ṭıfla murżiʿa olmaḳ isterim ki, kerem ile me´lūf ve luṭf ile mevṣūf el´ān ṣavtda bir vālid-i mācid-i mevfūrü'l-maḥāmidi ola ki dāye anuñ sāyesinde pervāye olup ʿillet-i ḳıllet ü iḫtiyācına merāḥim-i vāfiresi ile ʿilāc ve vufūr-ı luṭf-ı nā-maḥṣūrı ile iftiḫār ü ibtihāc ide bu dürr-i yetim ve ṭıfl-ı kerīmüñ

babası āḫirete gitmekle benüm ġaraḍım fevt olmış didüm gitdüm ʿacāyib-i ṣunʿı İlāhī ve ġarāyib-i ḳudret-i nā-mütenāhidendür ki cümle benüm ile hem-rāh olup dāyelike gelen nisvān birer mevlūde ecīr olup Ḥażret-i Nebiyy-i ʿArabī'den ġayrı irḍāʿ idicek ṣabī ḳalmadı ben ise ye´s ü ḥirmānıla dönüp gitmege ḥicāb itdüm yüzüm elüme aldum yine varup ḳabul itdüm sā´bıḳ-i taḳdīr ve sāyıḳ-ı irādet-i ʿaliyy-i kebīr beni ol ṭıfl-ı ḫaṭīr-ı lāzımü't-tevḳīre kemāl-i şevḳ ile sevḳ itdi. Çünki varup ḳabūlımı işʿār itdüm. Āmīne baña didi ki: "Üç gicedür ki ʿālem-i ḫ̆ābda baña bir kimesne gelüp ferzend-i ercümend ve ṭıfl-ı dil-pesendinüñ dāyesi ḳabīle-i nebīle-i Benī Saʿd'dan bir ḫātūn gerekdür ki Āl-i Züveyb'den ola." didi. İmdi benüm ḳurre-i başarım ve ḳıṭʿa-i cigerim olan Muḥammed'iirḍāʿ içün bu maḳūle ḫātūn yarar ve ḫāṭırum böyle bir murżiʿa arar. Ḥalīme eyidür [61b]ben didüm ki: "Bu didügüñ evṣāf bende müctemiʿ ve ol maḫdūm-ı saʿādet-mevṣūma benüm gibi bir murżiʿa bulunmaḳ mümteniʿdür, babamuñ adı Züveyb ve ben Benī Saʿd'dan olmaḳ saʿādetine nā´ile bir faḳīre ve ʿā´ile ḫātūnum." didi. Āmīne dest-i saʿādet-peyvesti ile elüme yapışdı ve saʿādet-ḫānesine götürdi, gördüm ki Ḥażret-i Muḥammed'i bir beyāż ṣūf ḳıṭʿasına ṣarmışlar mihād-ı saʿādet-nihādundan būy-ı misk u ʿabīr ḥāric-i dā´ire-i taʿbīr mesām-ı meşām-ı ḥāżırını taʿṭīr ider ve ṭālʿat-ı hümāyūnundan münbaʿiṯ olan pertev-i saʿādet-i ʿālemi tenvīr ider bir yeşil ḥarīr üzre yatup dīde-i saʿādet-dīdesi ġonce-i nā-şuküfte gibi ḫufte-i ṣedimi sīne-i bī-kīne bā-sekīnesine ḳodum ol şemʿ-i cemʿ-i enbiyā ol ḥālde uyanup bana ʿayn-ı ʿināyetle naẓar itdi. Gördüm çeşm-i mübārekinden nūr sāṭıʿ olup semāya peyveste oldı hemān rūy-ı hümāyununı örtüp Āmīne beni görürse beni ṣedimi ḳabul itmeye deyü rūy-ı pür-nūrını Āmīne'den mestūr itdüm ba'de ṣed-i ʿayunumı dehān-ı mübārekine ilḳā ve şīr-i şīrinümi ol ḫüsrev ü mülk-i nübüvvete isḳā itdüm ba'de ṣedy-i eyṣeri daḫı irḍāʿ ḳaṣd

itdügümde ḳaṭʿā maṣṣ itmedi İbn ʿAbbās ḥażretleri buyurdılar ki, ol vażʿuñ ḥikmeti bu idi ki, ol ḥālde Rabbü'l-ʿālemīn aña ʿadl ü dādı itʿām idüp bir ṣedy kendüye ve ṣedy-i āḫarı Ḥalīme'nüñ veledi Ḍamīre'ye ḳodı.

Naẓm: Emerken dāyesinden ʿadl u dādı

Aña ilhām ḳıldı Rabb-i Hādī

Ḥalīme eyidür: Ol günden ta fiṭāna dek ṣedy-i rāstı **Muḥammed'e** ve pistān-ı çepi Ḍamīre'ye virdüm ve **Muḥammed'den** muḳaddem aṣlā Ḍamīre ṭoyınca süd emmemiş idi. Ol seyyid-i buzurg-vārın yüzi ṣuyına şīre sīr oldı.

Ve yine Ḥalīme'den rivāyet olınur ki[62a]çünki **Muḥammed'i**ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem[423] irḍāʿa şurūʿ itdüm memelerüme ol ḳadar şīr geldi ki tenhā Ḍamīre'ye iki pistānum kifāyet itmez iken Muḥammed ʿaleyhi's-selām ve Ḍamīre'yi maʿān ʿalā sebīli'l-işbāʿ ve'l-iḳnāʿ irḍāʿ ider oldum ve zamān-ı fāḳımda nāḳamda aṣlā bir ḳaṭre şīr yoġ iken ve sinn ü sālī daḫı şīr-dāde olmaġa āmāde olıcaḳ degül iken ol şīr-ḫāre olan meh-pārenüñ yüzi ṣuyına ol ḳadar şīr-āver oldı ki ẓurūf-ı elfāẓ ve ḥurūf u evānı-ı meʿāni belāġat-ı mevṣūf ile edāsı mümkin olmaz meṣelā menzilimüzde ne maḳūle evʿiye varsa şīr ile māl-ā-māl ve zevcüm bu ḥālden ġāyetde ḫūş-ḥāl olup bana dir idi ki: Ey Ḥalīme ḫānemize bereke-i bereketden āb ve aḳṭār-ı emṭār-ı seḥāb-ı bī-ḥisāb lüṭf-ı Melik-i Vehhāb fā´iż olup bu ferzend-i saʿādet-mend ḳademinde südümüz pür-sūd ve her nesnemüz mevcūd oldı dir idi.

Ve yine Ḥalīme'den mervīdür ki Muḥammed ʿalehi'ṣ-ṣelātu ve's-selāmı kendü menzilime iletdüm ve üç gün Mekke-i Mükerreme'de ṭurdum üçünci gice gördüm bir merd-i ḳāmet-i pür-istiḳāmetine sebz cāmeler almış ve cebhesinden ol ḳadar nūr īnās

[423] ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem F: -H.

olınur ki, rūy-ı āfitāb gibi baḳılmadan ḳalmış **Muḥammed'üñ** ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem visāde-i pür-sāʿadesi üzerine gelüp rūy-ı ḫūbı şekl-i merġūbını kemāl-i tebcīl ile taḳbīl itdi. Zevcümi bu ḥālden āgāh itdüm ol cism-i laṭīf ve şaḫṣ-ı şerīf baña ḫiṭāb idüp eyitdi: "Ey Ḥalīme bu sırrı pinhān eyle ki hīç sizden saʿādet-mend bir şaḫṣ diyārına rucūʿ itmek olamamışdur." didi.

Ve yine Ḥalīme'den mervīdür ki ol zamān ki Ḥażret-i Muḥammed'i ṣalla'llāhu[424] ʿaleyhi ve sellem **[62b]**aldum ve ol diyārda olʿahdde şāyiʿ olan üslūb üzre yine ḳavm u ḳabīleme mürācaʿat zamānı geldi merkebe süvār oldum Muḥammed'i ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem öñüme aldum yola girüp gitmek diledüm ol dirāz-gūş bi-emr-i Ḫālıḳu'ṭ-ṭuyūr ve'l-vuḥūş cānibi Kaʿbe-iMükerreme'ye üç kerre secde itdi. Baʿde başını secdeden ḳaldurup ṭayerān-ı ṭayrdan müsteʿār seyr ü ilġār ile eyle gitdi ki, az zamānda çoḳ menzil aldı. Ve saʿy ü kūşiş ile yetişilmeden ḳaldı. Hem-rāhlarımuz bu ḥālden āgāh olup Ey Ḥalīme bir miḳdār ḳatlan ki muṣāḥabet idelüm ve ʿinān-ı merkebüni pīçīde ṭutki böylece gidelüm dimege başladılar bu ḥimār ise sābıḳda ol mertebede ḥareketi āheste ve rāh-ı seyr u sülūkı bestederd-mend idi ki, hezār mekr ü āl ve bī-şumār ḫudʿa vü iḥtiyāl ile nice kerre gūş-ı dirāz ḥamāḳat-ı fırāzını taʿrīk belki ṣamṣām-ı intiḳām ile eczāsını bir birinden tefkīk itmekile yerinden taḥrīk mümkin olmaz idi şöyle ẓann iderüm ki bu ḫilāf-ı me´mūl ḥareket daḫı ol rākib-ı merākıb-saʿādet olan maḥdūmuñ bereketi ile olmış ola didi.

Ve yine Ḥalīme eyidür[425]ol ṭıfl-ı saʿādet-mevsūm bu faḳīreye maḫdūm olup ḫāne-i virāneme mihr-i ʿālem-tāb rūy-i żiyā-güster olduḳdan ṣoñra ḳabīlemüz olan Benī Saʿd menāzilinden bir menzile girmez idüm ki, ol menzilüñ sāḥası çemen-i nuḫāste ile

[424] Teʿālā H: -F.
[425] eyidür F: mervīdür H.

ārāste olmaya ve ṭerāvet ü naḍārat ile ḳadr ü şeref bulmaya [63a]ve ḫāṣṣa benüm devvāb ü enʿāmuma bereket inʿām olunup gūsfendlerimizüñ pistānı şīr ile māl-ā-māl olup bir mertebeye vardı ki Benī Saʿd rūzān u şebān rāʿī ve şubānlarına ʿitāb vechi üzre ḫiṭāb idüp: "Niçün Ebū Zuveyb'in gūsfendleri firbe ü şīr-nāk ve bizüm aġnāmımuz lāġerlikden helāk ola elbettde siz daḫı anlaruñ çerā-gāhında raʿy ittürmege saʿy idün dirler." idi.

Ve yine Ḥalīme'den mervīdür ki dimiş ki, çünki ol faṣiḥü'l-lisān ve fesiḥü'l-cinān olan ferzend-i ʿaẓīmü'ş-şānuñ tekellümi zamānı ve ol bülbül-i gülşen-i cinānuñ terennümi evanı yaḳlaşdı iʿcāza ḳarīb bir emr-i ġarībdür ki āvāz-ı bülend ile **الله أكبر الله**[426] **أكبر الحمد لله رب العالمين** didi ve daḫı ḥikāyet olınur ki ol zamānda ki ol māh-ı burc-ı intibāh iki aylıḳ oldı. Otururken emeklemek ile ḥareket ider ve sā´ir eṭfāl ile böylece gider idi. Ve çün üç aya irdi aḳdām-ı saʿādet-encāmı üzre ṭurmaġa iḳdām itdi. Ve çün dört aylıḳ oldı, cidār-ı saʿādet-medārlarına yapışmaġıla seyr-i müştebiʿü'l-ḫayr ider oldı. Ve çün beş aya girdi, ol pençe-i āfitāb ve pençe-i saʿādet-me´āb bī-muʿāvin u muḳārin ḥareket-i bereket-ḳarīn ider oldı. Altı aylık ki oldı istedügi gibi yürüyüp gezer ve murād-ı fu´ādı üzre geşt u güẕār ider oldı. Çünki zamān-ı vilādetinden sekiz ay geçdi, ḫalḳ-ı ʿālem [63b]kelimāt-ı şerīfesini fehm idüp seçdi ṭoḳuz aylıḳ olduḳda feṣāḥat-ı lisān ve belāġat-ı beyān iḥsān olundı on aylıḳ ki oldı ol maḫdūm-ı sāmī ve ṭıfl-ı saʿādet-i mevsūm-kirāmı gerçekdenrāmī olup fenn-i rimāyetden ḥişşe-gīr ve tīr-endāzlıkda bī-naẓīr oldı.

Ve yine Ḥalīme'den mervīdür ki Müddet-i rıḍāʿdaki ḫıdmetinde idüm kemāl-i āsāyış u ḥużūrum var idi. Aṣlā bir pāk nesne üzre bevl itmek vāḳiʿ olmaz idi belki gicede gündüzde bir kerre irāḳa buyururlar idi.

[426] Allah en büyüktür, Allah en büyüktür, hamd ālemlerin Rabbi olan Allah'adır.

Ve yine Ḥalīme'den mervīdür ki Mekke'den çıkup menzilimüz cānibine teveccüh itdükde leb-i cūyda bir cāy-ı laṭīfde nüzūl idüp Benī Huzeyl'den bir şeyḫe rāst geldük hem-rāhlarum baña eyitdiler şol ʿacā´ib umūr ki **Ḥażret-i Muḥammed'den** ẓuhūr itmişdür. Bu mücerrib-i aḥvāl ü ʿacā´ib dīde-i māh u sāl olan pīr-i rūşen-żamīre su´āl eyleseñ olmaz mı? Didiler ben daḫı şeyḫe bu ṭıfl-endek sāl-ı meymenet-me´ālıñ māder-i ṣādıḳası nāṭıḳa olduġı ʿacāyibi silk-i beyāna naẓm idüp bunlaruñ muḳteżāsı nedür didüm ol şeyḫ-i necdī ki aʿvān-ı İblīs-i pür-teblīsden maʿdūd şeyāṭīn-i insde naẓīri mefḳūd bir merdūd idi. Nehīḳ-i ḫar ve naʿīḳ-i ġurāba benzer ṣavt-ı enker ile āvāz idüp "Ey Āl-i Huzeyl bu ṭıflı helāk idüñ**baʿde** yoluñuza gidüñ ki bu ḥayy ḳalursa **[64a]**cümle ḳabā´ile belki ʿāmme-i rūy-ı zemīne mālik ve sünen-i selāṭīne sālik olup fermān-ı fermā-yı zamān ü zemīn ve pādişāh-ı taḫt-nişīn olduġından ġayrı vaḥy-i İlāhī nüzūlüne muntazır ve naṣr-ı İlāhī ile muntaṣırdur" didi.

Ve yine Ḥalīme'den mervīdür ki çünki eyyām-ı rıḍāʿ geçüp sinn-i mübāreki ḥadd-ı temyīze irişdi, riyāż-ı ḥarekāt ü sekenātından būy-ı ʿaẓamet u kām-kārı ve nesīm-i ḫilāfet ü cihān-dārı bād-ı bahārından tenessüm iden nesīm-i ʿanber-şemīm gibi istişmām olınur olup ve cennāt-ı ḥālinden āṯār-ı teʾyidāt-ı İlāhī lāyiḥ ve cennāt-ı ṣıfāt ü efʿālinden revāyıḥ-ı tevfīḳāt-i nā-mütenāhī fāyıḥ olmaġıla başladı. İki yaşına varınca leyl ü nehār ḥidmetkār olup ġurra-ı ġurrā-yı ṣabāḥdan ṭurre-i muṭṭarā-i revāḥa dek ve müftetiḥ-i feleḳ-i ṣubḥ-ı pür-nūrından muḫtetim-ı ġasaḳ-ı şeb-i deycūra dek şeb u rūz terk-i istrāḥat ü menām belki uyḫuyu gözüme ḥarām itdüm.

Beyt: Nāzenīnā daḫı sen ṭıfl iken Allāh bilür

Seni beslemege ne cānlar eritdi dāye[427]

[427] dāye F: ṭaye H.

Neṯr: Kelām-ı leʾālī-niẓāmı üzre ḫidmeti cānuma minnet bildüm yolında yopardum bildüm iki yaşına ki girdi. Umūrına intiẓām viricek zamān irdi. Gāh Mekke'de vālidesi Āmīne ḳatına iletdüm istedüm ki, ol veḍīʿa-ı bedīʿayı ve ol vücūd-ı bī-mekr u ḫadīʿayı **[64b]**ṣāḥibine teslīm idem ammā yine ḳudūm-ı saʿādet-rusūmı ile ʿārıż olan saʿādetden dūr u mehcūr olmamaġıla içün tekrār istiṣḥāb ḳaṣd idüp eyitdüm ki bu ḳurretü'l-ʿaynüñ ḥaḳḳında merāsim-i ḫıdamāt-ı lāyıḳa ve levāzım-ı taʿahhüdāt-ı fāʾiḳayı taḳdīm ve ḥālā zamānı gelmemegin götürüp saña teslīm itdüm. Ammā Mekke-i Mükerreme şerrefeha'llāhu teʿālānuñ ḥarr-ı hevāsı ḥarr-ı ṭāʿūn u vebāsı ile ḳorḳarım ki bu ferzend-i dil-pesend ve ṭıfl-ı bī-mānend-i ercümende güzend ire isterim ki bu dürr-i yetīmi yine baña teslīm idesin ki bir miḳdār zamān ḫidmetine tevellī ile şeref-i ġuraf-ı şerefe teʿallī naṣīb ola didüm. Āmīne daḫı bāb-ı lütf ü keremi ṣadd ü kelāmumı redd itmeyüp nūr-ı dīdemi tekrār baña sipāriş itdi bir sene tamām ol ṣadr-ı kirām benümle oldı ve derūn-ı ḫāne-i ḫıyām nūr-ı ṭālʿat-ı hümāyūnı ile ṭoldı bir gün Ḥabeş Naṣrānīlerindenbir cemāʿate rāst geldüm, gözleri Hażret-i Muḥammed'e salla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve selleme ṭoḳındı ve ṭalʿāt-ı hümāyūn-ı saʿādet-maḳrūnına müteʿaccibāne ṭutup baḳdılar ve maṣlaḥatların terk ve niṭāḳ-ı iḳmāmı ü ihtimāmı miyān-ı cāna berk idüp Hażret-i Muḥammed'ün ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem aḥvāl-i şerīfesine kemā hiye vāḳıf ve tefāṣīl-i ḥāl-i ṣaʿādet-meʾālinden ḳināʿ-ı ibhām ü icmāli kāşif olmaġ içün yanuma geldiler ve anuñ ẓehr-i saʿādet-**[65a]**ẓuhūrında olan mihr-i mühr-i pür-nūr-ı nübüvvete imʿān-ı naẓar itdiler ve mübarek dīdelerine baḳdılar aḳı ḳızıla māʾil idi añı görüp baña suʾāl itdiler ki bu ʿuyūn aʿyān-ı ḳurresi ve cebhe-i ġurra ve saʿādet-ġurresi ve ṣadef-i ḳader ü şeref-i dürresinüñ veciʿ-i ʿayna ibtilāsı var midür derim ki.

Naẓm: Nūr-ı dīdemde benüm yoḳdur bi-ḥamdi'llāh remed

İrmesün pīrāmen-i ḥüsnine anuñ çeşm-i bed

Surḫa mā´il olsa ṭañ mıdur beyāżı çeşminüñ

Eyle ḫalḳ itmiş añı ol Ḫālıḳ-ı Ḥayy u Ṣamed

Neṯr: Didiler ki: Yā bu ḥumrat bu[428] çeşminden gāhī gider mi ve baʿż-ı zamānda müfārakat ider mi? eyitdüm ki, itmez didiler ki her ne denlü zer u sīm ister iseñ saña teslīm idelüm tek bu nihāl-i būstān-ı faż̧l ü kemāli bize vir alalum gidelüm ki biz bunuñ nāṣiye-i ḥāl-i saʿādet-me´ālinden envār-ı āṯār-ı ʿaẓamet ü celāl ve cebīn-i mübīn-i sīmā-i meymenet-īmāsından pertev-i mihr-i ʿullūv-ı ḳadr ü semüvv-i ḥāl iḥsās ü īnās itdük biz kitāblarımuzda şöyle görmüşüzdür ki ser-i saʿādet-efseri tāc-ı pür-ibtihāc-i baʿṯ ü irsāl ile tezyīn olınmadan bir vücūd-ı pür-cūd ḳalmışdur ki, mevlidi haram ve kār ü kirdārı kerem ola ve ẓannımuz budur ki, ḥālā ol peyġamber verā-ı serā-perde-i buṭūn ve tutuḳ-ı ufḳ-ı kamudan feżā-i saʿādet-iḳtiżā-ı ẓuhūra vażʿ-ı kadem itmiş ola yā itmesi ḳarīb ola umarız ki ol gevher-i tā bende-yi yā bende ve ol maḫdūm-ı saʿādet-mevsūma **[65b]**ḫidmetkār ve yanunda olmaḳ müyesser ola müşāhede itdigümüz emārāt u meḫā´il-i ʿalāmāt ü delā´ilden ẓann-ı ġālibimüz bu oldı ki ol ḥāli meẕkūr ü mebḥūṯ olan nebiyy-i ġayr-ı mebʿūṯ bu ṭıfl-ı reşīd-i nā-resīd ola.

Ve yine[429] Ḥalīme eyidür bunlaruñ bu hucūmundan kemāl-i bīm u tırs ile çehre-i inbisāṭum pers olup cā´iz ki nūr-ı dīdemi elümden ġaṣb içün nefeslerini naṣb ideler diyü firār özledüm ve rāh-ı necāt gözledüm.

Ve yine Ḥalīme'den mervīdür ki Muḥammed ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem üç yaşında olıcaḳ sinn u ṣāl cihetinden kendüye emṯāl olan eṭfāl ile saʿādet ü iḳbāl ve devlet ü iclāl ile çemen-zāra çıḳup ḫāṭır-ı ʿāṭırlarını teşḫīẕ buyurmaġıla muʿtād olmuşlar

[428] bu F: bunun H.
[429] ve yine H: -F.

idi. Ekṣer-i eyyāmda dest-i kerem-peyvestine ʿaṣā alup rıḍāʿan birāderi olan veledüm Ḍamīre ile meʿan seyr-i müştebiʿü'l-ḫayra teveccüh buyururlar idi. Aḫşām ḳarib olduḳda kemāl-i yümn ü bereket ile dārü's-saʿādeleri cānibine ḥareket buyururlar idi. Bir gün hevā-şiddet-i ḥarāret ile numūdār kurre-i nār olup ḥarr-ı ḥācire ile rūy-ı zemīn-i mīnāgirler ateş-dānına döndi ve vufūr-ı germiyyet-i hevādan ḫalk-ı ʿālemüñ şemʿ-i ḥużūr ü istirāḫati söndi ol gün ol ġonce-i nev-şüküfte merāret-i ḥarāretden pejmürde ü efsurde ola diyü ʿaḳlum başumdan gitdi, varduḳca bu elem baña teʿṣīr itdi. Ol **[66a]**Seyyidü'l-beşer olan püserüñ birāder-i rıḍāʿası ittifāḳen ol günmaḳdem-i Muḥammed'den muḳaddem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ḫāneye gelmiş idi. Baña teselliyet idüp "Ey māder ḳaṭʿā elem çekme ki şimdi ben anuñ yanında idüm gördüm ki bir pāre ṣāḥib-i ḫūrşīd ile ol mecmaʿ-ı meḥāsin-i bī-ḥisāb olan maḫdūm-ı ʿālī-cenāb miyānuñda ḥicāb olup her ḳanda gitse bile gider ol nūr-ı dīde-i elem u ıżṭırābdan ḥıfẓ iderdi**الحمد لله تعالى**[430]anuñ ṣimār-ı bī-şumār-ı ṣafā vü istirāḥati būstān-ı cihānda yānīʿ ve ol seḥāb-ı raḥmet işābet-i ḥarāret-i şemse mānīʿ dür." didi.

Ve yine Ḥalīme'den mervīdür ki bir gün yine āyīn-i pīşini üzre eṭfāl ile çerā-gāh-ı aġnāma[431] seyre buyurup nāgāh aḫ-i rıḍāʿīsi Ḍamīre āḥ ü fiġān ile zār ü giryān geldi ve eyitdi: "Ey māder-i mihribān birāderüm Ḥażret-i Muḥammed'e salla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve selleme yetiş ki ġāyetde mecrūḥ gūşe-i elem u ıżṭırābıla maṭrūḥ belki şimdiye dek bāẕil-i rūḥ olmuşdur." didi. Didüm ki ne ḥāl oldı eyitdi ki: Cümlemüz mulāʿabe ü mudāʿabe iderken nāgāh bir şaḫṣ añı bizüm miyānımuzdan ḳapdı ve ṭaġ yolına ṣapdı zirve-i cebele iledüp şikem-i pür-ḥikemini emr-i Ḥaḳḳıla şaḳḳ idüp Ebū Ẕüveyb ile ikimüz o kūh-ı pür-şukūhuñ ḳullesine çıḳduḳ gördük ki çehre-i mübāreki çerāġ-ı efrūḫte

[430] Hamd yüce Allah'adır.
[431] aġnāma F: aġnāmına H.

gibi yanmış ve ʿiẕār-ı pür-envār-ı leṭāfet-āṣārına ḥarāretʿārıż olup gül gibi ala boyanmış [66b]ve çeşm-i ḫucestesini āsmāna diküp ḫasta gibi yatmış gūyā ki lücce-i baḥr-ı ḳalaḳ u ıżṭırāba batmış varup cebīn-i saʿādet-meʾnūsını būs idüp didüm ki: Ey birāderüñ cānı ve ey sermāye-i sürūr u şādmānı tek ṭururken ne ḥāle uġraduñ baġrımuz ġuṣṣa ile ṭoġraduñ. Didi ki: Ol vaḳitde ki birāderler ile ṣaḥrā vü yazıda luʿb u bāzī iderdüm üç kimesne geldiler birinüñ destinde bir ibrīḳ-i sīm ve birinüñ destinde zümrüdden bir ṭaşt-ı ʿālī ṣelc ile mālī beni miyān-ı iḫvāndan ḳapup bu maḥalle götürdiler. Birisi sīne-i ṣāfımı şikāf-ı kāf gibi nāf-ı saʿādet-evṣāfıma dek çāk itdi. Ammā ol ḳaṭʿdan vecʿ ü elem müşāhede itmedüm. Destini derūnıma idḫāl idüp bī-elem ü iẕʿāc ḳalbimi maḥallinden iḫrāc itdi. Añı daḫı şaḳḳ idüp cevfinden ḫūn-alūd bir cirm-i siyāhı ḫārice ilḳā ve ḳalbümi yine mevżıʿında ibḳā itdi ve didi ki: Senüñ vucūd-ı saʿādet-alūdıñda bu atdıġum cirm-i menşeʾ-i ḫaṭā vü cürm olan behre-i şeyṭān idi añı emr-i İlāhī ile anuñ içün ilḳā itdüm ki hābis ü vesāvis-i şeyṭāndan bi'l-külliye emīn olup mekr ü firībiñden bī-naṣīb ola didi ve nūrdan bir mühr ile dil-i bī-ġıllumı mühürledi elʾān daḫı ʿurūḳ u mefāṣilümde ol ḫātemüñ burūdetini iḥsās[67a] iderüm.

İkinci şaḫṣ ilerü gelüp ol iki kimesneye şimdiden ṣoñra size lāzım olan maṣlaḥat bitdi nöbet baña yetdi siz bir miḳdār dūr oluñ diyüp kendüsi benüm yanuma geldi. Ve dest-i saʿādet-peyvestini şikāf-ı sīne-i bī-kīnime nihāde idüp ol şikāf-ı iltiḥām u iltiʾām bulup ḳaṭʿā eṣer ḳalmadı.

Şaḫṣ-ı ṣāliṣ ol şaḫṣeyn-i sābıḳaynuñ birine bu naḫl-ı mevzūn-ı saʿādet-maḳrūnı ümmetinden on ʿaded ile vezn eyle görelüm ḳanḳı ṭaraf rāciḥ olur didi. Ol daḫı vezn itdi ben rāciḥ geldüm.**Baʿde** yüz ʿaded ile vezn eyle didi yine rücḥānum ẓāhir oldı.**Baʿde** hezār ile vezn itdi, yine rücḥānum ẓāhir olduḳda:

Naẓm: Seni māh ile vezn itdüm terāzū-yı ḫayālümde

Öbür yanı göge aġdı ḳo maʿlūm oldı miḳdārı

Neṯr: feḥvāsı ṣūret-nümā olduḳda vazgel ki ʿāmme-i ümmet ile vezn olsunsa rüchānı ẓāhir bir vücūd-ı pür-cūdı ṭāhīrdür diyüp beni zemīne vażʿ itdi. **Baʿde** üçü bile ser-i saʿādet-efserüm ile cebīn-i mübīn-i meymenet-ḳarīnümi tebcīl ile taḳbīl idüp baña didiler ki, "Ey Rabbü'l-ʿālemīnüñ ḫabībi ve bimār-ı evzār olanlaruñ ṭabībi zinhār cevfiñe ḫavfʿārıż olup fuʾād-ı saʿādet-iʿtiyāduña bīm u ḥırās gelmesün ki eger Ḥażret-i Melik-i Cevvād celle ʿani'l-eṣbāhi ve'l-endād ẕāt-ı nīk-nihād-ı[67b]ẓāhirü's-sedāduñ içün iḫżār ü iʿdād itdügi saʿādet-i mümteniʿü't-taʿdād maʿlūm-ı şerīfiñüz olsa rūşenā-yı çeşm-i emlek ṣad çendān ve çehre-i bāl-ı saʿādet-meʾālüñ dāʾimā ḍāḥık ü ḫandān olurdı diyüp ṣavb-ı semāya süʿūd ile ṣuʿūd itdiler. Eger ṭaleb iderseñüz semāda mevżıʿ-ıʿurūc ve maḥall-i ṣuʿūd ü ḫurūclarını size irāʾet ideyim." didi.

Ve yine Ḥalime'den mervīdür ki çünki Ḥażret-i Muḥammed'de ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem[432] bu aḥvāli müşāhede itdüm ve ḫalḳa iʿlām eyledüm. Aṣḥāb-ı ʿuḳūl-ı ḳāṣıra vecehele-i bī-sāmiʿa vü bāṣıra baña didiler ki bunı bir kāhine iletmek gerekdür ki ġālibā bu mevlūd-ı mevdūdda mess-i cin vāḳiʿ olmışdur. Ben daḫı bir kāhine varup ṣūret-i vāḳıʿayı ʿarż itdüm. Ol kāhin hemān fi'l-ḥāl yirinden ṣıçradı ve Ḥażret-i Muḥammed'iṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem sīne-i pür-kīnesine alup naʿīḳ-i ġurāb belki nehīḳ-i ḫardan enker u ḫarāb ṣadā-yı ḳabīḥü'l-edā ile feryād idüp didi ki: Ey āl-i ʿArab gelün ve ol belā-yı nāgihānī ve ḳażāʾ-yı āsmānīyi ki size teveccüh itdi ve żuhūrına zamān-ı seyl ve vaḳt-ı ḳalilü'l-mehl ḳalup anuñ sebebi ile āyine-i āyīn-i

[432] ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem F: -H.

bāṭınıñüz mükedder olup gitdi. Defʿi anuñ refʿi ile muḳayyed oluñ**[68a]**ve bu ṭıflı ḳatl ü ihlāk ve beni daḫı ḳatlde aña işrāk idüñ ki eger

Mısrāʿ علاج واقعه پیش از وقوع باید کرد[434][433]

feḥvāsınca bu ḫuṣūṣı tedārik ü telāfī emrinde reʾy-i kāmil ve fikr-i kāfī olmayup refʿinde ḥīle vü āl ve menʿinde fikr u iḥtiyāl olmaz ise bu nihāl-i būstān-ı ḥüsn ü cemāl ve gül-i āl-i gülistān-ı ʿizz u celāl bāliġ-i mebāliġ-i ricāl olunca vüsʿat ü mecāl bulup dīniñüzi ibṭāl ve cemiʿ-i ecnād ü ebṭāl idüp size envāʿ-ı eẕiyyet īṣāl eyler ve naẓarıñuza irmemiş ve semʿiñüze girmemiş bir dīn iẓhār idüp ḫilāfda ışrār idene küllī iżrār ider didi.

Ḥalīme eyidür: Bu kelām-ı ḫāmı ol laʿīn-i bed-dīnüñ lisānuñdan istimāʿ itdügim gibi tīz ḳalḳup **Muḥammed** ʿaleyhi's-selāmı elünden aldum ve didüm seni kāhine iletmek gerek ki senüñ cünūnüni fesḫa ve sefehüñi nesḫe nüsḫa yaza ki sen divāne olmuşsın eger ben senüñ endāmına lerze ve lisānuña bu maḳūle herze gelecegini bile idüm ḫāşā ki bu cānibe gelüp bu maḳūle turrehāt istimāʿ ide idüm. Ben veled-i dil-bendümi saña ḳatl içün getürmedüm ḥaẓẓıñ var ise seni ḳatl ideler diyü geldüm[435] gitdüm.

Ve yine Ḥalīme'den mervīdür ki bu aḥvāl-i saʿādet-meʾāli ki gördüm bādī-i emrde hevl ü dehşetinden ḫālī olmamaġıla**[68b]** ḫavf itdüm ve diledüm ki **Muḥammed'i** ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellemMekke-i Mükerreme'ye alup gidem ve emānet-i pür-emānet olan **Muḥammed-i Emīni** vālidesine teslīm idem. Ol eṣnāda hātifden ḫūb-edā ile

[433] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[434]Vakanın tedavisi vaka olmadan önce yapılmalıdır.
[435] geldüm F: gelüp H.

ṣadā geldi ki **هنيئا لك ببطحاء مكة**[436]Ki nūr-ı yaḳīn ve cemāl-i dīn ü kemāl-i iḳbāl ü bahā-ı ʿizz u celāl yine saña ʿavdet itmek üzredür ve şimdiden ṣoñra müzn-i ḥüzn ve ġamām-ı ġumūm-ı pirāmen sāḥa-ı hümāyuna yol bulmaz ve min baʿd sende çirk-i şirk ve ālāyiş-i küfr ü ḍālālden biri olmaz. Ben daḫı bu nidāyı gūş idüp dirāz-gūşıma süvār olup Mekke'ye müteveccih oldum eṣnā-i rāhda gördüm ki, bir cemāʿat ol ṭaraf-ı bā-şerefe müteveccih olmuşlar **Muḥammed'i** ʿAbdü'l-Muṭṭalib'e anlar ile gönderdüm ve ben baʿż-ı maṣāliḥ-i müḥimme ve mühimmāt-ı mülimmeyi itmām içün dümeni yine vaṭan semtine dönderdüm nāgāh semʿime bir ṣadā-yı muhīb-i bā-nehīb geldi. Kemāl-i ıżṭırāb venihāyet-i ʿacz ü şitāb ile ḳāfileden yaña gitdüm varduḳda **Muḥammed** ʿaleyhi's-selāmı bulamadum feryād idüp eyitdüm: Ey gurūh-ı enbūh hemān şimdi ḳāfileye bir ṣabī götürmüşdüm ki ceddüne teslīm idem nice oldı diyü kemāl-i diḳḳat ile tefeḥḥuṣ ü tecessüsde diḳḳat itdüm ḳaṭʿā müfīd olmadı. Çünki me´yūs oldum ġumūm u ālāma me´nūs oldum hubūb-ı nikbā-i nekbet-i firḳat ile efvāc-ı emvāc-ı **[69a]**ḥayret arasında ḳaldum ve ten-i pür-miḥeni girdāb-ı ıżṭırāb-ı ḥaṣrete ṣaldum bülend-āvāz ile nāleye dem-sāz olup sūz ü güdāẕ ile fiġāna āġāz itdüm āh-ı cān-gāh ile vā **Muḥammedā vā Muḥammedā** diyü çaġırdum nāgāh bir pīr gördüm ki neḥāfet-i beden ile miṣāl-i nāl ve żaʿf-ı ten ile mānend-i hilāl riyāż-ı riyāżetden ḫazān-ı āḫzān ile berg ü bārı dökülmiş ve ṣarṣar-ı ālām ile ḳaddi lām olup bükülmüş bana didi ki: Ey Saʿdiye ben saña bir kimesneden ḫaber vireyim ki ol senüñ mevlūd ü mefḳūduñ ve ferzend-i dil-bend-i nā-būduñ ḳanda olduġından āgāh ü ḫabīrdür ve isterse seni gümgerdeñe īṣāl itmege ḳadīrdür. Ben daḫı pīre didüm ki rūḥī fidāke ey pīr-i pāk ol kimesne kim olduġunı baña bildür. Pīr eyitdi: Cümle bütlerüñ serdārı ve aḥvāl-ı ʿālemüñ rāzdār-ı serdārı ki nāmı

[436] Mekke vadisi sana afiyet olsun.

Hübel'dür. Ben daḫı pīre düşnām idüp eyitdüm: Ey pīr-i şeyṭanat-eṣer gūyā ki sen bī-ḫabersün ki mefḳūd olan püser-i saʿādet-efserüñ şeb-i vilādetinde Hübel'üñ ve sā´ir eṣnāmuñ başına ne ḥāl geldi. Pīr eyitdi: Ey ḫātūn sen divāne olmışsun ben Hübel'e gideyim ve senüñ cānibiñden ilḥāḥ ü ibrām ile tażarruʿ ideyim ki senüñ ferzendüñi saña yitürsüñ ve senüñ [69b]cerāḥat-ı bī-rāhat dil-i ġam-dīdeni bitürsün diyüp vardı yedi kerre **Hübel'i** ṭavāf idüp alnuñı öpdi ve didi ki: Ey benüm seyyidüm senüñ luṭf ü iḥsānuñ ve fażl-ı firāvānuñ dā´imā Ḳureyş'e vāṣıl ve senüñ himmet-i himāmetüñ ile murād-ı fu´ādları ḥāṣıldur ḥālā daḫı bu żaʿife-i Ṣaʿdiye nām senden ricā ider ki **Muḥammed**nām bir ġulām yitürmiş diyüp **Muḥammed'i** lisānına icrā itdügü gibi **Hübel** ve sā´ir eṣnām ser-nigūn olup vech-i arż üzre sāḳıṭ oldılar ve ol pīre didiler ki: Bizüm melāk-ı helākımuz ve menāt-ı telāş ü infiḳāḳımüz ol nāmını lisānuña icrā itdügüñ **Muḥammed'dür.**Şeyḫ kelām-ı eṣnāmı gūş idicek giryān ü lerzān **Ḥalīme** cānibine mürācaʿat idüp eyitdi: Ey Saʿdiye sen ol ġulām-ı gümgerde içün bir ferde ʿarż-ı iḥtiyāc etme ve anuñ tefeḫḫüṣ-i sü´āli içün bir cānibe gitme ki anuñ Ḫālıḳ-ı bāḳisi ve mahālik ü meḥāvifden ḥāfıẓ ü vāḳīsı varmış ki anuñ sāḥa-ı fażl ü efżāli ol ṭıfla penāh ve bāḥa-i cūd ü keremi ol velede ārām-gāh olup ol Ṣāniʿ-i Zü'l-Celāl añı żāyīʿ itmek muḥāldur, didi. **Ḥalīme'e eyidür,** ḳorḳdum ki benden evvel ʿAbdu'l-Muṭṭalib'e varup beni ġamz ideler tīz anda [70a]vardum ve vāḳiʿü'l-ḥāli ʿarż itdüm aña bu ḫātıra ḫuṭūr itdi ki bu ḫuṣūṣ Ḳureyş'üñ fitnesi ola sell-i seyf idüp bülend āvāz ile çaġırup ey āl-i ġālib cümleñüz benüm ḥużūrıma ḥāżır olun didi. Cümlesi kelāmını istimāʿ idüp yanına ictimāʿ itdiler. Anlar ile mażannaları tecessüs ve ümniyyeleri teḥassüs idüp aṣla bir yirde eṣer peydā ve ḫaber hüveydā olmadı. ʿAbdü'l-Muṭṭalib'iñ keş-ā-keş-i ḳellāb dert ü miḫnet ü firḳat ve tecāzib-i çengāl-i nikāl şiddet-i ḥasret ile şevḳ ü ġarāmı ve vecd ü hiyāmı dā´ire-i

beyāndan dūr ve iḫtirāḳ-ı işti yāḳ-i mālā yuṭāḳ ile derūn-ı pür-ḫūn diger gūnı maḥrūḳ ü maḥrūr olup,

Naẓm[437]:

تباعد قُربُ الدّار عن نظرة العين وطال زمان البعد في مدَّة البين[438]

فهل لي لفوز القرب عند جنابه أسامى ليلا قصة البحر في البين

Neşr[439]: Mefhūmını dilde tekrār ve kār ü kirdārın āh ü zār idüp cümle esbāb-ı ẓāhireyi terk ve dest-i ümīdi dāmen-i ḍırāʿat-ı Mālikü'l-Mülk'e berk idüp tenhā ḥarem-ı muḥtereme geldi. Ve yedi kerre beyt-i saʿādet-evṣāfı ṭavāf idüp ḫāk-ı pāk-ı ḥarem-i muḥteremde kemāl-i ḥanīn ile vażʿ-ı cebīn idüp tażarruʿ ü ibtihāl destini dırāz ve ricā vü sü´āl keffini bāz ḳılup Cenāb-ı lāzımü'l-iʿzāz Pādişāh-ı bende-nüvāz-ı mühim-sāzā ʿarż-ı niyāz itdi. Ve ol mevlūd-ı mefḳūdıñ viṣāli ṭalebine āġāz itdi. Nāgāh[70b] miyān-ı zemīn ü āsmāndan bir nidā geldi ki Muḥammed'üñ bir Perverdigārı vardür ki anı żāyiʿ itmez. ʿAbdu'l-Muṭṭalib daḫı ḥālā ol necl-i necīb ne mevżıʿda olduġını maʿlūm idünmek murād idinüp tażarruʿ idicek cevāb geldi ki Tihāme'de filān şecerüñ sāyesinde ol nihāl-ı bāġ-ı efḍāl fāriġü'l-bāl olup oturur. ʿAbdu'l-Muṭṭalib daḫı ol ṣūya devān ve ol ṭarafa revān olup eṣnā-ı rāhda Varaḳa İbn Nevfel'le rāst geldi, ikisi meʿan ol şecer-i saʿādet-ṣemere geldiler, gördüler ki sāye-i dıraḫt-ı ʿālī-baḫtda saʿādet ü iḳbāl-i baḫtda oturmuş ol şecer-i meymenet-eṣerüñ şāḫ u berkiyle oynar ġālib ol zamāna dek ol ferzend-i dil-pesende ekṣer evḳāt ü ezmān Ḥalīme ile güẕerān idüp ʿAbdu'l-muṭṭalib yanına az gelmegin evvel emrde maʿlūmı olmayup sāye-yi şecerde gördükde teveḳḳuf

---

[437] naẓm F: ʿarabiyye H.

[438] Evin yakınlığı gözün görüş mesafesinden uzaklaştı
Ayrılık süresindeki uzaklık zamanı uzadı

Acaba onun cenabının nezdinde yakınlığı elde etmek için
Ayrılıktaki deniz hikayesini gece anlatsam mı

[439] Neṣr F: -H.

idüp “Ey püser-i devlet-eşer sen kimsüñ didi ol Ḥażret-i ʿālī-menḳabet daḫı cevāb-ı ṣavāb virüp “Ben Muḥammed bin ʿAbdu’llāh bin ʿAbdu’l-Muṭṭalib’im.” didi. ʿAbdu’l-Muṭṭalib daḫı ey ḳurre-i başarum ve ḳıṭʿa-i cigerüm ben senüñ ceddüñ ʿAbdu’l-Muṭṭalib’im diyüp alup Mekke-i Mükerreme’ye götürüp Ḥalīme’ye envāʿ-ı inʿām ü ifḍāl ve menāfiʿ-i keşīre īṣāl idüp ve ḳabīlesi cānibine irsāl eyledi. Emīrü’l-mü´minīn [71a]ʿAbbās Ḥażretleri Resūl-i Ekrem ṣalla’llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem ḥażretlerini baʿżı ḳaṣā´id ile medḥ ü ıṭrā ve ḳāʿide-i beyān-ı ḥaḳḳı icrā ḳaṣd itdükde bu ḳażıyyeye işāret idüp,

Şiʿr:

من قبلها طبت في الظلالوفي مستودع حيننحصف الورق[440]

dimişdür.

Neşr: Ve yine[441] çün Āmīne Resūl-i Ekrem ṣalla’llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem Ḥażretlerini Medīne-i Münevvere’ye ḫālleri yanına alup gitdi. Ümmü Eymen daḫı anlar ile idi ve bir ay evvel cāy-ı cennet-āsā´ide iḳāmet ve ol müddetde murāʿāt-i merāsim ṣılā-ı raḥmı edāya niyyet itdiler. Baʿde’l-hicre ol Ḥażret-i saʿādet-ḳarīn ki Ṭayyibe-i Ṭevyibe-yi ḳudūm-ı saʿādet-mersūmı ile reşk-i ferdevs-i burīn itmişdi. Sābıḳan zamān-ı ṣabā vü evān-ı tufūliyyetinde murūr iden umūr ḫāṭır-ı ʿāṭırlarına ḫuṭūr ider ve ʿalā mā hīye ʿaleyh ḥikāyet buyururlar idi. Ḥattā buyurdılar ki, bir Yahūdī dā´imā benüm ile taḳayyud üzre idi. Bir gün tenhā rāst gelüp baña sü´āl itdi ki nāmuñ nedür? Didüm ki Aḥmed’dür ẓahr-ı ẓāhirü’s-sedād saʿādet-nejādıma naẓar idüp sırren söyledi, istimāʿ itdüm didi ki, bu peyġamber bu ümmetüñ peyġamberidür baʿde ḫāllerimüñ yanına

[440]Ondan önce gölgelikte hoştun
Ağacın yaprakları kuruduğu zaman emanet bırakılan yerde.

[441] ve yine F: -H.

varup bu ḫaberi anlara daḫı iʿlām itdi. Vālidem Āmīne bu peyāmdan ḫavf u hırās idüp [71b]Medīne-i Münevvere'den intiḳāl itdük. Ümmü Eymen eyidür: Ol vaḳtde Medine'de idüm, Ṭā´ife-i Yahūd'dān iki melʿūn ve merdūd gelüp Ḥażret-i risālet-rütbetüñ rūy-ı mübārekine ve mübārek arḳalarına zamān-ı medīd imʿān-ı naẓar idüp birisi āḫara eyitdi: Bu peyġamber bu ümmetün peyġamberidür ve bu beled bu ḫażrete dār-ı hicret olsa gerekdür ve bu Medīne'de nice başlar kesilüp ḳanlar döküle ve nice ḫānumānlar ḫarāb ü yebāb ola didi.

Ve yine Ḥalīme'den mervīdür ki sābıḳan beyān olunan üzre Āmīne ḫavf ü bīm ile Medīne'de muḳīm olmaḳdan ḥaẕer idüp yine Mekke-i Mükerreme ṣavbına ʿaṭf-ı ʿinān-ı ʿazm ve ṣarf-ı zimām-ı cezm itdi. Ve Ebvā didükleri mevżıʿa yitdiler ki beyne'l-medīneteyn vāḳiʿ idi. Bu eṣnāda Āmīne ḫasta vü bīmār ve ʿurūż-ı maraż ile muḍṭāc-ı tımār olup ol veled-i buzurg-vār-ı saʿādet-āṣār Āmīne'nüñ visādesi üzre ḳarār idüp vālidesinüñ ḥāline nigāh iderken nāgāh Āmīne bī-hūş oldı. **Baʿde** yine taʿaḳḳul itdükde ol Ḥażret-i ʿālī-rütbete bakup ferzend-i melek-ḫiṣālüñ müşāhede-i cemāl-i bā-kemāl-i bedīʿü'l-miṣāli ḥicāb-ı niḳāb-ı hicrānla maḥcūb ve ol püser-i Yusūf naẓīruñ faḳd-ı naḳd-ı vüṣlatı ḥirḳati kebidine te´ṣīr itmekle kemāl-i telehhüf ü te´essüfde mānend-i Ḥażret-i Yaʿḳūb olıcaġını fikr idüp

Beyt[442]**:** [72a]

لقد اغرقتني في الفراق مدامعي باجراء سيل الدمع عن منبع الجفن[443],[444]

Neṣr: Feḥvasınca eşk-i āl ve sirişk-i deryā-miṣāl ile ceyb ü dāmānunı māl-ā-māl idüp bu bir ḳaç ebyātı inşād itdi:

---

[442] beyt F: ʿArabiyye H.

[443] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[444] Göz pınarlarımdan seller akıtarak
Gözyaşlarım beni ayrılıkta boğdu

Şiʿr[445]:

بارك الله فيك من غلام ان صح ما أبصرت به في المنام[446]

فأنت مبعوث إلى الأنام من عند ذي الجلال والإكرام

Neşr: Baʿde eyitdi her ḥayy içün mevt ve her mevcūd içün fevt muḳarrer ve her cedīd içün köhnelik muḳadderdür her maʿmūrıñ ṣonu ġarāba ve her mevlūdüñ rucūʿı turāba mevt ile ḥayat tev´emān sıḥḥat u maraż feresi reḥān bād-ı fenā ki ese vidās-ı hilāl-i felek ki bīḫ-i ʿömr-i ḫalāyıḳı kesse dār-ı dünyāda hīçbir kese ikāmet mümkin olmaz. Ve bir aḥad finā-i fenādan giçüp ser-ḥadd-i beḳāya yol bulmaz eger ben dār-ı ġurūrdan murūr ve sarāy-ı sürūra ʿubūr idersem ne ġam ki senüñ gibi nihāl-i bī-miṣāl-i melek-ḫıṣāl benüm devḥa-i vücūdumdan nābit ve lu´lü-i ābdār ü dürr-i şāhvārıñ ẕāt-ı feża´il- nümāsı benüm ṣadef-i ḥayātımda neşv ü nümā bulduġı muḥaḳḳaḳ ü ṣābitdür diyüp:

Beyt:Gözin yumdı temāşā-yı cihāndan

Ferāġat buldı ġavġā-yı zamāndan

Neşr: Fevt olduḳda ṭā´ife-i cinden āvāz-ı nevḥa istimāʿ olundı aġlayup dirler idi.

Beyt:

تبكي الفتات البرة الأمينة زوجة عبد الله والقرينة[447]

أم نبيِّ الله ذي السكينة وصاحب المنبر بالمدينة

[445] naẓm F: ʿArabiyye H.

[446] Allah seni mübarek kılsın ne güzel bir gençsin
Rüyamda gördüğüm eğer gerçekse

Sen azamet ve ikram sahibi Allah katından
İnsanlara gönderilmiş bir kişisin

[447] Abdullah'ın eşi ve hayat arkadaşı
İyilik sahibi genç Amine ağlıyor

O, Medine'de minber ve sekine sahibi olan
Allah peygamberinin annesidir

[72b]Yine mervīdür ki çünki Seyf-i-Ẕī-yezen Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem vilādetinden ṣonra Ḥabeşe'ye müstevlī olup ol cānibüñ salṭanatı anda ḳarār itdi. ʿAbdü'l-Muṭṭalib ve Vehb bin ʿAbdü'l-menāf ve sā´ir-i eʿālī vü eşrāf tehiyyet-i esbāb-ı tehniyet-i salṭanat içün Ṣanʿā-i Yemen'e varup ḥużūrına duḫūl içün istīẕān ü isticāzeden ṣoñra girüp oturdılar. Ẕī-yezen cümlesini te´hīl ü terḥīb ve ʿAbdü'l-muṭṭalib'i sā´irinden maḳāmına taḳrīb idüp **baʿde** pādişāha duʿā vü ṣenā vü medḥ ve ol taḳrīble dervāze-i kelāmı fetḥ idüp ḫülāṣa-i maṭlab u merām olan kelām her ne ise ʿarṣa-i ʿarża ibrāz ü maḳāl-ı müḳteżā-ı ḥāle taṭbīḳde rütbe-i belāġat iḥrāz żımn-ı ʿarż-ı ġaraẓda Ẕī-yezen'e kemāl-i ikrām ü iʿzāz idicek ʿAbdü'l-Muṭṭalib'üñ kelāmı Ẕī-yezen'e ḫoş gelüp sen kimsün diyü su´āl itdi. Ol daḫı baña ʿAbdü'l-Muṭṭalib bin Hāşim dirler deyüp Ẕī-yezen ʿAbdü'l-Muṭṭalib'e tevḳir merāsimiñi tevfīr idüp ve sā´ir-i eşrāf-ı Ḳureyş'e daḫı taʿẓīm ü iclāl-i mühimmātuñı ikmāl idüp iẓhār-ı āṣār-ı mihmān-nüvāzı ile tāc-ı ibtihāclaruñ füraḳ-ı farḳadeyne müvāẕī itdükden ṣoñra kemāl-i iḳbāl ile bir żiyāfet-ḫāneye inzāl ve tehiyye-i esbāb u inzāl idüp ʿarż-ı salṭanatına şāyeste olan vech üzre ikrām-ı ḍayfda ḫıyāl-i ṭayf ü saḥāb ve ṣayf-ı ḳadr-ı müsāhele vü ihmāl ve şān-i mihmāna bāyeste olan nehc-i nebīh **[73a]**üzre mühimmāt-ı mülemmāt-ı tedārikini iḫlāl itmeyüp taʿyīn miyāveme ü müşāherede müḳāleme vü müşāvereden ṣoñra maḳdūrları olan mertebeyi bī-dirīġ ü mebẕūl ve cümle mühimmātı fevḳa'l-melḥūẕ ve'l-me´mūl itdiler. Bir ay tamām anda iḳāmet ü ārām idüp bu müddetüñ eṣnāsında Ẕī-yezen'e mülāḳāta ẓafer ve yine vaṭanlarına rucūʿa müteʿallıḳ ḫaber almaġıla mecāl olmadı. Bir ay tamāmından ṣoñra Ẕī-yezen mühimmātlarınuñ aḥvāliyle taḳayyude şurūʿ idüp ʿAbdü'l-Muṭṭalib'e adam gönderüp daʿvet itdi. Ve ḫalvet-ḫāne-i ḫāṣṣında tevḳīr-i bī-ḳıyās ile ḥużūrına iḳʿād ü iclās idüp didi ki senüñ ile ʿulūm-ı ḫafiyyeye mutaʿallıḳ baḥṣe girelüm

ve esrārı lāzım baʿż-ı esrārdan saña ḫaber virelüm saña kemāl-i iʿtiḳād ve iʿtimādum ve reṣānet-i reʾy ü rezānet-i ʿaḳlıña küllī taʿvīl ve iʿtiḳādum olmaġın bu maḳūle umūri açarum yoḫsa fi'l-cümle ḫiffet ile muʿteḳid olduġım eşḫāṣa açılmadan ḳaçarum lākin sizlerden niyāz olınur ki keşf-i rāzdan iḥtirāz buyurup kān-ı imkānda olan mertebede ketm ve dehen-i hoḳḳa-i esrārı mühr-i sükūtıla ḫatm itmege himmet idesüz ki vaḳti geldükde lāyıḳ-ı sitāyiş ü sipās ve müsteḥḥaḳ-ı dürūd-ı bī-ḥadd ü ḳıyās olan Rabbü'n-nās Celle Cenāb-ı kibriyāya ʿani'l-ircās ve'l-ednās ol vücūd-ı fāyiżü'l-cūd-ı fażīlet-iḳtibāsa libās-ı saʿādet-iltibās-ı [73b]nübüvveti ilbās idüp ʿalem-i ʿālem-ārā-ı dīn-i metīni eṭrāf-ı ʿāleme manṣūb ve eḳāṣi-yi aḳṭār ü emṣārı ol ẕāt-ı ʿālī-şāna mensūp olur diyüp didi ki kendü nefs-i nefsim içün bir kitāb-ı müsteṭāb-ı bī-irtiyāb icād u intiḫāb itmişimdür ki dürr-i meknūn gibi cevāhir-i zevāhir-i fünūn-ı gūn-ā-gūn ile memlū vü meşḥūndür anda bu nebe-i Nebiyy-i ʿaẓīmü'ş-şān ve ḫaber-i ḫayr-ı saʿādet-iḳtirāna ẓafer buldum ki senüñ belki ʿāmme-i ḫalḳ-ı ʿālemüñ ḫayr ü bereketi inşā'a'llāhü'l-Müteʿāl ol ḥālde olmaḳ fehm olınur ḫülāṣa-i ḫaber budur ki bir necl-i necīb-i ʿacībü'ş-şān ve veled-i ġarīb-i nübüvvet-ʿunvān bu eṣnāda maṭmūre-i ʿademden maʿmūre-i vucūda vażʿ-ı kadem itmişdür yā ʿanḳarīb itmek üzredür ve Tihāme'de bir ṭıfl-ı nā-resīde vardur ki nāmı Muḥammed'dür peder ü māderi ḥāl-i ḫayātda degüllerdür cedd-i buzurg-vārı ve ʿamm-ı aẓīmü'l-miḳdārı görüp gözedür Allāh Teʿālā Ḥażret'i añı izhār idüp bizi aña aʿvān ü enṣār itse gerekdür ve Ḫudā-yı müteʿāl kendü dostlarını ol ʿazīz-i bī-enbāz ile iʿzāz ü ikrām ve düşmānlarını anuñ vāsıṭasıy ile iẕlāl ü iʿdām itse gerekdür. Ol maẓhar-ı ʿavāṭıf ü elṭāf olan vücūd-ı şerīfü'l-evṣāf daḫı Allāh dostlarını iʿānet ü imdādı ile her vādiye ki isteye vāṣıl ve her ḳanḳı şaḫṣa ki hücūm ide murādı ḥāṣıl olup eḫāyir-i zaḫāyir-i fāḫire ve nefāyīs-i emtiʿa-ı dünyā vü āḫire taṣarrufına eli ire

[74a]cevāhir-i zevāhir-i bī-ḳıyās ve laʿl ü yākūt-ı elmās eline gire anuñ yüzi ṣuyına keferenüñ otları söyünüp çānlarına ot ṭaḳıla ve ḳudūm-ı meymenet-rüsūmı ile esās-ı küfre inhidām gelüp yıḳıla. Zamān-ı şerīfinde her ferd Rabbü'l-ʿālemīne ʿibādet yolın ṭuta timsāḥ-ı rimāḥ-ı nāhibü'l-ervāḥı aṣḥāb-ı baġy ü ʿudvānı yuta ʿahd-ı mūcibü'l-emānlarında şeyāṭīn mercūm u medḥūr ve evs̱ān mehcūr u maḥcūr ola. Kelām-ı şerīfi ḥaḳla bāṭıl miyānını seyf-i ṣārim gibi kesüp ayıra eb-i müşfiḳ gibi aḥvāl-i ümmeti dā´im ḳayıra ʿadldan ʿudūl itmeye rāh-ı rāstı ḳoyup ḫilāfa gitmeye ṭoġruluḳda kāmil ola ʿilmi ile ʿāmil ola emr-i maʿrūf idüp kendüsi aña irtikāb ide ve nehy-i anī'l-münker idüp kendüsi andan ictināb ide. ʿAbdü'l-Muṭṭalib bu kelimātı çünki gūş itdi. Deryā-yi şevḳ-ı cūş itdi. Melike duʿā idüp eyitdi ki: Ey mīr-i saʿādet-semīr bu sırr-ı nühüfte ve kelām-ı nev-gufteyi daḫı açıcaḳ söyle ki cānum ḳılıca ḳaldı ve evhām ü ḫayāl beni aldı Seyf bin Ẕī-yezen daḫı ġılāẕ ü şidād-ı eymān yād idüp didi: Yā ʿAbdü'l-Muṭṭalib bilā-rayb ve lā kiẕb taḥḳīḳan sen ol ṭıfl-ı kirāminüñ ceddisin ʿAbdü'l-Muṭṭalib daḫı çünki bu ḫaber-i meserret-eṣeri istimāʿ itdi. Ḥaẓẓından gūyā ki sürūd u sīmāʿ itdi.

Beyt:[74b]

بر ان مژده گر جان فشانم رواست که این مژده آسایش جان ما است[448]

Geldi zevḳ u sürūd ile vecde

İtdi bu vaż'a şükr içün secde

Neṣr: İbn-i Ẕī-yezen eyitdi: Serüñı türābdan ḳaldur ki dil-i bī-ġıllına kemāl-i sükūn u ārām ve ḳadr u refʿiñe irtifāʿ-ı tām geldi didi ve ṣordı ki didüm ki ṭıfl-ı nevres ḳanḳı kes olduġın bildügümi eyitdi: Bildüm bir püserüm var idi ġāyetde maʿḳūl yigit idi. Tek bir veledi olsun diyü evlendürüp duḫter-i Vehb'i aña zevc itmiş idüm. Andan ḫālā bizüm

[448] O müjdecinin üzerine canımı yaysam da revadır
Zira bu müjde benim canımın güvenliğidir

bir ḥafīd-i saʿid-i meymenet-nüvīd ü necl-i necīb-i reşīd saʿādet-resīdimüz vardur ki ismi Muḥammed ve vilādeti birle nār-ı Fāris Muḥammed peder u māderi gitmişdür ben ve oġlum ʿAbbās ki ʿammidür ikimiz görür gözedürüz esbāb-ı maʿāş ü intiʿāşını biz düzedürüz. Seyf eyitdi: Her ne didüm ise ḥaḳīḳatü'l-ḥāl budur lākin ḥālini izle hādi-i devleti izle zinhār Yehūdīlere açma ki anuñ ġāyetde ʿadüvleridür ammā Ḥaḳḳ Teʿālā Celle vü ʿalā Ḥażret'i añı cümlenüñ üzerine ġālib ider ve anlaruñ devleti bunuñ ẓuhūr-ı nūr-ı devleti ile gider zinhār zinhār bu ḫuṣūṣı hem-rāhlarına daḫı keşf itme ki anlaruñ kendilerinden daḫı emn yoḳdur cā'iz ki ṭuyduḳları gibi min baʿd ʿAbdü'l-Muṭṭalib ol ġulām ile bizüm üzerimüze tereffuʿ ide deyü añı helāk[75a] itmegi ṭaleb ve anuñ defʿine şūr u şaʿb ideler bunlar itmez ise veledleri ider muḥaṣṣalü'l-kelām bunlara keşf-i rāz itmek olmaz didi dāḫi Seyf-i Ẕī-yezen didi ki eger ol maḫdūm-ı ṭahūr-i ṣāḥib-i ẓuhūruñ zamān-ı baʿṣ u irsālinden muḳaddem baña ecel yetişmeyecegin bilsem piyāde ü süvār ne ḳadar ʿaskerim vār ise Yeṯrib'e iledüp orayı kendüm dārü's-salṭana ittiḫāẕ idüp ol vücūd-ı ḫaṭir-ı lazımü't-tevḳīre tedābīr-i dil-peẕīr ve ārā-ı ṣā'ibe-i bī-naẓīrde muʿīn u ẓahīr olup kemer-i ḫidmeti miyān-ı cānıma rabṭ ve eḳālīm-ı arżı bi't-tūli ve'l-arż anuñ içün żabṭ ider idüm zīrā ʿilm-i sābiḳü'l-beyān ve kitāb-ı müsteṭāb-ı ṣādıḳü'l-ʿunvānda buldım ki anuñ pāyitaḫtı Medīne-i Münevvere olsa gerekdür ve anda kār-ı ṣavāb ve müstebtiʿu'ṣ-ṣevābı istiḥkām bulup aʿvān u enṣārı oradan ḳopsa gerekdür ve bi'l-āḫire cism-i laṭīf-i saʿādet-elīfüñ medfeni anda olsa gerekdür eger anuñ vücūd-ı pür-cūdına şirer-ı żarar irmiyecegin ve şuyūʿ ü iştihāri ol ẕāt-ı saʿādet-āyāta ḫalel vermiyecegin bilsem ḥāl-i meymenet-me'ālini ḫayyīz-i ḫafādan dūr ve nūr-ı bī-fütūr-ı āfitāb-ı ʿalem-tāb gibi meşhūr idüp ṭā'ife-i ʿArab'uñ riḳābını ribḳa-i iṭāʿatīn idḫāl itmek muḳarrer idi lākin bu ḫuṣūṣları senüñ ārā-yi ʿālem-ārāña tefvīż ve seni kendümden bu ḫuṣūṣda taʿvīż

itdüm ki senden taḳṣīr iḫtimālin virmem ve ekṣer iḫtimāl [75b]ben ol güne irmem diyüp **Baʿde** ol ḳavmden her birine on ʿaded ġulām-ı māh-manẓar ve cāriye-i perī-peyker ve iki ḥulle ve iki yüz deve ve iki ḳanṭār zer ve on ḳanṭār sīm ve bir ẓarf-ı kebīr memlū ʿanber ʿaṭā idüp ʿAbdü'l-Muṭṭalib'e on ol ḳadar iḥsān itdi. Ve tażarruʿu ricā itdi ki sāl-i āyendede yine geleler ḥikmet-i Ḫudā Seyf ol yıl ḳurāb-ı ḳabirde ḳarār ve dār-ı beḳāya güẓār itdi dā´imā ʿAbdü'l-muṭṭalib Ḳureyş'e dirler idi ki zinhār baña ḥased idüp Melīk buña ziyāde ʿaṭā itdi dimeñ ki aña bāʿiṣ benüm ve ferzendlerimüñ şerefi ve ẕikr-i cemīlidür dirler idi. Vecihinden su´āl itdüklerinde beyān itmez idi.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret bir gün hem-sāli olan eṭfāl ile bāziye meşġūl olduġı ḥālde Benī Müdlec'den bir ḳavm Ḥażret'i görüp daʿvet idüp aḳdām-ı saʿādet-iḳdāmına imʿān-ı naẓarda iḳdām itdiler ve eṣer-i kadem-ı saʿādet-tev´emini daḫı ʿalā vechi'l-kemāl iẕʿān idündiler baʿde ʿAbdü'l-Muṭṭalib'e vardılar gördiler ki Ḥażret'i kenārına almış ṭutar ṣordılar ki bu ferżend kimüñ ferzendidür? Ve didiler ki bu ferzend-i dil-bendi sā´ir-i nās etfāline ḳıyās idüp ġāfil çaġlama ve aḥād-ı evlād silkine baġlama ki bunuñ içün şān-ı maḫṣūṣ ve ḳadr-ı muṣarraḥ ü manṣūṣ vardur biz bunuñ gibi bir ferzend görmedük ki ḳademi maḳām-ı İbrāhīm'de olan ḳademe şebīh[76a] ola didiler.

Ve yine günlerden bir gün ʿAbdü'l-Muṭṭalib ḥücre-i ḫāṣṣında oturmuş idi ve dostlarından Üsḳūf-ı Necrān öñünde otururdı **الكلام يجُرُّ الكلام**[449]muḳteżāsınca sözleri bu maḳāma ve muṣāḥabetleri bu kelāma müntehī oldı ki Üsḳūf eyitdi: Kendü kitāblarımuzda peyġamberlerden bir peyġamberüñ ṣıfatın görürüz ki Ḥażret-i **İsmāʿīl** ʿaleyhi's-selām silk-i evlād-kirām-ı simṭ-i aḥfād-ı vācibü'l-iḫtirāmında inḥirāṭ ü intiẓām üzre olup henūz ḫilḳat-i mevzūnı ḫilʿat-ı nübüvvet ile taḥliye olınmayup belki şimdi

[449] Söz sözü çeker (açar)

anuñ vilādeti zamānı ve āfitāb-ı vücūd-ı saʿādet-numūdınuñ tutuḳ-i ufḳ-ı buṭūndan ṭulūʿi evānı ola anuñ vaṣfı şöyle ola böyle ola diyü evṣāf-ı şerīfesini ẕikr itdi. Kelām-ı mezbūr henüz tamām olmadın Ḥażret-i envār-ı ḫūrşīd-i cemāl-i saʿādet-ḳarīni ile ol maḳāmı reşk-i firdevs-berīn buyurdılar Üsḳūf Ḥażretüñ endāmına īmānıla baḳup dīde-i saʿādet-dīdesine diḳḳatle naẓar ve ẓahr-ı ẓāhirü's-saʿāde ve ḳadem-i saʿādet-tev´emlerine te´emmül idüp didi ki ol didügüm peyġamber degüldür illā bu maḫdūm-ı saʿādet-mevsūm ve siyādet-i mersūmdur bu ḳanḳı būstānuñ verdi ve ḳanḳı gülistānuñ nihāl-i bī-miṯāl-i nāz-perverdidür ʿAbdü'l-Muṭṭalib eyitdi: Bu benüm veledimüñ veledi ve faḳirüñ sebeb-i nüzhet-i ḫāṭırı ve bāʿiṯ-i surūr-ı ḫuldidür vālidesi henüz [76b]bu necl-i kāmil ile ḥāmil iken babası fevt oldı didi ve kendü oġullarına sipāriş idüp birāder-zādeñüzi ḥifẓ u ḥırāsetde diḳḳat idüñ ki ḥaḳḳında ne dirler istimāʿ idün didi.

Ve yine mervīdür ki[450] İbn ʿAbbās ḥażretleri raḍıya'llāhu ʿanhumā buyurmışlar ki ʿAbdü'l-Muṭṭalib içün sāye-i Kaʿbe'de bir seccāde āmāde ḳılınup bi'ẕ-ẕāt ḳudūm idince ḳadem-i ecānibden ṣavn içün bir ḫādim müvekkel olup evlād ü aḥfād eṭrāfında ḳarār ve ʿAbdü'l-Muṭṭalib'üñ derūn-ı sarāy-ı ġarrāsından çıḳup gelüp oturmasına intiẓār üzre olmışlar idi. Ve kendüye vufūr-ı iʿzāz içün seccādesine evlādından biri vażʿ-ı ḳadem itmekden iḥtirāz üzre olurlar idi. ʿAbdü'l-Muṭṭalib daḫı vażʿ-ı muʿtād ve maʿhūd üzre kendü içün iʿdād olunan seccādede ḳuʿūd itdi. **Ḥażret-i risālet-penāh** ʿaleyhi min ṣalavāti'llāhi etyabuhū ve eżkāhu henüz ṭıfl-ı endek-sāl idi ki, saʿādet ü iḳbāl ve ʿizzet ü iclāl ile derūn-ı ḫāne-i bī-bahānelerinden nāgāh mānend-i mihr ü māh ṭulūʿ idüp istedi ki cedd-i buzurg-vārınuñ cenbinde ḳarār ide ol Ḥażret-i ʿālī-rütbetüñ aʿmāmı dilediler ki, Ḥażreti menʿ idüp ḫāric-i seccādede ḳarār iş'ār ideler ʿAbdü'l-

[450] mervīdür ki F: -H.

muṭṭalib menʿa taṣaddī ve dāyire-i edebden tecāvüz ü teʿaddī itmek isteyen kūteh naẓarları [77a]menʿ idüp didi دعوا ابني فوالله إنَّ له شأنًا عظيمًاYaʿnī benüm gūşe-i cigerim ve nūr-ı başarım nüzhet-i ḫāṭırım ve ḫuldim nūr-i dīdem veledim Muḥammed'ikendü ḥālinde ḳoñ her ne maḥall isterse ḳarār ve her ne mevżıʿ dilerse iḫtiyār itsün ki taḥḳīḳan anuñ içün şān-ı maḫṣūṣ olduġı ṣaḥīfe-i laṭīfe-i cebīn-i mubinüñde muṣarraḥ ü manṣūṣdur ḥālā fırṣatı intihāz ve nihāyetde ikrām ü iʿzāz idüñ ki ben ẓann iderüm bir gün ola ki ol sizüñ seyyid-i ʿali-miḳdārüñüz ve māye-i ibtihāc ü iftiḫārıñüz ve intiẓām-ı umūrıñuzda menāṭ ü medārıñuz olup mühimmātıñuzda mālāẕıñüz ve mekārihiñüzde muʿāzıñüz ola bu nūr-ı bī-fütūr ki, ben anuñ cehre-i mübārekesiñde īnās ü cebīn-i mubinüñde iḥsās iderim bir kimesnenüñ nūrıdür ki ol bahr-ı ḥāl seyyid-i nās ve ṣāḥib-i ʿizz ve bī-ḳıyās olur diyüp ba'de Ebū Ṭālib'e ki Ḥażret-i ʿİzzet-i ḥaḳīḳ Muḥammed'iñ vālidi ʿAbdu'llāh ile şaḳīḳ idi tevcīh-i ḫiṭāb idüp eyitdi: "Yā Ebā Ṭālib bu püser-i saʿādet-eṣer içün ḳuvvetden fiʿle gelicek umūr-ı nezdik ẓuhūrdur aña naẓar-ı ḥimāyet ile naẓar ü nāgāh aña mekrūh işābeti iḫtimālüñden ḥaẕer eyle." didi. Ebū Ṭālib daḫı ol ṭıfl-ı saʿādet-şemā´il ve siyādet-i maḫā´ili miṣāl-i ḥamā´il gerdenine taḥmīl ve envāʿ-ı taʿẓīm ü tebcīl idüp [77b]beyt-i saʿādet-evṣāfı ṭavāf itdürdi ve çünki emārāt-ı keşireden maʿlūm idünmiş idi ki Ḥażret'i müşāhede idicek eṣnāmuñ būti ṣanırdı ḫīn-i ṭavāfda añı muʿtādları olan vech üzre evṣāna ḳarīb el gitmedi ve çünki ʿAbdü'l-muṭṭalib bir rivāyetde seksen iki yaşında ve bir rivāyetde yüz on yaşında fevt oldı. Ebū Ṭālib pederi vaṣiyyeti ile Ḥażret'üñ umūrına taʿahhüd itdi.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i Resūlṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem ʿAbdü'l-Muṭṭalib'üñ intiḳālinden ṣoñra ʿammı Ebū Ṭālib ile sākin olur idi. Ol zamānda sekiz

yaşına vāṣıl olmışdı ve Ebū Ṭālib[451] ol Ḥażret-i ʿālī-rütbeti cān-ı ʿazīzi gibi sever idi. Bir ān cemāl-i bā-kemālüñi müşāhede itmese görmege iver idi. Ḥabb-ı ḥubbu mezraʿa-ı fu´ādında nābit ve daʿvā vu dād ve inciẕāb-ı fu´ādı şuhūd-ı ʿudūl evżāʿ ü etvārı ile ṣābit olup ʿaşḳ u velehi aʿmāḳ-ı ʿurūḳına sārī idi ve ḫayr-endīş ve ṣadāḳat-kīşligi beden-i Ebū Ṭālib'de dem mecrāsıñda cārī idi ol Ḥażret'e muḥabbeti selīl-i ṣülbīsi olan ʿAlī'den aʿlā idi yanuñda ol māh-ı burc-ı saʿādet-dünyā ve mā fihādan evlā idi zirā [78a]

في المهد ينطق عن سعادة جده أثر النجابة ساطع البرهان[452]feḥvāsınca ol ḥālde āṣār-ı nübüvvet vāżıḥ ve envār-ı fütüvvet lāyıḥ idi. Ebū Ṭālib'üñ ʿiyāli yalñuz biri biriyle ṭaʿām yiseler şebʿ gelmez idi. **Resūl-i Ekrem** ṣallaʿllāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem ile refāḳat itseler ḳanāʿat gelür idi anuñ içün Ebū Ṭālib daḫı ʿādet idünmiş idi ki, ʿiyāline ṭaʿām virmek dilese ekl-i ṭaʿāmda **Muḥammed'i** ʿaleyhi'ṣ-ṣelām teşrīk itmege taḫrīk ü terk-i murāfaḳat itseler üẕünleriñi taʿrīk iderdi, anlar daḫı n'eylerler ise iderlerdi ol bulunmaz vücūdı ararlar bulurlar idi. Ve ekl-i ṭaʿāmda şeref-i ictimāʿıyla teşerrüf iderler idi. Taʿāma tamām-ı şebʿ geldigünden ġayrı ṭaʿāmları artar idi meṣelā bir kāse şīr olsa ol seyyid-i nās ve ḥā´iz-i faẓl-ı bī-ḳıyās ḥażretinüñ şifāh-ı meymenet-istināsları ol kāseye mümās olduġı taḳdīr üzre cümle ʿiyāl şīre sīr ve her tenāvül iden nā´il-i ḥaẓẓ-ı keṣīr olup ol kāse bi-ʿaynihā ol saʿādetden dūr olsa ancaḳ ʿiyālden birine kifāyet ider idi.

Ve yine mervīdür ki ol dürr-i ṣadef şeref-i ʿizzet ü felāh her ṣabāḥ cāme ḫ͟ābı saʿādet-me´ābından ḳalḳar idi. Ve Ebū Ṭālib'ün evlādı mecmaʿı olan mekānı envār-ı iḳmār-ı ṭālʿat-ı mecmaʿı olan mekānı envār-ı eḳmār-ı ṭālʿat-hümāyunu ile teşrīf itdükde görürler idi ki, evlād-ı Ebū Ṭālib'üñ müyları biri birine beste ve müjgānları

[451] ile sākin olur idi. Ol zamānda sekiz yaşına vāṣıl olmışdı ve Ebū Ṭālib F: -H.

[452] Beşikte dedesinin mutlululuğundan konuşur, asaletinin izi apacık bir delildir.

müjgānlarına [78b]peyveste āṣār-ı ḫ̬āb ile ḥālleri ḫarāb ammā **Muḥammed** ṣalla'llāhu[453] ʿaleyhi ve sellem câme-i ḫ̬ābdan ḳalḳduġı ḥālde çehre-i saʿādet-behresi āyīne gibi pāk ve cebīn-i saʿādet-ḳarīni lü´lü-yi lālā gibi tāb-nāk dīde-i saʿādet-resīdeleri kuḥl-ı ḳudret-i İlāhiyye ile mükteḥil esbāb-ı ḥüsn ü cemāli cümle mükemmel ṭurreleri muṭarrā ve kākülleri ḫ̬ūb u ġarrā idi.

Ve yine Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem on iki yaşına girdükde Ebū Ṭālib'e arzū-yı sefer-i Şām ve heves-i ticāret-i Dımaşḳ saʿādet-āşām düşdi. **Ḥażret-i Muḥammed'e** ʿaleyhi'ṣ-selām iḥtimāl-i mufāraḳat-ı ʿamm bāʿiṣ-ı ıżṭırāb u ġamm olup Ebū Ṭālib'e didi ki ey ʿamm-ı ʿaṭūfet-tev´em sen ticāret içün Şām'a giderseñ benüm ḫ̬uṣūṣumda kime iʿtimād idersün ve bilürsün ki māder ü pederden cüdā cidden bir kimesnem yoḳdur ki anuñla olam ve umūr-ı mühimme-i żurūriyeyi anuñ vesāṭatı ile bulam beni asbāb-ı ẓāhireden kime sipāriş idersün ve beñi tek u tenhā ḳoyup ḳanda gidersün didi. Ebū Ṭālib bu kelām-ı pür-sūz ve peyām-ı ġam-endūzı istimāʿ idicek şefaḳ-i şefḳati tābān ü āfitāb ref´et u ʿuṭūfeti dıraḫ̬şān olup eymān-ı ġılāẓ-i şidād yād eyledi ki sensüz Şām'a gitmeyem ve murāfaḳat ü muvāfaḳatıñsız bir ḫ̬aṭve taḥaṭṭī itmeyem Ebū Ṭālib'üñ iḫ̬ve ü eḫ̬avātı bu vażʿı istişnāʿ ve istibşāʿ idüp **Muḥammed'üñ** sinn u sāli ve żaʿf-ı ḥāli [79a]meşāḳḳ-ı sefere taḥammül itmez diyü yek-dil ve yek-rū hücūm u ʿguluv idicek Ebū Ṭālib'e daḫı tereddüd ü tevaḳḳuf ṭārī vü ṭarafeyne ḥasm ü ḥüznden ʿārī olup gāh Muḥammed ʿaleyhi's-sellāmı yalñız ḳomaḳda olan ġā´ile-i hā´ileyi bī-mülāḥaẓa ve kān-ı birāderleri ve hemşīreleri didügi üzre zücāc-ı mizāc-ı saʿādet-imtizācı meşāḳḳ-ı sefer ü ālām ḫ̬areket ile inkisār-peẕīr olmaḳdan ḫ̬aẕer merāsimini muḥāfaẓa idüp ortada ḫ̬ayrān ü dembeste ḳaldı ve bu fikr-i dūr-ı dirāzuñ

[453] Teʿālā H: -F.

neşīb u firāzında seyr u ḥareket-ālāmı Ebū Ṭālib'üñ āfetin aldı. Bu ṣadedde bir gün gördi ki ol gülşen-i nübüvvetüñ gül-i āli ve bāġçe-i fütüvvetüñ ser sebz-i nihāli tenhā bir güşede ṭurmış rikḳat idüp aġlar görenlerüñ şirār-ı nār-ı elem ve inkisār ile derūn-ı pür-ḫūnını daġlar ol maḫdūm-ı saʿādet-maḫzūnı ile maḥzūn görenüñ yüregi seng-i ḫāra ise de pāre pāre olur ve ol dürr-i yetim ṣadef-i ʿizz u şerefüñ dīde-i saʿādet-resīdesünde eşk-i devlet-i reşki müşāhede iden derd-i ḥasret ile āvāre olur

Beyt: Aġlamaḳ gül ruḫları rengini nesrīn eylemiş

Tāb-ı ġam sīmīn tenüñ ḥüznile ẕerrīn eylemiş

Neṯr: Buñı görüp Ebū Ṭālib'üñ ḳāmet-i ṣabr ü ārāmı vufūr-ı ġumūm ile lām ve merāret-i ḥarāret-i rikkat ile mübtelā ve aḥzān u ālām olup didi ki: Ey ḫāṭır-ı ḥazīnemüñ eglencesi ve ey gülşen-i āmālimüñ ġonçesi **[79b]**sebeb-i melāl-i bālin nedür ve bāʿiṯ-i inkisār-ı infiʿālüñ ne nesnedür.

Beyt: Nedendür ey meh-i āyīne ruḫsār

Ruḫuñ jengār-ı ġam ṭutmış ḳamer-vār

Neṯr: Ben ḫod senüñ ʿāşıḳ-ı didāruñ ve metāʿ-ı cemāl-i ferḫunde fāliñe cān ü dilden ḫarīdāruñ aḳṣā-i emelim ḫāṭır-ı ʿāṭırınuñ inşirāḫı ü müntehā-ı ʿilm dil-i bī-ġillinüñ behcet ü irtiyāḥı böyle iken:

Naẓm: Māh-ı tamāmuñ niçün olmış hilāl

Serv-i revānuñ neden olmış ḫayāl

Ḥayret ü endūhuña ʿillet nedür

Fikret-i enbūhuña ḥikmet nedür

Ben saña ḳurbān olayım ey püser

Görme ġam u cevr u cefādan eṣer

Neṣr: didi Resūlu'llāhu ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem sükūt buyurdılar. Ebū Ṭālib eyitdi: Şāyet ki giryenüñ sebebi iḥtimāl-i mufāraḳat ola buyurdılar ki āri bu ıżṭırāb baña ol iḥtimāl ile ṭārī olmışdur. Ebū Ṭālib hemīn kemāl-i şiddet üzre yemīn idüp ḳasem-i ʿaẓīm yād ü eymān-ı ġılāẓ-ı şidād itdüki ol ḫalef-i ʿaẓimü'ş-şerefden bir ān mufāraḳat itmeyüp murāfaḳatı ile mufāḫarat-ı sermāye-i kārī ve şeref-i rūzigārı ola ticārete gidicek ol cenāb-ı saʿādet-me´ābı bile istiṣḥāb idüp murāḳabāt-ı aḥvālinde ve muḥāfaẓat-ı esbāb-ı ḥuṣūlı ferāġ-ı bālinde daḳiḳa-i fevt itmeye. Bir gün ittifāḳı Ebū Ṭālib'e sefer-i Şām lāzım ve sebḳ iden eymān [80a]ü murūr iden ʿahd ü peymān üzre ol māh-ı ʿālī-cāh burc-ı teyaḳḳuẓ ü intibāh ḥażretini hem-rāh idünüp maḳṣada ʿāzim olup gitdiler. Ḳaṭʿ-ı merāḥil ve ṭayy-i menāzil idüp nevāḥī vü ḍavāḥī-i Şām'dan Baṣrā nām mevżıʿda nüzūl ü ārām itdiler ol maḥalde Baḥīrā nām bir rāhib var idi. Aʿlem-i Naṣārā idi ol menzil-i memer-i ḳavāfil-i bisyār ve maʿbar-i revāḥil bī-ḥadd u şumār olup Şām-ı şeref-encāma gidenlerüñ güẕergāhı ve ol cānibe ḳaṣd idenlerüñ eṣnā-yı rāhı idi. Ol zamāna dek ol rāhib-i aṣḥāb-ı iʿtizāl ve erbāb-ı incimāʿ ü inʿizālde olmaġıla ḳaṭʿā muḳayyed olmaz idi. Lākin ol sāl-i mübārek fālda ḳāfile-i Resūl ol mevżıʿa vuṣūl bulduḳlarında gördi ki bir ebr-i sefīd bir ṭıfl-ı saʿīdin farḳ-ı firḳad sāyine sāye olup her ḳanḳı yire ki ʿazm ide ve her ne yire gide ʿizzet ü iḳbāl gibi ayrılmaz ve sāye-i dıraḫta iltićā itse ol ebr-i ebr bālā-yı şecerede sāye-güster olup ve ol dıraḫtuñ şāḫları daḫı zīr-i dıraḫtan ol şems-i saʿādet ü iḳbālüñ ser-i meymenet-efseri ṭurduġı cānibe meyl idüp ḥarr-i şemsden ḥıfs ider Baḥīrā bir fehmi laṭīf-nāzik ve ẕarif-şaḫṣ idi. Bulutdan nem ḳapar maḳūle seydi ebrüñ sāye-dārluġın göricek şān-ı saʿādet-nişān Ḥażret'de īdāʿ olunan ʿiẕẕet ü iḳbāle istidlāl idüp

[80b]ehl-i sefere münāṣib ṣofra tehiyye idüp nüzūl-i ṭaʿām iḥżāruñdan ṣoñra ḳāfile ḫalḳını dirine daʿvet itdi ṣaġir ü kebīrden bir ferd taḫallüf itmeyüp ṭaʿāma ḥāżır oldılar Baḥīrā baḳa gördi daʿvetinden maḳṣūd-ı aṣlī olan Ḥażret'e gözi dūş olmadı. Mebāda ḳāfilede ṭaʿāma ḥużūrdan dūr olmış kimesne ola luṭf idüp cümleyi iḥżār idün diyü ilḥāḥ itdi. Eyitdiler cümle gelmişdür hemān bir veled-i ṣaġir ḳalmışdur. Baḥīrā eyitdi: me´mūldür ki, ol ṭıfl-ı endek-sāl daʿvetinde daḫı ihmāl olınmaya didi. Çün Ḥāriṯ bin ʿAbdü'l-müṭṭalib bu kelāmı istimāʿ itdi. Muḥammed'in ʿaleyhi'ṣ-sellām ʿadem ḥużūrından ġāyetde bī-ḥużūr oldı. Lāt u ʿUzzā'ya yemīn idüp eyitdi: Muḥammed bin ʿAbdu'llāh bin ʿAbdü'l-müṭṭalib menzilimüzde ḳala daḫı biz ekl-i ṭaʿām içün żiyāfete geleyüz lāyıḳ olur mı?ʿadem-i merḥamet-i ṣıġār kerem-i mürrüvette ṣiġār nesne degüldür didi. Çün Baḥīrā Muḥammed nāmını gūş itdi eḳdām-ı iḳdāma süvār olup vādi-yi ilḥāḥ ü ibrāma gitdi. Ḥāriṯ ol Ḥażret'üñ teşrīfine bāʿiṯ olmaġ içün bi'ẕ-ẕāt gitdi. Baḥīrā oturdıġı maḥalden yine mevżiʿ nuzūl-i Ḥażret-i Resūl'e naẓardan ḫālī olmadı gördi ki ol ṣemere-i ṣecere-i saʿādet-meḳrūn zīr-i dırāḫdan birūn olup cānib-i deyre ḥareket ü seyre ʿizz ü nāz ile şürūʿ ü āġāz [81a]buyırdılar ol saḥāb-ı müsteṭāb daḫı deyre ṭoġrı yine saʿādet-efseri üstünde bile geldi çünki meclise yaḳīn oldı. Baḥīrā taʿẓīm ü ikrām içün ḳıyām idüp ḥiddet-i naẓar ile kütüb-i ḳadīmede müşāhede itdügi ʿalāyime imʿān ü te´mmül idüp tevfīḳ ü taṭbīḳ itdi. Ḫalḳ emr-i ṭaʿāma itmām idüp muteferriḳ oldılar Baḥīrā itnihā Ḥażret'e ḫiṭāb idüp ey ferzend-i dil-bend ṣafā-i ṣıfāt ʿUzzā ve Lāt ḥaḳḳı içün senden her ne sü´āl idersem cevāb viresin didi. Ḥażret-i Resūl eyitdi: Lāt u ʿUzzā'ya bana yemīn virmek hemān beni helāk itmekdür Lāt u ʿUzzā ẕikrinden ḳabiḥ ü ḫabiṯ benüm ḳatumda bir ḫaber ü ḥadīṯ yoḳdur Baḥīrā daḫı Ḫudā ḥaḳḳ içün saña muteʿallıḳ olan aḥvālde her ne su´āl idersem me´mūlımı mebẕūl ṭut

Ḥażret-i risālet-rütbet dāḫı her ne su´āl iderseñ eyit murādıña nā´il ol daḫı gitdi diyü mekārim-i iḫlāḳ ve vufūr-ı kerem işfāḳ muḳteżāsi üzre merāmını red ve bāb-ı iḥsānı sed buyurmayup her ne zaḥmet ise ḳabul buyurdılar Baḥīrā daḫı ol ḥażretüñ yaḳaẓa ve nevmini ve aḥvāl-i leyl ü yevmini iftār ü ṣavmını ḳabīle ü ḳavmini naḳīr u ḳıṭmīr sü´āl idüp her ḥuṣūṣını kütüb-i sālifede gördügünde muṭābıḳ bulup andan ṣoñra.

Mısrāʿ: Efendinüñ keremidür ḳulı ideñ küstāḫ

Neşr[454]**:** Feḥvāsınca libās-ı saʿādet-iltibāsını açup ketf-i bāhirü's-saʿādelerinden **[81b]**mühr-i nübüvveti müşāhedeye müsāʿade ricā idicek tereddüd buyurup ḳe'ennehū Ebū Ṭalib'den iẕn ṭaleb temīm-i merāsim-i edeb idüp buyurdılar Ebū Ṭalib daḫı Ey sirāc-ı vahhāc ve ey ferzend-i saʿādet-intāḫ ẓahr-ı meymenet-ẓuhūrıñı aç ve ʿāleme niṣār-ı raḥmet ü keremi ṣaç diyicek fermān-ı ʿamme imtiṣāl idüp ketf-i bā-kerīmini keşf idicek ol ḫātemü'l-enbiyānuñ ḫatm-i nübüvvetini seyr idüp bunı daḫı kutūb-i sālifede taʿyīn itdüklerine kemāl-i tevāfuḳ ü teṭābüḳ üzre bulup ol maḥall-i saʿādet-me´nūs ve mevżıʿ-ı maḥmī ve maḥrūsını būs idüp aġlayaraḳ Ebū Ṭalib'e eyitdi: "Bu maḥdūmıñ ḫidmetiñüze cihet-i ittiṣāli nedür" Ebū Ṭalib eyitdi: "Benüm veledümdür" Baḥīrā eyitdi: "Yoḳ anlamam ki senüñ oġluñ ola belki fehm iderim ki bu baṣīr-i nākid ebūyını fāḳid ve şebistān-ı yetīm ü iftiḳārda rāḳid ve ʿuḳūd-ı pür-sūd-ı ʿizz ü iḳbāli ʿāḳid bir dürr- i yetim ve vücūd-ı pür-cūdı ʿadīl ve sehīm ola Ebū Ṭalib eyitdi: "Birāder-zādemdür" Baḥīrā eyitdi: "Rāst söyledik" **baʿde** eyitdi: "Bu ferzendenüñ çeşminde olan ḥumraṭ hīç müfāraḳat itmek gāh gelüp ve gāh gitmek olur mı?" Ebū Ṭalib eyitdi: Ḫayır Baḥīrā eyitdi: "Yine rāst söyledük" baʿde Baḥīrā eyitdi: "Senüñ bu birāder-zādeñ olan seyyid-i saʿādet-rehber bu ümmete peyġamber olsa gerekdür **[82a]**bunı ʿale'l-itiʿcāl vaṭanına

[454] neşr F: -H.

īṣāl idüp ṭā´ife-i Yahūd'dan iḫtirāz destini bāz ü ḥıfẓ ve ḥumāyınuñda mubālaġaya āġāz idün ki eger ben vāṣıl olduġum esrāra anlar vāṣıl ve bunuñ peyġamber olıcaġuna anlara ẓann-ı ḥāṣıl olsa ḳatline ḳaṣd idiceklerüne iştibāh ḳalb-i āgāh pür-intibāhlarına rāh bulmaġıla sebīl yoḳdur ve bu ferzend-i ercümend içün benüm üzerimde ʿahd ü mīṯāḳ çoḳdur" didi. Ebū Ṭalib eyitdi: "Bunuñ içün senden aḫẕ-ı ʿuhūd iden kimdür" Baḥīrā tebessüm idüp eyitdi: "Ḫudā'yı müteʿāl ʿĪsā'ya irsāl ü īṣāl itdügi kütübdan aḫẕ itmişdür diyüp vedāʿ itdi." Ebū Ṭalib daḫı ol seferde ṣıḥḥat ü ʿāfiyet ile rücūʿ idüp Mekke-i Mükerreme'ye vāṣıl olduḳdan ṣoñra bir daḫı ibn-i aḫı olan Ḫażret'i bile istiṣḥāb itmedi. Ve Ḫażret de müfāreḳat-ı ʿammdan ġam-ı iḥsās itdükçe kendüsi daḫı sefere gitmedi.

Ve yine mervīdür kiḪażret yigirmi dört yaşına varduḳda Ḫadīce'ye tezevvüc itmekden muḳaddem Meysere nām ġulāmı ile sefer-i Şām niyetine Mekke-i Mükerreme'den ḫurūc buyurup mesken-i Baḥīrā olan Baṣra'ya yitişdiler baʿż-ı kitābda meṣṭūr olan suṭūr-ı rahibüñ ḳurbunda vāḳiʿ olan dıraḫtuñ[455] sāyesin nüzūl itdiler Masṭūr Meysere'ye işnā çıḳup eyitdi: ey Meysere kimdür **[82b]**bu sāye-i şecerede menzil ü maḳar-ı ittiḫāẕ iden Meysere eyitdi: "Ḳureyş'üñ eşrāfından ve Benī Hāşim'üñ aʿyān-ı saʿādet-evṣāfından bir maḫdūmdur" didi. Masṭūr eyitdi: "Ḥaḳḳā ki ol şecerüñ sāyesinde peyġamberden ġayrı kimesne ḳonmaz" pes daḫı sü´āl eyitdi: "Çeşminüñ beyāżında ḳırmızılıḳ var midür ki remedden nāşī olmaya ve gāhı müfāraḳat aña yol bulmaya Meysere eyitdi: "Ḥāl-i minvāl-i meşrūḥ üzredür." Masṭūr yemīn itdi ki bu aḫirü'z-zamān peyġamberidür ve ḫātemü'l-beyāndür kaşını Cenāb-ı İlāhdan tāç-ı pür-ibtihāc nübüvvet-i ser-i saʿādet-efserine ḳonınca ve lisān-ı vaḥy ü ilhām ile ḫiṭāb-ı müsteṭāb

[455] dıraḫtuñ F: şaḫuñ H.

وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُول[456] şān-ı şerīfinde oḳunınca murġ-ı rūḥ-ı pür-fuṭūḥum ḳafeṣ-i bedenümden ṭayerān idüp gitmeye ol ḥīn-i saʿādet-rehīne dek baña mevt-i ṭayerān itmeye idi ki şeref-i İslām'a ʿurūc ve ḥālā olduġım dīnden ḫurūc-ı müyesser olup ḥüsn-i ḫātime ile vefātıma mecāl olaydı didi.

Ve yine mervīdür ki sefer-i mezbūrda çünki ol Resūl bī-merābiʿ-i beyʿ ve şirāya iştiġāl buyurdılar emr-i ticāretde bir şaḫṣıla nizāʿları vuḳūʿ bulup ol şaḫṣ Ḥażret'e didi ki eger nāṭıḳ olduġuñ ḫuṣūṣda ṣādıḳ iseñ yemīn eyle Ḥażret buyurdılar ki benüm müddet-i ʿömrümde**[83a]** hīçbir emrümde ol ẕikr itdigüñ esāmī aṣḥābına yemīn itmek vāḳiʿ olmamışdur ve hīç anlardan menfūr u mekrūh yanumda bir nesne yoḳdur şaḫṣ-ı müddeʿā bu ḳavli Ḥażret'ün ṣıdḳ-ı aḳvāline ve faẓl u kemāline şāhid ʿadd idüp ḥaḳ anuñ dest-i kerem-peyvestinde oldugına muʿterif ve biḥār-ı kenār-ı istiʿfā ve iʿtiẕardan muġterif olduḳdan ṣoñra suʾāl idüp didi ki, ey merd-i muḥterem sen ahāli-i ḥaramdan mısın? Ḥażret-i daḫı belī didi **baʿde** ol şaḫṣ Meysere'ye ḫalvet idüp va'llāh bu saña hem-rāh olan merd āgāh-ı bī- reyb ve iştibāh Resūlu'llāh olduġından ġayrı bu Nebiyy-i fāḫir ve bu baḥr-ı zāḫir cümle-i enbiyāya āḫirdür didi. Meysere bu kelāmı vech-i meşrūḥ ve mesṭūr üzre Nesbu kelāmı vech-i meşrūḥ ve mesṭūr üzre Masṭūr'dan daḫı istimāʿ itmiş idi. İkisinüñ kelāmı teʿāżud ü tevārüd idicek ẓannına ḳuvvet gelüp tevḳīründe tevfīr ü müḥāfaẓat aḥvālünde sāḳ-ı iḳdāmı teşmīr idüp ḫidmet-i şerīfesünde ʿadem-i taḳṣīr üzre oldılar.

Ve yine mervīdür ki[457] bu seferden mürācaʿatda Ṭahrān nām menzile yitişdiler. **Ḥażret-i Ṣıddīḳ** ol ḳāfilede refīḳ idi. Ḥażret-i ʿālī-rütbet dāḫı egerçi Ḫadice tezevvüc buyurmaduḳları ānifen beyān olundı ammā ġālibā namzed olduḳları içün **Ḥażret-i**

[456] "(Ey Muhammed!) Seni insanlara bir peygamber olarak gönderdik.", Nisā, 4/79.
[457] mervīdür ki H: -F.

Ṣıddīḳ eṣnā-i ṭarīḳde Meysere'ye didi ki bişāret-i ḳudūm-ı ḳāfileye [83b]işāret içün Muḥammed'i ʿaleyhi's-selām Ḫadīce'ye irsāl eyle Meysere daḫı ḳabul itdi. Çünkim ol Ḥażret-i Beşīr-i beşīşü'l-beşereyi جمع الله هذا العبد مع الصديقين تحت لوائه وحشره[458]ḳavl-i Ṣıddīḳ ile irsāli taḥḳīḳ itdiler Ebū Cehil daḫı ḳafilede idi Meysere'ye eyitdi: "Bu ḳadar sınn ü sāl ile Muḥammed'i irsāl münāsib-i ḥāl degüldür zirā niṣāb-ı tecrübeye ġayr-ı mālik olmaġıla cā´izdür ki rāh-ı i´tisāfe sālik ve bu mufāze-i bī-endāze eṣnāsında hālik ola āḫar kimesne tedārik olunsa ve bir mücerreb-umūr kimesne bulunsa münāsib idi didiler. Meysere eyitdi: Egerçi sınn-i azdır lākin dīde-i baṣīreti bāz ve vufūr-ı ʿaḳl ü dāniş ile mümtāzdür. Kīse-i kiyāseti māl-ā-māl bir sābb-ı ʿadīmü'l-miṣaldür diyü añı irsāl itdi. Bir miḳdār buyurduḳlarında bālā-yı şütürde ġonçe-i nev-şukufte gibi ḫufte olup rāḥilelerüni bir cānibe gitmek isteyicek Ḥażret-i Cebrā´īl emr-i celīl ile cemel-i cemīli bula götürüp üç günlük mesāfe-i dūr ü dırāzı ve rāh-ı nişib ü firāzı bir günde ṭayy idüp ḥattā Ḳur'ān-ı ʿaẓīmde وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ bu ḫuṣūṣa işāretdür diyü eṣātīn e´imme-i tefsīrden baʿżı buyurmışlardür pes Ḥażret-i Nebiyy-i Ekrem ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem ṭalʿat-hümāyūnve ḳudūm-ı meymenet-maḳrūnları ile [84a]ḫāne-i Ḫadice'ye rişk-i ḫuld-burīn ve ġayret-i felek-muġtemim idüp ol nik-nāme Meysere cānibinden virilen nāmeyi Ḫadice'ye īṣāl ve ḳāfilenin ṣıḥḥat ü ʿafiyeti ḳurb-i vuṣūlünden ḫaber virmek ile ḫoş-ḥāl idüp vufūr-ı behcet ü sürūr ü şādıye bāʿiṣ ü bādī ve nādī ḥusūl-ı merāma sābıḳ ve hādī olup baʿde yine ol seyyidi'l-ecell ṣalavatū'llāhi ʿazze ve cell Ḫadice'nün cevāb-ı nāme içün yazduġı kitābı istiṣḥāb idüp ḳāfile-yi istiḳbāle istiʿcāl buyurdılar. Ol Seyyid-i saʿīd ve Nebiyy-i sedīd mekān-ı baʿīdden ẓāhir ü bedīd olup Ebū Cehil didükleri belīdin çeşm-i pür-ḫışmı dūş olıcaḳ ve hem sābıḳını taḥḳīḳ idüp

[458] Allah bu kulu, sancağı altında sıddıklarla birleştirsin ve haşretsin.

şöyle mülāḥaẓa ider ki eṣnā-i rāhda bir ṭarīḳle yol urup rece´e el-ḳahḳara vechi üzre gelmiş olalar sürūr u mevfūr ḥubūr-ı na-maḥṣūr ile Meysere'ye eyitdi: Ben saña didüm mi ki ġulām-ı nev-sāl bu ḥāl ile ḫaber-i bişāreti īṣāl muḥāldür. Ḥāṭırıma lāyıḥ ve meşāmm-ı cānā fāyıḥ olan iḫtimāl bi-ʿaynihi sünūḥ itmiş.**Muḥammed'i** görün ki yolu yitürmiş ve mektūb-ı bişāreti bunda götürmiş didi. Bu kelām-ı ḫām ve bu peyām-ı müstedbi'ü'l-melām Meysere ve Ṣıddīḳ'a ġāyetde girān gelüp Ḥażret saʿādet ü iḳbālle mektūb-ı Ḫadice'ye īṣāl itdükde ḳāfile-i aṣḥābınuñ ṣahīfe-i ḫāṭırlarunda ġubār-ı iştibāhı sildi **[84b]**ve cümlesi vāḳıʿü'l-ḥāli bildi. ʿĀmme-i aṣḥāb ʿiyr-i Ebū Cehili nā-ehli tafsīḥ ü taʿbīr idüp ḫāṣṣeten Meysere zebān-ı iʿtirāzı derkār ve kelām-ı taḫcīl ü tafḍīḥi tekrār idüp eyitdi: Maʿlūm oldı ki yolu sen azdın düşdün ol ḥafraya ki birāderüñ içün ḳazdun Ebū Cehil ḫacal ü şermi-sār ve ḥarīḳ-i nār-ı ʿār olup eyitdi: Ben bu mektūba iʿtimād ve bu ḳadar dūr-ı dırāz menzile bu ḳadar zamān-ı ḳalīlede vuṣūle iʿtimād itmem ben kendü ġulāmımı irsāl idüp ḥaḳiḳāt-i ḥāle iṭlāʿ taḥṣīl iderüm didi ve kendü ġulāmını gönderüp ḫacileti ziyāde ve rüsvālıġı fevka'l-ʿāde oldı.

Ve yine mervīdür ki çünki vefd-i eyyād-ı taḳbīl-i eydi eyyāda iʿtibār Ḥażret-i seyyidi'l-ebed-i saʿādet-nijād içün ḳāṣıd olup ḥużūr-ı mevfūr olınur cennet-āsāylarına cebīn sāy u çehre-fersay oldılar ve ḫak-pay-ı ʿanber-bār ekber-i iʿtibārları iktiḥāli ile ḳadr u rıf´at buldular **Cenāb-ı risālet-penāh** ṣalla´llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ol ḳavme sü´āl buyurdılar ki sizüñ miyānıñuzda Ḳus bin Sāʿid ile aşinā kimesne var midür? Anlar daḫı eyitdiler biz cümlemüz añı biliyoruz buyurdılar ki anuñ ḥāli nice olmuşdur? Buyurdılar ki āḫirete gitmişdür buyurdılar ki gūyā dünki gündür ki Sūḳ-i ʿUkāẓ dimek ile meşhūr olan çārşuda bir cemel-i **[85a]**surḫ-mūya rākib ḳalup nihāl-leb-i teşne-gān bādiye-i ṭalebi zülāl neṣāyıḥ-ı ṣāliḥayı sākib olup rabṭ-ı ḫuṭab-ı belīġa ile ḫavāss u

ʿavāmmı şīrīn-kām itdi ve Rabbü'lʿālemīnün tevḥidine ve aña īmān getürmege delālet idüp bir ḳaç ebyāt oḳudı ki ben ol beyitleri tamām yādıma almamışım diyü buyurdılar bir şaḫṣ ḳalḳup **Ya Resūla'llāh** ol ebyātıla bu bendeñizün āşinālığı olup ḥālā benüm yādımdadur, eger ḳırā'at-ı şiʿrde kerāhet yok ise semʿ-i saʿādet-medārlarına ibrāz ideyim didi. Buyurdılar ki şiʿr daḫı sa´ir-i suḥan gibi kelām-i ḥaseni ḥelāl ḳabīhi ḥarāmdür. Ol şaḫṣ daḫı bu ebyātı inşād itdi.

Ebyāt:

في الذاهبين من القرون لنا بصائرلما رأيت موارد للموت ليس لنا مصادر[459],[460]

ورأيت قومي نحوها لسعي الأكابر والأصاغرلا يرجع الماضي إلى وهن الباقين غابر

أيقنت اني لا محالة حيث صار القوم صائر

Neşr[461]:Şiʿri tamām olduḳdan ṣoñra Ḥażret buyurdılar ki kim ola ki Ḳus bin Saʿid'e yādınuñ kelimātından yādında olan naẓm-ı bedīʿü'n-niẓāmı yād ü ḫāṭırında olan kelāmı inşād itse diyü buyurdılar bir şaḫṣ ayaġ üzre ḳalḳup eyitdi: **Yā Resulla'llāh** günlerden bir gün kendü yādumda seyr iderken gördüm ki bir vādīde **[85b]**vuḥūş u ṭuyūr mecmūʿ ü meḥşūr cemʿolup Ḳus bin Saʿid eline bir ʿaṣā alup bir ser-i çeşmede ṭurmış yemīn idüp didi ki Allāh Teʿālā Ḥażret'i ḥaḳḳı içün ki semāvātı ḫalḳ itmişdür. Ben buña rāżī degülem ki ḥayvānātuñ tāb u tevānı ziyāde ve esbābı ḳuvvet u ḳudreti āmāde olanlarından żaʿīfü'l-ḥāl ü şikeste-bāl olup bend-i żaʿfa esīr ve rıfḳ-i merḫamete lāyıḳ u cedīr olan derd-mendler şürb-i māde taḳdīm ve merāsim-i ʿadl u dād tetmīm oluna didi. Rāvī eyidür: **Ey Muḥammed ol Allāh** ḥakkı içün ki seni ṣıdḳ u sedād ile ʿibād-ı luṭf

---

[459] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[460] Geçmiş çağlarda bizim için deliller vardır
Ölümün dönüşü olmayan gidişlerini gördüğümde
Geçmişlerin gevşekliğine katılan bir daha geri dönmez
Küçük ve büyüklerin gayreti şeklinde kavmimin ölüme doğru yöneldiklerini gördüm.
Ben kesin inandım ki kuşkusuz halkın gittiği yere ben de varacağım.

[461] neşr F: -H.

iʿtiyādına baʿṣ ü irsāl itmişdür ṭuyūr ü vuḥūş ol kelāmı gūş itdükde baḥr-ı inṣāfları cūş uḫurūş idüp şurb-i ābda żuʿafā bir mütehhim istīfā-i ḫaẓ idüp bir cānibe ṭurmadan iḳvāya iḳtiḥām itmediler didi baʿde vuḥūş u ṭuyūr yanuñdan ṭur olduḳda ben ḥużūr-ı mevfūrü'n-nūr müstevcibü'l-ḫuburuna vardum gördüm ki, iki ḳabriñ miyānunda namāza āġāz itmiş ben didüm ki bu ne maḳūle namazdür ki ḳılarsüz ʿArab ṭā´ifesi bu namāzı bilmez ve bunı bizde kimesne kılmaz didi ki bu bir namāzdür ki Rabb-ı semā içün edā iderüm ben didüm semānun Lāt u ʿUzzā'dan ġayrı Ḫudāsı var midür endāmına[86a] irtiʿāş ve şekline taġāyyür gelüp ben ḥużūrundan ibʿād-i ḳaṣd idüp didi ki **إن للسماء الها**[462] **عظيم الشأن هو الذي خلقها فسواها وبالكواكب زينها وبالقمر المنير والشمس أشرقها** andan ṣoñra kendüne sü´āl idüp didüm ki Ḫudā-i āsmāna ve Ḫallāḳ-ı cihāna niçün bu mevżiʿde ʿibādet idersin didi ki bu iki ḳabriñ ṣāḥībi benüm yārānum idi ikisi bile ḳażā-i naḫb ve teveccühe ʿālem-i raḥb idüp cām-ı fenāyla mest u mevt u helāk ile hem-dest oldular. Ben daḫı bu mevżiʿde ana müntezilüm ki anlarun mübtelā olduġı mevte ben daḫı mübtelā olam andan ṣoñra didi ki: Yaḳīn oldı ki şol zamān ki size şu cānibden ḥaḳḳ irişe deyü Mekke-i Mükerreme cānibine işāret itdi. Ben de didüm ki ol ḥaḳḳ ne olsa gerekdür? didi ki Lü'ey bin Ġālib evlādından bir veled ki sizi kelime-i iḫlāṣ ve ʿīş-i ebede ve naʿīm-i lā-yenfede daʿvet ide **yaʿnī** kelime-i tevhīd ʿamīmü'ṭ-ṭā´ile ḳā´il olmaġla ebede'l-ābidīn ab-ı dīde ile muteṭahhir olan ʿābidīn içün iʿdād olunan ḫuld-berīn-i saʿādet-ḳarīnde ʿiş-i ebedī ve naʿīm-i mükīm-i sermedīye nā´il olmaġa daʿvet ider ol kimesneye icābet idüp daʿvetini ḳabul ile ḥuṣūl-ı me´mūle saʿy idün didi andan ṣoñra didi ki eger ben ol dāʿīnün [86b]ẓuhūrı zamānına dek ḳayd-ı ḥayātda ḳalursam aña īmān getüreceklerüñ evveli benüm ve cümle ḫalḳdan muḳaddem ben aña tebeʿiyyet

[462] Göğün şanı yüce bir İlah'ı vardır, göğü yaratıp ve şekillendiren, parlak ay ve yıldızlarla süsleyen ve güneşle aydınlatan O'dur.

iderüm didi Ḥażret buyurdılar ki her ne didiyse Ḳus bin Saʿid ḫūb dimiş ḥaḳḳan Ḳus bin Sa´id ümmet-i vaḥīde idi. Nefḫ-i sūr ve baʿṣ u nüşūr zamānunda daḫı münferiden maḥşūr olsa gerekdür diyü buyurdu.[463]

Ve yine mervīdür ki[464]Baʿżı rivāyetde[465] vārid olmışdur ki ensārdan biri ḳalḳup didi ki benüm bir zamānda bir cemel-i cemīlim żāyıʿ olup ol cemelin zīr-i bār-ı elem u ıżṭırābında ḳāmet-i ṣabr ü ārāmım ḥamīde murġ-ı ḥużūr-ı istirāḥatim remīde olup ol ḍālleyi irşād içün nuḳud-ı ḳuvvet u miknetim inḳād idüp rāh-ı tefeḫḫuṣ ü tefeḳudda ṣarf-ı maḳdūr ve ṭarīk-i teftīş ütaḳayudda saʿy-ı mevfūr itdüm bir gice bir ḫāṭır-nāk u meḫūf hevl ü şiddet ilemevṣūf maḥalde ḳaldım hırās u bīm ile ḳalbim dü-nīm olup ṣabāḥa ḳarīb bir ṣadā-i ġarīb istimāʿ itdüm

Şiʿr:

قد بعث الله نبينا في الحرم يا أيها الآمل في الليل الامم[466],[467]

من هاشم أهل الوفاء والكرم بجلود جنات دياجي والبهم

Her çend eṭrāf u cevānibe naẓar itdüm hīç aḥada naẓarım dūş olmadı ben daḫı didüm.

يا أيها الخائف في داجي الظلمأهلا وسهلا لك من طيف ألم[468],[469]

بين هداك الله في الكلمما ذا الذي تدعوا اليه تفسم

---

[463] buyurdı F: buyurdılar H.
[464] mervidür ki H: -F.
[465] baʿżı rivāyetde F: -H.
[466] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[467] Ey milletlerin gecelerindeki umut
Allah haram bölgesine bir peygamber gönderdi

Kerem ve vefa ehli olan Hâşim soyundan
Zifiri karanlık ve gece karınlığı cennetlerinin sabrıyla
[468] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[469] Ey gece karanlığında korkan kişi
Sen elem düşünden hoş geldin sefa getirdin

Açıkla, Allah seni konuşmanda hidayete erdirsin
Senin üzerine yemin ederek davet ettiğin nedir?

[87a]yine avāz geldi ki[470] **ظهورالنور وبعث الله محمدا بالحبور صاحب النجيب الأحمر والوجه الأيمن والحاجب الأقمر والطرف الاحور الحمد لله الذي لم يخلق الخلق عبثا ولم يخلق الخلق سدى من بعد عيسى وأرسل فينا أحمد خير نبي قد بعث صلى عليه الله ما حج له ركب وحث** çünki ṣabāḥ oldı ve rūy-ı dünyā nūr ile ṭoldı surūr u şādı ile şütürüm ferāmūş idüp yola girdüm nāgāh bir cāriye irdüm ki Ḳus bin Saʿid bir dıraḫtın sāyesinde oturmuş elinde bir çup ile bir senge urur ve bir recez söyleyüp ṭurur yanına vardum selām virdüm redd-i selām eyitdi, gördüm ki bir çeşme-i āb ve bir mescid-i laṭāfet-meʾāb ve bir ṣaḥn-ı gülzār ve ravżа-i beḥişt-āṣār devḥā-i eşcārı ḫūşe-i eṣmār ile ʿaḳd-ı pervīne hem-ser ve ʿarṣa-i gülzārı envāʿ-ı ezhār ile bir bir iki cānibde iki mezār ve iki şīr-i mehīb ü nehīb ki her biri teberrük ü teyemmün ḳaṣd idüp kendülerini ḳussa sürerler ol iki şīrīñ birisi ol āb-ı ṣafā-semīrden içmege gitdi ol birisi daḫı der-ʿaḳab ol cānibe teveccüh itdi Ḳus bin Saʿīde elündeki çup ile şīr-i ṣānī-yi urdı ve didi ki senden muḳaddem giden şīr-ābā sīr olmadan gitme ve esed-i sābıḳ ḳażā-i vatar idüp maḥalline rucūʿ [87b]itmeden ʿacele ü şitāb itme esed daḫı emrine imtiṣāl idüp ṣabr itdi. Evvelkisi mürācaʿat itdükde ṣānī gitdi **baʿde** Ḳus bin Saʾīde'den sordum ki bu iki ḳabir kimündür? Didi ki iki birāderlerüm var idi ki her biri benümle mūnis ve yār idi. Bu maḥall-i ḫālī ve cāy-ı cennet-ḥavālīde benümle Rabbü'l-ālemīne ṭāʿat ve iʿdād-ı zād-ı maʿād içün ṣarf-ı cehd ü ṭākat idüp rūz-ı şeb ṭaleb-i rıżā-i Rabb idüp aña ṭaparlar ve kūy-ı taḳdiṣ-i tevḥīd melek-i mecīdi biri birinden ḳaparlar idi. Aṣlā çirk-ı şirk ile mülevves ve mükedder olmaduḳları muḳarrerdur. Bu iki ḳabir ālām-ı dehr-i devine ṣabr ü ḫuẕūẕ-i nefsāniyelerini maḥf itmekde cānlarına cebr iden birāderlerümdür ki, ben daḫı vaḳtime intiẓār ve dāʾimā terakḳub ü iḫtiẓār üzereyim didi anuñ eşʿar-ı bisyār-ı

[470] Nurun zuhuru ve Allah siyah gözlü, hilal kaşlı bereketli yüz ve kırmızı yanaklı Hz. Muhammed'i sevinçle gönderdi. İsa'dan sonra mahlukatı boş bırakmayan ve bize peygamberlerin en hayırlısı Ahmed'i elçi olarak gönderen Allah'a hamdolsun. Kervanlar Mekke'yi kast edip Hac ettiği sürece selat ve selam onun üzerine olsun

naẓm-ı belāġat-şiʿār-ı āb-dārı var dür ki, taḳdīs ü temcīd ü īmān ü tevḥīd-i ṭarīḳatı temḥīdi müştemildür Ḥużūr-ı mufūr-ı nūr nübüvvetde ʿaleyhi ṣalavātu'llāhi teʿālā ve selāmuhū ḳırā´at olunmuşdur.

Ve yine mervīdür ki Zeyd bin ʿAmr ve Varaḳa bin Nevfel raḍıya'llāhu anhumā[471] ikisi hem-rāh olup sefer idüp dīn-i ḥaḳḳ ṭalebinde beẕl-i mechūd ile neyl-i **[88a]**maḳṣūd arzusın itdiler bilerek şeb u rūz geşt u güẕār iderek sābıḳ-ı taḳdīr bunları Muṣul'a mūṣil olup bir rāhibe irdiler ol rāhib Varaḳa'nun naḳd u ṣabr ü şekini nāhib ve añı kendü dīnine idḫāl semtine ẕāhib olup ẓuhūr-ı ṣaḥīfe-i ḫātır-ı Varaḳa ruḳūm-i tereddüdden sāde ve murġ dili ve dāne u dām-ı ibrām ile dām olmaġıla āmāde olmayın teklīf ile bī-tekellüf Naṣrānī olup ammā Zeyd nice zamān daḫı ṭaleb-i dīn-i ḥaḳḳ içün bāb-ı saʿy ve ictihādı daḳḳ iḫtiyār itdi. Varaḳa ile dīnde ʿadem-i mücāneset terk-i mu´āneset ve ʿadem-i mevafāḳat terk-i murāfaḳat iḳtiżā idüp tenhā Muṣul'dan daḫı çıḳup ḳatʿı berārī ve ṭāyy-ı ṣaḥārā iderek rāhib-i āḫara yetişdi ol rāhib Zeyd'e ṣordı ki "Ḳandan gelirsün?" Ol daḫı Mekke-i Mükerreme'den geldigüni iʿlām itdi. Suʿāl itdü ki sefere baʿiṣ ü iḫtiyār-ı ḫaṭıra sebeb-i ḥādiṣ nedür? Zeyd didi ki dīn-i ḥaḳḳ ṭalebine gezerüm Rāhib didi ki yine geldügün yire dön ki gevher-i tābende-i maḳṣūdı yanında olıcaḳ zamānları yaḳlaşdı senüñ vaṭanuñda ẓuhūr itse gerekdür deyü Muḥammed'ün ṣalla'llāhu teʿāla ʿaleyhi ve sellem baʿṣına işāret itdi ve Saʿīd bin Zeyd'den radıya'llāhu ʿanh rivāyet olunmuşdur ki **[88b]**ben ve Ḥażret-i ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb raḍıya'llāhu ʿanh Ḥażret-i risālet-meʿāba Zeyd bin ʿAmr bin Nevfel ḥālinden sü´āl itdi ki buyurdılar ki rūz-i rast-ḫīz ve zamān-ı ḥavf-ı girīzde başḳa başında bir ümmet olduġı ḥālde maḥşūr olur didiler.

[471] raḍıya'llāhu anhumā H: -F.

Rükn-i Ṣāliṣ

Baʿṣdan tā zamānı Hicret'e dek ẓuhūr iden umūr beyānındadur rivāyet olınur ki ol vücūd-ı fāyiżü'l-cūd-ı saʿādet-nümūduñ mustetbaʿi ḫayrāt-ı dünyā vü āḫire olan[472] fıṭrat-ı fāḫirelerinde idāʿ olunan saʿādet-i ʿaliyye-i ezeliyye ḳuvvetden fiʿle gelüp ve zevā-yı afāk-ı āfitāb**risālet-i Muḥammediyye** ile işrāḳ idicek zamān oldı. Ve ol vücūd-ı şerīf-i fażīlet-elīf-i siyādet-redīfüñ ḥıyāż-ı riyāż-ı ḳadr ü iʿtibārı ẕülāl-ı nevāl-i Melik-i müteʿāl ile celle anī'l-eşbāhi ve'l-emṣāl ṭoldı merāḳi-i risālete rāḳī ve cām-ı surūr-ı encām-ı İslāmı Bi-emri'llāhi'l-bāḳi ümmet-i ʿālī-niḫmete sāḳī olıcaḳ zamān-ı dil-firīb ḳarīb oldı. Ḫāric-i Mekke'de her ḳanḳı sengüñ ki yanına uġrayalar ol ḥacerden es-selāmu ʿaleyke Yā Resūla'llāh diyü āvāz gelür idi. Bu ṭarafa ḥāl nedür diyü her ṭarafa rā´id-i naẓar-ı saʿādet-eṣerlerini irsāl buyururlar idi hīç kes manẓūr-ı nazar-i aḳdesleri vāḳiʿ olmaz idi. **Ṣaḥīḥ-i Buḫārī'de** mestūrdür ki evā´il-i kārda olan umūr**[89a]**iʿcāz-āṣār-ı ḥˇāb-ı ṣavāb u rü´yāyı vāḳıʿa-i bī-irtiyāb idi. Her ne maḳūle kār ki gice manẓūr-ı enẓār-ı saʿādet-āṣārları ola ṣabāḥ olduḳda feleḳ-i ṣubḥ gibi ẓāhir olup **baʿde** dürr-i yektā gibi tenhālıgını sever oldılar nice nice leyl-i ṭavīlü'z-zeylde ġār-ı Ḫirā dimek ile meşhūr kehf-i pür-nūrda ibtidā-i ġasaḳ-ı leylden müfteteḥ-i felek-i ṣabāḥa dek ṭāʿat ü ʿibādete müşteġil ve çerāġ-ı āmālleri nūr-ı bī-futūr ḥub-ı Ḫudā ile müşteʿil olup ṣoñra Ḫadīce raḍıya'llāhu ʿanhā cānibine mürācaʿat buyurduḳlarındanice bir[473] günlük zād iḥżār ü iʿdād idüp Ḥażret ile ġār-ı saʿādet-medār Ḫirā'ya irsāl ider oldılar idi. Buyurmışlar ki şehr-i ramażānda ol ġār-ı pür-envārda iʿtikāf ü inzivā ider oldum. Nāgāh bir merd-i āgāh elinde dibācdan bir çār-şeb ile gelüp baña iḳrā didi ben ḳırā´ate ḳādir degülüm diyicek ol dest-i saʿādet-peyvestinde olan ġiṭā-yı ʿaṭā-yı İlāhiyyeyi üzerime ilḳā idüp ol

[472] olan F: -H.
[473] nice bir F: bir nice H.

ḥālin sürūr-ı mevfūr ve ḥubūr-ı nā-maḥṣūrı bana ol ḳadar ʿārıż oldı ki mevtimi muḳarrer bildüm ol zamānda ol üzerime ilḳā idügi çār-şeb-i saʿādet-medārı ḳaldırdı ve yine bana oḳu diyü emr itdi yine ʿadem-i ḳudretimi iẓhār ü imtiṯāl-i emrde [89b]tevekkufuñ vechini beyān ile iʿtiẕār idicek tekrār ilḳā-i çār-şeb ve tekrār-ı sürūrddan iḥtimāl-i mevt aḳreb olup bu defʿa aḫẕ itdükde وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ[474]didi ve ḳalkdı gitdi ve her ne ki kendiden istimāʿ itdüm levḥ-i dilde mesṭūr buldum ḥavf itdüm ki gıss-ı şemīni temyīz ü taʿyīne ḳadīr olmayın ṭā´ife-i kūteh-bīn ve maraż-i ġaraż-ı fāsid ile ʿalīl olan ḳavm-ı müsteḥiḳḳü'l-levm-ı şeyṭanat-ḳarīn ya baña şāʿir diyü iftirā veyā cünūn ü mucūna nispet itmek ḥarīme-i ʿazīmesine ictirā idüp Cenāb-ı İlāhīden nāzil olan vaḥyy-i Nebiyye kelām-ı şāʿir bir vechle şebīh degül iken ḥaḳkında ve ḥaḳḳımda kelām-ı nā-sezāya irtikāb ile menhec-i ʿaḳıldan irtikāb ideler benüm ḳatımda şāʿir ve mecnūndan menfūr nesne yoḳ idi diledüm ki bu endūh-ı enbūh ile kendimi bālā-yı kūhdan dāmenine ilḳā idüm çünki ḳulle-i cebele geldüm. Ol eṡnāda cānib-i semādan āvāz istimāʿ itdüm ki, Ey Muḥammed sen Resūl-i Ḫüdā'sıñ ve ben Cebra´il'im ṣavb-i semāya naẓar itdüm Cebrā´il ʿaleyhi´s-selām bir ādem ṣuretinde gördüm ki, iki ḳadem-i [90a]saʿādet-tev´emini ufḳ-ı āsmāna vażʿ itmiş der ki, Ey Muḥammed sen Resūl-i Ḫüdā'süñ ve ben Cebrā´il'üm yine miyān-ı rāhda ṭurdum ve kendümi ḳulle-i cebelden ilḳā ḫāṭırasını ḫāṭırımda ibḳā itdüm ve eṭrāf-ı āsmāndan her ṭarafa ki nazār ṣaldum ṣuret-i Cebra'il'i kendü berāberimde gördüm bu üslūb üzre ṣabāḥdan aḫṣāma dek bu ḥayret ü ıżṭırāb-ı mütemādī ve miḥnet ü elem-i mā´il-i müşāhede-i rūy-ı meserret ü şādī oldı. Bu eṡnāda Ḫadīce beni ṭaleb içün eṭrāf u cevānibe ādam gönderüp tefeḥḥüṣ idermiş ol tecessüs içün eṭrāfa perīşān olan dīde-bānlardan baʿżı gelüp beni buldılar Cebrā´il ġā´ib olup ben

[474] "Seni yol bilmez bulup doğru yola iletmedi mi?" Duhā, 93/7.

daḫı ṭaraf-ı Ḫadice'ye şitāb itdüm ve dehşet ü vaḥşet ile endāmım lerzān gelüp Ḫadīce'nüñ zānūsuna istinād idüp vāḳıʿu'l-ḥāli iʿlām idüp didüm ki ḳorḳdum ki kāhin olam Ḫadīce eyitdi: Maʿāẕa'llāh mecārī ḥāl-i meymenet-me´āliñden intizāʿ olunan üzre[475] Rabb-ı ʿizzet senüñ ḥaḳḳında ḫayr u bereketden ġayrı nesne taḳdīr itmemişdür ümmīd iderüm ki, sen bu ümmetüñ peyġamberi olasın diyü tesliyet itdi ve ḳalḳup Varaḳa bin Nevfel'den yaña gitdi Varaḳa Ḫadīce Ḥażret'inüñ ʿammi[90b]ve sebeb-i inşirāḥ-ı ġammı olup kütüb-i sābıḳayı oḳumış yazmış ve edyān u milel vuḳūf emrinde sikke-i mermerde ḳazmış ṭās ü kās zamān ü zemīnden nice telḫ ü şīrīn ṭatmış ve kār u bār-ı metāʿ-i cihānı mirāren almış ṣatmış bir umūr-dīde ve kār- azmūde ḥarīf idi Ḥażret'e cārī olan aḥvāli ṣaḥīfe-i ḫāṭır Varaḳa'ya min evvelihī ilā āḫirihī taḥrīr itdi. Allāh ḥaḳḳı içün ki benüm nefsim anuñ ḳudretindedür eger bu kelām sādıḳ ise Muḥammed bu ümmetüñ peyġamberidür ve nāmūs-ı ekber ki Mūsa Ḥażret'ine gelür idi aña daḫı gelmişdür didi. Baʿde bir gün Varaḳa Ḥażret'i ṭavāfda bulup eyitdi: Ey nūr-ı dīde müşāhede itdügüñ aḥvāli bir bir bi'ẕ-ẕāt baña taḳrīr eyle Ḥażret daḫı çünki iʿlām-ı mācera itdi Varaḳa kasem-i ʿazīm yād itdü ki elbetde Namūs-i Ekber saña aḥkām-ı İlāhiyye götürmek ister Musā'ya götürdügü gibi ve seni kendi vatanuñdan cüdā itmek ister ve seni bu ümmete peyġamber idüp saña yine kendi ḳavminden nice āzār yetişmek ister ve refīḳ-i tevfīḳ-i İlāhī olan ferīḳ saña ʿavn ü naṣr ve ḫāllerini saña imdād u te´yīde ḳaṣr itseler gerekdür eger ben daḫı dest-i ecelden emān ve senüñ emrüñ ẓuhūrına dek zamān bulur isem sāḳ-ı cidd ü [91a]iḳdām-ı aḳdāmı teşmīr ve saña muʿāvanetde ʿadem-i taḳṣīr idüp her āyīne dest ü zebān ve māl ü cān ile saña iʿānetde beẕl-i ṭāʿat iderüm

[475] üzre F: -H.

didi. Ve ṭarīḳ-i mübārekiñ öpdi Ḥażret-i ʿālī-rütbet daḫı iṭmi´nān-i ḫāṭır ile ḫāne-i Ḫadīce'ye gitdi.

Ve yine mervīdür ki çün ḫaber-i ẓuhūr-ı şerʿ Ekşem bin Ḥanīfī nām şaḫṣuñ semʿine karʿ itdi. Diledi ki **Ḥażret-i Resūl'i** bā-uṣūle vuṣūl ve maʿrıż-ı istiḫbār ü istikşāfda meşūl ide ḳavmi mezbūri menʿ idüp didiler ki, sen bizüm ulumuz ʿazīzimüz ve umūr-ı mühimme ü ḫuṭūb-ı mülemmede ṣāḥib-i temyīzimizsün vaḳāyıʿ-ı dehrde re´yini düstūrü'l-ʿamel ve ḥavādiṯ-i ʿaṣrda fikrüñi bāʿiṯ-i ḫuṣūl-ı emel bilirüz luṭf eyle sebk-i seng ü bī-ṣabr ü direnk olup ḫiffet itme ve bu ḫuṣūṣ içün kendün bi'ẕ-ẕāt gitme iki kimesneyi risālet içün taʿyīn u murādını anlara ʿarż ü tebyīn eyle varsunlar ol ḫaber-i daʿvası āfāḳa münteşir ve mekārim-i aḫlāḳ ve vufūr-ı luṭf ü işfāḳla müştehir olan seyyid-i ebedün ḥaseb u nesibini ve vaḳār u edebini uslūb ü rūşeni ü kirdār u münşinī ve ḫalḳını vü ḫulḳını ve aḳvāl u efʿālini evżāʿ u eṭvārını görsünler **baʿde** gelüp mesāmiʿ-i kerīme ki īṣāl itsünler didiler ol daḫı ḳavminüñ **[91b]**levminüñ iḫtirāz ve iki kimesneyi risālet içün taʿyīn u ifrāz idüp gönderdi **beʿde** ol iki Resūl Nebiyy-i bā-uṣūluñ meclis-i celīl-i saʿādet-vuṣūlüne varup maḥā´il-i bereketi sükūn ve ḥareketinde taġarrüs idüp sīmā-yı saʿādet-īmāsında cihān-gīrlik pāyesine istihāl ü istiʿdādını ve teşyīd-ı bünyān-ı devlet ü temhīd-i esās-ı risāletde istiḳlāl ü istibdānı hilāl-i burc-ı kemāl olan ẕāt-i bī-hemālinüñ bedr olmaġıla liyāḳātı vücūd-ı pür-cūd-ı saʿādet-numūdunu ṣadr olmaġıla istiḥḳāḳı farḳ-ı devleti lāyıḳ melbese-i tāc-ı pür-ibtihāc surūri ve ḫinṣer-i saʿādetʿ-unṣūru şāyeste-i ḫātem peyġamberi rūşen dūş-ı saʿādet-pūşī sezā-vār-ı ḫilḳat-ı nübüvvet ve ḫilḳat-i siyādet menkibeti müsteḥiḳ-ı dībā-yı zībāya ʿizzet u devlet olduġını müşāhede idüp yine geldüklerinde ol ḳavme şu vechle vaṣiyyet itdiler ki bu saʿādet-mend-i buzurg-vāruñ dīn-i metīnine duḫūlda müsābaḳa idüp raḳabeñüzi ribḳa-i ṭāʿatine

idḫālde musāraʿa vü aʿdā-i dīn-i metīni vü bed-ḫāhān-ı şerʿ-i saʿādet-ḳarīni ile dā´imā muḥāṣama ü muṣāraʿa idüñ ki saʿādet ol ferde ve ʿizzet ol merde ki ol Resūl-i ʿaẕīmü'l-ḳadra muḳaddemce īmān getüre didiler.

Ve yine[92a]Ebū Süfyān'dan mervīdür ki Ümmeye bin Ebi'ṣ-Ṣalt Şām'da benden ʿUtbe bin Rebiʿa'nüñ aḫlāḳından sü´āl itdi. Ben daḫı meḥāsin ü me´s̱arini ve maḥāmid ü müfāḫirini beyān idicek istiḥṣān u istiṣvāb itdi çünki sinn u sālını ve ʿömrüne muteʿallıḳ ḥālini ṣordı. Pīr olmışdur didüm ḫayf ki şeyb aña ʿaybdur didi. Ben daḫı eyitdümki bu maḳūle kelām-ı ḫāmı söyleme ve şuyūḫu izdirā idüp oġlancıḳlıḳ eyleme kibr-i sinn ü sāl bāʿiṣ-i kemāl olur ve merd-i hüşyār-ı ḫazā´in-i tecārib-i umūrda murūr-ı eyyām u şuhūr ve kurūr-ı aʿvām u duhūr ile yol bulur şeyḫūḫat u şeyb nevāle-i ʿālem ġayb ü ḥavāle-i sarāy-ı lā-reyb iken añı ʿayb ʿadd itmek ʿāḳile düşer mi didüm eyitdi ki ṣabr eyle saña sözümüñ vechini söyleyeyim kütüb-i evvelīnde taʿyīn olunmışdur ki bizüm yirimizden bir vücūd-ı tāc-ı ibtihāc-ı nübüvvet ile tezyīn olunup ḫilḳat-ı bī-miṣāli ḫilʿat-i baʿṣ ü irsāl ile muṭarraz ve ḳāmet-i pür-istiḳāmeti libās-ı saʿādet-iḳtibās **أَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ** إِنَّا[476]ile mükerrem ü muʿazzez ḳılına ricā ider idüm ol saʿādet-i ʿuẓmāya nā´il olan ben olam baʿde baʿżı ʿulemā ile muḥāvere ü müşāvere itdigümde ol merd-i nik-evṣāf-ı [92b]evlād-ı ʿAbd-ı Menāf'dan olduġına cezm idüp ol ḳabīle-i nebīle ve ṭā´ife-i celīlede ol vediʿa içün ʿUtbe bin Rebīʿa'dan elyaḳ kimesne görmeyüp ümīd ider idüm ki ol kibrit-i aḥmerden eʿazz u ender olan efser-i saʿādet-e̱ser ser-i ʿUtbe'ye naṣīb olup ʿetebe-i ʿaliyyesi merciʿ-i enām ve melāẕ-ı ḫāṣṣ u ʿavāmm ola çünki senden istimāʿ itdüm ki, ʿālem-i pīrīye ḳadem başmış ve oḳun atmış yayın yaşmış bildüm ki ol ḫātem-i devlet anuñ eline girmez ve ol ʿatiyye-i behiyye-i İlāhiyye anuñ eli

[476] "Ancak biz seni bütün insanlara gönderdik." Sebe´, 34/28.

irmez zīrā bahār-ı pür-envār-ı nübüvvet ve gülzār-ı pür-ezhār-ı fütüvvet erbaʿīn iʿḳābına vāḳiʿ olması şāyiʿdür ḥaram-ı hereme dāḫıl olanlar ḥaḳḳında ol ümmīd żāyiʿdür didi. Bunuñ üzerine biraz zamān geçdi çünki **Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafa'nın** ser-i saʿādet-efseri iklīl-i celīl-i risālet ile muṭarraz ve ẕāt-ı saʿādet-ṭirāz-ı lāzımü'l-ʿizāzı āyet-i saʿādet-vuṣūl ile **وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ**[477]mu´azzez oldı. Ticāret nāmına Yemen cānibine gitdüm Ümeyye bin Ebī'ṣ-Ṣalt'a uġradım latīfe vechi üzre didüm ki bir peyġamber ki sen anuñ baʿṣ u irsāline kemāl-i intiẓārda idiñ baʿṣ olundı. Ümeyye didi ki: Maʿlumuñ olsun ki ol daʿvā-yı nübüvvet iden ẕāt-ı saʿādet-āyātuñ kelāmı **[93a]**ḥaḳ ve anı baʿṣ ü irsāl iden Feyyāż-ı muṭlaḳ olduġı muḥaḳḳaḳdur sözi bī-durūġ ve pertev-i daʿvāsı pür-fürūġ emrine iṭṭibāʿ ve kelāmını istimāʿ eyle ben daḫı didüm ki çünki öyle dirsün ve aña mütābaʿat ḫuṣūṣında baña öyle dirsün niçün fermānuñdan rū-gerdān olup emrine imtiṣāl rāhına gitmeyesün ve silk-i ehl-i İslām'da intiẓām itmeyesün didi ki kendü ḳabīlemüñ ḫātūnları baña ṭaʿne-zen olıcaḳlarından ḥayā iderim zirā dā´imā ben anlara dir idüm ki ol müntaẓar olan peyġamber ben olsam gerekdür şimdi bir āḫar ṣabī Resūl ü nebī olup ben aña mütābaʿat idicek iftiżāḥ lāzım gelür didi. Refīḳ-i tevfīḳ-i İlāhī ki bir kimesneye yār olmaya ve naḳd-ı ṭaliʿ ü baḫtı rāyıcü'l-vaḳt ve ṣaḥiḥü'l-ʿayār olmaya rūz-i elestde pāye-i ḳādri pest ve ezel-i ezelde veḫāmet-i ʿāḳibet ile hem-dest ola ḥaḳīḳatü'l-ḥāle şuʿūr ḥālinde daḫı dīde-i emeli kör baṣar-ı baṣīreti idrāk-ı saʿādet-i īmāndan dūr olup **وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ**[478]maʿnāsı ẓuhūr ider **العياذ بالله من ذلك**[479] **وإليه المصير في**[480] **الحفظ عن مسالك المهالك**

[477] "Muhammed, ancak bir peygamberdir." Āl-i İmrān, 3/144.
[478] "Kime Allah nur vermezse, onun için nur diye bir şey yoktur.", Nur, 24/40.
[479] Bundan Allah'a sığınırım .
[480] Tehlikeli yollara girmekten korunmada varış O'nadır.

Rivāyet olınur kiÜmeyye Ebū Süfyān'a dimiş ki ey Ebū Süfyān şöyle anlarum ki eger sen raḳabeni anun **[93b]**ribḳā-ı itāʿatine itḫālde iḥmāl iderseñ senüñ gerdenüñ resīmān taḳup keşan keşan südde-i meʿālī-nişānı semtine iledürler ve saña her ne vech üzre emr iderse mucib-i ḥüḳmünü icrā iderler didi.

Rivāyet olınur ki Ümeyye ḥużūr-ı mevfūrü'n-nūr ḥużūruna gelüp bir ḳaṣīde inşād eylemiş ol ḳaṣīdede āsmān u zemīnve semāvāt u arżīnüñ ibtidā-i ḫilḳat vemebādī-yi fiṭratların idrāc ve enbiyā vü mürselīn ṣalavātu'llāhi ʿaleyhim ecmaʿīnaḥvāl-ı şerīflerini idmāc idüp ol naẓm-ı fāḫirüñ āḫirinde **Muḥammed'i** ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem medḥ ü ıṭrā ḳavāʿidini icrā idüp ol baḥr-ı ʿamīḳ ve ʿaḳd-ı vaṯīḳ ve dürr-i anīḳ ḥażretleri daḫı ḳaṣīde-i mezbūreyi taṣdīḳ buyurup Sūre-i Ṭāhā'yı mezbūra ḳırā′at buyurdılar. Ümeyye didi ki şāhidüm şahādet iderüm ki, bu kelām-ı dürriyü'n-niẓām ṭavḳ-i beşerden ḫāric u aʿlā ve merātib-i feṣāḥat u belāġate dārīç kelām-ı Ḫālıḳ-ı ḳavī ve ḳadr ü peyām-ı Ḫudāvend-i ḳażā vü ḳader olduġı muḳadderdur. Lākin "Benüm birāderlerüm vardur anlarun meşveretsiz kāra iḳdām itmem diyüp

Mıṣraʿ: در کار خیر حاجت هیچ استخاره نیست[481]

Neṯr: mażmūnuñdan ġāfil hilāl-i ḥāli maġrib-i ḍalālde āfil ve vücūd-şāmit ālūdı**[94a]**rütbe-i hidāyet ü reşāddan sāfil olduġı ẓāhir oldı. Ḫażret buyurdılar ki veyḥake, baña īmān getür ve ṭarīḳ-i müstaḳīm ve neḥc-i ġayrı saḳīme mutābaʿat eyleme.Ümeyye eyitdi: Varayım yine tīz geleyim diyüp rāḥilesine süvār olup ʿale'l-istiʿcāl gitdi. Bir kenīseye yitdi ki ruhbāndan cemm-i ġafīr ve cemʿ-i keṯīr ʿibādete işti̇ġālde idiler. Anlara varup ṣūret-ı ḥāli iʿlām itdi. İçlerinden birisi eyitdi: Ol daʿvā-i nübüvvet iden şaḫṣuñ ṣūretin görseñ taʿyīn ider misün? Ümeyye eyitdi ki: Belī. Meger

[481] Hayır işlerinde istihareye gerek yoktur.

ol sā′ilüñ bir ḫānesi var idi anuñ bir divārında ṣuver-ı enbiyā ʿaleyhimü's-selām taṣvīr olunmış idi. Ümeyye ol menzile dāḫil olup bir bir ol ṣuvere naẓar itdi. Çünki Ḥażret'üñ ṣūret-i zībāsını gördi işte bu ṣūret ol ṣūretdür didi. Rāhib daḫı vay saña tiz dön var ol buzurg-vāra mutābaʿat eyle behre-dār ve ḫalāṣ ʿani'n-nār ol ki, ol ṣūretüñ ṣāḥibi eẕyāl-ı ʿizz ü saʿādet-saḥībi Resūl-i Rabbü'l-ʿālemīn ve ḫātemü'l-enbiyā ve'l mürselīndür, didi. Ümeyye daḫı şütürine süvār olup tekrār sefer-i Ḥicāz'a āgāz itdi. Çünki Ḥicāz'a yetişdi. Ol eṣnāda hilāl-i mübārek-fāl **[94b]**Ġazve-i Bedr-i tutuḳ-ı ufḳ-ı żuhūrdan ʿarż-ı dīdār ve feyż-i envār idüp ol ġażā-i ġarrāda bi-irādeti'llāhi Teʿālā eşrāf-ı Ḳureyş'den müteʿaddid olan kimesneler ḳatl olunmışdı. **وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ**[482][483] kelām-ı ṣıdḳ-iḥtivāsı üzre perde-i ḍalāl müşāhede-i cemāl-i īmāna māniʿ ve taḳdīr-i bī-taġyīr Ṣāniʿ ile Ümeyye'nüñ ṣimār-ı ḳadr u iʿtibārı ġayr-ı yāniʿ olup eger Muḥammed peyġamber olsa bu vech üzre vücūh-ı ḳavmini itlāf ve eşrāf-ı ḳabīlesini isrāf ider miydi diyü ġalaṭ-endāz oldı ve bu fikr-i kec ʿinād u lecc itmege bāʿiṣ olup ḳatele-i Bedre merṣiye deyüp Ṭāif'e gitdi. Nice zamān anda olan ṭā′ife ile olup bir gün ẓuhr zamānuñda ʿālem-i ḫ̆ābda idi hemşīresi daḫı yanuñda idi. Gördi ki ḫānesinüñ saḳfı yarıldı ve iki murġ-ı sefīd geldiler ol iki ṭayr-ı cālibü'l-ḫayrdan biri Ümeyye'nüñ şikeminde ḳarār itdi ve libāsını giydirüp şikemini açdı ol bir murġ şikem üzre ḳarār iden murġa eyitdi: Bu kimesne işidür mi öbür murġ eyitdi: İşitmez. Allah Teʿālā Ḥażret'i añı ḫayr ü bereketden baʿīd ve maṭlab ü merāmını nā-bedīd ide diyü bed-duʿā idüp yine cāmesini şikemi üzerine ḳodı ve ikisi bile uçup gitdiler. Ve saḳf-i ḫāne yine muttaṣıl oldı hemşīresi Ümeyye'yi bīdār idüp ḳıṣṣayı ḥikāyet itdi. Ümeyye **[95a]**eyitdi: Benden bir ḫayr ṣādır olayazmış yine taḳṣīr

[482] "Allah kimi saptırırsa artık onun için bir yol gösterici yoktur." Zümer, 39/36.

[483] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

benden olmış diyüp baʿde Şām'a varup Āl-i Cefne'nüñ meddāḥı olup ʿömrüni maʿraż-ı telef ü tūyide heves ü hevāda geçürdi.

Ve yine mervīdür ki Ümeyye'nüñ manṭıḳü'ṭ-ṭayra şuʿūrı var idi. Ṭuyūr her ne dise ṭuyar idi. Bir gün Āl-i Cefne ile şurb-i rāḥ ve idāre-i aḳdāḥ ve meclis-i neşāṭ-ı inşirāḥda otururken nāgāh mānend-i ġurābü'l-beyn bir ġurāb-ı muḫbirü'l-ḥīn oradan geçer ve naʿīḳ ider eṣnā-i tenāvül-i mey-i nābu ṣaded-i şurb-ı şarābda istimāʿ-ı āvāz-ı ġurāb ile ḥālī ḫarāb ve dīdesi pür-āb olup cām-ı ġumūm ve ālāmı nūş ve sürūr-ı pür-şurūr-ı dehri ferāmūş idüp ḫāmūş oldı ve reng-i rūyı ṣarardı ve gözleri ḳarardı tāb ü tüvānı gitdi. Āvāz-ı ġurāb buña ḳavī teʾṣīr itdi. Sebeb-i infiʿāl-i bāl ve bāʿiṣ iḫtilāl-i ḥāl nedür diyü süʾāl itdiler. İstimāʿ itdügüm ṣavt baña ʿalāmet-i taḳarrür-i mevt oldı. Eger bu ġurāb söyledügi ṣavāb ise benüm ʿömrüm ġāyete ve emrüm nihāyete irmiş ve būy-ı ecel dimāġ-ı āmālime girmiş rūzigār benüm āfetüm almış ancaḳ benüm ʿömrüm devr-ı ḳadeḥde nevbet bana gelince ḳalmış olur diyüp bunı tekẕīb içün nevbeti buna götürmekde istiʿcāl itdiler. Çünki devr ʿale'l-fevr [95b]Ümeyye ile ḥem-zānū olan şaḫṣa geldi. Ümeyye ḫarmen-i dehrde dāne-i ʿömrüni lāḳıṭ ve hemān ol ān rūy-ı zemīne sāḳıṭ olup cāmesi ile cīfe-i saḫīfesini setr itdiler. Çünki libāsını üzerinden aldılar gördiler ki nabż-ı ḥareketden ḳalmış ve şaḫne-i ecel boġazın almış oldukdan ṣoñra bu iki beyt zebāna cārī oldı dirler.

Şiʿr[484]:

كل عيش وإن تطاول دهرا صابرة مرَّة إلى ان نزولا[485]

ليتني كنت قبل ما قد بدا لي في تلال الجبال أرعى الوعول

[484] şiʿr H: -F.

[485] Her yaşam uzasa da sonunda zail olmaya mahkumdur.
Keşke ben bana görünen bu şeylerden önce dağların tepelerinde yabani keçileri otlayan olsaydım.

Ve yine ʿAbdu'r-raḥmān bin ʿAvf ḥażretlerinden[486]raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh[487]mervīdür ki buyurmışlar, Ḥażret'üñ baʿṣından muḳaddem ticāret ḳaṣdına Yemen cānibine gitmişdüm[488] ʿAṣkalān bin Ebi'l-ʿAvālim nām kimesnede nüzūl itdüm ol ʿAṣkalān bir pīr-i sāl-ḫu rda idi ki keṣret-i sinn ü sāl ile miṣāl nāl u nihāyet-i żaʿāf-i ḥāl ile mānend-i ḫilāl ve farṭ-i hüzāl ile fānūs-ı ḫayāl idi. Sālifü'l-beyān ʿAṣkalān'uñ menzili benüm menzil-gāhım olup her dem ki Yemen cānibine sefer itsem anda nāzil olur idüm. Her zamānda benden su´āl ider idi ki hiç miyānıñuzda maẓhar-ı āyet-i saʿādet-ġāyet ẓuhūr u berd-i ḳadri saḥāb-ı iḫticāb ile mütevārī olmaḳ şevā´ibinden dūr-ı maʿrūf ve meşhūr bir vücūd ẓāhir oldı mı? Ve hīçbir ferd-i millet ü dīn [96a]ü meẕheb u āyīnde sizüñ ile muḫālefet itdi mi? Ben yoḳ dir idüm çünki bu defʿa yine anda nüzūl itdüm bu kerre gördüm ki, żaʿfı żaʿf olup ḳuvāsına ol ḳadar żaʿf-ṭārī ve meşāʿir-i idrāk ü iḥsāsdan bir mertebe ʿārī olmış ki taʿbīr olunmaz evlād u aḥfādı yanına cemʿ olup mezbūrı iclās itmişler beni görüp eyitdi: Nesebüñi beyān eyle ben eyitdüm ʿAbdu'r-raḥmān ibn ʿAvf İbn Abd İbn Ḥāriṣ İbn Zühre'yim eyitdi: Saña bir nesne müjde ideyim ki ticāretden vücūh ile ercaḥ u evlā ola Allāh Teʿālā Ḥażret'i sizüñ ḳavminizden geçen ay bir vücūd-ı melek-sāyi felek-fersāyı peyġamber idüp cümle ḫalḳdan añı tafḍīl ve aña bir kitāb-ı müsteṭāb-ı miskīn-niḳāb ve ḫiṭāb-ı bī-irtiyāb-ı pür-ṣavāb-ı tenzīl idüp **نهى عن عبادة الأصنام وأمر بالدعوة إلى الإسلام**[489]ider ṣordum ki bu ẕikr itdügüñüz nebī ḳanḳı ḳabīleden baʿṣ olunmışdur didi ki Benī Hāşim'den ve daḫı siz ol ẕāt-ı ʿālī-saʿādet ḥālinüñ ḫāli ve ṭālib-i ṭulūʿ-ı ʿāfitāb-ı ʿizzet ü iḳbāli siz Ey ʿAbdu'r-raḥmān tīz ol seferden rücūʿ ve ḳufūl ol Resūl-ı saʿādet-vūsuluñ daʿvetini ḳabul idüp kelāmını taṣdīḳ

[486] Hażretlerinden F: -H.
[487] raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh H: -F.
[488] gitmişdüm F: gitmiş idim H.
[489] Putlara ibadet etmekten neyh edildi ve İslama davet etmekle emr olundu.

ve peyāmını taḥkīḳ eyle tā ki tāk-ı merāmını būstān-ı ḥuṣūlde inbāt ve ol Nebiyy-i nebīh-i[96b]bī-şebīhin ẕimmet-i ʿālī-himmet-i nihmetinde ḥuḳūḳ-ı ʿubūdiyyet iṯbāt idesün ve bu bir ḳāç beyti benden aña īṣāl it didi.

Şiʿr[490]:

أشهد بالله ذي المعالي وفالق الليل بالصباح[491]

أشهد بالله رب موسى أمك أرسلت بالبطاح

فكن شفيعي إلى بابمليك يدعو البرايا إلى الصلاح

Neṯr: Ben daḫı kemāl-i istiʿcāl ile meṣāliḥimi ikmāl idüp Mekke-i Mükerreme'den ṭarafa isrāʿ itdüm çünki ol beyt-i kerīme yetişdüm. **Ḥażret-i Ebū Bekr Ṣıddīḳ'a** mülāḳī oldum. Ol pīr-i rūşen żamīrüñ kelām-ı ṣıdḳ-encām-ı pür-teʾṯīrini naḳl itdüm. Ol Ṣıddīḳ-ı saʿādet-rehber ve yār-ı saʿādet-medārı ekber sümʿa vü riyādan dūr kelām-ı beşāret-encām pīr-i meẕkūrı avīze-i gūş-ı hūş itdükde belī **Allāh Teʿālā Ḥażret'i Muḥammed bin ʿAbdu'llah rütbe-i risālete** īṣāl ve ʿibādına baʿṯ ü irsāl itdi. Ḥużūr-ı şāṭiʿü'n-nūrına var didi. Ḥażret ḫāne-i Ḫādice'de imiş ol maḳām-ı ʿālī-şān-ı saʿādet-nişāna varup istiʾẕān istedüm çünki ḫāber-i izin ile üẕnüm müşerref oldı ḫāk-pā-yı kimyā-yı sāyīleri ile iktiḥāl ve taḳbīl-i bisāṭ-ı saʿādet-menāṭ-ı sipihr-i inbisāṭları saʿādetine ittiṣāl itdüm çünki inżār-ı saʿādet-[97a]āṯārları baña taʿalluḳ itmekle ẕirve-i cibāl-i ʿizz ü iḳbālataḳallī vü teselluḳ itdüm. Kemāl-i luṭf ve iḥsānlarından tebessüm ve nesāyım-ı iltifāt-ı bī-ġāyāt-ı münticü'l-murādātları gülşen-i āmāl-i būstān meʾārib-i bālime tenessüm idüp ber-vech-i mülāṭafa buyurdılar ki bir vech gördüm ki andan ḫayr ümmīd

---

[490] şiʿr H: -F.

[491] Geceyi açan Yüceler sahibi Allaha şahadet ederim ki,
Musa'nın Rabbi olan Allah'a şahadet ederim ki
Sen Mekke vadisinde bir elçi olarak gönderilmişsin
Mahlukatı iyiliğe çağıran melikin kapısında benim şefaatçim ol.

iderüm ben eyitdim ki: Ol buyırulan rūy-ı meymenet-būyı ey saʿādet-mend-i saʿādet-ḫūy kimün rūyıdır buyurdılar ki bir kimesnenüñ rūyidür ki, ya bize hediyye getüre veyā kimesnenüñ irsāl itdügi ḫayır ḫaberi īṣāl idüp yitüre. Ey ʿAbdu'r-raḥmān ol ḫaberi bize īṣāl eyle ki añı saña pīr-i Ḫimyeri teḥmīl itmişdi. Ve buyurdılar ki bilmiş ol ki ol pīr mü´minlerüñ ḥavāṣındandur ʿAbdu'r-raḥmān eyidür: Ol ḥalde ben daḫı şeref-i İslām'la teşerrüfe mühtedī ve ridā-yi dīn lāzımü'l-iḳrām ile mürtedi olup şehd-i kelime-i şahādet ile raṭbü'l-lisān ve ʿaẕbü'l-beyān oldum. Ol pīr taḥmīl itdügi şiʿri inşād ü tavṣīt itdügi ḫaberi īṣāl ile istisʿād itdüm. Buyurdılar ki, **برب مؤمن بي وما رآني** yaʿnī nice kimesneler baña īmān götürürler ḥālbuki rā´id-i naẓarları benüm şekl-dil-āvīzüm müşāhedesine irmemiş ve būy-ı rū´yet-ı rūy-ı leṭāfet ḥūbım cevf-i ḫāne-i dīdelerine girmemişdür. **ومصدق بي وما أدرك زماني**[97b]Yaʿnī nice kimesneler beni taṣdīḳ ve risāletim emrini taḥkīḳ iderler daḫı ʿahd-ı hümāyūn ve zamān-ı meymenet-makrūnıma irişmiş degül iken diyü buyurdılar. **أولئك حقا إخواني** yaʿnī taḥḳiḳan anlar benüm gerçekden ḳarındaşlarımdur. Ol ḫālıḳ-ı kār-sāz dānende-i āşikār u rāz olan pādişāh-ı bende-nüvāz-ı bī-enbāz Ḥażret'inüñ sāḥa-yi bī-mesāḥa-i kerem ü semāḥasına rūy-ı niyāz-ı kemāl iftiḳār-ı iʿvāz ile vażʿ olunup dest-i taẓarruʿ-ı dirāz ve eyādi-i ricā bāz ḳalınur ki biz ʿibād-ı kerīm-i muʿtād meẕellet-nihād ve bende-gān u bī-nām ü nişān-ı şāmi'lü'l-iḥṣān ve'l-irfād ḳullarını telāṭum-ı emvāc-ı biḥār-ı bī-kenār luṭf u cūd ve tezāḥüm efvāc-ı ḳaṭarāt-ı bārān-ı iḥsān keẕīrü'l-cūdundan bir ḳaṭre erzānı buyurup ol dürre-i tāc-ı pür-ibtihāc-ı nübüvvet ve sirāc-ı vahhāc-ı fütüvvet Ḥażret'inüñ müşāhede-i cemāl-i bā-kemāl pāk u muṭālaʿa-i rūy-ı bedīʿü'l-miẕāl-i saʿādet-nākından maḥrūm ve zamān-ı saʿādet-iḳtirānına irişdügümüz muḳarrer ü maʿlūm iken **الحمد لله سبحانه**[492] ẕimār-ı bī-simār-ı īmān-ı dīn-i

[492] Noksanlıklardan münezzeh olan Allaha hamd olsun

lāzımü’l-ḳabūl ve’l-ʿizʿanundan ictinā ve mevā´id-i fevā´idi şerʿ-i ṭayyibü’l-aṣli’l- ve’l-ferʿden iḳtinā itdügümüz cihetinden **أولئك حقا إخواني**[493][98a]Nüvīd-i saʿīd-i pür-te´yīdi mevā’idünden behre-bīn ve ol kelām-ı le´āli intiẓām fevā´idinden ḫoşe-çīn ü rīz u güzīn eyleye **آمين بالنبي الأمين**[494]

Ve yine mervīdür ki İbn Mesʿūd Ḥażretleri raḍıya’llāhu[495] ʿanh buyurmışlar ki bir gün Seyyidü’l-beşer ve İmam-ı rūz-ı maḥşer ḥażretlerinüñ ḫak-pā-yı şerīflerine mücāvir olduġım ḥālde kemāl-i ẕevḳ ile Ṣafā’ya çıḳdum, gördüm müşrikīnden bir ālāy-ı melāʿīn ol mevżıʿda ictimāʿ itmişler. Ebū Cehil didükleri melʿūn daḫı miyānlarında ṭurur ve anda bir ṣanemleri daḫı var ki aña ʿibādet iderler idi. Ḥażret bī-ḫavf ü hırās ol mecmaʿ-ı nās ü mevḳif-i aṣḥāb-ı ednās olan mevżıʿa gelüp buyurdılar ki, ey ṭa´ife-i Ḳureyş dehānıñuzı çirk-ı şirkden pāk ü taṭhīr ve ḳalbiñüzi nūr-ı bī-fütūr-ı İslām ile tenvīr idüp ṭarīḳ-i tevḥīdi benden taʿallüm ve ṣıdḳ-ı ḫulūṣ ile kelime-i celīle-i **لا إله إلا الله**[496]tekellüm idün Velīd bin Muġīre ol Cenāb-ı vācibü’t-tebcīl’i taḫcīl ile re´s-i āṣḥāb-ı ḍalāl olduġını tescīl ve laʿnet-i ḫüdā nüzūlünü taʿcīl ḳaṣd idüp Ebū Cehil’e didi ki: İster misün ki Muḥammed’i ḫacel ü şerm-sār idem. Ebū Cehil daḫı yemīn virüp ilḥāḥ itdi. Velīd daḫı ol ṣanemi tavḳ-i laʿnet gibi gerdānına āvīḫte idüp eyitdi: **“Yā Muḥammed**[98b]sen dirsün ki benüm Rabbüm baña ḥablü’l-verīdden yaḳīndür işte benüm Rabbim gerdanımda ḳanı senüñ Rabbıñı daḫı göster görelim” didi. Ve ol ṣanemi yire ḳoyup cümle Ḳureyş aña secde idüp münācāta āġāz itdiler ki ey bizüm maʿbūd ve mescūdumuz bize iʿānet ü imdāduñ dirīġ ve kelāmımuzı durūġ eyleme. **Muḥammed’i** ḳatilde bize yārī idüp pertev-i envār ʿizz ü nāmūsımuzı bī-furūġ eyleme, didiler. Derūn-ı

[493] Onlar gerçek anlamda benim kardeşlerimdir.
[494] Emin olan peygamberin hatırına amin
[495] Teʿālā H: -F.
[496] Allahtan başka gerçek İlah yoktur

ṣanemden mānend-i āvāz-ı nā-sāz ḫar belki naʿīḳ-i ġurābdan ṣad mertebe bed-ter bir ṣavt-ı aḳbāḥ u enker geldi. Bir ḳāç kelām-ı manẓūm-ı ġayr-ı mehẓūm inşād itdi. Maẕmūn-ı şāmit-i maḳrūnı Ḥażret-i Resūl-i lāzımü'l-ikrāmı ve dīn-i İslām'ı ve müslimīn ü mü´minīni ve aṣḥāb-ı dīn ve ehl-i yaḳīni ẕemm u ḳadḥ itdi. Ṣanem ol ebyātı ḳırā´ata şurūʿ itdi**Ḥażret-i Resūl** ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem saʿādet ile dönüp gitdi. İbn Mesʿūd raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhumābuyururlar ki ben daḫı eṣer-i saʿādet-eṣerlerine iḳtifā itdüm. Ve eyitdim: **Yā Resūla'llāh** semʿ-i şerīfe vāṣıl oldı mı? Bu ṣanem ne herze söyler? Buyurdılar ki, belī işitdüm Yā İbn Mesʿūd bu āvāzuñ ṣāḥībi derūn-ı evṣānda şeyṭāndur ki enbiyāyı aġva ve benī Ādemi ḳatl-i enbiyāya taḥrīż ü iġvā ider ve hīçbir **[99a]**şeyṭān enbiyā ḥaḳḳında zebān-ı ṭaʿnı bāz ve lisān-ı şetīmi dirāz itmez illa'llāhu Teʿālā Ḥażret'i ol şeyṭānıda ol taḳrībleʿan-ḳarībin tedmīr ider diyü buyurdılar iki üç giceden ṣoñra bir gice Ḥażret'iñ Ḥużūr-ı ṣāṭıʿü'n-nūrunda oturmışidüm nāgāh bir kimesne gelüp **es-selāmu ʿaleyke Yā Muḥammed** didi āvāzı meşmūʿımuz oldı **lākin** cüssesi manẓūrımuz olmadı. **Resūl Ḥażret'i** buyurdılar ki melā´ikeden misün? Cevāb virdi ki yoḳ. Buyurdılar ki cinnīlerden misün? Didi ki belī. Buyurdılar ki ne maṣlaḥata gelmişsündür. Didi ki ben ġāyib idim bugün baña ḫaber virdiler ki Meşʿār, Ḥażret-i risālet-me´ābıñuzı ẕemm u ḳadḥı müşʿir cevāb ile ḳatlini icāb itmiş ben anı tecessüs ü tefaḥḥüṣde mübālaġa idüp bulmaġıla çoḳ saʿy itdüm Ṣafā'ya ḳarīb yirde buldum ve şimşīr-i ateş-te´ṣīr-i İslām ile helāk ve cenāb-ı refī´ü'ş-şānıñuzuñ sāḥa-ı ʿırżını ol melʿūnuñ ḫass ü ḫāṣāk taʿarrużundan pāk itdüm yarın inşa'a'llāhu Teʿālā iḫvān-ı ṣafāyla yine Ṣafā'yı ḳudūm-ı saʿādet-rüsūmüñüz ile teşrīf buyurun inşā'a'llāhu Teʿālā sebeb-i inşirāḥ-ı ḫāṭır ve bāʿiṣ-ı nüzhet-i bāṭın u ẓāhir olacaḳ umūrsemʿ-i şerīfe murūr ide didi. **Resūl** ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem buyurdılar ki, ismin nedür Semḥīḥ

daḫı cevāb virdükden ṣoñra **Resūlü'llāh[99b]**ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem buyurdılar ki ister misün ki saña bundan rāciḥnām vażʿ idem. Didi ki: Nola. Buyurdılar ki, senüñ nāmuñ ʿAbdu'llāh olsun, andan ṣoñra gitdi. İbn Mes´ūd Ḥażretleri buyurdılar ki ʿabede-i eṣnām ve ʿanede-i kefere-i liyāmuñ iftiżāḥı ve ḥilye-i ḳabūlden ʿāṭıl olan dīn-i bāṭıllarınuñ fesādı ittiżāḥı ḳaçan ola diyü intiẓār cān-ı ʿazīzime kār idüp ol şeb-i tārda şeb-i zinde-vār ve mutaraṣṣıd-ı elṭāf-ı perverdigār oldum. Çünki sulṭān-ı çār bāliş-i çerḫ-i devvār olan mihr-i tābdār ceyş-i saʿādet-kīş-i envār ile siyāhı seyyāhı leyl-i ṭavīlü'l-ẕeyli feṭḥ ü tesḫīre meyl idüp āṯār-ı ṣubḥ-ı ṣādıḳ ile meġārib ü meşāriḳi müstenīr oldı. **Ḥażret-i risālet-penāha** hem-rāh olup ol cemiʿ-i güm-rāh ṣavbine teveccüh itdük yine Ṣafā'dan ṭaşra çıḳup aṣḥāb-ı işrākı anda müctemiʿ bulduḳ. Ḥażret ol zümrenüñ miyānına gelüp buyurdılar ki yā maʿşer-i Ḳureyş **قولوا لا إله إلا الله**[497]Ḳureyş ḳalḳup yine ol veṯen-i müstehcen ve ṣanem-i ġayr-ı mustaḥsen öñünde secde itdiler ve yine münācāt ü ʿarż-ı ḥācāta āġāz idüp tażarruʿ u zārī meslekine cārī oldılar. Ḥażret-i ʿālī-rütbetüñ ḫāṭır-ı āgāh-ı pür-intibāhlarına **[100a]**ġubār-ı iştibāh rāh bulup āyā yine sünen-i sābıḳ üzre cevf-i ṣanemden şeyṭān herze vü heẕeyān söyleye deyüp nevʿ-i tereddüd buyurduḳlarında nāgāh derūn-ı ṣanemden

Beyt:

انا عبد الله وابن الهيعرانا قتلت ذا الفجور مشعرا[498]

بسمّة نبينا المطهرا بنبينا بسمّته المطهرا

[497] Allah'tan başka ilah yoktur, deyiniz.

[498] Ben Allah'ın kuluyum ve Hey'erâ oğluyum
Fısk u fücur sahibini öldürdüm

Tertemiz peygamberimizin tebessümü ile
Peygamberimizin tertemiz tebessümü ile

diyü āvāz geldi. Çünki müşrikler maʿbūdları olan ṣanemden bu maḳūle ṣavt ile ümmīdleri fevt oldı. De´b-i edebden ḫāric ve aḳṣā-i merātib-i fesāda ʿāric nā-sezā düşnām itdiler ve didiler ki hīç senden muḳaddem Ṣafā'da Ḫudā'ya ʿibādet itmek vāḳıʿ olmamışdur **Muḥammed'ün** siḥri sende eṯer itmiş ol gün endāmlarına farṭ-i ġażab ile lerze ve zebān-ı ḳabāḥat-ʿunvānlarına herze ʿārıż olup muḳaddemāt-ı ẕemm ü ḳadḥini icrā itdügüñ ṣaḫṣı medḥ ü ıṭrā idersüñ diyü ol ṣanemi zemīne çaldılar ve mānend-i ḫurd-ı ḫaşḫāş itmekle ġayẓ-ı derūn şe´āmet-maḳrūnlarını fāş ve ḫuṭūṭ-ı ḥuẕūẕ-ı ṣabr ü ārāmlaruñı ṣaḥīfe-i ḫāṭırlaruñdan tırāş itdiler. Bi-fażli'llāhi Teʿālā müşriklerüñ bütlerini ṣındı andan dest-i ẓulm ü ʿudvānı ol sulṭān-ı ʿālī-şāna dırāz ve dehen-ı müstaḳbiḥ ü müstehcenlerini bāz idüp cebīn-i mübīn-i saʿādet-ḳarīnini cerḥa iḳdām **[100b]**ve ol Nebiyy-i nebīh-i lāzımü'l-ikrām Ḥażretine iṭāle-i lisān mertebesine vażʿ-ı iḳdām idüp ol surḫ-rūy-ı bezm-i risālet Ḥażret'inüñ cebhe-i pür-nūr-ı saʿādet-meşḥūnlarını pür-ḫūn itdiler. Añı gördiler ki, bir pīr-i tīre-żamīr-i sāl-ḫūrda ve bir şeyḫ-i necdī-ṣıfat-ı pejmürde dest-i nikbet-i peyvestinde bir rumḥ-ı sināndār ile ẓāhir ü aşikār olup "Ey maʿşer-i Ḳureyş işitdüm ki Muḥammed dīn-i ābā vü ecdādıñuzı hedme ṭālib ve her vechle size ġālib olmış añı baña gösterüñ ta ki bu ʿaṣāyı şikemine urup helāk ideyüm." diyüp ol meẕmūm her dānī vü ḳāṣī olan merd-i mürdār-ı ʿāṣī ʿaṣāsını refʿ itdükde bi-irādeti'llāhi Teʿālā ḳolu kurudu ve ʿavn-ı İlāhī ve ṣavn-ı nā-mütenāhī ol Ḥażret-i ʿālī-rütbeti anuñ mażarratından ḥıfẓ idüp ḳorudı.

Ve yine Muġīre bin Şuʿbe'den raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh[499] mervīdür ki buyurmışlar ki, Ḥażret'iñ biʿṣeti zamānuñda ṣalla'llāhu Teʿālā[500] ʿaleyhi ve sellem tüccārdan bir ṭā´ife ile Ṭā´if'den İskenderiye'ye gitdüm, anda bir usḳūf var idi ki, envāʿ-

[499] raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh H: -F.
[500] Teʿālā H: -F.

ı ʿibādāta mütemeḫḫiż olup riyāż-ı riyāżetde āb-ı ʿibādet ile neşv ü nemā bulmaġın çehre-i zerd-i pür-derd-i ġam perverdi zaʿferān-endūd ve ḫāne-i dil-i bī-ġışş u ġilli āteş-derūn-ı diger-gūnundan ṣuʿūd iden duḫān-ı ġumūm u aḫzān ile pür-dūd kār u kirdārı rukūʿ ü sücūd ve ecvāf-ı [101a]leyālīde ʿādet-i bā-saʿādeti terk-i hücūʿ u hücūd idi āh ü nāle ile cismi nāle dönmüş idi ve āteş-i ʿışḳ-ı Ḫudā iḫtirāḳından şemʿ-i cemʿ-i cemāli sönmiş idi. Mūyeden mūye benzemiş bedeni nāleden nāle dönmiş idi.

Neṯr: Enfās-ı nefīse-i müsteṭābesi ḥaṣtalara timār ve edʿiye-i laṭīfe-i müstecābesi sebeb-i ḫalāṣ-ı bīmār idi.

Beyt: Bir ʿaceb darü'ş-şifādür kūy-ı yār

Ḫasta varan mübtelāsı ḫūş gelür

Neṯr: Feḥvāsınca ḳāfilemüzde olan ḫasta vü mecrūḥları vech-i meşrūḥ üzre merāhim-i merāḥim-i vāfiresinden ʿilāc içün ṣavmaʿasına alup gitdiler ben daḫı bile varup

الكلام يجر الكلام[501]vefḳince enbiyā-yı kirām'da ʿaleyhimü's-selām henūz baʿṯ olınmamış peyġamber var mıdur deyü istifsār itdüm. Didi ki bir dānesi henūz bāḳīdürol Ḫātemü'l-enbiyādür Ḥażret-i Īsā ile anuñ mā-beyninde çoḳ zamān yoḳdur ḳāmeti ne dirāz ve ne kūtāh levni ne beyāż ü ne siyāh ʿayn-ı ʿināyet-i İlāhiyye olan çeşm-i bī-miṯālinüñ beyāżı ḥumrete māʾil ve mūy-ı ebrū-yı ġāliye būyı pür-çīn olmaġın girīhleri baṣar-ı ṣaʿādet-eṯerlerine nevʿān ḥā'il-i şimşīr-i āteş-teṯīri gerdenünde ḥamā'il-i ġazā vü cihāda bir mertebede māʾil ki ol ḫuṣūṣda iḫtiyārı zāʾil ḳıtāle bi'ẕ-ẕāt mübāşir āṣḥāb ü āḥbābı ile ḥüsn ü ḫulḳ üzre muʿāşir āṣḥābı anuñ yolına ḫānumānlarını fedā ve cān-şīrīnlerini ol ḫüsrev-i serīr-i risālet yoluna [101b]ṣamṣām-ı aʿdāya ġıdā iderler idi ve añı veled ü vālideynden ziyāde severler bir ḥaremden bir ḥareme rıḥlet ü muhāceret iderler bir arż-ı

[501] Söz sözü çeker

ġayr-ı ẕī- zerʿde ḥāṣıl olur **Ḥażret-i İbrāhim** dīnine mütābaʿat ḳılur. Muġīre eyidür: Ol usḳūfa didüm ki dāḫı baʿżı evṣāfın beyān eyle. Beline izār kuşana ve sā´ir enbiyānuñ nübüvveti ṭevā´if-i muʿayyeneye maḫṣūṣ anuñ risāleti kāffe-i enām ve ʿamme-i ḫavāṣṣ u ʿavāmma olduġı muṣarraḥ u manṣūṣ ola ve cümle yer yüzi buña mescīd ola ve ṣu bulmaduġı yirde teyemmüm ide anuñıla namāz ḳıla diyüp sözini temām itdi. **Muġīre** eyidür: Bundan ṣoñra İskenderiyye'de her kenīseye ki vardum her usḳūfdan ki **Muḥammed'iñ** ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ṣıfātını sü´āl itdüm. Cümle didükleri evṣāfı ḫāṭırıma aldum **baʿde** Medīne'ye mürācaʿat itdükde ḥużūr-ı şerīflerinde ḥikāyet itdüm. Ḥażret bu ḥikāyetden fevḳe'l-melḥūẓ maḥẓūẓ oldılar ve isterler idi ki Aṣḥāb-ı kirām bu ḥikāyātı istimāʿ ideler.

Ve yine emirü'l-mü'minīn ʿÖmer raḍıya'llāhu Teʿālā[502] ʿanh buyurdılar ki bir gün Ebū Cehil ve Şeybe ile oturmuşdım nagāh Ebū Cehil ayaġ üzre ḳalḳdı ve ṣavt-ı nā-sāzı ile ḫuṭbeye āġāz itdi ve didi ki: Ey maʿşer-i Ḳureyş **Muḥammed** sizüñ ʿibādet itdügüñüz butlara söger **[102a]**kendü ve Ḫudā'sını över ve sizi sefeh ü cünūna nisbet ve dā´imā ẕemm ü ḳadḥiñüzi ittiḫāẕ-ı meṣūbet ve ʿadd-ı ḥısbet ider daḫı iʿtiḳād ider ki küfr üzre fevt olan vālide ve vālid cehennemde mü´ebbed ü ḫālid olup mānend-i berk-i ḫazān çāh-ı cahīme rīzān ola **Muḥammed'i** her kim ki ḳatl ide yüz ʿaded ḳırmızı tüylü ve yüz ʿaded siyāh tüylü deve vireyim hemān ḫaber-i mevtini istimāʿ itdügüm gibi tüyü ile duran teslīm ve dāḫı envāʿ-ı taʿẓīm ü tekrīm levāzımını taḳdīm ideyim ve bin uḳiyye temġāyı ḫulūṣ ile ve sīm nuḳre vesīm daḫı vireyim didi. **Ḥażret-i ʿÖmer** raḍıya'llahu Teʿālā ʿanh eyidür: Ben yirimden ḳalḳup eyitdüm: Yā Ebe'l-ḥakem bu didügüñ söz ṣaḥīḥ midür? Gerçekden virür misün? Ebū Cehil eyitdi: Kelāmum şevā´ib-i meʿāyib-i

[502]Teʿālā H: -F.

kiẕb ü durūġdan ʿārī ve ṣünen-i ṣıdḳ ü sedād üzre cārīdür ve şöyle ẓann olunmasın ki edāsında teʾẖīr ü tesvīf ve baʿżı şurūṭ u ḳuyūda taʿlīḳ ü tevḳīf idüp iḥtimāl-i nesā ile leʿallü ʿaṣā diyerek ṣubḥ ü mesā geçürem. Ben daḫı eyitdüm: Lāt ü ʿUzzā ḥaḳḳı içün bu kār-ı düş-vārı ben ideyüm ve murād idindü güñ yola gideyim. Ebū Cehil kemāl-i surūr-ı ḥubūr ile elümi elüne alup beni Kaʿbe-i Mükerreme'ye iletdi ve Hubel nām reʾs-i eṣnāmı bu ḫuṣūṣa [102b]işhād itdi. Hubel beyān itdügümüz üzre egerçi bir mecʿūl ü menḥūd neşr ü naḫtla menʿūş ṭaş idi lākin aṣḥāb-ı kīn olan müşrikīn ḳātında bütlere baş idi. Her ḳaçan bir ʿaẕīmü'l-ḫaṭar sefer veyā ḫaṣımla muḳābele vü muḳātele veyā bir ṣulḥ yā ṣalāḥ veyā bir muʿteddün bih ʿaḳd-ı nikāḥ olunsa ol Hubel'üñ öñüne varırlar idi ve anuñla meşveret iderler idi. Ve ḳarār-ı reʾyleri ne ise añı güvāh iderler idi. Ben daḫı şimşīrimi boynıma ḥamāʾil idüp **Resūlü'llāh** ṭalebine gitdüm.Nāgāh eṣnā-i rāhda bi-ḥikmeti'llāh gördüm bir yaşar bir buzāġı ḳatl olınmış yatur bir miḳtār ṭurdım ki ṭā ʿālem-i ġaybdan ne ẓuhūr ider görem añı gördüm ki, o ʿicl-i maḳtūluñ derūnuñdan bir ṣadā peydā oldı. Mażmūnı bu ki feṭḥ-i firūzīyi müştemil ʿaceb vaż-ı maʿḳūl ve fiʿl-i maḳbūl ve saʿy-ı meşkūr ve ʿamel-i mebrūrdür ki bir kimesne āvāz-ı bülend ve lisān-ı faṣīḥ-i bī-mānend ile ḫalḳ-ı ʿālemi ve evlād-ı Benī Ādemī daʿvet ider ki, şehādet ideler Allāh Teʿālā Ḥażret'i vāḥīd-i bī-naẓīr ve Pādişāh-ı bī-vezīr olup Muḥammed anuñ tāc-ı pür-ibtihācı risālet ile mükellel ve daʿvā-i ṣıdḳ-iḥtivā-ı nübüvveti edille-i ʿaḳliyye ve naḳliyye ile müberhen ü müdellel peyġamberi olduġına bu ḫūb ṣadāyı ve laṭīf edāyı istimāʿ itdügüm gibi eyitdüm: Bu baña taʿriż ve Ḥażret-i risālet-penāha [103a]gezend irişdürmemege taḥrīż ancaḳ didüm. Baʿde yine yolda bir sürü aġnāma rāst geldüm. Ḳaṭīʿa-ı aġnāmdan daḫı bir āvāz geldi ki, gūsālenüñ cevfinden gelen ṣadānuñ ʿaynı. Kendü kendüme eyitdüm: Va'llāhi iḥtimāl degüldür ki bu ṣadādan murād benden ġayrı

bir ferd ola. Oradan daḫı gitdükde bir ṣaneme yetişdüm. Nāmı Żamād idi. Ol ṣanemüñ derūnından hātif āvāz idüp şöyle didi.

Naẓm:

ترك الضماد وكان يعبد وحده بعد الصلوة على النبي محمدٍ[503]

أن الذي ورث النبوة والهدى بعد ابن مريم من قريش مهتدٍ

سيقول من عبد الضماد ومثله ليت الضماد و مثله لم يعبد

فاصبر أبا حفص فإنك امرئ يأتيك عز بعد غربتي عد

لا تعجلنَّ فأنت ناصر دينه حقًا يقينًا باللسان وباليد

Neṯr: Bu ebyātı istimāʿ itdükden ṣoñra ʿilme'l-yaḳīn bildüm ki bu kelimātdan murād benden ġayrı degüldür hemşīrem evine geldüm. Ḥabbāb bin el-Eret orada idi, zevci olan Saʿīd bin Zeyd daḫı hem-çünān çünki beni gördiler şimşīrimi ḥamā´il idünmişim ḫavf itdiler ḳorḳmañ didüm. Ḥabbāb baña eyitdi: "Ey ʿÖmer İslam'a gel" āb-ı raḥmet ḳalbime seyelān itdi [103b]ve derūn-ı ḥaḳḳāniyyet meşḥūnum dīn-i İslām'a meyelān itdi. Fu´ādum ḥaḳḳa ḳā´il oldı gerd-i keder göñlümden zā´il oldı. Āb ṭaleb itdüm, āb-dest aldum peyġamber ḳanda oldūġın ṣordum. Erḳam bin el-Erḳam ḫānesindedür didiler.Anda vardum ḫurūc-ı Resūl ḥaḳḳı içün bābı daḳḳ itdüm Ḥażret-i Ḥamza ṭaşra

[503] Daha önce sadece kendisine ibadet edilirken Damâd terk edildi
Peygamber olan Hz. Muhammed'e salattan sonra

O ki, hidayet ve nübüvvete vâris olmuştur
Meryem oğlundan sonra, Kureyş'ten muhtedi odur

Damâd ve benzerine ibadet edenler diyecekler ki
Keşke Damâd ve benzerine ibadet edilmeseydi

Sabret Ey Ebū Hafs zira sen öyle bir kişisin ki
Benden ayrıldıktan sonra sana izzet gelecek

Sakın acele davranma zira sen onun dinine yardımcısın
İnanarak ve gerçek manada hem elinle hem dilinle

çıḳdı çünki ol ʿamm-ı maḳbūlü'ş-şemā́il benüm boynumda şimşīri ḥamā́il gördi benüm üzerime ḥayḳırdı ġāyetde mehīb ve bā-nehīb kimesne idi. Ben daḫı anuñ üzerine ḥayḳırdum. Ḥażret naʿramızı istimāʿ idüp ṭaşra buyurdılar, çünki bizi gördi benüm sırrımı bildi. Buyurdılar ki benüm duʿām senüñ ḥaḳḳında müstecāb oldı "Ey ʿÖmer İslam'a gel". Ben didüm **أشهد أن لا إله إلا الله وأنك رسول الله** diyü şeref-i İslām ile muḥallā ve āyīne-i sīne-i bī-kīne-i ṣafā-āyīnim jengār-ı kederden mücellā olup ol Ḥażret-i cennāt-ı ḥażretüñ ḥalḳa gibi bāb-ı saʿādet-méābına lāzım ve miṣāl-i ʿizz u iḳbāl ḥarem-ı pür-kerem-i seyyid-i sādāt-ı ʿālemīñ ḥarīm-i ḥaremine mülāzım oldum diyü buyurdılar. Aṣḥāb-ı ʿuḳūl ü efhām ve erbāb-ı nühā vü aḫlām ḳatında **كالشمس في أوقات الهواجر**[504] rūşen ü ẓāhirdür ki, hiç bunuñ mānend-i aḫẕ-ı iʿtibār idicek emr-i ʿucāb ve hīç buña şebīh maḥall-i istiʿcāb olmaz ki **Ḥażret-i ʿÖmer** gibi mebāni-i devlet-i [104a]pür-ṣavlet Ḫudādādı mānend-i sebʿ-i şidād kemāl-i istiḥḳām-ı iştidād ve esās-ı ḳuvvet ü ḳudret māderzādı nihāyetde ṣıḥḥat ü sedād üzre olup bir ṣadme ile dīvār-ı üstüvārı hedme ḳādir miyān aḳrānuñda naẓīri nādir şekīmesi şedīd ḥüsām-ı intiḳāmı ḥadīd dīnüñde kemāl-i ṣalābeti menḳūl ve riʿāyet-i merāsim-āyīnüñde şöhreti muḫayyīr-i ʿuḳūl kimesne ol Ḥażret-i risālet-rütbetüñ vücūd-ı fāyiżü'l-ḫayr ve'l-cūdlarını şerer-i żarar ile iʿdām ü ibāde ḳaṣdını irāde idüp bu ḫuṣūṣda ḫizām-ı cezmi miyān-ı cāna şedd ve bunı ḥisbet ü ʿibādet ʿadd idüp şimşīrini mānend-i ḥamā́il dūşuna taʿlīḳ ve ol Seyyid-i eyyed-i Celīlü'ş-şāna güzend irişdürmegi tamām taḥḳīḳ idüp gitmiş iken rūy-ı dil-cūsını müşāhede itmek ile bir ān-ı ġayr-ı münḳasımda ʿurve-i ʿazameti münfeṣım ve mādde-i ḥādde-i niyyet ü irādeti münḥasim olup bunca yıllıḳ dīn-i ḳadīmi terk ve dest-i irādeti

[504] Öğlen ortasındaki güneş gibi

dāmen-i ʿubūdiyyetine berk ide.**الحمد لله على نعمه الوافرة والشكر له على الآلاءِ المتكاثرة**[505]**Ḥażret-i ʿÖmer**eyidür: Ḥażret'üñ aṣḥābı benüm İslāmımdan mesrūr oldılar. Ol gün benüm ile ḳırḳ kimesne Müslümān olmış ve bu āyet-i kerīme nāzil oldı ki **يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ**[506],[507]ben eyitdim: Yā Resūla'llāh **[104b]**şimden ṣoñra saʿādet u iḳbāl ile kemīn-i kevnden ẓuhūr ü burūz ve iẓhār-ı didār-ı saʿādet-medār-ı ʿālem-fürūz buyurulup terk-i iḫtiyār-ı iḫtifā vü istitār buyurulursa münāsibdür ẓann iderüm zirā zümre-i müşrikīn ve fırḳa-i aṣḥāb-ı kīn min baʿd mekān-ı ʿacz ü nā-tüvānda mekīn olup īṣāl-i żarara ḳudretleri yoḳdur didi. Daḫı ṭaşra buyurdılar. Tekbīr itdük refʿ-i ṣavtıla müşrikler istimāʿ itdiler ve Ḥażret Mekke-i Mükerreme'yi ṭavāf buyurdılar andan ṣoñra müşrikīnden birer ikişer laʿīn ile muḳābele itdüm. Tā Ḫudā-yı Müteʿāl dīnimüz ġālib itdi diyü buyurdılar.

Yine Süfyān-ı Hüzelī'den mervīdür ki raḍıya'llahu Teʿālā ʿanh buyurmışlar bir gün bir ḳāfile ile Şām-ı cennet-meşām yolına giderdük zamān-ı ṣubḥda bir miḳdār ḫˇāb itmek içün eṣnā-i rāhda bir cāy-gāhda nüzūl itdük nāgāh anı gördük ki bir şaḫṣ-ı esb-süvār miyān-ı zemīn ü āsmānda ḳarār idüp dir ki: "Ey dervāze-i çeşmleri perde-i ġaflet ile beste ve mizāc-ı żaʿf-ı imtizāc-ı ḥiss ü ḥareketleri ʿillet-i ḥˇābıla ḫasta olan kimesneler zinhār mütenebbih ü āgāh[508]u bīdār olun ki bāde-i nāb-ı ġaflet ü ḥˇāb ile mest ü ḫarāb olıcaḳ zamān degüldür nūr-ı bī-fütūr-ı Aḥmed **[105a]**suṭūʿ u ẓuhūr itdi ve ẓalām-ı ġamām-ı cehl ü ḍalāl zā´il olup gitdi ve cinnīler cümle ṭard ü ibʿād ve recm ü īḳād olındılar." didi. Cümlemüz vufūr-ı şecāʿat ile ārāste kimesneler iken bu şaḫṣ-ı süvār mā-beynimüzde muʿtād u maʿhūd olan vażʿa muġāyir ḥāl ile cevv-i semāda ṣadā

[505] Bol nimetlerine karşı Allah'a hamd olsun ve çok nimetlerine karşı Ona şükürler olsun
[506] "Ey peygamber!Sana ve sana tabi olan mü´minlere Allah yeter.",Enfāl, 8/64.
[507] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[508] āgāh H: -F.

ve bu vechle mehīb ü bā-nehīb edā itdügünden perişān ü hırāsān olduḳ. Çünki vaṭanımuza geldük istimāʿ itdük ki Mekke-i Mükerreme'de ʿaẓīm iḫtilāf vāḳıʿ olmış ʿAbdü'l-muṭṭalib evlādından Aḥmed nām bir seyyid-i enām ẓuhūr itmiş.

Ve yine ʿAmr bin Mürre el-Cühenī raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhdan mervīdür ki Eyyām-ı Cāhiliyet'te Ḥacc içün gitmiş ve taḥammül-i meşāḳḳ-ı sefer itmiş idüm. Mekke-i Mükerreme'ye geldükde ʿālem-i ḥˇābda gördüm ki Kaʿbe'den bir nūr ẓuhūr ider āfāḳa işrāḳı şu mertebede ki Yesrib'üñ cibāl ü tilāli ve ikām ü icāmı cümle baña manẓūr olur ol nūr-ı sāṭıʿ ve delīl-i ḳāṭıʿdan bir āvāz-ı bülend ve ṣadā-yı bī-mānendistimāʿ olınur. Maẓmūn-ı saʿādet-maḳrūnı **انفشعت الظلماء وسطع الضياء وبعث خاتم الأنبياء** yaʿnī taḥḳīḳ ẓalām-ı ẓulmet-i dīn ü millet münfeşiʿ olup açıldı ve żiyā-i dīn-i Seyyidü'l-mürselīn suṭūʿ ü ẓuhūr idüp envār-ı aḳmār-āṣār şerʿ-ı şerīf dünyāya ṣaçıldı. [105b]Naṣs-ı niġīn-i dīn ve ḫātem-i nebān-ı enbiyā vü mürselīn olan **Muḥammed Mustafā** ṣalla'llahu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem tāc-ı nübüvvet ile tezyīn olunup daʿvet içün gönderildi. Ve vech-i vecīh-i saʿādet-medārları cānib-i ümmete dönderildi andan ṣoñra bir nūr daḫı ẓāhir oldı. Anuñ daḫı żiyāsı bir mertebedeki Medā´in ü Ḥire'nüñ ḳuṣūr-ı bī-ḳuṣūr baña manẓūr oldı. Ve andan daḫı bir edā-i laṭīfü'l-edā peydā vü hüveydā olup anuñ maẓmūnı bişāret-meşḥūnı **ظهر الإسلام وكسرت الأصنام ووصلت الأرحام** yaʿnī taḥḳīḳan dīn-i İslām ẓuhūr-ı tām bulup cümle eṣnām kesr olunup küffār-ı ḫāk-sāruñ bütleri ṣındı ve bu dīn-i metīn muḳteżāsı üzre erḥām vaṣl olunup ḫıṣma ve ḳavme riʿāyet vācib ü lāzım ve terk iden güm-rāhāṣīm oldı. Bu aḥvālden bīdār olup ḫavf ü bīm ile ḳalbim dü-nīm olup kendü ḳavmime ʿan-ḳarīb miyān-ı ḳabā´ilde bir ḫādiṣe peydā olmaḳ vardür didüm. Çünki bilādıma vardum istimāʿ itdüm ki, Aḥmed nām bir merd-i maḥmūdü'l-aḫlāḳ ve memdūḥü'l-ḫıṣāl baʿṯ ü irsāl olunmış ḥużūr-ı sāṭıʿü'n-nūrına

varup ḫak-pā-yı kimyā-miṣāline rūy-māl itdüm. Rü´yāda müşāhede itdügüm aḥvālden [106a]ḫaber virdüm ve İslām şerefiyle müşerref olup murādıma irdüm didi.

Ve yine mervidür ki bir kimesne Bābil'den Mekke-i Mükerreme'ye gelüp cümle mevāşīsini Ebū Cehil'e ṣatdı. Ebū Cehil ʿillet-i ḫubṯ u cibillet ve maraż-ı fesād-ı dīn u millet müḳteżāsınca deyn-i vācibü'l-edāsını ʿaṭā emrinde mümāṭala idüp ol merd-i ġarībi mekr u firbeti ile cānıñdan biẓār itdi. Merd-i Bābil ṣemeni Ebū Cehil'den aḫẕ ü istifā ġayr-ı ḳābil olduġını baʿde'l-mukābede ve'l-mücāhede müşāhede idicek ṣanādīd-i Ḳureyş ictimāʿ itdükleri maḥalle gelüp eyitdi: "Ki ben bir merd-i ġarīb ve şaḫṣ-ı pür-derd-i keşībüm kürbet-i ġurbet ile ciġerüm ḫūn ve ʿillet-i ḳıllet ile ḥālim diger-gūn olmuşdur. Bahāları derdime devā ve ṣemenleri ile baʿżı ḥācetim revā olmaḳ ümīdine bilmezlik ile Ebū Cehil'e baʿż-ı mevāşī furūḫt itmişdüm. Ḥaḳḳımı virmez ʿarīż ü ṭavīl bukā vü ʿavīl itdügüm cidden kulaġına girmez ṣevb-i ṣevāb-ı bī-ḥisāb ile iltiyāma ṭālib ve ridā-yı rıżā-yı Melik-i Vahhābla mülābeseye rāġib bir kimesne yoḳ mıdur ki, benüm ḥaḳḳımı andan taḫlīṣ ide deyü ḥilye-i hidāyet ü tevfīḳden ʿāṭıl olan Ebū Cehil-i bāṭıl ḫar-ı mümāṭılun ḥālinden şikāyet ve ġarā´ib-i eṭvār-ı nā-hem-vārını ḥikāyet idüp Rabbü'l-ʿizzet ʿilletü'l-ʿāde ve ʿizzet dergāhından[106b]Ol müşterī-i müfterī-imücterīye ricā-yi īṣāl-i niḳāyet itdi. **Ḥażret-i risālet-rütbet** ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem ol mevżıʿa ḳarīb bir maḥalde saʿādet u iḳbāl ile oturmışlar idi. Müşrikīnden baʿżı ol dād-ḫāh-ı kerem-sezāyı istihzā ḳasd idüp "Ey derd-mend-i āvāre dergehi, devā vü çāre ister iseñ bunuñ ẕeyl-i himmetine destiñi ṣar ve āsitānesine var didiler." Ol şaḫṣ-ı ṣīne-ṣāf-ı ḫulūṣ-evṣāfuñ ḫāṭırına kelāmları hezl olmaḳ iḥtimāli cidden ḫuṭūr itmeyüp ol ġarīb **Ḥażret-i risālet-penāhuñ** ḥużūr-ı pür-nūrına ḳarīb olup taḳbīl-i arż ve ḳıṣṣa-i pür-ġuṣṣasını bī-temāmihā ʿarż itdi. Ol Ḥażret-i saʿādet-menziletüñ ḫāṭır-ı āyīne-simātı

ṣayḳal-ı şefḳat ü mihribānı ile mücellā ḳalb-ı ṣafā-ṣıfātı cevāhir-i zevāhir-i re′fet ile muḥallā olup her dād-ḫāḫ-ı sitem-dīdeniñ nem-i dīdesi ile ṣubḥ gibi giribān çaḳ ve her maẓlūm-ı cefā-resīdenüñ derd-i āh ü nāle-i cān-gāhı ile nihāyetde ġam-nāk olmaḳ ʿādet-i kerīme-i ḳādimeleri idi. Kārları bī-kes olanlara kes ve üftādelere dest-gīr ü feryād-res olmaḳ idi. Ẕāt-ı mekārim-āyātı maẓhar-ı luṭf-ı nā-mütenāhī-i İlāhī ve meknūn-ı żamīr-i müstenīr-i ilḥām-peẕīrleri [107a]maḫż-ı ḫayr ve nīk-ḫāhī idi. Binā′en ʿalā ẕalik ʿarīḳ-ı ḥamiyyet-i İslāmiyyeleri nābit ve reg-i merḥamet ü iḥsānları müteḥarrik ü ḥābiż ve saʿādet u iḳbāl ile ol maḥalden ḳā′im u nāḥiḍ oldılar ve ol maẓlūma gel gidelüm bi-izni'llāhi subḥānehu senüñ ḥaḳḳını taḫlīṣ idelüm diyü buyurdılar. Teveccüh-i şerīf buyurduḳda Ḳureyş'den iki kimesneyi Ḥażret'üñ Ebū Cehil ile olıcaḳ muʿāmelesini müşāhede idüp seyrlerin çıḳarmaḳ ümīdine ʿaḳīb-ı maḥmūdü'l-ʿākıbelerince irsāl itdiler. Ḥażret-i ʿālī-rütbet taḫlīṣ-i ḥaḳ içün Ebū Cehil'üñ bābını daḳḳ buyurdılar, kimdür diyü āvāz geldi. Ḥażret buyurdılar,**Muḥammed bin ʿAbdu'llāh'dur,** ṭaşra gel. Ebū Cehil daḫı fi'l-ḥāl bāb-ı nikbet-me′ābını açdı, endāmı lerzān ve metāʿ-ı ṣabr ü ḳarārı erzān çıḳdı. Buyurdılar ki, şu fakirüñ ḥaḳḳını edā eyle. Ve ol daḫı edā ideyin (ʿale'r-reʿsi ve'l-ʿayn) deyüp emr-i ʿālī-ḳadrlarına inḳiyād gösterdi. Buyurdılar ki bi't-temām ḥaḳḳı müsteḥıḳḳına īṣāl itmedin ben buradan gitmem ve ol maẓlūm-ı bed-ḥāl muḥaṣṣalü'l-āmāl olmadın cānib-i āḫāra bir ḫaṭve taḥaṭṭī itmem. Ebū Cehil-i pür-sitīz dāḫı tīz kāḫ-ı nikbet ve sūrāḫ-ı şe′āmet olan virānesine girüp edā-yı meblāġ ile ol faḳīri murādına[107b]iblāġ itdi. Ḥażret-i Resūl ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem

ذو الجهل يفعل ما ذو العقل يفعله في النايبات ولكن بعد ما افتضحا[509]

[509] Cahil olan felaketlerde akıl sahibinin yaptığını yapıyor, ancak rezil olduktan sonra.

Neşr: Feḥvāsınca Ebū Cehil-i ḫā´inden merd-i derd-mend-i dā´ineye ḥaḳḳını alıverdi. İftiżāḥı yanuña ḳaldı. Merd-i Bābilī maḥfil-i Ḳureyş'e gelüp Ḥażret-i Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem'den envāʿ-ı şükr-güẕārīve eṣnāf-ı sipās-dārī meslekine cārī olup Allāh Teʿālā Ḥażreti, Muḥammed'e murādın vire ve ol Ḥażret-i ʿālī her ne murād iderse aña ire ki benüm ḥaḳḳımı ol ẓālimden taḫlīṣ itdi diyü zebān-ı medḥ ü ṣenāyı derkār ve merāsim-i şükr ü bī-pāyānı tekrār itdi. **Baʿde** ol murāḳabe-i ḥāl içün irsāl olunan iki ḥarīf-i nikbet-elīf geldiler ve ḳaḍiyye-i ḥikāyet itdiler. Anlaruñ ʿaḳablerünce Ebū Cehil daḫı geldi ve eyitdi: Ol zamān ki **Muḥammed**daḳḳ-ı bāb ile beni irhāb itdi. Ḳalaḳu ıżṭırāb ile ḥālim ḫarāb olup ṭaşra çıḳdum gördüm ki, **Muḥammed'üñ** ardınca bir kükremiş deve cüşşesi ʿaẓīm ve heybeti vaḫīm şekli mühīb nümāyişi bā-nehīb dehānını bāz ve beni yutmaġa āġāz itdi. Eger edā-yı ḥaḳda bir an tüvānī vü taḳṣīr itmiş olaydım ser-i saḳar-ı maḳarrımı cesed-i pür-kīn ü ḥasedümden cüdā **[108a]**ve beni aḥżar ġıdā itmek muḳarrer idi didi. Ḳureyş ḳavmi kemāl-i iḫtilāl ve nihāyet-i suʼ-i ḥālden bu daḫı **Muḥammed'üñ** siḥridür diyüp siḥri iʿcāzdan temyīzde ʿāciz oldılar.

Ve yine mervīdür ki Benī Esed ḳabīlesinden bir şaḫṣ üç deve götürüp beyʿ itmek istedi. Ebū Cehil ol şütürleri iştirā idüp edā-i ṣemende ānīfen beyān olundıġı üzre mumāṭala ile muʿāmele itdi. Müddet-i mumāṭala ve ʿināddı ḥadden aşdı ālām-ı intiẓār cān-ı ʿazīz-ibāyiʿa kār itmekle ʿaḳlı şaşdı. Murġ-ı ḫużūr ü istirāḥatını remīde ve ḳāmet-i ṣabr u ārāmını ḫamīde idüp kār-ı cāna ve kār-ı üstüḫāna irdükde bir gün Ḥażret-i ṣalla'llahu ʿaleyhi ve sellem mescīd-i şerīfde mihr-i tābdār gibi ḳarār buyurmışlar idi, varup nāyire-i mehl-i Ebī Cehil ile iḫtirāḳdan şikāyet ve ḥālini pāye-i serīr-i āʿlālarına ḥikāyet idüp dād-ḫāhlıḳ itdi. Ḥażret buyurdılar ki, beyʿ itdügüñ develer ḳandadur?

Merd-i Esedī eyitdi: **Yā Resūla'llāh** ḫālā bāzārdadur. **من المعروف استماع كلام الملحوظ**[510] kelām-ı ṣıḥḥat- encāmı feḥvāsıncaāsāyīş-i sitem-i dīde-gān-ı raʿiyyet ve ārāmuş-ı miḫnet-i resīde-gān-ı beriyyet içün ḳabul-i meşaḳḳat u beliyyet ʿādet-i ḥasane ve seciyye-i müstaḥseneleri idi. Ḥażret mübārek ayaḳları üzre ḳalḳup bāzāra varup ol şaḫṣuñ **[108b]**üç şütürleründen ikisini kendü rıżāsıyla iştirā idüp üç şütür baḥāsını iki şütür muḳābelesünde virüp bir şütüri daḫı ṣatup ʿAbdü'l-muṭṭalib evlādınuñ ārāmına taḳsīm itdi. Ebū Cehil ol maḳāmda ḥāżır ve Ḥażret'üñ de evżāʿ-ı kerīmesine çeşm-i inkisār ve dīde-i z̤üll u ṣıġār ile nāẓır idi. Mecārī-i kelāmı mesdūd ve dervāze-i dehānı meşdūd olup tāb ü tüvānı olmadı ki bir kelime söyleye. **Baʿde** teveccüh-i şerīflerini Ebū Cehil'e tevcīh buyurup ʿitāb ile ḫiṭāb idüp bir daḫı bu maḳūle vażʿ-ı nā-sezāya iḳdām itme yoḫsa tebaʿası saña bir vechle lāḥıḳ olur ki, hīç andan ziyāde maḳṣūr degüldür diyüp Ebū Cehil daḫı min baʿd itmem didi. Aṣḥāb-ı kīn olan müşrikīnden bażı Ebū Cehil'i taʿyīr ü taġyīr ile renk u rūyını taġyīr idüp **Muḥammed'i** gördükde ʿaceb ḥilye-i tāb u ṭāḳatden ʿārī ve sālik-ı rāh-ı meẕellet ü ḫārī olup dem ü nefesüñ baġlandı ve dil-ı pür-ġılluñ āteş-i ıżṭırāb ile yaḳılup ṭaġlandı her vechle saña ġālib ve selb-i ṣabru ḳarārını sālib oldı, benzer ki sen dinen āña tābiʿ ve derūnuñda çeşme-i İslām nābiʿola yaḫud cevfine ḫavfı istilā idüp hirās ü bīm ḳalbini dü-nīm itmiş ola didiler. Ebū Cehil eyitdi: Bende dīn-i **Muḥammed'e** tebeiʿiyyet **[109a]**ve meẕheb u āyīnde anuñla maʿiyyet iḥtimāli var mıdur ammā ne çāre ideyim mirāren yemīn ü yesārında zūr-āver mehīb adamlar gördüm ki ellerinde sinān-ı cān-sitān baña ḥamle iderler eger de′b-i edebden ḫurūc idersem beni ḳatl ü ihlāk rāhına giderler. Ol melāʿīn-i pür-āyīn bu da

[510] Önemli sözü dinlemek iyiliktendir.

Muḥammed'üñ siḥirlerindendür didiler lisān-ı ḳabāḥat-ʿunvānlarına cereyān iden ḳabāyıḥı yaydılar.

Ve yine mervīdür ki Zize nām bir cāriye-i Rūmiyye var idi ki çirk-ı şirkden taḫallī ve ḥilye-i İslām ile taḥallī itdükde ḥikmet-i Ḫudā ile dīde-i remed-dīdesi elem-i aʿmā ile remīde ve murġ-ı nūr-ı başarı ḳafeş-i çeşminden rehīde olup çeşm-i emeli kör ve dīde-i baḫtı bī-nūr oldı. Ebū Cehil bu ḥālī göricek dīdesine nūr ve sīnesine sürūr ḥāṣıl olup Zize'ye bu ḥālāt ʿUzzā vu Lāt ġāzābı āṣārıdur didi. Zize eyitdi: ʿUzzā vu Lāt ne maḳūle mühmelātdür ki abṣār ü aʿmā gibi umūr aña maḳdūr ola bu maḳūle umūr Cenāb-ı dāver-i murād-āver rūşenā-yı baḫş-dīde-i çeşm-ḫāver Ḥażretlerinüñ yed-i ḳudretine vābestedür ki kāffe-i mevcūdāt maṭmūre-i ʿademden maʿmūre-i vücūda vażʿ-ı ḳadem itmesinde nūn ü ḳāfı itmişdür ve cinān-ı cihānda benāt u benīn ve nebāt ü çimen-i encümen-i kā´ināt-ı āb-yārı ḳudret-i kāmilesi **[109b]**yitmişdür çeşme-i çeşme nūr ol pādişāh-ı ġayūr Ḥażretiñün ʿaynü'l-ḥayāt luṭfü mevfūr ve kerem-i nā-maḥṣūrundan aḳar ve dīde-i kevākib ve ʿayn-i necm-i ṣāḳıb anuñ iḥsānına baḳar nola ʿumyā oldum ise ki. Bi-ḥamdi'llāhi Teʿālā anuñ luṭf ü iḥsānına vuṣūḳ ile dīde-i emelim ḳarīrdür, ṣād bār şükr ü miḥnet ki ol Pādişāh-ı bī-zevāl her şeye ḳadīrdür diyüp Ebū Cehil'i ilzām itdi. **Baʿde** ḳaṭarāt-ı ʿiberāt dīde-i ġam-dīdesi ile ceyb ü dāmānını pür idüp rūy-ı meskenet ve çehre-i mes´eleti zemīn-i tażarruʿ ü niyāza nihāde itdi ve tażarruʿ ü zārī meslekine gitdi. Didi ki ey Pādişāh-ı bī-zevāl ve ey Sulṭān-ı ʿamīmü'n-nevāl dīde-i baḫtım ḫīre ve meşreb-i ḥālim tīre olmaġı revā görmeyüp baña yine dīdelerüm iḥsān eyle, ʿadūlar şemātat ile beni imātat ve ol şer-āyinler şarābın dem-i elemi irāḳat itdiler didi. Ḥikmet-i İlāhiyye o gice kūrī-i çeşm-i küffār ve raġm-ı unūf-ı ʿanede-i bed-tebār

içün emr-i kār-sāz-ı bende nüvāz ile deriçe-i çeşmi bāz olup başarı ebsārda sā´ir ebṣārı başar oldı.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i Ḫadīce raḍıya'llāhu ʿanhā kerīme-i mükerremesi Zeyneb'i raḍıya'llāhu ʿanhā kendi ḥayātında ḫ͟āher-zādesi Ebū'l-ʿĀṣ'a tezvīc ve Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem nūr-ı dīdeleri Ruḳiyye veyā Ümmü Gülṣüm'i ʿUtbe bin Ebī Leheb'e tezvīc itdiler. Çünki Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem ile Ḳureyş **[110a]**beyninde nāḳilān-ı aḫ͟bār-ı saʿādet-āṣ͟ār-ı Muṣṭafavī iḫ͟bār itdükleri üzre āteş-i cidāl-i işteʿāl ve nā´ire-i ḫ͟uṣūmet-i iltihāba iştiġāl idicek Resūl-i saʿādet-vuṣūluñ dāmādlarına didiler ki, be-her-ḥāl taḥt-ı nikāḥıñuzda olan kerīme ile muʿāşeret dervāzesini iġlāḳ ve anları bizüm ḥāṭırımuz içün tesrīḥ ü iṭlāḳ idüp anları vālideynine red ve min baʿd anlar ile bāb-ı muṣāhere vü muẓāhereyi sedd idüp ḥasm-ı ʿalāḳa-i zevācı taṣrīḥ u tescīl ve ol ʿafīfeleri beyne'n-nās taʿcīz ü taḫ͟cīl eylen ki ʿırżlarına fütūr ʿārıż ve şimşīr-i ʿār esbāb-ı istirāḥat ü ḥużūrlarını ḳāṭıʿ u ḳārıż olup ḫ͟āṭırları rencide ve ḳalbleri remīde ola. Benāt-ı Ḳureyş'den her ḳanḳısı kerīmeyi ṭaleb idesüz cehāz-ı vāfir ile techīz ber-vech-i tencīz sizlere anı tezvīci tecvīz iderüz didiler. Ebū'l-ʿĀṣ eyitdi: Ben ḥalīle-i celīlem ile murāfaḳatdan mufāraḳat iḫ͟timāli yoḳdur ve baña bu maḳūle teklīf-i bārid-i nā-sezā ḳatı çoḳdur ben ḫ͟āne-i āsāyiş ü ḥużūrımı taḫ͟rīb itmem ve ol muḫ͟addara-ı pür-ʿifāf olan kerīme-i kerīmetü'l-etrāf ve şerīfetü'l-evṣāfa bu ḫ͟āṭunı tercīḥ itmek **[110b]**degül taḳrīb itmem diyüp ḥasūdlaruñ kelimātı bī-sūd ve ol melāʿīnüñ nuḳūd-ı maḳṣūdları mefḳūd olduġı semʿ-i şerīf-i saʿādet-elīf **Ḥażret-i risālet-rütbetine** vāṣıl olduḳda cevāhir-i zevāhir-ṣenā ile ceyb-i bī-ʿayb-ı Ebū'l-ʿĀṣ'ı pür ve le´ālī-medḥ ile pirāmen-i ḥālini pür-dür buyurdılar. ʿUtbe'nüñ cibilleti fesāddan ḫ͟ālī ve şānı ḥilye-i tevfīḳ-i İlāhī ile ḥālī olmamaġın eger Saʿīd bin Ebū'l-ʿĀṣ'ıñ duḫ͟terini baña

virirlerse duḫter-i **Muḥammed'den** taṭlīḳ ḫuṣūṣını taʿvīḳ itmem diyicek Saʿīd bin Ebū'l-ʿĀṣ bu kelāmı iftirāṣ idüp.

Beyt: Ol ḫabīṯ ü leʿīm ü ol ʿāṣī

Alacaḳ oldı duḫter-i ʿĀṣ'ı

Neṯr: Rivāyetolınur ki, ol bed-baḫt henüz duḫterinüñ aḫter-i Resūl ile ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem hem-nişīn olmadın ḥużūr-ı sāṭıʿü'n-nūrlarına gelüp ben saña īmān getürmedüm **Yā Muḥammed** diyüp āb-ı dehān-ı nā-mübārekini Ḥażret-i ʿaliyyeleri cānibine ilḳā idüp kerīme-i mükerreme-i **Ḥażret-i risālet-penāhı** ḳayd-ı zevācdan iḫrāc ve ol gevher-i girān-bahāyı yedinden rehā itmekle kendinüñ esbāb-ı vaḳʿ ü iʿtibārını tārāc itdi. Ve zebāne-i cehennem olan zebān-ı ḳabāḥat-ʿunvānına cereyān ve lisān-ı vaḳāḥat-nişānına sereyān iden herz ü hezeyānı silk-i tekellüme naẓm itdi. Ve küfr ü ḍalālde **[111a]**rāsiḫ ü rāsī olan ḳalb-i ḳāsīsine gelen mühmelātı ekl ü hażm itdi. **Resūlu'llāh** ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem ol melʿūne bed-duʿā idüp: **اللهم سلِّط**[511] **عليه كلبا من كلابك** diyü buyurdı. Ebū Ṭālib ḥāżır idi. ʿUtbe'ye eyitdi: Ey birāder-zāde sen bu bed-duʿādan nice rehā olursun ve bu varṭa-yı hā´ileden ne vechle ḫalāṣ bulursın. Baʿżı rivāyātda vārid oldı ki Ebū Ṭālib birāder-zādesinüñ bu duʿā-ı bed-rāh ṣıḥḥat ü selāmetini sedd ve vāde-i ḥużūr ü istirāḥatından ṣarf ü sedd idicegine cāzım olup "Yā Muḥammed bu nādāna çāk böyle ḳıymaḳ ve bu ḫabīsi bu maḳūle varṭa-yı ʿaẓīmeye ḳoymaḳdan sana ne fā´ide olur?" didi. ʿUtbe babası önüne gelüp olan ḥāli ḥikāyet itdi: İstimāʿitdükde endūh ü enbūha mübtelā oldı. Baʿde zamān vālid ve veled ticāret içün ḫurūc ʿanī'l-beled idüp cānibi Şām'a sefer-i şe'āmet-encām idüp eṣnā-i rāhda bir cāy-gāha nüzūl itdiler. Bir rāhib gelüp bunlara eyitdi: ġāfil olmañ ki, bu maḳāmda sibāʿ-ı ẕī-

[511] Allah'ım köpeklerinden(aslanlarından) birini ona musallat eyle

nāb bī-ḥadd u bī-ḥiṣāb şīr ü ġażanfer mertebe-i beyāndan evferdür diyü muḳaddimāt-ı tenbīhi tekrīr ü tezhīb ve taḥẕīr itdi. Ebū Leheb hem-rāhlarına ilḥāḥ idüp eyitdi: Oġlum ʿUtbe, **Muḥammed'den** taslīṭ-i kelb ile duʿā celb-i iḫtimāl-i ḥayātı selb itmişdür. İstimāʿolundı ki bu maḳām**[111b]**maḥall-i kilāb ve ārām-gāh-ı sibāʿ-ı bī-ḥisāb imiş luṭf idüñ ʿasker-i ḫ̆āb esbāb-ı yaḳaẓa vu şuʿūrımuzı intihāb itdügi ḥālde bizi muḥāfaẓa idün didi. Cümle bār-ı ġırārlarını biri biri üzre yıḳup ol gice ʿUtbe cümlenüñ üzerinde ḫ̆āba vardı. Ve ol eşḫ̆āṣ gird-ā-gird ḥavālī esbābda yatırdılar. Ḥikmet-i İlāhiyye devāʿı duʿā-i müstecāb ve bevāʿiṣ̱-i nefes-i nefīs-i müsteṭāb eẕfār-ı şīr-i helāki cesed-i pür-ḥāsed-i ʿUtbe'de inşāb iḳtizā itmeġin bi-taḳdīri'llāhi Teʿālā nısf-i leylde bir şīr-i āteş-teʾṣ̱īr-i merd-efken ve ġażanfer-i mehīb-i bā-nehīb düşmen-şiken gelüp ol eṭrāfda varan eşḫ̆āṣı istişmām idüp ʿUtbe'niñ rāyiḥa-yı kerīhesini bālā-yı aḥmālde iḫtimāl virüp būy-ı mūşla meṣ̱ām-ı meşām-ı cānı muʿaṭṭar olmış kürbe-i gurisne gibi ol cānibe veṣ̱ebāt ve ol ümniyye taḥṣ̱īlinde ḳarār ü ṣ̱ebāt itmekle murādına vāṣ̱ıl olup ʿUtbe'nüñ şikemini pençesiyle çāk ve ṣaḥīfe-i ḫ̆ākī vücūd-ı ḥabāṣ̱et-alūdundan pāk eyleyüp

Beyt:

هر كه ز گلزار وفا رو بتافت خار جفا سينه اورا شكافت[512]

Neṣ̱r: Naẓm-ı bedīʿu'n-niẓāmunuñ mażmūn-ı ṣıḥḥat-maḳrūnı ẓuhūr itdi. Ḥażret-i risālet-penāhuñ ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem nefes-i nefīslerinüñ teʾṣ̱īri ẓāhir ve ṣaḥīfe-i ḫ̆āk ol kibr-i pür-kibr-ibī-pākıñ levṣ̱-i vücūd-ı burūdetinden ẓāhir oldı.

Ve yine mervīdür ki [112a] Defʿa-i ṣ̱āniyede ki **Aṣḥāb-ı Resūl** ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem Ḥabeş'e hicret buyurmışlardı. Ẕükūrdan seksen iki ve nisvāndan yigirmi bir

[512] Kim ki vefa gülzarını kökünden sökerse
Cefa dikeni onun sinesine batar

kimesne idiler. Ve Caʿfer bin Ebī Ṭālib ve Ümmü Seleme raḍıya'llāhu[513] ʿanhumā anda bile idi. Ümmü Seleme raḍıya'llāhu ʿanhā eydür: Anda iḳāmet ü ḳarār ve dīn-i metīni iẓhār ve ṭāḳat yetdükçe ṭāʿat ü ʿibādete ışrār idüp eşrārıñ āzār ü ıżrārından emīn ve dāḫil-i ḫiyāzet-ı ḥıfẓ-ı Rabbü'l-ʿālemīn olup ferāġ-ı bāl üzre şükr-i niʿam-ı behiyye-i İlāhiyye ile lisān-ı ḥāl ü ḳālımız terṭīb ve ḥamd-ı firāvān ve şükr-i bī-pāyān muḳaddemātını temhīd ü tertīb itdük. Bizüm ol cānibde ḫüsn-i ḥāl ve ferāġ-ı bāl üzre olup bāzār-ı āzāra yolumuz uġramaduġun ve ḫançer-i ıżrār yüregümüz ṭoġramaduġun ehl-i Mekke istimāʿ itdükde ʿAmr bin ʿĀṣ ve ʿAbdu'llāh bin Ebī Rebīʿa'yı Melik-i Ḥabeşe olan Necāşī'ye ve nāfiẕü'l-kelime olan eṭrāf ü ḥavāşīye irsāl idüp didiler ki, delüḳanlu bir ḳaç aḫdāş bir bir emr-i ġarīb iḥdāṣ idüp ābā vü ecdādlarınuñ dīnini terk ve biri biriyle ʿahd ü miṣāḳı berk idüp dīn-i melike duḫūl itmedin iḫtiyār-ı ʿār-ı firār ve memālik-i maḥmiyyeñüzde ḳarār itdiler. Ḥālā ol süfehānuñ aḳrabā ve ābāsı mezbūrlaruñ ġayretinden ḥayrete mübtelī olup ricā-ı luṭf-i nevāl içün bizi bunda [112b]irsāl itdiler ki ābā vü ecdādı edyānuñdan ḫurūc ve zirve-i şevā´iḳ-i ʿişyāna ʿurūc idüp vālideyne ʿuḳūḳ ile iżāʿat-ı ḥuḳūḳ iden erāẕil ü inzāl kendi mertebelerine inzāl olunup zimām-ı iḫtiyārları ḳabże-i iḳtidārımıza taʿlīd ve ol ṭard-ı iclālleri vucūbı şemsdeñ eẓhar u eclā olan ḳavm-ı müsteḥıḳḳü'l-levm Melīk ḥażretinüñ memālik-i maḥmiyyesüñden tebʿīd buyurulup ol kem gümrāhlar bizüm ile hem-rāh ḳılınup rūy-ı teveccühleri vaṭan-ı aṣlīlerine döndürüle. Ve cümlesi bize ḳoşulup cānib-i Ḥicāz'a gönderile didiler. Bāṭārıḳa bu kelām-ı ḫ̆ām ve peyām-ı mūcibü'l-iṭlāḳı istimāʿ idicek levāzım-ı iʿānet ü imdādı iḫżār u iʿdāde vaʿd idüp siz ṣūret-i ḥāli serīr-i ʿālīye ʿarż idüñ biz daḫı kān-ı imkānda olan ḫidmeti dirīġ itmezüz diyüp **baʿde** ol iki resūl-i bī-uṣūl ḥużūr-ı baṭārıḳada

[513] Teʿālā H: –F.

meclis-i Necāşī'ye girüp ḳażiyyeyi tafṣīl-i bār-ı beyān üzre iʿlām ve iʿlān itdiler. Baṭāriḳa ol ṭa´ifenüñ ḥāline bu iki kimesne aʿlem ü edrā anlaruñ ḥālleri bunlara tefvīż olınmaḳ evlā vu aḥrādür bunlara hem-rāh kılınup yine vaṭanları cānibine irsāl olınalar[113a]münāsib-i feḥm olınur didiler. Necāşī ġarażdan nāşī ve ḥasedden ṭāhir ü fāşī kelām-ı ḫām-ı ẓāhirü't-telāşīlerini gūş idicek baḥr-ı ġażabı ḥūş u ḫurūş idüp eyitdi: Mücerred bu maḳūle ḳīl u ḳāl ve bu gūne iḥtiyāl u āl ile benüm sāye-i salṭanatımı penāh ve istān-ı muḫalledü'l-iḳbālimi ārām-gāh idinen ḥāṭifeyi ḥimā-i ḥimāyetimden iḫrāc ve zīr-i livā-yı salṭanatımdan izʿāc ve bāb-ı āḫara muḥtāc itmek mürüvvete düşmez ve bu ḥuṣūsı emr-i cüz-i farż itmek gerekdür ve bu emrin ḥavżına ser-i siʿri ḥavż itmemek gerekdür. Feres-i firāsete süvār ve raḫş-ı fā´ide-baḫş-ı kiyāset üzre üstüvār olan ʿuḳāla-yı nāmdār ve esāḳife-i ʿālī-tebārı cemʿ idüp ol ġurab-ı ġurbetle çeşmleri tār ve şevk-i şevket-i iʿdā ile pāy-ı ıżṭırābı ve ıżṭırārları pür-ḫ ̌ār ve ḫavf-ı taʿarruż-ı aʿdā ile kār-ı kirdārları āh u zār olan derd-mendleri daḫı daʿvet idüp te´emmül-i bisyār ve fikr-i bī-şumār idelüm eger bu iki şaḫsın kelāmı ṣādıḳ ve vāḳıʿa muṭābıḳ ise anları bunlara teslīm idüp irsāl idelüm ve eger uslūb-ı āḫar üzre ise anlara riʿāyeti ziyāde olup bu iki şaḫsıñ taʿarrużundan maḥfuẓ ve ʿayn-ı ʿināyetimüz ile melḫūẓ idelüm didi. Ümmü Seleme eyidür: Bu cevāb-ı ṣavābdan ṣoñra Neccāşī[113b]esāḳifesini **yaʿnī** ʿālīmlerini cemʿ idüp cümle kitāplarını önlerine döküp bār-ı mülāḥaẓa vü müṭālaʿa ḳāmet-i bā-istiḳāmetlerini büküp Aṣḥāb-ı Resūl'den memleketine muhāceret iden tā´ifeyi ṭaleb itdi. Caʿfer bin Ebī Ṭālib ve sā´ir āṣḥāb rıḍvānu'llāhi Teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn anda ḥāżır olup esāḳife Caʿfer'i kendülerinden taḳdīm ve Necāşi daḫı kemāl-i taʿẓīm ü tekrīm idüp keyfiyet-i ḥāli su´āl itdiler. Caʿfer daḫı dehān-ı beyānunı bāz ve ḳaḍiyyeyi ʿalāmāhiye ʿaleyh beyāna āġāz idüp eyitdi: Ey melik biz ehl-i cāhiliyeden bir ḳavm idük ki cehl-i

ḥumḳumuz aḳṣā-yı ġāyete müntehīidi ve hemeyān-ı ʿaḳl u izʿānımuz nuḳūd-ı fehm u dānişden tehī idi. Eṣnām u evṣānı kendü elümüz ile yapar idük **baʿde**maʿbūd ittiḫāẕ idüp ṭapar idük ḥatfe enfihi helāk olan cifeleri ekl ü heẓm iderdük. Meyteleri sā´ir eṭʿime-i ṭāḫīre gibi silk-i nefāyise naẓm ider idük. Fiʿlimüz gūyā ki fiʿl-i ḥimār idi. Kār u kirdārımuz luʿb-i ḳımār idi. Nā-şāyeste ḥālımuza niḫāyet yoḳ idi. Ve nā-pesendide vażʿımuz ġāyetde çoḳ idi. Ne bir dīnimüz var idi ki aña sülūk ideyüz ve ne bir milletimüz var idi ki ol āyīn üzre gideyüz. Zamān-ı dālāl mütemādī olup [114a]ġayyımuz ġāyete ve ṭuġyānımuz nihāyete yitdükde

Şiʿr:

اذا تم الأمر بدا نقصهتوقع زوالا اذا قيل تم[514]

Neṯr: fehvāsınca sābıḳ-ı ʿināyet-i bī-ġayet-i İlāhī ve sābıḳ-ı meşiyyet-i bī-żannet-i ʿālem-penāhī bizi ṭarīḳ-i ṣalāḥa ḥādī ve vārid-i felāḥa cādī olmaḳ zamānı irişüp cümle ḳabā´il ü aḥyādan eşref ü aʿlā bir ḳabīleden bir vücūd-i pür-cūd-ı şerīf ve bir resūl-i saʿādet-vuṣūl-i meymenet-elīf ve mekremet-redīf baʿṯ u irsāl buyurdı ki nesebi ḥasebiile cümleden fā´iḳ ve ḫişāl-i ḥamīde vü ḫilāl-i pesendīdesi cihetinden efḍal-i beşer denmeye lāyıḳ merāsim-i diyāneti ṣıyānetde müsellemü'l-üslūb ṣıdḳ-ı kelām ve kelām u kemāl-i emānetde adīl ve müdānīsi meslūb şevā´ib-i meʿāyib-i ġaraż u taʿaṣṣubdan ʿārī kār u kirdārı sünen-i sedād üzre cārīreyeʿān-ı ʿömr-i ʿazīzi ve ʿunfuvān-ı şebāb-ı bā-pür-ḫīzi kemāl-i ʿiffet u ʿazm-i ḫiffet ile murūr ve ṣafaḥāt-ı eyyām ü şuhūr ve cennāt-ı ṣaḥāyıf-ı aʿvām u duhūrda ve meḫā´il-i faż̈l-ı mevfūr ve delā´il-i ʿizz-i nā-maḥṣūrı ẓuhūr itmişdi ol faż̈l u kemālinden mebḫūṯ olan Resūl-i mebʿūs gelüp bizi dīn-i metīn-i İslām'a daʿvet mevā´id-i fevā´id-i şerʿ-i mübīn ile żiyāfet idüp [114b]feyż-i ʿām ve

[514] Tamamlandı denildiğinde zevalini bekle
Zira bir iş tamama erdiğinde eksikliği görülür

raşḥ-i ġamām-ı inʿāmı leb-i teşne-gān-ı bādiye-i ṭaleb ve muteʿaṭşān-ı beyābān-ı ḥırṣ-ı taʿabı terem-gāh-ı çimen-i ṣalāḥ u sedād-ı bezm-gāh-ı encümen-i tevḥīd-i Rabbü'l-ʿibāda sevḳ idüp simsāl-i bī-miṯāl nuṣḥ-ı pend ve zülāl-i ʿamīmü'n-nevāl ġiṭṭa-i sūd-mendinden ṣunūf ẕurūf-ı elfāẕ-ı ḥurūf ile ümmetine isḳāṭ ve ol güm geştegān-ı peyġūle-ı ḍalālı ḥadīḳa-i enīḳa ve ḥayat-ı ebediyye ve riyāż-ı ḥıyāż-ı saʿādet-i sermediyyeye ilḳā eyledi. Ve dā´imā bizi tevḥīd-i İlāhiyye daʿvet idüp terk-i teşrīke taḥrīk ve āzmāyı ilḳā nuṣāḥ-ı ṣāliḥa ile taʿrīk iḳāmet-i ṣalāt-ı mefrūża ile vaṣiyyet vefā-yı ʿuhūd ve edā-i emānet ve ṣila-i raḥīm ile naṣiḥāt idüp çirk-i şirkden taṭhīr ve ālāyış-ı aḫlāḳ-ı ẕemīmeden taḫlīṣ emrinde sāḳ-ı ciddi teşmīr idüp biz daḫı ḥidādet-i ḥaḳ ile mühtedī ve ol bedriḳa-i rāh-ı Ḫudā vü ḥādī-yisübül-i Ḫudā'ya muḳtedī olmaġıla ḳavmimiz size ʿadūv olup maraż-ı ḥased ile cesedi ẕā´ib ve ḥaḳḳımızda itdükleri taṣavūrlarda ḫā´id u ḫā´ib olan ṭā´ife-i ḫabāṯet-i ṭīniyye ve ʿadāvet-i deniyye muḳteżāsınca cefāları cānımuza kār ve efkārları derd-i miḥnetleri sīne-i bī-kīnemizi efkār idüp az ḳaldı ki seyl-i fitne **[115a]** vü āşūbları başdan aşup evc-i āsmāna çıḳa ve āteş-i ḥerc ü merc bizi kökümüzden yaḳa ve yıḳa. **لنخرجنكممنارضنا او لتعودنفي ملتنا**[515]vefḳince ya yine dīnimüze duḫūl idüñ veyā diyārımuzdañ gidüñ maḳāmında olduḳlarında biz daḫı yā ṣabr veyā sefer mefhūmı üzre ṣabr u ṭāḳatımuz ḳalmamaġın ol melāʿīnüñ şer u şirretlerinden ḫalāṣ özleyüp dād-ḫāḫları penāh u miḥnet-resīdelere ārām-gāh olan südde-i seniyye-i saʿādet-destgāhları ki iḳāmet-i merāsim-i dārāyī ve idāmet-i levāzım-ı memleket-ārāyī ile mebān-ı selāṭin-i rūzigār **كالشمس في رابعة النهار**[516]iştihār üzredür. Ṣavb-i ṣavāb-ı me´ābına geldük ki dest-i taʿaddīleri bizden kutāh ve ḥālleri ḫaybet ile nāle u āh ola.

Beyt:

[515]"Andolsun ya dinimize dönersiniz ya da sizi kesinlikle yurdumuzdan çıkarırız.", İbrahim, 14/13.

[516] Gün ortasındaki güneş gibi

Neşr:diyüp Necāşī'ye duʿā itdiler. Necāşī eyitdi: Peyġamberünüze nāzil olandan bize bir miḳdār ḳırāʿat eyleyüñ. Caʿfer raḍıya'llāhu ʿanh كهيعصsūre-i kerīmesinden bir miḳdār oḳudı. Necāşī ol ḳadar diḳḳat idüp aġladı ki ḳaṭarāt-ı sirişk ile meḥāsini ter olup ʿulemāsı daḫı ol ḳadar aġladılar ki kitābları ışlandı. Andan Necāşī eyitdi: Va'llāhi bu nūr ol nibrāsdan iḳtibās olunmuştur ki, nūr-ı ʿĪsā ʿaleyhi's-selām andan alınmıştur, ikisinün ser çeşmesi birdür didi ve Necāşī ol [115b]iki şaḫsa eyitdi: Ẓıll-ı ʿāṭifetimde müsteẓıll ve duʿā-i devletimde müşteġil olan kimesneleri size teslīm idemem diyüp ḳaṭʿi cevāp ile ḥāllerüñi ḫarāb eyledi. Anlar daḫı zīver-i ḥuṣūl-i āmāldan ʿārī sākin-i peyġūle ve ẓıll-ı ḫārī olup çünki ḥużūr-ı Necāşī'den dūr oldılar. ʿAmr bin ʿAṣ eyitdi: Ben āṣḥāb-ı Muḥammed'in başına bir belā getireyüm cümlesi kökünden devrile ve külleri köküne ṣavrula didi. ʿAbdu'llāh bin Ebī Rebīʿa eyitdi: Gel kerem eyle böyle itme ki egerçi anlar bize muḥālefet eyitdi: Ammā mā-beynimüzde ḳarābet-i raḥm vardur bu maʿnaya her ferd cāzimdür ki raḥīme raḥm ü şefkat lāzımdür. Biz anların itdügine ḳalmayalum fā´illerini boynımuza almayalum didi. ʿAmr böyle kelām ile ḳatʿa müte´eṣir olmayup bu ṭā´ifeye Ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhi's-selāma bende tāʿbir iderler diyü Necāşī ye nifāḳ itdi. Necāşī tekrār Caʿfer ve sa´ir-i aṣḥābı Rıḍvānu'llāhi Teʿālā ʿanhum cemʿ idüp ʿĪsā ḥaḳḳında ne dirsüz didi. Eyitdiler: Allāh Teʿālā ʿĪsā ḥaḳḳında ne dedi ise biz daḫı öyle dirüz buyurmuşdur ki, ʿĪsā Allāh Teʿālā'nüñ kelimesüdür ve rūḥıdur ki Meryem'e ilḳā itdi didi. Necāşī bu kelāmı fehm idüp eyitdi: Ol Allāh ḥaḳḳı içün ki, andan ġayrıya yemīn cā´iz olmaz ʿĪsā daḫı kendi ḥaḳḳında bu kelāmı söyler ki siz

[517] Felaketlerinin güneşinin sıcaklığından ne eyleyeyim
Senin lütfünün gölgesi sığınak olduğundan

söyledünüz ferāġ-ı ḫāṭır ile memālik-i maḥmiyyemde iḳāmet [116a]idüñ nesīm u āsāyış ve ārām-ı gülzār-ı ḫāl-i bī-iḫtilālüñüze meḥeb-i ref´et ü ʿatīfeṭümden vezān gülzār-ı emānī ve āmālüñüz ābyār-ı reşāḥat-ı zülāl-i efżālüm ile dā´imā bī-ḫazān olsun ḫāşā ki ḫāşā ki mekā'yid-i aʿdā dāmen-ı firāġ-ı ḫāṭırınüz ire ve ġubār-ı rūzigār-ı kār-ı ḫāṭır-ı ʿāṭırınüze gire didi. **Baʿde** ḫazīne-i dādlarına ve ḫavāṣṣ-ı ḫidmet-kārlarına emr itdi ki bu iki şaḫṣuñ getürdügi hediyelerini yine ellerine virüñ ki bizüm anlaruñ hediyyelerine iḫtiyācımuz yoḳdur didi. Ol iki şaḫṣ livā-i ümīdlerini maʿkūs iḫtimāl-i ḫuṣūl-i ḫuṣūl-i āmālden me´yūs elem u ıżṭırāb ile me´nūs hediyyeleri merdūd ḳalbleri pür-dūd çıkup gitdiler. Caʿfer ve sā´ir-i āṣḥāb raḍıya'llāhu ʿanhum ḫoş-ḥāl ve müreffehü'l-bāl ḳaldılar.

Ve yine mervidür ki Bu ḳaḍiyyeden sonra Necāşī'nüñ ʿulemāsı icāzet-i Necāşī ile Mekke-i Mükerreme'ye geldiler. Yigirmi ʿadet kimesne idi. Ḥażret-i mihr-i münīr ve āfitāb-ı felek-i serīr gibi **Maḳām-ı İbrāhīm** ʿaleyhi's-selām ʿizzet u ikrām ile culūs-ı saʿādet-me´nūs buyurmuşlardı.[518] Ol muḳtebesān-ı envār-ı dīn ve ṭālibān-ı mevā´id-i fevā´id-āyīn-i saʿādet-ḳarīn avā´id-i merāmlarını ṣayd ve şevārid-i murādlarını ḳayd idüp kelām-ı le'ālī-niẓām [116b]**Ḥażret-i risālet-maḳāmı** ʿaleyhi ʿefḍalu't-taḥıyyātı ve's-selām istimāʿ içün pīrāmen-i meclis-i muḥālledü'l-iḳbāllerine ictimāʿ itdiler. İçlerinden Ṭābūd nām ʿālim **Resūlu´llah** salla´llāhu Teʿālā ´aleyhive selleme eyitdi: Sen ol kimesne misün ki daʿvā-yı nübüvvet idersün? Ḥażret buyurdular ki neʿam. Ṭābūd eyitdi: Ḫālḳı kime ʿibādet içün daʿvet idersün? Buyurdular ki bir Ḫudā-i Muteʿāl ve Kerīm-i Ẕü'l-celāl'e ki ẕikr-i celīli muʿaẓẓam u münevveh ve naẓīr u şerīkden münezzehdür diyüp Ḳur'ān-ı ʿaẓīmden bir miḳdār ḳırā´at buyurdular. Cümlesi bir mertebe girye vü zār idüp ağlaşdılar ki eşk-i çeşmleri ile ter ve te´sīr-i kelām-ı ʿazīz u

[518] buyurmışlardı F: buyurmışlar idi H.

ḫatīr ile dil-i bī-ġilleri ālet-i cāriḥa ile mecrūḥ olmaḳdan bed-ter olup Ṭābūd eyitdi: Ben şāhīdim ve şāhādet iderüm ki **Allāhu Teʿālā Ḥażret'i** şerīkden ʿārī ve sen anuñ Resūlüsün diyüp sā´ir āsāḳife daḫı Ṭābūd'a iḳtidā idüp āyet-i saʿādet-ġāyet tevḥīdi ref´ ü iʿlā ve ḫāne vüderūn-ı hidāyet-maḳrūnı ālāyiş-i şirkden bi'l-kulliye iḫlā ve ṣaḥīfe-i laṭīfe-i ḫāṭırlarına suṭūr-ı İslām'ı ketb ü imlā itdiler. Bī-cenk u meṣāf cümlesi ʿasker-i İslām'a muḍāf olup şevk-i şevket-i İslām ile [117a]rūy-ı ḥāl-i ba-iḫtilāl kefen u liṣām-ı ḫırāşīde ve ḥuṭūṭ-ı ḥuẓūẓ-ı dünyā ṣafḥā-i ḥaṭırlarından tırāşīde oldı. Çünki eṣāḳife ḥużūr-ı risālet-penāhīden ḳalkdılar. Ve Ümeyye bin Halef sa´ir aṣḥāb ile eṣāḳife bulunup Allāh Teʿālā Ḥażret'i belā virsün ol kimesneye ki sizi tefaḥḥüṣ-i dīn içün irsāl ide, siz bunda bu kimesnenüñ ḥaberin almaġa geldünüz. ʿAḳl ü idrāḳıñuz bu ḳadardır ki meclisine vusūl bulduñuz her ne dedi ise taṣdīḳ u taḥḳīḳ itdüñüz. Şunda iki yıldan berü daʿvet ider bizden bir fert taṣdīḳ itmedi megerki ġayetde ʿaḳlı ḳāṣır ve ṭıflṣāġır ola diyicek eṣāḳīfe eyitdiler:**الحق أحق بالإجباع**[519]kelāmını istimāʿ itmedüñüz mü? Bir ḥaḳḳı żāyiʿ itmege ḳadīr degülüz vecehele ḥātır içün yanımuzda rūşen olan ḥaḳḳı güm itmezüz diyüp baʿdehu Ḳur´ān-ı ʿazīm ve aḥḳām-ı şerīʿat-ı şerīfeyi zīver-i İslām ile müşerref olup gitdiler.

Ve yine rivāyet olınur ki çünki **Resūlu'llāh** ṣalla'llāhu Teʿālā[520] ʿaleyhi ve sellem Ḥicret'den altıncı sāl-i mübarek-fālda ḳıssa-yı miʿrācı Ḳureyş'e iʿlām buyurdılar ve ol eṣnāda mezkūr oldı ki ol mānend-i şeb-i ḳadr u ʿīd olan leyl-i şeref-i neyl-i saʿīdde Mescid-i Aḳṣā'ya vuṣūl bulmuş olalar. Nitekim naṣṣ-ı Ḳur´ān bu maʿnāya nāṭıḳ olup[117b] **سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ**[521]buyurur ve Ḳureyş bunu ʿalā vechi't-taḥḳīḳ bilürler idi ki Ḥazret-i saʿādet-medār

[519] Hak, üzerinde ittifak edilmeye daha evladır.
[520] Teʿālā H: -F.
[521] "Kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid- Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir.", İsra, 17/1.

ʿālem-i şehādetde Ḳuds-i Şerīf'e ve Mescid-i Aḳṣa'ya varmayup tefāṣil-i aḥvāla leyle-i İsrā'da vāḳiʿ olan seyr-i müstetbeʿü'l-ḫayrdan ġayrı ṭarīḳle vuḳūf u ʿuṣūra mecāl yoḳ idi. Ṣıḥḥat-i maḳālinde imtiḥān içün ṣıfat-ı Beytü'l-maḳdisi sü´āl etdiler. Cebrā´il aleyhi's-selām Beytü'l-maḳdisi ḥīn-i su´ālde Resūlü'llāhın maṭraḥ-ı enẓār-ı saʿādet-āsārlarına iḥżār itdi. Ve her ne ḫuṣūṣdan ki su´āl itdiler müşāhede vü muʿāyeneden ṣādır cevāb-ı ṣavāb-me´āba ḳādir olup Ḳureyş ticāret içün Şam-ı şerīfe ḳāfile irsāl itmişler idi. Anuñ ḥālinden su´āl itdiler buyurdular ki ḳāfile ḥālā rāhda ḳaṭʿ-ı merāḥil u ṭayy-ı menāzil üzrelerdür. Ben ḳāfile yanından geçerken ehl-i ḳāfileden filān bir deve üzerinde oturur idi. Şiddet-i sermādan ol şaḫs ḫıdmet-kārından bir kilim ṭāleb itdi ve ben teşne idüm fülānuñ şurbesinden su içtim ve fülān kimesne bir nesne żāyiʿ itmiş ben uġradukda iżāʿat itdügi nesneyi buldı. Ve ḳāfilenüñ üştürleri benüm zīrimde olan semend-i [118a]gerdūn-gerd ve ḫunuk-hāmūn-ı nūr-dīden baʿde Burāḳ-ı berrāḳ meymenet-niṭāḳından ürküp anlara teferruḳ-ı taṭarruḳ itdi. Her biri bir cānibe gitdi. Eger aṣḥāb-ı ḳāfile ol remīde olan şütürleri cemʿ idince tavaḳḳuf itmezler ise me´mūldur ki filān günde hīn-i ṭulūʿ-ı āfitābda bunda geleler didi. Bu iḫbār-ı iʿcāz-āsār Kureyş'ün şeyḫ u şābbını iʿcāb ve raḳābelerüni ribḳā-yı dīn-i seyyidü'l-mürselīne idḫāl īcāb idicek miḫleb-i ḥayret ve nāḫun-ı ġayret ile çehre-i ḥāl-i ba-iḫtilālleri ḫırāşında ve ṣarṣar-ı muʿcizāt-ı seyyid-i kā´ināt ṣadamātı ile cemʿiyyet-i ḫātır-ı nikbet-meẓāhīrleri başında olup çünki yevm-i mevʿid yetişdi. Kureyş ictimāʿ idüp iki ferīḳ oldılar, bir gürūh-ı güm-rāh gözlerüni āfitāba diküp bir ḳavm-i müstaḥaḳḳü'l-levm kārvān gelmek mütevaḳḳiʿ olan yola baḳup ḳaldılar. Ol cānib-i rāha nigāh üzre olan bī-intibāhlardan nāgāh nāle vü āh ile feryād u fiġān irişdi ki işte kārvān gelüp çıḳdı ve ṣadme-i derd u belā binā-yı bünye-i ṣabrımızı yıkdı. Ṭulūʿ-ı āfitāba intiẓār ve iḫtimāl-i taḫalluf-i ḫaber-i ḫayrü'l-

beşer ile ḳaṣd-ı intişār idüp ḫūrşīde baḳan ve tāb-ı āfitāb-ı intiẓār ile cigerin yaḳan ferīḳ u bī-tevfīḳ-i ḍalālet-refiḳden āvāz-ı nā-sāz irişdi ki güneş ṭoġdı, [118b]seyl-i ṣabr ü ārām bizi helāk idüp boġdı. **Baʿde** ol iki gürūh-ı mekrūh endūh-ı enbūh ile kārvānı istiḳbāl ve ʿarż-ı infiʿāl-i bāl idüp kilim ṭālebi Kışṣasın suʾāl ile feṭḥ-i kelām ve ḥaḳīḳatü'l-ḥāli istifsār ü istiʿlām ve ṭaleb-i kūze-i āb ḫuṣūṣunı işrāb ve üştürleri Burāḳ'dan remīde olup inşād-ı dālle iden, kimesne murādına vāṣıl olmaḳ ḫuṣūṣlarını ẕikr idüp cümlesini naḳīr ü ḳıṭmir naḳl u taḳrīr idüp vuḳūʿundan suʾāl itdiler. Cümlesi Ḥażretüñ buyurduġı üslūb-ı meslūbü'l-ḫilāf üzre olduġu āfitāb-i ʿālem-tāb gibi ẓāhir oldı. Āmmā ol aʿdā-yı dīn olan muʿānidīnüñ kilīd-i endīşelerini küşādeve meʾāl ü merciʿleri reşāde olmayup gülşen-i ḳalblerine bād-ı hidāyet esmedi ve teber-i ḫaber-i ḫayrü'l-beşer şecer-ibī-semer-i taʿannud-ı ʿinadlarını kesmedi. Yevmenfe-yevmen ʿinād u istikbār üzre ışrār ve ehl-i İslām'a īṣāl-ı eẕiyyet ü ıżrār üzre olup **وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ**[522],[523] maʿrūż-ı maʿraż-ıbürūz u ẓuhūr oldı.

Ve yine mervīdür ki bir gün ol menbaʿ-ı kibr u kīn ve muṣaddıḳ-ı daʿvā-yı iġvā-yı **وَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ**[524],[525]ol[526] laʿīn-i bī-dīn Ebū Cehil-i nikbet-ḳarīn

Beyt: Ḥāsid ü fāsid ü kibr-keşe micmer-i beşer

Müfsid ü mūẕī-i naẕar düşmen-i ḫayrü'l-beşer

Neşr:[527]Resūl-i Rabbü'l-ʿālemīn Ḥażretini bir nice kerre erre-i şerre ve dirre-i mürreḍayr u ḍarra ṭuʿme itmek ḳaṣd idüp [119a]gāh şecer-i żacr-ı mekr u āl ile ḳaṣd-ı istīṣāl ve gāh envāʿ-ı muʿānede mükābere ile baḥṣ ü cidāl idüp her kerrede bi-fażlil'llāhiTeʿālā evtār-ı

[522] "Kime Allah nur vermezse, onun için nur diye bir şey yoktur.", Nur, 24/40.
[523] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[524] "İblis, "Elbette onların hepsini azdıracağım"dedi.", Sa'd, 38/82
[525] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[526] ol F: olan H.
[527] neşr H: -F

evṭār uāmāli küsüste ve derd u ḫeybet ile ḫasta olup āḫīrü'l-emr Kureyş'e eyitdi: Biz bu ḥerif ḥaḳḳında maʿẕūr olmuşuzdur. Şimdiden soñra ma´kūlu buna tefḥīme mecāl muḥāl oldı. Hüccet u beyān ile muḥāverede taḳṣīr itmedüñ hemān ona ḳaldı ki yine ʿādet-i ḳadīmesi üzre namāza kıyām ve ṣalāt edāsına iḳdām iderse bir ḥacer-i ʿaẓīm götürüp ol ṭaş ile başını ḫurd-ı ḫaşḫāş ideyüz belāsından ḫalāṣ bulup ḳurtula gideyüz. Size lāyıḳ ü revā olan budur ki ben bu maḳūle bir vaż'a iḳdām ve bu güne bir ṭarīḳa vaż'-ı aḳdām itdüḳde sāʿid-i musāʿadeyi teşmīr ve bāb-ı iḥmāl u müsāheleyi tesmīr idüp iʿdād-ı esbāb-ı iʿānet üimdādda terk-ı taḳṣīr idesüz didi. Cümlesi ḳasem-i ʿaẓīm yād ve eymān-ı ġilāẓ u şidād ile binā-yi sarāy-ı ´aḥd u mīṣāḳlarını ābād itdiler ki ol maḳūle bir vaẓʿ müşāhede itdükde kemāl-i musāʿade vü imdāddan ʿadem-i mubāʿade üzre olalar. Çünki yarındası ṣabāḥ ol āfitāb-ı ʿālem-tāb sipihr-i ṣalāḥ-ı ʿizzet u cāh ve saʿādet-i bī-iştibāh ile namāz-gāha buyurdılar.Ol laʿīn-i bī-dīn dest-i nikbet-peyvestine bir seng alup Ḥażretüñ ʿakabinde revān [119b]veiṣr-i saʿādet-eṣerin cerevān oldı şol ḳaṣd u ʿazīmet üzre ki ol Resūl-ı bī-enbāz namāza āġāz ve deriçe-i taẕarruʿ u niyāz-ı Ḥażret-i kār-sāzı bāz itdükde ol ṭaş ile ser-i mübaregüni ura. Çünki Ḥażret namāz-gāha ṭurdı ve ol bed-baḫt Ḥażret'e yaḳīn oldı. Rūy-ı nā-mübāregüñ rengi muteġayyir olup bīm u tırs ile yüzi peres ü teveccühi tırs olup geldügi yola döndi. Ṭā´ife-i Kureyş melʿuna yā Ebe'l-ḥakem ne ḥāl oldı ki aḳdām-ı iḳdāmuñ şāşdı ve ḫavf u harāsın başından aşdı. Niyyetüñ bu degül idi ya didiler eyitdi: "Va'llāhi ol ṭarafdan bir şütür-i sermest bana ḥamle itmekile pāye-yi celādetüm pest ü şīşe-yi ṣabr u ḳarārım şikest olup gücüm üzüldi ve ḥibāl-i ḫayāl-i bāl-i pür-ḍālālim çözüldi. Bana yakīn geldi ki eger yakīn gelse elinden ḫalāṣa mecāl muḥāl idi." didi. **Resūl Ḥazret'i** ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem buyurdılar ki **لو دنى مني لأخذه**yaʿnī eger ol ḥevl-i ẕī't-ṭavl-ı ʿazīzü'l-ḳavl ile ḥavāle olunan sebuʿ-i

ṣā´il ve ʿazāb-ı hā´il ol melʿūna ḳarīb olsa añı āḫẕ u ihlāk mukarrer idi. **Cebra´il** aleyhi's-selām bana böyle ḫaber virdi diyü buyurdular.

Ve yine mervīdür ki bir gün daḫı ol melʿūn Ebu Ceḥil nikbet-maḳrūn Kureyş'e eyitdi: "Hīç sizüñ önüñüzde **[120a]Muḥammed**ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem[528] yüzüñi ḫ̆āke sürer mi yaʿnī namāz ḳılup secde ider mi?" Eyitdiler ki: "Allāh ḥaḳḳı içün bir daḫı eyle itdügini görürsem ayaġımıla ḥaşā ṣümme ḥaşā boynunu çineyüp helāk iderüm" eyitdiler: "İşbu arada namāz ḳılıyor ol melʿūn daḫı ol cānibe teveccüh itdi giderken eṣnā-i rāhda kemāl-i hezīmet ile rāsina-i ʿazīmet idüp ḳaçar su´āl idüp didiler ki: Ey Ebü'l-ḥakem ne ḥāl oldı ki züccāc-ı mizāc-ı ḥālüñ inkisārda ve cevāhir-i ḥuṣūl-i āmālüñ intişārda ve baḫt-ı ṭāliʿüñ nevm ü hucūʿda miʿde-yi istirāḥatuñ kemāl-i cuʿda olmaġıla ḥasm itdügüñ umūrda rucūʿda olasun didiler didi ki benümle anuñ mā-beynünde bir ḫendeḳ gördüm ki āteşle māl-ā-māl ol ḥālde bu āyet-i kerīme nāzīl oldı**أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى عَبْدًا إِذَا صَلَّى**[529]

Ve yine mervīdür ki Peyġamber Ḥażret'i ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve ʿalā ālihi ve saḥbihī ve sellem bir gün giderken Ḥakem bin Ebi'l-ʿĀṣ'a rast gelüp göçüp gitdiler ḥakem-i bī-ḥikem Ḥażret'üñ verā-yi ẓaḥr-ı pür-nūr-ı saʿādet-ẓuḥūrundan yansılayup evẕāʿ-ı sedīde ve ḥarekāt-ı pesendīdelerini taḳlīd idüp orasını burasını taḥrīḳ itdi.Ḥażret daḫı nūr-ı nübüvvet ile melʿūnuñ istiḥzāsına ve kār-ı nāhem-vār-ı ʿuḳubet-sezāsına vāḳıf olup bu ḥāl üzre ḳal diyü buyurdılar**[120b]**üç su´āl cevābına iştimāl üzre olmaġın Ḥazret-i ʿālī-rütbet ol melʿūnlara cevābların virdi. Ammā ne fā´ide ġarażları ṭaleb-i ḥaḳḳ olmayup mücerred-i ʿinād u istikbār içün su´āl u istifsār olmaġıla ifāde itmedi.

[528] ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem F: -H.

[529] "Sen, namaz kıldığında kulu (bundan) engelleyeni gördün mü?" Alak, 96/9-10.

Ve yine mervīdür ki[530] Esved Bin Muṭṭalib ve ʿĀṣ bin Vā′il ve Velīd bin Muġīre ve İbn Ṭalāṭıla nām melāʿin-i nikbet-encām u şeyātīn-i şe′āmet-fercām ol Ḥazret-i ʿālī-rütbetüñ ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem istihzāsında mübālaġa itmişler idi. Bir gün Cebrā′īl ʿaleyhi's-selām Ḥazret-i risālet-menzilete gelüp yanuñda ḳarār buyurdı ol ḳavm-ı müstaḥıḳḳu'l-levm Ḥikmet-i İlāhiyye ol yevmde ṭavāf-ı beyt-i ḥarām levāzımına ḳıyām itmişler idi. Velīd bin Muġīre'nün meger bir zamānda dest-i nikbet-peyvestine bir tir-i āteş-te′şir işābet idüp yedini peykān-ı cānıstānı ile cerḥ u me′āl-i elem u ıẕṭırābını elden geldükçe beyān ü şerh idüp ol cerāḥat ile rāḥatından ye′s bulmuş ve ol ıẕṭırāb ile ḫ͟ʷābı düşünde görür olmuş imiş sonra ol cerāḥat-ı ḥikmet-iştimāle indimāl gelüp bi't-temām ilṭiḥām bulmuş idi. Ḥażret-i Cebrā′īl'ün ʿaleyhi ve selam yanundan geçdükçe Cebrā′īl ʿaleyhi's-selām yaraya Bi-izni′llāh Teʿālā işaret itdi. Hemān-dem ol olmuş bitmiş önlemiş gitmiş yara tazelenüp **[121a]**inficār peydā olup ḳān revān olup aḳdı. Ve şerer-i ḍarer-i cerāḥa muzīlü'r-rāḥa ol kuştını olan dūn u denīnüñ ḫ͟ānūmān-ı vücūd-ı nikbet-nümūd ḫ͟abāṯ͟set-ālūdunu bi'l-külliye yaḳdı, andan ṣoñra ʿĀṣ bin Vā′il geçdi, anuñ daḫ͟ı kef u pāyında bir zaḫ͟m var idi ki bir zamānda ḫ͟ār-ı āzār ve şevk-i şevket-i rūzigār batmış ve selb-i ṣabr u ārāmını yabana atmış idi. Ṣoñra murūr-ı eyyām u şuhūr ile bitmiş ve kurūr-ı eʿvām u duhūr ile oñulmuş gitmiş idi. Ḥażret-i peyḳ-i celīl olan Cebrā′īl ʿaleyhi ve ʿalā nebiyyinā efżalu's-selām ol eṯ͟er-i zaḫ͟me daḫ͟i nigāh itdükde ter u tāze olup ol dāḫ͟i ol zaḫ͟m ile helāk u āġışte-yi ḫ͟ūn u ḫ͟āk oldı. Andan sonra Esved bin ʿAbdü'l-muṭṭālib uġradı Ḥażret-i Cebrā′īl ʿaleyhi's-selām bir berk-i sebzi rūy-i nikbet-cūyi ve ḫ͟abāṯ͟set-i ḥūyına ilḳā itmekle ḫ͟ançer-i elem ü ıẕṭırāb-ı aḥşā ü emʿāsını doġradı Bi-emri'llāhi Teʿālā dīde-i ġam-dīdesi bī-nūr ve çeşm-i ciḥān-ı bīni

[530] Bu hikāye H'de iki hikāye atlanmış.

kör oldı. Andan İbn Ṭalaṭıla güzar itdi. Ol dāḫı helāk oldı **فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ**[531] Ḥaḳḳ ṣübḥānehu ve teʿālā celle ẕikrihü ve ʿalā Ḥazret'i ol ḳavm ṣūm-ı būm-miṣāl ḥaḳḳında bu ayet-i saʿādet-ġāyeti inzāl itdi. [121b]hemān ṭurduġı yirde raʿşeye mübtelā olup endāmı lerzān ve metāʿ-ı ṣıḥḥat u ʿāfeti erzān olup min baʿd ḫalāṣ olmadı ve muḫliṣ u menāṣ bulmadı.

Ve yine mervīdür ki Ḳureyş'ün re´yleri bunuñ üzerine ḳarār[532] itdi ki āḫẕ-i aḫbār içün eḫbār-ı Yehūd'a bir kimesne irsāl ideler ve **Ḥażret-i risālet-penāh** aleyhi min selamu'llāh aṭyabuhū ve eżkāhu ḥālinde āgāh olup izāle-yi ġubār-ı iştibāh içün vādiyi tefeḫḥuṣ ü taḥḳīḳa ʿazm-ı rāh ideler. Çünki aḫbār-ı Yehūd evṣāf-ı ḥamīdeyi Resūlu'llah'ı ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem istimāʿ itdiler bildiler ki her ne su´āl oluna cevāba ḳadīrdür gelen kimesnelere eyitdiler: Ol daʿva-i nübüvvet iden şaḫṣa evvellā sevālīf-i rūzigār ve sevābıḳ-ı leyl u neḥārdan yādigār olan aḫbār pür-ʿitibār ve ḳıṣṣaṣ-ı pür-ḥiṣaṣ ʿibret-medārdan ḳıṣṣa-ı Eṣḥāb-ı Kehf üġār ne vech üzre vuḳūʿ bulmuşdur. İstifsār idüñ ṣāniyen ṣaḥāyif-i dehrde muḥarrer ve vukūʿ ü ṣubūtu muḥaḳḳaḳ u muḳarrer olan veḳā-yiʿ-ı bī-reyb u meyinden ḳıṣṣa-i Ẕü'l-karneyn ne minvāl üzre cereyān etmişdür istiḥbār idün ṣālisen mufaṣṣal u meşrūḥ bāʿiṣ-i ḥayat u zinde-gāni ve sebeb-i hiss-i ḥarāk-ı ḥayvānī olan rūḥ ne olduġun şoruñ didi: Egerçi ki ʿAlā vechi'ṣ-ṣavāb cevāb virebileñ ki Nebī ü Mürsel'dür ḥālḳa-yi iṭiāʿtını guşunūza ve câme-yi inḳiyādunı[122a] duşunūza alup ana itibāʿ ideñ eger bilmez ise bilün ki kelāmı durūġ ve pertev-i daʿvāsı bī-furūġdur her neye ḳadīr isenüz idüñ didiler. Çünki Kureyş bu üç su´āli Ḥażret'e ʿarẕ itdiler. Resūl Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhive sellem ḳaṭʿa u ḥasm

[531] "Böylece zülmeden o toplumun kökü kesildi. Hamd, ālemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." Enʿam, 6/45.
[532] karār F: iḳrār H.

ve bett u ḥatm vechiüzre yarın size cevāb vireyim diyü buyurup **بمشية الله العزيز إن شاء**[533] **الله تعالى** Dimek ḫatır-ı ḫatīr ve żamīr münīr-i mihr-itenevīrleri gelmedi. Ḥikmet-i İlāhiyye on gün tamām **Cebrā′il** ʿaleyhi's-selām Melik-i ʿAllāmdan ʿarẕ-ı peyām itmeyüp mādde-yi vaḥiye inḳiṭāʿ u inḥisām ve ḥabl-i iʿlām u ilhāma infiṣām ʿārıẕ olup su′āl iden bed-tebār-ı bir kuşteyi ruzigārlar gördiler ki yevm-i mevʿūd ve vaḳt-ı maʿhūddan bir ḳāç gün aşdı ṣafā u surūr ile ʿaḳīlleri şaşdı zevḳ u şadi aʿadi-i mütemādi olup dehān-ı şemātat bāz u vādi-yi ṭāʿn u ṭınāzda pervāz ider oldılar. Ol Ḥazret-i ʿālī-rütbenüñ jengār-ı şemātat-ı āsḥāb-ı inkārdan āyīne ḳalb-i leṭāfet-ayınuña gird-i keder ḳonup rişte-i ṣafā bāl-i saʿādet-me′ālleri munḳaṭıʿ ve seng-i neng ile zücāc-ı mizāc-ı saʿādet-imtizāçları mutaṣaddıʿ olmak maḳāmına varduḳda on günden ṣoñra Ḥazret-i Cebra'il ʿaleyhi's-selām Ḥazret-i Rabb'ül-enām'dan selām u kelām götürüp Sūre-i Kehf'i inzāl u işāl eyledi ol sūre-i saʿādet-me′āl-i imtiḥān içün irsāl itdükleri **[122b] إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ**[534] yaʿnī biz seni istiḥzā iden ḳavmüñ emrini tamām idüp ḳaydını ḳaydırduḳ ve muḥīḳḳi mubṭīlden farḳ içün ʿādet-i cāriyeyi ḥarḳ idüp bu maḳūle muʿcizāt-ı ẓāhīre ile niki bedden ayırduḳ dimek olur va'llāhu teʿālā ʿalem.

Yine mervīdür ki ol ṣāḥib-i āḫlāk-ı sencīde Bi-iradeti'llāhi Teʿālā Kureyş elinden rencīde olup rāh-ı beyābānı ṭutup gitdi, nāgāh ḳarşudan bir siyāh nesne nümāyān olup yaḳīn olduḳda gördiler ki bir ālāy şütür çerā-gāhda otlar ol şütürlerüñ miyānına buyurdular şütürler me′lüf olmaduḳları kimesneyi görmekle remīde olduḳlarında Ebū Ş̱ervān ki ol şütürlere sārbān idi. Ne ḥāl oldı ola diyü eṭrāf u cevānibini geşt itdi. Hiç nesne bulmadı. **Baʿde** miyān-ı şütürāne gelüp Ḥazret-i ʿizzet-i me′ābı gördükde kimsün ki benüm şütürlerimi remīde itdüñ didi. Buyurdular ki ḫavf ü

[533] Aziz Allah'ın dilemesiyle inşallāh Teʿālā

[534] "Şüphesiz biz, alaycılara karşı sana yeteriz." Hicr, 15/95.

hırās itme geldüm ki senüñ şütürlerüñ miyānuñda ārām idem, tekrār ṣordu ki: “Sen kimsün yine buyurdılar ki ḫavf u ḫaşiyet bīm ü vaḫşet itme bir kimesneyüm geldüm ki bir sāʿat senüñ şütürlerün ile ārām idem.” didi. Ebū Servān eyitdi: Şöyle fehm iderüm ki ḫālā daʿvā-i nübüvvet itmekle şöḫretüñ var Ḥażret daḫı buyurdılar ki seni dīn-i mubīn-i İslām’a daʿvet iderüm **أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد ان محمدًا عبده ورسوله** didi. [123a]Ebū Servān mevā´id-i fevā´id-i Tevfiḳ-i İlāhidan bī-beḫre bir ḫabiṯ-i mühmel u ʿabūs-çehre olmaġın kerem ile ḥilāl-ı cemāle iḫlāl virme ve bī-vech u bilā sebeb eṣnā-yi ḳaṭāra girme şütürlerümden dūr bir maḥalde ṭur diyüp daḫı kendi ẕātına layıḳ u sezā baʿẕ edā itdi. Ḥażret daḫı ol ḫayvān-ı bī-iẕʿāna bed-duʿā idüp “Allāhumme ʿattil beḳāhu ve şaḳāhu” diyü buyurdılar. Yaʿnī “Ya Rābb bu şaḫsuñ bekāsını ve ʿömrünü dırāz u şeḳāsı ve fesādda ser-efrāz eyle” didiler.

Rivāyet olınur ki pīr-ı könḥe-sāl ve zāl-i bed-ḥāl olup rezālet-i erẕel-i ʿömre vāṣıl ve dünyādan uṣanup istikrāh ḥāṣıl oldı. Mevtine çāre olmadı. Sonra dīn-i İslām’un iştiḥārı ve şerʿi vācibü’l-iḥtirāmuñ intişārı zamānunda İslām’a gelüp Ḥażretüñ duʿāyı ḫayrıñı aldı. Amma ne fāyda ki atılmış oḳ dönmez.

Ve yine mervīdür ki Ehl-i Mekke Ḥażret’e āzār-ı bisyār ve elem-i bī-ḥad u şumār īṣāl idüp dīn yolunda çekdügi zaḥmet ile rūy-i mubāregüñi ālūde-i ḫūn ve çeḥre-i saʿādet-beḥresini eṣer-i çurḥ ile meşḥūn idüp güyā ki muşāṭṭa-yi ḳudret-i ḫālıḳ bī-çūn ve ḫüdāvend-i kāf u nūn ol Seyyid-i saʿādet-medārun ʿārıẕ-ı zībāsını gül-güne-i re´fet-i gūn-ā-gūn ile pür-ziynet u zīb ve cebīn-i mubīn-ı saʿādet-ḳarīnünde āyet-i ʿināyet-ġāyet raḥmeti taḥrīr ü tertīb itmişdi. Ḥażret ise iktisāb-ı rıẕā-yi [123b]saʿādet-iḳtiẕā-i İlāhī ve isticlāb-i esbāb-ı karābet-ı na-mütenāhi içün iḫtiyār-i metāʿib-i dünyeviyye ve ḳabūl-i meşāḳḳ-ı ḳaviyye idüp rāh-ı ḥaḳḳda dest-i nikbet-peyvest-i aʿdāddan isābet iden

cerāḥatı rāḥat ve eyyādī-i şe´āmet-mebādī muşrikīnden vāṣıl olan eẕiyyeti meziyyet ʿadd idüp bu yolda bezl-i rūḥ itmek cān-ı ʿazīzine minnet ve bu ḥusūṣda tefeḳḳuf u terddüdü tamām-i buḫl u ḍannet bilürdi. Binā'en ʿalā ẕāliken her mertebeye ṣabr buyurup verā-i estār-suvār ve tutuḳ-ı ufḳ-ı taḳdīr bī-taġyīr-i perverdigārdan ʿārẕ-ı dīdār ve feyẕ envār idicek elṭāf-ı ḫafiyye-yi İlāhiyeyi taraṣṣud üzre olup ṭulūʿ-ı tebāşīr-i intiṣāra intiẓār üzre idi. Bir gün ol Ḥażret-i ʿālī-rütbet muḳāsāt-ı şedāyid-i umūr ve teceruʿ-ı sunūf-ı ṣavārīf-i eyyām u şuḥūrdan nāşī undūh-ı enbūh ile bir maḳām-ı saʿādet-me´nüste cülūs buyurmuşlar idi ki Ḥażret-i **Cebrā´īl** ʿaleyhi's-selām Rabbü'l-ʿizzet cenābından teblīġ-i selām-ı mālā kelām ile ḫāṭır-ı ʿāṭır-ı **Muḥammedī'yi** ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām terfīh ü tefrīḥ ve rūḥ-ı pür-futūḥlarını nevāziş ü tervīḥ buyurup ol serv-i bustān-i risālet ve nihāl bī-miṯāl-i gülşen-i feṣāḥat ü besālet Ḥażret'ine ṭaraf-ı pür-şeref-i İlāhīden bu vech üzre peyām īṣāl itdi ki filān dıraḫtı yanuna daʿvet eyleyüp ol daʿvetine nīk gibi **[124a]**emr-i ḫārikü'l-ʿāde müşāhedesine dāʿī olduġın göre didi. Ḥażret daḫı daʿvet itdi ol şecer-i emr-i Ḫudā ile maḥallinden cüdā olup ḥuẕūr-ı Ḥażret'e geldi yine emr itdiler varup menbet-i aṣlısında nābit ve maḳām-ı ḳadiminde ṯābit oldı. Ol Nebiyy-i Nebīh Cenāb-ı Ḥażret-i Ḳadīr'den bu maḳūle bir emr-i nādire ḳudret-i iḥsān olınduġın müşāhede idicek şükr-ı niʿem-ı vāfire ile raṭbü'l-lisān ve ʿaẕbü'l-beyān oldılar.

Ve yine mervīdür ki çünki Kureyş Ebū Ṭālib'in ḥimāyetinden dil-gīr olup Ḥażret ile cedelden ḳaṭʿ-ı emel idüp ʿacz u ḥırmānla āşufte-ḥāl ve bī-mecāl olmuşlar idi. Bir meclis-i ʿaẓīm ʿaḳd ve nuḳūd-ı te´emmül ü tefekkürü naḳd idüp ḫāme-yi siyāh cāmeyi efʿa zebān-ı pür-zebān ile mār-ı pīçide-miṯāl bir ʿaḥd-nāme taḥrīr itdiler ve maẕmūnunda eyymān-ı ġılāẕ u şidād yād itdiler ki bir daḫı Benī Hāşim ve Benī

ʿAbdü'l-Muṭṭalib ile ṣıla-yı raḥm itmeyeler ve muṣāharat ü muẕāharat vādisine gitmeyeler ve ʿuḳūd-ı muʿāvaẕa ve teberʿu-ı bi'l-kulliyye terk idüp mukāleme ve muʿāmele bābını sedd ideler muḥaṣṣalü'l-kelām bisāṭ-i inbisāṭ-ı ṭayy ve iḫtiyār-ı fesād ü ġay idüp muʿādatı ʿādāt ideler ve fazʿi´ayı ḳaṭīʿaya idüp rāh-ı fesāda gideler. Ol ʿaḥd-nāme-yi bed-taḥrīri bir ḥarīr içine vaẕʿ idüp dahānını bend idüp [124b]şemʿ-i ʿasel ile ʿaḳd itdükden soñra her biri ḫātimlerini vaẕʿ itdiler ve bālā-yı dervāza-i beyt-i şerīf-i lāzımü'l-ʿizāza taʿlīḳ ile muʿani mutāreke u muʿādātı taḥḳīḳ itdiler Ebū Ṭālib bunu istimāʿ idicek Ebū Leḥeb'den ġayrı ne ḳadar Benī Hāşim ve Benī ʿĀbdü'l-Muṭṭalib var ise iki kūh miyānuñda bir vādīde ḫāmeler peydā idüp sāyir-i Kureyş'den munʿazil ü munfeṣil üç sāl-i ʿāle'l-ittiṣāl ol miyān-i cibālde sākin olup sāyir-i ḫalḳtan bir fert anlara menfaʿat iṣāl itmedi. İllā Ḥażret-i risālet-penāhun ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem dāmad-ı saʿādet-niḥādı Ebū ʿĀṣ bin Rebīʿ ki gāh gāh derūn-ı şeb-i siyāhda buġday ve ḫurmā ḳāfilesini ol cānibe sevḳ idüp Ḥażret'üñ istihsān ü iḥsānına maẕhar olup duʿāyı ḫāyırlarını ve medḥ u ṣenāların aḫẕ-ı saʿādetine vaṣıl olurdı çünki ḥāl bu minvāl üzre olmaġıla baḫtları ṣaḥt olup maʿīşetleri dank ve ḥālleri tenk olmaġıla elem u ıẕṭırāb aḳṣa-yı ġāyetine müntehi ve kise-yi ḥal-ı melal-encāmlarını naḳd-ı ṣabr u ārāmdan tehi oldı. Dest-i bürd-i ḳaḥt ile bed-ḥāl olup ṣīne-i ciger suḫtelerden zebān-ı ateş-ı cūʿ felek-i eṣere yetişdi nān [125a]diyü cān virirlerdi. Rabbü'l-erbāb mālikü'l-riḳāb Ḥażret'i bir cān-āvara emr buyurdı ki ol taḥrīr olunan ʿahd-nāmenin sevād-ı midād-ı ḥurūf ve āṣār-ı kelimāt-ı beşāʿat-ẕurūfunu ekl idüp ism-i sāmi-yi İlāhiden ġayrı istiḫrāca ḳābil-i maḥal ḳomadı. Ḥażret-i risālet-penāh vaḥy-i İlāhī ile bu ḫuṣūṣa vaḳıf olup ʿamm-ı dafīʿü'l-ġamları olan Ebū Ṭālib'e iʿlām itdi. Ebū Ṭālib daḫı Benī Hāşim ve Benī ʿĀbdü'l-Muṭṭalib ile fāḫir cāmeler ve laṭīf ʿimāmeler giyüp Ḥacerü'l-esvet cānibine geldiler ve

meclis-i Kureyş'e duḫūl idüp oturdılar. Anlar daḫı ikrām-ı taʿẓīm-merāsimüni taḳdīm idüp Ebū Ṭālib eyitdi: Ey Kureyş size bir emr-i muhīm ve ḥatb-ı mulīm içün geldük me´mūldür ki bu ḫuṣūsda cadde-yi ʿadīlden ʿudūl ve ṭarīḳ-i inṣāfdan iʿtisāf itmeyüp menābıʿ-ı ḳalbinüzden zelāl-i ḥaḳāniyyet nābʿi ve bu emīrde ḥaḳ-ı ṣariḥ ve āḳl-ı ṣaḥīḥ ne ise ona tābʿi oluna didiler ki cānımıza minnetdür. Ebū Ṭālib eyitdi: Muḥammed baña ḫaber virdi ki bir cānavar fermān-ı bī-dermān-i İlāhī ile sābıḳān taḥrīr u tenmīḳ ve bāb-ı saʿādet-me´āb Kaʿbe'ye taʿlīḳ olunan ʿahd-nāme'nin ismu'llāhdan ġayrı cümle kelimatının midādını ekl idüp ol ṣaḥīfede muḥarrere ve muḳarrere olan ʿuhud ve mevāṯīḳ rıẕā-yi saʿādet-iḳtiẕā-yi **[125b]**İlāhīyye muḫālif ve ʿādāt-ı sādātuñ ḫilāfına müṣādif olmaġıla ol ṭumār-ı mufaṣṣal u meşrūḥ fınā-yı fenāya meṭrūḥ olmuş ben İlā ḥaẕe'l-ān Ḥażret-i Muḥammed ṣalla'lāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellemden durūġ istimāʿ itmedüm kilk-i Ḫudā'dan ḥaẕer ve ol ṣaḥīfeye naẕar idün eger kelāmı rast ise bu vaẕʿ-ı nā-pesendideden vāz gelüp yine üslūb-ı sābıḳ üzre ʿamel idek eger kāẕib ise añı size teslīm ideyüm ve anı ḥimayetden vāz geleyüm. "Her nice istersenüz idün." didi. Ḳureyş daḫı bu kelāmı istiḥsān idüp bir kimesne gönderdiler ʿahd-nāmeyi gütürdiler bā-mike'l-llāhume lafẓından ġayrı elfāẕ-ḥurūfda ḳırā´ata ḳābiliyyet ile mevsūf nesne ḳalmayup ol cān-avere fermān-ı ḥālıḳü'l-ḳuvva ve'l-ḳader ile cümlesini bir şekil üzre ekl itmiş ki taʿbīr olunamaz ki Ebū Ṭālib daḫı baʿde'ş-şidde ferace furce bulup zebān-ı melāmeti dırāz ve dehān-ı şemāteti bāz idüp cümle ḫāmūş oldular ve ol ʿahd-ı nā-sezādan çıkup rucūʿ idüpbīʿaddden evvel çıḳup yine Mekke-i Mükerreme şerrefe'llāhu teʿālāya geldiler zamān-i medīd ve ʿahd-ı baʿīd ḥüsn-i iḫtilāṭ üzre oldılar.

Ve yine Mervīdür ki bir gün derk-i idrāktan **[126a]**dūr ve derekāt-ı caḥīm-i istiḥḳākları vāsıl aḳṣā-yi merātib-i ẓuhūr olan müşrikīn-ibī-nūr ḥuẕūr-ı musteclibü'l-

surūrlarına gelüp eger daʿvā-i risāletin ṣıdḳ ü savāba muḳārin ve yāri-yi Ḥażret-i Bārī saña nāṣır ü muʿāvin ise ḳurṣ-i māhi naṭʿ-ı semāda ḳaṭʿ idüp ve[535] şikāf-ı kāf gibi dünīm ve eḳlām-ı hilāl-fām ve enāmil-i iḳlām-ı endāmın ile bir ḳameri iki hilāle taḳsīm eyle ki bu fiʿl iʿcāz-eşer ḥaḳ u bāṭıl-miyānunı kesr-ı ṣıdk daʿvā-i ṣıḥḥat-ı iḫtivā ki delīl-i ḳaṭʿı olup **كالشمس في وسط النهار**[536] risāletüñi iẓhār ider iẓhār-ı ḥaḳ içün māhi māhi-i deryā-yı semāda iki şeḳ itmiş diyü şühre-i şehr ve ʿucube-i dehr olup muşāri'n-ileyh bi'l-benān olursun didiler ol hilāl burc-ı ʿizz u iclāl olan Resūl-ı melek-ḫisāl daḫı Bīizni'llāhi el-melīki'l-muteʿāl bu murādınuz ḥaṣıl ve ümīdiñüz ḥuṣūle vāṣıl olursa peymāne-i ʿahd u peymānınuzı inkisārdan ṣiyānet ve sedd-i bāb-ı kiẕb u ḫıyānet idüp ḥālā zebānıñuza cārī olan īmān üzre imāna gelür misüz? Yoḫsa bu ʿuhūd ü mevāṯıḳı bi'l-kulliyye nāsi ve ḍalāl-i ḥāl-i sābıḳıñuzda rāsiḫ ü rāsī olup ḥadīdden şedīd olan ḳalb-i ḳasinüz ḳabul-i ḥaḳdan ibā itügümüz saʿi hebā [126b]olur mı? Diyü buyurduḳlarında cümlemüz bilā-teʾḫīr nūr-ı īmān ile müstenīr oluruz diyü taḥḳīḳ itdiler ol gice meger ayıñ on dördüncü gicesi idi. Ol māh sipihr-iṣṭifā u āfitāb-ı ʿālem-tāb felek-i ṣıdḳ u ṣafā kān-ı kīn ve mekān-ı muʿāreẕede mekīn olan müşrikīn ʿacze nisbet itmekden iḫtirāz ve tuḫm-i ümīdd ü recā-i ilḳā-yi guşt-zār teẕerruʿu niyāz ve dest-ı ümīd-i cenāb-ı kār-sāz bende-nüvāz-ı bī-enbāza bāz ve cebīn-i ḥanīn ve cephe-yi duʿā ü enīni bāb-ı berrīn-i meʾārib-i ḍamīn Rabbü'l-ʿālemīne mālīde ve ṭıfl-ı dil-i bī-ġışş u ġillerini zemīn-i āh u enīnde nālīde idüp iẓhār-ı ḥaḳ içün ḳamer iki şakk olmaḳ bābıñda bāb-ı münācāt-ı ḳāḍiyü'l-ḥācātı ḳarʿ u daḳ itdi. Nāgāh añı gördiler ki çirm-i ḳamer iki pāre ve aṣḥāb-ı inkār u istikbārun yüzleri ḳara olup bir pāre müʾminlerüñ cānları yerine oturdı. Āfitāb-ı ṣıdḳ u ṣavāb deycūr-ı ficūr-ı müşrikīnden ẓalāmı iştibāhı götürdi. Fi'l-ḥaḳiḳa ol iki ḳıtʿa

[535] idüp ve F: -H.
[536] Gün ortasındaki güneş gibi

emr-i risāleti taḥḳīḳ ḳaṭʿa idüp ve iki ʿaded şāhid-iʿādīl ve guvāh-i bī-mumāṣil u muʿādil olup bir nimesi cebel-i Ebū Ḳubeys üzre ve nıṣf-ı āḫarı ve cebel-i āḫar üzre durdı. Ḥażret daḫı bu muʿcize-yi bāhiretü'l-işrāḳı ve fiʿle meşhūretü'l-afāḳı [127a]ḥāẕır olanların ḳulūbuna kemā hüve ḥaḳḳuhū ẓāhir u hüveydā ve naḳş-ı nīkin süveyda olup inkāra mecāl-ı muḥāl ve baʿde zamānun ben görmemişimdür dimek iḫtimāli mümteniʿa ḳurb bir ḥāl olmaġı irāde buyurup lisān-ı sāmīleri ile ḫużżārı ʿale'l-esāmī ẕikr buyurup yā filān filān bend-i kemend ġafletinden rehā olmaġ içün görüñ hā sonradan görmedük bilmedük dimeyüñ. Lisānıñuza cārī olan heẕeyānı dimek maʿnāsını işʿār buyurdılar ol baṣar-ı baṣīretleri kör ve küfr u ilḥād üzre mecbūr v meftūr olan bir kuşte-i rūzigār-ı murdārları bize siḥr idüp gözümüz baġladı anuñ içün ikide bir gökde ve yirde bize dürlü dürlü ṣūretler gösterüp renk virür diyü ḍalāl-ı sābıḳları üzre muṣırr ve kendi ẕāt-ı ḥabāset-āyātlarına mużırr oldılar bize bu maḳūle renk virür diyü söyledi Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu teʿālā ʿāleyhi ve sellem ḥażretleri tevsīʿ-i meydān ve irḫā-i ʿanān buyurup eṭrāf-ı cevānibde seyr ü sefer ve geşt ü güzār iden āyende ve revandeden suʾāl itdiler anlar daḫı bir öyle müşāhede itdük didiler çāre olmadı. وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ[537],[538] هَادmaʿnāsı ẓuhūra geldi.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i [127b]Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu teʿālā ʿāleyhi ve sellem Rükāne bin ʿAbdi Zeyd nām kimesneye rāst gelüp buyurdılar ki: Ey Rükāne "Henüz zamān olmadı mı ki īmāna gelesüñ ve şeref-i dīn-i mübīn-i İlāhī ile müşerref olasuñ" eger muʿcize ṭaleb idersen iẓhār ideyin tā ki tevaḳḳuf-ı tereddüde mesāʿ ḳalmaya didi. Rükāne daḫımuʿcize ṭaleb itdi ve didi felān dıraḫtuñ nıṣfını daʿvet eyle nıṣf-ı āḫarından cüdā olup ḫuẕūruña gelsüñ didi ol nihāl-i bī-miṣāl çem-nezār-ı

[537] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[538] "Allah kimi saptırırsa artık onu yola iletecek yoktur." Raʿd, 13/33.

nübüvvet ve ol ṣemere-yi şecere-yi lütf u fütüvvet daḫı Rabbü'l-ʿālemīn'den der-ḫāst idicek Cenāb-ı Melik-i Bārī yarı ḳılub nıṣf-ı dıraḫt emr-i Ḫüdā ile nıṣf-ı āḫarından cüdā olup ol ser-çeşme-yi cū-bār-ı inṣāf olan nebiyy-i kerīm-i cemīlü'l-evṣāfın huẕūr-ı bāhirü'n-nūruna geldi. **Baʿde** yine emr-i ʿālī-ḳadrları ile varup nıṣf-ı āḫarına muttaṣıl oldı.

Rāvī eyidür: Ben ol dıraḫt-ı ʿāl-i baḫtı gördüm nıṣfınuñ iltiḳāsı maḥalli ser-tā-pā bir rişte-yi bārīk gibi ẓāhir idi. Rükāne daḫı añı müşāhede itdi. Eyitdi: "Ben bu maḳūle muʿcizeleri bilmem senüñ ile muṣāraʿa idüp güreşelüm." Ve izḥār-ı zorda ṣarf-ı maḳdūr idüp ol ḫuṣūsda daḫı güreşelüm. Umarım ki rücḫānımı şāhid zorla iṣbāt **[128a]**ve saña ġālib olup isḳāt idem eger puştımı zemīne götürürseñ al arḳamı yirde diyüp nısf-ı aġnāmımı saña vireyüm. Ve ḥışn-i ḥaṣīn-i dīn-i metīne gireyüm didi. Ṭutuştılar ve Ḥikmet-i İlāhiyye ol nūr-ı baṣar bī-teredüd Rükāne-i bī-baṣar bir kere daḫı ṭutuşdılar yine maġlūb olup poşti zemīne mülāṣiḳ ve zaʿmınca ʿırżına ḥāle'l-lāḥiḳ olup Rükāne Ḥażret'e eyitdi: Ṭā´ife-yi Kureyş'i gördükde ne disek gerekdir? "Buyurdılar ki Rükāne ile güreş ṭutduḳ ben anı yire çaldum ve aġnāmınun nıṣfını aldum disem gerekdür." Rükāne eyitdi: Luṭf eyle emr-i muṣāraʿayı ḫalḳa beyānda musāraʿa itme belki hemān Rükāne nıṣf-ı aġnāmını bākī baġışladı de diyü yalvardı. Ḥażret buyurdılar ki "Nice yalan söyleyüm? Rükāne eyitdi: Yā Muḥammed sen kiẕbden bu mertebede ictināb ve durūġa irtikābdan bu ṭabaḳa intiḳāb idersün hemi diyüp ḥilye-yi İslām'la mutezeyyin ve miyān-ı āḳrānında muteʿayyin oldı.

Ve yine mervīdür ki bir leyl-i sāʿidü'z-zeyl-ı saʿādet-neylde duʿā buyurup didiler ki **اللهم أعز الإسلام بأحد الرجلين بعمر بن الخطاب أو بأبي جهل بن هشام** yaʿnī Yā İlāhi dīn-i İslām'ı ʿazīz u ḳavī eyle Ömer bin Ḫattāb ve Ebū Cehīl bin Hişām'dan her ḳanḳısını

artıḳ sorsañ anuñıla yaʿnī aña tevfīḳ-i refīḳ ve luṭf u hidāyetüñi hādi-yi ṭarīḳ eyle [128b]ki süllem-i İslāma vaẕʿı ḳadem ve küfr-ı māẕiye iẓhār-i nedm idüp aʿdā-yı dīni musāfir-i diyār-ı ʿadem idüp dīn-i metīni iẓhār u teḳṣīr-i aʿvān u enṣār ide dimekdür. İrtesi Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu Te'ālā ʿanh İslām'a gelüp sebeb-i ḳuvvet-i dīn ve bāʿiṣ-i ḍaʿf-i müşrikīn oldı.

Ve yine mervīdür ki Ḥazret-i Resūl-i Ekrem[539] ṣalla'llāhu Teʿālā ʿāleyhi ve sellem bir gice Batn-ı Naḫle nām mevẕıʿda namāz-ı teheccüde meşġūl olup ḫilāl-i namāzda dehān-ı muʿciz-beyānlarını bāzve u ḳırā´at-ı Ḳur´ān-ı lāzımü'l-iʿzāz ve ẓāhirü'l-iʿcāza āġāz buyurmuşlar idi. Ṣüver-i suver ki mineṣṣa-i lisān-ı bediʿl-beyānlarında cilve-ger olurdı cinnī Nuṣaybīn'den yedi ʿaded niṣāb-ı saʿādetünden bā-naṣīb edep u erib kimesneler oraya uġrayup Ḳurʿān-ı ʿaẓīmi istimāʿ idüp gitdiler. **Baʿde** nice zamān soñra[540] yine ol kavm-i cinnī Nuṣaybīn'den gürūh-ı āḫar ile Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿāli ve sellem cānibine geldiler ve Mekke-i Mükerreme'nün ṭaraf-ı aʿlāsında nuzūl idüp içünden birini Ḥażret ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem cānibine irsāl itdiler. Geldi Ḥażret aṣḥāb u āḫbāb ile āfitāb-ı ʿālem-tāb gibi oturmuşlar ve mevā´id-i fevā´id-i dīniyye ve me´ādib-i me´arib-i yaḳīniyyeden serpūş iḫticābı götürmüşler idi. Ḥażret aṣḥāba buyurdular ki içinüzden biriñüz ki ḳalbinde miḳdār-ı ẕerre [129a]ġill u ġiş olmaya benüm ile gelsün diyüp ʿAbdu'llāh bin Mesʿūd ḥażretleri raḍıya'llāḫu ʿanh tīz yirinden ḳalḳdı. Miṯhara-yi muṭahhara-ı Resūl ki içi ṭolu nebīẕ imiş. Āb ẓann idüp bile alup Resūl-i Ekrem ile ṣalla'llāhu teʿālā ʿāleyhi ve selem menzil-i cinn olan maḥalle varup Ḥażret bir dā´ire vaẕʿ idüp ʿAbdu'llāh bin Mesʿūd ḥażretlerine buyurdular ki bu dā´irenün cevfinden karār idüp ben gelmeden ṭaşra çıḳma ve mādem ki derūn-ı dā´irede

[539] Resul-i Ekrem F: Resūlu'llāh H.
[540] zamān ṣoñra F: zamāndan ṣoñra H.

olasın hīçbir emīrden perhīz itmeyüp Rabbü'l-ʿizzete tevekkül üzre ol ʿAbdu'llāh Ḥażretleri buyurdular ki ben ol dā'irenün derūnunda ḳarār itdüm ve arḳadan seyr itdüm gördüm ki bir ālāy eşḫāṣ bir yirde ḳarār itmişler Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿāleyhi ve sellem meclislerine ḳarīb olduḳda cümlesi ḳıyām ve tekmīl-i merāsim-i taʿẓīm u ikrām idüp Ḥażret zamān-i ṣubḫa dek anlar ile olup baʿde saʿādet u iḳbāl ile benden ṭarafa geldiler buyurdular ki saña zaḥmet oldı çoḳ oturduḳ, didüm ki nice iḫtiyār-ı ḳarār itmem bu emr-i celīlü'l-ḳadrın olan mesleke gitmem ki dünyā ve āḫiret saʿādetini taḥṣīl u kesb ve saḥā-i ʿasīrü'l-mesāḥa āmāl u amānide ve feḥvā üzre icāle-i ruḫṣ ü raḳḍ-ı esb senüñ evāmir-i ʿaliyye ki fermān berdār olmaġa vābeste ve ʿiyāẕen bi'llāhi teʿālā imtiṣāl-i emr-i celīlü'l-ḳadrinde [129b]ihmāl iden ḫas-ı aḫas-ı āh u zār āṣām u evzār ile ḫasta olduġı maʿlumumdur diyüp **Bāʿde** ol ṭā'ifeden iki şaḫṣ Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu teʿālā ʿāleyhi ve sellem'den cānibine geldiler. Ḥażret bunlara buyurdular ki ben ḫūd sizüñ muhimmātınuzı itmām u ikmāl ile muḥaṣṣalü'l-āmāl itmişdüm. Tekrār gelmenüze bā'iṣ nedür didiler ki ṣabāḥ namāzında siz īmām-ı himmet ve hümām-ı dīn ü millete iḳtidā-i şerefine Neyl semtine meyl itdüñ. Ḥażret baña buyurdular ki hīç sende teveḍḍū idicek āb var midür didüm ki āb ṣanup nebīẕ-i temr almışum ḥāli-hāzır nebīẕ-i temr vardur buyurdılar ki **تمرة طيّبة وماء طهور**[541] buyurup ol nebīẕ ile āb-dest alup ve namāzı edā buyurup murācaʿat buyurdılar. Ben didüm ki Yā Rasūla'llāh bunlar kimlerdür buyurdular ki Nusāybīn nām mevẕıʿda sākin olan cinnīlerdür. Şeref-i İslām ile teşşerüf ve ḥavze-yi dīn-i metīn-i lāzımü'l-iʿzāzi taṣṣaruf itmişlerdür. Baʿżı umūrda iḫtilāfları ẕuhūr itmiş geldiler murāfaʿa u muḥāṣama itdiler. Muḳteẕā-yı şerʿ-i mü'essisü'l-asl üzre mā-beynlerini faṣl itdüm. Benden ricā itdiler ki bunlara cihet-i

[541] Hoş bir hurma ve temizleyici bir su

maʿāyiş ve sebeb-i intiʿāş olmak içün zād u zevāda taʿyīn idem. Ben daḫı ustuḫvānı [130a]anlara zād u ḥayvānātın revṣini dābbelerine ʿalef taʿyīn itdüm diyüp min baʿd ʿaẓm u sergin ile istincādan nehy buyurdılar.

Ve yine İbn Mesʿūd raḍıya'llāhu ʿanh Ḥażretlerinden mervīdür ki bir gice Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu teʿālā ʿāleyhi ve sellem dest-i kerem-peyvest-i saʿādet-nākları ile yedini imsāk buyurup ḫāric-i Mekke-i Mükerreme'ye teveccüh buyurdılar. Ve beni bir maḥalde ārām ile meʾmūr ve şeref-i iltifat-ı ṣaʿādet-āyetleri binā-yi serā-i ḳadr u iʿtibārımı maʿmūr buyurup etrafıma bir dāʾire vażʿ buyurdılar. Zinhār bu dāʾireden pā-dirāz itme diyü tenbīh-i nebīh buyurup ve buyurdılar ki ḥuẕūruña baʿżı kimesneler gelse gerekdür zinhār anlar ile muṣāḥabet eyleme diyü nehy-i şedīd ve ḫaṭar-i ekīd buyurup anlar daḫı senüñ ile mukāleme itmezler diyü buyurdılar. **Baʿde** Ḥażret, bāl-i iḳbāl açup teveccüh-ı hümāyūn ve ʿazīmet-i meymenet-meḳrūn buyurup pes fermān-ı bī-dermānları üzre iḫtiyār-ı ḳarār itdüm. Nāgāh gördüm baʿżı eşḫāṣ gelüp eṭrāfımda vażʿ olunan ḫatt-ı manẕūrları olıcaḳ bir ḫaṭve teḥaṭṭī itmeyüp çünki ṣābāḥ oldı. Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿāleyhi ve sellem ṭarāvat-ı ḫad ve reşāḳat-ı ḳad ile muḥāllā ve mirʾāt-ı ʿālem-nümā-yi cemāl-i bediʿü'l-miṯāl ferḫunde fālları afitāb-ı ṣunʿ-i İlāhīyye [130b]mucelli āyine mucellā-yi çeşm-i ḫūbları ḫ͟ʷāba vardı. Nāgāh gördüm ki baʿżı ādemīler aḳ cāmeleri giymiş ḥüsn ü bahāları bir mertebede ki leṭāfet-i rūy-ı ṭarāvet-ḫuylarının cemāl-i icmālinden keşf-ı ḳınāʿ mertebe-i imtināʿda geldiler içünden baʿżı Ḥażretʾüñ ser-ı saʿādet-efseri ṭarafında ve baʿẕ-ı aḳdām-ı saʿādet-encāmları semtinde oturdılar. Ve biri birine didiler ki ʿibādü'llāh da hīç görülmüş degüldür. Bu ṣāḥib-i saʿādet gibi elṭāf-ı fesīḥetü'l-eknāf-ı İlāhīyye maẓhar ve enẓār-ı kimyā-yı āṯār-ı nā-mütenāhīye manẓar olmuş bir ferd ki ʿayn-i ʿināyet-meʾābı ḫ͟ʷābda ve dil-i bī-dār-ı

saʿādet-āṣārı elṭāf-ı Behiye-yi İlāhīyyi iktisābda dīde-i meymenet-resīdesi ẓāhir-i aḫufte lākin ġonçe-i ḳalb-i pür-intibāh saʿādet-āgāhı gülşen-i maʿrifet-i İlāhiyyede şüküfte bunuñ miṯli aña benzer ki bir pādişāh-ı ʿālī-cāh bir ḳaṣr-ı bī-ḳuṣūr-ı maḥāsın-mevfūr binā idüp derūn-ı ḳaṣr-ı saʿādet-meşḥūnuñda bir sofray-ı āli ve somāṭ-ı pür-mekārim u meʿālī vażʿ idüp elvān-ı eṭʿime-i behiyyeyi gün-a-gün ve envāʿ-ı nefāyıs şehiyye-i leẕẕet-numūn ḳand-i nebāt gibi şarāblar ve āb-ı ḥayāt gibi hoş-āblar elfāẓ-ı ḥurūf medḥ u ṯenāsına kifāyet itmiyicek ẓurūf-ı letāfet-mevsūf ve ḥelāvet-me´lūf ile iḫẕār olunup ḫalḳı mevā´id-i fevā´id-i niʿam-i bī-müntehādan ekl ü şürba [131a]daʿvet eyleye ve her ki icābet idüp ol curb u şīrīn ṭaʿāmlardan yiye ve ol nefis-i ḫoş-āblardan tenāvül ideyim diye aña bāb-ı luṭf ü iḥsānı kuşāde ve esbāb-ı kerem-i bī-ḥisābı āmāde ide ve şol ki ol meclis-i lutf-i bī-ḥisābdan ictināb üzre ola aña ʿaẕāb u ʿiḳāb ide bī-dār oldukda buyurdular ki bu cemāʿatıñ kelāmını gūş itdüñ mi? ve kimler olduġını bildüñ mi? eyitdüm: Allāhu ve Resūlühu āʿlem buyurdular ki bunlar envār-ı elṭāf-ı gird-i gārdan-ı sirişte olan ferişṯelerdür ve ẕikr etdükleri miṯlin maʿnāsı budur ki, Allāhu Teʿālā Ḥażret'i celle ve ʿalā cenneti ḫalḳ idüp ḫalḳı anda naʿīm-i muḳīme daʿvet itdi. Ve icābet idüp İslām'a gelene envāʿ-ı niʿam-i ferāvān ve eṣnāf-ı elṭāf-ı bī-ḥadd u pāyān inʿām u iḥsān itdi. İcābetden ictināb ve ṭarīḳ-i ḥaḳdan intikāb ve maʿāṣīye irtikāb ideni ṭuʿme-i ʿuḳḳāb-ı ʿiḳāb itdi.

Ve yine mervīdür ki[542] Ẕübāb bin Ḥāriṯ buyurmuş ki benüm eyyām-ı cāhiliyyetde bir ṣanemüm var idi. Cevfüne bir cinnī girüp gāh ü bī-gāh aḫbār-ı ʿArab'dan beni āgāh idüp ḥavādiṯ-i dehrden baña ḫaber virir idi.[543] Her ne olsa beni ḫ͡vāb-ı ġafletden bīdār ve ol sunūḥ iden vāḳʿadan ḫaberdār ider idi. [131b]Bir gün kendü

[542] mervīdür ki F: -H.
[543] virür idi F: virürdi H.

ṣanemüm öñünde oturmuş idüm. Nāgāh ol dostum olan cinnī refʿ-i ṣadā idüp çaġırup didi ki: **يا ذباب اسمع العجاب بعث محمد بالكتاب يدعو بمكة فلا يجاب وهو صادق غير كذّاب** maʿnāsı dimek olur ki: "Ya Ẕübāb bir ʿaceb ḫādiṣe istimāʿ eyle Muḥammed bin ʿAbdu'llah'ı Allāh Teʿālā Ḥażret-i celle şānuhū ve ʿamme sultānuhū semend-i risālete irkāb ve aʿdā-yi dīni anuñla taḫvīf ve irhāb idüp ol ẕāt-ı ḫūceste-ḫiṣāle kemāl-iiʿzāz u iclāl ve ona Furḳān-ı Kerīm ismi ile müsemma Kur'ān-ı ʿAẓīm'i inzāl itdi. Mekke'de ḫalkı dīn-i İslām'a daʿvet ider. Kimesne daʿvetini ḳabul itmez ve rāh-ı hüda ve ṭarīḳ-i Ḫudā'ya kimesne gitmez, ḥāl bu ḥāl ki Muḥammed ṣādıḳ ve ḫaḳla nāṭıḳdur" Ẕübāb eyidür: Ol cinnīden bu kelāmı istimāʿ itdükde ġāyetde taʿaccüb itdüm. Ve ṭaşra çıḳdum ḫalka bu ḫuṣūṣu iʿlām itdüm, nāgāh şedd-i rahl-i raḥīl iden ebnā-yı sebīlden biri Mekke-i Mükerreme'den beri geldi. Ve Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu teʿālā ʿāleyhi ve sellem tāc-ı vehhāc-ı nübüvvetle baʿṣ ü irsāl ve iklīl-i celīl-i pür-ibtihāc-ı risāletle ḫoş-ḥāl ḳılınduġı ḫaber-i ḫayrını īṣāl itdi. Sābıḳan mescūd u maʿbūdum olan but-ı menḫūtu ki nuʿūt-i [132a]ḫiẕ u ḫiẕlān ile menʿūt idi. Kesr itdüm ve bir şütüre süvār olup Ḥażret'den yaña cān atdum gitdüm, çünkü ṭaraf-ı ḳarīnü'ş-şereflerine vuṣūl ve sudde-i saʿādet-ʿudde-i bī-misāllerine mevṣūl-i müyesser oldı. Rūy-ı ʿācz u iftiḳārımı mālīde ḳıldum. Bāz-ı tīz-pervāz başīre-yi ḳāṣıremi rūy-ı ḫāl-i saʿādet-me´āl-i Muḥammedīye ṣaldum. Ve vehle-yi ūlāda Bi-ḫamdi'llāhi Teʿālā teẕr ve ḫoş-ḥarām-ı merāmı ṣayd idüp aldum, lākin kemāl-i ḥüsn ü cemāl-i ḥayretinden ṣūret-i ḫūb-ı saʿādet-uslūbına baḳdum ḳaldum ve deryā-yı veleh ü ḥayrete mustaġraḳ olup ṭaldum gördüm ki müddet-i ömrümde ol maḳūle cemāl-i cemīl ve ḥüsn-i bī-naẓīr u ʿadīl görmüş degüldüm ṣirtü'l-lameʿān-i nūr ruḫsārı şiddet-i tāb-ı āfitāb-ı dīdārı şuʿle-i sīne-sūz hurşīd-i cebīn-i bīni nāvek-ı ciger-dūz ġamze hūn-rīz letāfet-ḳarīni ve çehre-i saʿādet-behre-i ʿālem-efrūz ve vech-i vecīh-i saʿādet-endūzı ol

mertebeden efzūn idi ki cemāl-i icmālinden keşf-i liṯām ve taḥṣīl-i esbāb-ı tafṣīli içün bast-ı kelām mümkin ve müyesser ola ol ḫūrşīd-i rūy-ı zemīnüñ muṣḥaf-ı rūy-ı saʿādet-rehīni āyine-i çehre-i īmān ve ruḫsāra ḥaḳḳü'l-yaḳīn olmaġın kāfir görse Müselmān olurdı. Ve ol sulṭān-ı serir-i "Līmeʿallāh" ve pişevā-i sipāh-ı ʿizzet [132b]u cāhıñ naḳd-ı viṣāl münticü'l-āmāl ve ferīhü'l-melāllerine iren gūyā māl bulurdı. Sen ne maṣlaḥat içün geldün diyü buyurdılar ben adidüm ki anuñ içün geldüm ki her ne fermān buyurasın maḳdūrum miḳdārı taḥṣīl içün naḳd-ı dikkat-ı ihtimāmı ṣarf idem ve nām-ı bī-nişānımı defter-i ʿibād ṣadāḳāt-ı niḥād ki ṯebt idüp evʿiyye-yi bālımı edʿiyye-yi devām-ı iḳbālına ẓarf idem ṣanem-i ḫuṣūṣumu ve dostum olan cinnī ḳıṣṣasını naḳīr ü ḳıtmīr baña ḫaber virdi. Ve ol günü taʿyīn eyledi. Āfitāb-ı ʿālem-tāb-ı İslām ḳalbimde raḫ-şān oldı. Ve şemʿ-i hidāyet ü tevfīk-i ḫāne-i dil-i bī-ġillde nūr-efşān oldı.

Beyt: Derūnumda hidāyet şemʿi yandı

Saʿādet çeşmi uyḫudan uyandı

Neṯr: Didüm ki eşhedu enneke Resūlu'llāhbuyurdılar ki evvel eşhedu en lā ilāhe illa'llāh di. Didüm ki ondan soñra enneke resūlu'llāh di **أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد ان محمدًا رسولالله**Buyurdılar ki evvel eşhedu en la ilāhe illa'llāh de andan ṣoñra ve enneke Resūlu'llāh de diyü buyurdılar andan ṣoñra bu ebyātı inşā ü inşād itdüm:

Ebyāt:[544]

أجبت رسول الله حين دعاني لما رأيت الله أظهر دينه[545]

[544] ebyāt H: -F.

[545] Allah'ın dinini izhar ettiğini gördüğümde
Beni davet ettiği zaman Resulu'llāha cevap verdim

Resulu'llāh Allah tarafından hidayetle göderildiğinde
Ben zillet yolunda sevgililerimi eskitiyordum

Üzerine bir şiddet doğdu ve onu öylece bıraktı

وخلقت أحبابي بدار الهوى بعث رسول الله اذ جاء بالهدى

كأن لم يكن في الدهر ذو خذلاني شرق عليها شدة فتركتها

شربت الذي يبقى باخر فاني فمن مبلغ سعد العشيرة أنني

Ve yine mervīdür ki Cābir raḍıya'llāhu ʿanh buyurmuşlar ki şecere-i mubāreke-i [133a]maʿhūdenüñ taḥt-ı āl-i baḥtında bīʿat olınduġı zamānda işitdüm ki Ḥażret[546] Yaʿnī bu şecer-i saʿādet-ṣemerüñ **يدخل كل من بايع تحت الشجرة الجنة إلا صاحب الجمل الأحمر** zīrinde her kim baña bīʿat iderse taḥḳīḳan cennete duḫūlı muḳarrerdur illā ḳırmızı devenüñ ṣāḥibi degül diyü buyurdılar. Bizde ol gün zīr-i dıraḫta varduḳ ki cemel-i mücmel ṣāḥibi ne maḳūle şaḫsı muhmel itdügüni bileyüz ve sebeb-i ḥirmān ve bāʿiṣ-i ḫīẕ u ḫiẕlān ne olduġına şuʿūr-ı taḥṣīl ḳılayüz añı gördük ki bir terk-i şüterün bir ḳaç şütür yitürmüş anuñ elemiyle dil-i bā-ġışş u ġillinden ḫ̆ār-i āzār bitürmüş dil-i nā-şād ile ḍāllesini inşād idüp nāḳe-i ḥamrāya rākib ṭarīḳ-i ḥaḳdan nāḳib ey şaḫṣ egerçi nāḳalarini yütürmüşsün ammā gülşen-i emānī ve riyāẕ-ı şād u mānīde ġonçe-i merāmı bitürmişsün terk-i efkār-ı cimāl ve ḳāṣd-ı müşāhede-i cemāl ile gel seni āfītāb-ı ʿālem-i irāya iletelüm ki nūr-ı īmānıla mustenīr ve aḥvāl-i āḫiretden ḫabīr ol faḳd-ı naḳd-ı ʿaḳd-ı bīʿatle ṣoñra nādim olursun. Ve bu fırṣatı fevt itmekle meslek-i nedāmete ḳādim olursun diyüp ve sā´ye-i dıraḫt-ı ʿāl-i bāḫta bīʿat içün daʿvet itdük. Şecer-i ḍacer olan ḳāmet-i bī-istiḳāmeti naḥt olunmaġıla mecāl olmayup ḍalāletde dā´im ṭaleb-i behāyīm içün bī-ṭāḳa u hāyim [133b]olup ḫalīʿü'l-iʿẕār küseste-i mehār gitdi. Mutābaʿat ve mubāyaʿatden imtināʿ itdi. Ḥażret'üñ iʿcāz-ı aʿẓīmi āşikāre oldı.

Sanki zaman içinde hiç hain olmamıştı

Kimdir o? Sadü'l-Şare namlı kimseye
Benim böyle biri olduğumu ulaştıracak

[546] risālet tertīb buyurdılar ki H: -F.

Ve yine Māzin bin el-Ġaḍūba'dan mervīdür kiraḍıya'llāhu ʿanh buyurmuşlar ki zamān-ı cāhiliyyede ḳavmümüzüñ bir ṣanemi var idi. Aña ʿibādet ve taʿẓīm ü tekrīmi ʿādet itmişler idi. Bir gün ol ṣaneme taḳarrub ve lutf u iḥsānına teraḳḳub içün bir ḳurbān itdüm. Ol ṣanemüñ derūnından āvāẕ geldi ki**وبطن شر وبعث نبي من مضر بدين الله الأكبر فدع نحيتا من حجر تسلم من حرمازن اسمع تسر** Yaʿnī ya Māzin kelāmumı istimāʿ idüp mesrūr ol ve maʿlūmuñ olsun ki ḫayr ẓāhir olup min bāʿd şer ġāyıb oldı. Ve Muḍar ḳabīlesinden bir kimesneye Allāhu Teʿālā Ḥażret'i peyġamberlik iḫsān idüp baʿṯ eyledi. Ulu olan İlāhın dīni ile imdi ṭaşdan yonutmış büte ʿibādeti terk eyle ve Allāh Teʿālā'ya itiḳādını berk itiḳādını berk eyle tā ki cehennem odundan ḫalāṣ olasın. Māzin eyidür bu ḫaberi istimāʿ itdügüm gibi ʿaḳlım şaşdı. Deryā-ı bīm u hırās başdan aşdı. Kendü kendüme bu bir ʿaẓīm ḥādiṯeye işāretdür didüm. Ve bir ḳaç günden ṣoñra yine ol ṣanemüñ yanına ḳurbān itdüm. Yine derūnından bir ṣadā geldi maẓmūnı bu ki **[134a]**Yaʿnī benüm ṭarafıma iḳbāl eyle ve müteveccih ol istimāʿ eyle şol kelāmı ki mechūl olmaḳ münāsib degüldür. Yaḫūd mechūl olup ḳalsa gerekmez önde ṣonda ṭuyulur bu daʿvā-yı nübüvvet iden kimesne Allāhu Teʿālā Ḥażret'i cānibinden irsāl olunmuş ṣaḥīḥ peyġamberdür. İnzāl olunmuş vaḥiy ile ki Kurʿān-ı ʿAẓīm'dür. İmdi aña īmān getür tā ki cehennem odundan ḫalāṣ olasın, bu kelām istimāʿ olundukdan soñra bir ḳaç gün geçdi, Mekke ṭarafından ḫaber ṣordum Mekke'de Kureyş'den bir kimesne ẓāhir oldı ki adı Āḥmed'dür. Her kimesne ki ona vara **أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ**[547]diyü anı dīn-i sedīd-i cedīde daʿvet ider didi. Ben eyitdim: Derūn-ı ṣanemden istimāʿ itdüm ki ḫaberiñ te'vīli budur deyü ḳalḳdum. "Ol ṣanemi pāre pāre idüp rāḥleme süvār olup tā Resūl Ḥażret'ine yitdüm ve İslāmsaʿādetiyle müstesʿid oldum." didi.

[547] "Allah'ın davetcisine uyun". Ahkaf, 46/31.

Ve yine Māẕin eyidür Ben ġāyetde lehv ü ṭaraba şevḳ ü şaġaba fısḳ u fücūra şürb-i ḥumūra söz u sāza ḥirṣ u āza mā´il ve zenān-ı zamān-ı ṣāḥib-cemāl ve bināt-ı pür-ġonc u delāl ʿaşḳıyla ʿaḳlım zā'il ve ekşim sā'il olup fāḥişe ʿavratlarüñ insāna meyl u muḥabbeti ile şifte ve efsūn-ı ʿaşḳ u teʿālluḳı ile firīfte olmaġıla mecālim yoġ idi. Ḳaḥṭ u ġalā daḫı bize müstevlī olmışdı. **لا غناء مع الزنا**[548]feḥvāsınca elem-i fāḳiden [134b]bī-ṭaḳa olup nice beḍāʿat daḫı iżāʿat idüp bāre-i idbāra süvār ve ẓahr-ı raḫş-ı nikbete üstüvār olmış idüm bir veledüm daḫı yok idi ki göñlümüñ eglencesi ve bāġ-ı āmālımuñ ġonçesi ola Ḥażret-i risālet-penāha ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ḥāl-i tebāhımdan şikāyet idüp taẕarruʿ itdüm ki muḳteẕiyāt-ı nefsāniyeye inhimākdan infikāk naṣīb olup mezārıʿ-ı āmālimize saḥāb-ı luṭf-ı bī-ḥisāb-ı İlāhī māṭir ve ġamām-ı inʿām-ı ʿāmm-ı nā-mütenāhī müteʿāṭir olmaġıla ḳaḥṭ u ġalā ḫişb ü reḥāya mubeddel ola Ḥażret buyurdı ki,**اللهم ابدله بالطرب قرأت القرآن وبالحرام الحلال وبالخمر بالإثم منه وبالقهر عفة الفرح وأمه الحياء وهب**[549] **له ولدا الله تعالى**Allāhu Teʿālā Ḥażret'i ol Ḥażret'üñ cümle duʿā-i musteṭābını müstecāb buyurup ṣalāh u ʿibādete kemāl-i meylden bir mescid-i şerīf binā idüp anda ʿibādet u ṭāʿata meşġūl oldı. Dirler ki her maẓlūm ki[550] ol mescid-i şerīfde üç gün ʿibādet idüp ẓālime bed-duʿā eylese ol ẓālim elbette ʿan ḳarīb ya ölür ya baraṣ-ı marażına mübtelā olurdı. Ol ʿibādet ḫāneniñ adına[551] Mibraṣ dirlerdi.

Rükn-irābīʿ

[548] Zinada fayda yoktur

[549] Allahım onu sevinç ile değiştir. Kur'ān-ı okudum. Helali harama değiştir, içkiyi günaha değiştir, haya ve iffetin sevincini ve ona bir evlat ver.

[550] ki H: -F.

[551] adına F: ismine H.

Şol şevāhid-i şerīfe beyānındadur ki zamān-ı Hicret'den intiḳāllerine varınca ola

Ol daḫı iki ḳısım üzredür. Birisi ol şevāhid-i delā´ildir ki anuñ ẓuhūr vaḳti bu kitāba mā´ḫaẕ olan kitāblarda mutaʿayyın ola.

Rivāyet olınur ki[135a] çünki Resūl-i Ekrem[552] ṣalla'llāhu teʿālā ʿāleyhi ve sellem Mekke'yi Mükereme'den Medīne-i Münevvere'ye muhāceret ile me'mūr oldılar ol sene Ḥażret'üñ zamān-ı baʿṯ u irsālinden on dördüncü senesi idi. Ol gice tutuḳ-ı ufḳ Mekke-i Mükerreme'den māh-ı münīr ve āfitāb-ı felek-serīr gibi ṭulūʿ buyurdılar. Küffār-ı Ḳureyş şöyle ḳaṣd itdiler ki, hücūm-ı ʿasker ḫ̬ābb ile dervāze-i dīde-i pesendīdeleri beste ve ġālebe-i nevm ile çeşm-i bīmār-ı merdüm-keşleri ḫ̬asta olduḳda vücūd-ı saʿādet-mesnedlerini ḥāṣā bend-i kemend-i güzend itmek içün ʿarṣā-yi ḥīẕ ü ḥīẕlāna sevḳ-i semend ideler çünki zamān-ı ḫ̬ābb oldı. Cümle küffār der-ḫ̬āne-yi saʿādet-medārlarına gelüp Ḥażret'üñ ḫ̬ābba varmasına intiẓār üzre oldılar. Ol şeb ẓuhūr-ı lutf-ı Rabb ile Fātiḥa-yi Fāyiḥa sūre-yi Yāsīn nāzīl oldı. Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu teʿālā ʿāleyhi ve sellem Ḥażret'i ol melāʿīn-i nā-pāk ve ol zümre-i küfr u işrākı ḥelāk itmek içün bir ḳabẕe-i ḫ̬āḳ yed-i müeyyed-i saʿādet-nāk ve dest-i saʿādet-peyvest-ımeymenet-idrākına alup saʿādet-ḫ̬āneleründen çıkdı. Ol melāʿīn-i şirret-āyīnenüñ taṣavvur ü tefekkürlerini bünyādıñı yıḳdı. [553] **وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا**[554] **فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ**āyet-i saʿādet-ġāyetden oḳudı ve ol pençe-i āfitāba beñzeyen pençe-i saʿādet-medārlaruñda maḳbūẕ olan ḫ̬āki ol melāʿīnüñ üzerine niṣār idüp ser-i nikbet-eṣerlerine irmek ve çeşm-i pür-ḥāşimlerine girmek niyyet itdi. Ol ḫ̬āk-ı pāk-ı **[135b]**saʿādet-nāk daḫı ber ser u çeşm diyüp tıpḳı murād-ı seyyidü'l-ibād üzre dervāze-i

[552] Resūl-i Ekrem F: Resūlu'llāh H.
[553] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[554] "Biz onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekip gözlerini perdeledik. Artık görmezler." Yasin, 36/9.

emellerini sed ve teveccühleri olan vādīden menʿ u ṣad idüp çeşm-i küffār ḫāne-i saʿādet-maḳrūnlarından bir vecḥ ile bīrūn oldılar ki ol zümre-i güm-rāhdan bir ferd āgāh olmadı. İçlerinden biri ḥikmetin muṭṭalliʿ olup eyitdi: Ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażret'i sizi emed-i medīd ve ʿaḥd-ı baʿīdden berü ümīd itdügüñüz emrde ḫā'ib u ḫāsir ve lutf u iḥsānını Muḥammed'e muʿīn u nāṣır ve aña iʿānet ü imdādı ḫāric-ı dā'ire-i ḥaṣr-ı ḥāṣir eyledi çıkdı gitdi. Görmedüñüz ṭopraḳ sizüñ başınıza şu ṣūret ile Muḥammed'e muḳāvemet-i iḥtimālün virürsiz diyü vāfir-i tınāz u ṭāʿn ve sebb ü laʿn itdi.

Ve yine rivāyet olınur ki Ḥażret-i Resūl-i Ekrem[555] ṣalla'llāhu teʿālā ʿāleyhi ve sellem yār-ı ġār-ı ṣadāḳat-āṣār Ebū Bekr Ḥażretleriile ol leyl-i ṭavīl ü ẕeylde Bi-emri'llāhi Teʿālā ānifen beyān olunduġı üzre kilāb-ı aʿrābuñ dest-i nikbet-me'āblarından necāt ve ʿinde'llāhi teʿālā bu zaḥmet-i raḥmet-i iḳtiżā ile refʿ-i deracāt müyesser olduḳda ol gicelik dest-i teʿarrüż-ı aʿdadan maṣūn bir ḥisn-i ḥaṣīnde maḥṣūn olmaḳ murād olunup ḳā'id-i tevfīḳ-i İlāhī refāḳatı ile ʿale'l-fevr cebel-i ṣevrde olan ġār-ı meymenet-medāra teveccüh buyurup vuṣūl-ı müyesser olduḳda yār-ı ġār [136a]ṣadāḳat-āṣār ve ṣıddıḳ-ı ṣadīk-i vefā-şiʿār Ḥażret-i Ebū Bekr raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh Ḥażret'e didi ki "Yā Resūla'llāh ben muḳaddemce girüp ol ġār-ı tarīk u tārīḳ ḫas u ḫārını ve eşcār u aḥcārını hacer u mederden esbāb-ı rencīş u ḳaderden süpürüp sileyim. Ve miḳdār-ı maḳdūr-ı pāk u ṭāhir ḳılayım, andan soñra saʿādet u iḳbāl ü ʿizzet u iclāl ile sen dāḫil ol diyüp içerü girdi. Mümkin olan miḳdarı pāk u āri idüp bir rivāyetde pirehen-i mübārekini pāre pāre idüp eṭraf-ı ġārda olan ḳuvveleri anuñla sedd itdi. Bu eṣnāda bir mār-ı merdum-āzār dendān-ı zehr-i ālūd helāhil-i nişāni ile cesed-i bī-ḫased Ḥażret-i Ebū Bekr'i raḍıya'llāhu ʿanh bīmār ve ol kūh-ı ʿaẓamet u vaḳārı zaḫm bī-raḥm-ı nişīn

[555] Resūl-i Ekrem F: Resūlu'llāh H.

pür-teşvīş ile muḥtāc-ı tımār idüp elem ü ıżṭırāb cānına kār ve dil-i bī-ġillini efkār itdi. Lākin her ne ḥāl ise hażm u ıżṭırāb ve ġayẓını keẓm idüp Ḥażret'e ṭuyurmadı. Ve şimden soñra saʿādet u iḳbāl ile içerü buyuruñ diyü daʿvet itdi. Ḥażret salla'llāḥu ʿaleyhi ve sellem daḫı devletle içerüye girüp istirāḥat buyurdılar ṣabāḥ olduḳda Ebū Bekr'ünraḍıya'llāhu ʿanh elem-nişīn ile nūş etdügini zehri ṣabāḥa dek çekdigüni ḳahrı ictimāʿ buyurup zaḫmuñ şīşini ve Ebū Bekr ḥażretinüñ tekeddür-i ʿayşını ve vufūr teşevvüşünü göricek niçün bana bunu **[136b]**gice iḫbār itmedüñ diyü te'ellüm iẓhār buyurdılar. Ebū Bekr Ḥażret'i daḫı cā'iz ki ḫāṭır-ı şerīfe sebeb zevāl-ı firāġ u daġ bir bālayı daġ olup istiraḥāt-ı şerīfeñüzi dāfiʿ u ḥużūr-ı ḫatır-ı pür-nūra māniʿ ola diyü ne ḥāl ise çekdüm ve zemīn-i ḳalbime toḫm-ı ṣabr u ārām ekdüm, ammā ṭāḳatim ṭaḳ oldı deyü iḥsānlarını ricā itdükde eyādī-i ṣıḥḥat-mebādīlerini ʿużv-ı me'uf üzre vażıʿ buyurup bur'ü's-sāʿa oldı.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i Ebū Bekr ile raḍıya'llāhu ʿanh ol gice ki ol ġār-ı saʿādet-kirdārda ḳarār buyurdılar ol gice emr-i İlāhī ve ṣunʿ-ı nā-mütenāhi birle ol ġāruñ dehān-ı meymenet-nişānunda cevfi ḫāli olmaġa dāl olmaġ içün bir dāl bitdi ve ol ġuṣn-i saʿādet-medār ve taḳ-ı saʿādet-nāk pür-iʿtibār ḥaḳḳiyyet-i daʿvā-yı nübüvvete şahādet itdi. Ve bir ʿankebūt daḫı der ġārda çeşm-i pür-ḥaşm-i küffār-ı bed-tebārdan perdedār olmaġ içün beyt nesc idüp ve iki vaḥşi kebūter daḫı ol asitāne-i saʿādet-āşiyānede ḫāne peydā itdiler. Niteki şāʿir-i siḥr-āferīn bu maʿnā-yı ṣadāḳat-ḳarīne işāret idüp iẓhar-ı siḥr-i ḥelāl ile ṣudūr-ı sāmiʿīnden izāle-i gird-i melāl idüp dimüşdür Ḥaḳḳan ki ṭuṭi-vār şekerler yemişdür.

Naẓm:

ألم تحمد ورق الحمام يطوفها لدى الغارب عن أعين القوم يخفيه[556],[557]

أما نسجت بالبيت حقا عناكب ليرجع بالخزي المبين معاديه[137a]

çünki āṣḥāb-ı kīn olan zümre-yi müşrikīn ʿizz u iḳbāl ile intiḳāllerinden ḫaber-dār oldılar. Ḳabā'il-i Ḳureyş'den bir ḳaç bir kuşte rūzigārlar ellerine ʿaṣālar ve kemānlar alup ol Ḥażret-i bī-mānende gezend-i īṣāl itmek içün gitdiler. Ġāra yaḳīn geldüklerinde baʿżı baʿża emr itdüki ġāra gireler ġār aġzına geldüklerinde dönüp gitdiler, niçün rücūʿ itdügünüz diyü suʾāl idene der-i ġārda iki vaḥşi kebūter āşinā ṭutmuşlar anda anuñ gibi nesne yoḳ diyü teveccüh-i nā-muveccihleri ṣavb-ı āḫara munḥarif ol cumūʿ-ı nikbet-i rucūʿ ki fesād u ḳabāḥatde muntehā-i cumūʿ der-ṭaraf-ı ḫilāfa munṣarif olup gitdiler. Ḥażret-i ʿālī-rütbet saʿādet u iḳbāl ile eyādī-i ẓalemeden ḫalāṣ olup ol gice anda ārām buyurdılar ve ol kebūterlere duʿā itdiler. Ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażret'i ol ḥamām-ı ʿālī-maḳāma ḥaram-ı muḥteremde mekān iḥsān itdi. Anda tevālüd u tenāsül idüp giçindiler.

Ve yine mervīdür ki Ḳavm-ı Benī Müdlic reʿīsi olan Sürāḳa dimiş ki kendü ḳavmüm içinde oturmuşdum bir kimesne gelüp sāhil-i bahrda bir şebḥ gördüm ki gumān itdüm ki Muḥammed ve aṣḥābı ola didi. Ben bildüm ki Muḥammed'dür. Ammā īzāz itmeḳ içün ol degüldür filāndur diyü ḳavmimi taġlīṭ itdüm. **Baʿde** uyumadan evimdem[558] çıkdum çāriyeye didüm **[137b]**raḫşımı ṭaşra çıḳardı tīzemi elüme aldum ve atıma süvār olup gitdüm. Çün ol deryā-yı bī-kenār-ı ḳadr u iʿtibār ve baḥr-ı bī-sāḥil-i ʿizz u iftiḫār olan Resül-i saʿādet-uṣūl-i bā-vaḳār sāḥil-i deryāda ḳarār itmekle مَرَجَ

[556] Güvercin onunetrafını dolaştığında onu övmeyecek misin?
Mağara ağzında onu insanların gözlerinden sakınmak için

Gerçekten örümcekler ağı örmedi mi?
Ki onun düşmanları apaçık utançla düşünsünler

[557] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[558] evimden F: -H.

الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ[559],[560]maʿnāsı āyīne-i ḥuṣūlde nümāyān olduġı maḥalle ḳarīb oldum. Ḥażretüñ ḳırā'at-ı Ḳur'ān itdüklerinüñ āvāz-ı saʿādet-endāzları gūşuma irişdükde bildüm ve anlar daḫı benden cānibe naẓar buyurdılar. Añı gördüm ki süvār olduġum esbüñ ḳavā´im-i erbaʿasını tā şikemine varunca zemīne geçdi. Ben feryād itdüm ki Yā Resūla'llāh ben senüñ ḥaḳḳında bed-ḫāh degülüm bed-duʿā ile beni zemīne ḫasf itme yineduʿā ile beni bu belādan ḫalāṣ eyle didüm ve yemīn itdüm. Ḥażret daḫı duʿā-yı ḫayr ile beni ḍayırdan taḫlīṣ buyurdılar ben daḫı döndüm gitdüm. Ve her kimesne ki ol cānibe ḳaṣd ide anları daḫı bir ṭarīḳ ile döndürdüm. Ve semt-i āhara gönderdüm bir rivāyete vāḳiʿ olmuş ki Sürāḳa eyitdi: Benüm Ḥaẓīre-i aġnāmum bu maḥalle ḳarībdür saʿādet ile anda buyurursañuz her na kadar ẓaḫīre ü ẓāt maḳsūd u murād buyurulursa aḫẕ buyuruñ didüm baña müşrikīnuñ mālı gerekmez diyü ḳabul buyurmadılar.

Ve yine mervīdür ki Zamān-ı Hicret'de **[138a]**Ümmü Maʿbed'üñ ḫaymesine yitişdiler. Ümmü Maʿbed ḥażretüñ ʿaleyhi's-selām[561] kim olduġını bilmedi. Ḥażret Ümmü Maʿbed'dan su'āl idüp hiç buralarda leben-i ḥalīb var midür? didi. Ol ḫātūn yemīn itdi ki: "Gūsfendlerüm bu maḥalden dūr mevżıʿdadur."didi. Ḥażret buyurdılar ki şu kūşe-i ḫaymede ṭuran ġanem nedür diyü buyurdılar ḫātūn didi ki żaʿf-i beden ve neḥāfet-i ten ṣāḥib-i marīżu ʿalīlve ẓaʿīf u kelīl olduġına sīmā-i neḥāfet-īmāsı delīl bir mīş-i bed-kīş-i pür-rīşdür ki ve vufūr-i hüzāl ve farṭ-ı ẓaʿf ḥāline ḥarekete mecāli muḥāl olup riʿāyet-i merāsim-i raʿy ü ekl u şurb içün keşt-i ṣaḥrā vu deşte saʿy itmege imkān olmadı aña binā´en vādīyi ḥırmānda manda olmuşdur. Buyurdular ki izin virürseñ ḍarʿından Ḥażret-i istiḥlāb u iẓhār-ı āṯār-ı lutf-ibī-ḥişāb melik-i vehhābı isticlāb idelüm

[559]"(Suları acı ve tatlı olan) iki denizi salıvermiştir; birbirine kavuşuyorlar." Rahman, 55/19.
[560] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[561] ʿaleyhi's-selām H: -F.

ḫātūn eyitdi ki: Va´llāhi hīçbir gūsfend ile çift olmamışdur. Anuñ ḍarʿında şīrden eṣer yoḳdur. Yā Resūla'llāh sen bilürsüñ didi. Ḥażret daḫı ol mīşi nīş-i saʿādet-kīşine götürüp dest-i mubārekün püstānına ve poştına vaẓʿ buyurup **baʿde** bir ẓarf ṭaleb itdi. Ve ẓurūf-ı ḥurūf edāsına yitmez ve evāni-i maʿānī beyānına vefā itmez leben ol ḥayvān-ı bī-tāb u tevānuñ ṣedyinden iḳtiżā-i ḳażā ü ḳader ile ol ḳadar cereyān itdi ki, taʿbīr olunmaz cümle aṣḥāb **[138b]**ol vażıʿ-ı saʿādet-te'ṣīr ile şīre sīr oldılar. Ẓarf-ı āḫarı daḫı ṭoldurup añı Ümmü Maʿbed'e virdiler. Ve saʿādet ü iḳbāl ile ol menzilden ḳalḳup gitdiler.

Ve yine mervīdür ki Ümmü Maʿbed dimiş ki: "Ol gūsfend-i mubārek Bi-izni'llāhi Teʿālā ve Tebārek ol ḳādar şīr-dār oldı ki ḫilāfet-i ʿÖmer bin Ḫaṭṭāb'da raḍıya'llāhu ʿanh sāl-i remād dimekle meşhūr olan sālda ki ḳabā´il-i ʿArabdan bir ḳabīleniñ gūsfendi ol sene şīr-gīr olmamışdı.[562] Ol gūsfend-ı mubāreküñ şīrinden sīr olur idük." didi.

Ve yine İmām Zemaḫşerī Rebīʿü'l-ebrār nām kitābda[563] Ümmü Maʿbed'üñ hemşire-zādesi olan Hind'den rivāyet ider ki ol daḫı Ümmü Maʿbed'den rivāyet idermiş Ümmü Maʿbed dimiş ki: Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu teʿālā ʿālī ve sellem benüm ḫaymemde ḫ͟ābā vardılar. Çünki saʿādet ile bīdār oldılar. Āb ṭaleb buyurdılar idi. Eyādī-i rām-ı saʿādet-iltiyāmlarını ġasl buyurup maẕmaẕa buyurdılar ve āb-ı maẕmaẕalarını kūşe-i ḫaymemde neşv ü numā bulmış bir şevk-i pür-nūk-ı şevket-nümā var idi. Ol āb-ı meymenet-me'ābuñ rāşasını anuñ üzerine ilḳā buyurdılar. Ümmü Maʿbed eyidür: Çünki irtesi ṣabāḥ oldı gördüm ol mevżıʿda bir dıraḫt-ı bülend-i bī-mānend bitmiş ve bir nihāl-i bī-mişāl ẓuhūr itmiş. Berk u bār ve fevākih ü ṣimār-ıbī-

[562] Olmamışdı F: olmamış idi H.
[563] kitābda F: kitābında H.

şumārında ol ḳadar ḥelāvet u leṭāfet var ki [139a]her dānesi miṡāl-i ḳand-i bī-miṡl u bī-mānened olup reşk-i ḥalāvetinden ʿasele infiʿāl-ı bāl-ı ṭārī ve şehd u şeker anuñ yanuñda şāyibe-i leẕẕetden ʿārī ve muşāhede idenlerüñ dehānlarından liʿābü't-taḥassür āb gibi cāri idi, ṡimārı cennet gibi ḫusḳ-vār ve ḫavāṣ-ı ʿacībeden bir nice ḫāṣiyyeti var idi. Teşneler yiye sīr-āb olur gurisneler ekl itse şebʿ bulur ḫasta yiye beden-i me'nūf-i sāḳāmet-mevṣūfunda ʿalāmet-i ṣıḥḥat u selāmet iḥsās idüp menhec-i iʿtidāl-i ḥāle ʿavd ider şütür-i gūsfend anuñ berk u bārından tenāvül itmez illā şīri ḥadden efzūn olur her meyve ḥalāvet-i şīvesinüñ rāyiḥa-ı fāyiḥası mānend-i būy-ı misk u ʿanber ḫāric dā´ire-i taʿbir olup ol şecerenüñ nāmını mübāreke ḳoduḳ etrāfımızda olan bu adiden şifā-i merīż içün gelüp ol şecer-i mübārekenüñ ṡimār-ı saʿādet-āṡārından olurlar idi. Bir gün gördük ki meyveleri dökülmüş cezʿ-i pür-cizʿi ekilip beli ikiye bükülmüş berk u bārı ḫurd olmuş ve şāḫları bī-berk ḳalmaġla çürd ü mürd olmuş. Fezʿ u cezʿ idüp istimaʿ itdük ki Ḥażret-i Resūl-ı cemīlü'l-kemāl āḫiretde intiḳāl buyurmuşlar ol vāḳʿadan soñra otuz yıl geçdükde yine bir gün gördük ki biḫinden ḫār-ı pür-azār bitmiş ve ḥāl-ı ḳadīmi ʿavdet itmiş [139b]İmām ʿAlī'nüñ kerrema'llāhu vechehū ḫaber-i vefātın istimaʿ itdük andañ soñra aṣlā meyve virmedi ammā evrāḳından intifāʿ olınurdı. Bir gün gene gördük ki sāḳ-ı meymenet-sāḳında ḫūn aḳdı ve berk-ı pür-bereketini serdi rūzigār-ı rūzigār çalup yaḳdı. Ġayetde maḥzūn Ḥażret-i İmām mahmūm ve nihāyetde elem-keşīde u maġmūm olduḳ gūş itdük ki Ḥażret-i İmām Ḥüseyin raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh şehd-i şehādeti nūş ve ālām-ı dehr-i pür-ḳahrı ferāmūş buyurmuşlar ol günden sonra ol şecer-i saʿādet-ṡimār ḳurudı gitdi. Ḥazān-ı aḫzānı bize te'ṡīr itdi. İmām Zemaḫşerī eyidür: ʿAcebdür ki bu ḫuṣūṣ gūsfend ḳıṣṣası gibi meşhūr ve elsīne-i cumhūrda meẕkūr olmaya.

Ve yine mervīdür ki Tā ol güne dek Ḥażret-i risālet-penāh ḫaymeme Ümmü Maʿbed'de āṣḥāb-ı kirāmı ve āḥbāb-ı lāzımü'l-iḥtirāmı birle mihmān oldılar. Ehl-i Mekke ol vücūd-ı pür-sūdıla mafḳūd oldı. Ẓann idüp ḳanḳı cānibe buyurduklarını bilmezler idi. Ol günde cebel-i Ebū Ḳubeys[564]'üñ ḳullesinden bir āvāz istimāʿ itdiler lākin āvāz iden, kimdür bilmezler idi. Birkaç beyit oḳudı ki budur.

Naẓm[565]:

جزى الله خيرا والجزاء يكفه[566],[567] قالا خيمن أم معبد

هما ارتحلا بالحق وانتزلتاه قد أفلح من أمسى رفيق محمد

Neṯr: andan ṣoñra Ehl-i Mekke bildiler ki ol ḫazīne-i vaḳār ve sekīne-i cānib-i Medīne-i metīneye teveccüh buyurmışlar.

Ve yine mervīdür ki Eṯnā-i muhāceretde **[140a]**Büreyde-i Eslemī nām kimesne seksen miḳdārı kendü ḳabīlesi ādamları ile ol Ḥażret ile muḳātele niyetine muḳābele oldılar çünki Ḥażret Büreyde gördi ve nāmını istimāʿ itdi. Teffā'ül buyurdılar. Bu bizüm emrimiz ṭurdırdılar ve Ḳabīle-i Eslemī'den olduġın istimāʿ buyuracaḳ biz bundan ḫalāṣ olduḳ ve sālimen ḳurtulduḳ didiler andan Büreyde Ḥażret'e su'āl itdi ki siz kim sinüz? Buyurdılar ki Muḥammed bin ʿAbdu'llah Resūlu'llah'ım Büreyde daḫı bī-çūn ü çırā bī-niẓāʿu mirā **أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد انك عبده ورسوله**didi ve cümle kendüsü ile olan aḳvām ḳabul-i dīn-i İslām idüp irtesi Büreyde Ḥażret-i ʿaleyhi's-selāma eyitdi: Yā

---

[564] Ebū Ḳubeys F: Ebī Kubeys H.

[565] naẓm F: beyt H.

[566] Ṣevahidü'n-nübüvve -: F.

[567] Allah hayırlı mükafatını versin mükafat onu engeller
Ümmü Maʿbed söylediler

İkisi hakla göç ettiler ve onu indirdile
Muhammed'e arkadaş olan kişi kutulmuştur

Resūla'llāh ʿasker-i ẓafer peyker-i İslām bī-rayāt u aʿlām Medīne-i metīne-i ʿāl-i maḳāma duḫūl münāsib degüldür diyüp destār-ı meymenet-āstārını nīzesine beste ve devlet-mend-i saʿādet-bend ve şeref-i peyvendini rumḥ u sinan-vār saʿādet-āṣārına peyveste idüp ol kerem ü cūdda ʿālem-i risālet u nübüvveti müselem-i ʿālem olan Resūl-i bā-uṣūl-ı mubārek ḳadem u ḫuceste-dem onuncı rāyet-i saʿādet-sirāyet idüp buyurdı ve ol ʿālem-i ālim-i ārānuñ heybet-i hey´et muʿenvenesi rūy-ı zemīni vurdı tā Medīne-i münevvere ve Ṭayyibe-i Ṭayyibe-i muṭṭaharaya vuṣūl ve duḫūl müyesser oldı. Ol zamānda Ḥażret-i refīʿü'ş-şān Büreyde buyurdılar ki benüm intiḳālimden soñra sen Ḫorāsān'da bir şehrde nüzūl idesün [140b]ki añı Ẕü'l-karneyn binā itmiş ola. Ve anuñ adı Merv ola senüñ intikālün anda olsa gerekdür ve rūz-ı ḳıyāmda ehl-i meşrikīn ḳā´idi sen olsa gerekdür diyü buyurdılar. Mervīdür ki Ḥikmet-i İlāhiyye buyurdukları gibi baʿżı ġāzavātda Merv'de nüzūl idüp anda fevt oldı baʿżı ʿulemā-i ḥadīṯ Büreyde ḥadīṯinden māʿadā medāyine mutaʿaliḳ vārid olan āḥādiṯiñ ekṯeri hilye-i ṣıḥḥatdandur diyü buyurdılar. Ḥażret-i Büreyde'nüñ meşhed-i münevver ve marḳad-ı muʿaṭṭarı Merv'de Ḥakem Benī Ġıfārī Ḥażretinüñ ki ol daḫı zümre-i aṣḥāb-ı saʿādet-intisābından olup Merv'de emīr u ḳāḍı u ḫalḳ evżāʿından ḫoşnūd ve Ḫālıḳ rāżī idi. Anuñ ḳabr-ı pür-envārı ḳurbundadur. Rıḍvānu'llāh teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn anuñ vefātı hicretden elli yıl ṣoñra olmışdur ve Büreyde anuñ altmış yıl ṣoñra ölmüşdür.

Ve yine mervīdür kiʿArṣa-i ʿizz u saʿādetüñ ḥārisi ve meydān-ı mecd u şerīfüñ Fārisī aṣḥāb-ı Resūlu'llāh'dan Ḥażret-i Selmān-ı Fārısī İslām-ı nūriyenüñ ẓuhūrundan muḳaddem ṭaleb-i dīn-i ḥaḳḳ içün her bābı ḳarʿ u daḳ idüp ruhbāndan nicesinüñ ṣoḥbetünde ve ḫıdmetinde olmuşdur. Her rāhib añı kendüden aʿlam iʿtiḳād itdügüne īṣā-i ṭarīḳiile īṣāl iderdi. Kendüsi daḫı dīn-i ḥaḳḳa vuṣūl-ı ümīdi ile meşāḳḳ-ı seferi ḫużūr-ı

ḥaḍar üzre tercīḥ idüp giderdi. Āḫar olan rāhib muḥteḍir olduḳda andan daḫı vaṣiyyet ṭaleb idüp [141a]sen murd olıcaḳ ḳanda gideyim ve ne maḳūle vaż‘ ideyim diyicek ol rāhib eyitdi: Ḥālā rūy-ı zemīnde bir kimesne bilmem ki seni anuñ ṣoḥbetine nām-zed idem ammā ‘an ḳarīb āḫirü’z-zamān peyġamberi dīn-i İbrāhīm ‘aleyhi’s-selām ile ba‘ṯ u irṣāl olunsa gerekdür ve anuñ hicret idicegü mekān iki sengistān miyānunda olup ol maḳāmda şecer-i ḫurmā ḥadd u beyānundan bīrūn ve ol vādī naḫl ile memlū ü meşḥūn olsa gerekdür. Ve ol Resūl-i Kerem’üñ iki ketifi mābeynin be-şübhe ü meyn mühr-i nübüvvet ile pür-ziynet u zeyn olsa gerekdür ve ekl-i hediyyeden ictināb itmeye ve lākin ṣadıḳa aklına irtikāb itmese gerekdür añı bulasun ve anuñıla olasun dimiş idi. Selmān Ḥażret daḫi vaṣiyyet üzre bilād-ı ‘Arab’a ‘azīmet idüp bi’l-āḫire ḥadiyitaḳdīr ve ḥadiyi meşiyyet-i ḥayy-ı ḳadīr añı Medīne-i Münevvere’ye sevḳ itmişdi. Çünki ba‘de zamān Hażret Medīne’ye hicret buyurdı. Ve Ḳubā-i sa‘ādet Ḳubā’da nüzūl itdi. Selmān Ḥażret maṭmaḥ-ı anẓārı ve maṭraḥ-ı efkārı olan ṣāḥibü’s-sa‘ādet olmaḳ iḫtimāli ile ‘aceltü’l-vaḳt hediyyeyi cem‘ idüp Ḥażret’üñ ḥuẓūr-ı sāṭı‘ü’n-nūrına rūy-i māl ile muḥaṣṣalü’l-āmāl oldı. Ve hediyyesini iṣāl idüp ṣadaḳadür didi. Ḥażret daḫı ḥüsn-i ḳabule mevṣūl buyurup aṣḥābına eyitdi: Didiler kendüleri ḳaṭ‘a ol cānibe yed-i müeyyedlerini medd itmediler. [141b]Selmān Ḥażret’i kendüye kendüye ‘alāmetüñ biri ḥāṣıl oldı diyüp ba‘de Ḥażret Ḳubā’dan Medīne’ye geldükde yine bir miḳdār nesne cem‘ idüp tekrār ihdā idi. Bu faḳīrāne hediyyeye çekmedür didi. Ḥażret daḫı bu def‘a ekle mubāşeret buyurup Selmān ‘alāmet-i mükerrer ve ḥuṣūl-ı merām Bi-iẕni’allāhī mukarrerdur diyüp meslek-i surūra murūr itdi. Ba‘de ḫāk-pāy-ı şerīflerine vardı gördı ki aṣḥābuñ birinüñ cenāzesine buyurmuşlar namāz-ı cenāzede ḥalf-ı meymenet-medārlarında ṭurdı. Ḥażret’üñ iki şemleleri var idi. Biri ridā ve biri izārları idi. Selmān ḫafā-i sa‘ādet-

iḳtifālarından mühr-ı nübüvveti müşāhede itdi. Rāhib ẕikr itdügi evṣāfa muvāfıḳ buldı. Ġalebe-i şevḳ muḥiṭ-ı cānib-i taḥt u fevḳ ve ḫāric dā´ire-i vusʿ-ı ṭevḳ olup ol ḫatm-ı saʿādet-ḫitāmı ve mühr-ı mihr-i kirdār lazımü'l-ikrāmı tebcīl eyle teḳbīl idüp Ḥażret daḫı Selmān'ı ḥużūruna daʿvet buyurup purseş-i ḥāl buyurdılar. Ol daḫı ol kerīmü'l-ḫiṣāluñ ārzu-yı viṣāli ile ne maḳūle intiẓār çekdügini bi't-tamām iḫbār itdi. Ḥażret bu ḥikāyetüñ istimāʿından inbisāṭ ü surūr ve neşāṭ-ı mevfūr buyurup aṣḥāb-ı kirāmuñ daḫı yaḳīnleri ziyāde u āfitāb-ı īmānları żiyāde olduġı içün istimāʿlarından iẓhār-ı beşāşet idüp ḥaẓẓ u ḥubūr buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki[142a]Selmān Ḥażret'i bir Yahūdī'nüñ ʿabd-ı memlūkü idi. Medīne-i Münevvere'ye gelmesi kendüye ol cānibine beyʿ itdürmek ṭarīḳi ile idi. Ḥażret buyurdılar ki: "Efendinden ṭalep eyle seni kitābete kessin Bi'iẕnillāhi Teʿālā iʿānet ü imdād ile āzād itdürmek āsāndür." didi. Selmān daḫımevlāsına ilḥāḥ ile merāmını inḥāḥ ḳaṣd idüp dāne ve dām-ı ilḥāḥ u ibrām ile murġ-ı merāmını rām ve faẕl-ı ẕi'l-celāli ve'l-ikrām ve muʿcize-i Ḥażret-i rütbet-i ʿāliyye ʿaleyhi efḍalu's-salāvāt ve's-selām ile taḥsīl-i maṭlab u merām idüp kitābet-i kitāb kitābeti müyesser oldı. Ammā[568] Şol ḳavl üzre ḳarār u kitābeti ol vech üzre iḫtiyār itdi ki üç yüz ʿaded ḫurmā nihāli ġars idüp hīç birisi ḫaṭā itmeyüp ṭutdı ve ḳırḳ uḳiyye sim-i ḫām u nuḳre-i ḫāliṣ-tam ki ḳırḳ biñ aḳçe olur ẕikr olunan sīm-i ḫāliṣü'l-ʿayār ṣāliḥü'l-ʿitibār daḫıbi't-tamām ve'l-kemāl-i teslīm ü īṣāl oluna Resūl Ḥażret'i aṣḥāb-ı güzīn ve aḥbāb-ı saʿādet-ḳarīne buyurdılar Rıḍvānu'llāhı Teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn ki Selmān uḫuvvet-i dīniyye ile size birāder ve ḥulūṣ-ı bāl ile cānınıza beraberdür ġill-i ẕill-i riḳinni fek ve noḳṭa-i ʿār memlukiyyet Yahūdī ṣaḥīfe-i laṭīfe-i ḥāl-i meymenet-me´ālinden ḥak idüp ḳayd-ı rıḳdan

[568] ammā H: -F.

ıṭlāḳa sebeb olmaġıla ṭalib-i rıża-i Rabb oluñ ve niṣāb-ı bī-ḥisāb ecr u ṣevābdan ḥaẕẕ-ı esnā ve ziyāde ü ḥüsnaya ẓafer buluñ ṣoḥbet-i aḍdāddan āzād olmaḳ ḫuṣūṣunda imdād ile rūz-ı maʿād içün ḫāric-i dā´ire-i aʿdād ve bīrūn ez derece-i taʿdād [142b]zaḫire u zād-ı iʿdād itmek istiyen maḳdūrunı ṣarf itsün ve bahr-ı himmetini ʿamīḳ ü jerf itsün diyü buyurdı. Herkes miḳdārınca iʿānet iġāṣet idüp himmet-i ʿālī-nihmet-i şefīʿü'l-ümmet ile üç yüz naḫl bi't-tamām taḥṣīl olundı Ḥażret daḫı Selmān'a emr buyurdılar ki varup bu ḫurmāları ġars içün mevāżiʿ tehyi´e idüp Ḥażret'e ḫaber ide, çünkü mevāżıʿ-i ġars ḥafr olundı. Ol naḫl-i mevzūn-ı çemen-zār-ı risālet ve nihāl-i bī-misāl-i gülistān-ı feṣaḥāt u besālet mübārek dest-i şerīfleri ile cümlesini dikdi. Selmān Ḥażret'i buyurdılar ki ol Allāh ḥaḳḳı içün ki benüm rūḥum anuñ yed-i ḳudretindedür. Ol ḫurmālardan biri ḫatā ve ḍiyaʿ-ı ḍiyaʿ vażʿı ḫuṭā itmek ve żāyiʿ olup gitmedi. Cümlesi Resūlu'llāh'uñ dikmesi olup ġars-ı iḥsān-ı tev´āmdur çemen-i istiʿdād mışrāġını inşā idüp lisān-ı faṣīḥ ile Rabbü'l-ʿālemīne tesbīḥ iderler idi. Andañ ṣoñra aṣḥābından biri ḥużūr-ı pür-nūr-ı Ḥażret'e beyżā miḳdārı fiḍḍe-i beyżā ihdā idüp baʿżı maʿādında buldum diyü ḥikāyet itdi. Ḥażret daḫı Selmān Ḥażretlerüni daʿvet buyurup ol sīm-i letāfet-vesīmi teslīm ile Selmānı besīm buyurdılar ve didiler ki al bunı baḳıyye-i deyn-i kitābeti bunuñıla edā eyle didiler Selmān eyitdi: Yā Resūla'llāh bu vefā itmez buyurdılar ki Allāh Teʿālā Ḥażret'i dīnini bununla edā ider. Selmān daḫı varup ol bīżayi beyżā-i beyzā-yı vezn itdi. Ḳırḳ uḳiyye geldi. Bilā-ziyādeti velā-noḳṣān.

Ve yine[569]Selmān ḳabul-i īmān içün [143a]ḥużūr-ı Ḥażret'e geldükde Fārisī tekellüm eyledi. Ḥażret'üñ lisān-ı Fārisī'ye vuḳūf-ı şerīfleri olmamaġın tercüme içün bir Yehūdī daʿvet itdiler. Selmān ḫīn-i ʿarż-ı īmānda Resūl Ḥażret'üñi medḥ ve Yehūdīleri

[569] mervīdür ki H: -F.

ẕemm ve ḳadh idicek Yehūdī Selmān'a bī-ḥuẓūr olup tercüme-i kelāmda durūġ-ı bī-furūġ irtikāb itdi. Ve Ḥażret'e Selmān saña düşnām idüp söger didi. Ḥażret ḳarīne-i ḥāliyye ve maḳāliyye ile melʿūnuñ ekāẕibine iṭṭilāʿ buyurup tedaccur itdiler. Ol ṣadedde Ḥażret-i Cebrā'īl aleyhi's-selam nuzūl idüp Selmān'uñ kelāmını tercüme-i ṣaḥīḥa ile iʿlām itdi. Ḥażret daḫı Yehūdī'ye Selmān ḫod şöyle söyle didi: "Sen ne içün kiẕb idersün diyü buyurdılar Yehūdī eyitdi çünki lisān-i Fārisī'den ḫaberdārsün beni tercümān itmekden murād nedür? Ḥażret eyitdi: "Ben lisān-i Fārisī ile'l-ān bilmem ammā senden āṣār-ı kiẕb iḥsās idüp taḍaccur itdügümde Ḥażret-i Cebrā'īl nāzīl olup taʿlīm itdi." didi Yehūdī eyitdi: "Şimdiye dek senüñ ṣıḥḥat-ı nübüvvetüñi cezmüm yoḳ idi. Ḥālā yaḳīn geldi ki sen ṣaḥīḥ ü sālim Resūl-i Ḫudā'sun" diyüp **أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد ان محمدا عبده ورسوله** didi. Andañ ṣoñra Ḥażret Cibrīl'den teveḳḳuʿ itdi ki Selmān'a lisān-ı ʿArabī taʿlīm ide Cebrā'īl eyitdi: Yā Muḥammed sen Selmān'a söyle ki dīdelerini ġamż idüp dehānını bāz itsün ve sen buẓāḳ-ı saʿādet-ittiṣāḳından bir mikdār anuñ dehānına ilḳā ve ol āb-ı meymenet-me'ābıdan ki isḳā ile hemān **[143b]**lisān-ı ʿArabīyi taʿallüm ve ol luġat üzre tekellüm ider diyü buyurdu Ḥikmet-i İlāhiyye ile vāḳʿi oldı.

Ve yine mervīdür ki Çün Ḥażret-i ālī-rütbet Medīne'ye duḫūl-ı ḳaṣdına nāḳe-i Ḳuṣvā'ya süvār oldılar. Ve Medīne-i Münevvere'ye ḳudūm-ı meymenet-lüzūm saʿādet-ruṣūmleri ile teşrīf buyurdılar. Her maḥalle ve ḳabīleye ʿubūr buyurduḳlarında.

Beyt: Güneş kem-nūr-ı aʿẓām pertevidür

Demā-dem menzili dervīş evidir

Neṯr: Lutf idüp perde-i nuzūle tenezzül buyrulsun diyü ilḫāḥ u ibrām ile ʿinān-ı nāḳe-i saʿādet-irāḳalarına yapuşurlar ve ol sebeb-i saʿādet u iḳbāli biri birinden ḳapuşurlar idi.

O ṭūṭi-şeker-ḫā ʿīnān-ı nāḳıye-yi irḥā buyurup sābiḳ-i taḳdīr-i İlāhī ḳanḳı menzile sevḳ iderse andan avḳ ḫāriç-i vūsʿ u tavḳdür diyü buyururlar idi. Ve bu ḥuṣuṣda zimām-ı iḫtiyār-ı ḳabże-i iḳtidārımda degüldür deyü iʿtiẕār iderler idi. Āḫirü'l-emr ḥālā mescid olan mevżıʿa yetişti ki muḳademen ol mevżıʿ-ı ecell ve maḳām-ı refīʿü'l-mahāl eşterlerüñ ārām-gahı idi. Ol mevzıʿa gelüp mubārekün meṭiyye-yi ʿaṭiyye-i İlāhiyye olan mevzıʿ-ı mubārekde nuzūl buyurdılar. Meger ol maḥāl iki yetīmüñ mülki idi ki birine Sehl ve birine Süheyl dirler idi. Anda nuzūl idüp yemīn u yesār ṭarḥ-ı anzār idüp yine tekrār ḳıyām idüp bir miḳdār daḫı ḥareket itdi. Ḥażret daḫı irḫā-i ʿinān idüp nāḳa yine muḳaddemen çükdügi maḥalle naẓar ve yine[144a] ḳayd-ı taḳdīr-i İlāhīden ḳavd ile ol maḥalle ʿavd itdi. Anda nuzūl idüp ḳarār-ı iḫtiyār itdi. Ḥażret daḫı saʿādet u iḳbāl ile maṭar-ı raḥmet gibi yire indiler ve Ebū Eyyūb Enṣārī Ḥażretleri ol nākenüñ bār-ı saʿādet-yār ve raḫt-ı ālī-tebārını ḫāṣıl yükünü ve yapını yab yab kendü saʿādet-ḫanesine naḳl itdi. **Baʿde** ol yetīmlerüñ vāṣīlerinden ol menzil-i mübāreki iştirā idüp mescid binā itdiler rivāyetolınur ki: Çünki ol bedr-i ʿālī-kadr Medīne'ye duḫūl buyurdılar Medīne-i Münevvere'nün nisvān u ṣıbyānı bu ebyātla terennüm itdiler. Ve Enes Ḥażretleründen rivāyet olunmış ki Beni Neccār'dan baʿżı cāriyeler dufūf-ı beşāret-rufūf çalup bu beyiti inşād itdiler

ʿArabiyye:[570]

نحن جوار من بني النجار يا حبَّذا محمدا من جار[571],[572]

Ve yine Ümmü'l-müʾminīn Ṣafiyye raḍıya'llāhu ʿanhādan mervīdür ki ben babam Ḥuyey bin Aḫṭab ve ʿammum Ebū Yāsin ḳatında ben aḥabbü'l-evlād ve ṣemere-i

[570] ʿArabiyye H: -F.
[571] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[572] Biz Benī Neccar'dan komşularız
Muhammed ne güzel komşudur

şecere-i fu´ād olup benüm ḥaḳḳumda dik muḥabbetleri çūşān ve derya-yı ʿuṭūfetleri ḫuruşān olup ʿırḳ-ı meyl ü inciẕabları nābıż ve nuḳūd-ı inḳıṭāmı dest-i [144b]taḫalluḳ eyle ḳābẕ olup her bār ki rā´ide-i baṣar ve vāfid-i naẓarları baña rast gelse kemāl-ı temellüḳ ile iẓhār-ı inʿṭāf ü taʿalluḳ idüp ʿināḳ u taḳbīl merāsīmini tekmīl iderler idi. Ve beni eger vālid ve eger ʿamm nefslerine ẕamm idüp baʿde rāh-ı maḳṣūdlarına giderler idi. İllā ol günede ki Ḥażret-i risālet-rütbetüñ Ḳubā'ya nuzūlü ḫaberi vāṣıl oldı. Peder ü ʿammum kemāl-i ḫüzn u ġam ile ṣabāh ḳaranluġunda ol mihr-i sipihr-i saʿādeti görmege gitdiler. Tā zamān-ı maġribde ol āfitāb-ı müşriḳ-i dīn müşāhedesinden mürācaʿat idüp geldiler. Yorġun ve arġunendüh u unbūh ile çehre u behreleri ʿabūs elem ü miḥnet u būs ile me'nūs ṣaḥīfe-i keşīfe-i ḫātırları ḫuṭūṭ-ı ḥuẕūẕ-ı dünyeviyyeden me'yūs cānları ḫarāşīde levḥ-i ḫāṭırlarından raḳam-ı surūr ve ḥubūr-ı bi'l-kulliyye terāşīde gördümde ʿādet-i pīşin u muʿtād-ı dūşin üzre pīş-i pür-teşvīşlerine vardum. Baña aṣlā iltifāt itmeyüp yüzüme baḳmadılar ve şemʿ-i emelim dest-i kerem ile yaḳmadılar istimāʿ itdüm ʿammum pederime ider ki bu odur hā pederüm daḫı ʿammuma belī odur diyü maʿhūdāne söyledi. Andan soñra ʿammum pederüme: "Senüñ niyetün nedür bu şaḫs ile nice dirilürsün." didi. Ol daḫı ʿaḫarı ömrüne ve müntehā-i emrime dek ʿadūv u düşmān olup dāmine-i düşmen didi. Bunu irādından ġaraẕ [145a]budur ki bu odur demeleri ẓāhir-i iḫbārdan iḫbār-ı baʿs ü irsālini istimāʿ idüp evṣāfını kutūb-ı sālifede bulduḳları üzre gūş itdükleri nebiyy-i nebīh ve bī-naẓīr u şebīh ḥażretlerine hem-ser ve ol Resūl-i Kerīm-i lāzımü't-tekrīmüñ iklīl-i celīl-i izdivācı sırr-ı mefāḫaretime efser olıcaġuñı istimāʿ itdüklerine işāret itmişlerdür.[573]

Ve yine ʿAmmār bin Ḫuzeyme'den mervīdür ki Evs ve Ḫazrec ḳabīleleri

[573] işāret itmişlerdür F: işāretdür H.

miyānuñda bir ferd yoḳ idi ki[574]Muḥammed'in ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem evṣāfı şerīfesini zikr itmekde Ebū Amir'e ḳarīb olaydı. Aḥbār-ı Yehūd ile iḫtilāṭ idüp kutūb-ı kadīmede mastūr ve perde-i iḫfā-i ehl-i ḍalāl ile mestūr olan evṣāf-ı ʿaliyye ve ḥilye-i celiyyesini maʿlūm idinüp ve baʿṯ u irsālini çāġını ve hicret idüp hicret-gāhı Medīne-i Münevvere olacaġını tamām iḥāṭa ve bu ḥāl-i saʿādet-me'āle vuḳūf u iṭṭlāʿ rāhıñdan ḫāşāk-ı cehl ü ġafletüni izāle ü imāṭa itmiş idi. Ve ṭaleb-ı dīn içün Şām-ı şerīfe gidüp anda dāḫı Naṣārā ve Yehūd'dan ṭarīḳ-i maʿhūd üzre evṣāf-ı Resūl ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem istimāʿ itmiş ve yine Medīne-i Münevvere'ye gitmişdi. Ve ruhbāniyyete meşġūl olup ʿavāyıḳ u ʿalāyıḳ-ı ḥalāyıkı terk itmiş idi. Ve niṭāḳ-ı tecerrut ü tebettülü miyān-ı cāna berk itmiş idi. Arḳasında mişāl nice māh u sāl-i ruhbāniyyet [145b]idüp cānıñı odlara yaḳardı. Ve dūd-ı ahı göklere çıḳardı. Medāric-i istidrācı meʿārıc-ı miʿrāc ṣanurdı. Bir ṭaġdan bir ṭaġa uçsa ṣafā-i bāl üzre olup kendüye uçmaḳlıḳ taṣavvur iderdi, ʿaṣāsına ṭayanup adam oldum ṣanurdı. Daʿvāsı bu idi ki millet-i hanīfiyye-i beyżā üzre ola dā´imā kārı Ḥażret-i Muḥammed'üñ ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem eyyām-ı baʿṯ ü irsāline intiẓār ve ol seyyid-i saʿādet-medārıñ risālet-i muntaẓarasına iḳrār ile iftiḫār ider idi. Çünki Ḥażret Mekke'den baʿṯ ü irsāl olındı. Oraya varmadı çünkü Medīne'ye hicret buyurdılar. Ciyd-i ġāyr-ı ceyyidinde olan mesed-ı ḥased-i mecārīsi enfās-ı idrāk ve iẕʿānıñı sedd ve niṭāḳ-ı cuḥūd u inkārı miyān-ı cān-ı nātuvānuña şedd idüp ḥużūr-ı Ḥażret'e gelüp eyitdi ki: Ey Muḥammed Ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażret'i seni ne nesne ile baʿṯ ü irsāl eyledi. Ḥażret dīn-i ḥanīfī ile cevāp buyurdılar. Ebū ʿĀmir eyitdi: Getürdügüñ dīn şey-i āḫar ile āmīḫte ve ẓāhir u bāṭınına ḳaṭarāt-ı ġill u ġişş-i rīḫtedür didi. Ḥażret buyurdılar ki ben ol dīn-i mübīni ve şerʿ-ı

[574] Ki H: -F.

saʿādet-āyīni rūşen u pāk getürdüm zer-i ḫālis gibi pāk u ārī ve şevāyib-i muʿāyib-i ġıll u ġişden ḫālī vü ʿārī olduġı ḥālde īṣāl itdüm ḥāşā ki ẕerre ḳadar keder eylemedüm memzūc[146a] ve fi'l-cümle şübhe-i fesād ile mensūc ola ḳanda gitdi ol günler ki aḥbār-ı Yehūd'dan aḥbār-ı risāletimi telaḳḳī ve ḥāl u evṣāfımı aḫẕ ile maʿāric-i vuḳūf u şuʿūra teraḳḳī itmiş idüñ. Şimdi inḳāra sebeb nedür didi Ebū ʿĀmir eyitdi aḫbār-ı Yehūd'dan işitdüm ḥālā yine iʿtiḳādum anuñ üzrinedir lākin sen ol degülsün ki ṣıfātını āḫẕ itdüm. Ḥażret buyurdılar ki kiẕb idersün Ebū ʿĀmir eyitdi: Allāhu Teʿālā Ḥażret'i durūġ-gūyi tenhā şehrden sürinmüş ve ġarīb olduġı ḥālde helāk eyleye diyü kelām-ı ḥām ile Ḥażret'e taʿrīẕ-i ʿarīż ḳaṣd itdi. Yaʿni sen Medīne'ye bu vech ile geldüñ dimek murād itdi. Ḥażret buyurdılar ki āmīn Ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażret-i kiẕb u durūġ iḫtiyār eyleyeni eyle itsün diyüp ol bed-baḫt bir kūşte rūzgār Mekke'ye gidüp Mekke-i Mükerreme'de olan müşrikīne tābiʿ oldı. Mekke-i Mükerreme feṯḥ u tasḫīr olunduḳda firār iden ṭā'ife ile Ṭāif'e gidüp ehl-i Ṭāif īmāna geldükde Şām'a ḳaçup anda tenhā u ġarīb mürd oldı.

Ve yine Mervīdür ki ẓuhūr-ı āṣār-ı İslāmdan muḳaddem Şām Yehūdilerinden biri ki İbn Heybān dirler idi Medīne-i Münevvere'ye geldi. Ve anda mutevaṭṭın oldı. Ve Benī Ḳurayẓa miyānında olur idi. Benī Ḳurayẓa'dan biri dimiş ki ben hergiz anuñ gibi diyānet-merātibini ṣiyānet idüp erḳān-ı ṣalātı taʿdīl u merāsim-i namāzı muḥāfaẓa ʿani't-taʿṭīl idüp anda eyü namāz [146b]ḳılar kimesne görmedüm her-gāh ki ḳaḥt u ġalā istīlā idüp ḳıllet-ı āb ile ʿālem-ḫarāb ve faḳd-i naḳd-i miyāh ile dīdeleri pür-āb olup farṭ-i cūʿ ile fuḳāra-i bilād u kurʿā terk-i hucūʿ belki merciʿ-ı helāk u mevte rucūʿ idüp ḳaḥṭ u emṭār ile eşk-i çeşm-i ḫalāyıḳ-ı enhār olsa ve yārān-ı ṭaleb-i bārān içün baña müracāʿat itseler ol şaḫsıñ ḥużūruna varup istiʿānet ve istimdād iderdük. Ol daḫı ḥuṣūl-ı merām-ı taḥaḳḳuḳ bulmaġ içün bize taṣadduḳ ile emr iderdi. Ṣadaḳa emri tamām

olduḳdan ṣoñra duʿā destini bāz u taẕarruʿ u zāriye āġāz idüp vaʾllāhi bir kere vāḳiʿ olmamışdur ki mezbūr duʿā itdükde seḫāb-ı duʿā-ı müsteṭāb-ı müstecābı göge aġmaya ve biz meclisimüzden ḳalḳmadan bārān-ı raḥmet yaġmaya Ḥikmet-i Ḫudā vaḳt-i vefātı yakīn olduġına yaḳīn gelicek ḳavmine ḫiṭāb idüp: Ey maʿşer-i Yehūd hīç bilir misüz ki ben Şām gibi meʾkel ü meşāribi firāvān meyvesi bī-ḥad u pāyān ġılāli mutekāsir niʿmeti vāfir enhār-ı cāriyesi ḥudūd-ı beyāndan bīrūn mahāmid u maḥāsini gūn-ā-gūn zemīn-i ḫaṣb ü reḥā ve mekān-ı cūd u saḫāyı ḳoyup Medīne-i Münevvere gibi maʿīşeti ḍank zaḫīresi tenk maʿden seng-i maḥalde ḳarār-ı iḫtiyār itdügüme bāʿiṣ ne olduġını bilür misün [147a]sebebi budur ki bir vücd-ı fāyiżü'l-cūd ve saʿādet-numūd ve bir ẕāt-ı saʿādet-āyāt-ı bāhirü'l-suʿūduñ ḫilʿat-ı ḫilḳat-ı humāyūnu ve cāme-i ḳāmet-i bā-istiḳāmet-i şeref-numūnı ṭırāz-ı lāzımü'l-iʿzāz-ı risāletle muṭṭaraz ve menṣib-i baʿṣ ü resālet ile mükerrem ü muʿāzzez olmasına intiẓār üzre idim ki ol nādire-i dehr olan şān-ı ʿālīşān-ı saʿādet-nişānuñ ẓuhūrı zamānı yaḳīn ve hicret idicek maḳāmı bu muḥall-i saʿādet-ḳārīndür ben ümīdiderüm idüm ki ol vücūd-ı bāhirü's-suʿūd ḥāl u ḥayātımda tāc-ı pür-ibtihāc risāletle tezyīn ve ol ḫıdmet-i ʿālī-rütbet içün Cenāb-ı İlāhīden naṣb u taʿyīn olunup ḳıyād-ı inḳiyādını gerden-ḥālime ṭavḳ ve bāʿ-ı ittibāʿını muḥiṭ-i dāʾire-i taḥt u fevḳ ve ḫān-ı iḥsān-ı bī-pāyānunı kemāl-i şevḳ ile ẕevḳ idem dīn-i metīne mutābaʿat ve iḳtidā ile iftiḫār ve müşāyaʿat ü ihtidā ile taḥṣīl-i ḳadr u iʿtibār idüp evvel vehlede risāletine iʿtirāf ile ṣevāb-ı bī-ḥisāb iḳtirāf ve nübüvetine iḳrār ile bī-hār-i bī-kenār-ı lutf u keremden iġtirāf idem. Lākin munādī-i ecel Bi-emri'llahi ʿazze ve celle nidā-i (elʿacel el'acel iʿdād) ile bāna ḫavf ü vecel virdi. Ġāliba murādıma irmem ve ol Nebiyy-i Kerimüñ ʿidād-ı ümmetine girmeyem gibi ey maʿşer-i Yehūd siz zinhār ġāflet itmek ile[147b] fevt-ı nuḳūd-ı maḳṣūd itmeyüp anā murāfaḳatında musābaḳat idesüz ve

anuñ düşmenān-ı dīn-i metīnden irāḳāt-ı dimā ve nisā ü zerārīlerini daḫil-i silk-i ʿābid ü īmā idüp ʿasker-i eżdādını kesr ve benīn ü benātlarını esr ve dīn-i İslām'a taḥallīye cebr u ḳasr itdügünü müşāhede itdükde emārāt-ı ṭaleb-i salṭanat ve imāret mülāḥaẓa itmekle ḥırṣ-ı dünyā ṣūretinde nümāyān ve size māniʿ-i ḥuṣūl-i saʿādet dīn u īmān olmasun ol Nebīyy-i Kerīm Cenāb-ı Rabbü'l-ībād'dan ġazāb-ı cihād ile me´mūr ve anuñ miʿmār-ı ḥimmet-i ālī-nihmetini birle in şāa'llāhu teʿālāeṭrāf rubʿ-ı meskun meʿmūrdür didi ve āḫirete gitdi.

Rāvī eyidür:[575] ol zamānda ki Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿāleyhi ve sellem Benī Ḳurayẓa'yı muḥāṣara buyurmuşlar idi. Ol ḳabīlenüñ civānlarından bir zümre ki ol pend-i sūd-mendi gūş itmişler idi. Eyitdiler: Ey Benī Ḳurayza va´llāhi bu ol peyġamberdür ki İbn Heybān anuñ evṣāf-ı celīlesini bize yād ve maḥāsın-ı ẕāt-ı nīk-nihādını taʿdād idüp vaṣiyyet-i cemīlini bize iʿlām u itibāʿıyla vaṣiyyet[576]ibrām itmişdi diyü cümlesi yek-dil ve yek-cihet-i ḥışārdan çıḳup şeref-i īmān ile müşerref oldılar ve nefslerini ve māl u ʿıyāllerini taḫlīṣ itdiler.

Ve yine Rıfāʿa bin Rāfiʿ'den raḍıya'llāhu ʿanh mervīdür ki ben ve birāderüm Cellād bin Rāfīʿ **[148a]** Ġazve-i Bedr'de bir şütür-i beççeye süvār olduḳ Ruḥā nām menzile vardıġumuzda merkebimüz ḳaldı elem u ıżṭırāp ile rūzigār-ı āfetimüz aldı birāderüm eyitdi: Allāh Teʿālā Ḥażret'üne nezr itdüm: "Eger ṣıḥḥat ile Medīne-i Münevvere'ye ricʿat müyesser olursa zīr-i rānımızda olan ḥayvānı ḳurbān ideyüm." didi. Nagāh ol mihr u māh burc-ı intibāh aleyhi min selāmīllāhi eṭyebuhū ve eżkahuol cāyi-gāha ʿizzet u cāh ile uġrayup ve bizi ol ḥāl-i pür-melālde görüp āb ṭalep buyurdılar mażmaża idüp ve bir legen içinde āb-dest alup merākibimüzün dehānuñı içdiler. Ve

[575] rāvī eyidür F: ve yine mervīdür ki H.
[576]cemīlini bize iʿlām u itibāʿıyla vaṣiyyet F: -H.

mā´i vuḍū-ı Resūlu´llāh'ı aleyhi efżalü'ṣ-ṣalāti ve's-selām içine ṣaçdılar **baʿde** başına **baʿde** boynuna **baʿde** arḳasına **baʿde** kuyruġuna döküp **baʿde** bize süvār oluñ diyü emīr buyurdılar. Biz de bindük ve Resūl Ḥażret'üne ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem yetişdük kemāl-i ḳuvvet u zūr ile bī-fütūr bizi Bedr'e iletdi. Ve yine döndürüp Medīne-i Münevvere'nüñ müṣallāsına geldükde uyḫuya vardı, birāderüm neẕr-ı sābk üzre muṭiyyesini ẕebḥ idüp laḥmını müstaḥıḳḳīne teslīm u fuḳarāya taḳsīm itdi.

Ve yine mervīdür ki Ġazve-i Bedr'de henüz muḥārebe kā´ime olmadın Ḥażret-i risālet-rütbet[577] dest-i meymenet-peyvestleri ile arża-i işaret buyurup **[148b]**şura filānuñ mevżıʿ-ı helākı ve şura filānuñ ruḥunūñ bedenüñden muḥall-i infiḳāḳıdür diyü taʿyīn buyurdılar.

Rāvi eyidür: her ne vech üzre taʿyīn ve ne üslūp üzre tebyīn itdi ise biʿaynihi vāḳiʿ olup aṣlā taḫalluf itmedi. Ḥażret-i Ömer raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh kelām-ı ṣıḥḥat-ı peyāmını ḳasem-i ʿaẓīm ile saḫt-ı bünyād ve maḳāl-ı ṣıdḳ-iştimālin taḳviyet ü te´kid içün eymān-ı ġilāẓ ü şidād yād itdi. Ve didi ol ḫuṭūṭ ki meydān-ı maʿrekede keşīde ve ol ḥudūd ki eyd-i eyādī-i iltiyām-ısaʿādet-irtisām ile serḥadd-i ḥuṣūle resīde itmişler idi. Bilā-noḳṣān ẓāhir u ʿıyān olup ol ḫuṣūṣ-ı iʿcāz-nuṣūṣ-ı ḥaḳiyye daʿvālarına şāhid-i ʿādil ve guvah-i bī-mümaṣil u muʿādil oldı. Ḥażret-i Alī Kerreme'llāhu Teʿālā vechehū buyurdılar ki şol zamānda ki Medīne-i Münevvere'ye geldük Ḥażret baña[578] Ġazve-i Bedr ḫuṣūṣunu bi't-tamām iʿlām buyurmuşlar idi didi.

Ve yine rivāyet olınur ki müşrikīn-i nā-pāk-ı bī-idrāk Bedr'e ehl-i İslām ile[579] muḳābele vü muḳātele içün gitdükde, ehl-i ḍalālden baʿżı aḥdāṣ fitne vü fesād iḥdāṣ

[577] risālet-rütbet F: -H.
[578] baña F: -H.
[579] İslām ile F: İslāmla H.

itmek içün Mekke'de ḳalmışlar idi. Māhtābda biri biriyle muḥāvere vü muşāvere belki ḳaṣāyid u eşʿār ḳırāʾat idüp müşāʿare ider iken nāgāh ismāʿ-i nusret istimāʿlarına ve gūş-ı nikbet-mengūşlarına[149a] bir ḳaç ebyāt-ı saʿādet-şıfāt ve bişāret-simāt ṭoḳındı. Ve hātifden bī-naẓm-ı dürr-i intiẓām-ı meymenet-irtisām okundı. Mażmūn-ı meymenet-maḳrūnunda zümre-i Ḥanifiyīn muẓaffer u manṣūr ve cevāhir-i zevāhir fevz ü necāh ol ṭāʾife-i ʿaliyye üzre mansūr olmaḳ meẕkūr ḳıyām-ı müşrikīn-i liʾām ve bā-sıdk-ı **اولئك كالانعام**[580] olan kefere-i lāzımetü'l-iẓlāl-i ve'l-irġām ve vācibetü'l-iḥlāku ve'l-iʿdām bu maḳūle kelām istimāʿ idicek cānları ṭaraldı ve zehreleri yarıldı elem u ıżṭırāb ile ḥālleri ḫ̬arāb ve bī-ḥār-ı āteş derūn-ı pür-ḫ̬ūnları ile dīdeleri pür-āb ḳāmet-i iḳāmetleri ḫ̬amīde ve murġ-ı ḥużūr-ı istirāḥatleri remīde olup ol ṣadānuñ ḳāʾiline nāʾil olmaḳ semtine māʾil oldılar her çend ki taḥṣīl-i vuḳūf mevḳūfunda vuḳūf u āḫ̬ẕ-ı ḫ̬aber-i muʿtekifinde ʿukūf itdiler. Eṣer peydā ve ḫ̬aber hüveydā olmadı. Ḫ̬icr cānibine geldiler anda ol ṭāʾifenüñ şuyūḫ̬-ı ḍalālet rusūḫ̬ları bir ḳaç pīr-i tīre żamir ve zār-ı bed-ḥāl-i cehennem-maṣir oturmuşdı. Ṣūret-i ḥāli anlara ʿarż u taḳrīr itdiler anlar eyitdi: Eger bu kelām vāḳiʿ ise Ḥanifinden murād Muḥammed ve aṣḥābı olmaḳ gerekdür. Bu ḥāl ve semʿinize ḳarʿiden maḳāl anlaruñ ṭulū-ı hilāl-i ʿizz ü iclāllerine berāʿati'l-istihlāl ve bu seferde nuṣret ü ẓaferlerine cāy-i istidlāl olur didiler ki [149b]bir iki gice ṣoñra sefer ṭarafından ḫ̬aber ve ehl-i İslām cānibinde olan feṭḥ u ẓafer mustelzimü'l-ʿiber aṣḥāb-ı kīnüñ inhizāmı ve binā-i bünye-i ḥabīṣelerinüñ inhidāmı istimāʿ olunup müşrikīnüñ yüzleri ḳara ve cigerleri pāre pāre oldı.**الحمد لله على ذلك لا زال كذالك**[581]

[580] "İşte bunlar hayvanlar gibi." Araf, 7/179.

[581] Bunun için Allah'a hamd olsun ve hep böyle devam etsin.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyi ve sellem[582] Mekke-i Mükerreme'den Medīne-i Münevvere'ye muhāceret buyurduḳlarında İbn Ebī Muʿiyṭ nām müşrīk-i bed-fercām bu iki beyt-i laʿnet-encāmı naẓm itdi ki:

Naẓm:[583]

يا راكب الناقة بالقصواها جزنا عما قليل تراني راكب الغمس[584],[585]

أعلى رمحي فيكم ثم أنهله والسيف يأخذ منكم كلَّ ملتمس

Çünki Ḥażret bunu istimāʿ buyurdılar **اللهم أكبه بمنجزه وأصرعه**[586]diye buyurdılar. Ḥikmet-i İlāhiyye Ġazve-i Bedr'de altında olan at ol kibr pür-kibr-i nikbet-ṣıfātı serkeşlik idüp yire çaldı Ḥażret-i risālet-rütbetüñ ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalāt ḥaḳḳını aldı. Bir ġāzi īṣāl-i envāʿ-ı mehāzi ve ilḥāḳ-ı eṣnāf-ı beliyyāt-ı haḳīḳīvü mecāzī ile şīşe-i ʿırż ü nāmūsunı kesr u raḳabe-i ẓill-i siġārına şedd-i ribḳa esr idüp keşān keşān ol laʿīn-i bī-nām ü nişāni Ḥażret ḥużūruna getürdi. Emr buyurdılar boynı urıldı.

Ve yine mervīdür ki Ṣadr-i kā´ināt bedr-i mevcūdāt Ḥażret-i yevm-i Bedr'de üç yüz on iki kimesne ile ki Ṭālūt u Cālūt cenginde **[150a]**Tālūt'uñ aṣḥābı daḫı ol ḳadar idi. muḳābeleden ṭaşra çıḳup **اللهم إنهم حفاة فأحملهم اللهم إنهم عراة فأكسهم اللهم إنهم جياع فأشبعهم**diyü duʿā itdiler. Yaʿnī Yā Rabbe'l-ālemīn bunlar riclān u piyāde ḥadden ziyāde miḥnet çekmişlerdür sen bunlara birer maṭiyye ihsān u ʿaṭiyye itmekle ḫalkdan refʿ ve ġubār-ı āzar-ı rūzigārı defʿ eyle ki kelimetü'llāhı iʿlā içün ol rahīlelere süvār ve ol merākib-

[582] ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyi ve sellem H: -F.
[583] naẓm F: beyt H.
[584] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[585] Ey Kusvanın binicisi
Biraz sonra beni Gamas'a bindiğimi göreceksin

Mızrağımı size doğrultacağım sonra kanınıza doymuş şekilde geri çekeceğim
Ve kılıcımın darbeleri her yerinizi hedef alacaktır
[586] Allahım onu yüz üstü süründür ve öldür.

ẓahrına üstüvār olsunlar ve bunlaruñ ḳāmet-i bā-istiḳāmetleri ḥilye-i libāsından ʿārī ve perde-i cāmede ġayr-ı mütevārīdür. Sen bunlara ḍarr-ı ḥarr ve derdi bedri dāfiʿ u ālām-ı ecsāmlarını izāle emrinde nāfiʿ olıcaḳ cāmeler iḫsān eyle ki giysünler ve bunlaruñ miʿdeleri ṭaʿāmdan ḫālī ve derūn-i pür-ḫūnları ḥilye-cūʿ u işṭāh ile ḥālīdur bunlara ṭaʿām iḥsān u inʿām eyle ki ṭuysunlar dimekdür.

Rāvī eyidür: Ḥīn-ı ḳufūlda sehm-i duʿāyı Resūl-i ʿaleyhi's-selām[587] hedef-i icābete vuṣūl ve murād-ı şerīfleri ḥuṣūl bulup her biri defʿ-i ıżṭırāb-ı faḳr u fāḳa ve miḳdār-ı kifāyet taḥṣīl-icāme vü nāḳa idüp ol duʿā-yi musteṭāb-ı müstecābda olan te'ṯīr-i derūn-ı saʿādet-maḳrūnları ṭaʿām u şarāba sīr ve her birini nā'il-i ḥayr-ı keṯīr itdügi ḥālde vaṭanlarına vāṣıl oldılar.

Ve yine mervīdür ki Ġazve-i Bedr'de muḥārebe güninüñ gicesi ʿasker-i Resūl-i[588]bir mertebede ḥ̆āb ü istirāḥat ġalebe itdi ki her çend ki bīdār olmaḳ **[150b]**istesek maḳdūrumuz olmayup culūs ü ḳuʿūd idelüm deyü bezl-i mechūd ider idüḳ mümkin olmaz idi. Suḳūṭ ider idük. Ḥażret'in daḫı çeşm-i bīdār-ı saʿādet-āṯārları ḫ̆āb-gāh-ı istirāḥat-ı ḥużūrda ḫufte ve ġubār-ı ālām-ı rūzigār-ı ṣaḥīfe-i ḫāṭır-ı ʿāṭırlarından refte pirāmen-i ḳalb-i humāyūnlarından gird-i keder-i dūr kemāl emn u iṭminān ve ḥuẓūr meslekine murūr üzre idiler. Asker-i aʿdādan ḫaber alındı hirās ü bīm ile ḳalbi dū-nīm itmişler. Bu degüldür illā haḳīḳat-ı dīn-i metīn-i İslām'dan nāşī ve ṣıḥḥat u sedād-ı daʿvā-yı ṣıdḳ-iḫtivāyı Muḥammed'ün ʿaleyhi'ṣ-ṣalāt u ve's-selām ẓāhir ü fāşīdür.

Ve yine rivāyet olınur ki Ġazve-i Bedr'de iġāṯet-i ʿasker-i İslām ve iʿnāyet-i Aṣḥāb-ı Kirām raḍıya'llāhu teʿālā ʿaleyhim ecmeʿīn[589] içün melā-i melā'ike-yi

[587] ʿaleyhi's-selām H: -F.
[588] ʿaleyhi's-selām H: -F.
[589] raḍıya'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ecmeʿin H: -F.

muḳarrebīn arża nuzūl itmişler idi. Ḥażret-i Alī Kerreme´llāhū vechehūdan rivāyet olınur ki mukābele-i sufūf ve meḳātele-i ulūf ve muḳāraʿi rimāḥ u suyūf ile nuzūl u ḥutūf gününde çāh-ı Bedr'den istiḳā ider idüm. Ol eṣnāda ḫāric-i dā´ire-i vaṣf-ı vāṣıf bir rīḥ-i ʿāṣıf hubūb itdi ki ḳuvvet ü iştidādda aña ḳarīb bir bād-ı rūzigār rūzigārda görülmüş ve işidilmiş degüldür. **Baʿde** bir bād-ı saḫt-ı bünyād daḫı esdi. Kefere-i li´āmıñ biḫ-i ḥużūr ü istirāḥatlerin kesdi. Ol daḫı şiddetde bād-ı evvele mümāṣil ve ḥiddetde **[151a]**aña muʿādil baʿde merre-i ṣāliṣede bir rīḥ daḫı ḫādiṣ gūyā hevlinden rūy-i zemīni taḥrīke bād vü bāʿiṣ oldı meger bād-ı evvelde Ḥażret-i Cebrā´īl ʿaleyhi's-selām melā´ike-i kirāmdan cemʿ-i ʿaẓīm ile nuzūl itmiş imiş bād-ı ṣānī dāḫı melā´ikeden bir cemāʿat-i bā-saʿādet ile Mikā´il ʿaleyhi's-selām nuzūlü imiş bād-ı ṣāliṣ İsrāfil Ḥażret'i imiş ol daḫı cemm-i ġafir u cemʿ-i keṣīr ile nuzūl itmiş Mikā´īl Ḥażret'i yemīn eymenine ṭurdı. Ḥażret-i Ebū Bekr Ṣıddiḳ daḫı ol cānibde ḳıyām ile me´mūr ve ol ṭaraf-ı bā-şeref anuñ envār-ı ḳudūm-ı saʿādet-rüsūmu ile pür-nūr idi. Cānib-i yesār-ı eyserlerinde İsrāfil Ḥażret'i ḳıyām itdi. Ol cānibde Ḥażret-i Alī Kerreme'llāhu vechehū ḳıyāma muʿīn ve ol savb-ı şeref-i evb anuñ cemāl-i bā-kemāli ile muzeyyen idi. İbn ʿAbbās ḥażretleründen mervīdür ki enṣārdan biri ḥużūr-ı Ḥażret'e gelüp dimiş ki: Yā Resūla'llah ben aṣḥab-ı kīn olan müşrikīnden bir laʿīnüñ pāyine düşüp gider idüm. Nāgāh anuñ başı üzerinden tāziyāne avāzı gūşuma ṭoḳındı. Tāziyāne ṣāhibinüñ daḫı ṣadāsını iḥsās itdüm. Hemān ol önümce ḳaçan müşrik zemīne düşdi. Bunuñ aṣlı nedür diyü su'āl itdi. Ḥażret buyurdılar ki bu melā´ike imdādınuñ āṣārındandur ol günde Ebū Bürde Ḥażret'i ḥużūr-ı Ḥażret'e üç ʿaded ser-i burīde getirüp ol aşiyāne-i ṭā´ire-i küfr ü ilḥad ve āram-gāh murġ-ı şirk u ʿinād olan başları Ḥażret'üñ atı ayaġına yuvaladı.**[151b]** Ḥażret daḫı ẓafer te yemīnek diyü duʿā buyurdılar Ebū Bürde daḫı Yā Resūla´llāh

ikisini ḳaṭʿan ben kesdüm ammā birini bir āḳ güzel yüzlü kimesne kesdi. Ben aldum götürdüm didi buyurdılar ki: Ol kimesne melekdür ve aṣḥāb-ı Resūlu'llāh'dan ṣalla'llāhu ʿāleyhi ve sellem rivāyet olundı mirāren vāḳiʿ olmuşdur ki meydān-ı cenk u bī-kār-ı ʿarṣa-i razm u kār-zārda ḳıyām-ı kefere-yi liʾāmdan bir kuştını helāl u ṣaḥīfe-i dünyāyı anuñ vücūd-i ḥabāṯet-ālūdünden pāk itmek içün önümüze ḳatar ve rūḥ-ı pür[590]-fütūḥunu iẕhāk içün cān atarız daḫı biz tīġimizi ġılāfından iḫrāç itmedün añı görürüz ki ol ḳatlı maḳsūd olan merdūd ʿarṣa-i vücūddan mefḳūd ve zemīn-i şuhūdda nābūd olup ser-i nikbet-eṣeri cesed-i pür-kīn ve ḥasedinden emr-i Ḫudā ile cüdā u bu kār-ı saʿādet-medār-ı delīl-i celīl-i ḥaḳḳaniyyet rāh-ı Ḫudā olurdı diyü buyurmışlar.

Yine mervīdür ki Ebū Süfyān bin el-Ḥarb muḥārebe-i Bedr'den ḳaçup Mekke-i Mükerreme'ye yetüşdi. Ebū Leheb bundan maʿreke ḥālini su'āl itdükde iḫtiyār-ı nār-ʿār-ı firārına basṭ-ı maʿāẕir ve terk-i maʿreke-i kār-zār içün iʿtiẕār maḳāmında şöyle tekellüm ü taḳrīr idüp didi ki aʿdānuñ ecsām u ecsādı cümle āhen ü pulād deryāsına ġarḳ ve cebhe vü cevşenleri ez pāy-i tā be-ġarḳ olup **[152a]**biz anlaruñ bir ʿużvunu ṭaʿn u ḳaṭʿa ḳaṭʿan bir vechle mecāl bulmazduḳ anlar bizden her nereye isteseler ururlar idi. Andan māʿadā bir ḳażā-i āsmānı ve belā-yi nāgihāni bu idi ki semā vü arż miyānuñda yüzleri āḳ ve[591] ḳılıçları keskin u berrāḳ alaca atlara binmişler bir cemīʿ-i ʿadīd ẓāhir u bedīd olmuşdur. Anlara bir vech ile muḳāvemete ḳudret u muḳābeleye miknet olmayup anlar bizi şaşırdı. Ve seyl-i miḥnet u āşūbı başımızdan aşurdı didi.

Ve[592]yine İbn ʿAbbās radıya'llāhu teʿālā[593] ʿanh rivāyet buyurdılar ki Benī Ġıfār'dan bir kimesne ḥikāyet itmiş ki ʿammim oġlı ile ikimiz Ġazve-i Badr güni bir

[590] pür F: bī H.
[591] ve F: -H.
[592] ve H: -F.

ḳumdan tepe üzerinde ṭurup muʿarekeye naẓar ider idük ve maḳṣūdumuz bu idi ki her ḳanḳı cānib ġālib u ṣemerāt-ı nuṣret ve ẓaferi cālib ve ḍuruʿ-ı ġālebe u nuṣratı ṭālib olurlar ise ṭaraf-ı āḫarüñ emvāl u esbābına ṭālib ve selblerini sālib olmaḳda anlara muvafaḳat u murāfaḳat ideyüz zīrā henüz hurşīd-i raḫ-şān-ı īmān tutuḳ-ı ufḳ-ı ḥübānımuzda ṭulūʿ vü bīrūn ve şeb-i deycūr-ı ḥālimüz āfitāb-ı hidāyet-i ḥaḳ ve şems-i tābān-ı feyyāż-ı muṭlāḳ ile henüz rūz olmaḳ olmamış idi. Ve cevf-i saḥābdan bir raḫş-i meymenet-baḫş ṣavt-ı ṣuheylī daḫı istimāʿ olundı **ḥattā** Ey Ḫayẕūm ilerü yürü diyü ḫiṭāb gūşumuza irdi. Ḫayẕūm Cebra'il aleyhi's-selamuñ esb-i saʿādet-kesbi imiş. **[152b]** Bu emr-i muhīb ve ṣadā-i bā-nehībden ʿammum oġlı helāk oldı. Ben daḫı helāka ḳarīb oldum. Hele Bi-emrillāhi Teʿālā necāt buldum dimiş.

Ve yine mervīdür ki Ebu'l-Beşer Kaʿb bin ʿÖmer, emīrü'l-müʿminīn ʿAbbās raḍıya'llāhu[594] ʿanh ḥażretlerini henüz şeref-i İslām ile müşerref olmadan esīr itmiş mezbūr Kaʿb'uñ egerçi emri muḥārebede ḳadem-i rāsiḫi Ḳaʿb-i şāmiḫi var imiş ammā żaʿifü'b-bünye kimesne imiş ve ʿAbbās ḥażretleri kebīr ü ʿaẓīm firbe ü cesīm imişler Ḥażret Ḳaʿb'a su´āl buyurmuşlar ki ʿAbbās'ı ne vecīhle esīr ve ne ṭarīḳle dest-gīr idüp ġalebeye bāʿiṣ ü bādī ve ḳudret-i aḫẕ u esīre sebeb-i ʿādī ne oldı ve şāhbāz-ı ṭāliʿüñ bu ṣaydi ḳayda ne vech ile yol buldı. Cevāb virüp didi ki Yā Resūla'llāh baña bu ḥuṣūṣda bir kimesne yār ve bir merd-i ne-berd-āzmā meded-kār oldı ki hergiz ben añı görmüş degül idüm ve min baʿd daḫı gördüm diyüp ol yār-ı meded-karīñ evṣāfı beyān itdi. Buyurdılar ki saña bir melek-i kerīm iʿānet u iġāṣet itmiş.

---

[593] Teʿālā H: -F.

[594] Teʿālā H: -F.

Ve yine mervīdür ki çün ʿAbbās Ḥażretleri radıya'llāhu teʿālā ʿanh[595] teʾşīr-i İslām ile esīr olup āḫż olındı yanuñda yigirmi uḳiyye zer bulundı. Müşrikīni iṭʿām içün istiṣḫ͡āb itmişdi. Ol fiʾām-ı liyāma lāzım olur diyü alup gitmiş idi. Zirā ʿAbbās eşrāf-ı nāsdan **[153a]**ol on kimesneden idi ki iṭʿām-ı müşrīkine tekeffül ü taʿahhüd ve sebeb-i intiẓām-i ḥāllerini tafeḥḥuṣ ü tefeḳḳud iderler idi, henüz nevbet aña yetişmemekle zerī biʿaynihi bāḳī idi. ʿAbbās ḥażreti eyidür: Ḥażret ol altunu benden ṭalep buyurdılar ben daḫı Yā Resūla'llāh saña edā idicegüm bahāya ṭut anuñ üzrine ḥesāb idelüm didüm Ḥażret buyurdılar ki bir nesneyi sen benüm aʿdā ü eżdādıma iʿānet u imdād içün tehiyye ü iʿdād idüp götürmüş olasın ben añı senüñ fidyene ne vech ile maḥsūb ideyüm sen kendü fidyeni ve mutaʿlaḳātıñun fidyesini bi't-tamām getür bu aña maḥsūb olmaġıla mecāl yoḳdur diyü buyurdılar. Ben daḫı didüm Yā Resūla'llāh bizi bir mertebeye īṣāl ediyorsun ki min baʿd ʿırż-ı nāmūsı koyup terk-i taʿaffuf ve ḫalḳdan suʾāl-i tekeffüf idüp mā-ı vechimiz zemīn ẕüll u ḫarıye ṣaçayüz ve miyān-ı dost ü düşmanda feth-i keff suʿāl idüp cerr içün ḫalḳa el açayüz ʿırżımız maʿraż-ı zevāle ve nefsimiz hayyiz-i sū'āle götürmege rıżā virür misün? Didüm buyurdular ki Ümmü'l-Faż'la virüp eger baña vefā iderse bu altun senüñ ʿAbdu'llāh'uñ ve Faż'uñ ve Kuṯem'üñ olsun didügüñ altun nice oldı ben didüm Yā Resūla'llāh sen bu ḥaḳḳa sırr-ı mektumuñ sırr-ı maḫtūmunu ne vecīhle bāz ve bu ṣandūḳ-ı rāzuñ serpūşını keşfe ne vechle āġāz itdüḳ ki bu ḫuṣūṣa **[153b]**ikimizden ġayrı bir aḥad vāḳıf ve bu ḥāluñ liṯām-ı ibhāmını bir ferd kāşif olmamışdur didüm buyurdular ki Rabbü'l-ālemīn iḫbārı ile vāḳıf oldum. Ben daḫı didüm ki ben şahādet iderüm ki sen Nebiyy-i ṣādıḳsüñ zirā ol zerī ʿayni ile bildüñ ben

[595] radıya'llāhu Teʿālā ʿanh H: -F.

añı ki Ümmü'l-Faẕl'a virdüm Allāhü Teʿālā Ḥażretinden ġayrı bir ferd andan ḫaber-dār olmamış idi diyüp İslām'a geldi.

Ve yine mervīdür ki ʿUkkāşe bin Mıḥṣan yevm-i Bedr'de ṣaded-i muḳātele-i ulūf ve eṣnā-i muḳābele-i aṣḥāb-ı suyūfda şimşīri şikest olmaġıla pāye-i celādet u şecāʿatı post ve ḫūn-ı inkisār ile hem-dest ve bāde-i elem u ıżṭırāb ile mest oldı. Ḥażret ʿaleyhi's-selām[596] bir çūb-i ḫūb u heyzum u ḫuşk-ı saʿādet-meṣḥūb ʿUkkāşe'nüñ yed-i te'yīd-i ilti´āmına iḥsān u inʿām idüp buyurdılar ki bunuñla muḳābele eyle çünki eline aldı, gördü ki ol miḥrāk-i lāʿīb dest-i saʿādet-peyvest-i Resūl muṣādefesi ile seyf-i ḳāżip olup hīme ü hizūm iken ḥadīd ve şecer-i baḫt-ı pür-naḫt iken maẓhar-i fihi-i be´sün şedīd olup bir şimşīr-i bī-naẓar ve bir tīġ-i bī-deriġ-i ateş-te´ṣīr olmuş ki taʿbīr olunmaz tā ehl-i İslām ġālib olunca ol seyf-i iʿcāz-āṣār ile cenk u peykār itdi. **Baʿde** sā´ir maġāzi ü esfārde daḫı añı istiʿmāl idüp tā ḥarb-i ehl-i Ridde'de şehid olınca añı istiṣḥāb itdi. İsmi ʿAvn vaż olınmış idi.

Ve yine mervīdür ki Yevm-i Bedr'de **[154a]**Ümeyye bin Ḫalef, Ḥubeyb'ye bir ḍarb olup elini düşürdi. Zenbūr-ı miḥnet ü belāyı başına öşürdi. Gūyā bizüm ḥayāt-ı fānī ve meclis-i ʿīş ü zinde-gānīden elün alıp yabana atdı. Sāʿid-ı ḥāl ve bāzū-i āmālini o atdı. Ḥubeyb daḫı bir tīġ Ümeyye'ye ile çaldı ki ḍarb-ı desti ile naḳd-ı ḥayātını aldı. **Baʿde** Ḥubeyb ḥażretüñ kerem ü iḥsānı yetişdi ʿuzv-ı maktūʿı maḥalline vaż itmek ile bitişdi. Ḥükm-i pür-ḥikem-i lutf-ı İlāhī ile Ḥubeyb meded ḳıldı. Sābiḳan ẕülyet olduġı ṯābit olmaġın ol şāhid bezm risālet-ḫāṭır içün yemīnini Ümeyye'den alup Ḥubeyb red ḳıldı. Gūyā Ḥubeyb ḥabīb-i Ḫudā'dan tekrār el alup aradan götürdi. Mübāyaʿat-i cedīde

[596] ʿaleyhi's-selām H: -F.

mutābaʿat-i ekīde idüp elinden geldügi ḳadar dīn uġruna çalışdı küffār ile vuruşup alışdı.

Ve yine mervīdür Yevm-i Bedr'de Ḳatāde bin Nuʿmān'uñ gözüne bir nesne ṭokınup çeşminüñ ḥadaḳası yüzi üzre düşdi aṣḥābdan baʿżı istediler ki ḳoparalar yine Ḥażret-i risālet-rütbetüñ emr-i şerīfine teveḳḳuf itdiler. Resūla'llāh ṣalla'llāhu ʿāleyhi ve sellem Ḳatāde'yi daʿvet idüp yanına oḳudı. Ve yed-i kerīmeleri ile ḥadīḳasını yerine kodı. Ve kef-i kifāyet-medār ve dest-i meymenet-peyvest-i saʿādet-āṣārlarını mevżıʿ-ı cerāḥata rāḥat virmek içün sürdi. Ol nūr-ı ḥadiḳa risālet ve nūr-ı ḥadīḳa-i feṣāḥat u besāletüñ **[154b]**ḫayır duʿāsı bereketinden evvelkiden aʿlā oldı.

Ve yine mervīdür ki Sā'ib bin Ebī Ḥabis ʿÖmer bin Ḥaṭṭāb raḍıya'llāhu ʿanh zamānunda dimiş ki Va'llāhi beni Yevm-i Bedr'de hīç kimesne esīr itmedi. **Lākin** çünki saṭvet-i sāṭıʿa-i İslām ve ḳuvvet-i ḳahīre-i dīn-i lāzımü'l-iḳrām ile Ḳureyş ḳaçdılar**وجعلنا ظهور القوم في الحرب أوجها رقمنا بها نفرا وعينا وحاجبا**[597] feḥvāsınca ġuzāt-ı İslām iẓhār-ı Kelimetu'llāh içün ẓuhūr-ı aṣḥāb-ı küfr u nifāḳda yaralar açdılar. Ben daḫı anlara muḥalefet itmeden ḳaçdum. Ve nice muḥārebe vü muḳateleyi açdum. Bir kimesne sefīd-rūy ve ṭevīlü'l-ḳāme semend-i eblāḳarākib miyān-ı zemīn u āsmānda ṭā'ir aʿdā-i dīnī āḫẕ ü ihlākı naẓarı taʿalluḳ itmege dā'ir ẓāhir olup beni imsāk ü żabṭ ve ḥabl-i celādet ü cer'ate rabṭ itdi. ʿAbdu'r-raḥmān bin 'Avf ol eṣnāda ol maḳāma gelüp beni ẕill-i ġille esīr-dīde-i ḥāl-i pür-melāmī kesr-i esr ile kesīr ü ḥaṣir görüp nidā itdi ki: Bunu kim esīr itmişdür hīç cevāb işitmedi alup Ḥużūr-ı Ḥażret'e götürdi. Baña sū'āl itdiler ki seni kim esīr itmişdür ben didüm ki bilmem gördügümden ḥālī dimekden ḥaz itmedüm.

[597] Savaşta kavmin sırtlarını yüzlerine çevirerek onları acıttık ve onların kaşlarını, gözlerini hedef aldık.

Buyurdılar ki bunu melā´ike-i kiramdan biri esīr itmişdür. Ey İbn ʿAvs var esīrüñ Sā´ib bin Ebī Ḥubeys al git diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Bedr vāḳʿasından soñra ʿUmeyr bin Vehb-ı **[155a]**Ṣafvān bin Ümeyye ile muṣibet-i Bedr'i ẕikr idüp nevḥa u zārī ve mātem u sukvārı iderler idi. Ṣafvān eyitdi: Vāḳaʿ-ı Bedr'de maḳtūl olan maḳbūl kimesneler ḥilye-i ḥāyatındandur ve isimleri defter-i iḥyāda ġayr-ı mesṭūr olduḳdan ṣoñra bize ṣaġlıḳ ḥarām ü vācib olan cānib-i āḫirete ḫurāmdur diyüp ʿArabiyye[598] **ألا موت يباع فاشتريه فهذا العيش ما لا خير**[599] **فيه**maẕmūnunu edā idüp ʿUmeyr daḫı fi'l-vāḳiʿ bu emr-i fākiʿden soñra ʿīyş ü zinde-gānīden müşāhede-i şemātat-ı aʿdāddan ġayrı aṣlā menfaʿat ü ḫayr ḳalmamışdur. Ḳādir olsam binā-yi bünye-i ʿömrümü hādim ve vādī-i ʿademe ḳādim olurdum. ʿİyālimüñ iḫtilāl-i ḥāli ve eṭfālimüñ infiʿali ḥāli mülāḥaẓası ve anlaruñ vücūb-ı murakebe vü muḥafaẓası olmasa Muḥammed'i ḳatl içün Medīne'ye gider ve añı tedmīr içün bir tedbīr ider idüm. Ḳorḳarım ki libās-ı ʿār u palās-i ʿırẕ u ʿitibārım söküle ve ʿiyālim aç ü muḥtāç eller ḳapusuna döküle ʿistimāʿ iderüm ki ṣaḥrā u deştde güẕār u geşt idüp tenhā baʿżı muvāżıʿa gider ve çārşularda seyr ider imiş. Benüm içün Medīne'ye varmaġıla bir ġayr-ı bahāne daḫı vardur ki oġlum anda esīr olmuşdur didi. Ṣafvān-ı nikbet-ʿunvān bu kelāmı gūş idicek cūş u ḫurūş idüp ʿırḳ-ı ṭamʿı nabż u ʿinān-ı raḫş-ı ʿazimeti **[155b]**ḳabż idüp ʿUmeyr'e eyitdi senüñ borcunu edā itmek üzrime deyn olsun ve ʿiyālini görüp gözetmek farż-ı ʿayn olsun te´ḫīrde afet ve tesvīfde meḥāfet vardur. Bu ḫuṣūṣa diḳḳatle naẓar u ihmāl-i imhālden iḥtirāz u ḥıżr lāzımdur diyü ʿUmeyr'üñ fikrini tervīc ve ḳalbini ol ṭarafa tehyīc itdi. Ve ol bī-temyīz-i ʿUmeyr'i levāzım-ı sefer ile techīz idüp şimşīrini biledi. Ve Ḥażretüñ ol tīġ ile kātl olınmasını diledi ve ilḥāḥ itdi ki

[598] ʿArabiyye H: -F.

[599] Yok mu satın alacağım bir ölüm zirabu hayatın tadı kalmadı.

bu sırrı ṣaḳlaya ve ḫaṣmını varup ḥaḳlaya ʿUmeyr daḫı bu sevdāyı ḫām ve bu fikr-i fāsid müstevcibü'l-melām üzre şedd-i ḫaram ḫażm u cezm-i niyet-i ʿazm idüp yola girdi. Çünki Medīne-i Münevvere'ye irdi. Mescid-i Resūl'da ṣalla'llāhu ʿāleyhi ve sellem nüzūl idüp raḥīlesini bir yire bağladı. Ve şimşīrini ḥamā´il-var boynuna taʿlīḳ idüp bilā taʿvīḳ ol gül-i gülşen-i taḥḳīḳ semtine teveccüh itdi. Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh aṣḥābdan bir cemāʿat ile oturmuşlardı. Ḥażret-i ʿÖmer Umeyri'yi göricek taṣġīr u taḥḳīr vechi üzre ṭutıñ bu kelbi ki aʿdā'u´llāhtandur ve Yevm-i Bedr'de ḳavmini bizüm ile muḳāteleye tevcīh ve muḥarebemüz içün tenbīh ider idi. Ḥālā gelmişdür ki istirāḳe-i iḫbār evżāʿ ü etvārımuzdan ḳaḍā-i evṭār idüp yine rücūʿ ide didi. Emr-i celīlü'l-ḳadrları üzre ʿUmeyr'i esīr idüp [156a]Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh ḫuẕūr-ı Ḥażret'e buyurdılar ve ḳaẕiyyi Ḥażret-i risālet-menzilete ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ʿarẕ idüp ṭuryurdılar Ḥażret-i ʿUmeyr'i ṭaleb itdi. Emīrü'l-müʿminīn Ḥażret-i ʿÖmer emre imtiṣāl ve ʿUmeyr'i Ḥażret'üñ ḫużūr-ı bāḫirü'n-nūruna īṣāl eyledi. Ve enṣārdan bir cemāʿate siz ḫużūr-ı Ḥażret'e oturup ol cenābı bu kelb u vācibü'ṣ-ṣalbüñ iḫtimāl-i taʿarrużundan ṣıyānet ile itmām-i merāsim-i diyānet idüñ didi. Ḥażret-i "Yā ʿÖmer Umeyr'i ṣalıver öñüme gelsün diyü buyurdılar." Ḫużūr-ı şerīflerine geldükde sen bunda ne maṣlaḥat içün geldüñ diyü sü´āl buyurdılar. Cevāb virüp oġlum sizde esīr idi anuñ içün geldüm didi. Yaraġıla gelmek yasaġ iken ḳaṭre-i sīm-āb gibi ḫancer-nāb ve şimşīr-i tīz-i ḫūn-rīz-i ateş-tāb ḫaml u istiżḫāb idüp gelmege bāʿiṣ nedür maḳāmında oldılar. ʿUmeyr dehān-ı iʿtiẕāri bāz ve besṭ-i maʿẕerete āġāz idüp benüm seyfim nice eyyām mesken-i ḳırābede niyām üzre olmaġıla jeng-pezīr ü ḫalel-gir olmışdı. Götürdüm ki gerd-i kederden taḫliye ve jenk u ṣa´ddeden tecliye idem baʿde alup gidem didi. Ḥażret buyurdılar ki ṭoġrı söyle ki el-Necātü'l fi'ṣ-ṣıdḳı

mażmūnu meşhūrdür. Rāst-güyüñ sarā-i āmālı maʿmūrdür didi. ʿUmeyr yine kelām-ı sābıḳda muṣṣir ve ḫabāṯetine ġayr-ı muḳḳir oldı. Ḥażret daḫı buyurdılar ki Ṣafvān bin Ümeyye ile oturup [156b]muṣāḥabat itmedüñ mi? Ve Bedr'de mürd olan ehl-i Ḳureyş'i ẕikr itmedüñüz mi? Ve Ṣafvān senüñ deynüñi edāya müteʿahhid ve ʿiyaliñi teʿahhüde mütekeffil olduḳda Muḥammed'i ḳatl içün gelmediñ mi? Sen bu muhimmāt içün gelmişdüñ ammā Rabbü'l-ālemīn taḳdīr-i bī-taġyīrini senüñ ile murāduñ mā-beyninde ḥācīz ve seni temşiyyet-i murāddan ʿāciz ḳıldı. Taʿbiye itdügün dām-keyde sen ṣayd olduñ ve itdügüñi bulduñ diyü buyurdılar. ʿUmeyr eyitdi: Şāhidim şahādet iderüm ki sen Resūlu'llāh'sun ve şimdiye dek seni inkārım ġayetde cehlimden imiş ṣıdḳ-ı kelāmuñ felaḳ-i ṣubḥ gibi ẓāhir ẕeyl-i ḥāluñ ālāyış-ı töhmetden ṭāhirdür zirā Ṣafvān ile benden ġayrı bu macerāya bir ferd iṭṭilāʿ itmemiş idi. Saña bu ḥuṣūṣu melīk-i ʿallām iʿlām itmişdür. Şükr ol ol Allāhu Teʿālā Ḥażretine ki cinān-ı cenānuñı giyāh-ı bed-būyī küfr ü işrākdan pāk ve ḳıdr-i ḳadrımı ḥaḍīḍ-i ḫāḳdan muvāẕi-i zirve-i eflāk eyledi didi. Ḥażret daḫı Aṣḥāb-ı Kiram'a buyurdılar ki: "Birāderüñüz ʿUmeyr'ün nāḫun-ı ġafletini keẕalik irşād u hidāyetle taḳlim ve aña aḥkām-ı İslām'ı teʿlīm ve Ḳur´ān-ı ʿAẕīm u Furkān-ı Kerīm meʿani-i laṭīfesini tefhīm mühimmātını taḳdīm idün." didi. Baʿde Mekke-i Mükerreme'ye murācaʿat içün iẕn u icāzet alup ḫalḳı dīn-i metīn-i İslām'a daʿvet itdi. Ve anuñ vasıṭāsıyla cemʿī keṯīr şeref İslāmıla teşerruf ü istisʿād buldı.

Ve yine mervīdür ki[157a]Ḥāriṯ bin Ebī Ḍırār Ḥażret'üñ ʿaleyhis's-selāmuñ[600]ḥużūr-ı lāmiʿü'l-envār-ı saʿādet-āṯārlarına geldi. Vaḳıʿa-i Bedr'de kendü ḳavminden esīr olanları iftidā ṭarīḳiyle taḫlīṣ eyleye ve fidye içün vāfir-i şütürve kenizek getürüp bir yirde pinhān eyledi. Kendüsi tenhā ḥużūr-ı Ḥażret'e gelüp giriftār-ı ḳāyd-ı

[600] ʿaleyhis's-selāmuñ H: -F.

üsār olan aṣḥāb-ı ḍalāl ü ḫasārı ḳayd-ı esīrden taḫlīṣ ü iṭlāḳ ḫuṣūṣunda Hażret-i risālet-penāhı inṭāḳ ḳāṣd idüp buyurdular ki fidye olmaġ içün ne getürdün hīç nesne getürmedüm didüm. Buyurdılar ki filān mevżıʿda ḳoduġuñ cimāl ve imā'i ṣāḥibetü'l-cemāl nice oldı Ḥariṣ eyitdi. **أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد ان محمدا عبده ورسوله** bu ḫuṣūṣa benden ġāyrı bir aḥad muṭṭāli olmamışdur. Bilā-reyb bu iḫbār-ı ʿanī'l-ġayb risāletüñe delīl-i vāżıḥ ü celīl ve nübüvvetüne şāhid-i ʿadl-ı bī-ʿadildür didi.

Ve yine mervīdür ki Ḳubāṣ bin Eşyem el-Kinānī raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyurmuşlar ki yevm-i Bedr'de ʿasker-i nā-pāk-ı ehl-i işrāk ile idüm ve henüz gördüm öñündedür ol günde ol gurūh-ı mekrūhuna mertebede vāfir ü enbūh idi. Piyāde ü süvār mānend-i cidār-ı sengin ü saḫt ü üstüvār ḥadden birūn ʿasākir-i cerrār ḫaşm-ı şikār ʿadedden efzūn cünūd-ı ẓafer-i vurūd-ı celālet āşikār var idi. Ve Müselmānlar anlara nisbet ġayetde az idi. Egerçi keffere mānend-i kebk ü tihve ve anlar [157b]miṣāl-ı şehbāz idi. Teḳābül-i sufūf mütehaḳḳiḳ ve ezfār-ı kār-zār-ı giribān-ı ḥayāt-ı müslimīn ve küffāra mutaʿallıḳ olduḳda rāyet-i şevket u iḳtidārımız evc-i tecebbür ü istikbārda efrāşite ve nuḳūş-ı mübāhāt ü iftiḫārımuz levḥ-i taṣavvur ü pindārda nigāşte idi. Hemān añı gördüm ki ʿasker-i dīn ve cuyūş-ı muvaḥḥidīn suyūf-ı ḥutūf sell ve eyādī-i şe´amet mebādī-yi aṣḥāb-ı küfr ü nifāḳı ḍarb-ı ʿanif ile şell idüp zümre-i müşrikīne ġālib ve selb-i ṣabr u ārāmlarını sālib olup fırka-i müşrikīn mütefferiḳ ve bād ẓāhirū's-sedād dīn-i saʿādet-nijāddan anlara perişānı müteṭerriḳ olup pīş-i bād-ı ṣarṣardan girizān olan pīşşe gibi ry-ı ıżṭırārı savb-ı firāra ḳodılar gitdiler kendilerüni ẓahrı bāre-i idbāra üstüvār ve iḫtiyār-ı nār-ı ʿār ḳarār itdiler.

Beyt:[601] Āfitāb-ı nuṣret oldı evc-i devletden bedīd

[601] beyt F: naẓm H.

Kevkeb-i iḳbāl-i ḫaṣm oldı saʿādetinden baʿīd

Neṯr:[602] Emr-i sābıḳ maʿkūs u aʿlām-ı ẕillet-i iʿlām küfr u işrāk menkūs olup ser-i ʿadū mānend-i ked u deryā-yı ḫūn üzre yüzdi. Ve ẓüfr-i ẓafer-i aṣḥāb-ı kīn olan müşrikīnüñ cān-ı cigerlerine geçüp güçlerün üzdi. Ṭufān-ı kār-zār ile küffārüñ kārı zār oldı. Ve silāb-ı tīġ ābdārdan aḳan cūy-i ḫūn ile meydān-ı cenk u pikār ṭoldı. Bezm-i rezmde küffar-ı ḫak-sār-ı mānened-i ḫār u ḫas ve miṯāl-i mūr u meks hücūm itdükçe ġuzāt-i İslām tīġ-i berrān ile bir ān meks-dānlıḳdan **[158a]**ḫālī olmazlar idi. Vücūd-ı ḫuḳūdları nār-ı ceḥīme veḳūd ve dest u pāları ḥibāl-i ḫīzi ü ḫīẕalan ile maʿkūd oldu. Asker-i İslām fi´ām-ı kefer-i liyāmuñ ʿüşr-ı ʿāşırı degül iken ḥaddinden aşırı iḳdām itmek ile iḳdām zümre-i ḍalālet-i encām-ı tezelzül-i tām ve aṣḥāb-ı Ḥażret-i Seyyidü'l-enām ʿaleyhi efżelü'l-ṣelatü ve ekmelü's-selām maḳāmı tecelüdde ḳıyām idüp ġanāyim-i meṯūbāt-i mücāhede ile iġtinām ve ol rūz-ı nuṣret-efrūzdan soñra ḥayātı kendülere ḥarām eylemek ile kemāl-i ihtimām idüp ḥüṣām-ı ḫūn-ı āṣām-ı intiḳam cüsām-ı aṣḥāb-ı küfr u āṯāmı iltiḳām idüp bi'l-kulliye ol cemʿi ḍalālı iʿdām maḳāmına vardılar. Her cānibe ki bā-ḳadem gördüm ki nāçār-ı kefere-i fecere ṭurmayup ḳaçar kendü kendüme eyitdüm: **ما رأيت مثل هذا الأمر فرَّ منه إلا النساء** Yaʿnī ʿaded-i küfere ehl-i İslām'a nisbet ṣad-çendān ve çehre-i ḥalleri ḍāḥık ü ḫandān olup her biri ṣāḥib-i ḳuvvet ve zūr-ı ḳavviyü'l-maktur kimesneler iken bu ḳadarca cemʿi ḳalīlden firār ve bu maḳūle emr-i iḫtiyār ile terk-i nāmūs u ʿār belki ḳabūl-i nār-şinār-ı nisvāndan ġayrı bir ferden me´mūl degüldür didüm. Baʿde Mekke-i Mükerreme'ye varup nice zamān anda oldum nāgāh dāʿiye-i tevfiḳ-i muḳaddemāt-ı saʿādet-ḫatimemi cemʿ ü telfīḳ idüp ḫāne-i derūn-ı ṣadāḳat-meşḥunumda pertev-i nūr-ı mevfūr-ı İlāhī işledi ve nevʿarūs-i İslām **[158b]**meneṣṣa-

[602] neṯr F: -H.

ifu´ād-ı ṣıdḳ-iʿtiyādımda cilveye başladı. Baġbān-ı luṭf-ı İlāhī riyāż-ı ḳalbimde nābit olan nihāl-i iʿtikādıma ḳalem aşladı. Medīne-i Münevvere seferine mütehāllik ve bu ḥuṣūṣda nefsime ġayr-ı mütemālik olup şevḳ-i cāẕibe-i şevḳle ol cānibe munsaḳ ü munceẕib ve ḳavd-i ḳā´id-i taḳdīr melik-i ḳadīr ile bī-ṭarīḳi'l-ilhām sebhen ʿale'l-hām ol cānibe munseḥib oldum. Āḫirü'l-emr Medīne-i Münevvere'ye vaṣıl olup Ḥażret'den ḫaber ṣordum didiler ki ol şems-i semā-i risālet ve āfitāb-ı felek-i feṣāḥat u besālet Ḥażret'i Mescid-i Şerīfde cülūs-ı saʿādet-menʿūs buyurup aṣḥāb-ı kirām ve yārān-ı meymenet-ittisām ile daḫı meclis-i nefis-i saʿādet-enīslerinden hāle-var. ol māh-ı ʿizz u cāh Ḥażret'üni iḥāṭa u pirāmen-i dāmen-i nādī rıfʿat münādīlerinden gird-i kederi imāṭā buyurup oturmuşlar idi. Ḥużūr-ı bāhirü'n-nūrlarına varup ḫāk-pāyi kimyā-yı sāyelerine rūy-i māl ile tahṣīl-i emāni vü āmāl itdüm. Eşiʿa-i cemāl-i bā-kemāl ferḫunde-i fāllarından dīdelerīm ḫire olup rūy-ı dil-cūyına imʿān-i naẕar itmege tāb ü tuvānüm olmadı. Kendüler buyurdılar ki Yā Ḳubās bin Eşyem sen ol kimesnesüñ ki yevm-i Bedr'de **ما رأيت مثل هذا الأمر فرَّ منه إلا النساء**[603]kelāmını söyledün [159a]ve ol gurūh-ı mekrūh bu ḳadar bisyār ü enbūh iken iḫtiyār-ı ʿār firār itdüklerine teʿāccub eyledüñ diyü buyurdılar. Ben daḫı selālimi İslām'ı rıża-ı melik-i selām zirvesine suʿūd murād idinüp **أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد ان محمدا عبده ورسوله** diyü şehd-i şahādetle raṭbü'l-lisān ve ʿaẕbü'l-beyān oldum. Ve eyitdim: Yā Resūla'llāh ol kelāmı ben hīç kimesneden istimāʿ itmedüm belki lisānıma daḫı icrā itmeyüp ancaḳ kelām-ı nefsi mertebesinde ḳalmış idi. Eger sen ḥaḳḳı nāṭıḳ Resūl-i Ṣadıḳ degülmişsüñ ġaybe iṭṭılāʿ derece-i istiḥāle ü imtināʿda idi eydī-i eyādī-i mebādī ve dest-i saʿādet-peyvesti ʿamim ü eyādını getür ki biʿāt idem diyüp Müselmān oldı.

[603] Kendisinden kadınlar hariç herkesin kaçtığı böyle bir şeyi görmemiştim.

Ve yine mervīdür ki ʿAṣma binti Mervān ki Benī Ümeyye bin Zeyd'dendür. Ḥażret-i ʿizzet-rütbete īṣāl-i eẕiyyet ve istihzā-i dīn u milleti ʿadd-i faẓīlet ü meziyyet idüp bu bābda serḥad-i mubālaġaya yitişmişdi. Ve aḳṣa-yı merātıb-i izḍirā vü imtirāya gitmiş idi. Ol rūz-ı firūz-ı saʿādet-efrūz ve zamān-ı meymenet-iḳtirān-ı şiḳā-sūz şifā endūzda ki māh-ı felek risālet-i Bedr'e buyurmışlar idi. Ol fısḳ u fesād ile maṭʿūne olan melʿūne mezellet-i millet-i İslām ḥaḳḳında bir ḳaç beyt-i münhedimü'l-esās [159b]fesād ü iḳtibās inşā ü inşād idüp ʿUmeyr bin ʿAdī el-Ḥaṭmi ki ʿaynine ʿamā ʿārıẕ ve miḳrāż faḳd-ı naḳd-ı baṣar rişte-i ḥuẕūr ve istirāḥatını ḳārıẕ olduġını ḥaḳdan **لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ**[604]āyet-i saʿādet-ġāyetini fürce-i ferec ʿadd idüp seferden ḳalmış idi. Ẕikr olunan nazm-ı nā-sāza-yi istimāʿ itdükde bu ḥuṣūṣ ʿUmeyr'e ġāyetde şāḳ ve bu emr nihāyetde murrü'l-meẕāḳ gelüp ol ebyāt-ı pür-ġā´ileyi ḳā´ile olan melʿūnenüñ naẓmını haẕm ve vūfūr-ı ġayret-i İslāmiyyesinden bu bābda ġayẓını kaẓm itmeyüp zimmet-i himmetine böyle icāp itmiş idi ki Ḥażret-i risālet-penāh min selāmi'llāhi teʿālā ʿatyabuhū ve eżkāhūʿizzet ü cāh ile ol ġazā-i ġarrādan rucūʿ buyurup Medīne-i Münevvere ve ṭayibe-i ṭayyibe-i muṭahharaya vuṣūl-i mevṣūl-i bi'l-ḥuṣūl olduḳda ol Ümmü'l-feṣad olan Ḫabiṣe'i bed-nihād cehennem-mihāduñ rūḥ-ı bī-futūḥunı iẕhāḳ ile ḥaḳḳı iḥḳāḳ idüp Kelimetu'llāhı iʿlā ve ʿālem-i kevn ü fesādı ol bed-ḫūy-i burīde gīsūdan iḫlā ve añı diyār-ı ʿademe iclā ide binā´en ʿalā hazā ḫurşīd-i burc-i iştifā ve maʿden-i cevāhir-i ṣıdḳ u ṣafā Ḥażret'i tutuḳ-ı ufuḳ-ı Medīne-i Münevvere'den ṭulūʿ ü burūz idüp ve envār-ı cemāl-i bedīʿü'l-miṣāli ile leyle-i kudūm-ı saʿādet-rüsūmlerını manend-i rūz itdüklerinde şimşīr-i ābdār alup ol murdar-ı bed-kirdāruñ [160a] dārü'l-şiḳāmdārına geldi. Gördi ki câme-i ḫˇābına girüp yatmış ve deryā-yı nevm u ġaflete ġarḳ olup

[604] "Köre güçlük yoktur. "Fetih, 48/17.

batmış. Ḥalime-i ṣüddini bir ṭıfl-ı raḍıʿ-i faẓıʿü'l-ilḥāḥuñ dehānına ilḳā ve ona şīr isḳā ider. ʿUmeyr ol tıfl-ı ṣaġiri māder-i ḫabiṯeyesinden ayırdı. Ve elinde olan tīġ ile ser-i ḫabāṯet-eṯerini cesed-i pür-kīn ve ḥasedinden cüdā idüp ḳayıtdan ḳayırdı. Aʿmā iken gözler görmedeñ hüner itdi. Baʿde başın alup Ḥażret'üñ saʿādet-ḫānesine gitdi. Yine yetişüp Ḥażret ile ṣabāh namāzını edā itdi. Nūr-ı nübüvet ile Ḥażret bu maʿnāya vāḳıf olup "Yā ʿUmeyr, Mervān ḳızın öldürdüñ mü? Diyü buyurdı ʿUmeyr daḫı "Neʿam Yā Resūla'llāh" diyü cevāb virdi. Hażret rūy-ı saʿādet-me´ābını cānib-i aṣḥāb u aḥbāba tevcīh-i vech idüp, tenbīh-i nebīh buyurdı ve didi ki eger bir kimesne görmek isterseñüz ki ġāyıbane Allāh Teʿālā'ya ve Resūlü'ne nuṣret itmiş ola ʿUmeyr bin ʿAdī'ye naẓar idüñ ʿÖmer Ḥażret'i buyurdı ki bu ʿama ki gice Allāh Teʿālā'nuñ ṭāʿātında olmuşdur. Resūl Ḥażret'i buyurdılar ki buna ʿamā dime ki bu baṣīrdür. Ḥaḳḳ Teʿālā'nuñ dīnine muʿīn ü naṣīrdür.

Ve yine mervīdür ki Ve Daʿṣūr bin Ḥāriṯ bin Muḥārib Benī Muhārib'den ve Benī Ṯaʿlebe'den cemm-i ġafīr ile Medīne-i Münevvere'nüñ eṭrāfına dest-i teʿarrużı dirāz ve pençe-i ẓulm u teʿadiyi bāz idüp **عَلَى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ أَهْلِهَا**[605] ġārata āġāz itdi. Ḥażret dört yüz elli kimesne ile Medīne-i Münevvere'den ṭaşra çıḳup bir ḳıra Tevfīk-i İlāhī ḍalāleti birle ol cānibe teveccüh buyurup Benī Ṯaʿlebe'den bir kimesne ilerü gelüp **[160b]**ebyār-ı ʿināyet-i bī-ġāyet-i İlāhiyye ile ḥadiḳa-i enīḳa-i dil-i bī-ġiş u ġilline reşāşet-i hidāyet ṣaçılduġın ve nem-yem kerem-i İlāhī ile derūn-ı ṣafā-maḳrūnunda bahār-ı pür-ʿitibār-ı İslām u īmān açılduġını beyān idüp "Yā Resūla'llāh, anlar sizüñ ile mülāḳāt itmezler." didi. Ve nüzūl itdükleri mevżıʿa delālet itdi. Çünki ol maḥalle vuṣūl buldılar. Cümle esbāb u eṣḳālini iḫfā idüp firār itdiler. Ḥażret bir cānibe teveccüh

[605] "Halkın habersiz olduğu bir sırada." Kasas, 28/15.

buyurup üç gün anda saʿādet u iḳbāline ḳarār itdiler. Dördüncü günü bir maṣlaḥat iḳtiżāsıyıla tek ü tenhā miyān-ı ʿaskerden çıkup merām-ı saʿādet-rāmları semtine teveccüh buyurdılar. Ḥikmet-i İlāhiyye bārān-ı raḥmet nüzūl idüp cāme-i saʿādet-eṣerleri ter olmaġıla libās-ı saʿādet-iltibāslarını iḫrāç buyurup ol libās-ı şerīfī tacfīf içün āfitāba ḳarşu taʿlīḳ idüp kendüler bir dıraḫt-ı ʿālī-baḫtuñ sāye-i saʿādet-sermāyesinde istinād buyurup oturdı. Kilāb-ı aʿrāb ḳulel-i kūhdan Ḥażret'e iṭṭlāʿ u ʿuṣūr idüp Daʿṣūr'ı āgāh itdiler. Ol kelb-i ʿaḳūr daḫı sell-i seyf-i ḥayf idüp davān davān sūy-i Ḥażret'e revān olup bālāyı ser-i saʿādet-efser Resūlu'llāh'da ḳıyām itdi. Ve eyitdi: Ey Muḥammed seni benüm destimden kim ḫalāṣ ider. Ḥażret ṣavn-ı Ṣamadānī'ye ümīd-i ṣādıḳı ve ʿavn-ı nā-mütenāhī-yi İlāhiyyeye recā-ı vāṣıḳı olup ve işāret-i pür-beşāret maẓmūn-ı saʿādet-nümūn[161a] **لا تخف إنك أنت الأعلى**[606] maẓmūn-ı hümāyūnuna iʿtikādı kāmil **وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ**[607] ḥarz-ı ḥarīzini dūş-i saʿādet-pūşına ḥāmil **لا تخف إنك أنت**[608] **الأعلى** ḳavl-i ʿazīmü'ṭ-ṭavlını medlūl-i lāzımü'l-kābulü ile ʿāmīl olmaġın cevfine eṣer-i ḫavf rāh bulmayup Rabbü'l-ʿālemīn Ḥażret'i beni senüñ elüñden taḫlīṣ ider diyüp filḥāl Cibrīl-i lāzümü't-tebcīl ol laʿīn-i ḫabāṣet-ḳarīnüñ gelüp sīne-i pür-kibr u kinesine bir lekd-i mucībü'n-nekd ile çaldı ki şimşīri dest-i pest-i nikbet-peyvestinden sāḳiṭ olup ol dilir-i maʿrake-i risālet sāḳiṭ olan tīġi eydī-i eyyādī-i iltiyām-ı saʿādet-iltisāmlarına alup melʿūn seni benüm elümdeñ kim ḫalāṣ ider diyü buyurdı. Daʿṣūr daḫı hīç kimesne ḳadīr degüldür diyüp cezm-i ʿazm diyār-ı ʿadem ve itdügü evżāʿa iẓhār-ı nedm ve ḫuṭṭa-i kelime-i şahādete vażʿ-ı ḳadem ile iḥṣān-ı dem idüp eymān-ı ġılāẓ ü şidād yād itdüki min baʿd Ḥażret-i Muḥammed āyet-i saʿādet-ġayetüñ ṭaraf-ı ḫilāfına ẕāhib ve ehl-i

[606] Korkma zira sen üstün olansın
[607] "Allah seni insanlardan korur." Maide, 5/67.
[608] Korkma zira sen üstün olansın

İslām'dan bir ferdün emvālinden ẕerre denlü bir nesneyi nāhib olmayup tiġ-i ḫilāfını ġılāfından iḫrāç itmeye ve Ḥażret'üñ ḫāṭır-ı ʿāṭırlarına muḫālif olan yire gitmege.

Ve yine mervīdür ki Ġazve-i Uḥud'da ʿasker-i İslām Bi-irādetil'llāhi Teʿālā inhizām-ı ṭārī ve aḳdām-ı iḳdāmları ṣebāt ü ḳarār-ı hilliyesinden ʿārī olup pāy-ı tecellüdlerine tezelzül ve ḳāmet-i iḳametlerine temelmül ʿārıż olduḳda Übeyy bin Ḫalef nām-ı [161b]kibr püt kibr şeyṭanat fām **زبانية النيران تكره وجهه وحين تراه تستنفر جهنم**[609] fehvāsına mā ṣadāḳ bir melʿūn-ı şeḳāvet maḳrūn idi. Esb-i nikbet kesbe süvār u raḫş-ı nuḥūset-i baḫşa üstüvār olup bāde-i idbārı mihmāz-ı istiʿcāl ile taḥrīż u zīr-i rānende olan ḥayvānı tā ziyāna isrāʿıla mecmaʿ-ı aṣḥāb-ı dīne vüṣūl taḫḍīḍ idüp ve Ḥażret-i risālet-sirişt cānibine vāṣıl olduḳda dehān-ı ḳabāḥat nişānuñı bāz ve Yā Muḥammed ben necāt bulmayayım sen benüm elümden ḫalāṣ bulursuñ diyü kelām-ı nā-sāz itdi. Ḥażret ol ḥalde Ḥāriṣ bin Ḳamme ve Süheyl bin Ḥanif'üñ mā-beynüñde oturup ol iki ṣaḥābī-i celīlü'ş-şāna istinād ve zānūlarına iʿtimād itmişler idi. Übeyy bin Ḫalef Ḥażret'e ḥamle idüp Muṣʿab bin ʿUmeyr kendüsüni ol vücūd-ı pür-cūd celīlü'l-seyr ḥażretüñe teveccüh iden belāyı nāgihānī ve ḳażā-i āsmānīye siper idüp Übeyy nīzesüni sīne-i Muṣʿab'a urup ol şāhid-d bezm-i şahādetüñ ṭa′ir-i rūḥ-ı pür fütuḥı ḥıyāż-ı riyāż-ı cennete ṣaḥib-i pervāz ve ol şahbāz-ı ikrām ü iʿzāz küngüre-i ṭāḳ-ı ʿālī revāk-ı cennetde aşiyān-sāz olup bu eṣnāda nīze ḳuvvet-i ḍarb ile rīze rīze olup bir pāresi Süheyl'üñ yedinde ḳalmışdı Resūl ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ol pāreyi mübārek elüne alup ol zaġluñ baġl-ı daġlı altında cübbe ve cevşeni üzerinden urdı. Übeyy raḫş-ı nikbet-baḫşına mihmāz idüp tā ḳavm-i müsteḥiḳḳü'l-levmüne dek gitdi. Ve ol bār-ı elem ü [162a]ışṭırār ṣıḳletinden bār bār baġırdı ve iḫtiyār-ı nār-ı ʿār idüp mānend-i nehīḳ-i ḫimār aġırdı. Ebū Süfyān eyitdi:

[609] Ateş (Cehennem) zebanileri onun yüzünü görmekten nefret eder ve onu gördüklerinde cehennemi körüklerler.

Vay saña bu ḳadar fezʿ u cezʿ ne içündür ẓāhirde nesneñ yoḳ ammā utanmayup çaġırmaḳ ʿayıp digül mi? Erlik daʿvāsı ve nerlik ġavġāsına düşer mi? Übeyy'e eyitdi: Ey İbn Ḥarb Muḥammedʿiñ ḍarbı adamı ḍarbı maġlup ider ve anuñ zaḫm-ı ḫurdesinüñ zaḫm-ı ḫūrdesi olanlar böyle bī-tāb ve ḥālī-ḫarāb olur gider fe-keyfe ki böyle bir zaḫm-ı ʿaẓīm ola bir kere Mekke'de idüm baña dimiş idi ki yaḳīn olmuşdur ki sen benüm elümde helāk olasun şimdi bildüm ki benüm ḳātilim oldur ve bu zaḫm-ı cān-guẓārdan ḫalāṣa mecāl olmayup ölücegim lākin kime feryād ideyim ki bu belā baña yine benden oldıavāzesiyile mesāmiʿ-i ḥāl u ḳalım ṭoldı.

Beyt:

با خود ار بد کرده ام بد کرده ام از که نالم چون کنه خود کرده ام[611,610]

Neşr: diyüp kendüye teselliyet etdi ve eyitdi ki: Ḥaḳḳā ki bir mertebede elem-i bī-ḳıyās iḥsās idiyorum cümle ehl-i ḥicāza kısmet olunsa cümlesi helāk olmaḳ muḳarrardur didi. Ve bir kere naʿra ü feryād idüp rūḥu Mālik-i ceḥīme teslīm itdi.

Ve yine mervī**dür ki** Muḥayrıḳ nām kimesne[612] aḥbār-ı Yehūd'dan idi. Servet u yesār ve māl-i bisyār nāṭıḳ u ṣāmit ve nuḳūd u ʿāḳār kemāl-i ḳadr u iʿtibār ṣāḥibi kişi idi. Ḥażret'üñ ṣaḥāyıf-i esfār-ı leyl u nehār ve ṣafāyıḥ-ı cerāyid-i şitā vü bahārda ol çāpuḳ-sūvār-i ʿarṣa-i vaḳʿ u miḳdār ḥażretlerinüñ **[162b]**ḫaḳāyıḳ-ı aḫbār-ı saʿādet-aṣār ve deḳāyıḳ-ı esmār-ı ṣıḥḥat-şiʿārlarını istimāʿ idüp aḫbār-ı aḥbār-ı aḫyār ve enbā-ı ʿuẓmā-i ʿulemā-i ḳurūn u aʿṣārdan cümleyi ḥamele-i Tevrāt ü İncīl'den ʿāmme-i ḳümele-i her ḳavm ü cilden Ḥażret-i Muḥammed'üñ ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ṣıdḳ-ı daʿvayı risāletini taḥḳīḳ itmekle şān u şerefini iẓān ve vaḳʿ u mertebesine iḳān

---

[610] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[611] Kendi kendime kötülük yaptım kötülük yaptım
Ben ki inliyorum çünkü günahı kendim işledim

[612] nām kimesne F: kimesne nām H.

itmiş idi. وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ[613]āyet-i saʿādet-gāyeti vefḳince emtiʿa-i fāḫire-i zāḫireyi zeḫārif-i fāniye-yi dünyā-ı dūn ve ārāyiş-i dehr-i pür-ḳahr-ı fenā-maḳrūna istibdāl idüp بئست التجارة بيع الدر بالحجارة[614]Mazmunu üzre ācilī ʿācile ṣatmış ve ḳaʿrı yem-i ḍālāl ü ʿudvāna batmış İslām'a gelmemiş, gitmiş māl ü cāhı rıżā-ı Allāh üzre tercīḥ etmiş idi. Tā ol zamāna dek ḥarb-i ʿUḥud ḳā´im oldı. Ve ol gün yevm-i sebt idi. Ol gün ḳavmine didi ki: "Ey maʿşer-i Yehūd size ẓāhir u hüveydā ve naḳş-ı nigīn-i süveydā ola ki va'llāhi Muḥammed'e bu rūz-ı ateş-i firūzda iʿānet ü imdād ve esbāb-ı feth u nuṣreti iḥżār ü iʿdād ẕimmet-i himmetinüze mānend-i ḳarż vācip ü farżdür zinhār destiñüzi dāmen-i musāheleden kutāh ve ʿāle'l-istiʿcāl ʿazm-ı rāh-ı teyaḳḳuẓ u intibāh idüp gelüñ varup ʿarṣa-i kār-zār u maʿrake-i cenk ü peykārda aña muʿīn u ẓahīr ve ḫuld yirinde cāy-gīr olalum." didi. Ḥikmet-i İlāhiyye ol gün yevmü's-sebt idi. Yehūd ol vech ile iʿtiẕār ve ol güne [163a]bast-i ʿaẕār itdiler Muḥayriḳ daḫı hükm-i sebte nesḫ ṭārī ve anuñ riʿāyeti ḥālā lüzümdan ʿārī olmuşdur. Gelüñ gidelüm üzerimüze lāzım olan emrüñ ʿuhdesinden ḫurūcıla teyaḳḳud idelüm diyüp tedārik-i esbāb-ı sefer ile ṭaşra geldi. Ve muʿareke-i ḳitāl u maḥall-i cenk u cidāl olan ʿUḥud'da ol gül-i nev-ḫāst-ı gülşen daʿva-i risālete rāst geldi. Ve ḳıtāle mubāşeret ʿazmini cezm idüp ḳavmine vaṣiyyet itdi ki, Eger ben bir gün āḫirete gidersem ve sāḳī-i melek-i bāḳī destüñden cām-ı şahādeti nūş idersem dāḫil-i ḥūze-i taṣarrufum olan emvāle kimesne dest-i taʿarrużı kuşāde ve evlādıma işāli niyyet ü irāde itmesün ki cümlesi Muḥammed ʿaleyhi selām'uñ mülki ṣırfı ve ḥaḳḳ-ı bahtıdur didi. Baʿde celb-i rıżā-i saʿādet-iḳtiżā Ḳādir-i bī-çün içün ʿazm-ı sebāḥāt-ı deryā-yı ḫūn idüp aṣḥāb-ı ḥayfa sell-i seyf-i intikām ve ru´ūs-i aʿdā-i şemā´et-me´nūsı şimşīr-i ateş-te´şīri ile iltiḳām idüp āḫirü'l-emr żā´iḳa-i fāyiḳa-ı ṭariḳat-ı lāyıḳa

[613] "Kendileri de bunların hak olduklarını kesin olarak bildikleri halde onları inkar ettiler." Neml, 27/14.
[614] İnciyi taş karşılığı almak ne kötü bir ticarettir.

üzre şehd-i şaḥādet ile şīrīn-kām ve ʿāzīm-i dārü's-selām oldı. Ḥażret buyurdular ki Yehūdilerüñ aʿlāsı Muḥarīḳdür diyüp beʿde emvālini aḫẕ idüp Medīne'de vażʿ olunan ṣadaḳāt mālından eyledi.

Ve yine mervīdür ki aṣḥābdan bir kimesne var idi, nāmı Ḳuzmān idi. Fermān Rusūl'e ʿaleyhi ṣalāvat-ı ve's-selām[615] itibāʿla merāhid-i Uḥud ḥarbī-ı Uḥud'a teveccüh itmiş iken **[163b]**ve aʿẕār-ı şerʿiyyesi olmayan mucāhidün itmām-ı merāsim-i cāh-ı dīn ve ḳamʿ-ı biḫ-i cāḥidīn içün sefer-i ẓafer-i rehbere gitmiş iken mezbūr-ı Ḳuzmān terk-i iṭāʿat-ı fermānda tekellüf ve ne eyler ise idüp cihāddan teḫellüf itmiş idi. Medīne-i Münevvere'de olan zenler mezbūra ṭaʿne-zen olup sen daḫı bizüm gibi nisvāndan maʿdūd ismüñ defter-i ricālden mefḳūddür saña erlik adı nārdür der genç-i ḥumūlde vücūndun ile ʿademiñ ʿālā-sevā´dür. Ḫızr-ı selāmetde perde-nişīnlik iḫtiyārı zenler işi ve mevtden bīm ile ḳalbī dü-nīm olmaḳ muḫanneṣler revişidür recūliyyetden ḥiṣṣa daʿva idenler aʿdāya ḳarşu gögsün germek gerek ve merdlik lāfını o zanler zaḫm-ı tīr u tebīrden bī-ḫaber olmayup ḳażāyı rıżā virmek gerek sen yirinde mıḫlanmış gibi ḳarārda ve genç-i ḫānede saḫlanmış gibi iḫtiyār-i nār-ı ʿārda.

Beyt:

در مرگ آنکس نگوید که پای به زین اندر آید کیند بجنبد زجای[616],[617]

Neṣr: cevf-i pür-ḫavfuñı cin cin ile ṭoldurmaġa ḳāniʿ ve vufūr-ı bīm u hırās ḫāne-i tecellüdüñü münhedimü'l-esās itmege sefer cānibine teveccühüne māniʿ olmaġın iḳāmet-i merāsim-i cihāddan firār ve miṣāl-ı nisvān genç ḫānede ḳarār idersin diyüp dest-i ṭaʿnı dırāz ve zebān-ı ṭaʿnī bāz itmek ile bī-iḫtiyār atına süvār olup ḳıtāl-ı

[615] ʿaleyhi ṣalāvat-ı ve's-selām H: -F.
[616] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[617] Ölümde kimse ayağı yerinden kaldırıp
Bu şekilde sökünüz dememiştir

müşrīkinde saʿy ü kūşuş ve cidd u cehd u verzīş idüp ḥālī mesāmiʿ-i kerīme-i Ḥażret-i risālet-maḳāma iʿlām olunduḳda buyurdılar ki [164a]ol ehl-i nārdır. Ḫalḳ bu kelāmdan teʿaccüb idüp ẓāhir bir kimesneden yolunda cān ve başını fedā ṣamṣām-ı intiḳāma ḫūn-ı şeḳāvet-meşḥūn-ı aʿdāyī ġidā idüp ṭori yürür ve kendüye ḥirbe-i ḥarba bī-muḥāba uri yürür ne ḫoş ḫulk-ı ʿaẓīm ve lüṭf-i cesīmleri üzre iḥsān-ı istiḥsāna maẓhar olmaya ve niṣāb-ı bī-ḥisāb-ı sitāyīş-i nevāzeşden ḥişşe bulmaya didiler Ḳuzmān ise ḳaçarsam günde biñ kerre öldürürler nisvān ve eṭfāli baña güldürürler kibār ü ṣiġār miyānuñda ẕull-i ṣiġār ile rüsvāy olmak lāzım gelür diyüp çūş ve ḫurūş ile edā-i merāsim-i cihādda ol ḳadar ictihād itdi ki yedi ʿaded kāfiri başdı ve sebʿa-ı muʿallaḳadur diyüp başlarını āvīze-i rimāh idüp aṣdı. Kendünde varduḳça cerāḥatleri ḳuvvet bulup mevte işrāf itdükde aṣḥābdan baʿżı eşrāf şühāda didiler Ḳuzmān eyitdi: Va'llāh benüm saʿī ü ictihādum ve bu guşuşle cihādum dīn yolunda digüldür. Belki güzüm baḳarken istemem ki Ḳureyş-i bezm-ı naḫilistānımuzda ʿiş ide ve göz göre göre mülküm elimden gide diyüp baʿde żaʿfına ḳuvvet-i ṭārī ve binā-yi bünyesi ḥilye-i ḥayatdan ʿārī olmaḳ maḳāmına geldükde ḳılıcını yüregine ṭayayup kendüsüni helāk ve aġaşte-i ḫūn-i ḫāk eyledi. Kelām-ı ḥikmet peyām-ı nebevi ve ḥadiṯ-i saʿādet-tevrīs-i Muṣṭafavī'yi teʿaccüb itdiler. [164b]Kusur-ı naẓarlarını iẕʿān ve celālet-i şān-ı ʿaẓamet nişānına iḳān idüp ṣıdḳ-ı kelām-ı dürriyyi'ü'l-intiẓām nebeviye īmān ve ḥaḳāniyyet-i ḳavl-i ʿamīmü'l-ṭavl-i Muṣṭafāvī'ye ġılāẕ ü şidād-ı eymān itdiler. Mezbūruñ ḥaḳīḳat ḥaline iṭṭilāʿ olmayan Müselmānlar ḥużūr-ı Ḥażret'e gelüp Ḳuzmān yedi ʿaded müşrīk ḳatl itdi. Baʿde şehīd oldı diyü ḫaber virdükde **يفعل الله ما يشاء**[618] buyurdılar baʿde ḥaḳīḳat-i ḥālī ve keyfiyet mevt ü intiḳālī maʿlūmları olıcaḳ **أشهد أني رسول الله** buyurdılar ve didiler ki **إن الله مؤيد هذا**

[618] Allah dilediğini yapar.

الدين بالرجل الفاجر Yaʿnī Allāh Teʿālā Ḥażretleri bu dīni fāsıḳ ü fācir kimesneler ile taḳviyet ider diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Muṣʿab bin ʿUmeyr raḍıya'llāhu Teʿālā[619]ʿanh yevm-i Uḥud'da muhācirīnüñ ʿalem-dārī idi. İbn Ḳamiye añı Ḥażret-i risālet-penāh ẓann idüp urdı, yemen-i eymenüñi ḳaṭʿ eyitdi: Muṣʿab daḫı livā-i saʿādet-iltivā-i meymenet-iḥtivāyı cānib-i eysere aldı **وما محمد إلا رسول**[620]diyü avāza ṣardı. İbn Ḳamiye didükleri melʿūn süvār idi. Tekrār geldi bir ḍarb daḫı urup yed-i yüsrāsını daḫı ḳaṭʿ itdi. Bu kerre ḳaṭʿān mecāli ḳalmamış iken yine neylerse eyledi. Livā-i muhācirīni suḳūṭdan ṣiyānet ile icrā-i merāsim-i diyānet idüp elinden geldigi ḳadar bezl-i maḳdūr ve ʿalem-i ʿalem-ārā-yı İslām'a suḳūṭdan dūr idüp bi-iẕnillāh ḥıfz**[165a]** eyledi. Tā şol zamāna dek ki Resūlu'llāh sallā'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem ʿalemi Ḥażret-i ʿAlī'ye teslīm buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Ḥanẓala bin Ebī ʿĀmir raḍıya'llāhu Teʿālā[621]ʿanh Cemīle binti ʿAbdullāh bin Übeyd bin Selül nām ḫātūnu tezevvüc idüp ol maḥcube-i ḫazer-ı ʿişmet ü istitār olan Cemīle-i cemīletü'l-ḳadr ve'l-iʿtibār ile zifāf gicesi ol giceye rāst geldi ki irtesi menbāʿı miyāh-ı elṭāf ve munbit-i giyāh-ı aʿṭāf Ḥażret-i risālet-ittişāf Ġazve-i Uḥud cānibine ʿazīmet buyursalar gerek idi. Ol cenab-i refīʿü'ş-şān ʿamīmü'l-iḥsāndan fermān-i bī-dermān ve emr-i celīlü'l-kadr-ı ḳażā cereyān bu vech ile ṣudūr ü ẓuhūr buldı ki ol gice Cemīle ile olup irtesi ʿale'l-ṣabaḥ işʿāl-i nā´ire-i kifāḥ içün ʿaḳīb-ı ḥamīdü'l-ʿaḳībelerine duşa varup ʿasker-i İslām'a iltiḥaḳ ile elṭāf-ı ʿaliyye-ye İlāhiyyeyi taḥṣīl-i istiḥḳāḳ ide, irtesi Cemīle dest-i ümīdi damen-i Ḥanẓala'ya berk ve ḫayā ü

[619] Teʿālā H: -F.
[620] "Muhammed ancak elçidir." Al-imran, 3/143
[621] Teʿālā H:-F.

ḥicābī terk idüp ḥadīḳa-i eliḳa-i[622] viṣāl yār-ı ḥamīdü'l-ḫiṣāldan ṣimār-ı bī-şumār ẕevḳ u ṣafā ictinā ve mevā´id-i fevā´id-i simāṭ-ı ʿayş u neşāṭ u ferāh ve inbisāṭlarından nevāle iḳtinā idüp ʿAle'l-ṣabāḥ kemāl-i mürūr u selvet ile bir kerre ḫalvet olmaḳ ḫuṣuṣunda ilḥāḥ idicek dāne ve dām-ı ilḥāh ü ibrām ile Ḫanẓala-i rām ve ḳayd-ı keyd ile şāhbāz-ı bülend-pervāz [165b]āşiyān-ı ʿizz u nāzdan āḫẕ-ı kām itdükde ḫalvet-i ṣaḥīḥe vuḳūʿuna işhād içün kendü ḳabīlesinden dört ʿaded kimesneyi daʿvet idüp Ḫanẓala daḫı Cemīle ile mücāmele vechī üzre muʿāmele idüp murādī ḥāṣıl ve ārzū-i dīl ü cānına vāṣıl olduḳda **وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا**[623]emrine imtiṯāl içün iġtisāl lāzım olmuş iken ʿasker ẓafer-i rehbere iltiḥāk u ittiṣāl emrine teʼḫīr lāzım gelmek iḫtimāli ile Ḫanẓala esbine süvār ve ẓahr-ı raḫşe üstüvār olup

Beyt :

آه من عزمه بغير إياب آه من حسرة على الأحباب[624],[625]

Neṯr:Maẓmūnunu lisān-ı ḥālī tālī olaraḳ ve Ḥażret'üñ emr-i şerīfine imtiṯālde teʼḫīri u taḳṣīrī iḫtimāliyle mūy-ı meḥāsın cumme-i ḥabbetü'l-meʼaṯīrlerini yolaraḳ muʿarekeye irişdi. **إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ**626 āyet-i saʿādet-ġāyetini naḳş-ı nikīn-i dīn ve pirāye-i çehre-i saʿādet-çehresine nevʿarūs yaḳīn idüp şecere-i ṭayibbe-i īmāndan **إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا**627 nüzūlā ṣemeresini sinān-ı cān-ı sitānı ile iḳtiṭāf u maḫalib-i tīġ-i ateş-bārī ile rūʼus-ı müşrikīni iḫtiṭāf itmege başladı. Benān-ı nuṣret-beyānı ile nihāl-i İslām'a ḳalem aşladı. Muḳātelede ṣarf-ı

---

[622] F-elika H enika

[623] "Eğer cünüp iseniz iyice yıkanarak temizlenin." Maide, 3/144.

[624] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[625] Ah onun dönüşsüz gidişine
yine ah dostlara olan hasrete

[626] "Şüphesiz Allah, mü'minlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır." Tevbe, 9/111.

[627] "Şüphesiz, inanıp yararlı işleri yapanlara gelince onlar için, içlerinde ebedi kalacakları Firdevs cennetleri bir konaktır." Kehf, 18/107

maḳdūr ve nice kāfir-i murdārā ehremen-i kirdārı ḥilye-i ḥayātdan dūr idüp āḫirü'l-emr kendüsi daḫı şehd-i şahādeti nūş ve ālām-ı dehr-i pür-ḳāhr-ı ferāmūş ve nevʿarūs-ı raḥmet-i tehiyye-yi [166a]İlāhiyye-yi der aġūş idüp zifāf-ı ḥūr içün kemāl-i ḥubūr ile cennete ʿubūr itdi. Ḥażret muḳāteleden[628] ferāġ buyurduḳlarında cebel-i Uhud dāmenine naẓar buyurdular, Ebū Ümeyye Sāʿidī raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyururlar ki ben Ḥażret'iñ fermān bī-dermānı ile vardum, gördüm ki ol şahīd-i Saʿīd Ḥanẓala imiş. Ser-ı saʿādet-efser u şehādet-eşerinden ḳaṭarāt āb-ı çekīde ve bu ḥāl-i bī-miṯāl anuñ içün şāhid-i şehādet-i ekīde gelüp Ḥażret'e ḫaber virdüm Cemīle'ye adam gönderdüm miyān-ı şuhedā-i Uhud'da melā´ike-i ġasl itmeyüp añı ġasl itmek aslı nedür diyü istiʿlām buyurdılar Cemīle daḫı menzilünden ḫurūc itdükden üzrine ġasl lazım olmışdı. İḳāmet-i merāsim-i cihādda taḳṣīr-i iḫtimāli ile ġaslını te´ḫīr itmişdi diyü ḫaber virdi. Baʿde Cemīle'nüñ ḳavmi kendünden istifsār itdiler ki ol gün bizi Ḥanẓala'nuñ duḫūluna işhāddan murād neydi eyitdi ki: Leyle-i ictimāʿda ʿālem ḫ͡ābda gördüm ki ebvāb-ı semādan bir bāb kuşāde Ḥanẓala ol bāba girüp gitdi. Baʿde bāb sedd olundı irtesi gönlüm şöyle şehādet itdi ki Ḥanẓala şehīd olur, ḫalvet-i şerʿiyye vuḳūʿuna işhād itdügüme bāʿiṯ bu idi didi.

Ve yine mervīdür ki Ḥāris bin Ṣamma raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyurmuşlar ki, rūz-ı Uhud'da ol vaḳit ki Ḥażret ʿaleyhi's-selām[629] şiʿibde idi ki benden sü´āl buyurdılar ki ʿAbdu'r-raḥmān İbn ʿAvf'ı gördün mü? Didüm ki gördüm [166b]Yā Resūla'llāh kūhdan indi ve eṭrāfında müşrikīnden bir gürūh-ı mekrūh iḥāṭa itmişler. İstedüm ki aña varup ʿavn ve āzār-ı küffar-ı eşrārdan ṣavn idem sen ẕāt-ı bī-miṯāl-i görüp bu cānibe geldüm bilmem ki ḥālī ne minvāl üzre olmışdur didi. Ḥażret daḫı buyurdılar ki melā´ike

[628] mukabele F: mukatele H.
[629] ʿaleyhi's-selām H: -F.

añı imdād içün müşrikīn ile muḳātele itdiler Ḥāriṯ eyidür: Bu kelām-ı bişāret-peyāmı gūş itdim ve ʿAbdu'r-raḥmān'dan yaña gitdüm añı şu ḥalde buldum ki yedi baş kāfir kuştesinün miyānında ṭurur eyitdüm ki: Feṯḥ-i firūzī saña rūzī olmış mübārek ola bu sebʿi sebʿayi sen mi ḳatl itdüñ eyitti ki: Bu iki ʿaded kāfiri ben ḳatl itdüm ammā beşini bir kimesne ḳatl itdi ki aṣlā bildigüm degül Ḥāriṯ raḍıya'llāhu ʿanh dedi ṣadaḳa'llāhu ve resūluhū.

Ve yine mervīdür Yine[630] yevm-i Uhud Bi-rādeti'llāhu Teʿālā ʿasker-i İslām rāh-ı hezīmete ʿazīmet idüp ḳarār-ı firāra tebdīl ve şedd-i raḥl-ı raḥīl idüp kendülerini maʿrekeden baʿīd mevāżıʿ-a naḳl u taḥvīl itdiler Ḳatāde bin el-Nuʿman ḥużūr-ı Ḥażret'üñden cidden cüdā olmayup çeşmine bir zaḫm işābet itdi ki ḫurūc muḳarrer oldı Hażret- ḥadaḳasını dest-i mübārekleriyle yirine ḳoyup evvelkinden ʿālā oldı ekṣer rivāyātlarda böyle vārid olmışdür baʿżı rivāyatta bu ḫuṣūṣ sālifen beyān itdügümüz gibi vaḳʿa-i Bedr'de vāḳiʿ oldı dimek vārid [167a]olmışdur.

Ve yine Emirü'l-müminīn ʿAlī Kerrema'llāhu vechehü'l-vech buyurmuşlar ki çünkü ehl-i İslām Ḥużūr-ı Ḥażret'den münhezim ve esās-i ṣabr u ḳarārları munhedim ve ṣebāt u ārāmları munʿadim olup**ألا إن محمدا قد قتل**[631]diyü bir āvāz-ı nā-sāz-ı cān gutāz istimāʿ olundı. Ben daḫı bu ḫaber-i ciger-dūz u şerer-i cān-suzī istimāʿ itdükde bī-iḫtiyār püster-i ḫākister-i nār-ı firāk üzre bāliş-i nāliş ve efġana yüz ḳodum ve āb-ı tīġ-i bürrān-ı ġumūm ü aḫzān ile kendü ḥayātımdan alıyıdum ol sermāye-i ḥayāt dū cihānı ve bāʿiṯ-ı ʿiş u zinde-gāniden ṣoñra baña ḥayāt nice müyesser u ṣıḥḥat ne vech ile mutaṣṣavirdür diyüp:

Rubāʿi:

---

630 yine H: -F.

631 Dikkat! Muhammed öldürüldü.

ای بی تو حرام زندگانی خود بی تو کدام زندگانی[632],[633]

مر کیست بنامزندگانی هر زندگی که بی تو باشد

Neşr:[634] diyü cism-i kerīm ve cesed-i lāzımü'l-tekrīmlerinün miyān-ı ecsām-ı cisām-ı şühedā-i ehl-i İslām'da tefeḥḥuṣ-ı istiʿlām itdüm, bulmadum eyitdüm: Ḥāşā ki ḫāşā ki ʿār-ı firār ol seyyid-i ebrāruñ ve sened-i enbiyā-yı kirāmuñ pirāmen-i ḥāl-i hümāyunına ire ve efkār-ı terk-i cenk u peykār ol nām-dār-ı saʿādet-medār ve Resūl-i pür-uṣūl-ı bāve-ḳāruñ ḫāne-i ḫāṭır-ı ḫaṭīr-i buzūrg-vārına gire firār itmedükleri şāyibe-i iştibāhdan dūr ve vāṣıl-ı aḳṣa-ı merātib-i ẓuhūrdur. Vefāt etmiş olsalar [167b]cesed-i bī-ḥasedlerine miyān-ı şuhedā-i ehl-i Ḥudā'da ẓafer ve beden-i müstaḥsenlerine dest-re´s muyesser olur idi. Hemān Rabb-ı ʿizzet-i ʿilletü'l-aveh ve izzeti Ḥażret'i bizüm sū´-i ʿāmalimize sezā ü cezā hetk-i istār-ı edeb itdügümüz muḳābelesinde ġażab buyurup Resūl'unı miyānımuzdan aldı. Ve cümle ümmet beden-i bīrūh gibi ḳaldı bundan rācıḥ yokdur ki ölünce ve şehd-i şahādeti nūş iden iḫvānına mulḥaḳ olınca çenk u ceng-i pirāmen-i dāmen mişrikīne urup kimini Biʿizni'llāhi Teʿālā bāẕẕil-i rūḥ ve fenā-yi fenāya maṭrūḥ ve kimini zaḫm-zede-i mecrūḥ idüp başımı bu yola fedā ve naḳd-ı ḥayāt-ı fānī u nişāb-ı ʿiş u zinde-gānīmi mālīkine edā idem. Şimdiden ṣoñra baña ṣabr u ārām muḥāl ve istirāḥat u niyām-ı ḫʿāb ḫayāldür. Bu bir yaradur ki ne olur ne biter şimşīr-i ābdārıma ḳırāb olmaġ içün rikāb-ı müşrikīn daḫı yeter diyü niyām-ı tīġ-i ḫūn āşāmı kesr itdüm ve

---

[632] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[633] Ey sensiz yaşamın haram olduğu kişi

Söyle bana sensiz nerede yaşayayım

Sensiz olan her yaşama

Kim yaşam diyebilir ki

[634] neşr F:-H.

āmālimi şehādete ḥaṣr itdüm tīġ-i ḫūnbārıma zehr-āb-ı ecelden āb ve ḫançer-i ābdārıma seng-i şecāʿatle tāb virüp öñüme gelen aṣḥāb-ı işrāk-ı şimşīr-i ābdār ile pāk ve gözüm irişdügi melāʿini helāk iderken önüme müşrikīnden bir ālāy geldi. Ḥamle itdüm, muteferriḳ oldılar gördüm ki Ḥażret şemʿ gibi ol cemʿiñ miyānunda firuzān olup melā-i melāʾike-i kirām ol nūr-i ḥadaḳa-i İslām ve nūr-ı dīn-i lāzimü'l kirāmı nigah-dār olmışlar. [168a]Gördügüm gibi müjde-i selāmeti ile murde olan bedenüm dirildi, ʿaḳlım başıma derildi. Rabbü'l-ʿālemīne şükür itdüm, yaḳinen bildüm ki sābıḳa-i ʿināyet-i ezeli ve sādiḳa-i ṣiyānet-i lemyezeli raḳam-ı ẓuhūrī bir vücūd pür-cūduñ ki ṣaḥīfe-i ḥaline taḥrīr u tesvīd ve taḳlīd-i maḳālid-i maḳāṣid ü murādātı ḳabze-i iḳtīdār ve ḫūze-i iḫtiyārına teslīm ide renk-i ṭarāvet-i bahār giti-i nigār-ı dem-i serd-i ḥusūdān nā-merd-i pür-derd ile hubūb iden debūr-ı idbāran ḫalel-peẕīr olmaz ve bir nihāl ʿizz u iḳbāl ve şāḫsār-ı baʿṣ u irsāl ki cūy-ı bār-ı ʿavn ü intiṣār-ı Ḥālıḳ-ı Perverdigār ile neşv ü nümā bula tund-i bād-ı ḥavādiṣ-i ruzigār ve ʿavāṣif-ı vaḳāyıʿ-ı ḥavādiṣ-i çerḫ-i nā-pāydāraña gezende irişdürmege yol bulmaz bir ḥişn-i ḥaṣin üstüvār ki irādet-i ʿaliyye-i ḫālıḳ perverdigār añı kār-gīr ide tedbīr-i tedmīr-i aʿdā aña kār-ger olmaz ve bir gül-i āl-i bī-miṣāl ki ābyār-ı raşaḫāt-ı zülāl ʿavn-ı melīk-i mutaʿāl añı sir-āb ide hubūb-ı nikbā-i nikbet ile reng-i rūyı ṣolmaz imiş.

Beyt:

بزرگ کردۀ او را فلک نبیند خرد عزیز کردۀ او را جهان ندارد خوار[635],[636]

[635] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[636] Onun büyük eylemini felek küçük görmüyordu
Onun küçük eylemini ise dünya küçük göremez

Ve yine mervīdür ki Ġazve-i Recīʿ'de ki Hicret'ün dördünci sāl-i mübārek-fālda olmışdı.[637] ʿĀṣım bin Ṣābit ol ġazā-i ġarrāda meşhed-i şuhedāda şuhūd-ı maḳṣūd idinüp şehd-i cehdi nūş itdükde aʿdā dilediler ki ser-i saʿādet-efserini beden-i musteḥsen-i cennet vaṭanından cüdā ve āvīze-i ramḥ u cüdā idüp Saʿd kızı Sulāfe'ye irsāl ideler vechi de bu idi ki ʿĀṣım raḍıya'llāhu ʿanh **[168b]**Ġazve-i Uhud'da anuñ piser-i nikbet-eṣerinüñ serini ḳaṭʿ idüp Selāḳi daḫı neẕr itmişdi ki her kim ki ʿĀṣım'uñ ẓahr-i ḥayat-ı zinde-gānisüni ḳāṣım olup başını kendüye algideyüz ʿaded-i nāḳa-i temlikī añı fākadan ifāḳa ide ve ol kisve-i burīde reʾīs-i rūʾs-ı şuhedā ve efser-i ser reh-revān-ı sebil-i Ḥudā olan ser-burīde ʿĀṣım'ı pür-daḫt-ı tırāş itdürüp ḳadeḥ vażʿunda bir ẓarf ve bu ḫuṣūṣa māl-i girān-ı bī-girān ḫarç ü ṣarf ide ve andan iḳtidāḥ-ı rāḥ-ı efrāḥ idüp ol rāḥ ile ḳalbine raḥat ve defʿi āṣār-ı cerāḥat ide Ḥaḳ Teʿālā Ḥażreti ser-i cennet maḳar ʿĀṣım'ı ḥıfẓ u ḥimāyet içün ʿasker-i zenbūri irsāl buyurdı gelüp eṭrāf u cevānibde geşt u güẕār itdiler ve her ḳanḳı müşrīḳ ki ḳaṭʿa ser-i ʿĀṣım içün yaḳlaşa başına uşup nīş-i dendān helāhil-i nişānları ile aʿżāsına intifāḥ ʿārıż olup helāke ḳarīb iderler. Ser buride-i ʿĀṣım helāvet-i imānla gūyā bir külle-i şükker itdi. Ki küffār mūr-ı meḳes gibi üşümek istedükçe zenbūrlar Bi-emri'llāhi Teʾālā mekes-rānlık iderler idi. Fi'l'meṣel Cenāb-ı İlāhiyyeden muvekkel olmuş bir zümre idi ki ol reʾs-i saʿādet-istināsa īṣāl-i eẕiyyet ḳasd idenleri başdan ṣavarlar idi. Gördiler ki zūr-ı zenbūr anları meʾmullerinden dūr ve dīde-i ümīdlerini kör ider aḫşām olıcaḳ zenbūrlar ḫānesine varır, aşiyānesine gidüp meydānı ḫālī buluruz diyü ṣabr u ārām itdiler. Aḫşām ḳarib olıcaḳ **[169a]** seḥāb ḳıṭʿaları eṭrafından yüridi ġumām-ı inʿām-ı ʿām mülk-i ʿallām-ı ʿālemi bürüdi deḥan-ı mizābdan cereyān ider āb gibi yed-i ḳudret-i perverdigār aḳṭār-ı emṭārı bir mertebede icrā ü iḍrār

[637] olmışdı F: olmış idi H.

itdi ki vefret-i yaġmur ile tilāl u cibāl maġmūr olup āyet-i saʿādet-ġāyet **وَفَارَ التَّنُّورُ**[638] maʿrūż-ı maʿraż birūz ẓuḥūr olıcaḳ seyl-i tevilü'ẕ-ẕeyīl ʿĀṣım'un cesed-i pāk u cism-i saʿādet-nākını ḥaẓīre-i ḫaṭire-i ḳudse ve riyāż-ı ḥıyāż-ı ünse ṭoġrı algitdi. Müşrīkin-i menḥūs murādlarına vuṣūlden me´yūs vech-i nā-müveccehleri ʿabūs nihāyet-ı ġam u būs ile me´nūs ḳaldılar Ḥażret-i ʿÖmerbuyurdılar ki raḍıya'llāhu teʿālā[639] ʿanh ʿĀṣım neẕr itmiş idi ki müşrikīnüñ ecsām-ı encās-ı istināslarına mesās itmeye ve anlaruñ eyādī-i ḫabāṣet-mübādelesini kendünüñ cism-i pākine degirmeye. Ḥikmet-i İlāhiyye Ḥaḳ Teʿālā Ḥażret'i ol menbaʿ ṣıdḳ u ṣafāya neẕrine vefā itdürdi diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Ḥubeyb bin ʿAdiyy'i raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh Ġazvetü'r-Recīʿde bile idi küffār-ı bed-tabār elinde giriftār oldı ve Mekke müşriklerine añı yüz deveye beyʿ itdiler. Müşrīkler daḫı añı ḥabs idüp nāgāh bir gün gördiler ki mübārek eline meyve-i cennet ve fevākih-i bī-minnet ḫālıḳ-ı bī-ḍannetden pür-ḫuşe engūr-ı pür-nūr almış ekl ider ḥalbūki aṣlā bir dāne engūr ol zamānda mer´ī vü manẓūr degül idi. Melāʿina ol ḫoşa ḫoş gelmeyüp **[169b]** bunı ḳanda buldun diyü su´āl itdiler Ḥubeyb daḫı **قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ**[640] maḳāmında Allāhu Teʿālā Ḥażretinüñ rızḳıdur ki baña iḥsān eyledi diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki çünki ḥabīb-i Ḫudā olan Hubeyb'ün rıfaʿat-i şān ve ʿulūv-i mekānı Melik-i Mennān celle saʿnuhu ani'l-noḳṣan dünyāda ḫalḳa beyān itmege irādet-i cemilü'l-ʿunvānı taʿalluḳ idüp merātib-i maʿneviyesini ṣūret-i maḥsūsda taṣvīr ile efḥām-ı ḳāṣıra āṣḥābını tabṣīr ḳaṣd idüp ṣūret-i siyāsetinde riyāset ve rubāʿ-ı ḳadr u

[638] "Tandır kaynamaya başlayınca (sular coşup taşınca)." Hud, 11/40.
[639] Teʿālā H: -F.
[640] "Bu, Allah katından"diye cevap verirdi." Ali İmran, 3/37.

iʿtibārını ḥimāyet ü ḥırāset müyesser idüp küffār-ı ḫāksār-ı ḫazelān-ı şiʿār ol cism-i laṭīf-i leṭāfet-diş̱ārı dār-ı dünyāda berdār itdiler ehl-i Mekke'ye seb u düşnām ve ḥaḳlarında bed-duʿā içün basṭ-i bisāt-ı kelām idüp seb u şetmde bir daḳīḳa ketm itmedi ve düşnāmları kelāmını müddet-i medīde itmām ü ḫatm itmedi. Muʿāviye Ḥażret'i raḍıya'llāhu ʿanh rivāyet ider ki, vālidüm Ebū Süfyān ol devānda ḳaṣd itdüki beni arża yatura ve ol duʿā-i bed-eş̱erinde ṣiyānet içün deryā-yı ḫıfẓ u ḥarāsata batıra vechide bu idi ki diyār-ı ʿArab'da iştihār-ı tām ve intiş̱ār-ı mālā kelām üzre olan ḫavāṣdan idi bir kimesneye bed-duʿā olduḳda ol şaḫṣ pehlusunu zemīne sürse ve sīnesini arża ursa bi'l-ḥaṣibe ol kimesne ol düşnāmın żararından ḫalāṣ ve ol bed-duʿā'nuñ eş̱erinden menās bulur idi. Hubeyb'in bed-duʿāsı ʿāmme-i ehl-i Mekke, Mekke'ye mutaʿallıḳ olmaġın pederüm daḫı şerer-ı żarar-ı duʿā nūr-dīdesine ire diyü [170a]ḫavf idüp beni bir vechi ile zemīne çaldı ki āfetim aldı. Ḥālā ol zedelik ıżṭırābı ve ol ve ol ateşin iltihābı henüz cismimde gitmiş ve cesedimde bi'l-kulliye mufāraḳat itmemişdür didi.

Hikāyet iderler ki ol ṣaḥābīyi celīlü'ş-şānı[641] ṣalb u selb-i ḥayat-ı saʿādet-simātını selb itdükleründen çünki bir sāl geçti ol vażʿ-ı maḥẓūr ve ol fiʿl-i maḥẓūrda ḥāżır olup seyr ile mesrūr olan ehl-i fücūrdan az kimesne ḳaldı ki ol bed-duʿā vü zārī ol vuḳūd-i nārī kemāl-i ẓill u ḫ̆ārı ile cānib-i caḥīme baʿaş̱ u irsāl itmege ve küfr u tuġyān ile ölüp gitmege Emīrü'l-mü´minīn ʿÖmer raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh Saʿid bin ʿĀmir nām ṣaḥābiyi Ḥumuṣ'da bir ʿamelde istiʿmāl buyurmışlar idi. Gāh gāh Saʿid'e ḥodluk ʿārıż olup ġış u iġmā ile āṣam ve ʿama şeklin baġlar idi. Şuʿūrdan dūr fehmden meḥcūr olur idi. Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh[642] Ṣaʿide bu ʿārıżanuñ vechinden su´āl buyurdılar didüki ol zamānda ki Ḥażret-i Ḥubeyb şeyd-i şahādeti nūş itdi. Ol meclisde

[641] celīlü'ş-şān F: celīlü'l-ḳadr H.
[642] raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh H: -F.

ḥāżır ve ol vazʿ-ı nā-pesendīdene nāẓir ve ol kār-ı nā-müṣib-āṯārından bā-naṣīb olup duʿā-i bed-aḫẕ idenlerde dāḫil oldum. Her ḳaçan ki ol ḥāl-i bā-iḫtilāl ḫāṭırıma ḫuṭūr ider, feḥm u şuʿūrum gider didi.

Hikāyet iderler ki[643]ol zamāndaki ol kişver-i şaḥādetüñ ṣāḥib-i kelāmı ve serīr-i ṣalāḥ u sedāduñ pādişāhı olan bī-cürm ü günāhı evāmīr-i şerīfe-i İlahiyye [170b]fermān-ı berdār olmaġıla berdār itmege algitdiler Cenāb-ı Rabbü'l-erbāba ḫiṭāb idüp eyitdi: Yā İlah'l-ʿālemīn ben ʿala ḳadri'ṭ-ṭaḳa senüñ resül-i ʿaẓīmü'ş-şān ve refiʿü'l-ḳadr ve'l-mekānuñ olan Muḥammed'üñ ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem risāletini ol cānīb-i nebīh cennet-şebīh-i pür-nūrdan me´mūr olduġum üzre teblīġ ve işālde bezl-i maḳdūr ve saʿ-i mevfūr ve ciddi nā-maḥṣūr itdüm. Ḥālā hīç kimesnecigim yoḳdur ki nīm selām-ı ʿubudiyetimi ol ʿamīmü'n-nevvāl ve ḥamīdü'l-ḫiṣāl ḥażretine īṣāl eylesün ḳādirsün Yā Rabbe'l-ʿālemīn ki benüm selāmımı ol ʿabd-ı ḫāliṣü'l-bāl ve bende-i Saʿidü'l-ḥāla īṣāl eyleyesün. Ey arż-ı semā-ı ṣānīʿ ve Ey salṭanat-i ʿālem taṣarrufunda bī-mānīʿ ve ṣimār-ı bī-şumār-ı ʿaẓamet u celāl ḥadīka-i enīḳa-i ḳudret ü ḳuvvetinde yānīʿ olan Pādişāh-ı ʿālem-penāh-ı bī-zevāl ve sulṭan-ı çār bāliş u ʿizz u celāl kemāl-i keremünden ümīd-varum ve vufūr-ı elṭāfdan umarum ki benüm selāmımı ol Ḥażret'e tuyurasun ve hubūb-ı ḳabul ḳubul-i Ḥażret-i Resül-i bā-uṣūl ile ravza-i ḳabrinde gül-i arzu-i bāl ve çemen-i ḥuṣūl-i āmāl bitüresün didi. Usāme eyidür: Biz Medīne-i Münevvere[644]'de ol şemʿ-i cemʿ-i kirāmuñ yanunda oturup, hale-var ol māh-ı encümen-ḥubārı ortaya almışduḳ ve leṭāyif-i kelimat-ı belāgat-ṣıfātına taʿccub-ı kenān vālih ü ḥayrān aġzımız açılmış ḳalmışduḳ nāgāh Ḥażret'üñ rūy-ı saʿādet-[171a]ḫūy-ı kesīrü'l-me´āṣirinden āṣār-ı vaḥiy ẓāhir olup ve ʿaleyhi's-selām ve raḥmetu'llāh diyü buyurdı. Ve dīde-i saʿādet-dīde ve

[643] hikāyet iderler ki F: ve yine rivāyet iderler ki H.
[644] Münevvere F: Mükerreme H.

meymenet-resīdesinden ki her biri enhār-ı envār-ı tecelliyat-ı celiye-i İlāhiyyenüñ ser çeşmesi ve zülāl-i nevāl-i münteʿāl celle ʿanī'l-eşbāh ve'l-emṣāluñ eşmesidir. Ḳaṭarāt-ı şirişk nümāyān oldı ve buyurdı birāder-i cān birāderüm Cebrā´il ʿaleyhi's-selām geldi ve Ḥubeyb'üñ selāmını baña virdi diyü buyurdılar daḫı buyurdılar ki her kimesne kim Ḥubeyb'i dārından indire anuñ ol fiʿlinüñ cezāsı ve bu ʿamelinüñ sezāsı cennetdür didiler. Miḳdād bin el-Esved ve Zübeyr bin el-ʿAvām raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhumā bu vaż'a iḳdām ve bu fiʿli iltizām meslekine vaż'-ı aḳdām idüp ol cānibe ḫirām ve istirāḥat u ḥużūrı kendü kendülerüne ḫarām itdiler gündüzlerde iḫtifā ve leyālide iṣr-i emr-i celīlü'l-ḳadr-ı nebeviyy-i iḳtiżā iderler idi çünki Mekke-i Mükerreme'ye vāṣıl oldılar, gördiler ki ḥavāli dārda ḳırḳ ʿaded müşrīk-i murdār-ı bed-kirdār ḥıfẓ içün ḳarār itmişler. Çüst u çālāk ol beden-i pāk u cism-i saʿādet-nāḳı indürüp gördiler ki dest-i saʿādet-peyvestini maḥall-i cerāḥata vaż' itmiş ve cerḥ-i saʿādet-şerḥinde reng-i ḫūnda bir nesne cereyān ider būy-ı misk-i nāb gibi leṭāfet-me´āb ve beden-i müstaḥsenüñde ḳaṭʿā būy-ı bed-āṣārı müşāhid degül ḥāl-i anki ḳırḳ gün miḳdārı darda ḳarār itmiş idi. Zübeyr Ḥażret'i raḍıya'llāhu ʿanh [171b]ol cesed-i cemīli kendü merkebine taḥmīl idüp revān oldılar çünki aṣḥāb-ı işrāk bu ḥalden āgāh oldılar. Seksen ʿaded melāʿin taʿyīn idüp irsāl itdiler ol kilāb-ı nikbet-me´āb niyet-i ḍarr u fesād ile Zübeyr ve Miḳdād ḳarīb olıcaḳ cenāzeyi arża vaż' itdiler. Arż emrü'llāha ittibāʿ idüp cesed-i Ḥubeyb'i ibtilāʿ itdi. Zübeyr ve Miḳdād ehl-i fesād ile cihād itdiler çünki melāʿin cesed-i Ḥubeyb'i faḳd itdiler. Yine Mekke'ye mürācaʿāt idüp Zübeyr ve Miḳdād ḥużūr-ı Ḥażret-i saʿādet-nihāda vardılar. Ḥażret-i Cibrīl Resul-ı vacibü'l-tebcīl'e gelüp "Ey Muḥammed cümle melā´ik senüñ ümmetünden bu iki yār-ı saʿādet-āṣār ile iftiḫār iderler." didi.

Ve yine mervīdür ki Hicret-i Nebevviye'den ṣoñra on dördünci sāl-i mubārek-fālda aṣḥābdan beş kimesneyi ki Ebū Ḳatāde ḥażretleri ol ḫamse-i mubārekenüñ biri idi. Ḫayber'e irsāl buyurdılar. Bu ḥāl ehl-i İslām'uñ eli ol ḳalʿaya irmege ve ol ḥısn-ı ḥaṣīn pençe-i ehl-i İslām'a girmege fāl düşdi. Bunları irsāldan murād ʿinde't-taḥḳīḳ ḳatl-ı Selām bin Ebi'l-Ḥuḳayḳ idi. Çünki Ḥażretiñ emr-i celīlü'l-ʿitibār u fermān-ı saʿādet-medārı üzre varduḳları gice selām-ı bī-İslām'uñ menzīl-i niḳbet-mev´eline vāṣıl olup şemʿ-i ḥayātını söndürdiler. Ve şerār-ı nār-ı İslām ile[645] vücūt-ı şirret-ālūdunı yaḳup gögündürler. [172a]Ol kuşte-i ʿalef-i şimşīr-i telef ve tīr-i tedbīr-i tedmīr-i hedef idüp sālimen çıkup yine Medīne-i Münevvere'ye teveccüh itdiler Ḥikmet-i İlāhiyye Ebū Ḳatāde'nüñ kemānı içerüde kalmış imiş. Almaġ içün yine içerü girdi egerçi kemānı gumānı olan yirde bulup aldı **lākin** ol eṣnāda pāyine zaḫm irüp **أيّ نعيم لا يكدره الدهر**[646] Mażmūnundan Ebū Ḳatāde'ye daḫı pāy deyüp ḫiṣṣe-dār oldı. Maʿnada ol zaḫmet-i raḥmet-medār ol Ḥażret'üñ ayaġına düşüp ʿıẓam-ı şānına işāret ve cennete duḫūl ile beşāret itdi. Baʿżı ruvāt ḳavlince ol ʿaẓimü'-ş-şānuñ ʿıẓam-ı ḳademī münkesir oldı. Heme beher-ı ḥāl elinden ne gelür zaḫmını dül-bendi ile bend idüp yaranına yetişdi. Nevbetçe ol merd-i kāmil ḥamā´il-i şamā´ili götürdiler. Çün ḥużūr-ı Ḥażret'e geldiler dest-i şifā-baḫş u kerem-naḳşını ʿuẓv-ı me´luf Ebū Ḳatāde'ye mālide itmek ile ber´i tām ḥāṣıl oldı.

Ve yine Cābir bin ʿAbdu'llāh raḍıya'llāhu teʿālā[647]ʿ anhdan mervīdür ki, Ġazve-i Ẕātü'r-riḳāʿ'da vufūr-ı fāḳadan bir żaʿif-i nāḳaya mübtelā olmuş idi ki vufūr-ı żaʿīf ü hüzāldan miṣāl-i tār evheni'l-buyūt ve manend-i pūd-i nesc-i ʿankebūt olduġı ve aṣl-ı

[645] İslām ile F: İslāmla H.
[646] Zamanın bulandırmadığı hangi nimet var ki.
[647] Teʿālā F:-H.

aḳṣa-i merātib-i ẓuḥūr u ṣubūt olup tā ziyāne-i ḍarb-ı ʿanīf ile ol cemel-i żaʿīfüñ güş u hūşu her ne ḳadar taʿrīḳ olunsa miḳdār-ı zerre taḥrīḳ olınmaz ve zaḫm-ı bī-raḥm mihmāz ile [172b]dervāze-i şikemi baz kılınsa bir ḫaṭve taḫaṭṭi itmesine yol bulmaz. Bir adımı adamadan çöker ḳaṭarat-ı ḥasret ve elemī dīde-i ġam-dīdeden dökerdi. Bir gün Ḥażret-i ʿizz u iḥtişām ile ol maḳāmı sāye-i saʿādet-ḳārīnleri ile reşk-i ḫuld-i berīn idüp ḳudūm-ı saʿādet-rusūmları ol ḥāle muṣādefe itdi ki ol fāḳe-i bī-ṭaḳa bālā-i kūh-ı miḥnet ve belāda sāḳıṭ olup bin derd-mend zīr-i bār-ı idbārda ḳalmış ve rūẓigār rūz-gar-ı āftam almış.

Mışrāʿ: Ne müdāra meded vār ne müdarā bilürüm

Neẓīrini neẓīr-i kimyā te'ṣīrleri bu ḫāk-ı ḫaḳīre taʿalluḳ itdükde bu sākin peyġule-i miḥneti şerbet-i şifā-baḫş-ı himmeti ile feżā-i cān-fezā selāmete iḫrāç ḳaṣd buyurup bir ʿaṣā ṭaleb itdiler ve ol ʿaṣā ile deveyi üç kerre dürtüp baʿde bir avuç āb ṭaleb buyurdılar. Āb-ı kef-i kifāyet-me´ābların istiṣhāb-ı saʿādetünden behre-yāb olduḳdan ṣoñra ol cemel-i bī-tābuñ çehresine rişş idüp beni irkāb buyurdılar. Şol Ḫudā Ḥaḳḳ içün ki Ḥażret-i Muḥammed ʿaleyhi selātu ve's selāmı ṭoġruluḳ ile ʿāmme-i enāma irsāl itdi. Ol nāḳe-i bī-ṭaḳa kef-i kifāyet-medār Ḥażret-i risālet-şiʿār ile mülābese ü melāmese iden ṣu ile taḥṣīl-i āb ru itdükden ṣoñra bir mertebede çālāk oldı ki her çend ki Ḥażret kendü rāḥile-i saʿādet-i nāyilelerini mihmāz lazımü'l-ʿizāz ile seyr u surʿate taḥrīẕ buyurdılar benüm eşterüm daḫı andan ḳalmayup [173a] "lā-cereme" kerem-i nā-mütenāhī-i İlāhīden saʿādet-i murāfaḳāt u hem-rāhīye neyl müyesser oldı.

Ve yine mervīdür ki[648]Çünki Ġazve-i Ẕātü'r-riḳāʿ'dan ferağ ḥāṣıl oldı. Sebīʿ-i Muḥāribī nām kimesne destinde tā ziyāne bir üşterüñ mihmāzını elüne almış, ḫużūr-ı

[648] hikāyenin tamamı H'de yoktur.

Ḥażret'e geldi didi ki benüm merkebimün ḥamlī ẕeker midür unṯā midür? Ve yaġmur ne zamānda yaġsa gerekdür ve eyitdi: Yarın ben ne maḳūle vaż‘ itsem gerekdür cevāb-ı ṣıḥḥat-niṣāb buyurup bu ẕikr itdügünüñ umūr-ı verā-i sutūr-ı esrār-ı ġayıbda mestūr ve bu maḳūlenüñ ‘ilmi cenāb-ı melik-i ġafūr celle cenab-ı ḳudse أن يغيّره الأيام[649] والشهور Ḥażretlerinüñ ẕāt-ı bī-enbāz-ı lāzımü'l-‘izāz-ı pür-nūrlarına maḫṣūṣ ü maḫṣūr ve ‘ilm-i ‘ālem-i arasına maḳṣūrdur andan ġayrı bir ferdden bu ki şu‘ūr ve bir āḥāddan iṭṭilā‘ ü ‘uṯūr-ı iḥtimāli ḥayyīz-i imkāndan dūrdür diyü buyurdılar ve ba‘de didi ki benüm mevtim ḳanḳı arżda muḳadder ve helākim ne meḳūle mevżi‘de müḳarrar buyurdılar ki Ḫudā bilür ol zamānda Allāh Te‘ālā Ḥażret'i bu āyet-i kerīme-i inzāl buyurdı. إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ[650] ba‘de ol zīşt-i nikbet-sürüşt ma‘den-i herze ü hezeyān ve menba‘-ı ġayy ü ṭuġyān olan dehān-ı ḥabāṯet-i melānunı bāz ve herze güyluġa āġāz idüp benüm bu üşterüm baña senüñ ma‘būduñdan aḥabb ü evlādür didi. Ḥażret buyurdılar ki [173b]benüm Ḫudā-i muta‘ālim ve ma‘būd-ı vācibü'l-vücūdı bī-miṯālim baña cānımdan e‘azz u a‘lā ve nefsimden ve evlādımdan erceḥ ü evlādür diyüp rūy-i tāb-nakini ḫāke ve cebīn-i mübīn-i sa‘ādet-ḳarīnüni secde-gāh-ı yezdān-ı pāke vaż‘ idüp secdeye vardı. Çünki mübārek başını ref‘ itdi buyurdı ki benüm Ḫālıḳum baña böyle ḫaber virdi ki senüñ riş-i ḫabāṯet-kişīnüñ bir cānibinden bir rīş peydā olup rūyunuñ leḥm ü cildi müte´ekkil olup düküle ve ḳāmet-i ḥāl-i şe´āmet-me´ālin büküle ba‘de cānib-i ceḥīme sefer idüp gidesün ve ḳa‘r-ı sakarda kendüñü meva vü maḳār idesün diyü buyurdılar çoḳ zamān murūr itmeden kelāmı şerīflerinüñ āṯārı ẓuhūr itdi. Ol mel‘ūnuñ da ṣaḳalı bitdi gitdi. Bir mertebede būy-ı bed-peydā itdi ki mesām-ı meşām-

[649] Günler ve aylar onu değiştiriyor.

[650] "Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi şüphesiz yalnızca Allah katındadır. O, yağmuru indirir." Lokman, 31/34.

enām ol rāyiḥa-i keriheyi iştimām ide yıllarca perişanlığı gitmez ve müddet-i medīd-i dünyādaṣafā itmez idi. Bu sebebden ḫalḳ nāçār eṭrāfından ḳaçar idi. Melʿūn āh Muḥammed bir söz söylemişdi gelip yetişdi dir idi.

Ve yine mervīdür ki Cüveyriye binti Ḥāriṯ raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhumā ṣoñra Ḥażret'üñ silk-i zevvācında indirāc ile ḥāl-ı saʿādet-me´āline revāç ziver-ı meṣaḥabat-firāş-ı meymenet-iftirāşları ile ẕātına iftiḫār ü ibtihāc ʿārıż olup ol re´is-i zümre-i enbiyā ile hem-ser olmaġın tāc-ı saʿādet-başına [174a]efser olmışdı. Ol ḫātūn buyurmışlar ki çünki Ḥażret Ġazve-i Benī Muṣṭalıḳ ʿazīmetine bizden cānibe bāl-i iḳbāl açup teveccüh-ı hümāyūn ve ʿazīmet-i meymenet-maḳrūn buyurmuşlar idi. Benüm pederüm ḳabīlemizün mihteri ve ḳavmimüzün bihteri olup ol ṭā´ifenüñ ʿayn-ı aʿyānı ve ol zümrenüñ merd-i celilü'ş-şānī idi. Ḥażret ġazveden rucūʿ buyurmadan ʿālem-i ḫ̆ābda gördüm ki māh-ı bedr-i celīlü'l-ḳadr cānib-i Yeṯrib'den ṭulūʿ idüp ḳuvvet-i ṭāliʿimden benüm yanıma geldi. Şevḳ-ı didār ile bidār oldum ḫ̆āb-ı bī-irtiyābı nihān-ı ḫāne-i cānda rūḥ-ı revān gibi pinhān itdüm. Zirā bu rüyā-yı ġarrā kendime ḥiṣṣe-i celīl vuḳūʿına mahalli-i istidlāl ve ol bedr-i ʿālī-ḳadruñ baña ḳurbu hilāl-ı ḥāl-ı meymenet-me´ālimüñ kemāline berāʿat-ı istihlāl olduġına intiḳāl itdüm. Çünki ʿasakir-i İslām ve çuyūş-ı ẓafer iʿlām ile Ḥażret-i risālet-rütbet ʿaleyhi sellamüñ tebāşīr-i envār-ı ḳudūm-ı meymenet-rusūmı birle memālik u mesālikimüz ḳārirü'l-ʿayn ve ārāyış-ı cemāl-i bā-kemāl-i bediʿü'l-miṯālī ile nevāḥī vü ẕevāḥi pür-zīb ü zīn olmaġıla ḳarīb oldı. Pederüm didi ki: Bizüm ile maḳābele ü muḳāteleye bir ʿasker-i külli ki bizüm içün anlar ile muḳāvemete iḳtidārımuz münʿadim ve esās-ı ṣabr u ḳarārımuz munhedimdür. Ve ol cunūd-ı ẓafer-i vurūduñ miyānında baʿżı merdānuñ iḥāṭa evṣāflarında ḳasır [174b]ve niṭāḳ-ı beyān-ı tefāṣīl-i ḥāllerini ġayr-ı ḥāṣır ablāḳ atlara binmişler atları ḫaylī bisyār ve silāḥları bī-

şumār ile manẓūr oldı didi. Çünki ṣoñra İslām'a geldüm ve Ḥażret'üñ ʿaḳd-ı ʿiḳd-ı nikāḥında intiẓām ile mütemmemü'l-miḥām oldum. ʿAsker-i İslām'a naẓar ider idüm. ʿAded-i ʿudud cihetinden pederimden istimāʿ itdügüm ḥāl-i manẓūr olmaġıla taḥḳīḳ itdüm ki ol maʿnā ṭaraf-ı ḳarinü'ş-şeref melik-i vehābdan aʿdā-i dīnī taḫvīf ü irḥaﷺيَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ[651]āyet-i saʿādet-ġāyeti feḥvāsınca bir kār-ı iʿcāz-āsār imiş.

Ve yine Ġazve-i Ḫendeḳ'de ki aṣḥāb-ı Resūl ḥafr-ı ḫendeḳ emrini muḥaḳḳaḳ idüp ʿamele başladılar ve me´mūr bu olduġı ʿamelde taḳṣīr u tüvānī iden pīr u civānı seng-i ṭaʿn ile ṭaşladılar. Esnā-i ḥafrda bir seng-i saḫt-bünyād ẓuhūr itdi ki. Hemīşe üstādān-ı mahāret pīşe-i tīşe-i endīşe ile añı rīşe rīşe itmege ḳaṣd iderler idi. Miḳdār-ı ẕerre te´sīr-i ālet idicek ḥālet ẓāhir olmayup ol seng-i ḫāra müte´essir olmaġıla çāre bulunmaz idi. Ol seng-i saḫtı ḫırāş ve ol ṣaḫra-i ṣummā-i miṭraḳa-i cidd ü iḳdām ile cidden tırāş idemedüklerinden kemāl-i inkisār ʿārıż olıcaḳ Selmān raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh Ḥażret'i[175a]bu ḥālī ḥikāyet ve ol ḥacerü'l-lāyiminden şikāyet idicek kān-ı ʿilm u ʿirfān Ḥażret'i ḫendeḳe nuzūl buyurup Ṣelmān'ı daḫı istiṣḫāb buyurdılar ve sā'ir-i aṣḥāb-ı kirāmdan daḫı baʿżı ḥużūr-ı ʿālilerinde ṭururlar idi. Ḥażreti ʿaleyhi's-ṣalāt u ve's-selām Selmān'ıñ elinde olan külüng-i mübārek ellerine alup ol senge çaldılar. Ḥikmet-i İlāhiyye dervāze-i iʿcāz bāz olup ṣaḫra-i ṣammāyı mum idicek hücūm-ı evvel menbāʿ-ı feżā´īl ve ʿulūm ḥażretleründen ṣādır olıcaḳ ol ḍarbıla ḍarbını ol ruḫām-ı ḫām paralanup ḥadidüñ seng ile muṣādefesinden iḳtidāḥ-ı zünnār şekli peydā olup ol ṣadme-i ṣāʿiḳa-i kirdārdan berḳ-i lamiʿü'l-envār ṣūreti aşikār oldı. Ḥavāli-i Medīne rūşen olup Ḥażret ʿaleyhi's-selām tekbīr itdiler. Ṣaġir u kebīr daḫı bu maʿnāda ol Ḥażret-i ʿālī-rütbete iḳtida buyurdular. Baʿde bir ḍarb daḫı urdılar yine żiyā ü nūr cilve-gīr mineṣṣa-i

[651] "(Onları) göz bakışıyla kendilerinin iki katı görüyorduk.", Ali İmran, 3/13.

ẓuhūr olup yine tekbīr buyurdılar. Aṣḥāb daḫı yine muvāfaḳat idüp tekbīr-i ʿaẓīm itdiler kerre-i s̱āliṣede daḫı ḥālet-i ulā ḥādiṣe oldı. Selmān Ḥażret'e suʿāl idüp Yā Resūla'llāh vālideynüm saña fedā ü ecṣām-ı aʿdā ṣamṣām-ı ḫūn-āşāmuña ġıdā olsun. Bu meşāhede olunan ḥāl ne ḥāldür. ʿİlām buyurulsa olmaz mı ki hergiz bu maḳūle emr-i ʿaẓīm görülmüş degüldür didüm. [175b]Ḥażreti ʿaleyhi's-selām ol mevżıʿda vāḳıf olan aṣḥāba daḫı Selmān vāḳıf olduġına vāḳıf oldular mı? diyü istiḫbār buyurdılar. Anlar daḫı belī Yā Resūla'llāh diyicek buyurdılar ki merre-i ulā bir berḳ-i lāmiʿü'l-envār ki bedidār oldı. Anuñ ẓiyāsından memālik-i Kisrā'dan Ḥirre nām-ı mevżiʿñ ḳuṣūrī bī-ḳuṣūr enyāb-ı kilāb gibi baña mer´i ü manẓūr olup Cebrā'īl aleyhi's-selām tebşīr itdi ki ümmetinden baʿżınuñ dest-i ẓaferi ol mevżıʿa vāṣıl olup iʿlām-ı İslām ol ḥavālide manṣub ve ol diyārda daḫı ʿidad-i memālik-i maḥmiyye-i İslāmiyyeden maḥsūb ola merre-i s̱āniyede raḫşān olan berküñ nūrı ile arż-ı Rūm'da Surḫ nām mevżiʿñ ḳaṣırları maḥsus olup ol ḳaṭre daḫı ḳaṭre-āb-ı ḫancer-nāb-ı İslām nāẓil olup ol ḫıṭṭa vü ḫāk alāyış-ı küfr u işrākdan ṭāhir u pāk ve işrāḳ-ı āfitāb-ı dīn-i mübīn ile tāb-nāk olması ile tebşīr olundum. Merre-i s̱āliṣede Yemen-i eymen cānibinden Ṣanʿā nām mevżiʿñ ġuref-ı rafīʿası ve şeref-i muniʿasına ru´iyyet-i baṣarum taʿalluḳ ve rā´id-i naẓarum taʿalli ve tasalluḳ idüp Bi'faẓi'llāhi Teʿālā ol arāżi daḫı mevtūḥ olup memālik-i dīn-i metīne manẓūm olıcaġı baña meczūm olmışdur diyü buyurdılar. Vāḳıdī rivāyet eyidür: Selmān dimiş ki [176a]ben Fārisī olmaġıla ḳaṣr-ı Kisrāya tafṣīl üzre görmüş idüm. Ḥażret ol berḳ-ı lāmiʿüñ nūr-ı iżāʿasıyla Kisrā'nuñ ḳaṣrını baña ol vech ile vaṣf buyurdılar ki aṣlā tefāvut vuḳūʿ bulmadı. Risāletine yaḳīnüm gitdükçe ḳuvvet buldı. Ve Ḥażret-i ʿaleyhi's-selām buyururlardı ki: "Memālik-i Şām şimşīr-i ḫūn-āşām ile feth olunup her ḳil kendü memālikinüñ āḳṣī ġayetine firār idersün Şām-ı şerīfe ḥākim olursun efrād-ı

āferideden bir ferd imāret-i mülk-i Şām'da nizā ʿvü ḫişām itmez ve Yemen daḫı feth olınurKisrā daḫı murd olup nāyire-i salṭanāt-ı ekāsireye inṭifā ve ol zümrenüñ devletine intifā ʿārıż olup ol dūdmān-ı dūd-ı nā´ire-i fenā ile mużmaḥil olmaḳdan emān bulmazlar her ne buyurdılar ise biʿaynī vāḳıʿ oldı." didi.

Ve yine rivāyet olınur ki Cābir raḍıya'llāhu teʿālā[652] ʿanh buyurmışlar ki ol ḫendeḳe olan seng-i saḫt-bünyādı kesr itmek içün ki Ḥażret ḫendeḳe nüzūl buyurdılar. Gördüm ki vefret-i cūʿ ile ol ḫātimü'l-enbiyā baġrını ṭaş baġlayup güya ki ol seng-i saʿādet-naṣṣ-i nikīn devlete faṣṣ olmış çünki sine-i bī-kīne Rusūl'e mümāss olan seng-i elmās-ı iltibās-ı cevāhir-i reng menzūrum oldı, ḥayrān ü denk ve zaḫm-ı seng-i elem ü ıżṭırāb ile lenk ü vufūr-ı rikḳat ile bī-ṣabr u derenḳ oldum.

Beyt:[176b]Nebiler ḫātemī ṭañ mı götürse sīnede taşı

Olur ḫātemlerüñ bir seng-i ḳıymet-dārdan ḳaşı

Ḳıṭʿa: Ḫātem-i enbiyā Resūlu'llāh

N'ola bend itse sīnesine Ḥacer

Çünki ḫātemdür ol Nebīyy-i Kerīm

Ḫātemüñ faṣṣı ṭaş olur ekṣer

Neṣir:[653] Bunı mülāḥaẓa itdüm ki bu ṣāḥib-saʿādet ser-i enbiyāya efser tāc ola. Yine dünyā-yı dūn semtine ʿadem-i iltifātından tā bu mertebede aç ola. Kendülerden isticāze idüp ġumūm u aḫzān ile ġam-ḫāneden yana gitdüm. Bilmezem ki neyledüm ne itdüm tafṣīl-i ḥālī ṣāḥib-i ḫaneye iʿlām idüp ziyāfet-i Ḥażret'e mā-ḥażar tedārik eyle diyü ilḥāḥ

[652]Teʿālā H: -F.

[653] neṣr F: -H.

itdüm. Evimüzde bir ṣāʿarpa var imiş ṭaḥn idüp daḳīḳ itdürmekde daḳīḳa fevt itmeyüp bir buzaġa var imiş añı ẕebḥ itdük ikisini ṭencereye vażʿ idüp Cenāb-ı Ḥażret'e teveccüh itdüm. Ehlüm baña ilḥāḥ itdi ki **جهد المقل دموعه**[654]fehvāsınca tehiyye ü iḥżār olunan taʿām ḳalilü'l-miḳdār ġāyetde az olduġunı Cenāb-ı lāzımü'l-iʿzāzlarına iẓhār u ibrāz idüp keşf-i rāz itmedün daʿvete āġāz itme ki mebāda ṣoñra ḫacelet ü şerm-sārī ʿārıẕ u ṭārī olıcaḳ umūr zuhūr itmeye didi. Vardum ḫāk-pāyī şerīfe rūy-māl ile muḥaṣṣalü'l-āmāl olduḳdan ṣoñra:

Ḳıṭʿa:[177a]Güneş kim nūr-ı aʿẓam pertevidür

Dem-ā-dem menzili dervīş evidir

Cihān muḥtāc iken gün pertevine

Varır ʿār eylemez dervīş evine

Neşr:[655]diyü ḳudūm-ı rusūmlarıyla tāc-ı ibtihāc ve külāh-ı ḳadr ve revāc-ı firaḳ-ı farkadine müvāzī ve kemāl-i lutf u kerem ve bende-nüvāzī buyurup teşrīf buyurmalarını ricā itdüm. Ve bu beytin mażmūnı ile temessül ve nazmuñ medlūlu ile murāda tevessül itdüm.

Beyit:

گر بمهمانی قدم در کلبهٔ ما می نهی لطف بی فرمانی و سر چشم ما پامی[656],[657]

Neşir: didümve ümmīd itdüm ki iftiḳār ile iftiḫār-ı ser-nāme-i kār ve dervişlere meyl ü iʿtibār dibāce-i defter-i evżāʿ ü eṭvārları olan şāh ü gedā dest-ı ferişte ser şitene tażarruʿ u zārī olup ne ḳadar zaḥmet ise ḥaẓır tenāviline tenezzül buyururlar.

Beyt:

---

[654] Fakirin çabası ise göz yaşlarıdır.

[655] neşr F: -H.

[656] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[657] Eğer misafir olarak ayağını evimizin eşiğine bassan
Lütf edersiniz ayağımız gözümüz üzerinedir

چون آفتاب و ماه قدم بر فلک زنیم[658],[659] گریا خیال وصل تو نان بر نمک زنیم

Neṣr:[660] semʿ-i şerīflerine eyitdüm ki aṣḥābdan çoḳ kimesne daʿvet buyurulmayup ṣoñra iftiżāʿ lāzım olmaya Ḥażret refīʿ-i ṣadā vü ḥüsn-i edā ile cümle aṣḥāb-ı kirami daʿvet ve nidā buyurup Ey maʿşer-i mahācirīn ü enṣārini āgāh ü ḫaberdār olun ki bir birāderüñüz Cābir sizüñ içün bir miḳdār ṭaʿām-ı pāk ve bisyār-ı tehiyye ü iḥẕār itmiş, gelüñ daʿvetine icābet idelüm ol cānibe gidelüm diyü buyurdılar ve baña buyurdılar ki [177b]var Ehl-i Beyt'e ḫaber eyle biz varmadan ṭencere-i nārdan refʿ i itmesünler ve etmek daḫı pişürmesünler diyü buyurdılar ben ḥayret ü ıżṭırāb ile ḫāne cānibine şitāb idüp ehl-i beytime mācerāyı ʿalā mācera ḥikāyet itdüm. Ehl-i beytüm beni tesliyet ve dil-i zārımı ġubār-ı āzārdan taḫliyet ve āyīne-i ḳalbimi jenḳ-i kederden tacliyet idüp Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem Ḥażretleri ḳıllet-i ṭaʿāmdan ḫabīr olduḳdan ṣoñra bu ḳadar cemʿi-i keṯīri daʿvet buyıracaḳ żiyāfet içün ġam yeme ve ʿāḳıbet-i kār nice olur dime ki Bi-iznillāhi ṣubḥanehū ve teʿālā ṣonu ḫayırdur didi. **Baʿde** saʿādet u iḳbāl ile teşrīf buyurup cemm-i ġafīr ve cemʿi keṯīr çoḳ çoḳ gelsüñler diyü buyurdılar. Andan ṣoñra ḫubz içün taḥmīr olunan ḫamīri ṭaleb itdiler ve ser çeşme-i nūr ve menbaʿ-ı berekāt-ı nā-maḥsūr olan dehān-ı meymenet-ʿunvānlarunı açtılar ve luʿāb-ı mubārekinden bir pāre ḫamīre ṣaçdılar ve Cenāb-ı İlāhīden bereket ṭalep buyurup min baʿde ḫubās-ı ṭabḫa āġāz itsün diyü buyurdılar andan ṣoñra teveccüh-ı hümāyunları ile ʿāli-ḳadr olan ḳıdırdan laḥmi ve tennūr-ı pür-nūrdan nānī iḥżār idürüp ismi Allāh ile ekle şurūʿ itdiler ol cemʿi keṯīr şebʿān u sīr olduġından ġayrı ṭaʿām artup ḳaldı.

---

[658] Güneş ve ay feleğe ayak bastığında ekmeği tuza banarak
Sana ulaşma hasretinden ağladı

[659] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[660] neṯr F: -H.

Ve[661] **yine** Bişr bin Saʿd'ıñ duḫteri rivāyet ider ki, vālidem Revāḥa elüme bir ḳaç dane ḫurmā virüp var babañ Bişr'e vir ve [178a]birāderüñ ʿAbdu'llāh'a ilet ekl itsünler didi. Ben daḫı ol cānibe gider iken yolda gördüm Ḥażret-i risālet-rütbet ṣalla'llāhu teʿālā[662]ʿ aleyhi ve sellem bir cāy-ı saʿādet-meymenet-maḥsusunda culūs buyurmuşlar elüñde ne var kızcaġızum diyü buyurdılar, bir ḳaç dane ḫurmā var sulṭānum diyü mübārekin ellerine teslīm itdüm. Bir cāmenüñ üzerine ḳodılar bir kimesneye emr itdiler var ḥafr-ı ḫendeḳ iden Müselmānı daʿvet eyle ki ḫurmā yemege gelsünler diyü buyurdılar. Üç bin miḳtārı kimesne idiler ve murād edindükleri ḳadar ekl itdiler henüz cāmeden ḫurmā çoḳluġundan dökülür idi.

Ve yine mervīdür ki[663] Leyle-i Uḥrā'da Ḥażret-i risālet-me´āb Ḥuẕeyfe ʿasker cānibinden ḫaber almaġıla irsāl buyurup dest-i mübāreklerini Ḥuẕeyfe'nüñ sīnesine ve iki ketfine vażʿ idüp **اللهم احفظ من بين يديه ومن خلفه وعن يمينه وعن شماله**[664] diyü duʿā buyurdılar Ḥuẕeyfe ider ol senede ol ḳadar-ı şitāda şiddet ü sermāda müddet var idi ki taʿbīr olunmaz. Ḥāl bu minvāl üzre iken duʿā-i ḫayr ve nefs-i nefis cālibü'l-ḫayrları bir kātında ẕihāb ve iyāb idünce havā bāni germāye gibi germ ve mevsim-i ṣayf gibi nerm görünüp tā menzilime gelmeden serd-i eyyāmı müşāhede itmedüm didi.

Ve yine mervīdür ki çünki Ḥuẕeyfe Aḫzāb cānibine peyām-āverlige irsāl buyurdılar Ḥażret-i Cenāb-ı Ḳāḍiyü'l-ḥācatamünācata āġāz ve cebin-i ḥanīn u[178b] su´āl ve cebhe-i tażarruʿ vü ibtihāl-i mālide-i secde-gāh-ı niyāz ve Ḥażret'i ḳār-sāz-ı bende-nüvāz idüp:[665] **اللهم يا صريح المكروبين ويا مجيب دعوة المضطرين اكشف همي وكرمني فقد ترى**

---

[661] ve H: -F.

[662] Teʿālā H: -F.

[663] mervīdür ki F: -H.

[664] Allahım onu önünden arkasından sağından ve solundan koru

[665] Ey dertlilerin sıkıntısını gideren zorda olanların duasını kabul eden Allahım benim gamımı gider vebena iyilikte bulun zirā sen benim ve benimle beraber olanların halini görüyorsun.

حالي ومن معي diyü taẕarruʿ ü zārī meslekine cārī oldılar. Nāgāh peyk-i celīl Ḥażret-i Cebrā'īl gelüp ol cenāb-ı ḫaṭīre tebşīr idüp didi ki ḫizāne-i ʿāmīre-i ḳudret Ḥażret-i melīk-i mennān ve kān-ı cevāhiri bī-pāyān maʿnā-yı raʿnā-yı āyet-i saʿādet-ġāyet **ما شاء الله كان**[666]ibdāʿ olun bedā-yıʿ-ı ṣenā-yıʿ ḳudret-i ġarāyib-i raġāyıb-ı ḥikmetden saña bu hediye-yi seniyye ve ʿaṭiyye-i behiyye ile geldüm ki Allāh Teʿālā Ḥażret'i saña nuṣret içün semā-i dünyādan aʿdā-i bed-nihād ʿaskerini ber-bād itmek içün bir bād irsāl itdi. Bir bād daḫı semā-i rābiʿadan imṭār-ı emṭār-ı aḥcār içün iʿdād olundı. ʿAnḳarib bārān yirine aḥcār yaġsa gerekdür. Ve aʿdānuñ dūd-ı āh-ı siyāhı savb-ı semāya aġsa gerekdür diyü tehniye ü mübārek-bād-ı esbābını tehiyye ve iʿdād idicek Ḥażret daḫı taẕarruʿ ve duʿāsı maḳbūl ve mesūli üzre ġıṭā-ı ʿiṭā mes´ūl olduġında naṣib ü meṣerret ve şādiden vāṣıl-ı niṣāb ve feraḥ u neşāṭ ve surūr-ı inbisāṭdan behre-yāb olup duʿā-i mustāṭabī müstecāb u ḥāl-ı aʿdāsını cenk u ḫarāb-ı virān u ḫarāb olduġına şükr-i bī-ḥisāb itdi. Ḥuẕeyfe ider ben ki ʿasker-i aʿdāya **[179a]**aḫẕ-ı peyām içün varmış idüm. Añı gördüm ki elem-i bād-ı serd ü hevā-i ıżṭırāb-ı bālāyı averd ile bir dertleri vardur ki taʿbīr olınmaz. **نصرت بالصبا وأهلكت بالدبور**[667]fehvāsınca şiddet-i rūzigār ile āteşleri munṭefī ve ṣabr u ḳarārları muntefī olmuş biri birine nidā idüp ṣoġuḳdan helāk olduḳ diyü nice idiceklerini bimezler idi. Ol eṣnāda bir bād-ı saḫt daḫı vezān oldı ki evvelki oña nisbet bād-ı ṣabā gibi dil-ārā ve nesīm-i seḥer gibi rūḥ-perver ve rūh-efzā-ı rīḥ-i ṣāniye baʿżı aḥcār-ı kibār imṭār ider ki, çünki ol ḳavm-ı musteḥḥaḳü'l-levmüñ başına ṭoḳunur ḫaḳlarında **فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ**[668]āyet-i kerīmesi oḳunur gördiler ki cunūd-ı melā´ike bunları ṭaşladılar. Siperler ile mudāfaʿaya başladılar ve āteş-i nedāmet

[666] Allah ne isterse o olur

[667] Saba rüzgarı ile desteklendim batı rüzgarı ile helak edildim

[668] "Böylece zulmeden o toplumun kökü kesildi. Hamd, ālemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." Enam, 6/45.

ile ḳalup ve aḥşārlarını yaḳup ḥāşladılar. Müşāhede itdiler ki nuzūl-ı bārān senghā-i girān ile deryā-yı belā ṭaşdı. Ve cūy-ı miḥnet ve aşup başdan aşdı.

Beyt: Gördi ʿasker ki dehr bunı oḳur

Ḳanḳı ṭaş ḳatı ise başını ur

Neşr:[669]nevāzil-i āsmānī ve belā-yi nāgihānī fark-i firāk-ı kefere liyāma māṭir ve bārān-ı seng-i girān ser saḳar-ı maḳārlarunı müteḳāṭir olup tünd-i bād-i şimāl ile perişān olmuş tude-i ḫāşāk gibi kemāl-i hezīmet ile firāra ġazīmet idüp idüp ẕüll-i şiġar ve ḫīz u inkisār ile **[179b]**yıḳılup gitdiler. Riyāḥ-ı rūy-ı fezā-yı nuṣret ve şimāl meserret-şumūl fırṣat-ı naṣıb ferīḳ-ı saʿādet-refīḳ-i mucāhidin ve debūr-ı edbār ve nekbā-i nikbet ḥişşe-i pür-ġuşşe-i fırḳa-i muʿānidin olup anlar ḥaḳḳında bu āyet-i kerīme nüzül itdi. **اذْكُرُوا**[670] **نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا**

Ve yine mervīdür ki çünki Ḳureyş ānifen beyān olınduġı üzre ve ateş-firār-ı iḫtiyār idüp ḫayāl-ı viṣāl-i yār ve taṣavvur-ı ṣoḥbet-i ṣadıḳ ġam-kisār ile ʿāşıḳ-ı şurīde ḫālık-ı semāye-i şekībi tārūmār olduġı gibi ʿasākir-i İslām önünce müteferriḳ oldılar Ḥażret-i lāzımü'l-ʿizāz dehān-ı icāzı bāz buyurup min baʿd Ḳureyş sizüñ üzerinüze gelüp cenk u cidā ile iḳdām itmezler siz anlar üzerine varup ġazā idersüz diyü buyurdılar. Fi'l-vāḳaʿ ol günden ṣoñra ḳaṭʿā ehl-i İslām üzerine gelmediler. Belki Ehl-i İslām'dan anlaruñ üzerine varup Mekke-i Mükerreme'ye feṭḥ olundı.

Ve yine mervīdür ki çünki ʿasker-i hezīmet-eşer eyne'l-mefer maḳāmına sefer idüp ʿinān-ı iḫtiyār destlerinden gitdi ve tīr-i iḳtidār şeṣṣadlarından bitdi. Rūy-ı ʿazīmeti

[669] neşr H: -F.

[670] "Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani (düşman) orduları üzerinize gelmişti de biz onların üzerine bir rüzgar ve göremediğimiz ordular göndermiştik." Azhab, 33/9.

puşt-ı hezīmete dönderdiler.من نجى برأسه فقد ربح[671]fehvāsınca cānımız ile ḫalāṣ olmaḳ var diyü nikbet-ḫānelerine müjdeci daḫı[672]gönderdiler ve ḳaçdılar ve āb-ı rūy-ı ʿırż u nāmūslarını yire ṣaçdılar [180a]Ebū Süfyān ġāyẕ ü ġażabından cāna yetdi. Ve ġayret ü ḫayret ile öldü gitdi. Ḍıyḳ-ı zerʿ ile ṣerʿ olmaḳ maḳāmına vardı. Maraż-i işrāk añı ihlākda kifāyet ider iken serīr-i hezīmet-zahmetine ḳārdi. Firār ü rucūʿdan ṣoñra ʿaṭş u cūʿ ve terk-i hücūʿ ile ḥālī ḫ̆arāb oldı. Bir gün Ḳureyş'den bir gürūh-i mekrūha ḫıṭāb-ı ʿitāb-amīz ve kelām-ı ḥasret-engīz ile eyitdi: İçünüzde biri ger mekr ü firibi miyān-ı cāna bend ve niṭāḳ-ı ḥamiyyet ve ġayret-i muḥkem-peyvend ve Lāt-ı ʿUẕẓa'ya sov-gend idüp varup dīde-i bānı vaḳt-i fırṣatla Muḥammed'den intikāmımuzı alur ve nāmı ṣaḥīfe-i ʿālemde yādigār ḳalur kimesne yoḳdur istimāʿ iderüm ki bī-yār ü yāver tek ü tenhā manend-i şems-ḫāver bāmdan şāma ve seḥerden aḫşāma dek geşt u güẕār idüp iḳāmet-i merāsim-i nübüvvete kāfil ve mutarraṣıd-ı aḥvāl her ʿālī vü sāfil olmaġıla kendi muḥāfaẓası emrinde ġāfil nice mehālike uġrarmış intihāz-ı fırṣat ve beẕl-i saʿī ü himmet oluna nūʿarūs makām-ı muʿānaḳasına dest-i res ve taḥṣīl-i naḳd murād-ı multemis āsān idi didi. Nāgāh ḳalbī iẕʿān ve ḳabul-i ḥilyesini ḳabūlden abī bir ʿArabī ḫāne-i Ebū Süfyān'a varup eyitdi: "Yā Ebū Süfyān ben nefsimi senüñ yolunda ḳurbān itmekden ḳaçmam Muḥammed'i tek ü tenhā bulayım ve īṣāl-i mazzarata ḳadīr olayım maḳdūrumu ṣarf iderüm sen bu baña [180b]ḫuṣūṣda iʿnāyet ü imdād eyle bu kāruñ ʿuhdesinden ḫurūca himmet iderüm." Zira Medīne-i Münevvere yollarını ḫūb bilirum ve bir ḫançer-i şerīr āteş-rīzim vardür. Me´mūldür ki varup yolundan bir ḫıdmet itmek müyesser ola didi. Ebū Süfyān'ıñ tehiyye ve iʿdadı ile imdād-ı[673] cānuñdan oyuvirdi ṣafāsından rāḥile

[671] Kim başını kurtarsa o kar etmiştir.
[672] daḫı H: -F.
[673]imdād-ı H: -F.

ü zād-ı tehiyye ve iʿdādı ile imdād ve baʿżı mālzemeyi tedārik etmekde saʿi ve ictiḥāt idüp ikisi biri biri ile bu vech üzre ḳavl u ḳarār itdiler ki hiç birisi bu sır-ı nuḫūfteyi işāʿat ve bu ḫaber-i lazımü'l-ketmiñ iẓhārıyla iḫtiyār-ı beşāʿat itmeye ʿArab Mekke'den çıḳup altıncı günde Medīne-i Münevvere'ye geldi ve her kimesneden ki Ḥażret ḳanda olduġunı pür-seşt itdi. Benī ʿAbdü'l-Eşhel'e buyurdılar didiler ki ol ḫar-ı ḥarūn-tīre-i derūn esb-i nuḥūst kesbini bir yire rabṭ idüp piyāde ü ḥāfī ol ṭarafa gitdi. Ḥażret ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem aḥṣāb-ı kirāmdan bir çoḳla kemāl-i şevḳle oturup kelimāt-ı dürer-bārları ile ismāʿ-i sāmiʿni teşnīf-i neṣāyıḥ-ı ṣāliha ile aẕān-ı ḥażırını teşrīf ider iken nāgāh ol İblīs-i pür-telbīs ve zūr-ı dūrdan manẓūr oldı. Buyurdılar ki bu şeyḫ-i ẓāhir bir merd-i ġādırdur ammā Rabbi ḳādir añı murādına yitürmez ve naḳd-ı murādını elüne götürmez çünki meclis-i dil-firiblerine ḳarīb oldı. ʿAbdü'l-muṭṭalib oġlı ḳandadur? Diyü ṣordı Ḥażret ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem daḫı işte ʿAbdü'l-muṭṭalib oġlı benüm [181a]diyü buyurdı. Ve maṭlabı olan maṭlabı olduġunı aña ṭuyurdı. İstedüm ki yaḳın vara mesāmiʿ-i kerīmelerine maḫfī ḫaberi var, şeklen gösterdi Üseyyid bin Ḫuḍayr raḍıya'llāhu ʿanh ol vücūd-ı pür-nūrdan dūr ol ey melʿūn diyü elünü ḳuşaġına urdı gördi ki bir ḫānçer-i nāb-ı ḳatre-i sīm-āb gibi miyān-ı bendinde mevcūt nihāyetde zehr-ālūd feryād idüp hāy sulṭānım bu ġādir ancaḳ diyicek ḥerif ayaġına düşdi ve benüm ḫūnımı bağışıla kendü keremine lāyıḳ olanuñı işle.

Beyt:

از بزرگان عفو بود است از فرودستان گنه[675] زابتداء دور ادم تا بعهد پادشاه[674]

[674] Adem devrinden ta padişah devrine kadar Alçakların günahları böylece afolunmuştur.

[675] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

Diyü tażarruʿ itdi. Buyurdılar ki ṭoġrı söyle ki ḫalāṣ u menāṣ bulasun.

Beyt:

بهر جا که رو آورد راستی فروغ دروغ آورد کاستی[676],[677]

Diger

راستی موجب رضای خدا است کس ندیدم که گم شد از راه راست[678],[679]

Neşr:[680]Eger durūġ-ı bī-furūġ iḫtiyār idersün Ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażret'i sırr-ı mektūmunu baña maʿlūm ider seyl-i belā yolunı alur yüzüñ ḳarası yanına ḳalur mālik-i melīk-i ecel senüñ esbāb-ı ʿayşıñı tārāç ve seni dārü'l-mülk ʿademe iḫrāc ider hemān ḳabża-i iḫtiyār-ı destinde iken vākıʿ ḥālī baña iʿlām eyle didi. ʿArab emān ṭaleb idüp tafṣīl-ı ḥālī beyān ider Ḥażret daḫı añı Üseyyid'de teslīm buyururlar. Yevm-i āḫārda yine maḥżar-ı saʿādet-medārlarına getürüp **[181b]**buyurdılar ki saña emān virdüm ḳanda istersen gidesin ammā cümleden rāciḥ budur ki Allāh Teʿālā Ḥażretine īmān getürüp benüm risāletimi taṣdīḳ ve necāt u ḫālās-ı emrini taḥḳīḳ idesün ʿArab **طوعا لا روعا**[681]īmāna gelüp eyitdi: Va'llāhi va'llāhi saña īmānı ḫavfımdan getürmedüm belki seni gördügümde bī-hūş oldum ve seni āḥvālime muṭṭaliʿ buldum. Bildüm ki sırrımı saña Allāh Teʿālā Ḥażret'ünden ġayrı kimesne dimedi, anuñ için īmāna geldüm.

Ve yine mervīdür ki[682] sāl-i mubārek-fāl Hicret'in sekizinci seneden Resūl ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem cemīʿi aṣḥāb ile emr-i celīlü'l-ḳadr-ı İlāhī ile itimār

---

[676] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[677] Doğruluk nereye yönelse
Yalancının doğruluğu orada biter

[678] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[679] Doğruluk Allah'ın rızasını gerektirir
Şimdiye kadar doğrulukta kaybolanı görmedim

[680] neşr H: -F.

[681] İsteyerek

[682] ve yine mervīdür ki F: ve yine rivāyet olınur ki H.

Mekke-i Mükerreme'de iʿtimār itmek içün ol ṣavba sürdüler ol şāh-ı ʿālī-cāh Ḥudeybiye nām çāhıñ ḳurbunda nüzūl buyurduḳlarında ḳıllet-i[683] āb ile mevāşī ü devāb ve ḥālī ḫarab aṣḥāb u aḥbāb dāḫı mubtelā-i elem-i bī-ḥisāb olup ṣaḥrālara āb yirine serāb ve ābārda mā yirine türāb ve ʿuyūnda mā olmamaġıla ʿuyundan mā aḳmaġa başladı. Ve merāret-i ḥarāret-i temmūz-i ʿālem-sūz ḳulūbu yaḳup ḥāşladı. Āteş-i ʿaṭeş-derūnlarında iltihāb ve deryā-yı ḥayret temevvüc ü ıżṭırāb itdi. İḫtimāl vücūd-ı ābdan ser rişte-i ümmīd ve emelleri munḳaṭiʿ ve vuṣūl-i mādan bi'vechi mā meded-i tedārik ü telāfī mümteniʿ oldı. Bīr-i Ḥudeybiye'de ise mā-i ḳalīl var idi. Ḳaʿr-ı çāhda olan āb istisḳā ü intihāb ile istiṣāl ü istiʿāb olundı. Mādan eṣer ḳālmadı. Aḫirü'l-emir ṣūret-i ḥālī ḫāk-pāy-ı [182a]şerīflerine ʿarż u īṣāl olundı. Ḥażret daḫı tīrkeşlerinden bir tīr iḫrāç idüp bunı ḳuyunıñ dibine batırıñ deyü buyurdılar. Rāvī eyidür: Emr-i celīlü'l-ḳadrlarına imtiṣāl itdükden ṣoñra bin dört yüz kimesne ve bu ḳadar devvāb u mevāşī ki āteş-i ʿaṭeşle mütelāşi olmışdı. Cümlesi ol biʹrden sīr-āb olup niʿam-ı İlāhiyyeye şükr itdiler **Ṣaḥīḥ-i Buḫārī'de** Berāʹ bin ʿĀzib rivāyetinde meẕkūrdur ki Ḥudeybiye'den yeʹs-i ḳıllet-i ābdan ki ʿarż-ı ıżṭırāb itdiler ol ṣāḫibü'l-ʿizz ve'l-cāh kenār-ı çāha gelüp bir delv ṣu ile āb-dest alıp ve mażmaża buyurup ol āb-ı bereket-meʹābī çāha ilḳā buyurup bir laḥẓada mā bīrden āb-ı mertebede ṭūġān itdüki cümle aṣḥāb rıḍıya'llāhu ʿanhm sīr-āb oldılar.

Ve yine Cābir bin ʿAbdu'llāh'dan raḍıya'llāhu teʿālā[684]ʿanhdan mervīdür ki yevm-i Ḥudeybiye'de cümle aṣḥāb-ı rıḍıya'llāhu teʿālā[685] ʿanhum ḳıllet-i āb ile teşne ü

[683] ḳıllet F: -H.
[684] Teʿālā H: -F.
[685] Teʿālā H: -F.

ıżṭırāb ü ʿatş ḳalblerine mānend-i deşne olmışdı.[686] Ḥażret'üñ şu ḳoyıcaḳ bir ẓarfları var idi ki, lisān-ı ʿArabī'da ona rükve dirler idi. Andan teveżżuʿ buyurdılar, cümle ḫalḳ hużūr-ı ʿāliyelerine gelüp ṭurdılar. Ḥażret bunlara baḳup size ne ḥadīṯ oldı ki ictimāʿ itdigüñüz diyü buyurdılar. Bunlar daḫı ḳıllet-i mādan şikāyet idüp ne içmege ve ne ābdest almaġa ḳaṭʿān şuyumuz yoḳdur Yā Resūlu'llāh diyü ʿarż-ı ḥāl itdiler Ḥażret daḫı rükveye dest-i mubāreklerüni [182b]vażʿ buyurup benān-ı saʿādet-ʿunvān-ı risālet beyānınun miyānunda **وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا**[687] āyet-i saʿādet-ġāyetinüñ mażmūn-ı saʿādet-meşḥunu aşikār olup ḫilāl-i eṣābiʿ-i şeref-i ḫilāl ve eṣnā-i enguşt-i ḫuceste-i ḥāllerınden ol ḳadar āb bī-ḥisāb cārī ve mā-i ʿaẕb-ı fürāt tefeccür itmek ile ḫalḳa ṣafā ü sürūr-ı ṭārī oldı ki taʿbīr olunmaz cümle ʿasker ü ḫudām ve ḥevāşi ü devvāb ü mevāşi sīr-āb oldılar. Maʿẕalike deryādan ḳaṭre ḳadar noḳṣān gelmedi Cābir Ḥażretünden raḍıya'llāhu ʿanhum sū´āl itdiler ki ḫalḳ ne miḳdār idiler dimiş ki iki yüz bin olsalar kifāyet ide ridi. Ammā bin ṭoḳuz yüz kimesne idi dimişler.

Ve yine mervīdür ki aṣḥābdan biri buyurmuşlar ki çünki Ḥażret ile Ḥudeybiye'ye ḳarīb olduḳ istimāʿ olundı ki Ḳureyş kendülerinden muḳaddem bir miḳdār kimesne irsāl itmişler Resūl ṣalla'llāhu Teʿālā[688]ʿ aleyhi ve sellem buyurdılar ki: "Kim ola ki Ḥudeybiye'ye irişe rāvī eyidür: Ben varayım Yā Resūla'llāh didüm gitdüm. Muḳaddemen ol ṭarīḳden mirāren āmed şod itmiştim. Ṣaʿb u sehl-i bisyār keṣirü'l-ṣuʿūd ve'l-inḫirār bir rāh-ı pür-elem-i nā-hem-vār idi. Bu defʿa gördüm ki Ḥażretüñ teveccüh-i şerīfleri eṣer-i ẓuhūr idüp hem-vār olmuş." didi.

---

[686] olmışdı F: olmış idi H.
[687] "İçinde nehirler akıtan." Neml, 27/61.
[688] Teʿālā H: -F.

Ve yine mervīdür ki yevm-i Ḥudeybiye'de ʿasker cenk u peykārdan[689] bi'l-kulliye vażıʿ evzār idüp meṣāliḥ-i müṣāliḥa mefāsid-i mücādeleden evlā ʿad ve bāb-ı muṣāraʿa vü muḳāraʿayı [183a]sedd idüp Resūl-i Ekrem Ḥażret ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem ile miyān-ı Ḳureyş'de muṣālaha vuḳūʿ bulmuş idi. Bu ḫuṣūṣda ṣulḥ-nāme miskīn-ḫitāma taḥrīrüni Ḥażret-i ʿAlī'ye sipāriş buyurdılar. Ṭarafeynden eşrāf cemʿ olup Ḥażret-i ʿAlī Kerrema'llāhu vechehu daḫı ellerine bir ṣaḥīfe-yi laṭīfe alup **بسم الله الرحمن الرحيم** kelime-i şerīfesini taḳdīm buyurdılar andan ṣoñra **محمد رسول الله** lafẓını yazdılar Süheyl bin ʿAmr ol zamānda henüz saʿādet-i īmānla istisʿād itmemişdi. **بسم الله الرحمن الرحيم** kelime-i celīlesini göricek ben raḥman ne olduġın bilmem bizüm resm-i meʾlūf ve semt-i maʿrūfumuz üzre **باسمك اللهم**[690] yaz ve **ومحمد رسول الله** yirine **محمد بن عبد الله** diyü tahrīr eyle ki eger biz anuñ risāletine muʿtearrif olsaḳ anuñla muḳābele vü muḳatele meslekine intihāc ve muṣālahaya iḥtiyāç olmazdı didi. Bu bābda çoḳ ḳāl u ḳiyl ve nizāʿ ü cidāl musāvere ü muḥāvere ve muḳāvele ü munāẓara vaḳiʿ olup bi'l-aḫire meḥāsin-i aḫlāḳ ile şöhre-i āfāḳ olan Resūl-i Kerīmü'l-ʿırāḳ ẓāhirü'l-istiḥḳāḳ taḥḳīḳ-i muṣālaḥa içün taḥrīr olunıcaḳ maḳāl-i bāʿiṣ-i nizāʿ ve cidāl olmaġıla münāsip görmeyüp Ḥażret-i ʿAlī'ye yazduġuñ elfāẓı maḥv idüp Süheyl'ün murādı üzre taḥrīr eyle diyü buyurdılar Ḥażret-i ʿAlī ol elfāẓ-ı mübārekeyi maḥva iḳdām itmeyüp Ḥażret'üñ mubārek ellerüne virdi kendi eyādī-i [183b]şerīfeleri ile maḥv buyurup: "Ey ʿAlī bunuñ gibi bir ḫuṣūṣ biʿayni saña vāḳiʿ olsa gerekdür." Buyurdılar hem fi'l-vāḳiʿ ṣoñra Ḥarb-ı Sıffin'de Ḥażret-i ʿAlī ile Muʿāviye miyānuñda müsalāḥa vukuʿ bulduḳda ḳitāb-ı ṣulḥda ḳātip bu ḳitāb-ı Emirü'l-müʿmīnüñ ʿAlī'nün ṣulḥı ḳitābıdür diyü yazduḳda Muʿāviye bu uslūba rāẓı olmayup eger ben anuñ Emīrü'l-müʿmīnüñ olduġını bilsem anuñıla cidāl itmez

[689] peykārdan F: peykār H.
[690] Allahım ismiyle

idüm. ʿAlī bin Ebī Ṭālib'üñ yazılsun didi. Ḥażret-i ʿAlī Kerrema'llāhu veche Ḥudeybiye ġazvesinde Ḥażret-i risālet-rütbetüñṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem kelām-ı muʿciz peyāmını tezekkür idüp ṣadaḳa Resūlu'llāh diyü buyurdı.

Ve yine mervīdür ki Ḥudeybiye'de ol reʾs-i reʾis-ı aṣḥāb-ı risālet ve ʿayn-ı aʿyān erbāb-ı feṣāḥāt ü besālet Ḥażret'i ser-i saʿādet-başlarını tırāş idüp şaʿr-i saʿādet-şiʿārlarını bir dırāḫt-ı sebzüñ ẕeyline defn buyurdılar Aṣḥāb-ı Kirām ol mūy-ı meymenet-cūy içün izdiḥām idüp her biri birer miḳdār aḫẕ itdiler ol şaʿr-ı saʿādet-şiʿārı ḥamāʾil gibi başlarında getürdiler. Ümmü ʿAmmār eyidür: Ben ol saʿādete vāṣıl olanlardan idüm. Ol mūy-ı mubārekden bir ḳaç elüme girmiş idi. Āb içre ilḳā idüp ol ābdān aṣḥāb-ı iḫtiyāç-ı müdāvat ü ʿilāç içün alırlar idi. ol Mubārek ṣaça mulāḳī olan ābdan ki bir merīż kendü **[184a]**üzerine ṣaça bi-iẕni'llāhi Teʿālā şifā-i ʿācil ve berʾ-i kāmil bulur idi.

Ve yine mervīdür ki Ḥudeybiye'de yigirmi günden ziyādece yā eksicek ki ṭurdılar baʿde Medīne-i Münevvere'ye murācaʿat buyurdılar. Eṣnā-i rāhda ḳıllet-i zād u zevādeden şikāyet itdiler. Yā Resüla'llāh ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem[691] bu kelāmı Emīrü'l-müʿminīn ʿÖmer ḥażretlerine irişdi. Ḥużūr-ı Ḥażret'e gelüp buyurdılar ki Yā Resūla'llāh ʿasker miyānuñda olan devāb iḫtiyāç-ı ʿalef u āb ile bī-ṭāḳat u tāb olmuşlardı. Herkes elinde ḳalan zaḫīreyi bir mevżıʿa cemʿ idüp Cenab-ı risalet-meʾāb ve saʿādet-eyābları Rabbü'l-ʿālemīn Ḥażret'ünden ricā idüp maẓhar ola geldügüñüz ʿavāṭif u elṭāfa maẓhar u manẓar olageldügünüz ʿayn-ı aʿṭāfa manẓar olayüz didi. Ḥażret daḫı kelām-ı ʿÖmer'i ḳabul buyurup emr itdiler ki herkes ẕāt-ı yedini ol mevżıʿa götürdi. Bir naṭʿ basṭ idüp anda vaẕʿ itdiler. Baʿżınuñ yedinde bir avuç ḫurmā ve

[691] ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem H: -F.

baʿżınuñ yedinde bir avuç sevīḳ ḳalmış Ḥażret-i risālet-rütbet Allāh Teʿālā Ḥażret'ünden bereket ricā itdiler ve herkes viʿāsını getürsün diyü emr itdiler duʿāsı mustecāb u nefs-ı nefisi musteṭab olan Nebiyy-i ʿaẕīmü'ş-şān [184b]Ḥażret'ünüñ ümmīd ü istidʿāsı ve tażarruʿ ü ricāsı bār-gāh-ı aḥadiyyetde ol mertebe-i ḳarīn-i ḳabul ve ḥuṣūle mevṣūl oldı ki aḥmāl ü eṣḳāl içün muʿdd olan cimāl u biġāl yükiñi ṭutup dāḫı ziyāde taḥmīl olunmaḳ iḫtimāl-i muḥāl oldı. Zamān-ı mevsim-i tābistān olup cidden ġaym ü ġamamdan eṣer peydā degül iken Bi-iznillāhi Teʿālā ebr ü bārān peydā olup ʿasker-i bī-ḥisāb sīr-āb oldılar.

Ve yine mervīdür ki Hicretden sene-i sittiñ Ẕi'l-ḥiccesinüñ avāḫirinde ve yine sene-i sebʿiñ Muḥarrem'üñ evvelinde eṭrāf-ı eknāfda olan edyān-ı muḫtelife aṣḥābınuñ şāhlarına ve milel ü niḥel-i ġayr-ı mu´tellife erbābınuñ ṣāḥib-i külāhlarına ḳıyāṣire-i ervām ve ekāsire-i Aʿcāma Çin ḫāḳānlarına ve ʿArab iḳyāline Yemen tebʿāsına ve Hind rāylarına ve Sāsāniñ mulūk-ı bā-iḳbāline irsāl-ı rüsül-i resā'īl vesā'īl ile dīn-i mübīn-i İslām'a daʿveti edā-i merāsim risāletde idʿa ve isticlāb-ı ḫavāṭır ve isticẕāb-ı bevāṭın ü ẓevāhirde evveli mulāḫaẓa ve āyet-i saʿādet-ġāyeti **ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ**[692] miṣāl-i bī-miṣāline imtiṣāl muḳteẓāsını muḥāfaẓa ve itmām-ı merāsim-i işāʿat-ı daʿvet-i dīn-i mubīn-i İslām'ı ḳaṣd-ı mulāḫaẓa buyurup selāṭīn-i aḳtār ve mulūk-ı bilād u emṣāra aḥkām-ı bā-aḥkām ḳadr-ı ḳader ve ḳażā-i meżā taḥrīr olunmaġ içün nessā-cān-ı[185a] ḥarīr taḥrīr-i ḥurūf ve erḳām ve bennāyān-ı sarā-i ġarrā-i basṭ-i kelām ve edā-i merām olan kuttāb-ı kitāb-ı belāġat ü nūvisende-gān-ı eyvān-ı risālete fermān-ı celīlü'ş-şān ḳażā-i cereyān ve ḳader-i tüvān-ı feyeżān bulduḳda siḥr-i āferinān maʿenī-i bediyü'l-beyān ve muʿciz-i nefsān memālik-i faẓl ü ʿirfān-ı nuḳūd-ı

[692] " (Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et." Nahl, 16/125.

pür-sūd belāġāt u berāʿatı silk-i mülk-i zebān-i tāzīye çeküp ve geşt u zār-ı elfāẓ u ʿibārete toḫm-i fikr u iẓʿān aḳup sevād-ı ḥurūf-ı leṭāfet-ẓurūfī ḥicāb-ı müşkīn-niḳāb gibi ārām-baḫş u dil-peẕir u beyāż maʿnā-i raʿnāsı şuāʿ-ı ḫurşīd-i cihān-tāb gibi ẓiyā-baḫş u cihān-gīr mekātib-i leṭāfet-i esālib taḥrīr itdiler ki elfāẓ-ı belāġatü'l-ḥāẓından maʿü'l-ḥayat-ı feṣāḥat-çekīde ve hüsn-ı sebāk ü luṭf insiyāḳı mümeḥed-i ṭaraf-ı daʿvet-i ekīde idi. Her nāme-i nāmı temāme u kitāb sāmī ḫatīme irdükde:

Şiʿr:[693]

إذا ارسلت أرسل ذا وقار حليم النفس حلو الإعتذار[694],[695]

يؤلف بين نيران وماء ويجمع بين سنور وفار

Muḳteẕasınca Risālet ʿĀl-i Resül'e lāyıḳ ü cedīr reʾy ü tedbīrde bī-neẕīr kimesneler taʿyīn buyurdılar. Cümleden ʿAzimü'r-Rūm olan Heraḳl'a taḥrīr olunan risāle ki kātib-i ṣāyıb-ı ḳalem ve muʿciz-i dem ṣaded-i taḥrīrinde luʾlu-ı berāʿat-ı yarāʿat-ı tevʾminden ṣaḥīfe-i laṭīfe-i [185b]nāme-i ʿanberīn şemāme üzre imdād-ı midād-ı müskīn-sevād ile āb-belāġat-i bī-ḥisāb-i isāle ve meydān-ı beyān-ı meʿāni-i hisānda ḥaṣṣān-ı ṭabʿ-ı leṭāfet-i ʿunvānı ṣıfatāt-ı nikāt-ı ṣāfiyāt-ı belāġat icāle itmişdi. Añı īṣāl içün,

فرستاده باید که دانا بود بگفتن دلیر و توانا بود[696],[697]

ازو هر چه پرسند گوید جواب بنوعی که باشد طریق صواب

---

[693] şiʿr F: ʿarabiyye H.

[694] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[695] Gönderdiğinde vakar sahibi, halim ve özür dilemesi tatlı olan birini gönder
Öyle birisi ki, Ateş ile suyu kaynaştıran fare ile kediyi birleştiren

[696] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[697] Elçinin bilgili olması gerekir
Konuşmada cesur ve güçlü olması gerekir

Ondan ne sorulsa cevaplar
Ki bu cevapları endoğru cevaptır

vefḳince Dıḥiye-i kelbī taʿyīn buyurulup mażmūn nāme-i hümāyūn ve medlūl-i kitāb-ı musteṭāb-ı saʿādet-maḳrūn bu vech üzre idi ki, بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Bu kitāb ismiAllāh Teʿālā Ḥażret'ünden ʿabd-ı ḫāliṣü'l-bālī ve Nebiyy-i ṣāḥibü'l-baʿṣ ü irsāli Ḥażret-i[698]Muḥammed'den aẕīm-i Rūm olmaġıla meşhūr u maʿlūm olan Herakl'a selām-ı selāmet-encām ü peyām-ı mustetbü'l-İslām şol kimesnelere ki hidāyet-i ḥaḳḳa tabʿiyyet ve ḥaḳ-ı baḫt u saʿādet-baḫtıla maʿiyyet üzre olanlara olsun baʿde ẕāliḳe taḥḳīḳān ben seni dīn-i İslām'a duḫūl için daʿvet idüp oḳurum ve bu nesīc ü vaḥd ve vacīd-i ʿahd olan kitābuñ tā rubūdunı seni İslām'a getürmek içün [186a]ṭoḳurum İslām'a gel ki selāmetde olasın ve iki ʿālemde murāduñı bulasın ve Ḥaḳḳ Ṣübhāna'llāhu Teʿālā senüñ ecrini iżʿāf ide eger devlet-ı mutābʿat-ı İslām'dan rūgerdān olursan ḳalem-rūgune olup ḥükmüne maḥkūm olan cümle-i āhālī Rūm'uñ cürm ü vebāli ẓülm ve mustetbaʿü'l-nekāli gerdanına mutaʿallıḳ olmaḳ muḥaḳḳaḳdur. Yā ehl-i [699]لْ يَاأَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ Dıḥyetü'l-kelbi Ḥumuṣ'da Heraḳl'a irişüp raḳam-zede-i kilk-i ser-bāz-ı silk-i münşiyān-ı seḥr-i pür-dāz ve nikāşete-i ḫāne-i miskīn ʿamāme-i debirān-ı ʿĪsā iʿcāz olan nāme-i telsīm ü taḳbīlden ṣoñra īṣāl itdükde Heraḳl daḫı taʿẓīm ü terḥīb muḳaddemātını tertīb ve ẕāyıḳa-i fāyıḳa-i dil u cānını ol nāme-i nāminüñ merāʿı-layıḳası birle terṭīb idüp āyet-i taʿẓīm ile tekellüm ve ḳabż u teslīm idüp naẓar itdükde ḳalıb-i lişan-ı muʿciz ü beyān ʿArabī üzre sebk ü ifrāġ olınmuş [186b]bir kitāb-ı musṭetāb lāzımü'l-iclāl olduġına istidlāl idüp ol ʿuḳūd-ı cumān içün tercümān ṭalep itdi.

[698] ḥażret F: -H.

[699] "De ki: "Ey kitap ehli! Bizimle sizin aranızda ortak bir söze gelin: Yalnız Allah'a ibadet edelim. Ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilah edinmesin." Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, deyin ki: "Şahit olun, biz müslümanlarız." Ali İmran, 3/64.

Ṣaḥīḥ-i Buḥārī'de böyle mesṭūrdur ki ol eṣnāda Ebū Süfyān Ḳureyş'den bir cemāʿat ile İlyā nām beldede idi ki ol Beytü'l-muḳaddesdür Heraḳl ḳāṣıd gönderüp anları daʿvet itdi ve sordu ki bu kitābı baña irsāl eyleyen kimesnenüñ aḳrabasından ḳanḳıñüzdür Ebū Süfyān ben cümleden aḳrebüm didi. Heraḳl daḫı sen baña yaḳīn gel ġayrıları ḳafada ṭursunlar didi. Heraḳl baʿde tercümāna der ki bu kitābı gönderün Muḥammed'e ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ḳarābet daʿva iden Ebū Süfyān'a baʿżı su´āllerüm vardı. Her ḳanḳı su´ālin cevābında ki durūġ iḫtiyār ide Yā maʿşer-i Ḳureyş siz añı tekẕīb idün didi. Ebū Süfyān eyitdi: vāḳiʿān ḥāẓır olan cemāʿat beni tekẕīb-i iḫtimāli olmasa benden kiẕb ṣudūrī muḫtemel idi. Ammā ḥużūr-ı melīkde bu maḳūle meşhed-i ʿaẓīmde iḫtimāl-ı ḫilāf-ı ber-ṭarafdur buyursunlar [187a]ne ṣorarlar ise didi Heraḳl daḫı evvel bunu su´āl itdi ki Muḥammed'in ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem nesebī ḳabāyil-i aʿrāb miyānıñda şeref ile maʿrūf olan ensābdan midür yoḫsa degül midür didi. Ebū Süfyān daḫı nesebī ḥasebi ile cümleden āʿlā ve şeref-i neseb-i cihetinden risālete enseb ü evlādür didi teveffuk ü imtiyāzī eẓher u eclādür didi. Baʿde didi ki bu daʿvayı-ı risālet ki bu itmişdür bundan muḳaddem miyānıñuzda bunu kimesne itmiş midür? Ve bu rāha evlād-ı ʿArab'dan hīç āḥād gitmiş midür? Didi Ebū Süfyān didi ki: Olmamışdur baʿde didi ki: Muḥammed'üñ ābā vü ecdādında selāṭīn u mulūk meslekine sulūk itmiş kimesne var midür? Didi ki: Yoḳdur Baʿde didi ki: Derūnundan zülāl-i īmān nābiʿ ve Ḥażret-i Muḥammed'e ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem'e mu´min ü tābiʿ olan ḳavm-ı ḫalḳuñ żaʿīfü'l-ḥāl ve ʿadīmü'l-miẓ´āl olanlardan midür yoḫsa eşrāf u eʿāli mi tābiʿ olurlar. Didi ki żuʿafāsı Baʿde didi ki: Yā Muḥammed'üñ emri rūz be rūz evvelinkinden ziyāde [187b]ve āfītāb-ı ḥālī ve ḫurşīd-i iḳbāli ẓiyāde mi yoḫsa yevmen fe yevmen intiʿkāṣda mi? Didi ki: Ziyāde olmaḳdadur baʿde didi ki: Hīç kes anuñ dīnini begenmemekden

nāşī andan rucūʿ itdi mi? Didi ki: Dönmedi baʿde didi ki: Bu daʿvayı itmekden muḳaddem hīçbir ḫuṣūṣda kiẕbine muṭalli olmış musuñuzdur? Didi ki: Olmamışuzdur emānet ü diyānet-i merāsimini ṣiyānet ile şöhret-i tāmmesi vardur baʿde didi ki: Kimesneye ġadr ider mi didi ki: yoḳ itmez ammā ḥayli zamāndur ki ben yanında degülüm şimdi ḥāli ne minvāl üzredür bilmem didi. Ebū Süfyān eyitmiş: Heraḳl beni bir mertebede mutaʿāḳib ü mütevātir suvāle ṭutdı ki bu ṭarīḳle cevābdan eslem-i ṭarīḳ bulmadum didi. Baʿde su´āl itdi ki hīç anuñıla muḳābele u muḳātele itmiş misindür? Didüm ki: İtdüm didi ki: Muḳābelede ḥālin ne uslūb üzre idi didi ki **الحرب**[700] **سجال**muḳteżāsınca gāh ġalebe bizden gāh andan Baʿde didi ki: Size ne emri der didüm ki:Allāhu Teʿālā Ḥażret'üne tevḥīd ile emr ve āḫarı işrākdan nehy ve ṣalat ü ṣıdḳ-ı ʿifāf ü ṣıla-i raḥm ile vaṣiyyet ider Heraḳl tercümāna didi: Ebū Süfyān'a de ki nesebini su´āl itdüm işrāfına iʿtirāf itdüñüẕ [188a]enbiyānuñ ḥālī budur ki şeref-i neseb üzre olup ensāb-ı ḫesebe ve aṣlāb-ı ġayr-ı nefise aṣḥābı ol emānet-i ʿuẕmāya sezā-ver ve ol bār-ı ʿālī-tebār pür-iʿṭibāra muḥall-i firār olmazlar ṣabiḳān miyānuñıza bir maḳūle daʿva itmiş kimesne olsa bu daḫı aña ittibaʿ idüp taḳlīd-i selef ile iḫtiyār-ı ḫalef itmek muḥtemel idi yoḳdur didüñ ki eger ecdādında mulūk olsa ol semte sulūk itdi dimek mümkin olurdı yoḳdur didüñ sābıḳān kiẕb ile mutehhem olunmuş ise cā´iz idi ki daʿvāyı nübüvveti daḫı durūġ ve pertev-i kelām-ı bī-furūġ ola bir kimesnenüñ ḫalḳıla muʿāmelesi dā´imā ṣıdḳ üzre olup ḫālıḳ ile muʿāmelesi kiẕb olmaḳ olmaz żaʿifānuñ ittibā ider didüm hemişe ʿādet-i İlāhiyye bunuñ üzre cāriyedür ki enbiyā ve mürsele żuʿafā-i ümmet tābiʿ olurlar aṣḥāb-ı kibr ü ḫuyelā nūr-ı hidāyetden dūr u meşʿāl-i reşāddan bī-nūr ola gelmişlerdir yevmen fi yevmen emrine intiẓām ve dīnine revāç-ı

[700] Savaş rekabettir

tām gelmek üzredir didük. Dā´imā ʿādet bā saʿādet-i İlāhī bunuñ üzerine cārī olduġı şevāyib-i iştibāhdan ʿāridir ki her dīn-i mübīn temān olunca izdiyād üzre olur ve didüñ ki hiç kimesne dīnine duḫūl idüp ṣoñra rucūʿ itmemişdür. Bu ʿalāmet-i ṣafā-i bāl ve delil-i ṣıdḳ-ı maḳāldür ve didün ki kimse kimesne ġadr itmez ve Allāh Teʿālā Ḥażretlerine ʿibādet ile emr ider ve işrakdan nehyi ider ve ṣalat u ṣıdḳ u ʿifāf [188b]ve ṣıla-i raḥīme taḫṣīṣ ider. Eger bu didügüñ umūr-ı vāḳıʿ-a muṭābaḳatdan dūr degül ise ḥālā pāy-ı taḫtım olan maḳām anun silk-i taṣarrufunda intiẓām bulacaḳdur ben yaḳīnen maʿlūm idinmiş idüm ki bu nuʿūt ile menʿūt olup ṣıfātından mebḥūṯ olan bir peyġamber mebʿūṯ olsa gerekdür nihāyetü'l-emr iḫtimāl virmez idüm ki Ḳureyş'den ola eger bilsem ki sābıḳ-ı taḳdīr-i İlāhī ve sāyıḳ-ı meşiyyet-i bī-ʿillet-i nā-mütenāhī beni anuñ ḫāk-pāy-ı kimyā-miṯāline īṣāl ide ve anuñ liḳā-i şeref-i iltiḳāsı ile iġtinām ve iftirāż ve evābid-i kelimāt-ı laṭīfesini işṭiyād ü iḫtināż idüp ḫāk-pāy-ı şerīfini tutbā-i dīde ider idüm ve emr itdügi ṭarīḳ-i mustaḳime gider idüm diyüp Ebū Süfyān eyidür: Baʿdeẕālike Dıḥye'nüñ getürdügü nāme-i ʿAbbāsi cāme-i ʿanberin şemāme-i tekrār feth olınup mażmūn-ı dürer-bār ve verā-i iʿtibār ile yine fātiḥa-i fāyiḥasından ḫātime-i misḳ-i ḫitāmesine dek imʿān-i naẓar ve her ẕerre ki her güher-rizi zirinde olan dürrreyi-maʿnāyı mubārek-fāl fehminden ihmāl olınmaḳdan ḥaẕer olunup meclisinde çoḳ ḳāl u ḳiyl u her vech ile basṭ-i maḳāl olunup her kişi ʿinān-ı cevād-ı ḫāṭırını meydān-ı suḫānda icāle ve ġird-i keder ve ḥevācis-i evhāmı imāṭa ü iẓāle ve zelāl-i ṣāf-ı inṣāf-ı luʿlu-ı zebān-ı bediʿü'l-beyān Heraḳl'dan ẓurūf-ı elfāẓa ve ḳulūb-ı ḥurūfıla aṣḥāb-ı meclise īsāle ve baʿżı merātibi fehm-i sāmiʿa iḥāle olunup bir meclisden çıḳduḳ ben kendü ḳabilem [189a]ḳavmine didüm ki şimdiden ṣoñra Muḥammed'ün ṭāliʿi kuşāde ve kevkebi evc-i ʿulādadür. Melīk benī aṣfar olan Hereḳl'uñ anuñ bīmi ile ḳalbi dü-nīm

olup endāmına lerze düşdi. Ve cezmen maʿlūmumuz oldı ki emri yevmen fe yevmen ẓāhir ve murād u merāmına ẓāfir olsa gerekdür didüm. Ve ol cezm rūz be rūz benüm ḳalbimde burūz idüp bi'l-āḫire şeref-i İslām'ıla müşerref oldum didi.

Ve yine mervīdür ki Herakl, Beytü'l-Maḳdis'de bir gice bir ḫᵛāb görüp elem u ıżṭırāb ile hücūʿdan rucūʿ ider bāʿiṣ-ı ıżṭırāb ve sebeb-i pīç u tābīnı ṣorarlar der ki bir rü´yā vāḳiʿ oldı ol ḫᵛābıñ ıżṭırābı ile ḫᵛāb-ı rāhat gözlerime ḥarām ve miḥnet u ālām ile ḳalbim bī-ṣabr u ārām oldı. Baʿżı ʿalāyim ile ḥāyīr ü hayīm ve feleḳ u ıżṭırāb derūnumda dā´im oldı, gördüm ki ḫutne-girler melīki mülküme müstevlī ve baḫt u bī-taḫtıma müstaḳḳirr u mustaʿlī olup ben ırāḳdan baḳārım ve iltihāb-ı nār-ı ıżṭırābıla derūn-ı sīnemi yaḳarım.

Bir rivāyetde böyle vārid oldı ki Heraḳl nücūmda māhir ve ʿilm-i felekiyyātda sāḫir maḳūlesi idi. Ḳavāʿīd-i nucūm taḥḳīḳine hucūm idüp gördi ki bir ṭā´ife-i maḫtūna ittifāḳ u ictimāʿ idüp mülküni kendünden intizāʿitmek iḥtimāli var. Baṭārikasını yanına cemʿ idüp müşāvere itdi. Didiler ki bizüm bildügümüz ṭavāyıfda [189b]maḫtūne olan cunūd zümre-i Yehūd'dur. Anlar ise emrüñe rām ve fermānına mutebāʿat u inḳiyād anlara ġayet merām-ı cümlesi ḥükmüne rāżı ve emr-i celīlü'l-ḳadrıñ anlara nāfiẕ ü mażī diler iseñ ibḳā ve diler isen iḥlāk eyle isterseñ ibkā ve istersen iżḥal eyle ḳavm-i żaʿīf ve maġlūbdur selb-i ḳuvvet ve ḳudretleri meslūbdur emr eyle cümlesini ḳılıçdan geçürelüm ve ʿammesine şarāb-ı merk içürelüm tā ki ḥużūr-ı istirḥām idüp eyyām-ı şuhūr ve eʿvām-ı duhūruñ ṣafā ile murūr ide ve ḳalbinde olan keder vara gide didi. **Bu eṣnāda** Ḥeraḳl cānibinden Baṣra'da ḥākim olan kimesneden bir kimesne ile bir ʿArab geldi bu vech üzre ḫaber götürdiler ki diyār-ı ʿArab'da bir kimesne ẓuhūr idüp daʿvayı risālet ile ḳulūb-ı enāma zülāl-ı hidāyet ve reşād-i isālet itdükde ḫalḳı iki ḳısma munḳasım ve

mādde-i vifāḳ ve ʿırḳ-ı ictimāʿ ü ittifāḳ munḳeṭiʿ ü munhesim olup baʿżınuñ derūnundan zülāl-i muvāfaḳat ve itbāʿ-ı tābiʿ olmaġıla anuñ dīn-i metīn ve şerʿ-i mubīnine tābiʿ ve baʿẕ-ı āḫār tekẕib-i muḳaddimatını tertib idüp **وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ**[701] maʿnāsı ẓuhūr itmiş mā-beynlerinde ʿaẓīm-i muḳābele ü muḳātele vāḳiʿ olup çenk-i cenk-i giribān ḥayāta muteʿallıḳ ve ol mevżuʿ ñ [190a]ḫalḳına perişānı mutetṭeriḳ olup şimşīr-i ḫilāf-ı ġılāfdan çıḳmış ve ṣāʿiḳa-i ecel nice ṭūl-i emel-i bünyānunı yıḳmış ṣubḥ ü şām ḳurāb-ı riḳāb-ı enāmda niyām ve murġ-ı ācāl ḥāme-i ricālde Bi-izni'llāhi ẕü'l-celāl ḳıyām ider olmuş. Muşrikīnüñ ḳāmet-i iḳāmeti bükülmiş ve giribān-ı ḥayātı sökülmiş Heraḳl emr itdi ki olʿArab'ı ḫalvete alınup ʿuẓvūna naẓar ideler maḥtūn ise kendüni iʿlām ideler. Vardılar naẓar itdiler gördiler ki maḥtūn iʿlām itdiler istifsār itdüki ʿArab ṭā´ifesinde ḥāl ne minvāl üzredür. ʿArab eyitdi: Cümlesi sünnet-i celīl üzre pāk u ārī ve ol emr-i mesnūn cümlede cāridür diyicek Heraḳl eyitdi: Va'llāhi rü´yāda gördügüm üzre benüm mülkümü elimden nezʿ idicek ṭā´ife ʿArab'dür didi. Ve kendü cānibinden cānib-i Rūm'da olan ṣāḥibine ki aḥkām-ı nucūmda mahāret-i tāmmesī var idi. Kaġıd gönderüp istiʿlām-ı ḥāl itdi ve kendüsü elem u ıżṭırāb ile Ḥumuṣa gitdi. Anda ṣāḥibinden mektūp gelüp nebiyyi ʿArabi'nüñ zamān-ı ẓuhūr-ı salṭanatı ḳarībdür diyü iʿlām itmiş.

Ve yine mervīdür ki çünki ḥāl ẕikr olunan minvāl üzre oldı. Heraḳl ʿamme-i esāḳife u aʿyānını ve kāffe-i beṭāriḳe vü erkānını cümle ʿulemā u aḥbārını ve ḳāṭıbe-i eşrāf u iḫtiyārını aʿẓam-i meʿābid ve eşrāf mesācidlerine cemʿ idüp ebvābi sed [190b]ve aḥbābını duḫūlden menʿ ü ṣad itdi ve didi: Ey maʿşer-i Rūm **ما يسر الله لكل منكم يحب**[702] ister misinüz ki kendüñüz ḥilye-i ṣalāḥ ü sadād ile ārāste ve zīver-ı felāḥ u reşād ile

[701] "Kime Allah nur vermezse, onun için nur diye bir şey yoktur." Nur, 24/40.

[702] Allah her birinize sevdiğini müyesser kılsın

piraste olup derekāt-ı caḥīmden necāt ve dārü'l-ḫuld olan cinānda deracāt bulasınuz Rabbü'l-ʿālemīnüñ fermān-ı ʿālī-şānına imtiṯāl ile ḫoş-ḥāl olan ʿibād-ı ṣalīḥinden olasuz. Benüm daḫı eṭnāb-ı salṭanat-ı hümāyunum evtād-ı ṯebāt ü devāma merbūṭ u meşdūd ve ebvāb-ı ḫalel-i pirāmen-i dāmen-i imāret ü ḥükümetüm üzre mesdūd ola cümlesi muttefiḳü'l-kelime olup eyitdiler aḳṣā-i āmāl dā´im mā´arib balımuzdur niçün istemeyüz Heraḳl daḫı imdi gelün ḥālā Mekke'de nūr-ı ẓuhūrı ināṯ ve ʿalāyım-i ḳuvvet u ḳudreti iḥsās olunan Ekremü'n-nās ḥażretlerinüñ meşkuh risāletinden iḳtinās u libās-ı mutābaʿat ü mubāyiʿatı ile iltibās idüp süddе-i saʿādet-esās ve ʿatebe-i meymenet-istināsa vażʿ-ı cebhe ü cebīn ile mevā´id-i fevā´id-i iḥsānından buhre-bīn olayüz ve didi ki dāreynüñ saʿādetüñi aña ittibāʿda ḳonmuş. وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا[703] āyet-i saʿādet-ġāyeti anuñ ḥaḳḳında okunmuş ve ḫilʿat-ı ḫilḳat mevzūn u ṭirāz-ı lāzımü'l-iʿzāz ḳāmet-i hümāyunu ḥarīr-i ḫaṭır-ı bī-neẓīr-i risāletden ṭoḳunmuşdur diyicek ol vaḥşi cānavarlar ve ḥımar-ḫilḳat ü cibilletleri [191a]sevāyıb-ı hidāyet-i ḥaḳdan bī-eṯer olan ḫınzır ü ḫ˘ārlar perişān u girizān olup ḳaçmak özlediler ḳapular gözlediler. ḫūk-tīr-i ḫurde gibi segirdeşdiler gördiler ki ḳapılar mesdūd ve rāh-ı necāt mefḳūd ḳalaḳ ü ıżṭırāba ve tāb-ı iltihāba bār-ı elem ile tābe-i miḫnetde pīç ü ṭāba başladılar. Heraḳl bunları yanına daʿvet idüp istimālet etdi eyitdi: Ve benüm bu vażʿ-ı iḫtiyārdan maḳṣudüm sizi imtiḥān ü iḫtibār-ı ve ḥāl ve ḳalınuzdan pute-i imtiḥanda ḳāl olduġınızı iẓhār ile mezīd-i iʿtibār idi. Bildüm ki dīniñüzde berk ve ġayr-ı ʿāzīmü'l-terk imişsinüz diyü burūdet-i ḫātırlarını izāle itdi.

Ve yine mervīdür ki Ānifen beyān olınduġı üzre Heraḳl ile Ebū Süfyān miyānuñda cereyān iden guft u gū temām olduḳda Ebū Sufyān, Heraḳl'a eyitdi:

[703]"(Ey Muhammed!) Seni insanlara bir peygamber olarak gönderdik" Nisã, 4/79.

Padişāhum buyurursañuz bir sözüñi size iʿlām ideyim. Ḥāşā sā´ir-ı ekāẕibī aña ḳıyās buyuruñ Burāk-ı berḳ-ı seyre süvār ve raḫş-ı meymenet-baḫş-ı İlāhiyye üstüvār olup meselā bir gicede Ḥicāz'dan Beytü'l-maḳdise vuṣulun ve ḳabl-i ṭulūʿü'l-fecre semāya ḫurūc ve āsmāna ʿurūc ve ḥuṣūlun baʿde vaṭanına rucūʿ ve ḳufūlun daʿva ider hīç bu kelāmı silk-i imkānda intiẓām bulan umūrdan midür didi? Ḥikmet-i İlāhiyye bu kelimāt eṣnāsında Beytü'l-maḳdis bī-ṭarīḳü'l-ziyārete gelmiş imiş.[704] Heraḳl'uñ yanuñda [191b]ḳāyım bulındı ve eyitdi: Belī ol gice baʿżı ʿalāyimler bildüñ ḥatta melīk ḥażretlerüni daḫı iʿlām itdük, aṣlı budur ki bizüm ʿādet-i me'lūfemiz ve ḳāʿide-i maʿrūfemüzdür ki ḫ͘āba varmazdan muḳaddem cümle ebvābı sedd iderüz. Ol gice daḫı ʿādetçe ḳapuları bekitmege ki vardum cümlesin bekitdüm illā bir ḳapuyu ḳaṭʿān sedde mecāl olmadı kim var ise bir yire geldük. Ġayetde zūr ve ṣarf-ı mechūd ü maḳdūr itdük. Ḳabiliyyen olmadı bi'l-āḫir **إذا لم تستطع أمرا فدعه وجاوزه إلى ما تستطع**[705] fehvāsınca añı berk itmegi terk itdük irtesi gördük ki ol bābuñ yanında bir dābbe baġlanmak ʿalāmeti var düyüp Buraḳ ḫaberi virdi Ebū Süfyān iẓhār-ı kiẕb u buhtān içün ẕikr itdügi ḥuṣūṣ sıdḳ-ı nübüvvet-i Ḥażret'e eẓhar-ı nuṣūṣ oldı. **محصِّل الأمل**[706]

Ve yine mervīdür ki Heraḳl çünki ḳavminüñ īmān[707] itmeyenleründen me´yūs oldı. Dıḫye-i Kelbī ḥażretüne eyitdi: Va'llāhi ben maʿlūm idünmüşümdür ki seni bu cānibe irsāl iden ṣāḥibü'l-saʿāde Nebiyy-i Mürsel'dür lākinṭā´ife-i Rūm fehm u iẕʿāndan maḥrūm cehl u ḥumḳları maʿlūm bir ālā-i hilye-i tevfīḳ-i İlāhī refāḳātından ʿārī vü ṣaʿāṭı aʿmāl-i küfr u ḍalāla muʿtād-i ḳelbi dāri olup her çeng ki nuṣḥ ve pend-i riştesi ile bend itmek istesem sūd-mend olmaz ve ne ḳadar ki neṣāyıḥ-ı ṣāliḥa ilḳāsı ile

[704] gelmiş imiş F: gelmiş H.
[705] Güç yitiremediğn bir işi yapma! bırak onu ve gücün yettiğine yönel.
[706] Umudu sağlayan
[707] īmān F: īmānı ḳabul H.

saʿādet-i İslām'a īṣāl ḳaṣd [192a]itsem peyvend olmaz kelāmum benden iʿrāżlarından ġayrı bir nesneye intāc itmez ve ḥāṭırlarına benden burūdet geldükden ṣoñra bir daḫı gitmez beni öldürmege cān virürler cümlesi ḥuṣūl-ı feṣād ü ṭuġyāna girerler eger bu ḫavf u hirās benüm ḫāne-i ṣabr u ḳarārımı mehdümü'l-esās itmese ol Nebiyy-i Kerīme ittibāʿ-ı şeref-i rūẓigārım ve sermāya-ı ibtihāc ü iftiḫārum olurdı. Ammā filān mevżıʿda bir esḳaf vardur ki ol benden aʿẓam u aḥkām-ı nücūma aʿlemdur. Ne ḳadar zaḥmet ise luṭf eyleyüp ol cānibe buyuruñ ve bu aḥvāli aña daḫı ṭuyuruñ görüñ ki ol bu ḫuṣūṣda ne söyler didi. Ve şān-ı şerīf-i nubuvvete lāyıḳ olan elṭāf ile resül-i rusile iẕn-i inṣirāf virdi. Dıḫye daḫı ol istiḳafa varup ʿarż-ı ḥāl itdi ki va'llāhi benüm maʿlūmumdur ki ol nebiyy-i mürseldür ve ben anuñ ḫilāline ḫilāl-i kutūb-ı ḳadimede görüp nuʿūt-ı efṣāfı tefāṣiline naẓar-ı taʿalluḳ ve divār-ı üstüvār-ı kār-ı kirdārına rāyid-i baṣarum teʿelli ü teselluḳ itmüşdür diyüp ḫānesine girdi. Bir siye cāme ki giyerdi añı iḫrāc ve bir cāme-i beyāż İslām'a giymek ile iftiḫār ü ibtihāc idüp elüne ʿaṣāsın aldı. Ve ehl-i Rūm ki ol merz-i būmda sākin idiler. Ve ol ḥinde kenisede ʿibādete meşġuller idi. Anlardan ṭarafa gitdi varup cevāhir-i kelām [192b]silk-i beyānda intiẓām ve ṣüver-i neṣāyıḥ-ı ṣalāḥ-ı encāma ṣaḥīfe-i ẕikr u iʿlāmda irtisām virüp eyitdi: Ey ḳavm āgāh olun ki meḥkeme-i maḥkeme-i ḳażā ü ḳader ve divān-ı ḫāne-i bī-bahāne-i ḫāliḳü'l-ḳavī ve'l-ḳadrde nübüvvet ü risāleti s̱ābit u müseccel olan nebiyyi-i s̱ābit u müseccel olan nebiyy-i mükerrem ü mübeccel ḥabib-i Ḫudā ʿazz ve cell Āḥmed-i mürsel cānibinden adam geldi. Bizi Allāh Teʿālā Ḥażretlerini tevḥīde ve mebānī-i dīn-i mübīn lāzımü'l-iclāli temhīd içün daʿvet itmiş ve ben şahādet iderim semavāt ü arżını bī-ġayrı ʿamed ḫalḳ u refʿ iden Rabb-ı Ṣamedden ġayrı bir aḥad maʿbūd olmaġa layıḳ degüldür ve Āḥmed anuñ ʿabd ü resūlüdür. Gelüñ aña ittibāʿ idelüm ve didügi yere gidelüm. Didük de ol kilāb ittifāk idüp ol merd-i ṣıdḳ-

endiş ve hidāyet-kişi ḳatl itdiler Dıḥye daḫı yine Heraḳl'a gelüp ḳaḍıyye-i ʿarż itdi. Heraḳl eyitdi: Ben saña dimedüm mi ki ben bunlaruñ żararından emīn degülüm ol maḳtūl benden maḳbūl idi. Göre añı nice ḳatl itdiler didi.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem Şücāʿ bin Vehb-i risālet-ṭarīḳi ile Ġavṭa-i Şām'da refʿ-i iʿlām iden merd-i ẓālim-cānı Ḥāriṯ bin Ebī Samrü'l- Ḳassanī cānibine irsāl itdi. Şücāʿ daḫı emr-i şerīflerine imtiṯāl ve semt-ı maṭlūba feṯḥ-i bāl teveccüh ü iḳbāl idüp irişdügde muḳaddemen **[193a]**Ḥāriṯ'üñ ḥācibine mülāḳı oldı. Bir miḳdār muvāneset ü münāsebet idüp Ḥażret'üñ baʿżı aḥvāl-ı şerīfesinden su´āl ve taḥṣīl-i ittilāʿ-ı aḥvāl-ı şeref-me´āl ḳılduḳdan ṣoñra selālim-i selāmet-encām İslām'a ḫurūc ve ẕirve-i āʿlā dīn-i lāzımü'l-ikrāma ʿuruc idüp Şücāʿa eyitdi: Şol ṣıfāt ki seni irsāl iden Resūl ḥaḳḳında rīşte-i beyāna derc ve añı baña iʿlāmda nuḳūd-ı belāġat ḫarc itdüñ biʿaynihi ol nebiyy-i kerimüñ evṣāfıdur ki Ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhi's-selām anuñ naʿtını bize iʿlām itmüşdür. Ve Şücāʿuñ tevḳīrinde tevfīr u tekrīm u taʿẓīminde ʿadem-i taḳṣīrden ṣoñra Ḥāriṯ'e ḫaber itdi. Ḥāriṯ daḫı tāc-ı nikbet-i intacānı ser-i laʿnet-efserine urulup taḫt-ı ḥezīmet-i baḫtına oturdı. Ve Şücāʿ ṭalep eyitdi: Uslūb-ı muʿtād ve ṭevr-ı ẓāhirü'l-sedād-ı vufūd-ı kusad üzre rakīm-i ʿanber-şemim-i Resūl-i Kerīmi kemāl-i tekrīm ile teslim itdi. Çünki Ḥāriṯ-i ḍalālet-vāriṯ mażmūn-nāme-i miskīn-ḫitāma vāḳıf oldı. Ol kitap mustaṭābī arżā-ı ilḳā ve kendü elüyle devletüni iżāʿat ü ilḳā idüp eyitdi ki benüm elümden mülkümü nezʿa ḳadīr olan kimdür atları naʿllasunlar, ol cānibe bir ʿasker-i ʿaẓīm çekeyim ve ol toḫuma toḫm-ı helāk u dimar[708] ekeyim tā Yemen'de ise de varayım iḫtifā iderse arayım diyüp Şücāʿa eyitdi: var seni bu cānibe irsāl iden kişiye **[193b]**nice gördüñ öyle söyle didi. Şücāʿ

[708] dimār F: -H.

çıḳduḳda ḥacib elem u ıżṭırābına mānic olup tevḳīr-i taʿaẓīminde ikṣār u muḥabbet ü müveddet iẓhār idüp Ḥāriṣ'iñ lisān-ı helāhil-i nişānuñda cereyān iden sumūm-ı humūma tiryāḳ-ı kerem-i aḫlāḳı ile ʿilac idüp eyitdi ki benüm selāmımı luṭf eyle Ḥażret-i risālet-rütbete īṣāl eyle ve iʿlām eyle ki ben anuñ dīn-i metīn-i saʿādet-āyinüne tābʿim diyü ilḥāh itdi. Andan Şücāʿ ḥużūr-ı Ḥażret'e vāṣıl olup mācerāyı ʿālā mā cera ʿarṣa-i ʿarża yetişdürdi. Buyurdular ki Ḥāriṣ nām melʿūn mār-ı kirdaruñ tükürük-i merk ile riyāż-ı ḥayāt-ı zinde-gānisi bī-bār u berk olup helāk oldı, ʿam-ı feth-i Mekke'de vefāt itdi ve mülki āḫara intiḳāl itdi.

Ve yine mervīdür ki Ferve bin ʿAmr el-Ḫuddāmī ki ʿUmmān memālikinde Ḳayṣer cānibinden ʿāmil idi. Çünki Ḥażret'üñ ḫaberini gūş itdi. Ḳalbinde deryā-yı hidāyet u tevfīḳ cūş itdi. Cām-ı surūr-encām-ı İslām'ı nūş itdi. Ve Cenāb-ı risālet-me´āb ḥażretine mektūb-ı ʿubūdiyyet-maṣḥūb-i iḫlās uslūb-ı tesvīb idüp ʿunvān-ı varāḳa iḫlāṣ badrakasında

Beyt:[709]

كتبت وأقلامي من الشوق يحرق وإني من إخلاص وُدِّك تحترق[710],[711]

Mażmūnını ʿaḳd-nāmesinde ʿaḳd ve niṣāb-i feṣāḥat u belāġat ḫurūc ü naḳd idüp ḥadaya taḥāyā-yı lāyıḳa ve ṭāraf-ı daʿvet-i fāyıḳa **[194a]**işdā idüp faḳirāne hediyesini daḫı maṣḥūb u mektūb idüp irsāl itdi. Ol nik-nāme irsāl itdügü nāme-i iḫlāṣ-ı ḫitāmenüñ mażmūnı bu idi ki Resūl-i bā-sefā olan Muḥammed Mustafa'ya ṣalla'llāhu[712]ʿaleyhi ve sellem iʿlām-ı bendegāna ḳılunur ki bu ʿabd-i deyrine ve bende-i kemine dīn-i metīne ve āyin-i saʿādet-ḳarīne iḳrār ü iʿtirāf ve niṣāb-ı bī-ḥisā-ı mustetbiʿü'l-ṣevāb İslām'dan

[709] beyt F: ʿarabiyye H.
[710] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[711] Yazdığımda kalemlerim şevkten kırılıyordu
Ve ben sana olan samimi sevgimden yanıyordum
[712] Teʿālā H: -F.

naṣīb-i evfer-i iktisāb ü iḳtirāf idüp şahādet itdüm ki sen Allāh Teʿālā Ḥażret'ünüñ ḥaḳ Resūlü'süñ ki Ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhi's-selām senüñ ḳudūmuñu ümmetine tebşīr ve ṣaḥīfe-i eyyām-ı leyālide ḫaber-i baʿṣ ü irsālini taṣṭīr itmişdür deyüp ve's-selāmu ʿaleykum didi. Çünki Ferve'nüñ müjde-i İslāmla refiʿ-i sır ve ālām küfr u ḍalāl-i maşlaḥatı içün iltibāsın ve dīn-i metīn-i İslām'a farṭ-ı iʿtibār u iġtināsın sāḥā-i ḳaṣr-ı Ḳayser'iye ʿarż olundı. Ḳayser görünen tersine durdı ve rūy-ı iltifātını ol hidāyet-i İlāhiyyeye ḳarīn olan Müselmāndan çevirdi. Postını ıpratmaḳ hevāsına düşdi. Başına zenbūr-ı ġażab u ḥiddet üşdi ʿacāletü'l-vaḳt işāl-ı maḳt içün ʿazl u ḥabs emr itdi. Ferve daḥı didi ki her ne mertebede maʿzūl ü maḥbūs ve āmāl-ı dünyeviyyeden her ne ḳadar me´yūs olup bu yolda her ne belāya uġrarsam ve şimşīr-i ḳahr-ı dehr ile dil-i cānımı [194b]ṭoġrarsam dīn-i metīn Muḥammedīden iʿrāż itmem ve bu yolda niyetim maḥżan iḥḳāḳ-ı ḥaḳ olmaġın mulāḥaẓa-i aġrāḍ itmem. Ḳatl idersen şāhid-i şehādeti der aġūş ve şehd u şuḥūd-ı ḥaḳḳı nūş iderüm alām-ı ḳāhr-ı zehr-ālūd-ı dehri ferāmūş iderüm. Sen daḫı bilürsün añı kim Muḥammed Reṣūl-i Ḫudā'dür. Añı tekẕīb iden rıżā-i saʿādet-i iḳtiżā-i ḥaḳdan cüdādür ve ol peyġāmberdür ki Ḥażret-i ʿĪsā ʿaleyhi's-selām aña işāret itdi. Ve anuñ baʿṣ ü irsāli ile bize bişāret itdi. Nihāyet salṭanat-ı dünyā-yı nā-pāyidār ve ḥükümet rūzigār-ı zūr-kār ġaddāra iġtirār seni ḳabūl-ı ḥaḳdan ṣarf ve fū´ād-ı raʿūnet-i iʿtiḳāduñ küfr-ı ʿiṣyāna żarf itmekle ḫeyl-i ḫüyelāya süvār ve muḥabbet-i dirhem ü dinār ile ġalebe-i ṣafrā-i āṣām-ı evzārdan nāşī mübtelā maraż u devvār olup cānib-i küfr ü ḍalāla ʿavn u naṣr ve āmāl u me´āribüñi devām-ı ḳāṣr-ı Ḳayser'iye ḳaṣr itmişsündür didi.Ḳayser bu ḳelāmı gūş idicek İncīl lāzımü't-tebcīl ḥaḳḳı çün rāst söyler. Ve her ne kelām ki ider ḥaḳ-gūyluk ider didi. Ammā ḥabsdan iḫrāc ve ḥaḳḳa iʿtirāfı netāyic-i ḥasene intāc itmedi öldi gitdi.

Ve yine mervīdür ki çünki Ḫāṭib bin Ebī Belta'ya İskenderiyye **[195a]** mülki Mutavḳıs nām melīke ʿunvān-ı kitābet risālet ve dibāce-i risāle-i feṣāḥat u besālet olan Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ḥażretleri cānibinden risālet ile kitāb-ı müsteṭāb u ḫitāb-ı saʿādet-nişāblarunı īṣāl itdükde kemāl-i taʿzīm ü tevḳīr ile telākī ü iġrāz u ikrām-ı ḫilāfını ihām iden umūrdan taḥarruz u teveḳḳi idüp vuṣūl-nāme-i Resūl ile mufāḫarat ve peyām-āverleri daḫı kemāl-i tebcīl-i levāzımunı taʿcīle muṣāberet idüp bir ʿubūdiyyet-nāme anuñla binā-yı serāy-ı ʿubūdiyyet iḫlāṣını teşyīd u tesdīd idüp didi ki benüm maʿlūmumdur ki kān-ı imkān ve maʿden-i ḳudret-i bī-pāyān-ı mülk u mennānuñda zümre-i mürselīne ḫātem olmaġ içün mānde bir yāḳūt vardur ki mevā´id-i fevā´id-i kelām dürrī intiẓāmı gurisne-gān bādiye-i dīn-i metīn-i ʿāliye ġıdā veyā ḳuvvetdür bir faṣṣ-i nikīn-dīn ve naṣṣ-i kitāb yaḳīn henüz bākī vü ḥiyāzet-i ḥıfẓ-ı İlāhī ve ḥırāset-i kerem-i nā-mütenāhī ol vücūt-ı pür-cūdı mekkāre dehr-i dūndan ḫāfıẓ u vāḳī ve ʿān-ı ḳarīb ol vücūt-ı dil-firīb-i nişāb-ı risāletden bā-naṣīb olup merāḳı nübüvvete rāḳī ve zelāl-i sāf ʿadl u insāfı kelām-ı letāfet-i āyīn-i ṣāfī ile ḫalḳ-ı ʿāleme sāḳī olsa gerekdür lākin benüm ẓann u gümānım u mü´eādī-i fikr-i ḫāṭır-ı perīşānım bu idi ki**[195b]** ol gevherüñ kānı ve ol Nebiyy-i Mürselüñ mekānı Şām-ı şeref-encām ola diyü cevāb nāme-i ḫatmü'l-enbiyā-yı ḫatm idüp bu mektūba maṣḥūb olmaġ içün iki cāriye ki birinüñ nāmı Māriye'dür ve Ḥażret'üñ şeref-i ferāş-ı saʿādet-tırāşı ile teşerrüf idüp evlād-ı kirām-ı vaḫbabü'l-iḥatırāmlarından dürre-i vucūd-ı kerīm İbrāhīm'e ṣadef ve ġurra-i ẕāt-ı saʿādet-āyāt ve vecibü'l-taʿẓīme maṭlaʿ-i pür-ḳādr u şeref olmaḳ saʿādetine neyl ile gūy-i şerefi miyān-ı civār-ı ḥavāri nijātda çalmış ve nāmı ṣaḥīfe-i rüzigārda ḳalmışdur ve bir üşter-i sefīd ki Düldül dimekle meşhūrdur ve daḫı baʿżı hedāya-yı fāyıḳa ve tebrrükāt-ı lāyıḳa irsāl idüp Ḫāṭib'e ḥiṭāb idüp eyitdi: "Yā Ḫāṭib benüm

lisānumdan mürselīñ olan ol mürsele diyesin ki şol evṣāf-ı kerīme ve aḫlāḳ-ı ʿaẕīme ki sen mürselīñ ḥaḳḳında söyledüñ” cümlesi ol Nebīyy-i Kerimüñ ṣıfāt-ı celīlesindendür ki Ḥażret-i ʿİsā ʿaleyhi’s-selām anuñ muḳaddem mesiḥā ḳadem ve ʿĪsā deminden bize bişāret buyurmuşlardır. Ve ol min baʿd aḫter-ı saʿd ile ẓāhir olsa gerekdür didi. Anuñ aṣḥābı bezm-i sāḥalarımıza nuzūl itseler gerekdür çünki Ḫāṭib ḫāk-pāy-i kimya-miṣāl-i ʿamīmü’n-nevāl keṣīrü’l-efḍāllerine rūy- māl itdükde daḳīḳ u celīl u [196a]keṣīr u ḳalīl vaḳiʿ olan umūr-ı tafṣīl üzre ḥużūr-ı Ḥażret’e ʿizzete arż ile edā-i ḳarż ve ḳażā-i farż idicek Ḥażret salla’llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem buyurdılar ki ol Ḫabiṣ zevāl-i mülk ve genc-i pür-renc sarāy-ı sipinci vāṣıl maʿraż-ı hülk olmaḳ ḫavfından devlet-i dünyā-yı fānī ve ṣavlet-i ʿiyş u zinde-gānisi ḳabūl-i dīn-i Muḥammed’i ile ḥuṣūl-i saʿādet-sermediden tercīḥ ile kendüsüñi tafżīḥ itdi. Ammā Bi-iredeti’llāh Teʿālā kendüsi hālik ve rāh-ı meşreb-i fenāya sālik olup āḫarlar mülküne mālik olsalar gerekdür diyü buyurdular Ḥikmet-i İlāhiyye ḫilāfet Emīrü’l-müʿminīn Ḥażret-i ʿÖmer de raḍıya’llāhu Teʿālā[713] ʿanh Mutavḳıs Mışır’da vefāt idüp küfr u ḍālāl ile nirānda mihmān oldı.

Ve yine mervīdür ki Salīt bin ʿAmr bin el-ʿĀṣ kitāb-ı musteṭāb Ḥażret-i risālet-me´ābı Havze bin ʿAlī el-Ḥanefī cānibine īṣāl itdi. Havze daḫı cevābında yazdı ki ben kendü ḳavmimüñ şāʿir-i siḥr-āferini ve ḫaṭīb-i edīb-i belāġat-ḳarīni ṣiyt u ṣadāyi vaḳʿ ü miḳtārum ṣımāḫ-ı sükkan-i kāḫ-ı kün fekā-ya girmiş ve āvāz-ı bī-endāze ḫuṭeb-ı ʿālī-rütbetüm maḳām-ı Ḥicāz u ʿIrāḳ’a irmişdür. Benüm nesīm-i emr u nehyīm ki ḫalḳa ki müḥib-i mehābetden hubūb ide ṭarīḳ-i iṭāʿaṭ ü ḳabulden ġayrı [196b]sebīle sālik olmazlar ve pür-līġ-i belīġ telīġ fermān-ı ḳaẕā-ı ceryānum ki vuṣūl ide inḳiyāddan özge hīç nesneye mālik olmazlar ve şol dīn-i metīn ki ḫalḳı aña daʿvet ider ḥusn-i bahāsı

[713] Teʿālā H: -F.

ġayetde żahīr-i ālayış-ı kederden pāk u ṭāhir nesnedür. Āṣār-ı ṣavāb mebādisinden vāżiḥ ve envār-ı ṣevāb-ı fevāyıḥından lāyıḥdur ol Ḥażret-i ʿizzet-i medāra söyle beni āmālimden bir ʿamālde istiḥdām ile maḳḍiyü'l-merām itsün tā ḳi ben aña tābiʿ olayım didi. Ḫaber Ḥażret'e vāṣıl olıcaḳ buyurdılar ki ben añı **محصِّل الأمل**[714]itmek degül ḥayyız-ı iʿtibārdan sāḳıṭ u kemāl ẕull u hevānı lāḳiṭ olan bir dāne ḫurmāyı virmem kendüsi ve ḥavza-i taṣarrufunda olanlar cümle helāk oldı diyü buyurdılar çünki Ḥażret feṭḥ-i Mekke-i Mükerreme'den mürācaʿat buyurdılar. Ḥażret-i Cebrā'īl ʿaleyhi's-selām gelüp Havze'ni helākı ḫaber virdi. Resūl-i Ekrem salla'llāḥu teʿālā ʿaleyhi ve sellem buyurdılar ki şimdiden ṣoñra Yemen'de bir durūġ gū peydā olsa gerekdür ki daʿvā-yı nübüvvet ide ve bundan ṣoñra ḳatl itseler gerekdür diyü buyurdular nice buyurdular ise biʿaynihi vuḳūʿ buldı.

Ve yine mervīdür ki bir nāme-i nāmī vü kitāb-ı sāmī vü ḫitāb-ı kirāmları daḫıʿ Abdu'llāh bin Ḥuẕāfe nām Resūl-i **[197a]**vesātatı ile ṭarīḳ-i ḥaḳdan ʿadīl ve ḥilye-i sedāddan ʿāṭıl taḫt-ı nişīn-evrengi çem ve nā'il-i ʿizz u iḳbāl-i cem olan Kisrā-i ʿAcem semtine irsāl buyurdılar ḳaṣr-ı pür-ḳuṣūr ve ṭāḳ-ı meksūr sālibü's-surūr Kisrā'ya varduḳda ol rıḳḳ-ı menşūr ve dürr-i menẓūr ki ẓāhiri niṣāb-ı bī-ḥisāb-ı belāġat ü feṣaḥat ile maʿmūr ve batını ḥavze-i taʿlīḳ olmaġıla sīr olduġı ve bāṭını zelāl-i bī-miṯāl laṭāyıf-ı tafṣīl ve ecmālle maʿmūr ḫibr-i tīr ile evrāḳ-ı ḥadaḳa mestūr ve nuḥur-ı ḥūrā taʿlīḳ olınmaya sezā olduġı ġayr-ı mestūr bir ḥırz-ı pür-nūr ve heykel-i maʿāni mevfūr idi. Dest-i pür şikest ve pençe-i pest-i Kisrā'ya peyvest olup ʿayn-ı bī-nūrına manẓūr olduḳda ṭarīḳ-i ʿadīlden ʿudūl ve vażıʿ-ı feṭḥ-i nā-maʿḳūl idüp ol ṣaḥīfe-i laṭīfe-i saʿādet-iştimāli ve nemīka-i enīḳa-i meymenet-me'āli gerden-ı āmāline taʿlīḳ ve ḫulāṣa-

[714] Umudu sağlayan

i maẕmūn-ı meymūnunu ṣafḥa-i dīline tenmīḳ idüp ve mucīb-ı medlūl-ı saʿādet-vuṣūlü ile ʿamelde terk-i taʿvīḳ itmek bir emr-i vācibü'l-taḥḳīḳ iken temzīḳ itdi. Ol cāhil kuştını ve bāṭıl-ı devlet ü dūn vedīninuñ vaẕʿı mesāmiʿ-i kerīme Resūl-i Nebiyy-imedeniye vāṣıl olduḳda mezzaḳ-ı kitābı va'llāh yemezüḳ mālike yaʿnī ol benüm mektūbumu ʿali'ü'l-taḥḳīḳ temzīḳ idüp pāre pāre itdi. Allāh Teʿālā Ḥażret'i daḫı anuñ mülkünü pāreleye ve dil-i pür ġiş ü ġillini yaralaya diyü [197b]buyurdılar. Tīr-i merāmları hedef-i icābete işābet idüp ʿan ḳārīb oġlı Şīrvey'e ol melʿūñı ḳatl idüp mülküni elinden aldı.

Ve yine mervīdür ki ol zamānda ki ol melʿūn-ı ḳabāḥat-meşḥūn kitāb-ı müsṭaṭab-ı nübüvveti paraladı ve ʿutuvv-ı ṭuġyān ve fesād u ʿudvān ile mulūk-ı zamānı araldı, Bāzān nām-ı kibr-i pür-kibre ki kendü cānibinden Yemen'de nā´ib ġayr-ı ṣā´ib ve emīr-i pür-tezvīr-i keşīrü'n-nevāyib idi. Mektūb-ı ḫabāṣet-uslūb yazup mesmūʿ oldı ki ḫıṭṭa-i ʿArab'da bir şaḫṣ peydā olmış daʿva-i risālet ider imiş. Fi'l-ḥāl ol cānibe bir maʿḳūl fehm-i baṣīret ü kıyāsetden bā-naṣib ü sehm adam gönderüp aḥvāline kemāhiye iṭṭlāʿ ve ʿuṣūr-ı taḥṣīl itdükden ṣoñra muḳayyed u maḥbūs ʿale'l-istiʿcāl bu cānibe irsāl eyle didi, Bāzān daḫı Medīne-i Münevvere cānibine iki şaḫṣ gönderüp Ḥażret'üñ ġubār-ı pāy-ı kimyā-ʿayārı ile istisʿād müyesser olduḳda Melikü'l-mülūk yaʿni Kisrā, Bazan'a fermān muṭāʿ ve emr-i lazımü'l-ittibāʿ irṣāl idüp sizi anda ṭalep itmişler lāzımdur ki miṣāl-ı āb ve naẓīr-i tīr-i pür-tāb ʿacele u şitāb idesüz ve mānened-i ṭayr ü naẓar ve murġ-ı sebk-i seyr bizümle ol ṭarafa gidesüz didiler Ḥażret'üñ riyāż-ı ḥıyāż ḳalb-i şerīflerine nesīm-i luṭf u ʿamīm-ı [198a]mülk-i kerīm tenessüm idüp tebessüm buyurup bir miḳdār ārām ü ḳarār itdüñ diyü buyurdılar anlar daḫı meclis-i saʿādet-me´nūs-ı nebevide culūs idüp Ḥażret bunları dīn-i İslām'a daʿvet itdi. Bunlar eyitdiler: "Ey

Muḥammed muṣāḥabeti ko kalk gidelüm ve iṭāʿat-ı emr-i Kisrā'da istiʿcāl idelüm eger iḫtiyāruñıla libās-ı iṭāʿat ü inḳıyādı duşüna ve mengūş-ı metābaʿat ümusāraʿtı guşuna alup giderseñ Bāzān bir şafāʿat-nāme yazup seni melīke sipāriş itsün ki ol riḳʿanuñ mevā´id-i fevā´id-i bisyār ve menāfıʿ ü ʿavāyıd-i bī-şumarından küllī behre-dār olursun vāḳiʿ olan taḳṣīrüñi ṣaḥīfe-i ḫāṭır-ı ḫāṭīr-i āfitābnaẓirden āb-ı ṣafḥile maḥv ide ve sipihr-i ẕamīr-i münīr-i leṭāfet-semerini iḥāṭa iden ġumām-ı ġumūm-ı ġażbını izāle ü imāṭa idüp āsmān-ı ḳalbini ṣaḥv ide eger teveccühde tereddüd ve ʿazīmetde temerrüd iderseñ Kisrā ne maḳūle şāh-ı ʿālī-cāh ve ṣāḥib-i külāh-ı ʿālem-penāh olduġıñ bilirsün ḳavm u ḳabileñ ile seni helāk itmek ḥayyīz-i iştibāhdan dūr ve vāṣıl-ı aḳṣā-i merātib vużūḥ u ẕuḥūrdur didiler ve ḳalḳdılar ol iki şaḫṣ egerçi bu gune turrehātı lüle-i lisānlarına icrā ve Kisrā'yı medḥ u iṭṭirā itdiler ammā mehābet-i meclis-i [198b]saʿādet-celīs-i nebevi ol iki şaḫṣ-ı ġaviye te´sīr-i ḳavi idüp kendü kendülerine didiler ki eger bu meclisde bu mertebeden ziyāde ḳarār ve bu mertebeden artuḳ mekṣ-i iḫtiyār itmiş olsaḳ helāk olurduḳ deyüp baʿde Ḥażret'den götürdükleri mektūbu yazan, Bāzān içün cevāb-nāme ṭalep itdiler. Ḥażret daḫı bu gün ārām ü teʿḫir ile mihmān-ḫānenizde cāy-gīr olun yarın inşa'llāhu teʿālā nāmeyi ḥāżır ü āmāde buluñ diyü buyurdılar ve buyurdular ki sizi bu cānibe irsāl iden ṣāḥibiñüze diyesiñüz ki beni ve añı daḫi bu ʿālem-i fānı ve bu sarāyıʿiyş ü zinde-gāniye mihmān ve bu ḳadr-i alā-i bī-intihā ve niʿam-ı ʿālī-ḳadr-ı girān-bahā iḥsān idüp tekmīl-i merāsim-i mihmān-nüvāzı ve tāç-ı ibtihācımüz farḳ-ı firkadına müvāzi buyuran perverdigār-ı ḳaviyü'l-iḳtidarum anuñ kendü iʿtiḳādı üzre pādişah-ı ʿālī-cāh ṣāḥib-i ẕuḥūr ve fi'l-ḥaḳīḳa bir mūr-ı bī-maḳdūr olan Kisrā-i ḥilye ḥayātdan dūr ve taḫt-ı salṭanat-ı kişver-i zīnde-gānīden mehcūr u ḥufre-i mevt u helākda maḳbūl itdi: Eger ol Bāzān daḫı īmāna gelüp İslām'ı ḳabul iderse ḥālā taḫt-ı taṣarrufunda olan

mülkünü kendüye vireyüm ki yaḳīn gelmişdür ki benüm daʿvetiyle meʾmūr olduġum dīn-i ẓāhirü's-sedād u āyin-i saʿādet-ḳarīn-i bī-fesād-ı āfitāb-ı ālem-tāb gibi rūz-ı be-rūz-ı ẓuḥūr ve be-rūz üzre olmaġıla cihān-gīr ve ṣarṣar-ı dīn-i [199a]saʿādet-ḳarīn-i İslām şāh-rāh-ı vücūdı ḫāşāk-ı edyān-ı bāṭıladan taṭhīr ve Ehl-i İslām ḳalem-rev Kisrā'ya musallaṭ olup işrāḳ-ı ḫurşīd-i dīn ile ārāżi-i müşrikīn mustenīr u tebāşīr żiyā-ı yaḳīn eḳālīm-i rubʿi meskūnunda müsteṭir olınur. İslām ile[715] "biyeʿuke u kenāyis" ṭola didi. Çünki ol iki Resūl bu ḫaberi Bāzān'a īṣāl itdiler eyitdi: Fi'l- vāḳiʿ Kisrā helāk oldu ise bī-teredüd peyġamberdür. Lāzım olan budur ki mulūk-ı eṭrāfdan bir ferd bizden ol rūy-i meskenet ve çehre-i mesʾleti türāb-ı bāb-ı ʿāl- cenābı ile pür-kerd itmedüñ. Biz ḥalḳa mutāʿatı guşumuza ve ridaʿ-i mübāyaʿatı dūşümüze alup sāḥa-i südde saʿādet-fersāyene çehre-sāy olayüz didi. Bu mukāleme eṣnāsında ḫaber geldi ki oġlı Şīrvey Kisrā'yı ḳatl itmiş. Bāzān ḥaḳḳında sābıḳ taḳtīr-i Ḥaḳḳ ve sāyıḳ-ı ʿināyet bī-gāyet Feyyāż-ı muṭlaḳ rehber u hādi ḥadīḳa-i enīḳa-i cināna dāʿi vü ḥādi olup cümle evlad u aḥfādı ile İslām'a gelüp ẓalām-ı küfürden ḫalāṣ oldı.

Ve yine mervīdür ki çünki Hicret'den yedinci sene oldı. ʿAsker-i İslām ile Ḥażret-i Resūl ʿaleyhi's-selām Ḫayber ġaẕāsına teveccüh buyurdılar. Ol ḥışn-ı ḥaṣīn-i üstüvār ve ḳalʿa-i reṣīn-i felek-medār ki ḳatl-i saḫt u hem-vārı [199b]ḳulle-i simāk ile hem-rāz ve menāʿat-ı ḥişānetde sedd-i sedīd-i sikender ile enbāz olup pīk-i bāṣira-i ḳāṣira-i ḥibāl-i ḫiyāl ile cibāl-i ṣaʿbü'l-menāl burūc-ı felek ʿurūcuna ṣuʿūd-muḥāl ve selālīm mekr u āl ve merāḳi-i reng u iḥtiyāl ile ẕirve-i bām-ı felek-endāmına ḫurūc maḥż-ı ḫıyāl olup ʿuḳḳāb-ı sipihr-i ṭayerān ile kemerine irmez ve nesr-ı ṭāʾir bu bülend-i pervāzlıġıla ẕirvesinüñ ẕerresini görmez ol ḳalʿa kūh-ı şuḳūh-ı mażrab-ı ḫıyām-ı ʿasker-

[715] İslām ile F: İslāmla H.

i İslām u muḥaṭṭ-i riḥāl-i ricāl-i ġazāt-ı nuṣret-irtisām olduḳda ʿasker ẓafer mü´esser-i ẕeyl-i ḥiṣārda ḳarār ve pīrāmen-i dāmen-i ḳalʿayı kūh-ı şükūhda nüzūl iḫtiyār itdiler Ḥikmet-i İlāyiyye Ḥażret-i risālet-penāh şaḳīḳa marażına mübtelā olmaġın bi’ẕ-ẕāt süvār u ẓuhūr-ı raḫş-ı saʿādet-baḫşlarına üstüvār olmaġıla mecāl olmayup rāyet-i saʿādet-sirāyet-i İslām’ı ve ʿalīm-i ʿālem-ārā-i dīn-i lāzımü’l-iḳrāmı ki berḳ-i berrāḳ-ı saʿādetü’l-liḥāḳı mümāṣil-i ʿalem-i āfitāb-ı sebʿ-i ṭibāḳ u raḫşende vü pür-işrāḳ idi. Kerre-i ulāda Ḥażret-i ʿÖmer’üñ raḍıya’llāhu anh sāʿid-ı saʿādet-medārlarına teslīm buyurup ol gün ʿasker nuṣret-i mālik-i [200a]zümre-i ḍalāl ile cenk u cidālleri aḳṣā-i merātib-i kemāle irişdi. Ve mucāhīdīn çālāḳuñ zemzeme-i tesbīḥ ü tehlīli mesāmiʿ-i müsebbihān-ı eflāka girişdi. Manācıḳ-ı ʿirādet zīr-i ḥiṣāra cerr olunup naṣb olundı ve nuḳūd-ı ḥayāt-ı ʿāʿdā aḫẕ olunup ġaṣb olındı seng-i felāḫın tīr-i duʿā-i ebrār gibi gāh-inṣiʿādden ve nevāzil-i ḳażā gibi gāhī inḥidārda melā´ike-i ācāl istirdād-ı vedīʿat içün istiʿcāl u intiẓārda ġuzāt-ı nuṣret-i şiʿār-ı küffār-ı ḫāk-sārdan pençeye şimşīr-i āb-dār-ı āteş-bār ile nār-ı bi´se’l-ḳarāra gönderdiler. Ve dūd-ı kebūd-ı derūn-ı pür-ḫūn-ı Yehūd-ı cuḥūd ile rūz-ı rūşeni şeb-i deycūra dönderdiler. Ḥikmet-i İlāhiyye ol rūzda ġanāyım-ı feṯḥ-i firūzı Ehl-i İslām’a naṣīb ü rūzī olmayup dār-ı emelleri beste ve evtār-ı ʿamelleri küseste ve nicesi zaḫm-ı bī-raḥm-ı kefere-i li´ām ile ḫasta murācaʿat itdiler. Bu kerre ʿalem-i ʿālem-ārāyı Ḥażret Ṣıddīḳ Ebū Bekr raḍıya’llāhu teʿālā ʿanh elüne alup yine cenge ʿazīmet eyledi. Bu defʿa daḫı merdāne cenk u dil-rāne-i muḳābeleye āhenk itdiler. Hemān tīr-i pulāt-ı berḳ-i āteş-nihādından sīne-i senḳ ḫāre pāre pāre olup ecsād-ı aʿdāyi hedef-ı telef u tārāc ve vücūt-ı bī-ṣebātları dārü’l-mülk ḥayātıñdan iḫrāc olundı. Ammā niṣāb-ı feṯḥ u ẓaferden bā-naṣīb [200b]ve sihām-ı āmāl-ı ʿasker-i ẓafer mā´il-i nişāne-i murāda maṣīb olmayup ol gün daḫı dervāze-i feṯḥ-i ḥiṣār-ı meftūḥ ve ḥafıẓası

diyār-ı ʿademe maṭrūḥ olmadı. Defʿa-i ṣāliṣe yine ʿalemi Ḥażret-i ʿÖmer aḫẕ idüp ol ḳader cenk u nīrde iḳdām u mevāẕʿ-i cerā´ette vażʿ-ı iḳdām itdiler. Likām-ı teshīri tevsīn-i cenk-i fetḥ u ẓafer urmaġa mecāl olmadı. Ve ḳabża-i tedbīr-i tedmīr ile pençe-i aṣḥāb küfr u ḍalālı burmaġa imkān bulmadı. Egerçi müşaṭṭa-i ḥüsām-i ḫūn-āşām-ı Ehl-i İslām gül gūne-i ḫūn ile ecsād u ecsām-ı kefere-i liʿāmda eşkāl-ı gün-ā-gün taṣvīr itdiler çehre-i muḫaddire-i ẓafer mineşşa-i ḥuṣūlde cilve-gīr olmadı ve şāhid-i fetḥ u nuṣret muʿānaḳasına kimesne yol bulmadı ḫaber-i ḫabīr-i Ḥażret-i Resūl-i ḫūb sīr-i cenābına maʿrūż olıcaḳ buyurdılar ki, **لأعطين الراية غدا رجلا يحب الله ورسوله ويحبه الله ورسوله حتى يفتح الله على يديه** Yaʿnī yarın ʿālem-i İslām'ı bir merd-i na-berd-i āzmāya defʿ ile şān-ı dīn-i metīni ẕirve-i simāk-ı rāmiḥaya refʿ ideyüm ki sebʿ-i ṣa´īl ve ġażanfer-i hā´il gibi ʿadā-i dīne hucūm iden meşhūrı ve zaḥmından firār ü cenkden rucūʿ ile iḫtiyār-ı ʿār ġayetde menfūrı olup Allāh Ḥażret'ünüñ ve Resūlü'nüñ ḥubb-ı ḥubbı derūn-ı ṣadāḳat-meḳrūnunda nābit [201a]ve Allāh Ḥażret'i daḫı sevdügi muḥaḳḳaḳ ü ṣābit ola ve ʿarṣa-i maʿreke-i hicāz ve meydān-ı cihād-ı ġazadān rucūʿ vü ʿuvd- ve revaḥil-i muḳabele ü muḳateleyi menzili cānibine sevḳ u ḳavd itmeye tā Rabbü'l-ʿizzet Ḥażret'i dervāze-i ḥiṣār-ı bāb-ı ḳalʿa-i ḥiṣānet-medārı anuñ yedinde meftūḥ u efʿāl u eşkāl u aʿżālı fenā-yi fenāya meṭrūḥ idince diyü buyurdılar

Ravi eyidür: Ḥażret-i ʿAlī kerrema'llāhu teʿālā vechehū ol gün ol maḳāmda ḥāżır olmayup ser-çeşme-i çeşm-i mübārekleri ġubār-ı āzār-ı rūzigār ile mukedder ve menhel-i ʿaẕb u ḥużūr-ı istırāḥatları derd-i remed ile muġber olmışdı.[716] Ḥażret-i[717] Ebū Bekr ve ʿÖmer ve ʿOṯmān ve sā´ir aṣḥāb-ı kirām rıḍvānu'llāh teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn Ḥażerāt-ı ʿālīyyātın taraṣṣüd-i intiẓār-ı cāñ-ı ʿazīzlerine kār idüp āyā Ḥażret-i Resūl'üñ

[716] olmışdı F: olmış idi H.
[717] hażret F: -H.

ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ẕikr buyurduḳları evṣāf-ı şerīfe ve nuʿūt-ı laṭīfe ile muttaṣıf olan kim ola diyü deryā-i ḥayrete ṭaldılar ve tefekkür idüp ḳaldılar Saʿd raḍıya'llāhu ʿanh ider Ḥażret'üñ ḳarşısunda ṭurdum ol ümmīd ile ol kimesne ben olam Ḥażret-i ʿÖmer buyurdılar ki hīç ʿömrümde bir kūt-ı riyāset ve bir ṭā´ifeye riʿāyet ü ḥirāset [201b]ṭalebin idüp emāret-i imāretden surūr ḳalbime murūr itmedi. İllā ol günde umup ricā itdüm ki Ḥażret'üñ buyurduḳları kelām-ı menticü'l-merāmlarından murād-ı şerīfleri ben olup ʿalem-ʿālem-i ārā-yı İslām'ı baña teslīm buyuralar çünki tebāşīr-i ṣubḥ-ı ẓāhir u ẕeyl-i felek ḫāşāk-ı ẓulmet-i şebden ṭāhir olup cemşīd-i ḫurşīd ʿālem-i naṣr u te´yīdi ḳubbe-i feleke yitürdi ve dest-i ṣubḥ-ı ṣādıḳ-ı sāyibān-ı zalāmı sipihr-i minā fāmdan getürdi. Bāb-i Medīne ʿālem-i ḳuṭb-ı medār-ı şecāʿat ve ḥilm-i sāḥib-i ẕeyl-i fiḫār-ı ṣāḥib-ı tīġ-i Ẕü'l-fiḳār vāsiʿu'l-aʿṭā şābiʿü'l-ḫiṭāb Esedu'llāh ʿAlī bin Ebī Ṭālib Kerreme'llāhu vechehū daʿvet itdiler geldi. Mubārek dehān-ı meymenet-ʿunvānundan bir miḳdār āb-ı ʿayn ʿAlī'ye vażʿ idüp saḳāh-ı yāḳūt şifā u kem şifāh-ı bīmār-ḫānesinden şarāb-ı lutf-ı ḥisāb virmek ile berʿü's-sāʿa maḳūlesi oldı ve hergiz müddet-i ʿömründe bir daḫı pīrāmen-i dīde-i mubāreklerine ʿārıża-i remed devr ve derd-i çeşm-i ḫāṭır-ı ʿāṭırlarına cefā vü cevr itmek olmadı. Rāyet-i saʿādet-sirāyeti anlaruñ yed-i te´yīd-i iltiyāmına iʿnām u devʿ-i mubāreklerini daḫı dūş-ı saʿādet-iltibāsına ilbās ile merāsim-i teşrīf ü talṭīfi ikmāl u itmām buyurup meymenet u bereketi nuṣūṣ-ı ḳāṭıʿa ile ẓāhir u aşikār olan şimşīrini nażīr-i āb-mānend ve āteş-te´sīr-i Ẕü'l-faḳār'ı [202a]ve daḫı meymenet-āşiyānıña taʿlīḳ ile ṣūret-i ẓafer-i mineşşe-i ḥāl-i meymenet-me´ālinde cilve-gīr olmaġıla taḫḳīḳ buyurur muḥaṣṣelü'l-kelām ol pādişāh-ı melīk-i İslām ol serdār-ı refīʿü'l-miktār-ı ʿālī-maḳām ḥażretlerine ḳılıcı u ḳaftān iḥsān buyurdular ve

duʿā idüp: **اللهم أكفه الحرَّ والبرد**[718]diyü buyurdılar ve ol duʿā-i musteṭāb-ı müstecābından ṣoñra ḳaṭʿā sermā ü germā ve ḥarr u berr elemin müşāhede itmedüm dimek.

Ḥażret-i ʿAlī'den mervīdür, rivāyet iderler ki ḥarāret-i temmūz ile havālar cihān-sūz ve āfitāb-ı ʿālem-efrūz olduḳda ḳalıñ ḳapuma yiyer ve ḳaṭʿā ıżṭırāb çekmezler imiş. Sermānuñ daḫı ḥāli bu vech üzre imiş Ḥażret-i ʿAlī ʿalem-i ʿālem-ārā-yı Muḥammed'iyi sāʿad-ı saʿādet-medār u rāyet-i saʿādet-i sirāyet Āhmed-i dest-i meymenet-şaʿārlarına alup kelle-i kebuter urulmuş şāhin-i tīz-i bārañı ḳalʿadan yaña pervāz u tīr u tāz ḥaṣārdan ṭarafa bāl-ı ʿazīme bāz idüp ṭayrāne āġāz itdi. Bārāna iġnām güzetmiş sebʿ-i ṣā´il ve gurg-i hā´il gibi tek u pu idüp gitdi. Tīġ-i ṣāʿiḳa-i āṣār şimşīr-i āteş-kirdārı ḫavfından çeşm-i rūyın tenān-ı ʿālem-dīde ẕerre gibi ḫūn-bār u kemend ʿad vü bendi vehminden pelenk-i nehek-i āhınuñ gerdūn-i bī-ḳarār oldı.

Şiʿr:

720,[719] ز کف برق تیغش که لامع بود بر اعدای دین نص قاطع بود

خدنگش کزو چرخ خواهد امان چو سهم سعادت بود در کمان

ʿaskerüñ āḫarı gelüp irişmedin ve dāver-i merd-āver ʿasker-i dīn ü çuyūş-ı [202b]muvaḥḥadīn yār u yāver olup elṭāf-ı İlāhī ve aʿṭāf-ı nā-mütenāhī Ebū āb-ı feth u nuṣreti meftūḥ u esbāb-ı muʿāvaḳa ü mümanaʿiya maṭrūḥ buyurup raḳam-ı taḳdīr ve ḳalem-nāme-i taṣarruf ü tedbīr ol Ḥażret'üñ nāme-i iḳbālini **وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ**[721] ʿunvānı ile maʿnūn ü menşūr-ı meşhūr-ı iclālini**وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ**[722] ṭirāzi ile muṭarraz ü

---

[718] Allah'ım onu soğuk ve sıcaktan koru.

[719] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[720] Onun parlayan kılıcının ışıltısından
Din düşmanları için kesin bir delildir

Feleğin kendisinde eman dilediği oku
Yayadaki saadet oku gibiydi

[721] "Mi'minlere yardım etmek ise üzerimizde bir haktır." Rum,30/47.

[722] İyilik yapanları işte böyle mükafatlandırırız. Enam, 6/84.

müberhen idüp vufūr-ı surūr-ı şādmānı ve kemāl-i meserret-i neyl-i emānı ile ḳulūb-ı Ehl-i İslām'a māl-ā-māl وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ[723]nidāsına iştiġal itdiler zamān-ı ferāḥ u şādi-i mutemādı ve āvāz-ı tekbīr ü tehlīl bāʿiṯ-i helāk iʿādı olup Ehl-i İslām'a surūr-ı mevfūr ve ḥubūr-ı nā-maḥsūr ile mesrūr ve beḳiyyetü'l-seyf olan melāʿin-i zinde dergūr oldılar. Ebū Rāfiʿ eyidür ki: Ḥażret'üñ muʿtıḳıdür çünki Ḥażret-i ʿAlī ẕeyl-i ḥaşāra vardı bir Yehūdi Ḥażret-i ʿAlī'ye ḍarb-ı ḥarb ile urdı ki siper-i ḫurşīd seyri elünden düşdi. Ol daḫı Ḫayber'üñ āhū enininsüz bir kurre zūr ile ḳalʿadan ḳalʿa taṣaddi idüp bī-zaḥmet ü taʿb fażl-ı Rabb ile ḥalḳa dervāze-i merāmı ele getürdi. Ve ol bāb-ı maḳlūʿı sipihr ittiḫāẕ idüp kār-ı peykāra meşġūl ve iḫtiṭāf-ı ruʾs-ı küffār ile muʿaselü'l-meʾmūl oldı. Ḥikāyet olınur ki ol ṭāʾir-i bāb-ı ḳalʿadan nezʿ itdügi **[203a]** cenāḥı ẓahr-i üstüvār saʿādet-medārında ḥasr-var ṭutup ġuzāt-ı İslām ol ṭarīḳle ḫandaḳdan geçüp ḳalʿaya ʿubūr ve feṯḥ-i ḥaṣār ile müʾmine kemāl-i ḥubūr müyesser oldı. Bir ḥimāhı ḥavza-i dīn ve aṣḥāb-ı seyydü'l-mürselüñ ol ẕāt-ı ʿAliyü'ṣ-ṣafātuñ arḳasında ḥużūr itdiler ṣoñra biz yedi kimesne zūr itdük. Ol ḳanādı yirinden taḥrīke mecal olmadı.

Ve yine rivāyet olınur kiĠazve-i Ḫayber'de bir ʿacūz-i ʿālem-sūz-i şeḳā-endūz pīrezen ki fenn-i telbīsde İblīs'e sebḳ virür ve naḳab-ı ḫāneye dalle-i muḥtāldan evvel girer mekr ḥile ile ābı āteşe ḳoyar ve ḳarāyın-ı daḳīḳa ile şeyṭānuñ murādını ṭuyar[724]dem-i germ ile pulādı mūm gibi eritür. Ve siḥr-i efsūn ile ḳameri zemīne indirür disek yiridür. Bir gūsfendi zehīr ile taʿbiye ü semm ile terbiye idüp ḳıb ḳırmızı büryān eyledi ve ḳolları ile arḳasına Ḥażret artıcaḳ meyl buyurduḳlarını bilmegin zehiri ol mevżıʿda ziyādece ḳodı Ḥażret'üñ ḥużūr-ı ʿālīlerine algidüp peşkeş çekdi. Allāh Teʿālā Ḥażretinüñ emr-i şerīfi ile ol maṭbūḥ ü müherrā ve iḫtimāl-i tekellüm ü terennümden

[723] "Yoksa yardım ancak Allah katındadır." Enfal, 8/10.

[724] ṭuyar F: duyar H.

bi'l-külliye maʿrā olan ḥayvan feṣāḥat-lisānıña söyleyüp benüm ḳurbān olduğum Resūlu'llāh zehiri riyāż-ı ḥayātını pejmürde itmek içün baña zehir ḳatılmışdür benden tenāvül buyurmañ [203b]didi bir pāre mubārek dehān-ı meymenet-ʿunvānlarına aḫẕ idüp mażġ buyurmuşlar iken arza ilḳā buyurdılar bu kār-ı iʿcāz-āṣārı muşāhede olunduḳda lisān-ı zamān bu ebyātla terennüm-günān oldı.

Naẓm

چون لب تو لقمه ز بزغاله کرد لقمه بزیر لب تو ناله کرد[725,726]

گفت که آلوده بزهرم مخور گر چه برد تلخئ زهر این شکر

Neṣr:[727] Bişir bin el-Berā bir miḳtār ekl istemiş idi, fevt oldı.

Ve yine mervīdür ki ol zamāndaki Ḫayber eṭrafında olan ḥiṣārlar muḥāṣara olunmaḳ üzre idi. Bir şübān ki manend-i dūd-ı āh-ı tīre vü siyāh olup çehre-i jengi-i rengi mānend-i şeb deycūr ve miṣāl-i derūn-i ehl-i fucūr idi. Ḥużūr-ı Resūl-i ʿAliyü'ş-şāna gelüp yanuñca bir sürü gūsfend bile getürdi ve didi ki: Yā Resūla'llāh baña İslām-ı ʿarż eyle ki nūr-ı İslām ile yüzüm aḳ pertev-i hidāyet-i ḥaḳ ile çehre-i āmālim berrāk ola Ḥażret daḫı mezbūra taʿalīm-i levāzım-ı İslām idüp Müselmañ oldı ve eyitdi: Yā Resūla'llāh ben bu aġnām āṣḥābınuñ isticār olınmuş şubānıyum ḥālā ben İslām-ı şerefiy ile müşerref oldum bu gūsfendleri nice ideyüm didi ve buyurdılar ki ol gūsfendlerin yüzlerüne bir nesne ile ur varsunlar ṣāḥiblerine gitsünler sen bunda hilāl-i ehl-i İslām'da ol didiler ol ʿArab daḫı bir avuç ufak ṭaşları alup [204a]ol gūsfendlerün yüzlerine urdı ve varın aṣḥābıñuza gidüñ ben bir daḫı sizüñ ile olmam didi. Allāh Teʿālā'nuñ emri ile ol deme ḥiṣāra teveccüh idüp gitdiler, ṭutki ardlarınca bir kimesne bunları sürerdi ve

[725] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[726] Ne zamanki dudakların lokmayı aldığında
Lokma dudağının altında inledi

[727] neṣr H: -F.

varup ḥiṣāra girüp ḫazireleri buldılar andan ṣoñra ol siyāh-ı sefīd-rū ve saʿādet-ḫū bāʿiş-i tekş̄īr-i sevād-ı ġāziyān ve Ehl-i İslām'a sūd ve müşrikīne ziyān olup ehl-i ḥiṣār ile ol ḳadar cenk ü peykār itdi ki taʿbīr olunmaz melāʿin bunı görüp nedür bu ḳażā-i āsmānı ve belā-yi siyāh-ı nāgihānı diyü ġāyetde mużṭarib oldılar. Aḫirü'l-emr cānib-i ḥiṣārdan bir seng irişüp zücāc-ı mizāc-ı asūde inkisār virdi. Ve şahādetini şuhūd u ʿudūl ile iṣbāt idüp cennete girdi. Miyān-ı leyālide leyle-i ḳadra şebīh bir merd-i ʿālī-kadr-ı nebīh idi. Câme-i şahādet nūş itmekle surḫ-rū oldı. Bir şemle-i raḥmet-i iştimāle ṣardılar ve misk u ʿanber-i raḥmet-i mulk-ı Ḫayber'e kardılar götürüp Ḥażret'üñ yanına vażʿ itdiler Ḥażret ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ʿayn-i ʿināyetle ol şāhid-i bezm-i şahādet olan merd-i şeb-kīrdāra ṭarḫ-ı enẓār-ı rahmet-āṣār buyurup ol cānibe baḳdılar gūyā ki gerden-i ḥāl-i saʿādet-meʾāline ḳılāde-i ʿuzz u muġfiret ṭaḳtılar baʿzı rūy-ı dil-peẕīr ve çeşm-i bī-naẓīrlerin andan çevirüp cānib-i āḫara naẓar buyurdılar. [204b]Aṣḥāb istifsār idüp Yā Resūla'llāh ol şehīd-i saʿīdden rū-gerdān olmaġıla bāʿiṣ nedür didiler buyurdılar ki ḥālā ḥūr-i ʿiynden iki ʿaded zevce taʿyīn olundı. Geldiler naẓarım anlara mutaʿallıḳ olmadan ḫaẕer itdüm didi.

Ve yine mervīdür ki[728] Esmāʿ binti ʿĪsā nām ḫātundan mervīdür ki ṣaḥbā-i Ḫayber'de idüm ki Ḥażret'üñ ṣalavat-ı ve's-selām[729] ser-i mübārekleri ʿAlī'nüñ zānūsunda idi. Vaḥiy nāzīl olup āfitāb ġurūb itdi. Ḥażret-i ʿālī namāz-ı ʿaṣrı edā itmemiş idi. Fevt etmiş oldılar çünki vahiy emri temām oldı. Ḥażret ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem duʿā idüp buyurdılar ki Yā İlāhī eger ʿAlī senüñ ve Resūlü'nüñ ṭaʿatinda olmaġıla tefvīt-i ṣalāt itmiş ise şemse emr eyle yine rucūʿ itsün ve ġurūb maʿnāsı gitsün ʿAlī namāz-ı ʿaṣrı edāya mecāl olsun diyü tażarruʿ itdi. Esmā eyidür: Görmüşdüm

[728] mervīdür ki H: -F.

[729] ṣalavat-ı ve's-selām H: -F.

āfitāb ġurūb itmişdi ve āṩār-ı envār-ı şems bi'l-kulliye gitmiş idi. Tekrār ṭulūʿ itdi ve pertev-i āfāḳa münteşir oldı Ṭaḥāvī eyidür: Bu ḥadīṩ ḫaber-i ṣaḥīḥdür ve ruvātı cümle ṩiḳatdur. Aḥmed bin Sāliḥ'den rivāyet olundı ki: "Ehl-i ʿilme layıḳ degüldür ki bu ḥadīṩüñ ḥıfzından ġufūl u ẕuhūl ide zīrā fiʿl-i iʿcāz-āṩāruñ ṣıḥḥat-i nübüvvet seyyidü'l-merselīne delāleti şemsden aẓhar ve nūr-ı āfitāb-ı ʿālīm-tābdan enverdür. Ve bu muʿcize-i ḳāṭıʿa ve kerāmet-i sāṭʿadan ṣonra **فاشهد [205a]إذا علمت مثل الشمس**[730] maḳāmı ḥāṣıl olup hevācis u evhām bi'l-kulliye muntefi ve āteş-i iştibāh müntafi olmaḳ muḥaḳḳaḳdur.

Ve yine mervīdür ki Hicret'den yedinci sāl-ı ferḫunde-fālda Maḥlem bin Ḥitāme raḍıya'llāhu teʿālā[731] ʿanh, ʿĀmir Eşcaʿi nām kimesne kelime-i şahādeti lisānına icrā itdükden ṣoñra Maḥlem İslām-ı ẓāhiresini iʿtibār itmeyüp ḳatl itdükde Ḥażret ʿaleyhi's-selām-ı Maḥlem'e ḫiṭāb-ı ʿitāb-ı emr idüp bir kimesne dārü'l-emīn-ı İslām'a vaż'ʿ-ı ḳadem ve küfr-i pīşinesine te'essüf ü nedm ile iḥṣān-ı dem itmişken ḫūn-ı muḥarrem ü maḥḳūtınunı ḫancer-i ner-i ẓülim ü müstenir safuñ irāḳa itmeye sebeb nedür diyü mıḥ-i tevbīhi penc-i biḥ-i ʿırż u nāmusuna ḳaḳdı ve aḫz-ı tırām-ı nar-ı ġayret İslām ile Maḥlem'i lehb ġażabına yaḳdı Maḥlem daḫı ser-ı ḫiṭābı dāmen-i ʿiṭiẕāra çeküp ve mezraʿa-i ḥāline istiʿfār toḫmını eküp Yā Resūla'llāh ol ḥüsn-i ḥasīne anuñ ilticāsı mevt u ḳatlinden ḫalāṣ-ı ricāsı ile idi yoḫsa ṩemere-i şecere-i tevḥīd-i cinān-ı cenānandan sābit ve naḳd-ı imān ü itḳān ve ḫizān-i dilinde ṩābit olmuş ola böyle degüldür diyicek buyurdılar ki ġayrı Allāh Teʿālā'dan ġayrı kimesne muṭallī olmaz ḥaḳīḳat-i ḥālī saña ne vech ile maʿlūm oldı ki sen iṭlāʿ-ı ḥaḳ içün ḳalbini şeḳ itdün mü? ẓāhir-i İslāmı muḥaḳḳaḳ bir şaḥṣ-ı seyf-i ḥayf ile ḳatl idesen diyü buyurdılar ve bu kār-ı nā-hem-vār

[730] Güneşi gördüğün açıklıkta görürsen tanıklık et.
[731] Teʿālā F: -H.

içün beddu‘ā buyurdılar Maḥlem daḫı itdügi vaż‘a muḥkem nādim ye′es ü ḫaceletle binā-yı serāy-ı ḥālini hādım oldı. [205b]Bi-iredeti’llāhi Te‘ālā Maḥlem fevt olduḳda ol ḥāldeki ḳabre vaż‘ olunup yatdı. Ḳabir cesedini ḳabūl itmeyup ṭaşra atdi. Kerre-i ṯāniyede tekrār defn itdiler tekrār taşra ilḳa itdi. ‘Amir’a itdügin buldı. **منحفر بئرا لأخيه**[732] **وقع فيه**ḳaḍḍiyyesı ẓuhūr itdi ta beş kerre ḥāl bu minvāl üzre oldı. Bu ḫuṣūṣ Ḥażret-i risālet-penāha ma‘rūż olduḳda buyurdılar ki zemīn emr-i Rabbü’l-‘ālemīn ile ḍalāl ü ṭuġyānda Maḥlem’e nisbet-i sad-çendan olan azġun kāfirleri ḳabul itmişdür bu ḥāl Cenab-ı Rabbü’l-ẕūlcelālden gelmesi şahādetdüñ ‘ulluv-ḳadr u şān ve semmū menzilet ü mekānunı ḫalkā iẓhār içün olmuş bir emr-i ḫāriḳü’l-‘āde ve bir kār-ı meymenet-āṯār-ı ẓāhirü’s-sa‘ādedür ġayrı degüldür diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret’üñ ‘ādet-i kerīmeleri bu uslūp üzre idi ki ḫutbe-i ka‘be-i ṯāni ve ḳubbe-i erike-i hubānı olan Mescid-i Şerīf’de ḫuşk olmış bir çūb-ı ḫūb-var idi ki, mescidde vaż‘ olınmış idi, añı istinād buyurup mesāma‘-i sām‘īni cevāhir-i zevāhir-i kelimāt-ı laṭīfeleri ile teşnīf ü teşrīf buyururlar idi. Hicret’ün yedinci ya sekizinci senede minbere vaż‘ buyurulup yevm-i cum‘ada ol ḫaṭib-i minber-belāġat ve vā‘iẓ-ı kursi-i berā‘at-minber-sa‘ādet-miḥbere su‘ūd-ı ṣu‘ūd ile buyurup ḫuṭbe-i beliġāyı orada ḳırā′at buyurduḳlarında [206a]ol çub-ı ḫūb ve naḫl-i mevzūn u merġūb-ı sa‘ādet-uslūb firāk seyyid-i ṭayibbü’l-‘ırāḳ ḥüsnü’l-aḫlāḳ meşhūr-ı ālā-fāḳ keṯīrü’l-eşfāḳ ile ṭıfl-ı ṣaġīr gibi nāle ve sarīr ü veled-i raḍī‘ gibi şehīḳ u zefīr olup ayrılıḳ derdi ile iñim iñim aġladı. Ṣaġīr u kabīr bu nāle dinledi. Buyurdılar ki şimdiye dek ḫuṭbeyi anuñ üzerinde kırā′at ider idük. Ḥālā minber yapıldı añı binā′en aġlar diyü buyurdılar ḫuṭbeden nuzūl ḥālinde eyādī-i kerīmeleri ile varup ol çuba mes buyurdılar ke’ennehu

[732] Kim kardeşi için kuyu kazarsa o kuyuya kendisi düşer.

gönlüni ele alup teslīyet ve ġubār-ı ġumūm-ı rüzigārdan taḫlīyet buyurup tekrār minbere ḫurūc ve miʿrāc-ı ʿizz u saʿādete ʿurūc buyurup ḫutbe-i kerīmeyi itmām buyurdılar ṣoñra Mescid-i Şerīf eski ḥālinden taʿmīr olınduḳda Übeyy bin Kaʿb ol çub-ı saʿādet-uslūb ve dıraḫt-ı meymenet-meşḥūbı ḫānesine iletüp iḳtinā ve andan ṣimārı bī-şumār-ı meymenet ü bereket ictinā itdi.

Ve yine mervīdür ki çünki Resūlu'llāh ṣalla'llahū ʿaleyhi ve sellem sekizinci sālda üç yüz miḳdārı ʿasker Mūte nām ḳāriyyeye ki Şām memleketinde Belḳāʿ nām beldede müżāfātındandur irsāl buyurdılar Zeyd bin Ḥāriṣ ḥażretlerüni ol seriye-yi seriyyeye emīr u serdār naṣb u taʿyīn buyurdılar ve didiler ki eger Mūte'de sen dām-ı mevte giriftār olup şahādet-i şehdüni içmek ve ḫayyāt-i ḳażā senüñ içün ḫilʿat-ı raḥmet içmek olursa yirine Caʿfer bin **[206b]**Ebī Ṭālib emīr olsun eger ol daḫı emr-i ḥaḳḳa vaṣıl ulursa ʿAbdu'llāh Revāḥa olsun eger ol daḫı şehīd olmaḳ naṣīb ise ʿasker-i İslām kimün üzerine ittifāḳ iderler ise ol emīr olsun diyüp ʿaskeri tevdīʿ itdi. ʿAsker nuṣret-i şaʿār-ı küffār-ı murdāra hirmen-ı kirdār ile Mūte nām maḥalde mülāḳāt olduḳlarında Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve selām Medīne-i Münevvere'de minber üzre ṣuʿūd buyurdılar ki irsāl olunan serriyenüñ rāyīt-i saʿādet-i ser-āyātunı Zeyd aḫẕ idüp ol şehīd olup andan Caʿfer ṭutup ol daḫı şehīd olup andan ʿAbdu'llāh bin Revāḥa aḫẕ idüp ol daḫı şehd-i şaḥādeti nūş ve ālām-ı dehr-i dūnu ferāmūş idüp andan Ḫālid bin el-Velīd'e virdiler **lākin** ʿālem-dārlük vechi üzre olmuşken bi-taḳdīr-i Allāh Teʿālā feṭḥ ü tesḫīr anuñ eyyādisinden muyesser ve ʿasker-i muḫalifün anuñ zamānında meftūḥ ü musaḫḫar oldılar pes Resūl-i Ekrem salla'llāhu ʿaleyhi ve sellem anuñ ḥaḳḳında **إنه سيف من سيوفك فأنت تنصره**Diyü buyurdılar yaʿnī Yā Rabbü'l-ālemin Ḫālid senüñ ḳılıçlaruñdan bir ḳılıçdır ricā iderüm ki sen añı nuṣret idesün dimek olur ol günden anuñ adı "Seyfu'llāh"

ḳaldı. Andan ṣoñra Yaʿlā bin Münebbih Mūte ḫaberini Ḥażret-i risālet-penāh cenābına iṣāl itdügi buyurdılar ki "Ey Yaʿlā ben saña anda ne maḳūle umūr-ı [207a]ḥayyız-ı ẓuhūrda cilve-nümā oldı ise ḫaber vereyüm mi? Yoḫsa sen baña ḫaber virir misün? Diyü buyurdılar. Yaʿlā daḫı sen ḫaber vir Yā Resūla'llāh diyü taṣrīḥ itdügi naḳīr ü ḳıtmīr-i ḳalīl ü keṯīr her ne vāḳaʿ oldıysa ḫaber virdiler. Yaʿlā eyitdi: Ol Allāh Ḥaḳḳ içün ki seni rast gū ki irsāl itdi. Seriyyenüñ aḥvālinden bir ḥarf ḥaṭā vāḳiʿ olmadı diyicek buyurdılar ki: **إن الله تعالى رفع لي الأرض حتى رأيت معركتهم** Yaʿnī Allāh Teʿālā yeryüzünü benüm naẓarıma getürüp gösterdi ḫatta seriyyenüñ cenk itdükleri yeri muşāhede itdüm ol vech ile bu aḫbāra vaḳıf oldum diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki çünki ḳabīle-i benī Bekr Ḳureyş'üñ imdādüe iʿānetleri ile Ḫüzāʿa ki Ḥudeybiye senesinde Ḥażret'üñ ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem aḫdı ile gelmişdür. Şeb-i ḫūn itdiler ol ta´ifeden çokluk nefes telef oldı. Ol günün ṣabāḥında Ḥażret ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ʿĀʿişe-i Ṣıddıḳaya raḍiya'llāhu ʿanhāya buyurdılar ki Ḫuzāʿa'ya şöyle şöyle bir ibtilā vāḳiʿ olmuş ʿĀʿişe Ḥażretleri eyitdi: Ḳureyş Ḫuzāʿa'nuñ ḳılıcı altında dükense yazmışdur nice ḥāżır vücūda gelmiş ʿahd berāmı naḳżana iḳdām iderler didük de Ḥażret buyurdılar ki **يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ**[733] Yaʿnī anlar ʿahdı naḳż itmek isterler bir maṣlaḥāt içün ki Allāh Teʿālā Ḥażret'i añı anlar içün ṭalep buyurmuşlardır. [207b]Yaʿnī Allāh Teʿālā Ḥażret'i ol naḳż-ı ʿahd sebebiyle Ḳureyş'e bir belā virse gerekdür ʿĀʿişe didi ki: Ol emr ki Ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażret'i anlara ʿahdi anuñ içün bozdurur dīn-i İslām'a nāfiʿ degül mi? Buyurdılar ki nāfiʿdür.

Ve yine mervīdür ki bu sāl-i ferḫunde-fāl-i ẓafer-me´aā ve ḥavl-i ḫoş-ḥāl-i keṯīrü'n-nevālde Ḥażret-i risālet-rütbet feṯḥ-i Medīne-i metīne-i Mekke ve noḳṭa vücūd-

[733] "Onlar, Allah'a verdikleri sözü bozan." Bakara, 2/27.

ı mużarrat-alūd küffār-ı ġāksārı hakke ʿazīmet buyurduḳlarında duʿālarında Yā Rabbü'l-ʿālemīn Ḳureyş'üñ baṣar-ı baṣīretlerüni ʿārża-i ġaflet eyle gör ve dīde-i intibāhlarunı ġ̌āb-ı ġurūr ile bī-nūr idüp teyaḳḳuẓ ü intibāh meslekine murūrdan dūr eyle ki ʿasker-i İslām Beyt-i Ḥarām'a vāṣıl olunca maʿlūmları olmaya dimişler idi Ḥāṭib bin Belṭaʿa raḍıya'llahu teʿālā ʿanh ki küberā´-ı muhācirīnden ev Ehl-i Bedr'den idi. Ve ehl-i ʿiyāli Mekke'de ḳalmışdı. Ehl-i Mekke anlara riʿāyet idüp rūy-ı ḥallerini dest-i tażarruʿ ile ġırāş ve ġuṭūṭ-ı ḥuẓūẓ-ı dünyeviyeyi ṣaḥīfe-i ḥallerinden tırāş eylemek içün esbāb-ı ṣafā vü surūrlarını tefeḫḫuş idüp aramaḳ ile anlara yaramaḳ ḳaṣd idüp bir nāme yazdı. Ve mażmūn-ı nāmede Ḥażret'üñ ʿasker-i İslām'ıla filān günde Mekke-i Mükerreme ḳaṣdına Medīne-i Münevvere'den ġurūclarını derc ve bu ġuṣūṣda ġayli saʿy ü himmet-i ġuruc-ı derc itdi. Ve Ebū Leheb'üñ Sāre nām kimesnesine virdi[208a] ve ġafiye irsāl itdi. Ḥażret-i Cebra´il ʿaleyhi's-selām nāzīl olup vaḥiy-i kerīm-i inzāl ve bu ġaberi Ḥażret'e īṣāl itdi. Ḥażret daḫı Ḥażret-i ʿAlī ve Zübeyr ve Miḳdād'ı raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhum daʿvet idüp buyurdılar ki varun Bi-iẕni'llāhi teʿālā Sāre'ye yetişüñ ve elündeki mektūb-ı mektūm el-mefḫūmı alun didiler anlar daḫı ʿale'l-istiʿcāl aḳeb-gīrlik itdiler ḥal-i anki Sāre kendüye iḫfā içün mekr ü iḫtiyāl itmiş ve ṭarīḳ-i maʿhūdı ḳoyup ṣapa yollardan gitmiş idi. Böyle iken bī-muʿcizāt Resūlu'llāh yine yetişüp mektubu aldılar.

Ve yine mervīdür ki çünki tutuḳ-i ufk-ı elṭāf Rabbü'l-ʿālemīnden mihr-i münīr-i ʿālem-gīr feṭḥ-i mübīn raḫşanda vü kām-baḫş-ı enām olan melīk-i selām[734] Ḥażret-i Resūl ʿaleyhi's-sellam naḳd-ı maḳṣūd u merām ve sermāye-i surūr-ı ārāmı olan tesḫīr-i beled-i ḥarāmı naḫşende olup ol Beyt-i ʿatīḳ-i eyādī-yi müşrikīnden iʿtāḳ olunmaġıla

[734] melīk- selām F: melīk-i ʿallām H.

ḥaḳ iḥḳāḳ ve bāṭıl izhāḳ olundı Ḥażret ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem meṭāf-ı ʿavāṭīf ve ilṭāf u mültezim-i eʿālī vü eşrāf olan Beyt-i kerīmü'l-evṣāf saʿīdü'l-eṭrāf cevānibüni tavāf buyurdılar ḥavāli beyt-i mükerremede üç yüz altmış ṣanem var idi ki ayaḳlarını raṣās u nüḥās ile müşrikīn enḥās baġlamışlar idi. Anları isḳāṭ-ı vāz ile ve ol ʿalāyım-i küfr u işrākı ol ḥarem-i [208b]muḥteremden imāṭa içün zülāl-i dīn-i metīni isāle-i ḳaṣdine mubārek ellerine bir çūb alup her ṣaneme ki işrāret buyururlar idi ve daḫı **جَاءَ**[735] **الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا**āyet-i kerīmesini ḳırā´at buyururlar idi. Çūb ṭoḳunmadın bütler düşer idi.[736] Cümle Mekke-i Mükerreme'de olan menāzil u buyutda ne ḳadar būt var ise ol ḥālde nigün-sār oldı.

Ve yine mervīdür ki baʿżı kimesneler dimişler ki Ḥażret-i Resūl[737] ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem Ḥażret-i ʿAlī ile bir eve dāḫil olmuşlar ki anda baʿẕı eṣnām-ı mevāẕıʿ-ı refiʿaya taʿlīḳ olunmuş bir vech ile ki aşaġıdan irişilmez ʿAlī Ḥażret'e dimiş ki "Yā Resūla'llāh gel mübārek ḳudūm-ı saʿādet-tev´eminle benüm ketfime baṣ Ḥażret buyurmuşlar ki ṣiḳal-ı nübüvvete taḥammül idemezsün gel sen benüm ketfime baṣ diyü buyuracaḳ emr-i celilü'ḳadrlarına imtiṣāl itmege mecāl olmayup ẓahr-i saʿādet-ẓuhūr-ı pür-nūrlarını vażʿ-ı aḳdām itmege iḳdām idüp isḳāṭ-ı eṣnām itdiler Ḥażret buyurdılar ki ḥālā sen seni ne vech ile görürsün Ḥażret-i ʿAlī buyurmuşlar ki Yā Resūla'llāh cümle estār-ı esrār-ı keşf u iẓhār olunup kendümü şöyle gördüm ki serim saʿādet-mesāk-ı ʿarş-ı Ḫudā'yı deger ve her nesneye ki vuṣūl içün refiʿ-i yed itsem elüme gelür Ḥażret

[735] "De ki: "Hak geldi, batıl yok oldu. Şüphesiz batıl, yok olmaya mahkümdür." İsra, 17/81.
[736] düşer idi F: düşerdi H.
[737] Resūl H: -F.

buyurdılar ki ne ḫoş vaḳit senüñ vaḳtüñ ki Allāh Teʿālā[738] içün ʿamel idersün ve ne güzel ḥāl benüm [209a]ḥālim ki Ḥaḳḳ yükünü çekerüm didi.

Ve yine mervīdür ki perde-i ġaybdan nev-ʿurūs-ı fetḥ-i Mekke cilve-gīr mineṣṣa-i ẓuhūr olduġı günde ẓuhūr namāzı[739] zamānunda Bilāl'e buyurdılar ki bām-ı saʿādet-encām-ı Kaʿbe'de eẕān oḳuna Ḳureyş ḳabīlesinüñ ḫalḳı ṭaġ başlarına firār itmişler idi. çünki **أشهد أن محمدا رسول الله** didügü yere geldi Cüveyre bint Ebī Cehl eyitdi: " Yā Rabbi senüñ ẕikrün bülenddür ve biz senüñ farż buyurduġuñ namāzı edā iderüz. **Ammā** va'llāh ol kimesneyi sevmezüz ki ol bizüm dostlarımuzı öldürdi taḥḳīḳān benüm babama gelmişdi[740] Ol nübüvvet ki Muḥammed baña geldi diyü daʿvā ider nihāyetü'l-emr benüm babam ḳabūl itmedi ve redd itdi zirā kendü ḳavm-ı ḳabīlesi ahālisiyle muḫālefet ve nizāʿdan ḥaẓẓ itmedi didi. Ve Ḫalid bin Üseyyid eyitdi: " Elḥamdüli'llāh Teʿālā benüm babam ol saʿādetde nā´il oldı ki bu uslūb üzre eẕānı istimaʿ itmege yetişmedi didi. Mezbūruñ pederi fetḥ-i Mekke'den bir gün muḳaddem mürd olmışdur daḫı ol mevżıʿda bir ḳaç kimesne var idi. Her biri ṣūretine lāyıḳ ve sīretine muvāfıḳ kelimāt eyitdi. Ebū Süfyān eyitdi: "Ben aṣlā bu ḫuṣūṣda bir kelime söylemem zīrā her ne ki söyleyevüz şol ufacıḳ ṭaşlar varır Muḥammed'e ḫaber virir didi. Ol eṣnāda [209b]Ḥażret ol maḳāmı teşrīf buyurdılar ve orada ṭurup her birine ayru ayru ḫitāb buyurup "Yā filān sen şöyle dimedün mi? sen şöyle dimedün mi? Diyü her ne söyledilerse heb ḥikāyet buyurdılar Ebū Süfyān eyitdi: Yā Resūla'llāh ben aṣla nesne söylemedüm" didi Ḥażret daḫı bunuñ kelāmına tebessüm burdılar.

[738] Teʿālā H: -F.
[739] namāzı H: -F.
[740] gelmiş idi F: gelmişdi H.

Ve yine mervīdür ki Şeybe bin ʿOs̱mān raḍıya'llāhu ʿanh buyurmuşlar ki çünki Ḥażret Mekke'den ṣoñra Ġazve-i Huneyn semtine teveccüh buyurdılar Ḥuneyn, Mekke ve Ṭā'if miyānuñda bir ʿaẓīm vadidür ol maḥalli-i muḫīm ser evḳāt ʿizz ü iḳbāl ve maḥaṭ-ı ricāl-i ʿazīmet ü celāl buyurdılar. Benüm vālidüm ve ʿamum rūz-ı Uḥud'da gürg-ı merke giriftār ve ṭaʿme-i gürk-i hilāl ü damār ve ʿāzım nār-ı bisʿe'l-ḳarār olmış idi. Ḫāṭırama geldiler kendü kendime eyitdüm: Bu gün fırṣatı intihāz ve pençe-i intiḳāmı bāz ü bāz-ı tīr-i bāz ʿuḳūbeti pervāz itdürmekle aḫẕ-ı s̱āre āġāz idicek gönder tīr-i tedmīri sīne-i Muḥammed'e göndereyüm ve keşti-i tedbīr dümenin ol ṭarafa döndereyüm didüm. Ve ḳaṣd itdüm ki yemīn-i pür-meymenetleri cānibinden varam gördüm ki ʿAbbas veṣā'ir-i dilāverler ile ol cānibinde ṭururlar cānib-i bisyārdan varmaḳ eyser ola didüm ol cānibde daḫı adamlar ṭurur ḳaffā-i saʿādet-iḳtifāları cānibine vardum şu mertebeye vardum ki seyrden ve şimşīr ile uram nāgāh añı gördüm ki bir pāre ateş-i berḳ gibi gelüp benümle Ḥażret'üñ **[210a]**miyānına ḥā'il oldı ḫavf itdüm ki ol āteş beni yaḳa elümü gözüme ṭutup recʿil ḳahkari ṭarīḳiyle ardıma gitdüm. Ḥażret benüm yüzüme baḳup Ey Şeybe yaḳın gel diyü buyurdılar ve eyitdiler: Yā Rabbü'l-ʿālemīn Şeytānı Şeybe'den baʿid eyle andan ṣoñra mubārek şekillerine naẓar itdüm semʿ-i başarımdan baña aḥāb ü evlā geldi buyurdılar ki "Ey Şeybe ḳıtāli kāfirler ile eyle" didiler.

Ve yine mervīdür ki Enes ibn Mālik raḍıya'llāhu teʿālā[741] ʿanh buyurmuşlar ki, Ḥażret-i ʿAmīmü'l-elṭāf ile Beyt-i Mükerrem'i ṭavāf ider idüm. Nāgāh gördüm ki câme-i bir bürdī giymiş ve dest-i saʿādet-peyvest-i Ḥażret'üñ eydī-i eyyādī-i iltinām-ı saʿādet-iltiṣāmları ile muṣāfaḥa itmek içün ẓāhir oldı. Ben eyitdüm: Yā Resūla'llāh bu ẓuhūr iden yed-i mü'eyyed kimindür buyurdılar ki siz añı gördüñüz mü? Didük ki gördük Yā

[741] Teʿālā H: -F.

Resūla'llāh buyurdılar ki Ḥażret-i ʿĪsā bin Meryem'üñ ʿaleyhi's-selāmuñ mübārek elleridür müṣāfaḥaya geldi diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Ḥuneyn ġazāsında Mālik bin ʿAvf serdār-ı murdār-ı ʿasākir-i küffār idi. Çünki ʿasākir-i Müslimīn'e yaḳīn oldılar. Cāsūslardan cemʿ-i keṯīr ve cem-i ġafīr irsāl eylediler çünki ʿasākir-i İslām'ı müşāhede itdiler kemāl-i ḥaşiyet ü ḫavfla[742] Mālik bin ʿAvf semtine mürācaʿat itdiler Mālik gördi ki bunlara kemāl-i teferrüḳ-ı teṭerrüḳ idüp ḥalleri perīşān olmuş vechü perīşāniyi suʿāl itdi. Eyitdiler ki sefīd-i çehre-i nūrdan bā-behre eşḫāṣ gördük ki atlara ablaḳ ve anlaruñ ʿaskerine mülḥaḳ olmışlar. Eger anlar bizümle muḳābele ü muḳātele[210b] iderlerse bizden anlara muḳāvemet-i iḥtimāli maʿdūm ve vehle-i ūlāda binā-yi bünye-i ṣabr u şekinimüz münhedüm olmaġıla cemʿimiz perişān u maḫrūm olıcaġı muḳarrer ü maʿlūmdur eger esbāb-ı fehm u dāniş-i dimāġını cemʿ ve bizüm-i kelām-ı ḫulūṣ-ı āmīz u ṣadāḳat-ı engizimüz semʿ-i ḳabūl ile semʿ iderseñ ve meslek-i ḥazm u iḥtiyāṭa giderseñ iḥtimāl-i muḳāvemet u muḳāteleye ḳalbinden giderseñ evlā idi didiler.

Ve yine mervīdür ki **وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ**[743]āyet-i saʿādet-ġāyetinden fehm olunan üzre keṯret-i ʿaded ve fetret-i mededden nāşī olan iʿcāb-ı iḳtiżā ü icāb itdügü ol emrde ʿasker-i İslām'da nevʿ-i inhizām ve esās-ı ṣabr u ārāmlarında inhidām ṣūreti numāyān olup lākin ʿArabiyye[744]

لئن نظر الزمان الي شزر ا فلا تك ضيقا من ذاك صدرا[745],[746]

---

[742] ḫavfla F: ḫavf ile H.

[743] "Huneyn savaşı gününde size yardım etmiştir. Hani, çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat (bu çokluk) size hiçbir yarar sağlamamış, yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti." Tevbe, 10/25.

[744] ʿarabiyye H: -F.

[745] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[746] Eğer zamanın buna kötü bakarsa
Senin kalbin buna darılmasın

وكن بالله ذا ثقة فإني أرى لله في ذا الأمر سرا

Fehvāsınca ḳamūs-ı nāmūs-ı İslām'a ḫalel gelmeyüp

Beyt:

ان مع العسر كه يسرش قفاست شاد برانم كه كلام خداست[747],[748]

Neşr:[749] fehvāsınca hezīmete ʿazīmet iden ʿasker tekrār müctemiʿ ve ʿalem-i nuṣret-i İlāhiyyeye mültemiʿ oldı. Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem duʿā idüp buyurdılar ki vaʿd ki ḫalef-i muḥāl ve ḥabl-i iḥsān ki infiṣām-ı infiṣāli ne iḫtimāldur. ʿİnāyet ile ʿasker-i İslām'a vaʿd buyurduġuñ naṣrı incāz eyle ve dīn-i metīn-i şerʿ-i [211a]metīnüñi iʿzāz eyle dīn-i İslām ehlini maġlup itme bu ʿabd-ı kerīm-i muʿtādıñı maḥcūp itme didi çünki ṣubḥ u ẓafer-i teʾyīd maṭlaʿ-ı ümīdden bedīd ve ufḳ-ı fetḥ u nuṣretden tebāşīr-i saʿādet-ṭulūʿ itmekle rūy-ı ʿālem-sefid oldı. Anifen beyān olunan üzre melāʾike-i sefīd-i ablāḳ ile cenge gelir Ḥażret buyurdılar**هذا حين حمي الوطيس** Yaʿnī bu zamān bir zamāndur ki ceng-i tennūri ḳızdı andan bir ḳabża turāb-ı ṭalep buyurup rūy-ı küffāra ṣaçdılar ve bed-duʿā-i müşrikīne dehān-ı saʿādet-ʿunvānların açdılar **"Şahitü'l-vücūh"** diyü buyurdılar hīçbir kāfir ḳalmadı ki andan iki gözü bile ol ġubār ile pür-ḫāl ve ḥabīb-i ṣabr u ḳararı pençe-i ḳahr-ı İlāhī ile çāk ve ḫançer-i ḫavf u harās ile zehre tarak olmaya cümle küffār ḳararı firāra tebdīl ile ister bend-i taḥḳīr ü teẕlīl oldılar ekṣeri saḳar cānibine sefer etdi.**أين المفر أين المفر**[750] diyerek gitdi. Baʿżı rivāyetde vārid olmuş ki

---

Allah'a güven zira ben bunda
Allah'ın bir sırrı olduğuna inanıyorum

[747] Kuşkusuz zorluktan sonra kolaylık var
Mutlu olalım çünkü bu Allah'ın kelamıdır

[748] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[749] neṣr H: -F.

[750] Kaçış nereye kaçış nereye

Resūlu'llāh salla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ʿAbbās'a " Ey ʿAbbās baña bir avuç ḳum ḳa´ir alıver diyü buyurdılar Nāḳa-i şehbā ki Ḥażret ol günde aña suvār u ḳilāde-i ʿizz u saʿādet-bāzū-i ḥāl-i saʿādet-meʿāline ḫilḫil ü sivār olmuşdur ki [211b]murād-ı şerīflerine fehm buyurup kendüye yire yaḳīn itdi, bir vech ile ki şikemi yire yitişdi ve baṭını arża bitişdi. Ḥażret kendü mübārek ellerine bir avuç ḳum alup rūy-i müşrikīne ṣaçdı "**Şahitü'l-vücūh**"**شاهت الوجوه ثم لا تبصرون**[751] diyü buyurdılar.

yine mervīdür ki ʿĀbid bin ʿAmr ve Huzel raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyurmuşlar ki rūz-ı Ḥuneyn'de Ḥażret'üñ muḳābelesinde muḳatele itdüm. Alnıma bir tīr-i pür-te´sīr ṭoḳındı ve ḫūn-ı revān olup yüzüm ve ṣaḳalım ve sīnem ḫūn ile meşḥūn oldı. Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ol ḫūnı dest-i mübārekleri ile çeşm u rūyumdan dūr buyurup sīneme getürdiler ki işġāl-i ceng u nebürde perde olmaya ʿĀbid bunı ḥayātında ḥikāyet ider idi çünkü āḫiretde intiḳāl itdi. Ġasl-ı zamānda sīnesinde ol maḥalle ki Ḥażret'üñ dest-i mübārekleri yetişdi naẓar itdiler gördiler ki ġurre-i feres gibi nūrāni ol sehm-i saʿādeti fi'l-ḥaḳiḳa ʿĀbid'de ʿaẓīm fā´ide olmış.

Ve yine rivāyet iderler ki Hicret'den ṭoḳuzuncı senede ṭā´ife-i Benī Kilāb'a bir kitāb-ı müsteṭāb ile bir seriyye irsāl buyurdılar. Ol gurūh-ı mekrūh dīn-i İslām'a inḳıyād itmeyüp ṣaḥīfe-i ḫāṭıraları ḫuṭūṭ-ı ḥuẓūẓ-ı rüşd u sedādan ḫālī ve ḥabīb-i pür-ʿayb-i ceyb-i ʿayb-ı tabʿı le´im-ı ẕemīmleri nuḳūd-ı bī-sevad-ı [212a]feṣād u cefāsıyla mālī olmaġın ḫātırlarına bu geldi ki ḫaṭṭı mektūb-ı saʿādet-meşḥūb-ı nebeviyeyi yüyeler ve ol cild-i mektūb-ı ʿaliye āb-ı nā-sevāb-ı küfr u ḍalālle yüyeler hem fi'l-vakʿi ile idüp ol maḥbūs-ı cāh-ı ḫīzī ḫīẕlān olan melāʿīn ol cild-i bāʿiṣü'l-cehd-i saʿādet-ḳārini istisḳā-i āb itdükleri delvin taḥtına ilṣāḳ itdüler çünki bu ḫaber semʿ-i mubārek-eṣer Ḥażret'e

[751] Gözleri karardığı için daha sonra göremediniz.

irişdi buyurdılar. **ما لهم أذهب الله عقولهم** Yaʿnī bunlara ne oldı ki Ḥaḳḳ Teʿālā bunlaruñ ʿaḳlını alup pāy-i iʿtibārları ʿiḳāl-i ʿaḳıldan sāde ve ḫilye-i feḥm u idrākı bir yāddade olmuşlar didi. Cümle-i duʿā-i olmaḳ daḫı cā´izdür dirler ki cümle kilāb-i benī kilāb bu duʿā-i mustecāb-ı musteṭāb vaṣıṭasıyla sefīhü'l-ʿaḳl ve muḫtelifü'l-kelām oldılar. Ḥatta baʿzısı şu mertebeye irişdi ki kelām-ı feḥm olınmaḳdan ḳaldı devā-i bī-devā cunūn āfetden aldı.

Ve yine mervīdür ki yine sāl-ı mezbūrda ki Ġazve-i Tebūk anda vāḳıʿ olmışdı. Ol ḫurşīd-i felek-i risālet-āfitāb-ı ālem-rā gibi ḳaṭʿa menāzil-i dūr u dırāz ve ṭayy-ı merāḥil-i nişib u firāz iderken bir menzilde ḳarār buyurup Ḥażret ṣaḥba ḳarīn ḫ͟ābda oldular tā şol zamāna dek ki āfitāb-ı ṭulūʿ itdi. Ebū Ḳatāde'den āb ṭaleb buyurdılar Ebū Ḳatāde ider maṭhara-i muṭṭahara ile ābı dest-i [212b]saʿādet-me´ābların dökdüm tā itmām vużū buyurdılar ve emr itdüler ki "Baḳiyye-i ābı ḥıfẓ eyleyim bir maṣlaḥata daḫı lāzım ola sā´ir ʿasker-i muḳāddem gitmişler idi. Her çenk ki ʿÖmer ḥażretleri gelüp bir sīr-āb-ı mevżıʿa varalum didiler. İltifāt itmediler ol mevżıʿ bī-ābda vażʿ-ı eşkāl ü esbāb idüp ḳondıler biraz zamāndan beri Ḥażret ile ben daḫı muḥeyyem-i ṣuladıḳati ʿizz u celāl ve maḥaz-ı ricāl-ı ʿaẓimet ü iḳbāl olan ordu-i humāyūn ʿazamet-meḳrūnuna vardum gördüm ki ḥarāret-i hevā görmeden çeşmelerini raḫmārı çeşmi gibi bī-nem olmış ve iltihāb-ı meşʿale-i āfitābdan ḳalup aṣḥābına ıżṭırābda pīç ve tābla pür-ġamıla olmış ʿuyūn-ı ʿayūn ṣuġulup ve āvāz-ı inhāza-i ablak feryādından buġulup ḫalḳın lebleri yarılup dilleri ṭutulup ebkem olmış teşnelikden eştürlerini ḳurbān idüp miʿdelerinde olan ābı içerler imiş. Ḥażret'i gördüklerinde ateş-i ʿaṭeşden vāfir yanup yaḳıldılar dermān isteyüp mubārek yanına ṭaḳıldılar Ḥażret buyurdılar ki ʿÖmer'üñ kelāmını işitmiş olsanüz ve anlaruñ emri mucībince iş etmiş olsanüz bu elemler çekilmezdi ve bu

zemīn-i şuʿrāya ṭoḫm-ı iḳāmet ekilmez idi diyü buyurdılar. Baʿde āb ile maṭhara-i muṭṭahraya getür diyü buyurdılar andan ʿāmme-i ʿasker-i menṣūreye ṣalā idüp ol baḳiyye-i naḳiyye-i ābı [213a]ṣabb itdiler cümle devāb u mevāşi ve ḫaddām u ḥavāşi bile sīr-āb olup ḳanda ḳaldı ki ʿīmān-ı ʿasker yalñız on biñ esb ve on iki biñ eşter varmış Elḥamdü'lillāhi teʿālā ʿālā ẕalike.

Ve yine mervīdür ki ʿAbdullāh bin Ḥayşeme raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh, Ḥażret cānib-i Tebūk'e teveccüh-ı hümāyūn ve ʿazīmet-i saʿādet-meḳrūn buyurduḳdan ṣoñra kendü ḫānesine geldi ve iki ḫātūnı var idi ki naḳş-bend-i kār-ḫāne-i ibdāʿ ve ṣūret-gīr-i ālem-i icād ü iḫtirāʿ ve kemāl-i ḥüsn u cemāl ve nihāyet-i leṭāfet-i ṣüver ü eşkālde anlar gibi ṣuret-i ḳaleme görmemişdi. Her biri şekl-i ṣuretde bī-miṣāl ve ġonc-ı dalālde bā-kemāl eger zāhid-i ʿibādet pīşe ve ʿābīd-i ṭāʿat-endīşe ʿālem-i miṣāl veya ḫ̆āb-ı ḫayalda miṣāllerini görse kendiden giderdi ve ṣūfī ṣāfı-ḍamīr belki şeyḫ-i bī-misl ü bī-naẓīr-i ṣuret-i dil-peẕīrlerin mirāṣ-ı bālda muşāhede itse ḫırḳa-i perhīzi çāk iderdi. ʿAbdu'llāh bunlaruñ muşāhede cemālini ḥāṣıl-ı ḫayatda fānī bilürdi. Ve temāşā-i zülf u ḫālini semāye-yi ʿömr-i zinde-gāni taṣavvur ḳılurdı. Ḫānesine geldükde gördük ki ol iki perīden her biri ẕevḳ u ṣafā ve ʿiyş içün bir ʿariş yaʿnī sāyibān vażʿ idüp eṭrāfa ṣular sepüp basṭ-ı bisāṭ-ı inbisāṭ itmek içün aʿlā firāşlar düşemişler ve elvān-ı aṭʿime-i leẕīẕe ḥāżır u āmāde itmişler ʿAbdu'llāh bu ḥālī [213b]göricek kendü kendüye eyitdi: Subḥāna'llāh serv-i çemen-zār ebr-i risālet olan kerīm **لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ**[752]feḥvāsınca ṣaḥīfe-i laṭīfe-i ḥālī ve cerīde-i efʿāl u aʿmāli raḳam-ı ʿafv ü merḥamet-i laṭīfi ile merḳūm ve ḫazīne-i rezīne-i kār u kirdārı ḫātem-i ḫātimiyyet resūl ü enbīyā ile maḥtūm olup cümle enbīyā ü mürselinüñ serdār u serveri ve sipihr-i icād u tekvinüñ

[752] "Ta ki Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın." , Fetih, 48/2.

dıraḫşında aḫteri iken ḥālā ālām-ı kerem u serd ve ġavā´il-i ceng u ne-berdi çeşide-i muḳābele-i eşrār ve muḳātele-i küffārda iştigāl-i nā´ire-i kifāḥ içün silāh u ramāḥ keşīde ṭurmayup ceng u cidālde Allāh Teʿālā bilür ḥālā ne ḥālde evlād daḫı ʿAbdu'llāh gibi bir üftāde ü efkendesi ve İbn Ḥayṣeme gibi bir ḫāliṣ-bendesi sāye-i ʿarişde bī-teşvīş ü ʿayş ide ve elvān-ı aṭʿame-i gūn-ā-gūn ve envāʿ-ı üşter-i bī-leẕẕet-meşḥūnunda yiyüp içüp gide inṣāfdan ṣad merḥale dūr ve liyāḳat-ı merātibinden nice fersaḫ-ı mehcūrdur. Va'llāh ta ḫıdmet-i Resūl ile müşerref olup ālām-ı kerīm u serdi ve ġavā´il-i ceng u ne-berdi bile çekmeyince ve ol toḫma toḫm-ı ġazā u cihādı bilece ekmeyince bu iki zenden biriyle söyleşimim deyüp tīz ḳalḳdı ve eştürine suvār olup yola girdi. Her çeng ki ol iki zen ṣaḥib-i cemāl-i şuride ḥāl olup ʿaşḳ-baẕlıġa aġaz itdiler ve ġalibāt-ı ʿaşḳ u ceẕibāt-ı şevḳe düşüp yanına gelüp gitdiler mihr u muḥabbet āteşine yandılar[214a] ve dūd-ı kebūd-ı ḥasret ile güñe boyandılar. Yedi dereden ṣu getürdüler, söyleye gördiler cevāp işitmedi çünkü ʿAbdu'llāh Tebūk'e yaḳlaşdı. Ḥażret'e ḫaber virdiler ki dūrdan işitir bir şütür ancak süvār oldı didiler. Buyurdılar ki ümīd iderim ki İbn Ebū Ḥayṣeme ola çünki yaḳlaşdı didiler ki vallāh İbn Ḥayṣeme'dir çünki Ḥażret'e irdi ve selām virüp içerü girdi. Ḥażret buyurdılar ki Yāʿni İbn Ḥayṣeme cihān fānī u ʿiyş-i zinde-gānisinden rıżā-i ḥaḳḳa tercīḥ itdügüñ senüñ ḥaḳḳıñda infaʿ oldı zīrā naʿim-i dünyā zā´il u leẕẕet fāni żeyf-i rāḥil-i maḳūlesi olup ḳuṭūf-ı leẕāyīẕ-i fāniye ḫayāl-ı ṭayf gibi bī-beḳā u teme't-tuʿa u ʿālem-i saḥāb-ı ṣeyf gibi serīʿü'l-fenā şarāb-ı serāb-ı miṣāl-āb gibi pür-şitāb surūr-ı ṣafāsı fi'l-ḥaḳīḳa ḫayāl u ḫ̆ābdır.

Ve yine mervīdür ki Ebū Ümeyye raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh rivāyet buyurmuşlar ki[753] çünki Resūlu'llāh ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem sefer-i Tebük'te ve Vādiyü'l-

[753] ki F: -H.

Ḳurā nām maḥalle evżāʿvü eṭvārı sencīde vü hem-vār idi.[754]ṣaʿādet u iḳbāl ile irişdiler. Ol makāmda bir ḫātūn var idi. Evżāʿ vü eṭvārı sencide vü hem-vār idi. Ol ḫātūnuñ bir naḫilistānı var idi ki Ḫudā-yı müteʿāl ol ravża-i bī-miṯāle ʿayn-ı ʿināyet ile naẓar itmiş ve kemāl-i luṭf ü ṭarāvetle meyve-i ḥalāvet-meʿāli cümle olmuş bitmiş idi. Ol ḫātūn-ı hidāyet-maḳrūn maḥṣūl-i baġçe-i cümle aṣḥāb-ı güzīne Ḫudā ve Resūl-ı [214b]Rabbü'l-ʿālemīne fedā olmaḳ ricā itdi. Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem āṣḥāb-ı kerīme emr buyurdılar ḥāṣıl olan ḫurmāyı eşcārdan ḳaṭʿ u ḳaṭf semtine ʿinān-ı ʿināyeti ʿaṭf idüp ḥesāb itdiler cümle on vaşḳ ḫurmā çıḳdı añı āṣḥāb-ı saʿādet-iktisāba tevzīʿ buyurup ḫātūna emr buyurdular ki min baʿd ḥāṣıl olup bu seneye bu eşcārda bitüp ḫurmāları ḥisāb ide ve ne miḳdār olur görelüm, eyle itdi. Tekrār ol maḥalle mürācaʿat buyurduḳlarında su'āl itdiler ki gitdükden ṣoñra ne miḳdār ḫurmā ḥāṣıl oldı tamām on vaşḳ ḥāṣıl olmuş bu bir muʿcizedür ki olur bedter degül.

Ve yine mervīdür ki çünki Ḥażret Vādiyü'l-ḳurā'dan cānib-i Tebūḳ'e revān oldılar buyurdılar ki bu gice bād-ı şedīd ẓāhir u bedīd olsa gerekdür lāyıḳdür ki hīç kimesne yirinden ḳalḳmaya ve her kimesne eştürlerini muḥkem baġlaya Ḥikmet-i İlāhiyye bir rīḥ-i ʿāṣif hubūb itdi.[755] İki kimesne emr-i Resūl'i imtiṯālde ihmāl itmişler idi. Rūzigār ol iki kimesneyi alup ḳulel-i cibāle atdı. Anda varup düşürüp ḥallerini düşvār itdi.

Ve yine mervīdür ki çünki cānib-i Tebūk'e teveccüh buyurdılar, Ebū Ẕer-i Ġıfārī raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh eyidür:[756] Benüm mālik olduġım eştür-i kemāl-i ẕaʿif u hazāl ile mānend-i nāl ve vufūr-ı futūr ile gāh miṯāl idi. Tesmīn u terbiyet ve taʿalīf u taḳviyet ile

[754] evżāʿ ve eṭvārı sencīde ü hem-vār idi F: -H.
[755] itdi F: esdi H.
[756] Ebū Ẕer-i Ġıfārī raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh eyidür F: -H.

taḳayyud idüp bir miḳdār tāb [215a]u tüvān ḥuṣūl bulduḳda ol Resūl-ı bā-uṣūluñ ḫāk-pāy-ı şerīflerine vuṣūl-i ḳaṣd ideyim didi ve eşterime bir ḳaç gün ziyādece ʿalef virdüm. Ol rūḥ-ı pür-futūḥuñ ardınca revān oldum çünki menāzilden bir menzile irişdüm. Benüm eşterüm bāde-i żaʿīfle mest u bī-tāb ü tevānlaġıla hem-dest olup bār-ı ıżṭırāb ü ıżṭırār belini bükdi ve ṣar ṣar-ı ḳuvvet żaʿif ü żaʿif-i ḳuvvet-bār u baruñ ḥayātını dökdi ve dizlerüni çökdi. Ġāyetde bī-mecāl ve yirinden ḳıyām-ı muḥāl oldı. Kār u bārını işkāl u mahārını kendü arḳama urup taḥammül itdüm. Ve germā-i saḫtında Tebūk yolını ṭutup gitdüm çünki dūrdan ẓuhūr itdim. Ḥażret'e dimişler ki "Yā Resūla'llāh, bir tenhā piyāde rāha düşmiş gelür buyurmışlar ümīd iderüm ki Ebū Ẕer-i Ġıfārī ola çünki yaḳlaşdum didiler ki Ebū Ẕer imiş çünki ḥużūr-ı Ḥażret'e irişdüm. ʿİzz u iḳbālde ve ʿaẓamet u celāl ile ḳalḳup **يمشي وحده ويموت وحده ويبعث وحده**[757]diyü buyurdılar. Yaʿnī merḥabā Ebū Ẕer ki yalñuz seyr u ḥareket eyler ve tenhā āḫirete gider ve tenhā baʿṣ olunsa gerekdür ṣoñra Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ne minvāl üzre buyurdılar ise biʿaynihi öyle oldı. Zebeẕe'ye gitmiş idi. Yalñız anda vefāt itdi. İbn Mesʿūd raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh ḥażretleri anı tenha vefāt itmiş göricek. [215b]Resūlu'llāh diyü buyurdılar. Müstaʿṣı nām kitāb ṣāḥibi yazmışdur ki: "Ravża-i Ebū Ẕer'i ziyāret itdüm, anda bir ḥāl gördüm ki sā´ir ṣaḥābī maḳābiründe bulmadum,ḳabrinüñ öñünde namāz ḳıldım ve secde itdüm, rāyiḥa-i misk-i ezferā ve türbe-i şerīfinde meşāmımuza irişdi." didi.

Ve yine mervīdür ki ol ġazāda baʿżı menāzilde nāḳa-i Ḥāżret żāyiʿ oldı. Münāfıḳlardan baʿżı eyitdiler:Ḥāşā[758] Muḥammed kendüye peyġamber iʿtiḳād ider ve size āsmāndan ḫaber virür niçün nāḳası ḳanda olduġun bilmez bu kelāmı Ḥażret'e īṣāl

[757] İbn-i Kesīr, Ebü'l-Fidā İsmā'īl b. Ömer ed-Dımaşkī, *el-Bidāye ve'n-nihāye*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkī, I-XXI, Dâru Hicr, Kahire. 1997-1999, VII, 159.

[758] ḫāşā F: -H.

itdiler Ḥażret daḫı buyurdılar ki, benüm ġayba iṭṭılāʿ-ı vuḳūfum ve varā-i estār-ı İlāhide olan umūra ʿuṣūr-ı muʿatekifinde ʿukūfum yoḳdur illa şol mevā´idde ki

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنِ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ[759] āyet-i saʿādet-ġāyet belāġat-ı vuṣūlı feḥvāsınca şol mevād ki melīk-i cevvād celle cenābuhu ḳudsihi ʿanī'l-endād maḥż-ı iḥsān ve irfād-ı kerīm luṭf-ı bī-niʿādından benüm iṭṭılāʿıma irādet-i ʿaliyyeleri teʿalluḳ ide ve ḥālā Allāh Teʿālā beni muṭṭaliʿ itdi ki ol nāḳa felān mevżıʿda mahāri bir dıraḫta merbūṭ imiş didiler vardılar nice buyurdılar ki ise biʿaynihi öyle buldılar.

Ve yine mervīdür ki münāfiḳlardan bir cemʿ Resūl Ḥażret'i ile ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ile Tebūk'a gitdiler anlaruñ biri Vedīʿa bin Ṣābit idi ve anlar ile Eşcaʿ-ı [216a]ḳabīlesinden Maḫşī bin Ḫumeyr nām kimesne var idi. Biri biri ile muṣāḥabat idüp eyitdiler: Bu ṭā´ife-i ḳitāl Benī el-Aṣfer'i āḫir ile ḳitāle ḳıyās mecāri ḥallerinden īnās u iḥsās olınur. Va'llāhi gūyā gözüm öñündedür ki yarın bunları aḫẕ u esr iderler ve silk-i istirḳāḳa naẓım ile ḫāṭırların kesr iderler Maḫşī bin Ḫumeyr eyitdi: Va'llāhi ben buña rāżı idüm ki, her birimüze yüzer dane savṭ uruyla ve pençe-i ālām ile dest-i ḥużūr-ı istirḥātım buyrula ḥaḳḳımızda Ḳur'ān āyeti inmeye ve üzerimüze endūh-ı enbūh-ı nemide didi. Bu ṣadadda Ḥażret-i ʿAmmār bin Yāser'e buyurdılar ki ol ḳavme yetiş ṣor bunlardan ki ne söylediler eger vāḳiʿa iʿlām itmezler ise işte şöyle didüñüz şöyle didünüz diyü söyle çünki ʿAmmār bin Yāser anlarun ḥużūruna vardı ve Ḥażret buyurduḳları üzre her ne söylediler ise iʿlām itdi. Cümlesi Resūlu'llāh Ḥażret'inüñ ḥużūr-ı sāṭaʿü'n-nurlarına vardılar cümlesi çehre-i iʿtiẕār ve ibtihāli ve ruy-ı tażarruʿ u su´āli zemīn-i meskenete ḳoyup ve ṣaḥīfe-i ḫāṭırlarında olan suṭūr-ı nifāḳı ḥak idüp yiyüp Vadīʿa bin Ṣābit nāḳa Resūlu'llāh salla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ḥablıñı aḫẕ

[759] "O gaybı bilendir. Hiç kimseye gaybını bildirmez. Ancak seçtiği resüller başka." Cin, 72/26-27.

idüp Yā Resūla'llāh إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ[760]didiler yaʿnī Allāh Teʿālā aʿlemümüz [216b]latīfe velāġ idi yoḫsa evvelden daḫı alnumız açıḳ ve yüzümüz aḳ idi. Ve Maḥşī bin Ḥumeyr eyitdi: Yā Resūla'llāh baña bir nām vaẕʿ eyle diyüp Ḥażret daḫı Maḥşī'nüñ günāhını ʿavf idüp nāmını ʿAbduʿr-raḥmān ḳodı ve Allāh Teʿālā Ḥażretünden ricā itdi ki şehādetle īṣāl ide rūz-ı yemāmede şehīd oldı.

Ve yine mervīdür ki çünki Tebūk'e yaḳlaşıldı Ḥażret-i Resūlu'llāh[761] salla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem aṣḥāba buyurdılar ki yarın inşā'llāh ṭaʿām zamānunda Tebūk'e yetişürsüz lāyıḳ olan budur ki ben varınca elünüzü ṣuya ḳomayasuz çünki ḳavm-ı İslām Tebūk'e yetişdiler çeşmede āb ġāyetde ḳalīl idi. Ellerüñ ṣuya ṭoḳundurmadılar. Taʾḫīr itdiler ol āb-ı rūy-ı enbiyā u mürselīn olan Resül-i Güzīn ḥażretleri salla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem saʿādet u iḳbāl ile vāṣıl olup rūy-ı meymenet-cūyı ve vech-i saʿādet-ḫūylarını ve eyd-i eyādī-i iltiyām saʿādet-iltisāmlarını āba ilḳā ve ol mā-ı saʿādet-nümāde neşv-nümā isḳā buyurmaġıla çeşme çūş-ı ḫurūşa āġāz itdi ṭaşdı ve muḳārenet-i cism-i pāk pādişāh-ı kişver-i levlāk ile başdan aşdı ve ġāyetde vāfir olup çoġaldı cümle ʿasker-i ḫalḳı lāzım olıcaḳdan ziyāde aḫẕ itdiler. Muʿāẕ bin Cebel Ḥażretine buyurdılar ki [217a]Allāh Teʿālā ḥażretinden ümīd-vārım ki saña ol ḳadar ʿömr vire ki bu mānuñ besātına cārī olduġun göresün didi.

Ve yine mervīdür ki Muʿāẕ bin Cebel raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyurmuşlar ki çünki Ġazve-i Tebūk'den rucūʿ itdük bir vadiye nüzūl olınduk[762] anda bir çeşme gördük şikāf-ı sengden revān olur ancaḳ bir iki şaḫsa kifāyet ider Ḥażret buyurdılar ki bizden muḳaddem kimesnenüñ bu ābdan cevāzı cāʾiz degüldür geçerse bāri ḳaṭʿā taḥrīk

[760] "Biz sadece lafa dalmıştık ve aramızda eğleniyorduk." Tevbe, 9/65.
[761] Resūlu'llāh H: -F.
[762] olınduk F: olundı H.

olınmamaḳ lāzımdur. Aṣḥābdan dört kimesne muḳaddem Ḥażret'den muḳaddem varup kelām-ı şerīflerini ṭuymayup ābı ṭutmışlar Ḥażret ki ol maḳāma saʿādet ü iḳbālle vāṣıl oldılar gördiler ki emr-i şerīflerine imtiṯāl olınmamış ol vażʿ nā-hem-vārı iḫtiyār iden kimesnelere laʿan ve bu vażʿa irtikābları cihetinden ṭaʿn buyurup andan ṣoñra saʿādet ile raḥīlelerinden nuzūl buyurup şefe-i şerīflerini taḥrīm buyurdılar ve ol sengin şikāfına enāmil-i deryā-mümāsillleri ile mesḥ buyurup āb u revān oldı **baʿde** kef-i medār-ı kifāyet-i miḳdārlarına bir ḳabża āb alup ol menbaʿ-ı mā olan seng-i pür-tenglik şikāfına kef-i kāfirleri ile istiṣḥāb buyurdukları āb-ı bereket-i me´ābdan ṣaçdılar Muʿāẕ raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyurdılar ki ol anda samʿime [217b]ṣāʿḳa gibi āvāz-ı āb vāṣıl oldı ve Ḥażret buyurdılar ki içiñüzden baʿżı duḥa-i ʿömürden ol ḳadar ber-ḫurdār ve dırāḫt-ı ʿayş u zinde-gāniden ol denlü muḥabbeti ṯimār-ı bī-şumār ola ki bu rūy-i neşv ü nümāsı ʿābis ve eṭrāf-ı cevābını bi'l-kulliyye yābis olan ḳuṭr bī-ḳaṭruñ māh-ı keṯīr ile seyr u envār-ı ezhārıyla numūdār-ı kerre eṯīr olup ṯimār-ı bī-şumārı ḳand-ı bī-nebātı gibi leẕīẕ-i fevāki-i letāfet-şiʿārı ʿayne'l-ḥayāt gibi şeker-rīz ḫāk-ı pāk-ı ʿaṭar-nāk eknāfı yārān-ı bisān-ı iḥsān ve arzū-resān-ı İlāhī ile eṭrāfı maʿmūr ābı ṣāf-ı eşcārı pür-iltifāk bir ḥadīḳa-i eniḳatü'l-elṣāf olduġına yetişdi diyü buyurdılar eslāfdan mervīdür ki ol Ḥażret'üñ kelām-ı iʿcāz-ı peyāmı üzre Şām ile Medīne-i Münevvere mā-beynüñde ol buyurduḳları vādiye vardum gördüm ki ḥilāvetde ʿaynü'l-ḥayat ve leṭāfetde naẕīr-i ḳand-ı nebāt leẕẕetde sebīl-i selsebile cārī şevāyib-i maʿāyib-i kaderden ṣāf u ʿārī mānendür żāb-ı pür-āb cereyān idüp sābiḳān emārat-ı ʿimāretden ḫālī iken ṯimār-ı bī-şumārı ḥāmil u ḥüsn-i bahā ve neşv ü nümāsı kāmil eşcār-ı miṯmār ile memlūk ḥadāyıḳ-ı ẕāt-ı behīce ve cenāt-ı ʿāliyāt-ı ḫūş-lehçe peydā olup cennat-ı ʿadna şebīh bir maḳām-ı

nebīh olmış her ciheti maʿmūr-ı miyāh-ı luṭf-ı İlāhī ile maġmūr anuñ gibi bir vādi görmedüm [218a]dimiş.

Ve yine mervīdür ki ol rāhda bir mār-ı cesīm u bir efʿa-i ʿaẓīm ki daḫāmet-i peyker ile mānend-i ecder ve ʿaẓīm-i cüṣṣesinden bīm ü iḥtirāza el-yeḳ ü ecder şekli mehīb ve endāmı bā-nehīb ilerü geldi. ʿAsker-i ḫalḳındañ bu mār-ı ʿaẓīmden bīm-i belīm ve ḫavf-ı elīm ile ḳalbleri dü-nīm oldı. Ol mār Ḥażret'üñ ḥużūruna ḳarīn geldi. Andan kenār-ı rāha çıkup başını medd aṣḥāba teveccüh ve ḥıfẓ-ı rāʿsle kendisüni merāsim-i taḥiyyat ü teslīmi taḳdīm idenlerden ʿadd belki ṭaleb-i cevāb ve redd itdükde Ḥażret buyurdılar ki bu mār ol cinnīlerdendür ki bizüm cānibimize gelüp Ḳur'ān-ı ʿAẓīm istimāʿ itmişler idi. Menzil ü maḳāmına ḳarīb geldigümüzde taḥiyyāt u teslīm merātibi taḳdīm içün geldi. Ḥālā size selām virdi size daḫı lāzımdur ki **فحيوا بأحسن منها**[763]emr-i celīlü'l-ḳadrine imtiṯāliñüz inhā idesüz didi. Aṣḥāb daḫı redd-i selām-i levāzımın itmām itdiler andan ṣoñra Ḥażret ḫayyeye ḫiṭāb idüp buyurdı: **أحبوا عباد الله من كانوا** Yaʿnī Allāh Teʿālā ḳullarını sev kim olursa olsun.

Ve yine mervīdür ki Benī Saʿd ḳabīlesinden bir civān-ı rivāyet beyān idüp dimiş ki Tebūk'de Ḥażret-i risālet-penāh ʿaleyhi min selāmu'llāhi eżkāhu Bedr gibi ṣadırda ḳarār buyurup [218b]ve aṣḥāb ʿizz u saʿādet olan aṣḥābdan altı ʿaded kimesne hāla var ol māh āsmān-ı ḳadr u iʿtibārı ortaya almışlar ve ol gevher-i şeb-i tāb-ı efser-i risāletüñ müşāhede-i cemāl-i bā-kemāli deryāsına ġarḳ olup ṭalmışlar ve rūy-i mubāreki müşāhedesine ḥayrān olup ḳalmışlar ḳalbimde nūr-ı īmān tele´lü-i lemāʿan idüp dāʿiye-i şevḳ beni ol semte sevḳ itdi vardum ḫāk-pāy-ı kimyāyı sāyelerini dīde-i ġam-dīdeye kaḥl itmekle taḥṣīl nūr itdükden ṣoñra Yā Resūla'llāh **أشهد أن لا إله إلا الله وأنك رسول الله** Didi

[763] "Siz de ondan daha güzeli ile karşılık verin." Nisa, 4/86.

Ḥażret-i devlet-i ebedī bulduñ ve saʿādet-i sermedīye vāṣıl olduk diyü buyurdılar **baʿde** Bilāl'i ṭaʿām götür diyü emr itdiler Bilāl Ḥażret'i daḫı bir naṭʿ-ı besṭ idüp ruġanıla ṭabʿ olunmış bir miḳdār ḫurmā getürdi. Cümlemiz ol ṭaʿāmdan ekl itdük tamām ṭoydum. Ve eyitdüm: Yā Resūla'llāh sābıḳān bin tenhā bu ṭaʿāmı hep ekl itsem ṭoymaz idüm ḥālā cümlemüz ekl itmiş iken ben tamām sīr oldum. Vechi nedür buyurdılar ki **الكافر يأكل في**[764] **سبعة أمعاء والمؤمن يأكل في أمعاء واحد** bir gün yine ṭaʿām zamānunda Ḥażret'üñ ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ḥużūruna geldüm ki emr-i ekl yine o şekl üzeremi gördüm īmānum rütbe-i iṭmināna vāṣıl [219a]ve ḳalbime nūr ve sīneme surūr-ı ḥāṣıl ola ol günde aṣḥābdan rıḍvanu'llāhu ʿaleyhi ecmaʿīn ʿaşere-i mübeşşere ol Seyyid-i eyyid-i beşişü'l-beşer ḥużurı şerīflerinde oturmışlar yine baña naẓar-ı ʿāliyeleri taʿalluḳ itdüḳde Bilāl'e ṭaʿām sipāriş buyurdılar Bilāl Ḥażret'i raḍıya'llāhu ʿanh enbānuñdan bir kef ḫurmā iḫrāç itdi. Ḥażret buyurdılar ki cümle olan ḫurmāyı çaḳar ve Allāh Teʿālā Ḥażretleri ki cümle ʿabādinüñ rızḳına kefildür kemāl-i lutf u kereminden meʾyūs olma Bilāl daḫı olan ḫurmāya çıḳardı. Rāvī eyidür: Ẓannum budur ki iki medd ḫurmā idi. Ḥażret mübārek ellerini ol ḫurmānuñ üzerine vażʿ buyurup **كلوا باسم الله**[765] didi. Cümle ol maḥżur-ı saʿādet-i maḫberde ḥāżır olanlar ve ben ekl itdük ṭaʿama ḥırṣ-ı ḳazda ḫalḳdan mümtāz ve ferṭ-i ekl ile miyān-ı aḳrānda bī-enbāz idüm. Miʿdem ḫayli ġıdā ḥaẓmına ḳādır ve ben ḳadar ekl ider nādir idi. Ol ḳadar yidüm ki bir ḫurmā ziyāde yemege mecālim ḳalmadı. Naṭʿa naẓır itdüm gördüm Bilāl ḫurmāyı simāṭa vażʿ itdükde ne ḳadar ḫurmā ise cirmen ol ḳadar ḫurmā yine mevcūd olduġı cezmen maʿlūm ve bu ḫuṣūṣda şā'ibe-i iştibāh maʿdūm idi. Üç güne dek ḥāl bu minvāl üzre olup biz ol ḫurmādan yidük Bilāl üç günden ṣoñra yine ne ḳadar ḫurmā iḫrāç itti ise de yine

[764] Kafir yedi bağırsak miktarınca yer Müslüman ise bir bağırsak miktarınca yer .
[765] Allah'ın adını anarak yiyin.

vaʿāsına vażʿ itdi. Ve benüm İslāmüm [219b]mertebe-i iṭmināna yitdi. Ve ḳalbimden ḫāşāk-ı ġill u ġiş gitdi.

Ve yine mervīdür ki çünki Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem Tebūk'e nüzūl buyurmuşlar idi. Heraḳl Ḥumuṣa irişmemiş idi. Onda keyfiyyet-i aḥvāl-i saʿādet-me´āl-i Ḥażret'e vuḳūf içün teveḳḳuf idüp ḳabīle-i Ġassā'ndan bir kimesneyi Ḥażret-i Resūl ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem cānibine irsāl itdi ta varup kendüsü gizleye ve Ḥażret-i risālet-penāhı ṣorup izleye ṣaḥīfe-i laṭīfe-i ḥāl-i saʿādet-iştimāllerine naẓar-i ʿibret ve naṣar-ı başīret ile baḳa ve mişʿāle-i meşʿāle-i tetebbür ü tefekkürü dest-i aḳl u idrāḳ ile yaka ve dīde-i fehm u dānişe ʿaynuñ iẕʿān u ḳabūlü ṭāḳa eṭvār-ı ḥasanesine vāḳıf ve ʿādāt-i müstaḥsenesinden ḳınāʿ-ı eşkāli kāşif olup ḫalḳla muʿāmelesini müşāhede ve aṣḥāb u aḥbābı ile muḫāṭabe u mukāmelesine iṭṭilāʿ-ı taḥṣīl ḫuṣūṣunda mucāhede idüp ciyād-ı efkārı mecārı aḥvāl-i seniyelerinde icāle ve tefāṣīl-i ḥāl-i saʿādet-me´ālerinden ġubār-ı iştibāhı izāle ḳılduḳdan ṣoñra meblāġ-ı fehm ü iẕʿānunı ve mertebe-i ʿilm ü iḳānunı daḳiḳ u celīl keẕīr ü ḳelīl her ne ise Heraḳl ʿarż ide ol şaḫṣ daḫı gelüp Ḥażret'üñ yāl u bāline ḥüsn ü cemāline dīdār-ı ferḫunde-fāline muṣḥaf-ı ruḫsārı bī-miṯāline evżāʿ-ı evṭārına [220a]kelām-ı saʿādet-maṣḥūbuna kerem-i aḫlāḳına vufūr-ı işfāḳına naẓar idüp dīde-i saʿādet-dīdelerinüñ ḥumretine ve ẓahr-i saʿādet-ẓuhūrlarında olan mihr-i nübüvvetine ve ekl-i ṣadaḳadan ictinābına ve rezā´il-i aḫlāḳa ʿadem-i irtikābına iṭṭilāʿ-ı taḥṣīl idüp Heraḳl tafṣīl itdi. Heraḳl daḫı ḳavmüni ḥuẕūruna iḥżār u İslām'a daʿvetüni iẓhār idüp mutābaʿat-ı dīn-i İslām'a taḥrīż u tarġīb ve mubāʿyad-ı seyyidü'l-enāmı-i taḫṣīṣ muḳadimātunı tertīb itdi. Ḳavminüñ dervāze-i fehm ü idrākları beste ve ḳalb-i pür-taġallübleri maaż-i ḥumḳ-ı cehle ile ḫasta ve rişte-i hidāyet ü reşādları küseste olmaġın kelāmunı istimāʿdan imtināʿ ve hevā-i bāṭıllarına iṭtibāʿ idüp

levṣ-i küfr u ṭuġyānıla ālūde ve çirk-ı şirk-i ʿiṣyānla pālūde olmaġı dünyāya virmediler ve tesvīl-i şeyṭān-ı pür-iġva ile ġavġaya başlayup silāḥa çapandılar. Ve ḥirbe-i ḥarbe el urup cidāl u ḳitāla yapındılar. Heraḳl'a bir mertebede ḫavf u hırās istilā itdi ki Ḥumuṣ'da ḳarār iḫtiyār idüp andan öte gitmeye mecāl olmadı.

Ve yine mervīdür ki Ḫālid bin Velīd Ḥażretlerüni raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh aṣḥābdan bir fevc ile Dūvmetü'l-Cendel cānibine irsāl buyurmuşlar idi. Ol cānibüñ meliki olan Ükeydir nām Naṣrānī ile muḥārebe emr itdiler Ḫālid raḍıya'llāhu ʿanh Ḥażret'e ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem **[220b]**eyitdi: Yā Resūlu'llāh ol maḥallüñ cevānib-i eṭrāfı cümle küfere-i fecere nikbet-evṣāf ve ol ṭā´ife-i mūr-ı şumār bizüm gibi cemʿi ḳalīlü'l-miḳtāra nisbet-i iżaʿāf iken ol ṭā´ife-i nā-māḥṣūr ile muḳābele-i meysür muḳātele maḳdūr olmaḳ ḥayyız-ı iḫtimālden dūr fehm olınur bākī fermān-ı Ḥażret-i risālet-ʿunvānüñdür didi ʿarabiyye[766]. **همم لا منتهى لكبرها وهمته الصغرى أجل من الدهر** maʿnāsı şemsden iẓhar olduġından maʿdā bu mukāle evāmir-i emr-i İlāhī ile ṣādır olmaġın Ḥażret buyurdılar ki ḳıllet-i inhizıma ʿillet u keṣret ʿadd u ʿaded-i naṣr u ġalebeye baʿiṣ u meded olmaḳ Rabbü'l-ʿālemīnüñ irāde-i ʿāliyyesi taʿalluḳı taḳdīri üzredür. **كَمْ مِنْ فِئَةٍ**[767] **قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ** āyet-i saʿādet-ġāyeti bedriḳa-i rāh ve serdār-ı sipāh bu maʿnadan agāh olmaḳ gerekdür. Allāh Teʿālā ḥażretinüñ nuṣreti size refīḳ ve ʿavnī hādī ṭarīḳ olsa gerekdür. Şol ḥalde kemend-bend taṣḫīri ekid-i reh-i bende itse eh-i ise göz gerekdür ki anlar peyānı ġavını av ideler anlar ṣayd u şikār içün ṭaşra gideler varuñ Allāh Teʿālā size naṣīr ola ve feṭḥ u nuṣret merciʿ u meṣīr ola diyüp tevdiʿ buyurdılar. Ḫālid daḫı **أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ**[768] fehvāsı üzre dergāhı mucibü'l-daʿvatı penāh ve ʿazm-i istiṣāl-i

[766] ʿarabiyye H: -F.
[767] "Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır." Bakara,2/249.
[768] "Yahut kendisine dua ettiği zaman zorda kalmışa cevap veren." , Neml, 27/62.

düşmān kine ḫᵛāh [221a]içün ʿazm-i rāh idüp gitdiler. Mehtābda Ükeydir'üñ ḥaddına yitdiler añı gördiler ki Ükeydir ḫātūnı olan rubāb ile oturup bālā-yı bābda rubāb-ı çenk istimāʿına āhenk idüp avāze-i eḳdāḥ-ı efrāḥ ile tenāvül-i rāḥ-ı inşirāh üzre idiler Ḫālid keminde mekūn ve bedraḳa-i luṭf-i İlāhī rehnemūn itmişdi. İki gözini cānib-i ʿuduva dikmiş ṭururdı. Ve dest-i ġayreti ḳabża-i şimşīr-i himmete ururdı añı gördi ki kāvān-ı gūh-i ṣaḥrā ve diyārında yazı iderek ḳalʿa ḳapusına geldiler ve ḳarīn-i nuṣret-i ḳirānları ile derḥaşını kopardılar. Bāb-ı Ükeydir'e ider hergiz bu maḳūle emr-i ʿacīb müşāhede itmek düşmüş müdür didi.

Mıṣrāʿ Beh bu kendü ayaġı ile ele gelmiş şikār içün

bunı elden çıḳarmaḳ erlik ve żāyiʿ itmek surūrluk degüldür didi. Ükeydir daḫı emr itdi esb-i rāh-ı nūred āsmān-ı gerdeni reyb u zīn ile tezyīn itdiler birāderi Ḥassān'la daḫı bir ḳaç kimesne ile ḥişinden ḫuruc idüp kāvān-ı gūhı ʿaḳībine düşdiler Ḫālid ve aṣḥābı bunlara ḥamle itdiler Ḥassān eṣnā-i muḥāberede murd olup Ükeydir esīr oldı maʿdāsı ḳaçup ḥişine girdiler Ḥażret'üñ kelām-ı şerīfi mineṣṣa-i ẓuhūrada cilve-gīr oldı.

Ve yine mervīdür ki ḳabīle-i Benī Saʿd'dan bir cemʿ ol encümen-i [221b]enbiyā vü mürselīne şemʿ ve zümre-i ehl-i dīne baṣar[769] u semʿ ve madde-i ḥādde-i küfr u ṭuġyāna sebeb-ı ḳalʿa olan Ḥażret'üñ ḥużūr-ı şerīfinde isāle-i ʿabre vü demʿe idüp eyitdiler: Yā Resūla'llāh biz senün ḫāk-pāy-ı şerīfiñe rūy-māl ile taḥṣīl-i āb-ı rūy itmege geldük. Ehl u ʿiyālimüzi bir cāh-ı zulmet-penāh yanunda ḳoduḳ ki tīre diller ẕamīri gibi siyāh ḳalilü'l-miyāh mühimmātımuza yetmez ateş-i ʿataşımuz anuñıla sevinüp gitmez senden ricā iderüz ki seni ḥaḳḳla baʿṯ iden Rabbü'l-ʿālemīnden ricā idesin ḳaṭarāt bī-ḥār-ı luṭf u iḫṣānı cūşa ve licel-i deryā-yı raḥmeti ḫurūşa gelüp iḥsān-i mā itmekle

[769] baṣar F: naṣar H.

ḥalimüze intiẓām mā gelüp aʿdā-i dīn olan müşrikīnüñ yüzleri ṣuyu yire döküle ve libās-ı ṣabr u ārāmları söküle bizden ümīdi keseler didiler. Ḥażret daḫı birine baña bir ḳaç ṭaş pāre seng getürüñ diyü buyurdı. Üç dāne ufaḳ ṭaşcaġızlar getürdiler dest-i meymenet-medārlarına alup kef-i kifāyet-şaʿārlarına sürdükde yine virüp eli gidüp bunları birer birer çāha bıraġup ism-i İlāhī yād idüñ diyü buyurdı öyle itdiler ol çāhuñ ābı cūş u ḫurūş idüp ol kabīle iḥyā olunıp sa´īr ḳebā´il ü iḥyā üzre ġalebesi ẓāhir oldı ve malları ḳulliyetine vāṣıl olup çūn-ı çerā dimege mecāl ḳalmadı.

Ve yine mervīdür ki [222a] ʿIrbāż bin Sāriye radıya'llāhu Teʿālā ʿanhā buyurmuşlar Ḥażret Ġazve-i Tebūk'de Ümmü Seleme'nüñ raḍıya'llāhu Teʿālā[770] ʿanh ḫaymesinde idi. Ben aṣḥābdan iki kimesne ile meclis-i şerīflerinde ḥāżır idüm. Ve üçümüz daḫı aç ve ṭaʿāma muḥtāc idük. Ḥażret bizüm için ṭaʿām ṭalep buyurdılar bulunamadı Bilāl'e nidā buyurdılar ki beher hāl bu üç kimesneye ṭaʿām tedārük ide Bilāl yemīn itdi ki cümle evʿiye ve ẓurūfı dökdüm hiç nesne ẓāhir olmadı. Ḥażret buyurdılar ki hele yine tefeḥḥuṣ eyle cā´iz ki var ola Bilāl yine ḫurmā ve ʿayalarını pek pek silkdi ve yoḳladı cümlede yedi ʿaded ḫurmā ẓuhūr itdi. Ḥażret dest-i mübāreklerüni ol yedi ʿ aded ḫurmānuñ üzerine ḳuyup ism-i Allāh ile ekl idüñ diyü buyurdılar ʿIrbāż eydidür ki: Ben yalñız elli beş ḫurmā yidüm öbür yoldaşum daḫı benüm ile beraber yidiler temām şebʿ gelüp ṭaʿāmdan el çektügümüzde yine tamām yedi ḫurmā ḳalmış idi. Ḥażret-i Bilāl'e buyurdılar bu ḫurmāları ḳaldır yine enbena vażıʿ eyle ki her kim ki bunlardan tenāvül ide beher ḥāl-i sīr olur bir gün yine on ʿaded faḳīr ḥużūr-ı ḥaṭırlarında ḥāżır olup ṭaʿām ṭalep olunduḳda ol yediʿaded ḫurmāyı Bilāl'den ṭalep idüp dest-i kerem-peyvestini üzerine vażʿ buyurup ism-i Allāh ile ekl idüñ diyü buyurdılar

[770] Teʿālā H: -F.

[222b]ʿIrbāż eyidür: Ol Allāh ḥaḳḳı içün ki Muḥammed'i rastlık ile baʿṯ u irsāl itdi. Cümlemiz doydu ve yine yedi ḫurmā bāḳī ḳaldı andan ṣoñra Ḥażret buyurdılar ki eger Rabb'ümden şerm u ḥicāb itmesem Medīne-i Münevvere'ye dek cümle ʿaskeri bu yedi ḫurmā ile sīr itmek olurdı diyüp ol ḫurmāları bir ṭıflā virdi.

Ve yine mervīdür ki Tebūk ġazāsında mürācaʿata bāzār-ı nafāḳa-i revāc ü nifāḳ ve iʿlām-ı ʿahd u miṯāḳa ʿadem-i intiẓām-ı ittisāḳ viren melāʿinüñden baʿżı ittifāḳ itdiler ki tīġ-i ḫilāfı ġılāfından iḫrāc ve kendülerüni zümre-i aṣḥāb-ı ġayy u fesāda idrāc idüp ol Ḥażret-i ʿālī-rütbeti ʿAḳabeden ilḳā ideler aḫşam olduḳda ol melāʿīnüñ fikr-i fasīd reʾyi kāsīdleri nūr-ı nübüvvet ile Ḥażret'e munkeşif ve ol melāʿinün hūrşid-i ricā u ümīdleri olup buyurdılar ki cümle ḳavim ṣaḥra yolundan gideler hemān kendiler tek ü tenhā ʿAḳabe ṭarīḳini iḫtiyār ideler ve hiçbir ferd kendileri ile hem-rāh olmaġıla ruḫṣat virmediler şütür-i saʿādet-medārlarınuñ mihārını ʿAmmār bin Yāsir'üñ elüne virüp ve Ḥuẕeyfe sevḳ-i rāḥile içün dündār-ı taʿyīn buyurup bu ṭarīḳ ile ṭarīḳ-i ʿAḳabeye teveccüh buyurdılar nagāh ʿaḳīdlerinden bir cemiʿ-i lāzımü'l-ḳamiʿ peydā oldı. Ḥuẕeyfe'ye buyurdular ki: Dün [223a]ve ol gelen çoḳ laʿnet ṭavḳı girüye sevḳ eyleye Ḥuẕeyfe'nüñ elünde bir miḥcen var idi bī-muḥābā ol miḥcen ile ol gelen melāʿinüñ rāḥilelerinüñ yüzlerine ḍarb idüp münāfıklar Ḥażret kendülerüñ mekr u ḫadiʿalarına vāḳıf olduġın bilüp kemān-ı gumāndan bir tīr-i āteş-teʾsīr ol vācibü'ṣ-ṣalblarıñḳalblerine öyle ṭoḳundı ki ḫavf u hırāsla ḫūk-ı zaḫm-ı ḫurda gibi yüzleriniñ üstüne ʿAḳabeden aşaġı yaḳıldılar ʿuḳḳāb-ı ʿiḳāb-ı İlāhī ol ʿAḳabede ʿaḳiblerinden olup başlarına ʿaḳabeler geldi, ḳaçup gitdiler Ḥażret salla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem aṣḥāba Ḥuẕeyfe'ye buyurdılar ki içlerinden hīç birini tanıyup kim olduḳlarını bildüm mi Ḥuẕeyfe eyitdi: "Yā Resūla'llāh filān ve filānunadlarını bildüm ammā ol nā-merdler

ʿavret gibi yüzlerinde niḳāb ve ẓulmet şeb-i tār mā-beynüñde ḥicāb olmaġın bir ḫoşca taʿine ḳadīr olmadum.” didi çünkü ʿAḳabeden geçildi. Ve tebāşīr-i ṣubḥ-ı ʿıyān olmaġıla çehre-i cihān ruḥsār-ı ḫubān gibi tābān olup ʿālem saçıldı. Ḥażret salla’llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem Üseyd bin Ḥuḍayr’a ḫiṭāb idüp buyurdılar ki Yā Ebā Yahyā bu gice münāfıḳlar ne maḳūle endīşeyi pīşe itdiler bildün mi istedilerki beni ʿAḳabeden aşaġı atalar ve ehl-i İslām’ı herc u merc idüp biri birine ḳatalar andan ḥużūr idüp arkaları üzre yatarlar **[223b]** Üseyd eyitdi: “Yā Resūla’llāh fermān bī-dermān buyur ve ol viṣāḳ-ı su-ı aḥd-ı miṣāḳ içre olan aṣḥāb-ı nifāḳı bize ṭuyur ki ser nikbet-eṣerlerini tīg bī-dīrīġ ile cesed-i pür-ḥasedlerinden cüdā ve ʿibret-nümā baḳiyyetü’l-suyyūf olmaġ içün āvaze-i cüdā idelüm.” didi. Buyurdılar ki kelime-i şahādet ile tekellüm bir ḥiṣār-ı üstüvār ve bir ḥüṣn-ı ḥaṣīn-i gerdūn-medārdür ki anuñ ẕell-i mütābaʿatına vażʿ-ı ḳadem iden iḥṣān-ı dem itmemege mecāl olmaz ve ḫaṭīre-i ḥaẕīre iḳrār-ı bi’l-lisān ber ḳaṣr-ı bī-ḳuṣūr-ı ʿaliyü’ş-şān ve refīʿü’l-mekāndür ki anuñ sidde-i felek ʿuddesini kim balīn idinürse ḳatlī muḥāl olmaz Rabbü’l-ʿālemīn ehl-i şahādeti ḳatlden biri nehy ide ve ḫaṭṭ-ı şedīd buyurup ve iẓhār-ı İslām eyleni ḳatlde ne maḳūle ġā´ile-i hā´ile olduġın iʿlām itmişdür diyüp **baʿde** Ḥażret-i Resül ṣalla’llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem münāfıḳından ol meṣā´id -i mekābid-i ġadrı taʿib idüp menṣūbe-i bedʿiye-yi bī-neṣib ve nuḳūd-ı ḥayāt-ı Ḥażret-i risālet-simātı irāde-i ġaṣb iden melāʿinüñ ḳatelehumu’llāḥu teʿālā esāmisüni Ḥuẕeyfe’ye buyurdılar ve didiler Rabbü’l-ʿālemīn beni ol melāʿindan āgāh buyurup murdār olduḳlarında cenāzelerine namāz ḳılmaḳdan menʿ itdi diyü buyurdılar. Ḥuẕeyfe’den ġayrı aṣḥābdan bir ferdi bu sırra muṭṭāliʿ ḳalmadılar.

Rivāyet olınur ki[224a] ṣoñra Ḥażret ṣalla’llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem civār-ı ḳudsa irtiḥāl veḥaẕīre-i ḫaṭīre-i ünse intiḳāl buyurduḳlarında Emīrü’l-müʿminīn **ʿÖmer**

raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh aṣḥābdan biri fevt olup namāzı ḳılunmaḳ lāzım gelse naẓar buyururlardı eger Ḥuẕeyfe namāzı edāya şurūʿ iderse anlar daḫı iderler idi ve illā bir bahāne idüp ol mevtüñ nāmazunı kılmazlar idi.

Ve yine mervīdür ki çünki Ḥażret-i Resül salla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem Ġazve-i Tebūk'de idiler buyurdular ki, "Allah Teʿālā Ḥażret'i Fārs ve Rūm ḫazāyinüñi baña beşāret buyurdı. Ve mülūk-ı Himyer-i iʿlā-i aʿlām-ı dīn ve iẓhār-ı kelime-i Rabbü'l-ʿālemīn ḫuṣūṣunda baña iʿānet ü imdād ve fi sebīli'l-llāh cihād idiceğini işāret buyurdı didiler çünki Medīne-i Münevvere'ye mürācaʿat buyurdılar, mülūk-ı Ḥimyer'üñ resl u resāyilī irişüp çirk-i şirkden muṭṭahir ve ḫāne-i ḳalbī nūr-ı īmānla münevver olduġına iʿlām idüp ricā itdiler kim bir kitāb-ı müsteṭāb ṭarīf-i bā-şereflerinden taḥrīr olunup tefāṣil-i aḥkām-ı İslām teẕāʿif-i şerīfesinde duruḫ olınup defʿi ġā´ile-i herc ü merc içün gelen Resūl'e teslīm olunsa ta ki ol İslām'a gelen mülūk ʿibādet u muʿāmmelātda ol mektūb-ı saʿādet-meşḥūbda meẕkūr olan menāhīce-i sulūk ideler ve añı dustūrü'l-ʿamel idüp**[224b]** dā´imā ol şāh-rāha gideler.

Ve yine mervīdür ki çünki Ḥażret-i Resūl[771]Tebūk Ġavzā'sından rucūʿ buyurdılar rusül-i selāṭīn-i eṭrāf Ḥażret-i risālet-evṣāfuñ ʿatabe-i ʿaliyye-i ʿamīmetü'l-elṭāflarını meṭāf ve vufūr-ı ḳebā´il-i aʿrāb südde-i seniyye-i saʿādet-āyāt ve saʿādet-me´āblarına ṭuraf-ı taḥaf-ı seniyye itḥāf idüp selāṭīn-i ʿālemīñ iḳbāl-i teḳbīl-i bisāṭ-ı saʿādet-menāṭlarına küllī teveccüh ü iḳbāl idüp eksīre-i aʿcām ve ḳayāṣer-i ervām leşm-i dergāh-ı felek-i iştibāhın aḳṣayi merām itmek ile Medīne-i Münevvere'ye Kaʿbe āmāl-i aṣḥāb-ı cāh u celāl ve ḳıble-i ḥācāt-ı erbāb-ı ʿizz u iḳbāl olmışdı. Ol cümleden vefr-i Benī Mürre'den on üç kimesne Medīne-i Münevvere'ye gelüp selālīm-i İslām'a vażʿ-ı

[771] Resūl F: -H.

ḳadem ile dārü'l-selām-ı selāmete irtikādan ṣoñra ʿarṣa-i ʿarṣa şöyle ʿarża ḳıldılar ki cānib-i vaṭanda ġubār-ı ġalā-i ṣeverān ve tenevvür-i ḳaḥt feverān idüp mezāriʿ-ı āmālimüz dās-ı ye´s ile maḥṣūd ve diyārımuzda guşt u nān bi'l-külliyye mefḳūd bir pāre itmege cān virirüz elümüzde girmez laḥm daḫı hem-çünāñ ʿadem-i bārān ile yaranuñ ḥālī ḫarāb u ḳıllet mā ile ḫalḳuñ dīdesi pür-āb ḳaḥṭ-ı miyāh ile kiyāhuñ ḳılleti bir mertebededür ki olur biter degül ḫalḳuñ elem u ıżṭırāb ile pīç ü tābı bir mertebedür ki ʿaḳılları yeter degül ʿadem-i maṭar ile ḥayātımuzda ḳażā vü [225a]ṭīr itmege ḳarīb olduḳ ve faḳr u fāḳādan bī-ṭāḳa olup ḥāṣılı ḳatı ġarib olduḳ ḳıllet-i ʿalef ile ṭaʿāme-i şimşīr-i telef ve naḳd-ı nān ile tīr-i tedmīr halāka hedef olduḳ.

Naẓm:[772]

Ebadī aġlamadı çarḫ-ı berīn
Gülmedi nice zamān rūy-ı zemīn

Nūrsuz dīdeye döndi ābār
Baġ u gülşen ṣusuz oldı nā-çār

Teşne oldı ṣuya ṣaḥan-ı gülşen
Dilini ṭaşra çıḳardı susen

Kerbelā'da şehīd ikisi ḳamu
Hiç virilmez idi güllere ṣu

[772] naẓm F: şiʿr H.

Her ṣalā itmegini ḫalḳ-ı cihān

Yalñız birdi ḳamer gibi nihān

Her biri nān yirine ġam yirler

Elem-i cūʿ ile öldük dirler

Ḥālimiz ḫaylī diger-gūn oldı

Gözyaşı derdiyle ceyḫūn oldı

Umarız senden eyā server-i dīn

Cān u dilden idesün āh u enīn

Yaġa yüzüñ ṣuyuna āb-ı matar

Āb ile ola ḳaẓā cümle vaṭar

Neşr:[773] Senden ümmīd u ricā iderüz ki padişāh-ı bī-ʿayb-ı kişver **وعنده مفاتح الغيب**[774]Cenābına teveccüh buyurup bu iḥsān ü irfādına muʿtād olan ʿibādını bend-i belādan taḫlīṣ eyleyüp bārān-ı iḥsān eyleye. Ḥażret bu kelām-ı pür-sūz ve peyām-ı āteş-i efrūzı çünki gūş itdi. Deryā-yi raḥmeti cūş idüp **اللهم أسقهم الغيث**[775]diyü duʿāya āġāz itdi. [225b]Dest-i tażarruʿ ve dehān-ı teveḳḳufı bāz itdi.

[773] neşr F: -H.

[774] "Gaybın anahtarı ondadır." Enam, 7/ 59.

[775] Yarabbi onlar için yağmur yağdır.

Ḥikāyet olınur ki çünki ol ḳavm diyārına rücūʿ itdi. Gördiler ki ol diyār-ı keşret-i miyāh ü emṭār ile **جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَار**[776]şekli numūdār olmış ḥālḳı kemāl-i refāhiyetde ve ḥuẓūr-ı ışṭırāḥātda neyl-i nil-i murāda sīr olmışlar Mışr-ı merāma ʿazīz u emīr olmışlar. Ḥesāb itdiler ol gün ki Ḥażret-i risālet-penāh duʿā buyurmuşlar idi. Ol diyārda bārān ol günde bāride olmış idi.

Ve yine mervīdür ki vefd-i ʿAbdü'l-ḳays Medīne-i Münevvere'ye gelmişler idi. Yanlarınca bir divāne şaḫṣ var idi ki divāne ammā nice divāne.

Naẓm:

دیوانه که تدبیر در وی نکرده تأثیر دیوانه که زنجیر او را نساخت عاقل[777,778]

دیوانه که افسون سازد جنونش افزون دیوانه ی که مجنون شاگرد اوست حاصل

Feḥvāsınca nihāyetde vāla ü şeydā ve evdāʿ-ı nā-hemvār cebīn-i ḥāl-i pür-iḫtilālinden peydā eşter-i Sermet-küseste mihāl gibi ḫaliḳü'l-ʿizāz tek u pu ve geşt ü güzār iderdi.

Beyt: Cephe-i ḥālinde āṣār veled peydā oldı

Özge mecnūn u aʿcep divāne vü şeyda

Neşr: Ḥażret buñı gördükde emr buyurdı, arḳasını Ḥażret'e döndi divānenüñ arḳasını urup**اخرج یا عدو الله**[779] diyü buyurdılar fi'l-ḥāl eṣer-i cünūn gözlerinden gitdi ve ol nefes-i nefīs-i mübārek ol divāneyi avb-ı uṣlu itdi. Sā´ir-i ʿuḳalā gibi naẓar-ı iḫtirāzı lāzım olan umūrdan ḥazır ider oldı andan ṣoñra yine ḥużūr-ı [226a]mübāreklerine daʿvet buyurup duʿā itdiler ve dest-i saʿādet-peyvestlerün yüzine sürdiler. Ol yed-i teʼyīd-i iltiyāmuñ

---

[776] "İçinden ırmaklar akan cennetler. " Bakara, 2/25.

[777] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[778] Tedbirin kendisine tesir etmediği bir deli
Aklın kendisine zincir yapmadığı bir divane

O deli ki efsun deliliğini daha da arttırmıştır
O deli ki Mecnun onun talebesidir

[779] Ey Allah'ın düşmanı çık

eşeri ol şaḫṣuñ rūyına ol ḳadar āb u tāb virdi ki pīr olup gidince necm-i ṣāḳib gibi ruḫşande ve āfitāb-ı ʿālem-tāb gibi dıraḫşanda idi. Ve aḳlı ol mertebede kemāle yitişdi ki kavminden andan ʿakīl kimesne olmadı. Ḥażret-i risālet-penāhuñ velisi divānesi olup önünce ṭavḳ-i ʿubūdiyetleri gerden-i cānına ṭavḳ idündi.

Ve yine mervīdür kiol vaḳt ʿAbdü'l-ḳays ile gelen eşḫāṣ-ı miyānuñda bir şaḫṣ var idi ki Baḥreyn'de ʿammī oġlı ile meclis-i şarābda mā-beynlerinde şeker-āb vāḳiʿ olmış bir ḳaç ayaḳ ziyādece görmekle ʿinān-ı iḫtiyārı elden gider ʿammī-zādesi bunuñ ayaġını cerḥ ider bu daḫı añı mecrūḥ olur bunuñ üzerine zamān geçer lākin ol mecrūḥ olan sāḳdan eşter gitmez bu Ṭāif'e kendü vaṭanlarınuñ havāsından şikāyet idüp bizüm yirimüzde şāraba ṭaʿām üzerine içerler didiler Ḥażret daḫı pes sizüñ yirde içinüzde biriñüz bir kāse şarāb içer biri daḫıbir kāse ziyādece içüp mest olur. Andan ṣoñra ḳalḳar şimşīri eline alur ve ʿammī oġlınuñ sāḳına yāra açar diyü buyurdılar ve ol şaḫṣa geçen mecerāyı ṭoḳundırdılar **[226b]**ve ṭuyurdılar şarāb meclisinde olduġın işrāb itdiler çünki bu kelāmı istimāʿ itdi. Sāḳını sıtr itmek ḫuṣūṣunda teşmīr-i sāḳ cedd-i iḳdām itdi ve ḥayāsından öldü gitti.

Ve yine mervīdür ki[780] ol sāl-i mubārek-fālda Ḥabeşe melīki Necāşī, āḫirete intiḳāl itdi. Ḥażret nūr-ı nübüvvet ile maʿlūm idinüp ol günde Aṣḥāb-ı Kirām'a buyurdılar ki gelün Baḳī'ye gidelüm çünkü vardılar buyurdılar ki taḥḳīḳān birāderiñüz Necāşī ḫaẓīre-i ḫaṭīre-i ḳudsa ḫarām ve şeref-i pür-şeref cennetde ārām itdi. Gelüñ namāzını ḳılalum diyü buyurdılar Ḥażret-i ʿAʿişe raḍıya'llāhu teʿālā ʿanha buyururlar imiş ki hemişe Necāşī'nüñ ḳabrinde envār müşāhede olınur imiş.

[780] mervīdür ki H: -F.

Ve yine mervīdür ki Hicret'den ṭoḳuzuncı sāl-i mübārek-fālda vefd-i Benī ʿAmir Medīne-i Münevvere'ye şerrehefü't-taʿālāya[781] geldiler ve ẓāhiren ḳabūl-i İslām idüp aḥkām-ı dīn taʿallümüne iştiġāl itdiler. Erbede bin Ḳays bin ʿAmir bin el-Ṭufeyl nām kimesneler ol ḳavmüñ miyānuñda idiler Benī ʿAmir ʿAmire ḳabūl-i İslām'ıla āmir olıcaḳ ʿAmir didiki ben and içüp ṭururum ki tīġ-i ḫilāfı ġılāfa ḳatmayım ve şiyām-ı[782] ḥużūr u ḫ̬āb-ı istirḥāta yatmayayum mazraʿa-i dile toḫ̬m-ı ārām ekmeyeyüm kemān-ı cenk u cidālden el çekmeyeyüm tā cümle ʿArab ʿaskeri baña iḳtidā eylemeyince "Yā şimdi bir civān Kureyşī'ye nice mutābaʿat ü mubāyaʿat ideyüm."didi. Andan Erbede eyitdi: [227a] "Gel varalum Muḥammed ile muṣāhabet ider gibi olalum ben rūyını kendi cānibüme döndereyüm sen şimşīr-i ābdār ile işini bitür." didi. Bu ḳavl üzre ḳarār idüp gitdiler ḥużūr-ı ʿāliyelerine geldüklerinde ʿAmir aġfāl içün eyitdi: Yā Resūla'llāh ẕimmetime cizye-i şerʿiyye vaż ʿ eyle beni ḳo kendi ḥālimde olayum Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem buyurdılar ki tā ḥüsn-i ḥasīn-i İslām'a duḫ̬ūl eyledüm ki aḥṣen-i ḳabūl-ı dīn-i metīn ile fiʿl ü ḳavlüñi iḥsān itmeyince pençe-i şikence-i ġazādan ḫ̬alāṣ bulmazsun didiler Ḥażret-i Resūl ʿaleyhi's-selātu ve's-selām ile bu maḳūle kelām itdüklerinde Erbede işāret itdi. Erbed ḳaṭʿān taḳayyüd göstermedi. Meclis mütemādī oldı. ʿAmir Ḥażret'e eyitdi: sevḳ-i ʿasākir-i icnād ve cevd-i cuyūş-ı ẓafer muʿtād itmek ile taḫ̬rīb-i bilād ve taʿżib-i ibād-ı vasfuñ demā ve ḳatl-ı ḥārāyı ü īmān eyleyüp memleketini sell-i seyf-i hirāb ile ḫ̬arāb ve yibāb idelüm didi. Ve üzerine ʿasker çüküp süvār u piyāde cenge ḥāżır ü āmāde ḥadden ziyāde kimesneler ile gelüp bilāduñı memlü ü meşḥūn ve ırḍıñı mecra-i ḫ̬ūn ideyüm didi. Ḥażret-i Resūl ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem **بعدد من صمت وتكلم للهم أكفني عامرا**deyü duʿā ettiler.Yaʿnī Yā Rabbü'l-ʿālemīn

[781] hefü't-taʿālāya F: -H.
[782] şiyām F: niyām H.

[227b]ʿAmir'üñ ḥaḳḳından gel dimek olur Allāh Teʿālā Ḥażret'i emri ile ol duʿā-i bedmelʿūnuñ mecāri enfasānunı sedd idüp tīg-i ābdār helāk u berā ile ʿAmir'in bād-ı fenāya ve ḥāṣıl ʿayş u zinde-gānisini seyl-i ʿināya virüp ḫubṣ-i ʿaḳīdesinüñ cezāsın ve mekr u mekidesinüñ sezāsın bulup ol kuşteni melʿūn ṭaʿin-i İlāhī maṭʿūn olup canı ḫāzin-ı cehīme teslīm itdi. **Baʿde** Erdebe suʾāl itdiler ki siz ḫod ʿAmir ile ḳavl u ḳarār ile gitmişdügüñüz ʿAmir fırsat zamānunı gözleyüp saña işāret itdükde niçün ʿamel itmedüñ itmiş ki her ḳaçan Muḥammed'i tīġ ile çalmaḳ ḳaṣd itdüm. ʿAmir benüm ile Muḥammed miyānında ḥāʾil olurdı dimiş. Allah Teʿālā Ḥażret'i Erdebe daḫı ṣāʿiḳā ile helāk itmişdür.

Ve yine mervīdür ki ol sāl-isaʿādet-ittiṣālde Ḥażret-i ʿAlī'yi kerrema'llāhu teʿālā vechehuya diyār-ı Yemen'e risālet içün irsāl buyurmışlardı.[783] Kaʿbu'l-Aḥbār anda idi Ḥażret-i ʿAlī'nün kerrema'llāhu vechehu ḥużūr-ı şerīflerine gelüp Ḥażret'üñ baʿżı sıfāt-ı kerīmesinden istifār itdi. Ḥażret-i ʿAlī kerrema'llāhu vechehū daḫı aḫlāḳ-ı kerīmelerini ẕikr u beyān idüp:

Naẓm:

ملك اذا قسناه أوقسنا به[784] قالت بدايع فضله حشاه[785]

لا يستطيع لوصفه نطق ولو أنار العباد بأسره أفواه

[228a]Muḳteẓasınca cār-ı evsāf-ı fesiḥü'l-eṭrafınuñ cemāl-i icmālinden refʿi niḳāb-ı iḫticāb emr-i ẓāhirü'l-istiḥāle olduġı müḳerrer ammā deryādan ḳaṭre ve envār-ı āfitāb-ı

[783] buyurmışlardı F: buyurmışlar idi H.

[784] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[785] Başkalarıyla onu kıyasladığımızda ölçtüğümüzde
Onun faziletinin üstünlükleri haşa!

Konuşma onun vasfını anlatmaya yetmez
Her ne kadar ağızlar bütün kulları adınlatmışsa da

ʿālem-tāndan zerre budur ki **وبعثت لأتمم مكارم الأخلاق**[786] ḫitābına maḫsūs naṣṣ-ı şerīf ile ḫulḳıda ḫalḳı gibi ḥasan olduġı menṣūṣ-ı aḥlāḳ-ı kerīme ve ḫilāl-i cesīmesini bī-ḥadd u pāyān ve asār-ı luṭf-ı kerem ve envār-ı cūd u şiyem ṣaḥīfe-i laṭīfe-i cebīn-i mübīn ḥāl-i saʿādet-meʾālinden ẓāhir u nümāyān ʿadālet u şecāʿāt-kārī ve ḥikmet-i ʿiffet-kirdārı ṭāʿat ü ʿibādet-i pīşesi ve ṣılā-i raḥīm ve aġāṣa-i melhūf dāʾimā endīşesi izāḥat-ı şurūr ve ifāżat-ı surūr ve ḥimāyet-i ṣuġūr ile meşhūr olup dest-i nüşşāṭṭa-i ḳudret-i çehre-i ḥāl-i meymenet-meʾālini geldigüne elṭāf-ı gūl-gūne ḳādir niçün eyle ārāste ve ḳalem-i belāġat ʿilm-i bedāyiʿ-i ṣanāyiʿ-i pür-hikem-i İlāhī cebīn-i mübīn-i ḫilāl u ḫiṣālini ḳavm-i letāfet-rusūm-ı cemāl-i bā-kemāl ile pirāste itmişdür.

Beyt: Bir gül sir-ābdür gül-berg-i ruḫsārı anuñ

Sünbül pür-tābdür zülf-ı siyāh-kārı anuñ

Neşr: Mekārim-i aḫlāḳda kaʿb-ı ṣāmiḥ ṣāḥibi ve vufūr-ı lütf ü işfāḳda ẕeyl-i meḥāret sāḥibi bir vücūd-i şerīfdür diyüp:

Rubāʿi:

نسیم خلق ترا خواستم که وصف کنم[787][788]، چو غنچه در دلم اندیشه را معطر کرد

روایح نفس خلق روح پرور تو محیط کوی فلک را چو کوی مجمر کرد[228b]

Mażmūnı edā itdi ḳaʿb tebessüm ve ḥadīḳa-i enīḳa ḥālinden nesīm-i beşāşet u heşāşet tenessüm itmege başladı. Ḥażret-i ʿAlī kerrema'llāhu vechehu sebeb-i tebessümden su'āl idicek Ka'b eyitdi: Bu ẕikr itdigüñ ṣıfātı ben kütūb-ı ḳadīmede görmüşümdür,

[786] Ben güzel ahlakları tamamlamak üzere gönderildim.

[787] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[788] Senin ahlakının nesimini tasvir etmek istedim
Gonca gibi kalbimdeki düşünceyi kokulandı

Seni yetiştiren ruhun ahlakının güzel kokuları
Felek dağının okyanusunu kor gibi harladı

muṭābıḳ döşdügüne taʿaccub iderüm diyüp āfitāb-ı imān-ı tutuḳ-i ufḳ-ı cenān-ı ṣadāḳat-ʿunvānuñda şāriḳ ve nūr-ı bī-fütūr-ı dīn-i muṭṭaliʿ-i yaḳīn-i saʿādet-ḳarīnüñden bāriḳ ve ṣarrāf-ı ʿarrāf-ı dil-ı bī-ġilli naḳd-ı ḫāliṣü'l-ʿayār-ı pür-itibār ḥaḳḳı bī-ḫuruc baṭıldan fāraḳ olup darü'l-emr imāna girdi ve ol saʿādete irdi. Ve Ḥażret-i ʿAlī'den mümkin olduġı ḳadar furuġ-ı aḥkāmını taʿalluma şurūʿ itdi. Yemen'de iḳāmet idüp aḥkām-ı şeriʿyyeyi ḫalḳa taʿlīm ü ifāde üzre oldı. Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh ḫilāfetinde Medīne-i Münevvere'ye geldi. Kāşkī eyyām-ı Hicret'de gelmiş olup şeref-i ṣoḥbet Ḥażret-i nübüvvet-rütbet ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem müşerref olmış olsam diyü te´essüf itdi. Baʿżı kütūbda bu minvāl üzre rivāyet olunmuşdur. Ammā meşhūr olan budur ki Ka'b'uñ İslām'ı Şām-ı şerīfde Emīrü'l-mü´minīn ʿÖmer raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh ḫilāfetinde vāḳiʿ olmış ola Saʿīd bin Müseyyeb raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh rivāyet ider ki Emīrü'l-mü´minīn ʿAbbās ḥażretleri cāh-ı **[229a]**ʿaẓīmü'l-çāh zemzem ḳurbūnda ḳarār itmiş idi. Kaʿb gelüp taḳbīl itdi. Eyādü'l-iḳtibās ʿAbbās ile teşerrüf itdükde Ḥażret-i ʿAbbās aña su´āl idüp ʿahd-ı hümāyūn Ḥażret-i risālet-maḳrūna gelüp ol Ḥażret-i ʿālī-rütbetüñ şeref-i bisāṭ būs-ı saʿādet-me´nūsları ile istisād idüp darü'l-emn-i imāna ol sāḥibü'l-saʿādetüñ zamān-ı ḥayāt-ı müstetabʿü'l-berekātında daḫı olmaġıla sebeb ne olmuşdur yā ṣoñradan zamān-ı meymenet-iḳtiran Ḥażret-i Ṣıddıkü'l-ekberde teveccüh olınmamaġıla bāʿiṣ ne nesne olmışdur kütūb-ı ḳadimede ḫūd-ı nuʿūt-ı şerīfesini manẓūr-ı naẓar taḥḳīḳ itmişsüñ ve ol feżā-i cān fezāda sırr-ı ḥaddı ʿiyāna yitmişsün cevāp virüp didi ki: Benüm babam Tevrāt'dan saña lāzım olıcaḳ budur diyü bir miḳdār nesne yazup bāz-ı tīz pervāz naẓārım evṣāf-ı Ḥażret-i ḫātemü'l-enbiyāya taʿalluḳ itmek ve geşt u zār ḥāl-i saʿādet-iştimāl ve mazraʿa-i bāl-i ṣafā-me´ālinde ḥab-i ḫūbbu imān neşv ü nümā bulup bitmek ḫavfından nefs-i nusḫa-i Tevrāt-

ı saʿādet-āyātı bizden ketm ve mihr-i iḫfā ile ḫatm iderdi. Ve baña taḫlīf-i yemīn ider idi ki hemin ol miḳdār ile iktifā ve eṣer-i vaṣiyyet vālide iḳtifā idem ben ise vasiyet-i valideyni ẕimmet-i himmetime dīn ve ʿaḳūḳ-ı ḥuḳūḳ-ı ubuvveti sebeb-i irāṣ-ı şeyn ʿadd itmekle deycūr-ı fiçūrda [229b] kaldum ta ol zamāna dek ki dīn-i İslām ẓuḥūr buldı ve ʿālem ol nūr ile ṭoldı. Ve ben ol dīn-i metīnde ḫayırdan ġayrı nesne görmedüm dāʿiyye-i nūr-i tevfīḳ ḳālbimde lemaʿān itdi. Kendikendime eyitdüm: "Ca´iz ki babam benden baʿżı umūr iḫfā itdi ola diyü mühri bozdum ol Ḫātemü'l-enbiyā ḥażretinüñ evṣāfı şerīfesini işāret ve baʿṣ u irsāli ile beşāreti Tevrāt'da muḥarrer ve dīn-i metīn-i İslām'uñ ḥaḳḳiyyetini muḳarrer bulup dīn-i Ḥaḳḳ'a girdüm ve bu saʿādete irdüm." didi.

Ve yine mervīdür ki[789] ol sālda Cerīr bin ʿAbdullāh maḥalli Yemen'den Medīne-i Münevvere'ye teveccüh itmiş henūz vuṣūl-ı ḥuṣūle mevṣūl olmadan Ḥażret minber-i saʿādet-rehberde mevā´id-i fevā´id-i neṣāyiḥ-i ṣālḥa ile ḳulup-enāmı ḥiṣṣe-gīr ve raṭb-ı ḫuṭab-ı beliġasından aṣḥāb-ı kirāmı sīr itdügi ḥālde ṭabaḳçe-i ḥālden serpūş-ı ḫifāyı refʿ ü izāle buyurup şimdi dervāze-i mescidden ehl-i Yemen'üñ efḍel u erceḥi olan şaḫṣ gelse gerekdür diyü buyurdılar hem öyle oldı gelüp dīn-i bāṭıldan ḫurūc ve şüref-i pür-şeref-i İslām'a ʿurūc eyledi.

Ve yine mervīdür ki Cerīr'de bir ʿaceb ḥālet var idi ki her ḳaçan esbine suvār ve ẓahr-ı raḫşanda üstüvār olmaḳ murād idünse mümkin olmayup beḥer-ḥāl zinden zemīne [230a]düşer ve başına zenbūr-ı miḥnet ü belā üşürdi. Ḥażret-i mübārek ellerin Cerīr'üñ sīnesine vażʿ buyurdılar bir vech üzre ki eṣeri[790] sīnesinde mühri devlet ve ʿalāmet-i saʿādet olup ḳaldı.**اللهم ثبّته واجعله هاديا ومهديا**[791]buyurdılar bir daḫı düşmek düşmedi.

[789] mervīdür ki H: -F.
[790] eṣeri F: -H.
[791] Allah'ım ona sebat ver ve onu hidayete eren ve erdiren biri kıl.

Ve yine mervīdür ki ol sāl-i mübārek-fālda vefr-i Ṭay Resül-i Ekrem ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ṭarafından gelüp İslām'a geldiler. Zeydü'l-ḫayl ki ḳavminüñ seyyidi idi, anda bile idi. Resulu'llāh ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem nāmunı Zeydü'l-ḫayl kodı ve anuñ ḥaḳḳında buyurdı ki ʿArab'dan her kimesne ki benüm ḥużūrumda medḥ u iṭrā ve merāsim-i ṣenā ve zikr-i cemīli icrā olup meḥāsın-ı mesmuʿum ola ṣoñra ʿayānen gördükde ve şifāhen müşāhede itdükde maḥberi maḥḍarına muvāfiḳ ve ḳarʿ-ı semʿ-i iden kelamāt ḥaḳḳında ṣādıḳ bulunmaz illā Zeydü'l-ḫayl ki anı gördügümde mesmūʿum olan mertebeden zā´id mecmaʿ-ı ḫayr u fevā´id bulurum diyü buyurdılar ṣoñra Zeydü'l-ḫayl diyārına mürācaʿat murād idündükde Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem buyurdılar ki, kāş ki Zeyd Medīne-i Münevvere'nüñ ḥummāsından ḫalāṣ bulsaydı ṣoñra bilād-ı Necd'den baʿżısına vāṣıl olduḳda ḥummadan vefāt itdi.

Ve yine mervīdür ki [230b] çünki ol sālde ʿAdī bin Ḫātem Medīne-i Münevvere'ye geldiler Ḥażret ʿAdī'ye buyurdılar ki ḳulle-i kūh-ı pür-şukūh-i İslām'a taʿalli ü tasalluḳ ve ẕeyl-i ḥaṣānet-i dīn-i lāzımü'l-ikrāma teşebbüṣ ve[792] taʿalluḳ eyle ki şikence-i pençe-i dīn-i taʿarrużından dūr ve pīrāye cevāhir-i zevāhir-i saʿādet-dünyā ve āḫiret ile ẓāhiren ve bāṭınen maʿmūr olasın ʿAdī Ḥażret'üñ kelām-ı durer-barlarına cevāp virmege ki taṣaddi ve dā´ire-i ḥaḳdan taʿaddi idüp ben ḥilye-i dīnden ʿāṭıl merd-i bāṭıl degülem ben daḫı ḫālimce dīne ḫidmet iderüm didi. Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem buyurdılar ki ben senüñ dīnüñi senden ʿālā bilirüm sen bu dīni naṣāra ve ṣābi´in miyānuñda iḫtiyār itmedüñ mi ʿAdī ider belī didüm. Buyurdılar ki sen bir ḳavm-ı merbāʿ miyānuñda degül mi idüñ yaʿnī bir kavm ki ġanimetüñ rubʿını aḫẕ ider

[792] ve F: ile H.

ʿAdī ider belī didüm buyurdılar ki rubʿ aḫẕ itmek senüñ dinüñde caʾiz degül idi. ʿAdī ider belī didüm ve çünki bu kelimātı ol serdārı bī-ʿayb ve sırdār-ı ʿālem-i ġayıbdan istimāʿ itdüm ve ġayba vuḳūfuna vaḳıf oldum. Benüm ile miyān-ı imānda ḥāʾil olan emr-i hāʾil bi'l-külliyyye zāʾil ve ḳalbüm cānib-i imāna māʾil ve liʿāb-ı dehanım tenāvül-i rāḥ-i pür-efrāḥ-ı İslām içün saʾil oldı. Ve Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem daḫı baña buyurdılar ki senüñ ḥaḳīḳat-i İslām'a [231a] iʿtirāfiña ve enhār-ı dīn-i metīnden iġtirāfiña maniʿ olan ḥālā ehl-i İslām'uñ mübtelā olduḳları faḳr u fāḳadur ammā sen kuteh-naẓarān kec-bin ve kūr-dīlan arṣa-i kīn gibi naẓarıñı ḥālā ve iʿtibārıñı aḳçeye ve māla ḳaṣr itme ki bir gün ola ki menabıʿ-ı māl feverān eyleyüp ṭaṣa ve cūy-bār-ı dirhem ü dinār-ı ṭuġyān idüp müʾminīn başından açsa ve ṣiʿat-i ṣaḥa-i servet-i ve füshāt-i baṣa u dihem-dinārları ol mertebeye ire ki ḳaçınki mallarından zekat iḫrāç idüp tevziʿ-i murād itseler ben ġaniyüm benüm içün kabul-i ṣadaḳa caʾiz degüldür diyü ḳabūl ider kimesne bulunmaya aṣḥāb-ı iḥtiyāc tafeḥḥusına muḥtāc olalar ve zekata müsteḥaḳ fiḳri güç ile bulalar bu daḫı caʾizdür ki senüñ dīn-i İslām'a duḫūluña maniʿ ḥālā aʿdā-i dīnüñ keṣret-i aʿdādı ve ʿadem-i imkān-ı ḥaṣr u taʿdādı olup ol cihetden ḫavf idesüñ ve buyurdılar ki, hiç Ḫīre'ye varup ṭurur misün? Didüm varmadum ammā bilirüm buyurdılar ki ʿan ḳarīb Ḫire'den bir Müselman ḫātūn ṭavāf-ı Beyt-i ḥarām ve ziyāret-i Kaʿbe vacībü'l-iḥtirām içün yola gire ve cevfinde Allāh Teʿālā Ḥażret ḫavfından ġayrı serma yirden ḫavfındana ġayrı ser-i mū ḥavf olmaya yaʿni aʿdā-i dīn olan muʿān-i dīn ve aṣḥāb-ı kīn olan müşrikīn mekān-ı ʿademde mekīn ve daʿayim-i dīn-i metīn-i İslām rükn-i rekim olup [231b]kutr-i iʿrāb u ʿḥicāz aṣḥab-ı dīn-i lāzımü'l-ʿizāz ile ṭola dimek irāde buyurdılar bu da caʾizdir ki, sen teşerruf-ı taṣarruf genç bī-renç-i İslām'dan ʿāciz ve seni ḥilye-i dīn-i mübīn ile mutaḥalli olmaġıla māniʿ ü ḥācir bu ola ki sāʾir edyān

aṣḥābdan görürsün ki kimine salṭanat-ı fāḫire-i dünyeviye ḥāṣıl ve kimi sulūk-i nehc-i mülūk idüp maḳṣūduna vaṣıl ammā cādde-i ġurūr üzre murūr itme ve reh-i rāstı ḳoyup ṭarīḳ-i ḫilāfa gitme ki yaḳīn olmışdur. Kisrā bin Hürmüz'üñ kunuzu eḥl-i İslām üzre küşāde ve defāyin ü ḫizāyini ḥāżır ü āmāde ola diyü buyurdılar ben daḫı didüm ki şu Hürmüz oġlı Kisrā'nüñ ḫazāyini mi taraç olsa gerekdür buyurdılar ki öyle olsa gerekdür ʿAdī eyidürbu mertebeden ṣoñra şeref dīn-i mübīn-i İslām ile istisʿād-ı müyesser olup saʿādet-i dāreyne neyl ve saʿādet-menzilüne ḳaṣd ü meyl itdüm ve ol Ḥażret buyurdığı gibi bir ʿavreti gördüm tenhā Ḫire'den çıkup beyt-i İlāhiyi ṭevāfa geldi ve ben ol cemāʿat meslekinde munteẓim idüm ki melīk-i Kisrā onlar yirinden menhūb ve anlaruñ iʿāda ve iḥtiṭāfı ile mülk-i İslām'a mensūb oldı.

Ve yine mervīdür ki ol sāl-i ferḫūnde-fālda ve vefd-i Salāmān daḫı Medīne-i Münevvere cānibini ḳaṣd ve dās-ı hidāyet ile[793]küfr u ḍalāla ḳāṭıʿa ve ḥāṣid olup geldiler ve saʿādet-i İslāmla istisʿād ve **[232a]**aḥkām-ı teʿāllimi ile nā´il-i bi'l-murād olup vaṭanlarında ḳaḥṭ-ı mire ve ḳıllet-i ẕaḫire ile çeşm-i ümīdleri ḫayra ve derūn-ı ḥāl-i miḥnet-me´ālleri tīre olduġından şikāyet idüp Cenāb-ı Ḥażret-i risālet-penāhiden zād u zevādlarına vusʿat ve meydān-ı ʿayş ü zinde-gānilerine fesaḥāt gelmek içün ircā-i tażarruʿ ve ricā tek u pu saḥa-i teveḳḳuʿ ü niyāzı cust u cu idüp ḥaram-ı ʿamīmü'l-kerem risālet-penāhiden bu daʿ-i ʿudāl ve derd-i azīmü'l-işkāle menāhi ʿārıż olmaġ içün duʿā-i ḫayr istidʿā itdiler.

Naẓm: Didiler ey şeh-ı kerem-güster
Bize lutf eyle gel kerem göster

[793] ile H: -F.

Gonce-i Gülşen-i risāletsün

Naḫl-ı bār-āver-i beşāletsün

Arş ü kürsi vü āsmān u zemīn

Yaratılmaḳ senüñ içün oldı Emīn

Ḳıllet-i āb-ı mireden nāşı

Döndi ʿummāna gözümüz yaşı

Faḳd-ı naḳd-ı nişāb ile āh

Bitmez oldı yeriyle yire giyāh

Ḥaṣılı ḳıllet-i zaḫire vü āb

Ḳomadı mülkümüzde ẕerrece tāb

Nefs-i ṭāhirüñ göge aġsun

Arżımız semtine maṭar yaġsun

Neşr: diyü ilḥāḥ itdiler ol Ḥażret-i risālet-rütbet daḫı muḳteża-i cibillet-i şerīfe ve mustedu ʿā-i ḫilḳat-i laṭīfesi üzre murādlarına musā ʿadeden mubā ʿade itmeyup ol ġāyileyi def ʿ ve fuḳarya iṣāl-i **[232b]**nef ʿ içün idi. Eyādī-medārlarını ṣavb-ı semāya refi ʿ buyurdılar ve anlar içün ʿaẓīm du ʿā idüp bu ṭā ʾife vaṭanlarına varduḳda ol rūz-i

firūzda ki Ḥażret duʿā buyurmuşlar idi. Nüzūl-i āb ve taḳattur-ı emtār-i melīk-i vehhāb-ı bī-hişāb olduġı maʿlūmları oldı.

Ve yine mervīdür ki Necāşī'nüñ hemşīre-zādesi olan Fīrūz-i Deylemī ol sāl-i mubārek-fālda Medīne-i Münevvere'ye şerrefe'llāhu teʿālāya[794] gelüp dīn-i mübīn-i İslām'a iḳrār u taṣdīḳ ve bu ḫuṣūṣda ḳalbini lisānına taṭbīḳ idüp baʿde Esved-i ʿAsī-i nām keẕẕāb-ı tīre-derūn-i ve siyeh-rū ki mezbele-i fesādda bitmiş bir giyāh-ı bed-bu ve subāṭa-i fisḳ ve fucūrda neşv ü nümā itmiş bir ḥabīṯ tend-ḫuv idi kemāl-i ḍelāletden daʿva-i risālet ve lule-i lisān pür-hüner yanundan milḥ u icāc u kiẕb ve zūr-ı isālet idüp ol daʿva ile iẓhār-ı fesād u ṭaġvā ve ʿuḳūl-i ḳāṣıra şāḥibi olan zümre-i ḫāsire-i iġvā itmiş idi ol melʿūnuñ dıraḫt-ı saḫt-ı bed-baḫt vücūd-ı şirret-i alūdunı erre-i dīn-i mübīn ile biçdi ve ol vaż'ı mebrūr ve saʿi meşkūr ile şarāb-ı ṭahūr ecr-i mevfūr ve ṣevāb-ı nā-maḥṣūr içdi. Cüsse-i ḥabīsesüni ṭuḥme-i şimsīr-i telef ve samsam-ı dīn-i İslām'a ʿalef ve anuñla tedārik-i māfāt ve telāfi maselef **[233a]**idüp bu maḳūle bir feṭḥ Fīrūz'i ol Fīrūz-i müşrik-sūz-ı saʿādet-endūz-ı meymenet-efrūzda rūzī oldı.

Ve yine mervīdür ki ol gün ki Fīrūz Fīrūz'a taḫt-i Esved'üñ çehre-i ḥāl-i bā-tebāhunı siyāh idüp cān-ı cehennem mekānunı izhāḳ ile ḥaḳkı iḫḳāḳ eyledi. Ol ṣabāḥ-ı müstetbiʿü'l-felāhda Ḥażret-i Aṣḥāb-ı Kirām'a tebşīr-i vechī üzre buyurdılar ki ol keẕẕāb-ı bī-irtiyāb ki Esved dimekle meşhūr ve kār-ı kirdārı daʿva-i rūzdur cehennemi bu gice mehvā ü mesīr ve ole mehvā ü mesīr ve ol ʿaynı sa′id kendi içün sīr idinmüş dirler aṣḥāb ol cenāb-ı saʿādet-me′ābdan su′āl idüp kim ḳaṭl itdi. Yā Resūla'llāh didüklerinde bir mübārek ḫandanda bir mübārek kimesne ḳatl itdügi nāmı Fīrūz'dür diyü buyurup bir sebil duʿā fazel Fīrūz diyü buyurdılar.

[794] şerrefe'llāhu Teʿālāya F: -H.

Ve yine mervīdür kiol ʿām-ı ʿamīmü'n-nʿāmda Kinde vefti geldi ve Davil bin Ḥacer ki ol ṭā´ifeniñ şāhzādeleri idi bile gelmiş idi. Andan rivāyet olınur dimiş ki ḥużūr-ı Ḥażret'e varup türāb-ı bāb-ı meclis-i ʿāliyede rūy-ı ʿacz-i sitiḳali mālide ḳalmadun aṣḥāb-ı güzīnden baʿżı ile mülāḳi oldum buyurdılar ki üç gün olmuşdur ki rāzdān-ı sır-ı pinhān ille ve kāşife-i estār-ı esrār **[233b]**furūʿ-ı vāṣıl olan Resūl-i saʿādet-vuṣūl siyādet-ḥuṣūl senüñ ḳuduma işāret ve mecihüñ ile bişāret buyurmışlar idi, didiler ben daḫı bu kelāmı istimāʿ itdükde nūr-i imān ḳalbimde lemaʿān idüp İslām'a geldüm didi.

Ve yine mervīdür kiyine ol sāl-i mübārek-fālda aṣḥāb-ı iḫtiṣāṣdan Saʿd bin Ebü'l-Vaḳḳāṣ ḥażretlerine Mekke-i Mükerreme'de eyyām-ı ḥacc-ı vedāʿda bir maraż vāḳiʿ olup ṭabīb-i ḥāẕiḳ ḳulub-ı seḳḳān-ı maġārib ü meşāriḳ ve ümmet-i ʿālī-nihmete iklīl-i mefāriḳ ü mulāḥaẓasından Ḥażret-i Ḫālıḳ biçünden bir laḥẓa ve bir lemḥa ġayr-ı mefāriḳ olan Ḥażret-i risālet-penāh ʿaleyhi min selāmu'llāh eṭyebuhū ve eżkāhuḥażretinüñ ḫilḳat-i saʿādet-ḫilʿatleri inkār-ı tekebbür ü tecebbür üzre mafṭūr ve ḫayl-i ḫüyelāya rukub-ı ḫayāl ol ṣāḥib-i saʿādete ḫaylī menfūr olup mevāżiʿ-i tevāżiʿ-i ibtihālde vażʿ-ı ḳadem-i[795]ḳadīm muʿtādları olmaġın ʿiyādet-i ʿibādını iḥrāza āġāz buyurup ḳadimü's-saʿāda ve ḳudūm-ı bāhirü'n-nefʿ ve'l- ifādeleri ol meriż ʿillet-i iştiyaḳuñ visāde-i meymenet-vifādesi ḳurbūnda feyż-i envār itdükde Saʿd saʿidü'l-ḥāl bu saʿādete neyl ile aṣḥāb gibi muṣāḥabete meyl ve ʿarż-ı ġaraż u merām-babında teşmir-i zeyl idüp Yā Resūla'llāh icāzet-i şerīfeñüz ile ben bimār içün Mekke-i Mükerreme'de ḳalmaḳ cā´iz olur mu diyicek buyurdılar ki inşā´a´llāhu teʿālā **[234a]**saña ṣıḥḥat ü ʿafiyet naṣīb olup ḥayyiz-i rıfʿatuñı ziyāde ve āfitāb refʿ ve ḳadrini żiyāde idüp vücūd-ı pür-cūdünden mā´i-ṭuhūr aʿmāl-i ṣāliḥa-i yenbūʿ ve ẓuhūr idüp

[795] ḳadem H: -F.

vücūduñ medār-ı nefʿ ve ḍar ve menāṭ-ı ḫayr u şer olup ẕāt-ı saʿādet-āyātuñ ṭāliḥlere sümm-i helāhil ve zehr-i ḳātil ü ṣāliḥālara tiryāḳ u nifaʿ ve saḥāb-ı ḥāṭil olsa gerekdür diyü buyurdılar.

Rivāyet olınur ki Saʿd'e ṣıḥḥat-i beden ve selāmet-i ten ʿārıż olup tā eyyām-ı Muʿāviye'ye dek zücāc-ı mizāc saʿādet-imtizācına senüñ ḥavāsiṣinden şikest irişmeyüp bilād-ıʿIrāḳ fetḥī ḫuṣūṣunda Saʿd ile Müsennā bin Ḥāriṣe raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhumāittiḥād-ı ittifāḳ ve teşmīr-i sāʿid ü sāḳ idüp ol iki şīr-i düşmen şikār-i kişver-gīr ve ol iki emīr-i ṣāyib ü tedmīr ve ṣāḥib-i tedbīr muḥārebe-i ehl-i şirk ü ʿinād ile iḫrāz-ı fażīlet cihād idüp nūriyi devlet ü iḳbāl ve dest-yār-i ḥusām-ı ḫūn-i āşām-ı istiṣāl ile ʿuruḳ-ı ehl-i ʿIrāḳ'ı ḳaṭʿı ü ḥasm ve cibāl-i ʿamel ve eftād-ı emellerini ḳarṣ ü ḳaşm itmek ile ol memālik bī-temāmihā ḳabża-i tasḫīre girdi. Ve yevm-i riddetde daḫı mevākib-i kevākib-ı merākıb-ı İslām ve ʿasākir-i nuṣret me´āṣir-i ẕeviyü'l-iḫtirām dād-gīr esbābını tekmīlde taḳṣīr itmeyüp ol rezm-gāh-ı pür-fitne ve aşup **[234b]**ve ol niber-gāh-ı ḳıyāmet uslūbunda kān-i imkānda ve defāyin-i ḳudret-i Rabb-i müsteʿānda ibdāʿ olunan cevāhir-i zevāhir-i şecāʿat ü celādeti ve le´ālī-i mütelāli iḳdām ü selābeti gerden hāl-i şehāmet-me´āline ṭavḳ ve esbāb-ı ẕafer-i aʿdāyı müdāfaʿ ve ʿavḳ itmekde taḳṣīr itmedi.

Ve yine Mervīdür ki ḥacce-i vedāʿ senesinde Mekke-i Mükerreme'de vāḳiʿ olan dūr-i saʿādet-medār ve menāzil-i cennet-āṣārdan birine vardum gördüm ki āyīne-i ṣūvar elṭāf-ı İlāhī ve mirāt-ı ʿālem-nümā-i ruḫsār-ı kemālāt-ı ʿadīmü'l-tenāhī olan zāt-ı sutūde-ṣıfāt-ı risālet-penāhı saʿādet u iḳbāl ile ol dār-ı saʿādet-medārda ḳarār buyurmışlar ki gūyā ki mehr-i bedr bālā-ḳadr felek-i çāreminde ḳarār itmişdi. Ehl-i yemāmeden bir merd bir ṭıfl-ı nā-rasīdeyi bir lifāfa ile pīçide itmiş getürdi. Ḥażret ol

ṭıfl-ı raḍiʿa su´āl idüp ben kimüm didi ve ol devnü'l-iṭām olan ġulāmı ġani-i rezzāḳ ḥaḳḳı iḥḳāḳ maṣlaḥatı içün inṭāḳ buyurup إكن لرسول الله[796] didi. Ḥażret daḫı ol ḳavl-i iʿcāz-peyām mālā kelāmı taṣdīḳ buyurup ṭıflıla بارك الله فيك[797] diyü duʿā buyurdular baʿde muʿtād üzre tekellüm-i eṭfāl-i iḫtimāli olıcak sınn visāle varınca tekellüm itmek ve ol ṭıfluñ nāmını mubārekü'l-yemāme vażʿ itdiler.

Ve yine mervīdür ki[798] Üsāme bin Zeyd'den raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh ḥażretinden **[235a]**mervīdür ki,[799] çünki Ḥażret-i risālet-penāh ʿaleyhi min selāmu'llāhu ʿaṭyebuhū ve eżkāhu ḥacce-i vedāʿda teveccüh-i hümāyūn ve ʿazīmet-i meymenet-maḳrūn buyurdılar bir ḫātūn ketfine bir kudek vażıʿ itmiş ḥużūr-ı şerīflerine gelüp taʿẓīm-i u tekrīm vechi üzre taḥiyyāt ü teslīm levāzımını taḳdīm itdi. Ve eyitdi: Yā Resūla'llāh bu nūr-ı dīde benüm bākūre-i nihāl-i murādım ve s̱emere-i şecere-i fu´ādımdür ol günden beri ki fermān bī-dermān-ı fermā-i melik-i ḳadīm ile meṭmūre-i ʿademden maʿmūre-i vücūda vażʿ-ı ḳadem itdi. Bu ṭıfl bir miḳdār emr-i faḍiḥa mübtelā olmuşdur gelür aḫz̲ ider iḥsās ve idrākī bi'l-kulliye gider ol cihetden ḥālī ḫarāb olmışdur didi. Ol meded-resān-ı bī-kesān olan Ḥażret ise edā-i mevācib-i kemāl-i lutf u işfāḳ ve ḳażā-i levāzım-i fiyūż-i ifḍāl u infāḳ-ı bābında ḫalḳıñ mesū´lini mebz̲ūl ve sidl-i kerem ü ʿāṭıfetleri idi. Eyādī-i mebādileri ile mesdūl olup

Beyt :

بهر حاجت كه خلق آغاز كرده دری دارد وجود باز كرده[800],[801]

[796] Resulu'llāh için ol.
[797] Allah seni mübarek etsin.
[798] mervīdür ki H: -F.
[799] mervīdür ki F: -H.
[800] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[801] Halkın başladığı her haceti
Varlığın kapısını açmıştır

Neşr:[802]Fehvāsınca teḥebbüb ü teveddüd levāzımında tevaḳḳuf ü tereddüd muḥtemel olmaġın ol ġā´ile-i hā´ileden ṭıflı taḫlīṣe āġāz ve dervāze-i luṭf-i keremi bāz ve dest-i kerem-peyvestlerini dervāz buyurup ol gudek-i endek-sāl hiḍāne-i zenden aḫẕ buyurdı **[235b]**ve āb-ı dehān mübāreklerinden ṭıfl-ı dermende bir miḳdār ilḳā buyurup **أخرج يا**[803] **عدو الله**diyüp gudeki vālidesine teslīm buyurdılar ve didiler ki ṭut oġlancıġı ki inşā´a´llāh teʿālā min baʿd aḫẕ diyü vādeden ve sābıḳān mübtelā olduġı emr-i hā´il-i bedenden emn üzre olursun diyü bişāret buyurdılar Üsāme raḍıya'llāhu ʿanh eyidür: Ṣoñra iyāb-ı ḳūflumuzda ki ol maḥalle irişdük gördük ki ol zen bir şāt-ı meşviyye ile geldi ve eyitdi: Yā Resūla'llāh ben ol ṭıfl-ı reşīd-i nūresīd ki iḫtimāl-i şifā ve selāmetden nevmīd ve eṣer-i ṣıḥḥatı bi'l-kulliye nā-bedīd olmış iken merāhim-i merāḥim-i luṭf-i iḥsānıñuzdan behre-yāb olmış idi. Anuñ māder-i mihrabānı ve vāḳıf-ı rāz-nihāniyim geldüm ki şükr-i niʿam-i vāfireñüz ile raṭbü'l-lisān olduġı beyān idem didi. Buyurdılar ki ḥālā ḥālī nedür ḫātūn eyitdi: Ol zamāndan ki reşāşe-i zülāl-i nevāliñüzden ḥişşe-i celīle ve ʿayni'l-ḥayat āb-i dehān-ı meymenet-ʿunvānıñuzdan raḫşa-i ḳalīle ol leb-i teşne-i bādiye-i belā ve mübtelā-i fünūn-i renc ü ʿināya ʿināyet buyurmuşduñuz. Feżā-i cān-fezā-i selāmete çıḳup ʿalāyım-ı reddiye şevāyibinden nesne iḥsās olunmamışdur didi. Üsāme Ḥażret'i eyidür: Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem **[236a]**ol buryānuñ zirāʿını ṭaleb buyurup ṣıḥḥat u saʿādetle ekl buyurdılar. Bir zirāʿani daḫı ṭalep itdiler añı daḫı virdüm yine bir zirāʿ daḫı ṭalep buyurılacaḳ Yā Resūla'llāh bir ġanemüñ iki zirāʿından ziyādesi olmaz didüm buyurdılar ki eger sen:

Mıṣraʿ: Metāʿ-ı himmete endāze olmaz

---

[802] neşr F: -H.

[803] Ey Allah'ın düşmanı çık!

Feḥvāsınca sāha-i luṭf-i İlāhīyyeyi tāḥcīz ü teḍyīḳ ve bu maʿnāyı tefevvuh ü taḥḳīḳ itmesüñ her çend ki ben ṭalep iderüm zirāʿ bulunmaḳdan ḫālī olmaz idi diyü buyurdılar. Andan ṣoñra emr-i celīlü'l-ḳadrları bu minvāl üzre cārī oldı ki ol feżāda hācet-i beşeriyeye ḳażā içün bir çā tedārik idem çıḳup her çend ki nişīb u firāzı tek ve mesāfe-i dūr-i dırāzı cüst ü cu idem. Ne meyān-i ādemiyāndan ḫurūca mecāl buldum ve ne bir tesettür ve iḫtifā idicek mevżıʿa vāṣıl oldum gelüp Ḥażret'e ṣuret-i ḫālī iʿlām itdüm buyurdılar ki hīç cāy-i ārām u derenk olmaġ içün bir dıraḫt veya seng gördüñ mi didüm ki Yā Resūla'llāh bir yirde üç ʿaded dıraḫt-ı ḫurd-i ḫurmā gördüm ki yanlarında biraz ufāk ṭaşlar var ammā her biri ḥuṣūl-i merāmda muntefeʿ ü bihi degül buyurdılar ki var ol eşcār ü aḥcāra şöyle şöyle diyü söyle ki Allāh Teʿālā'nuñ Resūlü emr itdi ki: Cümle bir yere gelesüz, ḥuṣūl-i maḳṣūda mecāl ola Üsāme eyidür: [236b]Ol Allāh ḥaḳḳı içün ki Muḥammed'i Risālet ile ḫalḳa baʿṯ ve irsāl itdi. Ol dıraḫtlaruñ efnān ü aġṣānı uṣūl ü furūʿi her biri bir yire gelüp cümlesi şecere-i vāḥīde şeklinde peydā olup ol aḥcār daḫı ke´ennehūbir birine peyveste olmaġıla cümlesi bir divār-ı üstüvār şeklinde bedidār oldılar gelüp Ḥażret'e iʿlām itdüm. İstiṣḥāb-ı āb ile emr buyurdılar emr-i vuḍū itmāmından ṣoñra viṯāḳ-ı meymenet-ittisāḳlarına nuzūl buyurup: Yā Üsāme ol aḥcār ü eşcāruñ önüñe varup Resūlu'llāh yine her biriñüz mekānlu mekānuñuza varun diyü emr eyitdi diyü buyurdılar vardım emr-i muṭā lāzımü'l-itbāʿlarını īṣāl itdim. Ol Allāh ḥaḳḳı içün ki Muḥāmmed-i rāstlık ile ḫalḳa irsāl eyledi. Emr-i celīlü'l-ḳadr-i nebeviyi īṣāl itdigüm gibi her biri yerlerine varup yine sābiḳān olan ḥāl üzre müteferriḳ oldılar didi.

Ve yine mervīdür ki çünki Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem[804] ḥacce-i vedāʿda ḳurbān itdiler bir rivāyetde beş üşter ve bir rivāyetde altı üşter Ḥażret'üñ ḥużūr-

[804] ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem F: -H.

ı şerīflerine gelüp benüm ḳurbān olduġum sulṭān-ı enbiyā luṭf u iḥsān idüp ibtidā beni ḳurbān eyle diyü ricā itdiler. Ḥażret daḫı anlardan ibtidā buyurdı.

Ve yine mervīdür kiʿAʿişe-i Ṣıddıḳa raḍıyā'llāhu teʿālā ʿanhā ve ʿan ebihā buyurdılar ki Hicret'den [237a]on ikinci sālda bir gice şebistān-ı saʿādet-nişānlarında nıṣf-ı leylide Ḥażret cāme-i ḫ̲āb-ı saʿādet-me´ābларından vuṣ̲ūb itdiler ben eyitdüm: Benüm vālideynüm saña ḳurbān olsun ḳanda buyurursuñ baña ifāde buyurun didüm. Buyurdılar ki meḳābir-i Baḳiʿ emvātıne istiġfār ile me´mūr oldum anda giderüm Ebū Müveyhibe ve Ebū Rāfiʿ nām iki ʿaded muʿtaḳileri ile murāfaḳat buyurup gitdiler Ebū Müveyhibe dimiş ki anda Baḳiʿa varduḳdan ṣoñra anda medfūn olan emvāt içün müddet-i medīd-i istiġfār ü istiʿfā buyurduḳdan ṣoñra anlara ḫıṭāb idüp ol niʿam-ı vāfire ki Rabbü'l-ʿālemīn size iḥsān itdi. Ṣafā ile teneʿum idün ve ol şeref-i ġuref-i pür-şeref ki ebvābını dest-i raḥmet-i peyvestle size feṭḥ itdi. Mübārek ü meymūn ḥuceste u ḥumāyūn olsun baʿde baña buyurdılar ki: Ey Ebū Müveyhibe beni Allāh Teʿālā Ḥażret'i taḫyīz buyurdılar dünyānuñ ḥizān-ı ahzānunı müşāhede idüp aḫirü'l-zamāna dek ḳalup baʿde bihişt-i cāvīdāniye vuṣūl ile şimdiden Rabbü'l-ālemīnüñ cemāl-i bā-kemāline mulāḳī olup ḥicāb-ı ten ve perde-i bedenden geçüp zülāl-i viṣāle irmek baʿde cennete girmek miyānında ḳanḳısı tercīḥ itmek gerek ben didüm ki evebeynüm saña fedā ve naḳd-ı ḥayāt-ı ʿadā ṣamṣam-ı intiḳām-ı İslām'a ġıdā olsun dünyāda ebedü'l-ābād [237b]binā-yi sarāy-i ʿömr ve devletün ābād ve eyyām-ı aʿvām-ı ʿizz ü rıfʿatuñ ḫāric-i hiḫāric-i hiṭa-i aʿdād olup baʿde bihişte duḫūl iḫtiyār it ve bu ḫuṣūṣda ümmet-i ḍaʿifeye tereḥḥüm idüp ʿayş ü zinde-gānilerini tenfīṣ ve sāye-i saʿādet-i sermāye ḥayat-ı saʿādet-simātını üzerlerinden tenḳīṣ itme.

Beyt:[805]

فدای عمر بادا هزار جان و جهان که درد رازئ عمرت هزار مصلحت است[806],[807]

Neşr: Didüm buyurdılarki yoḳ liḳā-i saʿādet-iltiḳā-i Ḫüdā andan bihişt birine duḫūlı tercīḥ ve bu ümniyenüñ ḥuṣūlı içün ṭaleb-i menyeyi īṣār ü iḫtiyārı taṣrīḥ itdüm ve bir ḳaç günden mizāç-ı saʿādet-imtizāclarına fuṭūr ʿārıż oldı didi.

Ve yine mervīdür ki ol sirāc-ı ḫān-gāh terk ü tecrīd ve emīn-i bār-gāh-ı ʿilm ü tevḥīd Ḥażret müddet-i ʿömr-i ʿazīz-i girān-bahā ve zamān-ı ḥayāt-ı müstetbaʿ ü'n-necāt saʿādet-intihāllerinde gerek olan ṣıḥḥat ü maraż ve ḫ̆āh-ı zamān fütūr ü ʿaraż beher-ḥāl-i cenāb-ı zü'l-celālden cevāhir-i ṣāfiye ve ṣıḥḥat u ʿāfiye ṭalep buyururlar idi. Ḥikmet-i İlāhiyye ʿaric-i meʿāric-i liḳā ve dāric-i medāric-i dārü'l-beḳā olıcaḳları eyyāmda ki mizāc-ı saʿādet-imtizāclarına nevʿ-i iḫtilāl geldi ol zamānda buyurur oldılar ki ey nefs saña ne ḥāl oldı ki żaʿfından ḳanḳı penāha ilticā idicegüñ bilmezsün diyü[238a] buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki[808] İbn Mesʿūd raḍıya'llāhu teʿālā[809] ʿanhumā ḥażretlerinden rivāyet olınur ki: Zamān-ı intiḳāllerinden bir ay muḳaddem bizi Ḥażret-i ʿA´işe'nüñ raḍıya'llāhu ʿanhā saʿādet-ḫānelerine cemʿ buyurup ḫayr u duʿālar buyurdılar ve bizi Allāh Teʿālā ḥażretlerine sipāriş itdiler, biz eyitdük: Yā Resūla'llāh irtiḥāl ü intiḳāliñüz zamānı ḳaçandur buyurdılar ki **دنل الفراق والمنقلب إلى الله تعالى وإلى الجنة**yaʿnī ol zamān yaḳīn oldı ki aṣḥāb ü aḥbābdan ırāk ve anlar bend- silsile-i firāḳ olup liḥāf-ı elṭāf-ı İlāhiyye ile taġaṭṭī ve ḥadīḳa-i enīḳā-i ḫuld-burīnden yaña taḥaṭṭī idüp nüzhet-gāh-ı ravża-ı rıḍvānda

[805] beyt F: şiʿr H.
[806] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[807] Binlerce can ve cihan Ömer'e feda olsun.
Ki senin ömrünün derdi bin maslahattır
[808] mervīdür ki H: -F.
[809] Teʿālā H: -F.

rāh-ı rāḥatı içün ve geşt-i zār-ı mezārıʿ-ı fāḫire-i dünyā mezraʿatü'l-ʿaḫirede **الدنيا**[810] **مزرعة الآخرة**zerʿ u ġars itdügüm iʿmāl-i ḥisān cüz ü iḥsān-ı menāfiʿni biçem vuṣūlum Allāh Taʿālā'ya ve nüzūlüm cennetdedür didi.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i Resūl[811] ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem Muʿāẕ bin Cebelī raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh Yemen'e irsāl idüp ṭevīl u ʿariż-ı vaṣiyyet buyurdılar ki ṣoñra didiler ki: Yā Muʿāẕ eger min baʿd mā-beynimüzde mülāḳāt-ı muḳadder olmış olsa vaṣiyyeti ta bu ḳadar dırāz itmez idük ammā ḳıyām-ı ḳıyāmete dek bir daḫı müctemiʿ ve sen benüm kelām-ı dürer-i bāramı müstemiʿ olmaḳ olmaz diyü buyurdılar hem nefsü'l-emīrde daḫı öyle idi.[238b]

Ve yine mervīdür ki maraż-ı intiḳāllerinde Ḥażret-i Fāṭıma-ı Zehrā raḍıya'llāhu ʿanhāya daʿvet buyurdılar ve gūş-i saʿādet-suruşna bir maʿnā ilḳā buyurup Ḥażret-i Fāṭıma āh-ı cān-gāh ile āyīne-i māhī siyāh ve vufūr-ı melāl ile ḳāmet-i pür-istiḳāmetini miṣāl-i ḳad-i hilāl du tāh idüp girye ve zārī meslekine cārī olup **كتواتر الدر من الضرع**[812] **وتعاقب الوبل على الزرع** ḳaṭarāt-ı eşkāl-i deryā-miṣāl ile ceyb ü dāmenini pür-lālī ser şek dīde-i ġam-dīdesi ile āsitīn-i āsitān-ı saʿādet-āşiyān Ḥażret'e pür-dūr idüp tekrār yine sır-ı saʿādet-efserüni Ḥażret-i Fāṭıma'nuñ semʿ-i şerīfine taḳrīb idüp yine kelām-i dürri intiẓām ilḳā itdi. Bu kerre ol seyīde-i benāt-i ʿabdi-menāf ṣāḥibe-i cūd-i elṭāf ve sāḥībe-i ẕeyl-i ʿismet ve ʿiḳāf olan zehre-i zāhra-i zāhiretü'l-evṣāf ḥażretlerinüñ meşreb-i ʿaẕb-ı neşāṭı ġubārı kederden ṣāf zücāc-ı mizāc-ı saʿādet-imtizācların berrāḳ u şeffāf olup ḫandān oldılar ümmāt-ı mu´minīn ve validāt-ı ehl-i dīn olan zevcāt-ı ṭāhirāt ḥaḍirat-ı ʿaliyātī Ḥażret-i Fāṭıma Zehrā'dan sebeb-i ḫande ve neşāṭ ü bāʿiṯ-i faraḥ ve inbisāṭ ne

[810] Dünya ahretin mezrasıdır.
[811] Resūl H: -F.
[812] Memeden peş peşe gelen süt gibi ve ekine yağan yağmur taneleri gibi

olduġını su´āl itdiler. Zehrā Ḥażret'i ḥāşā ki sırr-ı sırī nebeviyi işāʿat-i beşāʿtını [239a]iḫtiyār idem didi. Baʿde ol nümā-i hümāyūn-bāl-i ferruḫ-i fāl-i medāric-i ḳuds ü meʿāric-i ünse intiḳāl buyurduḳlarında Ḥażret-i ʿA´işe-i Ṣıddıḳa vechi girye-i pişīn ve sebeb-i neşāṭ-ı pāşīnden istifsār itdükde cevāp virüp eyitdi: Defʿa-i evvelide buyurdılar ki farḳ-ı firḳad sāmī ḥālime tāc-ı pür-ibtihāc risālet ile tezyīn olunalı her sāl pīk-i celīl-i mutaʿāl olan Cibril-i lāzımü'l-tebcīl bir kerre cümle-i Kur´ān-ı ʿAẓīm ve furḳān-ı lāzımü't-taʿaẓīmi baña ʿarż ider idi. Bu sene iki kerre ʿarż eyledi. Maʿlūmūm oldı ki ḳāfile-i sālār-ı ecel münādi-i ʿecel olmaḳ zamānı ḳarīb olmışdur. Ben daḫı riḳḳat idüp baʿde bār-i derd altında ḳametim dāl ve vufūr-i melāl ve fert-i infiʿāl ile zebānum lāl olup ʿinān-ı iḫtiyār elümden gitdigün ve müzn-i ḥüzn ü inkisār ve gāmām-ı ġumūm ateş-bārımdan yaḳūt-i seyyāl-i āl-i teḳāṭir itdigün müşāhede buyuracaḳ Yā Fāṭıma rıżā virmez misün ki bu ümmetüñ seyyidesi olasun diyü buyurdılar bu beşāret-i ʿaẓīmi ile ḫandān oldum diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Fāṭıma Ḥażret'i raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhā buyurmışlar ki Ḥażret'üñ bālīn-i saʿādet-āyīnleri yanuñda ḳarār itmişdüm ki, nāgāh bir kimesne ḳapudan gelüp **السلام عليكم يا أهل بيت النبوة**[813][239b] icāzet var mıdur? Ki içeri gireyüm ve Resūl-i Kerīm'ün yanuña vardum didi ben daḫı çaġırup "Ey bende-i Ḫudā Allāh Teʿālā Ḥażret'i ʿibādet-i ʿiyādeti icrā itdigüñ içün saña ṣevāb-ı bī-ḥisāb vire bir miḳdār teʿḫīr ile ki ḥālā ol ḥayat-baḫş ḳulūb olan Ḥażret-i saʿādet-üslūb-ı risālet-meşḥūb maʿşūḳ-ı ḥaḳīḳi liḳāsına ṭālib ve ol semte vecd-i peyāmı ġālib olup bu tāb-ı ʿarıżadan gül-i bāg ʿāriż-i bī-neẓīri taġayyir-pezīr olup sünbülleri berk-i nesrīn üzre ṣaçılmış gülzār-ı ruḫsārında erġuvāndan bedel-zaʿferān içilmiş.

[813] Ey peygamber ailesi size selam olsun

Beyt: Ol sehī ḳad-i lāle ḫad

Bāġ urmadan taze rūy

Nāleden ṣāl-ı nāl olmış

Meyveden gūyā ki mūy

Derīçe-i ḥavāsı müşāhede-i rūy-ı aġyārdan beste ve ʿazīm-i şevḳ u ġārām-ı ālāmı ile ḫastādur didüm. Ol menādı olan kimesne yine nidā idüp didi ki: Ey Fāṭıma benī menʿ itme ki duḫūlümde kimesnenüñ med-ḫalı yoḳdur ve benüm reddime mecāl-i muḥāl ve defʿimde kimesnenüñ eli yoḳdur benüm duḫulum ṣaḥīḥ ü ʿalīle ü ʿazīz ü ẕelīle ʿamdur ve cümlesi intihā-i emel ü ḥulūl-i ecel zamānuñda Bi-emri'llāhi Teʿālā baña al virmede mütesāviyetü'l-aḳdāmdur. Herşeyin ki menşe-i ḫilḳati āb degüldür [240a]āḫirü'l-emīr benüm destümden reḥā bulmaḳ mümkin degüldür dimek maʿnāsını işrāb itdi. Bu ṣadedde ḥihmet-i İlāhiyye Ḥażret'üñ vecʿ ü elemi az ve çeşm-i mubārekleri bāz olup buyurdılar ki Ey Fāṭıma maʿlūmumdur ki kim ile muṣāḥabat idersen ḫayırdār mısuñ ki ol melekü'l-mevtdür icāzet vir ki gelsün diyü buyurdılar ol daḫı içerü girüp **السلام عليك**[814] Ḥażret daḫı**وعليك السلام يا آمين يا رسول الله**[815]

diyü buyurdı baʿde melekü'l-mevt eyitdi: Şol Allāh ḥaḳḳı çün ki seni rāstlık ile ḫalḳa baʿiṯ ü irsāl itdi. Senden muḳaddem hīçbir ferdüñ ḫānesine icāzet ile girmiş degilüm ve min baʿd tā ḳıyām-ı ḳıyāmete dek kimesneden icāzet ṭalebi olsa gerekmezdür didi.

[814] Resulu'llāh'a selām olsun.

[815] Sanada selām olsun Yā Emin.

Ve yine mervīdür ki[816] Ḥażret-i ʿAlī kerrema'llāhu vechehū Ḥażret intiḳāl buyurduḳları günde elümi mübārek sīne-i bī-kīnelerine vażʿ itmişdüm.[817] Baʿde nice hafta āb-dest alduḳda ellerümi ġasl itmişken misk-i rāḥiyesi zā´il olmadı.

Ve yine mervīdür ki ol zamānda ki Ḥażret-i Resūl[818]riyāṣ-ı ḥıyāż-ı ünsden yaña ḫarām ve aṣḥāb u aḥbāba surūr ü şādmānı ḥarām buyurdılar keyfiyet-i ġusulünde iḫtilāf vāḳaʿ olup baʿzı aṣḥāb didiler ki sā´ir-i mu´minīn gibi **[240b]**şiʿār u diṣār ve cümle-i libās-i meymenet-medārlarından tecrīd idüp ġasl idelüm baʿżı āḫār didiler ki pirāhen-i meymenetleri ibḳā idüp anuñ üzerinden ġasl münāsibdür nāgāh cümlemüz nevm-i ġalebe idüp ateş-i futūr-i dimāġımuzda iltihāb ve ʿasker-i ḫʷab-ı esbāb-ı teyaḳuẓ-i intibāhımuzı intihāb itdi tā şol mertebede ki zıḳḳınlarımuz sīnelerimüze peyveste oldı. Bu ṣadede bir ṣadā istimāʿ olunup Resūl-i Ḫudā'yı pirāhanı ile ġasl idüñ didiler.

Ve yine mervīdür ki Emirü'l-mü´minīn ʿAlī kerrema'llāhu vechehū buyurmuşlar ki: Ḥażret vaṣiyyet buyurmışlar ki ġasılları emrine ben mübāşeret idem. "Benden ġayrı her kimesne ki naẓar-ı mevzıʿ mestūre rāst gele nā-binā oldı." didi.

Ve yine mervīdür ki Emīrü'l-müʿminīn ʿAlī Ḥażret-i buyurmışlar ki ġasılları ḥālinde gūyā ṭaraf-ı İlāhīden bize iʿānet ve imdād oldı. Cesedini kīn ü ḥasedlerden her ʿuzvī şerīf ve maḥalli laṭīfi ki ġasl içün taḳallüb-i murād idünirdüm gūyā ki bir kimesne taḳallubda baña yār ü yāver olurdı diyü buyurmış.

Ve yine Ḥażret-i ʿAlīyü'ş-şāndan kerrema'llāhu vechehū ġasılları ḥālinde melābis-i ʿizz u saʿādete meḳrūn-i beden-i mubārek ü meymūn ve cism-i cüseste ve

[816] mervidür ki F: -H.
[817] itmişdüm F: itmiş idüm H.
[818] Resūl H: -F.

humāyūnlarında ki ser ta ser imʿān-i naẓar itdüm. Beden-i müstaḥsen ve cesd-i cennet vaṭanlarında ḳaṭʿān vasḫ u dūrdan müşāhede [241a]itmedüm.

[819]didüm diyü buyurdılar **حتى بأبي وأمي ما أطبيك حيا وميتا**

Ve yine mervīdür ki[820] Ḥażret-i ʿAlīyü'ş-şāndan mervīdür ki kendilerüñ cevdet-i fehm ü iẕʿān ile muşarü'n-ileyhi bi'l-beyān ve şühre-i ḫalḳ-ı cihān olup ḫāfıẓaları daḫı kemāl-i ḳuvvetde ayet ü iṭṭılāʿ ü şuʿūrları vāṣıl-ı āksa-i ġāyet olduġınuñ vechini suʾāl itdük buyurdılar ki ṣadad-ı ġasılda baña pür-çeşme-i mübāreklerinde bir miḳdār-ı ḳalīl-i raşāşe-i mā ḳalmış ol mā-i ṭāhir-i ẓāhirü'l-saʿādet-zemīne riḫte olmaġı tecvīz itmeyüp lisānumıla alup belʿ itdüm ve daḫı ḫāṭırımdadur ḳuvvet-i ḥāfıẓa ḳuvvet-i ol āb-ı saʿādet-meʾāb ve ḳaṭre-i meymenet-ʿiyābuñ teʾsīridür didiler.

Ve yine mervīdür ki ol rūz-ı ʿālem-sūz-ı ẓulmet-endūz-ı sāl ve ḥīn-i vaḥşet-ḳarīn āteş-i efrūzda ki ol ṣemʿ-i cemʿi enbiyā vü mürselīn ve mühr-i sipherdīn-i mübīn gevher-i şeb-i tāb-i kān faẕl-ı ʿirfān ve ruşenāyi baḫş-ı dīde-i aʿyān Ḥażret'i irtiḥāl ü intiḳāl buyurdılar ʿālem ol mertebede bize tārīk oldı ki aṣḥābdan baʿżı baʿżı āḫire naẓar itdükde teşḫīṣe mecāl olmayup tā defnüñden fārıġ olunca bir kimesne kendi keff-i destine naẓar itse görmemek maḳāmına vardı.

Ve yine mervīdür ki ol yevm-i ʿamīmü'l-veylde hātif-i ġayb ü cānib-i lā reybden **السلام عليكم أهل البيت ورحمة الله وبركاته كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ**[821][241b]diyü nidā geldi didiler.

Ve yine mervidür ki çünki Ḥażret vefāt buyurdılar ʿAbdu'llāh bin Zeyd el-Enṣārī raḍıya'llāhu ʿanh Ḥażret'üñ müʿeẕẕinlerinden idi. Nāgāh ol ḫaber-i muciʿ ve

[819] Hem hayatta hem ölüyken anne ve babamdan daha tatlısın.
[820] mervīdür ki H: -F.
[821] Ey Peygamber ailesi selām rahmet ve bereket üzerinizde olsun "her canlı ölümü tadacaktır. Yaptıklarınızın karşılığı kıyamet gününde eskizsiz bir şekilde size verilecektir.

mufecciʿden āgāh olduḳda kendü baġçesinde idi çünki ol nūr-i dīde-i rusül ve çerāġ-ı çeşm-i cüz ü kül naẓardan ṭolandı. Ve ṣundūḳa-i ḳabre vażʿ olundı baña şimdiden ṣoñra alāyış-ı dehre-i pür-ḳahrdān iʿrāż ve zeḫārif-i dünyā-yi düna naẓardan dīde-i ġām-dīdesi iġmāż lāzım ü vācib ve bu endūh-ı enbūh müşāhede-i cemāl-i ḥavādiṯ-i eyyām u leyāl ve muṭalaʿ-i vaḳaʿ-i māh ü sāle māniʿ vü ḥācib olup Rabbü'l-ʿālemīne tażarruʿ idüp ʿamā ricā itdi. Duʿāsı ḳabūl olup ʿaynine mā nāzīl olmaġıla ʿamā ḥāṣıl olup derīçe-i naẓarı sedd ve ebṣār u rü´viyetden menʿ ü ṣad olınup dünyāyı göricek gözü ḳalmadı. Ve ol nūr –ı didesiz ʿālem-i ʿaynine almadı.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i ʿAlīyü'ş-şān kerremallāhu vechehū buyurmışlar ki ol Ḥażret-i ʿālī-rütbeti defn itdigümüzde bir ʿArabī gelüp kendüyü türbe-i muṭaḥarasına bıraḳdı ve ol ḥāk-i pāk-i türāb-ı ʿaẓīm[822]ʿ ıṭar-nākdan alup başına ṣaçdı. Müşāhede eden derd-mendan-ı ʿillet-**[242a]**iştiyāmıñ ṭā´ir-i ḥużūr-ı istirāḥatı ḳaçdı dehān-ı istiġfār ü zebān-ı iʿtizārı açdı. Şimşīr-i muṣibet-i Ḥażret ile derūn-ı pür-ḫūnuñda açılan yaralara nemek-i ḥasret ṣaçdı. Ve didi: Yā Resula'llāh emr itdüñ ṭutduḳ cānib-i nebih-i bī-şebīh-i İlāhīden baʿżı evāmir ve nevāhi ki bize iṣāl ve bizi ol cevāhir-i zevāhir-i şerāʿ ile ḫoş-ḥāl itdüñ ber-ḥasebü'l-maḳdūr muḫālefetden dūr olup fermān-ı berdār ve iṭāʿat u inḳiyād ile yār olduḳ ve Ḳur'ān-ı ʿAzīm'süñ Rabbü'l-ʿālemīnden telaḳḳī itdün biz daḫı senden telaḳḳī ve anuñıla ʿameli terkden iḥtirāz u teveḳḳī itdük ve ol Ḳur'ān-ı ʿAzīm'dendür bu āyet-i kerīme ki **وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَّلَمُوا أَنفُسَهُمْ**[823]yaʿnī eger ʿibād u kerem muʿtādım ve bende-gān-ı pür-faẓl u erfādum bir ṭarīḳi ile nefislerine ẓülm idüp baʿż maʿāṣi vü zunūba-i rukūb ve ṭarīḳ-i iṭāʿat ü inḳıyāddan nuḳūb itdükleri ḥalde Yā

[822] ʿaẓim H: -F.

[823] "Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman". Nisa, 4/64.

Muḥammed senüñ ḥużūruña gelüp zebān-ı iʿtizārı bāz ve istiʿfā vü istiʿfārı āġāz idüp daḫı benüm ḥaremi ilticamıma ʿavf u rica merhamet benüm idüp yani daḫı Yā Muḥammed ol ẕillet-i ẕellet ile rūsiya ve ol tafrīṭ u taḳṣīr içün ḳarin-i nāle u āh bende-i maġfiret-penāh içün sāḥa-i ʿaẓamet u celāle ʿarż-i ḥāl ve ricā-i ʿavf u ẕend u vebāl [242b]itdük taḥḳīḳān benüm cenāb-ı maʿrifet-meʿāb ve merḥamet-nişābımı mubālaġa ile tevbeler ḳabul idici ve aʿleb-ı ḥālde ṭarīḳ-i ʿavf u merḥamete gidici mü? Bulur idiñüz dimek olur ve Va'llāhu Teʿālā aʿlem ben kendi nefsime ẓülm itdüm ve ḥużuruña geldüm ki benüm içün Rabbü'l-ʿālemīnden istiġfār idesün didi cevf-i ḳabr-ı pür-envār ve derūn-ı şundūḳ-ı saʿādet-i luḥūḳ-ı merḳad-ı pür-feyz u āṣārdan bir nidā-i maġfiret-edā ve raḥmet-ṣadā geldi ki Allāhu Teʿālā Ḥażret'i senüñ günāhını maġfiret itdi diyü.

Ve yine mervīdür ki Ḫayber Ḳalʿa'sı yāre-i bāri ve meded-i kāri-kerem-i ġaffāri ile meftūr[824] ve küffār-ı ḫāksārın bār-ı ben-gāhı ol ḳalʿa-ı refiʿadan matrūḥ olup ẓufr-i ẓafer-i giribān-i ḥayat-i mişrikīne müteʿallıḳ ve ol gurūh-i mekrūha perişānı mütaṭṭariḳ olmaġıla müteferriḳ olduḳda ġanāyım-i müşrikīn taḳsīm olunup maḳsam-i erzāḳ-ı luṭf u mürrüvet olan Ḥażret'üñ naṣib-i saʿādet-muṣībine bir ḥimār-i meymenet-ḫumār işābet idüp ol maḥbūb-i ʿālimi bī-māfi'l-ḳulūb ol raḫş-ı saʿādet-baḫşa rukūb buyurduḳda ṣordılar ki senüñ aduñ nedür ḥımār eyitdi: Yezīd bin Şihāb Ḥażret senüñ nāmuñ Yaʿfūr olsun diyü buyurdılar baʿde su´āl buyurdılar ki senüñ ṣaḥibün kim idi? merkeb eyitdi: Bir Yehūdi idi ki nāmı Merḥab idi ki [243a]her bār ki senüñ nām nāmī ve ism-i sāmīñi istimāʿ itse şān-ı şerīfine lāyıḳ olmaz turrehāt ider idi. Bir gün yine ol ḫar-ı ṣavt-ı aḫbeṣ u enker ile sāḥa-i ʿırż-ı hümāyūnuña mutaʿallıḳ izdirāya ictirā itdü ki mesmūʿum olıcaḳ ve dıraz guş ben ise senüñ aḫbār-ı iʿcāz-ı āṣār-ı nübüvvetüñ uzun ḳulaḳdan gūş ve

[824] meftūr F: meftūḥ H.

leʿale-i aḥādīṯ-i saʿādet-tevriyet fütüvvetüñi gūş ve hūş-ı mengūş itmek ile deryā-yi ġayretüm coş ve ḳulzum-ı ḥamiyyetüm ḫurūş idüp açun ḫar miṯaldur acin eşek atı geçer muḳteżāsınca bī-iḫtiyār ol bār-ı girānı yire çaldum ve bir ḥāl ile ol deni-i kuşteniden öcümü aldum beni aç ve ṣusuz ṭutar idi didi Ḥażret su´āl buyurdılar ki: Hīç murāduñ var midür saña ne çeker alıyorum ʿacabā çift alıversem ḥaẕẕ ider misün dirāz-ı gūş istemem didi: Niçün diyü buyurdılarKitāb-ı Şerefü'l-Muṣṭāfā'da eyidür:Ata ü ecdādımdan semʿimize ḳarʿ itmişdür ki bizüm neslimüze enbiyā-i iʿzāmdan yedi ʿaded nebīyy-i saʿādet-medār suvār olmışlar ve bizüm āḫir neslimüze bir peyġamber suvār olsa gerekdür ki nāmı Muḥammed olan ben isterüm ki neslimüz bende münteha ve min baʿd evlādum olmaya" didi ve ol ʿizz u saʿādetden mürekkeb olan merkeb ʿömri āḫir olunca Ḥażret'üñ iṣṭābl-i ʿāmīrinde ṭurdı. Ḥażret-i berḳ-vār Burāḳ-ı raḥmete suvār olduḳda vufūr-ı cezʿ ü feryād ile üç güne dek ṣāġ olup bir çāh-ı ʿamīḳa nefesini ilḳā [243b] ve ḳalbine āb-i ḫalāṣ-ı isḳā itdi.

Ḳısm-i ṯāni rükn-i rāʿbiʿden şol delā'il beyānındadur ki, bu kitābın meʻḫaẕi olan kütübde anlaruñ evḳātı taʿyīn ü tebyīn olunmuşdur.

Ve yine Seleme bin el-Ekvaʿ'dan mervīdür ki bir gün Ḥażret ḳabīle-i Benī Eslem'den bir ṭā´ifeye rāst geldiler ki fenn-i rimāyeden sehm-i vāfire nā´iller idi buyurdılar ki: Oḳ atmaḳ laʿb-i ḥasen ve emr-i müstesendür oḳ atuñ sizüñ atalarıñüz daḫı ata gelmişdür. Babalarıñuzdan baʿzı iyü oḳ atarlar idi. Ben İbn-i Eḳvaʿ ile olurum ṭarafeynden atışalum görelüm ḳanḳı cānib gālip olur diyü buyurdılar ḳavim bu kelāmı istimāʿ idicek remden vazgeçdiler ve didiler: Yā Resūla'llāh sen İbn-i Ekvaʿ ile olıcaḳ ol cümlemüze ġalib olur suvmeyete yine iẓhār-ı maġlūbiyye idelüm didiler Ḥażret

buyurdılar ki atuñ atuñ ki ben cümleñüz ileyüm didiler ol ḳavim aḥşām dek murāʿāt itdiler hīç birisi birine ġālib olmadı.

Ve yine Ebū Saʿīdü'l-Ḫudrī'den mervīdür ki ḥavāli-i Medīne'den bir şübān-revzāñ şubāñ-ı gūsfendlerini bī-çūn u çırā raʿi u çırā itdirür idi bir gurg-i gurisnenüñ **[244a]**dīk-i ṭamʿı ġaleyān idüp āteş-i cūʿi mültehib ve nefs-i emmāresi ġa´ile-i hā´ile-i iştihā-i bī-intihāsı ile muẓṭarib olup istedi ki ol aġnāmdan biriyle iġtinām ve ol gūsfendelerinden birini ṣofrā-keşi-i tenāvül ile bir pāre ṣabr ü ārām ide şübān gurg-i bārān-dīde idi. Ol gurgi menʿ idüp iftirās-ı ġanema yemeġin itmedi. Gurg daḫı farṭ-i cūʿdan rucūʿ idüp gitmedi dem-i ferāġat-i zemīn-ı mucāʿate ḳoyup oturdı ve rahv-ı iḳāmeti ḥavāle-i ṣeyd-i ġanamdan götürdi. Lisān-i faṣīḥ ve zebān-ı melīḥ ile Bi-emri'llāhi teʿālā rāʿiye eyitdi. Cenāb-ı melīk-i kerīmden ḫavf ü bīm itmez misün ki semt-i siteme mā´il ve benüm ile naṣībüm beynine ḥā´il olursun şübān bu ḥālī müşāhede idicek enguşt-i teʿaccubi dehān-i ḥayret ve istiġrāba ve benān-ı ḥayreti dendān-ı istibaʿād ü istiʿāba vażʿ idüp eyitdi: "Bu ne ḥāl-i müstebʿad ve emr-i müstaġrabdur ki bir zi´b-i ḫun-ḫˇār mażaret-i demī üzre ḳarar idüp beni ādeme söyler ve insān gibi guft u gū eyler" gurg bunı istimāʿ idüp eyitdi: "Bundan aʿġrab ü aʿceb budur ki: Muḥammed Muṣṭafa salla'llāhu teʿālā[825]ʿaleyhi ve sellem Medīne-i Münevvere'de ümmetine ḳurūn-i māżiyeden ḫaber ve ezmine-i ḥaliyyeden ḥikāyet-i pür-ʿiber ider rāʿi bu ḥāl-i bu'l-ācebi dīde-i ʿibret ile iḥsās ve emr-i müstebdeʿü'l-vuḳuʿi çeşm-i ḥayret ile **[244b]**īnās idicek." Gūsfendlerüni raʿi idüp Medīne-i Münevvere'ye geldi. Ve ḥużūr-i Ḥażret'e ḳażiyyi ḥikāyet itdi. Ḥażret ṭaşra buyurdılar ve rāʿiye emr-i celīlü'l-ḳadr buyurdılar ki ġurgdan müşāhede itdügi ḥālī ve istimāʿ itügi kelām-i saʿādet-meʿālī ḫalḳa taḳrīr ide

[825] Teʿālā H: -F.

şubān daḥı emr-i bī-miṯāle imtiṯāl idüp taḳrīr-i mācerā itdi. Ḥażret buyurdılar ki şubān gerçek söyler eşrāṭ-ı sāʿat ve ʿalāmāt-ı ḳıyāmetdendür sibāʿ insānıla söyleşmek didiler.

Ve yine mervīdür ki bir gün Ahbān bin Eveys Ḫuzāʿī nām kimesne raʿi itdügi aʿġnām miyānuñda idi, nāgāh bir gurg gelüp gūsfendlerinden birini miṯāl-i pelenk ve manend-i nihenk-i cidāle āhenk idüp ceng-i çenk ü āzār ve pençe-i ḳahr-ı ḫūn-hʷār ile nā-çār ṣayd u şikār itdi. Ve dest-i ẓafer ile der-i mihreb ü meferri ol gūsfend-i dermendüñ üzerine bend idüp miḫleb-i tīz-i pür-setīri ile nāf-ı ṣāf ġānemi şikāf-ı kāf gibi çāk ve elem u ıżṭırāb ile ser-i Ahbān'ı pür-ḫāk ve dil-i bī-ġillini ġamnāk itdi. Ahbān bu ıżṭırābıla gurguñ pāyine düşüp gūsfend-i nīm-murdeyi pençe-i gurgdan reḥā itmek içün tek ü tāz itmege āġāz ve ben böyle ẓālim gurg görmedüm diyü āvāz itmek ile gusfendi çengāl-i gurgden aldı ve gurg baḳaḳaldı. Ve Bi-emri'llāhi Teʿālā söze gelüp **[245a]**eyitdi: "Beni maḥrūm eyledün ol ṭaʿamdan ki Rabbü'l-ʿālemīn añı bana rūzī itmişdi" Didi. Ahbān eyitdi: Ne ʿaceb ḥāldür ki vuḥūş-i sibāʿdan kelām-ı derece-i imtināʿda iken bu gurg Benī Ādem gibi söyler gurg eyitdi: Bundan aʿceb ü aġreb degül midür ki Yeṯrib'üñ nuḫulistānunda Muḥammed'ün nūr-ı ẓuhūrı işrāḳ itdi ve Rabbü'l-ʿālemīn añı mürselīne ilḥāḳ itdi. Ve edille-i bī-şumār iʿcāz-ı āṯārı anuñ ṣıdḳ-ı kelām ü ṣıḥḥat-peyāmına inṭāḳ itdi. Muḥammed daḫı sizi kitābu'llāh'a daʿvet ider sizüñ ḳaṭʿan ḫaber ü āgāhıñuz ve maḳṣūd-ı hidāyet ü rişāde rāhıñuz yoḳ naḥl-i daʿvet ve irşādından bir ber-ḫurdār olmasız ve durr-i girān-māye-i İslāmī bedraḳa-i iʿānet ü imdād-i ẓāhirü'l-sedādı ile bulmazsuz bir ālāyi bī-intibāh güm kerde-rāh-i ḥālī tebāh kimesnelersüz didi. Ahbān bu ḫaber-i pür-ʿiber ve bu peyām-ı ḥayret-eṯeri gūş idicek cānib-i Medīne'ye ʿazm-i cezm ve iġmāl-i iʿmāl-i iḫtiyāṭa ʿhazm idüp umūr-i iġnām sifārişine bir nā´ib-i

ṣā´ib ṭaleb eyitdi: Āḫirü'l-emr gurge eyitdi **كلكم راعٍ وكلكم مسئول عن رعيت**[826]fehvāsınca bu gūsfendleri ḥıfẓ u ḥarāset ve ẕimmet-i himmetine lāzım ve bu aʿġnāmı taʿhhudde ḳuṣūr āyīn-i mürüvvetden dūr ve meẕheb-fütüvetten maḥẕūr ü maḫṭūr **[245b]**olduġına her ferd cāzimdür eger sen anları ʿayn-ı luṭufla melḥūẓ ve ḥūze-i ḥafẓa ü ḥarāsetüñde maḥmī vü maḥfūẓ ve nisāb-ı bī- ḥisāb-ı ḥimāyetümden maḥzūz idersen ben varup ol daver-ı peyām-āvar ve ol Nebiyy-i kerīm-i muʿteberüñ ḫāḳ-pak-ı pāy-ı ʿıṭar-sāyını dīde-i ġam-dīde ve çeşm-i miḥnet-resīdeye sebeb żiyā ve nūr idüp baṣar-ı beṣīretimi kuḥl-i hidāyet tevfiḳī ile mükehhel ve re´s-i ḍalālet-i istināsini eklīl-i nuṣḥ ü pendi ile mükellel idüp bu ʿamel-i mebrūr ve saʿi meşkūruñ ʿavāyid-i fevāyidünden senüñ menāşīr-i aʿmāline daḫı ḥıṣṣa-i vāfire yazılı ve nikīn-i enguşt-i efʿāl-i ṣalihañuza **الدال على الخير كفاعله**[827]naḳşı dil-peẕīri ḳazila sen buranıñ ḳurdı ve bu maḥallüñ ṣāḥib-i yurdı imişsün luṭf eyle bāb-ıḥırasetden firāset ḥarc idüp iḥmāl itme diyicek gurg dāḫı riʿāyet-i iġnāmı iltizām ve ṣevāb-ı bī-ḥisāb-i ḥuṣūliyle iftirāṣ u iġtinām idüp taʿyīn idicegüñ nevāleden ziyāde dest-i ḥırṣ u azi dirāz-i pençe-i ẓulm ü sitemi bāz itmeyeyüm diyü aḥd itdi. Ahbān daḫı gurg içün ḳuvvet-i lāyemūt taʿyīn ve ḳıṣṣa-i muḳarrara-i tebīn idüp aġnāmı gurge idāʿ ve cümlesini vedāʿ idüp emṣāli olan reʿāyı cemʿ idüp gitdi. Medīne-i Münevvere'ye vāṣıl olıcaḳ **[246a]**gördi ki ol āfitāb-ı sipihr-i risālet aṣḥābı ile oturmış çeşm-i mubāreki Ahbān'a dūş olıcaḳ buyurdılar ki ol gurg ki aġnāmunı aña sipāriş itmişdüñ żāmin olduġı ʿahd ü vefā itdi. Aḫbān ves a´ir ruʿāt īmāna gelüp cümlesi niṭāḳ-ı İslām'ı miyān-ı cāna şedd ve bāb-ı küfr u ḍalāli sedd itdiler.

Ve yine mervidür ki Aṣḥāb-ı kirāmdan biri buyurmışlar ki, bir gün ol ḫurşīd-i sipirhr-i Ḫudā Ḥażret'üne ʿaleyhi's-selām bir şaḫṣ bir ṭaʿām ihdā idüp ol Ḥażret daḫı

[826] Birer çobansınız ve hepiniz sürünüzden sorumlusunuz

[827]Ebu Dāvud, Edeb, 123, (VII, 447); Tirmizī, İlim, 14 (V, 28)

ʿırḳ-ı kerem ve iḥsānı taḥrīk ve bizi daḫı eklde teşrīk buyurdılar. Ḥażret bir loḳma aḫẕ buyurup her çend ki cehd-i cehīd ve cidd-i ekīd idüp mażġ u ibtilāʿ ḳaṣd buyurdılar derūn-ı saʿādet-maḳrūnlarına vuṣūl-ı ḥuṣūla mevṣūl olmadı. Bi'l-āḫire añı ilḳā idüp eklden ferāġ buyurdılar ben daḫı anlara ittbāʿ vü terk-i mażġ u ibtilāʿ idüp ṭaʿāmından dest-i tenāvüli kūtāh itdük Ḥażret ṭaʿām ṣāḥibüni daʿvet buyurup bu laḥmi ḳanda taḥṣīl itdüñ diyü sü´āl buyurdılar cevāp virüp eyitdi: Yā Resūla'llāh bir kimesnenüñ bir gūsfendi var idi ol kimesne benümle yār-ı ġam-ḫār idi kendüsi ḥāżır degül iken ben istiʿcāl idüp ol gūsfendi ẕevḥ itdüm. [246b]Ol niyet ile ki geldükde ṣemenüñi edā ideyüm Ḥażret buyurdılar ki: Ol ṭaʿāmı ḳaldurup esīrleri anuñıla sīr ideler.

Ve yine mervīdür ki[828] Ḥażret-i ʿAbbās ḥażretine fermān-i ʿālī-şān buyurdı ki Yā Ebū'l-fażl kendi ḫāneñe var ki ben şimdi senüñ ḥāneñe varsam gerekdür didi andan ṣoñra ṭaʿām zamānuñda ḫane-i ʿAbbās'a buyurdı ve ol menzil-i şeref-mev´eli āfitāb-ı cemāl-i bā-kemālinden reşk-i ḫuld-burīn ve ġayret-i nigār-ḫāne-i çīn itdi. Ehl-i beyt-i ʿAbbās'a selām virdi anlar daḫı red-i cemīl merāsimüni tekmīl idüp ḳudūm-ı saʿādet-rusūmunı sermāye-i kār ve sebeb-i ibtihāc ü iftiḫār idüp külāh-ı ʿizz ü cāhlarını farḳ-ı firḳat-sāye-i hem-ser ve tāc-i mubāhāt ḥubūrı çerḫ-berīn ü felek-i heftemine beraber eyitdiler: Baʿde buyurdı cümlesi bir yire cemʿ olup oturdılar kendü ridāyi ġamz-ı dā´i feraḥ-ı fezārları ile cümlesini oturup Rabbü'l-ʿālemīne niyāz ü sūz-gündāz ile tażarruʿa āġāz idüp eyitdi: Yā İlāhe'l-ʿālemīn bunlar benüm ehl-i beytimdür bunlaruñ cümlesini āteş-i dūzaḫdan dūr ve giṭā-i ʿagiṭā-i ʿiṭā ve ẕeyl-i meyl ü liḥāf-ı elṭāfuñıla mestūr ve mevā´id-i fevā´id-i raḥmet u niṣāb-i bī-ḥisāb-i maʿrifetüñ ile merḥūm u meġfūr eyle

[828] mervīdür ki H: -F.

nice ki ben kendü ridaʿamla bunları setr itdüm didiler Ḥikmet-i İlāhiyyedür ve divārdan amīn ṣadāsı gelüp āṩār-ı iʿcāz-ı ẓuhūra āġāz itdi. [247a]

Ve yine mervīdür ki bir gün Muhācirīn ve Enṣār nisvāni bir maḥalde ictimāʿ idüp bir cemʿiyyet ʿaḳd itdiler ve her biri maḳdūrını beẕl idüp kān-ı imkānda olan nuḳūd-i zeyb ü ziyneti naḳd itdiler Ḥażret'üñ saʿādet-ḫānelerine gelüp Ḥażret-i Zehrā'nuñ ḥilʿat-i[829] zāhire-i mehāsın bāṭına ü ẓāhiresiyle meclisleri şen ve encümenleri mānend-i gülşen olmasun tevaḳḳuʿ idüp ḳudūm-i meymenet-lüzūmını istidʿā ve teşrīf-i saʿādet-elif-i müserret-redīfini ricā itdiler Fāṭıma Ḥażret'leri ise ol hengāmeye münāsib câme-i dibā ve ol encümene sezā kabā-i zībā olmamaġıla teveccühden imtināʿ vü ibā idüp teʿallül semtine gitdi. Ḥażret buyurdılar ki: Ey ciger-gūşum gel kerem ile git ol meclisi nūr-i cemāl ferruh-fālıñla müşerref it, bize düşmez ki erbāb-ı irbin mezārıʿ-i emelini dāsin be´siyle maḥṣūd u bāb tażarruʿ ve teveḳḳufların mesdūd ve kelāmlarını merdūd ideyüz diyü ḫāh ü nāḫāh-i enīm ü āh ile ʿazm-i rāh itdi. Ve vālid-i ḫālidü'l-iḳbāl emrine imtiṩāl idüp vardı gitdi lākin ol cemʿiyyetde ḥüzn ü inkisār ile bār u tenkʿār ile ġamgīn ve zār ve ġayret ü ḥamiyyet ile der-zīr ü bār olup baʿde ʿizz u iʿtibār ile saʿādet-ḫānelerine ʿavdet itdüklerinde daḫı melāl u kelāl izḥār itdi. Ḥażret emr itdi ol cemʿiyetde olan nisvāndan birini daʿvet idüp ve andan [247b]emr-i cemʿiyyeti su´āl itdiler eṩnā-i maḳāl ve ḫilāl-i ḥikāyet ḥalde eyitdi çünki Fāṭıma ḥażreti ol mecmaʿi teşrīf itdi. Ḥażır olan benāt-ı eşrāf ve nisvān-ı ʿAbdü'l-menāf sā´ir-i mestūrān ḫıdr-ı ʿismet ü ʿifāf-ı ḫilālinde Ḥażret-i Fāṭıma bir ṭūr-i enīḳ ve ṭarz-ı ʿacīb üzre zīver u zīb ve ārāyış-ı tertīb ile gelüp bir güne libās-ı saʿādet-iltibāsla ʿarż-ı dīdār ve feyż-i envār eylemişdür ki nessāc-ı kār-ḫāne-i ibdāʿ ve naḳş-ı bend-i meleket-i iḫtirāʿ anuñ gibi bir dībā-i zībā-i

[829] ḥilʿat F: ṭaʿāt H.

ḫūb ve bir metāʿ-i merġūb-ı leṭāfet-üslūb nesc idüp ṭoḳumamış ve rāviyān-ı aḫbār defter-i rūzigārda anuñ gibi yād-kāruñ nāmını oḳumış degül idi. Cümle meclisde olanlar anuñ libās-ı reşki ile eşk-i ḥayret dökdi ve miyān-ı bend-i ġayreti cümlesinüñ belini bükdi bir birine eyā Fāṭıma bu faḫir cāmeleri ḳanda buldı. Ve bu teberruḳāt-ı laṭīf taḥṣīline nereden mühtedi oldı. Bizüm esbābımuz bu cāmelere nisbet-i ḳabā ṣabā ve tezyīn-i taʿyīn içün çekdigümüz zaḥmetler hep hebā oldı diyü söyleşdiler. Diyicek bu kelām-ı meserret-encām ṣayiḳalī ile ṣaḥīfe-i laṭīfe-i dil-i Fāṭıma'dan jengār-ı melāl maḥv ve bu peyām-ı ferruḥ-ı ḫitāmuñ nūr-ı āfitāb-ı muvānesti ile hevā-i derūnī ġamām-ı ġumūm ve ālāmdan ṣaḥv olup mübārek yüzi güldi Ḥażret'e eyitdi: Yā Resūla'llāh niçün bu ḫuṣūṣı baña ṭuyurmadı [248a]ve baña ḥicāb ü ḫaclet ʿārıż olmayacaġunı buyurmadun ki ol surda ben daḫı surūr üzre olaydım ve ārzūyi dili ben daḫı bulaydım bī-vech ü bilā-sebeb elem ü taʿb çekmiş ve keşt-i zār-i dil-i bī-ġillime toḫm-i mihnet ekmemiş olaydum didi. Ḥażret buyurdılar ki: Anuñ leṭāfeti andadur ki senüñ üzerüñde ola ammā sen bilmeyesün didiler.

Ve yine mervīdür ki Yemen'de bir ṣu var idi ki her kimesne ki[830]ol ṣudan içer cāme-i kefeni ḳaddine biçer cām-i fenā-yi nūş ve ālām-ı ḳahr-ı dehr- ferāmuş ider idi. Ḥażret ol zehr-i ḳātile mümāṯil olan āb-ı mażarrat-meʿāba ḫaber-i irsāl buyurup didiler ki ḥālā ādemīler benüm risāletime iʿtirāf ve ʿayn-ı ḥayat-i nübüvvetümden iġtirāf idüp şeref-i İslām'ıla teşerrüf itdiler gerekdür ki sen daḫı īmāna gelesün bu peyām-ı saʿādet-encām āba vāṣıl olıcaḳ miṯāl-i bī-miṯāle imtiṯāl idüp kendüye āb u tāb virdi. Ve ol

[830] ki H: -F.

şerefe irmek ile biʿaynihi ʿayn-i kevs̱er gibi cennete girdi. **ماء بالذات لا يزول بالعرض**[831] vefḳince egerçi yine içenleri meḥmūm iderdi ammā iḥlāk itmez oldı.

Ve yine mervīdür ki Aṣḥāb-ı Kirāmdan biri hikāyet idüp buyurmış ki Medīne-i Münevvere'ye gelüp ridā-i İslām'ıla irtidā ve ṭarīḳ-i ḥaḳḳa ihtidā ve ol īmām-ı cāmiʿi risālete iḳtidā-i müyesser olduḳdan ṣoñra Ḥażret'üñ **[248b]**meclis-i pür-nūr müstelzīmü'l-ḥumūrlarından dūr ve maḥfel-i laṭīf-i müstetbiʿü'l-surūrlarından mehcūr olmayup s̱imār-i bī-şumār aḥādīs̱-i saʿādet-tevrīs̱lerini ictinā ve cevāhir-i zevāhir-i iḫbār-i leṭāfet-ās̱ārlarını iḳtinā üzre olur idüm. Leyālide tutuḳ-ı ufḳ-ı dār-ı saʿādet-medārlarından māh-ı çardeh gibi ṭulūʿ idüp nūr-i telḳīn-i aḥkām-ı dīn ile ḳalbimüz tenvīr ve revāyiḥ-i taʿlim-i muhimmāt-ı yaḳīn ile dimāġımuzı taʿṭīr buyurdılar idi ve mesā´il-i cümme-i mühimme-i dīniyyeyi bize ifāde idüp ṭuyururlar idi. Ol leyāli şerīfeden birinde raʿd u berḳ ve ẓulām-i sahāb ile sefīd u siyāh biri birinden farḳ olunmamaḳ maḳāmına varup vefret-i yaġmur ile ʿalem-i maʿmūr ve yenbūʿ-i āb-i bī-ḥisāb ile maʿni-i **وَفَارَ التَّنُّورُ**[832],[833] nezdik-i ẓuhūr oldı. Biz didük ki Yā Resūla'llāh ʿalem-i bārān ile yarān-i menzillerine vuṣūle nice yol bulur ve keş̱ret-i evḥāl ile aḥvāl neye müncer olur Ḥażret buyurdılar ki ben sizi menzilleriñüze bir vech ile īṣāl ideyim ki ḳaṭʿān asyeb-ı bārān size degmeye ve bār-ı ġubār-ı ıżṭırāb u ıżṭırāb ḳāmet-i ḥużūr-i istirḥātiñüzi enmeye namāzı eda itdügüñüzden ṣoñra ḳalḳıñüz diyü buyurdılar. Ḳalḳduk ve mescid-i şerīfden ṭaşra çıḳduḳ gördük ki ẓalām-ı ġamām-ı ʿālemi iḥāṭa ve sevād-i şeb-i tār-āş̱ār-ı envār-i aḳmārı rūy-i zemīnden bi'l-kulliye izāle vü iḥāṭa itmiş emr eyitdi: "Menzilimüze teveccüh itdüñ ṣıḥḥat ü selāmetle maḳāṣidimüze yitdüñ birimizüñ cāme-i

[831] Asli olan su arızı bir şeyle ortadan kaybolmaz.
[832] "Tandır kaynamaya başlayınca (sular coşup taşınca)." Hud, 11/40.
[833] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

ḫuşki ter olmamış [249a]yüzimüz şuyuyla evlerimüze geldük Allāh Teʿālā Ḥażret'üne şükr itdük."

Ve yine İbn ʿAbbās Ḥażretleri[834]raḍıya'llāhu ʿanh hażretinden mervīdür ki ṭā´ife-i Yehūd ve aṣḥāb-ı inkār u cuḥūdan bir civān-ı ṣāḥib-cemāl-i bediʿü'l-miṯāl var idi ki dīdesi çeşm-i nergis gibi pür-ḫ˘āb ve ḫūb ṭurrası ceʿd-i sünbül gibi pür-tāb ve merġūb ʿaks-i envār-i ruḥsārı dīde-i ṭaliʿa-i ṣubḥi ḫayra ve sevād-ı zülf-i ʿanber-i fāmī ṭurra-ı ġāliye reng şāmī tire ḳılurdı. Ḥażret'üñ bāb-ı muḫalledü'l-iḳbāline rūmāl ve āsitān-ı rāstān-ı nüvāz-ı lāzımü'l-ʿizāzına mesḥ-i cebīn-i ibtihāl ile taḥṣīl-i āmāl-i muʿtādı idi. Bir gün Ḥażret ol civān-ı ṣāḥib-i iẕʿāna buyurdılar ki ḫayf ü ṣad hezār ḫayf ve derīġ u ṣad hezār derīġ bu cemāl-i ferruġ-fāl ve ḥüsn-i bī-neẓīr ü miṯālüñe ki vücūd-i nāzininüñ hezār āh u enīn ile vuḳūd-i nār ve ġarīḳ-i bahr-i bī-kenār-ı işrāk ü inkār ve ḫarīk nāyire-i āṯām ü evzār olup leḥeb-i ġażab-i İlāhī ile suzān ve cism-i leṭāfet-ḳarīnüñ āteşden ḳahr-ı İlāhīde firūzān ola niçün hemīşe ʿāḳibet-kāri endīşe ve fikr-i ferdāyi pīşe idüp dil-i pür-teşvīşüñi rīşe itmezsün ve çirk-i şirkden kendüni pāk idüp rāh-i necāt ü felāḥa gitmezsün didiler bu kelām tīz-i āteş-i rīzi ol gül-i nevḫiz-i gülşen-i ʿiffet ü pür-hīzden istimaʿ itdükde rūgerdān olup ben ābā ü ecdādum bu ḳadar eyyām-ı şuhūr ve aʿvām u duḥūrdan berü me´lūf olduḳları dīni terk u dest-i ümīdi dīn-i āḫara berk itmek [249b]hīç iḥtimāl midür didi. Bir gün meclis-i şerīf-i pür-me´āṯirlerine ḥāżır oldı bu āyet-i kerīmeyi ḳırā´at buyurdılar: **وَحُورٌ عِينٌ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ**[835]civān eyitdi: Yā Resūla'llāh sen baña żāmin olur misün ki ben İslām dīnüni ḳabul itdügüm taḳdīrce ḳażā-i naḫb ve ʿazm-i ʿalem-i raḫb itdügüm ḥalde baña ol ḥūriden biri naṣīb ola Ḥażret ʿaleyhi's-selām buyurdılar ki seksen dānesine ḍāmin olurum Yehūdī daḫı İslām pīrāyesi

[834] Ḥażretleri H: -F.

[835] "Onlar için saklı inciler gibi, iri gözlü huriler de vardır." Vakıā, 56/22-23.

ile ārāste ve īmān-i zīveri ile pirāste olup çehre-i ḥāl-i saʿādet-meʾāli mütebessim u ḫandān ve ḥüsn u cemālī sābıḳa-nisbet-i ṣad çendān oldı. Ḥikmet-i İlāhiyye ol eṣnāda peymāne-i ecelden nūş-i şarāb-ı merk ve dıraḫt-ı ʿömr u ḥayātdan isḳāṭ-ı bār u berk idüp āḫirete gitdi. Ḥażret salla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem namāzını edā buyurup ḳabrine vażʿ itdüklerinde saʿādet ü iḳbālle derūn-i ḳabre nüzūl buyurup medḫ-i medīd anda ḳarār idüp andan ṭaşraya ḫurūc buyurdılar. Cebīn-i mübārekleri ġarḳa-i ʿarḳ olup ve pīrāhen-i pür-meymenetleri ketf-i laṭīflerinden pārelenmiş aṣḥāb-ı kirām keyfiyet ḥalden suʾāl itdiler buyurdılar ki ḳabre nuzūl itdigüñde seksen ʿaded ḥuriʿayn biz buña taʿyīn olmuşuzdur diyü cemʿ olup muʿānaḳasında biri birinden musābaḳa idüp keş-ā-keş ḫūr-i pür-nūr ve tecāẕüb-i zevcāt-i ṭāhirāt-ı merḥūm ü mebrūr ile pirāhenüm pārelendi diyü buyurdı.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i Muḥammed muḫtār **عليه صلواة الله ما تعاقب الليل والنهار**[836][250a] aṣḥāb-ı kibār ve erbāb-ı ḳadr u iʿtibārdan ẕevī'l-ḳadri'l-celī Ḥażret-i Ebū Bekr ve ʿÖmer ve ʿAlī raḍıya'llāhu ʿanhumā ile günlerden bir gün Ebu'l-Heyṣem bin el-Tihān evini teşrīf buyurdılar.[837] Ol daḫı **مرحبا برسول الله وأصحابه**[838] benüm dünyāda murādum budur ki Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ve aṣḥābı dāʾimā benüm ḫānemi teşrīf buyurup ḥażiż-i ḫākdan evc-i eflāka recʿ ve cevāhir-i zevāhir-i ḳudūm-ı meymenet-rusūmları ile bu ḫāk-ı ḥaḳīre iṣāl-i nefʿ buyuralar ve benüm yanumda żiyāfet idicek bir miḳdār nesne ola anlara ṣarf idüp şeref-i rūzigārum ve māye-i ibtihāc ü iftiḫārum ola ammā Ḥikmet-i İlāhiyye ḥālā hīç ekle ḳābil bir nesnem yokdur var idi merāsim-i ḥaḳḳ-ı civārı tetmīm içün hem-sāyeler miyānında taḳsīm itdüm diyü dāmen-i

[836] Ey Allah'ın Resulü ve arkadaşları merhabalar.
[837] buyurdılar F: buyurup H.
[838] Allahın elçisi ve ashabı hoşgeldiniz

iʿtiẕāra teşebbüs itdi. Ḥażret buyurdılar ki işābet itmişsin ḥaḳḳ-ı civār-ı ʿacib ḥaḳ lāzımü'r-riʿāya ve emr-i vācibü'l-ʿitibārdür Ḥażret-i Cibrīl baña hem-sāyeler ḥaḳḳında cenāb-ı Rabbü'l-erbāb mālikü'r-riḳābdan ol ḳadar tevfīr ü tevḳīr ile vaṣiyyet itdi ki ben şöyle mülāḥaẓa itdüm ki ḥaḳḳ-ı civār tā bu ḳadar merʿi ola ki sebeb-i irṯ-i şerʿi ola deyüp baʿde eṭrāfa naẓar buyurdılar gördiler ki Ebu'l-Heyṯem menzilinüñ bir guşesinde bir ḫurmā dıraḫtı var buyurdılar ki: Ey Ebu'l-Heyṯem iẕin verür misün ki bu şecer-i ḫurmādan ictinā ideyüz Ebu'l-Heyṯem eyitdi: Bu bir şecer-i yābis-i ʿaḳīm ve dıraḫt-i ḫuşk-i ḳadimdür ki sınnı aḳṣa-i ġāyata müntehi **[250b]**ve kīse-i aġṣān u efnāni iḫtimāl-i varaḳ ü miveden tehīdür gūyā ki baġçe-i ʿadem ve būstān-i istiḥālede bitmiş bir serv-i sehīdür ġāyet-i ḳudumdan maṭmure-i ʿademe vażʿı ḳadem itmiş ve şiddet-i rūzigār ile berk u bārī dökülmüş gitmişdür ne endāmında mā ve ne aʿżāsında iḫtimāl-i neşv u nemā ḳalmışdur ḫurmā degül canum yoluna fedā ve ʿömr-ı ʿazīzüm saña ve aṣḥābıña ġıdā olsun didi. Ḥażret buyurdılar ki: Allāh Teʿālā Ḥażret'i ol dıraḫt-ı pür-nūrdan mānend-i şecer-i ṭūr çok ḫayr-ı ẓuhūr itse gerekdür. buyurdılar ki: Ey ʿAlī bir ḳadeh āb getür ʿAlī Ḥażret'i daḫı emr-i celilü'l-ḳadra imtiṯāl buyurdı Ḥażret ol āb-ı saʿādet-niṣābdan şurb buyurup bir miḳdārı ile mażmaża idüp ol dıraḫt-ı mübāreküñ üzerine reş itdiler. Ḥikmet-i ḳādir bī-çün ve ḳudret-i Ḫudāvend-i kāf ü nūn ile ol şecer ser sebz olup yeşerdi. Ve dehān-ı muʿcize-i Resūl-i saʿādet-vuṣūl-i bedāʿ-i ṣanāyiʿ ġaribeden bu maḳūle bir emr-i bediʿ ve şey-i menıʿ başardı. Ṣıḥḥat-i risālet-i Muḥammediyyeye dāll olmaġ içün ter u taze dallar peydā olup ḫurmā ṣalḳımları āvīḫte oldı kimi ḫuşk ve kimi ter cümle aṣḥāb-ı kirāma yeter tavr-ı şāyeste ü lāyıḳ üzre bir aʿlā-i şecer ki ne ölür ne biter Ḥażret ʿaleyhi's-selām buyurdılar ki bu ol niʿam-ı vāfiredendür ki size rūz-i cezāde naṣīb olur.

Ve yine Ebū Hureyre raḍıya'llāhu ʿanh ḥażretinden rivāyet olınur ki Ḥażret-i risālet-penāh **[251a]**ṣallā'llahu ʿaleyhi ve sellem muḳaddīme-i kitābda beyān olınduġı üzre enbiyānuñ ulu'l-ʿazminden olup cihād-ı erbāb-ı fesād ile meʿmūr ve ḫāne-i dīn-i mübīn-i dest-yārı miʿmār-i şimşīr-i ābdārı ile maʿmūr olduġı cihetden

Beyt:[839]

[840] **ملک را اگر قرار خواهی داد تیغ را بیقرار باید ک**

Fehvāsınca ehl-i İslāmuñ mehd-i ʿahd-i amn ü emānuñda niyāmı tīġ-i ābdār ve şimşīr-i āteş-bārıñ niyāmından ḫurūcuna vābeste ve reʿāyā ü berāyanuñ intiẓām-i ḥālī-i terk meẕāḳ-ı ḥażır ve iḫtiyār-ı meşāḳ-ı sefer ile perīşānlıġuna peyveste olup:

Beyt:

[841]**نیست بیهوده سفرها وفرس رانئ ما بهر جمعیت دلهاست پریشانئ ما**

Neṯr: vefḳince ol Ḥażret-i ʿālī-rütbet daḫı Ḥażret-i Rabbü'l-ʿizzetüñ fermān-i bī-dermānı ve emr-i ālā-ḳadr-ı refīʿü'ş-şānı üzre ekṯer-i eyyāmda Aṣḥāb-ı Kirām'ı sufre-i sefere daʿvet ve mā'ide-i fā'ide-i ġazv ü cihād ile żiyāfet buyururlar idi. Yine bir gün muʿtād-ı kerīm lāzımü't-taʿẓīmleri üzre dīn-i metīn-i İslām'ı iẓhār ü iʿlā ve gurūh-ı mekrūh-ı müşrikīni belā vü nedm belki diyār-ı ʿadem cānibine naḳl u iclāl ile ʿalem-i kevn ü fesāddan iḫlā-i ḳaṣdına bir ġarā-ı ġurraya teveccüh buyurmışlar idi. Baña buyurdılar ki hīç nesneñ var midür ki tenāvül ideyüz didüm ki belī Yā Resūla'llāh viʿāda bir miḳdār-i temr vardur getür diyü buyurdılar viʿāyı virdüm mubārek **[251b]**dest-i kerem-peyvestlerün vażʿ idüp ḫurmā iḫrāc buyurdılar ve duʿā itdiler ve emr itdiler baña var aṣḥābdan on ʿaded kimesne daʿvet eyle diyü ben daḫı daʿvet itdüm.

---

[839] beyt F: şiʿr H.

[840] Eğer padişah karar vermişse
Kılıç kınında durmaz

[841] Bu seferler ve at koşturmalar beyhude değildir
Bizim perişanlığımız kalpleri birleştirmek içindir

Ol ḳadar tenāvül itdiler kim temām-ı şebʿ geldi andan onar onar daʿvete emr itdiler daʿvet itdüm. Anlar daḫı ṭoyup bir çoḳ daḫı böyle böyle cümle ʿasker sīr olup yine ẓarfda ḫurmā ḳaldı. Baña emr buyurdılar ki bu ḫurmā ẓarfı sende ṭursun her ḳaçan murād idenesen elüni idḫāl idüp murāduñ ḳadar tenāvül eyle zinhār ser-i nigūn itme ki bereketi zā´il ve ẓuhūr-i āṣār-meymenete ol vaż'ʿ-ı hā´il-i ʿaciz ü ḥā´il olur diyü buyurdılar. Mādem ki rūy-i zemīn ol āfitāb-ı şerʿ ü dīnüñ envār-ı rūy-i saʿādet-ḳarīni ile tezyīn olundı. Ol ẓarfuñ şāḫından murādımca ḫurmā dirdüm ve istedigüm ḳadar dostlara daḫı virdüm. Ve Şeyḫeyn ḫilāfetinde raḍıya'llāhu ʿanhumā ve Ḥażret-i ʿOṣmān raḍıya'llāhu ʿanh ḫilāfetine dek ḥāl bu minvāl üzre idi. Ḥażret-i ʿOsmān şehd-i şehādeti nūş itdükde evimüz başulup enbān żāyiʿ oldı diyü buyurdılar.

Ve yine Rāşid bin ʿAbdi Rabbih nām kimesneden mervidür ki bir ḳaç ḳabīlenüñ arasında Süvāʿ nām bir ṣanem var idi. Ol ḳebā´il-i aṣḥābı kemāl-i cehl ü ġabavetlerinden añı muʿāż ü telāẕ ittiḫāẕ itmişler idi. [252a]Bir gün ol ṭā´ifeden baʿżı benüm ile Süvāʿ'a baʿżı hedāyā irsāl itdi. Ben dāḫı eṣnā-i rahda bir āḫar-ı ṣaneme rāst geldüm. Ol ṣanemüñ derūnundan āvāz geldi ki **العجب كل العجب من خروج نبي من بني عبد المطلب يحرم الزنا والذبح للأصنام وحرست السماء ورمينا بالشهب** maʿnāsı dimek olur ki ġāyetde emr-i ʿacībdür ki ʿAbdül-müttālib evlādından bir peyġamber ẓuhūr itdi. Zinā u ribā ḥarāmdür der ve ḳurbānı eṣnām nāmına zebḥ itmegi taḥrīm ider nitekim Ḳur'ān-ı ʿAẓīmde وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ[842]**[843]** ve ol peyġamberüñ ẓuhūri ile semā ḥıfẓ u ḥırāset olındı yaʿnī istirāḳaʿ-i semʿ içün şeyāṭīn semā-i dünyāya çıḳamaz oldılar ve bize şihāb atılıp ṭard olınur olduḳ ġameynā didügündeñ vechī budur ki derūn-i ṣanemden āvāz iden şeyāṭīn ü cindür ki nitekim yuḳarıda murūr itdi. Rāşid eyidür: Ṣanem-i āḫarüñ

[842] "Allah'tan başkası adına kesilen." Bakara, 2/173.

[843] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

derūnuñdan daḫı āvāz geldi ki terk-iyaʿnī Żimār nām ṣaneme kimesne ʿibādet itmez oldı. Bir zamān idi ki ʿibādet olınurdı ve bir peyġamber ẓuhūr itdi ki edā-i ṣalat ider yaʿnī dīn-i metīnüñde farżiyyet-i ṣalat mevcūde olup kendüler bi´z-zāt ḳılarlar ve ümmete daḫı emr iderler ve zekāt ü ṣavm daḫı farż olunmışdur dimek olur Rāşid eyidür: Ṣanemi āḫār derūnuñda

Beyt:[844] [252b]

إن الذي ورث النبوة والهدى بعد ابن مريم من قريش أحمد[845]

Neşr: Andan ṣoñra Suvāʿa irişdüm gördüm ki iki ʿaded rubāh Suvāʿuñ yanuñda ṭolaşırlar gāh gāh ol iki kelb-i vaḥşi şiddet-i ḥarāret-i cūʿden lehş iderler ve zebān-i necāset-i mekānları ile Suvāʿ-i naḫs-i laḫs iderler. Ke´ennehū lisān-i ḥalle anuñ ḫabāṣetinden baḫş iderler baʿde bālların bālāya refiʿ idüp Süvāʿuñ yüzüne sepe sepe bevl iderler zaʿm-ı fāsid aṣḥāb-i işrāk üzre āb-ı rūy-ı eṣnām olan Süvāʿuñ yüzi ṣuyın yire dökerler ve ʿabedesi olan ʿandenüñ cāme-i ʿırż ü nāmūs sögerler Rāşid eyidür: Ben bu ḫuṣūṣu müşāhede idüp bu beyit-i manāsībi inşā ü inşād itdüm.

Beyt:

أَربٌّ يبول الثعلبان برأسه لقد ذلّ من بالت عليه الثعالب[846]

Bu ol zamān idi ki Ḥażret Mekke-i Mükerreme'den Medīne-i Münevvere'ye ḥicret buyurmışlar idi. Ben daḫı cevf-i eṣnāmdan bu maḳule peyām ve lisān-i evṣāndan böyle bir şehādet ḥaḳḳā-i mālā kelām istimāʿ itmek ile Medīne-i Münevvere'ye vardum bir kelb iḳtinā itmiş idüm benüm nāmum ẓālim kelbüñ nāmī Rāşid idi. Ḥażret'ün ḫāk-pāy-ı iksīr-i te´şirleri ile dīde-i dil ve cān iktiḥāl olıcaḳ nāmlarımuzdan istifsār buyurdılar ism-i kelb ve nām-ı faḳīr ü naḳīr ü ḳıtmīr ʿarża-i ʿarṣa-i maḥfil-i ḫaṭir ḳılınduḳda bu nām-ı

[844] beyt F: ʿarabiyye H.
[845] Kureyş'ten Meryemoğlundan sonra peygamberliğe ve hidayete varis olan Ahmet'tir.
[846] Yılanın başına işediği Rab olabilir mi? tilkilerin başına işediği kişi zelil olmuştur

maʿkūs ve tertib-i ism-i ġayr-ı meʾnūs semʿ-i ʿālilerine ḳarʿ idicek isimlerimüzi taġyīr [253a]ve benden Rāşid ve andan ẓālim ile taʿbīr buyurdılar Ḥikmet-i Ḫudā derūn-ı dil ve sīne-i bī-ġiş u ġillimde āfītāb-ı īmān-i raḫşanda ve sulṭān-ı ʿaḳl ü idrāk-i ʿavāṭif-i ʿaliyye-i hidāyet ü reşādi baḫşanda olmaġıla āġāz idüp **إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ**[847][848],āyet-i saʿādet-muḳtebisi mażmūnı mefhūmı üzre ṭur-i pür-nūr ḳalbimde nār-ı şecere-i mubāreki īmān teleʾlu-i lemeʿān idüp İslām'a geldüm ve Ḥażret-i ʿālī-rütbete mutābaʿat ü mübāyaʿat ḳıldum baʿde sedd-i ramaḳ itmek içün kendü diyārumda vaẓīfe vü idrār ve ʿulufe ü iḳṭāʿ ṭaleb itdüm bir atı seyirdüp üç ṭarafa üç seng at ol sengler vāṣıl olduġı yire dek senüñ olsun diyü buyurdılar ve baña bir muṭṭahara ile āb iḫsān buyurdı ve mübārek dehān-ı meymenet-ʿunvānlarından reşk-i āb-ı kevṯer olan mā-i mubāregi daḫı iḫsān itdiler ve buyurdılar ki bunı üzerine taʿyīn olan zemīne dök senden arṭan añı ḫalḳdan dırīġ itme Rāşid eyidür: Emr-i celīlü'l-ḳadrları ile ʿamel itdüm çeşme-i āb ayaġına nihāl-i naḫl ġars itdüm. Ol diyārun āhālisi şifā içün ol çeşmeninüñ ābuñdan ġusl iderler idi. Nāmını mā-i Resūl ḳodılar.

Ḥikāyet olınur ki Rāşid ḥadd-i iḳṭāʿ olmaġ içün atduġı sengler bi-izni'llāhi Teʿālā ol ḳadar baʿīd gitmiş idi ki ol mertebeye īṣāl ḫāriḳü'l-ʿāde itdügi ẓāhir idi.

Ve yine mervīdür ki bir gün Ḥażret, Aṣḥāb-ı Kirām ile [253b]ārām buyurmışlar idi. Nāgāh bir şüter-süvār ẓāhir u bedīd olup geldi. Bī-ḫ̆ābluk ile bī-tāb olmış ve şedā'id-i şerā'if ile güll-i ṭarāvet-çehresi ṣolmış ḥużūr-i Ḥażret'e vuṣūl ve meclis-i behişt-i miṯāllerinde mevṣūl idüp miyānıñuzda Muḥammed ḳanḳınuzdur diyü su'āl itdi. Āṣḥāb daḫı evṣāf-ı luṭf ü iḫsānda muşāru'n-ileyh bi'l-benān olan Ḥażret-i celīlü'ş-şāna

[847]"…ben bir ateş gördüm (oraya gidiyorum). Umarım ondan size bir kor ateş getiririm." demişti." Taha, 20/10.

[848] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

işāret idüp budur didiler. Ḥerīf eyitdi: Yā Muḥammed sen baña evvel ol umūr-i iʿlām eyle ki Ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażret'i añı buyurmışdur yāḫūd ben saña beyān ideyim ol umūri ki maʿbūdum olan ṣanem andan iḫbār itmişdür. Ḥażret daḫı aña İslām'ı iʿlām itdi. Andan ol şaḫṣ eyitdi: Yā Resūla'llāh ben ʿIssān bin Mālik el-Āmirī'im bizüm miyānımuzda bir ṣanem vardür ki biz anuñ ḳurbunda ḳurbānlar zebḥ iderüz bir gün ʿIṣām nām bir şaḫṣ ʿādet-i meʹlūfe ve secīyet-i maʿrūfemüz üzre anuñ yanuñda ḳurbān itdi. Fāriġ olıcaḳ derūn-ı ṣanemden āvāz geldi ki **يا عصام يا عصام بلغ الأنام حاد الأصنام وبطلت الأصنام وحقنت الدماء ووصلت الأرحام وظهرت الحنفية والسلام** yaʿnī Yā ʿIṣām ḫalḳa beyān ü iʿlām eyle bu mażmūnı sıhhāt mahrunu Allāh Teʿālā Ḥażret'ünden dīn-i İslām ile müsemma bir dīn-i mübīn ve āyīn-i saʿādet-ḳarīn gelüp ʿibādi anuñla meʹmūr ve ḫāne-i ḥāl-i saʿādet-meʿālleri ol dīnüñ erkānı birle [254a]meʿmūr oldı. Eṣnāmuñ pūti ṣındı ve çānlarına ot ṭaḳıldı, binā-yi raġbet ü iʿtibārları yıḳıldı. Ve meşruʿiyyet-i ḳıṣāṣ ile ḫalḳ sevk-i dimādān ḫalāṣ olup ṣıla-ı arḥām vācib oldı. Ve dīn-i ḥanīf ve şerʿ-i şerīf ẓuhūr itdi ki andan murād sebeb-i saʿādet-sermedi olan dīn-i Muḥammedidür ʿaleyhi selāt ve selām ʿIssān ider ʿIṣām bu kelāmı istimāʿ idicek tırs ve bīm ile rūh-ḥāl-ı bā-iḫtilāl-i ḫirāş ve ḫavf ü hırās ile endāmına irtiʿāş ʿārıż olup bize ḫaber virdi. Baʿde senüñ ẓuhūruñ aḫbārı fāş olup bir gün daḫı Ṭārıḳ nām şaḫṣ yine ol ṣaneminiñ nezdinde ḳurbān itmiş yine derūn-i ṣanemden āvāz gelmiş Yā Ṭāriḳ Yā Ṭāriḳ **بعث النبي الصادق بالوحي الناطق من العزيز الخالق** maʿnāsı ẓāhirdür ol daḫı gelüp ḳażiyyeyi baña ḫaber virdi muḥaṣṣalü'l-kelām senüñ mehāʹil-i ṣıḥḥat-i nübüvvetüñ rūz be-rūz miṣāl-i āfitāb-i ʿālem-efrūz bizüm cānibimüzde ẓuhūr ü burūz bulup bir ḳaç günden ṣoñra ben daḫı ḳurbān itmek düşdi. Baʿde'l-ferāġ derūn-i ṣanem-i maʿhuddān bir āvāz-i bülend ve ṣavt-ı ṣıḥḥat-i peyvend geldi. Zebān-i faṣīḥ ve lisān-ı melīḥ ile ʿibāreti bu ki **يا عسّان من التهابه الحق نبيا بنهاد لنا حزبه**

السلام ولحاذليه الندامة هذا وداعنا [254b] إلى يوم القيامة Yaʿni Yā ʿIssām-i Tihāme'de yaʿnī Mekke'de ẓuhūr iden peyġambere var iriş ol bir peyġamberdür ki Ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażret'i aʿvān vü enṣārına ṣıḥḥat ü ṣelāmet ve aʿdā-i bed-nihād cehennem mihādına ḫaẕelān u nikbet ve nedāmet naṣīb itmişdür. Bu günden ṣoñra eṣnāma ʿibādet olunmaz ḳıyāmete dek size vadāʿımüzdür dimek olur. ʿIssān eyidür: Andan ṣoñra ol sanem yirden ḳalḳup yüzi üzre düşdi. Ben daḫı ṣafā-i ḫāṭır ve ʿitiḳād-i bāṭın u ẓāhir ile işlāḥ-i ḥālım ve defʿi melāl-i bālım içün mülteẕim-i selāṭīn ü iḳbāl olan asitāna muḫalledü'l-iḳbāl semtine rūy-i māl ile muḥaṣṣalü'l-āmāl oldum. Tā ki miḳdār-ı maḳdūr ve ḥasebü'l-meysūr ḫizmetden dūr u mehcūr olmayayum.

Beyt: Ġulām ḫalḳa beguşem ḳapunda bu ben bende

Ḳapunda nice ḳuluñ var birisiyüm bende

Diyüp aṣḥāb bu ḫaber-i pür-ʿiberī istimāʿ idicek ṣaġir ü kebīr tehlīl ü tekbīr idüp andan ṣoñra ʿIssān eyitdi: Yā Resūla'llāh bu maʿnāda üç beyit nazm itdüm diyü inşāda istiẕān itdi ve baʿde'l- iẕn oḳudı.

Ve yine mervīdür ki ʿAbbās ibn Mirdās raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyurmışlar ki, bir gün kendi şütürlerüm miyānuñda ṭururken añı gördüm ki neʿāma dimek ile meşhūr olan ṭuyūrdan bir ṭayr-ı cālibü'l-ḫayr ve sālibü'ḍ-ḍayr ẓāhir oldı. Üzerine süd gibi beyāż cāmeler giymiş bir kimesne suvār olmış **[255a]**baña eyitdi: Yā ʿAbbās bu kelāmdan baña dehşet ʿāriż olup şütürler arasından çıḳup maʿbūdum olan Żimād nām ṣanemüñ pīş-gāhına gelüp destimi teberrük ü teyemmün vechi üzre yüzüne gözüne sürdüm. Taʿāẓīm ü tebcīl ile telsīm ü taḳbīl itdüm nāgāh derūnundan bir āvāz geldi ki.

Naẓm:

قل للقبائل من سليم كلها هلك الضماد وفاز أهل المسجد[849]

هلك الضماد وكان يعبد مدة قبل الصلوة على النبي محمد

أن الذي جاء بالنبوة والهدى بعد ابن مريم من قريش مهتد

Neṣr: tırs ü bīm ile ḳalbim dü-nīm olup ṭaşra çıḳdum ve ḳażiyyeyi ḳavmüme ḥikāyet itdüm beni Ḥāriṣ'e ḳabīlesinden üç yüz kimesne ile Medīne-i Münevvere'ye gelüp çünki Mescid-i Şerīf'e irişdük ve Ḥażret'üñ dīden-i saʿādet-dīdesi baña düş oldı. Tebessüm buyurup didiler ki Ey ʿAbbās senüñ İslām'uñ ne vech ile olmışdur. İʿlām eyle ben daḫı fātiḥasından ḫātimesine dek vāḳiʿ olan umūru ḥikāyet itdüm. Gerçek söylersün diyü buyurdular şād oldılar cümlemüze saʿādet-i İslām'a neyl ve ol dīn-i Ḥaḳḳa vuṣūl ile çirk-i şirkden taṭhīr-i ẕeyl muyesser oldı didi.

Ve yine mervīdür ki Ebū Hureyre Ḥażret'i raḍıya'llāhu ʿanh buyurmışlar ki, **[255b]**Ḥarim bin Fātik nām kimesne emīrü'l-müʿminīn ʿÖmer raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh ḥażretlerinüñ Ḥarīm ḥarem-i muḥterem-i ʿamīmü'l-keremlerine rūy-i māl ile taḥṣīl-i āmāl idüp eyitdi: Yā Emīre'l-müʿminīn murād-ı şerīfüñ olursa gevher-i şeb-tāb-i İslām'ı ne vech ile buldum ve ol durr-i girān-mayeyi ḳaʿrayim hidāyet-i ḥaḳdan ġavvāṣ-i fikir-i dūr-endīşe ve mellāḥ-ı ʿaḳl-ı teʿemmül-pīşe ile istiḫrācā nice muhtedi oldum fātiḥa-i fāyıha-i ḥāl-i saʿādet-me´ālimdan ḫātime-i misk-i ḫitām ve hidāyet-encāme dek silk-i taḳrīre naẓm ideyüm didi. Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanh daḫı ṣūret-i ḥālden refʿ-i liṣām ġāyet-merām olduġın iʿlām ve ṣaḥrā-i ṭaleb-i vuḳūfda naṣb-i iʿlām idicek Ḥarīm eyidür: Bir gün bir şütür żāyʿ idüp inşād-ı ḍālle içün hāyim ü ḫā´ir eṭrāf ü cevāniba dā´ir

[849] Süleym kabilesinin bütün boylarına söyle
Damam helak oldu mescit ehli ise kurtuluşa erdi

Damam helak oldu bir müddet ibadet ediyordu
Muhammed nebiye salat getirmeden önce

Peygamberliği ve hidayeti getiren
Meryem oğlundan sonra Kureyş'ten muhtedidir

ve murġ-i rūḥum cevvi semā-i elem ü ıżṭırābda ṭā´īr-i kūh ü deşti güẕār-i geşt iderüm ve ʿillet-i fāḳiyayı bī-fāḳadan ol nāḳa-i eymen ile bī ṭāḳa olup pāyine düşdüm giderdüm beni ol ḥalde şurīde ve pejmürde görenlere deve gördün mü diye şordum bir ʿużvumda ḫelecāñ vāḳiʿ olsa añı bulmaġıla yürürdüm nāgāh ġurāb-ı şeb-i siyāh-ı bāl-ı zīşt-i ẓulmet-şīteni eṭrāf-i ʿāleme şaldı ve simurġ-i zerrīn-i cenāh-ı ṣabāḥ-ı deryā-yi neyl-i fām-i ẓülāma şikār-i cūt-i hilāl içün ṭaldı. ʿAlemi ẓulmet iḥāṭa itdi. Olınca ferāġ ü refāʿ [256a]ḥālimi izāle ü imāṭa itdi. Bir maḳām-ı hevel-nāk ve bir maḥall-i ḫavf ü helākda ḳaldum ki farṭ-i dehşetinden Benī Ādemüñ ʿaklı çāk ve ġul-i beyābānuñ zehresi tirāk olurdı.

Beyt: Beyābāni ferāġ ve pür-meḫāfat

Behr-i gūşe derd deryā-ı āfat

Vaḥşeti defʿ içünṣadāmı refʿ idüp **أعوذ بعزيز هذا الوادي من سفهاء قومه**[850]didüm nāgāh hātifdan āvāz geldi ki:

Naẓm:

عذ عايذا بالله ذي الجلال والمجد والنعماء والإفضال[851]

واقرأ آيات من الانتمال ووحِّد الله ولا تبال

Neşr:bu āvāzı ki gūş itdüm farṭ-i dehşet ve vufūr-i vaḥşetden vucudumı ferāmūş itdüm ol ṣavt bana sebeb-i fevt ola yazdı ve cadde-i ʿaḳl ü idrākdan yolum azdı, az ḳaldı ki āteş-i bīm ü hırās ile kār-i bār-i ḥayatum köyine ve ṣar ṣar-ı ḫavf-ı ḫaşiyet ile nāyire-i

[850] Kendi kavminin sefihlerinden bu vadinin efendisine sığınıyorum.

[851] Celāl sahibi Allah'a kul ol
Nimetler, iyilikler ve güzellikler sahibi
Allah'ı birle ve dert etme

vucūdum ṣöyüne yazdı. Baʿde ʿaḳl-i perişānumı dirdüm ve ser ḥadd-i fehm-i ve idrāke irdim kendime geldüm ve didüm**يا أيها الهاتف ما تقول أَرُشد عندك أم تضليل**[852]

Hātif yine benüm cevābumda didi:

هذا رسول الله ذو الآيات بيثرب يدعو إلى الخيرات[853]

يأمر بالصوم والصلوة وينزع الناس من النهات

Çünki bu cevābı istimāʿ itdüm kendi rāhileme suvār ve ẓahr-i raḫşımda üstüvār olup ḫizām-i ḥazmı bend ve niṭāḳ-i ʿazmi miyān-i cāna peyvend idüp **[256b]**Medīne-i Münevvere'ye teveccüh itdüm. Ol ṭayibe-i ṭayibbeye geldükde cumʿa güni idi. Ebū Bekr raḍıya'llāhu ʿanh Mescid-i Şerīfden çıḳup benden ṭarafa geldi ve didi ki: Gel beri Allāh Teʿālā saña raḥmet eylesün ki senüñ İslām'uñ ḫaberi baña yetişdi. Ben eyitdüm: Ey afḍal-i aṣḥāb ve ārāyış minber ü miḥrāb hidāyet-i İslām'ıla henüz mühtedi ve ridā-i dīn-i mübīn ile daḫı yaḳınlarda mürtedi olmaġıla aḥkām-ı dīn-i lāzımü'l-iḳrāmda ḥālā daḫil-i mübtedi olmaġın aḥkām-ı şeriʿ-i şerīfe iṭṭilāʿ muʿtekifinde ʿukūfum ve ṭarīḳ-i ṭahāret ve vuḍūya vuḳūfum yoḳdur ve iʿmāl-i aʿmāl-i dīnde ḳuṣurum çoḳdur, luṭf eyle baña taʿlīm-i keyfiyet-i vuḍūm eyle taḥṣīl-i āb-ı rū eyle didüm taʿlīm buyurdılar. Āb-dest aldum ve Mescid-i Şerīfe vardum Ḥażret'i gördüm bālā-yı minberde ḫutbe-i belāġat-rütbeye āġāz buyurmışlar. Şaʿşa-i mihr-i tāb-dār-i rūy-i dil-āvīzinden ve eşiʿa-ı ḫurşīd cemāl-i bā-kemāl-i behcet-āmīzünden tāb-ı pür-iltihāb āfitāb-ı cebin-i mübinünde ve nūr-i bī-fuṭūr cebhe-i leṭāfet-ḳarīnüñde dīde-i nuẓẓār-i ḫire ve çeşm-i ḫuḍḍār tīre olurdı. Esnā-i ḫutbede benüm emr-i vuḍū ile taḳayyudımı ve ṭarīḳ-i teʿallumunı

---

[852] Ey seslenen ne diyorsun
Sendeki doğru yol mu yoksa sapıtmak mı?

[853] Bu mucizeler sahibi Resulu'llāhdır
Yesrib'ddir hayırlara çağırıyor

Oruç ve namazı emreder
Yasaklanan şeylerdende insanları alıkoyar

tefeḫḫüṣ ü tefeḳḳudumu işʿār buyurup: **ما من مسلم توضأ فأحسن الوضوء ثم صلى صلوة يحفظها ويعقلها إلا دخل الجنة** didi. Yaʿnī her Müslim ki aḫẕ-ı vuḍū ḳaṣd idüp aʿżā-i maʿhudesini teṭhīr içün sāḳ-ı cidd ve āḳdām-ı iḳdāmı teşmīr ve dervāze-i [257a]ihmāl ü musāheleye tesmīr idüp ferāyīż ve sünen aḍābını merʿi ve her ḫuṣūṣuna **على الوجه الشرعي**[854]itdükden ṣoñra ṣalatından bir ṣalatı ol vużū ile edā ide ve ol ṣalatuñ arasında meslek-i teʿemmül ü tedebbüre gide yaʿnī muḥāfaẓa merāsim diyānet ve ol ṣalat-i şevā´ib ḳuṣūr ü meʿāyib-i futūrdan ṣiyānet idüp ʿaḳlını başına dire ve her rükne ḥaḳḳun vire heher-ḥal **بفضل الله**[855] **المتعال**ol Müslim ḥadīḳa-i enīḳa-i cennete girer ve ḫaṭīre-i ḫaẓīre-i ḳudsa irer dimek olur baʿżı rivāyātde şöyle vārid olmış ki: Ḥarīm inşād-ı ḍalle içün beyābānuna varup hātif ile muḥāṭaba vāḳiʿ olduḳda Ḥarīm, Hātufa suʿāl itmiş ki sen kimsün? Cevāp virmiş ki: "Ben Mālik bin Mālik nām kimesneyüm ki seyyid-i cinnīm Ḥażret-i Resūl'uñ ḥużūr-ı bāhirü'n-nūrlarına vardum ve īmāna geldüm. Benī Necd cennīne irsāl buyurdılar ki anları dīn-i ḳavīm ve ṭarīḳ-i müstaḳime daʿvet idem." "Ey Ḥarīm tīz ol yetiş Ḥarīm ol ḥarem-i ʿamīmü'l-kerem-i risālet-penāhiden maḥrūm olma tīz ol var ve kendüni ẕerre-var ol āfitāb-ı ʿizz u iʿtibār ḥażretlerinüñ ʿatabe-i gerdūn-ı vaḳārlarına ilḳā idüp kesb-i şeref-i İslām ile taḥṣīl-i ḳadr ü iḥtirām eyle nāḳā-i ḍalle ḥuṣūṣunı ben görüvereyüm bulduḳda ehline īṣāl ideyüm ḫayra gireyüm." didi ben daḫı Medīne-i Münevvere'ye müteveccih oldum cumʿa günü anda irişdüm. [257b]Ḥażret minber-i ḫuṭbeye āġāz buyurmışlar idi rāḥilemi mescid babına rabṭ idüp edā-i farż ideyim baʿde aḥvāli serīr-i ʿālem-meşīrlerine ʿarż ideyüm diyü nefsümle söyleşdüm çünki rāḥilemi bağladum gördüm Ebū Ẕer raḍıya'llāhu ʿanh ṭaşra gelüp: "Merḥabā Ey Ḥarīm Resūla'llāh Ḥażret-i beni senüñ ṭarafına irsāl eyledi ve buyurdı ki senüñ İslām'uñ ḫaberüni ḥużūr-i

[854] Şerʿi vecihle
[855] Yüce Allah'ın lutfuyla

şerīflerine īṣāl iyleyem mescide gel Müselmānlar ile namāz ḳılalum” didi. Mescide vardum ve namāz ḳıldum andan ḥużūr-ı Ḥażret’e vardum baña benüm ḫaberlerümi bir bir iʿlām buyurdı. Ve didi ki: Senüñ ṣāḥibüñ yaʿni Mālik ibn Mālik cinnī senüñle itdügi vaʿde-i vefā semtine sālik olup nāḳañı bulup ehline iṣāl itdi ifā-i ʿuhud meslekine gitdi diyü buyurdılar.

Ve yine rivāyet olınur ki Emīrü’l-müʿminīn ʿÖmer raḍıya’llāhu ʿanh[856] Ḥażret’i bir gün saʿādet u iḳbāl ile meclis-i saʿādet-me´nūslerinde culūs buyurmışlar idi. Bir şaḫs ḥużūr-ı saʿādet-medārlarından güẕār itdi. Ḥużżār nādi feyż-i āṣār-ı pür-envārları bu şaḥṣ-ı güẕārına Sevād bin Ḳārib dirler ki bunuñ cinnīsi buña dīn-i pür-nūr ve Resūl-i ṭuyūr-ı nezdīk ẓuhūr olduḳda şöyle şöyle bir peyġamber ẓuhūr itse gerekdür diyü ḫaber virmişdür. Bunuñ ʿaceb ḳıṣṣa-i pür-ḥīṣṣesi vardür bu şaḥṣ ile ictimāʿ ve ol ḳażiyye-i raḍiyyeyi lisānuñdan istimāʿ-ı āfitāb-ı imānuñ [258a]ḥadden ziyāde olmasına sebebdür dirler Ḥażret-i ʿÖmer daḫı ol şaḫṣı daʿvet buyurdılar ol rāfiʿ-i ġuṣṣa olan ḳıṣṣa-i pür ḥīṣṣeyi istikşāf buyurup cinnīler ile ictimāʿuñdan yoḫsa zamān-i köhenden kehānet ile taḳḳayyuduñ var midür? Didiler ol şaḫṣuñ kehānet-i ḫaberi semʿine ḳarʿ itdükde ḍıḳ-ı zerʿ-i ṭāri belki şarʿ-i meslekine cārī olup bir mertebede zārī itdi ki, taʿbīr olınmaz şemle-i elem ü ıżṭırāb ile müştemil ve leheb-ı ġażabı mültehib ü müşteʿil olup Yā ʿÖmer senden istimāʿ itdügüm kelām tund ü tīz ve peyām-ı mucībü’l-ālām-ı āteş-rīzi müddetü’l-ʿömr bir ferdden gūş itmek ve āteş-i iżṭırābum bu güne cūş itmek vaḳiʿ olmamış idi. Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya’llāhu ʿanh daḫı kemāl-ı keremleründen basṭ-i meʿāẕīr ve murād-ı şerīflerini ḥüsn-i taʿbīr ve vech-i dil-peẕīr üzre taḳrīr buyurup kehānet-i ḫod şirkden ʿaẓīm degüldür sābıḳān şirk ile ittiṣāf-ı muḳarrer ve ḫāne-i derūn-

[856] raḍıya’llāhu ʿanh F: -H.

ı çirk-i şirkden ġayr-ı muṭṭahar idi. Elḥamdü'lillāhi teʿālā ḥālā pāk u ṭahīr ve ḥilye-i İslām'ıla ittişāfuñ ẓāhir niçün bī-ḥużūr olursuñ luṭf eyle ḳażiyyeyi beyān eyle diyü buyurdılar Ḥarīf daḫı cevāhir-ı zevāhir-i kelāma rīşte-i taḳrīrde intiżām ve ṣuret-i ʿarż-ı merāma ṣaḥīfe-i laṭīfe-i beyānda irtisām virüp didi bir şeb beyne'n-nevm ve'l-yaḳaẓamā-beynimüzde muʿārife olan cinnī gelüp baña bir leget urup ya Sevād yatma ve deryā-yı ḫ̆āb-ı ġaflete batma bīdār ol ve gevher-i girān-bahā-i īmāna ḫaridār ol sözümi [258b]işit ve dünyā ü āḫiretde nafiʿ bir iş it, eger ẕātında teyaḳḳuẓ ü intibāhdan eṣer varsa eger ʿaḳl ü hūşuñ saña yar ise ḳalḳ yuḳarı ve evlad-ı Lüʿey bin Ġālib'den bir merdin nīk-ḫiṣāl-i tāç-ı pür-ibtihāc nübüvveti ile baʿṯ ü irsāl olındı ḫālḳı Allāh Teʿālā Ḥażret'üne ṭāʿat ü ʿibādete daʿvet ider. Ey Sevād varup anuñ dīnüne duḫūl eyle istisʿād ve silk-ı muʿminüñde intiẓāmıla tekṯīr-i sevād eyle diyüp bu mażmūn üzre bir nice beyt inşād itdi: ben daḫı luṭf eyle beni bī-dār itme ve cānumdan bī-zār itme dün gice bī-ḫ̆āb olmaġla ḫālım ḫarāb olmuşdur didüm ve iltifāt itmedüm leyle-i ātiyede yine ḫāl bu minvāl üzre oldı yine iltifāt ü iʿtibār itmedüm ta üç güne dek böyle oldı. Āḫirü'l-emīr kelāmı baña teʿṯīr itdi. İrtesi Medīne-i Münevvere'ye varup Ḥażret-i risālet-penaḥuñ ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellemle ḥużūr-ı şerīflerine vardum gördüm ki māh-ı Münir ve āfitāb-ı felek-i serīr gibi ṣadr-ı meclisde ḳarār-ı aṣḥāb-ı aḫyār-ı encüm-var ol şemʿ-i cemiʿ-i enbiyāyı iḥāṭā buyurmışlar Yā Resūla'llāh kelāmımı gūş eyle didüm murāduñ ne ise söyle diyü buyurdılar, ḳażiyyeyi ser-tāpā naẓm itmiş idüm ḳıraʿāt itmiş idüm ol dāstānuñ zeylinde bu bir kāç beyiti bile derc itdüm.

Şiʿr:[857]

فاشهد أن الله لا شيء غيره وأنك مأمون على كل غائب[858]

[857] şiʿr F: ʿarabiyye H.

وأنك أدنى المرسلين وسيلة إلى الله يا ابن الأكرمين الأطالب

وكن لي شفيعا يوم لا ذو شفاعة سواك عفى عن سواد بن قارب[259a]

Neşr: Sevād ḥikāyet itmiş ki bu hikāyeti benden istimāʿ itdükde "Seyyidü'l-ṣaḳaleyn ḥażretlerüne ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ve Aṣḥāb-ı Kirām'a raḍıya'llāhu ʿanhum beşāşet ʿārıż olup eṣer-i surūr çehre-i mubārekleründen iḥsān ü īnās olındı." didi. Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh bu ḥikāyeti istimāʿ itdükde vufūr-ı neşāṭ ve farṭ-ı inbisāṭ ile ḳalḳup beni der-aġūş buyurdılar ve añı su´āl buyurdılar ki ol zamāndan beri ol cinnī saña gelmek oldı mı? Cevāp virüp didüm ki Ḳur´ān-ı ʿAẓīm ḳırā´at itdükçe gelmez idi. Mü´ellif-i kitāb buyururlar ki, cinnī biʿṣeti-i Resūl'e delālet ider kelimātı çoḳdur ve bu ḫuṣūṣda rivāyet olunan aḫbār-ı ṣaḥīḥa ve āṣār-ı faṣiḥaya nihāyet yoḳdur iḫtiṣār maṭlūb u mühhim üzre ve iḳtiṣār-ı merġūb olmaġın bu miḳdār ile iktifā ve rāh-ı icāz ü iḫtiṣāra iḳtinā olundı.

Ve yine Emīrü'l-müʿminīn ʿAlī kerrema'llāhu vechehū ḥażretleründen rivāyet olınur ki buyurmuşdur: Ḥażret ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem[859] Benī Yemen-i eymen cānibine ḳāḍı taʿyīn buyurup icrā-i aḥkām-ı seyyidü'l-enām içün irsāl buyurdılar ben daḫı ḳażāya rıżā virüp emr-i ḳażā-i meżālarına inḳiyād **[259b]**ü miṣāl-i bī-miṣāl lāzımü'l-imtiṣāllerine mütābaʿad içün saʿi ü ictihād lazım geldi lākin umūr-i ḳażāya

---

[858] Tanıklık et ki Allah ondan başkası değildir
Ve gaib olan her şeyde sana güvenilir

Vesile olarak sen peygamberlerin sonuncususun
Ey değerlilerin çocuğu

Kimsenin şefaatçi olamayacağı gün bana şefaatçi ol
Senden başka, şefaatçinin olmadığı günde Sevad b. Karibe

[859] ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem F: -H.

ḳıllet-i vuḳūfuma iṭṭılāʿ ve aḥkām-ı şerʿ-i şerīfe uʿsūrde ḳaṣr-ı bāġim olmaġın **من جعل على القضاء فكأنما ذبح بغير سكين**[860] ḥadīṯ-i saʿādet-tevrīṯinüñ maẕmūn-ı humāyununa naẓar u ḳażā ile benden bir emr-i nā-meşrūʿ ṣudūri iḥtimālinden ḥaẕer idüp ʿavāḳib-i umūr mulāḥaẓası ve nuḳud-ı diyāneti ṣiyānet-merāsīminüñ muḥāfaẓası içün cenāb-ı ʿālīlerine ʿarż-ı ḥāl idüp eyitdim: Bu ʿabd-ı ḍaʿif aḥkām-ı şerʿ-i şerīfe ġayr-ı ʿālim olmaġıla ʿibādu'llāha ẓālim olmaḳ ḫavfi cevfime istilā itdi. Bāḳī fermān emr-i ḳadr-i tüvan ki vābestedür didüm. Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem dest-i mübāreküni sīneme vażʿ buyurup **اللهم اهد قلبه وسدد لسانه**[861] diyü buyurdılar Ḥikmet-i İlāhiyye ol duʿā-i icābet duʿānuñ nihāl-i müṯmīrü'l-āmālinden ber-ḫūrdār ve ol recā-i vasīʿü'l-ercānuñ dıraḫt-ı ʿālī-baḫt-ı ḳabulünden mücteni ṯimār-i bī-şumār olup min baʿd umūr-i şerʿiyyeden bir ḫuṣūṣdan ġubār-ı iştibāh ṣaḥīfe-i ḫāṭırıma rāh bulmadı. Ve ḳażā-ya merʿiyyeden bir ḳażiyyede ḍabābe-i ehvām ḳalbime keder virmek olmadı didiler.

Ve yine İmām ʿAlī kerremā'llāhu vechehū raḍıya'llāhu ʿanh ḥażretleründen mervidür ki buyurmışlar Ḥażret ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem baña bir gün buyurdılar ki benüm nāḳama süvār olup Yemen'e [260a]var ve çünki Yemen'e ḳarīb olan ʿaḳabeyi yetişesün bālāya ʿurūç ve ẕirveye ḫurūc üzre olasın ol ḥalde seni istiḳbāle baʿżı kimesneler gelseler gerekdür ol ḥalde eṭrāfuñ ḥacer ü mederine diyesün ki Ey ḥacer u meder Resūlu'llāh size selām ider ʿAli Ḥażret'i ider çünki ʿaḳabe-i mezbureye vuṣūl-i müyesser oldı. Gördüm ki ḫalḳ bizi istiḳbāle geldiler. Ḥażret'üñ selām-ı selāmet-encām ve kelām-ı saʿādet-fercāmunı ḥacer ü madere īṣāl itdüm ve emr-i şerīfi Ḥażret'i yirine getürdüm çünki selām-ı Ḥażret'i gūş itdiler deryā-yı mütelāṭimü'l-emvāc gibi cūş u

[860] Ebu Dāvud, Akdiye, 1 (V, 425) ; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XII, 52;İbn Ebī Şeybe, Ebū Bekr Abdullah b. Muhammed, *el-Musannef*, thk. Muhammed Avvāme, I-XXVI, Dāru'l-Kıble-Müessesetü Ulūmi'l-Kur'ān, Cidde-Dımaşk 2006, XI, 601.

[861] Allah'ım onun kalbini hidayete yönelt ve diline de doğru söz söylettir.

ḫurūş itdiler ġuşġule-i zemīn felek-i heftmineye irdi ve velvele-i ḥacer ü mader esmaʿ mele-i melā´ikeye girdi. Resūlu'llāh selām āvāzesi dünyāyı ṭutdi ol istiḳbāl içün gelen eşḫāṣ bu vaż ẓāhirü'l-ʿicāzı göricek cümlesi darü'l-selāma İslām'a duḫūl ile muḥaṣṣalü'l-me´mūl oldılar.

Ve yine mervidür ki[862] Ebū Hureyre raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh ḥażretleründen mervīdür kibir gün Ḥażret'e nikāyet nisyānundan şikāyet ve aḥvāl-i pür-melālimi ḥikāyet idüp eyitdüm: Yā Resūla'llāh lu´le-i lisān-ı bedīʿü'l-beyānıñuzdan cereyān iden meʿāni ki leṭāfet-meʿāni ve taḫḳiḳāt-i ʿadīmü'l-medāni ki ḥüsn ü behāda bī-ṣānī ve faẓl ü kemālde mānend-i sebʿü'l-meṣānidür semʿimüz anuñıla müşnīf ve üẕünümüz müşerref olduḳda cümlesi [260b]ḫāṭır-ı fātırdan zuhūl ider ḳuvvet-i ḥāfıẓama gitdükçe żaʿf-i ṭārī ve żaʿf-ı ḳuvvet ḍafʿ-i mecrāsına carī oldı ḍefʿ-i nisyān içün beni duʿādan ferāmūş buyurmañ diyü ibrām itdüm. Ol Ḥażret melīk-sāmī ve saʿādet-fersā-yı rāduñı yay diyü buyurdılar yaydum ve Ḥażret-i mubārek eyādī-i keremelerini havāya refʿ buyurup iki üç defʿa havādan bir nesne aḫẕ ider gibi olup gösteranide olan ridāya ilḳā buyurdılar andan ṣoñra ridāñı düşe vü sīneñe vażʿ ile diyü buyurdılar. Ebū Hureyre daḫı emr-i şerīfine imtiṯāl idüp rivāyet olındu ki, min baʿd her ṣuret ki viʿā-i ḫayāl ḫizāne-i balimde cilve ḳıla imkān olmaz idi ki ḳaṭarāt-ı emṭār-ı işġāl-i rūzgār añı maḥv idüp yüye ve āb-ı ṣavārıf-ı dehr-i bī-ḥisāb añı yüye.

Ve yine Ebū Hureyre raḍıya'llāhu anh ḥażretleründen rivāyet olınur ki, buyurmışlar benüm māderüm çirk-i şirk ile ālūde-dāmen olan ʿacāyizden idi. Her çend ki añı dīn-i metīn-i İslām'a daʿvet içün beẕl-i maḳdūr ve saʿi mevfūr itdüm kān-ı imkānda olan ihtimāmda ḳuṣur itmedüm raḳabesini ribḳa-i bend ile pend itdügüm seʿi

[862] mervīdür ki H: -F.

mevfūr ve cedd-i ġayr-i maḥṣūr bir vech ile sūd-mend olmadı bir gün yine ʿādetüm üzre dīne daʿvet itdüm. Ḥażret'üñ ḥaḳḳında iṭāle-i lisān itmek ile sīne-i bī-kineme zaḫm-ı bī-merḥem ile urdu ki iḫtimāl-i ilticām-ı [261a]pirāmen-i sāḥa-i cevāzden ṣad merḥale dūr idi ʿaḳlım şaşdı. Seyl aşup başımdan aşdı. Ḫacelet ü şerm-sāri aʿmāḳ-ı ʿurūḳuma sāri ve girye ü zārī baña ol vech ile ṭārī oldu ki taʿbīr olınmaz. Pīş-gāh-ı serīr-i risālete ʿarż-i mācera itdüm. Ve ol ʿacūz-ı bed-zebānuñ ḥālinden şikāyet idüp duʿā-i ḫayr-i müstecāb ve nefs-i nefis-i müsteṭāblaruñ tevaḳḳuʿ itdim. Ḥażret daḫı **اللهم اهد أم هريرة**[863] diyü duʿā itdiler. Surūr-i ibtihāc meslekine ibtihāc idüp diledüm māderime tebşīr itdüm. İsrāʿ eyitdüm çünki der-i ḫāniye irişdüm gördüm ki der-i hidāyet-i ḥaḳ meftūḥ ve ālāyış-i şirk ü ḍalāl merfūʿ u maṭrūḥ olmaġıla der-ḫāne-i sedd olınmış ve içerüden ġasl-ı āvāzı gelür bildüm ki ol faḫr-ı kevneyn enāyil-i ḳurb-i ḳabe-kavseyn olan Ḥażret'üñ tīr-i duʿāsı hedefe icābet-i işābet idüp ol menbaʿ-ı ḍalāl olan zāl-i sāl-i ḫurdenüñ ḥacerden aḳsā ve ʿutuf-ı ṭuġyāndan vāṣıl-i aḳṣā olan ḳalbinde ab-yārī āb-i duʿā-i müstecāb-ı Resūl-i bā-ṣavāb ile giyāh-i tevḥīd bitmiş ve lü´le-i lisān-i bediʿü'l- beyānında zülāl-i īmān cereyān itmiş āvāzumı gūş itdükde "Ey Ebū Hureyre bir pāre ṣabr eyle giyinmiş geldi feth-i bāb idüp didi" **أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد ان محمدًا عبده ورسوله** ḥużūr-ı Ḥażret'e getürdüm ferḥ ü şādī daḫı giryeye bādī olmaḳ olurmış defʿa-i ulāda [261b]müzne-i ḥüzn ü inkisār ve ġumām-ı ġumūm-ı bī-şumārdan nāzil olan aḳṭār-ı emṭār-ı eşk-i āl ve ḳaṭarāt-ı ʿibarāt-ı miḥnet ü melāl yirine saḥāb-ı bī-ḥişāb ḥużūr-ı ḫāṭırdan māṭır-ı āb-ı meymenet-meʿābda ceyb ü dāmanum māl-ā-māl olup farṭ ü neşāṭ ve ġāyet-i inbisāṭ ile tenāvül-i aḳdāḥ-ı rāḥ-ı efrāḥ ve şürb-i cām-ı surūr-i encām-i ṭarab ü inşirāḥ itmek ile gözüme geldükde baña surūr menhecine murūr idüp ḥaẓẓımdan aġladum ve dervāze-i ġumūm ü humūmı sedd

[863] Allah'ım Ebū Hureyre'ye hidayet ver.

idüp baġladum eyitdim: Yā Resūla'llāh müjde ki vālidem ḥaḳḳında itdügin duʿā-i müsteṭāb müstecāb oldı luṭfünuzdan Yā Resūla'llāh yine duʿā eyle ki beni ve vālidemi ḳullarınuñ ḳulubuna dost idüp ḥalḳıda bize dost ide didüm Ḥażret daḫı kemāl-i kereminden duʿā itdiler ḳabul olunup eṣeri ẓuhūr itdi.

Ve yine mervīdür ki Nābiġa kendü şiʿrini Ḥażret'iñ ḥużūr-ı ʿālīlerine ḳırā′at buyurduḳda **لا يفضض الله فاك**[864]diyü duʿā buyurdılar. Saʿādet anuñ başına ki yüz yigirmi yaşına vāṣıl ve bu ḳadar sinn içünde bir sinnüne ḫalel gelmemek saʿādeti ḥāṣıl oldı.

Ve yine mervīdür ki dest-i saʿādet-medārlarını Ḳays bin Zeyd'iñ ser-i meymenet-eṣerlerine sürdüler.**بارك اله فيك يا قيس**[865]diyü duʿā iderler ʿömri yüz yaşına vāṣıl olup **وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا**[866],[867]maḳāmına vardı. Ḥażret'üñ mübārek eyādi-i kerīmeleri lems itdügi şuʿūr-ı [262a]saʿādet-şiʿār-ı meymenet-şuʿūra şeyb ṭārī olmayup Ḳays ʿAmirī Leylā ḥaḳḳında didi ki,**ولولا سواد المسك ما كان غاليا**[868]mażmūnı Bi-ḥikmeti'llāhi bu Ḳays'uñ başına gelüp ol mūy-i ʿālīyi ġālī bī-ḳadr-ı girān-bahā misk-i nüsk ile ālūde olan keff-i kifāyet-medār-ı Ḥażret'e mucāveret itmek ile miski renk olup ḳaldı.

Ve yine Cābir raḍıya'llāhu ʿanh mervīdür ki, meġāzi ü esfār-ı Ḥażret-i risālet-medār-ı saʿādet-āṣārından birinde ol sāye-i ḥaḳ ü sermāye-i saʿd-ı muṭlaḳ ile şeref-i rıfākata nā′il olmış idüm. Ben bir dıraḫt sāyesinde nuzūl idüp Ḥażret daḫı ol maḳāma yitişdüklerinde Ḥażret daḫı tevekkuʿ itdüm ki, ʿizzet ü iḳbāl ile ol ẓıll-ı ẓelīli ḳudūm-ı saʿādet-rusūm-i bī-ʿadilī ile reşk-i ḫuld-burīn ve ʿizzet ü iḳbāle ḳarīn eyleye ümīdümi ḳabūl ile telaḳḳī buyurdılar bir miḳdār ḫıyār istişhāb itmişdüm. İḫrāc itdüm buyurdılar

[864] Ağzına sağlık
[865] Ey Kays Allah seni bereketli kılsın
[866]"Saçım sakalım ağardı." Meryem, 19/4.
[867] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[868] Misk siyah olmasaydı bu kadar pahalı olamazdı.

ki bunı ḳandan getürdün eyitdüm: Yā Resūla'llāh Medīne-i Münevvere'den almış idüm. Sārbānum var idi ki benüm develerümi raʿy iderdi ol getürdi didüm. Ol eṣnada üşterlerümi ileri götürüp kendi arḳasında iki köhne câme girdi Ḥażret buyurdılar ki bu kimesnenuñ bu câmeden râciḥ câmeleri yoḳ mıdur? vardur Yā Resūla'llāh iki câmesi daḫı vardur ki ben giyirmişüm ḥālā câmedān ḳomış didüm buyurdılar ki daʿvet eyle ve emr eyle ol iki câme-i cedīdi giysün [262b]emr-i ʿālīlerüne imtiṯāl itdüm giydi ve gitdi. Ḥażret buyurdılar ki bu kimesneye ne ḥāl oldı.**حزب الله عنقه**[869]bu câmeler evvelkinden iyü degül ol şaḫṣ ḥaḳḳında vāḳiʿ olan beddu'āyı istimāʿ itdükde didüm ki bu buyurılan ḥāl fī sebīlul'llāh mıdur didüm Ḥażret daḫı ḥāl fī sebil'llāhdür diyü buyururlar Ḥikmetü'llāhuñ ol ġazāda ol şaḫṣ şehīd oldı.

Ve yine mervīdür ki Baʿżı maġāzide Ḥażret'üñ nāḳalarından biri ġā'ib oldı. Ḥażret duʿā buyurdılar ki ḫādim u taḳdīr-i bī-ṭaḳyīr vi ḥādi-yi ʿināyet-i bī-ġāyet-i melīk-i ḳadīr ol nāḳa Ḥażret'üñ muḥayyem-i süredeḳāt-ı ʿizz u iclāl ve maḥadd-i riḥāl-i saʿādet u iḳbāli olan maḥalle tevcīh ide sā'iḳ-i sābıḳ-ı ʿināyet-i ezeli ve ḳā'id-i lutf-i celī melīk-i ʿalī ile bir mübārek bād ve bir hevā-i cān-ḳarā-i saʿādet-nijād ol nāḳa tā pīş-gāhı serīr-i saʿādet-meṣīr-i Muṣṭafaviye ṣalla'llāhu teʿālā[870] ʿaleyhi ve selleme getürdi.

Ve yine mervīdür ki Ḫanẓala bin Ḥudeʿüñ başına Ḥażret yed-i te'yidü'l-iltiyāmlarüni vażʿ buyurmışlar imiş ve Bareke'llāhu fiḳ diyü duʿā daḫı itmişler imiş. Rāvī eyidür: Her kimün ki rūyına intifāḫ ʿārıż olup ya bir gūsfendinüñ ḍarʿinden teverrum olsa Ḫanẓala nefesini kendü elüne üfürüp andan elüni dest-i kerem-peyvest-i nebevī ile istinās iden rās-ı saʿādet-lisānına koyup baʿde bismi'llāhi ʿālī eṯer-i yed-i

[869] Allah'ın taraftarı (hizbi)onun boynudur
[870] Teʿālā H:.-F.

Resūlu'llāh diyü kemāl-i [263a]tekellümleründen maḥall-i teverruma yed-i teʿyīd-i iltimāmlarını mesḥ buyurup ol şīş-i pür-teşvīş-i bi-izni'llāhi Teʿālā zā'il olurdı.

Ve yine mervīdür ki Ḥabīb bin Futek'ün hikāyet itmiş ki pederüm beni Ḥażret'üñ ḥużūr-i sāṭiʿü'n-nūr ve lāmiʿü's-surūrlerüne iletdi, şol ḥālde ki insān-ı ʿaynīm verā-i perde-i beyāżda mestūr ve cerīde-i dīde-i ġam-dīdemde suṭūr elem-i miḥnet-i muḥarrer ü mesṭūr bāṣīre-i ḳāṣaram rū'iyet-i ṣuver-i maṣnuʿātdan dūr ve ʿārıża-i ʿaẓīm sebebi ile çeşm-i cihān bī-nīm bī-nūr olmış idi. Derīçe-i naẓarum iḥsās ü ibṣārdan beste vü rīşte-i emel ü evtār-ı ʿamelüm kuseste ve dīde-i baḫtum çeşm-i ḫişm-ı zamān işābeti ile ḫastā olup ke'ennehū ḫ̆āce-i cihān ve nāḳid-ı baṣīr-i dehr-i bī-emān beni naẓardan bıraḳdı vufūr-ı ḥüzn ü ʿālām ile benüm daḫı çeşmümden yaş yirine ḳan aḳdı gözlerüm müddet-i medīd aġırdı ve aġardı çeşmümde beyāż olmaġıla baḫtum siyāh ve kār u kirdārım nāle ü āh oldı. Bu ālām ile dünyāyı göricek gözüm yoḳ idi vucūh-i ḥüzn ü inkisār ve envāʿ-ı miḥnet ü ıżṭırārum çoḳ idi. Ol nūr-ı dīde-i ʿālem beni bu ḥālde göricek su'āl buyurup didiler ki gözlerüñe ne ḥāl oldı ki böyle oldı? Eyitdim: Yā Resūla'llāh bir gün kendü develerümi sevḳ iderken bir mār beyżāsına başdum ol zamānda gümān-i ṣıḥḥat ü ʿāfiyetüni yaṣdum. [263b]Ḫasta vü bī-mār muḥtāc-ı timār olup bu ḥāle mübtelā oldum didüm. Nefes-i nefis ṣıḥḥat-ı enīsleri ile iki gözlerüme üfürdiler. Bi-ḥamdi'llāhi Teʿālā görmemişe döndüm diyü buyurmış.

Rāvī eyidür: Ben[871] Ḥabīb'i gördükde seksen yaşına irişmiş idi, ol ḥālde semm-i ḫiyāṭa sūzen idḫāl ider idi ve ḳaṭʿān çeşminde ʿillet ve ebṣārında ḳıllet yoḳ idi.

Ve yine mervīdür ki bir şaḫṣbir gün dest-i eyser ile ekl itdi. Ḥażret buyurdılar ki cānib-i yemīn ile ekl eyle ol şaḫṣ-ı durūġ ṭarīḳi ile Yā Resūla'llāh ṣaġ elüm ile yemege

[871] ben F: -H.

ḳādir degülüm didi Ḥażret daḫı rāst söylemedigüñ içün dest-i rāst ile yemege ḳādir olma diyü buyurdılar Ḥikmet-i İlāyiyye min baʿd dest-i rāstı dehānına irmez oldı.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret bir cumʿa günü ḫuṭbe ḳırāʿat buyururlar idi. Bir şaḫṣ der-i mescīdden içeri girüp eyitdi: Yā Resūla'llāh çoḳ zamān oldı ki māder-i saḥāb midrār-ı luṭf-i bī-ḥisāb melīk-i vahhāb bustān-i raḥmet ve s̱üd-i re´fetden teşne-lebān-i eṭfāl mehd-i ḫāka idrār-ı aḳṭār-ı emṭār-ı şīr ile sīr itmemegin mevāşiye tīr-i telāşı ʿārıż olup cümlesi çerāh-gāh-ı ʿademe vażʿ-ı ḳadem ve bizi ḳarīn-i ḫüzn ü nedem itdiler. Ḥarāret-i hevā ile arż-ı munṣediʿ ve ḳıllet-i ḥayvānatıla yollar munḳaṭiʿ oldı. Yā Resūla'llāh umāruz ki duʿā-i müsteṭābuñ felek-i icābete āġa ve senüñ [264a]yüzüñ ṣuyuna bārān-ı raḥmet yaġa didiler. Ḥażret daḫı mubāregüñ ellerin ḳaldırup **اللهم يا أغثنا**[872] **اللهم يا أغثنا** diyü tażarruʿ ve zārī meslekine cārī oldı. Enes raḍıya'llāhu ʿanh rivāyet ider ki, rūy-i semā āṣār-ı ġamām ü ebrden bi'l-kulliye ʿārī vü ḫālī olup **ما في السماء قدر راحة سحابا**[873] kelāmınuñ meżmūnı ol günüñ ḥaseb-i ḥāli ve lisān-ı ḥāl-i zamān ol terkīb-i ḥoş-tertībi ṭalī ide. Nāgāh ser-i kūhdan miḳdār-ı sipihr bir ebr-i meymenet-i sīr miyān-ı āsmāna irişüp firrāş-ı sebk-i seyr-bād-ı ṣāye-bān-ı saḥabī çādır-ı nikun āsmāna ḳaldurdı ve mihr-i münīr ve neyl-i renk-i āfitāb melek-i seyr-i ḫurūş raʿd-i dil-āşub ve nehīb-i berḳ-i pür-mehīb ile kendüye aldurdı. Bir hafta tamām Bi-emri'llāhi'l-bārī rūy-i āfitāb ḥicāb-ı saḥābda mütevāri olup cumʿa-yi ātīyede yine Ḥażret ḫuṭbeye meşġūl iken bir şaḫs gelüp Yā Rusūla'llāh suyūl-i ṭevīyü'l-z̤uyūl ile ḥālimüz ḫarāb ve vefret-i āb ile enʿām ü devāb pür-ıżṭırāb tīr-i bārān ile mevāşimüz mecrūḥ ve ʿasker-i āb ile eṭrāf ü ḥevāşimüz finā-i fenāya maṭrūḥ tekerek merk ile ḫeẕāyīr ve devānımuz ṭolu olmuşdur. Sad-mend-i ṭufān-i ḳahrıla ḥayvānatımızuñ ekṣerī ölmüşdür duʿā eyle ki munḳāṭiʿ olsun

[872] Allah'ım kurtar,Allah'ım kurtar
[873] Gökteki bir bulut rahatlığı kadar

diyü ricā itdi. Ḥażret daḫı **اللهم حوالينا ولا علينا اللهم على الآكام والظراب وبطون الأودية ومثابة الشجر**[874] diyü duʿā itdi. Bārān münḳaṭiʿ olup mihr-i tābdār ʿarż-ı didār ve feyż-i envār [264b]itdi. Bu maḳūle umūr mirāren ẓuhūr itmişdür Kütüb-ı Meṭṭule'de tafṣīl olınduġı üzre.

Ve yine mervīdür kibir gün Ḥażret-i risālet-penāh ʿUrve bin Eba'l-Ca'd el-Bāriḳī nām ṣaḥābiye bir dīnār kāmilü'l-ʿayār virüp baña bir ġanem iştirā idiver diyü buyurdılar ʿUrve ḫidmet-i ġanemini iġtinām ve bu vesile ile celb-i ḳalb-i şerīflerüni ehhem-i mihām idinüp ʿUrve-i bī-infiṣām diḳḳat ü ihtimāma teşebbüs itdi. Ol altun ile iki gūsfend iştirā idüp birini bir altuna beyʿ idüp hem altuni ve hem gūsfendi Ḥużūr-i Ḥażret'e īṣāl itdi. Ḥażret daḫı bu ticāret-i rābiḥa-yı pür-sūd ve ṣafḳa-i ḫayr-i menāfiʿ-numūdi müşāhede idicek duʿā buyurup **بارك الله في صفقتك**[875]diyü buyurdılar ol şecere-i duʿā-ṣemeri ve ol nefes-i ṭāhir-i ẓāhirü'n-nafiʿa-eṣeri bu oldı ki Kūfe bāzārında ḳırḳ bin aḳçe fā´ide itmeden ḫāneme murācaʿat itmedüm didi.

Ve yine hikāyet iderler ki ol duʿā-i humāyūn-ı icābet-numūn ve ol ricā-yı ʿālī-cāyı meymenet-maḳrūn bereketinde Kūfe'nüñ ehli ṣervet u yesārı olan tüccār-i kibār ve aṣḥāb-ı iştihārından olmış idi.

Ve yine mervīdür ki Saʿd bin Ebī Vaḳḳāṣ içün raḍıya'llāhu ʿanh duʿā-i ḫayr buyurup **اللهم استجب لسعد اذا دعاك**[876]buyurmışlar idi. İsticābet-i duʿā ile olan duʿā-i müstecāb ve duʿā-i Saʿd ile ḳabul beyniñde ref-i ḥicāb vaḳiʿ olup ol zamāndan ṣoñra [265a]hīçbir saʿat olmadı ki Saʿd'uñ duʿāsı merdūd ve murād u maḳṣūdı dās-ı ḫusūlla maḥṣūd olmaya.

---

[874] Allah'ım çevremize de sadece üzerimize değil Allah'ım tepelere, vadiler ve ağaç köklerine…
[875] Alışverişiniz mübarek olsun.
[876] Allah'ı Saʿd sana duā ettiğinde onun duāsını kabul eyle.

Ve yine mervīdür ki Ruvāt-ı ʿudūl ile ṣābītü'l-medlūl bir ḫaber-i pür-ʿiber-maḳbūl rivāyet idüp dimişler ki medlūl raḍıya'llāhu ʿanh kendi mevāsisi ile ḥużūr-ı Ḥażret'e gelüp īmān getürdi. Mübārek elleri ile başını lems buyurdılar. Rāvi eyidür: Ben re´yü'l-ʿayn müşāhede itdüm ki Ḥażret'üñ eyādī-i kerīmeleri mesh itdügi maḥaluñ şuʿurı siyāh idi maʿādası aġarmış idi.

Ve yine mervīdür ki Cuʿayl-i Eşcaʿī raḍıya'llāhu ʿanh dimişdür ki, Ḥażret ile ġazavātdan baʿżıda bile idüm. Esbüm ol ḳadar ṭurġun ve merkebüm şol mertebede yorġun idi ki her ne gelür meşye taḥrīk ve ʿunf ü ḍarb ile özüni taʿrīk olunsa sürʿat-i cānibine adım atmaz ve çabuk süvār fenn-i ferāset ol esb-i meḫāfet gibi yürütmek ḫusūsunda temşiyet-i ḳavāʿid-i ferāset idüp mihmān-i himmet-i aʿmālinde sihr-i helāl ibrāz itse adımına ḥarām ḳatmaz idi. Taziyane himmeti elüme alup var ḳuvveti bāzuya götürsem taʿzib-i ḥayavān-i bilā-fā´ide ve mihmāz u ʿaṣā aña nisbet-i muḳḳademāt-ı zā´ide idi. Zaʿf u nazāl ile miṣāl-i nāl ve mānend-i ḫilāl öf desen uçar mülāḥaẓa olınurken ḥileler ile yürütmege mecāl omaz idi. Egerçi ādem atlı idi ammā ki ḥālim yatlı idi. [265b]Ḥażret'üñ naẓar-ı şerīfeleri baña müteʿallıḳ olup teraḥḥum buyurdılar kendi tāziyāne-i saʿādet-nişāneları ile esb-i laġalimüñ ẓahr-i meymenet-ẓuhūrını teşrīf buyurdılar.**اللهم بارك له فيها**[877]diyü duʿā buyurdılar: "Ḥikmet-i İlāhiyye bir mertebede tāb u tüvān ḥāṣıl itdi ki sürʿat-i seyirde Burāḳ-ı berḳ-eṣer pāy-ı gerdena irmez ve ablaḳ-ı gerdūn-ı ġubbār-i semm-ı hamūm nūrdeni görmez oldı. Her ne denlü ʿinān-pīç olsam hīç sūd-mend olmaz idi. Her kimünle yanışayum geçerdi. Ol nesilden birini zamān-ı raḫāda on iki bin aḳçe beyʿ itdüm." didi.

[877] Allah'ım bunu ona bereketli kıl.

Ve yine mervīdür ki Ṣaʿlebe bin Ḫāṭib Ḥażret'üñ ḥużūr-ı şerīflerine gelüp ricā idüp dimiş ki, Yā Resula'llāh baña duʿā eyle ki Allāh Teʿālā Ḥażret'i ḫazīne-i rezīne-i ġayb ve meḥādiʿ-i meḥāzin-i ʿalem-i lā-raybdan baña nā baña nāṭıḳ u ṣāmit ʿuruż u ʿaḳār dirhem u dinār sevāyim u mevāşi ḫuddām u ḥavāşi envāʿ-ı emvāl iḥsānı ile ḫoş-ḥāl idüp ġınā vü yesār ḳadr u iʿtibār virsün diyü ricā itdi buyurdılar ki Yā Ṣaʿlebe ʿuḥde-i şükründen fi'l-cümle ḫurūc-ı ḳābil olan māl-ı ḳalīl-i merāṣim-i şükr-güzāri ve levāzım-ı sipās-dārisini edā derece-i istiḥāle u imtināʿda olan māl-i bisyār-ı celīlden çok rāciʿdür tekrār Ṣaʿlebe merāmını incāḥ içün ilḥāḥ idüp "Yā Resula'llāh duʿā eyle ki Allāh Teʿālā Ḥażret'i benüm mālımı keṣīr ve beni niʿamı vāfire ve emvālı mütekāṣire ile sīr eylesün." didi. Ḥażret salla'llāhu ʿaleyhi ve sellem buyurdılar ki, [266a]Ey Ṣaʿlebe muʿdim u faḳīr olmaḳda baña naẓir olmaḳ ister misün ki eger beni ḫāṭırum aña meyl ve ḳalbim ol cānibe ḳaṣd-ı fevd ü neyl ise ki bu ḥāl ʿaynile altūn ola Bi-izni'llāhı Teʿālā olu idi. Ṣaʿlebe ḳınāʿ-ı ḳanāʿat ile iḳtināʿ u ilḥāḥ u ġıl ẓatından iḳtināʿ itmeyüp dāne u dām ilḥāḥ u ibrām ile murġ-ı merāmı rām itmek hevāsında pervāz dest-i ḥırṣ u āzi bāz ve tażżarruʿ-ı zāriye aġāz idüp kerre-i ṣāliṣede yine Yā Resula'llāh duʿā eyle baña Ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażret'i ṣervet u yesār ve māl-i bisyār virsün ol Allāh Teʿālā ḥakkı içün ki seni rāstlıḳ ile ḫalḳa irsāl itdi. Şerʿ ile lāzım olan ḥuḳuḳı edā ʿuḳuḳ itmem ve bī-minnet terk-i naḫl u cennet idüp aṣḥāb-ı iḫtiyācuñ ḥācetlerüni revā derdlerüni devā ideyüm didi. Buyurdılar ki Ey Ṣaʿlebe maʿaric-i sitāyīş u sipāsına ʿurūç ve ʿuhde-i şükründen ḫurūc mümkün olan ḳalīl ol keṣīrden ki şükri müsteḥīl ve edā-i merāsim-i sipāsınuñ imtināʿı müstaġniʿü'l-delīl ola vücüh-i keṣīre ile evlādür diyü buyurdılar ammā Ṣaʿlebe'nüñ dendān-ı ḥırṣı keskin ve ġubār-ı şerisi müstaḥilü'l-teskīn dide-i āzi bāz kār u kirdārı cenāb-ı çāre-sāza ġınā içün dāʿimā niyāz olmaġın nāyire-i ḥubb-ı

mālına bād-ı nüsḥ u pend ḳaṭʿā sūd-mend olmayup yine ilḥāḥı üzre ışrār ve ol cenāb-ı menüʿa ibrām-ı şeniʿ ile taşrīʿ u iḍrār idicek ṭaniyye-yi ṭayibbesi ḳāmāl-i raḥmet u şefḳat üzre muḥammer ve ḫamir-i faṭīr-i vucūd-ı ḫaṭīri kerem u cūd üzre[266b] mecbūl olduġı muḳarrer olmaġın kelāmını red ve bāb-ı iḥsānını sed buyurup diyü duʿā buyurdılar Ṣaʿlebe daḫı sebeb-i intiẓām-ı kār ve mebde-i ṣervet u yesār olup aḳdāḥ-ı rāḥ-ı efrāḥına baʿiṣ-i devrān ve ḳadr-ı ḳader-i emvāl ve erzāḳına sebeb-i feverān ve esbāb-ı ʿiş u tanaʿuma dāʿi heyecān u ṣeverān olmaġ içün bir ḳaç ġanam iştirā itdi Rabbü'l-ʿālemīn Ḥażret'i ḫayr u berekete māya ve çehre-i intiẓām-ı ḥāl u ruḫsār-ı ferāġ bālına ārāyış u pirāye olan duʿā-i müsteṭāb-ı müstecāb sebebi ile Ṣaʿlebe'ye ol ḳadar naṣīb u vāye iḥsān itdi ki merāʿı Medīne-i Münevvere'nüñ anuñ aġnāmına güncāyīşi olmayup Medīne-i Münevvere'den çıḳdı bir maḥalde raḫt-ı iḳāmet vażʿ itdi ki kendüler de gelüp Ḥażret'üñ şeref-i ṣoḥbetiyle teşerrüf idüp leyālide ol meclis-i ʿālide olmaġıla mecāl olmazdı ve vefret-i māluñ evvel mażārı bu oldı ki Ṣaʿlebe'yi gicelerde ol afitāb-ı sipihr-i dīn ve ḫurşīd-i bürc-i yaḳīn müşāhedesinden dūr u meḥcūr ve deycūr-ı firāḳ u buʿdda rencūr itdi. Gūsfendleri ol mertebeden daḫı ziyāde olup bir mevżīʿa irtiḥāl ve meḳāna işḳāl iḳtiḫā itdi ki ol maḥfil-i bereket u birr ancaḳ haftada bir manẓūru olmaḳ lāzım geldi eyyām-ı usbuʿda terk-i cumʿa u cemāʿat gibi afet-i pür-meḥāfet lāzım geldi. Çünki Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ʿādet-i mā'lūfe ve vaẓīfe-i maʿrūfesi üzre Ṣaʿlebe'yi [267a]görmedi. Ḥālini istifsār buyurdılar maʿlūm-ı şerīfleri olduḳda vay Ṣaʿlebe bin Ḫāṭib diyü taḥayyuf itdiler ol eṣnāda āyet-i zekat nāzīl olup Allāh Teʿālā Ḥażret'i zekāti farż itdi zekat-ı emvāl-i nāsı meṣārif-i şerʿiye-i merʿiyesine ṣarf itmek içün cemʿ lāzım geldi bu ḫuṣūṣ içün iki kimesne taʿyīn buyurup irsāl buyurdılar ve tavsiyyet itdiler ki Ṣaʿlebe'ye ve Benī Selem'den bir şaḫṣ-ı ġani var idi aña uġrayup

Ḥakku'llāhı aḫẕ ideler anlar daḫı fermān-ı Ḥażret-i refiʿü'ş-şāna imtiṯāl idüp Ṣaʿlebe'ye ki uġradılar keʾennehū şimşīr-i ıżṭırābıla yüregini ṭoġradılar ṭaleb-i zekāt itdükleründe Ḥażret'ün mektūb-ı saʿādet-meşḥūblarını görmek murād idündi gösterdiler ḥerifüñ göñli döndi ve şemʿi emeli söndi bu degüldür illā cizyedür hele varuñ mevāżıʿ-ı āḫarden cemʿ idüñ andan ṣoñra gelüñ görelüm didi ki baʿde ol maẕhar-ı āyet-i saʿādet-ġāyet[878] يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ olan merd-i kerīm-i selīmiye vardılar ḳudūmlarını ġanimet bilüp merāsim-i istiḳbāl ve levāzım-i istinzāli murāʿatda daḳīḳa-i nā-merʿī ḳomadı. Neşāt-ı surūr meslekine murūr idüp beşāşet-i vechiyle bir aʿla şütür zekāt virdi. Aḫẕ-ı zekāt içün manṣūb olan kimesneler senüñ zekātına bu üşter çoḳdur didiler bunı [267b]alıñ benüm murādım budur ki لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ[879]āyet-i şerīfesi feḥvāsınca ġayetde maḳbūl ü maḥbūbum olan nesne ile Allāh Teʿālā Ḥażret'üne taḳḳarub itdüm didi. Tekrār Ṣaʿlebe'ye vardıklarında mektūbunuzı baña gösterün didi: Gösterdiler teşnīʿ vü inkār muḳḳademātını ikṣār ve derūn-i ḫabāṯet-makrūnunda olan elem u ıżṭırābı iẓhār idüp bu degüldür illā cizyedür şimdi varuñ fikr ideyüm göreyüm didi. Döndiler Medīne'i Münevvere'ye yetişdiler Ḥażret'üñ ḥużūr-i ʿālīlerine geldüklerinde daḫı kelāma şurūʿ itmedün vay Ṣaʿlebe bin Ḥāṭıb diyüp andan ol merd-i selīmiye bereket ile duʿā buyurdılar ve Ṣeʿlebe ḥaḳḳında وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللَّهَ[880] āyet-i kerīmesi nāzil olup ilā sāʿatü'l-ḳıyām ṣaḥāyıf-i şuhūr u eyyām-ı vaṣf-ı duhūr ve buḫl-ı żinnet ve şuḥl-ı bī-minnet ile mesṭūr ü meẕkūr oldı. Ṣaʿlebe'nüñ aḳrabası istimāʿ idüp ḳażiyeyi iʿlām itdiler ve didiler ki, Allāh Teʿālā belāsına uġra ki senüñ buḫl-i imsākuñ ḥaḳḳında ṭaraf-ı İlāhīden āyet nāzīl olmış min baʿd bu faẓiḥat-i ʿuẓmi'a ve maʿẕeret-i

[878] "O gün ki ne mal fayda verir ne oğullar! Allah'a arınmış bir kalp ile gelen başka." Şuʿara, 26/88-89.
[879] "Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz." Ali İmran, 3/92.
[880] "İçlerinden, Allah'a söz verenler de vardır." Tevbe, 9/75.

kubrā ḳavm-ı ḳabīlemüzüñ āb-ı rūyinī yire dökdi ve libās-ı ʿırż-ı nāmūsını sökdi. Saʿlebe'nüñ cān başına sıçrayup ḥużūr-ı Ḥażret'e gelüp Yā Resūla'llāh benüm zekātımı ḳabul eyle diyü ilḥāḥ itdi. Ḥażret daḫı buyurdılar ki: Allāh Teʿālā Ḥażret'i senüñ zekatuñ ḳabulden beni menʿ itdi. Ṣaʿlebe girye ü zārī birle āġāz-i dervāzesüni bāz idüp [268a]başına ḫak ṣaçdı. Ḥażret buyurdılar ki sen baña eyitdügün sözlerüni ṭutmaduñ gitdün zekatünü ḳabul buyurmadılar Ḥażret ḫaṭīre-i ḥaẓīre-i ḳudsa irtiḥāl ve encümen-i çimen-i ünse feṯḥ-i per u bāl buyurduḳlarında Ebū Bekr raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh Ḥażretlerüne gelüp ḳabul-i zekāt içün ilḥāh itdi. Ḥażret ḳabul buyurmaduġı nesneyi ben ḳabūl ider miyüm diyü cevāp virdi. Ḥażret-i ʿÖmer'e daḫı ḥāl bu minvāl üzre oldı. Andan Ḥaẓret-i ʿOṯmān ḳabul buyurdılar raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhūm ictihādları añı iḳtiżā itmekle aḫẕı tecvīz buyurdılar. Ḥażret risālet-penāhuñ salla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ʿadem-i ḳabūli ḫaṣayıs-ı nebevviyeden olmaḳ iḫtimālini virüp Ṣeyḫeyn Mükerremeyn'ün ʿadem-i ḳabūlleri ictiḥatlarına mebni olıcaḳ benüm ictihādım ḳabūl iḳtiżā itmek ile bana ḳabulı ca´izdür demek mezhebine izḥāb buyurmışlardur. Ḥāṣā ki Ḥażret ʿaleyhi's-selāt ve's-selām veyā Ṣeyḫeyn-i Mükerremeyn'ün raḍıya'llāhu ʿanhumā muḥālefet ḳaṣd ideler.

Ve yine mervīdür ki Ḳatāde bin Seccān Ḥażret'üñ ḥużūr-ı ʿālilerüne gelüp dest-i mübāreküni rūyine vażʿ buyurdılar ki ṣoñra Ḳatāde ḥarem-i hereme fütāde olup ġāyetde pīr ü żaʿaf ü zebūlden ḥişṣe-gīr olup niẓām-ı fuḥūm-i ʿiẓāmına vehn-i ü ḫelel ḳava-yı ẓāhire ve bāṭınasına şe´amet-i melel ṭārī oldı. İllā rūy-i bir mertebede tāze ü ter bir derece leṭāfet gösterir idi ki, āyine-i ʿālem-nümā gibi her şeyüñ ṣūreti anda temāşā [268b]olınur idi. Rāvī ḥikāyet ider ki: Ṣoñra dām-ı ecele giriftār olduḳda yanında ḥāżır

idüm, ardından bir ḫātūn geçdi ol murūr iden zenüñ şeklini āyine-i rūy-ı Ḳatāde ‘de gördüm didi.

Ve yine mervīdür ki Cābir raḍıya’llāhu teʿālā[881]ʿanh buyurmışlar ki, bir gün Ḥażret bāzāra buyurmışlar idi. Nāgāh bir ḫātūn gelüp şevherinden şikāyet itdi ve eyitdi: Baña envāʿ-ı eẕā vü cefā itdügünden māʿdā beni nihāl u viṣālinden ber-ḫordār itmez ve ḥadiḳa-i efʿāl ü eḳvālinde ṣemere-i āmāl ve mive-i ārzu-i bālım bitmez luṭf eyle beni andan taḫlīṣ eyle ve añı cānib-i taṭliḳa taḥrīṣ eyle didi Ḥażret-i Cābir raḍıya’llāhu ʿanh zākiye-i bākiyenüñ zevcini iḥżār buyurup ḫaṣmını tesvīd buyurduḳdan ṣoñra istinṭāḳ buyurdılar şevher kelām-ı mudʿiye-i mezbureyi tekẕīb muḳaddemātı tertīb idüp tevḳīrinde teḳṣīr itmem verā-i şerʿi ḳoyup semt-i siteme gitmem diyüp nafaḳa ü kisvede ve sā′ir-i muhimmāt-ı nisvede mubāḍaʿāt-i nefsāniyye ve muḍācaʿāt-i şehvāniyyede lems ü taḳbīl ü ʿınāḳda mukāleme ü muṣāḥele vü vifāḳda ḳuṣūr-i ṣudūrundan dūr olmaḳ daʿva idicek ḫātūn tekrār büka vü ʿavīl ve şikāyet ü ḥikāyet ʿarīż ü ṭavīle başlayup Yā Resūla’llāh niçün durūġ-ı bī-furūġ-ı iḫtiyār eyleyüm şikāyetüm şundandır ki “Allāh Teʿālā Ḥażret’i benüm ḳalbimde bundan vefret ü nefret [269a]ibdāʿ buyurup hīç baña bunuñ ṣūretinden bed sirişt kimesne gelmez rūyını görsem helāk olurum vechini bilmem” Didi. Peyġamber ʿaleyhi’s-selāt ve selām Ḥażret’i tebessüm buyurup ḫātunuñ muḳnaʿası ucını ve zevcüñ başını ṭutup Yā Rebbü’l-ʿālemīn mā-beynlerine ittiṣāl ü ittifāḳ iḥsān eyle diyü duʿā buyurdılar. Cābir raḍıya’llāhu ʿanh rivāyet ider ki bir ay miḳtarı murūrdan ṣoñra bir gün yine Ḥażret ile ṣalla’llāhu ʿaleyhi ve sellem bāzāra gitdük ḫātūn ileri geldi başında bir ḳaç edim varmış aşağı ḳoyup Yā Resūla’llāh şehādet

[881] Teʿālā H: -F.

iderüm ki sen Allāh Teʿālā Ḥażret'ünüñ Resūlü'sün zirā vech-i arżda zevcümden aḫḥāb kimesnem yoḳdur didi.

Ve yine mervīdür ki bir şaḫṣ bir ḫidmete irsāl buyurmışlar idi gelüp kiẕb itdi. Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā[882] ʿaleyhi ve sellem bed-duʿā buyurdılar ṣoñra buldular maḳtūl ü maṭrūḥ şikemi mecrūḥ defn itdüklerinde arż cesedini ṭaşra ilḳā ve ḫāriç-i arżda ibḳā itdi.

Ve yine mervīdür ki Ebū Hureyre raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh ḥażreti buyurmışlar ki bir gün seḥāb-ı bī-ḥisāb ile rūy-i afitāb-i ḥicābda ve mihr-i münīr-i felek-mesīr-i burūc-ı saʿādet-ʿurūc-i felekden burc-ı abda idi. Aṣḥāb raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhum secdede ictimāʿ idüp şems-i felek ve risāletüñ ḳudūm-ı saʿādet-[269b]āṯārlarına teveḳḳuf ü intiẓār üzre idük. Tevehhüm olınmış idük ki ẓuhruñ zamānı murūr imiş ola nāgāh bir Aʿrābī gelüp namāzı edā itdüñüz mü? Diyü su´āl itdi şimdi Resūl ḥażretleri saʿādet u iḳbāl ile teşrīf buyursalar gerekdür dirler ḳalḳup es-ṣalatu Yā Resula'llāhdiyü çaġırdı baʿde ḫāmūş olup münteẓir oldı İla mā-şā´e'llāh oturdı. Baʿde yine ḳalḳup eṣ-ṣalatü diyü nidā itdi. Ḥażret saʿādetle ṭaşra çıḳdılar lākin āṯār-ı ġażb ü saḫṭ-ı şekl-i mübārekleründe lāyīḥ ü revāyīḥ elem u ıżṭırāb ve cennāt-ı ḥāl-i saʿādet-me´ālleründen fāyīḥ dest-i kerem-peyvestleründe bir çūb-ı ḫūb āvāz iden kimdür buyurdılar. ʿArābī benüm Yā Resūla'llāh didi. Mübārek elleründe olan çūb ile merre-i vāḥide ḍarb buyurup namāza şurūʿ buyurdılar. Baʿde'l-ferāġ ebr-i iḫticāb rūy-i āfitābdan mürtefiʿ olup gördük ki namāzı tamām vaḳtinde edā itmişüz buyurdılar ki, ʿArābī ḳandadür ʿArābī daḫı ḥużūr-ı şerīflerüne geldi bize ʿaẕāb itdüñ nidā itdügünde celīsim yanumda idi. Allāh Teʿālā Ḥażret'ünüñ meṣāliḥinden bir maṣlaḥatda iştiġālde idi. Ḥażret-i

[882] Teʿālā H: -F.

Süleymān ʿaleyhi’s-selātu ve’s-selām umūr-i dünyādan bir emre meşġūl iken Allāh Teʿālā Ḥażret’i anuñ ḫāṭırı içün āfitābı yine mekānına red buyurdılar Allāh Teʿālā Ḥażret’ünüñ kemāl-i ḳudretinden baʿid midür ki āfitāba sipāriş buyuralar tā ben namāzı edā itmedün ḥareket itmeye [270a]didi. Andan ʿArābī’ye emr itdiler ki celde-i maḍrubada ḳışāṣ idüp sen daḫı beni ḍarb eyle diyü buyurdılar. ʿArābī iḳdām itmedi, buyurdılar ki imdi ʿavf idüp baña hibe eyle ʿArābī didi ki muḥtācım Yā Resūla’llāh meccānen hibe idemem didi. Ḥażret daḫı bir deveye ol celdeyi iştirā buyurdılar

Ve yine mervīdür ki İbn ʿAbbās raḍıya’llāhu teʿālā ʿanhumā ḥażretleründen mervīdür ki bir gün bir şaḫṣ ol şahid-i bezm-i risālet Ḥażretine gelüp daʿvā-yı risālete delilüñ nedür diyü su´āl ider. Buyurdılar ki şu ḫurmā dıraḫtı daʿvet ideyüm gelürse īmāna gelür misün? Gelürüm diyü ʿahd itdi. Ḥażret daḫı ol dıraḫtı daʿvet buyurdılar miṣāl-i bī-miṣāle imtiṣā idüp ḥużūr-i Ḥażret’e gelicek ol şaḫṣ-ı sā´il daḫı şeref-i İslām’ıla nā´il ve Ḥaḳḳa ḳā´il oldı. Ve baʿżı rivāyātde şöyle vāḳiʿ olmışdur ki, ol şecer şecer-i ḫurmā imiş ve Ḥażret-i risālet-penāh cümle şecereyi daʿvet buyurmayup ancaḳ bir ḫuşesini daʿvet buyurmışlar ol ḫuşe daḫı daʿvet-i Ḥażret ile cuşa gelüp yeründen ḳoparup ḫāke düşdükden ṣoñra ḳalḳup ḥużūr-i Ḥażret’e gelüp Ḥażret yine yerüne var diyü emr buyurdılar emr-i celīlü’l-ḳadrlarına ittibāʿ idüp ve yine maḥall-i aṣlisine ittiṣāl ider ol kimesne daḫı īmāna gelür

Ve yine mervīdür ki[270b] bir gün baʿżı levāzım-ı żarūriyye-i beşeriyete itmāmı içün ṣaḥrāya buyururlar görürler ki verāsında tevāri idicek bir sütre yoḳ aṣḥābdan birine buyururlar ki, filān şecere söyle fılān dıraḫtuñ yanına gelüp ictimāʿ itsünler ol me´mūr olan ṣaḥābī daḫı emr-i celīlü’l-ḳadrı işālde ihmāl itmez ol şecer peyām peyġāmberi gūş

itdükde على الوجه المراد[883]dıraḫt-ı āḫāra ittiṣāl ü ittiḥād idüp iḫtiyāc-ı indifāʿından ṣoñra yine ḥālet-i aṣliyelerine daʿvet iderler.

Ve yine mervīdür ki Ebū Hureyre raḍıya'llāhu ʿanh ḥażretleri buyurmışlar ki, bir gün ol Ḥażret-i risālet-ḳabā'il ile Ḳubā cānibine gitmiş idük bir ḥā´iṭe irişdük anda bir üşter var ol ḫāneye saʿādet içün taʿyīn olınmış ol cemel Ḥażret'üñ cemāl-i bā-kemāl-i feruḫunde-fālını müşāhede idicek gerdenüni zemīn-i ẕüll u intihāle nihāde itmek ile aṣḥāb-ı kirāma ḫulūṣ-ı bālını ifāde ḳaṣd idicek aṣḥāb Ḥażret'e eyitdiler: Yā Resula'llāh bu bir ḳameti ṭavīl ʿaḳlı ḳalīl ḥayavān iken senüñ sümuvv-i mekānunı iẕʿān ve ʿulūvv-ı şānını feḥīmde ʿadem-i noḳṣān üzre olup sāḥa-i taʿẓīm u iʿzāzda rūy-ı māl ile gerdan-firāz ve bāḥa-i teveffur-i teveḳḳuruñda vażʿ-ı rūy-ı iclāl ile miyān-ı emsālinden mümtāz ola da biz niçün seni tevḳīrde taḳṣīr idüp secde itmeyüz didiler. Ḥażret ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem buyurdılar ki, ṣubḥana'llāh ṣaḥīfe-i ḥaline ḳalem-i teklīf-keşīde ve mertebe-i bulūʿ u ḥulma-resīde olan mükellefin Allāh Teʿālā[271a] Ḥażretinden ġayra secde itmek ʿaḳlen maḥẓūr ve şerʿen maḥẓūrdür eger cā´iz olsa emr ideyim zen şevherine ḫātūn erine secde iderdi didiler.

Ve yine mervīdür ki Yaʿlā bin Senāne raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyurmışlar ki bir gün Ḥażret ile hem-rāh idüm ḳażā-i ḥācet murād buyurdılar iki şecer-i muġil var idi, emr eyitdiler biri birinüñ yanına geldi[884] encām-ı merāmından ṣoñra yine cānib aṣlīlerine daʿvet itdiler baʿde gördüm ki bir şütür-ı ḥużūr-ı Ḥażret'e gelüp gerden-i iṭāʿati zemīn-i meẕelletde vażʿ itdi ve ṣavtini ḫançeresinde idāre idüp girye ü hedīr ve nefīr ü ṣafīr ile āvāz-ı şikāyet-i nikāyetde āġāz idüp

Beyt:

[883] İstenilen şekilde
[884] geldi F: gelüp ṭurdılar H.

میخلد در سینه ام خاری که می بارم سرشک در دل سوزان غمی دارم که آهی می کشم[886],[885]

Neşr: beyti ile terāneye başladı istimāʿ idenlerüñ derūnını yaḳdı, ḥaşladı ol ḳadar zārī itdi ki eşk-i dīde-i ḫun-pāşi ile zemīn-i yaş ve ḳaṭarāt-ı ʿibarat-ı ʿibret-āmizi ile ḥāl-i pür-melāli fāş olup miḫleb-azār-ı rūzigār-ı rūzigār ile rūy-ı ḥāl-i bā-iḫtilāli ḫırāş ve ser-i ḫancer-i elem ü miḥnet ile ḫuṭūṭ-i ḥuẕūẕ-i dünyeviye ṣaḥīfe-i ḫāṭırından tırāş u bālīn ve püster-i seng-i ḫākister ile ṣāḥīb-i firāş olduġı fehm olındı lākin bukā ü ʿavīl ve bu ḥüzn-i ʿāriż ü ṭevīli ne ḫuṣūṣ içün olduġın āṣḥābdan kimesne bilmedi Ḥażret cemāl-i icmāl-i cümel-i ḥāl-i cemelden lisām-ı ibhāmı refʿ **[271b]**ve bu āh ü enīni ne ḫuṣūṣ içün olduġında olan ʿaḳde-i eşkāli defʿ buyurup didiler ki, bildüñüz mü? Ne dimek ister murād bu ki ṣāḥibī ḳaṣd itmiş ki yarın bunı zebḥ ide bu derde ol derde dermān ü sebeb ve bu bābda nitifā-ı mevt ü helāka emr-i Rabb ile çāre ṭalep ider diyüp ol nāḳe-i bī-ṭāḳenüñ ṣāḥibüni daʿvet buyurdılar geldükde bu şütüri baña baġışıla didiler yemīn itdi ki bundan sevgili mālum yoḳdur imdi ṭarīḳ-i maʿrūf ile öldürme didiler ḳabūl itdi ve eyitdi: Yā Resūla'llāh min baʿd silk-i mülkümde intiẓām üzre olanlardan iḫtirāmı ziyāde ve āfitāb-ı vaḳʿ ü miḳdārı dā´imā żiyāde olsun didi. Andan Ḥażret ile bir ḳabre rāst geldük bu ḳabrüñ ṣaḫībi ṣaġāyīrden bir günāh içün muʿaẕẕebdür diyü buyururlar ve ḫurmā dıraḫtından bir şāḫ ṭalep buyurup ol ḳabre dikdiler ve şāyed Allāh Teʿālā bunuñ ʿaẕābını taḫfīf ide mādem ki bu şāḫ ter ola diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki İbn ʿAbbās ḥażretleründen raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhumā buyurmışlar ki bir kimesnenüñ iki şütüri var idi bir gün mest olup ḳudurmuşlar bir ḥāyiṭa girmişler şütürlerüñ ṣāḥibi ḥāyīṭüñ ḳapusunı sedd itmiş biz daḫı Ḥażret ile ol

[885] Sinemdeki dikenden dolayı gözyaşlarımı akıtıyorum
Yanık gönlümde bir gamım vardır ondan ah çekerim

[886] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

ḥāyıṭa varduḳ ḳapuya mesdūd gericek Ḥażret ṣāḥibü'l-beyte nidā idüp feṯḥ-i bāb ile emr buyurdılar ol kimesne ḳorḳdı ki ol iki[887] üşteri sermest Ḥażret'e asib[272a] irişdüre tekrār ḳapuya aç deyü buyurdılar bu defa defʿa mecāl-i maḥāl olup dervāze-i ḥāyıṭı bāz itdi. Ol iki üşterüñ biri bāba ḳarib ṭurmış idi Ḥażret ol ḥāyıṭa ʿarż-ı dīdār ve feyż-i envār idüp nūr-ı bī-futūr-i cemāl-i cemīl ol ḥavleye ki yayıldı ol üşter-i sermest-ḫimār bāde-i metsiden ayıldı ve heybet-i heʾyet-i Ḥażret'den ʿaḳlı gidüp bayıldı. Ḥażret'üñ ḥużūr-ı sāʿṭiʿü'n-nūrında secde itdi. Ḥażret daḫı başına bend itmege bir nesne ṭalep buyurdılar ṣāḥib-i ḫāne dāḫı emr-i şerīflerüne imtiṯāl itdi baġladılar içerü buyurdılar cemel-i āḫār daḫı muşāhede-i cemāl-i bā-kemālleri eyle müşerref olduḳda sucūd idüp ol daḫı raḳabesini ribḳa-i iṭāʿata idḫāl ile muḥaṣṣalü'l-āmāl oldı. Añı daḫı silk-i żabṭa-i rabṭ içün bir nesne ṭalep buyurdılar ṣāḥib-i ḫāne götürüp ol ṣāḥabü'l-ḫulḳ hasen anuñ boynına daḫı resen ṭaḳup maʿān ṣaḥiblerüne teslīm itdi. Bir ḫoşca ṭutki şimdiden ṣoñra hīç bunlar senden gerden-i pīç olmasalar gerekdür diyü buyurdılar. Aṣḥāb bu ḥālī göricek bu şüterlerüñ silk-i ẕevī'l-ʿuḳulde intiẓāmı ve defter-i aṣḥāb-ı efhāmda irtisāmı olmayup pāleri ʿikāl-i ʿaḳıldan sāde ve gerdenleri iẕʿān-i ḳayidden āzāde iken senüñ ʿulluv-i mekānıñı iẕʿān ve şumuvv-ı vaḳf u mertebeni iḳān idüp sana secde ideler [272b]biz niçün itmeyüz didiler Ḥażret buyurdılar ki ben kimesneye emr itmem ki Allāh Teʿālā Ḥażret'ünden ġayra secde ideler eger beni ādeme secde itmek cāʾiz olsa ʿavret erine ve māderine secde iderdi diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki İbn Mesʿūd raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhumā ḥażretleri buyurmışlar ki sefer-i Mekke'de Ḥażret ile hem-rāh idüm ʿādet-i kerīmeleri ve seciyyet-i ḳadīmeleri bu idi ki, āb-dest almaḳ murād buyursalar ḫalḳdan dūr ve aʿyun-i nāsdan

[887] iki F: -H.

mestūr olmaġıla ḳabīl bir maḥalle teveccüh buyurup sütre peydā iderler idi. Ḥikmet-i İlāhiyye ittifāḳān bir menzile varıldı ki ne ḳadar dūr-ı dirāz gidilse ve mesāfe-i nişeb ü firāz ḳaṭʿ idilse penāh idinmege ḳābil ve istitār ü iḫtifā maʿnāsı ḥāṣıl olıcaḳ nesneye vasıl ol maḥalle ḳārib iki dıraḫt var idi biri birinden baʿid baña emr buyurdılar ki varup birine emr-i şerīflerüni işāl idem ki ol birinüñ yanına gele ve muttaṣıl olup murād ḥāṣıl ola emirlerüne ittibāʿ idüp kelām-ı şerīflerüni īṣāl idem ki ol dıraḫlaruñ birine naḳl itdüm fermān-ı bī-dermān-ı risālet-penāhı āvīze-i gūş-i hūş olduḳda ol dıraḫt-ı emr-i ʿālī-ḳadr-ı Resūl furḫunda-baḫt-ı şaḳḳ-i zemīn-i saḫt idüp mekānundan intiḳāl ve şecer-i āḫara ittiṣāl itdi. Murād ḥuṣūlinden ṣoñra varup menbīti olan mevżıʿa gitdi.

Ve yinemervīdür ki İbn Mesʿūd raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhumā **[273a]**ḥażretleründen buyurmuşlar ki, bir gün Ḥażret-i risālet-penāh ʿaleyhi min selāmu'llāhi aṭyabuhūve eżkāhu ile ḳurā-ı Medīne-i Münevvere'yi geşt ü güẕār ider idük bir şütür devān devān ḥużūr-ı Ḥażret'e revān olup geldi. Ḥużūr-i ʿāliyede rūy-i ʿacz u iftiḳārı mālide idüp pīş-gāh-ı saʿādet-i penāhide çökdi, dīde-i ġam-dīdesinden bī-şumār ḳaṭarāt eşk-i ıżṭırāb ü ıżṭırār dökdi. Ḥażret, cemelüñ şikāyetüni icmālen ṣāḥibinüñ şütür-i girye-yi evżāʿı eleminden ve mālikinüñ cevr ü cefāsı ġamından olduġın maʿlūm idinüp ḫuṣūṣ-ı ḳażiyyeye vuḳūf-ı taḥsīli içün sāḥībi kim olduġın istifār buyurup ʿilm-i şerīfleri taʿalluḳ itdukde daʿvet buyurdılar. Geldükde bu şütür ne nikāyet itdüñ ki senden şikāyet ider ve ẓülm-i cevrini ḥikāyet meslekine gider diyü buyurdılar ol şaḫṣ yigirmi senedür ki siḳāyet-i ḫidmetindedür ḥālā geşt-i iṭlāl ü demine itmek ile semen taḥṣīl itdürdüm. Ekle ṣāliḥ nāḳa olmışdur murādum budur ki ẕebḥ idem didi Ḥażret buyurdılar ki anı baña ya beyʿ veya hibe eyle ol daḫı cenāb-ı ʿālīşanlarınızuñ silk-i mülk-i saḥīḥinde muntaẓim ve samṭ-i Ḥaḳḳ-ı ṣarīḥide mültesim olsun diyü cān ü dilden

hibe idüp ol nāḳa-i derd-mend murādına irdi. Ve ḥıṭa-i mülk-i seyyidü'l-ṣaḳaleyne girdi zebḥ olınacaḳ iken taze ḥayāta irdi. Derūnı saʿādet-mülk-i Muṣṭafāvidan kemāl-i ṣafā ile ṭoldı.[273b]

Ve yine Cābir Ḥażretleründen mervīdür ki buyurmışlar ki bir gün Ḥażret ile baʿżı esfārda yar u nihāl cemāl-i bā-kemāllerinden ber-ḫurdār olup gider idük bir gün emr-i saʿādet-me´ābleri āb gibi cārī oldı ki muṭhara-i muṭṭaharalarını alup pāyilerine düşem nāgāh iki dıraḫt miyānına uġraduḳ ki her dıraḫtuñ āḫardan mesāfe-i buʿdi dört oḳ atımı miḳdārı var idi. Buyurdılar ki, şu dıraḫt ḳatına varup benden ḫaber īṣāl eyle tīz varup yetüşsün şecere-i āḫare bitüşsün buyurdılar emr-i celīlü'ş-şanlarına imtiṣāl idüp ḫaber-i ḫayrü'l-beşeri şecere-i saʿādet-eşere īṣāl itdügümde kemāl-i taʿaẓīmle ḳalḳdı ḳopdı ve emr-i şerīfleri üzre hemīn şaḳḳ-i zemīn idüp dıraḫt-ı āḫār yanına varup Ḥażret-i maḥbūb-ı Bārī daḫı verā-i şecere-i bende tevāri buyurup murād-ı şerīfleri olan emr-i ḥuṣūlından ṣoñra dıraḫt-ı ātī yine ḳarār-gāhına vardı. Baʿde yine rāḥilelerümüze suvār olup maḳṣūd ü merām cānibine ṣarf-ı licām itdük bir ḫātūn elünde bir ṭıfl-ı nā-resīde ile ḥużūr-ı Ḥażret'e gelüp Yā Resūla'llāh bu ferzend her günde üç kerre żarʿ olmaġıla baña ḍıyḳ-ı derʿ ʿārıż olur. Luṭf-i mücessem olan Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem Ḥażretlerünüñ kemāl-i luṭf ü keremlerinden tażarruʿ iderim nūr-i dīdemi bu ṭıfl-ı nā-resīdemi bu belādan taḫlīṣe himmet ü ʿināyet buyurasız didi. Ḥażret ol [274a]ḫātūn-i ḫāṭırı içün ārām buyurup ṭıflı ḥiḍāne-i māderden aḫẕ buyurup rāḥile-i ʿaliyyelerinde önlerüne aldılar üç kerre إخسأ عدو الله[888] diyü buyurup kudeki vālidesine defʿ buyurdılar. Ṣıḥḥat ü saʿādetle yine merām-ı saʿādet-rāmları semtine ʿāṭıf-ı ʿinān ve rāḥile-rān olup gitdiler. Ḥālet-i iyābda yine ol maḥallī vuṣūl-i müyesser olduḳda ol ḫātūn ẕikr olınan

[888] Sesini kes Allah'ın düşmanı!

ferzend ile semm-i semend-i saʿādet-mend-i kerem-peyvendlerine rūy-i māl idüp iki gusfend-i meymenet-bendi ḫuddām-i ʿatebe-i sipehr-i maḳāmlarına ihdā ve ṣuret-i hāl-i saʿādet-meʿāli ṭıflı iẓhār vü ibdā idüp Yā Resūla'llāh hediyemi ḳabul buyuruñ ol Allāh Teʿālā Ḥaḳḳ içün ki seni kaffe-i nāsa irsāl itmişdür ol günden berü ferzend-i dermend aḫẕ-ı div-i pür-rivden maṣūn ve ḥüṣn-ı ḥaṣīn luṭf u keremüñde maḥsūn olmışdur didi. Ḥażret daḫı ol iki gūsfendüñ birini ḳabūle mevṣūl ḳılmaġıla ol ḫātūnuñ şānını evc-i eflāka refʿ ve ġanem-i āḫarı yine kendüye defʿ itmek emr buyurdılar. Andan ṣoñra gördük ki bir şütür gelüp pīş-i saʿādet-kīş-i Ḥażret'e sucūd itdi. Ḥażret ḥalḳı daʿvet itdün diyü buyurdılar ḥalḳ ki emr-i celīlü'l-ḳadr-ı nebeviyeyi istimāʿ itdiler. Maḥzar-ı saʿādet-maḥberlerine iştimāʿ itdiler bu cemel kimündür diyü su´āl buyurdılar enṣārdan bir ṭā´ife bizümdür Yā Resula'llāh didiler buna ne itdünüz diyü ṣordılar. [274b]Yigirmi senedür ki ḫıdmet-i saʿādet-āb içün mānend-i şiḥab ve me´āl-i tīr-i pür-tāb şitāb ider ḥālen pīr olup ḳovasına żaʿf-ı ṭāri ü na-bārı nebisi ḥaliye-i ḳuvvetden ʿārī istedük ki ẕebʿ idüp ḥavṣele-i mecāʿati ol pīr ile pür ve mazāḳ-ı cān-ı şirīni ol bār-ı keş-i finiyi fenāya mür ideyüz iḫtiyār-ı firār ve asitāne saʿādetlerde ḳarār itmiş didiler Ḥażret ol üşteri aṣḥābından iştirā buyurdılar anlar daḫı ḥibe itdiler Ḥażret buyurdılar eger benüm ise tā acel-i ḥulūl idince bir ḫoşça istiḫdām idün didi. Müselmānlar sābıḳān beyān olan vech üzre biz behāyimden saña secde itmek ile evlā vü aḫrayüz diyü sücüda icāzet ṭaleb itdiler yine mürūr idin üzre cevāb-ı savab buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Yaʿlā bin Ümeyye-i Ṣaḳafī dimiş ki: Ḥażret ile murāfaḳat idüp gider idük bir şütüre rāst geldük ol cemel-i cemāl-i bā-kemāl Ḥażret'i müşāhede idicek ṣavtını ḫanceresinde terdīd ü gerdenüñi zemīne vażʿ ile muḳaddemāt-ı taḥīyyat ü teslīmiyeti temhīd idüp Ḥażret daḫı ṣāḥibini istiʿlām içün ol maḳāmda teveḳḳuf ü ārām

buyurup bu şütür kimindür diyü su´āl buyurdılar. Bir şaḫṣ gelüp benümdür Yā Resūla'llāh didi buyurdılar ki bunu baña beyʿ eyle ṣaña hibe itdüm Yā Resūla'llāh didi yok yok meccānen aḫẕ itmem beyʿ eyle didiler ki yoḳ beher-ḥāl ḳabūl buyuruñ diyü ilḥāḥ itdi. Ḥażret ḳabūl buyurmayup elbetde beyiʿ ile diyü buyurdılar **[275a]** ol şaḫṣ Yā Resūla'llāh bir ehl-i beytüñ şütüridür ki cümlesi buña muḥtāçlardur didi. Ḥażret buyurdılar ki çünki böyle didiñ keşf-i rāz ve bu sırr-ı nuhufteye dirvāzüñi bāz itmek lāzım geldi. Ḥālā bu cemelüñ ḥāli budur ki ʿamel-i şāk ile ṭāḳatim ṭāḳ olup şimşīr-i ḳıllet-i ʿalef beni helāk ü telef ve tīr-i tedmīre hedef eyledi diyü şikāyet ider min baʿd ḥüsn-i muʿāmele ü istiʿmāl ü istiḫdāmında mucāmele eyleyüñ diyü buyurdılar andan gidüp bir menzile nuzūl itdük Ḥażret'üñ çeşm-i bidār ve dīde-i saʿādet-āṣārları ḫ̆āba vardı gördüm ki bir dıraḫt yeri yarup geldi, Ḥażret'üñ pāy-i saʿādet-sāyini taḳbīl idüp yine yirine vardı Ḥażret bīdār olduḳlarında ḳażiyyeyi ḥikāyet itdüm buyurdılar ki ol bir dıraḫtdür ki Allāh Teʿālā Ḥażret'ünden ricā itdi ki Resūlü'ne selām vire.

Ve yine mervīdür ki Enes raḍıya'llāhu teʿālā[889] ʿanh buyurmışlar ki Ḥażret bir gün bir enṣārinüñ ḥāyıṭını Ḥażret-i Ebū Bekr ve ʿÖmer ile raḍıya'llāhu ʿanhumā teşrīf buyurdılar ol ḥāyiṭda aġnām remesi var idi. Cümle aġnām Ḥażret'e secde itdiler Ebū Bekr Ḥażreti "Yā Resūla'llāh saña secde itmeñe bir biz aġnāmdan ecder ü aḫrayüz diyü iẕin ṭalep itdi. Buyurdılar ki lāyıḳ degüldür ki bir kimesne Allāh Teʿālā Hażret'ünden ġayrıya secde ide." didi.

Ve yine mervīdür ki[275b]Ḥażret'üñ zevcat-ı ṭāhirātınuñ birinüñ bir vaḥşi canāvarı var idi. Her ḳaçan ki saʿādet ü iḳbāl ile saʿādet-ḫānelerine buyuralar cānavar

[889] Teʿālā F: -H.

şıçrar oynar neşāṭ ü ḥubūr ve feraḥ ü surūr üzre olur idi.[890] Ṭaşra buyursalar münkesirü'l-bāl yirinde ḳarār idüp ḳaṭʿān ṣadā itmez idi.

Ve yine mervīdür ki ehl-i Yemen'den biri ḥikāyet itmişdür ki, Yemen'de kendi ḫānemde bir çāh-ı ḥafr itdüm. Āb-ı şūr ẓuhūr itdi. Bu ḫuṣūṣı ol yenbūʿ-i kerem ve menbaʿ-ı luṭf-ı şiyem olan Ḥażret'e ʿarż itdüm baña bir maṭhara āb iḥsān buyurdı. Ol çāha ilḳā itdüm çāhuñ ābı şerbet-i nebāt ve māi ʿayn-ı ilḥayāt gibi leẕīẕ oldı.

Ve yine mervīdür ki Ziyād bin el-Ḥāriṯ eṣ-Ṣada'ī dimiş ki benüm ḳavmüm Ḥażret'üñ ḥużūr-i şerīflerüne gelüp dimişler ki: Yā Resūlu'llāh bizüm çāhımız vardur ki eyyām-ı şitāde ḥavālisinde ḳarār ideyüz ābı cümlemüze kifāyet ider lākin eyyām-ı ṣayfde miḳdārü'l-ümmü ḍayf u zamān-ı ḫayāl-ı ṭayf eylemege mecālimiz yoḳdur. Ābı ġāyir olmaġıla ḫalḳ-ı ḥā´ir ü ḥā´im olur bu mertebeye varmadın perişān oluruz eṭrāf ü cevānibde olan menābiʿ-i miyāh ü menābit-i giyāha giderüz ḥālā ol müṣiramuz olan maḥalluñ eṭrāfında olan ḳabā´il-i aṣḥāba aʿdāmız olup bizi ġıyābet-i cübb ü helāka ilḳā itmege cān virürler ve bir edna bahāne ellerüne girse bir avuç ṣuda buġup **[276a]**ḳanımuza girerler Ey mihr-i sipehr-i vücūd ve Ey yenbūʿ-i selsal-i feżā´il-i vücūd-i duʿā eyle bize ki Ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażret'i senüñ cāhuñ ḥürmetine çāhımuza bereke-i bereketden iḥsān āb ve aẕb-ı furāt-ı ʿaynü'l-ḥayātdan bir cedvel iḥsān itmek ile baḥr-i keremden behre-yāb buyurup şitā ü ṣayf ü zimistān ü tābistānda ābımuz bize kifāyet ide bed-ḫᵛāh olan ṭā´ife-i ṭāgiye yanına varup yüzümüz ṣuyın yire dökme lāzım olmaya didiler ol āb-ı rūy-ı enbiyā ü mürselīn olan şems-i sipihr-i dīn yedi ʿaded ṭaş ṭaleb buyurup mubārek ellerine alup baʿżı edʿiyye ḳarāʿat buyurup ol ṭaşlara üfürüp buyurdılar ki ol çāha vāṣıl olduġunızda bu ṭaşları birer birer ol çāha ilḳā idesüz ve Allāh

[890] olur idi F: oturdı H.

Teʿālā Ḥażret'ünüñ nām-ı şerīfini ẕikr idesüz diyü buyurdılar ol ḳavm daḫı emr-i şerīf vācibü'l-teşrīfleri ile ʿamel idüp āb bir mertebede bī-ḥisāb oldı ki kimesnenüñ zehresi olmaz oldı ki ḳaʿrna naẓar ideler.

Ve yine mervīdür ki Ebū Bekr raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh[891] ḥażretünüñ muʿtaḳı olan Saʿd dimişdür ki, Ḥażret ile esfārdan birinde bir menzile nuzūl itdük bāña buyurdılar ki, Ey Saʿd gel şu maʿzī ki maʿr-i cālī ġarāyib-i ʿavn-ı İlāhiyye ile perver olup muḥāfaẓasından ve ḥaḳḳında sunūʿ iden bedāyiʿ-i ṣanāyiʿ-i pür-ʿiber mulāḥaẓasından ḫālī olma **[276b]**diyü buyurdılar ol maḥal benüm ḳadimden maʿlūmum olan mekān idi. Aṣla ol maḳūle nesne yoḥ idi. Maḥżā şīr-i pīşe-zār-ı risālet anuñ şīrinden sīr olmaḳ içün ʿ aṭiyye-i ḥaḳ ve hediye-i feyyāż-ı muṭlaḳ olduġı ẓāhir oldı, vardum gördüm ki bir keçi bustān-ı pistānı cūb-yār-ı şīr ü enhār-ı ḳudret-i melīk-i ḳadīr ile memlu birāz zamañ anuñla muḳayyed oldum. Göç zamānı olıcaḳ ben levāzım-ı sefer ve muhimmāt-ı seyr ü güzār ile muḳayyed olup ol keçiyi bir kimesneye sifāriş eyledüm, unutmuşum ġāyıb oldı, her çeng ki tefeḥḥuṣ itdük bulunmaġıla mecāl olmadı Ḥażret niçün yanuñdan ayırdın diyü buyurdılar iʿtiẕā idüp biz ol bize böyle ġāy olıcaġın bilsek bir an yanımuzdan dūr itmez ve anı ḳoyup gitmez idük. Göç levāzımı ile muḳayyed olmışum Yā Resūla'llāh didim buyurdılar ki, anı Ḫudāvendi almışdur belī didüm.

Ve yine mervīdür ki İbn ʿAbbāsraḍıya'llāh ʿanhumā[892] ḥażretleri buyurmışlar ki, bir ḫātūn bir gün ḥużūr-ı Ḥażret'e gelüp bir püser getürdi ve eyitdi: Yā Resūla'llāh bu derd-mend-i ferzend ṣubḥ ü şām belki ʿale'd'-devām fünūn-i cünūnī mudāraset ve ṣanāyiʿ veleh ü şeydāyi mumāreset idüp evżāʿ-i nā-sezā ve eṭvār-ı nā-revāya maṣdar ü aʿmāl nā-şāyeste ve efʿāl nā-maʿḳūle maẓhar olmışdur. ʿAmme-enāma şāmil olan

[891] raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh F: -H.
[892] raḍıya'llāh ʿanhumā H: -F.

kerem-i kāmillerinden taẕarruʿ olınur ki, evīye-i edʿiye-i müstecāb ü eşraba enfās-ı nefise-i müsteṭābları ile ʿilāc buyurasız didi. Ḥażret daḫı [277a]dest-i kerem-peyvestleri ile sīne-i ferzendi mesḥ buyurup şarāb-ı duʿā-yı müsteṭāb-ı isḳā ve derūn-ı ġulāma maʿcūn-ı nefes-i nefīs humāyunlarını ilḳā buyurdılar Ḥikmet-i İlāhiyye ol duʿā-i kerimüñ eṣeri ol püseri ḳay itdürüp ḫurde ḫurde kelp yavruları ḫurūc itdi. Bī-ināyet'llāhi Taʿālā ġulām-ı ʿaḳl tam üzre oldı.

Ve yine mervīdür ki Enes bin Mālik raḍıya'llāhu ʿanh ḥażretleri buyurmışlar ki Zeyd bin Erḳam Ḥażretlerinüñ ʿārıża-i remed ile ber emed-i ʿayş-i radi menḳaṣ ve yevm ü ġadı elem ü ıżṭırāba muḫtaṣ olduġı mesmūʿum olduḳda ʿibādet-i iyādeti iḥrāza āġāz idüp vardum gördüm ki nūr-ı dīde ve ṣāḥib-i aḫlāḳ-ı ḥamīde olan Resūl-i bā-uṣūl Zeyd'in yanında ḳarār buyurmışlar kānne lisān ḥāl-i Zeyd'e ḫiṭāb idüp gözüñ aç yanında ḳarār iden ʿayn-i aʿyāñ-ı enbiyā olan Resūl-i Ḫudā'dür didi. Zeyd gözlerün açtı, reşk-i neyl ü kevṣer belki āb-ı ḥayātdan bihter olan āb-ı dehān-ı meymenet-ʿunvānlarını çeşm-i Zeyd'e ilḳā buyurup **ليس عليك بأس بفضل الله تعالى**[893]kelām-ı meymenet-istināsı ile libās-ı ṣıḥḥat ü ʿāfiyeti ilbās buyurdılar gözleri temām iyüce alup irtesi ḥużūr-ı Ḥażret'e gelüp Ḥażret eger çeşmüñ dünki gibi olaydı nice olırdı diyü buyurdılar. Zeyd daḫı ṣabr iderdüm ve ṣabruñ netayic-i ḥasene ve āṣār müsteḥseni muntaẓir olırdum [277b]didi. Ḥażret buyurdılar ki ol Allāh Taʿālā ḥaḳḳı içün ki benüm ruhum anuñ ḳabża-i ḳudretindedür eger çeşmüñ ol ḥālde olsa ve sen ṣabr itsen Allāh Teʿālā Ḥażret'i saña ʿayn-ı maġfiret ile nażar itmek maḳarrer idi didi.

Ve yine mervīdür ki ʿUtbe bin Ferḳad raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh ḫātūnī dimiş ki biz ʿUtbe ʿaṭebesinde birḳaç ḫātūn idük her birimiz ʿUtbe'nüñ meylī baña ol birisinden

[893] Yüce Allah'ın lutfuyla bir sıkıntın olmaz.

ziyādece olsun diyü kendüsi gül-güñe ziyb ü zīver ile gün-a-gün ile ārāyış idüp bezr ü ṣafḥa-i cemāline nuḳūş-i ziynet yazmaġ içün cānına arz-ı misk ü ʿabīr ile ḫāriç-i dā´ire-i taʿbīr kendüye taʿtīr ider ve taṭyīb-i ḳalb-i ʿUtbe içün envāʿ-ı ṭıyb ile aʿżāsını tebḫīr ider idi. ʿUtbe ḳaṭʿān bizim ṭıybimize iltiḳāt itmeyüp cümlemüzden ḫoşbu ü ʿıtırnāk idi. Ḥatta mecālis-i nāsa ḥāżır olsa cümle ḫalḳıñ mesām-ı meşām-ı cānı rāyıḥa-i fāḥiyesinden muʿṭṭar olup biz hīç ʿUtbe rāyıḥasi gibi ḫūb ü dilāvīz rāḫile görmedük dirler idi. Bir gün kendüsüne suʿāl idüp biz her çend ki taʿṭṭur ü tebeḫḫurde ṣarf-ı maḳdūr iderüz ḳaṭʿān iltifāt itmezsün ve sen cümleden ḫūb ḳoḳarsın bāʿiṣ nedür didüm sebebini bu vech ile beyāñ idüp eyitdi: Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem zamān-ı şerīfleründe ebleye mubtelā olmış idüm. Ḥażret'e şikāyet idüp āb-ı duʿā-i mustecāb ve mā-i nefs-i [278a]nefīs-i müsteṭābları her derde devā ve her ḥācet anuñla revā olması muḳḳaḳ olmaġın ricā itdüm ki ol āb ile abile derdine dermān ve Rabbü'l-ʿālemīn ḥażretinden ümīd-i ṣudūr-i fermāñ buyuralar beni ʿuryan idüp mübārek ellerine nefes-i nefislerini üfürüp ẓahr ü batnıma mesḥ buyurdılar ol gün bu gündür ki, cismim böyle zībā ḳoḳar didi.

Ve yine mervīdür ki Cerhed-i Eslemī raḍıya'llāhu teʿālā[894] ʿanh bir gün simāʿt-ı saʿādet-menāt-ı nebevviyeye ḥāżır olsunlar silkinde inḫirāṭ idüp ṣaġ elinüñ vecʿi olmaġın ṭaʿāmā ṣavl ile vuṣūl iderdi. Ḥażret buña muṭṭaliʿ olduḳda nefes-ı pāk ve dem-i saʿādet-nākları ile vecʿi Bi-izni'llāhi Teʿālā defʿ buyurdılar ve min baʿd bir daḫı ol destüñ girdine derd yaḳlaşmadı.

[894] Teʿālā F: -H.

Ve yine mervīdür ki aṣḥābdan biri ḥikāyet itmiş ki Ḥażret'üñ ḥużūr-ı ʿālīlerine geldük[895] yanumda bir kudek var idi. Ol ġulāmuñ destine şikest vāḳıʿ olup muḥkem ṣarduḳ ol Cābir ḳulūb-ı aṣḥāb-ı inkisār ve ṭabib-i ḥāẕıḳ-ı saʿādet-şiʿār ve meymenet-şikār ṭıflı ḥużūrına daʿvet buyurıp cebirelerini ḥall itdi ve mübārek ellerini ol inkisār maḥallüne sürdi fi'l-ḥāl cebr-i kesr vāḳiʿ olup maḥall-i meʿvūf bitdi ve cesed-i kūdekden āfet mundefiʿ olup gitdi. Bir vech ile ki imʿān-ı naẓar olunsa maʿlūm olunmaz idi ki kesr-i ḳanḳı cānibde vāḳiʿdür meclise ṭaʿām-ı iḥẓār olundı. Ḥażret'üñ emri ile [278b]ġulām ṭaʿāmı şikest olan desti ile yidi ki ṣaġ eli idi andan Ḥażret ġulāma emr buyurdılar ki destinüñ cebirelerüni eviñize ilet cāyiz ki lāzım ola diyü ġulāmı ehl-i cānibine irsāl buyurdılar, ġulām ol cānibe varduḳda bir pīre rāst geldi ki henüz cihāt ü eṭrāfını ẓelām-ı şirk ḳaplamış ve dest-i küfr-i işrākuñ cigerine mıḫler ṣaplanmış rīş-i sefīdi guyā murġ-i fesād ve keyd-i ṣaydına aġ olmış ve ābile fesād ve ʿinād ol gum gerde-i rāhuñ ḳalbine daġ olmış ġulāmı göricek ḥālini ṣordı ḳażiyyeyi vāḳıf olıcaḳ ʿırḳ-ı ihtivāsı nābiz ve murġ-ı ʿināyet ḥaḳ āşiyāne-i dimāġında bāyiḍ ü ṭıfl-ı dil-i ḳabūl-i dīn-i mübīn içün müteḥarrik ve nāhiż olup şeref-i İslām ile müşerref olup liḥye-i beyżāsını ḥilye-i saʿādet ile taḫliye ve derūn-ı dil-ı pür-ġillini ālāyış-ı küfr u ḍalālden taḫliye itdi.

Ve yine mervīdür ki bir gün ol çabuk suvār-ı ʿarṣa-i dīn ve ḥā´iz-i ḳaṣābatü'l-sebḳ fī miḍmār-ı mürselīn ḥażretleri Ebū Ṭalḥa'uñ kāhil-i kehālti bār-ı ṣiḳlet ile māl-ā-māl ve pāy-ı kesāleti bend-i beṭālet ile bā-ʿikāl bir bar-ı girinüñ ẓahr-i saʿādet-ẓuhūrına suvār ve zeyn-i pür-temkine üstüvār olduḳda ol raḫş-ı saʿādet-baḫş bir mertebe çabukdur ve tīz revā oldı ki cenibet-i kuşāde-i eflāk eşheb-i eyyām ve edhem-i leyāli ʿala tevālli ʿarẓa-i ʿarża-i ḳalāli bunuñ gibi bir bād-ı pāy-ı cihān peymāy görülmiş ve

[895] geldük F: geldüm H.

ḫayyāl-i ḫayāl miżmār-ı enẓār-ı ulu'l-ebṣārda tek ü pū ideli [279a]bu ki ḳarīb bir ḫunk-ı tīz tāz işitilmiş degül idi. Kemiyet-i yirāʿat tīz-i reftār her ne ḳadar ḳarīn irḫā olsa kemiyet-i sürʿat-i seyr ü ḥareketini beyāna mecāl-i muḥal-i ṭūṭī-kālem-i belāġat-tevʿem anuñ vaṣf ü beyānında ne ḳadar şeker-ḫā olsa tefāṣīl-i merātib ḥālini iʿlāma imkān bāṭıl-ı ḫayāl idi. Miżmār-ı tesābuḳ-ı ciyād ve meydān-ı tefāżūl-i aṣḥāb idi. Şedādda hīç aña ḳarib ḥareket ider bir semend ve hīç anuñ ġubārunı şaḳ ider bir nev-nend bulunmaz oldı.

Ve yine mervīdür ki[896] Cābir Ḥażretleri raḍıya'llāhu ʿanh buyurmışlar ki bir zamānda zücāc-ı mizāc-ı żaʿf-imtizācıma senüñ ḥavādiṯ-i dehr-i bī-derinüñ ile inkisār ṭārī ve ten-i pür-muḥtenem ḥilye-i iʿtidālden ʿārī ve elem-i bī-māri ile meslek-i āh ü ẓāriye cārī oldı ḥüsn ḫulḳla ḥalkı bende[897] ve elṭāf-ı aʿṭāfla nāsı efkende iden Resūl-i Kerīm beşişü'l-vech bir ḫande Ḥażret-i Ṣıddīḳ-i ekber ve yār u bā-vaḳār-ı muʿteber ile beni ʿiyādet içün bende-ḫānelerini teşrīf buyurdılar ben ālām-ı maraż ile kendümden gitmiş ve żaʿf-ı ḳuvvet-i ḳuvvet-i żaʿf beni bī-ḫūd itmiş ḳudūm-ı meymenet-rusūmları bu ḥāle muṣādif olmış hemān āb-ı ṭāleb idüb āb-dest alurlar ve ol āb-ı pāḳdan bir miḳdār benüm üzerime dökerler Bī-fazlu'llāhi Teʿālā cāme-i ʿillet ü marāżı başdan başa sökerler kemāl-i ṣıḥḥat ü ʿafiyet ʿārıż olur diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki[279b]Ṣercīl Caʿfī raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyurmışlar ki, Ḥażret'ün ḥużūr-ı şerīflerüne vardum Ḥikmet-i İlāhiyye destimde bir silʿa peydā olmış idi. Ḥalīmī Cenāb-ı ʿālilerüne ʿarż itdüm Yā Resūla'llāh silʿanuñ elümi ḫayli incitdi ʿinān-ı iḫtiyār-ı elden gitdi. Elān maġāzī ve meʿārikde ḳabża-i şimşīr-i ḳabża ve ʿinān-ı feresı aḫẕ ile binā-yi bünye-i müşrikīni hedm ü naḳża ḳudretüm yoḳdur didüm beni

[896] mervīdür ki F: -H.
[897] bende F: -H.

yanlarına daʿvet buyurdılar vardum nezd-i ṭāhirü’s-suʿūdleründe ḳuʿūd itdüm, kef-i destüñi aç diyü buyurdılar.

Beyt: Açup basṭ eyledüm keff-i suʿālī

Ricā itdüm cenābından nevālī

Neṯr: Nesef-i nefīs-i meymenet-enes-i saʿādet-celīs ve dem-i ḫuceste ḳadem-i muzīl-i nedemleründen destime ilḳā buyurup keff-i kifāyet-medār-ı ḥūd-āṯārlarıy ile mālīde buyurdılar ol sāʿatde keffimden ol derdi fekk ve ṣaḥīfe-i ḥālimden āṯār-i vecʿ ü elemi ḥak buyurup beni ḳayd-ı ġamdan āẕād ve dil-i virānımı ābād buyurdılar ben daḫı elümden geldükçe merāsim-i ʿubūdiyeti iẓhār ve evrad ü eẕkārıma medḥ ü ṣenā-i tekrār itdüm.

Ve yine mervīdür ki bir civān-ı nefsāni giribānı şikibi dest-i ıżṭırābıla çaḳ ve çehre-i ʿār ü nāmūsi dūd-i āh ile numūd-dār-ı rūy-i ḫāk idüp ḥużūr-ı Ḥażret’e gelüp[898] eyitdi: Ey cenāb-ı risālet meʾāb

Beyt: Hevā-i nefsle zār u zebūnum

Giriftār-ı kemend-i nefs-i dunūm

[280a]Bir dāne zen-i ḥüsnā görsem dām-ı ʿaşḳına giriftār olurum bir nigār-ı melik-rūy vü miskīn-bū müşāhede itsem zülf-i mār-ı kirdārı zaḫminden ḫasta vü bīmār olurum ġavġā-i iġvā-i hevā-i nefs-i nā-fercām derdinden bī-çāreyim. Şiddet-i şibḳa bir ṭabaḳada mübtelāyum ki dermend ü āvereyüm luṭf eyle baña zināya ruḫṣat ver didi. Meclis-i şerīf-i nebevīde ḫāżır olan Aṣḥāb-ı Kirām rıḍvānu’llāhu ʿaleyhim ecmaʿīn ol şābb-i ʿāṣi ve civān-ı kiṯrü’l-maʿāṣiden ṣādıra olan nādireyi gūş itdüklerinde medhūş olup bu ne maḳūle kelām-i ḫāmdür ki, söylersün ve nenk gibi sevdā-i mucībü’l-melāmdür ki

[898] gelüp eyitdi F: geldi ve eyitdi H.

eylersün diyü mıḫ-i tevbiḫ-i biḫ-i ʿırż ü nāmūsına ḳaḳdılar ve ol ġariḳ-i baḥr-i iştihā-i bī-intihā-i taġyīr ü serzeniş āteşine yaḳdılar Ḥażret cevāni yanına daʿvet buyurup ol daḫı emr-i şerīflerine imtiṣāl idüp ḥużūr-ı sāṭiʿü'n-nūr-ı saʿādet-me´nūslarında cülūs itdi. Ol ġulām-ı temennā itdigüni fiʿl-i ḳabīḥ vü emr-i vaḳiḥüñ beşāʿat ü şenāʿatı tefhīm ü teʿlīm murād idinüp buyurdılar ki senüñ māder-i mühribānuñıla zinā itseler ḥaẕẕ ider miydüñ? Nefsine ʿırż ü vuḳūʿını farż eyle gör ḫoş gelür mi? civān maʿāẕa'llāh didi buyurdılar ki [280b]imdi her ferdi nefsine ḳıyās eyle herkes māderine anuñ gibi fiʿl-ı nā-sezā oldugına rıżā virmez baʿde buyurdılar ki duḫterine itseler ḥaẕẕ ider misün? didi ki: Yoḳ buyurdılar ki sā´ir müsliminde daḫı ḥāl bu minvāl üzredür ḫālāya ve ʿammeye daḫı bu üslūb maʿrūż üzre ẕikr idüp aṣḥāb-ı ġayret bu maḳūle umūrda ʿiyāẕen'billāh nār-ı ʿār u nāyire-i şenār ile sūzān olıcaġunı iẕʿān itdürdükden ṣoñra zimām-ı kelām-ı neṣāyiḥ-encām Ḥażret-i Seyyidü'l-enām ʿaleyhi efżelü's-selāt ve ekmelü'l-selām ile esb-i tünd-i likām nefs-i yed-fercām ġulām-ı rām ve tevsen-i tünd ve tīz-i ḳalb-i pür-sitizi ol ser u nevḫiz gülşen-i ʿiffet ü perhīzüñ bend-i pend sūdmendi ile ḳābil şekīb ü ārām olup iḫtiyāṭen dest-i mübārekīni sine-i civān-ı ʿaẓīmü't-tevḳāne vażʿ buyurup**اللهم اغفر ذنبه وطهر قلبه وحصن فرجه**[899] diyü buyurdılar ol duʿā-i kerīmüñ mevā´id-i fevā´idi ol civāni sīr ve yed-i te´yīd-i iltiyām Ḥażret-i Seyyidü'l-enām defʿi şiddet-i şebḳ-i ġulāmda ḳavī te´ṣīr idüp min baʿd ol maḳūle vażʿ-ı nā-sezāyı pirāmen-i ḫāṭırından dūr eyledi.

Ve yine Ḥażret-i ʿĀʿişe Ṣıddīḳa radıya'llāhu ʿanhādan mervīdür ki Ḥażret-i risālet-penāh ʿanhumdan bir beṭ-ṭāra ḫātūn var idi. Bir gün Ḥażret'üñ ḥużūr-ı şerīflerüne bir miḳdār paṣdırma getürmişler idi tenāvül buyururlar idi, ol ḫātūn Ḥażret'üñ sekīne-i

[899] Allah'ım günahlarını bağışla kalbini temizle ve ırzını koru.

vü vaḳār ve ṭumaniyyet ile ḳarār [281a]buyurduḳlarını görüp gördü ki, Bi'llāhi ekl-i şurbi bendeler revişi ve vaż' u uslūbı memlūkler işi görün ki bendeler gibi diz çöküp oturup ve bendeler gibi ta'ām-ı tenāvül iderdi. Ḥażret daḫı belī ben daḫı bendeyüm anuñ içün bendeler üslūbı üzre culūs iderüm ve 'iyāl ekl itdügi gibi ekl iderüm andan ḫātūn Yā Resūla'llāh ḥażūrunuzda olan ṭa'āmdan iḥsān eyle didi virdiler ḫātūn isterüm ki mubārek dehān-ı meymenet-'unvānuñla teşrīf olunmuş loḳmādan iḥsān idesüz didi. Bir miḳdār çinenmiş laḥm iḫrāc buyurdılar bi'ẕ-ẕāt kendi eyādī-i kerīmeñ ile benüm aġzıma vaẕ' itmek umārum didi. Murād-ı baḫş oldılar andan ṣoñra her hergīz beṭāleti ibṭāl idüp bir daḫı itmedi.

Ve yine Rāfī bin el-Medīḥ'den mervīdür ki, bir gün Ḥażret'e vardum idi, ḥużūr-ı şerīfleründe bir ḳıdr-ı rafü'i'l-ḳadr içünde laḥm-ı ġalayān üzre bir semiz et pāresi baña ḫoş geldi, alup yedüm bir sāl-i 'ale'l-ittṣāl şikemümden dert ü elem bāḳī oldı ḥużūr-ı şerīflerine ḳażiyyeyi i'lām idüp iştişfā ü istişfā' itdüm. Ol loḳmāda yedi kimesnenüñ ḥaḳḳı var idi diyü buyurdılar andan ṣoñra dest-i sa'ādet-peyvest-i pür-ḥikemlerini benüm şikemüm üstüne [281b]vaż' buyurup Bi-iẕni'llāhi Te'ālā ol vec' ü elem benden zā´il oldı ve Allāh Te'ālā ḥaḳ içün ila haẕel ān derd-i şikem görmedüm didi.

Ve yine Ebū Temīm'den raḍıya'llāhu 'anh[900]mervīdür ki Medīne-i Münevvere'de gider idüm bir ḫātūna rāst geldüm elümi pehlesüne elketdüm anda ḫalḳla Ḥażret'e bi'at itmege vardum. Elümi ḳaldurdüm ki bī'at itdüm mubārek ellerini çekdiler ve bir kelām buyurdılar ki benüm ḫātūna ol uzattuġum fehm olınur tekrār bī'ate ref'-i yed itdüm ve didüm Yā Resūla'llāh min ba'd destümi nā-maḥreme dirāz itmeyeyim bī'at eyle anlar daḫı ḫūş diyüp buyurdılar.

[900] raḍıya'llāhu 'anh H: -F.

Ve yine Enes bin Mālik raḍıya'llāhu ʿanh ḥażretleründen mervīdür ki bir gün bir şaḫṣuñ ṣalāḥ ü sedādıyla ḥużūr-ı Ḥażret'de iyü adı ẕikr olunup ʿibādat ü ṭāʿāt-ı iḳāmeti meşāḳına ṣabrı ve merāsim-i zühd ü ṭaḳva-i idāmını bābında nefs-i nā-fercāma cebrī keṣret rukūʿ ve secūdī ve ḳıllet-i hucūʿ u hucūdı ser ḥadd-i mubālaġaya vāṣıl ceraġ-ı ferāġ-ı pür-fürūġ olduġı ve miżmār-ı tāʿat ü ʿibādete ḳaṣbı-sebaḳ iḥrāzına vuṣūl bulduġı ḳanda riʿāyet ve furūż ü sünene teselluḳ ü teʿllisi ve cevāhir u zevāhir-i ṭāʿāt ü ʿibādet ile tezyīn vü taḥallisi **[282a]**mezkūr olup medḥ ü iṭṭirā-i ḳavāʿidi bir mertebede icrā olındı ki taʿbīr olunmaz Ḥikmet-i Ḫudā ol ṣadedde **ذكر الجيب واحضر الذيب**[901] fevḳince ol mebūṣ-ı ʿanh olup ṣalāḥ ü sedādı yād ü evṣāf-ı cümlesi taʿdād olunan şaḫṣ dūrdan ẓuhūr itdi. İşte budur Yā Resūla'llāh ol kimesne ki, medāyīḥ-i zāt-ı nīk-i nihādı ile raṭbü'l-lisān ve ʿaẕbü'l-beyān olmuş idük didiler Ḥażret-i ʿālī-rütbet baṣar-ı baṣīret-i ṣā´ibe ile ol cānibe naẓır buyurduḳlarında żamīr-i münīr-i isābet-peẕīrleri mes´ele-ı āmūz-ı ümem ve ḫāṭır-ı ḫaṭīr-i cām-ı cihān-nümā-i naẓarları meşʿale efrūz-ı ẓülem olup ʿavāḳıb-bīn umūr-i aḫirüñ ü evvelin olmaġıla ol şaḫṣuñ seveydā-ı pür-sevādında olan fesādına iṭṭilāʿ-ı şerīfleri olmayun ol Allāh Ḥaḳḳ içün ki benüm ruḥūm anıñ ḳabża-i ḳudretindedür ben bu kimesnenüñ rūyinde eṣer-i şeyṭān gördüm diyü buyurdılar. Ol şaḫṣ Ḥażret'üñ pīş-i saʿādet-kīşine gelüp merāsim-i taḥiyyat ü teslīmi takdīm itdi buyurdılar ki Allāh Teʿālā Ḥaḳḳ içün ki beni gördüginde göñlüñde didi mi ki şu ḳavm içün hīç senden rāciḥ kimesne olmaya ḥerif iʿtirāf eyitdi, baʿde gitdi ve azdı bir dāʿireyi **[282b]**çizdi kendüye nāmaz-gāh idündi ve ṣalata meşġūl oldı Ḥażret buyurdılar ki, kim ola ki vara bu kimesneyi ḳatl ide Ebū Bekr Ḥażret'i ben varayum Yā Resūla'llāh didi gitdi vardı gördi ki ṣalat meşġūl ḥālet-i nāmazda ḳatilden iḥtirāz itdi. Yine Ḥażret ḳatına

[901] Sevgiliyi an çomağı hazırla.

geldi Ḥażret su´āl buyurdılar ki nice oldı cevāp virüp didi ki: Yā Resūla'llāh gördüm ki ṣalāta iştiġāl itmiş nāmaza meşġūl iken maḳtūl itmege ḫavf itdüm. Yine buyurdılar ki kim ola ki vara ol ḥarīfi ḳatl ide ʿÖmer Ḥażret'i mevṣufundan ḳıyām ve añı ḳatlı iltizām itdi. Ḥażret-i Ebū Bekr vāḳiʿ olan ḥāl biʿaynihiyi Ḥażret-i ʿÖmer'de vuḳuʿ buldı.Defʿa-i ṣālişede ʿĀlī, Ḥażret'e ben ḳatl ideyim Yā Resūla'llāh dedi Ḥażret sen ḳatl idirsün eger bulursañ diyü buyurdılar. Ḥażret-i ʿAlī ol cānibe teveccüh itdi. Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem işāret-i ʿālīyye buyurduḳları üzre ol ḥarīfi anda bulmadı yine dönüp Ḥażret'e geldi ve iʿlām-ı ḥāl itdi. Buyurdılar ki benüm ümmetümden evvel ḫurūc idicek bu kimesnedür didi, eger bu ḳatl olınmış olsa ümmetüm içinde ḳaṭʿān iki kimesne miyānunda şiḳāk ü ḫilāf vaḳiʿ olmaz idi.

Ve yine buyurdılar ki Benī İsrāīl seksen bir fırḳa oldılar benüm ümmetüm seksen üç fırḳa olsa gerekdür cümlesi cehenneme girer illā biri.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret buyurdılar ki yarın her kimesne ki gele bir miḳdār ṣadaḳa getürsün ʿāliyye bin Zeyd eyidür: Ben bu kelāmı gūş idicek bī-hūş oldum ol gice ṣabāḥa dek [283a]ḳarʿ-ı bāb-ı ḥācāt ve Rabbü'l-ʿālemīne münācāt itdüm ve didüm ki Yā Rabbü'l-ʿālemīn senüñ muḥiṭ-i ʿilm-i şāmiline muḥāt ü maʿlūm ʿilm-i kāmil-i saʿādet-menāṭdür ki ḥabībüñ beni ʿumūm taḥtında idḫāl ve ṣadaḳa virmege emr-i celīlü'l-ḳadar-ı vācibü'l-iclāl buyurdı ve benüm ḳatımda ḳalīl ü keşīr-i celīl ü ḥaḳīr żerre ü şemme miḳdār-ı lemme nesnem yoḳdur ki benden daḫı anuñıla taṣaddüḳ ü taḥaḳḳuḳ bulam meger ʿırżımı ve yüzüm ṣūreti ṣadaḳa iderim didüm çünki ṣabāḥ oldı cümle aṣḥāb maḳdūrları olan ṣadaḳatla geldiler ben daḫı vardum Ḥażret naẓar buyurdılar ki herkes maḳdūru olan miḳdārı mālından ifrāz ve taḥt-ı vüsaʿṭda olan fiḍḍe u ibrizi ibrāz idüp gelmiş buyurdılar ki ḳanı ol kimesne ki bu gice ʿırżını ṣadaḳa virmiş idi hīç

kimesne ḫūb virmedi ben yerimden ḳalḳup ġayet faḳr ü iʿdām ile ṣıt-ı māhı vechi iḳdām idicek bu faḳīrdür Yā Resūla'llāh didüm. Üç kere Allāh Teʿālā ol ṣadaḳayı senden ḳabul itse diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Ebū Hureyre Ḥażretleri buyurmışlar ki Ḥażret baña emr buyurdılar ki ramażān-ı şerīf zekātını ḥıfẓ ü ḥırāset ideyüm bir gice gördüm ki bir şaḫṣ zekātdan sirḳa itmege geldi ol sārīḳ-i nā-pākı imsāl idüp ġıll-ı ẕell-ı giriftār ve ṣayd ü ḳaydı ḥīz u ḫisār idüp gel seni ḥużūr-i Ḥażret'e **[283b]**algideyüm ve tafṣīl ḥālüñi Cenāb-ı ʿālilerine ʿarż ideyim didüm bikri fikri meşşāṭa-i mekri ile pür-reyb ü elemden ḫalāṣ bulmaḳ içün muḳaddemāt-ı kāẕibe tertīb idüp tażarruʿ ü zārī meslekine cārī oldı[902] ve eyitdi, ʿiḳāl-i ehl-i ʿiyāle esir evlād u aḥfādı kesīr cām-ı ġam-ı encām-ı miḥnete sīr-i pür-faḳīrüm bu maḳūle umūr-ı neraṣṣe meṣdūd gibi ḥużūr-ı ṣudūr ider bu faḳīr u ʿā´il olmaġıla bu maḳule emr-i mā´il ve kār-ı pür-ġavā´ili mā´il ʿinān-ı iḫtiyār destinden zā´il olur bu kār-ı düşvāra sebeb fāḳadür bu zellet ile zillete bāʿis bār-ı iḫtiyāca ʿadem-ı ṭāḳadür bilmezlük ile bir işdür eyitdüm ḥicābumdan öldüm gitdüm luṭf eyle beni bu defʿa rüsvā idüp yüzüm ṣuyın yire dökme ve ḳāmet-i ʿırż u māmūsımı bār-ı belāyı iftiżāḥ ile iki eynimi bükme min baʿd bir daḫı bu ḥalīme gelmem didi. Ben daḫı sūz ve gedāzına merḥamet ü zāri u niyāzına şefḳat itdüm irtesi Ḥażret buyurdılar ki Ey Ebū Hureyre esīrüñ dün gice nice eyitdün vāḳʿayı ḥikāyet itdüm. Leyle-i ṯāniyede bir yirde kemīn itdüm. Gördüm yine ol duzd-ı bī-muzd geldi. Kemend-i ḥileyi gerdānına ṭavḳ-ı laʿnet gibi bend u ḳayd itdüm. Güzel ṭutdum melʿūni bir ṭariḳi ile ṣayd itdüm. Zebān-ı melāmeti dirāz idüp eyitdüm: Dün gice artuḳ bir daḫı gelmem dimedün mi? lisānuña cārī olan her zerreyi yimedün mi? Tażarruʿ ü temellʿuḳ ve nice iʿtiẕār ile dāmen-i

[902] oldı F: olup H.

istiʿfāya taʿlluḳ idüp[284a] bir daḫı muʿāvede itmemege ki īmān idüp elümden ḫalās oldı yine irtesi ṣabāḥ Ḥażret Yā Ebū Hureyre esīri nice itdüñ diyü buyurdılar yine envāʿ-ı iʿtiẕār ve vufūr-ı āh ü zārla ḳubbe-i felek-i devvāri pür-şirār itdi ve ġılāẕ ü şidād-ı eymān idüp gitdi. Buyurdılar ki kiẕb ider yine gelmek muḳarrerdur, leyleyi şāliṣede yine iḫtifā ve eṣer-i leyāli sābıḳaya iḳtifā itdüm yine geldi aḫẕ itdüm bir daḫı gelmeyem dimedün mi? Bre ẓālim diyü zebān-ı ṭaʿini derkār ve teşnīʿ ü teḳriʿī tekrār itdüm baña eyitdi: Gel beni iṭlāḳ ile saña ḳaç gelme taʿlīm ideyüm mevā′id-i fevā′id ile müntefʿ ve anuñ sebebi ile senden envāʿ belāyā mündefiʿ olur nedür diyü su′āl itdüm eyitdi: Câme-i ḫ͟ā͟ba girer olduḳda Āyetü'l-kürsī evvelinden āḫīrine dek ḳırā′at eyle Ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażret'ünüñ ʿayn-ı ʿināyetiyle melḥūẕ ü şeyāṭīn-i āzārından maḥfūẕ olursun didi ve bu temelluḳ ü tabṣīṣ ile elümden taḫlīs idüp yine ṣabāḥ Ḥażret-i risālet-penāh esīr-i ḫalīnden su′āl buyurdılar. Vāḳ′ayı beyān itdüm. Buyurdılar ki gerçek dimiş ammā ol kimesne menʿi kiẕb ü meyn ve maʿden-i ʿayb ü şeyn bir melʿūndur bilür misün kimdür? Didüm ki bilmem Yā Resūla'llāh buyurdılar ki şeyṭāndür bilüp taʿaccub itdüm dedi.

Ve yine mervīdür ki Ebū Saʿīd-i Ḫudrī radıya'llāhu ʿanh buyurmışlar ki, bir gün māderüm beni Ḥażret'den bir nesne ṭāleb itmege irsāl itdi. Ḥużūr-ı ʿālilerüne vardum oturdum mubārek rūylerüni benüm cānibime [284b]teveccüh buyurup buyurdılar ki, **من استغنى اغناه من استعف اعفه الله ومن استكفى كفاه الله ومن سال وله قيمة أوقية فقد الحف**[903]bu kelāmı şerīfi gūş ve mulāḥaẓa itdüm ki benüm filan nāḳam bir uḳiyyeden ziyādedür bu kelāmdan ḫīṣṣe-gīr ve bu nasiḥātden nā′il ḥaẓẓ-ı keṣīr olup bildüm ki murād-ı şerīfleri

[903] Kim kendisini mustağni kılarsa Allah onu zengin kılar, kim iffetli davranırsa Allah onu iffetli yapar, kim elindeki ile yetinirse Allah ona yeterdir ve kim bir okkaya sahip olup da dilenirse o ısrarcı davranmıştır.

baña ṭoḳundurmaḳdur ve iḥtiyāc-ı tam olmaduġı ḥalde terk-i su´āle ḳandurmaḳdur ve nesne ṭalep itmeyüp vardum gitdüm.

Ve yine mervīdür ki Ebū Hureyre raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyurmışlar ki, āyet-i teyemmüm nüzūl itdüginde teyemmüm ne vech ile olduġını bilmem Ḥażret'üñ menzil-i saʿādet-me´villerine vardum ki, keyfiyet-i teyemmümi taʿllüm idem, meclis-i saʿīd-i saʿādet-nüvīdlerüne vasıl olduḳda ḳaṭʿān benden yā taṣrīḥ veyā ihām ile ʿarż-ı merām ve teyemmüme müteʿalliḳ-i kelām ṣādir olmadın ke´ennehū nūr-ı nübüvvet ile ṣūreṭ-i murādum āyīne-i ḳalb-i ṣafā āyīne münʿakıs oldı. Ḳalḳup naḳż-ı vużū buyurdılar baʿde iki eydī-i saʿīdelerin ṣaʿid-i ḍarb idüp rūy-i saʿādet-cūy ve sāʿid-ı saʿādet-müsāʿidlerine mesḥ buyurdılar bu vażʿ-ı kerīmleründen mālā kelām istifāde merām idüp cevābımı aldum ve bu ḥale ḥayrān olup ḳaldum didi.

Ve yine mervīdür ki Ṣuḥeyb ḥażretleri Mekke'den Medīne-i Münevvere'ye[904] ḥicret buyurduḳlarında Mekke-i Mükerreme'nüñ tazeleri ʿaḳep-gīrlik itdiler Ṣuḥeyb daḫı tedbīr-i **[285a]**tedmīr-i āʿdā ile iʿdā olınmuş tīrler birle māl-ā-māl olan tirkeşeni ol aḫdāṣ-ı eclāfa irā´et ve anları bunuñıla irhāb ü taḫfīf irādet idüp buyurdılar ki, maʿlūmunuzdur ki, ʿilm-i rimāyetteden seḫm ü nasībüm sizden ziyāde ve cümlenüz tīr-endāzlıḳda baña nisbet mānend-i kebādedür. Yegān-ı peykānıla peyām-ı mergi size irsāl idüp cümlenüzi ḳubura gönderürüm ve biʿināyeti'llāhi Teʿālā asiyāb-ı ḥarbı idāreye başlayum size nevbet u keremin cümlenüzi dünyāya gelmemişe döndürürüm bir oḳum ḳalınca yanıma yaḳlaşamasız ṣoñra ḳıyāmete dek benüm ile ḥaḳlaşamazsuz didi virdiler ki, Mekke-i Mükkereme'de ḳoyup gitdigün ẕaḫireyi bize bildür ʿahd idelüm ki, saña īṣāl-i maḍarrat itmeyelüm eger naḳṣ-ı aḥd idersem onmayalum bitmeyelüm. Ṣuḥeyb

[904] münevvere F: -H.

daḫı mekānını iʿlām itdi ve döndüler gitdiler Ṣüḥeyb Medīne-i Münevvere'ye gelüp ḥuzūr-ı Ḥażret'e vāṣıl olduḳda nūr-ı nübüvvet ile ḳażıyyeyi işāret buyurup **ربح البيع يا أبا**[905] **يحيى**diyü üç kere tekrīr buyurdılar ve bu āyet-i kerīme Ṣuḥeyb ḥaḳḳında nāzīl oldı. **وَمِنَ**[906] **النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ**

Ve yine mervīdür ki Resüllu'llāh ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem bir cānibe bir seriyye-yi seriyye irsāl buyurdılar ki, ol sāl dīk-i ġalā-i ġaliyāñ ve tennūr-i ṭūfān ḳaḥṭ-ı feverān idüp āsiyāb-ı felekde vufūr-ı ḳaḥṭ u ġalā ile ṭaş ṭaşa ṭoḳunmış idi. Ve nihāyet cūʿdan āẕānına āyāb-ı mevt ü fenā oḳunmış **[285b]**ve gerdanlarına ġull-ı ẕull ve ṣaġār ṭoḳınmış idi.Zaḫīre vu zādıñ adı var idi ve fevt-i cuʿle gül gülşen-i çeşm-i pür-çeşm-i ʿālem-ḫ̆ārı idi. ʿİllet-i ḳıllet-i pür-maraż ıdı ki mizāc-ı ʿāleme sārī idi. Elem ve miḥnet ile ḫalḳıñ ḥālī āh ve zārī idi Resüllu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem irsāl buyurduḳları ʿasker-i ḫalḳından her biriniñ ẕaḫiresini tedārik buyurdılar illā Cedīr nām bir şaḫṣ var idi. Ḥikmet-i İlāhiyye añı unutdiler ol daḫı sā´ir ʿasker ile bile gitdi lākin açlıḳ aña te´sīr itdi cānına cebr ve her ne ḥāl ise ṣabr itdi. Ol ṣabruñ netāyic-i celīlesini ricā itdi ve sāḥe-i luṭf-i İlāhiyye ilticā itdi. ʿaskerüñ o evāḫirine ḳalup **لا إله إلا الله والله**[907] **أكبر سبحان الله والحمد لله ولا حول ولا قوة إلا بالله**duʿāsına meşġūl oldı ve didi ki bu zād baña aʿlā-i zaḫīredür ve bu niʿmet ṣaġīr ü kebīre vezīr ü mīre ġāyetde aʿlā mesīredür ve bu kelamāt-ı ṣāliḥayı iʿāde vü tekrīr itdi. Cibrā´īl ʿaleyhi's-selām gelüp Ḥażret-i Rabbü'l-ʿālemīn beni saña irsāl itdi ve buyurdılar ki cümle aṣḥāb-ı sefer ve erbāb-ı geşt u güẕere zād ü ẕaḫīre verildi ammā Cadīr nām şaḫṣı saña unutdurdılar ona zād virülmeyüp ve

[905] Ey Ebu Yahya bu alışverişte karlısın

[906] "İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'ın rızasını kazanmak için kendini feda eder. Allah kullarına çok şefkatlidir." Bakara, 2/207.

[907] Allahtan başka İlah yoktur, Allah yücedir subhan'allah Allah'a hamd olsun, tüm güç ve kuvvet Allah'a aittir.

mezbūr Cedīr ʿaskeriñ ardına ḳalup**لا إله إلا الله والله أكبر سبحان الله والحمد لله ولا حول ولا قوة إلا بالله**[908]Diyüp niʿme zād ve haza min Rabbi der ve bu kelām anuñ içün arżdan semāya peyveste-nūr olur ol daḫı hālini tedārik lāzım bir faḳīrdür ve zaḫīre vü zād tedārikine layıḳ ü cedīrdür aña beher-ḥāl [286a]zād virsün diyü buyurdılar didi. Ḥażret daḫı bir kimesne daʿvet buyurup Cedīr'üñ zādını teslīm buyurdılar ve didiler ki Cedīr'e var buluşduḳda ne söylerse ḫāṭıruñda ṭut ve bu zaḫīreyi aña teslīm eyle ḥīn-i teslīmde ṣādır olan kelāmı ṣebt-i ṣaḥīfe-i ḫāṭır eyle ve de ki Allāh Teʿāla'nuñ Resūlü saña selām-ı īṣāl itdi ve didi ki saña zād ü zaḫīre virmege unutmuşım Rabbü'l-ʿālemīn baña Cibrīl ʿaleyhi's-selām irsāl idüp seni teẕkīr itdi didi. Ol merd-i mürsel daḫı Cedīr'e irişdükde gördi ki ol kelimāt-ı laṭīfe ki sālifen aña müdāvemeti ve ol virdün virdini istişāmām ile istiṭaʿām ve ol kelimāt-ı ṭayibbe vü emṭār-ı ṣayyibe ile defʿ-i cūʿ vü āvām eyütdügi ẕikr u iʿlām olınmış idi. Hemān aña meşġūl ol çünki peyġām-ı peyġamberī īṣāl itdiler. **الحمد لله رب العالمين ذكرني ربي من فوق سبع سمواته ومن فوق عرشه ورحم ضرعي وضعفي كما** baʿde Yā Rabb **لم تنس جديرا فاجعل جديرا لا ينساك**Yaʿnī ḥamd-i ferāvān ve sipāsi bī-pāyān ol Rabbü'l-ʿālemīn Cenāb-ı ʿālişānına ki beni Rabb'üm luṭf ü iḥsānı ile ẕikr idüp cezʿ ü fezʿime raḥmet ve żaʿaf ḥāl ü inkisār bā'lime rāfet buyurdı diyü baʿde Yā Rabbe'l-ʿizze Cedīr nām ʿabd-ı fiḳrüñ nice unutmayup yaʿnī unutmuş gibi muʿāmele itmeyüp iḥsānuñıla yād ve ḳalb-ı virānını ābād itdüñ ise şu iḥsānı daḫı eyle ki Cedīr bendeñ daḫı [286b]seni dā'imā ẕākir ü iḥsān-ı ʿālīşān ki her dem şākir ola didi merd-i mürsel daḫı mesmūʿı olan kelimāt-ı ṣaḥīfe-i ḫātırlarında ṣebt ü taḥrīr ve ḥużūr-ı Ḥażret-i risālet-rütbet'de bi't-tamām taḳrīr itdi. Ḥażret buyurdılar ki eger Cedīr'üñ kelāmını istimāʿ itdüginiñ ḥālde

[908] Allahtan başka İlah yoktur, Allah yücedir subhan'allah Allah'a hamd olsun, tüm güç ve kuvvet Allah'a aittir.

başıñı ṣavb-i semāya refʿ itmiş olaydın anuñ kelimātı āsmānıla zemīn-i miyānunda bir nūr-ı sāṭıʿ olduġını görür idüñ didiler.

Ve yine mervīdür ki bir gün Ḥażret-i Aṣḥāb-ı Kiram'a ḫiṭāb idüp bir cemāʿatı bir ṭarafa irsāl itmek isterüm bir miḳdār nesne taṣaddūḳ idüñ diyü buyurdılar ʿAbdu'r-raḥmān İbn-i ʿAvf Ḥażret'i nıṣf-ı mālimi nıṣf-ı āḫirinden ifrāz u ʿazl ve rāh-ı Ḫudā'ya ṣarf ve beẕl-i nıṣf-ı āḫarını ehl ve ʿiyālim içün ibḳā ve anlara defʿ ü ilḳā itdüm didi ṣaḥābī-i āḫar bir ṣāʿ temr getürüp cümle dört ṣāʿ temre mālik idüm birini āb-keş olan şaḫṣa ücret virdüm bir ṣāʿını ehl-i iyaʿlime müʿnet içün alıkodum bir ṣāʿını işte getürdüm didi müfsidün bu ḥāli müşāhede idicek sevḳ-i nifāḳa irāṣ-ı nifāḳ ü revāc ve ḫaṣlet-i ẕemīme kiẕb-i nemime ile iftiḫār ü ibtihāc meslekine intihāc idüp ʿAbdu'r-raḥmān bin ʿAvf ḥażretleri ḥaḳḳında nıṣf-ı mālını fī sebīlü'llāh ṣarf itdügi riyā-i ṣarf ve sumʿa-i maḥżadur taṣadduḳ ṣāʿ iden ṣaḥābi ḥaḳḳında daḫı Allāh Teʿālā'nuñ ve Resūlü'nüñ ṣāʿ-ı temre ne iḥtiyācı vardur diyü nice ḳāl u[287a] ḳīl ile şuhūd-ı ḥāl-ı fesād-bāllarını taʿdīl ve ḳuvāyi nāmeye istiʿdād-ı fıṭratlarını taʿṭīl idüp meşhed-i ḥüsn-i ḥālden ġıybet ve iḫtiyār-ı cerīme-i ʿaẕīmeye ġıybet idüp sırren söyleşdiler lākin esrār itdiler Allāh Teʿālā Ḥażret-i Resūlü'nü cümle-i muġayibatdan bu ḫuṣūṣa daḫı muṭṭaliʿ buyurup **الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ**[910],[909] āyet-i kerīmesini inzāl buyurdı ve ol melāʿinüñ ḫabṣ-ı bāṭını ṭuyırdı.

Ve yine mervīdür ki Meymūne Ḥażretleri buyurmışlar ki, bir gice ki Ḥażret-i ʿİzzet-meḳıbet ḳısmesinde nevbet benüm idi. Ḥażret āb-dest almaġıla kıyām buyurdılar nāgāh semʿa bir ṣadā geldi üç kere "Lebbeyke Lebbeyk" buyurdılar Ḥażret'üñ kendüleründen sü´āl itdüm ki Yā Resula'llāh sizler ile kim var idi ki daʿvetlerine icābet

[909] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[910] "Sadakalar hususunda gönüllü bağışta bulunan mü'minlerle, alay edenler var ya." , Tevbe 9/79.

buyurup “Lebbeyk” buyurduñ cevāp virdi ki Benī Kaʿb ḳabīlesinüñ şāʿiri idi ki benden nuṣret ṭalep itdiler şöyle ẓan itmişler ki anları Mekke’de ḳatl ideler üç gün geçmeden Benī Kaʿb ḳabīlesini ḫalḳınuñ ādemisi gelüp Ḥażret ile ṣalātı edā buyurup birer cüz ḳırāʿat itdi. Maẕmūnını Ḥażret’den istifṣār ve istiʿānet u istimdād u istiġāṯet idi Ḥażret daḫı “Lebbeyke Lebbeyk” buyurup Medīne-i Münevvere’den çıkup Rūḥā nām mevżiʿde saʿādet u iḳbāl ile nüzūl buyurdılar. Gördüler ki bir beyāż seḥāb gelür buyurdular ki bu ebr-i sefīd Benī Kaʿb’ı [287b]naṣr u teʾyīd içün gelür didiler.

Ve yine mervīdür ki İbn-i Mesʿūd ḥażretleri raḍıya’llāhu ʿanhumā buyurmışlar ki bir gice Ḥażret ile hem-rāh olup gitmiş idüm. Aḫṣam olup dīde-i ʿaskere ʿasker-i ḫ̆āb-ı hücūm ü şitāb idicek murād-ı şerīfleri oldı ki, bir kimesneyi terk-i ḫ̆āb ve ḳaṣd-ı iḫrāz-ı ṯevāb idüp ṭulūʿ-ı āfitāb olmadın aṣḥābı bī-dār ide buyurdılar ki kim ola kim ṣabāḥ namāzınıñ vaḳtini gözede ben didüm ki Yā Resūla’llāh ol mühimmüñ kifāyeti benüm ʿuhdeme vabeste olsun Ḥażret daḫı sen tevsen-i nefsüñi rām ü terk-i ḫ̆āb ile ṣabr ü ārām itmege ḳādir degülsün mümkin midür? Yaḳaẓayı ẕimmet-i himmetine dīn ve terk-i nevmī dīdeñe farż-ı ʿayn idesün sen uyḫuda olasan gerek diyü buyurdılar. Baʿde zamān yine buyurdılar ki kim ola ki bize namāz zamānını muḥāfaẓa ide işte ben didüm Ḥażret bu kerre rıżā-i şikān gösterdiler andan Ḥażret-i naḳāsınuñ zamānı ile kendü nāḳım ʿinānını elüme alup başed ki, şems ṭāliʿ olmadun Ḥażret’e bīdār idüm diyü terk-i hücūʿ ü hucūd bābında beẕl-i mechūd itdüm. Ṭālʿamede āfitāb-ı ṭulūʿ itmiş hucūm-ı ʿasker-i ḫ̆āb ile ʿinān-ı iḫtiyār elden gitmiş bir mertebeye varmış ki şemsüñ ḥarāreti teʾṯīrinden bī-dār olmışım. Gördüm ki kendi nāḳam yanımda yaḳīn lākin nāḳa-i Resūl-i ġayıb Ḥażret bir şaḫṣa şu cānibe var diyü buyurdılar, gitdi varmış nāḳanuñ zimāmını bir şāḫa merbūṭ [288a]görmiş almış getürdi baʿde Ḥażret teveṭṭu buyurdılar ve

emr itdiler Bilāl Ḥażret'i ezān oḳudı fecrüñ sünnetüni edā itdiler ve cemāʿatle fā´ite-i fecri ḳażā itdiler baʿde'l-selām beni teslīt ve ḫ̬ār-ı āzārdan ḳalb-i pür-ġubārumı taḫlīyet buyurup didiler ki, eger Allāh Teʿālā Hażret'inüñ irādet-i ʿaliyyesi taʿalluḳ itmese sizi ḫ̬ābda ḳomaz idi lākin diledi ki bizden ṣoñra gelen ümmete yā nevm veyā nisyān ile fevt olunan ṣalātuñ ḳażāsı cevāzını taʿlīm ide anuñ içün böyle vāḳiʿ olmuşdur diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Cābir raḍıya'llāhu ʿanh buyurmışlar ki, esfārdan bir seferde Ḥażret ile hem-rāh idüm, nāgāh bir bād-ı saḫt-bünyād hubūb itdi. Ḥażret buyurdılar ki, bu rīḥ ki esdi bir münāfıḳıñ ser rīşte-i ʿömrünü kesdi. Medīne-i Münevvere'ye geldük meger ol hubūb-ı rīḥ gününde aṣḥāb-ı nifāḳuñ bir ʿaẓīmi derekāt-ı ceḥimi kendüye me´ve ü meṣva idinüp saḳar-ı ṣadrını maḳar idinmiş Ḥażret'üñ yine bir muʿciye-yi ḳavviyesi ẓuhūr idüp ehl-i imānuñ yaḳīni żiyāde ve nūr-i İslām rūz be-rūz żiyāde oldı.

Ve yine mervīdür ki İbn-i Nuʿmān raḍıya'llāhu ʿanh buyurmışlar ki bir şeb-i tār-i ḳārġirda ki perde-i saḥāb-ı bī-ḥisāb rūy-ı kevākib-nucūma ḥicāb olmaġın siyāsi sipāsı şeb-i ḥucūm ve bezm-i ʿasker-i nücūm idüp tetābıʿ-ı eḳṭār-ı emṭār-ı māniʿ-i geşt ü güzār ve [288b]sebeb-i meks-fiddār olmaġıla ʿā´iḳ-i ḳażāyı emṭār olup ol şeb-i tārda ḫ̬alḳuñ cihān başına ṭār olmışdı ol şeb-i deycūrı Ḥażret'üñ meclis-i pür-nūr-ı ʿaẓimü'l-ḥüsn ve'l-bahāları tenhā olup aḥādiṯ-i ḥikmet-tevrīṯleri ile teşnīfe āẕān-ı dil u cān heyyīn u āsān olmaḳ mulāḫ̬aẓasıyla ol faẓā´il-i ġāṣ olan meclīs-i ḫ̬āṣ ile teşerrüfü iftirāṣ idüp namāz-ı ʿişāyı Ḥażret ile edā itmek namāzdan ferāġ buyurduḳlarından ṣoñra bizi gördiler mübārek dest-i kerem-peyvestlerinde bir ḫ̬urmā şāḫ̬ı var idi ki gül u ābdan ve esbāb-ı elem u ıṣṭırābdan aña istinād buyurmışlar idi. Baña naẓar buyurup ne yeller esdi ki bunuñ gibi yaġmurlu gicede bunda geldüñ demek maʿnāları işrāb buyurdılar didüm

bu maḳule leyle-i keşīrü'l-ẓulāmı ve bu güne ıżṭırāb u ālāmı iftiraṣ u iġtinām itdüm. Afitāb-ı ʿālem-tāb-ı rūy-ı meymenet-ḫuyuñ ile şeb-i tāri rūz-ı pür-envār itmek ḳaṣd itdüm didüm ol şāḫı baña iḥsān idüp nihāl-i āmālimi pür-berk ü bār ve şecer-i emāniden bu ʿabd-ı faḳīri ber-ḫurdār buyurdılar didiler ki şeyṭān senüñ cāy-gāhında ḥālā saña ḫalef olmışdur bu çüpü elüne al ve bunuñ żiyāsında mānend-i fānūs-ḫānene git şeyṭānı evinde bulasun gerekdür bunuñıla añı ḍarb it emr-i şerīflerini imtiṣāl idüp gitdüm ol ʿizz u saʿādete dāl olan dāl-ı şemʿ gibi żiyā-baḫş olup çünkü ḫāneye vardum gördüm ki ehl-i beytüm ḫ˘ābda ḫānenüñ koncına naẓar itdüm gördüm ki, şeyṭān kirpi [289a]şeklinde ṭurur ol çub-ı ḥaḳīr ile urdum gitdi ḫalāṣ oldum dimişler.

Ve yine mervīdür ki ʿİbn-i ʿAbbās raḍıya'llāhu ʿanhumā Ḥażretleründen mervīdür ki buyurmışlar ki[911] bir gün Ḥażret-i āfitāb-ı ʿālem-tāb gibi tutuḳ-ı ufk-ı ḫāne-i saʿādet-āşiyānlarından ṭulūʿ buyurdılar ol sāʿatde ṣavb-i semāda bir ebr-i sefīd ẓāhir ü bedīd oldı. Biz ol ebrden bārān-ı iḥsān-ı İlāhī ricāsında olduḳ Ḥażret buyurdılar ki, saḥb-ı saḥāb vuḳūd-ı ebr-i bārān-ı luṭf-ı bī-ḥisāb ḫizmetine tevkīl olunan melek-i vācibü'l-tecbīl ḥālā nuzūl idüp baña bulaşdı ve bu ġamāmı yümn-i eymen-i vādileründen filān vādiye sevḳ itmek üzereyim didi. Vāḳʿān baʿde ẓalik ol ṭarafından baʿżı şütür-süvārlar gelüp su´āl itdük ol günde anda ʿaẓīm bārān nüzūlünden ḫaber virdiler didi.

Ve yine mervīdür ki Emirü'l-müminīn ʿAlī raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyurmışlar ki, bir gün Ḥażret ʿaleyhi ṣalāt ve selām saʿādet-ḫāneleründe kemāl-i ḳadr ü iʿtibār ile ḳarār buyurup: **يا علي خذ بالباب فإن الملائكة عندي ويأخذون مني** diyü buyurdılar yaʿnī baña darü'l-saʿādetlerinüñ bāb-ı saʿādet-mā-beyninünde oturup ḫāk-pāyı şerīflerüne vuṣūl ve

[911] buyurmışlar ki F: -H.

maʿrūż-ı ʿubudiyyetde müşūl-ı ḳaṣd edenler bugün melā´ike-i kirām gelmişdür ki baʿżı umūr taʿallüm iderler diyü iʿtiẕār itmek emr buyurmışlardür didi ʿAlī Ḥażret'i kerrema'llāh vechehū buyurmışlar ki [289b]ol rūz-i firūzda çoḳ çoḳ melekler gelüp umūr-ı dīniye ve mühimmat-i yaḳiniyye taʿllim idüp gitdiler. Ḥatta ben ṣadālarını istimāʿ itdüm. Cümle ol üç yüz otuz ferişte olmaḳ taḫmīn itdüm. Cümlesi mekāñ aṣlīlerine rucūʿ idüp ol Ḥażret-i ʿAlī bi'l-meʿāli tenhā ü ḫālī ḳalduḳda varup ḫāk-pāyı şerīflerine su´āl idüp Yā Resūla'llāh şimdi giden melā´ike-i kirām üç yüz otuz ʿaded mi idi didüm belī öyle idi ammā neden maʿlūmuñ oldı Yā ʿAlī didiler Yā Resūla'llāh üç yüz otuz ʿaded ṣavt istimāʿ itüm ki, biri birine benzemez idi. Didüm buyurdılar ki Allāh Teʿālā Ḥażret'i ʿilm ü īmānuñı ziyāde ide diyü duʿā itdiler.

Ve yine mervīdür ki Ḳubā dirlerdi bir zen-i cemīle var idi ki, leṭāfet-i rev ve melāḥat-i çeşm-i ebrūda hilāl-i ʿiyd gibi enguşt-numā ve nihāl-i bī-miṣāl-i ḳāmet-rāst-ı ne- ḫāstı serv ü çemān çemen-i neşv ü nümā āyine-i cemāl-i bā-kemāli miṣḳale-i ṣunʿ ḳadir niçün eyle külef-i külfetden pāk u mücellā idi ve ṣaḥīfe-i laṭīfe-i ruḫsār-ı pür-envārı cemāl-i bī-miṣāl-i ḳudret Ḫudā ile meclā idi. Ebū Ḫudʿa nām bir şaḫṣ nādān pür-tūḳānuñ rahbān-ı ṭabiʿī ol gül-i raʿnaya bāġbānlıġıla āġāz iderdi. Ve bülbül-i şeydā gibi göñül şehbāzī anuñ mihri hevāsında pervāz iderdi.

Beyt: Ḥalḳa çeşmī ṣayyād-ı felek ideli dām

Ḫūblarda seni ṭutdi gözüm ey kebk-i ḫırām

Feḥvāsınca murġ-ı dil-i [290a]bī-ārāmı ol ġonçe nev-ḫīzin dāne-i dām ʿaşḳına rām olup nıṭāḳ-ı ʿaşḳı miyān-ı cāna bend ve ṭavḳ u şūr u şaġb u şevḳī gerden-i ʿarūs-i dile peyvend itdi. Her çend ki āb-ı ḥayāt ve vaṣlını ṭalep itdi çāh-ı ẓulmet-penāh-ı ḥayebte düşdi ve her dem ki nūş-ı tiryāḳ-ı tilāḳa ḳaṣd itdi. Niş-i mażarrat-kīş efʿi ferāḳa müptelā

oldı. Āḫirü'l-emr İblīs gibi telbīse şurūʿ idüp bāzāra vardı. Ḥażret'üñ ḥulle-ı mubārekleri rengiñde bir ḥulle iştirā idüp ol ḳabāyla Ḳubā'ya vardı ben Resūl Resūl-i Ḫudā'yum ḥulle-i ʿāliyelerüni baña iḥsān buyurup beni bu cānibe gönderdi ve baña emr itdiler ki sizüñ ḫāneleriñüzden birinde mihmān olam didi ol bahāne ile ol gice anda ḳalup murādına dest-i rest ḳaṣd itdi. Ehl-i Ḳubā gördiler ki, bu ḥerifin bāz-ı tīz pervāz-ı naẓarı bī-vehm ü ḥaẕer ḥarīm-i ḥarem-i nā-maḥremde gezer. Ve rāyid-i çeşminüñ kār u kirdarı bustān-ı cemāl-i zenān u zamānda geşt u güzār. Biri birine eyitdiler ki: Bizüm Resūl-ı Ḫudā'dan görüp işitdügümüz budur ki dervāze-i dīde nā-maḥreme naẓardan mesdūd ve ṭınab-ı ḫayme-i ru´yet-i evtār iḫtirāz u pür-hīzede meşdūd olmaḳ lāzım ola. Bu şaḫsın kār u kirdārı ve vaż ʿ ü ḳārī reftār u revīşi uslūb-ı münşī ol cenāb-ı risālet-me´āba uymaz bunuñ aṣlı nedür görülmek gerekdür [290b]dīyü iki kimesneye ḳıṣṣanuñ ġūruna irişmek içün ḥużūr-ı Ḥażret-e irsāl itdiler Ḥażret Resūlu'llāh ḳaylūle buyurmışlar idi peyām-āverler ol gül bī-ḫār bī-dār olmaġıla intiẓār itdiler. Saʿādet ü iḳbālle bī-dār olduḳda Ḥużūr-ı ʿAlīlerine varup Yā Resūla'llāhu Ebū Ḫudʿyı Ḳubā cānibine irsāl buyurdunuz mı didiler Ebū Ḫudʿa kimdür diyü buyurdılar ol iki kimesne de Yā Resūla'llāh şu kimesnedür ki, bize irsāl buyurup libās-i iltibās ʿālişānıñuzı iʿṭā u iḥsān buyurmışsuz anuñ içün geldük ki anuñ tafṣīl ḥāline vāḳıf olasuz didiler Ḥażret ʿālī-rütbet-i meʿāli semīr bu ḫaberden ḫabir olıcaḳ leheb ü ġażabı zebā-gīr olup renk ü rūyi dil-peẕir ve levn-i şekl-i bī-neẕīrlerüni ḫārıc-ı dā´ire-i taʿbīr tedbīl ü taġyīr itdi buyurdılar ki, **من كذب علي متعمدا فليتبوّ مقعده من النار**[912]ve yine buyurdılar ki, ey filān ve ey filān tīz varuñ eger añı bulursañuz ḳatl veci´asin iḥrāḳ idüñ ammā ẓannum budur ki, siz anda varınca anuñ işi bitmiş ve naḳd-ı ḥayāt-ı fānī vü sermāye-i ʿayş u zinde-gānisi

[912] Bilerek adıma yalan konuşan kişi cehennemdeki yerini hazırlasın.

gitmiş ola siz lāşasın iḥrāḳ idüñ diyü buyurdılar ol iki kimesne geldiler meger Ebū Ḫudʿa tebevvül içün bir maḳāma gitmiş ve anda bir mār-ı ecder-kirdār añı helāk itmiş imiş Ḥażret'ünṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem buyurduḳları geldi ẓuhūr itdi.[291a]

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i risālet-penāh ʿaleyhi's-salātı ve's-selam mine'l-melīk-i İlāh Ümmü Varaḳa'yı raḍıya'llāhu ʿanha eyyām-ı ḥayātında ziyāret buyurup ḳudūm-ı meymenet-rusūmleri ile ḫānesini reşk-i felek-i heftemīn ve ġayret-i ḫuld-burīn buyurırlar idi. Ve anuñ ḥaḳḳında "Şehīde" diyü taʿbīr ve ḫāne-i emelini miʿmār-ı luṭf ü iḥsānları ile taʿmīr iderler idi meger ol ḫātūn iktisāb-ı ṣevāb-ı rūz-ı ḫisāb ḫuṣūṣunda tedārik ü tedbīr **وطلبا لمرضاة الله**[913] iki cāriyesini tedbīr itmiş imiş Ḥażret'i ʿÖmer'üñ raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh ḫilāfeti zamānında ol nemek-i ḥarām-koşteniler ekṣer-i cevāride cāriye olan ʿādet üzre ḫiyānet idüp taʿcīl-i iʿtāḳ içün rūḥ-ı pür-futūḥ-ı izhāḳ idüp ol pīre-zen-i cennet-vaṭan ʿurūs-ı raḥmet ḥaḳḳı der-aġūş ve şāhid-i bezm-i şehādet ile hem āġūş olmaġ içün şehd-i şehādeti nūş ve ālām-ı deḥr-i dūnı feramūş itdirdiler. Ḥażret-i ʿÖmerraḍıya'llāhu ʿanh bunu istimāʿ itdüḳde Ṣadaḳa'llāhu ve Resūlühū diyüp hemişe Resūlu'llāh ḥażretleri ḳalḳun varalum "Şehīde"yi ziyāret idelüm diyü buyurdılar idi diyü buyurdı.

Ve yine mervīdür ki bir gün Ḥażret buyurmışlar ki kim ola ki vara Ḫālid bin Sencī ḳatl ide ve bize anuñ ḫuṣūṣından fāriġü'l-bāl ve müreffehü'l-ḥāl eyleye[291b] ʿAbdu'llāh bin Enes yiründen ḳalḳup Yā Resūla'llāh ol şaḫṣ ne maḳūle kimesnedür baña tebyīn eyle ki gördüġümde taʿyinene ḳadir olup varayum şimşīr-i tābdār ve tīġ-i āteş-bār ile mānend-i ḫıyār iki biçüp ḥaḳḳından geleyüm didi. Ḥażret buyurdılar ki ol bir şaḫṣdür ki añı gördükde ḳalbinüzde andan bīm ü hırās idrāk ü iḥsās itsen gerekdür

[913] Allah'ın rızasını isteyerek.

diyü buyurdılar. ʿAbdu'llāh and içüp ol Allāh ḥaḳḳ içün ki seni maḳbūl ü ʿazīz ṭutar ben hīçbir nesneden ḳorḳmam didi. Ḫālid bin Senc ol zamānda ʿArafāt'da idi. ʿAbdu'llāh bin Enes ʿArafāt cānibine teveccüh itdi. Ḥikāyet itmiş ki, ġurāb-ı ġurūbumuza āfitāb-ı ʿālem-tābı miḥleb-i ḳabir-endūz ẓulmet-ālūdı ile şikār ve tas-ı bār-ı çerġ-i berīn-i ufuḳdan afitābe-i itmekden muḳaddemce bir şaḫṣ gördüm ki anuñ muşāhādesinden ḳalbime ḫavf ü hırās düşdi. Ve zenbūr-i tırs ü bīm başıma üşdi. Bildüm ki Ḫālid bin Senc ol kimesnedür ki Ḫālid baña ṣordu ki sen kimsün didüm bir mühim içün yola girdüm ve sā´iḳ-i taḳdīr-i sābıḳ ile bu maḥalle irdüm. Bu gice sende mihmān olsam gerekdür nola ardımca gel didi. Ardına düşdüm aḫşam namāzını tīzce edā itdüm, ḳorḳdum ki benüm namāza āġāz itdügüm görüp İslām'umı bile elümden ḫalāṣ olup murādumdan beni maḥrūm ḳıla namāzdan fārigˇ olup irişdüm tīġ-i āteş-bār ile girişdüm miḫleb-i şimşīr-i āb-dār ile rūy-i vücūt-i ḥabāṯet-ālūdını ḫırāş ve noḳṭa-i ḥayat-ı mużarrat-simātını ṣaḥīfe-i ḫākdan [292a]tırāş itdüm. Ol Nebiyy-i Kerīm Ḫalid'üñ müşāhedesinden benüm ḳalbime hırās-ı bīm ʿārıż olıcaġunı bildi ve āyīne-i yaḳınımuzdan ġubār-ı evhāmı pāk idüp sildi didi.

Ve yine mervīdür ki bir gün bir Ṣaḳafī ile bir Ensārī hem-rāh olup baʿżı umūr su´āline Ḥażret'üñ risālet-penāh ḥużūr-ı bāhirü'n-nūrlarına geldiler Ṣaḳafī, Ensārī'ye didi kim bu beled sizüñ şehrünüzdür ve gāh ü bī-gāh Ḥażret-i risālet-penāh ile buluşursun ve murādıñuzı ʿarż u iʿlām ve aḫẕ-ı cevābıla iġtinām idersüz ammā biz bu ḳadar zamāndan berü tek u pū idüp ḳaṭʿ-ı mesāfe-i dūr u dırāz ve ṭayy-i merāḥil nişib ü firāz iderdük henüz bu maḳāma vuṣūl müyesser oldı. İnṣāf eyle ittiṣāfıñdan ve sebīl-i ʿadıldan ʿadem-ı ʿudūl ü iġtisāfından ricā iderüm ki baña destūr viresin ki muḳaddemce girüp murādımı ʿarṣa-i ʿarża ibrāz ile ser erfāz olam didi. Ensārī daḫı destūr virdi.

Ṣaḳafī Ḥażret'üñ hużūr-ı sāṭʿü'n-nūrlarına gelüp ʿarż-ı niyāz ve iʿlām-i merāma āġāz itmek istiyicek ol Resūl-i Kerīm-i lāzımü'l-ʿizāz dervāze-i iʿcāzı bāz idüp buyurdılar ki, Yā Ṣaḳafī suʿāllerüñi sen mi Söylersün yoḫsa ben söyleyeyüm Ṣaḳafī Yā Resūla'llāh buyur didi. Ḥażret buyurdılar ki, senüñ suʿālüñ ṣalāt ü ṣiyām-umūrına muteʿallikdür Ṣaḳafī īmān-ı ġalāz ü şidād yād itdi ki ṭayy-i defātir-i leyl ü yevm ve terk-i istirāḫat-i [292b]ḥużūr ü nevm itmekden murādum deryā-yi mesāyil ṣalāt u ṣavmda sebāḥat ü ʿavm ve ol iki rükn-i dīn-i tefṣīline vuḳūf-ı ḥevline ḫūm idi didi. Elṭāf-ı ʿumimeleründen ricā olınur ki ʿinān-ı ʿazīmet ve zimām-ı saʿi ü himmeti ol mesāyili bu ʿabd-ı dīrinelerine taʿlīm semtine ṣārıf ve bu dāʿi faḳīr ol mesāyili ʿārif ḳılına didi Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem daḫı şifā-i ʿalīl vardā-i ġalīl idicek mesāyili taʿlīm buyurup tāb-ı āfitāb-ı ġāflet ile maḥrūr-ı mizāç olan derd-mendlere cū-āb-ı cevāb-ı şāfī ile ʿilāç buyurdı ve gurisne-gān-ı mevā´id-i fevā´id-i aḥkām-ı şerʿ-i şerīfī simāṭ-ı saʿādet-menāṭ-ı taʿlīm ü ifādesünden doyurdu baʿde ẕalike Enṣārī daḫı suʿāl semtine sālik olıcaḳ aña daḫı Ṣaḳafī gibi sen mi su´āl idersün? Yoḫsa me´unet-suʿālide ben kifāyet ideyim mi? Didiler Enṣārī, Yā Resūla'llāh su´ālimi daḫı sen beyān buyur didi. Ḥażret ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem buyurdılar ki umūr-ı ḥacca vāḳıf ve aḥvāl-i rūz-i ʿArefeye ʿārif ve ḥalḳ-ı şaʿra taḥṣīl-I şuʿūr ve tefāṣīl ṭevāfa muteʿallik umūr içün gelmişsündür diyü buyurdı ol dāḫı kasem-i kasemden işedd u ekedd olana yemīn itdi ki nefsü'l-emīrde ḥāl bu minvāl üzredür aña daḫı murādı üzre cevāblar iḥsān buyurup lisān-ı risālet-ʿunvānundan zülāl ü ṣāf-i mesā´il-i sā´il [293a]ü cārī ve zenād-ı ṭabʿ-ı vaḳārı üns-i hidāyet-i ḥaḳ ile varı ve ḳamet-i pür-istiḳāmet-i kelāmı melābis-i iştibāh ü iltibāsdan ʿārī olup ol iki sā´il ḳınāʿ-ı ḳanāʿatle mürtedi ve ḥaḳīḳat-ı ḥāle mühtedi oldılar ikisi muḥaṣṣalü'l-merām yine ʿavdet itdiler.

Ve yine mervīdür ki ʿAmmār bin Yāsir raḍıya'llāhu teʿālā[914] ʿanh buyurdılar ki esfārdan birinde Ḥażret ile hem-rāh idüm. Menzile geldigümüzde meşg ile delviyi aldum ki, çāha varup ṣu getürem. Ḥażret baña saña bir kimesne māniʿ olmaḳ istese gerekdür diyü buyurdılar çünki ser-i çāha yetişdüm gördüm bir merd-i siyāh zişt-rū ve bed-ḫū gelüp didi ki, baña bir ḳoġa āb virmeye ḳuvvet çenk-i cenk ile benüm dāmenüme yapışdı ben daḫı aña yapışdum ḳaldırup zemīne çaldum andan ḥaḳḳımı aldum. Ol merd sebuk sengi ṭaşa urub yüzüñ ve burnunı uvatdum metāʿ-ı ṣıḥḥat ü ʿāfiyetini yanına atdum. Delv ile megi ṭoldurup ḥużūr-ı Ḥażret'e geldüm buyurdılar ki, hiç kimesne ḥālī çāhda önüñe geldi mi? ḳażżiyyeyi ḥikāyet ve ol merd-i siyāh-rū ve zişt-ḫūdan şikāyet itdüm buyurdılar ki ol şaḫs kim olduġın bildün mi? Yoḳ Yā Resūla'llāh bilmem didüm. Buyurdılar ki Şeyṭān-ı ʿaleyhü'l-laʿnedür.

Ve yine mervīdür ki Vābiṣe bin Maʿber raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyurmışlar ki, ben Ḥażret-i risālet-**[293b]**penāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem[915] meclis-i şerīf lazımü't-teşrīflerine geldüm naḳīr u ḳıṭmīr ḳalīl u keṯīr bed ü nīk beʿīd u nezdīk bir nesne ḳomayam cümle Ḥażret'den sü´āl idem ḫużūr-ı şerīflerinde bir cemāʿat var idi vardum ki anlardan öte gidüp çāḳ yanlarına varam ol cemāʿat baña ḫiṭāb idüp Ey Vāṣibe ol ẕāt-ı saʿādet-āyātdan dūr ol didiler ben didi ki beni ḳon ol muḳarrıb-ı Ḥażret'e ḳarīb olayum ki ol baña cümle eşyādan āḥab u aʿazz u aḳrebdür Ḥażret daḫı ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem beni pīş-i saʿādet-kīşine daʿvet buyurup **ادن یا واصبه ادن یا واصبه**[916]diyü buyurdılar ben daḫı yaḳīn varup benüm zānum ol şems-i felek-i risāletüñ zānūyı saʿādet-medārlarına peyveste oldı buyurdılar ki, Ey Vābiṣe saña ḫaber vireyüm şol ki nesneleri

[914] Teʿālā H: -F.
[915] Ḥażret-i risālet-penāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem F: Ḥażretiñ H.
[916] Yaklaş ey Vāṣibe yaklaş ey Vāṣibe

sen baña su´āl itmek içün gelmişsündür didüm ki buyur Yā Resula'llāh buyurdılar ki nīk u bed baña su´āl itmege geldüñ idi. Enāmil-i deryā mümāṣillerini benüm sīneme vaż‘ buyurup**يا واصبه يا واصبه استفت قلبك نفسك البر ما اطمأن اليه القلب واطمأنت اليه النفس والإثم ما حاك في القلب وتردد في الصدور وأفتاك الناس وأفتوك**[917]

diyü buyurdılar

Ve yine mervīdür ki Ebū Hureyre [294a]raḍıya'llāhu Te‘ālā ‘anh buyurmışlar ki Ḥażret-i Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem zamān-ı şerīfleründe iki kimesne var idi birisi ekṣer meclis-i sa‘ādet-ḥuṣūl Resūl'e vuṣūl ve nādi-yi nebīh-i cennet-şebīhelerinde müṣūl üzre olup şeb ü rūz nādī-i ḥādī-i meymenet-pīrūz ve nedī-i nidā-i endūz-i ‘ālem-efrūzlarından ḫālī olmayup dā‘ima gelür gider idi. Neṣāyiḥ-i ṣāliḥları āvize-i gūş-i hūş iderdi. Bī-ḥār-ı bī-kenār hidāyet üirşādları talāṭumını istimā‘ itse deryā gibi cūş ider idi. Ol şaḫṣ çendān-ı pirāmen-i meclis-i humāyūnlarına yaḳīn ve mevā´id-i fevā´id-i nüṣḥ ü pendleründen behre-bīn olmaz idi. Tenhāsında daḫı çoḳluḳ şāyeste-i ḳabul-i ḥaḳ ve bayeste-i naẓar-ı feyyāż-ı muṭlaḳ ola ḥaḳ ‘amel-i ṣudūrī fehm olınmaz idi. Bir gün şaḫṣ evvel ol Ḥażret'e zamān-ı ḳıyām-ı sā‘atden su´āl itdi. Resūl Ḥażret'i ṣalla'llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem daḫı ol yevm içün ne i‘dād ü iḫżār eyledün diyü istifsār buyurdılar Allāh Te‘ālā'yı ve Resūlü'ni cān ü dilden sevdümden ġayrı mi‘ād içün i‘dād olunmış zādum ve andan ġayrı ‘udde vü ‘atadum yoḳdur didi. Ḥażret daḫı anuñ**مع من أحببت ولك ما أحببت**[918]diyü buyurdılar şaḫṣ-ı ṯānī cām-ı fenāya nūş ve ālām-ı dehri ferāmūş itdügi istimā‘ olundı. Ḥażret aṣḥāba ḫiṭāb buyurup [294b]ma‘lumuñuz oldı mı ki Ḥaḳḳ Te‘ālā Ḥażret'i filān kimesneye behişte idḫāl itdi diyü buyurdılar.

[917] Ey Vāṣibe! ey Vāṣibe! Fetvayı kalbine sor. İyilik kalbin mutmain olduğu şeydir ve nefsinde kendisiyle mutmain olduğudur. Günah ise kalpte şüphe uyandıran ve insanların sana fetva verdiğidir.

[918] Kimi seversen onunla berabersin ve senin için sevdiğin vardır.

Aṣḥāb biri birine baḳışup taʿaccüb itdiler. Zahir ü ḥale Naẓır idüp ḥużūr-ı sāṭıʿn-nūrdan ekṣer yād ü aʿmāl-i ḥasene ʿuhdesinden ḫurūcda ḳuṣūr üzre olmaġın intiḳāl itdügi gibi bihişt-i cāvidānide ḥużūr ve cennet-i ʿadinde ḳarīn-i ḥūr olmaġı istibʿād itdiler içleründen baʿżı ḳalḳup mütevvefanün ḫātūnuna Hażret'üñ kelāmı ḥaṭırlarını tebşīr itdiler ḫātūn bunuñ taʿaccünlerin iḥsās idicek eyitdi: eger ki merḥūm-ı şeref-i ṣoḥbet-i risālet-rütbetden maḥrūm ve aʿmāl-i ṣālīḥada nevʿ-i taḳṣīr üzre olduġı maʿlumdür lākin her gāh ki mü´eẕẕin **اشهد به مع كل شاهد واكفر من أبىأشهد أن محمدا رسول الله**[919]diyü şehādetde mü´eẕẕin teşyiʿ itmeyince olmazdı didiler. İstifsār-i ḥāl mütevvefa içün varan aṣḥāb tekrār ḥużūr-ı Ḥażret'e geldükleründe filānuñ ehline vardınuz benüm didügüm ḥuṣūṣı anlara didüñüz anlar daḫı size ḫaber virdiler ki, mü´eẕẕin her vaḳit ki **أشهد أن محمدا رسول الله**DiyeMerḥūm-ı merḳūm taṣdīḳ idermiş aṣḥāb daḫı belī Yā Resūla'llāh ḥāl-i āyine-i ġayb-nümā ve ʿaybü'l-incilālarında münʿakis olduġı gibi olmışdur didiler. Ḥażret daḫı buyurdılar ki mütevvefayı merḳūmuñ cennete duḫūlüne sebeb ol vażʿ-ı maʿḳūl ve ʿamel-i maḳbūlu olmışdur.

Ve yine mervīdür ki[295a]ʿUbeyd bin ʿĀmir el-Cühenī raḍıya'llāhu ʿanh ḥażretleri buyurmışlar ki bir gün Ḥażret'üñ ḫıdmet-i ʿālī-menḳabitlerüne iştiġāl üzre olup ḥużūr-ı şerīfleründen çıḳdum gördüm ki, ehl-i kitābdan bir cemāʿat kitābları ellerinde[920] geldiler ve ḥużūr-ı Ḥażret'e duḫūl içün isticāze istediler itdiler ben daḫı dönüp pāye-i serīr-i muḫāledü'l-iḳbāllerine rūy-ı māl ol ḳavmüñ taḳbīl-i enāmil-i deryā-nevālleri içün intiẓārları ḥuṣūṣında iʿlām-i ḥāl itdüm. Buyurdılar ki benüm anlarıla ne maṣlaḥatum var baña baʿżı umūr suʾāl itdiler ki benüm maʿlūmum degüldür ben bir bendeyüm ki efendüm bildürdügünden ġāyrı bir nesne bilmem andan ṣoñra emr itdiler

[919] Her tanıkla tanıklık ederim ve kabul etmeyeni de inkar ederim.
[920] kitābları ellerinde F: ellerinde kitābları H.

ki, ol ḳavmi ve aṣḥābdan her kim varsa anları içerüye daʿvet eyle gelsünler diyü buyurdılar emr-i ʿālīleri üzre ol ḳavm-ı pīş-gāh-i nādī-i ʿālī-çāhlarında vażıʿ-ı cibāh idüp naẓar-ı kimyā-eṣerleri ol ḳavme taʿalluḳ itdükde buyurdılar ki, istersenüz benden suʿāline niyet itdigüñüz umūr ne olduġın size iʿlām idem ve ecvibesi kendi kitābıñuzda ne üslūb üzre muḥarrer ü mektub ise maḫfī ü maḥcūb ḳomayup añı daḫı beyān ile silk-i taḳrīre naẓm ideyüm didi. Buyuruñ didiler dehān-ı saʿādet-ʿunvān-ı bedīʿü'l-beyānlarını açtıler ve ṣaḥīfe-i laṭīfe-i taḳrīr üzre cevāhir-i zevāhir-i kelām-ı le´ālī-i intiẓāmlarını ṣaçdılar buyurdılar ki, geldiñüz ki baña aḥvāl-i İskender'den su´āl idesüz anuñ [295b]ḥālī şöyle vāḳiʿ olmışdur deyü ṭābıḳü'l-naʿl-i bin-nāʿl kendi kitāblarında şerh ü taḥrīr ve basṭ ü taḳrīr olınana muvāfıḳ naḳl buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Ḥubeb bin Mesleme-i Fiḥrī Medīne-i Münevvere'ye geldi. Babası Ḥubeb'üñ firāḳına taḥammül idemeyüp ol daḫı ardınca Medīne-i Münevvere'ye[921] geldi ve ḥużūr-i Ḥażret'e gelüp Yā Resūla'llāh oġlum ḳurre-i baṣarım ve ḳıṭʿa-i cigerimdür bir gün görmesem ārzūvi iştiyāḳı ile ṭaḳatim ṭāḳ olup ḳaṭarāt-ı bārān-ı ḥasret-i saḥāb-dīde-i ġam-dīdemden yaġar ve dūd-ı siyāh-āteş-i āh-ı kānūn dilimden savb-i semāya aġār niṣāb-ı bī-ḥisāb iḥsān-ı bī-pāyān ārzūvi resānundan tażarruʿ iderüm ki āteş-i vucūdum āb-ı ıżṭırāb-ı bī-ḥisābla süyündürme ve nayīre-i ḥaṣret ile üzerüm köyümdürme çeşm-i cihān-i bīnim rūzigār ile pür-ḫāk ve cīb-i emelüm dest-i ecel ile çāk olınca böyle olsun diyü tażarruʿ ü zārī meslekine cārī oldı Ḥażret daḫı Ḥubeb'e buyurdılar ki var bābāna ʿuḳūḳ ile iżāʿat-ı ḥuḳūḳ itme bu yaḳında āḫirete gider ve Bi-emrillāhi Te'ālā dünyāyı terk ider çoḳ eglenmez yine bizi bulursun murādına vāṣıl

[921] Münevvere F: -H.

olursun didi. Fi'l-vaḳʿa ol sīne Ḥubeb'üñ vālidi fināyi fenāya vażʿ-ı ḳadem ve misāfir-i ʿadem oldı.

Ve yine mervīdür ki ʿİmrān bin Ḥüṣeyn raḍıya'llāhu teʿālā[922] ʿanh buyurmışlar ki, esfārdan birinde Ḥażret ile hem-rāh oldum bir gice ʿasker **[296a]** ṭurmayup ṣabāḥa ḳarīb zamāna dek geşt ü güẕār idüp ḫasr u fīrūze evrenk ḳalʿa-i siyāh-renk ẓulāmı fetḥe āhenüñ idüp ṭob-i ḳalʿa gün-i āfitābı rismān-ı eşʿa ile kenār-ı ḥaṣār-ı gerdūna iḥḍār ve cunūd-i şeb tāri ʿasker-i envār ile tārumār itmek zamānı yaḳlaşdı Ḥażret risālet-penāh-ı ḫiyām-gerdūn ḳıyām-ı felek intiẓāmlarına nuzūl buyurup bir miḳdār istirāḥat u ārām buyurdılar ʿasker-ı ḫ̆āb cümlesinüñ esbāb-ı ḥiss ü ḥareketini intiḥāb idüp tā nehār-ı nehār ile riyāż-ı ʿālem-i pirāz h̆ār ve ṭulūʿ-ı āfitāb-ı ʿālem-tāb zemīñ ü zamān ġarḳ-ı envār olup dīde-i mevākib-i kevākib-i ḫ̆ab-gāh-ı butūnda ḫufte ve ġubār-ı ẓulmet ṣaḥīfe-i laṭīfe-i felekden refte ve nūr-i ḥadīḳa-i enīḳa-i dünyāda şüküfte olmadun gözlerimüz açılmadı evvel Ḥażret-i Ebū Bekr bī-dār olup andan Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhumā bī-dār olmışlar ʿÖmer Ḥażret'i namāz ṣubḥıñ fevt olduġın göricek ʿālā ṣavtle tekbīr buyurmışlar Ḥażret-i risālet-medār daḫı bīdār olup asker-i ḫ̆āba inḥizāma ve binā-yi sarā-i nevm ü inhidāma agāz idicek ʿasker-i İslām'a fevt ṣalāt-ı ṣubḥdan muġberü'l-ḥatır ve mükedderü'l-bāl oldılar Ḥażret buyurdılar ki göç esbābına meşġūl oldılar bir miḳdār gitdükden ṣoñra Ḥażret rāḥilelerinde nuzūl buyurup āb ṭaleb buyurdılar ve āb-dest alup cümle ʿaskere imāmet-i ḳażāʿi fāʾite-i ṣubḥla taḳḳayüd buyurdılar namāzdan fāriġ olıcaḳ gördiler ki **[296b]** bir şaḫṣ bir guşede ṭurur çehresi ve zīver-i ṣalāt ile muḥallā degül ve āyīne-i cemāli muṣaḳala-i ʿibādet-i Ḫudā ile mücellā degül namāz ḳalmışa beñzemez ḫiṭāb-ı ʿitāb-āmīz buyurup niçün namāz ḫuṣūṣunda

[922] Teʿālā F: -H.

ʿāmmenüñ iṣrini iḳtifā ve baña iḳtidā itmedüñ diyü buyurdılar Yā Resūla'llāh baña cenābet işābet itmiş iġtisāl içün āb daḫı yoḳ anuñ içün ol saʿādetden żurūrī dūri lāzım geldi diyü iʿtiẕār itdi. Ol Nebiyy-i Kerīm daḫı teyemmüm mes´elesini taʿlīm itdi. Gitdük ʿasker-i merāret-i ḥarāret ile teşne-leb ve te´sīr-i ateş-i ʿaṭş ile pür-şūr ü şaġab olup müşāhede itdükleri serābı şarāb mulāḥaẓa ider oldılar ve vufūr-i peyvestle aḳṣa-yi medāric-i eleme vuṣūl buldılar gitdükleri yirde āb ṭaleb ider oldılar ʿillet-i ḳillet-i āb ile āteş-i ʿaṭşa iltihāb gelüp faḳd-ı naḳdımā ile didiler pür-āb ve ḥalleri ḫ̆arāb olup farṭ-i ḥarāret ile elṣine ü şifāh bi'l-kulliye yābis ve şiddet-i ʿaṭş u enfās-ı nufūsi ḥābis olup dūd-ı kebūd-ı dilleri āsmāna aġdı ve terākim-i gamām-ı ʿumum ü iḥzānla eşk-i āl-i deryā-miṣālleri yaġmur gibi yaġdı Ḥużūr-ı Ḥażret'e gelüp şikāyet itdiler ol āb rūy-i enbiyā olan vücüd-i nā-yāb ve zāt-ı sutūde-ṣıfāt-ı saʿādet-ayāt Ḥażret-i ʿaliyü'ş-şān ile şaḫṣ-ı āḫarı ṭaleb-i āb içün mānend-i tīr-i pür-tāb ʿacele vü şitāb ile emr-i müsteṭāb buyurdılar anlar daḫı emr-i celīlü'l-ḳadre imtiṣāl idüp nāgāh gördiler ki, bir ḫ̆ātūn gelür iki mesg ṭolu āb bir şütüre [297a]taḥmīl istiṣḥāb itmiş kendüsi ol mesgler ortasına süvār olmış bu ṣuyu ḳandan alduñ diyü sü´āl itdiler bu ḳadar gündür ki, ābdan ayrıldum didi. Ol ḫ̆ātūnı ḥużūr-ı Ḥażret'e götürdiler Ḥażret bir inā-i meymenet-fenā ṭaleb idüp emr itdiler ol iki mesg dehānundan ābī ol nāya isāle ü ṣabb buyurup bir miḳdār ile mażmaża idüp lüʿāb-ı dehān-ı saʿādet-me´ābları ile imtizāc saʿādetiyle ibtihāc itdükden ṣoñra yine ol nāya ilḳā buyurdılar ve ol nāda olan ābdan ol iki mesge vāṣıl oldı. Andan ṣoñra emr itdüler ki ʿasker-ı İslām'dan nufūs ü devvāb içün āb alalar cümle şürb ṭaleb iden iddiḫār itdi. Ol cünub olan şaḫṣa daḫı miḳdār-ı kifāyet āb iḥsān buyurdılar. Ḫ̆alḳı ṣuya ṭoyurdılar ḫ̆ātūn surāḫ̆-ı tekessürden nigāh ü suraḥ-ı tekessürden nigāh ile baḳar idi. Ve kendü içün bir ḳaṭre āb ḳalmamaḳ iḫtimāli yüreġüni yaḳar idi. Ve kendü menziline bī-

āb-ı āyıb ve ḫāsir ü ḫā′ib olmaḳ iḥtimāli kānına kār ve ekfār-ı ḫaybet-i sīnesini efkār ider idi. ʿİmrān bin el-Ḥuṣeyn eymān u ġilāẓ ü şidād yād itmiş ki bu ḳadar cemm-i ġafīr nefisleri ü dābbeleri ile āba sīr ü nā′il mā′i ḳeşīr olup nufūs ü devvāb içün āṣḥāb bir nice günlük āb iḳtinā ü istiṣḥāb itmişken ol iki mesg evvelkisinden ziyāde görünür idi. Baʿde Ḥażret bir miḳdār ḫurmā [297b] ve seviḳ cemʿ idüp ḫātūnuñ önüne vażʿ buyurdılar ve didiler ki manẓūruñdur ki aṣlā biz senüñ ābıñı noḳṣān götürmedük belki Allāh Teʿālā Ḥażret'i bize bereke-i bereketden āb virdi diyüp ḫātūn daḫı vedāʿ idüp gitdi. Çünki ḳavm ü ḳabīlesine yetdi. Kabīlesinüñ merd ü zenī ol ḫātūna ṭaʿne-zen olup müddet-i ẕihān ü iyāb-ı mesāfe-i buʿd-ı āb taḥammül itdügini zamāndan efzūn olduġınuñ vechini su′āl itdiler cevāb virüp iki kimesneye rāst geldüm beni ol kimesnenüñ ḫużūruna iletdiler ki ḳavmüñ dīninden döndi dirler deyüp ḳażżiyyeyi māyī ʿāla mācirī ʿaleyhi biʿaynihi ḥikāyet itdi ve eyitdi: Ol kimesne ya ġāyetde sāḫirdür veyā muḥaḳḳaḳ ü mekerrer peyġamberdür didi. Baʿde tebāşīr-i ṣubḥ-ı İslām āfāḳa münteşir olup arāżi-yi müşrikīn ve ḳabā′il-i ehl-i kīn leketkup bāre-i iġāre ġubār-ı herc ü merec ol gurūh-ı mekrūhdan yaña āsāra olunduḳda hemān ol zenüñ ḳavm-ı ḳabīlesi afet-i ġāretden selāmet üzre ḳaldı ṣoñra ol ḫātūn ḳavmine eyitdi: Ehl-i İslām eṭrāf ü cevānibimüzi āteş-i ġāret ile ḥarḳ ve deryāyi āşuba sāyir-i ḳebā′ili ġarḳ itmiş iken bizi ʿan ḳaṣd terk itdiler gelüñ cümlemüz İslām'a gelelüm diyüp ḳavm ü ḳabīlesi ile İslām'a geldi.

Ve yine mervīdür ki Ebū Hureyre Ḥażretleri raḍıya'llāh teʿālā ʿanh buyurmışlar ki bir gün āfet-i pür-meḫāfet cūʿ-i ḳāmet-i [298a]ṣabr ü ārāmımı ḫamīde ve ıżṭırāb vü ālām-ı iştihāya ibtihā-i ṭaʿām-ı murġ-ı ṣabr-ı şekībimi demīde idüp her vech ile aç ve bir derecede tīr-i cuʿa evmāc oldum ki ḳuvvet ve ḳut-i ābdan cüdā olan ḫūd gibi müteḥeyyir ü mebhūt sīneme ḥacer baġladum ve elem-ifaḳr u fāḳa ile bī-ṭāḳa

olupaġladum güẕer-gāh aṣḥāb-ı kirāmda oturdum ol ümīd ile ki aṣḥābdan biri beni eṣnā-i rāhda göricek bir ṭarīḳle refik idinüp ḫoşe-çīn-i ḫurma luṭf ü iḥsāni ve rīze-güzīn ṣofra-i cūd-ı bī-pāyānı kıla nāgāh Ḥażret-i Ebū Bekr raḍıya'llāhu ʿanh mervīdür ki buyurdılar ki, āyet-i Ḳurʿān-ı ʿAẕīm'eden bir āyet su´āl itdüm. Ol münāsebetle beni istiṣḥāb itmek ricā itdüm. İltifāt buyurmadılar baʿde Ḥażret'i ʿÖmer raḍıya'llāh teʿālā ʿanh murūr itdi. Aña daḫı bir āyet su´āl itdüm yine ol niyet ile anlar daḫı muḳayyed olmadı aḥirü'l-emīr ʿināyet-i bī-ġāyet baña meded ü elṭāf ʿaliyye-i İlahiyye ḥaḳḳımda bī-ʿaded olup āb-ı luṭf-ı bī-ḥisāb melīk-i vehhāb benden yaña revān ve niʿmet bī-minnet-i vehhāb-ı bī-zannet benüm ḫuṣūṣumda firāvān olup nāgāh ol ḫaste-diller ʿilācı ve enbiyā ü mürselinüñ mā bihi'l-iḫtiyācı olan pādişāh sipihr-i ʿizz ü cāh ṣāḥib-i serīri "Li ime Allah" olan Nebiyyi nebīh āgāh [298b] ʿaleyhi min selāmu'llāh eṭyabuhū ve eżkahu mānend-i mihr u māh ol rāha uġradı ve cenāt-ı ḥāl ve ṣaḥāyif-i eḳvāl ve aḥvālüme naẕar idüp çehre-i zerdimden derdime vāh serdimden elem-dil-i ġam pür-derdime istidlāl idüp yā Ebū Hureyre didiler "Lebbeyk" Yā Resūla'llāh didüm ardımca gel diyüp kendileri buyurdılar ol sulṭān çār-bāliş-i eyvān-ı işṭifā ḥażretlerünüñ eṣer-i meymenet-me´ṣūrlarına iḳtifā itdüm ümmeḥat-ı mü´minīnden birinüñ saʿādet-ḫānelerine varup ṭaʿāmüñüz var mı diyü su´āl itdiler belī filān kimesne size bir miḳdār şīr ihdā itmişlerdür. Ḥażret daḫı Yā Eba Hureyre var Aṣḥāb-ı Ṣuffa'ye daʿvet eyle diyü buyurdılar. Aṣḥāb-ı Ṣuffa bir ālāy mü´mīnin idi ki: Dünyā ve māfihāya meyl ve muḥabbeti terk ve Allāh Teʿālā Ḥażret'ine ve Resūlü'ne ʿaşḳ ü şevḳ niṭāḳati miyān cāne berk idüp şeb ü rūz Ṣuffe- mescid-i Resūl'de ḳarār ve leyl u nehārda tesbiḥ ü tehlīl ile müdāvemet-i evrād ü ezkār idüp pāy-i ḥālleri ʿikāl-i taḳayyud ehl ü ʿiyāl ve pābend-i tefeḳḳud-i māl ü menālden ʿārī kār u kirdārları sünen-i şerʿ-i şerīf üzre cāri ʿamel ü

emelleri mülāḥaẓayı ẕünub ü evzārları ile girye ü zār āyet-i saʿādet ġāyet ve وَلَا تَطْرُدِ[924],[923] الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُfeḥva-i saʿādet-iḥtivāsınca kendiler ṭāʿat [299a]ü ʿibādete mülāzım ġidā ü ʿişāları zimmet-i himmet Ḥażret-i risālet-rütbete lāzım olmış idi. ʿĀdet-i kerīmeleri bu idi ki, bir yirden bir heddiye gelse heman ol feḳ-ı saʿādet-zevci daʿvet buyurup maʿiyyet üzre tenāvül ve eger ṣadaḳa gelse kendüleri eklden imtināʿ buyurup ṣāfī anlara iḥsān iderler idi. Yine bu ḫuṣūṣda daḫı ʿādet-i melūfeleri üzre ʿırḳ-ı ʿāṭifat ü keremi taḫrīk ve anları daḫı şurb-i şīrde kendülere teşrīk ḳaṣd buyurup anları daʿvet ile emr buyurdılar Ebū Hureyreraḍıya'llāhu ʿanh ḥażretleri ider ʿaḳlıma ḫalel ve ṭabʿıme melel gelmişdi. Kendükendüme eyütdüm: Ḥażret bu şīr ile muʿecelen beni şīr itse nice olur idi. Şimdi Aṣḥāb-ı Ṣuffa'ye gelicek bir miḳdār şīr ḳanḳı birine yiter deyü āfet-i cūʿla ḥālet-i maḫmaṣaya rucūʿ iden faḳīre ne deger ben hemān gözümden ṭoyam meger diyü mülāḥaẓa ile gitdüm Aṣḥāb-ı Ṣuffa'ya bā-ṣafāya daʿvet itdüm geldiler Ḥażret bir ḳadeḥ ṭolı şīr getür beri diyü buyurdılar yed-i meymenet-iḳtibās-ı saʿādet-iltibāslarına mümās olunduḳdan ṣoñra yine baña defʿ idüp bu ḳāse-i cümle nāsa vir diyü buyurdılar. Aṣḥāb-ı Ṣuffa'ye ve ġayra vāḥiden baʿde vaḥīd defʿ idüp cümlesi şebʿān olup hīç andan Ḥażret ile benden ġayrı kimesne ḳalmaduḳdan ṣoñra tekrār kase eyādī-i kerīmelerine alup yine baña [299b]iḥsān idüp iç diyü buyurdılar içtüm daḫı tekellüf itdiler. Muḥaṣṣalü'l-kelām dördüncü kerre ḳaṭʿān şurbe mecāl ḳalmadı kemāl-i mertebede şīre sīr olup ṭoydum ve muḳaddemen ḳalbümde ḫelecān iden vehm-i maḥż ḫuṣūṣunda olan ḳuṣurımı ṭoydum ṣābıḳān ol şīri az mülāḥaẓa itdigüm ḥırṣ ü ārımdan ve ẕirve-i şevāhiḳ-i cūʿda pervāzumdan olduġı ẓāhir oldı.

[923] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[924] "Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam ona dua edenleri yanından kovma." Enām, 6/52.

Bundan ziyāde bir ḳaṭre şīr-i şurbe ḳādir degülem Yā Resūla'llāh diyü mübārek ellerüne virdüm andan ṣoñra kendüler saʿādetle tenāvül buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Enes bin Mālik raḍıya'llāhu ʿanh buyurmışlar ki, ben sekiz yaşında idüm ki, Ḥażret Medīne-i Münevvere'ye hicret buyurmışlar idi. Ve benüm vālidüm mālik rāh-ı āḫirete sālik olup ben yetim ḳalmış idüm. Vālidem Ümmü Süleym Ebū Ṭalḥa tezevvüc itmiş idi. Ebū Ṭalḥa'nuñ faḳr u fāḳadan ṭāḳ-ı ṭāḳatiinhadıma ʿasker-i ṣabr ü ārāmı inhizāma yüz ṭutmış idi. ʿİllet-i ḳıllet ile ḫālimüz ḫarāb dā-i ʿıdāl-i daʿ-i ḥāl ile çeşmimüz pür-āb ve ekle ḳābil nesne elümüze girmemek ile cigerimüz kebāb ve şarābımuz serāb olmışdı. Bir iki gün geçmek olurdı ki ḳaṭʿān ifṭār itmez idük günlerde bir gün māderüm bir avuç şaʿir tedārik idüp daḳīḳ itdirünce daḳiḳa fevt itmemiş iki faṭīr pişirüp hemsāyesinden **[300a]** bir miḳdār şīr isteyüp üzerine dökdi, baña var Ebū Ṭalḥa'yı daʿvet idüp maʿan gelüp ekl idün didi ben devesi ölmiş ʿArab'a döndüm dimāġum būy-i ṭaʿām girmek ile surūr ü ḥubūr aʿmāḳ ʿurūḳuma sārī ve ol faṭīr u şīrīn muḥabbeti bedenümde rūḥ mecrāsına cārī idi. Ḫāneden çıḳup yazıda bāzī iderken gördüm ki, Ḥażret Aṣḥāb-ı Kirām'dan bir cemāʿat ile oturmışlar vardum Yā Resūla'llāh māderüm ḫāk-pāy-i şerīfe yüz sürdi ve sizi daʿvet itdi didüm. Ḥażret daḫı kemāl-i kerīminden Aṣḥāb-ı Kirām'a ḳalḳuñ diyü kendüler daḫı ḳalḳdılar bizüm ḫānemüze ḳarīb yire geldükleründe Ḥażret-i Ebū Ṭalḥa'ya Ey Ebū Talḥa ḫātūnuñ size ziyāfet içün hīç nesne iḫżār itmemiş midür didiler. Ebū Ṭalḥa daḫı Yā Resūla'llāh ziyāfet tehiyyesi degül dünden berü açlıḳ ġamın yerim diyü and içdi. Ḥażret'te buyurdılar ki: Yā bizi Ümmü Seleme niçün daʿvet itdi. İçerü var ḫātūnuñıla söyleş aṣlı nedür gör diyü buyurdılar Ebū Ṭalḥa Ümmü Süleyme'ye mülāki olup aḥvāli didükde Ümmü Seleym daḫı benüm daʿvetden ḫaberim yoḳ ben hemān añı bilürüm ki bin türlü cidd ü cehd ile

bir avuç arpa bulup daḳīḳ itdürdüm ve iki faṭire pişirdüm hemsāyeden bir miḳdār [300b]şīr aldum ve ol şīri faṭīrüñ üzerine döküp seni daʿvet itmek içün oġlum Enes'i irsāl itdüm didi Ebū Ṭalḥa'da Ümmü Süleme'üñ ḫaberüni Ḥażret'e iʿlām itdi. Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem bu kelāmı istimāʿ itdükleründe bu ḳadar olıcaḳ nesne yoḳdur bizi içerü ilet diyü buyurdılar Ḥażret ve Ebū Talḥa ve ben içerü girdük Ḥażret buyurdılar ki Ey Ümmü Süleym ṭabḫ itdügüñ ḳurṣları getür ol daḫı getürüp Ḥażret'üñ dest-i kerem-peyvestine teslīm itdi. Ḥażret daḫı kef-i kifāyet şiʿārlarıñı ol ḳurṣuñ üzerine vażʿ buyurup eṣabʿi-i şerīflerüni biri birinden cüdā itdiler ve Ebū Ṭalḥa'yı irsāl itdiler ki aṣḥābdan on ʿaded kimesne daʿvet ide ol on ʿaded aṣḥāb ḥużūr-ı saʿadet-meʿāblarına girdükleründe oturuñ ve Bismi'llāh diyüp enāmil-i münfericemüñ mā-beynünden ekl idüñ diyü buyurdılar anlar daḫı ol uslūb-i merġūb üzre ekl idüp tamām her birine şebʿ geldükden ṣoñra gitdiler ve bi'l-cümle onar onar bu minvāl üzre aṣḥābı daʿvet buyurdılar cümle seksen üç ʿaded aṣḥāb-ı kirām ekl-i ṭaʿām idüp baʿde't-temām ḳurṣu yine Ümmü Süleyme'ye teslīm idüp bunı sen ekl eyle[925] ve kime isterseñ yidür diyü buyurdılar.

Ve yine ʿAbdu'r-raḥmān bin Ebū Bekr raḍıya'llāhu ʿanhumā buyurmışlar ki, esfārdan birinde Ḥażret[301a] ileyüz otuz ʿaded kimesne idük buyurdılar ki, hīç biriñüzde ṭaʿām var midür? Aṣḥābdan birinde bir ṣāʿ daḳīḳ bulundı. Emr-i ḫaṭīrleri ile ḫamīr itdük ol ṣadede bir müşrik geldi yanınca bir ġanemi var Ḥażret hediyye midür yoḫsa beyʿ içün mi? Gelmişdür diyü su´āl buyurdılar beyʿ içün gelmişler didi iştirā itdiler rebḥ idüp cigerini ṭabḥ itmek buyurdılar iki kāseye vażʿ idüp cümle aṣḥābı ṭoyurdılar kendüsi ḥāżır olan bir zāt gelüp ekl itdi olmayanuñ ḥīṣṣesin alıḳodılar cümle

[925] eyle F: it H.

sīr olduġından ṣoñra yine vāfir ḳaldı. Raḥilelerümüze taḥmīl idüp götürdük diyü buyurdılar.

Ve yine Semüre bin Cündüb raḍıya'llāhu ʿanh ḥażretleründen mervīdür ki, bir gün ḥużūr-ı Ḥażret'e bir ṣaḥan ṭaʿām alıgitdiler ṣabāḥdan zamān-ı ẓuhra dek Aṣḥāb-ı Kirām'dan bir çoḳ ekl idüp gidüp bir coḳ daḫı böyle böyle fevc fevc çoḳ çoḳ cemʿ cemʿ ekl iderler idi. Semüre'ye suʾāl eyitdiler ki, bu ṣahanlara hīç meded yetişür miydi? Yaʿnī ekl itdüklerünce bedel mā-taḥallül vażʿ olınur mıydı? Ṣavb-ı semāya işāret idüp ġayrı yirden meded yetişmezdi meger bu cānibden ola didi.

Ve yine ʿUkka Binti Ümmü Eveys raḍıya'llāhu ʿanhumādan mervīdür ki bir aniye yaġ Ḥażret'e ihdā itdi. Ḥażret daḫı [301b]anı ḳabūl buyurup ahdı itdügi semeni alup yine nāya miḳdār-ı ḳalīl semen vażʿ buyurdı. Ve nefes-i nefis-i mübārekleri ile üfürdi ve bunı yine ol ḫātūna virüñ didi virdiler gördi ki, ināsı evvelkiden ziyāde pür-rūġan semeni ḳabūl olunmamaḳ iḫtimālün virüp feryād konān ḥużūr-ı sāṭʿü'n-nūrlarına gelüp eyitdi: Yā Resūla'llāh ʿaleyke min selāti'llāhi eṭyabuhū ve eżkahu

Naẓm:[926]

أرسل النمل من خلوص وداد[927] لسليمان نصف رِجل جراد[928]

قايلا ذاك منتهى جهدي والهدايا بقدر من يهدى

Ben bu semeni cenāb-ı şerīfine naṣib olmaġ içün vazʿ itmişdüm. Hediyeyecigimi red ve bāb-ı kerīmi sed ve nebī icābından ʿad üdüp niṭāḳ-ı ḫaybet-i ḫüsrānı miyān-ı cānıma şed ider misün? Ḥażret buyurdılar ki söyleyün şu ḫātūna ki hediyyesi ḳabūl idüp yidüm

---

[926] naẓm F: ʿarabiyye H.

[927] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[928] Karınca bütün içtenliği ile gönderdi
Süleyman'a bir çekirgenin yarım ayağını

Benim bütün gayretim budur
Hediyeler hediye verene göredir

duʿā idüp Allāh Teʿālā bereket vire didüm ḫātūn ider mādem ki Ḥażret-i risālet-penāhuñ vucūd-i şerīfleri şemʿ-i cemʿ aṣḥāb ü ẕāt-ı saʿādet-āyātları ḥayat-ı ẓāhiriyyeden beḥre-yāb idi. Aṣlā ve ḳaṭʿān āḫardan meded irmez iken ve ekl olınandan bedel-i semen girmez iken ladel'-ḥ ͮāca istiʿmāl ider idüm. Zamāñ-ı ḫilāfet aṣḥābda daḫı bu hal minvāl üzre oldı. Ḥażret-i ʿAlī kerremellāhu vechehū ile Muʿāvīye beyninde cārī olan muḥārebede żāyʿ oldı didi.[302a]

Ve yine mervīdür ki Enes bin Mālik raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh ḥażretlerinüñ māder-i mihrābını Ümmü Süleym Ḥażret-i risālet-meʿāba bir inā ile yaġ irsal ü iblāġ itdi.[929]Ḥażret-i ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem daḫı kabul buyurup īnāyı ḥāliyen irsāl buyurdı baʿde Ümmü Süleym'e bir ḫatūn gelüp bir miktār rūġan talep itdi Ümmü Süleym eyitdi: Va'llāh rūġanı ile Ḥażret-i Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem'e hediyye itmişdüm aṣlā rūġanum yoḳdur didi. Ḫātūn bu maḳūleyi çoḳ görüp istimāʿ itmişken ʿukka'yı yoḳluḳ me´mūldür ki, bir miḳdār semen buluna didi. Ümmü Süleym daḫı duḫterine emr itdi: ʿUkkaya naẓar itdiler gördiler ki leb-ā-leb rūġan Ḥażret rūġanı ḳabūl itmeyüp redd itmek iḥtimālen virüp ḥużūr-ı Ḥażret'e vardı Yā Resūla'llāh niçün hediyyeyi tersine döndürdüñ ve irsāl itdigüm ʿukkaya rūġanı ile giri gönderdüñ benüm ol dühni irsālden ġaraẓum müdāhene degül ʿarż-ı iḫlāṣ idi diyü inkisār gösterdi. Ḥażret buyurdılar ki: Yā Ümmü Süleym ben senüñ hediyyeñi ḳabūl itdüm ve īnāyı taḫliye idüp hīç nesne ḳalmaduḳdan ṣoñra irsāl itdüm. Ümmü Seleme yemīn itdi ki ʿukka rūġan ile mālī vü semen ile ḥālī Ḥażret tebessüm buyurup ol anuñ içinde olan rūġanı ekl eyle ve gine yirinden ḳamıldatma diyü buyurdılar.

[929] itdi F: eyledi H.

Ve yine mervīdür ki[302b] Ümmü Şüreyk raḍıya'llāhu ʿanhā cāriyesi ile bir ʿukke rūġanı Ḥażret'e irsāl[930] itdi ve cāriyeye didi var bunu Ḥażret'e ilet ve Ümmü Şüreyk cāriyenüz gönderdi de didi. Cāriye ḥużūr-ı Ḥażret'e gelüp risāleti edā itdi Ḥażret daḫı hediyesini ḳabūl ve ümmiyesini ḥuṣūle menṣūl buyurup ʿukkesini rūġandan taḫliye ve ḫayr ü bereket duʿāsı ile taḫliye idüp cāriyeye bu ʿukkayı āṣuñ u aġzını bend eylemeñ diyü buyurup irsāl itdi cāriye daḫı emr-i Resūl'e imtisāl idüp baʿde Ümmü Şüreyk evine geldi gördü ki ol ʿukka yine rūġan ile māl-ā-māl cāriyeye ʿitāb-konān bre saña dimedüm mi ki bu rūġanı Ḥażret'e ilet diyü verhem itdi. Kenizün yemīn itdi ki alıgitdüm ve içindeki rūġanı aldılar ve bir mertebede taḫliye itdüm ki ser-nikūn itdüm ki bir ḳaṭre rūġan ḳalmadı ki aḳa lākin Ḥażret buyurdılar idi ki aṣ ve aġzını yaġla madem ki Ümmü Şerīk ṣaġ idi yidükleri ol yaġ idi ve anlara ṭaġ üsti baġ idi ol baġ bereketi ile bālları pür-ferāġ idi vefāt itdükde seksen iki ʿaded kimesne ol yaġdan ekl itdiler aṣlā noḳṣān-pezīr olmadı.

Ve yine mervīdür ki Dekīn bin Saʿīd el-Müzenī buyurmışlar ki, biz dört yüz süvār idük ḥużūr-ı Ḥażret'e gelüp ẕaḫīre vü zād istedük Ḥażret ʿÖmer var şunlara ṭaʿām pür diyü emr-i celilü'l-ḳadr sordılar ʿÖmer Ḥażret'i Yā Resūla'llāh bir ḳaç keyl ḫurmādan ġayrı zād u zevāda ḳısmından **[303a]**nesne yoḳdur diyü buyurdılar Ḥażret yine buyurdılar ki var şunlara lazım olanı vir Ḥażret-i ʿÖmer daḫı semʿan ve ṭāʿaten diyüp bizüm ile gitdi. Cebinden miftāḫ çıḳarup bir ḫanenüñ ḳuflını açtı gördük ki, bir çökmüş deve yavrusı ḳadar ḫurmā ol ḫānede ṭurur bize aluñ diyü emr itdi[931] her birimüz ne ḳadar istersek alduḳ cümlemüz lāzım olan ḳadar aḫẕ itdükden ṣoñra baḳduḳ şöyle ẓan itdüm ki bir dāne ḫurmā alınmamış ola.

[930] irsāl F: ahd H.
[931] emr itdi F: ibrām itdi H.

Ve yine mervīdür ki Cābir bin ʿAbdu'llāh raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh buyurmışlar ki, Medīne-i Münevvere şerrefehā'llāhu teʿālāda bir Yehūdī var idi. Selem ṭarīḳile aña ḫurmā beyʿ ider idük aḳçesin ḥālā alurduḳ beyʿi ḥāṣıl olup ḳaṭʿ olınduḳda teslīm itmek şarṭı ile bir sene ḳaḥṭ-ı ḫurmā olmaġıla benüm naḫilistānumda ol ḳadar ḫurmā ḥāṣıl olmadı ki reʼsü'l-mālı iḥāṭa ide Yehūdī ṣemer-i muʿacelin istirdāda geldi sene-i ātiyede imhāl ṭaleb itdüm mecāl olmadı Ḥażret'e ḫaber itdüm ve ol çāre-sāz-ı aṣḥāb-ı niyāz Ḥażret'ünden derd-i iḥtiyāca devā ü ʿilāc istedüm. Aṣḥāb-ı Kirām'a gelüñ sizüñ ile varalum Cabir'e Yehūd'dan mühlet isteyelüm diyü buyurdılar. Añı gördüm ki būsitān-ı risāletiñ naḫl-ı mevzūnı ve çemen-zār-ı nübüvvetüñ ser vü ser-efrāz-ı saʿādet-maḳrūnı aṣḥāb-ı kirām ile teşrīfe buyurup ḳudum-ı saʿādet-luzūmları ile naḫilistānumı serāçistān-ı Çinin ġayretī ve irem-i ẕātü'l-imaʿāduñ bāʿiṣ-i dehşet ü ḥayreti ḳaldılar Ḥażret-i ʿālī-rütbet ol Yehūd'i **[303b]**benüm içün muhlet ṭaleb buyurdılar ya Ebū'l-ḳāsım mühlet viremem diyü ol ser-i saḳar-ı maḳrı cesed-i pür-kīn ü ḥasedinden ḳalt olınacaḳ melʿun ḳatʿi cevāp virüp raḫmet-i Ḫudā'dan meʼyūs küfr ü ḍalāletetü ve nikbet ile meʼyūs ve ḫibāṣet-i ṭiyniyye ve ʿadāvet-i dīniyyesi maḥsūs olmaġın öldürsenüz bir gün mühlet ü ecele dermān yoḳ diyü ḫaber-i yeʼs ve peyām beʼs ile ḫāṭır-ı ḫāṭir-ı nebeviyeyi pür-ġubār-ı āzār itdi: Ḥażret ol melʿūnuñ murāda musāʿadedden mubāʿadesüni müşāhede idicek naḫilistānuñ kenārına gelüp tekrār Yehūdī'den istimhāl buyurdılar yine iḍrār üzre ışrār itdi. Ben ḳalḳup ʿinān-i teveccühi eşcār-ı bār ü dıraḫtān pür ṣemer cānibine ʿaṭf itdüm ve Ḥażret-i risālet-rütbet içün bir miḳdār ḫurmā ḳaṭf itdüm ve bir ṭabaḳ ile ḥużūr-ı Ḥażret'e getürdüm. Ṣaḥt ü saʿādetle tenāvül idüp suʼāl buyurdılar ki: Bu naḫilistāñda neşiminüñüz ḳandadur felān maḥaldedür didüm. Ol maḥalle firāş-bast eyle deyü buyurdılar itdüm bir miḳdār ıstırāḥat buyurdılar baʿde

çeşm-i bidār raḥmet-medārları ḫ̆ābdān uyandı ve şemʿ-i cemāl-i bā-kemālī pertev-i āfitāb-ı naẓar-ı İlāhī ile güneş gibi pār pār yandı tekrār bir miḳdār ḫurmā cemʿ idüp ḫāk-pāyi ʿanber-iʿtibārlarına niṯār itdüm yine tenāvül buyurup baʿde Yahūdī'den istimhāli iʿāde ve bir miḳdār mühlet irāde buyurdılar çāre olmadı ol melʿūnuñ giyāh-ı bed-buy-i ridā´et-ḫuyı ṣolmadı. Saʿādetle [304a]ḳalḳup naḫilistānuñ eṭrafını seyr buyurdılar ve bana "Ey Cābir ḥurmāñı ḳaṭf idüp ol bī-dīne olan deynüñi edā eyle diyü buyurdılar." Ben daḫı ḫurmāyı kesmege başladum ve deynüm olan ḫāyine deynimi bi't-tamām virdükden ṣoñra bir ol ḳadar ziyāde geldi. Ḥażret'i Beşīr'e tebşīr itdüm **اشهد اني رسول الله**diyü buyurdılar didi.

Ve yine Cābir Ḥażretlerinden mervīdür ki babam ʿAbdu'llāh āḫirete intiḳāl idüp müteʿadid kimesnelere ḫurmā deynī ḳaldı aṣḥāb diyü naḫilistānı ʿarż itdüm. Gelüñ kendüñüz her ne ḳadar ḫurmā var ise aluñ didüm deyn ḳadar olmaduġına iḥsās idüp rıżā göstermediler elem ü ıżṭırābla ṭeyb-i ḳalub-i derd-mendān ve bāġ-ı risālet-i gül-ḫ̆andan olan Ḥażret-i risālet-ʿunvānuñ ḥużūr-ı sāṭʿü'n-nūrlarına geldüm ve "Yā Resūla'llāh isterüm ki babamuñ ḫurmāsı biricik cemāl-i şerīfiñi müşāhede ideler yehtemiluki āfitāb-ı cemāl-i ʿalem-tābıñdan ḳalbleri nerm ve yüzleri germ olup ālām-ı elem-i deynden ḫalāṣ olam didüm." Buyurdılar ki: Ḫurmāya ḫarmen idüm ben daḫı emr-i şerīflerüne imtisāl idüp baʿde daʿvet itdüm ġuremāyi ġayr-ı gurāma bu ḥāl görüp dāmenime ṣarıldılar teḥaẕub ü taḥarüb lāzım geldi. Ḥażreti ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem beni keşā keşde göricek ḫurmā ḫarmānlarını en büyügünüñ etrāfını üç kerre ṭolaşup saʿādet ü iḳbāl ile orada culūs buyurdılar.[304b] Ve ġarīmlerüñi var çaġır didiler çaġırdum ol ḫurmadan ölçüp ġuremaya virdük ben bin cānla rāżı idüm ki deynüm edā olunup baña bir dāne ḫurmā ḳalmaya gördüm ki deynimüz bi'l-külliyye ḫarman-ı

kebīrden edā olındı ve ḫurmālaruñ baḳiyesi bi't-tamām bāḳī ol ḫarmenine daḫı naẓar itdüm sāʿye-i saʿādet-semāya risālet pirāne-i Muḥammed'i de ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ṭut ki bir dāne ḫurmā eksilmemiş idi. Ol Nebiyy-i nebīh bī-şebīh Ḥażret'ün ḫarmen-i luṭf ü iḥsānından iltiḳaṭ ve besāṭ-ı saʿādet-menāṭ sipihr-i inbisāṭlarınuñ gūşe-i meymenet-tuşesini taḳbīl idenler silkine iḫrāṭ iden ʿibbād-ı kerīm-muʿtād bu maḳūle kerāmāta maẓhar olmaḳ çoḳ olurdı.

Ve yine Ḳatāde-i Enṣārī'den mervīdür ki, meġāzi vü esfārdan birinde Ḥażret-i risālet-medār ile hem-rāh idim. Aḫşām namāzunda ḫuṭbe-i kırā'at buyurup āvīze-i gūş-i hūş ve semʿ-i ḳabūle mengūş olıcaḳ naṣāyīḥ-i ṣāliḥa ile esmāʿımuz teşnīf ve āzānımuz teşrīf buyurduḳdan ṣoñra bu gice inşā'a'llāhū teʿālā ṣābaḥa dek ḳatʿan bir eri itsek ve tāṣḥir-i safir idüp gitsek yarın بإذن الله رب العالمين[932] bir mā'i maʿīn ü āb-ı letāfet-ḳarīn behine yetsüñ gerekdür diyü buyurdılar ve merākıb-ı ʿizz u saʿādete rākib ve āb-ı meymenet bī-ḥisābı etrāf ü cevābına sākıb olup yola girdiler ve ol ḥavāliye nūr-i cemāl-i bā-kemāl ʿadimü'l-miṣāllleri ile [305a] ḳadr ü şeref virdiler ben daḫı raḫş-ı saʿādet-naḫş-ı dil-ferīblerine sāye gibi ḳarīb gitdüm. Nısf-ı leyle dek Ḥażret'üñ çeşm-i meymenet-numūdları ḫ̆āb-ı ālude ve dīde-i bīdār-ı pür-envārları ḥużūr ü ıstırāḥatda ġunuda idi. Bālā rāḥile-i ʿizzet iltibāslarından aşīnā-i ḫ̆ābda bir cānibe meyl buyurduḳlarınca ben bende refīḳle imsāl idüp ol afitāb-ı ʿālem-tāb-ı miyān-i saḥāb cāme-i ḫ̆ābdan şehāb-ı pür-şitāb gibi basiṭ-i ġabr ile yābiṭ olmaḳdan ḫavf ider idüm biraz daḫı gitük yine meyl buyurdılar ben yine ḫidmet-i muḥāfaẓata niyl ve sevḳ ü intibāhdan ṣiyānetde teşmīr zeyl idüp gitdük tā şol zamāna dek ki zamān-ı ṣubḥ-ı ḳarīn oldı. Yine meyl buyurdılar ḥıfẓ içün imsāl itdigümde bīdār olup kimdür diyü buyurdılar.

[932] Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın izniyle.

Ben daḫı Yā Resūla'llāh Ebū Ḳatāde ḳuluñuzdur didüm. Ne zamāndan beri bizümlesün diyü buyurdılar evvel-i leyleden ḫāk-pāyi şerīfiñüzi iñtiḥāl üzereyün didüm. **حفظنا الله**[933] **مما حفظت منه**buyurdılar ʿasker-i İslām ilerü gitmiş idi. Hīç ʿaskerden buralarda kimesne var mıdür? diyü buyurdılar. Vāḥiden baʿde vaḥīd kimesne cemʿ olduḳ yoldan ṣapa bir yire saʿādet ile nuzūl buyurup rā´s-ı saʿādet-istināslarını bālīn-i saʿādet-ḳarīn-i ḫ̆āba vażʿ buyurup ṣabāḥ namāzı zamānı olduḳda beni bīdār idüñ diyü buyurdılar cümlemüz ḫ̆āba varduḳ sulṭān-ı çār bāliş mevākib-i kevākib olan mihr-i münīr tutḳ-ı ufḳ-ı çerḫ̆-burīnden [305b] uyandı. Ve tū seng-i ḫunek-ı gerdūn-ı gerdāne suvār ve zīn-i zerrīn raḫ̆ş-ı saʿādet-naḫ̆ş-ı mülke üstüvār olmaġ içün āb-ı zerle maḥallī müẕehheb ü muṭṭalā libāslar giyüp pār pār yandı. Ẓahr-ı saʿādet-ẓuhūrlarına nūr-ı āfitāb-ı ʿālem-tāb ṭoḳındı ve semʿ-i şerīflerine dāʿī ḳuds ve menādi-i ünsden āyet-i saʿādet-ġayet**أقيموا الصلوة**[934] oḳundı. Cümlemüzden muḳaddem yine Ḥażret-i bīdār oldılar biz daḫı uyanmayup fevt-i namāz-ı bā-medāddan fiġān ü feryāda āġāz itdük suvār olduk diyü emr buyurdılar biri birimüz ile muṣāḥabat iderek bir miḳdār gitdük şems-i irtifāʿ itükde miṯhere-i muṭṭaḥara ile āb ṭaleb buyurdılar virdüm āb-dest alup māi-i ḳalil ḳaldı buyurdılar ki, bu maḳūle ḳalīli muḥāfaẓatda taḳṣīr itme ki bunuñ içün şān-ı ʿaẓīm ẓāhir olsa gerekdür andan iki rekʿat sünnet-i fecrī edā itdi andan ṣoñra farżı sā´ir-i evḳātda edā ider gibi ḳażā buyurup andan ṣoñra suvār olun diyü buyurdılar benden biri birimüzi āheste āheste söyleşüp ḥayf ü derīġ ki taḳṣīr itdük ḳażā ile namāzı ḳażāya ḳoduḳ diyü söyledük buyurdılar ki: Siz baña iḳtidā itdigüñüz ḫ̆ābda taḳṣīr olmaz taḳṣīr odur ki fevt olduḳdan ṣoñra bir namāz zamānına dek ḳażāsı tā´ḫ̆īr oluna her kimesne maḳūle ḫ̆uṣūṣu mübtelī ola lāzım budur ki mütenebbih olduġı gibi ḳażā ide baʿde buyurdılar ki, ileri giden ʿasker [306a] nice

[933] Senin sakındığın şeyden Allah bizi korusun.
[934] Namaz kılın!

iderler anlarsız yine buyurdılar ki ṣabāḥ olup peyġamberlerüni bulıcaḳ Ebū Bekr ve ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhumā dimişler ki, peygāmberimüz Muḥammed Muṣṭafa ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem giridedür baʿde aṣḥāb ileridedür diyüp miyānlarında muḫālefet düşmüşdür dā´imā ḥaḳ şeyḫün elündedür anlara mutābaʿat iden ṭarīḳ-i Ḥaḳḳa vaṣıl olur diyü buyurdılar āfitāb ḫaylī bülend oldukdan ṣonra yetişdük nufūs ü devāb-ı tāb-ı āfitāb faḳd-ı naḳd-ı āb ile ḥālleri ḫ̆arāb olmış ʿillet-i miyāh bāʿiṣ-i inṣdāʿ-ı şifāh olup ḫalḳuñ lisānları saḳf-ı dehānlarına mutaṣṣıl peyveste ve pīç-i tāb-ı ıżṭırāb ile ḫasta olmışlar bir yaña telāṭum-ı emvāc-ı deryā-yi iştiyāḳ elemī ve bir yaña tezāḥüm-i efvāc-ı ṣadamāt-ı baḥr-ı ʿateş āb-ı ġamı ḥallerüni düşvār itmiş ve ḫarāb-ı ıżṭırāb ü ʿaṭeşin bī-ḥarābī ile ʿaḳılları başlarından gitmiş Ḥażret-i gördüklerüñde yürekleriñe ṣu sepildi ve dest-yārı müşāhede cemāl-i bā-kemāl-i leyle ḳalb-i virāneleri yapıldı. Ḥażret'üñ semm-i sutūr-i ʿālem-i gerd-i hāmūn nūr-ı dīne rūmāl idüp teşnelikden helāk olduḳ Yā Resūla'llāh diyü şikāyet itdiler Ḥażret daḫı **لا هلك عليكم**[935] diyü buyurup esb-i saʿādet-kesblerinden nuzūl buyurdılar bir ḳadeḥ ṣaġīr ṭāleb itdiler getürdüklerinde ol miṭharadan ḳalan āb-ı ḳalilī ṭaleb itdiler getürdün ḳadḥa ṣabb itdiler ben ḫalka virdüm ʿillet-i ḳıllet-i āb ile ʿalīl [306b]olan ḳavm ʿaṭşān ve ġalīl gördiler ki miṭharada āb ġāyetde ḳalīl mesābaḳa ile meżāyiḳe idüp elem viricek Ḥażret buyurdılar ki bī-vech ü bi-lā-sebeb ṭaleb-i mā içün taʿab çekmek ve şure-zār-ı dilde taḫm-i elem miḥnet ekmek cümleñüz sīr-āb olursız ve murādıñuzca āb bulursanuz diyü buyurdılar bu uslūb üzre Ḥażret-i sabb itdi. Ben ʿaskere īṣāl itdüm cümlesi reyyān olup hīç Resūlu'llāh ile benden ġayrı kimesne ḳalmadı andan baña iç didi. Emr eyitdiler: Yā Resūla'llāh sen içmeden ben

[935] Yok olmazsınız.

içemem didüm إن ساقي القوم آخرهم شربا[936]diyü buyurdılar ve benüm muḳaddemen içmememem murād-ı şerīfleri olduġunı işrāb idüp ṭuyurdılar. Baʿde kendiler saʿādetle şürb idüp sābıḳān beyān olunan üzre āba varulduḳda cümlesi sīr-āb bulundılar.

Ve yine mervīdür ki Miḳdād bin Esved raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyurmışlar ki, ben yārāndan iki kimesne ile Medīne-i Münevvere'ye şerrefellāhu teʿālāya varduḳ meşāḳ-ı sefer-i pür-ḫaṭir meẕāḳ-ı cāna eṣer ve metāʿab-i ṭarīḳ bizi deryā-yı miḥnete ġarīḳ ve nāyire-i derd ü eleme ḥarīḳ idüp melāl-i ḳaṭʿa mesāfe-i neşīb u firāz ve kelāl-i ṭayy-i feyāfī dūr-i dırāz zaḥmet-güzar ve geşt ü kūh ve deşt ü elem-i ʿaẓīm hirās ü bīm ile muşāʿar ẓāhire ü bāṭına ve ḥavās-ı barīze ü kāmnemüz iḥsāsdan ḳaldı ve rūzigār-ı rūzigār-ı vufūr-ı ıżṭırāb ü ıżtırār ile āfetimiz aldı **[307a]** aṣḥābdan kimüñ menzülünde ki mihmān olmaġıla varduḳ bāb-ı ḳabulī sebb itdi ve aḥbābdan ḳankı yār gitmek derine doġrulduk ise bizi red itdi bi'l-āḫire bizi Ḥażret-i risālet-me´ābuñ merciʿ-i şenīḥ ü şāb[937] مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ[938] olan cenāb-ı müsteẕāb ve ṣevb-i pür-ṣavābları rūy-i māl ile muḥaṣṣalü'l-amāl olduġumuzda kemāl-i ḥüsn-i ḳabūl ile telaḳḳī ve tereddüd ü tevekkufdan teveḳḳi buyurup tertīb-i levāzım-ı mihman-sāzı ve tetmīm-i mühimmāt-ı mihmān-nüvāzı ile tāc-ı ibtihācımüz farḳ-ı farḳad-ı sāy-i sipihre müvāzi ve kulāh-ı ʿizz u cāhımuz ser-zer-i endūd mihr-i meḥāzi itdiler ve bizi saʿādet-ḫānelerinden bir gūşe-i pür-tevşede iskān ile tekmīl-i mevācib iḥsān buyurup bir ḳaç ʿaded maʿz-ı taʿyīn itdiler bunları istiḥlāb idüp her biriñüz ḥiṣṣeñüz ḳadar şīr ile sīr aluñ diyü buyurdılar biz daḫı emr-i şerīfleri üzre ol buzları muḥāfaẓa idüp her gice şīrden ḥiṣṣe-gīr olup Ḥażret'üñ ḥiṣṣe-i şerīflerini cenāb-ı ʿālīlerine isḳā içün ibḳā iderler idik. Aḫşām olduḳda saʿādetile

[936] Bir topluluğa su veren en sonda içer
[937] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[938]"Kapılar onlara ardına kadar açılır." Sād, 38/50.

gelür selām virürler idi. Bir vech ile meḫāfet buyururlar idi ki, nā´im olanı ibḳāẓ itmezler belki bīdār olana daḫı istimāʿ itmezler idi. Andan namāz-ı şām edāsına mescide buyurup geldükden ṣoñra ḥīṣṣelerini saʿādetle nūş iderler idi. Leyāliden birinde vasvās-ı pür-telbīs [307b] ḫadiʿa u tedlīs idüp tünd-i bād vesāvis-i bāṭılası ile beni ḫarāmdan ayırdı. Ve reyāḥ-ı ʿāṣife-i mekr u ḥaylī iṭnāb-ı eṭnāb-ı ḫiyām-ı ārāmımı ḳırdı. Ḳalbime bu maʿnalāyıḥ oldı ki ṭa´ife-i enṣār-ı Cenāb-ı risālet-medāra her ṭarafdan ṭuraf-ı tuḥaf ihdā iderler ki bir pāre şīr ne ḳadar emr-i sīrdür ki ol şīr-i pīşe-zār risāletüñ aña iḫtiyācı ola diyüp ol gice Ḥażret içün ibḳāsı muʿtādımuz olan miḳdārı daḫı ben tenāvül itdüm ol şīr ile āteş-i cuʿ u ʿaṭeşime inṭifā ve māde-i ḥırṣ u şerhime intifā gelicek yine ol ḫennās-ı racīm ḫavf ü bīm ile ḳalbimi dū-nīm idüp ḥāy bu ne vaż̇ʿ idi ki itdük şimdi seʿādetle gelicek ne cevāb virirsünyer yarılsa yere girersün Ey teşne-leb ve ey ḥayret-zede-i bāde-i şūr ü şaġb nedür bu vellī niʿmetüñ ḥaḳḳında itdigüñ su´i elem taʿaccub-i seḥv itdüm āb-ı ḫiyānet ile suṭūr-ı diyānetüñi maḥv itdüñ saña beddu ʿā idüp gönli duyurur ve bīḥ-i nikbet ü belā ile şīşlere çevirür bād-ı bed-duʿāsı ki seng-i bāġ u cūduna esr-i nihāl vücūd-ı nāzenüñi dibinden kesr diyüp bu maḳūle kelāmı nefsi ile beni nādım ve benā-yi ṣabr ü ārāmumı hādm itmek mekāmına iletdi. Süd dökmiş gibi nār-ıʿār ve ʿāteş-i ḫiclet ü şenār ʿaẕābına giriftār oldum libāsım gütāh şemleye [308a] münhaṣır idi ki, baʿżı cesedümi setr etsem baʿżı āḫarı munkesif ü müncesīr idi. Ol gice gözüme uyḫu ḥarām oldı ve kār-ı kīrdārum vadī-i nemde nedāme ḫarām oldı. Yārān ise istirāḥatda nāgāh añı gördüm Ḥażret saʿādet ü iḳbāl ile geldiler ve selām virüp mescid-i şerīflerine buyurdılar namāzı şāmı edā itdükden ṣoñra ḥiṣṣeleri olan ḥalebī ṣıḥḥat ü selāmet ile içmek geldiler görse ki, şīrden eṣer peyda deġül rūy-i saʿādet-ḫuyların semāya ṭutup **أطعم الله من أطعمني**[939]

[939] Beni doyuranı Allah doyursun beni içireni Allah içirsin.

وسقى من سقانيdiyü buyurdılar bu mertebeye müşābere itdükden ṣoñra kār-ı cāna ve kār-ı üstüḫvāna irişdi. Ḳalḳup elüme bir kārd alup istedüm ki, ol kiçilerüñ içinde bir firbe ü seminüñi hemin ẕebḥ idüp ol cenāb-ı risālet-meʿāb içün kebāb idem gördüm ki, cümlesinüñ żurūʿı şīr ile ṭolmış elüme bir inā aldum ve şīr ile māli idüp ḥużūr-ı Ḥażret'e geldüm buyurdılar ki sen kendü ḥiṣṣeñ olan şīri içmedün mi? Ben eyitdüm: Yā Resūla'llāh hele siz buñı buyuruñ içdiler baʿde baña defʿ buyurdılar daḫı içiñ Yā Resūla'llāh didüm yine içdiler baʿde ben içüp baña bir mertebe ḫande ẓuhūr itdi ki, düşmüşüm bu ne ḫandedür diyü buyurdılar ḳażiyyeyi ḥikāyet itdüm buyurdılar ki, bu degüldür İllā'llāh Teʿālā ḥażretinüñ raḥmetidür ya baña niçün ḫaber itmedün ki ol iki refiḳüñi daḫı bī-dār idüp şīrden naṣīblerin içelerdi ben yemīn itdüm ki saña ve baña [308b]vaṣıl olduḳdan ṣoñra hīç eksigim degüldür ġayra ya yetişmiş ya yetişmemiş didüm.

Ve yine mervīdür ki Ebū Ḳurṣāfe raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyurmışlar ki, evā'il-i İslām'da māderim ve bir ḫālım var idi lākin ḥicre-i ḳalbimde ḫālaya ziyāde muḥabbeten ḫāliye degüldi. Ve benüm birkaç gūsfendüm var idi. Menābiʿ-i meyāh ve menābit-i giyāh olan mevżıʿda anlara raʿi ve pistāñları pür-şīr olmaġıla saʿī ider idüm. **وكم خال عن الخيرات خالي**[940] mefhūmunca ḫālım dā´imā baña zaʿam-ı fāsīdince pend idüp ey ferzend-i ercümend gerekdür ki, Muḥammed'üñ dām-ı dānesine bend olup vadiʿa-i mekr ü ḫadiʿasını ḳabūl itmeyesüñ ve kelām-ı dil-ferībi ile dīn-i ābādan ibā idüp rāh-ı ḫilāfa gitmeyesüñ zinhār ṣad hezār zinhār diyü baña te´kīd eder idi. Ol ʿacuzuñ elünden ʿācīz ve anuñ iḳdāmı benüm İslām'ıma nāciz olmaġa maniʿ ü ḫāciz olmışdı. Bir gün hādī taḳdīr-i ḳadīr ḫādī meşiyyet-i ʿalīm ü ḫabīr beni kemāl-i şevḳle meclis-i nebevi ve

[940] Niceleri vardır hayırdan mahrumdur.

maḥfel-i muṣṭafavīye sevḳ ve raʿī iġnādan ʿavḳ itdi. Gūsfendleri merʿaya algidüp ḳodum gitdüm. Meclis-i nefis-i saʿādet-enīslerine varup ol rūz maḫfil-i saʿādet-bīrūz-ı meymenet-firūzlarında oldum. Aḫşām olduḳda ol āfitāb-ı dīn ve mihr-i burūc-ı yaḳīnden żurūr-i cidā olup [309a] çerāgāha geldüm. Ve gūsfendleri alup cānib-i mesken-i melʿūfe sevḳ itdüm. Ḫālım gördi ki aġnām żaʿf ü hüzāl ile miṣāl-i nāl ve mānend-i ḫayāl olup pistānları şīrden tehī żaʿfları aḳṣāyı ġāyātı müntehi ḫālı bunı göricek bir ḥāle vardı ki, taʿbīr olınmaz vechinden su´āl itdi. Bilmem didüm yevm-i ṣānīde yine uslūb-ı sābıḳ üzre ʿamel ve vech-i ṣavāba tevcīh-i rūy-i emel idüp miṣāl-i yevm-i sābıḳ taḳdir-i İlāhī beni ṣavb-i ṣevābla sevb-i ṣavāba sā´iḳ olup yine terk-i aġnām ve ḥużūr-ı şerīflerine iġtinām itdüm. Ḥażret buyurdılar ki: Aḫşam olduḳda yine iġnāmı ḳod idüp ḫāneye ʿavd itdüm. Yine gūsfendlerüñ kendüleri ʿicāf ḍarʿları ḫifāf yevm-i ṣāliṣde İslām-i ḥādīṣ olmaġ içün menābiʿ ḳalbimde selsāl-i bī-miṣāl-i hidāyet ve irşād-i melīk-i cevvād-ı nābiʿ ve ṭıfl-ı dil bī-ġillim bedraka-i tevfīḳ-i saʿādet-i hādi ṭarīḳe tābiʿ olup ciyd-i cān ālāyiş-i küfri ārāyış-i İslām'a tebdīl ve erkān-ı ṣalāt-i dīn u īmānı taʿdīl idüp mütabaʿat u mubaʿayat itdüm ve ḫālımuñ ḥālinden ve gūsfendlerün lāġar u bī-şīr olduġından şikāyet itdüm ḳoyunları benüm ḥużūruma getür diyü buyurdılar getürdüm dest-i kerem-peyvesti ile ḍurūʿ-ı aġnāma mes itdiler ve bereket içün duʿā buyurdılar ol ḳarīn tā maʿyīn [309b] melā´ike-i muḳarribin olan duʿā-i müsteṭāb-ı müstecāb sebebi ile aġnāmuñ cüṩselerine ve fert-i laḥm ü şaḥm ile kiber-i ṭārī ve ḳudret-i İlāhiyye ile ḍarʿlarından leben cārī olup ḥüsn ü bahāları ḥadden aşdı ve ṩedilerinden şīr ṭaşdı ve pistānları pür-cüṩseleri kabīr-i aḫşām ḫāneye geldükde ḫālım gördi ki ġāyet simen geşt-i iṭlāl ü dümen itmelerine maniʿ ve ṩimār-ı bī-şumār şīr ve lebneleri ḳudret-i ṣāniʿ ile yaniʿ ḫāle bu ḥālı naẓar itdükde mesrūr olup luṭf-i İlāhī ile

“Ey Ḳurre-i baṣar ve ḳıṭʿa-i ciger her gün bu vech üzre raʿī eyle.” didi. Ben didüm bugün daḫı eyyām-ı āḫarda olan üslūb üzre raʿī itdüm lākin aṣlı vardur diyü ḳaṣṣa-yi taḳrīr itdüm. Vālidem ve ḫālım daḫı īmāna geldiler.

Rükn-i Ḫāmis

Şol şevāhid beyānındadır kim evḳātdan birine iḫtişāṣı olmaya ve daḫı şol şevāhid beyānındadır ki, vefātlarından ṣoñra ẓāhir olmış ola.

Ol daḫı iki ḳısım üzredür: Ḳısm-ı evvel şol şevāhidi şerīfe beyānındadur ki, vaḳt-ı iḫtişāṣ olmaya.

Ol cümleden biri budur ki ol şāhid zībāyı bizüm risālet ve āfitāb-ı ʿālem-ārāyı burc-ı feṣāḥat ü besālet ḥażretlerinüñ yāl u bāl ve kemāl-i ḥüsn ü cemālī ḥiddet-i lemaʿān-ı nūr-ı ruḫsārı şiddet-i tāb-ı āfitāb-ı dīdārı letāfet-ʿārıż-ı āb-ı neẓīr ve āyīne-i kirdārı neẓāfet ḫadd-i ḫūrşīd-i āsārı **[310a]**kisve-i miskīn būy-i silsile mūyī ẓerāfet çeşm ü ebrūyī melāḥat-ḫūyī kemāl ḥüsn ü cemālī reşāḳat-i ḳadd bāhīrü’l-ʿiḫtidāli telāyim-i evżāʿ ve tenāsüb-i aʿżāsı bir mertebe idi ki naḳḳāşān-ı nigār-ḫāne-i Çīn ve ressāmān-ı kār-gāh-ı çarḫ-burīn nessā-cān-ı tār-ı būd-ı ḥarīr ve nessā-cān-ı cerā´id ve harā´id-i eşkāl ü taṣvīr dest-yārı ḳalem-i mānī āyīn siḥr-sāz ve yezdi yerāʿat-ı beraʿāt-sāz-ı belāġat-pürdāz ile ṭurra-i muṭarrāsından bir mūy-i ġāliye būyu ḳaleme gütürmek iḫtimāli yoḳ idi.

Naẓm:[941]

فلو سمعوا في مصر أوصاف خده لما بدلوا في سوم يوسف من نقد[942],[943]

[941] naẓm F: beyt H.

[942] Şevahidü’n-nübüvve -: F.

[943] Şayet onlar Mısır’da onun yanaklarının vasıflarını işitselerdi
Pazarlıkda Yusuf’u paraya değiştirmezlerdi

Şayet annem Züleyha onun alnını görseydi

Feḥvāsınca Ḥażret-i Yūsuf'dan melāḥati ziyāde ve afitāb-ı cebīn-i mübīni andan artuḳ żiyāde olduġı muḳarrerdür. Müşāhede-i cemāl-i bā-kemālī sermāye-yi ḥayat-i zindegānī idi. Leb-i rengüni güyā ki, laʿl-i bed-ḫişān veyā ḳavt-i rammānī idi. Dürr-i meknūn dündānuñdan ḳıymet-i gevher-şikest ve ḳadr-i lālī mütalāli pest idi. Āfitāb-ı cebīn-i mübīn-i saʿādet-i ʿunvānuna ḳarşu meşʿale-i māh-ı tāb ü ṭāḳat getürmeyüp sevinürdi ḫūrşīd-i cemāl-i furraḫ-fāli ġayretinden māh ne ḥarāret çeker görse ādamuñ üzeri giyinürdi. Eşiʿa-i afitāb rūyine bāḳan kendünden yitürürdi. Ammā leyālide bir nesne żāyiʿ idenler şuʿāʿ-ı cebhe-i şemssü'l-iltimāʿile bulup işin bitürdi. Elif-i ḳamet-i saʿādet-i elīfī ve lām zülf-i [310b]dil-i ārām-ı letāfet-redīfi ve mim dehān-ı behcet-ʿunvān-ı laṭīfī muṣḥaf-ı cemāl-i bā-kemālinden elīf lam mim idi. Şemāl-i saʿādet-şumūl-i enfās-ı nefisesinden ʿanber-i nesīm ve ʿabher-i şemīm idi. Ol māh-ı āfitāb-ı ruḫsār ve melāʾik-i kerdān sīr idenlerüñ kelāmı **مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ**[944] idi. Sedef-i vücūd ve ḥaḳḳa-i fażl-ı vücūdda bī-miṣāl hemtā-i dürr-i yetim idi. Māder-i zamān ve ābā-i ʿanāṣır ü erkān anuñ ʿadīli birinci behīce vücūd götürmekden ʿaḳīm idi. Muṭālaʿa-i ḥüsn ü cemāli ve müşāhede ṣaḥīfe-i laṭīfe rūy-i pür-ḫaṭ ü ḫālī ile dünyā naʿīm ü muḳīm idi. Serā-i ġarrā-i ʿālemde aña miṣl ü hemtā bulunur dimek ġāyetde ḳavl-i fāsid ü kelām-i saḳīm idi. ʿİtidāl-i ḳadde ʿalem ve ḥüsn ü cemāl ile müsellem-i ʿālem idi. Çemen-zār-ı letāfetde bitmiş bir serv-i nuḫāste idi. Ḥalāvet ü melāḥatle ser-tāpā ārāste idi. Dāye-i saʿādet-māye meymenet-vāye-yi ṣanīʿü'l-İlāhiyyeden ol ḳadar şīr-i şīrini meş itmişler idi ki, ḫüsrevān-ı ʿāli-nijād büstān-ı rāstān-ı nüvāz-ı bī-enbāzında ferhād olmaġıla cān

---

Eller yerine kalpleri kesmeyi seçerdi.

[944] "Bu bir insan değil, ancak şerefli bir melektir.", Yusuf, 12/31.

virürler idi. Ve ḥān-ı ḥüsn ü cemāl-i milḥ-i melāḥatdan ol ḳadar çaşeni-gīr olmışdur ki, yüzün gören kāfir Müselmān olup dīn-i İlāhiyyeye fevc fevc girerler idi. Ḳāmet-i pür-istikāmeti egerçi miyāna idi ve murġ-ı iʿtidāle ḳadd-i leṭāfet-i pirānesi āşiyāne idi. Ammā her ḳanḳı bālā-yı bülend ile murāfaḳat itse dehr-i ṭevīyü'l-ḳāme ile ki bir yire gitse ḳāmet-i bālāsı andan ʿalā görünür idi. Muḥaṣṣalü'l-kelām ḫūbdan ḫūb ve ʿalādan ʿalā idi. Kelimāt-ı [311a] leẕīẕesi şekkerden aḥlā idi. Tābiş-i mihr-i cemāl-i pür-nūrundan şeb-i deycūr-i fücūr rūz-i rūşen nikbā-i nikbet küfr ü işrāk hubūbundan eşcārına żaʿaf ü ẕubūl istilā iden dünyā-yi şimāl saʿādet-şumūl cemālinden ḥadīḳa-i enīḳā-i ḫūld-berīn gibi gelmiş ve ẓalām-ı küfr ü āṣām ile ʿubūs ü pür-būs olan ḫulḳ-ı ʿālem ol giceye luṭf ü şāmuñ müşāhede pertev-i ḳudūm-i saʿādet-rusūm müserret lüzümı ile sād ü şān idi.

Ve yine mervīdür ki cesīm-i pāk-ı naẕīfī ve cesedüni ḥased tāb-nāk ü laṭīfi şevā´ib-ı teʿā´ib-i ʿālāyiş-i kederden nezīh ve ẕerre kadar revācı evhāmundan ṭāhīr olduġı żāhir bir vücūd pür-cūd nebīl ve nebīh idi ki ṭeyb-ı rāyiḥa-i fāyiḥa-i ʿırḳ-ı ʿaraḳ-ı saʿādet-ġarḳı mesām-ı meşām-ı ʿālemī taʿbīr iderdi. Misk-i nisik-i ʿibādet ile alūde olan beden-i mustaḥsen-i cennet-vaṭanınuñ ʿabīr-i būy-i dil-āvīzi ve dimāġ Benī Ādemī taʿbīr iderdi. Anuñ rāḫiye-i laṭīfesine nisbet nāfe-i miskinüñ ḳaderi pest olup ḳanı ḳurıdı. Ve būy-ı cism-i laṭīfi yānuñda ʿudūn-ı revnākı şikest olup yanar yaḳılurdı.[945]

Ḥikāyet iderler ki mubārın elleri degince ki ḫalḳla muṣāfaḥa iderlerdi. Eyādī-i saʿādet-mebādilerinden mülāmasa iden yedlere ol gün ḫoş-būyluk el virürdi her ṭafluñ ki başına dest-i kerim-peyvestleri ṭoḳına ol tār-ı mübāreküñ būy-i dil-āvīzi [311b]dimāġ-ı ḫalḳa girerdi. Bir gün Enes raḍıya'llāhu ʿanh ḥażretlerinüñ ḫānesinde

[945] ve būy-ı cism-i laṭifi yānıñda ʿudūn-ı revnākı şikest olup yanar yaḳılurdı F: -H.

ḫ͟ābа varmışlar ve rūy-i saʿādet ḫuylarında ve sā′ir-i aʿżā-i kerīmelerinde ʿaraḳ ẓāhir olup māder-i Enes olan Ümmü Seleme bir şīşe-i meymenet-pīşeye ol ḳaṭarāt-ı mübāreki ile cemʿ itmiş Ḥażret bīdār olup bunı cemiʿden maḳṣūd nedür diyü su′āl buyurdılar ḫātūn cevāb virüp ġūl-āb yirine istiʿmāl iderüm cümle ṭiyblerden eṭyabdur didi. İmām Buḫārī raḥimehu'llāhi Teʿālā ʿaleyhi Tārīḫ-i Kebīr'ünde dimişdür ki, ol Ḥażret-i ʿālī-rütbet ḳadem-i saʿādet-tev′emi bir rāhdan murūr u ʿubūr buyursalar ʿaḳib-i ḥamīrü'l-āḳibelerince ol ṭarīḳ-i müstaḳime sülūk iden būy-i iḳdām-ı saʿādet-encāmların istişmām ile cenāb-ı pür-nūruñ murūrını ṭuyur ve būy-i dil-āviz-i ʿanberinden tuyardı. İsḥaḳ bin Rāheveyh buyurmışlar ki: Cism-i şerīf-i nebevvide olan rāyiḥa-i ḫoş ve būy-i dikleş-i eṣer-i misk u ʿanber ve netīce-i tebḫīr u taʿṭīr degül idi belki nefs-i cesed-i bī-ḥased-i nebiyye ve cism-i bīʿadīl u şebīh ve beden-i mustaḥsen-i nezīhlerinde kār-gāh-ı icād u ibdāʿ vażʿ u idāʿ buyurduġı ʿaṭiyye-i seniyye ve hadiyye-i behiyye idi.

Ve yine mervīdür ki[946] bir dest-māl ki ruḫsār-ı bī-miṣāl ve ʿiẕār-ı leṭāfet-i iştimālarından āb u tāb diger āteş aña kār itmek iḥtimāli yoḳ idi. Belki ednās-ı eyādī-i nās ile mütedennis olsa tennūr-i nāra ilḳā iderler idi. **[312a]**Tā āteş añı āb gibi pāk idüp bi'l-külliyye gider andan ṣoñra ṣāḥibi iḫrāc ider idi.

Rivāyet olınur ki bir gün bir cemāʿat Enes bin Mālik raḍıya'llāhu ʿanhumā ḥażretlerine mihmān olmışlar, levāzım-ı mihmān-dārı vıfḳ-ı feḥvā üzre cārī olup iṭʿām ve ikrāmdan ṣoñra cāriyesine falān dest-māl götür diyü emr itmiş ol daḫı bir çirk-i ālūde ve seḥn-i endūd-i dest-māl götürdi. Andan ṣoñra emr eyitdi ki: Tennūrde āteş-i işʿāl-i işġāl ile muḳayyed oldılar baʿde ol mendīli āteşe ilḳā idüp nice zamāndan ṣoñra iḫrāç itdiler gördiler ednās ve evsāḫı bi'l-kulliye yanmış kendüsi ġıll ü ġişden pākı

[946] ve yine mervīdür ki F: ol cümleden biri budur ki H.

ke’ennehūbeyaża boyanmış aṣlā bir gūşesine āteşden ziyān itmemiş ve tennūrden şirer-i ḍarar yetişüp ṣafāsına ḫalel virmemiş ḍuyūf-ı Ḥāżret-i Enes’üñ raḍıya’llāhu ʿanh bu maḳūle dest-māle mālik olduġın göricek taʿāccub konān vechünden su´āl itdiler buyurdı ki, bu bir dest-māldür ki, Ḥażret-i risālet-rütbet bunuñla rūy-i pāk ve vech-i vecīh-i tabañunı sildi. Ve ol saʿādet ü iclāl bu dest-māl-i meymenet-iştimāli müşerref ḳıldı. Ol zamāndan berü dest-mālleri āb-ı rūy-i ve imtiṣālinüñ yüzi ṣuyıdur her ḳaçan keṣret istiʿmāl ile taġayyür-i peẕīr olsa bu vech üzre nār ile taṭḫīr iderüz.

Beyt:[312b] Aldı devlet ber-ḳarār olmaz miṣāl-i dest-māl

Eger maġrūr olma dirāyeti ile camdan örnek āl

Bir beyt-i meşhūrdur hele bi-fażlil’llāh Teʿālā bizde bu dest-māl devleti bir ḳarār ve bize sebeb-i ibtiḥāc ü iftiḫār ve māye-i ḳadr ü iʿtibārdür diyüp aġzın sildi oturdı.

Ve yine mervīdür ki Ebū Hureyre raḍıya’llāhu teʿālā ʿanh ḥażretleri buyurmışlar ki, bir gün bir şaḫṣ Ḥażret’üñ ḥużūr-ı sāṭi´ü’n-nūrlarına gelüp Yā Resūla’llāh peyġule-i faḳr ü iḫtiyācda ʿuẕlet-peẕīrim ve māḳām-ı tevān ü nā-tevānda ārām-gīr bir merd faḳīr-i edna mene’n-naḳīrim ki pā-i bendi-i ʿiyāle esīrüm.[947] Ḥikmet-i İlāhiyye bir duḫterüm irişdi müḳteżāyi şerīʿat-ı şerīfe üzre bir müselmāna tezvīc itdüm bu ḥareme dāḫil olan müsteḥiḳān berr u kereme ifāḍe-i iḥsān ve icrā-i enhār-ı cūd-i ferāvān ile şühre-i cihānsın ümīd-vārum ki dest-i ümīdümi ḫālī ve redd itmeyüp sen ẕāt-ı ʿālī-tebār-ı risālet-medārından tuhfe ve yādigār ve ilā yevmü’l-ḳarār evlād ü aḥfādımuza mābīhi’l-iftiḫār ve māye-i iʿtibār olmaġ içün bir nesnecik beẕl buyurmaġıla bu bende ẕerre ve erlerüni nevāziş buyuralar didi faḳr ile iftiḫār iden devlet-mend-i saʿādet-şiʿār ʿaleyhi

[947] ʿiyāle esīrüm F: ʿiyāle esīr H.

ṣalavātullāhi ما تعاقب الليل والنهار[948] ḥāżır nesnemüz yoḳ ammā ṣabāḥ inşā´a´llāh infitāḥ bir şīşe-i kuşāde ser ve bir çub getür diyü buyurdılar [313a]çünki ṣabāḥ oldı ol faḳīr emr-i ḫatīr-i nebevide taḳṣīr itmedi. Ḥażret daḫı sāʿad-ı saʿādet-musāʿidlerinden ʿaraḳ-ı çinlik buyurup ol şīşeyi pür itdükden ṣoñra var bunı duḫterüñe vir her ḳaçan teṭeyyub ve taʿṭīr-i murād idene bu ṣuyu şīşeye vażʿ idüp bu çūbla iḫrāc itsün ol çūba teşebbüs̱ idüp ḫurūc iden ḳaṭarātı gül-āb yirine istiʿmāl itsün diyü buyurup ol faḳīrüñ ḳalbini taṭyib buyurdılar.

Rivāyet olınur ki ol duḫter her ḳaçan ki, ol mā-i saʿādet-nümā ile taṭayyup ide cümle-i ehl-i Medīne'nüñ dimāġı ol rāḥiye-i ṭābiyye-yi istinşāh iderdi. Ve bu maʿnā ile ol ḫānedān şühre-i āfāḳ olup beytü'l-muṭayyibin nām koymışlar idi.

Ve yine mervīdür ki her ḳaçan ki ḳażā-i ḥācat buyuralar zemīn-i çāk olup yine ittiṣāl iderdi[949] ḳaṭʿā eṣer ẕuhūr itmezdi. Bir gün Ḥażret-i ʿĀ´işe raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhā ḥażretinden su´āl itdi didiler ki, Yā ʿĀ´işe sen bunı bilmez misin? Ki enbiyādan ḫurūc ideni zemīn setr idir.

Ve yine mervīdür ki ol ġāyet-i emānī olan Resūl-i bā-uṣūl bī-medānī ve nebiyy-i kerīm-i mümtenīʿü'l-meṣ̱ānī ḥażretlerüñ tāb ü tüvānı cümle-i ʿālemden ziyāde ve fitīl-i ḳandīl-i tūt ve ḳudret-i cism-i laṭīf-i celālet-āṣ̱ārı وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ[950] āyet-i kerīme-i saʿādet-ġāyeti vefḳince rūz-ı burūz-ı żiyāda idi. [313b]Rükāne nām kimesne ki tāb ü tüvānıla meşhūr ve ḳuvvet-i bāzūsı müsellem-i meşhūr olup ve şāhīd-i zūr bī-zūr ile cümle ʿālem ġalebesi ṣābit ü żāhir ve zamānuñda bī-mānend olduġı şevā'ib-i iştibāhdan pāk ü ṭāhir idi. Ḥażret ṣallā'llāhu ʿaleyhi ve sellem añı İslām'a daʿvet itdükde maḥżā defʿ ü taʿvīḳ

[948] Gece gündüz döngüsü devam ettikçe.
[949] iderdi F: buyurdı H.
[950] "Ateş dokunmasa bile." Nur, 24/35.

içün İslām'ı ġalebelerine taʿlīḳ idüp muṣāraʿaya muṣāraʿa itdi. Ḥażret daḫı anuñ ẓahr-ı ẓuhūrunı zemīn-i meẕellete urdı. Ve pençe-i ġālebe vü zūr ile dest-i best-i pür-şikest-i ḫiẕlān-ı peyvestini burdı. Muḳaddemen babası Ebū Rükāne daḫı ġāyetde keşt-gīr ve muṣārıʿ-ı bī-müżārıʿ-i bī-naẓīridi. Üç kerre Ḥażret ile ṭutuşdı. Üçünde bile maġlūb ve fikr u endīşesi maḳlūb olup āteş-i ġayret ve nā'ire-i ḥasret ile ṭutuşdı.

Ve yine mervīdür ki her bār ki ol şāh-ı firzāna ve māh-ı felek-i āşiyāne esb-i rahvār-ı bād-ı reftāre süvār olmayup piyāde yürürler idi hiçbir ferd gird-gerd-i ʿālem nūr-ı dīne irişmek iḥtimāli yoḳ idi. Bu degül idi ki[951] sürʿatinde tekellüf ve şāh-rāh-ı ʿizz ü vaḳārden taʿassüb buyurup cenāb-ı saʿādet-meʿābların itʿāb ü ishāb buyuralar belki kemāl-i ṭemāniyet ile sefine-i sekineye süvār ve ẓehr-i temkīn ü vaḳār üzre üstüvār olup nevāzil-i ṭayş ü ḫaffetden ʿiffet ü nezāhat ve ṣavarif-i ḥavādiṯ-i rūzigārunı **[314a]**hincārdan iḥtirāz ü gurīz üzre idi. Ammā bi-emri'llāhi Teʿālā edim-i zemīn-i zīr-i pāy-ı saʿādet-ḳarīnüñde ṭāyy olup devrilür ve raḫş-ı saʿādet-naḫş bi-emri'llāhi Teʿālā tāziyāne emr-i İlāhiyye ile sivrilürdi. Ebū Hureyre ḥażretleri raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh buyurmışlar ki, biz nefesimüzi itʿāb idüp isrāʿ iderüz Ḥażret kemāl-i vaḳār ile buyururlar yine biz aña irişmek mümkin olmaz idi.

Ve yine mervīdür ki şūr olan āblarda dehān-ı meymenet-ʿunvānları ābdan bir ḳatre irse şīrīn olurdı.[952] Ve milḥ-i ücāc olan miyāha ṣaġar-ı ʿāli-ḳādr-ı saʿādet-me´ābından bir ḥişşe girse ʿaẕbü'l-fırāt belki ḳand-ı nebāt mertebesinde leṭāfet ü ḥalāvet bulur idi. Enes ḥażretlerinden rivāyet olınmış ki, Ḥażret kendü ḥanelerinde āb-ı deḫān-ı gurd-nişānlarını şor-āb çāre ilḳā buyurdılar bir mertebede şīrīn oldı ki cümle Medīne-i Münevvere'de andan leẕīẕ ṣu yoḳ idi.

[951] ki F: -H.
[952] olurdı F: olur idi H.

Ve yine mervīdür ki Yemāme'den bir şaḫṣ ḥużūr-ı Ḥażret'e gelüp "Ey cāmiʿü'l-meḥāsın-ı dīn ü īmān mescidsizlik ile ḥālimüze yamān ḳariyemüz kebīr ve cemʿimüz keṣīr bir mescidimüz yoḳ ki anda merāsim-i eẕānı iḳāmet ve ṣalavatı cemāʿatle edāyı idāmet ḳalayüz." didi. Ḥażret daḫı bir miḳdār āb ṭaleb buyurup rūy-i pāk ve dehān-ı meymenet-ʿunvān tābnāñı ve iki sāʿat saʿādet-medār ve kef-i kifāyet-şiʿārlarını ol āb-ı saʿādet-meʾābıla ġasl buyurup ol āb içün**[314b]** bunı algit anda bir mescid-i şerīf ve maʿbed-i laṭīf binā idüp bu ābı bir miḳdār āba daḫı ḍamm idüp ol maḥalle ṣaç ki bu āb birke-i bereket-i bī-ḥisābdan behre-yāb olsa gerekdür diyü buyurdılar. Ol şaḫṣ Ḥażret'üñ emr-i ḫaṭīr-i lāzımü't-tevḳīrine bināʾen binā-i mescide iḳdām ve ḫayr ile itmām buyurup fermān üzre resān-ı risālet-ʿunvānla ʿamel ve ol ḫuṣūṣı ẕeriʿa-yı ḫusūl-i emel kıldı. İḥmāl ve musāḥereden ḳaçtı ve ol meymene u berekete māye olan ābı āḫir māya mecḥ idüp ol maḥalle ṣaçdı. Ol mescid ġāyetde ruḥ-perver ve revḥ-güster olup bereket-i pür-ābıla memlū u meşḥūl bir mescid-i mübārek ü meymūn ve bir maʿbed-i ḫuceste-i humāyūn oldı ki taʿbīr olınmaz ve ḥarem-i aram-neẕīrinde reş olınan miyāh-ı imdādı ile bir nevʿ-i giyāh peydā oldı ki, şitā ü ṣayfda miḳdār-ı ḫayāl-i ṭayf-ı ṭarāveti ṣolmaz ve zimistān ü tābistānda ṣarṣar-ı dest-i bād-ı ḫazān-ı berk ü bāranı olmaz ṣarṣar-i bād-ı fenā sāḳ-ı meymenet-mesāḳ-ı leṭāfet-ittisaḳına esmez ve dās-ı renc u ʿanaḫ-i bīḫ vücūdunı kesmez idi.

Ve yine mervīdür ki bir çāhdan bir delv āb Ḥażret-i risālet-meʾāba getürdiler. Ḥażreti ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem[953] daḫı ol delv ile gelen ābı içdi. Dehān-ı meymenet-ʿunvānlarından miḳdār-ı ḳalīl āb delve leccü ilḳā buyurup ol ābı çāha

[953] ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem F: -H.

dökdiler ol māy-ı ʿanberin pāye-i derūn-ı çāha **[315a]**vuṣūl bulduḳdan ṣoñra andan iḫrāc olan āb dā´imā būy-ı misk-nāb ile meşḫūb ve rāyiha-i fāyiḥa-i miskiyye ile maşḫūb idi.

Ve yine mervīdür ki başar-ı başīret ṣā´ibeleri nice işābet-ḳarīn ise dīde-i saʿādet-resīdeleri daḫı ol mertebede dūr-bīn ve ḳavīy'ü'l-yaḳīn idi. Ḥiddet-i başarda cümle ʿālemi başar ve tīr-i naẓar ile pulād-ı āyineler delüp eyvān-ı bedāyiʿ-i ṣanāyiʿ-i ḳudretde aṣardı binālıkda bināsı mānend sebʿ-i şidād-ı istiḥkām ü iştidād üzre olup s̱eradān-ı s̱üreyyaya naẓar itdükde on iki ʿaded[954] sitāre dīde-i saʿādet-resīdelerine manẓūr olduġı ḫilāl-i kutūb-i rivāyetde mesṭūrdur mirāt-ı cihān-nümāyı başar-ı başīreti merātibüni idrākdan dīde-i ʿuḳūl-i kelīl ve ḥayr ü mişkat-ı ġayb iḳtiżāyı nazar-ı bī-naẓīri evṣāfını iḥāṭadan niṭāḳ-ı nuṭḳ-ı taḳrīr ʿāciz ü ḳaṣīrdür pīşini nice görürse pesini daḫı ile görürdi şeb-i muẓlīm tārda bī-şemʿ ü fānūs yürürdi. Baḥr-ı ṭāmı ve ḫabr-ı sāmī mü´ellif-i kitāb Şeyḫ ʿAbdur-r-hmān Cāmī ḳaddese'llāhu sırrehu'l-ʿazīz bu maḳāmı taḳrīr ve ḥażretüñ binālıgı bināsınuñ aḥkāmını taḳrīr-i ṣadedinde:

همچنان که در روشنایی می دید تاریکی تیز می دید[955]

Diyü buyurmışlar ammā murūr iden suṭurda raḳam-zāde-i küllün belāġaṭ-sutūr olmışdı ki cebīn-i mübīn-i meymenet-**[315b]**ḳarīnleri mihr-i enver gibi ẓiyā-güster olup leyalide bir nesne żāyiʿ iden pertev-i āfitāb-ı cübhe-i pür-nūrī ile bulur idi. Öyle olıcaḳ aña nisbet-i şeb-i tārīk rūz-i rūşen meṣābesinde olup buyurduḳları emrüñ ḥiddet-i naẓır-ı bī-neẓīrlerini çendān-i dalāleti olmaġa ẓāhirdür.

Ve yine mervīdür ki feṣāḥat lisān-ı muʿciz beyānı her manṭıḳınuñ manṭıḳunı lāl ve belāġat-ı kelām dürri'ü'n-nizāmı her ḫaṭīb-i lebīb[956] belāġat-ı neṣībī ve edīb-i erīb-ı

[954] on iki ʿaded F: on ʿadet H.
[955] O aydınlıkta gördüğü gibi
Karanlıkta da görürdü

dil-ferīb-i letāfet-i nesīyī enduḫte-i çāha ʿamī u kieāl idüp meblāġ-ı belāġatdan eblaġ mebāliġa nā´il dinilse mubālaġa ʿadd olunmaz idi. Ümmi iken inşā ü inşād itdügi ḫuṭab-ı ʿālī-rütbetüñ miṣl-i nezīri bulınmaz idi. Ṣaḥīfe-i laṭīfe-i dil-i bī-ġill-i ḫuẕūẕ-ı ḫuṭūṭ erḳāmdan sāde idi lākin **يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى نْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىوَمَا**[957]nuḳūşi ile ḫāne-i ḫiyāl ve ḫizāle-i bāl-i saʿādet-meʿābı māl-ā-māl olması fevḳa'l-ʿāde idi. Ve iḳlām-ı enāmil-i hilāl-i endāmına ḳalem almış degül iken ḳalemrū u berāʿatde fermān-ı bī-dermān-ı midād gibi cārī idi. Egerçi ẓāhire ummi idi lākin ʿaleme şedīdü'l-ḳavī debistānuñda iḳra, **عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى**[958]ḳarī idi. Bir ḫaṭib idi ki **إني أوتيت جوامع الكلم**[959]kelāmı aña maḫṣuṣ ve kursi-yi nā-pāye-i eflāk aña münber olmaġ içün vażʿ olunduġı [316a]manṣūṣ idi. her zamāndaki ġarīze-i ʿazīzesi üzre inşād-ı ḫutbe iderdi. Muḥadderatı efkāl kelīm-i nevābiʿ ḫitbe iderdi.**وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًاكَثِيرًا**[961][960] āyet-i saʿādet ġāyetine meṣādıḳ idi. Anuñ içün sarīr-i ḥikmet-meṣīri **الحكمة ضالة المؤمن**[962]vefḳince mübārek ü meṣāḫ-ı ḥikmet-i cuyān-i āfāḳ idi. Teveccüh ḍamīrü'l-ilhām-peẕīri ḥikmet-hāy-ı Yunan ile nükte-hāy-ı ʿirfān beynüni mezc idüp **مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ**[963],[964]maʿnāsını iẓhār ü iʿlām iderdi. Ṣadāyı elfāẓ-ı dil-kuşāsı ve nevāyı kelimāṭ-ı rūḥ-efzāsı ile sāme-i sāmʿa ol ḳadr-ı şevḳ-i ilḳā ve ke´s-i neşāt isḳā iderdi ki, ser rīşte-i ṣabr u ḳarārları elden gider ve ol bāde-i nāb-ı aḥmer ve dārūyi ʿaḳl-ı rubā u hūş-ber müstemʿini vale u şeydā ider idi.

---

[956] lebib F: bast H.

[957] "O, nefis arzusu ile konuşmaz(Size okuduğu) Kur'an ancak kendisine bildirilen bir vahiydir." Necm, 53/3-4.

[958] "Kur'an'ı ona, üstün güçlere sahip, (Cebrail) öğretti." Necm, 53/5.

[959]Buhari, İ'tisam, 1, (VI, 2654); Müslim, Ebü'l-Huseyn Müslim b. el-Haccāc, *Sahīhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuād Abdülbākī, I-V, Dâru İhyāi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire 1991,Mesacid, 523 (I, 371); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XII, 366, XIII, 492.

[960] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[961]"Kime hikmet verilmişse, şüphesiz ona çokça hayır verilmiş demektir." Bakara, 2/269.

[962]İbn Mâce, Ebū Abdillah Muhammed b. Yezīd, *Sünen*, thk. Şuʿayb el-Arnaūtvdğ., I-V, Dāru'r-Risāleti'l-Âlemiyye, Beyrut 2009, Zühd, 15 (V, 269); Tirmizī, İlim, 19.

[963] "Sular acı ve tatlı, iki denizi salıvermiştir; birbirine kavuşuyorlar." Rahman 55/19.

[964] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

Şiʿr:

گوید بهر زبان وبهر گوش بشنود وین طرفه ترکه گوش وزبانش بدید نیست[965],[966]

Fehvāsınca her luġate ʿārif ve her luġat cemālinden ḳınāʿ-ı işkāli kāşif olup herkese kendü diliyle söylerdi. Ve her ferde kendü zebānı ile tekellüm ider idi.

Şiʿr: Ol ümmetinki ki yetmiş iki dili söyledi câme
Belāġatda kelāmınuñ henüz olmaz zenān-ı dānī
Ḥayat cāvidān buldı sözünden nice bīn merde
Dāmından tāzelendi naḫl-i ḫuşkıñ berk u aġṣānı
Nübüvvet ʿilminüñ bāb u kitābın eyledi tekmil
Debistān-ı ʿulūmuñ olmadun ādem-i suḫandānı çoḳ vāḳʿa olurdı ki, [316b]baʿżı luġātı aṣḥāb fetḥe ḳadīr olmayup Ḥażret'e mürācaʿat buyururlar idi.

Ve yine mervīdür ki ol ḳavm-ı müsteḥḥīḳü'l-levm vācībü'l-ḫiẕlān ki dendān-i le´āli-meʿān Ḥażret-i risālet-ʿunvānı kesr itmişler idi. Hergiz anlaruñ evlādına esnān-ı rubāʿiyyesi bitmezdi. Ve ol ʿalāmet-i şeḳāvet anlaruñ neslinden gitmez idi.

Ve yine mervīdür ki dest-i meymenet-medār ve bereket-āṣārları her neye irişse ol nesne ḫayr u bereket ile maḥfūf ve envāʿ-ı evṣāf-ı laṭīfe ile mevṣūf olurdı. Meṣelā bustān-ı pistānı bi'l-külliye şīrden ḫālī olan gūsfendlere mess itseler şīr ile sīr ve leben-i ḫalīsi keṣīr olur idi. İbn Meʿūd ḥażretlerinden mervīdür ki ben bir kimesnenüñ aġnāmını ḥıfẓ u ḥırāset ider idüm. Ḥażret-i risālet-rütbet ṣalla'llāhu[967] ʿaleyhi ve sellem ile Ebū Bekr raḍıya'llāhu ʿanh bize uġradılar Ḥażret baña buyurdılar ki Ey ferzend hīç şīrīn var mı? Ben daḫı belī var ammā ben emīnüm ol şīrden kimesneye virmege ḳādir degülem

[965] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[966] Her dil ile söyledi ve her kulak ile işitti
O taraftan daha öte git ki dil ve kulağın görünmemektedir
[967] Teʿālā H: -F.

didüm. Buyurdılar ki hīç ḳoyunun var mı ki ḳoçıla çift olmamış ben daḫı bir mīşi pīş-i saʿādet-kīşe iḫżār itdüm. Dest-i meymenet-peyvestleri ile ḍarʿını mess buyurup pistānı şīr ile ṭoldı. Saʿādet ile kendüler şurb buyurup Ebū Bekr'e virdiler. Ben ḥużūr-ı şerīflerine gelüp Yā Resūla'llāh baña umūr-ı dīniyyeye taʿlīm ve mesāyil-i yaḳīniyeyi tefhīm merāsimüni taḳdīm ile [317a]diyü ricā itdüm. Başıma yapışup tuttuġum muʿallimi diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki ḳuvvet-i recūliyyetin ve vefret-i fuḥūliyyeti bir mertebede idi ki, ḳırḳ merd ḳuvveti ḳadar nisvāni muʿāmelesinde ḳuvveti var idi. Rivāyet olınur ki, leyl ü nehārda her sāʿatde cümle ḫātūnları ile ki ḥarā´ir u īmādan on iki ʿaded idi. Muvāḳaʿa vāḳʿi olur idi. Selma ki Ḥażret'üñ cāriyesi idi. Buyurmışlar ki ḫātūnıla ki cimāʿ buyuralar āḫire varmadın iġtisāl buyururlar idi dimiş.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret'ün aʿyun-ı nāsda ʿaẓīm-i şānı ve ḳulūb-i enāmda iḫtişām-ı bī-ḥad u pāyānı ḫilʿat-ı risālet ile ḳāmet-i mevzūnı muṭarrad ve cāme-i nübüvvet ile ḳadd-ı ʿālīsi mükerrem ü muʿazzez olmadın idi. Ṣoñradan āṯār-ı ṣıdḳ-ı kelām-ı mübārek cebhesinden vāżıḥ ve envār-ı iʿzāz u ikrām-ı cebīn-i mübīn-i cemālinden lāyıḥ iken Mekke-i Mükerreme'nüñ aṣḥābı eşārakı ve müşrikīn-i nā-pākı tekẕīb-i muḳaddimātını tertīb ve īṣāl-ı eẕiyyet u cefā semtini taṣvīb idüp ḫāṭırlarında buna niyet iderler idi ki nā-ḫüsn-i cefā ile çehre-i ḥālini ḫırāş ve güzellik elem ile ḥuṭūt-ı ḥuẕūẕ-ı dünyeviyyeye ṣaḥīfe-i ḳalbinden tırāş ideler. Ammā Ḥażret'üñ ḥużūr-ı şerīflerine yetişdüklerinde mehābet-i kūh-ı şükūhı ile zehreleri āb ve ciger-i pür-ḫūnları mānend-i ʿaḳīḳ-i muẕāb olup yüzleri yarılup cānları [317b]ṭarılurdı. Şevk-i şevket-i peyġamberi ol vācibü'ṣ-ṣelblerüñ ḳalb-i ḳalblerine batırdı. Ve heybet-i heyet-i surūrı ol melāʿin-i bed-āyini biri birine ḳatardı ḳażā-i ḥācet içün her ne teveccüh buyursalar iḳbāl

ü istiḳbāl idüp meṣālıḥ-ı şerīfelerini ḳażā iderlerdi. Ve her ḳanda emr itse giderler idi. Gāh olurdı ki, Ḥażret-i ol emīrde müşāhede idüp ḫāk-pāy-ı kimyā-miṣāline ol defʿede rūy-ı māl idenüñ ḳalbinde ṣuret-i mehābet-kāmeleri intiʿāş itmekle endamına irtiʿāş ve vehm-i taḥabutundan irtihāş ḥāṣıl olurdı.

Ḥikāyet olınur ki[968] bir şaḥṣ Ḥażret'üñ ḥużūr-ı ʿālilerine gelüp dehşetinden endāmı lerzān olduḳda Ḥażret luṭūfıla ḫitāb buyurup taḫṣīl-i üns içün ḫavf eyleme ki ben[969] pādişāh degülüm diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki ol ḫātem-i enbiyānuñ cānib-i ketf-i eyserinde olan mihr-i nübüvvet bir pāre laḥm idi ki üzerinde şiʿr-i saʿādet-şiʿar-ı nebāt u ḳarār itmişler idi. Baʿżı rivāyetde İbn ʿÖmer'den raḍıyallāhu teʿālā ʿanhumāda rivāyet olunmış ki, ol mühr-i mihr-i kirdār-ı saʿādet-āṣāruñ üzerinde لا إله إلا الله yazılmış ve ḳalem-i ṣunʿ-i perverdigār ile ol ḫatmuñ ḳaşına bu kelime-i celīle ḳazılmış idi. Baʿżı rivāyetde yine İbn ʿÖmer'den raḍıyallāhu ʿanhumā محمد رسول اللهdaḫı yazılmışdı dimek vārid olmışdur. Bu ʿabd-ı żaʿif eyidür: Ḳāżi ʿİyāż Şifā nām kitāb-müsteṭābında Cābir'den [318a]rivāyet ider ki, bir gün ol Ḥażret-i ʿālī-rütbet vasi'ül'-elṭāf rāḥile-i celīlelerinde beni irdāf buyurdılar. Ḫalef-i saʿādet-ḫalīf ve pes meymenet-res devlet-i elīflerine redīf olup ḫātem-i nübüvvet-i faṣs ve mihr-i saʿādet-i naṣṣı-ı intiḳām ü meṣṣ itdüm. Rāyiḥa-i fāyiḥa-i misk-i ezfer ile dimāġım muʿaṭṭar ve mesām-ı meşām-ı cānım mubaḫḫar oldı dimiş.

Ve yine mervīdür kiʿaḳl-ı kāmili ve fehm-i şāmli bir mertebe idi ki, ṣaḥīfe-i laṭīfe-i ḫāṭiri cām-ı cihān-nümā gibi süver-i ṣūr-ı ḥavādiṯ yevm u ems ve aḥkām-ı bā-aḥkām ḳamer ü şems anda munʿakıs idi. Ve sirrāc-ı vehhāc ṭabʿı dūr-bīnleri

[968] hikāyet olınur ki F: hikāyet iderler ki H.
[969] ben H: -F.

إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ[970] feḥvāyi saʿādet-iḥtivāsınca vaḳāyiʿ-i eyyām u şuḥūr ve umūr-ı aʿvām u duhūrun pertev-i nūr-ı ālem-i nā-mütenāhi-i İlāhiyeden müḳtebes idi. Nevʿ-arūs-ı eyyām henüz mineṣṣa-ı ẓuhūr u birūz-ı vech ile veḳāyıʿ-ı şeb ü rūzda ʿarż-ı dīdār itmedün ḫāne-yi ḫayāl ve ḥecire-i bāl-ı saʿādet-me´āllerinde cilve ḳılurdı ve bir ṭıfl ki tutuḳ ufḳ-ı buṭunuñdan feżā-i cān-fezā-yi dünyāya gelse evaḫir-i ḥāl ve afāżı-ı sinn ü sālında şerr ü ḫayr nafʿu ḍayr maḳūle siret üzre seyr edicegin.

Mısrāʿ: Kutlu gün bellidür duruşundan

Muḳteżasınca baʿżı emāret ü meḥā´il ve ʿalāmet-i delā´il ḥasābı ile bilürdi. ʿUlemā-i ehl-kitābla mu´ānese ve aṣḥāb-ı muʿarif u ʿulūmla medārese [318b]ve mulāḥaẓa-i kütüb ü esfāra mumārese itmedügi أبين من الأمس وأظهر من الشمس[971] iken ʿilmī gūyā bir ʿummān-ı bī-pāyān idi ki āb-ı ṣafāyı me´ābı yıraʿātında çeşme-i ḫurşīt gibi bir cām-ı cihān-nümā ve sipihr-i burīn gibi bir mirʿāt-ı ceyti-ārā idi. ʿAks-ı temātil-i heyākil ve nukuş-i ḥuceste-i hemā´il ol muḥit-i ālem-muḥāt ve deryā-yi ḥaḳāyıḳ-ı menāṭda nümāyān idi ve ol deryā-yı jiref ve baḥr-ı ʿazīm u şikefin ḳarında cevāhir-i zevāḥir-i dekā´ik u ḥakā´ik bī-ḥād u pāyān idi. Hemīşe ḫuftgān-ı şebistān ġafletle bu neḥār-ı zeḫḫāruñ reşḥātından reş itmek ile bīdār idi. Ve ḫustegān-ı bādiye-i ḥayrete edviye-i hidāyet ü irşādı ile timār idi. Saḥāb-ı midrār ifāḍet-i şiʿār kalb-ı tābdārı ceger-sūḫtegān vādī-yi ʿenāyi cehl ü ʿemāye ḳaṭarāt-ı emṭār-ı ʿaẕb-ı furāt-ı ʿaynü'l-ḥayāt ʿulūm-ı maʿārifden cürʿa-i rīz olmaġıla ḥayāt-ı naḫş olurdı. Ve sāde-yi levḥān-ı debistān-ı ḥikmete debīr-i dil-peẕīri ile ifāde-i deḳāyıḳ ve ifāḍe-i ḥaḳāyıḳ itmek ile ṣaḥīfe-i laṭīfe-i ẕihn-i selīm ve ṭabʿ-ı müsteḳīmlerine ve ʿulum-ı ruḳūm-ı maʿārif naḳş olırdı. ʿUḳūl ve fuḥūl-ı mertebe ʿaḳlını

[970] "Ben bir ateş gördüm (oraya gidiyorum). Umarım ondan size bir kor ateş getiririm" demişti." Taha, 20/10.

[971] Dünden daha açık ve güneşten daha nettir.

idrāk idemez ve iḳlām-ı iʿlām-ı künye-i ʿulūm ü muʿārıfını iktināh rāhına gidemez ancaḳ bunı bilür ki, efrād-ı āferīdeden bir ferd ve āḥād-ı envāʿ-ı beşerden bir merd anuñ dāyiresine dūr ve anuñ ṭavrına ġūr idemezdi. Bu maʿnāya eddel-i eddille ve ecel-i ehille budur ki, birimüzden [319a]taʿallüm ü istifāde itmedügü nūr-ı āfitāb-ı ʿalem-tāb gibi vaẓıʿ ü pertev-i ḫurşīd-i raḫşān gibi lāyiḥ iken bedāyiʿ ü ṣanāyiʿ ü aʿmāl u ġarābet-i aḫlāḳ u ifʿāle ki, ḫurd ḫurde bīn ve efhām-ı aṣḥāb-ı yaḳīn ḥavline ḥavm itmezdi ki, andan ṣādir olurdı ve kutub u evrākı muṭālaʿa itmedügi meşhūr-ı āfāḳ olup ḫilāl-i kutūb-ı munezele-i ḳadīme ve eṣnā-i zubūr-i mübeccele-i kerīmede olan aḫbār-ı enbiyā ü mürselīn ve enbā-i mulūk ü selāṭīn ve umum-i sālifenüñ ser-güẕeştini ve ḳabā´il-i māżiyenüñ güẕār ü kūh u deştini ʿāla māhiye ʿaliyhi benān-ı beyān ile silk-i taḳrīrde derc iderdi. Ve bu ḫuṣūṣda nuḳūd-ı pür-sūd-ı feṣāḥat ü belāġatdan mebāniʿ-i ʿaẓīme ṣarf ü ḫarc iderdi. Tekmīl-i merāsim-i riyāsetde itmām-ı levāzım-ı siyāsetde ḳabż u besṭ-i umūr-ı enāmda fetḳ u retḳ ve naḳṣ u ibrāmda taḳrīr-i şerāyiʿ ve iḥkām u aḥkāmda taʿyīn-i ādāb-ı sedīde ve tebyīn-i aḫlāḳ-ı ḥamīdede bir vech ile ḳısṭās-ı müstaḳīm ve münhāc-ı ḳavīm ġayr-ı saḳīm üzre ʿamel ider idi ki, fevḳ-i ṭevḳ-i beşerde itdügi beyyīn ve ḫāric vesʿ-i benī Ādem olduġı müteʿayyin idi. Bundan māʿdā ḥalīmi bir mertebede itdi ki hemīşe sīne-i pür-sekīnesinüñ çāşını şerbet-i ḥalīme meyli ġālīb nefs-i muṭmeyyinesi meşīme-i selīme dā´imā rāġib olup ṭabiʿ-i şerīfinde taḥammül-i meşşāḳ-ı umūr tāʿāṭi-i meẕāḳ-ı ḫużūrından evlā ve tenāvil-i ṣabr-ı şürbet-i rāh-ı rāḥatden aḫla olmayup ḳuvvet-i sebʿiyyeyi ġażbiyye maġlūb ve sāyir ḳuva-i şehvaniyye daḫı ġayr-ı maʿdūd u maḥsūb olup[319b] **فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ**[972]

[972] "(Ey Muhammed!) O halde yüksek azim sahibi peygamberlerin sabretmesi gibi sabret.", Ahkaf, 46/35.

وَحِينَ الْبَأْسِ[973]āyet-i saʿādet-ġāyetinden iḳtibās-ı ʿadet-i saʿādet-ġāyeti olup ʿarṣa-i cenk ü peykār ve beydā-i nā-peydā ḳar-zāde kūh-ı pür-şukūh gibi ḳarār ve ālām-ı dehr-i pür ḳahra işṭibār buyururlar idi.

Beyt:[974]Bir kūh-ı pür-şükūh-ı ṣebāt ü ḳarār idi

Zeylinde āb-ı raḥṣa-ı elṭāf aḳar idi.

ʿanvī bir mertebede idi ki, ḳābil-i vaṣf degül.

Naẓm:

مجرم که این دقیقه بداند که دمبدم مارا چه لذتست ز عفو گناه کار[975],[976]

همواره ارتکاب جرایم کند بعمد دایم بنزد ما کنه آرد باعتذار

Neṣr: Vefḳince kemāl-ı ġayẓ ü baġżān zamānunda ʿavf ü iġżādan iltiẕāẕ idüp baʿżı īnāṣ-ı palās-ı endās-ı ecnās-ı ẕeyb-i bī-ḳıyās ve libās-ı envāʿ-i cerāyīm ü ḫiṭāyāya iltibās itse وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاس[977]āyet-i saʿādet-ġāyet-i beşāret esnāsından envār-ı āṣār-ı ʿavf ü merḥamet-iḳtibās buyurup seḥayif-i cerāyimüni kezālike ʿavf u merḥamet ile iḫtiyār-i luṭf ü reʾfet ile derūn-ı pür-ḫūn-ı mücrimden izāle-i ḫırāş itmek muḳarrer idi.

Naẓm:

نسیم خلق ترا خواستم که وصف کنم چو غنچه در دلم اندیشه را معطر کرد[978],[979]

---

[973] "Zorda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda (direnip) sabredenlerin.", Bakara, 2/177.

[974] beyt F: şiʿr H.

[975] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[976] Eğer şuçlu şu an bilirse
Bizim günahların affından adığımız lezzeti bir bilse

Kasten sürekli günah işleyecektir
Sürekli nezdimize günahların özrü ile gelecektir

[977] "Öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir.", Al-i İmran, 3/134.

[978] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[979] İstedim ki ahlakının nesimini vasfedeyim
Gonca gibi gönlümde düşünceyi muattar eyleyeyim

روایح نفس خلق روح پرور تو محیط کوی فلک را چو کوی مجمر کرد

Neṯr: merātib-i ʿavf u iḥsānı ol mertebeden güẕārdan idi ki geleñ taʿbīr ve ḳalem-i taḥrīr ile ṣaḥāyif-i ḥarīr-i taḥrīre çekile ve rıfḳ-ı merḥameti ol ṭabaḳadan [320a]ʿālī idi ki, mezārıʿ-ı ẓuhūra toḫm-ı icmāl u tafṣīli ekile.

Beyt:

بفضل اوست کرمرا هزار دل کرمی بعفو اوست گنه را هزار استظهار[980],[981]

Neṯr: Cūd u seḫā ve iḥsānı ol mertebede idi ki ʿaṭāyi saḥāb-ı hāṭıl aña nasīb-i bāṭıl ve ḥaliye-i iḥsān ve kereminden ʿāṭıl ve bārān-ı nisān anuñ iḥsān-ı arzū-ı resānına göre mumāṭil ʿadd olınurdı. Nedāvet-i saḥāb saḫāsından biḥār-ı zeḫḥārıñ kef-i ricā ü suʾāl-i māl-ā-māl ve ṭarāvet-i nihāl-i nevālinden bir ṣubḥ-ı evrāḳ-ı būstān-ı ġarḳ-ı ʿaraḳ-ı ḫiclet ü infiʿāl olurdi. İdrār-ı kef-i midrārıher ferde şāmil ve nevāl-i enāmīl-i deryā-yi miṯāli her vech ile kāmil idi. Leb-i teşne-i serāb-ı anuñ ser çeşme-i saḫāsından sīr-āb hem gül-rūḫsār-ı çimen anuñ raşḥa-i ʿaṭāsından behre-yāb idi. Şecāʿati ol mertebede idi ki, maʿreke-i ġazv u cihādda kūh-ı pür şukūh gibi kemāl-i vaḳār ile ḳarār buyurup ʿavāsif-i aḥvāl-i pür-ahvāl-i ḳitāl ile maḥallinden zāʾil olmaġıla ḳābil ve ʿurūṣ-ı zelāzil-i iḫṭār ve hucūm-ı ġumūm-ı ʿasākir-i küffār ile zaḥafdan firār cānibine māʾil olmayup ṭalāyiʿ-i ʿazm-i humāyunı ṭavāliʿ-i āfitāb gibi kemāl-i feth-i firūziye maḳrūn ve kūh-ı sekine ü mesḳūnı şevʿāyıb-ı meʿāyıb iḫtilālden meṣūn.

Beyt:

آسمانست او ولیکن آسمان بر قرار گلستانست او ولیکن گلستان بی خزان[982],[983]

Senin parlak ruhunun yaratılışın nefes esintileri
Felek dağını okyanusunu volkanik dağ gibi alevlendirdi

[980] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[981] Bu kerem onun sayesindedir bin kerem
Günahların bin defa af edilmesi de onun affıyladır

Maʿārık-ı ġazv ü cihād meyādin-i seʿi ü ictihādda şecāʿat ü tecellüli eʿdā-i dīne ḥamdele cümle ve ḥamele-i silāḥdan ṭafarrudı bir mertebede idi ki ṣavlet-i ṣadmet-i pür-heybetinden [320b]ṣaʿid-i mübāriz-i mübāriz-ḫurşīd ḳabż-ı ḳabże-i sipihr u şimşīrde raʿş u lerzān ve hırās-ı ṣevāyiḳ-i be´s ü şiddetinden cebīn-i şihāb meşīme-i gerdundan dāmen-i ufḳa reyzān-ı kūh-ı bā-temkīn ḳuvvet-i metīn-i dest-i ḳudret-āyinine maʿden-ı sīm-āb gibi ıżṭırāb ve nāyire-i ḥamiyyet-i dīn-i metīni dā´imā iltihābda idi. Ḥayā vü ḥüsn-i muʿāşereti ve şefḳat u raḥmet ve re´fet iʿmāline taʿāṭı ve mübāşereti mekārim-i aḫlāḳ ve merāsim-i irfāḳ ü eşfāḳ ile şöhre-i āfāḳ ve rütbe-i ʿaliyye-i risālete ẓāhirü'l-istiḥḳāḳ olması beyānına iḥtiyāc merātibindendür ve vāṣıl-ı aḳṣa-i merātib-i ẓuhūr olup ʿāmme-i enām ve kāffe-i ḫavāṣṣ ü ʿavām üzre şefaḳ ü şefḳati tābān u sāye-i luṭf u merḥameti dıraḥşān idi. Āyīne-i ṭabʿ-ı ṣafā āyīni her sitem-dīdenüñ ġam-ı elem-resīdesi ile tīre ve her dād-ḫāhuñ dūd-ı āhı ile ḫire olup berk-i gül gibi hevā-i dem serd-i maẓlūmanıla çāk ü teẓellüm ü te´ellüm-i sitem-resīdelerinden ġamnāk olurdı. Ḫilʿat-ı saʿādet-ḫilḳati vefā-i ʿuhūd ve ifā-i mevʿūd üzre meftūr ve ḫalef vaʿd re´yi ʿalem-arāsı üzre emr-i maḥẓūr u maḥṭūr olup eyütdügi mevāʿid-i kerimeye incāz ile ẕikr-i cemīl ve ecr-cezīl iḫrāz itmek ol ẕāt-ı bī-enbāz seyyidü'l-yedd ẓāhirü'l-imtiyāzuñ şime-i kerīme ve ʿādet-i ḳadīmeleri olduġı ṣaḥāyıf-ı tevāriḫ-i eyyām ü şuḥūr ve ṣefāyiḥ-i cerāyid-i aʿvām u duhūrda mestūr olup [321a] وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ[984],[985]fehvā-yi saʿādet-iḫtivāsı müştemil olduġı umūrdan ṣila-i arḥām ki eḥemmi murteredātı dīn-i İslām ve etem vacibat-i şerʿ-i lāzımü'l-ikrāmdür. Şevāyib-i ḳuṣūrdandur ol ḫuṣūṣda

[982] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[983] O göktür ve lakin kararlı bir göktür
Gülbahçesidir lakin hazan bir gülbahçesidir
[984] "Onlar, Allah'ın riâyet edilmesini emrettiği haklara riâyet eden .", Ra'd, 13/21.
[985] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

keşīrü'l-nuṣūṣda daḫı cādde-i mādde-i şerīʿat-ı şerīfe üzre murūr itdükleri maʿrūf ü meşhūrdur ve emr-i ṣalāt ile taʿaḳḳudlerine şebīh ve ṣılā-ı raḥmañ-ı lüzūm ve cubun dā´imā ümmet-i ʿālī-nihmete tenbīḥ-i nebīh buyurup ṭabʿ-ı maṭbūʿı ʿadem-i taḥbīr üzre mecbūr ve tekebbur u taʿẓīmden nefret üzre meftūr **إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا**[986],[987] āyet-i saʿādet-ġāyetine imtiṣāli meşhūr ve ḫayli ḫıyāl-i ḫuyelāyadandur ki mevāżıʿ-ı tevāżuʿ murūr ile meẕkūr olup ʿadl ü emānet ve ʿiffet ü ṣıdḳ ü vaḳār-ı ʿadem-i ḫiffet u sāyir-i aḫlāḳ-ı ḥüsne ve eṭvār-ı müsteḥsenesi bir mertebede idi ki, bu ṭavr-ı lāyıḳ ve bu neyc-i fāyıḳ üzre efrād-ı insāndan bir ferde çeşme-i nübüvvetden behre-yāb ve ʿayn-i ināyet-i İlāhiyyeden maẕhar-ı feyż-i bī-ḥisāb olmadın cemʿ olmaḳ iḥtimāli yoḳ idi. **Ḳur´ān-ıʿAẕīmü'ş-şān** muʿcizāt-ı bāḥirāt ve şevāḥid-i zevāḥinden biri Ḳur'ān-ı ʿAẕīm vacībü'l-taʿẓīm ve ḫiṭāb-ı kerīm-i lāzımü'l-tekrīmdür ki cümle muʿcizatuñ aḳvā ü eẕheri ve şevāhīd-i ḳaviyyenin eṭyab u eṭheri olup ḳıyām-ı ḳıyāmete dek dā´im ü bākī ve cerīde-i aʿmāli ḳalem-i teklīf ile teşrīf [321b]olunan ḳavmi mesālik-i mehālik dünyā u āḫiretden vāḳidür ve ol kelām-ı muʿcize-niẓām ve peyām-ı dürriyü'l-intiẓām ṣureten gerçi ol şāhid bezm-i risāletin ṣıdḳ-ı daʿvāsına şāhīd-i vāḥīd ve yektā muʿcize-i ʿādele-i ẓāhiretü'l-mā´aṣir ve meḥāmīddür lākin fi'l-ḥaḳīḳa muʿcizāt-ı bisyār ve şevāhid-i bī-ḥadd ü bī-şumār belki hazārān-ı hazārdur diyü daʿva olunsa vechī vardur. Zīrā fātiḥa-i fāyiḥa-i kerīmesinden āḫir-i fāḫirine varınca her ḳanḳı maḥalli-i mubecelden sūre-i kevṯer-i celīlü'l-ḳadr-ı ḳadir ki, iḳṣir-i süver beliġü'l-meʿāni ve faṣīḥü'l-ṣüver ve bahşet-i belāġatda cārī olan kevṯer-i ḥilāvet-eṯerdür aḫẕ olunsa ḳavī ve ḳader-i nevīʿ-i beşer anuñıla ıṯbatdan ʿacz-i beyābanuñda eşr u ḫilāfını daʿva idenüñ şikem-i bī-ḥükmüni ḫancer-i taḥaddi u şer ve bu Ḳur´ān-ı ʿAẕīmü'ş-şān ve tenzīl-i cezyīl-i celīlü'l-

[986] "Şüphesiz, Allah kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez.", Nisa, 4,/36.
[987] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

ʿunvān nice ve cūhdan muʿcizdür ve bu ḥaccet-i iʿcāzi budur ki, feṣāḥat-ı müfredāt-ı kelimātı ve belāġat-ı naẓm-ı leṭāfet-simātı bir vech üzredür ki, cümle füṣaḥa-i ʿArab ve belaġā-yı aṣḥāb-ı edeb kemāl-i intiẓām ü insicām üzre olan naẓm-ı bedʿü'n-niẓāmuñ miṣlini irāddan ʿacz u ḳuṣūrlarına iʿtirāf ve ol ṭalebe-i müsteḥīlü'l-vuḳuʿu ṭalebe liyāḳatleri olmaduġına iḳrār baḥrinden iġtirāf itdiler. Şol ḥalde ki, muʿāraża ve ʿizāma ḥırs u arzuları ġāyetde çoḳ ve Ḥażret-i risālet-rütbet ile mücādeleden büyük murādları yoḳ idi. Eger şiddet-i[322a] ilzām-ı ḫayrü'l-enām ve kurbet-i ifḥām-ı Ḥażret-i risālet-maḳāmından ṣoñra nevʿ-i reḫā ve fürce fürce bulsalar ihmāl ne iḥtimāl idi. Meʿa haẕā ki taḥaddīde tevsīʿ-i meydān ve erḥā-i ʿinān olınup evvelā cümle Ḳur´ān-ı ḫaṭīre-i naẓīre dimek maṣlaḥatı içün ʿāmme-i efrād-ı ṣaḳaleyn mekān-i vaḥīde-i ictimāʿ ve her biri āḫirüñ kelāmını istimāʿ idüp bu merāmı temşīyet ve ḥaḳḳ-ı ṣariḥ ve ṣıdḳ-ı ṣaḥīḥi setr ve taġşīt içün ifrāġ-ı saʿi ve ḳudret u beẕl-i vusʿ u miknet idüp cehd-i cehīd ve cedd-i ekīd itseler ve ḥuṣūṣda baʿż-ı baʿża ile muḥāveret u muşāveret ve her biri āḫire muʿāvenet u muẓāheret idüp biri birinüñ ẕeyl-i iʿānetüni imsāk ve kemāl-i tehālikden nefsi ihlāk itseler bu kitāb-ı Celīlü'l-ʿunvān ve tenzīl-i Cemīlü'ş-şāna naẓīre-i irādı maḳūle muḥālāt-ı maʿdūd ve bu murāda vuṣūl dervāzesi mesdūd olmaġıla işāret-i ʿāliyye buyurulup **قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا**[988] āyet-i saʿādet-ġāyeti nāzīl oldı. Bu āyet pür-hidāyeti gūş itdüklerinde buñı tekẕīb-i muḳaddimātını tertīb idüp niçün demeyesüz işte bu aña şebīh belki andan rāciḥ ve Nebīh degül midür? Diyü bir saṭr-ı nesne inşā idüp götürdükleri menḳūl olmış midür? Ḥāl bu ki bulsalar cānları çıḳar ve her birinüñ eline girse Ḳur´ān-ı Celīlü'ş-şān'uñ [322b]binā-yi imtiyāz-ı taʿyunını yıḳırdı, ḳalbleri ḥacerden aḳsā ve ḥamāḳatları

[988] "De ki: Andolsun, insanlar ve cinler bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine de destek olsalar, yine onun benzerini getiremezler.", İsra, 17/88.

vāṣıl-ı ṭabaḳa-i ʿaḳsa bir alāy melʿūnlar idi. Baʿde cümle Ḳur´ān-ı ʿAẓīm'e ile naẓīre ile ityānları mertebe-i imkānda olmadığı ẓāhir ve Ḳur´ān celīlü'l-ʿunvānuñ ẕeyl-i saʿādet-me´āli ol şübheden ẓāhir olduḳdan ṣoñra **فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ**[989] āyet-i saʿādet-rāyeti ile on ʿaded sūver-i şerīfesine naẓīre irādi teklīf ve envāʿ-ı teşdīd u taḥlīf olınup ol ḫuṣūṣda daḫı kemāl-i ʿacz ile ʿācīz olduḳları ẓāhir ü bāḥir olup baʿde sūver-i şerīfesinden bir ṣūre-i ḳaṣireye miṣl-i şebīh-i irādı ile taḥaddiye taṣaddi olunup **فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ**[990] buyuruldı andan daḫı nihāyet ʿacīz u ḳusurları vāżıḥ ve ḥāl-ı melāl-encāmları rüsvāyi fāżiḥ olup kitāb-ı ʿadīmü'l-ʿadilüñ ṭaraf-ı ḳarīnü'ş-şeref-i İlāhīden nuzūlı **كالشمس في وسط النهار**[991] ẓāhir ü āşikār oldı ve bir cihet-i ʿicāzi daḫı budur ki, feṣāḥat ü belāġat ve leṭāfet ü ḥilāvetinden ḳaṭʿ-ı naẓar olunsa daḫı bir kelām-ı celīl ü nebīhdür ki, üslūb-ı maslūbü'l-ʿuyūbı esālib-i kemālat-ı ʿArab'a ġayr-ı şebīhdür ne ḳaṣāyıd-i manẓūmedendür ne ḫuṭab-ı menşūredendür ne ol zamān-ı āferinişīnden evān-ı nüzūl-i Ḳurʿān-ı ʿicāz-ı munşiye gelince ṣaḥāyıf-ı ʿāleme taḥrīr olınan kutūb-ı esfāra beñzer ne nuzūl-i tenzīl-i [323a] celīlden ṣoñra bülaġa-i ḳaḫṭān ve füṣaḥā-i ʿadnān ibdāʿ ü inşā itdükleri manzūm u menşūr uslūbunı o ḫaşr rivāyet olınur ki: Füṣaḥā-i ʿArab'dan Velīd bin Muġire Ḳur´ān-ı ʿAẓīmī istimāʿ idicek enhār-ı ḥaḳīḳat-ı kitāb ʿazīzü'l-miḳdār ve ʿaẓīmü'l-itibār-ı menābiʿ ḳabilinden çoġaladı. Ve iʿcāz-ı Ḳur´ān-ı lāzımü'l-ʿizāẓınun rāh-ı inkār ü istikbārını baġladı. Ve riḳḳat idüp aġladı. Ebū Cehil bunı görüp dās-ı tevbīḫ ile ʿarż u Velid'i ḳaṭʿa ṭaṣaddi idüp Velid eyitdi: Va'llāhü'l-ʿaẓīm kelimāt-ı ʿArab ve eşʿār erbāb-ı edebün envāʿ u aḳsāmına benden edra ve serīr-i kişver-i belāġatda ḥükümet itdüm ki, benden ahra ve ġaṣṣ-ı seminüni temyīz ve taġyine benden

[989] "Haydi Allah'tan başka gücünüzün yettiklerini de (yardıma) çağırıp, siz de onun gibi uydurma on sûre getirin.", Hud, 11/13.

[990] "Haydi onun benzeri bir sûre getirin." Bakara, 2/23.

[991] Gün ortasındaki güneş gibi.

aḳder ve ṭevīl u ʿarıż-ı aḥvāl u şiʿr u ḳariża vuḳūfla benden eşher bir kimesne yoḳdur. Muḥammed ʿaleyhi´s-selāt ve's-sellam ḳırā´at itdügi kelāmü'l-leʿalī niẓām ṭavḳ-ı beşerden ḫāric āʿla-i merātib-i icāza dāric manẓūr u mesmūʿ olan nesnelere uymaz ammā bu ḥālī dīde-i ʿaḳlı kuḥl-i ʿulūm-i ʿArabīyye ile mukaḥḥal olmayı ṭuymaz diyü Ebū Cehil taḥcīl itdi. Bir gün yine mevāsim-i ʿArab'dan bir mevsimdeki eṭrāf ü cevānibde olan eḳārib u ecānib bir yire gelüp ʿādet-i eslāfı iḥyā içün cümle ḳabā´il ve aḥyā cemʿ olurlar idi. Velīd bin Muġīre Ḳureyş'e ḫiṭāb idüp gelüñ Muḥammed ḫuṣūṣunda bir fikr idüñ ve re´iyelerüñüz bir ḳarara ḳoyup bir semte gidüñ yek-dil ü yek-rū ve ḥucūm u ġulū itmek ile bir ḥālet ideyüz yoḥsa **[323b]** biri birüñi tekẕīb ve baʿż-ı baʿżı taḫṭiye baʿż-ı baʿżı āḫārı taṣvīb idüp kelime-i vāhīde üzerine ictimāʿ-ı ve aḥadduhum āḫare muḫālefetden imtināʿ itmiyicek maḳsūd ki telbīs ve teẕvīr-i muḳaddimatını tevfir ile ḳabāyili Muḥammed'den tenfidür ḥāṣıl olmaz ve murād ki ʿArabī muvāfaḳatından taḥẕīrdür vücūd bulmaz zirā.

Beyt:

وتشتت الأعداء في آرآئهم سبب لجمع خواطر الأحباب[992],[993]

Neşir: Feḥvāsı meṣel-i meşhūrdur ki şevāyib-i maʿāyib-i kizbdendür diyicek Ḳureyş daḫı gelüñ kāhindür diyelüm didiler. Velīd eyitdi: Vā'llāhiol kāhin olmaduġı vāżıḥ ve bu re´y-i fāżiḥdür ne kelām-ı kehene kelāmı üzre mesbukdur ve ne anuñ reviş ü reftārından nehc-i kehene mesdukdur kelimātında seciʿ-i kāhin gibi escāʿı yoḳdur ḥāṣılı ḳāhin olmaduġına delālet ider vucūh çoḳdur bir vażʿ iḫtiyār idelüm ki fi'l-cümle yaḳışa ne nefʿa yarar ol kelām ki ḫalḳ-ı istihzā idüp biri birine yaḳışa diyicek gelüñ

[992] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[993] Düşmanların, görüş ve düşüncelerinde dağınık olmaları
Dostların kalplerinin birleşmesine sebeptir.

Mecnūn'dur diyelüm didiler ve bu maḳūle herze didiler Velīd yine rey-i sedīd üzre olup ḫāşā ki ḫāşā cünūn-i pirāmen-i dāmen-i Muḥammed'e irişmiş ve şevāyib-i meʿāyib-i mesāhis-i esas-ı vesābisi anuñ ḥāne-i ḳalbine girmiş ola Muḥammed ile cünūn-i mānend ḍabb unūn biri birinden baʿid ve bu reʾyin ḳabāḥati şedīddür didi. Gelüñ şāʿirdür diyelüm didiler baʿżı murādları bu idi ki, şāʿir olıcaḳ kelāmatı gerek manẓūm [324a]gerek ṣaḥīfe-i neṯr üzre merḳūm cümle-i mümevveʿ u baṭıl ḥilye-i aṣl ü ḥaḳiḳatden ʿāṭıl olup kiẕb u duruʿı müştemīl ḥaḳ u ṣavābı ġayr-ı muḥtemel esāmı bī-müsemma istiḫrāc-ı ism-i mümkün degül bir muʿamma maḳulesindendür zirā şuʿaranuñ işi gücü irtikāb-ı ekaẕib ve iḫtirāʿ-ı ebāṭıl baʿżın umūr-ı ḥaseneyi taḳbīḥ ve baʿżı eşyā-ı bāṭılayı taḥsīn ü tesvīl olmaġıla maḳṣūd u merāmları Ḥażret'e şāʿir dimek idi. Ne anuñ Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'e dek ola zirā şiʿr-i kelām-ı muḳaṣṣa u mevẕūn olduġı ġāyetde ẓuhūr ve vuzūha maḳrūn olup eyle mi idi ki bülaġā-i ʿArab-ı ʿArabiye ḫafī ola ve **وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَوَمَا يَنْبَغِيلَهُ**[994]āyet-i saʿādet-ġayeti gibi ve ma ente bişāʿar gibi bu maʿna sūre-i enbiyā-i kirām ʿaleyhimü'l-selām evvelinde **وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَه**[995] āyet-i saʿadet-i sirāyet-ġāyetde vazīhdur bu daʿva eyitdügümüz ḫuṣūṣa evvel delīl budur ki, cemiʿ-i Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'de keferenüñ iftirāları naḳlinde ve ṭaraf-ı bā-şeref-i İlāhīden nef ü tekẕībleri ḥikāyetinde ḳaṭʿān Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'e şiʿr isnādı olmayup ʿāmme Ḥażret-i risālet-penāha şāʿir demek ẕikr olınmışdur. ʿĀmme-i müfessirün bu daḳīkadan ġaflet idüp **وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ**[996]āyet-i kerīmesi tefsīrinde Ey bī-taʿlimina el-Kurʾān dimişlerdür.**الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا**[997]

[994] "Biz o Peygamber'e şiir öğretmedik. Bu ona yaraşmaz mı.", Yasin, 36/69.
[995] "Biz o Peygamber'e şiir öğretmedik. Bu ona yaraşmaz da." , Yasin, 36/69.
[996] "Biz o peygamber'e şiir öğretmedik.", Yasin, 36/69.
[997] "Eğer Allah'ın bizi eriştirmesi olmasaydı, biz hidayete ermiş olamazdık. Andolsun Rabbimizin peygamberleri bize hakkı getirmişler" derler.", Araf, 7/43.

لَنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا[324b]Velīd yine bu reʾylerini daḫı redve bu fikri istiṣvāb bābını daḫı sedd idüp vāʾllāhi Muḥammed'ün ṣaḥīfe-i laṭīfe-i sīne-i seniyye-i kelimātı şuʿur-i şiʿrden pāk olduġı aṣḥāb-ı idrāka ḫafī degüldür. Benüm aḳsām u esnāf-ı şiʿre küllī vuḳūfum ve muʿtekif-i tecrübe vü taʿyyinde ḫaylī ʿukūfum vardur. Anuñ kelāmından būy-i şiʿr istişmām ü istinşāḳ olunmaz idi. Gelüñ sāḥirdür diyelüm didiler. Velīd yine sāḥir olmaduġıda ẓāhirdür seḥerenüñ pīşesi ʿaḳd-ı nefeṣdür bunda anuñ gibi nesne yoḳ didi. Hezār ḳiyl ü ḳāl ve baḥṣ vü cidālden ṣoñra reʾy-i fāsidleri bunuñ üzerine muncer oldı ki, Vālid-i vāledden daḫı aḫdan ve ḳarīb-i ḳaribden tefrīḳ ve merde zeni taṭlīḳ itdürür sāḥirdür diyelüm didiler. Cümlesi bu reʾy-i fāsid ve fikr-i ḳāsid üzre ittifāḳ idüp yol başlarında ṭurup uġrayan kimesneleri Ḥażret'den tenfīre başladılar. Ve bir cihet-i iʿcāz daḫı budur ki لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ[998]āyet-i saʿādet-ġāyeti muḳteżāsınca ḳurūn-i ṣabīḳā ezmine-i ṣalīfeden aḥvāl-i ümen-i muteḫālefiden ḫaber ve tefāṣīl-i umūr-ı enbiyā-i seccāde-nīşīn ve deḳāyıḳ-ı evżāʿ-ı şerāyıʿ-i pīşīnden ḳısaṣ-ı pür-ʿiber teżāʿif-i şerīfesinden nemt-i rāʾiḳ üzre münderic ve kilk-i beyānuñda mündemic idi. [325a]Ehl-i kitābuñ aḫbārı ol aḫbārı taḥṣīl içün naḳd-ı ʿömürlerini ṣarf ve viʿā-i ḫāṭırlarını aña żarf itmişler iken her ferd ol ḥikāyat-ı ʿacibe-i ʿibret-āmīz ve rivāyet-i ġarībe ḥayret-engizde ancaḳ birer ikişer bilmişler idi. كالشمس في رابعة النهار[999]Zahīr ve aşikār idi kiḤażret ümmī olup müddet-i ʿömründe kitāb-ı kitābetden ders ve ṣimār-ı ḳırāʾatdan ictinā-i ġars itmek olmayup, ehl-i kitāb ile mucalese ve aḫbār-ı Yehūd u Naṣāra ile muvānese itmemiş idi. Nice kerre vāḳʿi olmış idi ki, ehl-i kitāb baʿżı umūrdan suʾāl ve imtiḥān ü iḫtibār ṭarīḳi ile tekẕībine iḫtiyāl iderler idi. Mesāʾil-i mesʾūl-ı ʿanhā ḥavāşi iştimāl üzre Ḳurʾān-ı ʿAẓīm inzāl olunup ʿadem-i taṣdīḳe mecāl ve tekẕīb ü tezīfe iḫtimāl bulmamaġıla فَظَلَّتْ

[998] "Andolsun ki, onların kıssalarında akıl sahipleri için ibret vardır." Yusuf 12/111.

[999] Gün ortasındaki güneş gibi.

أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ[1000] maʿnāsı ẓāhir ve ḳuvvet-i ḥaḳḳāniyyet-i Ḳur´ān-ı Celīlü'ş-şān cümle aṣḥāb u ḳüfr u ṭuġyānı ḳaḥīr olur idi. Ve bir cihet-i iʿcāzı daḫı budur ki, ḥin-i nüzūl-ı Ḳur´ān-ı Celīlü'ş-şān'da henüz mineṣṣa-i ẓuhūrda cilve-ger olmamış baʿzı umūrdan ḫaber virmiş idi. baʿde مطابق النعل بالنعل[1001] vāḳʿa olup bu maḳūle umūr-ı Ḳur´ān-ı pür-nūr-ı sāṭʿa'ü'ẓ-ẓuhūrda mevfūr ve nā-maḥṣūrdur cümleden biri إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ[1002] diyü buyuruldı. [325b]Yaʿnī Ḳur´ān-ı ʿaẓimü'ş-şānı biz inzāl eyledük ve yine biz añı taḳrīr ü taḥrīf ve şevāyib-i ibṭāl ü tezyīfden ḥıfẓ ve ḥimāyet ve ḥırāset ü viḳāyet iderüz dimek olur ve zamān-ı nüzūl-ı Ḳur´ān-ı saʿādet-şumūlden zamān-ı te´līf-i kitāba dek sekiz yüz mikdārı sāl ve evān-ı tercemeye dek bin seneden ziyādeye ittiṣāl itmişdür aʿdā-i dīn ve melāḥide u zenaʿika-i melāʿin ḥassa-ı ḳaraminde-i nikbet-ḳarīn istediler ki maḥfuẓiyeti muṣarraḥ u manṣūṣ olan bünyān-ı merṣūṣ Ḳur´ān-ı saʿādet-maḫṣūṣa taġyīr-i irāṣına ḳudret u taḥrīf iḥdāṣına miknetleri olan bu bābda envāʿ ḥiyel-i ḫudaʿ semtine sālik ve rāh küfr u ṭuġyānda hālık oldılar Elḥamdü'llāhi'l-Vedūd Cenāb-ı Melikü'l-maʿbūd nehc-i mevʿūd ve vech-ı maʿhūd üzre rāh-ı taġyīr u taḥrīfi mesdūd ve ḥāṣıl ʿamellerin dā´s-ı ḥırmānıla maḥṣūd, ḫayr u bereketden meṣdūd, ḥibāl-i ʿuḳūd-i ticāret-i ġayr-ı rāḥiyiceleri żarar ü ḫüsrāna maʿḳūd, murād u merāmları mefḳūd bī-fā´ide vü sūd ve rūd-ı bī-pāyān ḥırmāna vurūd ve rāh-ı ḥuṣūl-i āmāldan şurūd idinüp ḳaldılar. Aṣḥāb-ı elbāba ḫafī degüldür ki Ḳur´ān-ı Celīl'üñ taġyīr ü tebdīlinden maṣūn u maḥfūẓ olıcaġunı iḫbār nice vucūh-ı iʿcāzdan ise nefs-i mahfūẓiyyet daḫı cihet-i uḫradür zirā bu deñlü kelām-ı [326a] celīl-i ṭevīl bu ḳadar müddet-i ġayr-ı ḳalīlde aṣḥāb-ı muʿāraża u mücādelede keṣret-i erbāb-ı meʿānide ve muḳāvelede vefret var iken şevā´ib-i taḥrīf-i

[1000] "Ona boyun eğmek zorunda kalırlar." Şuara, 26/4.
[1001] Ayakkabının her bir teki gibi uyumludur.
[1002] "Şüphesiz o zikri (Kur'an'ı) biz indirdik! Onun koruyucusu da elbette biziz." Hicr, 15/9.

taġyīrden maṣūn ve ḥüṣn-i ḥaṣīn-i Rabbü'l-ʿālemīnde maḥṣūn ola bu daḫı ḳuvvet-i beşerden bīrūndür ve bu daḫı maʿlūm olsun ki, Ḳur´ān-ı bī-ʿayb-ı bī-şek ü rayb iḫbār u iḫbar-ı maʿni'ü'l-ġayb idüp münāfıḳlar esrārında beẕl-i mechūd itdükleri esrārı keşf ü tevżīḥ ve ol gurūh-ı mekrūhı teşnīʿ ü tefżīḥ buyurup sırları fāş ve çehre-i ḥālleri miḫleb-i āzār ile ḫırāş olurdı. Ehl-i kitābuñ daḫı baʿżı esrārı iẓhār olınduġı aşikārdür ve bir cihet-i iʿcāz daḫı budur ki, her zamān ki ḳameriyān ḫūş elḥān-ı busṭān tilāvet-i tertīl ve ḳāriyān-ı ve maḳruyaān-ı debistān-ı taʿlīm-i tenzīl-i celīl ʿanazil-i ḫūş-i nevā-i gülistān-ı Ḳur´ān, bülbülān ḫūb-ṣadā-i gülşen-i furḳān, her ḳaçan āyāt-ı saʿādet-ġāyāt-ı meymenet-sirāyāt-ı Ḳur'āniyyeden bir āyet-i lāzımü'l-ʿizāz ḳırā´atine āġāz ideler sāmiʿ ü ḳāriye ol ḳadar heybet ü dehşet ṭārī ve ekṣiri girye u zārī meslekine cāri olurlar ki lisān-ı nāṭıḳa bu ḳażiyye-i ṣādıḳa taʿbīrinde lāl **[326b]**olmamaġıla mecāl yoḳdur.

Ve yine mervīdür ki, ʿUtbe bin Rabīʿa nām kimesne Ḥażret-i risālet-rütbet ile ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem mucāvere ü muḥāvere üzre iken Ḥażret'e bu vādiden ṭaʿn u tınaz itdi ki seniñ getürdügin dīn ābā ü ecdādıñ dīnine muḫālifdür ve bu vażʿ-ı maʿḳūle ġayr-ı muṣārifdür Ḥażret daḫı **كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ**[1003]sūre-i şerīfesini **صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ**[1004] āyāt-ı saʿādet-numūduna dek ḳırā´at buyurdılar ʿUtbe ḍayḳ-ı ẓeraʿdan ṣarḳ olmaḳ maḳāmına varup ol kelām-ı fasīḥ ve niẓām-ı melīḥ ḳırā´atden milḥ-i muẕāb gibi āb ola yazdı dest-i nikbet-peyvestini dehān-ı mübāreklerine algidüp meded Allāh Teʿālā ʿaşḳına yiter bu ḳırā´at olınan nesne meyve-i emelimi ol ḳadar pejmürde itdüki ne olur ne biter diyü tażarruʿ itdi baʿżı rivāyetde böyle vārid olmış ki Ḥażret-i Resūl ṣallaʿllāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ol sūre-i celiletü'l-maʿna ve ṣūre tilāvetine şurūʿ buyurduḳlarında ʿUtbe işidüp eyādī-i maḳṭuʿatü'l-āyādisini. Arḳasına

[1003] "Ayetleri genişce açıklanmış bir kitaptır. Fussilet." 41/2.

[1004]"Ad ve Semud kavimlerini çarpan yıldırım gibi.", Fussilet 41/13.

[327a]ṭuṭup ʿadem-i iltifāt ṣūretlerün gösterdi. Āyet-i secdeye yetişdükde ol vucūd-ı fāyıżü'l-cūd ve edā-ı merāsim-i sucūd içün ḥudūd-ı ṣāḫa-i niyāz-ı Rabb u dūda vaż'-ı ḫudūd buyurıcaḳ ʿUtbe şaşdı ve deryā-yi āşūbı başdan aşdı. Ne idicekken ve ḳanda gidiceġüñ bilmedi. Ḫançer-i ḫaclet-gerden ḥużūr-ı istirāḥatın ile çaldı ki eylemedi. Binā-yi ṣabr u kararı bozuldı. Bu ḫāne-i nikbet-āşiyānesine dek baña gitdi ve üzüldi, ṭaşra çıḳmaġıla mecāl olmadı. Evinde büzüldi, Ḳureyş gördiler kim ʿUtbe ʿatebe-i ṭarab-ı sarāy-ı ẓuhūr u birūza vaż'-ı ḳadem itmeyüp nefyen ve iṣbāten ḫaber ve eṣer peyda ve emārat u ʿalāmatı hüveydā degül müctemiʿāndür şāʿamet-eṣerine vardılar nice oldı. Muḥammed'e bir reng-i çekiniz virsek gerek idi. Hīç eṣerün belirmedi mi didiler bir dehān-ı iʿtiẕārı açdı levm ü tevbīḫ ile biḥ-ı ʿarażını keseler diyü ḳaçtı ṭarīḳ-i iḫtifāyā iḳtifā idüp ḥicāb-ı iḫticāb ile istitārımı maʿẕūr ṭutarsız Muḥammed'den baʿżı kelām-ı leʾāl-i niẓām gūş u hūşuma menkūş oldı ki, aña benzer bir ḳavl-i şedīdü'ṣ-ṣavl ve kelām-ı ʿażīmü'l-hevl ibtidā-i müddet-i ʿömr-i ʿazīz ve zamān-ı idrāk ü temyīzimden beri semʿime ṭoḳunmaḳ ve yanımda oḳunmaḳ vāḳiʿ olmadı. Cevābında ḫāyır u hāyim olup [327b]ol ḥāl iʾle'l-an dāʾim oldı diyü maʿẕeret itdi. Buña beñzer maʿarıż-ı muʿārażada olan bulaġādan ḫaber ve semer-i bī-ḥād rivāyet olınmışdur. Ebū Miḳnaʿ ki zamānuñda naẓm kelām-ı bilaġa-i iḳtidār ile iştihār üzre olanlarından idi. Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'e muʿāraża içün bilā teşbīh ol kelām-ı nebīhe şebīh kelām terkībi muḳaddimātını tertīb üzre oldı. Nāgāh bir gün bir ṭıfl-ı belīġ-i ḫayr-ı bāliġ lisānuñdan **وَقِيلَ يَاأَرْضُ ابْلَعِي**[1005] **مَاءَكِ وَيَاسَمَاءُ أَقْلِعِي** āyet-i belāġat ictimāʿını istimāʿ idicek küllī intifāʿ u muʿārażadan imtināʿ idüp tertīb itdügi terkībi ṣaḥīfe-i ḫāṭırından sildi. Ḳurʾān-ı ʿAẓīm'üñ şān-ı şerīfini bildi. Ve şehādet itdi ki bu maḳām celāl-i ʿālī-maḳām belāġat-ittisām beşerün

[1005] "Ey yeryüzü! Yut suyunu. Ey gök! Tut suyunu denildi.", Hud, 11/44.

iẖtilāfı ve maḫlūḳātuñ ittifāḳı ile vücūd bulur degüldür. Ve Yaḥyā bin el-Ġazāl Endülüsī ki ol cānib-i bülaġāsınuñ ulūsu ve zuʿmunca faṣīḥ ulusu idi. İstedi ki sūre-i kerīme iḫlāṣa muʿārıż bir sūre naẓm ide ve bu küstaclıġın ġā´ile-i hā´ilesün görmeye hażm ide bu niyyeti itdügi gibi ʿaẓim ḫavf u bīm ile ḳalbi dū-nīm olup bir mertebede heybet ü ḥayret istilā itdügi ki taʿbīr olınmaz bu itdügi vaż'a tevbe itdi. Ve bir vech-i iʿcāz daḫı budur ki, [328a]eger müstemiʿ ve eger tālī bu kelāmı ʿālī-belāġat-ḥālīnüñ her ṣabāḥ ve revāḥ-ı aḳdāḥ-ı rāḥ-ı tilāvet ü istimāʿı ile taḥṣīl-i inşirāḥ ü tekmīl-i efrāḥ u ferāġ itseler yine iftirāḥ idüp miṣāl-i sükker her ne ḳadar muʿād u mükerrer olsa se´āmet ḥaṭıra gelmez ve iḫtimāl-i melāl-i bāl-ı ve kelāl-i ḥāl ü inḥirāf u infiʿāl ʿārıż olmaz ve ṣimār-ı bī-şumār-ı eşcār-ı ruḥāniyyenüñ tenāvili ve bu avāne-i meʿānī-i ḥaḳāyıḳ-ı mebāni ü leṭāyıf-ı meʿāninüñ tedāvülü ḳaṭʿān ṭabʿa bār ve ẕihne ġubār irāṣ itmez her ne ḳadar tilāvet u istimāʿ olunsa istizādı daḫı artıcaḳ olmaġıla irāde itmek muḳarrerdur sā´ir-i ḳaṣā´id ve cerā´id-i ṭayb-ı inşā ile insā-i kelimāt-ı eşrāf-ı eslāf itsede beher-ḥāl tekerrüründen teneffür gelmemek olmaz bir cihet-i iʿcāz daḫı budur ki, bu kitāb-ı müsteṭāb-ı icāz-ı niḳābuñ taḍāʿif-i şerīfe ve meṭāvī-i feḥvā-i münīfesinde ol ḳadar ʿulūm u muʿārıf-ı münderic ve ḥikem ü leṭāfet-mündemicdür ki, Benī Ādem'üñ belki ṭā´ife-i ʿArab'uñ belki Ḥażret-i risālet-rütbetüñ şānı aña müteḫḥemil olmaz ki cenāb-ı İlāhiden vaḥiy ü ilhām ile refʿ-i ibhām ve keşf-i lisām olınmasına ol maḳūle ʿulūmī iḫāṭa ve vucūh-ı nefāyıs-i ʿarāyıs mesāyilinden ḥicāb-ı iḫticāb ve ḳınāʿ ü eşkāli imāṭa ideler.[328b]

Ḳısm-i Şānī

Ez rükn-i ḫāmis şol şevāhid beyānındadır ki Ḥażret'in ṣıdḳ-ı ḳavl ü ṣıḥḥat-i nübüvvetine kendilerüñ ḫaṭīre-i ḥaẕīre-i ḳudsa intiḳāllerinden ṣoñra delālet ider ki,

rivāyet olınur ki: Bir ḫātūn bir müḥīm içün ḥużūr-ı Ḥażret'e geldi. Ḥażret daḫı niye geldüñ diyü buyurdılar ḫātūn bir pāk yüzlü ḫaber söylemez ḫātūn idi yoḫsa bu iʿcāzı bī-enbāzuñ ṣudūrī maṣlaḥatı içün Allāh Teʿālā Ḥażret'ünüñ inṭāḳı ile mi söyledi? Hele ʿalā külli ḥāl Yā Resūla'llāh gelüp seni bulmaz isen nice olmaḳ gerekdür didi. Ḥażret daḫı eger beni bulmaz iseñ Ebū Bekr'e gel benden ṣoñra ol ḫalife olacaḳdur didi[1006] Ḥikmet-i İlāhiyye ile vāḳiʿ oldı.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret bir şaḫṣa bir ḳaç ḥaml ḫurmā ʿaṭā buyurdular ol şaḫṣ daḫı "Yā Resūla'llāh ḫavf iderüm ki Cenāb-ı Kerīm-meʿābdan ṣoñra bād-ı muḫālif ese ve bu ʿaṭāyı rūzigār benden kese benüm ḥālim nice olur." didi. Ḥażret buyurdılar ki benden ṣoñra ḫilāfet Ebū Bekr'e intiḳāl ider ol benüm ʿaṭām-ı ḳaṭʿā-i ḳaṭʿ itmek iḥtimāli yoḳdur diyü buyurdılar ol şaḥṣ duʿā idirek gitdi. **[329a]**Yolda Ḥażret-i ʿAlī'ye rāst gelüp ḳażiyye-yi ʿAlī'ye iʿlām itdi, Ḥażret-i ʿAlī buyurdılar ki, Ebū Bekr'den ṣoñra ḥalüñ nice olur var tekrār Ḥażret'e suʿāl eyle didi. Ol iki vech üzre sā´il olan şaḥṣ mulīh u ʿayil Ḥażret-i Resūl'e suʿāl itdi ki, buyurdılar ki, Ebū Bekr'den ṣoñra ʿÖmer virür ḥerif selāmlayup gitdi. Yine eṣnā-i rāhda Ḥażret-i ʿAlī'ye rast gelüp ʿÖmer'den ṣoñra nice olıcaġın ṣorduñ mı? didi tekrār varup añı daḫı ṣordı. Ḥażret ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellām ʿOṣmān diyü buyurdılar Ḥażret-i ʿAlī bu mertebeden ṣoñra sükūt buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki bir Aʿrābī bir ālāy suyūf beyʿ itmege getürdi Ḥażret daḫı techīz-i ġuzāt-ı dīn ve ḳaṭʿ-ı ʿırḳ-ı mütemerridīn içün ol şimşīrleri nesne ṭarīḳi ile[1007] alup edā-i ṣamen içün sehl-i mehil-i taʿyīn olundı. Seyf-i meslūlu'llāh ve Resūl olan ʿAlī Aʿrābīye rāst gelüp şimşīr-i aḥvālini ṣordı Aʿrābī daḫı Resūlu'llāh ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem nesne ṭarīḳī üzre iştirā buyurup mehīl taʿyīn olındı didi. Ḥażret-

[1006] olacaḳdur didi F: olacakdur deyü buyurdılar H.
[1007] ile F: -H.

i ʿAlī yine emr-i ḫilāfet Ḥażret-i bār-ı ref῾etden ṣoñra ne vecīh üzre olıcaġunı ḫile-i laṭīfe ile [329b]bilmek içün "Yā Aʿrābīye bir vech ile eger adā-i ṣemen Ḥażret'e naṣīb olmazsa ḥāl nice olur." didi. Aʿrābī daḫi bilmem varayum su῾āl ideyüm diyüp ḫużūr-ı Ḥażret'e geldi "Yā Resūla'llāh ḳabl-ı ḫulūlü'l-ecel ecel ḫulūl iderse edā-i ṣemen-i seyfde baña ḥayf olmamaḳ gerekdür benüm ḥālim nice olur." didi. Senüñ mālıñı edā ve benüm deynümi ḳażā ve benüm ʿahdıma vefāyı Ebū Bekr itse gerekdür diyü buyurdılar. Baʿde ḫikāyet-i sābıḳada beyān olunan üzre yine Ḥażret-i ʿOṣmān'a dek beyān buyrulup baʿde ḫāmūş oldılar.

Ve yine mervīdür ki Enes bin Mālik Ḥażret'i[1008] raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyurmışlar ki, Ḥażret ile bir gün ḥāʿiṭda idüm bāb-ı ḥāʿiṭ mesdūd nāgāh bir kimesne gelüp der-i ḥāʿiṭayı daḳḳ itdi. Ḥażret Ey Enes geleñ kimdür gör diyü buyurdılar vardum gördüm Ebū Bekr Ḥażret'i imiş gelüp ʿarṣa-i ʿizzete ʿarża ḳıldum buyurdılar ki var feṯḥ-i bāb ile ve cinān-ı cenānuñ bişāret-i cennet ile sīr-āb ile müjde eyle ki benden ṣoñra bu dīn-i ḥanīfe ve bu millet-i saʿādet-ḫalīfe olsa gerekdür ben daḫı varup emr-i celīl-i vācībü'l-iṭṭaʿātasına imtiṣāl itdükden ṣoñra yine ḳapı uruldı. Ḥażret kimdür [330a]diyü buyurdılar vardum gördüm ʿÖmer bin Ḥattāb Ḥażret'i imiş geldüm ʿarż itdüm, buyurdılar ki, var dervāze-yi kuşād ve īṣāl-i müjde-i cennet ile ḫāṭır-ı ʿāṭırun şād eyle ve Ebū Bekr'den ṣoñra emr-i ḫilāfet aña virüldigüni iʿlām eyle, vardum emr-i şerīflerine imtiṣāl itdüm. Andan ṣoñra Ḥażret-i ʿOṣmān'da daḫı ḥāl bu minvāl üzre oldı didiler.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i risālet-me῾ābıñ muʿtaḳi olan Sefīne ḥażretinüñ sīne-i bī-kīnesi taḥammül itdügi iḫbār-ı laṭīfedendür ki, buyurmışlar ki Ḥażret mescid

[1008] ḥażret H: -F.

bināsına fermān-ı Ḫüdā ile[1009] mübāşeret buyurduklarında kendüler dest-i meymenet-peyvestleri ile bir ḥacer-i saʿādet-eşer vażʿ buyurup baʿde Ebū Bekr Ḥażret'üne buyurdılar ki, sen dāḫı sengüni ki benüm sengün yanına vażʿ eyle ve Ḥażret-i ʿÖmer'e didi ki, sen sengüni Ebū Bekr sengi yanına ḳo ve ʿOṯmān Ḥażret'ine buyurdılar ki, ʿÖmer'üñ sengi yanına ḳo diyüp işte bunlar benden ṣoñra ḫalifedür diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki rūz-i Ḥuneyn'de emr-i cihād iştidād bulup **وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ**[1010],[1011] **أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ** feḥvāyı saʿādet-iḥtivāsınca baʿżı mü´mīnden ṣādir olan iʿcāb-ı icāb itdügi üzre evāyil-i ḥāl [330b]ve mebādī-i emr-i ḳıtālde ṣuret-i żaʿf-ı inhizām cānib-i ehl-i İslām'da iḥsās u īnās olunupʿ Arabiyye[1012]

Şiʿr:

لئن نظر الزمان إلى ضرار فلا تك ضيقا في ذاك صدر[1013],[1014]

أرى الله في ذا العسر يسر وكن بالله ذا ثقة فإني

Feḥvāsınca baʿde yine Ḥażret-i Seyyidü'l-mürselīn cenin-i ḥanīn ve cephe-i mes´elet u enīni niyāz-gāh tażarruʿ u zārīye vażʿ buyurmaġıla feṯḥ-i firūzī ehl-i İslām'a rūzī olmışdı. Ḥażret'üñ ḥużūr-ı ʿālilerine gelüp Yā Resūla'llāh melāʿin ḥurbe-i ḥarbe zehrāb iḳdām u ihtimām ile āb u tāb virüp baḥr aşup başdan aşup işimüz yamān ve ṣuret-i inhizām-ı nümāyān oluyor söz ölüm getürmez ḫilāl-i muḥārebe u muḍārabede bir ḥāl

---

[1009] fermān-ı Ḫüdā ile H: -F.

[1010] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[1011] "Huneyn Savaş'ı gününde size yardım etmiştir. Hani, çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş.", Tevbe 9/25.

[1012] ʿArabiyye H:- F.

[1013] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[1014] Eğer zaman sana zararla bakarsa

Bundan dolayı göğsün daralmasın

Allah'a güven zira ben

Allah'ın zorluklarda kolaylıklar sağladığını görüyorum

olmaḳ vāḳʿa olur ise aḥḥab-ı aḥbāb ve iḫaṣṣ-ı aṣḥābuñ kimdür bilelüm ve añı ḫalīfe ḳılalum lāzım gelsede añı āḫirden temyīz ü ifrāz ve ferṭ-i ikrām ve iʿzāz idelüm didiler Ḥażret daḫı işte Ebū Bekr-i Ṣıddıḳ benüm vezirüm kayyim-ı maḳāmümdür baʿde ʿÖmer dostumdur ṭoġru sözlidür. Benüm lisānımdan kelām-ı ṣādıḳ ile nāṭıḳdür ve ʿOṯmān benden ve ben ʿOṯmān'danum ʿAlī benüm birāderüm ve rūz-i ḳıyāmetde muṣāḥībümdür diyü buyurdılar [331a]emr-i ḫilāfet bu tertīb üzre olduġı ṣoḥbet-ı risālete evvel delīldür.

Ve yine Sefīne'den mervīdür ki[1015] Ḥażret benden ṣoñra müddet-i ḫilāfet otuz sene olsa gerekdür andan ṣoñra melīk ü salṭanat olur diyü buyurmışlar Sefīne eyitmiş: İki sāl Ḥażret-i Ebū Bekr ḫilāfeti ve on sene Ḥażret-i ʿÖmer ḫilāfeti ve on iki sene Ḥażret-i ʿOṯmān ḫilāfeti ve altı yıl Ḥażret-i ʿAlī ḫilāfeti olup buyurduḳları üzre cümle otuz sene olmuşdur.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i Resūl[1016] ve çehār yār-ı güzīn-i salavātu'llāhi Teʿālā ʿaleyhim ve rıḍvānu'llāhi teʿālā ecmaʿīn ve Ṭalḥa ü Zübeyr Kūh-i Ḥirā üzerinde idiler Kūh-i Ḥirā ḥareket idüp zelzele ṣuretī peydā oldı, buyurdılar ki, ārām eyle ki üzerinde olanlar peyġamberdür ve ṣıddīḳlardur ve şehīdlerdür Fil-vāḳʿa öyle vāḳiʿ oldı.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i ʿĀʿişe[1017] raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhā ve ʿan ebīhā buyurmışlar ki, Ḥażret'e didüm ki, Yā Resūla'llāh baña icāzet iḥsān eyle ki ʿömrüm ġāyete ve emrin nihāyete irişdükde senüñ merḳab-ı ʿālī türbe-i ʿaẓīmü'r-rütbenüñ yanında defn olunam Ḥażret buyurdılar ki, Yā ʿĀʿişe seni anda nice defni iderler ki, ol

[1015] ve yine Sefine'den mervīdür ki F: ol cümledendür ki Sefine'den mervīdür ki H.
[1016] Resūl H: -F.
[1017] Ḥażret-i ʿĀʿişe F: ʿĀʿişe Ṣıddıḳa H.

maḥalde olmasa gerekdür illā benüm ve şeyḫeynüñ **[331b]**ve ʿĪsā bin Meryem'üñ ʿaleyhi's-selām ḳabri didi **في نفس الأمر**[1018] ile oldı.

Ve yine Ḥażret-i ʿĀʿişe'den raḍıya'llāhu teʿālā[1019] ʿanhādan mervīdür ki buyurmışlar Ḥażret ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ʿOs̱mān Ḥażret'üne naẓar idüp Allāh Teʿālā Ḥaẓret'i celle ve celāluhū ʿOs̱mān'a raḥmet itsün ki, şehīd olsa gerekdür diyü buyurdılar ve ʿAlī ve Zübeyr'e naẓar idüp siz biri biriñüz ile muḳābele ü muḳātele itseñüz gerekdür ve Ey Zübeyr sen ẓālim olsan gerekdür diyü baʿde Ṭalḥa'ya naẓar idüp, Ey Ṭalḥa Allāh Teʿālā raḥmet itmesün senüñ ḳatilüne diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret buyurmışlar ki isterüm ki aṣḥābımdan baʿżı bu maḳāma ḥāżır ola ki baʿżı iʿlām idicek kelāmum ve ifāde idicek merāmum vardur diyü buyurmuşlar ʿĀʿişe Ḥażret'i eyidür:[1020]Ebū Bekr-i daʿvet idelüm mü didük sükūt buyurdılar bildük ki, murād-ı şerīfleri o degüldür ʿÖmer'i daʿvet idelüm mü? Didük sükūt itdiler, ʿAlī'yi z̤ikr itdük sükūt buyurdılar, ʿOs̱mān'ı z̤ikr itdük çaġıruñ diyü buyurdılar daʿvet itdük geldi ḥużūr-ı şerīfleründe ṭurdı sırrān bir nesne tekkelüm buyurdılar reng-i rūyına taġayyur geldi. Bir daḫı söylediler yine taġayyur geldi ol günde ki Ḥażret-i ʿOs̱mān'ı kendi dār-ı devlet-medārında **[332a]**muḥāṣaraitdiler: ʿOs̱mān'a didiler ki, niçün muḳābele itmezsün cevāb virüp Ḥażret benüm ʿahdım aḫz̤ buyurup baña baʿżı kelimāt buyurmışlardur ve bu belāyı ṣabīrüm diyü buyurdı. Ḥażret-i ʿĀʿişe raḍıya'llāu teʿālā ʿanha buyurmışlar ki ben şöyle añlarım ki yevm-i maʿbūdda buyurduḳları ḫuṣūṣ bu ḫuṣūṣ ola.

[1018] Gerçekte.
[1019] Teʿālā H: -F.
[1020] ʿĀʿişe Ḥażret'i eyidür F: -H.

Ve yine mervīdür ki,[1021] ʿAmmār bin Yāsir'den mervīdür ki, Ḥażret bir gün Ḥażret-i ʿAlī'ye, Ya ʿAlī saña eşḫāṣuñ en bed-baḫt ve ḳalbisaḫt olanuñdan ḫaber vireyüm mi? birisi Ḥażret-i Ṣāliḥ'üñ nāḳasını ʿaḳr idendür ve biri senüñ ser-i saʿādet-efserüñe şimşīr-i ẓulm ü ʿadaveti çalup meḥāsın-ı meymenet-numūduñu ḫūn-ālūd idendür diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Ebū'l-Esved-i Dü´eli buyurmışlar ki, Ḥażret-i ʿAlī'den bir ḳara ḫabar ve bir peyām-ı mażarrat-eṣer-i pür-ʿiber istimāʿ itdüm: Buyurdılar ki, Medīne-i Münevvere'den ʿIrāḳ içün yaraḳ tedārik idüp teveccüh itdigümde pāyımı rikāb-ı ʿazme vażʿ itdügüm gibi ʿAbdu'llāh bin Selām gelüp ḳanda gidersün Yā ʿAlī didi. ʿIrāḳ'a giderüm didüm. Eger sen ʿIrāḳ'a gidersen beher-ḥāl şimşīr-i tīz ve tīġ-i ḫūn-rīz ẓulm u sitir ile seng-i reys-i meymenet-istināsıñ cesed-i bī-kīn ü ḥasedüñden cüdā olmaḳ muḳarrerdur didi diyü buyurdılar **[332b]**ṣoñra ʿAbdu'llāh'a bu ḫuṣūṣı su´āl itdük[1022] eymān-ı ġilāẓ u şidād ider ki, Ḫażret-i risālet-rütbetden istimāʿ itdüm diyü ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem.

Yine Ḥażret-i ʿAlī'nün miġleb-ʿazar-ı maraẓla rūy-ı afiyeti ḫırāş ve şiddet-i teṣīr-i infiʿāl ile ṣaḥib-i firāş oldukda niçün bunda karār idersün, ʿArab ḫidmet-i ʿalī-rütbetünde ḳusūrdan dūr olmak iḫtimāli midür Medīne-i Münevvere'ye buyursan ḳavm-ı ḳabīle cümlesi ṣaʿādet u iḳbāl gibi asitānına mülazemet ve ḫidmet-i ʿalīm menkıbetüme müdāvemet idüp cānlarını yoluna fedā ve rūh-ı pür-fütūḥların vücūd-ı nazenüñine ġıdā idüp miktār-ı maktur müdāvemet u muʿācelede musāraʿat ve muʿacele iderler idi. Ve lāzım olan umurda memer-i ihtimāma murūr idüp meslek-i cild u ikdām giderler idi. Eger emr-i ḥaḳ irişür ise ḥod eşraf-ı aṣḥāb namaz merāsimüni edāda taksīl-i

[1021] mervīdür ki F: -H.
[1022] itdük F: itdüm H.

edā itmezler idi didiler. Ḥażret-i ʿAlī buyurdılar ki ben bu marāżıla ḳayd-ı ecele ṣayd olmam Ḥażret-i risālet-rütbet ʿaleyhi efżalu'ṣ-ṣalāt u ve's-selām baña buyurmuşlardur ki taḫt-ı ḫilāfete vażʿ-ı ḳadem itmedin cānib-i ʿademe gitmem ve ben sınıf-ı anife mütevevva olmayup āṣḥāb-ı baġıyü'l-ḍalāl ve erbāb-ı keyd u iḫtiyāl **[333a]**meḥāsın-ı ḫūn-ı zülm-i sitem ile al ʿasker-i ḥuẓūr-ı istirāḫatımı ecnād-i cevr u binād ile pāyimāl itseler gerekdür diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i ʿAlī raḍıya'llāhu ʿanh ve kerreme'llāhu vechehū[1023] buyurmışlar ki, Ḥażret ile bir gün ḥadīḳa-i enīḳa-i cennet-miṣāl ve ravża-i laṭife-i bihişt-ḫişāla varduḳ ki revāyiḥ-i rayāḥīn-i leṭāfet-ḳarīni istişmamından āṣḥāb-ı meẕāḳ-ı selāmet-mesāḳ mest ve nūr-i bāharından revnaḳ-ı kāfūr-ı şikest olur idi. Ne laṭīf baġçe olur Yā Resūla'llāh didüm, bihişt-i berīn ve baġçe-i ḥuld-i bī-miṣāl ve ḳarīnde senüñ içün bundan āʿlā ḥadīḳalar iʿdād olunmışdur diyü buyurdılar. Yedi ʿaded baġçe vardı ḳi biri biründen āʿlā her birinde ne ḫūb bāġ olur Yā Resūla'llāh didükçe senüñ içün bunlardan āʿlā ḥāżır ve muheyyadur diyü buyurdılar baʿde riḳḳāt buyurup girye ü zāriye āġāz ve ṣavt-ı bülend ile baña āvāz buyurdılar Yā Resūla'llāh ṭabʿ-ı ṣāf-ı mūşkāfda olan infiʿāl u inḫirāfa sebeb-i ḫādīṣ nedür ve muzn-i ḥüzn-i inkisārdan teḳāṭür iden eşk-i leʿāli reşke bāʿiṣ ne nesnedür didüm. Buyurdılar ki ol ḳavm-ı müsteḫḥiḳü'l-levmüñ sīne-i pür-kīne ve sefīne-i ḳalb-ı bī-sekīnelerinden olan buġż u ḍaʿna **[333b]**aġlarum ki senüñ içün iʿdād ü iḫżār itmişlerdür ammā saña iẓhār itmezler benden ṣoñra ʿadāvet-i dirīnelerini āşikār ve murġ-ı merāmlarını dām-ı ḥile ile şikār itseler gerekdür diyü buyurdılar.

[1023] raḍıya'llāhu ʿanh ve kerreme'llāhu vechehū F: -H.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i ʿAʿişe radıya'llāhu teʿālā[1024] ʿanhā buyurmışlar ki, Ḥażret bir gün Ṭalḥa'yı gördiler ki, gider buyurdılar ki bir şehīddür yürüyor.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret bir gün ezvāc-ı ṭāhirāt ve ümmehāt-ı mü´minīn ü mü´mināt-ı ḥaḍarāt-ı ʿāliyātına sizüñ içünüzde ḳanḳınuzdur ol cemel ṣāḥibi ki alnı tüylü bir deve üzre müsāferet eyleye tā Cevāb nām mevżuʿıñ kilābına hücūm idüp üzerine uralar çoġu ṣaġ cānibinde ḳatl oluna ve çoġu ṣol ṭarafında gitdi daḫı ḳatle ḳarib olduḳdan ṣoñra necāt bulā ṣoñra ʿĀʿişe Ḥażret'i raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh ʿIrāḳ'a teveccüh itdükde Benī ʿAmir āblarından bir āba yetişdükde kilābın hücūmunı müşāhede idicek bu āb ne maḳule ābdür diyü su´āl buyurdılar āb-ı Cevāb'dür didiler. Ḥażret'den istimāʿ itdigüni kelām ḫāṭırına ḫuṭūr itdi ben beher-ḥāl buradan dönerüm didi İbn Zübeyr mānīʿ oldı. Cā´iz ki Allāh Teʿālā Ḥażret'i senüñ vesaṭeṭüñ ile ẕāt ʿālīni ışlāḥ**[334a]** ide didi tekrār beher-ḥāl rucūʿ iderim diyüp ḳażiyyeyi ḥikāyet itdi radıya'llāhu teʿālā ʿanhā.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret bir gün zevcāt-ı ṭāhirāta buyurdılar ki, benden ṣoñra mihr u şefḳat iẓhār idicek ve ḥaḳīḳatlilik yolunda[1025] gidicek bir kimesne ola ki rāst gū ve kār u kirdārı nīkū ṣādıḳü'l-ḳāl ve hüsnü'l-ḥāl olsa gerekdür diyüp baʿde Yā Rabbe'l-ʿālemīn ʿināyet-i bī-ġāyetinden ʿAbdu'r-raḥmān bin ʿAvfʿı Selsebīl-i cennetden sīr ve nā´il-i aḫarını ecr-i bī-ḥisāb u keṯīr ile diyü buyurdılar mesāḳ-ı kelām-ı saʿādet-ittisāḳ ve le´āli-i niẓāmlarından bu fehm olundı ki ol terk ġadar u cefā ve eṯer-i vefāya iḳtifā idicek ʿAbdu'r-raḥmān Ḥażret'i ola nefsü'l-emrde Ḥażret-i gülşen-i pür-nüzahat cennete irtiḥāl buyurduḳdan ṣoñra kelām-ı iʿcāzpeyām-ı peyġamberiyi taṣdīḳ ve ḫaber-i iʿcāz ve eṯer-i saʿādet-güsteriyi taḥḳīḳ idüp baʿżı emvālini ḳırḳ bin zer-i sorḫa beyʿ u

[1024] Teʿālā F: -H.
[1025] yolunda F: yoluna H.

teslīm ve meblaġ-ı mezbūrı zevcāt-ı ṭāhirāt beynüñde taḳsīm itdi radıya'llāhu teʿālā ʿanh ve ʿani'l-āṣḥāb.

Ve yine mervīdür ki bir gün Ḥażret-i[1026] ʿAlī Zübeyr Ḥażret'üne rāz-ı nuḫuftesüni bāz itmege āġāz itdi. Ḥażret buyurdılar ki Yā ʿAlī sen Zübeyr'e rāzuñ açarsın ḥāl bu ki ol senüñ ile muḳātele itse gerekdür **[334b]**ve anuñ içün ẓālim olsa gerekdür.

Ḥikāyet olınur ki Yevm-i Cemel'de Ḥażret-i ʿAlī bu ḳażiyyeyi Zübeyr teẕkīr idicek muḳāteleden çekildi. Ḳafāyı saʿādet-iḳtifāsından bir şaḥṣ şimşīr-i berrān ile zümre-i şehedāya ilḥāḳ ve cān-ı ʿazīzini bedenüñden izhāḳ itdi. Ve Zübeyr'üñ seyfini Ḥażret-i ʿAlī'nüñ ḥużūrına getürdi. ʿAlī Ḥażret'i müjde olsun Zübeyr'i ḳatl idine ceḥīm ile diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Yevm-i Ḫendeḳ'de Ḥażret yed-i müʾyyidlerin ʿAmmār bin Yāsir'üñ başına ḳuyup seni ehl-i baġiden bir gürūh ḳatl itse gerekdür diyü buyurdılar ṣoñra Sıffīn cenginde nāyire-i ḥarb-ı iştiʿāl ve ḫalḳ biri birin ḳırmaġıla iştiġāl idüp hengām-ı hengāme-i ceng-i pür-ḫāş-ı ẓāhir u fāş oldı. ʿAmmār bin Yāsir ʿAlī Ḥażret'üne tekrār eyitdi ki, Ḥażret'ün Yevm-i Ḫendeḳ'de buyurduḳları bu gün müdür diyü yemin virdi. Sükūt buyurdılar üçünci defʿada Ḥażret-i ʿAlī belī ol gün bu gündür diyü buyurdılar. ʿAmmār daḫı tekbīr idüp nesīm-i ʿanber-şemīm viṣāl esmeye ve tīġ-i ecel evtārı emeli kesmege başladı. Bir gün aḥbāb u āṣbābdan beni ʿāli-cānibe mülāḳı olup ednās-ı hecr ü iştiyāḳ-ı zülāl-i vaṣāl ile bu yayacaḳ ve suṭūr-ı ḥasret ü miḥnetī **[335a]**āb-ı mulāḳāt ile yuyacaḳ günlerdür didi. Ve ʿasker-i Muʿāviye'ye hücūm itdi. Ve muḳāteleye meşġūl oldı. Bir ḳaç yirde zaḫm-nāk olup ḳān çoḳ aḳmış ile düşdi ʿasker-i

[1026] Ḥażret F: -H.

Muʿāviye'den baʿżı ʿumārı ayaġından sürerek Muʿāviye'ye getürdiler ġāyetde teşne olmış idi. Āb ṭaleb itdi. Bir ḳadeḥ āb ile mezc olmış şīr getürdiler gördük ki Allāhu ekber diyüp bir miḳdār içdi ve didi: Ḥażret-i risālet-penāh baña ḫaber virüp dimişdür ki: Ey ʿAmmār seni ehl-i baġīden bir ṭā´ife ḳatl itse gerekdür ve senüñ helākiñ Cebrā´īl ile Mikā´īl ʿaleyhi's-selām mā-beynüñde olsa gerekdür ve ʿalāmeti oldur ki, ol zamānda sen teşne olup āb ṭaleb itse gerekdür şīr ile amiḫte āb virseler gerekdür.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i ʿAbdu'llāh bin ʿAmr el-ʿĀs'a Ey ʿAbdu'llāh ʿAmmārı ḳaṭl idene caḥīm ile tebşīr eyle diyü buyurmışlar.

Ḥikāyet iderler ki ʿAmmār'ı şahīd-i bezm-i şehādet itdükleriñde ʿasker-i Muʿāviyeden iki baş kimesne ʿAmmār'uñ ser-burīde-i cennet-reside ve re´s-i saʿādet-cesīde ve şehādet-i çeşīdesini ellerine alup Muʿāviye ḥużurına getürüp her biri ben ḳatl itdüm diyü ol ḍalālde istiklāl-i daʿvā itdi. Muʿāviye daḫı emr-i ḳatılda kim ḳatl itdi ise bir kese aḳçe virülsün diyüp **[335b]**bu ḫuṣūṣuñ teftīşini ʿAbdu'llāh bin ʿAmr el-ʿĀs'a tafḍīz itdi. ʿAbdu'llāh daḫı emr-i ḳatılde münāzaʿa ve muḳātele idüp vāḫibü'l-ḳatillerüñ birine ne keyfiyyet ile ḳatl itdüñ deyü su´āl itdi. Biri birimüze[1027] ḫamle itdük ve ḳatl mertebesinde getürdüm didi. ʿAbdu'llāh ḳatil sen degülsün didi. Birine daḫı sen ne vech ile ḳatl itdüñ diyü su´āl itdi. Biri birimüze ḫamle itdük benüm ḍarbım aña te´sīr itdi. Raḫşandan ayrılup evc-i zebinden ḫaḍīḍ-i zemīne düşdi. Ve diz çöküp oturdı. Cebrā´īl ü Mikā´īl ḳavline diline getürdi ve etrāf-ı cevānibe naẓar itdi. Vardum ser-i saʿādet-efserüni cesed-i tab-nakından cüdā itdüm didi. ʿAbdu'llāh daḫı ʿAmmār'uñ defter-i ʿömrüni ṭayy ile fesād u ʿay-ı ıẓhār diyü ve kar-ı nā-hencār ile istiḥḳāḳ nār-ı iṣbāt iden

[1027] biri birimüze H: -F.

murdar-ı bed-kirdār sen imişsün didi. Ve aḳçeyi teslīm itdi. Ḳatil olan bāṭıl daḫı bu kelāmı istimāʿ idicek.

Beyt: Vay ölürsüñ öldürürsün vay

Ḳalmadı bana cennet içre cāy

Neṯr: Diyü aḳçeyi alup **إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ**[1028],[1029]didi.Muʿāviye bu kelimātı gūş idicek bī-ḥużūr olup ʿaskerī ḳatle taḥrīk ve iẕinlerüni kelamāt-ı mehīce ile taʿrīk maḳāmında bu maḳule irāṯ-ı fütūr ve iḥdāṯ-ı [336a]nufūr idicek kelamātıla olanca şevḳlerini ʿavḳ ve ḳalblerini sevḳ-i ihmāl u musāheleye sevḳ düşer mi? Diyü inhār tefeccür menābiʿ-i lisānuñdan tefeccür itdükde ʿAbdu'llāh eyitdi: Ben li vechi'llāhi şahādet iderüm ki, Ḥażret mescidüni binā buyurduḳlarında herkes bir ṭaş götürüp ʿAmmār iki seng getürmek ile Ḥażret'üñ ḫāṭır-ı şerīflerini yapıcaḳ buyurdılar ki: Ey ʿAmmār seni bir fırḳa-i baġıye ḳatl itse gerekdür diyüp baña buyurdılar ki: Ey ʿAbdu'llāh ʿAmmār'ı ḳatl iden şaḥṣa cehennem ile tebşīr eyle diyü buyurmışlar idi. **حبك الشيء يعمى ويصم**[1030] feḥvāsınca Muʿāviye'nüñ baṣar-ı baṣīretī estār-ı ḥub-ı cahıla mestūr ve ṣaḥīfe-i taḳdīrde bu evżāʿ nā-hemvāruñ vuḳūʿı mestur olmaġın ġıṭā-i tāvīl ü tevcīh ile taġaḍḍi ve ḫiṭā-i ḫuṭā ile istibāḥa muḳātele-i ʿAlī ṣavmına taḥaṭṭi idüp "Yā ʿAbdu'llāh sākit ol ki, bu kelām bizüm içün delīl ve ʿasker-i ʿĀlī baġī üzre olduġına şāhīd-i ʿadl ve ʿadīmü'l-ʿadīldür zirā ʿAmmār'ı ḳatl ideñ gürūh ḳatline sebeb olup ʿarṣa-i ḳatle ilḳā idenlerdür." didi. Bu cevāb-ı nā-sevāb Ḥażret-i ʿAlī'nüñ semʿine-i şerīflerüne ḳarʿ itdükde buyurdılar ki: Bu kelām muḥaḳḳaḳ ve bu merām muṣaddaḳ ise Ḥamza'yı Vaḥşī ḳatl itmemiş Ḥażret-i risālet-rütbet [336b]ḳatl itmiş ḥāşā ʿan zālike diyü buyurdılar ḥaḳḳa ki

[1028] "Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz." Bakara, 2/156.
[1029] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[1030] Bir şeye olan sevgin seni köreltir ve sağır yapar.

merām-ı işbāt ve ḫaşmını ilzām u iskāt emrinde buyurduḳları ḳıyās-ı leṭāfet-istinās-ı siḥr-i ḥelāle ḳarīb bir kelām-ı ġarib ve cevāb-ı dil-ferībdür.

Ve yine Ḥażret bir gün Ḥażret-i ʿAlī'ye raḍıya'llāhu ʿanhumā[1031] Yā ʿAlī ʿan ḳarīn ʿĀ´işe ile senüñ miyānuñda baʿżı umūr ẓuhūr itse gerekdür diyü yevm-i Cebel'de olıcaḳ emre işāret buyurdılar ʿAlī Yā Resūla'llāh bu emr-i nā-ṣavāb fırḳa-i āl u aṣḥāb ve zümre-i muhācirīn u enṣār-ı meymenet-meʿābda ancaḳ benümle mi? Olur didi belī didiler "ʿAlī daḫı Yā Resūlu'llāh imdi ben ġāyetde bed-baḫt imişüm." didi. Yoḳ anuñ içün degüldür ammā ol ḥāl ẓuhūr itdükde sen aña ġalib olasun añı maḳām-ı emīn ü rāḥata īṣāl eyle ḫūş-ḥāl eyle diyü buyurmışlar idi. Aña binā´en yevm-i Cebel'de Ḥażret-i ʿAlī ʿayn-ı ʿavn-i İlahiyye ile manzūr ve ʿasker ʿĀ´işe'ye muẓaffer u manṣūr olup Ḥażret-i ʿĀ´işe'yi kemāl-i taʿẓīm ü iclāl ile Medīne-i Münevvere'ye īṣāl buyurdılar.

Ve yine mervidür ki ʿAmmār bin Yāsir bir gün Muʿāviye muḥārebesine gidüp Ḥażret-i risālet-penāh cānibinden ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem nā-kīşin ile muḥārebeye ma´mūr olmışumdur diyüp nā-kişin ile murādı Emirü'l-müminīn ʿAlī'nüñ ʿaḳd-ı beyiʿatını feshḫ ve itdükleri **[337a]**ʿaḥdı naḳiş u nasḫ iden ṭa´ife idi Ṭalḥa u Zübeyr'üñ onların etbā´ı gibi ḳasıṭın ile muḥārebeye me´mūr olmışdur ṭa´ife evlā ile muḥārebeden fāriġ olayımda onlarıla muḥārebeye gideyüm didi. Buradan ḳasıṭından murād cādde-i ʿadūlden ʿudūl ve ẓülm-i cevr-i ḫuzūrına vuṣūl idenlerdür. Maṣdarı ḳusūṭdür ḳāsīṭ ʿādil maʿnāsına olmaḳ maṣdarı ḳaṣd olıcakdur Ṣıḥāḥ-ı Cevher'i **القسوط**[1032] **الجور والعدول عن الحق وقد قسط يقسط قسوطا** dimişlerdür baʿde māliḳin ile cenge me´mūr olmışumdur anları henüz görmedüm didi andan murādı ḫāvaric idi ki Emīrü'l-müminīn

[1031] raḍıya'llāhu ʿanhumā F: -H.

[1032] Kusût kelimesinin zulüm ve adaletten sapmak anlamındadır.

ʿAlī raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh ʿAmmār şehīd olduḳdan ṣoñra anlar ile muḥārebe buyurdılar. Bu üç fırḳanuñ bu üslūb üzre muṭeḥaḳḳıḳ olayacağına nice zamān mukaddem Ḥażret işāret buyurmışlar imiş.

Ve yine mervidür ki Emīrü'l-müminīn ʿAlī Ḥażret'i Yemen'den bir miḳdār maʿden zehebden çıḳmış cevher ḥużūr-ı Ḥażret'e irsāl itdü ki henüz ibrīz-i tebrīzi ve altunı ḥalḳdan temyīz olunmış degül idi. Ḥażret daḫı ol zehebi ehl-i mecd miyānuñda taḳsīm mezhebine zehāb buyurdılar. **[337b]**Anlar civār-ı ḳudsa ve ḫaṭīre-i ḥaẓīre-i ünse irtiḥāl buyurduḳda Ḥażret-i ʿAlī'nüñ kerremellāhu teʿālā vechehu ʿaḳd-ı zevvācına indirāc idüp Ḥażret'üñ ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem kelām-ı şerīfleri yerin buldı.

Ve yine mervīdür kiḤażret-i risālet-penāh ʿaleyhimīn selāmihi eṭyabuhū ve eżkāhu bir gün Ḥażret-i ʿAlī'ye keremu'llāhu vechehū iḫbār idüp buyurdılar ki, sen dīn-i İslām'dan māriḳ yaʿnī ḫāric olıcaḳ bir ṭā´ife ile ḥarb ü ḳitāl ve ceng ü cidāl itseñ gerekdür. İçleründen bir şaḥṣuñ bir desti olmayup omuzı başında nisvān memesi gibi bir et pāresi olup ol laḥmuñ üzerinde yerbuʿ ḳuyruġı gibi bir miḳdār şaʿar olsa gerekdür diyü buyurdılar.

Ḥikāyet olınur ki ṣoñra Ḥażret-i Emīrü'l-mü´minīn ḫavāric ile muḥārebe buyurup ẓufr-i ẓafer ile ol nā-pāklaruñ şikem-i bī-ḥikem-i intiẓām-ḥallerini çāk ve ser nikbet-eṣerlerini aġişte-i ḫūn u cān itdükde ol vaṣf ile mevṣūf olan şaḫṣuñ cife-i ṣaḫīfesini tecessüd buyurup bulunmaġıla mecāl olmayıcaḳ eymān-ı ġilāt u şidād-ı yād buyurdılar ki, bunı baña peyġamber Ḥażret'i buyurmışlardur[1033] ḥāṣā ki anlardan veyā benden durūġ ṣādır ola beḥer-ḥāl tacessüsde iḳdām idin diyü buyurıcaḳ ḳırḳ kuşteden binā olınmış bir püştenüñ altında bulup götürdiler.

[1033] buyurmışlardur F: buyurmışdur H.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret[338a]bir gün Emirü'l-müminīn ʿAlī Ḥażret'üne buyurdılar ki, ḳabīle-i Benī Hanīfe esīrlerinden bir cāriye silk-i mülk-i yemīnünde daḫile ve dest-i taṣarrufuñ aña vāṣıla olsa gerekdür ve andan senüñ bir ferzend-i ercümendüñ vücūda gelse gerekdür benüm nāmüm ile mevsūm idüp künyetüm ile oḳuyasın adını Muḥammed ve künyesini Ebü'l-Ḳasım ḳoyasın ṣoñra Ebū Bekr Ḥażret'ünüñ ḫilāfeti zamānuñda Yemāme feṯḥ olunup ḥiṭa-i İslām'a idḫāl olınduḳda Kisrā sarāy ile meksūr ve mā´ḫūẕ u me´sūr olanlar bī-esrihim ḥużūr-ı Ḥażret-i Ebū Bekr'e iḥżār olınup Muḥammed Ḥanīfe'nüñ vālidesi olan Ḥanifeyi Ḥażret-i ʿAlī'ye virdilerkelām-ı ṣıdḳ-encām-ı Ḥażret-i risālet-maḳām üzre bir necl-i necīb ve veled-i edīb ẓuhūra gelüp ismī Muḥammed ve künyeti Ebü'l-Ḳāsım vaż ʿ olundı.

Ve yine mervīdür ki Yemāme ḳabīlesinden bir ḥātūn ser-i zaḥmet-eṣerī pür-rīş ve ṭıfl-ı pür teşvīş-i pīş-i saʿādet-kīş Ḥażret'e getürdi. Ḥażret daḫı āb-ı dehān-ı meymenet-ʿunvānunı maḥallī rīşe vaż ʿ buyurup bi´l-külliye zā´il olup ol ġulāmuñ neslinden daḫı zuḥūr itmedi, ol ḫātūn bir anuñ gibi ġulām-ı rīşedārı museyleme-keẕẕāb öñüne algidüp ol pelīd-i celīd Ḥażret-i Peyġamber'e taḳlīd idüp āb-ı dehān-ı nikbet-nişān-ı helāhil-ʿunvānunı mevazıʿ-ı rişe-i nīş gibi vaż ʿ itdi. Ol ġulām kel olup neslī daḫı baġrı başlı ve gözü yaşlı başı kel aḥvāli muhmel ḳaldı.

Ve yine mervīdür ki[338b]çünki Ebū Ẕer-i Ġıfārī raḍıya'llāhu Teʿālā[1034] anh Ḥażret-i ʿOṯmān'uñ raḍıya'llāhu ʿanh ḫilāfeti zamānuñda Medīne-i Münevvere'den iḫrāc ve Zire nām mevżıʿda iḳāmete iḥvāc olınmış idi. Ol maḥalde sākin iken Bi-emiriʿllāhi Teʿālā hucūm-i aḳsām-i asḳām ile bī-mār ve tünd-i bād-ı ʿavāṣıf-i aʿrāẕ-ı emrāż ile muḥtāç u timār olup vurūd-ı vufūd-ı germ ü serd ve tecerruʿ nūş-i derd ile

[1034] Teʿālā H: -F.

reng-i verd-rūyı zerd olup ṣoldı ve ḳaṭarāt-ı bārān-ı belā ḥiyāż-ı riyāż-amāl ve aʿmālı ṭoldı. Maʿber-i edānī ü eşrāf olan mevte-i işrāf itdi, ʿalāmāt-ı reddiye iḥsās olınup iḥtimāl-i ḥayāt gitdi. Ḥātūnī olan Ümmü Ẕer mükedder u muġber olup ʿarıż ü ṭevīl büka vü ʿavīl idüp ceyb ü dāmenini ḳaṭarāt-ı eşk-i āl ile māl-ā-māl itdi. Ebū Ẕer gözüni açup niçün aġlarsun diyü ṣordu ol daḫı eyitdi: Ey dāfiʿ-i ḥüzn ü melālüm ve ey benüm hicrāni ile ẕevḳ u ṣafā baña ḥarām olan ḥelālum nice aġlamayum güregümi ateş-i hicrañıla nice daġlamayum.

Beyt:

ما را از تو چشم بد ایّام جدا کرد چشم بد ایّام چه گوید که جدا کرد[1035],[1036]

Neṯr:[1037]fehvāsınca ṭıfl-ı dil-i bī-ġillim ḳorḳduġuna uġradı ve rūzigār-ı rūzigār ḳanımuza ekmek ṭoġradı. Zelāl-i viṣālüñe ṭoymadum ve müşāhede-i cemāl-i bā-kemālüñ ile temmetüʿ itmedigüm zamānı ṭuymadum yaḳīn oldı ol dem ki gülşen visālünden ırāḳ olayüz ve ḳarīb oldı. **[339a]**Ol zamān ki peyġūle-i hecr-i firāḳ ile olayüz gürg-i ecel seni ṣayd itse gerek ve felek vucūd-ı nāzenüñi ġarḳ itmek üzredür felek.

Mıṣrāʿ: Gözlerüm ḳān aḳıdırsa nola firḳat dimidür.

Neṯr:[1038]Ḥāl anki elem-i fāḳa biri bir mertebede bī-ṭāḳa itmişdür ki, seni tekfīn içün bir şibr-i ḳirbāsa ḳudretüm yoḳdur derd-i derūn-i pür-ḫūnum ġāyetde çoḳdur diyü bukā u ḥanīn ve āh u enīn idicek Ebū Ẕer eyitdi: Ġam çekme ve geşt-zār-i amāline toḫm-i miḥnet ekme ki bir gün Resūl Ḥażret-i ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ile oturmış idi. Buyurdılar ki, içiñüzden biriñüz beyābānda vefāt idüp cemāʿat-i müslimīnden bir fırḳa anuñ vefātı zamānuñda ḥāżır olsa gerekdür. Ḥālā ol ḫiṭāb-ı müsṭeṭāb ile muḫāṭab olan

[1035] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[1036] Bizi senden zamanın kem gözler ayırdı
Zamanın kem gözleri ne dedi ki ayırdı
[1037] neṯr H: -F.
[1038] neṯr H: -F.

ḳavmde benden ġayrı kimesne ḳalmamışdur ve hīç birisi beyābānda vefāt itmedi. Maʿlūm oldı ki ol buyurduḳları ben olsam gerekdür var şu tepenüñ üzerine çıḳ ve eṭrāf-ı cevānibe naẓar ṣāl hīç kimesne var mı? Gör didi. Ümmü Ẕer Ḥüccāc gelüp gidicek ve ayīnde ü revende murūr u ʿubūr idicek zamān geldi. Şimdi buralarda ādem olmaḳ ġāyetde baʿid ve bu eṭrāf-ı cevānib ḥālātınuñ ve tenhā olduġı ẓāhir ü bedidür diyü ḳalḳmadı Ebū Ẕer tekrār ilḥāl itdi. Ḫātūn daḫı o evāḫir-i ḥāl ve müntehāyi sınn ü sālda bu ḳadar müddet ḥüsn-i muʿāşeret esbābına mübāşeret üzre olduġı zevcenüñ meşreb-i ḫāṭırun muġber ve ḳalb-i ḥazīnün mükedder itmekden [339b]ḥaẓer idüp āḫir-i nefesde nefsini maḥzūn itmekden iḫtirāz itmegin ol telüñ üzerine çıḳdı. Gördi ki bir ālāy şütür-süvār kimesneler ol beydāda peydā oldılar. Ümmü Ẕer'üñ ḳalbine ṣu sepildi. Ve ḫāṭır-ı virānı yapıldı. Bu cānibe gelüñ diyü esbāb ṣaldı. Ḥażret-i risālet-rütbetüñ muʿcize-i celīlesine ḥayrān olup ḳaldı, geldiler ne ḥāldür diyü istifsār itdiler ḫātūn daḫı Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretlerin āṣḥāb-ı celīlü'ş-şān ve refiʿü'l-mekānuñdan Ebū Ẕer-i Ġaffārī ḥaẓīre-i ḫaṭīre-i raḥmeti melik-i Ġaffārī mekān itmeye ḳarīb olmışdur. Ḫāzin cinana ve ḥafaẓ-ı ḫazāne-i bihişt-i cāvidāna teslīm-i rūḥ içün revāne olmaḳ üzredür iʿānetüñüz meʿmül ve luṭfuñuz mes´ūldur didi. Ol farīḳ-i saʿādet-refīk peder ü māderümüz Ebū Ẕer'e fedā ve raḥmet-i Ḫudā ol rehrev-i ṭarīḳ-i Ḫudā'ya zād u ġıdā olsun diyüp meskeni cānibine teveccüh itdiler tehīl ü terḥīb ile ḫāṭırlarını taṭbīb idüp ḫadīṯ-i ʿālişān-ı mārü'l-beyānı ḥāl-i ṣıḥḥat-i ʿaḳılda naḳl itdi ve eyitdi: Kefenüm yoḳdur ammā sizden ümīd-vārım ki, benüm kefenümi bir kimesne vire ki emīr u ʿāmil ve bir ḳavme naḳīb olmaḳ bārını ḥāmil olmış olmaya didi. Zümretü't-tardan bir civān miyān-ı ḳavm-ı mezbūrdan ḳıyām idüp Ey ʿammī pür-kerem ben hīç umūr-ı mezbūreden birine teʿāṭī ü mebāşeret itmemişimdür. Ve iki ṭonluḳ kīrbās raḥmet-i esāsa

mālikīm ki māderüm ġazl idüp ṭoḳumuşlardur didi. Ebū Ẕer daḫı duʿā idüp vedīʿa-i[340a] bedīʿa-i rūh-ı pür-fütūḥunı meḫādiʿ-i raḥmet ü ḫīzine-i cennete teslīm idüp Raḥmetu'llāha vaṣıl oldı. Raḥmetu'llāhi Teʿālā ʿaleyhi raḥmeten vāsıʿta ol cemāʿat merāsim-i ṣalat-ı cenāzeyi iḳāmet idüp maṣāliḥ-i mühimmesi gördiler anlaruñ biri Mesʿūd Ḥażret'i ve biri Mālik bin Eşter idi Rıḍvānu'llāhu Teʿālā ʿaleyhim ve ecmaʿīn.

Ve yine mervīdür ki Ebū Hureyre raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyurmışlar ki, bir gün bir cemʿ-i keşīr meclis-i ḫaṭīr Ḥażret-i[1039] risālet-teʿşīrde oturmış idük. Reccāl bin[1040] ʿAnfūh nām kimesne daḫı içimüzde idi. Ḥażret buyurdılar ki, **إن فيكم لرجلا ضرسه**[1041] **يوم القيامة في النار أعظم من أحد** Yaʿnī taḥḳīḳān ḥālā miyānıñuzda bir şaḫṣ vardur kim yevm-i ḳarārda ve seṭ-i nārda ḍırsı Cebel-i Uḥud'dan ekber olsa gerekdür ol meclis-i şemsü'l-itimāʿ ictimāʿ ve ol kelām-ı dehşet-encāmı istimāʿ idenlerden cümle ḥüsn-i ḥāl ve İslām-ı īmān üzre intiḳāl itdiler benüm ile Riḥāl ḳaldı ol kelām-ı mevḥeş ve peyām-ı mevḥişüñ ḫavfī āfitam aldı. Hırās u bīm ḳalbimi dü-nīm itdi. Dāʾim kemāl-i ḫavfıla tırsān ü ricālün ḥālinden pırsān idüm. Bir gün istimāʿitdüm ki, riḥāl-i dīn-i İslām'dan irtidād idüp müsilleme-i keẕẕābī taṣdīḳ ile ḥīz u ḫīẕlānunı taḥḳīḳ itmiş ḫavfum zaʾīl ve lisānum ḥamd u şükr ile oldı didi.

Ve yine mervīdür ki Rāfiʿ bin Ḫadiʿ raḍıyaʿllāhu ʿanh meġāzi-i nübüvvetünden Uḥud'da veyā Ḫayber'de sīnesine bir tīr ṭoḳunmış Rāfiʿ daḫı ol Rāfiʿ-i riyāṭ-ı istiḥḳāḳ ve ṣidāḳ-ı sahām-ı ṣıdḳ ü vifāḳ-ı [340b] ḳaṭʿı ʿurūḳ-ı kiẕb ü nifāk Ḥażret'üñ ḥużūr-ı ʿālīlerüne gelüp Yā Resūla'llāh şu oḳı sīnemden çek.

Beyt: Sīneden dest-i laṭīf ile çek

[1039] Ḥażret H: -F.

[1040] bin F: ibn H:

[1041] Ahmed b. Hanbel, Müsned, XIV, 87; Heysemī, *Mecmaʿu'z-zevāid,* X, 391.

Saña ḳurbān olam ölünceye dek

Didi Ḥażret daḫı tīr ü peykānı bile mi çekeyüm yoḫsa tīri çeküp peykānı alıḳoyup ḳıyāmete şehādetümi ideyüm diyü buyurdılar Rāfiʿ daḫı

Beyt: Zaḫm-ı sīneden oḳuñ pārelerün hep alma

Ṭursun İlāhiyye sorsuñ hele bir pāre meded

Neşr:[1042]Diyüp tīri iḫrāc ve peykānı ibḳā ile şehādet-i ʿālīyü'ş-şāhādete ricā itdi. Ol seyyd-i ṭayb-ı ilfirāʿ ve ālā daḫı iḫrāc-ı nebīl ü ibḳā-i ḫabl buyurdılar Rāfīʿ muşāvere ile muʿāveye zamānuña dek ḥayātda olup ol zamānda kardeş dehr-i pür-ḳahrı müşāhede itmek ile çerāḥeti tāzelendi ve ol cerh-i pür-ḳerḥ ile āḫirete gidüp zümreyi şühedāya mülḥaḳ oldı.

Rükn-i Sādis

Şol şevāhid-i delā´il beyānındadır ki, Ṣaḥābe-i Kirām ve İmāme-i ʿİẓāmdan ẓāhir olmışdur

İmām-ı ecel ve hımām-ı ekmel Aḥmed bin Ḥanbel[1043] ḥażretlerine su´āl itmişler ki, Aṣḥāb-ı Güzīn rıḍvānu'llāhi teʿālā ʿaleyim ve ecmaʿīn ki aṣḥāb keşf-i yaḳīn ve iḳtāb-ı āsmān-ı dīn olup çemen-zār-ı velāyetin her biri ser ü ser-efrāzı ve sipihr-i kirāmetüñ neyyar-ı ḫayr-ı mümtāzı olup Ḥażret-i risālet-rütbetüñ meşgāh-ı envār-ı esrār-ı saʿādet-āṣārlarından iḳtibāsları biẕẕat olup pür-tevāşiʿaye-i **[341a]**ʿulūm ü iḳralarından istitāreleri hem ḳalbī ve hem ve ḥıyāż-ı riyāż-ı maʿārıf-ı yaḳīnlerinden istifāḍeleri hem ẓāhiri ve hem bāṭınī olmaġıla şuyūn-ı İlāhiyye ġayrıdan aʿlem edra ve meṣdūr-ı saʿādet-ḫavārıḳ ʿādat olmaġıla āḫardan elyaḳ ü āḥarı iken bāʿiṣ nedür ki ṣalḥā-i aḥd-i ümmet-i ʿālī-nihmet-i bī-ʿillet ve efrād-ı ʿuẓimā-i aṣḥāb-ı dīn ü milletden Ḥażret-i Şeyḫ ʿAbdü'l-

[1042] neṣr H: -F.

[1043] Aḥmed bin Ḥanbel F: Aḥmed el-Ḥanbel H.

ḳādir Geylānī ve Bāyezīd-i Bisṭāmī ve Şeyḫ Cüneyd-i Baġdādī gibi ol ḳadr-ı ġarāb-ı kerāmāt ve ʿacā´ib-i ḫavārıḳ-i ʿādāt-naḳl ve ḥikāyāt olınur ki, ḫudūd-ı beyāndan eşteri ve aṣḥāb-ı kirāmdan naḳl olunan ḫavārıḳ-ı ʿacībe anuñ ʿaşr-ı ʿāşerīdür dimişler. Ḥażret İmām daḫı buyurmışlar ki: **خير القرون قرني**[1044]muḳteżāsınca ḳarn-ı saʿādet Ḳur´ān-ı aṣḥābda olan müslimīnüñ imānı ḳuvvetde ol mertebede idi ki, ḫāne-i bāl-i saʿādet-me´ālleri ġayetde pür-nūr ve ḫavārıḳ-ı ʿādāt ile ihtiyāc mertebesünden dūr ve kerāmāt ile taḳviyete teveḳḳuf dercātından mehcūr idi. Riyāż-ı riyāżatuñ virdi ve ḥadiḳa-i kerāmātuñ ser ü saʿādeti pür virdi. Şeyḫ ʿĀrif Sühreverdi ḳaddese'llāhu sırrehu'l-ʿazīz buyurmışlar ki ḫarḳ ʿāde ile[1045] mükāşefeye iḥtiyāc-ı mükāşifüñ yaḳınuñda żaʿif ü fütūr olduġı zamāndadır. Allāh Teʿālā Ḥażret'i ʿibādet iden ḳullarına dünyāda daḫı **[341b]**iʿmāl-i ḫasenelerinüñ cezā-i sezāsını virüp ṭāʿāte işābetleri içün dünyāda daḫı işbāt buyururlar ammā bunlaruñ fevḳinde baʿżı aḳvām vardur ki, ḥicāb-ı irtiyāb ḳalblerinden mürtefiʿ ve şevāyīb-i iştibāh ṣaḥīfe-i laṭīfe-i ḫāṭır-ı ʿāṭırlarından mündefiʿ olup yaḳīn-i bahṣ-ı aʿmāḳ-ı ʿuruḳlarına sārī ve maʿrifet kāmile bendlerinde rūḥ-ı mecrāsında cārī olup ḫavārıḳ-ı ʿādāt ile imdāda iḥtiyāc-ı ṭabaḳalarında istiftā-i tām ve ḳażā u ḳader ṣaḥīfesine naẓır ile çerāġ-ı yaḳīnleri işʿāle iştiġāl mertebelerinden mālā kelām-i ḥāṣıl olup anuñ içün āṣḥāb-ı Resūl ḥażretünden ḫavārıḳ-ı keşīre menkūl olmayup ġāyetde ḳıllet ü nedret üzre naḳl olınmışdur meşāyiḫ-i müte´ḫayyirin ve efāżil-i müteccirinden menkūl olan çoḳ ziyādedür zirā Aṣḥāb-ı Kirām bi'z-żāt Ḥażret'üñ şerīf-i ṣoḥbeti ile istisʿād ve mücāvere ve muḥāveresi ile nā´il-i bi'l-murād olup melā'ikenüñ hubūṭ ve ṣaʿūdī suʿūdī ile mesʿūd olduḳları içün bātınları envār-ı İlāhiyye ile münevver ve dimāġları revāyiḫ ṭayyibe-i yaḳiniyye ile müneccir olup nefs-i nefisleri alāyış ider

[1044] Çağların en hayırlısı benim çağımdır.

[1045] ḳaddese'llāhu sırrehu'l-azīz buyurmışlar ki, ḫarḳ ʿāde ile F: -H.

idrākdan pāk ü ṭāhir ve āyine-i ṭabiʿ-i ṣafā āyineleri jenk-i ḳudūrdan mücella olmaġıla ṣūr-i yaḳiniyyeye merāyā ve meẓāhir olup bu ḥalle muşāhede-i rūy-i kerāmāta iḥtiyācdan dūr ve envāʿ-ı ḳudret-i İlāhiyye teʼyidi ile ḳavi'ü'l-maḳdūr oldılar. Ḥażret-i Ebū Bekr Ṣadıḳ radıyaʿllāh teʿālā ʿanh Ḥażret-i Emirü'l-müminīn Ebū Bekr-i Ṣaddīḳ raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh cemiʿü'l-aḥvāl ve aʿmālī ve kelimāt [342a] ü aḳvālī nübüvvet Ḥażret'e delīl-i celīl ü risālet-cenāb-ı saʿādet-meʼāblarına şāhīd-i ʿadl-ı ʿadīmü'l-adildür ol zamānda ki Ḥażret-i Resūl[1046] Medīne-i Münevvere'ye hicret ile meʼmūr ve binā-yi sarāy-i şān-ı şerīfleri tenzīl-i vaḥiy-i celīl ile maʿmūr olduḳda Cebraʼil ʿaleyhi's-selāma suʼāl buyurup Hicret'de aṣḥābdan kimi istiṣḥāb ideyüm Ḥażret-i Cebrāʼil Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ diyü buyurdı ol günden beri Allāh Teʿālā Ḥażret'i nāmı Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ vażʿ buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Ebū Manṣūr-ı Enṣārī raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh buyurmışlar ki, Ebū Bekr ḥażretinüñ İslām'ı vaḥiye şebīh bir emr-i nebīh idi. Zirā buyurmışlardur ki Resūlu'llāh ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem[1047] Ḥażret'i tāc-ı pür-ibtihāc risālete mütezeyyin ve nübüvvetleri henüz mütebeyyin ü muteʿayyin olmadın ʿālem-i ḫ̲ʷābda gördüm ki, ṣavb-i āsmāndan bir nūr-i ʿaẓīm kaʿbenüñ bāmına ve Beyt-i Mükerrem'üñ ṭamına düşdi. Mekke'de bir ḥāne ḳalmadı ki ol nūrdan müstenīr ve ol saʿādetden ḥiṣṣe-ger olmaya baʿde cümle envār müctemiʿ ü hem-vār olup cümlesi nūr vaḥid u ḥālet-i aṣliyyesine ʿāyid olduḳdān ṣoñra benüm ḫ̲āneme geldi. Ben daḫ̲ı menzülümde baġladım. Ṣabāḥ olıcaḳ ol ḫ̲ʷāba iḫbār-i Yehūd'dan baʿżına iʿlām idüp taʿbīr-i ḫ̲ʷābı ṭaleb itdüm. Ol ḫ̲aber-i ḫ̲ayr ki mā ṣādıḳ idi bu eḍ̲ġāṯ-ı iḫlām-ı maḳulesidür buña iʿtibār yoḳdur didi. [342b]Bir miḳdār zamān murūr itdükden ṣoñra ittifāḳ-ı ṭarīḳ-i ticāret ile

[1046] Resūl H: -F.

[1047] ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem F: -H.

Buḥayra nām rāhibüñ meskeni olan buḥūr-i enām dire uġradum rāhib ile muṣāḥib oldum ve rü´yānuñ taʿbīrini ṣordum baña sen kimsün didi. Ḳabīle-i Kureyş'den bir kimesneyüm didüm Allāh Teʿālā sizüñ miyānınuzdan bir peyġamber irsāl itse gerekdür sen anuñ ḥayātında vezīrī ve intiḳālinden ṣoñra vāriṣ-i taḫt-i serīri ve oranuñ ḫilāfetde cāygīri olursun diyü tebşīr itdi baʿde Ḥażret-i risalet baʿṣ ü irsāl olıcaḳ nebiy-i dīn-i metīn-i İslām'a daʿvet itdi. Ṣadḳ daʿvāsına delīl ve ḥaḳiḳat-ı muddʿāsına şāhīd-i celīl ṭalep itdüm. Buyurdılar ki, delīlüm senüñ şu üslūb üzre gördügüñ ḫ͟ūb ve ṣabrı Yahūd'inüñ buña iʿtibār yoḳdur diyü saña virdügi cevāb ve ṣoñra Buḥeyra'nuñ ḥüsn-i taʿbīri ve taʿbīr-i vāḳʿada vaḳʿa muvāfiḳ kelām-ı dil-pez̲īridür ben didüm ki, bunları saña kim iḫbir itdi. Buyurdılar ki Cebrā´il ʿaleyhi's-selām baña bundan ziyāde şāhīd lāzım digül diyüp **أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد انك عبده ورسوله** Didüm ve İslām ile müşerref oldum Ḥażret ṣoñra buyrurlar imiş ki, hīçbir ferdi dīn-i İslām'a daʿvet itdigüm gibi tevaḳkuf ü tereddüd itmemek olmadı illā Ebū Bekr raḍıya'llāhu ʿanh ki[1048] hemān daʿvet itdigüm gibi beni taṣdīḳ itdi. Ol ṣıdıḳḳü'l-ekberdür.

Ve yine mervīdür ki[1049] Emīrü'l-müminīn Ebū Bekr raḍıya'llāhu ʿanh buyurmışlar ki, zamān-ı baʿṣ ü irsālden muḳaddem ticāret ḳaṣdine cānib-i Yemen'e gitmiş idüm. [343a]Ezd ḳabīlesinden bir pīre ḍayf oldum ki, kutub-ı münezele-i semāviyyeye vefret mudārasa ve keṣret-i mumārasa ile taḥṣīl idüp her birinüñ furūʿ u uṣūlun ve cümlesinüñ ebvāb ü fuṣūlun mirāren ḳırā´at ü dirāset ve merāsim-i ḥıfẓ ü żabṭı ḥimāyet ve ḥırāset idüp sinnī dört yüz sāla irmiş ve ʿacāyib-i umūr-ı ġarābet-i eyyām ü şuhūrdan silk-i semʿ u başarına çoḳ nesne girmiş çünki beni gördi. Anlarum ki sen ḥarem-ı Mekke āhālisinden ve ol diyār-ı celīlü'l-ʿitibāruñ ʿālīsindensün didi belī

[1048] raḍıya'llāhu ʿanh ki F: -H.
[1049] Ve yine mervīdür ki F: -H.

didü ki Ḳureyşī misün didüm ki, belī didi Temīm ḳabīlesinden misün? Belī didüm. Bir ʿalāmet daḫı ḳaldı didi, didüm ki nedür didi ki şikem-i saʿādet-güsterüñ baña göster didüm ki, maḳṣūduna der-beyān itmedün açmam didi ki bizüm kitāblarımuzda mestūr ve nusaḫ-ı ḳavīme-i ḳadīme ẓāḫir-i ġayr-ı mestūrdur ki ḥarem-ı muḥterem-ı Mekke'de zādeha'llāhu şerefen bir peyġamber irsāl olunsa gerekdür anun iki nāḳıd-ı baṣīr ve muʿin ü naṣīri olsa gerekdür biri tāze biri kehl-i tāze olan ḥavż-ı mevte ḫavṣ idici ve ṭarīḳ-i mevtü'l-ḥalāke gidici ola kehl olan beyāż u naḥīf olup baṭnunda bir ḫāl ola diyicek ben daḫı baṭnımı açdum gördi ki bālā-yi sürremde bir ḫāl-i siyāh yemīn itdi ki sen ol kehlsün andan baña vaṣiyyet idüp **إياك والميل عن الهدى وتمسك بالطريقة المثلى وحف فيما أعطاك الله** Yaʿnī zinḥār rah-ı rāstdan ʿudūl u inḫirāf itmeye [343b]ve ṭaraf-i ḫilāf u semt-i iʿtisāfa gitme ṭarīḳ-i żülāli terk ve ṭarīke-i miṣliye dest-i temesükü berk ile ve Rabb-ı ʿizzet-i ʿallet-i āʿlahu ve ʿizzet Ḥażret'i saña iḥsān itdügi ve eyledügi ʿaṭā-ı ferāvān ḥaḳḳında edā-i merāsim şükründen meslek-i taḳṣīre ẕāhib ü māşī olmaḳ iḥtimālinden naşiha´if u hāşī olup dikkat-i tam ve kemāl-i iḥtimām ile mevrīd-i sipās ve durūdda vürūd eyle dimekdür andan maḳṣadum olan Yemen'e vardum emr-i me´mūl-i meṣu'l-ḥuṣūl olup ḥiyn-i iyābda meymenet-türāb-ı bāb-ı saʿādet-me´āblarından behre-yāb olup vedāʿ itmek içün ḫāk-pāy-ı şerīfleri ile iktiḥāl itdüm. Bir ḳaç beyt naẓm itmiş baña virdi. Ol peyġambere īṣāl eyle didi. Çünki Mekke'ye vardum. Ḥażret ṣalla'llāhuʿaleyhi ve sellem baʿṣ olınmış Ḳureyş tehniye-i ḳudūm içün geldiler biz gideli hīçbir emr-i ġāyıb mineṣṣa-ı ẓuhūra geldi mi didüm bundan büyük ne maḳūle emr-i ẓāhir olsun ki Ebū Ṭālib'üñ yetīmi daʿvā-i nübüvvet itdi. Biz saña münteẓir idük Elḥamdüli'llāhi Teʿālā geldüñ şimdiden ṣoñra senüñ ḳudūmuñ anuñ emrüni telāfide kāfī ve senüñ vücūduñ anuñ intiẓām-ı emr ü intişār ẕikrüni menāfīdür didiler defʿi meclis itdüm baʿde

Ḥażret’üñ ḳanda olduġın ṣordum ḫāne-i Ḫadīce’de imişler raḍıya’llāhu ʿanhumāya vardum ol maẓhar-ı elṭāf-ı Ḥaḳḳ bābı içün ṭab-ı defʿ itdüm. Saʿādet-i ikbāl ile ʿālem-tāb-ı ʿafitāb gibi tutuḳ-i ufḳ-ı āsmāndan ṭulūʿ ider gibi āsitāne-i saʿādet-āşiyāneden ṭulūʿ buyurdılar Yā Muḥammed seni ḳavm u ḳabīlüñ menāzilünde bulmadum istimāʿ itdüm ki, ābā **[344a]** vü ecdāduñ dīnini terk itmişsün buyurdılar ki “Ey Ebū Bekr ben Allāh Teʿālā ḥażretlerinüñ Resūlü’yum saña cümle ʿāleme aḥkām ü şerāyiʿi īṣāl içün baʿṣ ü irsāl olunmış mıdur Yā Ebū Bekr īmāna gel didi. Didüm ki bu daʿvāya şāhīd ü delīlüñ nedür buyurdılar ki ol şeḫṣ-i izdi ki Yemen’de gördük didüm ki Yemen’de ben çoḳ şeyḫ gördüm ḳanḳısını dirsün buyurdılar ki, şu saña ebyāt virüp bana irsāl eyledün didüm ki ey benüm çoḳ sevdigüm ol ḫuṣūṣi saña kim ḫaber virdi. Buyurdılar ki ol melek-i kebīr ki melīk-i ḫabīr-i celle cenābihi ḳuddi ʿan iḫāṭa’tü’-taʿabīr cānib-i ḫaṭīrinden kişver-i risālete taḥt-nīşīn olan mürselīn-pīşīne peyām-āverlik iderdi baña daḫı ol vaḥiy ve inzāl ü īṣāl itdi diyü buyurdılar. mübārek ellerüni elüme alup: **أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد انك عبده ورسوله** didüm ve ḥużūr-ı şerīfleründen ḳalḳup kemāl-i surūr-ı neşāṭ ü nihāyet-i ḫubūr u inbiṣāt ile menzīleme geldüm. Tevfīḳ-i İlāhī refīḳüm ve bedraḳa-i hidāyet-i ḥadīṭarīḳüm olduġına bir mertebe ifrāḥ ü inşirāḥ ʿārız oldı ki taʿbīr idemem diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i Ebū Bekr Ṣıddīḳ raḍıya’llāh ʿanh[1050] maraż-ı mevtlerinde buyurmışlar ki, bu gice benden ṣoñra emr-i ümmeti kime taḳrīż ve bu emānet-i ʿuẓma mulāḥaẓasını vediʿa-i kübra muḥāfaẓası ḫıdmetine kendümden ṣoñra kime tefvīż itmek münāsibdür diyü mirāren istiḫāre idüp Rabbü’l-ʿālemīn Ḥażret’üne **[344b]**Yā İlāhe’l-ʿālemīn bu ḫuṣūṣda senden rıżā-i şerīf kimi inābet ve taḫlīf itmege

[1050] raḍıya’llāh ʿanh F: -H.

mutaʿallıḳ ise ḳā´id-i tevfīḳi bu ʿabd-ı ʿatiḳa günder ve rūy-i ʿazīmi ol cānibe dönder diyü rūy-i tażarruʿı bāliş-i nālişe mālide ve ṭıfl-ı dil-ı bī-ġillimi ḥiyn ü enīn ile nālide itdüm maʿlūmuñuz olsun ki ey ʿiṣābe-i müslimin ve ey ḫiyār-ı ehl-i dīn kiẕb u zūr ʿiyāẕen bi'llāhi'l-ġafūr pīrāmen-i dām-i ḫāṭırıma ḫuṭūr ve sāḥa-ı dil-ı bī-ġillime murūr itmek iḫtimālinden dūrdür. Ve ḳanḳı ʿāḳil ola ki Rabbü'l-ʿālemīnüñ pertev-i liḳā-i saʿādet-iltiḳāsı ile müstenir ve niṣāb-ı bī-ḥiṣāb-ı vuṣlatından ḥiṣṣe-ger olıcaġı zamānda iftirāya ictirā ide ve ehl-i İslām'ı durūġ-ı bī-furuġ ile taġrīr içün tezvīri iḫtiyār ile ictinā-i ṣimār-ı evzār meslekine gide diyü buyurdılar şeref-i ḫiṭābdan behre-yāb olanları ey ḫalīfe-i rūy-i zemīn ve emīr-i ʿāmme-i mü´minīn ḫāṣā ki bir ferd senüñ ṣıdḳ u ṣavābuñda irtiyāb ide buyur murād-ı şerīfüñüz ne ise imtiṣāl idelüm ve fermānuñ olan yola gidelüm didiler Ḥażreti-i Ebū Bekr raḍıya'llāhu ʿanh buyurmışlar ki, ṣabāḥa ḳarīb çeşmüme ḫ͡āb ġalebe itmiş Ḥażret-i risālet-penāhı gördüm ṣallaʿllāhu teʿālā[1051] ʿaleyhi ve sellem iki beyāż cāmeler giymişler ol cāmelerüñ eṭrāfını cemʿ itdüm. Nāgāh ol iki cāme-i saʿid ü sefīd ṭururken levnleri sebz olup āfitāb-i ʿālem-tāb gibi raḫşān oldı ki vufūr-ı tele´lü-i envār-ı keṣīre ile enẕār-ı [345a] ulu'l-baṣār ḍayra olurdı. Ḥażret'üñ iki cānib-i şerīflerinde iki bülend-i bālā kimesneler ṭurur zīver-i ḥüsn-i behcet ile bir mertebede müzeyyen ü muḥalla ve ṣaḥīfe-i ruḫsār-ı pür-envār ṣafa-ṣıfātları āyine-i leṭāfet-āyīne benzer pāk u mucella libās-ı saʿādet-iltibāsları bāʿiṣ-i inşirāḥ-ı ṣudūr ve nūr-ı cemāl-i bā-kemālleri sermāye-i nüzhet ü surūr Ḥażret benī selāmet-encām ile muḥaṣṣalü'l-merām buyurduḳlarından ṣoñra muṣāfaḥa-i şerīfleri saʿādeti el virdi. Ve teḳbīl-i enāmil-i deryā-nevāl-i ʿazīzü'l-menāl dāfiʿü'l-mālları naḳdī elüme girdi. Dest-i kerem-peyvestlerini sīne-i bī-kīnemüñ üzerine vażʿ buyurdılar. Ḥaḳḳā ki ol vażʿ-ı ḫūb

[1051] Teʿālā H. –F.

ve luṭf-cālibü'l-ḳulūb cānıma cān ḳatdı. Ve ıżṭırāb u elem ve miḥnet ü ġām-ı ālāyişi beyāna atdı. Nefsimde iḥsās itdigüm ḫafaḳān ü ıżṭırāb bī-külliye mündefiʿ olup buyurdılar ki, Ey Ebū Bekr bizüm saña iştiyāḳımuz çoḳdur, zamānı gelmedi mi ki bu cānibe gelesün ben ʿālem-i ḫ̇ābda olduġum ḥālde mesām-ı meşām-ı dil ve dimāġ-ı ḥāṭırını bī-ʿiş u ġil bu daʿvet-i dil-pezīr ve pür leẕẕet-i keyfiyyetünden taʿbīre gelmez ḥālet ḥāṣıl idüp bir mertebede riḳḳat olmış ki girye u zāri meslekine cārī ve ʿaḳl u hūş-i şevāyibinden ʿārī olmış ḥāżır olanlar benüm rü´yāda olan riḳḳātimi ve ol daʿvet-i leẕẕetüni idrākda diḳḳatimi ṭuymışlar ṣoñra baña ḥikāyet itdiler ben daḫı va şevkā ilayke ya Yā Resūla'llāh didüm. [345b] Buyurdılar ki, az ḳaldı ki şevā´ib-i kederden ṣāfi ve marāż-ı iştiyāḳ-ı mucībü'l-iḫtirāḳa şāfī şerbet-i viṣāle ḳanasın tābe key derd-i hicr u firāḳum ile yanasın baʿde buyurdılar ki, Allāh Teʿālā Ḥażret'i emr-i ḫilāfetde seni taḫyīr idüp ser rişte-i kārī senüñ enāmil-i iḫtiyārıña vābeste ḳıldı. Didüm ki, Yā Resūla'llāh sizler iḫtiyār buyuruñ buyurdılar ki, bedāyiʿ vedāyiʿ-i ḫālıḳü'l-berāya olan reʿāyānuñ ḥāllerine naẓm ve virince vālī ve iʿmāl-i ʿamal-i ḫilāfet idici ḥaḳim-i saṭıkü'l-ḳavlı ʿālī ʿÖmer-i Fārūk'tür ki semāvatı u erādi ḥalkı ḳatında marẓı ü esīre olduġı bu rūzigār-ı rūzigārda pāk ü ṭāhīrdür andan ṣoñra buyurdılar ki, bu iki merd dünyāda senüñ vezirüñ ve ḥiyn-i vefātda muʿīn ü naṣıruñ ve bihişt-burīne cār-ı saʿādet-medārını naẓir gider diyüp selām-ı tevdiʿi buyurdılar ol iki merd-i ṣāḥib-cemāl ve ol iki civān-ı bī-şebihü'l-miṣāl daḫı selām virüp mekārihden ḫalāṣ bulduñ ve elem ü zaḥmetden rehā olduñ sen āsmānda ṣıddīḳ ve miyān-ı melā´ikede ṣıddīḳ ve rūy-i zemīnde ṣıddīḳ ve miyān ḫalḳ-ı ʿālemde ṣıddīḳsun didiler ben daḫı Ḥażret'e ḫiṭāb idüp vālideynüm saña fedā olsun Yā Resūla'llāh bu iki merd-i dil-peẕīr ve civān-ı bī-naẓīr kimlerdür ki, müddet-i ʿömrümda anlar gibi ḥüsn ü cemāl sāhibi görmedüm didüm bunlar iki firīşte-i kerem-i ser-rīştedür

ki [346a]biri Cebrā´il ve biri Mikā´il'dür[1052] diyü buyurdılar ben daḫı ḫaᵕbdan bīdār oldum yüzümde ḳaṭarāt-ı eşk āl-i māl-ā-māl ve ehl-i beytīm bālinüm yanuñda girye ü zārinden bī-mecāl gördüm diyü buyurmışlar.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i ʿĀ´işe raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhā buyurmışlar ki Ḥażret-i Ebū Bekr raḍıyaʿllāh ʿanh[1053] civār-ı ḳudsa irtiḥāl buyurduḳlarında merḥūmuñ defnī ḫuṣuṣūnda miyān-ı eşrāfda iḫtilāf vāḳiʿ oldı. Baʿż didiler ki miyān-ı şühedāda defn idelüm ve baʿżı didiler ki Baḳiʿa vażʿ evlādür ben didüm ki, kendü ḥücresinde ḥabībi önünde vażʿ rāciḥdür bu iḫtilāf şadedinde gözlerüme ḫᵕāb ġalebe itdi. Bir āvāz istimāʿ itdüm bir kimesnedür ki, ḍamme ḥabībe ile'l-ḥabībe yaʿnī dostu dosta ulaştırduñ dimek olur uyandum gördüm ki hep ol āvāzı işitmişler. Hatta mescid-i şerīfede olan kimeseler daḫı işitmişler.

Ve yine mervīdür ki Ebū Bekr raḍıya'llāhu ʿanh vaṣiyyet idüp benüm tābūtumı Ḥażret'üñ ravża-i raḥmet ü ġafrān ve ḥadīḳa-i enīḳa-i cūd u iḥsān olan maḍcaʿ-ı meymenet-esās-ı cennet-iltibāsınuñ bāb-ı saʿādet-me´ābına iledüp **السلام عليك يا رسول الله** yār-ġāruñ ve bende-i ṣadāḳat-i kār u iḫlāṣ u şiʿārın ʿaşık-ı ḥadıḳuñ ṣadiḳ-ı ṣıddīk-ı muvāfıḳuñ bī-ḥille u mekr Ebu Bekr bendedür. maḫya vü memātda belki rūz-i [346b]ʿaraṣatda dem-i şefaʿāt-ʿuṣātda ẕāt-ı saʿādet-āyātuñdan dūr ve ḫᵕak-pāyı kimyā-miṣālinden mehcūr olmaġıla rāżı degüldür ol bende-i nātüvānı der-dārı raḥmet-i medārikinden red ve bāb-ı luṭf-ı keremi sed buyurmayasun diyü istiḫāre idüñ eger icāzet-i ʿalīyyeleri olup bāb-ı saʿādet-mevṣūf-ı mevtūḥ-ı mekṣūf olursa febīha neʿmet ve illā vaḳiʿyı iletüñ demiş idi. Biz de Ebu Bekr'üñ vaṣiyyeti ile ʿāmel itdük henüz kelām-ı istizān-ı tamām ve vaṣiyet-i iştiḫāre-i encāmā irişmeden perde açıldı ve ṣarīr-i

[1052] biri Cebrā´il ve biri Mikā´il'dür F: biri Cebrā´il'dür biri Mikā´il'dür H.
[1053] raḍıyaʿllāh ʿanh F: -H.

bāb-ı maġfiret-me´āb istimāʿ olup ḥabībi ḥabīb semtine götürüñ diyü āvāz sumuʿ oldı diyü buyurdı.

Ve yine mervīdür ki bir gice Ḥażret-i Ebū Bekr'e baʿżı duyūf-i kerāmet-mevsūf[1054] gelmişler idi.[1055] Ebū Bekr ol gice tā vaḳti ḫ̆āba dek ḥużūr-ı Ḥażret'de oldı saʿādet-ḫānelerine geldüklerinde ṭaʿām-ı miḥmānlarum şāmı tenāvül itdüler mi diyü istifsār buyurdılar ḫuddam-ı ʿālī-makām egerçi iḥcār-ı ṭaʿāmda[1056] bā-ḳadrü'l-ḳudra itmām itdük ammā yimedüler ve ile'l-ān intiẓār itdüler ki ṭaʿāmı sizün ile ekl ideler didiler Ebū Bekr-i Ṣıddīk radıya'llāhu ʿanh ḥażretleri ġażab buyurup va'llāhi ben ol ṭaʿāmdan ekl-i itmem diyü buyurdılar. Baʿde ol laʿīn-i şeytān laʿīn ilḳası ile olmışdur anda ḥāniṣ olup teḳfīr itmek evlādür diyü buyurup ekle mubāşeret buyurdılar.

Rāvī eyidür her loḳmā ki aḫz iderdüm aḫz**[347a]** itdigümden ziyāde yirine gelürdi. Cümlemüz ṭoyduḳ baḳiyye-i ṭaʿām üç evvelki ḳadar kaldı andan ṣoñra ol ḳadar kimesneler ol ṭaʿāmdan tenavül itdüler ki ʿadedini iḥṣā mümkün degül idi[1057]

Ve yine mervīdür ki Ol eşref-i eşrāf olan ṣaḥābiyi celilü'l-evṣāf mevte işrāḳ ütdükte evlādunı Ḥażret-i ʿA´işe'ye raḍıya'llāhu ʿanha sipāriş buyurdılar ve ḥīn-i vāsiyetinde bir oġlum ve iki ḳızım diyü taʿbīr buyurdılar Ḥażret-i ʿA´işe daḫı Ey vālid-i mācid-i mevfūrü'l-meḥāmi senüñ benden ġayrı duḫterüñ ḫod birdür niçün iki duḫter diyü taʿbīr iderdün didi, buyurdılar ki ḫātūnum ḥāmildür anlarum ki vażʿ itdügi veled duḫter ola hem öyle vaḳıʿ olmış Ḥażret-i ʿÖmer-i Fārūḳ raḍıya'llāhu teʿālā[1058] ʿanh Ḥażret-i risālet-penāh ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem buyurmışlar ki ümem-i

[1054] kerāmet-mevsūf F: saʿādet-mevsūf H.
[1055] gelmişlerdi F: gelmişler idi H.
[1056] taʿāmda F: taʿām H.
[1057] idi H: -F.
[1058] Teʿālā H: -F.

sālifede zümre-i muḥaddisin olurlar imiş ki Allāh Teʿālā Ḥażret'i anlar ile mukāleme buyururmış ki bu ümmetde daḫı ol şeref ile teşrīfe mecāl ola lāyıḳ şeref-i ḫiṭāb ʿÖmer bin Ḫaṭṭāb ʿradıya'llāhu ʿanh ve bu maʿnayı teʿyīd ve bu ḫuṣūsu tekīr ider İbn ʿÖmer ʿradıya'llāhu ʿanhumā ḥażretleri buyurduḳları ki aḥkām-ı ictihādiye ve furūʿ-ı ʿamelliye-i ġayr-ı iʿtiḳāriyede her çend ki miyān-ı ṣāhābe-i eşrāfda iḫtilāf vāḳiʿ olup kiyl u ḳāl nizāʿ u cidāl ẓuhūr ide ṣoñradan fermān-ı dermān-ı İlāhī ḳavl-i ʿÖmer'e vārid ve muvāfaḳat üzre vārid ve sā´ir-i eḳvālı rāfiʿ u ṭārid olur idi bu ḫuṣūs-ı saʿādet-nuṣūṣ Ḥażret-i ʿÖmer'e ne mertebede sebeb-i iftiḫār [347b]ve ne derecede māye-i ḳadr u iʿtibār olduġı āṣḥāb-ı elbāba rūşen-i vāżıʿ ve erbāb-ı ʿuḳūle ẓāhir ve lāyiḥdür Ebū Hureyre raḍıya'llāhu ʿanh ḥażretleri buyurlarmış ki Ḥażret'ten istimāʿ itdüm buyurdılar ki ʿālem-i ḫ̆ābda gördüm ki bir çāḫa bir delv atdılar ben daḫı ol delv ile ol çāḫdan ḫayl-i zamān āb-keşlik itdükden ṣoñra delvi Ebū Bekr ʿradıya'llāhu ʿanh aldı ol daḫı bir iki kere istiḳā itdi lākin anuñ istiḳāsı żaʿf üzre idi. Allāh Teʿālā aña raḥmet ide andan ṣoñra devli ʿÖmer bin Ḫaṭṭāb ʿradıya'llāhu ʿanh aldı ve mirāren çāḫa ṣaldı. Ve baḫr-ı ʿamīḳ şuġl-i işḳāya ṭaldı ve gūy-ı sebḳi dest-i āṣḥābdan çaldı. Hīç anuñ gibi istiḳā ider görmedüm cümle ḥiyābı ol ābla mālī ve cevf-i teşne-gānı ateş-i ʿaṭaşdan ḫārī eyledi. Bunuñ te´vīli ḫilāfetdür diyü buyurdılar bundan ġayrı Ḥażret-i ʿÖmer'üñ raḍıya'llāhu ʿanh[1059] feżā'iline ḥad u ġayet yoḳdur.

Ve yine mervīdür ki bir gün yevm-i cumʿa idi, ʿÖmer bin Ḫaṭṭāb ʿradıya'llāhu[1060] ʿanh ḫutbe-i ḳırāʿat iderken "Yā Sāriye el-Cebel" diyü buyurdılar. Sāriye nām ṣaḥābi ʿālī-makām bir miḳdār serīr-i serīye ile bir cānibe ġazāya irsāl buyurmışlar idi, böyle diyüp yine ḫutbe-i kırā´atına iştiʿāl buyurdılar cāmiʿ-i şerīfde

[1059] raḍıya'llāhu ʿanh F: -H.
[1060] Teʿālā H: -F.

şeref-i istimāʿ ḫutbe-i lāzımü'l-itibāʿ ile şeref olan cemāʿat-i müslimīn Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanh[1061] cezbe-i Ḫudā ile meczūb ve ʿIşḳ-i İlāhiyyeye maġlūb olmaġın ḫalṭ-i kelām itdi. Ẓan itdüler emr-i ṣalāt tamām[1062][348a]olduḳdan ṣoñra ʿAbdu'r-raḥmān b. ʿAvf Ḥażret-i ʿÖmer'üñ ḥużūrına gelüp Yā ʿÖmer ḫutbe ḫilālinda saña ne maḳūle ḥāl ṭārī oldı ki ʿavām seni ḫalṭ-ı kelām itdi, ẓan itdüler didi ʿÖmer ʿradıya'llāhu ʿanh buyurdı ki ol ḥālde gördüm ki Sāriye ve anuñla olan ʿasker bir cebel dāmenünde āʿdā-i dīn ile muḥārebeye āġāz ve çeng-i ceng-i peykārı bāz itmişler küffār-ı ḫak-sārdan herkes pīş u pesden ḫār u ḫas gibi mażarrat-res olmaġı heves idüp aḳdām-ı iḳdām üzre olmışlar ol ol ḥalı müşāhede idicek ser-rīşte-i iḫtiyār elden gitdi. Ġayret-i dīn ve muḥabbet-i ġużāt-ı nuṣret-ḳarīn hucūm itdi. Sāriye'ye ḫiṭāb idüp arḳanuzı ṭaġa virüñ ve ol ṭaġilerden emīn olmaġ içün ḥüsn-i ḥaṣīn tedbīr-i dil-pezīre gerüñ didüm.

Ḥikāyet olınur ki Medīne-i Münevvere'den serīye-i Sāriye'ye varınca bir aylıḳ yol idi. Bir ḳaç gün geçdi Sāriye seferden geldi ḥikāyet itdü ki bir cumʿā güni küffār-ı ḫīzlān-şiʿār ile tā cumʿā namāzı zamānına dek muḳābele u muḳātele itdük nāgāh "Yā Sāriye el-Cebel" diyü bir ṣadā peydā oldı. Ben daḫı kelām-ı naṣiḥat-encāma imtisāl içün arḳamı ṭaġa virdüm ve ʿaklımı başıma derdüm. Bir peykār u pür-ḫāş u ceng u ḥavāş oldı ki taʿbīr olınmaz, ʿādāyı dīnüñ baʿżı melā´il-i endām-ı tīġ-i ḫūn-āşām içdi. Ve ol bādenüñ keyfiyeti ile lā-yaʿḳil olup ḳılaçdan giçdi [348b]ve baʿżı iḫtiyār-ı nār-ı ʿar firār idüp ol cebele istiẓhār sebeb-i mezīn-i iḳtidārımuz oldı didi. ʿÖmer ʿradıya'llāhu ʿanh ṭaʿn idenler bu kelāmı gūş idince bī-ḥūş olup Ḥażret-i ʿÖmer ʿradıya'llāhu ʿanh içün şān-ı ʿaẓīm olduġına iḳrār itdiler.

[1061] raḍıya'llāhu ʿanh F: -H.
[1062] tamām F: itmām H.

Rivāyet olınur ki eṣnā-i ḫutbede Ḥażret-i ʿÖmer'den ol kelām ṣudūr itdüki cumʿa ḳażiyyeyi Ḥażret-i ʿAlī kerremu'llāhu vechehūya iʿlām ittükleründe buyurdı ki ʿÖmer bir vaż'a iḳdām ve bir kāra vaż'-ı āḳdām itmez ve bir mesleke gitmez ki anuñ ʿuhdesinden gelmeye.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanh ḫilāfet-i ʿahdında bilād-ı baʿideden birine bir miḳdār ʿasākir-i ẓafer-me'aṣer ve cuyūş-ı deryā-ḫurūş-ı cemü'l-mefāḫir irsāl idüp aṣḥābdan birini ol ʿasker-i ẓafer-kirdāra serdār itdi. ʿAsker cānib-i maṭlebe sefer itdükden ṣoñra günlerden bir gün Medīne-i Münevvere'de **يا لبيكاه يا لبيكاه**[1063]diyü bir ṣadā istimāʿ olundı. Aḥāli Medīne-i Münevvere maʿlūm idünmediler ki, bu ṣadānuñ vechī nedür tā ol zamāna dek ol ʿasker-i nuṣret-eṣer Medīne-i Münevvere'ye şerefeha'llāha teʿālāya rucūʿ idüp serdār-ı nuṣret-āṣārları Emīrü'l-müʿminīn taḳbīl-i enāmil-i deryā mümāsili ile istisʿāda geldi. Ve te'yīd-i İlāhī ve imdād-ı ʿināyet nā-mütenāhī ile eyyādisinden ṣudūr u sunūḥ **[349a]**iden futūḥ-ı bābını feth ve ʿasker-i İslāmı medḥ itmege şurūʿ itdi. Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanh bunları ḳo ikrāh ü icbār ile ābā ilḳā itdügüñ bī-günāhuñ ḥālī nice oldı. Añı söyle didi. Serdār daḫı Yā Emīrü'l-müminīn Va'llāh ben ol şaḫṣa şer ḳaṣd itmedüm nihāyeti güzergāh-ı ʿaskerde bir ʿāb ve eṣnā-i rāh-ı ceyş-i ẓafer-peykerde bir cūy-i pür-şitāb var idi, bī-ḳanāṭır u cesūr ol ābdan güẕar itmege cüsūr olmaḳda tereddüd idüp ġavline iṭṭlāʿ lāzım olmamaġın ol şaḫṣı ṣoyduḳ ve āba ilḳā itdük hevā iʿtidāl üzre idi. Merāsim iḥtiyāṭı ʿadem-i muḥāfaẓa ve ol derd-mende żarar olmaz mülāḥaẓa itdük. Şiddet-i berd ve veḫāmet-i serd ile ol merde bir derd peydā olmış. **Vah ʿÖmer āh vāh ʿÖmer āh** diyü girye ü āh itdi. Aḫirü'l-emr Yā ʿÖmer sizlere ʿÖmer lücce-i baḥr-ı gufrāna ṭaldı. Ve deryā-i raḥmet-i İlāhiyyede ġavṭa

[1063] Evet evet.

iderek ḳaldı. Didi ḫalḳ bu kelāmı gūş idicek Medīne-i Münevvere'de ʿālā saḳīniha teheyyatuhū mükeremede istimāʿ olan telbiyenüñ vechini şuʿūr ve Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhuʿanhunun kerāmet-i ʿāliyyesine iṭṭilāʿ u ʿuṣūr-ı taḥṣīl itdiler Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh[1064] serdāra serzeniş buyurup [349b]ḳān ile ḳānūn eyle didükleri üzre min baʿd emr-i muḳḳennen ve ḳanūn-i muʿayyel evlā diyü ḫavf iderim. Yoḫsa ḳanūn olmayacaġını bilsem seni siyāseten ḳatl idüp ḳānūn iderdüm.[1065] Var ol maḳtūl-ı maẓlūmıñ ehline diyeti edā eyle ve min baʿde bir daḫı bu maḳūle vazʿ-ı nā-sezāya iḳdām itdügüñ görmeyeyüm diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i ʿÖmer bin el-Ḫattāb raḍıyaʿllāhu teʿālā ʿanh ve erḍāhu ḫilāfetinde nādire-i ʿaṣr olan maḥmiye-i Mısır ḥumiyyet ʿanī'l-ʿasr ḳuvvet-i ḳāyire-i İslāmiyye ile alāyiş-i küfr ü işrākdan ṭāhire-i ve rāyāt-ı feṭḥ-i āyāt ehl-i İslām burūc-ı felek-i ʿurūcı ile ẓāhire alup şevāyib-i mevāyib-i menḥūsdan meḥrūs ve bī-yāʿu kenāyis-i ġubār-ı evzār-ı küfr ü ʿudvandan meknūs ve iʿlām maḍḍarret-i iʿlām dīn-i bāṭıl maʿkūs ve menkūs āhālisi ṣadā-i nā-ḳūsdan me´yūs āyīn-i dīn-i müslimīn ile me´nūs olup ehl-i İslām ve āṣḥāb dīn-i lāzımü'l-ikrām neyl-i niyl āmālle ḫūş-ḫāş ve şekr-i şükr-i melik-i müteʿāl ile raṭbü'l-lisān ve ʿaẕbü'l-maḳāl olduḳlarında şuhūrdan bir şehre ihālī maṣr-ı ʿAmr bin elʿĀṣ ḥażretinüñ ḫavaṣ ile ḫāṣ olan meclis-i ḫāṣına ḥāżır olup didiler ki, nehr-i neylüñ bu eyyāmda bir ʿādet-i cāriyesi [350a]vardur ki madem ki ol ʿādet icrā olınmaya ābı cereyān itmez ihmāl olınursa bi'l-kulliyye yābis ve çehre-ḥāl ve ṣūret-āmālī ʿābis ve terk-i ʿādet ol nehr-i nebīri cereyāndan ḥābis olmaḳ maḳarrerdür didiler. Buraya gelince ʿÖmer daḫı ʿādetüñüzden diyü su´āl itdi. Didiler ki bu māhuñ on ikinci güni olduḳda bir bekār duḫter bulurlar ve vālidini dirhem ü dinār ve māl-ı bī-

[1064] raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh F: -H.
[1065] ḳānūn iderdüm F: ḳān iderdüm H.

ḥadd-ı şumār virmek ile ʿādet-i ḳadimelerüni imżā içün arḍā iderler. Andan ṣoñra ol duḫterī ez-pāyi tāba fariḳ neḥār-ı zāḫirü'l-elbise-yi fāḫireye ġarḳ idüp zīb ü zīver ile ārāste ve cevāhir-i zevāhir-i ḳilāda ve mengūş ile pirāste idüp ol bī-cüçāreye tīġ-i bī-dirīġ ẓulm ü sītemi āḫte ve añı nehr-i Nil'ün lüccesine endūḫte iderler bir yıl sebeb-i cereyān mā´i nil olmaḳ içün cān atarlar egerçi ḳaʿrīm-i ẓülm taparlar didiler ʿAmr bin elʿĀṣ bu kelāmı ḥāli işitüp eyitdi: Bu emr-i nā-emr meşrūʿa şürūʿ-ı ḳavāʿid-i dīn-i İslāmdan bi'l-külliyye ḫāric-i aḳṣāyi merātib ẓülm ü ʿudvāna ʿāriç olduġından māʿadā-i ʿaḳla maḥẓūr ve meẕheb-i mürüvvetde daḫı maḥẓūr olduġı ṣaḥīfe-i laṭīfe-i **[350b]** eẕhānda mestūr ve erbāb-ı elbāba ġayr-ı mestūrdür. Din-i mübīn-i İslām ḫūd her fiʿl-ı ḳabīḥ ve vaż'-ı ġayr-ı meliḥ ki andan şāyibe-i bedī ve rāyiḥe-i ḫuluḳ-ı radiʿ iḥsās olunsa añı hadm itmek müḳerrer diyü kelamāt ehl-i vuḳūf ile ʿamelde tevekkuf itdi. Üç ay mürūr idicek āb-ı Nil-i bi'l-külliyye cereyāndan ḳaldı. Āteş-i ʿaṭeş ḫalḳuñ āfetin aldı. Ol duḫter atılmamaġıla şehirde ḳızlıḳ olmaḳ şeklini nümāyān olup āhālī-i Mışır ḫilāyi vaṭan itmege müḳerrer itdiler. ʿAmr bin elʿĀṣ bu ḥālī gördi vāḳʿa ḥālī Ḥażret-i ʿÖmer raḍıyaʿllāhu teʿālā ʿanh ḥużūr-ı şerīfine ʿarż itmek fikr istedi. Mufaṣṣal u meşrūḥ bir ʿarż yazup sidde-i seniyye-i ʿÖmriyyeye iʿlām itdi. Ḥażret-i ʿÖmer raḍıyaʿllāhu teʿālā ʿanh[1066] daḫı cevāb-ı ṣavāb yazup ʿādet-i cāhaliyyetden ʿudūlde iṣābet itmemişsün bu irsāl itdigüm varāka pāresüni ḥiyn-i vüṣūlde nehr-i Nil'e ilḳā idesün inşā´a´llāh teʿālā ʿUmmān bī-pāyān-ı ārzū-resān-ı İlāhī ile āhāli-i Mısr'ı isḳā idesün diyü buyurmışlar ʿAmr ve ʿÖmer raḍıyaʿllāhu teʿālā ʿanh ḥażretünüñ mektūb-i saʿādet-meṣḥūbını feṭḥ itdükde derhem olan ḳalbi açıldı. Ve yüregine ṣular **[351a]**ṣaçıldı. Cevf-i mektūbda bir varāḳa pāresi ḫurūc itdi. Yazılmış ki, **من عبد الله أمير المؤمنين عمر إلى نيل مصر فإنك إن كنت**

[1066] raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh F: -H.

تجري من قبلك فلا تجر وإن كان الله الواحد القهار هو الذي تجريك فنسأل الله الواحد القهار أن يجريكdeyü yazılmış maʿnāsı bu mektūb Allāh Teʿālā Ḥażretlerinün ʿabdī Emīrü'l-müminīn ʿÖmer'den Nil-i Mışır'a irsāl olunmışdur. Eger şimdiye dek kendi kendünden cereyān ider idünse şimdi aḳma eger Allāh Teʿālā Ḥażretünüñ emr-i celilü'l-ḳadrī ile cereyān ider idük ise yine Allāh Teʿālā Ḥażretünden ricā iderüz ki, seni icrā eyleye ve's-selām ʿAmr ve ol varāḳa-i saʿādet-bedrākayı āb-ı Nil'e ilḳā itdi. Āb duʿā ʿÖmer Ḫaṭṭāb'a imtiṣālde şitāb idüp irtesi on altı ẕirāʿ oldı.

Ve yine mervīdür ki ol rūz-ı şiḳā-endūz-i āteş-efrūz ʿālem-sūzda ki Ḥażret-i ʿÖmerraḍıyaʿllāhu teʿālā ʿanh[1067] şehīd-i şahādetī nūş itmekle zehr-i ḳahr-ı dehrī ferāmūş itmişdi.[1068] Ẓelām-ı ẓülm ü ʿudvān ile ʿālem ol mertebede tire-tār ve endūh-ı enbūh ile felek ḫalḳuñ çeşmine ol mertebede teng u ṭār **[351b]**olmış idi ki, eṭfāl-i ṣaġār ve gürkān-ı pür ẕul-ı ṣıġār-ı medārları ḥużūruna gelüp ḳıyāmeti ḳopdı diyü feryād u fiġān itdiler vālideleri yoḳ cānum oġul ʿÖmer bin Ḫaṭṭāb'ı raḍıyaʿllāhu teʿālā ʿanh baʿż nā-pāk ḳatl ü ihlāk itdi. Bu ẓülām ol ẓalīmüñ eṣeridür ve bu tīre ol beydād-ı ṣemeridür dirler idi.

Ve yine mervīdür ki ol rūz-ı ṭevīl-i pür ʿavīlde bu ebyātı hātıfdan istimāʿ itdiler ama[1069] ḳayil kim olduġın bilmediler.

Naẓm:

لیبك علی الاسلام من کان باکیا فقد أوشکوا هلکی وما قدم العهد[1070]

[1067] raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh F: -H.
[1068] itmişdi F: itmiş idi H.
[1069] ama F: ammā H.
[1070] Emrine amadeyim İslam için ağlayan kişilere.
Neredeyse yok olmak üzeredirler ve zaman ilerlemedi

Dünya ve dünyanın mefaatleri sırt çevirdi
Zaten Allahın vaadına inanada dünyadan usanmıştır

وأدبرت الدنيا وأدبر خيرها وقد ملها من كان يؤمن بالوعد

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i Ömer'üñ raḍıyaʿllāhu ʿanh[1071] merṣiyesinde cinnler bu ebyatı inşā u inşād itdiler.

Naẓm: و يخمشن وجوها كالدنانير النقيات ستبكيك نسا الجن وتبكين وشجيات[1072]

Ve yine mervīdür ki Bu ebyātı daḫı yevm-i intiḳāllerinden üç gün ṣoñra cinnīler[1073] ḳırāʿat itmişler.

Naẓm:

جزى الله خيرا من أمير وباركت يد الله في ذاك الأديم الممزق[1074]

ليدرك ما قدمت في الخير يسبق مربع او ركب جناحي نعامة

Ve yine mervīdür ki Delā'il'n-nübüvve nām kitābda İmām Mustaġfirī mevṣūḳ-ı bīhi ve muʿabberün ʿaleyhi kimesneden **[352a]**naḳl-i[1075] ṭarīḳ ile ẕikr ider ki, biz üç nefer-refīḳ Yemen cānibine hemrāh u hem-ṭarīḳ olup gitdük yanımuzda bir güfī şaḫṣ vardı ki, şeyḫeyn-i mükerremeyn raḍıya'llāhu ʿanh ḥaḳḳında şān-ı şereflerine sezā olmaz kilamāt-ı nāşāyeste söyleyüp her çend ki, pend-i bend ile peyvend itmek ḳaṣd

---

[1071] raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh F: -H.

[1072] Sana cinlerin kadınları ve kederli kadınlar ağlayacak
Tertemiz dinarlar misali yüzlerini tırmalayacaklar.

[1073] cinnīler F: -H.

[1074] Allah seni mukafatlandırsın ve bereketlendirsin Ey güzel Emir!
Sen paramparça edilmiş yeryüzünde Allah'ın kudreti idin

Kim hayırda ona (Hz. Ömer'e) yetişmek için çabalasa
Ya da deve kuşunun kanatlarına binse kesinlikle geride kalacaktır.

[1075] naḳl F: ẕikr H.

olundı. وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا[1076][1077] maʿnāsı ẓuhūr idüp kelāmımuzı semʿ-i rıżā ile telaḳḳī ve iṭāle-i lisān-ı hezeyānundan telaḳḳī itmedi. Yemen'e ḳarīb oldığumuzda bir menzile nüzūl idüp yatduḳ deryā-yı ḫ̆āba batduḳ intiḳāl u intiḥāl zamānı geldükde ḳalḳup āb-dest alduḳ refiḳ-i bed-zebān ve pür-ziyānı daḫı bīdār itdük. Gel gidelüm yola girüp maḳṣūda ʿazm idelüm didük heyhāt ben bu menzilde sizden ḳaldum niṣāb-ı bī-ḥisāb ġażab-ı İlahiyyeden ve āyīne aldum. Şimdiki bīdār oldum şemʿ-i cem-i rusul ve[1078] hādī-i rehrevān ḫ̆ayr-ı subūl Muḥammed Muṣṭafa ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem bī-ʿadedi'l-men semete ve tekkelleme başım ucunda ṭurup "Ey fāsıḳ Allāh Teʿālā Ḥażret'i dā´ima veḫ̆āmet-i ʿāḳıbet fucūrī tevżīḥ içün āṣḥāb-ı fasḳı taḫ̆cīl ü tafżīḥ ide gelmişdür bu menzilde sen mesḥ olursun itdigün bī-edeblügün cezāsın bulursun diyü buyurdılar." didi. [352b]Ve Ey saña ḳalḳ āb-dest al bir daḫı bu meḳūle evżāʿ-ı nā-şāyesteden alıyor didi ḳalḳdı oturdı. Pāy-ı nikbet-fersāyını uzatdı, gördük ki, iḳdām-ı şe´āmet-encāmuñ enguştleri mesḥ olmaġıla ve ʿaḳd-ı insāniyyeti fesḫ̆ olmaġıla ve āyet-i beşeriyeti nesḫ̆ olmaġıla başlayup ṣūretī dū-nīm ki ve şemʿ-i cemāli sönmege başladı. İki ayaġı yüzüne ayaġı şekline girdi. Andan bu ḥāl vardı dizine ṭayandı giderek sīnesine gelüp āḫ̆irü'l-emr ol ḥāl başa çıḳdı. Şekl-i nā-mübāregi bī-ʿaynihi meymūn şekline girüp ehl-i sünnetüñ sürūr-ı şādīlerine bāʿiṣ̆ u bādī oldı ṭutup yün üstüne bıraḳup gitdük aḫ̆şāma ḳarīb bir tepeye irişdük ki anda meymūnlar cemʿ olmışlar bu rāfiżü'l-āṣl ve pūzīne şekl-i imtiṣ̆ālini göricek ıżṭırāb idüp ipini ḳırdı. Ve meymūnlara karışdı. Baʿde gördük ki ol yüzlerine yanına almış bizüm cānibimüze geldi. Biz eyitdük: Bu bize ʿaceb belā oldı. Ādam ṣūretinde iken lisānından rencide idük ḥālā mesḫ̆ oldı.

[1076] "Onu anlamamaları için kalpleri üzerine perdeler (gereriz), kulaklarına ağırlık koyarız." Enam, 6/25.

[1077] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[1078] ve F: -H.

Meymūnları başımuza üşürdi ʿacabā murādı ne idiki didük geldi. Ziyb-i pür-zenbi üzre oturdı bir miḳdār zamān sürāḫ-ı tekessürden nāgāh-ı [353a]taḥaṣṣür ile baḳup eşk-i nedāmet dökdi baʿde sā´ir-i meymūnlara uyup gitdi.

Ve yine mervīdür ki İmām-ı Mezbūr kitāb-ı mezkūrda irād itdügi ḥikāyet-i letāfet-şimātındandur ʿAlī bin Zeyd ḥażretlerinden rivāyet itmiş ki, anlar buyurmışlar ki Saʿīd bin Müseyyeb ḥażretleri anlara dimiş ki bir kimesne gönderdük filān kimesneyi görsün ben didüm ki ḥālini siz görmüş siz buyurun iʿtimād iderüz āḫir görmişler ki ol şaḫṣuñ cümle rūyı mūy ile siyāh olup aṣla mūydan sāde bir yer ḳalmamış Saʿīd bin el-Müseyyeb ḥażretleri buyurmışlar ki Ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażretleri bunuñ rūyını pür-mūy ḳalmaġıla bāʿiṣ aṣḥāb-ı kirāmdan baʿżına sebb u düşnām itdügi olmışdur.[1079]

Ve yine mervīdür ki Kūfe āhālisinden bir şaḫṣ var idi baʿżı esfārda bizüm ile hem-rāh ü yār[1080] idi. Ammā ʿinde'ti'l-taḥḳīḳ murāfaḳatımuz muvāfaḳata maḳrūn olmamaġıla üzerimize ʿaẓīm bār idi. Gördük ki dā´imā bāṭılı iẓhār ve ḥaḳḳı ketm ü Şeyḫeyn-i Mükerrameyn'e şeb ü şetm idüp şān-ı şerīflerini azdıra ve sāḥe-i ʿarż-ı ʿarızlarına taʿrīż ile taʿrruża ictirā ve bunlara muradınca kıẕb ü iftirā iderdi. Her çen ki [353b]nuṣḥ ü pend ideyüz sūd-mend olmayup żülāl-i eşcār-ı żülālde tāb-ı āfitāb ehl-i sünnetden penāḥ ve genc-i tārīk-i deycūr-i fücūrda ārām-gāh idünüp şimşīr-i tīz-lisān-ı pür sitīr-i āteş-rīzī ile ıżrārda ışrār ve dā´imā ol turrāhāt-ı bāṭılā-yı zebān-ı mefāsid beyānunda imrār iderdi. Āḫir merzbūri hezār kedd ile yanımuzdan redd ve bāb-ı mukāleme u müsāheleyi sedd ve anı aʿda-i iʿdāmuzdan ʿadd idüp ve bu bābda niṭāḳ-ı ʿażm ü cezmi miyān-i cāna şedd itdük baʿde maṭlubımuza gitdük çünki, maḳṣūda yittük eyābda ol rāfiżinüñ ḫıdmetkārına rāst gelüp ol şaḫṣ-ı mürūr-ı zamām ile ḥaḳḳı iẕʿān-ı

[1079] olmışdur F: olmış H.
[1080] yār H: yārān F.

iḫtimālün virüp Ḫāce ki söyle gelsün yine bizümle olsun didük. Ḫıdmet-kār benüm Ḫācemenüñ başına gelen ḥālī ve aña işābet iden nekāl taʿbīr olınmaz iki elleri ḫınzīr ellerine döndi. Āteş-i revnāḳ-ı cemāli müteġayyir olup söndi. Naḳd-ı insāniyyeti faḳd idüp elinden çıḳardı. Ḳādir olsa binā-yi bünyesini kendi eli ile yıḳardı didi. Görmege varduḳ gel bizüm ile ol didük ben bir ʿaẓīm-derde giriftār oldum diyü eyādī-i nikbet mübādisini iḫrāc idüp gösterdi. Gördüm ki mezbūre ġāyetde nikbet el virirmiş elleri ḫınzīr eli ṣūretine girmiş ne ḥāl ise [354a]ḥuḳūk-ı sābıḳaya riʿāyet idüp yanımuza alduḳ gitdük bu yolda bir maḥalle irişdük ki bisyār ḫūnlar cemʿ olmışlar ḥikāyet-i İlāhiyye atından düşüp ṣūreti daḫı ḫınzīr ṣūretine mesḫ olınup uḳlanmış gibi emṣāline ḳarışdı. Bir vech ile mesḫ olındı ki[1081] miyān-ı şanunda añı taʿyīne ḳadar olmaduḳ ḫidmet-kārını Ḳūfe'ye dek[1082] alıgitdük diyü buyurmışlar.

Ve yine mervīdür ki Ġazīlerden biri dimişdür ki,[1083] ġuzātdan bir cemāʿat ile ġazāya gitmiş idük. Bir refīkimüz var idi Mevālī Benī Temīm'den idi. İsmi Ebū Ḥayyān idi. Ḥażret-i Şeyḫeyn-i Mükerremeyn'e ḥāl-i iḳāmet-i ẓaʿn ü ṭaʿn ḥāşā ʿan cenabihimā'ş-şeref sebb ü laʿn itmekden ḫālī olmayup her bār ki, neṣāḥ-ı ṣāliḥayi tekrār ve mevāʿiẓ-i mutaʿallik olan kelimātı tiẕkār itdük ve**فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا**[1084][1085]fehvāsınca ḥaḳdan firār ve ḍalāl-i ḳadīmde ḳarār iḫtiyār itdi. Āḫirü'l-emr güẕer-gāhımızda olan ḥüḳḳāmdan birine varup ḥālī ḥikāyet itdük ḥarifī getürüp baña teslīm idüñ merāmıñuz olan cānibe gidüñ ben anuñ ḥaḳḳından gelüp ḥaddinden birūn taʿzīr ideyüm ve ıṣlāḥ ve ʿilācında rāh-ı mübālaġā u iḫtiyāṭa gideyüm didi. Ve ʿad-i taʿzīr ile bizi taʿzīr eyledi.[1086]

[1081] olundı ki F: olınur ki H.
[1082] dek H: -F.
[1083] dimişdür ki F: dimiş ki H.
[1084] "Fakat benim davetim ancak onların kaçışını artırdı." Nuh, 71/6.
[1085] Ṣevahidü'n-nübüvve -: F.
[1086] eyledi F: itdi H.

Bizde kelām-ı ḳāżiyeye rāżı olup Ḥarifī teslīm itdük gitdük bir miḳdār zamān geçdükden ṣoñra gördük ki ol ḥarifī teslīm itdigümüz şaḫṣ ḳāżıyān-ı maʿhūdanuñ birisi **[354b]**belki āṣḥāb-ı ẓülm-i ʿudvanuñ ġāyetinde büyügi ve irisi māl-i ḥarām olmaġıla virişüp dirisi imiş.

Naẓm

إذا ما كان في القنديل زيت أضاء البيت وانتفلع المقتول[1087],[1088]

فرطل إن أردت الحال يمشي ولا يمشي سوى مال المبرطل

Neṣr:[1089] feḥvāsınca aḥẕ-ı berāṭīl ile tervīc-i ebāṭīl idüp ol melʿūna ḫilʿat girmiş ve bir merkeb ḳoyurmış ʿaḳabemüzden gelüp irdi. Şemātatlara başlayup bize diller virdi. Ey tengri düşmanları yine ḳādir olduguñuz beni ḥākiminüz itmek ile ne menfaʿat buldunuz. Kuru çeşminüze każi efendi benüm berāʿat-i saḥama belki benüm ki berāʿat virdi. İḥsān itmek ile ḥalḳdan refʿ itdi. Ve ḫilʿat giydirüp ġabār-ı āzārı ṣaḥīfe-i dilimden defʿ itdi. Muzīligüñüz yanıñuza ḳaldı deyüp diline kalan hezeyānı derīġ itmedi. Biz daḫı aña bizüm ile murāfaḳat itme ve geri hem-rāh ḳarışup bizümle gitme şirer-i żararuñ bizi yaḳar ve zehr-āb-ı fasāduñ bize aḳar deyü fesād u ʿunvānı ibrāz ve kendüye cemʿimüzden ifrāz idüp ol ṭarīḳin bir cānibünden gider biz bir cānib-i āḫardan geşt iderdük nāgāh ḳażā-i ḥācet içün rāhdan çıḳup bir semte gitdi. Añı gördük bir ālāyı zenbūrlar ālāyış-ı kederden ārī ve şevāyīb-i mevʿāyibden ʿārī olan Şeyḫeyn-i Mükerremeyn'in dādını ol melʿūndan almaġıla başına üşdiler. Ebū Ḥayyān ferāġ-ı bāl ile ḳażā-i ḥācetde meşġūl iken **[355a]**gördi ki āriler cümle kendüye ḥamle itdiler bizden

---

[1087] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[1088] Kandilde yağ varsa yanar
Evi aydınlatır ve maktul ondan faydalanır

Rüşvet ver eger şilerinin yürümesini istiyorsan
Rüşvet verenin malı dışında başka mal yürümez

[1089] neṣr: H: -F.

meded istedi bizde Şeyḫeyn'e şekl-i[1090] dādımı diyüp yine ḥaḳḳ-ı murāfaḳat ḳażāsı içün taḫlīṣe saʿī idelüm didük ārīler bize hücūm itdiler ellerinden güçle ḫalāṣ olduḳ

Beyt: Ten ʿudūv bed endīşki ḫadnuñ balā

Delik delik ide mānend-i ḫāne-i zenbūr

Beytini lisān-i ḥāl-i zebān Ḥażret-i Şeyḫeyn-i ʿālī-şān ḥaḳḳında tālī olmaġın cismini mānend-i ḫāne-i zenbūr ve miṣāl-i āşine-i mār u mūr delik delik idüp sütūre mestūre ile aʿżāsını biri birinden tefkīk ve eẕan-ı ġayr-ı dāʿiyesini eḫbār-ı nāʿiye-i mevtle taʿrīk itdiler. Āḫirü'l-emr eti ve derisini cümle yidiler ustuḫvānı göründi. Benī Temīm ḳabīlesinden Ebū Ḥayyān'uñ terikesini ḳabż idicek kimesne var mı diyü feryād idüp ḳaçduḳ diyü ḥikāyet itdi.

Ve yine mervīdür ki İmām-ı Mezbūr kitāb-ı meskūrda irād itdügi umūrundur ki, eşrāf ekābir-i eslāfdan biri buyurmış ki, bir āẕād[1091] cār-ı ḫār-kirdār-ı merdārum var idi. Ġāyetde bī-edeb işi güci Şeyḫeyn-i Muʿazzemeyn'e şetm u sebl lisānundan hidāyet getirmez ve rāh-ı inṣāfa sülūk itmezler idi. Bir gice rü´yāda şemʿ-i bezm-ārā cemʿ-i iṣṭifā maḳṣad-ı erbāb-ı ṣafā Muḥammed Muṣṭafā'yı ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellemi gördüm ki, Ebū Bekr ḥażreti raḍıya'llāhu ʿanh ḥażreti cānib-i Yemen'de ve ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanh ḥażreti cānib-i yesārında ṭurur ve pertev-i şemʿ bā-kemālleri āfitāb-ı **[355b]** ʿālem-tāb gibi berḳ urur ḥużūr-ı sāṭʿü'n-nūrlarına varup Yā Resūla'llāh bir cār-ı bī-ʿārım var ki bu iki ʿazīz ḥaḳḳında beni cānumdan uṣandurdı. Ve beni bunlaruñ rūḥ-ı şerīfleründen utandırdı diyü şikāyet ve ṭaleb-i īṣāl-i nikāyet itdüm. Bir kimesneye var şunun hemsāyesüni ihlāl idüp öldür diyü buyurdılar. Ṣabāḥ oldı varayum ne ḳadar ise ḥaḳḳ civār vardur gördügüm rü´yāyı şuña iʿlām idüp nuṣḥ u pend ideyüm cā´iz ki sūd-

[1090] şekl F: şetm H.
[1091] āẕād H: -F.

mend ola diyü ḥānesine teveccüh itdüm egerçi duvār-ı ber-cārum idi. Ammā menzilinüñ bābı maḥalle-i uḫraya olmaġın maḥallesine varınca ḫaber ṭuymadum ḳaçın ki maḥallesine vardum gördüm ki, āvāze-i fiġān-ı āsmāna peyveste nedür diyü su´āl itdüm bir gice bir kimesne gelüp câme-i ḫ̆ābında ḳatl itdi didiler.

Ve yine mervīdür ki İmām-ı Sālifü'l-beyān kitāb-ı celīlü'ş-şān mezbūrda taḥrīr itdügi umūrdandur ki, Baṣra āhālisinden biri dimiş ki, āhāli-i Āhvāz'dan bir şaḫṣa bir metāʿ beyʿ itdüm idi bana müşteri olan ol şaḫs içün rafżıdür Şeyḫeyn-i Mükerrimeyn raḍıya'llāhu ʿanhumā Ḥażret'i dā´imā[1092] ṭarīḳ-i nā-sezā üzre ẕikr ider diyü semʿimüze ḳarʿ itmişdi. Hele miyānımuzda ʿaḳd-ı muʿāvaża müteḥaḳḳıḳ olmaġın mā-beynimüzde merāsim-i tevedüd ve levāzım-ı tereddüd cārī olup gelüp gitmekden ve ekṣer-i zamāndan ziyāret itmekden ḫālī olmadum **[356a]**bir gün ġumūm u humūm ile ḳalbimi çāk ve şimşīr-i ġayret ile beni helāk idicek kelimāt-ı nā-pāk ol melʿūn-ı bī-bāl ʿadīmü'l-idrāk lisānundan semʿime vaṣıl olduḳda merāret-i nazʿ-ı müşāhede ve her ne ḥāl ise ṣabr itmekde ʿaẓīm mucāhede itdüm. Hücūm-ı ġumūm ile ḳalḳup gitdüm ol gice ġamdan ġayrı nesne yemedüm elem ü ıżṭırābla ḫ̆āba varmışım Ḥażret-i risālet-penāhı ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellemi gördüm. Ḥużūrına varup Yā Resūla'llāh felān kimesne Ḥażret-i Ebū Bekr ve ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanhumā ḥaḳḳında nā-sezā kelimāt ider diyü şikāyet itdüm. Ol kelimāt saña bed gelür mi? diyü üç kerre su´āl buyurdılar belī Yā Rasula'llāh ġayetde elem çekerüm didüm var ol seyi´ü'l-edebi ḥuzūruma getür diyü buyurdılar varup keşān ber[1093] keşān meclis-i ʿālīşānlarına getürdüm ve emr-i şerīfleri üzre yatırdum, elüme bıçaḳ virdiler öldür diyü buyurdılar, üç kerre öldüreyim mi Yā

[1092] bana müşteri olan ol şaḫs içün rafżıdür Şeyḫeyn-i Mükerremeyn raḍıya'llāhu ʿanhuma Ḥażret'i dā´imā F: banā ol müşteri olan şaḫs içün rafżidür Şeyḫeyn'i dā´imā H.

[1093] ber H: -F

Resūla'llāh diyü isticāze itdüm. Zirā ādam öldürmek benüm ḳaṭımda ġāyetde emr-i ḥa´il idi. Ve ey sünni öldür diyü buyurdılar. Gördüm ki, kār-ı cāna ve kārd-ı ustuḫvāna vāṣıl olmış öldürdüm. Ṣabāḥ olıcaḳ varayum ol ḫabiṯ ve murdārı nevm-i ġafletden bīdār ideyüm. Me´mūldür ki, hücūmdan[356b]rucūʿ üzre olup teyaḳḳuẓ taḥṣīl ide didüm. Maḥallesine vardığumda menzil-i nikbet-mevīlinde āvāz-ı feryān ü fiġān kurre-i eşire yetmiş nedür aṣlı diyü suʿāl itdüm. Gice cāme-i ḫ̆abında meyyit bulındı didiler va'llāhi ben ḳatl itdüm aṣlı budur diyü rü´yāyı ḥikāyet itdüm. Veledi añı istimāʿ idicek sen ḥaḳḳıñı al ben ol nā-pākı zīr-i ḫākda pinhān ideyüm didi. Ḥaḳḳımı alup gitdüm diyü rivāyet itmiş.

Ve yine mervīdür ki İmām-ı merḳūm irād itdügi ḥikāyātındandur ki, eslāfdan biri dimiş ben ṣaġır iken bir muʿallimüm var idi baña rafż taʿlīm iderdi ve Şeyḫeyn-i Mükerremeyn'e raḍıya'llāhu ʿanhumā[1094] düşnāmı ʿādet-i ittiḫāẕ itmişdüm. Bir gice gördüm ki ḳıyāmet ḳopmuş cümle ʿālemīñ teveccühü ol ḳıble-gāh-ı ʿizz u iḳbāl ve ḳuble-gāhı ʿaẓamet ü celāl olan Resūl ʿamīmü'ñ-nevvāl ṣalla'llāhu ʿalyehi ve sellem[1095] ḥażretüne nagāh gördüm ki, āfitāb-ı ʿālem-tāb gibi burc-ı saʿādetde ḳarār buyurup yemīn ü yesārında iki pīr-i nūrāni rūy-ı dü mūy ṭurmışlar ḫalḳ Ḥażret'e ṣalla'llāhu teʿālā ʿalyehi ve selleme selām virirler ben daḫı hemān ol muḳarreb-i dergāh-ı Allāh ʿaleyhi min selāmu'llāh ʿaleyhi ve aṯyabuhū ve eżkāhuḤażret'üne ḳarīb olup [357a]selām virmek ṣadedine varduğumda ol iki pīr rūşen-żamīr-i saʿādet-samīrden biri Yā Resūla'llāh bu kimesne bizden ne ister diyü şikāyet itdi. Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem baʿde samt ve tekellüm Hażret-i murād buyurdılar ki, beni ṭutalar ol hevl ile bīdār ve cān-ı ʿazīzümden bī-zār oldum. Derḥāl mūy-i rūyum döküldi ve ḳāmet

[1094] raḍıya'llāhu ʿanhumā F: -H.
[1095] ṣalla'llāhu ʿalyehi ve sellem F: -H.

ṣabr ü ḳarārım büküldi. Cāme-i ṣabr-ı şekīb ü ārārum söküldi şemʿ-i cemālüm söndi. Şeklüm ceẕāma döndi ġār-ı ʿar ve nāmūs-ı ġar u būs ile meʾnūs olup ṣafā-i dünyādan meʾyūs dört ay genç-i tārīk-i miḫnet baña cāy olup bir gün āşinālarımdan biri külbe-i iḫrāmuma ḳadem-i rence ḳalup ey yār-ı ḳadīm ve ey aşināyi deryā-yı ḫulūṣ-ı ṣamīm bu ne ḥāldür ki, saña ʿārıż ve ne ṭaʿraż-ı ġamdür ki, şiʿār-ı mehāsın olan şiʿriñi dibünden ḳārıż olup ne ādeme baḳıcaḳ rūyuñ ve ne ādem eline viricek mūyun ḳalmadı ḫazān-ı aḫzān ile berk ü bārī dökülmiş şecer gibi ser-i meḥāsından eṣer ḳalmamış tabibler ʿilācında ʿācizdür dert-i dilini [357b]ketm itdügüm ṣıḥḥate ḥācizdür.[1096]

Mıṣrāʿ Görünür yarası yoḳ ehl-i derdün çāresi müşkil

Gel esrārını baña aç bu[1097] maraż-ı hāʾil mānend-i sebuʿ-i ṣāʾil seni helāk itmek iḫtimāliden ḳaç:

Beyt: Yarañı yāra ṣaḳlama göster

Keşf-i rāz eyle ey kerem güster

Neṯr:[1098]merhem-i merḥamet ile saña devā itmege döneyüm meʾmüldür ki, seni ṣıḥḥatde görüp sevineyüm mesāḳ-ı kelāmından böyle fehm itdüm ki, beni bir ḫūbuñ zincīr-i zülfi ile esīr ve ḫ̆ān-ı ʿaşḳına seyr mulāḥaẓa itmiş ola derd-i dil-ı nālānumı buña taḳrīr ve mübtelā olduġım belānuñ vechini gelüñ taḳrīr ile ṣafḥa-i ḫāṭır-ı ḫaṭīralarına naḳīr u ḳaṭmīr taḥrīr idicek Subḥānʿallāhi ya benüm içün ḥużūr-ı Ḥażret'de tevbe ü nedāmet-i iẓhār idüp ʿöẕrüni dilemedük ve bu derdün devāsını bilemedük yā ḥālā bilmez misün ki teṣliye ü teslīm rūḥ-ı pür-fütūḥuna ʿarż u taḳdīm olınur niçün teżyiʿ-i evḳāt ve ʿadem-ı telāfi-i māfād cāʾiz olur diyü baña naṣiḥat itdi. Āb-dest aldum ve iki rekʿat namāz ve

[1096] ḥācizdür F: ḥācizüm H.
[1097] bu F: bir H.
[1098] neṯr H: -F.

ʿaḳabinde tażarruʿ u niyāz-ı destini dirāz ve söz u güdāz-ı dehānunı bāz idüp tevbe-i naṣūḥ itdüm. Şeyḫeyn-i Mükerremeyn raḍıya'llāhu ʿanhumā faẓilet-i ẓāhīrelerine iʿtirāf-ı baḥrında iʿtirāf itdüm bir hafta murūr itmedi ki, mūy-i rūyum ẓuhūra başladı. [358a]Ve revnāk-ı cemālim açıldı.[1099] Rūyum pür-nūr oldı ve envār-ı muḥabbet-i Şeyḫeyn ile ḫāne-i ḳalbim ṭoldı.

Ve yine mervīdür ki İmām-ı Merkūm irād itmiş ki anā bir eslāfdan biri ḥikāyet itmiş ki, Şām-ı şerīf-encām semtine sefer itmişdüm ṣabāḥ namāzı bir mescide edā itdüm, namāzdan fāriġ olduḳda İmām Şeyḫeyn-i Mükerremeyn'e ḥażretlerine sebb ü düşnām itdi. Sene-i ātiyede yine sā´iḳ taḳdīr beni ol mescide sevḳ itdi. Bir ṣabāḥ namāzını yine ol mescidde edā itdüm bu kerre gördüm ki bu imām evvelkine uymaz ol iki imām-ı himāmuñ şān-ı şerīfine şeyn ihmām ider kelāmı dehānına ḳoymaz ṣalātı edādan ṣoñra Şeyḫeyn-i Celileyn'e taʿẓīm ü tevḳīr ile duʿā idüp rūḥ-ı pür-fütūḥlarını ḫayr duʿā ile yād ve sırr-ı şerīflerini şād itdi. Cemāʿata sīne-i sābıḳada enām-ı nā-temām şöyle bir vażʿ-ı ḳabīḥa irtikāb ve ṭarīḳ-i müstaḳīmden intikāb itmişdi. Ḥālā edā-i ṣalāt ideñ İmām-ı humām riʿāyet-i adāb-ı ulu'l-elbābda taḳṣīr itmeyüp kemāl-i taʿẓīm u tevḳīr ile ḳulūb-ı ehl-i sünnet u cemāʿati tefrīḥ ve ervāḥ-ı muṭahharelerüni ḫayr ile tervīḥ itdigüne bāʿiṣ nedür diyü su´āl itdüm. Sene-i sābıḳada imām olan şaḫṣı görmek ister misün? diyü beni bir menzile algitdiler bir köşesinde bir kelb oturup nagāh taḥaṣṣur ile baḳar dīdesinden eşk-i [358b] nedāmet ṭurmayup aḳar sāl-ı sābıḳada Ḥażret-i Şeyḫeyn raḍıya'llāhu ʿanhumā düşnām ideñ İmām-ı mustaḥiḳü'l-melām sen misün didüm? Başı ile işāret idüp belī benüm didi.

[1099] açıldı F: işledi H.

Ve yine mervīdür ki İmām muşāru'n-ileyh beyān eyledügi umūrdandur selefden[1100] biri dimiş ki ben Medāyin āhālisinden idüm. Bir faḳīr bend-i mevte esīr olduġın istimāʿ itsem mu´net-i kefenüni iltizām ider idüm. Bir gün bir kimesne gelüp Kūfe'den bir cemāʿat gelmişdi içlerinden biri fevt oldı diyü iʿlām itdi. Ḫidmet-kārımı kefen iştirāsına gönderdüm. Ben dümeni meyyit ṭarafına döndürdüm geldüm gördüm ki, vefāt itmiş ve karnına bir kerpiç vażʿ itmişler nāgāh ḳalḳup oturdı. **يا ويلا يا ويلا**[1101] kelimesini diline getürdi.**لا إله إلا الله**De düdüm ol kelimenüñ baña fāyidesi yoḳdur ben bir ḳavm-ı güm-rāh ile hem-rāh idüm. Ḥaḳḳı ketm ve Şeyḫeyn-i Mükerremeyn'e raḍıya'llāhu ʿanhumā şetm iderlerdi. Ben daḫı anlar silkine intiẓām ve ol Şeyḫeyn-i Celīleyn'e düşnāmı iltizām itmişdüm helāk oldum ṣaḳārda olan meṣva u maḳarrımı baña gösterdiler tekrār baña ḥayāt farż olundı. Tā ḫalḳı sebūn-ı ġā´ile-i hā´ilesinden āgāh idem. Ve ḥaḳīḳatü'l-ḥālı ġafiline iʿlām idüp yine ḳaʿr-ı ceʿhīme gidem didi. Ol maḥalden ḳalḳup refiḳāsını bu ḥālden ḫaberdār itdüm ḳalbleri ḥadīdden şedīd ve ḫilḳat-ı ḫabīşleri ġayr-ı sedīd olmaġın daʿvet-i ḥaḳḳa icābet ve tevbe ü inābet mümkin olmayup ḍalāl-i [359a]sābıḳlarında temekkün ve küfr u ʿudvānlarında temerrün idüp ol meyittin ḳalbine Şeytān ʿaleyhi laʿne ḥulūl itmişdür söyleyün öldür diyü te´vīl ve bu ẓuhūr iden ḥālet-i ġarībe-i mudhişeye ʿadem-ı taʿvīl itdiler.

Ve yine mervīdür ki Şeyḫeyn-i Celileyn'üñ raḍıya'llāhu ʿanhumā[1102] kerāmāt-ı ʿadīdesinden maʿdūd ve Şeyḫ-i Ekber Şeyḫ[1103] Muḥyi'd-dīn-i ʿArabī ḥazretlerinüñ Fütūḥāt-ı Mekkiyye nām kitāb-ı celīl-i lāzımü't-tebcīlinde mevcūddür evliyā'ü'llāhdan Recebiyyün dimek ile mevsūm bir ṭa´ife var imiş bī-kem u kāst-ı rāst ḳırḳ ʿaded

[1100] selefden F: -H.
[1101] Vaveyla vaveyla
[1102] raḍıya'llāhu ʿanhumā F: -H.
[1103] şeyḫ F: -H.

kimesne imiş bunlaruñ ḥālī bu vech üzre imiş ki ġurrre-i recep olduḳda bir mertebede ṣıḳlet-ṭārī[1104] ve cisimleri ḥilye-i tāb u ṭāḳatden ʿāri olur ki güyā icrām-ı ṣiḳāl-ı eflāk ve bār-ı girān kurre-i ḫāk üzerlerine vażʿ olunmışdı. Āṣār-ı ḥırākdan bi'l-külliyye siḳāk ʿārıż olup yemīnden yesāra dönmege ḳādir olmazlar ve iḳamet-i merāsim-i ḳıyāma yol bulmazlar aʿżāsından bir ʿuzvūnı taḥrīke tāb ü tüvānları belki taḳlīb-i ḥadaḳaya çāre ü imkānları olmazdı. Evveli recebde ġurre-i ʿayş ü zinde-gānilerini selḫ ve meclis-i ḥużūr-ı ıstırāḥatleri telḫ olmaġıla başlayup görür evḳāt u azmān ile bu żaʿafınuñ ḳuvvetine şeyen fe şeyen futūr ve bu ḳuvvet-i żaʿafa ānen fe ānen ḳuṣūr ʿārıż olup şaʿbān-ı şerīf geldükde bend-i ṣıḳletden āzād ve zīr-i bār-ı cübn ü fütūrdan ḫalāṣ olmaġıla[359b] dilşād olup lākin zamān şā´met ü melāl ve evān-ı cübn ükelālda bāb-ı kerāmāt u kuşūf u meftūḥ u meşkūf ve ḳulūb ṣafā-mevṣūfları tecelliyāt İlāhiyye ile mel´ūf ve bā-ʿallam Allāh Teʿālā baʿżı muġayyebata taḥṣīl vuḳūf iderler idi. Şaʿbān-ı şerīf geldükde egerçi ṣıḳletleri mündefiʿ lākin ol ḥālet-i saʿādet-meʿāl daḫı mürtefiʿ olur idi. İllā mekr-i baʿżı ḳalīlde temām sāl-i ʿalele'l-itiṣṣāl bāḳī olur idi. Ṣāḥibü'l-fütūḥāt olan Şeyḫ kebīr-i lāzımü't-tevḳīr ḥikāyet buyururlar ki, ol ṭā´ife-i ʿaliyyü'ş-şāndan baʿżıla aşinā idüm refāvizenün bevātın-ı aḥvāline şuʿūrda bī-ḳuṣūr ve ḫafiyyāt-ı evṣāfına iṭlāʿ u ʿuṣūrda bī-kusūr idi. Ol mukāşif olan ʿazīz ve ol başar-ı bāṭını mekşūf olan ṣāḥib-i temyīz-i revākıdı ʿālem-i miṣālde ḫınzīr ṣūretinde müşāhede ider idi. Gāh olur idi ki, ẓāhīri maʿmūr ḥālī meşhūr ṣaḥīfe-i laṭīfe-i ḫāṭır-ı ḥālinde[1105] āyāt-ı ṣalāḥ u felāḥ mestūr olan eşḫāṣ ki, bevāṭun-ı umūrlarına şuʿūrları olmayan kimesneler anları kemāl-i ṣalāḥ ü sedād üzre ẓann iderler idi lākin bāṭınlarında meẕheb-i rafiżla ittiṣāfları olmaġın āṣḥāb-ı keşf anları daḫı ṣuret-i ḫınzīrda görüp daʿvet idüp müslümān seni şöyle

[1104] ṣıḳlet- ṭārī F: ṣıḳlet-vārī H.

[1105] ḥālī meşhūr ṣaḥīfe-i laṭīfe-i ḫāṭır-ı ḥālinde F: ẓāhiri maʿmūr baṭını ṣaḥife-i laṭīfe-i ẓevāhir ḥalinde H.

müşāhede itdüm tevbe ü inābet eyle diyü tenbiye iderler idi. Ol şaḫṣ-ı istiʿcāb u istiġrāb idüp şöyle ki tevbe-i ṣaḥīḥe idüp **[360a]**meẕheb rafżı terk ide añı murāḳasında ṣuret-i insānda müşāhede ider idi. Ve eger mücerred irādet iderse yine ṣuret-i ḫınzīrda görür ve kendüsine tevbe vü inābetüñde kāẕib itmişsün diyü tenbīh ider yürür idi. Bir gün ʿudūl-i şaʿfiyyden iki şaḫṣ ki ḳaṭʿā ḥallerinden būy-ı rafż-ı istişmām olınmaz ve ẓāhir ḥallerinde rafżı delālet ider ser-i mū bir nesne bulınmaz rafiżilerden olmaḳ degül teşeyyüʿ ile bile şuyūʿları yoḳ idi nihāyetü'l-emr ol eṣnāda fikr-i saḳīm ve reʼy-i ġayr-ı mustaḳīmleri üzre ol meẕahib-i bāṭıla baṭınlarında meyl ve Şeyḫeyn-i Muḳerrmeyn'e raḍıya'llāhu ʿanh nev-i suzān ile telvīṣ-i ẕeyl itmişler idi. Ol merd-i mukāşefe ki dāʼimā kār u kirdārı mukāşefe idi geldiler ol ʿazīz anlardan guzīr idüp meclisinden iḫrāc ü izʿāc itdi vechinden suʿāl itdiler ben bunları ḫınzīr ṣuretinde müşāhede itdüm ol ṣuret ise ʿalāmet-i rafż ü fesāddür didi. Ol ḥālde ol iki ʿadl-ı meẕheb-i bāṭıldan ʿudūl idüp sīretleri ṣūretlerine muvāfıḳ iki ʿadl-ı ṣaḥīḥ ġayr-ı münāfıḳ olıcaḳ şeyḫ tevbe itdüñüz ancaḳ zirā ṣuret-i insānda müşāhede itdüm diyü meclisine idḫāl ve saʿādet-mülāḳātına īṣāl itdi diyü buyurdılar. Raḥmetu'llāhi Teʿālā ʿaleyhim**[360b]Ḥażret-i ʿOṯmān-ı Ẕi'n-nūreyn raḍıya'llāhu Teʿālā[1106]ʿanh** **Ḫāliḳü'l-kevneyn** ḥażretlerinüñ kerāmāt-ı seniyyesi ve ḫavārıḳ-ı ʿādāt-ı ḥasaniyyesi ḥadd u beyāndan bīrūzdür küniyetleri Ebū ʿAbdu'llāh ve laḳabları Ẕi'n-nūreyn'dür zīrā Ḥażret'üñ ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem iki kerīme-i mükerremelerini ʿaḳd-ı zevāclarına idrāc itmege nevʿurūs murādı meneṣṣa-i ḥuṣūlde cilve-ger ve nihāl-i ḥāl ve dıraḫt-ı amānı āmālı pür-bār ü ber olmışdur. Defʿa-i ūlāda **Ruḳiyye** raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhā anlar ḫaṭīre-i ḥaẕīre-i ḳudsa intiḳāl itdükden ṣoñra ḥāl-ı saʿādet-mālī tezvīc içün **Ümmü Gülsüm** raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhā ḥażretlerüni

[1106]Teʿālā H: -F.

tezvīc buyurmışlar idi. Eger Ümmü Gülsüm'den raḍıya'llahu Teʿālā ʿanhādan bir ṭarīk ile mufāraḳat ḥādise olsa ṣāliṣeye tezvīc idiceklerini taṣrīḥ buyurmışlar idi. Āṣḥāb-ı taḥḳīḳ bu vech üzre beyān itmişlerdür ki, Benī Ādem'den hīç bu emr-i behīc bir kimesneye müyesser ve bu saʿādet-ʿuẓmā ile intihāc ve ṭariḳat-ı müṣlaya intihāc bir ferde muḳadder olmayup enbiyā-i ʿizāmdan ʿaleyhimü's-selām birinüñ iki kerīmesini bir kimesne tezevvüc itmek vaḳiʿ olmamışdur. Ol Ḥażret-i ʿAli'ye feżā´ili ʿaded-i reml u ḥaṣādan ekṣer ve mertebe-i ʿadd ü iḥṣādan evferdür.[361a]

Ol[1107]**Cümleden biri budur ki** aṣḥābdan biri muṣārunileyh ḥażretüñ dār-ı saʿādet-medārlarına teveccüh idüp eṣnā-i rāhda nāgāh niṣāb-ı melāḥatdan pür-behre bir nigār-ı nāzenīn peri-çehreye rāst geldi ki, ḳāmet-i dil-ārası serv-i nuḫuste gibi zeyūr-ı iʿtidāl ile ārāste ḳadd-ı miyāne-i bālāsı ārāyış-ı ġonc u dalāl ile pirāste ġamze-i tīr-i çeşm-i ḫūn-rīz-i pür-sitizi ġaret-ker-ı naḳd-ı ṣabır ü ārām ḫāl-ı hindusu ġamze-i tīz ve lülf-i ġāliye būy-i müşkīn-mūy-i murġ-ı dil-i seydine dāne u dām göricek bī-iḫtiyār ol peri-i ruḫsār ve melek-idīdār u rūy-i tāb-dār ve ʿārıż āb-ı kirdārına bir kerre nagāh ve lisān-ı ḥall ile bir āh-ı cān-gāh idüp geçdi. Meclis-i şerīflerine rūy-i māl ile muḥaṣṣalü'l-āmāl olduḳda buyurdılar ki, size ne ḥāl olmışdur içüñüzden baʿż bu cānibe gelür şol ḥālde ki gözlerinde āṣār-ı zinā-yi iḥsās ve ʿalāmāt-ı naẓar-ı nā-māhrem-i īnās olınur diyü buyurup bu ḳavl-ı ḳavviyü'l-hevl ile rūy-ı nā-māhreme naẓra-i mücrīme-i muḥarreme iden civān-ı pür-tevḳānı te´dīb buyurduḳlarında ol ṣāḥābi, Ey ḫalife-i Resūl ṣavābiṭ-i uṣūl-i ḫūd-i ʿahd Ḥażret-i risālet-rütbetünden ṣoñra nüzūl-i vaḥiye müsāʿid degüldür. Benden ṣādir olan ʿayb-ı bī şek ü reyb maḳūle-i ġaybda dāḫil iken ne vech ile ʿilm-i ʿālem-ārālarına muḥāṭ ü meşmūl-i fehm-i [361b]kāmil-i saʿādet-menāṭırları oldı diyicek

[1107] ol F: -H.

Ḥażret-i ʿOs̱mān ḥāşā ki ġayba iṭṭilāʿım ola **اتقوا فراسة المؤمن**[1108]ḥadīs̱-i saʿādet-tevris̱ī üzre feres-i firāsete süvār ve ẓahr-i raḫş-ı ḥadīs̱-i şāyibe üstüvār olanlardan bu maḳūle emr-i bediʿ u baʿīd olmaz diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki ol şeb-i deycūr ki aṣḥāb-ı fücūr efkār-ı ẓülm u ʿudvān ve ārāyi ʿuttuv-i ṭuġyān ile irtesi Ḥażret-i ʿOs̱mān'ı şehīd itdiler. Ol gice ʿālem-i ḫ̬ābda Cenāb-ı risālet-meʿābı gördi.[1109] Buyurdılar: Ey ʿOs̱mān- bizüm ḥuẓūrumuzda ifṭār itsen gerekdür. "Lā cereme" ol Saʿīd-i muhterem daḫı gurisnegi elem-i rūze-i hicrāna ʿilāc ve dermāñ içün varīd olan fermān-ı iṭāʿatıne dāmen dermeyān olup rūz-ı pür-sūz vaḳʿada ademilerini muḳābele ü muḳāteleden menʿ ü teḥẓīr ü sāḳ ü cidd ü iḳdām-ı eḳdāmı ve sāl-ı cemāl-i meymenet-meʿāl Resūl-i pür-uṣūl-i bā-kemāl-i ferḫunde-fāl içün teşmīr ve bāb-ı cezaʿ ü fezʿı bi'l-külliyye sedd ü teş̱mīr ve kendisüni münteẓir-i ẓuhūr-ı esrār-ı serā-perde-i taḳdīr idüp şehd-i şehādeti nūş ve ʿālām-ı zehr pür-ḳahr-ı dehri ferāmūş itdi.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i risālet-penāhdan ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem Ḥażret-i ʿOs̱mān'a bir ʿaṣāyi feraḥ-fezā ve teraḥ-zedā intiḳāl itmiş imiş. Ol ʿaṣāyı eyyām vaḳʿada Cühcān bin Saʿīd-i Ġıfārī zānūsına **[362a]**vażʿ idüp dest-i şā´met-peyvesti ile şikest itmek istedi. Ḫalḳ feryād itdiler zānūsunda ʿillet peydā olup Sāl-i s̱āniye vasıl olmaduñ helāk olup ʿaṣāya sūy-ı ḳaṣd itmegin ḍarbı murd oldı.

Ve yine mervīdür ki S̱iḳātdan biri dimişdür ki[1110] beyt-i celīlü'l-evs̱āfı ṭavāf eş̱nāsında gördüm. Bir renc-i ʿamāya esīr faḳīr-i ḍarīr ṭavāf ider ve ser-i taẓarruʿ eş̱erinī bāliş-i nāliş üzre ḳuyup Ey lücce-i ʿummān raḥmet-i ġufrānına nisbet kılzum isyān-ı bī-

[1108]Tirmizi, Tefsir, 16 (V, 199); Heysemī,*Mecma'u'z-zevāid,* X, 268.
[1109] gördi F: gördüm H.
[1110] ki F: -H.

ḥisāb bir ḳaṭre āb olan melik-i vahhāb-ı bī-minnet ve ḳadīr-i tevvāb-ı bī-ḍannet benüm cürm ü ʿiṣyānumı āb-ı merḥametüñle maḥv ve āsmān-ı ḥālimi ġımām-ı ġumūm āḫarından ṣaḥv itmek umarum. Ammā hīç olur mı ki benüm ceride-i āṣām ve seyyātıma raḳam-ı ʿavf u merḥamet çekile ve mezraʿa-i āmālime toḫm-i luṭf u maġfiret ekile bendin eyle nādīremi ṣādīre oldı ki benüm rūy-ı siyāhımıla nāle ü āhım ḥālümi tedārik ü telāfide kāfī ola ve eyādī-i meẓālim-i mebādümden ol maḳūle cerīme-i āẓīme ve kebire-i keṣīre vuḳūʿ mu? buldı ki ġubār-ı evzār ile mütekeddir olan ʿġadīr-i ʿaʿmālim pāk ü ṣafi ola diyü söyler didüm ki Subhan'llāh revāḥil-i ʿizz u saʿādete mübārek olan maḥall-i mübārekde bu ne maḳūle kelām-ı ḫāmdür ki, [362b]söylersün **وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ**[1111]āyet-i saʿādet-ġāyetine muʿāraża eylersin āyet-irāh-ı beşāret dest-gāhına sālik olmayup gah keʹs-i ḳunūṭ yeʹs-i tecerruʿ idersün gāh ṭaleb-i ʿavf u merḥamet idüp tażarruʿ idersün senden ne maḳūle cürm ṣādır oldı ki ʿavfī istibʿāt idersün ve nenük gibi nādire vuḳūʿ bulduḳı ṭarīḳ-i istiḥāle gidersün ʿAma eyitdi: Ol gün ki Ḥażret-i ʿOṣmān dār-ı saʿādet-medārında muḥāṣara olunup ḳatl ü helāki bābında muḥāvere ü müşāvere olundı. Bir ḳarīn şāʹmet-ḳarīnüm var idi. İkimiz yemīn itmiş idük ki eger Ḥażret-i ʿOṣmān maṭmūre-i ḥayāt-ı fāniden maʿmūre beḳā-i cāvidāniye gönderilür ve rūy-i teveccüh vechi müveccehi finā-yi fenādan ḫuld-berīn semtine döndürdiler ise cūy-i raḥmet ile şust u şu olunan rūy-i merḥamet-ḫūyına dest-i nikbet-peyvestüm ile bir ṭabanca urum çünki murād-ı dil-i fesād-i iʿtiyād ve merām-ı fuʹād-ı ḍalāl-i iʿtiḳādum ḥāṣıl oldı. Yeminimüz yirine getürmek içün ol ḳarīn-i şāʿmet-meḳrūnumla dār-ı saʿādet-asās-ı pür-matem ü yeʹsine varup gördüm ki, ol reʹis şüheda ve ser-ʿasker-i reh-revān-ı rāhı Ḫudā Ḥażret'ünüñ ser-i saʿādet-efseri ḥalīle-i celīletü'l-evṣāf ve ḥalīle-i

[1111] "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin." Yusuf, 12/87.

[363a]ṣāḥibetü'l-ʿişmet ü ʿifāflarınuñ zānūsunda yoldaşım olan laʿīn ḫātūna ḫiṭāb idüp ol ser-beridenüñ üzerinden ġiṭāsını al diyü ricā itdi. Ḫātūn daḫı baʿişinden su´āl idicek ikimiz yemīn etmişdük buñı bu ḥālde görürseñ bir tane serine ṭabānca urayüz didi. Ḫātūn daḫı ey nemek-i harāmlar ve ey rüsvāyı ḫāż ü ʿāmlar Ḥażret-i risālet-penāhla olan ḥuḳūḳ ṣoḥbetine bakmadüñüz mü? Ve Ḥażret'üñ iki ʿaded nūr-ı dīdelerin tezevvüc itmek ile ẕü'n-nūreyn olduġı cihetden nār-ı merḥamet ile cigerinüzü yaḳmadüñüz mü? diyüp daḫı sā´ir-i ḫāric-i dā´ire-i aʿdād verā´-i mertebe-i ḥaşr ü taʿdād olan feżā´il-i ẕāt-ı nīk-nihādunı ẕikre şurūʿ idicek ḳarnuma şerm ü ḥicāb istilā idüp vadi-i nedime vażʿ-ı ḳadem itdi ve gitdi. Ben ʿazm-ı sābıḳ-ı mużżir üzre muṣṣir olup murāduma irdüm. Ve dā´ire-i laʿn ü ibʿāda girdüm. Müddet-i medīde taḥṣīl itdigüm aʿmāl-i ṣaliḥayı bād-ı fenāya virdüm ḫātūn buñı görüp Yā İlāhe'l-ʿālemīn bu faẕl-ı ġalīz-i ḳalbi sīmār-ı bī-şumar ʿavf ü merḥametinden bir ḫurdār itme ve nā-mübārek ellerin felle-i şelle-i mübtelā ile ḳurut ol şehīd-i Saʿīd'üñ ser-i saʿādet-efserün ḳıyām-ı liyām-ı aʿdādan [363b]ol vech ile ḳurut dest-i ḳażā ile dīde-i baḫtını kör ve ẕü'n-nūreyn'e riʿāyet etmedügi içün ṣarṣar-ı ḳader ile şemʿ-i ḳadrini bī-nūr eyle diyü bedʿduā itdi. Ol sāʿatde tīr-i duʿāsı hedef-i icābete de işābet idüp:

Naẓm:

هركه آيين ظلم پيش نهاد بند در دست و پای خويش نهاد[1112],[1113]

چند روزی اگر سر افرازد دهرش آخر ز پا در اندازد

[1112] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[1113] Kim ki zulmü kendisine meslek edinirse
El ve ayağına kelepçe vurur

Birkaç gün başı dik olsa da
Hayatı boyunca baş aşağı olacaktır.

Neşr:[1114] Maẓmūnı üzre destüme şelef ve ʿaynuma ʿamā ʿārıż olup ġıl-ı ẕıll-ı evzār-ı pür-āzāde giriftār itdigüm vaż ʿ-ı ḳabīḥ ve şuġl-i faẓīḥ ile şerm-sār serseri gezdüm endūh u enbūh ile cānumı ezerüm didi.

Ve yine mervīdür ki ol şāhīd-i bezm-i şuhūd żelāl-i visāl-i maṭlūb-ı ḥaḳiḳīye vāṣıl olduḳda üç gün ʿale't-tevvāli cinnīler bām-ı mescīd-i Resūlu'llāh'da nevḥa vüzārī meslekine cārī olup[1115] mersiyesinde ebyāt inşād ü inşā itdiler

Ve yine mervīdür ki ʿAlī bin Ḥatem raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh dimiş ki Ḥażret-i ʿOṯmān raḍıya'llāhu ʿanh şehīd oldugı günde hātifden āvāz istimāʿ itdüm, maẓmūnı letāfet-meşhūnı ebşir ibn-i ʿAffānbī-rūh-ı mubereyhān ġayrı ġażyān ebşīr bin ġufrān bī-ġufrān-ı rıḍvān etrāfa nazar ṣaldum hīç ḳā´ilden eser ve mütekellimden ḫaber görmedüm didi.

Ve yine mervīdür ki[364a]çünki şehīd oldı, üç gün defnüni te´ḫīr ve edā-i merāsim-i techīz ü tekfīnünde taḳṣīr itdiler nāgāh hātifden bir ṣadā peydā oldı.

Ve yine mervīdür ki üç günden ṣoñra ġıṭā-i ẕeyl-i leyl ve perde-i şeb-i tār-ı ṭavīlü'ẕ-ẕeylde nūr-ı çeşm-i şühedā olan cism-i mübārekin cānib-i Baḳi'ye alıgitdiler ki defn ideler medfene ḳarīb ḳafā-i saʿādet-iktifālarından bir ġarīb sevād ẓāhir oldı. Naʿş-ı merḥamet-naḳşını teşyiʿ iden aṣḥāb-ı kirāma ḫavf u bīm ve hırās-ı ʿaẓīm müstevlī olup cenāze-i mübārekesüni ḳoyup perākende vü perişān oldılar. Ol sevād-ı pür-sedād miyānuñdan bir kimesne āvāz-ı bülend idüp ber-ḳarār olun, ḳalbimüzi berk iden ve ḫavf u ḫaşyeti ve bīm ü dehşeti terk idün ki biz ol şehīd-i saʿīd ve reşīd-i sedīd olan seyyidüñ ḥużūr-ı cenāzesinden ḥużūr-ı şerīflerinden dūr olmaġ içün ol ḫazīne-i ʿilm ü ʿirfān ve define-yi ḥayā vu īmān defnünde sizüñ ile muvāfaḳat saʿādetüni iḥrāz içün gelmişüzdür

[1114] neşr H: -F.
[1115] olup F: -H.

didiler. ṣoñra ḥāżır olanlardan baʿżı ḥades-i ṣā´ib ve fikr-i tāḳib ile ol cemʿ-i kerīm zümre-i melā´ike-i mükerremün ve fırkā-i firīşte-gān-ı saʿādet-ḳarīn olduġını taḥkīk.

Ve yine merv̄idür ki Baʿżı mevāsim-i saʿādet-merāsim-iḥacc-ı şerīfde bir ḳāfile Medīne-i Münevvere'ye varup**[364b]** ol ḳāfile-i ġayr-ı ḳafīlenüñ sa´ir ademileri meḏāciʿ-i münevvere-i āṣḥāb ve merāḳid-i muṭaḥḥarayı evliyā vü şeref-iktisābı bi-emrihim rıḍvānu'llāhi Teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn ziyāret idüp her birinün türbe-i pāk ve türāb-ı ʿıṭır-nakı ile iktihāl ve mezār-ı lami´ü'l-envār-ı maḥmidet-āṣārlarından idāʿ olunan ḫayr u bereketi intiḥāl idüp içlerinde bir şaḫṣ tehāvün ve izdira ṭarīki ile Ḥażret-i ʿOṣmān ʿaleyhi şerefü'r-raḥmeti ve'l-rıḍvān Ḥażretinüñ türbe-i ʿālī-rütbelerüni ziyāret itmedi ṣoñra ol ḳafile ḥalḳı bi-ecmeʿihim ṣıḥḥat u selāmet ile vaṭanlarına vaṣıl olup bir esed-i esed ol merd-i mutehavinüñ cesed-i pür-kīn u ḥasedüni ẓufr-ı ẓafer ile pāre pāre ve rīze rīze itmek ile eskimiş beze döndürdi ve cān-ı cehennem-āşiyanunı saḳardan yana olan maḳarra gönderdi. Cümle ḳāfile ahālisi maʿlūm idündiler ki, bu şaḫṣ ṭuʿme-i şīr-i şimşīr-i intiḳām olmaġıla baʿiṣ Ḥażret-i ʿOṣmān'un tevḳīrde olan taḳṣīrdur ġayrı degüldür.

Ve yine merv̄idür ki Ḫulefa-i ṣelāse-i ikrām ḥażarāt-ıʿāliyātıñun kerāmatı celīlesindendür ki, bir gün Ebū Ẓer raḍıya'llāhu ʿanh ḥuẓūrunda ʿOṣmān Ḥażret'i ẕikr olurmuş. Ebū Ẓer bin Ebī Ḥayr'dan ġayrı ṭarīḳiyle ẕikr itmem zirā ki bir gün Ḥażret saʿādet-ḫānelerinden çıḳup ol rūḥ-ı muṣavver bir cānibe revān ve daḫıeṣer-i saʿādet-eṣerlerinden iḳtifā idüp **[365a]**ḳafā-i meymenet-iḳtifālarınca revān oldum. Bir maḥalle varup ʿizzet u saʿādet ile ḳarār buyurdılar. Ben daḫı ḥużūr-ı sāṭıʿü'n-nūrlarına geçüp taḥiyyat ü teslīm-i merāsimüni tetmīm idüp oturdum. Sen niçün geldün diyü buyurdılar. Allāh ve Resūlühū aʿlem diyü cevāp virdüm. Nāgāh Ḥażret-i Ebū Bekr gelüp Ḥażret'üñ

yemīn-i meymenet-me´nūsları cānibinde culūs buyurdı. Benümle vāḳiʿ olan su´āl ve cevāb ol ecell-i āṣḥāb-ı cenāb-ı müsteṭābı ile daḫı vuḳūʿ buldı. Baʿde ʿÖmer Ḥażret'i gelüp Ḥażret-i Ebū Bekr'üñ yemīn-i eymeni cānibinde ḳuʿūd buyurdılar anuñla daḫı ol vech üzre muʿāmele vaḳiʿ oldı. Andan Ḥażret-i ʿOṩmān geldi. Ḥażret-i ʿÖmer'üñ cānib-i yemīnünde ḳarār itdi. Ḥażret yedi dāne seng pārelerini kef-i kifāyet-medār dest-i saʿādet-peyvesti meymenet-āṩārlarına alup ol seng pāreleri **وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ**[1116] **وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ**[1117] āyet-i saʿādet-gāyeti vefḳince tesbīḥe āġāz ve āvāz-ı zenbūr gibi ṣavt ü āvāz itdiler saʿādet-i mucāveret-i Ḥażret ile aẕān-ı ezhānımuzdan penbe-i ġaflet gitdi. Esmāʿımuz tesbīḥ u tehlīl aḥcārı istimāʿ itdi. Andan ol seng pāreleri arża ilḳā buyurdılar. Āvāze-i tesbīḥ kesildi ṣoñra Ḥażret-i ʿālī-rütbet ol seng pārelerüni [365b] ḫākdan refʿ buyurup Ḥażret-i Ebū Bekr'iñ eyādī-i kerīmelerine teslīm buyurdılar yine tesbīḥe başladı. Ve tesbīḥ-i cemādātı inkār iden kec naẕarān-ı żāhir-bīni ṭaşladı. Anlar daḫı arża ilḳā idicek ḫāmūş oldı. Yine Ḥażret mübārek elleri ile alup Ḥażret-i ʿÖmer'e virdiler yine uslūb-ı sābıḳ üzre olup Ḥażret-i ʿOṩmān'da daḫı ḥāl bu minvāl üzre oldı. Bundan ẓāhir oldı ki bu meşāyıḫ-ı kibār-ı aḫyār dā´ime-i ʿażimetü'l-vaḳʿ ve celīletü'l-aḳdāruñ cümlesi yek-dest u ʿuvār ve ʿāmmesinüñ kerāmat-ı ʿaẕīmede eli vardur. Mü´mīne lāyıḳ olan oldur ki elünden geldügi ḳadar saʿy u ictihād idüp muḥabbetlerinde yed-i ṭulā taḥṣīl ide ve rūz-ı cezāda dest-gīr olmaġıla sebeb olıcaḳ yola gide.

Ve yine mervīdür ki Müseylemetü'l-kezzāb nām laʿīn-i şeyṭanat-me´ābuñ binā-yi bünyesi ḫarāb ve misāfir-i zīr-i türāb olduġı günde Enṣārdan bir merd-i saʿādet-intisāb daḫı şehīd olup miyān-ı ecsād u ecsāmda ol şehīd u saʿīdüñ cesed u pür-ḥasedi tefaḫḫuṣ olınurken nāgāh gördiler ki bir beyitden Muḥammed'üñ Resulu'llāh Ebu Bekr-

[1116]"Her şey O'nu hamd ile tespih eder. Ancak, siz onların tespihlerini anlamazsınız.", İsra 17/44.
[1117] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

i Ṣıddīḳ, ʿÖmer eş-şehīd ʿOṯmān el-leyyin er-raḫīm diyü āvāz gelür. Emirü'l-müminīn ʿAlī bin Ebī Ṭālib kerreme'llāhu vechehū ḥażretleri imām-ı rābiʿ ve kār u kīrdārda Ḥażret-i risālet-rütbetde tābiʿzülāl-i ṣāf-ı ʿulūm ve[1118]meʿarif-i menbaʿ-ı dil-i bī-gıllinden [366a]nābiʿ olan on iki imāmın evveli ol gürūh-ı pür-şükūhuñ efḍalidür. Künyetleri Ebü'l-Ḥasan ve Ebū Türāb ḥāl-i saʿādet-me´ālleri eger ʿilm u ʿirfān ve eger faẕl u īḳāndan müstetbeʿ-i iʿcāb-ı şeyḫ u şāb bir emr-i ʿucābdür. Cümle elḳāb u esāmi miyānunda Ebū Türāb ism-i sāmīsinden fevḳe'l-melḫūẓ-ı fereḫ-nāk u maḥẓūẓ olurdı ve bu künyeti istimāʿ itmek ile vufūr-ı neşāṭve mezīd-i inbisāṭ ḫāṭır-ı ʿāṭırına yol bulurdı. Zirā vech-i tesmiye bu idi ki bir gün Ḥażret ḳurre-i baṣar-ı ve ḳıṭʿa-i cigeri gevher-ṣāf kān-ı ʿişmet u ʿafāf seyyide-i eyyide-i benāt-ı benī ʿAbd-i Menāf olan Fāṭıma-i Zehrā ḫānesine varup Ḥażret-i ʿAlī'yi anda bulmadılar kerīme-i mükerrimeleründen ḳandadür diyü su´āl buyurdılar. Zehrā Ḥażret'i daḫı Yā Resūla'llāh miyānımuzda şeker-āb vāḳiʿ olup āyine-i dil-i ṣafā āyīnine ġubār-ı āzār ḳondı ve zücāc-ı mizāc şeref-i imtizācına seng-i inkisār ṭoḳındı çıḳup gitdi. Ḳayluleyi mevżiʿ-i āḫarda itdi didi. Ḥażret emr itdi tefeḥḥuṣ idüp mescidde ḫ̆ābа varmış buldılar. Ḥażret ol cānibe buyurdılar gördiler ki dīde-i saʿādet-resīdesine ʿasker-i ḫ̆āb üşmüş ve ridāyı şerīfi arḳasından düşmüş ve dūş-ı saʿādet-pūşları ḫāk-alūd olmuş. Ḥażret ol [366b]ḫāk-ı ʿıṭır-nākı dest-i kerem-peyvesti ile sildi. **قم يا أبا التراب**[1119]kelām-ı leṭāfet-encāmunı lisān-ı saʿādet-ʿunvānuñda mükerrer kıldı. Ol Ḥażret-i ʿālī-menḳabetüñ faẕl-ı mevfūrı ve mecd-i nā-maḥṣūrı ol mertebeden dūrdur ki, dest-yārı ḥāme-i ʿanberīn cāme-i miski ḫıtāma ile cemāl-i icmālinden le´ām-ı encām keşf oluna ve lisān-ı ḳalem-i belāġat-tev´em zebān-ı yerāʿat-ı berāʿat-ı ʿilm ile zülāl-ı evṣāf-ı kemāl ve ʿaẕb-ı fürāt-ı meḥāsin-i hāl-i saʿādet-me´āli maṣṣ ü reşf oluna

[1118] ve F: -H.

[1119]Buhari, Mesācid, 25 (I, 169), İstizan, 40 (V, 2316).

ve ol cenāb-ı saʿādet-meʾābıñ kaʿb-ı şāmıḫı ve ḳadem-ı rāsiḫi ol derecede degüldür ki, elbān-ı beyān-ıʿālī-bünyān-ı faẕl ü ʿirfānı pistān-ı şeref-būstān yerāʿat-i pür-berāʿatden dehān-ı iṭbāḳ-ı evraḳıla reşf oluna. İmām-ı Aḥmed bin Ḥanbel raḥimehu'llāh ḥażretinden menḳūldür ki ṣāḥābe-i kirāmdan Ḥażret-i ʿAlī'nüñ menāḳıb-ı celīlesi ve feżāʾil-i ḳalīlesi gibi hīçbir ferdüñ feżāʾili semʿime irişmemişdür. Cüneyd ḳaddesa'llāhu sırrehu's-seriyyü'l-ʿazīz buyurmışlar ki, Ḥażret-i ʿAlī kerrema'llāhu Teʿālā vechehūṭaraf-ı ḫilāfına ẕāhib olan ḳavm ile olan muhārebātdan ferāġ itdükçe biḥār-ı ʿulūm-ı meʿārife ol ḳadar şinā-verlik itmişdür ki, ṭāḳat-ı beşeriyye kifāyet itmez. Şerḥ-i Taʿarruf nām kitābda mezkūrdür ki, ʿAlī bin Ebū Ṭālib raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh ʿārif-i bi'llāh olan fırḳa-i celīlenüñ reʾs-i ve reʾīsi ve vāsaṭa-ı ʿıḳd-ı nefīsidür ve anıñ verā-i serā-i perde-i esrār ve tutuḳ-i ufḳ-ı estār-ı Ḫālıḳ-ı perverdigārda perveriş bulmış ebkār-ı efkārı vardur ki,**[367a]** **لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ**[1120]feḥvā-yı saʿādet-iḥtivāsı üzre bikāretini ol maḥall-i meydān-ı merdān refʿ itmiş ve nigāretüni ol fāżl-ı devrān ve seyyid-i celīlü'ş-şān refʿ itmişdür andan muḳaddem ol ḥoḳḳa-i sırr-ı mektūmuñ sırr-ı maḫtūmı bir ferde açılmış degül ve ḳıyām-ı ḳıyāmete dek ol maḳūle cevāhir-i zevāhir-i girān-baḥā ve leʾālī-i mütelāli-i ḥüsn-i bahā bir ferdüñ āvīze-i güş u hūşı ve bir semʿin zīver-i mengūşı olmaḳ iḥtimāli daḫı yoḳdur. Revzene-i ḳalbi ḥadīḳa-i enīḳa-i meʿārif-iİlāhiyyeye nāẓır ve dāḳāyıḳ u ḥaḳāyıḳ-ı ʿulūm-ı ḫāne-i ḫayāl ve ḫazine-i bāl-ı saʿādet-meʾālinde ḥāżır olmaḳ bir mertebede ki bir gün minbere ʿurūc buyurup **سلوني عما دون العرش فإن ما بين الحوائج علما جما هذا لعاب رسول الله في فمي هذا ما رزقني رسول الله زقازق فوالذي نفسي بيده لو إذن للتوراة والإنجيل أن يتكلما لوضعت وسادة فأخبرت بما فيها فصدقاني على ذلك**[1121]diyü buyurdı.

[1120] "Onlara eşlerinden önce ne bir insan, ne bir cin dokunmuştur.", Rahman, 55/56.

[1121] Arşın ötesindekilerden beni sorun, Peygamberin tükürüğü ağzımdadır. Peygamberin bana rızık olarak verdiği budur. Nefsim elinde olan Allah'a and olsun ki Tevrat ve İncil konuşabilseydi, içindekileri anlatsalardı, bu konuda beni tasdik ederlerdi.

İttifāḳı ol meclisde bir kimesne var idi nāmına Diʿleb-i Yemānī dirler idi. Ḥażret-i ʿAlī'nün daʿvā-i merdüni istimāʿ itdükde gerden-ı ḥālī mesd-i kīn ü ḥased ile maġlūl ve başar-ı başīreti ʿillet-i ḥıḳd ile maʿlūl olup bu kimesne ḳatı ʿacīb daʿvā itdi ben bunu ḫalḳ içinde [367b]rüsvā ideyüm diyüp ḳalḳdı. Ḥażret'üñ ḥużūr-ı şerīfine varup yā emīr saña bir su´ālüm vardur didi. Ḥażret daḫı nūr-ı keramet ile bāʿṣ-ı su´āl-ı ʿinād u cidāl olduġın fehm buyurup vay saña itdügüñ su´ālleri tefekkuh fi'd-dīn ve taḥṣīl-i ʿilm-i yaḳīn içün eyle yoḫsa taʿannütü iḫtibār içün su´āl iḫtiyār olunmaḳ mü´mine lāyıḳ olmaz didi. Diʿleb eyitdi: Rabbını gördüñ mü? Yā ʿAlī. ʿAlī buyurdılar ki, görmedügim Rabba ʿibādet itmem. Diʿleb ne vech ile gördün diyü su´āl itdi.

لم تره العيون بمشاهدة العيان[1122]
ولكن رأته القلوب بحقائق الإتقان ربي واحد لا شريك له
أحد لا ثاني له فرد لا مثل له لا يحويه مكان ولا يداوله زمان
لا يدرك بالحواس ولا يقاس بالناس

ʿAlī Ḥażret'i didi Diʿleb bu kelimāt-ı dil-peẕīr-i pür-sūz ve te´ṣīri gūş itdi. Bir kerre na´ra urup bī-hūş oldı düşdi kendüye geldükde Allāh ile ʿahd itdüm taʿannüt ü imtiḥān vechi üzre bir ferde su´āl itmeyem didi. Ḥażret-i ʿAlī kerreme'llāhu vechehū ḥażretleri eger umūr senüñ dest-i ḳudret u iḫtiyār ve ḳabża-ı miknet ü iḳtidāruñda ise itmezsün deyü buyurup şu maʿnāya işāret buyurmaḳ irāde ve bu daḳīḳa-i eniḳāya ifāża vu ifāde[368a] buyurdılar ki, **قلوب العباد بين اصبعين من أصابع الرحمن يقلبها كيف يشاء**[1123] ḥadīṯ-i meʿārif-tevrīṯi vefḳince ḳalup enām ü ef´īde-i ḥavāṣṣ ü ʿavām Melīk-i cevvāduñ eyādī-i ḳudretinde maġlūb ve her ne ṣavba murād buyurursa ol vech üzre maḳlūbdur sen arada ne maḳūle irādeye ḳādirsüñ ki, bir emre cezm u ḥazm idesün dimekdür. İmām

[1122] Gözleri onu ayan şekilde göremedi. Ancak kalpler kesin inancın hakikatleriyle onu görür. Rabbim tektir, Onun şeriki yoktur, birdir, ikincisi yoktur, tektir benzeri yoktur. Mekan onu kapsamaz, zaman değiştirmez. Duyularla idrak edilmez ve insanlarla kıyas edilmez.

[1123] İbnMāce, Sünne, 13 (I, 138), Dua, 2 (V, 9); Tirmizī, Kader, 7 (IV, 448)

Müstaġfirī Kitāb-ı Delā'ilü'n-nüvüvve'de īrād buyurmuşlar ki: Emīrü'l-müʿminīn ʿÖmer ḫilāfeti ʿahdında mesned-nişīn-i Ḳaṣr-ı Ḳayṣerī olan şaḫṣ ehl-i İslām'ı imtiḥān ü iḫtibār içün eşkāl-i işkālde baʿżı mes´eleler iḫtiyār idüp yazup Ḥażret-i ʿÖmer'e irsāl eyledi. ʿÖmer Ḥażret'i daḫı ol mesā´il-i mes´ūl-ı ʿanhāyı ʿAlī ḫużūrına getürdi. Ḥażret-i ʿAlī devāt ve ḳalem ṭaleb idüp ḫıbr-ı tibr ile evrāk-ı ahdāḳa taḥrīr olunmaġıla lāyıḳ ü cedīr ucube-i dil-peẕīr ve taḥḳīḳāt-ı bī-naẓīr yazup varaḳ-ı Ḳişrā'ya pür-ġabiyi ṭayy idüp resānendenüñ eline virdi. Resūl-i Ḳişrā irād itdükde mesā´il maḥlūle olmaġla gerden-ḥāl-i nikbet-me´ālī ġıll-i ẕıll ile maġlūle olduġın görüp taḥrīr olınan kelimāt-ı ʿāli-ḳadr tamām-ı īrāṣ-ı şifā-i ṣadr itdügüni müşāhede idicek bu ecvibe kimüñ āṣār-ı aḳlām-ı ʿanberīn fāmındandur diyü su´āl itdi. Ḥażret-i ʿÖmer daḫı Resūlu'llāh'uñ [368b]İbn ʿAmmı ve dāmādı ve yār-ı ʿazizü'l-iʿtibār-ı saʿādet-nijādı yazdı diyü cevāp virdi. Ḥażret-i ʿAlī'nüñ vilādet-i ʿaliyyeleri Mekke-i Mükerreme'de ʿĀm-ı Fīl'den yedi yıl geçdükden ṣoñra dimişlerdür. Baʿżı āṣḥāb tevāric-i Mekke-i Mükerreme'nin içinde vuḳūʿ bulmışdur ve Ḥażret-i risālet-penāh tāc-ı pür-ibtihāc-ı nübüvvet ile ṣāḥib külāh olduḳda on beş yaşında idi dirler ve baʿżı on üçünde idi dimişler baʿżılar on yaşında baʿżı ṭoḳuz yaşında ve baʿżı yedi yaşında idi dimişler. Ammā ḳavl-i evvel aṣaḥ demişler İbn-i Cevzī Ṣıfatu'ṣ-ṣafve nām kitābında irād itmiş ki, sinn-i şerīflerinde dört ḳavl var biri altmış üç olmaḳ biri altmış beş olmaḳ ve elli yedi olmaḳ ve seksen olmaḳ va'llāhu Teʿālā aʿlem. Rivāyet olınur ki, bir gün āṣḥāb-ı işrāk olan melāʿīn-i bī-idrāk ictimāʿ idüp ol ʿimād-i dīn ve pīşvā-yı ehl-i yaḳīn Ḥażret'üñ mübārek iḳdāmını cerḥa iḳdām itdiler. Ḥażret-i ʿAlī daḫı münācāt idüp**يا إله العالمين**[1124] ben bu ḳavimden kemāl-i istikrāh ile istikrāh itdüm ve anlar daḫı benden bīzār oldılar beni anlardan ve anları benden ḫalāṣ

[1124]Ey âlemlerin İlâhı!

eyle didi. Ol gice aḳdām-ı saʿādet-encāmına zaḫm uran bī-rahm-ı mecrūḥ oldı. [369a] Daḫı kerāmātına ḥad yoḳdur. Ve ol cümledendür ki, rivāyet-i ṣaḥīḥa ile ṣābit olmışdur ki pāy-ı meymenet-fersāy-ı rikāb-ı saʿādet-intisābına vażʿ buyurup ḳadem-ı saʿādet-tev´emi āḫarını rikāb-ı meymenet-me´āb-ı āḫara vażʿ idince bir rivāyetde raḫş-ı meymenet-baḫşınuñ üzerinde ḳarār buyurunca ṣaḥīfe-i laṭīfe-i ḳalb-i münevverinde muḥarrer olan Kitāb-ı Kerīm-i lāzımü't-taʿẓīmi Fātiḥa-i fāyiḥa-i kerīmesinden ḫātime-imiskiyyü'l-ḫitāmına varınca itmām buyururlar idi.

Ve yine mervīdür ki Esmā Binti ʿUmeys rivāyet itmiş ki, serv-i çemān-ı çimen-i nezāhat-ʿamīm rivāyet itmiş ki ve ġonçe-i nev-ḫīz-i gülşen-i nebāhat Zehrā-i zāhiretü'l-evṣāf Ḥażret-i ʿAlī celiyyü'l-ʿadl u inṣāf ile zifāf olduḳları leyle-i meymūn ve şeb-i ḫuceste vü ḥumayūnda istimāʿ itdüm. Zemīni muḥāṭab yirine ḳoyup baʿżı kelām buyurdılar zemīn daḫı cevap buyurup mukāleme ider. Ertesi burc-i risāletüñ şems-i tābānı ḳadem-i ḳadīmü's-saʿadelerüni anda vażʿ buyurduḳda Ḥażret-i Fāṭıma mukāleme-i arż ḳıssasını ʿarż idicek Ḥażret cebīn-i ḥanīn ve cebhe-i tażarruʿı enīni niyāz-gāh-ı Rabbü'l-ʿālemīne vażʿ buyurup[1125] dūr u dirāz secdeye āġāz itdiler. [369b]Baʿde Ḥażret-i Fāṭıma'ya tebşīr buyurup müjde olsun saña ki neslinden olan zen u kāk cümlesi pākize vü pāk ṭıynet-i ṭayyibeleri ʿıtır-nāk olup gevher-i şevherüñi daḫı sā´ir nāsdan tercīḥ buyurup rūy-ı zemīne fermān-ı bī-dermān-ı feyeżān itdi ki āḥvālini ve üzerinde ne maḳūle umūr vāḳıʿ olursa aña iʿlām ide diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Emīrü'l-müminīn ʿAlī Ḥażret'i Kūfe'i teşrīf buyurduḳlarında baʿżı nās südde-i saʿādet-istīnāslarına müctemiʿ ve ʿilm-i ʿālem-ārāyı vücūd-ı saʿādet-nümūdları ol mecmaʿ miyānunda şemʿ gibi mültemiʿ oldı. İçlerinden

[1125] buyurup F: idüp H.

bir civān-ı nik-nihād Ḥażret-i ʿAli'nün ʿidād-ı ʿibād-ı ʿālī-nijādlarına daḫil olmaġıla ḳayd-ı ġamdan āzād olup şīʿalarından olmaġı işāʿat ve emr-i celīlü'l-ḳadrlarına iṭāʿat idüp aʿdā-i bed-cibilliyet-i bī-dīn ü millet ile cenk-i ḫuṣūmet itmekde beẕl-i miknet ve ifrāġ-ı saʿī ḳudret iderdi. Nāgāh teʾhhül idüp bir zeni ʿaḳd-ı zevācına idrāc[1126] itdi. Leyle-i zifāfda ḥikmet-i İlāhiyye zenden istinkāf idüp mā-beynlerinde āṣār-ı ḫilāf ve ʿalāyım-ı ʿadem-i ītilāf ẓuhūr idüp nāyire-i cidāl iştigāl bulmış bir ferd bu ḫuṣūṣı Ḥażret-i ʿAlī'ye iʿlām itmedi.[370a]Bir gün ṣabāḥ namāzını edā buyurduḳlarından ṣoñra bir şaḫṣa emr idüp var fulān mevżıʿda bir mescid ve ol mescid-i şerīfüñ yanında bir menzil ve ol menzilde bir ḫātūn ile bir merd mücādele vü münāzaʿa üzredür ol tenāzüʿ üzre olan merd ü zeni ḥużūrıma iḥżār eyle diyü buyurdı. Ol şaḫṣ emr-i celīlü'l-iʿtibārları ile iʿtimār ve müteḫāsımeyni ḥużūr-ı saʿādet-medārlarına iḥżār itdükde buyurdılar ki, bu şeb ne ʿaceb şūr u şaġab idüp teḥāṣüm ü teʿādī ve zamānı temādī ve ḫuṣūmet u cedelde ʿadem-i tefādī üzre olduġuñuz bāʿiṣ nedür diyü buyurdılar. Ol civān eyitdi: Yā Emīre'l-müminīn bu ḫātūnı tezevvüc idüp nev-ʿarūs-ı merām-ı meneṣṣa-i ḥuṣūlde cilve-ger ve nihāl-i āmālim vefḳ-ı murād üzre pür-bār ü ber olup leyle-i zifāfda ictimāʿ müyesser olduḳda ḥikmet-i İlāhiyye vüfūr-ı nufūr ile ḥālim ḫarāb ve kemāl-i ıżṭırāb ile dīdelerüm pür-āb olup çehresinden refʿ-i niḳāb itdigüm gibi ʿıḳāb-ı ʿuḳāb başıma ḳonup murġ-ı ḥużūrum uçdı gitdi ve rūyından imāṭā-i liṣām ideli peykān-ı tīr-i ālām cānıma ṭoḳınup ʿaẓīm teʾṣīr itdi. Rūyunı göreli midem almadı dīdārını müşāhede ideli göricek gözüm ḳalmadı rūy-ı menḥūs-ı maḥsūm olduḳda riyāż-ı ḳalbimde [370b]bir serd hevā esdi ve ol hevā-i bārid ve miṣāl-i kārid ʿalāḳa-i irtibāṭı bi'l-külliyye kesdi. Binā-yı sarāy-ı meyl ü inʿiṭāfım zīr u zeber olup yıḳıldı. Müşāhede-i rūyı ve

[1126] idrāc F: -H.

istişmām-ı būyı ile cānım ṣıḳıldı. Ol daḫı benden iʿrāż-ı müşāhede ve būy-ı şiḳāḳ-ı istinşāḳ-ı iştinḳāḳ idicek çenk-i nizāʿ vu cengi ḍāmenüme urdı. Dest-i nikbet-peyvest nizāʿ vu cedeli ile pençe-i ṣabr u ārāmumı burdı.Emr-i celīlü'ş-şānıñuz ile resūl bende-ḫāneñüze vuṣūl bulup bu ḍaʿīlerini şeref-i daʿvet ile ser-efrāz idince cidāle āġāz itdi ṭurdı didi. Ḥażret-i ʿAlī kerreme'llāhu Teʿālā[1127] vechehū vech-i vecīh ve rūy-ı nebīhi ḥużżār-ı meclis-i ʿazīzü'l-iʿtibārlarına tevcīh idüp nice iḫfāsı lāzım u lāzib ve ketmi mühimm u vācib umūr olur ki anuñ iştihārı maḥẓūr ve intişārı maḥẓūr olur diyü buyıracaḳ ol zen ile merd-i pür-derdden ġayrı kim var ise ḳalḳdılar gitdiler ve maḥfil-i ʿālī-zimām-ı ʿālī-maḳāmı tenhā itdiler ve Ḥażret emīr-i ʿālī-cenāb zene ḫiṭāb buyurup bu civān kim olduġın bilür misün? diyü buyurdılar. Bilmem didi. Ben saña ber-vech üzre iʿlām ideyüm ki bilesüñ ammā münāsib degüldür ki ḥaḳḳı maʿlūm idindükden ṣoñra iḫfā ḳılasuñ diyü buyurdılar. [371a]Ḫātūn daḫı ḫaşā diyicek. Sen filānuñ ḳızı filān degül müsün? diyü buyurdılar.Ḫātūn belī ol ḫātūnum ki sen bildün didi. Buyurdılar ki senüñ bir ʿammuñ oġlı yoḳ midür ki bir biriñüzile muʿāşaḳa ve bir biriñüzüñ āḫarı ve nev-ʿarūs-ı ḫayāl ü ṣālī ile şeb ü rūz muʿānaḳa üzre olup her biriñüz āḫarun bāde-i nāb-ı meyl-i inciẕābı ile mest ü ḫarāb ve her biriñüzüñ ḳalbī āḫarun iltihāb-ı nāyire ʿışḳ ü ıżṭırābı ile kebāb idi.Ḫātūn teslīm itdi. Ḥażret buyurdılar ki, senüñ pederüñ seni aña tezvīc re'yini tecvīz ü tervīz itmeyüp añasū-i naẓar ider idi, āhir yanından giderdi. Bir gice sen ḳażā-i ḥācet içün ṭaşra çıḳduñ fırṣatı intihāz ve dest-i ṭamʿı dırāz ve pençe-i āzī bāz idüp tīr-i murādı hedef-i ḥuṣūle irdi. Ve niḳīn arzūsı engūşt-i merāma girdi. Ol gice andan ḥāmil olup sırrını pederinden pinhān idüp māderine açduñ. Zamān-ı vilādete dek bir ferde işāʿatden ḳaçduñ. Zamān olduḳda bir şeb māderüñ seni bir tenhā maḥalle

[1127] Teʿālā F: -H.

iledüp ferzend vücūda geldükde bir ḫırḳaya ṣarup ḫalḳuñ müsterāḫları olan maḥalle attı, cenīn ol maḥalde düşdi yatdı. Bir seg gelüp ol ṭıflı ḳoḳladı ḳābil-i ekl midür diyü yoḳladı. Māderüñ ol sege [371b]bir ṭaş atup oġlanın başını yardı izārından bir pāre ḳoparup ṭıfluñ başına ṣarup ḳodı gitdi. Andan ṣoñra nice olduġın bilmezsüñ. Ḫātūn Ḥażret'üñ cemiʿ-i kelimātını taṣdīḳ ve ʿāmme-i ḥikāyātını taḥḳīḳ itdi. Buyurdılar ki, irtesi filān ḳabīlenüñ ḫalḳı ṭıflı alup beslediler. Tā büyüyüp Kūfe'ye geldi seni ḥālā tezevvüc iden civān veledündür. Allāh Teʿālā Ḥażret'i seni kereminden ḥıfẓ itmiş diyü buyurdılar. Bu sırrı keşf içün civānuñ başını açtılar Ḥażret-i ʿAlī buyurduġı eṣer-i cerḥ-i vāḳıʿı keşf ü şerḥ itdi.

Ve yine mervīdür ki Ehl-i Kūfe ḥużūr-ı şerīflerine gelüp Yā Emīre'l-müminīn āb-ı Fırāt bu yıl ṭaşdı ve mertebe-i ṭuġyānı ḥadden aşdı. Ol cihetden āṣḥāb-ı zurūʿ ü ḍuruʿun ʿaḳlı şaşdı, cibāl ü telāl ile māl-ā-māl olup cihet-i maʿāş u ṭarīḳ-i intiʿāşımuza iḫtilāl ü iḫtilāf geldükde[1128] eşk-i āl-i deryā-miṣāl ile cümlemüz pāder-gīr ve eḳdām-ı iḳdāmımuz mütezelzel olmışdur. Lütf ü keremī nehr-i sā´il belki mumāṣil-i beḥr-i bī-sā´il olan Ḥażretden ricā iderüz ki nehr-i sā´il ṣavbına mā´il ve bizi nev-ümīd-i mecrūh itmege ḳa´il olmayup bārgāh-ı ʿizzetden ricā iderler ki, bu ṭuġyān iden āb [372a] ve feverān iden mā-i bī-ḥisāb **يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي**[1129] ḫiṭāb-ı müstetābından behre-yāb olmaġıla āfitāb-ı ṭuġyānı münkesif u maʿmūr iken maġmūr olan mezārıʿ ü meratiʿ ẓāhir ü münkeşif olup ṣaḥāb-ı ṭuġyān āb-ı ruʿus-ı acam ü akamdan mürtefiʿ ola açıla ve toḫm-ı rebūʿ ve menāfiʿ-i mezāriʿ-i dünyāya ṣaçıla. Biḥārı bī-kenār luṭf ü iḥsānları telāṭüm-i efvāc-ı emvāc deryā-i cūd-ı bī-pāyānları tezāḥum idüp ḳalḳdılar saʿādet-ḫānelerine buyurdılar cemü'l-ġafīr ve cemü'l-keṣīr sudde-i seniyye-i saʿādet-

[1128] geldükde F: geldügünde H.

[1129] "Ey yeryüzü! Yut suyunu. Ey gök! Tut suyunu." Hūd, 11/44.

medārlarına intiẓār üzre olmışlar idi. Nāgāh ṭaşra buyurdılar Ḥażret-i risālet-penāhuñ ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem cübbe-i şerīflerini dūş-ı saʿādet-pūşlarına ve ʿimāme-i ʿamīmü'l-keramelerini re´s-ı saʿādet-istināslarına ve ʿaṣā-i ferec-iḳrāsını dest-i kerem-peyvestlerine almışlar esb-i saʿādet-kesb ṭaleb buyurdılar raḫş-ı meymenet-baḫşa suvār ve tavḳ-ı inciẓāb ü şevḳi sāʿid-i saʿādet-mesāʿadlarına suvār olup evlād-ı eḥfād-ı kirām ve sā´ir ḫāṣ ü ʿavām-ı rikāb-ı meymenet-me´āblarına bī-ḥad u pāyān cümlesi yayan gitdiler āb-ı Fırāt ḳarīb olduḳda zeyn-i [372b]saʿādet-ḳarīnünden zemīne inüp iki rekʿat namāz edāsına āġāz itdükden ṣoñra ḳalḳup ʿaṣāyı meymenet-peyvesti destine alup bir depe başına çıḳdılar. Nūr-i ḥadiḳa ve nūr-ı ḥadīḳa necābet-i bihişt-berīne zīb u zīn olan Emīrü'l-müminīn Ḥasan u Ḥüseyn raḍıya'llāhu ʿanh ḥażretlerini bile alup bir kerre cānib-i āba işāret buyurdılar. Bir zirāʿ miḳdārı āb nāḳış olduḳda ḫalḳa bu mertebe kifāyet ider mi? Didiler ḫalḳ yitmez Yā Emīrü'l-müminīn diyicek yine işāret iderler bir zirāʿ daḫı eksildi yine yiter mi didiler. Metāʿ-ı himmete endāze ve sāha-i elṭāf-ı İlāyiyyeye cidār ü dervāze olmaz, ḫalḳ daḫice Yā Emīrü'l-müminīn diyicek yine işāret buyurup āb-ı yine intiḳāṣ itdi. Ḫalḳ āvāz idüp yiter Yā Emīrü'l-müminīn didiler.

Ve yine mervīdür ki Ḥaydar bin ʿAbdu'llāh el-Ezdī dimiş ki, yevm-i Cemel ü Ṣıffīn'de hengām-ı teḳābül-i Ṣıffin'de Emīrü'l-müminīn ile bile idüm kerrema'llahu Teʿālā[1130] vechehū ve hīç şübhemiz yoḫ idi Ḥaḳḳ cānib-i şerīflerinde idi ammā Nehrevān'a nüzūl itdigümüzde ġubār-ı iştibāh ḫāṭır-ı fātire bir[1131] vech ile rāh buldı ki, tarāf-ı ḫilāfımuzda olan guruḥ-ı enbūh içimüzden iḫtiyārlarımuz[373a]ve āṣḥāb-ı ḳadr u ʿitibārlarımuz iken ve gözünüzde onların nokta-i ḫayatlarını vücūdda ḥaḳ ve ḫāne-i ecṣādda melḥūn olan naḳd-ı rūḥlarını fek kār u suvār ve emrr-i keṣīrü'l-ecẓāl ola irtesi

[1130] Teʿālā F: -H.
[1131] bir F: bu H.

ʿasker-gāhdan ṭaşra çıḳdum elümde bir muṭṭahara ile āb bir yire varup atdan indüm nīzemi zemīne dökdüm sāyesinde bir miḳdār istirāḥat maʿnāsı taḥḳīḳ içün sipihrimi nizeme taʿlīḳ itdüm oturdum nāgāh gördüm Emīrü'l-müminīn geldiler āb ṭaleb itdiler Yā Emīrü'l-müminīn diyü ol maṭṭhara ile olan ābı ol āb-ı rūy-ı evliyāya virdüm naẓardan dūr olıcaḳ maḥalle-i murūr idüp āb-dest alup baʿde geldiler sipihr sāyesinde anlar daḫı ḳarār buyurdılar nāgāh gördüm ki, bir süvār Ḥażret-i emīri istifsār idüp gelür şu şaḫṣ Cenāb-ı ʿaliyü'ş-şānı cuyān ancaḳ didüm daʿvet eyle diyü buyurdılar çaġırdum geldi. Ey Emīrü'l-müminīn aʿda-ı Nehrevān-ı geçüp ābı ḳaṭʿ idüp gitdiler didi Ḥażret-i Emīr ḫayır anlar Nehrevān'ı geçmezler diyü buyurdılar va'llāh geçdiler didi emīr ḫayır geçmek iḫtimāli yoḳdur diyü tekrār te´yīd itdiler bir kimesne daḫı gelüp ol daḫı ol vech üzre ḫaber virdi. Yine menʿ itdiler şaḫṣ-ı ṣānī yemīn itdi ki, anlaruñ rāyātı beriye geçmedün beriye geldüm didi Ḥażret va'llāhi **[373b]**geçmemişdür nice geçerler ki anlaruñ maḥall-i ḳatl ü helākı ve mevżuʿ-ı cereyān-ı ḫūn-ı nā-pākı ol maḥal olmaḳ muḳadder ve anlaruñ ol mevżuʿdan ʿadem-i tecāvüzleri muḳarrerdur didiler ve saʿādet ile ḳalḳdılar ben daḫı eṣer-i saʿādet-eṣerlerine iḫtifā ü tecrübe ve imtiḥānda bu ḫuṣūṣıla iḫtifā idüp didüm ki Elhamdü'lillāh teʿālā muḥiḳḳ u mubṭili yaḳınunda bu ḫuṣuṣ bāña kifāyet ider elüme miʿyār-ı ṣaḥīḥ ve mizān-ı ḥaḳḳ-ı ṣarīḥ girdi. Şu kimesne kelāmında ṣādıḳ u ḥaḳḳıla nāṭıḳ olup bī-nefsi'l-emr aʿdāsı Nehrevān'ı geçmedükleri muḳarrer ve ṣaḥīfe-i laṭīfe-i taḳdīrini taġyīr-i İlāhīde ḥāl bu minvāl üzre muḥarrer ise Ḥażret-i ʿalīyü'ş-şāna iʿtiḳādum ṣad çendān ve çehre-i vuṣūḳ-ı iʿtādım ḍāḥık u ḫandān olsun ve eger emr-i maʿkūs ve vāḳiʿü'l-ḥāl ol iki şaḫṣ didükleri vech üzre olduġı maḥsūs ise şemʿ-i iʿtiḳādum müntefī ve olanca ḥüsn-i ẓannum müntefī olup ḥırbe-i ḥarba tīzāb-ı ḥiddet ü şiddetle āb ve āteş-i muḥārebeye tāb virüp evvel cenk iden ben olayum berk u

bār eşcār-ı āmālını yollayın eger geçmediler ise yine maḳāmımda ṣābit ve ḥabb-ı ḥubb ve dādı kemā-kān-ı mezraʿı dilimde nābit olup aʿdāsı ile cenk u peykār iḫtiyār ideyüm didüm çünki ṣufūfdan geçdük gördüm ki[374a] rāyāt-ı inhizām-āyātları eski ḥālinde ṭurur ṣufūf-ı ʿasker deryā-ı peyker-i mevc urur Ḥażret arḳamızdan ṭutup gördün mü? Ḥaḳḳ size rūşen u ẓāhir ve ẕeyl-i aḥvāliñüz o ḥāl-i şek ü emtārdan ṭāhir oldı mı? Didiler neʿam didüm kāre meşġūl ol diyü emr itdiler bir iki kimesne ḳatl itdüm andan biri ile daḫı muḥārebe itdüm ben[1132] añı cerḥ itdüm ol baña zaḫm urdı beni etbāʿım maʿarekeden aldılar kendümden gitmişim ol ḥalde ʿaḳlım başıma geldi ki Ḥażret-i Emīr kār-ı muḥārebeden fāriġ olmışdur didi.

Ve yine mervīdür ki ol zamānda ki ol ṭā´ifenüñ muḥārebesine teveccüh buyurdılar, buyurmışlar ki ol ṭā´ife Nehrevān'dan gitmezler ve andan murūr itmezler tā içleründen muḥārebe ü muḳāteleye taʿāṭı iden eşḫāṣ-ı şimşīr-ḫūn-ı āşām ile iltiḳām ve ṭoʿme-i tīġ-i bī-dirīġ-i intiḳām olınup istiḥṣalleri istişḥāl olmayınca ve ol ʿaskerden cünūd-ı ẓafer ve rūdumuzdan vādī-i ʿademe vażʿ ḳadem iden eşḫāṣ bī-fażli'llāhi celīl aḳl ü ḳalīl olsa gerekdür diyü buyurdılar **baʿde** ol ṭarafa teveccüh idüp muḳābele ü muḳātele buyurdılar nice buyurdılar ise ʿaynı vāḳʿa oldı.

Ve yine mervīdür ki bir şaḫṣa şimşīr-i vefātla seng-i selb-i ḫāyatın meslūb ve filān mevżuʿda filān ḫurmā-i şecerinde maṣlūb **[374b]**olsa gerekdür diyü bir emr-i muḳteẕi taḥaḳuku ve bir ḥikmet-i ḫafiyyetün añı beyāna taʿalluḳ olmaġın beyān buyurmışlar idi, buyurdılar her ne dediler ise[1133] bilā-taġyīr ṣaḥīfe-i vucūda taḥrīr olundı.

Ve yine mervīdür ki Ḥaccāc-ı Ẓālim Kümeyl bin Ziyād nām kimesneyi ṭaleb itdükde ġubār-ı bīm u hırās derūn-ı pür-vesvāsında ṣeverān ve tennūr-i ḳanūt-ı ye´s-i

[1132] ben F: -H.
[1133] didiler ise F: didilerse H.

derūn-ı pür-ḫūn-ı ednāsında feverān idüp firār-ı iḫtiyār ve iḫtifā ile istitār itdi. Ḥaccāc daḫı Kümeyl'üñ ḳavm u ḳabīlesinüñ vaẓīfe ü edrārlarını kesdi. Riyāż ḥallerine nekbā-i nikbet ü ḥarmān esdi. Kümeyl bu ḥālī müşāhede idicek kendi kendüye eyitdi: Benüm emrim ġāyete ve ʿömrüm nihāyete irdi. Berk ü bār-ı eşcār-ı ḥayat u zinde-gāni rūzigār-ı rūzigār yele virdi. Şāyeste degüldür ki, benüm için bir ālāyı ḳavm-ı esīr-i bend ü cefā ve levm olup vaẓīfeleri maḳṭūʿ ve ʿaṭāları memnūʿ ola diyüp kendüye iẓhār ve ḥużūr Ḥüccāc'a iḥżār itdi. Ḥüccāc-ı Kümeyl eyitdi: murādum budur ki senüñ içün rāh-ı ḫalāṣ bulam ve maṭlab-ı necāta saña delīl olam Kümeyl eyitdi: Benüm ʿömrüm pāyāne ḳarīb ve ṭūl-i ḥayat min baʿd baʿid ü ġaribdür mustavfī aʿmār-ı eyyām ʿayş ü zinde-gānımuñ ekṣerün almış ben bir berreṣṣiyeye ḳalmış kimesneyin ārzuyi bāluñ [375a]her ne ḥāl ise öyle it, dilersen öldür dilersen ḳavmiyyet mevʿid u meʿāb ve merciʿ u meṣāb melīk-i vehhāb baʿde mevti bī-ḥiṣāb olduġı bī-irtiyābdür Ḥażret-i ʿAlī keremu'llāh vechehū baña ḳażiyeyi ṭuyurmış ve benüm ḳatlüm senüñ eyādī-i meẓālim-i mebādüñde olıcaġın buyurmışdür didi. Ḥüccāc daḫı boynını urdı.

Ve yine mervīdür ki Ḥüccāc-ı Ẓālim bir gün āh-ı Ebū Turāb'uñ aṣḥāb u aḥbābından birine irsem ve ḫarmen-i vücūdunı bād-ı fenāya virsem ve anuñ ile[1134] Rabbü'l-ʿālemīne taḳarrüb ü teveṣṣül ve ol ḥasene ile taḥṣīl-i ṣevāb-ı ḥasene tevessül itsem didi. Ol ʿaṣīnüñ iḫlāẓ-i meclis-i ḫāṣı olan erbāb-ı meʿāṣı ṭıynet-i ṭayyibesi misk-i nisk-i ṣalāḥ ile muḥammer olmaġıla rāyiḥa-yı fāyiḥası mānend-i ʿavd u ʿanberr olan Ḳanber ḥażretlerinden ziyāde Ḥażret-i ʿAlī ile iḫtilāṭ itmiş kimesne yoḳdur. Anuñla ṣoḥbet ü ilṭṭiḥatı ve ittiḥādı çoḳdur didiler ol bī-edeb Ḳanber'i ṭaleb itdi geldükde Ḳanber sen misün? didi benüm didi ʿAlī bin Ebī Ṭālib'üñ ḳulu mısun? didi. Yoḳ Allāh

[1134] anuñ ile F: anuñla H.

Teʿālā Ḥażretlerinüñ ḳūluyum Emīrü'l-müminīn ʿAlī bin Ebī Ṭalib veliyy-i niʿmetümdür didi. Aña ittibāʿdan rucūʿ eyle didi. Aña mutabaʿatdan rāciḥ bir ḥāl göster rucūʿ ideyüm didi. Seni ḳatl itmemek isterüm [375b]seni vucūh-ı ḳatl-ı miyānunda ṭaḥyīr itdüm her ḳanḳı vechi iḫtiyār idersen anuñıla öldüreyüm didi. Ḳanber eyitdi: İḫtiyār saña mufevveż olsun sen beni dünyāda ḳanḳı vech ile ḳatl idersün ben seni rūz-ı ḳıyāmetde ol nevʿle ʿuḳūbet iderüm baña Ḥażret-i ʿAlī ḫaber virmişdür seni ẓülm ü ʿudvānıla iḥlāk-ı Ḥüccāc ẓālim-i nā-pāk elünde olsa gerekdür diyüp Ḥaccāc daḫı emr itdi ḳatl itdiler.

Ve yine mervīdür ki Berā´ bin ʿĀẕib ḥażretine Ḥażret-i ʿAlī buyurmışlar ki,[1135] benüm bir ferzendüm Ḥüseyn'i ḳatl itdüklerinde sen ḥayātda olup aña iʿānet ü imdādda taḳṣīr itseñ gerekdür ṣoñra ol ḳurre-i ʿuyūn āṣḥāb-ı ʿizz u cāh ve ġurra-ı cibāh-ı erbāb-ı teyaḳḳuẓ ü intibāh nūr-ı ḥadiḳa-i enīḳa-i kerāmet ve velāyet nūr-ı ḥadiḳa-i hidāyet ü ʿināyet dürr-i yetimüm ṣıdḳ-ı ʿiẕẕ ü şeref āb-ı rūy-ı saʿādet-cūy-ı mekārım-ḫūy-ı İmām-ı necef şāhīd bezm-i şāhādet-i ṣadr-ı celīlü'l-ḳadr meclis-i saʿādet-i-mübtela kerb ü belā ve şehīd-i saʿid-i Kerbelā maḫṣūṣ-ı ʿavāṭıf-ı Ḥażret-i ḫālıḳü'l-kevni Emīrü'l-müminīn Ḥażret-i İmām Ḥüseyn raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh ve erżāhu ve ṭayyib-i meḍcaʿa u ekrem-i müṣvāh ḥażretlerinüñ ẕāyıḳa-i fāyıḳalarına cām-ı surūr-ı encām şehd-i şehādeti iẕāḳa ve ḫūn-ı saʿādet-meşḥūnlarını meẓālim-i [376a] gūn-ā-gūn ile sefk-i vārāḳa idüp ol selīm-i celīl-i ḥabīb-i Ḥudā ḥażretlerinün ser-i saʿādet-efserlerini cesed-i bī-kīn ve ḥasedlerinden cüdā itdüklerinde biz anıñ ḳaṭʿā iʿānet ü imdādı ve esbāb-ı ʿavn ü naṣrı tehiyye iʿdādı olmayup taḳṣīr-i tāmmına iʿtirāf ü bī-ḥar-i bī-kenār-ı iḳrār-ı evzārdan iġtirāf idüp ve bizden bu maḳūle bir taḳṣīr-i fāżiḥ ṣādır olmaġla Ḥażret-i ʿAlī'nün yine

[1135] buyurmışlar ki F: buyurmış imiş ki H.

bir kerāmet-i ʿālīyyesi ẓāhir ü vāżıḥ oldıki Ḥażret-i Ḥüseyn'i ḳatl itdiler ve benden nuṣret olmadı diyü itdügi vaż'a nādım ve envāʿ-ı teʿessüf ile binā-yı serāy-ı iʿmāl ü āmālini hādm oldı.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i ʿĀlī kerremu'llāh Teʿālā[1136] vechehū raḍıya'llāhu ʿanh baʿżı esfārında Kerbelā'ya uġradı ve eṭrāf u cevānibe ḫüzn ü inkisār ile baḳup dil-i bī-ġıllını ḫancer-i tāb ve elem u ıżṭırāb ile ṭoġradı oradan kaçup va'llāhi ol zümrenüñ ḳaḥṭ-ı riḥālī ve mevżūʿ-ı mevt ü irtiḥāli bu maḥaldür deyü buyurdılar āṣḥāb ü āḥbāb Yā Emīrü'l-müminīn bu ne maḳūle maḳām olduġını kemāl-i kereminden bize iʿlām eyle didiler Ḥażret Emīr bu maḥallüñ ismi Kerbelā'dür bunda bir ḳavm ḳatl olunup nişāb-ı luṭf-ı bī-ḫisāb Rabbü'l-erbāb malīkü'r-riḳḳāndan **[376b]** behre-yāb ve bī-suʿāl ü cevāb **جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ**[1137][1138]Allāh Teʿālā Ḥazretlerinüñ raḥmetine irseler gerekdür diyüp geçdi. Hiç kes bu kelām ne maḳūle vaḳʿaya işāret duḫūl bā-cenān ile tebşīr kime bişāret olduġını bilmediler tā ol rūz-ı pür-sūz-ı āteş efrūzda ki vaḳʿa-i hāyile-i Kerbelā sunūḥ itdi. Ol zamānda mażlūm kim olduġı maʿlūm oldı didiler.

Ve yine mervīdür ki Kūfe'den ʿasker ṭaleb itdüklerinde ḳāl u kiyl ve baḥṣ-ı ṭevīlden ṣoñra ʿasker-i bisyār ve cünd-i bī-şumār irsāl itdiler daḫı ʿaskerden eṣer peydā ve ḫaber-i hüveydā degül iken Kūfe'den on iki bin ʿaded ʿasker gelse gerekdür diyü buyurdılar āṣḥābdan biri ḥikāyet itmiş ki bu kelām mengūş-ı gūş-ı hūşum olduḳda mevżuʿ-ı murūr ʿasker-i mezburda raḫt-ı iḳāmeti yaydum ve bir bir ʿaskeri ʿadd idüp

[1136] Teʿālā F: -H.
[1137] "Kapıları kendilerine açılmış olarak Adn cennetleri vardır." Sad, 38/50.
[1138] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

saydum. Va'llāhi buyurduḳları ʿadedden ne[1139] ʿaded naḳīz ve ne bir ʿaded zayīd olduġın bilüp yine vaṭanıma ʿā´id oldum.

Ve yine mervīdür ki vaḳt-i teveccüh-i Ṣıffin'de Emīrü'l-müminīn'üñ ḥażretlerinüñ[1140]ʿaskeri ġışābe-i ẓelām-ı dūd-ı pür-ālām āteş-i ʿaṭeş ile ḥalleri ġāyetde müşevveş olup**[377a]** elemleri ḥadden efzūn her birisi maġmūm u maḥzūn menʿus nuʿus u devāb elem-i āb ile bī-tāb nāyire-i ḥarāret ü ıżṭırāb-ı pür-iltihāb olup defʿ-i merāret-i ḥarāret itmege bir fincān āb bulunmamaġıla lebleri ṭās ṭās yarıldı. Ve defʿ-i ġā´ile-i hā´ile ʿaṭeş itmege miḳdār-ı ẓerre mā ele girmemekle cānları ṭaraldı. Her çend ki bir miḳdār ṣu bulmaġ içün cüst ü cū ve ṣaḥāyıf ḫevāṭir-i ʿaskeri ġubār-ı āzārdan şust u şo itmek içün tek u pu itdiler. Şarāb yirine şarāb-ı ābdan bedel taʿabbi ḥisāb bulup bu ḥarāret ile döndiler. Ḥażret-i emīr bir miḳdār yoldan ṣapup nāgāh ʿalāmet-i ḫayr ü emāret-i indifāʿ żarar u ḍayr bir dīr ẓāhir oldı ki, bir mefāẓe-i bī-endāzenüñ miyānında binā itmişler. Ol dayrda sakīn olanlardan āb taleb itdiler. Bu maḳāmdan āb ṭaleb olan maḥalle degin iki fersaḥ yerdür diyü ḫaber virdiler. Āṣḥāb eyitdiler: Emīrü'l-müminīn icāzet vir ol maḥalle cān atalum ya budur ki, murāda ireyüz ya bu yoda cān vireyüz Ḥażret-i Emīr aña ḥācet yoḳdur deyüp ol canibden ṣapdı. ʿİnān-ı semend-i ʿālem-gird ve zimām-ı nevend-i dünyā-i nūrdan ḳıble-i cānibine irḫā idüp **[377b]**bir miḳdār ṣapdı. Bir maḥalle yetişüp burayı ḳazsunlar diyü işāret buyurdı. Bir miḳdār ḥafr idicek bir seng-i ʿaẓīm peydā olup her çend ki ol seng-i saḫt-ı binā-yı alet-i ciyāt ile kesre taṣaddi ve ḥudūd-ı maʿhūddan tecāvüz u taʿaddi itdiler. Bir vech ile sūdmend olmadı. Ḥażret-i Emīr bu ṣaḥīre-i ṣemmā taḥtında mā olduġı muḥaḳḳaḳdur cehd ü cidd idüp sengi izāle ve ẓuhūr-ı āb ile ḳulub-ı pür-ıżṭırāb-ı ṣafā-yı sürūr-ı ṣafādan zülāl-ı ḥuṣūl-i āmāl isāle

[1139] ne F: bir H.
[1140] ḥażretleriniñ F: -H.

itmek gerekdür diyü buyurdılar kelām-ı şerīflerin istimāʿ ile bir kerre ictimāʿ idüp sengi mūm idicek hucūm ile bir kere cehd-i cihīd ve cidd-i ekid itdiler. Miḳdārı zerre taḫrīke ḳadīr olmadılar Ḥażret-i Emīr bu ḥālī müşāhede idicek ruḫş-ı kerem-i baḫşından indi. Sāʿid-ı saʿādet-süvārlarını ṣaġāyup enamil-i deryā-yi mumāṣillerini ol seng-i bī-renginüñ altına geçüp bir kerre himmet itdiki ol bār-girānı bālā-yı ʿābdan ḳaldırup vufūr-zūr ile bir maḥall-i dūre pür-tāb itdi. Zīr-i sengden bī-fażli'llāhi-muʿin bir mā-i māʿin ve bir āb-ı leṭāfet-meʿāb-ı şīrīn ẓāhir oldı ki ḥilāvetde nebāt ve leṭāfetde ʿaynü'l-ḥayat ṣafāda kevṣer pātluḳda cümle miyāḥdan [378a]aṭhar olduġı iẓhar hīç ol seferde andan rāciḥ āb içmemişler idi cümle-i āṣḥāb lāzım olan ḳadar içdiler ve götürebildükleri ḳadar istiṣḥāb itdiler. Ḥażret-i Emīr yine Ḥacer'i ḳaldırup bālā-yı āba vażʿ itdiler ve üzerini türāb ile sıtr itdiler. Rāhib-i deyr bu ḥāli bi'ṭ-ṭamām müşāhede ü seyr idüp dirden nuzūl eyleyüp Ḥażret-i Emīr ḥużūruna geldi ṭurdı. Ve Ḥażret'e Emīr'e sen peyġamber misün? diyü ṣordı Ḥażret-i ḫayır peyġamber degülüm didi. Yā ferişte misün didi? Yine inkār idicek yā sen ne ṭā´ifedensün didi. Emīr-i ḫātemü'l-enbiyā Muḥammed Muṣṭafa nām Resūl Ḫudā'nun ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem vaṣisiyüm didi. Rāhib eyādī-i kerīmeni getür ve baña dest-gīr olup ḫākdan getür İslām'a dāḫil ve murāda vāṣıl olayum didi. Ḥaẓret-i Emīr daḫı dest-i kerīm-peyvestini virüp **أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد ان محمدًا رسول الله** didi andan ṣoñra Emīr rāhibe su´āl idüp müddet-i medīd ve ʿahd-ı baʿīdden ḥilye-i ḳabūlden ʿāṭıl ayin-i bāṭıl üzre olmış iken rucūʿ idüp zīver-i İslām'ıla ārāyış-ı peẕīr olmaġıla sebeb ve nüzhet-gāh dīn-i müsliminden arayış [378b]bulmaġıla şūr-ı şaġab neden oldı didi. Rāhib durer-i kelāma rīşte taḳrīre intiẓām ve cevāhir-i zevāhir-i suḫana silk-i beyānda intisāḳ ü iltiyām virüp bu deyri bu beydāda peyda ve bu ḫayrı bu fenāda binā itdükleri bu sengi bu ābuñ üzerinden defʿ ve bu ṭılsımdan ʿuḳde-i işkāli

refiʿ-i maṣlaḥatı içün idi. Benden muḳaddem daḫı nice ruḥbān bunda sākin olmuşlardur biz kutub-ı ḳadimümüzde görmüşüzdür ve ʿulemā-i aʿlām bize iʿlām itmişdür ki. Bu mevzūʿda bir çeşme ve bālā-yı çeşmede bir seng vardur añı kimesne bilmez ve ol sengi refʿa yol bulmaz illā ya peyġamber ya vaṣṣīyi peyġamber bizde kābiran ʿan kābir ol ʿuḳdenüñ inḥaline intiẓārda ve meṣel-i meşhūr'ü'l-intiẓār-ı üzre ol abıñ ẓuhūrı içün nārda idük çünki gördüm ki, sen bu ḳadar zamāndan beri maṭlabımuz olan maʿnāyı iẓhār itdüñ ve arzūyı viṣal-i ḫāk-pāy-ı kimyā-ḫiṣāliñe geldüm. Elḥāmdüli'l-llāhi muḥaṣṣalü'l-merām oldum didi. Ḥażret-i Emīr bu kelāmı istimāʿ buyurduḳlarında ol ḳadar riḳḳāt buyurdılar ki, meḥāsın-ı şerīfleri āb-ı dīde-i saʿādet-dīdelerinden ter olup **الحمد لله الذي لم أكن عنده عبدا نسيا وكنت في كتبه مذكورا**[1141]diyü merāsim-i şükür-güẕārı taḳdīm ve levāzım-ı sipāhdārı tekmīl ü tetmīm buyurdı. **[379a]**Andan ol rāhib ʿizz ü saʿādet gibi meclis-i şerīflerinde mülāzim ve her ḳanḳı buyurdılarsa bileler nice gitmege ʿāzım ve cünd-i aʿdāya hāzım oldı. Ve ḥużūr-ı şerīflerinde ehl-i şāma tiġ-i ḫūn-aşām ḫavāle idüp şehīd olunca cenk itdi. Ḥażret namāzını ḳılup ol define-i ṣıdḳ u ṣafāyı defn buyurdılar. Ve anuñ rūḥ-ı pür-futūḥını duʿā ile yād u ṣenā ile şād itdiler.

Ve yine mervīdür ki[1142] Ḥażret-i Emīr'üñ ḫavāṣdan Ḥubbe-i Ġurni'den mervīdür ki, Muʿāviye ile muḥārebe eyyāmında Ḥażret-i ʿAlī leb-i deryāda ārām içün nuzūl buyurmışlar idi. Ol mevżuʿa ḳarīb bir deyr var idi nāgāh bir kimesne gelüp es-selāmı ʿaleyke Yā Emīrü'l-müminīn didi. Ḥażret-i Emīr daḫı ve ʿaleyke selām buyurdılar ol kimesne ben bu deyrin ṣaḥībi Şemʿūn bin Yuḥanna'yum didi. Ve bizüm yanımuzda bir kitāb vardur aʿyān-ı nikbet-i ʿĪsevīyye ol kitābı rūḥları ile ʿale's-seviyye ʿazīz ṭutup birinden birine irāṣıla intiḳāl ider eger murād-ı şerīfüñüz olursa ḥażūr-ı sāṭıʿü'n-

[1141] Katında unutulmayıp kitabında anıldığım kulu olduğum Allah'a hamd olsun.
[1142] mervīdür ki F: -H.

nūrlarında ḳırāʿat ideyüm ve eger tecvīz buyurursañuz kitāb-ı mecālis-i nebīh-i cennet-şebīhlerine iṣāl ideyüm didi. Ḥażret-i Emīr ḳırāʾatla emīr buyurdılar. Ol daḫı[1143] Ḥażret-i risālet-penāhuñ ṣalla'llahu teʿālā ʿaleyhi ve sellem cevāhir-i zevāhir-i evṣāf-ı şerīfleri rīşte-i taḥrīrde edā-i bī-naẓīr ile intiẓām-ı peẕīr olduġı cāydan ve leʾāli-i [379b]müteʾleʾleyi nuʿūt-ı laṭīfeleri silk-i taḳrīrde inḫirāṭ bulduġı maḥall-ı meymenet-fersāyeden ümmet-i ʿālī-nihmet aḥvālī meẕkūr olduġı maḥalden ḳırāʾat itdi. Āḫirinde bu maʿna mezkūr idi ki, bir gün bu deryānuñ kenarına bir kimesne nuzūl eyleye ki Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu Teʿālā[1144] ʿaleyhi ve sellem Ḥażret'üne ol zamānda mevcūd olan nesebün ḫāsibī ile ve ṣiyānet-i merāsim-i diyāneti ciheti ile aḳrab ve evlası ve dünyā aḳrabı ola āfitāb-ı ʿālem-tāb gibi cānib-i müşriḳden ṭulūʿ ve ol ṭaraf ahālisinden istiṣḫāb-ı ʿasakir ve cumūʿ idüp gelüp ehl-i maġrib ile muḳābele vu muḳātele muḥārebe u mücādele ide. Ḥuṭām-ı dünyeviden ve zaḫārıf-ı imtiʿa-i çerḫ-i fenā-numūndan iʿrāżı ol mertebede ola ki devlet-i dünyā-i nā-peyda ve ṣavlet rūzigār-ı rūzigār yanında şol ramādı bī-iʿtidād ve iʿtibār ḳader ola ki bir yevm-i şedīdü'l-rayiḥa ʿavāṣıf-ı dehr añı tār u mār itmiş ve şiddet-i rūzigār ile her ẕerresi bir cānibe gitmiş ola ve sebīl-i Rabbü'l-celīlde beẕl-i rūḥ itmek āb-ı ʿaẕb-ı revān şaḫṣ-ı teşne-i ʿaṭaşāna bī-ḥad leẕīẕ ise andan eleẕ ü azz ola ol kimesneye muʿāvenet Allāh Teʿālā Ḥażretlerinüñ rıżāsına müvāfıḳ ve anuñ ḥarbinde dāḫil iken cān virmek ʿİnde'llāh Teʿālā şehādetdür. [380a]Ol ḳırāʾat iden şaḫṣ eyitdi: Çünki bu kitāb-ı müsteṭābda meẕkur olan ḥāl-i sevābıḳ-ı eyyām-ı leyāl ve sevālif-i ḳurūn-ı ḥavālde içimüzde oḳundı. Ve gözümüze doḳundı. ʿāla merr-i duḫūl işāret olınan maṭlab-ı müstecibü'l-ḥubūra naẓar-ı intiẓār ile nāẓir ve kemāl teyaḳḳuẓ ile müteveccihü'l-ḫāṭır iken nāgāh Ḥażret-i risālet-penāh ve saʿādet-i dest-gāh ʿaleyhi min

[1143] ol daḫı F: -H.
[1144] Teʿālā F: -H.

selāmu'llāhu ʿaṭyabuhū ve eżkāhūbaʿṣ ü irsāl olındı. Anuñ risāletine iʿtirāf saʿādetüni iḳtirāf ve bī-ḥ˘ār-ı kenār-ı eltāf fesiḥetü'l-eknāf ve vasiʿatü'l eṭrāfından iġtirāf idüp ḫālā Cenāb-ı şerīf sāḥil-i baḥrı teşrīf buyurup bu zemīn-i saʿādet-ḳarīn muḫḫeyyem u surādikāt-ı ʿaẓīmet ü celāl ve maḥaṭ-ı riḥāl ʿizz ve iclālüñüz olduḳda ḫāḳ-pāyı kimyā-miṣāle rūy-ı māl ile muḥaṣṣalü'l-āmāl oldum ki, ceyb-i cānum dest-i ecel ile çāk ve çeşm-i cihān-bīnüm ṣar-ṣar-ı merg ile pür-cān olunca ʿidād-ı ʿibād-ı şeref-i muʿtādlarından olup cānım tende ve naḳd-ı ḫāyātım bende olup mulāzemet-i rikāb-ı saʿādet-me´ābuñdan ḫālī ölmem didi. Ḥażret-i Emīr-i saʿādet-semīr bu kelimātı āvīze-i gūş-ı hūş itdükde riḳḳat buyurup meclis-i [380b]nefis-i saʿādet-enīslerinde ḥāżır olanlar daḫı riḳḳat itdiler andan ṣoñra**الحمد لله الذي ذكر في الكتاب الابرار**[1145] buyurup Ḥabbe-i ʿUrfī'ye ey Ḥubbe bu şaḫṣı görüp gözetmekden ḫālī olmayup ṣabāḥ ve aḫşāmda ekl-i ṭaʿāmda unutma buyurdılar leyle her yirde ki Muʿāviye ile muḥārebe-i ʿaẓime vuḳūʿ[1146] bulmışdı. Şehīd olup Ḥażret-i Emīr namāzın kılup ḳabrine eyādī-i kerīmeleri vażʿ buyurup haẕā recl u min ehl-i beyt buyurdılar.

Ve yine İbn ʿAbbās ḥażretlerinden raḍıya'llāhu Teʿālā[1147] ʿanhumā mervīdür ki, rūz-ı Ḥudeybiye'de Ḥażret-i risālet-penāh Mekke-i Mükerreme'ye teveccüh buyurdılar, eṣnā-i rāhda āteş-i ʿateş ʿasker-i İslām'ı iḥrāḳ ve fert-i peyvestden zebānlarını saḳf-ı dehānlarına ilṣāḳ idüp iltihāb-ı nār-ı ıżṭırābla yandılar ve tecerruʿ-ı ālām ile cām-ı mużerret-i encām-ı ʿaṭeşe ḳandılar teb-i tāb-ı ıżṭırāb ile dilleri yarıldı. Ve ıẕṭırāb-ı faḳd-ı naḳd ile cānları ṭaraldı. Ḥażret-i risālet-penāh ṣalla'llāhu Teʿālā aleyhi ve sellem Caḥfe'de nuzūl buyurup kim ola kim Müsliminden bir ferīḳi refīḳ idünüp varup felān

[1145] İyilerin kitabında zikr eden Allah'a hamd olsun.
[1146] vuḳūf F: vukūʿ H.
[1147] Teʿālā F: -H.

çāha irişse [381a]buradan muşklar istiṣḥāb ve ol çāhdan iḫrāc olıcaḳ mā ile pür-āb ide ve getüre Allāh Resūl'ü aña cennet taḥṣīline kefīl ola diyü buyurdılar nāgāh bir merd-i aña ben sevdāyı ḳalbinden zülāl-i imtiṣāl-i miṣāl-i bī-miṣāl Resūl-i ḫuceste ḫiṣāl-ı tābiʿ ve fermān-ı bī-dermān-ı nebeviye ʿaleyhi efżelü'l-selāti ve's-selām tābiʿ olup yirinden ḳalḳupda Yā[1148]Resūla'llāh işte bu bende-i nā-çīz ve efkende-i sebuk-ḫayr-ı mānend-i tīr-i pür-tāb ol ṣuya şitāb idüp miṣāl-i ḥubāb ol ābuñ üzerine olayım ve her ḳanda emr iderseñ gitmek çün niṭāḳ-ı diḳḳat ü ihtimāmı miyān-ı cāna ṭolayım diyüp siḳālardan bir cemʿ ile gitdi. Seleme bin el-Ekvaʿ ben ol ferīḳ ile refīḳ idüm. Ol çāha ḳarīb olduġımuzda gördük ki, ol mevżuʿda ḫāric-i dāyire-i evsāf-ı eşcār-ı elfāf-ı nābite olup ve re´-i estār-ı eşcārdan eṣvāt-ı hā´ile ve ḥarekāt-ı pür-ġā´ile veḥīme ve ḥeyẓūm yoḳ iḳen ḳavī āteşler peydā olup yanar ol nāyirenüñ iltihābı bir dā´irede ki lisān ile taʿbīr ve ḳalem ile taḥrīr olınmaz ḫavf u bīm ile ḳalbimüz dü-nīm olup iltifāf-ı eşcār ve iṣṭifāf-ı gireftehā-i bu-şumār olan mevżūʿdan geçmege kadīr olmayup yine ḥużūr-ı Ḥażret'e geldük. [381b]Ol cemāʿat cin-i ṭā´ifesidür sizi taḫyīf ve āteş-i bīm ile dimaġımuzı telbīs ü tecnīs itmişler eger irşādum ile ʿamel ve delāletim ile ḳaṣd-ı taḥṣīl-i amel itse göz ol āteşeden size şirer ve ol ṭā´ifeden ḳaṭʿān żarar irişmezdi diyü buyurdılar maḥfel-i şeref-i mev´illerinde olan āṣḥāb-ı kirāmdan biri daḫı aḳdām-ı iḳdām üzre ḳıyām ve ben giderim Yā Resūla'llāh diyü ʿarż-ı iltiyām itdi. Ve yine siḳḳālardan ol cemāʿat ile gitdi. Ol daḫı yine ol ḥāle dūş ve ḫavf ü hırās ile medhūş olup döner āteş-i ḫavf-ı nār ile nāyire-i ṣabr ü ārāmı söner anlara daḫı eger emir itdügüm uslūb üzre gitse göz ve fermān itdügüm vech üzre ḥareket itsenüz żarar u ziyāndan imān ve ḥıyāzet-i ḥıfẓ-ı melīk-i mennān üzre olup māh u ve'l-murād olam māya vusūl muḥaḳḳaḳ idi diyü buyurdılar bu eṣnāda ʿateş-

[1148] yā H: -F.

i ateş ile ḥāl-i ʿasker müşevveş olup faḳd-ı ābla belki tābe-i ıżṭırābıla pīç u tāb ile kebāb oldılar Ḥażret-i risālet-penāh ṣalavatu'llāh ʿaleyhi ve selamuhu ʿAlī Ḥażret'ini ṭaleb buyurdılar ve emr itdiler ki ol cemāʿat ile çāha teveccüh buyurup murād üzre āb istiṣḥāb buyura Seleme bin el-Ekvaʿ ider yola girdük muşkleri arḳamuza ṣalduḳ şimşīrlerimüz ellerimüze alduḳ Ḥażret-i [382a]ʿAlī cümlemüzüñ önünce giderdi. Maḥall-i maḫūf u mevzuʿ-ı mevṣūfa irişdük ol ḫavf ü ḫaşiyete bāʿiṣ ü bādı ḥiddet ü dehşete esbāb-ı mebādı olan āvāz-ı nā-sāz ġam-ı pürvāz ẓuhūra āġāz idüp işitilmege başladı. Ve ol nār-ı dāvar birūz idüp işitildi. Nefüsümüzde Ḥażret-i ʿAlī daḫı ẓāhir budur ki, eslāf yolına gider şimdicik ol daḫı rucūʿ ider dirken Ḥażret-i Emīr bize teveccüh idüp siz benüm eṣerime iḳtifā idüñ ve ben ḳanda gidersem anda gidüñ müşāhede itdügüñüz aḥvāl-i pür-aḥvālden hırās-ı ḫāṭırınüze gelmesün ki anlar irā´et itdükleri ṣūr ve eşkāl-i serāb-ı bī-şārāb ve āl-ı bī-mā´l vażʿ ü iḥtiyāl ḳabīlinden olup size andan gezend irişmez diyü buyurdılar. Çünki ol eşcārıñ miyānuna yetişdük āteş-i aẓīm iştigāle iştiġāl idüp ecsād u ebdāddan cüdā beride-ser ve rūz-ı mavṭuʿa-i dehşet-eṣer eṣvāt-ı hevl-nāk ki vaḫşetinden ādem helāk ü aʿḳılları çāk olurdı. Gördügünüz gibi bī-ʿaḳl ü bī-hūş[1149] mutaḥayyır ü med-hūş olduḳ. Ḥażret-i ʿAlī ol[382b] ru´us-ı meḳṭūʿaya ḳaṭʿān iltifāt itmeye geçüp benüm eṣerime iḳtifā ve mevāżiʿ-i iḳdāmıñuza naẓar ile iktifā idüp eṭrāf-ı cevāniba naẓar itmekden ḥaẕar idesüz ki, ol nā-pāklardan bāl ü iḥtimāl-i mevt ü helāk yoḳdur diyü buyurdılar.

Naẓm:

السيل يقلع ما يلقاه من شجر بين الجبال ومن الصخر ينظر[1150],[1151]

[1149] bī-hūş F: hūş H.
[1150] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[1151] Sel vurduğu ağaçları kökünden söker

feḥvāsınca bizüm aḳdām-ı iḳdāmımıza tezelzül ve binā-yı ṣabr ü ārāmımuza taḥallül irāṣ ider aḥvāl-i ahvāl anlara nisbet-i kemāl-i iżmiḥlāl üzre oldı. Bizde pāyine düşdük ve ʿakib-i ḥamīdetü'lʿaḳibelerine uşduk ol çāh-ı ʿaẓīmü'l-cāha varduḳ bir delv getürmüşdük. Berāʾ bin Mālik bir iki delv-i āb istiḳā itmedün içmez ḳırılup ḥabl-i ricāmız munfeṣim ve madde-i ümmīdimüz münḥesim olup delvümüz ābā düşdi. Başımıza zenbūr ve miḥnet ü belā üşdi. Çāhuñ dibinden ḥande ü ḳahḳaha āvāzı geldi. Ḥażret-i ʿAlī kerremu'llāh Teʿālā[1152] vechehū buyurdılar ki, kim ol ki ʿaskerden bize varup bir delv getüre āṣḥābdan her kimesne ki gūş itdi. Birinüñ tāb-ı tevāni olmadı ki bu emre iḳdām ide ve ol eşcār-ı ʿaẓīmü'l-iḫṭār arasından gide Ḥażret-i Emīr biẕẕāt mizerini miyānına bend idüp **[383a]** iḫrāc-ı delv içün çāha nuzūl-ı murād buyurdılar istimāʿ olınan eṣvāt-ı żaḥn ve āvāz-ı ḳaḥḳaḥa ziyāde oldı. Miyān-ı çāha indükde mübārek ayaḳları ṣıyrılup düşdiler ṣoñra ġalġale ü velvele ṣadāsı ʿalemi ṭutdi. Ḳe'ennehu bir kimesneyi boġarlar idi çāhıñ dibinden bir güne ṣadā istimāʿ olundı. Nāgāh Ḥażret-i ʿAlī kerremu'llāh vechehū Allahu Ekber Allahu Ekber ene ʿAbdu'llāh ve Resulu'llāh meşkleri aşaġı irsāl idüñ didi. Cümle meşkleri ṭoldurdı. Ve āġāzların baġlayup bir bir yuḳarı ve irsāl itdi. Kendüsi iki meşk ve biz birer meşk götürüp yine ʿaskerden cānibe teveccüh itdük ol eşcār-ı hāyile ḳarīb olduḳda sābıḳān merʾi ü mesmūʿ olan ġarāyıb-ı umūr ḳaṭʿān ẓuhūr itdi dıraḫtları geçmege ḳarīb olduḳda bir ṣuret-ı muhīb ü ṣadāyı bā-nuhīb istimāʿ itdük meżmūnı Ḥażret-i risālet-penāhuñ ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem naʿt-

---

Dağların arasına atar ve kayadan bakar

Ta ki deniz köpükleriyle karşılanacaya kadar köpükler onu bekler
Efendinin gözü yok olup gitti

[1152] Teʿālā F: -H.

ı şerīfini müştemil ve ʿAlī Ḥażret'üñ menāḳıb-ı celīlesini müteżżemin ebyāt-ı ḳırā́at ider ʿAlī Ḥażret'i peşimizde gider ve bir recez ḳırā́at ider. Ḥużūr-ı Ḥażret-ı varduḳda Ḥażret-i ʿAlī kerreme'llāhu vechehū[1153] ḳażiyye-yi temāmiḥa ʿarṣa-i ʿarṣa ḳıldı [383b]Ḥażret buyurdılar ki ol hātıf idi ki Müş́ar nām ṣanemüñ şeytānunı Ṣafā'da ḳatl itmiş idi didiler.

Ve yine mervīdür ki ol şems-isemā́-i velāyet ve āfītāb-ı burc-ı kerāmet içün Allāh Teʿālā Ḥażret'i şemsī iki kerre ġurūba ḳarīb olmış iken redd ü ircāʿ itdi. Biri Ḥażret-i risālet-penāhun ʿaleyhi men selāmu'llāhu eṭyabuhū ve eżkahūʿahd-ı hümāyunlarında biri anlarıñ murġ-ı rūḥ-ı pür-fuṭūḥları şuref-ı pür-şeref-i cennete ṭā́ir ve āb-ı saʿādet-meʿāb-ı ʿaş u zinde-gānlarını çāh-ı ʿaẓīmü'c-cāh-ı saʿadet-penāh aḫirete ġā́ir olduḳdan ṣoñra olmışdı. Ṣiḳāt-ı rivāt-ı aḫbār ve cümle-i eḫādīṯ-i saʿādet-tevrīsinden mevṣūḳ-ı bihim ve muʿavvelun ʿaleyhim olan iḫyār zümresinden Ümmü Seleme ve Esmā binti ʿUmeys ve Cābir bin ʿAbdu'llāh el-Enṣārī ve Ebū Saʿīd-i Ḫudrī Ḥażret-i ʿāliyātı Rıḍvānu'llāh ʿaleyhim ʿecmaʿīn rivāyet itmişler ki, Resūl-i Ekrem ṣalla'llahu ʿaleyhi ve sellem bir gün Dārü'l-saʿādet-medār ve menzil-i saʿādet-meʿzīl-i ʿaẓīmü'l-ḳadar ve'l-ʿitibārlarında ḳarār buyurmışlar idi. Ḥażret-i ʿAlī kerremu'llāh vechehū[1154] ḥużūr-ı sāṭıʿi'n-nurlārında idi. Nāġāh pīk-i Rabb-ı Celīl ve ḥāmil-i vaḫiy-i lazımü't-tecbīl olan Cebrā́īl ʿaleyhi selām vaḥiy ile nuzūl idüp Ḥażret-i risālet-rütbet ʿaleyhi ve sellem bār-ı saʿādet-āṣār-ı vaḥiy-i kirān [384a]ṣıḳletinden Ḥażret-i ʿAlī'ye iʿtimād idüp yatdı. Ve bī-ḥar-ı bī-kenar mulāḥaẓa-ı şúūn-ı gün-ā-gün kādir içün ve ḫüdā-vendi kaf u nūna ġarḳ olup yatdı. Ol gevher-i kān-ı ʿilm u ʿirfān Ḥażret-i ʿAlī'nüñ zānūlarına iʿtimād itdükde gūyā ki iki dizi cevāhir u zevāhir-i şeb-i tāb ve léālī-i

[1153] kerreme'llāhu vechehū F: -H.
[1154] kerremu'llāh vechehū F: -H.

mütelālī-i leṭāfet-meʿābla muḥalla ü müzeyyen oldı. Āfitāb-ı ʿālem-tāb ġurūb idünce ser-i saʿādet-efser ve siyādet-eşerlerini ḳaldırmadılar. Şems ufūl idüp ṭolandı. Ḥażret-i ʿAlī namaz-ı ʿasrı ḳażā ile edā itmemiş bulundı. Egerçi żarūret muteḥaḳḳıka olmaġın imā buyurmışlar idi. Ol zamānda ki Ḥażret-i efżelü'n-nās re´s-i saʿādet-istināsları refiʿ buyurdılar. Yā ʿAlī namāz-ı ʿaṣrı fevt itdük ola mü diyü buyurdılar. Ḥażret-i ʿAlī Yā Resūla'llāh ḳāʿiden imā itdüm didi. Ḥażret duʿā eyle yā ʿAlī Allāh Teʿālā Ḥāżret'i āfitābı yine redd ü ircāʿ itsün tā sen ṣalat-ı ʿaṣrı vaḳtinde edā idesin diyü buyurdılar Ḥażret-i ʿAlī Emīr-i celīlü'l-ḳadrlarına imtiṣāl itdi. Şems ikindi yirine varup Esmā-i bint ʿUmeys'den rivāyet olınmış ki ġurūb ḥalinde şemsden āvāz-ı edde gibi ṣadā istimāʿ olınurdı dimiş. Bu ḫuṣūṣ egerçi bālāda ẕikr olınmışdur ammā rivāyetin beynünde nevʿ-i tefāvut olup [384b]iʿādesi ifādeden ḫālī olmamaġıla tekrīr olundı. Ḥażret-i risālet-penāhuñ ṣalla´llāhu ʿaleyhi ve sellem intiḳāllerinden ṣoñra vāḳiʿ olan budur ki, Ḥażret-i ʿAlī Bābil'e teveccüh buyurduḳlarında namāz-ı ʿaṣr zamānı idi, ḫavāṣ-ı aṣḥābından baʿżı gitdiler namāz ʿaṣrı zamānunda edā buyurdılar sā´ir eṭrāf-ı ḥavāşı devvāb ü mevāşīye Fırāt'dan geçürmege meşgūl olmamaġıla namāzı kaçırdular. Bu ḫuṣūṣda çoḳ ḳiyl u ḳāl ve nizāʿ ü cidāl oldı Ḥażret-i ʿAlī'nüñ semʿine ḳarʿ itdükde rūy-ı ḫuḍūʿı mevāżʿı-ı tevāżıʿa mevżiʿ ḳalup Rabbü'l-ʿālemīn ḥażretünden tażarruʿ itdiki āfitāb yine redd olunup cümle-i āṣḥāb namāzı edā ideler Allāh Teʿālā Ḥaẓret'i duʿā-i müsteṭābını müstecāb idüp cümle-i müslimīn namāz-ı ʿaṣrı vaḳtinde edā itdiler selām virdüklerinden ṣoñra yine ġurūb itdi lākin zamān-ıġurūbdan şemsden ʿacep ṣadāyı bā-nehib istimāʿ olındı ki ol ṣadāyı ḥevl-nāk ve āvāz-ı pür-bīm ü bāk ile zehreler tarāk ü ʿaḳıllar çāk olup tesbīḥ ü tehlīl-i temcīl u tebcīl-i merāsimüni tekmīl itdiler.

Ve yine mervīdür ki miyān-ı ʿaskerde bir şaḫṣ bununıla mütehhem olmış idi ki cāsūs olup**[385a]** esrārı lāzım baʿżı esrārı Muʿāviye'ye iḫbār ide ol şaḫṣ dāmen-i inkāra temessük u teşebbüs ider idi.[1155] Ḥażret-i Alī buyurdılar ki cāsūs olmaduġına yemīn eyle ol daḫı yemīn itdi. Ḥażret-i Emīr buyurdılar ki eger yemīninde kāẕib iseñ Allāh Teʿālā Ḥażret'i saña çeşm-i ḫışm ile naẓar idüp dīdelerini kör ve ʿaynıñı bī-nūr ide bir hafta murūr itmedüñ añı gördiler ki, bī-reyb ü meyn bī-ʿaynihi ol ʿayn olan şaḫṣẓāhiren şeynüñ ʿaynına ġayn işābet idüp başarı daḫı başireti gibi kör ve dīde-i nikbet-dīdesi şeʿāmet-i kiẕb ü zūr ile **وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ**[1156]āyet-i saʿādet-ġāyetine cāy-ı ẓuḥūr oldı. ʿAṣāsına iʿtimād iderek ḳāʿid ardınca giderek ṭaşra çıḳmış ol yemīn-i ġamūs ol şaḫṣ-ı şeʿāmet-menūs ve şakāvet-i maḥṣūsuñ ḫāne-i emelün yıḳmış buña şebīh olan kerāmatdan İmām-ı Müstāġfirī kitab Delā'ilü'n-nübüvve'de irād itdügüni ki buyurur bir gün Ḥażret-i ʿAlī kerremu'llāh vechehū Raḫbe nām mevżıʿda bir şaḫṣa suʿāl itdi. Ol mesʾūl-ı ʿanh mesʾūl olmaġı iḫtiyār idüp rast söylemedi. Ḥażret-i Emīr kiẕb itdüñ diyü buyurdılar inkār itdi duʿā ideyim mi eger kāẕib iseñ Allāh Teʿālā Ḥażret'i seni nā-bīnā itsün diyü buyurdılar **اذا جاء القضاء عمي البصر**[1157]**[385b]**fehvāsınca ol şaḫṣ tedārike ḳādir olmayup olsun didi. Ḥażret daḫı bed-duʿā buyurdılar[1158] ol şaḫṣ nā-bīnā oldı.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i Emīr bir gün meclis-i şerīfinde ḥāżır olanlara yemīn virdiler ki: Her kim ki Resūlu'llāh ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellemden **من كنت مولاه فعلي مولاه**[1159]diyü buyurdukların[1160] istimāʿ itmiş ola istimāʿ itdügi üzre şehādet itsün diyü buyurdılar mahācirīn ü enṣārdan on iki ʿaded kimesne mesmuʿları

[1155]temessük u teşebbüs ider idi F: temessük iderdi H.
[1156] "Kime Allah nur mermezse, onun için nur diye bir şey yoktur." Nur, 24/40.
[1157] Kader geldiğinde göz körelir.
[1158] buyurdılar F: itdiler H.
[1159] Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır.
[1160] buyurdukların F: buyurdukları H.

olduġı üzre şahādet itdiler bir şaḫṣ var idi anuñ daḫı mesmūʿı olduġı muḥaḳḳaḳ iken ṣamt ü sükūt iḫtiyār itdi. Ḥażret-i Emīr ana ey filān sen niçün ketm-i şehādet idersün senüñ daḫı mesmūʿıñ olduġı maʿlūmumdur diyü buyurdılar iʿtiẕār idüp ben pīr olmaġıla dimaġım meʾvuf ve ḳuvvetlerüm fütūr ü żaʿf ile mevsūf olmışdur nisyānum ġālib ve żaʿaf pīrī selb ve ḥıfẓ ü teẕekkürümü sālib olmaġıla unutdum didi. Ḥażret-i Emīr daḫı Yā Rabbü'l-ʿālemīn eger bu kiẕb iderse yüzünde ẓāhir olsun ber vech üzre ʿimāmesini iktisaya ḳādir olmasun didi. Duʿāsı müstecāb olup ol pīr-i tīre żamīr rüsvāyı ʿām oldı.

Ve yine mervīdür ki Zeyd bin Erḳam raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh buyurmış ki ben daḫı olup[1161]ol meclisde **[386a]**ḥāżır olup ol şehādeti ketm u iḫfā idenlerden idüm Allāh Teʿālā Ḥażret'i baña sezā olan cezāyı virüp beni derd-i ʿamāya giriftār itdi diyü dāʾimā taḳṣīrine nādim ve dest-i teʾessüf ü taḫazzun ile binā-yi ṣabr ü ḳarārını hādim idi.

Ve yine mervīdür ki bir gün Ḥażret-i Emīr bālā-yı minber-i ḫaṭīrde ben Allāh Teʿālā Ḥażretünüñ ḳulı ve Resūlu'llāh'ıñ ṣalla'llāhu Teʿālā[1162]ʿaleyhi ve sellemüñ birāderi nebiyy-i raḥmetüñ vāriṣī ve seyide-i nisā-i cennetüñ nākiḥi benüm, benden ġayrı ḥālā her kimesne ki bu daʿvāyı ide Allāh Teʿālā Ḥażretünüñ belāsı vādisine gide diyü bed-duʿā itdi. Bir şaḫṣ bu ḫuṣūṣun Ḥażret-i Emīr'e iḫtiṣāṣını ḳalbinden inkār idüp kim olaki bu daʿvāyı itmege didi, bu kelāmı nā-meşrūʿ veḫāmeti ile yirinden ḳıyām itmedün mecnūn ü maṣrūʿ olup yüzi üzre sürüyerek mescidden iḫrāc idüp ẕull ü hevān-ı ḫīẕ ü ḫīẕlān ile bıraḳdılar. Baʿde kendüye müteʿallıḳ olan eşḫāṣdan bu ʿārıża bunun ʿārıża-ı ḳadīmesi midür yoḫsa bu hetk-i edebüñ ʿāḳıbet-i vaḫīmesi midür diyü süʿāl

[1161] olup H: -F.
[1162] Teʿālā H: -F.

olunduḳda ile'l-ān bu maḳūle ḥāla ibtilāsı olmayup duʿāyı bed-eṣerī ve faʿl-ı nā-maʿḳūl-i ṣemerī olduġı ẓāhir oldı.

Ve yine mervīdür ki ḥarb-ı Ṣıffīn eyyāmında bir yevmde Yā Ebā Müslim diyü nidā buyurdılar yaʿnī Ebū Müslim ḳandadür diyü çağırdılar **[386b]**Muhammed bin Ḥanife'ye raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh āḫir-i sufufdadur diyü buyurdı Ḥażret-i Emīr Yā veledi benüm Ebū Müslim'den murādum Ebū Müslim ḫulānı degüldür bizüm cānibimüzden serdār-ı sipāhdür ki, rāyāt-ı siyāh ile Meşriḳ cānibinden nāgāh inşā´a´llāh gelse gerekdür ve ol ḳadar muḥārebe idüp çalışsa ve aʿdā-i bed-nihād ile virişüp alışsa gerekdür ki vāsıṭa-i tīġ-i āteş-bār ve sebeb-i saʿi kūşeş-i bī-şumārı ile aʿdādan aḫẕ-ı ṣār ve ḥaḳ merkezinden ḳarār itse gerekdür. Devlet anuñ ki iʿlā-i aʿlām-ı ẓafer-i iʿlām-ı dīn ü hazm-ı cunūd-ı ḍalālet-i ʿunūd-ı meʿāndīn-i emrinde anlara muvāfaḳat ü murāfaḳat ide diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki ol zamānda ki Ḥażret-i Emīr ehl-i Kūfe'yi Muḥammed bin Ebū Bekr'e iʿānet ü imdād semtine taḫrīṣ ve binā-yı serāy-ı iḳdām ü ihtimāmı tarġīṣ buyurdılar bir kes aña feryād-res olmayup bir ālāy kilāb Ḥażret'üñ kelāmını ṣarīr-i bāb ve ṭenīn-i zübāb yirine ḳomadılar. Ḥażret-i Emīr Yā Rabbe'l-ʿālemīn sen bu ṭā´ife-i ġayl-i ṭaʿimeye bir ḳalbi ḳāsī merāsim-i raḥm ü şefḳati nāsī derūn-ı dil-ı pür-ʿilletde kūh-ı enbūh-ı ẓulm ü ʿudvunı rāsiḫ ı dās-ı pılās-ı ednās-ı ʿutuvv ü ṭuġyānı kāsī ẓālimi musallaṭ eyle ki ḳaṭʿā bunlara merḥamet itmesün ve bu zümreye ʿadāvet derūnundan gitmesün didi. **[387a]**Ḥikmet-i İlāḥiyye ol bed-duʿanuñ ṣemeresi irişdi ve ehl-i Kūfe'nüñ ʿamal-ı seyi´esi āṣārı seyf-i ẓülm u ḥayf ile keytlere girşdi. Ol gice Ḥaccāc'uñ vücūd-ı meẓālim-i ālūdı vālidesinün raḥm-ı bī-rahminden ṭoġdı. Ve seyl aşup ḳıyāmet

uslūbı ḫalḳ-ı ʿālemi boġdı.**وَكَذَٰلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا**[1163] maẕmūnı ẓāhir oldı, ehl-i Kūfe itdüklerine uġradular ve ḫançer-i nedāmet ile ḳalp olan ḳalplerini muḥkem ṭoġradılar emma baʿd ḥarabü'l-basra Ehl-i Kūfe'nüñ nedāmeti fā´ide virmedi nice zamānlar vufūr-ı ālām ile gözlerine uyḫu girmedi.

Ve yine mervīdür ki bir gün Muʿāviye me´āl-i ḥālī ve ʿāḳıbet-i sinn ü sālī neye varacaġunı mülāḥaẓa idüp meclisinde ḥāżır olanlara ʿacabā bizüm merciʿ u meşīrimüz ve ʿāḳıbet-ı bevāḥir ve şevā u düşvār u ʿaşirimüz neye varacaġı bilinmeli ki mecāl-i taḥṣīl-i vuḳūf içün iḫtiyāl olunsa iḫtimāl var midür didi. Ḥużżār-ı meclisi bizüm bu ḫuṣūṣda ʿaczümüz müşāhid ü maḥsūs ve cümlemiz bu maḳūle-i umūra şuʿūrdan me´yūsuz didiler. Muʿāviye ben bu ḫuṣūṣı ʿAlī'den ḫaber almaġıla ḳādirüm zirā her kelām ki anuñ lū´lu-i lisān-ı ṣadāḳat-nişānundan cāridür şevāyib-ı meʿāyib kiẕb-i durūġdan ʿārīdür diyüp **[387b]**ḫulūṣ ile muʿtemedi ü maṣlaḥat-güẕārlıkla muʿteḳīdi olan eşḫāṣdan üç kimesneyi irsāl idüp sipāriş itdü ki Kūfe'ye mesāfe-i yevm bāḳī olduḳda vāḥiden baʿde vaḥidin Kūfe'ye duḫūl idüp mevt-i Muʿāviye'den iḫbār iderler lākin taʿyīn taġyīr-i zaman ve tebyīn-i mesvayı medfa u medfen ve taşḫīṣ-i eyyām-ı ṣalāt-ı cenāzede cümlesi kelām-ı vaḥid üzre ictimāʿ idüp muḥālifinden iḫtirāz ideler ol kimesneler daḫı Muʿāviye'nüñ kelāmına imtiṣāl idüp gitdiler bir gün Kūfe'ye yitdiler muḳaddemen biri vardı ehl-i Kūfe ḳandan gelürsün diyü su´āl itdüler. Şām'dan gelürüm didi ḫaber ṣordılar Muʿāviye terk ʿālem-i fānī ve vedāʿ-ı ʿayş u zinde-gāni idüp sefer-i āḫiret içün şedd-i riḥāl ve bi-emri'llāh Teʿālā intiḳāl ü irtiḥāl itdi filān mevżıʿda namāzı ḳılınup imām filān kimesne idı. Meşhed-i pür-envār ü markad-ı feyż-āṣārı filān mevżiʿdedir didi. Ḥażret-i ʿAlī'nüñ ḫużūr-ı şerīfine algitdiler. Ḥażret aṣlā iltifāt itmedi.

[1163]"İşte biz, zalimlerin bir kısmını diğer bir kısmına böyle musallat ederiz." Enam, 6/129.

İrtesi şaḫṣ-ı ṯānī geldi. Anuñ ḫaberini Ḥażret'e iʿlām itdiler sukūt buyurdı. Şaḫṣ-ı ṯāliṯ daḫı yevm-i ṯāliṯde gelüp iki şaḫṣı teʿyīd ve ḫaber-i mevt-i Muʿāviye'yi teʾkīd idegeldiler Yā Emīrü'l-müminīn**[388a]** mevt-i Muʿāviye'ye ʿilmimüz yaḳīniye yaḳın oldı. Bir gün bir şaḫṣ daḫı gelüp sābīḳinemuvāfıḳ söyledi didiler. Ḥażret-i Emīr ḳaṭʿā iʿtibār ü iltifāt buyurmayup[1164] mubārek laḥiye-i saʿādet-ḥilye ve meḥāsin-i pür-miyaminlerine ve ser-i saʿādet-efserine işāret idüp ḫayır Muʿāviye cām-ı fenāyı nūş ve ālām-ı dehr-i dūnı ferāmuş itmez ṭā benüm fitil-i ḥayātım şirār-ı nār-ı şehādetle yanmayınca ve işbu ṣaḳālım başımdan akan ḳanla maḥḍūb olup boyanmayınca didi.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i Emīr ḫuṭbe-i ʿālī-rütbelerinden birinde ẓülm-ı bī-dād Vaḳıʿa-i Baġdād'a işāret buyurup gūyā ki ḥālā manẓūrumdur Benü'l-ʿAbbās'dan birini Ḳanara'da naḫr u ẕebḥ olınur ḳurbān şütürü gibi ḳatl iderler ve ḥabl-i gerdenüni eyādī-i zülm ü ʿudvānıla fatl iderler ol ẓülmü kendiden defʿa ḳudreti ve ol sitemi pirāmen-i dāmen-i ḥālinden fi'l-cümle dūr itmek ile nefʿa mikneti olmaz vay ve ṣad hezār vay ol mīr-i tīre-i ḍamīre sitem-fersāy ve ġaflet-i peymāya ki işʿāl-i işġāl dünyā ve ilhā-i müstelzat-i heves ü hevā ile telef ü nevāya mübteli olup iḥsān-ı bī-pāyān mülk-i cevādı yād ü ḫāric-i niṭāḳ-ı aʿdād olan irfāduñı **[388b]**taʿdād itmeyüp şükr-ı şükr-i envāʿ iḥsān-ı İlāhī ile rabṭü'l-lisān olmamaġın ol ḳavm miyānunda bir mertebede ḫor ü ẕelīl oldı ki lisān-ı aḳdām iʿlāmından kelīl olur diyüp yine ol ḫuṭbede eger istersem ol Baġdād'da ḳatl olunacaḳ kimesnelerüñ esāmisüni ve künyetlerini ve mevāżıʿ-ı ḳatillerini beyān iderüm diyü buyurmışlardır.

Ve yine mervīdür ki Emīrü'l-müminīn ʿAlī Ḥażret'i kendüye ḳātil olıcaḳ bāṭıl ki mevtün tünd-i licām-ı nefes nā-fercāmı pirāmen-i dūr-i ʿaḳl ü idrākdan dūr ve beynü'n-

[1164] iʿtibār ü iltifāt buyurmayup F: iltifāt u iʿtibār H.

nās İbn Mülcem dimek ile meşhūr bir kelb-i ʿuḳūrdur. Mescīd-i Kūfe'de naẓar-ı ʿālīlerinde manẓūr olduḳda nefs-i nefisleri ile tekellüm idüp

اشدد صارعك للموت فإن الموت إلا فيك فلا تجزع من الموت إذا حل[1165],[1166]

diyü ḳırā´at buyurup ve[1167] baʿde ol bī-edebī ṭaleb buyurduḳlarında Ey İbn Mülcem zamān-ı cāhiliyyetde veya evān-ı ṣabāda senüñ bir laḳabuñ varmı dur? Diyü su´āl buyurdılar inkār idicek senüñ bir Yehūdiyye dāye-i şe´āmet-māye ve nikbet vāye yoḳ midür? dā´imā saña ey şaḳī ve ey ʿāḳir-i nāḳa-ı Ṣāliḥ diyü ḫiṭāb itmez mi? İdi diyü buyurdılar. Belī var idi ve öyledir idi diyü **[389a]** iʿtirāf idicek sükūt buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki bir gün buyurdılar ki bu[1168] gice Ḥażret-i risālet-penāhı ʿālem-i ḫˇābda gördüm Cenāb-ı risālet-meʿābuñ müşāhede-i cemāl-i furuḫ-me´āli ve ferraḫ-ı iştimāli ile ḫoş-ḥāl ve mesrūrü'l-bāl olduḳda Yā Resūla'llāh senüñ ümmetün elünden çekdügüm şedā´id ü ālām ve imtidād-ı eyyām-ı cidāl ve ḫiṣām-ı câme-kār ve efkār-ı muḫāṣeme ü muḥārebe ile sīne-i bī-kīnem efkār itdi diyü şikāyet ve ānlara ṭaleb-i iṣāl-i nikāyet itdüm bed-duʿā itmekle icāzet buyurmadılar diyüp Yā Rābbü'l-ʿālemīn baña ol ḳavm-ı mustaḥaḳḳü'l-levmden efżal ve evlā bir ferīḳ-i saʿādet-refīḳ iḥsān eyle ve anlara benden bed-der vālī vir didi. Ve ol eṣnāda şehd ü şehādeti nūş itdi.

Ve yine mervīdür ki Emīrü'l-müminīn Ḥüseyn ḥażretleri raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh rivāyet buyurmışlar ki, Ḥażret-i ʿAlī kerremu'llāh Teʿālā[1169]vechehū ḫaṭīre-i ḥaẓīre-i ḳudsa ve civār-ı ḥadiḳa-i ünse intiḳāl itdükde ḫātifden bir āvāz geldi ki, ṭaşra gidüñ ve bu Allāh Teʿālā ḳulunı bize teslīm idüñ biz daḫı çıḳduḳ derūn-ı ḫāneden bir

[1165] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[1166] Ölüm için bileğini güçlü tut çünkü ölüm
Seni bulur, ölüm geldiğinde korkma

[1167] ve F: -H.

[1168] bu F: -H.

[1169] Teʿālā F: -H.

ṣadā peydā oldı ki, Muḥammed ʿaleyhi's-selām gitdi. Ve vaṣisi şehīd oldı. Benüm ümmetüm ḥıfẓ ü ḥimāyeti ve ṣavn-ı ṣiyāneti kimüñ ʿuhdesinde olsa gerekdür diyüp [389b]ṣadā-i āḫār daḫı ümmeti muḥāfaẓa ve anları ʿayn-ı ʿināyet ile mulāḥaẓa idicek şunlardır ki anların eṣer-i saʿādet-eṣerlerine iḳtifā ve ṭariḳ-i eniḳālarını iḫtiyār ü iṣṭifā idüp anlaruñ reviş ü reftārlarına göre ḥareket ve seyr ile kesb-i aʿmāl-i ṣaliḥāya iḳtirāf efʿāl-i ḫayr eyleye diyüp ṭarafeynden āvāz-ı sākin olduḳda içeri girdük gördük ki, ol cesed-i bī-ḥased pāk ü beden-i şeref-i saʿādet-nāk-ı reşāḥat-ı riyāż-ı ḥiyāż-cennet ve ḳaṭarāt-ı emṭār-ı raḥmet ġasl ile[1170]olınup eyādī-i melā´ike-i kirām ile meḥlūc ve ālāt u esbāb ile kerem-i bī-ḥisāb-ı Melik-i Vahhāb ile mensūc kefen ile tekfin olınmış namāzını edā idüp ravża-i rıḍvāna defn itdük.

Ve yine mervīdür ki Nūr-ı ḥadīḳa-i nübüvvet ve nūr-ı ḥadīḳa-yi fütüvvet mecālis-i nefāyīs-i āṣḥāb-ı ʿizz ü saʿādete zīb ü zīn ve ʿaynī aʿyān-ı insān ve insānı ʿayn olan imām-ı hümām-ı Ḥasan ve imām-ı lazımü'l-ikrām Ḥüseyn ḥażretlerine vaṣiyyet buyurup dimişler idi ki, Rabbü'l-māl vedāyiʿ-i bedāyiʿ-i āçāl istirdād vediʿada istiʿcāl idüp terk-i var-ı mihnet u civār-ı ḳudsa rıḥlet düşdükde benüm cesedümi bir naʿş-ı raḥmet-i naḳşa vażʿ idüp ʿAriş nām mevżıʿa īṣāl itdigünüzde sim-i ḫām gibi [390a]bir beyāż riḫām bulunsa gerekdür ki andan pertev-i āfitāb-ı ʿālem-tāb gibi nūr-ı mevfūr dıraḫşān olsa gerekdür ol ruḫāmi her ne ḥāl ise tīşe-i endīşe ile ḳāzasız ki lutf-ı bī-ḫisāb mufettiḥü'l-ebvāb ile andan bir miḳdār ṣabr ile mevżiʿ-ı ḳabr żuhūr itse gerekdür beni anda defn idesüz dimişler idi baʿde vuḳuʿ-ı emr-i Celīlü'ş-şānları ile ʿamel olınup her ne buyurdılar ise öyle vaḳıʿ oldı.

[1170] ile H: -F.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i ʿAlī ʿAriş nām maḥall-i ecel ve maḳām-ı mubārek-mübecelde ānifān beyān olduġı üzre defn olunduḳda türbe-i ʿālī-rütbete pür-envār ve ravża-i muṭṭahara-i feyż-i āṣārunı zemīne beraber idüp **وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ**[1171]fehvāsınca baṣar-ı baṣīreti musāʿade-i müşāhede ṣūret-i ḥaḳdan dūr ve dīde-i idrāk ruʾiyet-i rūy-i vāḳʿadan kör pāy-i ʿaḳlı ʿiḳāl-i taḳlīd-i bāṭıl ile muḳayyed u meʾsūr ü nāmı ḫilāl-i esāmı āṣḥāb-ı nār ve eṣnā-i defatir-i fuccār-ı cehennem-ḳarārda mesṭūr olan ehl-i fücūrdan mestūr itmişler idi. Ḫülefā-i ʿAbbāsiyeden Hārūn Reşīd ki ʿaḳl-ı sedīd ve ṭabiʿī ḥadīd ü baṭışı şedīd ḫuluḳı ḥamīd vucūh-ı ḥasen-i ḥālī ʿadīd āṣār-ı devlet nāhiye-i nāṣiye-i aḳvāl u afʿālinden [390b]ẓāhir u bedīd kimesne olmaġıla maʿarefdür semend-i ṭabʿa-itünd-kelāmunı ittibāʿ-ı hevāʿ-i nefs-i nā-fercāmdan dām-ı şikār ve ṣeyd ile binā ü ḳayd itmek muʿtādı olmaġın ol nāḫiyeye geldi gördi ki bir rumā aḥu ol cāy-ı ʿālī-cāh-ı saʿādet-i dest-gāhı kendilere ṣavārif dehr-i pür-ḳahrdan penāh ve havādiṣ-i ḥidṣāndan ārām-gāh idinüp pervāne-var ol ḳabr-i pür-nūr feżāʾil-i mevfūruñ şemʿine cemʿ olmuşlar. Her çend ki ẕevāt-i muḫālib-i enyābı sibāʿ-ı ṭuyūr ve kilābı ol āhūlara irsāl itdiler aḳdām iḳdāmları tezelzül ve ıżṭırāb idüp cümlesi döndi Hārūn Reşīd ol nāḥiyenüñ yirlerinden ve ol mevżıʿ ahālisinüñ ruşen-i żamīrlerinden bu ḥālüñ vechüni suʾāl itdükde didilerki, ābā ve ecdādımuzdan şöyle istimāʿ itmişüz ki, Esedu'llāh el-ġālib Ḥażret-i İmām ʿālī bin Ebī ṭālib kerremu'llāh vechunuñ mezārü'l-lamiʿü'n-nur-ı saʿādet-āṣārı bu mevżıʿda ola Hārūn kelām-ı meşāyıḫ ʿadūlı ḳabul idüp min baʿd her sāl ol cāh-ı saʿādet-iştimāli ziyāret iderdi.

[1171] "Kime Allah nur vermezse, onun için nur diye bir şey yoktur." Nur, 24/40.

Ve yine mervīdür ki[1172] İmām ʿAlī ḥażretlerinüñ kerremu'llāh ṣubḥānehū[1173] vech kerāmatındandur ṭarāf-ı ḫilāfına ẕāhib olan muḥāliflere Cenāb-ı İlāhīden irişen **[391a]**ʿuḳūbāt ki İmām-ı Müstāġfirī Delāilü'n-nübüvve nām kitābında Firās bin ʿAmr'dan raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhdan rivāyet ider ki ʿahd-i hümāyun Ḥażret-i risālet-penāhide ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem Ṣadme-i Ṣudāʿla zevāc-ı mizāc ḍaʿif-i imtizācım munṣadıʿ ve derd-i seyr ile rīşte-i ḥużūr ü istirḥatım munḳaṭıʿ olup bī-iḫtiyār kemāl-i ıżṭırāb u ıżṭırā ile rey´s-i enbiyā ḥażretinüñ ḥużūr-ı ʿālīlerine gelüp taṣdiʿ itmek lāzım geldi. Yā Resūla'llāh şöyle şöyle başıma bir belā geldi. ʿİnāyet eyle ḥācetümi kemāl-i kereminden revā ve derd-i sermde bir devā eyle diyü cenāb-ı saʿādet-ḳarīn ü südde-berīn mekārım-ı żamirlerine āh ü enīn ve zāri vü ḥanīn ile vażʿ-ı cebhe ü cebīn idüp tażarruʿ itdükde dest-i saʿādet-peyvestleri ile iki çeşmüm mā-beynüni aḫẕ ü imsāk buyurup enāmil-i deryā mumāṣil ve benān-ı ḥikmet-beyānları mevażıʿndan kirpi mūyları gibi ḫuşūnet üzre mūylar peydā olup ol derd-i serden ḳaṭʿā eṣer ḳalmadı ta şol zamāna dek ki ḫavāric Ḥażret-i ʿAlī üzre ḫurūc itdükde firās dāḫı feres-i fesāda rākib ve ṭarīḳ-i ḥaḳdan nākib olup fırḳa-i ḍālāl ile hem-ḥāl ve ol gurūh-ı mekrūh ile muʿayyet üzre cidāl idicek ol mūylar**[391b]**cebhesinden döküldi. Firāsın cezaʿ-i ü fezaʿ ile ḳāmet-i ṣabr ü ārāmı büküldı buña sebeb ṭāʿat-ı ʿālīden ḫāric ve aḳṣa-i meʿāric-i ʿiṣyāna ʿāric olduġındur didiler, tevbe-i ṣaḥīḥe ile tāyīb ü ʿaṣker-i ḫavārıcdan rāciʿ ü āyib olup rūy-ı istiġfārı ḥāk-ı meẕellete sürdi, yine ol mūylar bitdi ve Firās'uñ elemi gitdi. Rāvī ben ol mūyları daḫı dökülmedende gördüm ṣoñra döküldügini daḫı müşāhede itdüm. Baʿde tevbe ikinci nevbe tekrār bitdigünü daḫı gördüm dimiş.

[1172] mervīdür ki F: -H.
[1173] ṣubḥānehu F: -H.

Ve yine mervīdür ki[1174] Ṣuraḥādan biri ḥikāyet etmiş ki ʿālem-i ḫ̬ābda gördüm ki sāʿat ḳayime olmış ve ʿarṣa-ı gāh-i ḥisāb ve ʿarża-i gāh-ı suʾāl-i cevābda ʿamme-i enām ve kāffe-i ḫ̬avāṣ ü ʿavām miṣ̲āl-i mār u mūr ḥaber-i ḥisābdan dūr ve ḫ̬alḳ-ı mevfūr ve ṭavāyif-i nā-maḥṣ̲ūr mebʿūṣ̲ ü maḥṣ̲ūr-ı emr-i İlāhīyye nāẕır ve iradet-i ʿāliyyesi ne vech üzre taʿalluḳ itmiş ise ḥāżırlar ṣırāṭa uġrayup murūr itdüm. Ol ġāʾile-i ḥaʾileden ḫ̬alāṣ olup ḥużūr ü istirāḥat meslekine gitdüm gördüm ki, Seyyīd-i Beşer ve İmām-ı rūz-ı maḥṣ̲er-i māh-ı sipihrleri Ḥażret-i Resūla'llāh ṣalla'llāhu Teʿālā[1175] ʿaleyhi ve sellem kenār-ı ḥavż-ı kevṣ̲erde āfitāb-ı ʿālem-tāb gibi ḳarār ve eṭrāf ü cevābına **[392a]**ʿarż-ı dīdār ve feyż-i envār itmiş ol pādişāh evrengi ḳābe-ı ḳavseyn ḥażretinüñ sıbṭayn-ı ʿazīzini Ḥasan-ı Hüseyn kenār-ı āb ve leb-i birke-i bereket-meʾābda ḫ̬alḳ-ı ʿāleme māʾ-i kevṣ̲er isḳā ve surūr-ı mevfūr ve ḥubūr-ı nā-maḥṣ̲ūr ilḳā iderler ben daḫ̬ı vardum ki naḥiye ol naḥiye-i devlet-i ṭurraları ve ṣadef-i ʿizz u şeref-i durreleri ve cebhe-i nübüvvet u fütüvvet ġurreleri şubān-ı ehl-i cennet āb-ı rūyların ve sükkān-ı bihişt-i berīnüñ civān-ı mişkin-būyları bañada ol ābī taḳsīme ḫ̬avż itdükleri ābını ḥavż-ı saʿādet-rūżuñ ābdan vireler iltifāt buyurmadılar yüzüm ṣuyu yire döküldi, libās-ı ʿār ü nāmūsum söküldi. Ḥażret-i risālet-rütbetüñ ḥużūr-ı lamiʿü'n-nūruna varup istişfāʿ itdüm ki, bañada bir içim ṣu iḥsān ideler buyurdılar ki saña ṣu virilmezler didüm niçün Yā Resūla'llāh benüm cürmüm ü günāhım nedür buyurdılar ki senüñ civārında bir bed-kirdār-ı murdar vardur ki ʿAlī'ye laʿnet ider ve ṣubḥ-i Şām aña düşnām idüp rāh-ı ḍālāla gidersün añı menʿ ü ḥacr itmezsün ve refʿ ü zecr yoluna gitmezsün ben didüm ki Yā Resūla'llāh ḳorḳarım ki ol nā-pākī**[392b]** menʿa taṣaddi idersem beni helāk ider Ḥażret benüm elüme bir ʿuryān ḫ̬ancer iḥsān buyurup var anuñ noḳṭa-i vucūdunı ṣaḥīfe-i

[1174] mervīdür ki F: -H.
[1175] Teʿālā F: -H

ḫākdan bununla tırāş eyle diyü buyurdılar. Ben daḫı ol ḫancer ile ol şaḫṣ-ı barun meskenine varīd olup ḫuṭūṭ-ı ḥuẕūẕ ḥayatı ṣaḥīfe-i keşīfe-i sīne-i pür-kīnesinden tırāş itdüm. Dönüp ḥużūr-ı Ḥażret'e gitdüm varup eyitdüm: Yā Resūla'llāh emr-i celīlü'ş-şānıñuz üzre saḥīfe-i ḫākī ol nā-pāk bī-pākın raḳam-ı vücūd-ı mażarrat-ı nā-nakından pāk itdüm. Ḥażret-i Hasan'a emr itdiler ol naẕir-ı ʿayn-i ḥayāt ve miṣāl-i ḳand-ı nebāt olan mā´-i azbu fırat ḥayāt-ı ʿaẕb u Fırāt ve āb-ı ḫūşk-vār-ı letāfet-āyātından behre-yāb buyurup bir kāse iḥsān itdi. Ol cām-ı surūr-encāmuñ ṣafāsından ile mest ü medhūş ve ol bāde-i nāb-ı luṭf-ı bī-ḥisābuñ keyfiyetinden şu denlü sarḫoş olmışum ki içdün mi? İçmedün mi? Bilmem bu ḥāl ile uyandım bīm u hırās ve vehm-i ye´s dūdına boyandum, āb-dest alup namāza āġāz itdüm tā ol zamāna dek ki āṣār-ı envār-ı ṣubḥ-ı ẓāhir ve ufḳ-ı ḥarc-berīn-i ālāyış-i ẓulmetden pāk ü ṭāhir oldı. Ḫalḳ içinde şiyt u ṣadā peydā oldı ki[393a] filān kimesne cāme-i ḫ̆ābında maḳtūl bulunmış ṣu başı ve ʿases-i mānend-i mūr u meks ol maḳtūl-i nā-maḳbūlüñ başına üşüdiler. Bu ḳanı iden ḳānı bulunmaḳ gerekdür diyü ẓāhirān ḥaḳiḳat ḥālī keşf içün maʿnada bī-hünāh olanlaruñ māl ü menālini meṣṣ u reşf içün bir ālāy bī-ḫaber u āgāh ve bī-cürm u günāhlaruñ maẕanne ü mucrim adına şaḫnenüñ zincīr-i ẓulm-i bī-dādına çıkup gitdiler. Ben kendikendime eyitdüm: Subḫān'allāh bu ne ḫ̆ābdür ki, ben gördüm. Va'llāhu Teʿālā ḥażreti ol vāḳıʿayı vaḳıʿa muvāffaḳ itdi. Ve te´sīr-i kerāmet-i Esedu'llāh ile ol munāfıḳ ortadan gitdi. Bunda kimesnenüñ cürmi yoḳdur diyü ḥākime vardum ve eyitdüm ki: Bu ḫuṣūṣda bir ferdüñ madḫalı ve bir kimesnenüñ eli yoḳdur ḳatli ben itdüm diyü ḳıṣṣa-i ʿāli māhiye ʿaliyhi ḥikāyet itdüm, ġāyetde mesrūr olup ḥaḳḳı iḥḳāḳ itdi ol bī-günāhları iṭlāḳ itdi.

Ve Yine İmām Mezbūr irād itmişdür ki, ʿAlī bin Zeyd'dür raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh buyurmışlar Saʿīd bin el-Müseyyeb raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh baña bir kimesne getürdi. Ḳalḳ şunu gör didi. Ben eyitdüm aḥvālini sen iʿlām eyle ben görmege ḥācet yoḳ didüm, bu bir şaḫışdür ki[1176] Ḥażret'i ʿAlī ve ʿOs̱mān'a nā-sezā **[393b]** kelimāt iderdi. Ben bir gün Cenāb-ı Bārī'ye tażarruʿ vu zārī idüp Yā İlāhe'l-ʿālemīn senüñ ol iki ṣāḥibi Celīlü'ş-şān ve semiyyü'l-mekān ḥaḳḳında sābıḳa-i ʿināyet-i bī-ġāyetüñ var ise ve ḥabībüñ Muḥammed Muṣṭafa'yı ol iki şeyḫ-i buzurġ-vār-ı saʿādet-āş̱ār gerçekden yār ise baña bir nişāne göster ki, bu melʿūn ḳatī çoḳdan ḳısās ister didüm nāgāh ḥālī tebāh-ı rūy-ı bed-ḫūyī siyāh olup ʿırż u nāmūsı gitdi kendi kendüye ziyān itdi. Yüzü ḳara ü palās ʿırż-ı libās-ı nāmūsı pāre pāre olup ol melʿūna bir renk oldı ki görenler ḥayrān ü zenk oldı.

Yine İmām-ı mezbūr īrād itdügi umūrdandur ki Medīne-i Münevvere'ye bir kimesne var idi ki, bāṭılı işāʿʿat ḥaḳḳı ketm iderdi. Dā´imā Ḥażret'i ʿAlī'ye sebb ü şetm iderdi. Saʿīd bin Mālik ol şaḫṣa bed-duʿā idüp helākını diledi. Ve ẓuhūr-i āş̱ār-ı luṭf-i İlāhiyye intiẓār ü iẓhār idüp diş biledi. Ol şaḫṣ bir gün mescide gelüp şütürden ṭaşra ḳodı kendüsi içerü girüp ḫilāl-i ṣufūfda ḳarār ü ṣalāta intiẓār itdi. Ol şütür yirinden ṣıçrayup mescide girdi ve ol şaḫṣ-ı bed-kirdārı sīnesi eline alup ʿiẓāmı ḫurd oldı s̱iḳal-ı nāḳa ile bī-ṭāḳa olup murd oldı, bār-ı vücūdını ol baʿīr ile Saʿīr'e gönderdi. Ve **[394a]**ol cemel-i cemīl ol ḥiml-i s̱aḳīlī dünyāya gelememişe döndürdi.

Yine Ḥüseyn bin ʿĀlī bin el-Ḥüseyn raḍıya'llāh Teʿālā ʿanhūmdan mervīdür ki İbrāhim bin Hişşām el-Maḫdūmī ki vālī-i Medīne idi. ʿAdet-i bī-saʿādet idünmiş idi ki, bizi her rūz-ı cumʿa iḳdām idüp hezār zūr u zār ile eṭrāf-ı minbere cemʿ taḫalluf idenüñ

[1176] bu bir şaḫışdür ki F: bu bir şaḫs idi ki H.

bī-ḫinī tīr-i tevbīḫ ile ḳalʿ u ḳamʿ iderdi. Baʿde Emīrü’l-muminīn ʿAlī ḥażretinüñ şān-ı şerīfine şāyeste olmaz kelām ü ʿarż-ı ʿālisine lāyıḳ olmaz düşnām ile ḫavātir-i ehl-i sünneti yıkar ve ʿAlī ḥażretine setm u şetm bābında Ḥüseyn’iye çıḳardı. Bir cumʿa yine ol maḳām ḫalḳla ṭolmış ve pāyı minber-i eşrāf ehl-i sünnet ile māl-ā-māl olmış ben daḫı varup minberüñ yanına oturdum. Ṭarīḳ-i semʿime ol turrahhāt-ı nā-sezā fehmünden mesdūd ve ol bāṭıñ kelām-ı ḫām-ı müstetbeʿü’l-melāmı derīçe-i ḥavāsımdan maṣdūd olmaġ içün perde-i ḫʷāb ile iḫticāb itdüm. Gördüm ki Ḥażret-i risālet-penāhuñ rişk-i riyāḍ-ı ḥuld-burīn ve menbaʿ-ı ḥiyāḍ-ı raḥmet-i Rabü’l-ʿālemīn olan mekān-ı saʿādet-mekīn ve ḳabr-i pür nūr-i ẓāhirü’l-temkīnleri yarulup câme-i sefīd ile bir merd-i saʿīd ẓahirü’l-bedīd olup baña ey Ebī ʿAbdu’llāh bu şaḫṣuñ itdügi hezeyān ile azūrdedür dil ve bu mühliküñ [394b]lisānına cārī olan turahhāt ile münfaʿil olmaz mısun? didi belī olurum didi. Rūy-i iḥsās ü idrākıñıla āb-ı teyaḳḳuẓ u intibāh ṣāç ü dīde-i hūşkdan ġişāve-i ġafleti gider gözüñ aç gör ki Rabü’l-ʿālemīn aña sezā olan cezāyı ne vech ile virdi. Ve şe´āmet-i kār-ı bed-kirdārı nice yetişe irdi didi gözüm açdum gördüm ki yine ʿAlī’ye setm u şetm ider nāgāh minberden düşüp helāk oldı itdigüni buldı.

Emīrü’l-mü´mīnin Ḥasan raḍıya’llāhu Teʿālā ʿanh on iki imāmuñ ṣānisi ve kişver-i necābet ü leṭāfetd- merd-i mefḳūd-ı mebānisi şubbān-i ehl-i cennet-seyyidī ve meḫādim-i kirām ü sādāt-ı ẕevī’ü’l-iḫtirāmuñ ġāyetde ceyyīdi nesīm-i ʿanber-şemīm luṭf-ı ʿamīm ve ḫulḳ-ı kerīmi mesām-ı meşam ḫāṣ u ʿām sın u şimşīr-i āteş-te´ṣīr-i kelām-ı le´ālī-i intiẓāmı miyān-ı ḥaḳḳ ü bāṭılı kesen İmām Ḥüseyn ḥażretleri ki künyeti Ebū Muḥammed ve laḳabı Taḳī ve Seyyid’dür. Velādet-i ʿāliyyeleri Hicret’den sene-i ṣāliṣede ḥadīṣ olmışdur. Ḥażret-i Cebrā’īl bu nām Ḥasan ve ism-i sāmi-yi mustaḥseni hadiyye-i ḥaḳḳ ve ismi daḫı müsemmāsı gibi ʿaṭiyye-yi feyyāż-ı muṭlāḳdur diyü ḥaḳīḳat

cennet-ḥarīrlerinden bir ḳıṭʿa ḥarīre taḥrīr itmiş getürdi. Ḥikāyet [395a]iderler ki: Ḥażret-i risālet-penāhuñ şekl-i ẓāhirü'l-nebāhatına Ḥażret-i Ḥasan'dan ziyāde şebāhet üzre bir ferd dünyāya gelmemiş sīne-i pür-sekīne-i bī-kīnelerinden farḳ saʿādet-ʿġarḳlarına dek ḳaṭʿā farḳ olınmaz imiş.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i Ebū Bekr-i Ṣıddıḳ raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh Ḥażret-i Ḥasan'ı raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhumā dūş-ı saʿādet-pūşına bindirüp yemīn ider idi ki, bu Ḥażret Cedd-i Nebih-i saʿādet-medārına şübīhdür ʿAlī'ye şübīh degüldür Ḥażret-i ʿAlī'de orada ṭurur idi. Bu kelāmı gūş idüp tebessüm ider idi.[1177]

Rivāyet olınur ki yigirmi beş kerre yayan ol deryā-yı bī-pāyān ʿilm ü ʿirfān ḥacc-ı şerīfe varmış şol ḥalde ki ciyād-ı ṣāfināṭ ve bī-neẓīr atlar peşkeş çekerler idi. Aḫbārda vārid olmışdur ki, bir gün ḫaṭīb-i minber-ı risālet ve imām-ı cāmiʿ-i feṣāḥat ü besālet minber-i ṭāhirü's-suʿūda ṣuʿūd itmiş idi. Sıbt-ı saʿādet-penāh Ḥasan Ḥażret'i Ḥażret ile hem-rāh idi. Gāh Ḥażret-i ʿālī-cāh cānib-i ḥalḳa ve ki gāh Ḥażret-i Ḥasan'a ki ḥasanāt-ı dehrden bir ḥasena olan ḥasanadur nikāh idüp buyururlar idi ki, bu benüm oġlum Seyyid'dür ve ʿan ḳarīb Allāh Teʿālā Ḥażret'i anuñ vesāṭatı ile Müselmānlardan[395b] iki fırḳanuñ mā-beynini ıṣlāḥ itse ve anuñ sebebi ile ol iki ṭā´ife miyānuñdan fesād gitse gerekdür diyüp bu kelām-ı şerīf iʿcāz-elif ile aña işāret buyurmışlar ki, Muʿāviye **الفتنة نائمة لعن الله من أيقظها**[1178]feḥvāsınca Ḥażret-i Ḥasan āṣāre-i ġubār-ı fiten semtine mā´il olmaduġı bilmegin Ḥażret-i ʿAlī şehd-i şehādeti nūş idicek Muʿāviye Ḥażret-i Ḥasan ile sırrān muṣālaḥa idüp ʿahd u peymān ve ġilāẓ ü şidād-ı eymān idi ki, eger kendüsüne Allāh Teʿālā Ḥażret'üñ emri iricek ve debūr-ı ecel ḫarmen-i hayātını yele viricek olursa emr-i ḫilāfet bī-muḫālefet ve āfet Ḥażret-i Ḥasan'a

[1177] ider idi F: iderdi H.

[1178] Fitne uyku halindedir onu uyandırana Allah lanet etsin.

muḳarrer ola baʿde Emīrü'l-müminīn Ḥasan ḫuṭbeye āġāz idüp didi ki: Ey ʿubbād-ı Ḫudā ve Ey ṭāleb-i rāh had-ı ṣaḥīfe-i ḫāṭırıñuzda muḥarrer ve żamīrinüzde cāy-gīr olmış emr-i muḥaḳḳaḳ u muḳarrerdur ki, fitne ġabārını ḳaldırmaḳ ve şāhbāz-ı ṭabʿ-ı bülend-pervāzıma kebk-ı nizāʿ ve cidāl aldırmaḳ baña ġāyetde mekrūh ü menfur ve yanumda ḥayyiz-ı ḳabūl ü iḫtiyārdan dūrdür binā´en ʿaley ẕalike Muʿāviye ile muṣalaḥa semtine sāliḳ ve munīs-i nefes-i nā-fercāma licām-ı ferāġ-ı bāl ile mālik oldum. Emr-i ḫilāfeti Muʿāviye'ye teslīm ve merāsim-i ṣalāḥ ü ıṣlāḥı tekmīl ü tetmīm itdüm [396a]eger fi'l-ḥaḳīḳa ḥaḳ anuñ cānibinde ise ḥaḳḳı mustaḥaḳḳına tefvīż ve eger benüm cānibimde ise anı kendümden ṭaʿvīż itdüm. Tā ki, ümmet-i Muḥammed'den bir ālāy mesākīn ve bize ve fuḳarā u reʿāya ve ʿaceze-i el kaldurup ḥevāfir-i ḫuyūl-i ʿasākir ü ecnād ü ʿavāṣıf-ı riyāḥ-ı nāhibü'l-ervāḥ muḳātele ü cidāl ile ber-bād olduġından ġayrı ṭarīfinden aṣḥāb-ı Ḥażret risālet-intisāb ṭuʿme-i mūr ü mār helāk ü demmār olmaya diyüp Muʿāviye'ye tevciye ḫitāb-ı müsteṭāb-ı belāġat-me´āb buyurup pādişāh bār-gāh-ı ibdāʿ ü inşā ve müfessir-i naṣṣ-ı müşkil-küşā Yefʿalu'llāh māyişāsını sipihr-i ḫilāfete dālī ve memālik-i İslāmiyyede rāyāt u aʿlāmını mürtefiʿ ve ʿālī itmişdi. Yā şol ḫayr içün ki ṣaḥīfe-i ʿilm-i ezelisine olduġı mesṭūr veyā şol şer içün ki didi ki, ġayb-ı beynine senün ẕātuñda menẕūrdür **وَإِنْ أَدْرِي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ**[1179]diyüp minberden nuzūl idicek ol meclisde ḥāżır olan eşḫāṣdan biri Ḥażret-i Ḥasan'a ḫiṭāb idüp "Ey müselmānlaruñ yüzini kara idici Muʿāviye ile biʿat itdük ve Beytü'l-mālī aña sipāriş idüp gidüñ." didi. Ḥażret'i Ḥasan Allāh Teʿālā Ḥażret'i Melik Benī Ümeyye'ye [396b]Resūlü'ne göstermişdür. Şu vech üzre ki biri biri ardınca bir minbere çıḳup giderler ḥatta bu maʿni-i Resūl-i afāḳ-ı cālis-i mecālis istiḥḳāḳ ḥażretine ġāyetde şāḳ gelüp Rabbü'l-ʿizzet Resūlü'ne tesliyet ve

[1179]" Bilmem! Belki bu (mühlet) sizin için bir imtihan ve bir vakte kadar yararlanmadır." Enbiya, 21/111.

ġubār-ı āzārdan āyīne-i ḳalb-ı ṣafā āyīnine taḫliyat içün aña “inna ʿateynakel kevṯere” sūre-i şerīfesini إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ[1180]sūre-i şerīfesini inzāl buyurmışlardur Elf şehirden murād cümle Benī Ümeyye’nüñ zamān-ı velāyetlerüdür demişlerdür. Rāvī eyidür: Ḥisāb itdük müddet-i imāretleri tamām bin ay oldı.

Daḫı rivāyet olınur ki çünki Emīrü’l-müminīn Ḥasan Muʿāviye ile bu[1181] muṣālaḥayı itdi Muʿāviye Ḥażret-i Ḥasan’a “Ey Ebā Muḥammed baña bir nesne hibe itdüñ ki, kimesne kimesneye bu maḳūle nesneyi āḫarine ṯena ve cevher-i emr-i nefisinde āḫarı kendi üzerine iṯār itmek vāḳiʿ olmamışdür.” Diyü vāfir teşekkür ü ṯenā itmiş.

Ebū Hureyre raḍıya’llāhu ʿanh buyurmış ki, bir gice Ḥażret-i Ḥasan Resūl-i Ekrem ṣalla’llāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretinüñ yanında idi. Ol Ḥażret-i ʿālī-rütbet muşāru’n-ileyh ḥażretine ġāyetde mā´il ve Ḥażret-i Ḥasan ol Ḥażret’üñ rütbe-i ʿālīye muḥabbet ü inciṯablarına **[397a]**nā´il idi. Baʿde zamān emr buyurdılar ki Ḥażret-i Fāṭıma Zehrā yanına gide ben saʿādet-ḫānelerine varınca hem-rāh olmaḳ istedüm menʿ buyurdılar. Nāgāh bir berḳ-i lamiʿü’l-envār ẓāhir ü bedīdār olup anuñ şevḳine māder-i mihribanına dek buyurdılar idi.

Ve yine mervīdür ki Ḥacc-ı Beytu’llāhü’l-ḥarām ve ziyāret-i ravża-i Resūl-i ʿaleyhi’s-sellām Müselmanlaruñ baʿżında ol maḫdūm ṭayyibü’l-ʿarāḳ yalın ayaḳ ḥacc itmek ile pāy-i nāzik ü laṭīfi āzarda ve ḳadem-ı saʿādet-tev´em-i leṭāfet-elīfi pejmürde olup kef-i pāy-ı pür-kereminde verem ẓuhūr idüp şīş-i muvcibü’l-teşvīş ile ḫāṭır-ı ʿāṭır-ı saʿādet-kīşlerine elem ʿārıż oldı. Ol gevher ü ālā ve ser ü bālānuñ ālālarından baʿżı ey semen-i çimen-i nübüvvet ve ey serv ü cūy-bār-ı fütüvvet piyāde-i ḥāfī-i ḥareket ve

[1180] “Şüphesiz, biz onu (Kur’an’ı) Kadir gecesinde indirdik.” Kadr, 97/1.
[1181] bu F: -H.

seyr-i ḳadem-i mubārek ile bu ḳadar żarar ü ḍayr irmege sebeb oldı. وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ[1182] حَرَجٌ āyet-i saʿādet-ġāyeti fürce-i ferec ʿadd olunup, pāy-i mubāreklerine naḳā gelince rukūb üzre baḳa buyurulup Elhamdü'llāhi teʿālā yine eliñüz de iyice olup şīş indügi gibi siz daḫı inesüz didiler ḳabūl buyurmayup menzile vużūl bulduġumuzda bir ʿArab gelse gerekdür anda bir miḳdār bāġ vardür her ne ḳadar aḳçeye virürse alasuz diyü buyurdılar. Anlar daḫı şimdiye dek[397b] bir menzilde ol maḳūle devāya rāst gelmedük bu menzilde bulunmaḳ ġāyetde baʿidür didiler beher-ḥāl bulunur diyü buyurdılar menzile varılduḳda bir siyāh ʿArab ẓuhūr itdi. İşte didügim ʿArab budur ġaflet itme varup ol rūġani iştirave şemenüñ edā eyle diyü buyurdılar ol kimesne daḫı varup rūġanı ṭaleb itdi. Siyāh rūġanı kimün içün istersün didi Ḥasan biz Ḥasan bin ʿAlī içün didi beni ol civān-ı refiʿü'ş-şānuñ ḥużūruna īṣāl idün ki ben anuñ ʿabd-ı muʿtaḳıyım didi. Ḥużūr-ı şerīflerüne getürdiler ḫāḳ-pāyī şerīflerine yüzünü sürüp ben sizüñ muʿatıḳıñızum rūġanuñ şemenī lāzım degül lākin ḫātūnum vażʿ-ı ḥaml itmek üzredür ḫayrduʿāñüz ricā iderüm Allāh Teʿālā Ḥażretleri taʿmü'l-ḫilḳa bir veled iḥsān eyleye didi. Ḥażret-i Ḥasan menzilüñe var ki, Rabbü'l-ʿālemīn saña istedügün gibi bir veled iḥsān eyledi diyü tebşīr buyurdılar. Geldi gördi murādnice bir veledī ṭoġmış Rabbü'l-ʿālemīne şükür eyledi.

Ve yine mervīdür ki Zübeyr evladından biriyle baʿżı esfārda hem-rāh olmışlar idi. Bir gün yolları bir niḫilistāna uġradı ki eşcārınuñ hubūb-ı ʿavāṣıf-ı germ ü serd ile reng-i rūy-i berk ü bārī zerd olup varaḳları dökülmiş ḳametleri bökülmiş libās-ı terāvet ü leṭāfetleri sökülmüş [398a]endāmlarına ẕebūl-ı ʿārıż ve ḫancer-i fenā-i bīḫ neşv u nümālarını ḳāṭʿi ü ḳārıż olmış Ḥażret-i Ḥasan'a ol eşcārdan birinüñ ẕeylinde bisāṭ-ı istirḥāt ferş idüp dıraḫt-ı āḫar yanunda İbn-i Zübeyr'e düşdiler. İbn-i Zübeyr'üñ ḫāṭırı

[1182] "Hastaya güçlük yoktur." Fetih, 48/17.

taze ḫurmā özleyüp kāş bu dıraḫtların yirinde tāze vü ter ḫurmā bitter olaydı didi. Ḥażret-i Ḥasan daḫı ḫāṭıruñ tāze ḫurmāya nā´il olmaġı mā´il mi didi. Belī diyicek ol naḫl-i mevzūn ravżet-i risālet ve serv-i būsitān-ı feṣāḥat ü besālet el ḳaldurup duʿā itdi. Ol ḫinde nihāl-i āmāli bāruver ve nūr-ʿarūs-ı murādı meneṣṣa-ı ḫuṣūlde çilve-ger olup ol dıraḫtlardan birinüñ cevfine mā ve aġṣānına nümā irdi. Ve taze u sīr-āb olmış yemiş virdi. **قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ**[1183]sırr-ı āşikār ve ḥaşr-ı ecsādı istibʿād iden aṣḥāb-ı ʿināduñ ḳulūb-ı saḫt-bünyād-ı ḍelāl-iʿtiyādı şikār oldı. Şütür-bānlar var idi. Ol ṣaḥra ḥaml itdi. **وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ**[1184] maʿnāsı vażuḥ u zuhūr itdi.[1185] Ol dıraḫt-ı bār-ı āverden ictinā idüp cümleye kifāyet itdi. Ẕikr olınan māʿadā-i kerem ü saḫāsı ve luṭf-ı ʿatāsı ol mertebede idi ki, **[398b]**maraż-ı fāḳa ile bī-ṭāḳa ve bimār olanlara şarāb-ı dinārı ile timār ü ʿillet-i ḳıllet ü iḥtiyācla dil-i bī-ġilleri umāc olanlara merāḥimden terkīb olınmış merāhim ü edviye-yi denānir ü derāhim ile ʿilāc idüp murde-i faḳrı şerbet-i ġinā ü servet ile ḥay ve defter-i ḫātemi vufūr-i luṭf ü kerem ile ṭayy itmişdi. ʿİlmde ʿalem ve ṭāʿat u ʿibādetde müsellem-i ʿālem olup zīver-i aḫlāḳ-ı ḥamīde ve feżā´il-i pesendīde ile serāpā müzeyyen olduġı muʿayyen ve feżā´il-i ẕahīresi gibi ḫasai'l-i ḳamīlesi bī-ḥadd u bī-kıyas olduġı cebīn-i mübīn aḫvālinden muḥarrer u mubeyyen fezā´il-i ʿadīmü'l-nifād ẕāt-ı nīk-nihād ẓāhirü's-sedādı ol mertebeden efzūndur ki ṣaḥayif-i eyyām ü leyālide-i ʿale't-tevālī ol vücūd-ı fāyiżü'l-cudūn aḫbār-ı mekārım ü meʿālī ve āṯār-ı elṭāf-ı ḫālī ve me´ālini kutub ü taḥrīr olunsa ʿuhde beyānundan ḫurūc mümkin ola ve menāḳıb u meʿāṯir-i ẕāt-ı nīk-nihād ẓāhirü's-sedād mümteniʿü't-taʿdādı ol ṭabaḳadan birūndur

[1183] "De ki, onları ilk defa var eden diriltecektir." Yasin, 36/9.
[1184] "Kime Allah nur vermezse, onun için nur diye bir şey yoktur." Nur, 24/40.
[1185] itdi. F: buldı H.

ki,ولو أن ما في الأرض من شجرة الأقلام مدى الدهور والأعوام[1186] ḫiṣāl-i cūd u nevāl ve ḫilāl-i ikrām ü ifżālī iʿlām olınsa cemāl-i icmālden refiʿü'l-liṣam-ı ibhām ḳabīl ola.

Rivāyet olınur ki ol[1187] ʿālim-i ʿilm ü kemāl ve ġaddara-i hüsn u zühreti nihāl-i bī-miṣāl-ı ḥadīḳa-i enīkā-i Zehrā'nun nūr-ı zehreti olan Seyyīd ḥażretlerinüñ ṭaʿāmına zehir ḳatılmaġıla [399a]ḳatline ḳaṣd itmişler idi. Ḥiyn-i taḳarrür-i fevt ü āvān-ı maraż-ı mevtinde birāder-i cān beraberi Ḥüseyn Ḥażret'i balin-i saʿādet-ḳarīni yanına gelüp "Ey enīs-i maʿād u maʿāşım ve ḳarīr-i çeşm-i ḥun-başın cānımuñ cānı ḳarındaşum semmī isḳā ve seni vartaya ilḳā iden kimdür söyle bu cerīme-i ʿaẓīme ne maḳūle şedīdü'ş-şakīme melʿūndan olmışdur beni mütenebbih eyle." didi. Ḥażret-i Ḥasan daḫı ey şaḳīḳ-i şefīḳim ve ey rāh-ı Ḫudā ve ṭarīḳ-i ḥüdāda hem-rāh ü refīḳim su´ālden murāduñ şerbet-i ḥayāt-ı ḳatīli zehir ḳatīle döndürmek ve añı diyār-ı ʿademe göndermek midür didi naʿam diyicek eyitdi: Eger taḫmīn itdügim şaḫṣ ise Allāh Teʿālā Ḥażret'üñ aḫẕı vebil ü ʿaẕābı ʿarīż ü ṭavīl nārī aḥar ve nikāli emīrdür eger ḫatā idersem nāgāh bir bī-cürm ü günāh āḫir-ı vaḳtimde zamān-ı helāk u maḳtımda benüm içün ḳatl olınmaḳ lāyıḳ degüldür didi. Meşhūr olan budur ki, isḳā-i semmī Caʿde nām ḫātūn Muʿāviye cānibinden müşāvere ile itmiş ola riyāż-ı cennete ṭayarānları hicretüñ ellinci senesinüñ rebiʿül-evvelüñ eva´ilinde olmışdur.سقاه الله تعالى كأسا دهاقا وجزاه بالخير والحسنى جزاءا وفاقا[1188] Emīrü'l-mümīnüñ Ḥüseyn raḍıya'llāhu Teʿālā[1189]ʿanh on iki imāma ṣāliṣ ve baḳiyyenüñ vucūdına bunuñ [399b]vucūdı fayizü'l-cūdı bāʿiṣdür künyeti Ebū ʿAbdu'llāh ve laḳabı Şehīd ü Seyyīd'dür ol şāhīd-i bezm-i şehādetüñ āfitāb-ı ʿalem-tāb-ı vucūd-ı saʿādet-

[1186] Çağlar boyunca yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem olsa…
[1187] ol F: -H.
[1188] Allah ona kase dolusunu içirsin, yaptığına en uygun şekilde onu hayır ve güzellik ile onu mükafatlandırsın.
[1189] Teʿālā H: -F.

numūdı netḳ-i ufḳ-ı raḥīm-i raḥmet-medār-ı zehr olan feżā′-i cān-fezā-i ʿāleme gelüp ṭoġması hicretüñ sene-i rābiʿasından māh-ı şaʿbānuñ dördünci güni yevm-i s̱ülesada idi.

Rivāyet olınur ki çādır-ı raḥm-ı maderde altı ay mekṣ itmiş anlar ile Ḥażret-i Yaḥya'dan ġayrı bir cenīn-i mesʿūd olḳadar müddetde mevlūd ḫin-i ḥayyiz-i aḫyādan mevcūd olmaḳ olmamış muşāru'n-ileyh Ḥażret'üñ ʿulūv-ı ḳıyla Ḥażret-i Ḥasan'un vilādeti mā-beynine taḥallül iden eyyām elli ve mezbūrun kemāl-i necābet ve leṭāfet isār-ı pür-cephe-i saʿādet-semīrinden belli itmiş ceddi-i emced-i buzurg-vārları ʿaleyhi salavatu'llāhi ma taʿakebu'llāhı leyl-i minen vennāhar ism-i sāmīsini Ḥüseyn ḳoymışlar ḥüsn ü cemāli leṭāfet-i rūy-ıferruḫunde-fāl bir mertebede idi ki, āb-ı ḥayvān gibi ẓülmetde ḳarār itse beyāż ġurrā-i ġarra lamiʿü'l-envārı ve barīḳ-i ruḫsār-ı ābdār-ı ḫurşīd-āṣārı ile ẓelām-ı leyl-i bi'l-külliyye maḥv ve cevn sema ġamām-ı ẓelām ü hunbābe-i ẓulmetden maḥv olup her ḳankı ise yaḳın ve ırāġ-ı kemāl-i ṭumāniyyet ü ferāġ ile bī-fānūs ve çerāġ-ı ʿazm iderdi. **[400a]**Sīne-i sekīne-i bī-kīnesinden tā pāy-ı saʿādet-fersāyine dek cedd-i mucidd-i nebīhlerine şebīh idi. Nitekim Ḥażret-i Ḥasan nıṣf-ı evvelde şebīh idi. Ve Ḥażret-i anuñ ḥaḳḳında Ḥüseyn bendendür ve ben Ḥüseyn'denüm Allāh Teʿālā Ḥażret'i sevsün ol kimesneyi ki Ḥüseyn'i seve ve Ḥüseyn esbāṭdan bir sibṭdür diyü buyurmuşlar idi.

Rivāyet iderler ki bir gün ol maʿreke-i şecāʿat ü celādet-pehlivānları ve mehleke-i şehādet-i civān-ı ʿālī-şānları mebādi-i cehādı taʿllüm ü taḥṣīl ve levāzım-ı ġazāyı itmām ü[1190] tekmīl içün aṣḥāb muṣāraʿaya meşāhabet ü mużāraʿa ḳaṣd idüp kişi kişiye suvār olup ṭālib-i seʿr ve şuʿle-i nār gibi biri biri ile ṭutuştular Ḥażret-i risālet-penāh ʿaleyhi min selāmu'llāh eṭyabuhū ve eżkāhuḤażret-i Ḥasan'a ḳoma Ḥüseyn'i ṭut

[1190] ü F: -H.

diyü buyururdu. Ḥażret-i Fāṭıma daḫı Yā Resūla'llāh neʿaceb büyügüne emr buyurasuz küçügi ṭut diyicek Ḥażret buyurdılar işte Ḥażret-i Cebrā´il Ḥasan'ı ṭut diyü Ḥüseyn'e emri ider gördüm ki, ol aña emr etdi. Taʿādül içün ben buña emr itdüm diyü buyurdılar.

Ümmü Ḥaris'ten rivāyet olınur ki ḥużūr-ı Ḥażret'e gelüp Yā Resūla'llāh bir ʿaceb ḫ̆āb gördüm cevfime ḫavf ṭoldı ṭarāvet-igül-i **[400b]** neşāṭ u inbisāṭım ṣoldı didi. Ne maḳūle nesne gördüñ diyü buyurdılar gördüm ki, senüñ cism-i laṭīf ve cesed-i pāk-ı saʿādet-enifinden bir pāre kesilüp benüm yanıma ḳodılar didi. Buyurdılar ki bu ḫ̆āb-ı ḫūb ve merġūbı maḫuf ü merʿūb degüldür. Belki Fāṭıma bir veled ṭoġurursan yanına alırsun ki ol eṣnāda Ḥażret-i Ḥüseyn vücūda geldi.

Ve yine mervīdür ki bir gün Ḥażret-i risālet-penāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem Ḥażret-i Ḥüseyn'i ṣaġ cāniblerine ve selīl-i ṣulbları İbrāhim'i cānib-i yesār-ı saʿādet-āṣārlarına almışlar idi. Nāgāh Ḥażret-i Cebrā'il gelüp Rabbü'l-ʿālemīn Ḥażret'i bu iki ferzend-i necib ʿacibü'ṣ-ṣānuñ ictimāʿında imtināʿ-ı taḳdīm buyurmışdur taḳdīr-i melīk-i ḳadīr celle ʿan teşbīhi ve'n-nezīr bunuñ üstüne der ki bu iki nihāl-i bī-himāl gülşen-i afżāl ser-i miṣālüñ biri dāʿi-i ecelüñ daʿvetine icābet itse gerekdür melīk-i macīd-i ʿinān-ı iḫtiyārı dest-i kerem-peyvestine taḳlīd buyurdı. Her ḳanḳısını iḫtiyār idersün taʿin eyle diyicek Ḥażret buyurdılar ki, fermān-ı bī-dermān İlāhī nāfiẕ ü māżī ve emr-i celīlü'ṣ-ṣān-ı melīk-i müstaʿāna her aḥad rāżıdür lākin Ḥüseyn intiḳāl itse anuñ ateş-i firāḳıyla hem benüm rūḥuma iḫtirāḳ gelür ve hem Fāṭıma ve ʿAlī'nüñ **[401a]**vufūr-i ʿalām ile ḳāmet-i iḳāmetleri lām olup nihāyet tefeccuʿ u tevvecuʿ ile re´s-ı ażā-i re´ise olan ḳalblerine vacʿ ṭārī ve ġamām-ı ġumūm ḥüzn-i hüzünden cārī olan ḳaṭarāt-ı ʿibarāt-ı ʿibret-amīz ile **وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ**[1191] feḥvāsı üzre kendi kerīmemüñ insān ʿaynī perde-i

[1191] "Üzüntüden iki gözüne ak düştü.", Yusuf, 12/84.

beyāżda mütevārī olup ḫurd u ḫʿābı elem u ıżṭırābıla kendülere ḥarām ve seher-i dā´im ü ḫüzn-i ṭavīl ve elem-i mufrīṭ ve buḳa ü ʿavīl ile cānib-i ʿademe ḫarām iderler üçümüz bile yanmaḳdan ve faḳd-ı naḳd-ı veled ile müteʿaddid kimesne dūd-ı kebūd muṣibete boyanmaḳdan ne çekersem yalñız ben çekeyim ve maẕraʿa-iḳalbime toḫm-ı miḥneti ancaḳ ben ekeyim diyü muṣibet-i İbrāhīm ile muṣā ve tacerruʿ-ı ṣabr-ı bī-ḥisāb ile müṣāb olmaġı iḫiyār buyurdılar üç günden ṣoñra ol nūr-ı dīde mesāfe-i dünyāyı nūr-dīde idüp cānib-i cānına ṭayerān eyledi. Andan ṣoñra her-gāh ki Ḥażret-i Ḥüseyn Resūl-i Ekrem'üñ ḥużūr-ı ʿālīlerine gelse rūy-ı celīlini taḳbīl idüp buyurup oġlum İbrāhim'i yolına fedā itdigüm merḥabā diyü edā buyururlar idi.

Ümmü Sellāme raḍıya'llāhu ʿanhā[1192]riyāvet itmiş ki, bir gice Ḥażret benüm ḫānemden ṭaşra buyurdılar ve biraz zamān dūr-ı dırāzdan ṣoñra saʿādet ü iḳbāle[1193] geldiler lākin mübārek saʿādet-ḫuyları eger meḥāsın-ı şerīfe ve liḥye-i munifeleri **[401b]**ve eger kisū-i mişkīn-mūyları biri birine ḳarışmış vech-i vecīh ve şekl-i nebīhleri daḫı ʿġubār ālūde mubārek eyādī-i mebādilerinde bir nesne ṭutmışlar Yā Resūla'llāh bu ne ḥāldür didüm buyurdılar ki, bu gice memālik-i ʿIraḳ'dan Kerbelā nām bir mevżıʿa algitdiler. Ḥüseyn'üñ ve evlād ü etbāʿında bir ferīḳ-i saʿādet-refīḳüñ ḳatl olınacaḳ mevżiʿlerüni gösterdiler anlaruñ ḫūnlarını düşürdüm işte budur diyü elüme vażʿ idüp bunı ḳo tursun ḥıfẓ eyle diyü buyurdılar. Gördüm ḳırmızı ḫāk bir şīşeyi ḳoyup aġzını muḥkem bağladum ṣoñra Ḥüseyn Ḥażret-i sefer-i ʿIraḳ içün Burak görüp gitdükde hergün ol şīşeye açup bakup ağlar idün ṣoñra yine aġzını bağlar idüm. Çünki muḥarremüñ ʿārşı irişdi. Yevm-i mezbūruñ evvelinde baḳdum yine evveliki ḥalinde idi. Aḫşama ḳarīb baḳdum gördüm ki, ol ḫāk-i maʿṣiyet-nāk-ı ḫūn-ı meżālim-i meşḥūn olup

[1192] Raḍıya'llāhu ʿanhā F: -H.
[1193] iḳbāle F: iḳbāl ile H.

tazelenmiş. Bildüm ki ol şāhid bezm-i şehādeti ẓālimler cerḥ itmişlerdür ve ol ʿādil-i bī-muʿādilin metn-i metīn-i fezāyilini cesed-i bī-kīn ve ḥasedünden şimşīr-i ẓülm ü ʿudvānla açduḳları şerḥalar ile şerḥ itmişdür.[1194] Ḳaṭʿı ḫuṣūmet ṣaltanāt-ı dünyā içün ser-i saʿādet-efserüni ḳatʿ idüp naṣṣ-ı ḳāṭıʿ ile melʿūniyetlerüni iṯbat itdükleri maʿlūmum oldı. Lākin biʿaynihi aʿdā şemātatına sebeb olmamaġ içün yine ol şīşe ḥıfẓ itdüm. Ḫaber geldi gördük ki, ol vāḳʿa-yı ciger-sūz **[402a]**ve āteş-efrūz ol rūzda vāḳıʿ olmış vefātları altmış bir Muḥarrem'üñ ʿāşuru ve müddet-i ʿömürleri elli yedi sene ve beş aydur.

Ḥażret-i ʿĀʾişe'den raḍıya'llāhu Teʿālā[1195] ʿanhā naḳl-ı maḳbūl ile menḳūldür ki, bir gün Ḥażret-i Resūl ʿaleyhi's-salātu ve's-selām ile Cibrīl muṣāḥabat iderken Ḥażret-i Ḥüseyn raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh ol maḥalle geldi Ḥażret-i Cibrīl bu kimdür diyü süʾāl itdi. Ḥażret veledümdür diyü buyurup mubārek dizlerine aldılar Cibrīl emr-i ʿacibdür ki bu veled-i necīb ʿan ḳarīb ḳatl olunsa gerekdür didi Ḥażret bunu kim ḳatl ider diyü süʾāl buyurdılar yine senün ümmetünden baʿżı ḳatl itse gerekdür eger murād-ı şerīfün olursa ḳanḳı mevżıʿda ḳatl olınacaġı beyāñ iderüm diyüp cānib-i Kerbelā'ya işāret itdi ve bir miḳtār ḳırmızı ḫāk Ḥażret'e gösterdi ve bu ḫāk ol maʿṣūm-ı pākḳatl u ḥelāḳ olınacaḳ maḥalli ḫākidür didi.

İmām Zeynel ʿAbidin'den raḍıya'llāhu Teʿālā[1196ʿ] anhdan menḳūldür ki, Kūfe'ye teveccüh eṯnāsında hīçbir menzile vusūl ve hīçbir maḥalle nüzül vakiʿ olmaz idi ki Ḥażret-i Ḥüseyn raḍıya'llāhu Teʿālā[1197ʿ] anh zamān-ı seyr ü ḥareket ve āvān-ı nuzūl-ı bā-bereketlerinde Yaḥya bin Zekerriyā āʿla nebiyyinā ve ʿalehimā şerāyıfü't-taḥiyye ve

[1194] itmişdür F: itmişler H.
[1195] Teʿālā H: -F.
[1196] Teʿālā H: -F.
[1197] Teʿālā H: -F.

selām aḥvāl-ı şerīfesini ḥikāyet ve dehr-i dūnüñ bī-vefālığından şikāyet iderler idi. Ḥatta bir gün buyurdılar ki, dünyā metāʿ-ı ẕelīl ü ḫ̬ār ve ḥayat-ı fāniyye ʿindel'llāhi bī-iʿtibār olduġına delīl-i celīl [402b]ve şāhīd-i ʿadl-ı ʿadimü'l-ʿadīl budur ki, Ḥażret-i Yaḥya'nuñ ser-i saʿādet-efserüni Benī İsrā´il fācirlerinden birine irsāl itmişler.

Saʿd bin Cʿubeyr raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh İbn Abbas raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhūm[1198] ḥażretinden[1199] rivāyet ider ki: Buyurmışlar Ḥażret'e vaḥiy nāzīl oldı ki Yaḥya bin Zekeriyya ṣalla'llāhu Teʿālā ʿalī nebiyyinā ve ʿalehimā ḳatlinden yetmiş bin kimesne ḳatl itdüm senüñ ferzendinüñ yaʿnī Ḥüseyn Ḥażret'i içün iki kerre yetmiş bin kimesne ḳatl itsem gerekdür diyü buyurmuşlar naḳl-i ṣaḥīḥ ile naḳl olınmışdur ki: Ḥażret-i Ḥüseyn'ün raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh ve aṣḥābınuñ rıḍvanu'llāhi ʿaleyhi ʿecmaʿīn ḳatlinde medḫalı olan aṣḥāb-ı fesāddan bir kimesne ḳalmadı ki tekrīn-i merg ile dıraḫt-ı ḥayātı bī-bār u berk olmaḳdan muḳaddem iftiẓāḥı ile ittiżāḥ bulmaya ya ḳatl veyā aña müdāni bir belāya mübtelā olmaya.

Şiḳātdan menḳūldür ki ʿAbdu'llah bin Ziyād'uñ ve aṣḥābınuñ re´s-i fesād-me´nūs ve şe´āmet-i maḥsūsları mescid-i Kūfe'ye getürülüp Raḥbe nām mevżıʿa vażʿ olınduḳda anda idüm bir ādemī āvāzı geldi diyü çaġırdı nāgāh añı gördüm ki bir mār-ı merdum-ḫ̬ār gelüp ol ruʿs-ı raḥmet-me´yūsleri ḫ̬ilālinde ʿAbdu'llāh bin Ziyād'uñ başını bulup suraḫ̬-bīn-i nikbet-ekīn ve ḍalālet-ḳārīnine girüp ve bir sāʿat ārām idüp çıḳdı ve ġaybet itdi. Yine geldi geldi diyü bir ādemī āvāzı[403a] daḫ̬ı geldi. Yine ol mār gelüp vażʿ-ı sābıḳ üzre ʿamel itdi. Ol ḫ̬abīṯiñ itdügi burnundan geldi. Bir ḳaç kerre bu uslūp üzre oldı.

[1198] raḍıya'llāhu Teʿālā H: -F.
[1199] Ḥażretinden F: -H.

Rivāyet olınur ki Şimr bin Cūşen İmām-ı Ḥüseyn ḥażretinün aḥmāl u eṣḳāli içünde bir mikdār zer bulup intiḥāb-ı iġtisāb idüp bir miḳdārını duḫteri-i aḫterine virdi. Ol ḫabīse daḫı ol zerden zīver idünmek içün zerḳāra teslīm itdi zerḳār ol zeri ateşe vażʿ itdükde hevāya münḳalib oldı Şimr bunu istimāʿ itdükde muşteriʿ[1200] olup sayyadā bir zād daʿvet idüp baḳḳiyye-i zeri ki aña defʿ idüp benüm ḥużūrumda imişler ol daḫı üslūb-ı sābıḳ üzre baḳḳiye-i iʿṭṭilālı ateşe ilḳā itdükde yine nehc-i ḳadīm üzre hibā-i sıdḳ-ı ḳavli dūd-ı āteş-i ġillime Şimr'üñ yüzi ḳara ve ḫançer-i elem u ıżṭırāb ile cigeri pāre pāre oldı.

Rivāyet olınur ki Ḥażret-i Ḥüseyn'üñ muteḥāmil-i efḳāli olan cimāl-i cemilü'l-cemālinden bir ḳaçını ol nemek ḥarām ve gurisne çeşmler ẓabḥ u ṭabḥ itdiler Allāh Teʿālā Ḥażret'üñ emri ile laḥmi ġāyetde acı olmaġıla ṣoḥbet-i ʿayş ü tenʿumları telḫ ve ġurre-i ḥużūr-ı istirāḥatleri sālḫ olup bir loḳma ekle mecālleri olmadı.

Ṣiḳātdan biri[1201] rivāyet ider ki[403b] ḳabīle-i Ṭayr'dan birine didüm işitdük ki sen Emīrü'l-mü´minīn Ḥażret-i Ḥüseyn'e cinnīleriñ nevḥā u zārlarını istimāʿ itmişsün didi ki belī bizüm ḳabīlemizden her kime su´āl itsüñ saña ḫaber virürler ve seni murāduña irgörürler ben didüm ki, ben senüñ lisānuñdan istimāʿ itmek isterüm didi ki: Benüm istimāʿ itdügüm budur.

Naẓm:[1202]

مسيح الرسول جبينه فله بريك في الحدود[1203]

[1200] musteriʿ F: mufterib H.
[1201] ṣiḳātdan bir F: -H.
[1202] merṣiye H: naẓm F.
[1203] Peygamberin alnını mesh ettiğidir
Onun için hadlarda beraat vardır

Ebeveyni Kureyş'in yücelerindendir
Dedesi ise dedelerin en hayırlısıdır

أبواه من عليًّا قريش وجده خير الجدود

Ve yine mervīdür ki[1204] çünki bir bed-baḫt Medīne'de ḫuṭbe oḳuyup Ḥażret-i Ḥüseyn'ün ḳatline iẓhār-ı beşāşet itdi. Ol gice anuñ ḥaḳḳında bir āvāz istimāʿ itdiler ammā ḳā´ili maʿlūm olmadı her çend ki, tecessüs itdiler kimesne bulunmadı.

Naẓm:[1205]

أيها القاتلون جهلا حسينا[1206] ابشروا بالعذاب والتنكيل

كل من في السماء يدعوا عليكم من نبي وملاك وقبيل

قد لعنتم على لسان ابن داود وعيسى صاحب الانجيل

Neṣr:[1207]Ve Rūm arḍına ġazā iden mücāhidlerden biri kenāyis-i ḳadīmeden birinde yazılmış gördüm didi.

Naẓm:

أترجو أمة قد قتلت حسينا[1208] شفاعة جده يوم المعاد

Neṣr: Ṣordum ki, bunu kim yazmışdur bilmezüz didi.

Zeyd bin Erḳam'dan menḳūldür ki aşiḳḳa-i ʿibād olan İbn Ziyād ser-i saʿādet-eṣer-i Ḥüseyin'i beden-i cennet-vaṭan ve ten-i saʿādet-ʿaṭanından cüdā ve āvīze-i ramḥ-i

---

[1204] ve yine mervidür ki F: ve yine iderler ki H.

[1205] merṣiye H: naẓm F.

[1206] Ey cehaletle Hüseyin'i katledenler
Ağır işkence ve azapla müjdelenin

Semadaki herkes size beddua ediyor
İster peygamber olsun ister melek olsun isterse şerefli biri olsun

Siz Davud oğlunun dili üzerinde lanetlendiniz
Ve İncil sahibi olan İsa'nın da

[1207] neṣr H: -F.

[1208] Hüseyni öldüren bir toplum
Kıyamet gününde dedesinin şefaatini ummasın

cüdā idüp Kūfe'de kūşe be [404a] gezdirdükde ben kendi ḫānemüñ ġurfesinde deryā-yı ḥayrete ġarḳ olup ṭurur idüm. Çünki benüm berāberimde geldi. Ol ser-burīde-i saʿādet-resīde-i raḥmet-i çeşideden وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ[1209] ṣadāsı geldi. Çünki ol maḳdem-ı re´s-ı mübārek maḳdem bu āyeti tālī olduġın gördüm üzre heybet-i istilā ve istiʿlām idüp bedenümde olan mūylar nāhiż oldı. Çaġurup feryād itdüm, va'llāhi bu ser senündür Yā İbn-i Resūla'llāh oġlı ve senüñ emrüñ aʿceb-i ʿacāyibdendür didüm didi.

Rivāyet iderler ki Maʿmer ve[1210] Zehrā raḥmehu'llāhū Teʿālā[1211] Velid bin ʿAbdü'l-Melīk meclisinde imiş Velid ehl-i meclise su´āl idüp Ḥażret-i Ḥüseyn'ün züccāc-ı mizāc-ı saʿādet-imtizācına seng-i reng-i bī-derenk āṣḥāb-ı ġadr ü bī-cefā-i işābet itdükde Beytü'l-Maḳdis'iñ senglerinüñ ḥālī vech üzre olmışdur ḳanḳıñuz biliyor didi Zehra didi ki: Ben şöyle istimāʿ itdüm ki her ḳanḳısuñı ki ḳaldırsalar altundan tāze ḫūn cereyān ider idi. Ve āḫardan menḳūldur ki Ḥüseyn Ḥażretüñ rūḥ-ı pür-fütūḥı şeref-i pür-şeref-i ġuref-ı cināna aġduḳda cism-i pākinüñ üzerine bārān-ı raḥmet-i bī-ḥisāb Mālik-i Vehhāb yaġduḳda āsmāndan ḥadden efzūnḳaṭarāt-ı ḫūn yaġdı. Her neysemüz pür-ḫūn olup nice günler ḳān renginde görünür idi.

İmām Zeyne'l-ʿābidīn'den raḍıya'llāhu Teʿālā[1212]ʿanh [404b] e´immenüñ rābiʿdür künyetī Ebū Muḥammed ve Ebū'l-Hasan ü Ebū Bekr'dür. Laḳabı Seccād ve Zeyne'l-ʿābidīn idi. Vilādeti Medīne-i Münevvere'de otuz üçüncü senede olmışdur. İntiḳalleri otuz sekiz bir rivāyetde otuz altı yaşında olmuşdur. Māderi Nūşī-Revān-ı

[1209] "Her şey O'nu hamd ile tespih eder. Ancak, siz onların tespihlerini anlamazsınız."
İsra, 17/44.
[1210] ve F: -H.
[1211] Teʿālā H: -F.
[1212] Teʿālā H: -F.

Yezcürd ḳızı Şehrī-Bānū nām ḫātūn idi vefātı doḳsan dört veyā beş tarīḫinde olmışdur. Zeyne'l-ʿābidīn laḳabı ile telḳīb olınmaġıla bāʿiṯ bu olmışdur ki, bir gice rūy-ı tażarruʿ vü zārīyi zemīn-i meskenet ü ḫ̆āriye ḳarīb namāz-ı teheccüde āġāz ve dest-i mesʾelet u duʿāyı Cenāb-ı Kār-sāz-ı bī-enbāza bāz itdükde şeyṭān ʿaleyhi'l-laʿne muşāru'n-ileyhi ṣavmāʿa-ı ʿibādetden savmaġıla ve muʿtekifi ṭāʿatdan ḳomaġa ḳaṣd idüp ilhā vü işġāla tevessül içün ejdehā ṣūretine temeṯṯül idüp terhīb ü taḫvīf ile ṭāʿat ü ʿibādeti taḳlīl ü taḫfīf içün saʿy-ı belīġ ve cidd-i bī-derīġ itdi. İmām muşāru'n-ileyh ḳaṭʿān iltifāt itmeyüp ol ejdehāyı muhīb ve ḥayye-i bā-nahībden miḳdār-ı zerre ve miṯāl-i berg-i terre ters-nāk olmadı āḫirü'l-emr gelüp engoşt-i pāy-i saʿādet-fersāyine yapışdı yine de bī-vechi mine'l-vucūh binā-yı kār-gīr ṭāʿat ü ʿibādetinde kārger ve şecere-i murād ü dıraḫt-ı arzūyı fevādı bārūr olmayup melʿūnuñ mekr u ālī ve ḫidʿa u iḥtiyālī müʾeṯir düşmediġine zehresi terāk ve ḳalbi çāk olup cānı ṭaraldı **[405a]**ve yüreġi yarıldı. İmām henūz ṣalātı bozmadı Allāh Teʿālā Ḥażret'üne İmāmuñ bu ṯebāt ü ḳarārı ḫoş gelüp bu ṣūret ejdehāda nümāyān olan şeytān idügin keşf buyurup ol daḫı namāzdan fāriġ olduḳda ol laʿīn ü bed-āyīne-i düşnām u nefrīn[1213] idüp ṣūratına ṭapunca urdı. Ve tarb u ibʿād u nārını ikāl idüp ol melʿūnuñ şerr u şurūndan ḫalāṣ oldı. Evrādını bi't-temām ḳırāʾata meġūl olıcaḳ Züyne'l-ʿābidīn sen deyü üç kerre ṣadā peydā oldı, ḳāʾili kim olduġı maʿlūm olmadı.

Ve yine Şiḳāt'dan rivāyet olınur ki her gāh ki āb-deste şurūʿ itse ibrīḳi zerd olup endāmı berg-i sepid gibilerzān olurdı vechinden suʾāl itükleründe vufūr-ı ʿaẓamet ü celāl-ı Rabbü'l-mütaʿāl ile taʿlīl idüp hīç bilür misün? neñg gibi Pādişāh-ı ʿaẓīmü'ş-şān

[1213] Lanet bed-duā

ve ḫallāḳ-ı cihānuñ divān-ı ʿadālet-ʿunvān ü eyvān-ı keyvān-ı şāmi'ü'l-erkānına varup ṭursam ve sāḥa-i ḳuds ü bāḥa-yi ünse yüz ursam gerekdür dirdi.

Rivāyet olınur ki bir zamānda ʿibādet-ḫānesine āteş düşmüş ve der ū divār-ı ḫane ol āteş ile ṭutuşmuş mezbūruñ rūy-ı ḫuḍūʿı secde-gāh-ı ʿibādetde mevżuʿ itmiş her bār-ı etrāf ve cevābından "Yā İbn Resūla'llāh ennār ennār" diyü feryād ü figān itmişler rūy-ı ṭāʿatı turāb-ı meskenetden ayırmaḳ ve vech-i ʿibādeti ḫāk-i meʾuliyetden ayırmaḳ vākiʿ olmayup **[405b]**bi'l-ʿāḫire miṣāl-i İbrāhim ʿaleyhi's-selām bereket cehd u ciddi ve muʿcizāt cedd-i saʿidü'l-ceddi ile nār aña berd ü selām olduḳdan ṣoñra her bār ki āteşi yād ve taḳayyud idüñ diyü feryād itdük. ʿadem-i taḳayyuduñuze bāʿiṣ ne olmışdı didiler cevāp virüp miraret-i ḥarāret āteş-i āḫiret mülāḥaẓası dünyā nārından nefs ü māl muḥāfaẓasına māniʿ oldı diyü cevāb-ı savāb virdi ammā meẓbūrın kerāmatı ve ḫāvaraḳ-ı ʿādeti çoḳdur.

Cümleden biri budur ki Zehrā'dan mervīdür ki, ʿAbdü'l-melīk Bin Mervān ʿaleyhi mā yesteḥiḳü'l-emri ile ʿAlī bin Ḥüseyn ḥażretlerinüñ raḍıya'llāhu Teʿālā[1214]ʿanhumā ceyd-i ceyyid-i bāhirü'l-saʿād'a ve meymenet-ḳilādesine ve eydī-yi eyādī-i iltiyām ve aḳdām-ı saʿādet-encāmlarına ġāyetde kibār ü şiḳāl selāsil ü aġlāl ṭoḳımışlar ve bu ḫuṣūṣda mestūr olan ḍālāl ü fucūrī āḫirine varınca oḳumışlar bir ālā üdüp aña mekān idüp anda ḳomışlar isticaze idüp içeri girüp Ḥażret-i İmām'a selām virdüm añı ol ḥāl-i pür-melāl üzre görüp cānıma yitdi. ʿAḳlum başumdan gitdi, iltihāb-ı nār-ı ıżṭırāb-ı derūn-ı pür-ḫūn-ı miḥnet-meşḥūn ve dil-i maḥzūn-ı elem-maḥzūnumı yaḳdı. Dīde-i ġam-dīdemden ḳaṭarāt-ı eşk-i al aḳdı. Benüm sultānum ḳaşki bu bende-i mübtelā olan bu bende ve bu elem ü ıżṭırāb bende olup senüñ vucūd-ı fāyıżü'l-cūduñ

[1214] Teʿālā H: -F.

feżā-yi selāmetde fāriġü'l-bāl ve müreffehü'l-ḥāl olsa ve ḳayd-ı keyd-i kāyid-i ḥasīdden[406a] emām bulsa didüm. İmām Ey Zehra şöyle ẓann ü taḫmīn idersün ki, bu bende olan bende elem ü ıżṭırāb ola bende şöyle maʿlūmuñ olsun ki, ḫallāḳ-ı kār-ḫāne-yi inşā ü ibdāʿ benüm ḳabże-yi ḳudretümde ve ḥavze-yi miknetimde ol ḳadar ḳavī vü ḳadr ibdāʿ buyurmışlar ki, şimdi murādum olsa bi-fażli'llāhi Teʿālā dest u pāyimde olan ḳuyudı gidermek elimdedür lākin lāyıḳ olan budur ki, saña ve emṡāliñe miṡāl kūh-ı pür-şukūh bir endūh-ı enbūh ki ire ġaleyān-ı āteşden ḳahr-ı İlāhī mülāḥaẓası ile ol bār-ı girāni āsān itmege sayʿ ide diyüp baʿde eydī-yi eyādī-i iltiyāmını ġill-i ẕill-i ḳayıddan iḫrāc ü iḳdām-ı saʿādet-encāmın bendden taḫlīṣ buyurup: "Ey Zehrā şimdiden ṣoñra bir iki menzilde daḫı bu ḥāl ile gitmek istemem." didi. Dört günden ṣoñra mutaḥfiẓlar añı mekānuñda bulmayacaḳ Medīne'ye gelüp tecessüs ü tefeḥḥüṣ itdiler. Aṣlā ḫaber ü eṡer ṭuymadılar ḥabs ü tenkīli içün taʿyīn ü tevkīl olunan ṭā´ifeden baʿżı böyle ḫaber virmiş ki giderken bir gün menzile nuzūl vāḳıʿ oldı. Cümlemüz eṭrāf ü cevānibini iḥāṭa idüp bidār ṭururken ṣabāḥ olduḳda yatduġı yirde ḳāyd u bendinden ġayrı nesnesin bulmaduḳ didi. Zehra eyidür: Ṣoñra ʿAbdü'llāh'uñ meclisine vardum ʿAlī bin ʿHüseyn'üñ raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhumā ḥālin ṣordı gördügim ḥālī bilā taġyīr ʿarż u taḳrīr itdüm. ʿAbdül'melīk eyitdi: [406b]ol zamānda ki muḥāfaẓası içün manṣūb ve ḥıfẓ u ḥırāsetine mensūb olan eṣḫāṣ-ı yedinden ḫalāṣ olmış baña geldi senüñ ile benüm mā-beynümde ne vāḳiʿ oldı ki beni aḫẕ ü ḥabs idersün didi. Gel baña imāmet eyle didüm itmem diyü aldı yürüyüvirdi. Ve Allāh baña ol ḳadar ḫavf ü ḥaşiyet istilā itdi ki taʿbīr idemem didi. Ve Zehrā her bār ki ol İmām-ı pāk-nihad ve ṣaḥīḥü'l-ʿitiḳād yād ü meḥāsın-ı ẕāt-sutūde ṣıfātını taʿdād iderdi. Riḳḳat ġalebe idüp büka itmeyince olmazdı.

Ve yine şiḳātdan mervīdür ki bir gün ʿAlī bin el-Ḥüseyn raḍıya'llāhu ʿanh ḫānesinüñ bāb-ı saʿādet-me′ābına vardum ṭaleb-i iḫrāc ile izʿācdan ḳaçup intiẓār iḫtiyār itdüm tā ol zamāna dek ki saʿādet ü iḳbālle ile çıḳdılar taḥiyyet u teslīm merāsimünden tetmīm idüp evʿiye-i bālımı edʿiye-i devām ʿizz u iḳbālleri ile māl-ā-māl itdüm luṭf ile cevāb-ı bā-ṣavāb buyurduḳdan ṣoñra bir divār zeylīnde ḳarār buyurup ey şu divārı görürür misün diyü buyurdılar belī didüm bir gün bu divāra ṭayanup ṭururdum ve ġumūm ü humūm-ı hucūm itmiş idi, nāgāh gördüm ki bir merd-i ḫūb-manẓar ve per-i peyker ki ṭiynet-i pür-tiybeti güyā ki cevher-i muẓād ḥüsn-ı bī-ḥisāb ile maḫammer lisān-ı ḫāme ile iʿlāma ḳabīl olmaz laṭīf cāmeler yiymiş ḳarşımda ṭurur. Tīr-i naẓarı siper-i sīneme urur baña didi ki, **[407a]**Ey ʿAlī ben el-Ḥüseyn bu endūh-ı enbūh ve bu ġumūm-ı humūm-ı kūh-ı şukūh mekrūh niçündür eger dünyā içün ise:

Beyt:

ادیم زمین سفره عام اوست درین خوان یغما چه دشمن چه دوست[1215]

Neṣr:[1216] feḥvāsınca dünyā bir rızḳ-ı ḥāżır ve bir māyide-i āmādedür ki, āşīnā ü yāda ve Müslim ü kāfir ve berr ü fācir ve ġamgīn ü şāda kuşādedür ben didüm ki ḥāşā ki ḥāşāk efkār-ı zehr-i ḳahr-i dehr-i ġaddār ve mulāḥaẓa-i devlet-i dünyā-i nā-pāyidār pirāmen-i dāmen-i ferāġ-ı ḫāṭırımı çāk u evḫāl-i aḥvāl-ı renc u genc-sarāy-ı sipenc beni miḳdār-ı ẕerre maġmūm ve endīş-nāk ide vufūr-ı endīşe-i dünyā ḫāne-i ḫiyāl u ḫīzāna bāl-i pür-melālime gele gide dünyā didügün gibi bir sīmāt-ı mesbūṭ ü meftūḥ ve bir seferdür ki andan tenāvülde istiḥḳāḳıla iştirāṭ bi'l-kullīyye meṭrūḥdur didi. Ol merd-i ḫūb imdi eger āḫiret içün ise ol ḫuṣūṣda vārid olan nuṣūṣ-ı nāṭıḳa mevāʿid-i ṣādıḳa ḳabīlinden olup

[1215] Yeryüzü onun umumi sofrasıdır.

Bu sofrada yağmalıyor ister dost olsun ister düşman

[1216] neṣr: H: -F.

sāʿati gelicek ḳıyāmet-i ḳāyime ve ʿāme-i enām-ı vaḥşet ü deḥşet ile ḫāpire ü hāmyime olmaḳ muḳarrer ve her kişinüñ ḥaḳḳında ḳahhār-ı ezel ve cebbār-ı lem yezel ne vech ile ḥükm idicek ise ezel-i āzālda muḳadder eger endūh ve eger nüvīd ḳaṭʿān bir nesneyi müfīd olmaz didi. Naʿm ḥāl bu minvāl üzredür ve benüm zücāc-ı ṭabʿimüñ inkisārı ve ṣaḥīfe-i ḫāṭır-i fātırımuñ iġbirārı ne dünyā ve ne aḫiret içündür didi. Ey ʿAlī ya niçündür luṭf eyle bize bildür didi. Fitne-i İbn-i Zübeyr'den ḫavf iderim didüm: "Ey ʿAlī hīç añı gördün mi ki **[407b]**Vehhāb-ı bī-minnet Kerīm-i bī-ḍannet Muʿṭī-i mevāhib-i ḥayat ü vucūd ve Muḥsin-i nişāb-ı bī-ḥisāb luṭf-ı cūd olan Melīk-i maʿbūd Ḥażretinden bir nesne ricā ve maḳṣūd idüp mevārid-i taẕarruʿa vurūd idesin daḫı ḫāsır ü ḫā´ib-i rāciḥ vü aṣīb olasın." didi. Görmedüm didüm hīç görmedi mi ki bir kimesne Allāḥ Teʿāla Ḥażret'ünde ḥavf u ḫırās ve bīm-i bī-ḳıyās ide Allāḥ Teʿāla Ḥażret'i anuñ işin bitürmeye ve murādun yirine getürmege didi. Gördüm didüm. Andan ṣoñra berḳ-i lāmiʿ gibi naẓarımdan dūr ve çeşmümden mestūr oldı: "Ya ʿAlī bu Ḫıżırdur didiler ʿaleyhi's-selāmdür ki, keşf-i rāz itmege āġāz ve dehān-ı esrārı bāz eyledi." didiler.

Ve yine ol rāviden mervīdür ki bir gün ʿAlī bin el-Ḥüseyn raḍıya'llāhu ʿanhumā Ḥażret'üñ ḥużūr-ı şerīfinde idüm ki birçok serçecikler eṭrāfında hengāme vü āvāz itdiler ʿAlī Ḥażret'i baña ey filān hīç bilür misün ki bu ʿaṣāfirün bāgñ-ı ṣafīri ve bu vuḥuşun cūş ü ḫurūşı nedür didüm ki, bilmem luṭf eyleyüp bu ṭuyūrun ne söyledigüni bize ṭuyuruñ ve şur u şaġbları ne içündür maḥż-ı keremüñüzden beyān buyuruñ didi ki **وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ**[1217]feḥvāsınca tesbīḥ ü tehlīl-i taʿẓīm ü tebcīl idüp**وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا**[1218]muḳteżāsınca ḥişşe vü naṣīblerün ricā iderler.

[1217] "Her şey O'nu hamd ile tespih eder. Ancak, siz onların tespihlerini anlamazsınız.", İsra, 17/44.
[1218] "Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a âit olmasın.", Hud, 11/6.

Ve yine mervīdür ki[408a]bir gice nıṣf-ı leylde ve miyān-ı şeb-i ṭavīlü'l-zeylde bir kimesne refʿ-i ṣadā ve hüsn-i edā ile suʾāl idüp ḳanı dünyāyı dūni terk idenler ve āḫirete meyl letāfet-miyān-ı cāna berk idenler zuhd-ı verʿı dūrunu giyenler dün derʿini ve niʿammı behiyye ve nefāyis-ı sehiyyeden savm üzre olup ferdā ġamını yiyenler dünyā virüp āḫiret almaġıla ticāret idenler ʿaḳd-ı rāʾic-i aḫẕ ve refʿ-i ḥicāret idenler didi cānib-i Baḳiʿden bu suʾāle cevāb içün bir āvāz-ı ba-ṣavab geldi, "ḳāyili maʿlūm olmadı ol didüġüñ şaḫṣ ʿAlī bin el-Ḥüseyn'dür" didi. Raḍıya'llāhu ʿanhumā Ḫālıḳü'l-kevneyn

Ve yine mervīdür ki bir gün evlād ü etbāʿ-ı ḫademe ü eşbāʿı ile ṣaḥrāya seyr içün çıḳmışlar idi, ortaya sofra-i ṭaʿām ve māyide-i pür-fāʾide-i bereket-encām vażʿ olunup uṣūl u furūʿekle şurūʿ-ṣadedinde bir āhū seyr-i kūh u deşt ve ol ṣaḥrāyı güẕār ü geşt iderek şive-nāz ve teveḫḫür ü ihtizāz ile gelüp sofraya ḳarīb yirde ṭurdı. Ḥażret-i İmām rūy-ı mübāregini āhūya ṭutup ben ʿAlī bin Ḥüseyn bin ʿAlī ibn Ebī Ṭālib'üm ve benüm māder-i müşfiḳā-i mihribānum Resūl-i Ekrem'ün ʿaleyhi's-sellām duḫter-i nīk-aḫteri Fāṭıma'dür gel senüñ ile ṭaʿām yiyelüm didi. Ol daḫı daʿvet-i īmāma icābet ve kelām-ı lāzımü'l-imtiṣāllerine iṭāʿatde iṣābet idüp geldi istedügi ḳadar tenāvül idüp bir cānibe gitdi. Ḥażret-i İmām'uñ ḫidmet-kārlarından baʿżı bir defʿa daḫı **[408b]**daʿvet buyuruñ diyü ilḥāḥ itdiler Ḥażret-i İmām daḫı ben aña ʿahd ü emān virmek isterüm ki biriñüz añı rencide ü remīde itmeyesüz eger ʿahdımı kemāl-i itmām ile muḥāfaẓa ve ol ḥayvānı vaḥşiyi ilḥāẓ-ı riʿāyet ü ḥimāyet ile mülāḥaẓa idüp ʿahd-ı şevāyib-i naḳż ü ḫalelden maṣūn ve vaʿdimī rāvayīḥ-i ġudur ü nekbetden maḥfūẓ ü meʿmūn idersiñüz daʿvet ideyün didi ḫāṣā ki naḳż ideyüz didiler.Ḥażret-i İmām tekrār ben ʿAlī bin el-Ḥüseyn bin ʿAlī bin Ebī Ṭālib'üm ve māderüm Fāṭıma binti Resūl'dür gel bizüm ile muḥālaṭadan pür-şīr ve bizde ebāʿ u ġurīz itmege ṭaʿām yiyelüm." didi. Āhū yine

daʿvete icābet idüp geldi ve ṭaʿām ekline mübāşeret itdi. Cemāʿat ehlinden bir sebuk seng-i ü bī-derenk eliyle āhūnuñ arḳasuna yapuşdı. Āhū vaḫşilik muktežāsı üzre bu vażıʿdan remīde oldı. İmām ol bī-ṣabr ü ārām olan şaḫṣa sen benüm ʿahdımı bozdun mihmānumı remīde itdüñ min baʿd senüñ ile kelām itmeyüp hecr u ḳaṭiʿa ṭarīḳini iḫtiyār itdüm didi.

Ve yine mervīdür ki bir gün İmām'ıñ rāḥilesi kāhile olup seyr ü ḥareketde musāhele muʿāmelesin itdi. Ḥakikāt İmām nāḳayı yaturup tā ziyāna ve ʿaṣāsını gösterüp ey nāḳa gel şütür-kerbe vażʿı terk it ve niṭāḳ- iḫtimāmı miyān-ı cāna berk it tā ziyāna ḍarbı ile tā ziyāna **[409a]**uġramayasun ve şimşīr-i ālām ve evcāʿla cigerün ṭoġramayasun didi. Ol şütür kelām-ı dürrü'l-intiẓām İmām'ı gūş idicek ihmālı ḳodı ve iḫtimāl-i tekāsülden aldı.

Ve yine mervīdür ki bir gün aṣḥāb u āḫbābı ile müşāhede-i bedāyiʿ-i ṣanāyiʿ-i perverdigār ve muṭālaʿa-i ġarāyib-i esrār-ı evrāḳ u ezhār içün seyr-i ṣaḥrāya çıḳmışlar idi. Nāgāh bir āhū imāma berāber ṭurdı ve destüni zemīne urdı āvāz-ı bülend ile ṣadā itdi. Ve murādunı İmām'a edā itdi. Meclisde ḥāżır olanlar Yā İmām bu ḥayvān niye feryād itdi ve ḥużūr-ı şerīfe ne maḳūle ḳażiyye-i yād itdi didiler, İmām eyitdi: Filān Ḳureyş'i dün ki gün benüm veledümi ṭutdı. Hem āteş-i firāḳ ile iḥrāḳ ve beni tābe-i ıżṭırābda pīc ü tābla ḳavurdı ve hem dünden beri ciger-gūşımıñ ġam-ı iştiyāḳ-ı şīr ile sīr olmaması külümü göge ṣavurdı diyü şikāyet ider didi. Ḥāżirinüñ rūyinden ʿalāyim-ı inkār iḥsās olınacaḳ tīz ol Ḳureyş'iyi iḫżār itdürdüp Yā hū iş bu āhū senden şu vech üzre şikāyet ider ve benden ricā ider ki senden dilek idem ki beççesüni viresün emzire yine alasun diyü buyurdılar. Ol Ḳureyş'i beççe-i āhūyı iḫżār itdi. Āhū kemāl-i surūr-ı ibtiḥāc silkine intihāc irżāʿ ile işbāʿ itdi. Baʿde imām ol Ḳureyş'iden ricā itdü ki ol

ġazāl-ı beççesiyi kendüye bağışlaya[409b] ol daḫı bağışladı. Bunlar daḫı āhūya hibe idüp murādına irgördi. Āhū duʿā idirek gitdi.

Ve yine mervīdür ki şeb-i vefātlarında ferzend-i dil-bendi olan maḫdūm cemmü'l-mefāḫir Muḥammed el-bāḳır ḥażretine "Ey püser-i saʿādet-eşer baña āb-dest şuyu iḥżār eyle." didi. Getürdükde "Ey oġul āḫār şu getür ki bunda bir cānavar ölmiş." didi. Ẓulmet-i şeb-i ruʾiyet-i ṣūret-i ḥāla māniʿ olmaġın mūm yandurdı ve çerāʿ uyandırdı gördiler ki, vāḳiʿān bir murde mūş anda yatur añı giderüp bir āb-ı laṭīf-āḫār iḥżār itdiler āb-dest alup ey ferzend-i ercümend ve ey ṭıfl-ı saʿādet-peyvend bilmiş olasın ki, bu gice vaḳt-i vedāʿ ve zamān-ı iftirāḳ ve inḳiṭāʿdür vaʿdemüz yetişdi diyü vaṣiyyet itdi.

Ve yine mervīdür ki Bir devesi var idi. Her ḳaçan Mekke-i Mükerreme'ye varırsa tā ziyādesüni pālāna taʿlīḳ iderdi. Aṣlā hemz ü taḫrīke ve tā ziyāna ile taḫvīf ve üznüni taʿrīḳe ḥācet olmaz idi. Tā Medīne'ye gelince murād üzre eşerdi, vefāt itdükde bār-ı elem-i ıżṭırāb ve iżdirār ol nāḳa-i bī-ṭāḳatuñ ḳāmet-i ikāmetüni bükdi. Vufūr-ı ālām ile ḳaddī lām olup çekdı sīne-i bī-kīnesin zemīn-i āh ü enīne urdı. İştiyāḳ-ı cemāl-i İmāmıla ol cemel aġladı ṭurdı. İmām Muḥāmmed Bākır gelüp ḳaldırmaḳ istedi. Mecāl olmadı [410a]āḫār ḳon bunı ki bu daḫı gider diyüp ḳodı gitdi. Üç günden ṣoñra ol daḫı İmām'un ardınca ḳurbān oldı.

Ve yine mervīdür ki Mecālis-i meḥāmil-i eʿālī ve efāżilī zeyb u zīn ve tevfīr ü tevkīri ʿāmme-i ehl-i İslām'un ẕimmet-i himmetine miṣāl-i deyn belki meṣābe-i farż-ı ʿayn olan Ḥażret-i İmām-ı humām lāzımü'l-ikrām Ḥüseyn şehd-i şehādeti nūş ve ḫilʿat-ı maẓlūmiyeti ber-dūş itdükden ṣoñra Ḥażret-i İmām ʿAlī'nüñ selīl-i ṣulbi Muḥammed bin el-Ḥanife ʿAlī bin el-Ḥüseyn raḍıya'llāhu ʿanhumā ḥużūrına gelüp ben saña ʿamm

ve sāl cihetinden ekber u ʿaẓam olduġım müsellem ile olıcaḳ imāmete istiḥḳāḳda senden evlā ve aḳdām u enseb ve elyem olurum gel kerem eyle imāmet ḫuṣūṣında baña uy ve teʿammül idüp benüm istiḥḳāḳım cihatını ṭuy Ḥażret-i risālet-penāhuñ ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem silāḥını baña vir didi. ʿAlī bin el-Ḥüseyn Ḥażret'i daḫı ey ʿamm ʿaṭufet-tev´em mücerred-i taḳaddüm zamānı sebeb-i taḥṣīl emāni olmaz ve maḥżā-i keṣret sinn ü sāl bāʿiṣ-i ḥuṣūl-i āmāl olmaġıla kimesne yol bulmaz. Ḫudā'dan niçün ḥayā itmezsün ve rāh-ı müstaḳīm şerʿ-i ḳavīme gitmezsün. İmāmet ve ḫuṭbe-i nev-ʿurūsını ḫiṭbe herkese tecvīz olmaz ve ol muḫaddere-i ḥacile-i ʿizzet ü iḳbāl her fert içün tezvīc olınmaz ḥaḳḳıñ olmayan ḫuṣūṣı daʿvādan geç münāsib olur mı? Bu maḳūle bī-münāsebed-lecc didi. Muḥammed bin el-ḥanīfe [410b]ḳınāʿ-ı ḳanāʿati çāk ve ṭāleb-i imāmete inḥimāḳ idüp tehālikden ışrār ve ʿadem-i temālikde ġāyet-i merātibi iḫtiyār idüp bi'l-āḫire munāziʿleri terafuʿa mü´edda oldı. Maḥall-i nizāʿı beyāża çıḳarmaḳ içün Ḥacerü'l-esved'e vardılar Muḥammed bin el-Ḥanifeye daʿvāsına taḳrīr ve maḥall-i nizāʿı taḥrīr eyledi, ricā itdi ki ol cevher-i mükerrem ve ḥacer-i muḥakkem miṣāl-i faṣl-ı daʿvālarını faṣl ide nefyen ve iṣbāten söylemedi intiẓār ide gördiler ṭaşdan cevāb geldi. Ḥacerü'l-esved'de gelmedi. Āḫirü'l-emir dest-i duʿāyı bār-gāh-ı kār-sāz-ı bī-enbāza dırāz ve dehān-ı tażarruʿı bāz idüp rūy-ı meskenet ü zāriyi türāb-ı mes´elet ü ḫavārı ile ḳodılar ve Cenāb-ı bāriye esmā´-i ʿiẓām ve evṣāf-ı kirāmı ile duʿālar oḳıdılar ricā itdiler ki Ḥacerü'l-esved'di inṭāḳ ve kemāl-i kereminden ḥaḳḳı iḥḳāḳ ide andan Ḥacerü'l-esved'de müteveccih olup ol Allāh Teʿālā ḥaḳḳı içün ki bendelerinüñ mevāṣıḳını sende ḳomışdur. Ḥażret-i İmām Ḥüseyn'den ṣoñra bu ümmet-i şerīfiye ḫalīfe olup imāmet ve veṣāyete nā´il olmaġıla ḳanḳımuz aḫḥaḳu ve evvelidür biʿizni'llāhi Teʿālā iʿlām eyle didiler hemān bir kerre Ḥacer-i muʿteber muḥakkem u muḥkem ṭutdı ṣalındı az ḳaldı ki

maḥallinden düşdi. Zebān-ı ʿArabī-yi faṣīḥ ile “Ey Muḥammed imāmet veṣāyet Ḥüseyn bin ʿAlī’den ṣoñra ʿAlī bin el-Ḥüseyn’üñ raḍıya’llāhu ʿanhum [411a]ḥaḳḳı olduġı mesellem olduġını teslīm it ve ḥaḳḳı ḳabul eyle merāsim-i iḥrāz ẕikr-i cemīlī tetmīm et.” didi.

Ve yine mervīdür ki bir merd ve bir zenān elleri ṭavāf-ı beyt-i şerīfü’l-evṣāf ḥālinde Ḥacerü’l-esved’de yapışdı. Her çend ki cidd ü cehd itdiler infikāk ü infiṣāle ḳābiliyyet mecāl-i muḥāl oldı. Ḫalḳ ictimāʿ idüp ḳuvveti bāzūya getürdiler dermān olmayup sāʿidden yedlerini ḳaṭʿdan ġayrı ṭarīḳ ile taḫlise ḳaṭʿā musāʿede olmaduġı muḳarrer oldı. Nāgāh İmām ol maḳama gelüp dest-i meymenet-peyvestini ol kimesnelerüñ ellerine mesḥ idüp anuñ bereketinde elleri açıldı el açup duʿā itdiler vardılar maṣlaḥatlarına gitdiler.

Ve yine mervīdür ki ʿAbdü’l-melik İbn Mervān Ḥaccāca mektūb yazup ʿAbdü’l-muttalib evlādınuñ ḳatline irtikābdan inkitāb ve nuḳud-ı ḥayāt ü zinde-ġānilerüni intihābdan ictināb eyle ki ʿali Ebū Süfyān bunları ihlāka tehālük ve ṣaḥīfe-i dünyādan noḳṭa-i vücūdlarını ḥaḳda ʿadem-i temālük üzre olmaġıla felek-i mülkleri bād-ı helāk ile dūr oldı. Ve nāyire-i elem ü ıżṭırābıla her biri şīşlere çöreldi. ʿAḳılları seḥāfeti zevāl-i mülkleri meḥāfeti [411b]imtidād-ı zamān-ı salṭanaṭlarınuñ āfetī olup binā-yı salṭanatları münhedim ve ʿasker-i sadvetleri münherim oldı. Niẓām-ı ʿiẓām-ı mülkleri ḫalel-gīr ve zamān-ı imāretleri ḳaṣīr oldı. Zinhār nefesüni ʿarṣa-i helāka taʿrīż itme ve Ebū Süfyān gitdügivādiye bir ḫaṭve taḥaṭṭi itme diyü yazup nihānı Ḥaccāc’a gönderdi. Ḥażret-i İmām-i ʿAlī bin Ḥüseyn bu ḫuṣūṣdan ḫāber-dār olup ʿAbdü’l-melīk’e bir yazdı ki filān günde filān sāʿatde Ḥaccaca mektūp yazup şöyle şöyle dimişsün cedd-i emced-i buzurġ-vār Ḥażret-i risālet-medār ṣalla’llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem ma taʿakabe leyl u ve’n-

nehār beni ḫaberdār itdügi bu vaż‘ın ‘in’llāhı işinüz tām meşkūr oldı. Ve Allāh Te‘ālā Ḥażret-i mülk-i ṣābit ve nihāl-i salṭanatuñ ḥadiḳa-i eniḳa-i beḳā ve devāmda nābit itdi diyüp yazduġı mektūp beşāret uslūbı bir ḫidmet-kārına virüp kendi rāḥilesine bindürüp irsāl itdi. ‘Abdül’melīk tārīḫde muvāfakat göricek ḥaḳ itdügüne cezm idüp bu ḫaber-i ḫayr-i sa‘ādet-mebādı ve vufūr-ı feraḥ ü şādiye bā‘iṣ ü bādı ve zamān-ı surūr ve evān-ı ḥubūrī mümted ü mütemādi olup ol rāhile-i ḥamline ṭāḳat getürdügi ḳadar derāhım taḥmīl idüp Ḥażret-i İmām’a irsāl ü īṣāl eyledi.

Ve yine Minhāl bin ‘Ömer’den mervīdür ki bir gün Ḥacc-ı Beyt-i Ḥarām ve ziyāret-i ravża-i seyyidü’l-enām içün **[412a]** ‘aleyhi efżelu’s-selātu ve’s-selām gitmiş idüm İmām ‘Alī bin el-Ḥüseyn’e rāst geldüm Ḥuzeyme bin Kāhil el-Esedī’nüñ ḥālī nicedür diyü su´āl itdi. Kūfe’de ḥayyen ḳodum gitdüm didüm. Dest-i du‘āyı āsmān münācāta dirāz ve dehen-ı tażarru‘ı bār-gāh-ı kār-sāzī bī-enbāza bāz düp **اللهم اذقه حر**[1219] **الجديد اللهم اذقه حر النار** diyü bed-du‘ā itdi ṣoñra Kūfe’ye geldüm Muḫtār bin Ebī ‘Ubeyde ḥurūc itmiş anuñıla dostluġum var idi, süvār olup anuñıla mülāḳāta gitdüm. Mülāḳı olduḳda süvār oldı. Hem-rāh oldum bir yire varup ṭurdı bir kimesneye naẓar oldı. Nāgāh Huzeyme iḫżār itdiler Muḫtār Ḥuzeyme’yi gördükde el-ḥamdü’llāhi Te‘ālā seni bana teslīm itdi diyüp cellāda emr itdi. Ḥuzeyme iki elini ve iki ayaġunı kesüp ba‘de bir yüküni götürüp Ḥuzeyme miyānuña ilḳā idüp āteş virdi. Bi’l-külliye yandı gitdi bu ḥālī müşāhede itdigümde Sübhān’llāh diyüp ta‘acüp itdüm muḫtār benüm ta‘acubumun vechini teffeḥuṣ itdi. İmām’un bir bed-du‘ası ḥuṣūṣunu i‘lām itdüm Allāh’ı sorsan sen kendü bi’ẕ-ẕāt istimā‘ itdün mi diyü yemīn virdi yemīn itdüm. Atından inüp iki rek‘āt namāz ḳıldı ba‘de bir miḳdār fikr idüp yine rūy-ı meskineti mevzı‘-ı mes´elete vaż‘

[1219] Allah’ım ateş sıcağını ona tattır.

idüp baʿde ḳalḳup revān oldı. Ben daḫı yanınca bile gitdüm.[412b]Ḥikmet-i İlāhiyye yolı benüm menzilüm önüne uġradı ne ḳadar raḥmet ise ḳadem-ı rence ḳılınup mā ḥażar-ı tenāvül buyurulsa olur mı? Didüm Ey Minhāl sen baña İmām-i ʿAlī el-Ḥüseyn'üñ duʿāsını senüñ elünden ḳarīn-i icābet itdi diyü tebşīr idüp hem yine beni żiyāfete daʿvet idersün bugün ne ekl ṭaʿām günidür şükr-i Ḫudā içün rūze ü ṣiyām günüdür didi.

Muḥammed bin ʿAlī bin el-Ḥüseyin raḍıya'llāhu ʿanhum[1220] İmām Ḫāmis maʿmūre-i şerʿ ve dīnī ḥāris ve nihāl-i ṣalāḥ ü ʿafāfı ġārisdür künyetī Ebū Caʿfer ve laḳabı Bāḳir ʿilmi ẓāhir ve faslı bāhir-i vāriṣü'l-mecid ḳābiren ʿan ḳābirin bir maḫdūm-ı saʿādet-mevsūm idi. Bāḳir ile telḳīb-i ʿalemde tebeḥḥür vu tabaḳḳuru yaʿnī tevessuʿı olduġı içün idi, māderi Fāṭıma bint Ḥüseyin bin ʿAlī raḍıya'llāhu ʿanhumādur vilādet-i mübārekesi Medīne-i Münevvere'de Ḥicret-i Nebeviden ellinci sene-i seferinüñ üçüni güni İmām Ḥüseyin raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh ḳatlinden üç sene muḳaddem vuḳūʿ bulmış idi, vefātı yüz on dördünci senede olmışdur, elli yedi yaşında raḥlet itmişdür ḳabr-ı manīʿi baḳīʿde vālid mācīdi mefirü'l-meḥamidi ḳabri ḳurbūndadur İmām-ı mezbūrdan menḳūldür ki, Cābir bin ʿAbdu'llāh raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhuñ kemāl-i pür-kuhen-sāl ve ġāyet-i żaʿif ü hüzāl ile ḳāddi dāl olup vufūr-i pür-beden-i irileri çeşmine ḥācib tevḳīr ü tekrīmi ʿāmme-i enām üzerine vācib olduġı zamānda aña vardum [413a]kemāl-i taʿaẓīm ü tekrīm ile hediyye-yi behiyye-yi duʿā ve taḥiyyeyi teslīm itdüm ʿAlī vechü'ṣ-ṣavāb redd cevābından ṣoñra kimsün diyü su´āl itdi. Muḥammed bin ʿAlī bin el-Ḥüseyin'üm didüm cānum oġul daḫı beri gel diyü beni yanuña daʿvet itdi vardum ellerimi öpdi taḳbīl-i iḳdāmıma iḳdām itdi. Allāh Teʿālā Ḥażret'ünüñ Resūl'ü saña

[1220] raḍıya'llāhu ʿanhum F: -H.

selām ider didi. Ve ʿālā Resūlü'llāhü'l-selām ve Raḥmetü'l-llāhi ve bereḳātu diyüp bu ḳażiyyesinüñ aṣlı nedür diyü istifsār itdüm bir gün Ḥażret-i risālet-penāh ile idüm. ʿaleyhi's-selām baña didi ki "Ey Cābir şāyid ki Feyyāḍ-ı Muṭlaḳ seni ḳāyd-ı ḥayat ile muḳayyed idüp ve luṭf-ı nevāl ü ikrām ve efżāli muḳadderatü'l-āmāl ile ḥibāl sınn ü sālik avāziye gide ve bir senede tā ol zamāna dek zinde olasın ki benüm evlādum Muḥammed bin ʿAlī bin el-Ḥüseyin didükleri, maḥḍūm ile mulākı ve ol āvāna irince bākī olasın Allāh Teʿālā Ḥażret'i aña nūr-ı ḥikmet virse gerekdür benüm selāmumı aña irişdüresün buyurdılar." didi. Cābir'den rivāyet-i uḫrada Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem baña didi ki bāḳī ḳalursan tā Ḥüseyn'üñ Muḥammed nām veledine mulāḳi olınca eyle Muḥammed ki ʿilm-i dīnī şāyiʿ ider buluşduḳda benden selām eyle diyü vārid oldı. Baʿżı rivāyetde oña mülāki olduḳdan ṣoñra Yā Cābir sen çok kalmayup āḫirete gitdersün buyurmışlar. Hem fi'l-vakiʿ ol eṣnāda Cabir daḫı aḫirete gitdi. Sen Muḥammed bin[1221] Bāḳir ḥażretinüñ kerāmatı bisyār ve [413b] ḫavārıḳ-ı ʿādeti bī-şumārdur.

Ol cümledendür ki şiḳātdan biri dimiş ki Muḥammed bin ʿAlī bin Ḥüseyn raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhumā ile Hişām bin ʿAbdu'melīk dār-ı nikbet-medārına uġraduḳ şol ḥalde ki esās-ı felek-i iltibāsını temhīd ve benāyı refʿet-i ibtināsını terşīş ü teşyīd idüp derc-i bār ve bir cende deḳāyıḳ-ı ġaribeye derc ü ḳuṣūrı bī-ḳuṣūrında ṣanāyiʿ-i ʿacibe ḫarc iderler idi. Gördükde Va'llāh ʿan ḳarīb bu binā-yı ġarīb ve sarāy-ı dil-ferīb bi'l-külliyye ḫarāb ve āsitān-ı ʿālī-şānı āşiyān-ı būm ü ġarāb olup ḫāki şu mevżıʿa naḳl u taḥvīl olınup esāsınuñ aḥcārı ẓāhir olsa gerekdür didi.

[1221] Sen Muḥammed bin H: -F.

Rāvī eyidür: bu kelām bize ġāyet baʿid geldi çünki hişāmuñ benā-yı bünyesi ḫarāb ve mercīʿ ü meʾābı türāb olup burc-i bedeni yaḳıldı gitdi. Ḥufre-i ḳabre nuẕūl itdi Velīd bin Ḥişām emr itdi. Eyvānı kivāne-i hemser ve eyvānı āsmān ile berāber ʿālī-revāḳ-ı ṭāḳları zīr u zīber idüp ʿurūş-ı furūş üzre sāḳiṭ-ı suḳūfı suṭūḥı üstüne ḥābiṭ olup ḫākini İmām-ı işāret buyurduġı maḳūle naḳl idüp sengleri nümāyān oldı ben bu ḥālı biʿaynihi gördüm.

Ve yine ol rāvī ḥikāyet itmiş ki İmām ile maʿan ṭururduḳ[1222] birāderi Zeyd bin ʿAlī raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhumā geldi oraya uġradı buyurdılar bu bizüm birāder Kūfe'de **[414a]**ḫurūc itse gerekdür ve buñı ḳatl idüp başın bir ḳamış başına diküp eṭrāfı gezdürseler ve buraya getürseler gerekdür didi. Biz bu kelāmdan ḳatī istiʿcāb itdük zirā Medīne-i Münevvere'de ḳāmış bulunmaz idi ṣoñra buyurduḳları üzre emr-i ḫurūc verāʾ-i estār-ı taḳdīzi ṭaġyīr-i İlāhīden ḫāric olup reʾsini bedenüñden cüdā ve āvīze-i rumḥ ü cüdā olup götürdüklerinde gördük bir ḳāmışa dökmişler idi.

Ve yine mervīdür ki İmām ḥażretinüñ maḥẕūm-ı feżāʾil-mevsūmı Caʿfer bin Muḥammed raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhumā buyurmışlar ki, vālid-i mācid-i mevfūrü'l-meḥamidin baña vaṣiyyet idüp ben diyār-ı āḫirete sefer ve civār-ı raḥmet-i ḥaḳḳa güzar itdükde beni sen ġasl idesün ki, İmām'ı yine İmām ġasl itmek gerekdür ve birāderüñ ʿAbdu'llāh bu yaḳınlarda daʿvāyı imāmet idüp ḫalḳı kendüye daʿvet itse gerekdür zinhār sen aña uyma ki, miṣāl-i sıḥāb-ı ṣayf ve miḳdār-ı itmām-ı żayf ü mānend-i ḫiyāl ṭayf-ı ʿömrü ġāyetde az olsa gerekdür didi. Ṣoñra pederüm vefāt itdükde ben ġasl itdüm. Ve birāderüm ʿAbdu'llāh daʿva-i imāmet ve merāsim-i ḫurūcı iḳāmet idüp lākin seriʿü'l-zevāl ve endek-sāl oldı.

[1222] maʿan ṭururduḳ F: -H.

Ve yine mervīdür ki Feyż bin Maṭar nām kimesne rivāyet itmiş ki Ebū Caʿfer'e vardum istedüm ki **[414b]**ṣaded-i müsāferetde olıcaḳ leyālide rāḥile üzerinde namāz edāsınuñ ḥalinden su´āl itdüm hemān beni gördükde Resūlu'llāh ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem her ḳanda buyursalar namāzı rāḥileleri üzerinde edā iderler idi[1223] diyü buyurup su´ālimi defʿ ve īṣāl-i nefʿ buyurdılar dimiş.

Ve yine mervīdür ki ṣiḳātdan bir kimesne İmām ḥażretlerinüñ ḥużūr-ı sāṭıʿü'n-nūrlarına irmek ve meclis-i ʿālīlerine girmek murād idinüp isticāze itdükde ḫüdām-ı bāb-ı ʿālī-maḳāmları istiʿcāl itmekle baʿżı kimesneler ile muṣāḥabat iderler didiler az zamān murūr itdü ki on iki ʿaded kimesneler arḳalarına teng-i ḳabālar ve pāyilerine muzeler giymişler selām virüp giçdiler içeri girdüm ḫāḳ-pāyı şerīflerine yüzüm sürdüm şeref-i ṣoḥbetlerüne istiṣʿad iden ve bizden muḳaddemce giden kimesneler kimler olduġın istiʿlām kistā ḫalġına irtikāb itdüm sizüñ birāderlerüñüz olan cīnni ṭā´ifesindendür diyü buyurdılar, anlar size kendülerün iẓhār ider mi? Diyü istiḫbār itdüm. Belī siz nice gerlür gidersüz ve ḥelāl u ḥarāmı istiʿlām idersüz anlar daḫı öyledür didi.

Ve İmām'ıñ muḥdumı Caʿfer'den mervīdür ki[1224] buyurmışlar ki, bir gün pederüm ʿÖmer'den beş yıldan ziyāde ḳalmadür didi ṣoñra naḥt-ı ḳażā idüp civār-ı ḳudsa irtiḥāl buyurduḳlarında **[415a]**ḥisāb itdük kelām-ı mezbūri buyurduḳlarından ol an bilā-ziyāde velā-noḳsān beş yıl olmış.

Ve yine mervīdür ki ṣiḳātdan biri dimiş ki Muḥammed bin ʿAlī ile Mekke ve Medīne ortasında seyr ü sefer ider idüm. Ol bir baʿlaya süvār ve benüm merkebüm bir

[1223] iderler idi F: iderlerdi H.

[1224] ve İmām'ıñ muḥdumı Caʿfer'den mervīdür ki F: ve yine mervīdür ki İmām'ıñ muḥdumı Caʿfer'den mervīdür ki H.

ḥimār idi, nāgāh bālā-yı kūhdan bir gurg inüp Muḥammed bin ʿAlī'ye yaḳın geldi. Ol daḫı ārām itdi gurg elünüz yüzüni ögüne ḳoyup Ḥażret-i İmām'a bir ʿarż itdi. İmām semiʿ-i ḳabulle istimāʿ idüp vār şimdiden gir murād üzre oldı ve merāmuñ yirün buldı didi. Ẕeyb daḫı çünki murādı bitdi yine geldügi yola gitdi. İmām Ḥażret'i baña didi ki hīç bildüñ mi gurg baña ne söyledi buyurun didüm didi ki ehlim henüz vażʿ-ı ḥaml ṣadedinde ve ol derdün ālām bī-ḥad u ʿadedindedür Cenāb-ı kār-sāzı bī-enbāza niyāz eyle ve bāb-ı kerem-i bī-ḥisābı luṭf ile bāz eyle duʿā ile ki Allāh Teʿālā Ḥażret'i añı bu varṭa-i hāyile-i pür-ġāyileden taḫlīṣ ve benī kemāl-i luṭf ü keremine taḫṣīṣ itsün ʿahd olsun ki benüm evlād ü iḥfādımdan senüñ şiʿayi şerīfine musallaṭ olmaya ben daḫı duʿā itdüm didi.

Ve yine mervīdür ki eslafdan biri dimiş ki ben Mekke'de idüm Muḥammed bin ʿAlī bin el-Ḥüseyin'ne iştiyāḳım ġālip ve cāẕibe-i ʿaşḳ ü muḥabet selb-i ṣabr**[415b]** ü ārāmumı sāleb olup kemāl-i şevḳ beni andan ṭarafa sevḳ içün gerden-ı ḥālime tevḳ ve meyl ü inciẕāb ḫāric ü saʿī ü ṭevḳ oldı. Mücerred añı ziyāret içün Medīne-i Münevvere'ye gitdüm ve muḥażān anı görmek içün seyr ü sefer itdüm Medīne'ye vāṣıl olduġım gice elem-i berd u bārānıla pā dergil ve derd-i serd ile aḳdām-ı iḳdāmum mütezelzil olup her ne ḥāl ise nıṣf-ı leylde bāb-ı saʿādet-meʿābına vardum ol fikīrde idüm ki daḳḳ-ı bāb idüp ol ser-zümre-i iʿlām ḥażretüne ḥālimi iʿlām ideyüm mi? teveccüh-i bī-vāḳt ve ālām-ı berd u serdden ḫalāṣ olup mā´men-i saʿādete gideyüm mi? Yoḫsa bī vaḳt ol ʿālī cenābı câme-i ḫ͟ābdan izʿāc ve bu meḳūle leyle-i şātiye-i müẕlimede iḫrāc itmeyüp ṣabr ü ārāmumı ideyüm nāgāh āvāz geldi ki ey cāriye filān içün ḳapuyı aç ki bunuñ gibi şeb-i tārda vārid olmışdur, cāriye daḫı geldi feṭḥ-i bāb itdi.

Ve yine mervīdür ki ṣiḳātdan biri ḥikāyet itmiş ki, bir gün ziyāret içün İmām Ḥażretüne varmış idüm.[1225] Benden ġayra duḫūle destūr virdiler ve benüm ile gelenler hep ḥużūrlarına girdiler ol destūr üzre baña destūr ve benüm raḫne-i ʿırż u naʿmusum mestūr olmadı ġāyetde ġamgīn ve kūh-ı enbūh-ı endūhda mekīn olup ḫāsir ü ḫā´ip rāfiʿ ü āyib oldum. Ol gice vufūr-ı ālām ile ṣabr ü ārām **[416a]** ve gözlerüme ḫ˘āb ḥarām oldı. Fikr-i endişeyi ʿādet ü pīşe idündüm ki baña bu İmām'dan fā´ide yoḳ ʿacabā ḳanḳı meẕhebe zahīb olsam ve ḳanḳı mehrebe hārib olmaġıla maḳṣūda yol bulsam eger Mürciye'ye tābīʿ olursam anlaruñ şu maḳūle ḫalelī ve eger Kadiriye'ye dāḫil olursam anlaruñ şunuñ gibi ẕeleli ve eger Ḥaruriye'ye tabʿiyyat idersem şöyle fesādı ve eger Zeydiyye İmām'una tabʿiyyet idersem bu vecīhle su´i iʿtiḳādı var muḥaṣalü'l-kelām bir sālim meẕhebe ʿalīm olmadım ve ḳābil-i maḳbūl iʿtiḳāda yol bulmadum ṣabāḥ oldı. İstimāʿ itdüm ki daḳḳ-ı bāb oldı kimdür didüm. Ḥażret-i İmām'uñ Resūl'i imiş beni ṭaleb itmiş vardum ne Murciyye var ve ne Ḳadiriyye'ye var ne Ḥurūriye'ye var yine bize gel diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki ṣiḳātden biri dimiş ki Mekke ve Medīne miyānuñda idüm ki ırāḳdan bir şebḫ ẓāhir oldı, gāh nümāyān ve gāh pinhān[1226] olur baʿde zamān yaḳın geldi. Gördüm ki bir ṭıfl-ı pūr-sīde taḫminen yedi sekiz yaşında tāc-ı ʿiz u saʿādet başında ʿalāyım rişd u reşād-ı cebīn-i mübīn ḥālinde vazıḥ ve meḥā´il-i necābet ü saʿādet-i cebhe-i kāl ü efʿālinden lāyıḥ selām virdi. Redd-i selām itdüm baʿde ḳandan gelürsün didüm. Allāh'dan didi ḳanda gidersin didüm Allāh'a didi. **[416b]** Zād-ı rāhuñ nedür didüm taḳvadür didi. Sen kimsüñ didüm evlādı ʿArab'dan bir kimesneyüm didi

[1225] varmış idüm F: varmışdum H.
[1226] pinhān F: nihān H.

ḥālini baña beyān eyle didüm Ḳureyşiyüm didi yine beyān eyle Ḥāşimiyüm didi yine beyān eyle didüm ʿaleviyim didi andan ṣoñra bu beyiti inşād itdi.

Beyt:

فنحن على الحوض زواده ترد ويسعد وراده[1227]

وما خاب من جنينا زاده فمن فاز من فاز إلا بنا

Andan ṣoñra Muḥammed bin ʿAlī bin el-Ḥüseyn bin ʿAlī Ebī Ṭālib'üm didi ben daḫı baḳdum ki ol şāb-ı pür-nūr naẓarumdan dūr oldı bildüm ki semāya çıkdı mā-zemīne indi didi.

Ve yine mervīdür ki s̱iḳātdan biri dimiş ki İmām-ı Bāḳır'dan su´āl idüp ʿibād-ı mü´minīn Allāh Teʿālā üzerinde ḥaḳları nedür düdüm benden iʿrāż idüp ru idüp rūyını ṭaraf-ı āḫara tevcīh itdi, üçünci kere de cevāp virüp ʿabd-ı mü´minüñ Allāh Teʿālā üstünde ḥaḳḳı budur ki eger şol dıraḫt-ı naḫla gel diyü daʿvet ide daʿvetine icābet ide didi ol işāret itdügi dıraḫta naẓar itdüm gördüm ki ḥarekete āġāz idüp ol cānibe teveccüh eyitdi s̱āniyen beşāret idüp yirinde ḳarār eyle didi ol daḫı yirinde ḳarār itdi.

Ve yine mervīdür ki s̱iḳātdan biri dimiş ki Bāḳır'uñ ḥānesine vardum daḳḳ-ı bāb itdüm bir cāriye geldi ki esbāb-ı ḥüsn ü cemāli dā´ire-i beyāndan birūn **[417a]** olmış gitmiş s̱ediyeleri nāhīde olup pistān-ı bistān-ı ḥüsn u cemāl tarīḫi kutūbī söner bitmiş. Ḥāṣılı memeleri turunc gibi ẓuhūr itmiş bī-iḫtiyār destüm ile ḥamle-i s̱edyini aḫẕ idüp

[1227] Bizler havuz üzerinde onu koruyanlarız

Varır ve mesuttur havuza varanlar

Kazanan kişi ancak bizimle kazanabilir

Erzakını hasat ettiğimiz de hüsrana uğramamıştır.

var Ḥażret-i İmām'a söyle ki filān ḫāk-pāyı kimyā-miṣāle rūy-ı māla münteẕirdür didüm nāgāh derūn-ı ḫānesinden āvāz geldü ki zinhār ve sengi ol cāriyeden gider yoḳsa şirer-i ḍarar saña te´ṯīr ider içerüye vardum dāmen-i ıġzāra teşebbüş idüp benüm vaż'-ı nā-şāyeste ḫāṭırıma ḫuṭūr itmedi didüm buyurdılar ki gerçek dirse estār-ı cidār ve perde ü divāra māverāsına māni'-i iḥsās ve ḥacib-i inās olmaḳda kendi ebṣārıñuza ḳıyās idersenüz ḳıyāssınüz ṣaḥīḥdür belki bāṭıl ṣarīḥdür zirā ol taḳdīr üzre bizüm ile sizüñ farḳınuz olmamış olur min ba'd bu maḳūle vaż'dan perhīz ve nā-maḥreme dest-i dırāz itmekden gurīz eyle.

Beyt: Layıḳ oldur çekesün destüni nā-maḥremden

Ḳorḳdugum derdün eger ve der u dīde-i ġam-dīdeden

Neṯr:[1228] Didi. Ve yine ṣiḳātdan biri[1229]Bāḳir ḥażretüne gelmiş bize çoḳdan gelmemiş diyü iltifāt buyurmışlar yā İmām başımda mūy-ı sefīd ẓahir olmaġıla āyīne-i baḫtım siyāh ve ḥāl-i pür-melāli tebāh olmuşdur, āsitān-ı sa'ādet-penāhlarına rūy-ı māla mani' olan ol olmışdur didi, buyurdılar ki ol mevzı'ı baña göster gösterdüm dest-i kerem-peyvestüni ol mevzı'a vaż' idüp ol sefīd siyāha mübeddel [417b]ve ser-i sa'ādet-efseri tāc-ı ḥuṣūl-i āmāl ile mütevecciḥ ü mükellel elini ayīne virin diyü buyurdılar virdiler gördüm ki, mūylar yine ḥalet-i aṣliyesine 'avdet idüp ser mū tasavvūt itmemiş kemāl-i surūr u ibtihāc meslekine intihāc itdi.

Ve yine mervīdür ki Bāḳır ile mescid-i Resül'de idüm salla'llāhu 'aleyhi ve sellem şol eṣnāda ki Ḥażret-i 'Alī bin Ḥüseyn bin 'Alī raḍıya'llāhu Te'ālā[1230] 'anhum vefāt itmiş idi. Dāvūd bin Süleymān ile mansūr u devāniḳi Medīne-i Münevvere'ye

[1228] neṣr H: -F.
[1229] ṣiḳātdan biri H: -F.
[1230] Te'ālā F: -H.

gelüp Dāvūd Bāḳir ḥuzūrunda mansūr u Devāniḳ'üsine menzil-i āḫirinde setr iḫtiyār itdi. Bāḳir Dāvūd'a Devāniḳ'i na-ḫoş bizüm ḥużūrumuza gelmedi diyicek Dāvūd basṭ-ı muʿavenet ve baʿżı esbāb beyān ve taḳrīr itdi, buyurdılarki çoḳ zamān geçmedi Devāniḳ'i emr-i ḫalḳa ve ālī u rāyāt-ı saʿādet-āyāt-ı ḫilāfeti rubāʿ-ı rubʿ-ı meskūnda ʿalī olup āfitāb-ı devlet-i meşārıḳ u meʿāribde şārıḳ ve māhiçe-i ʿilm-i ʿālem-ārāyı salṭanatı ruḫşānda ve bāriḳ olup ʿömrü dırāz ve pençe-i ḫıfş u azı bāz olup ol ḳadar kenz cemʿ itse gerekdür ki kendüsünden muḳaddem bir kimesne ol ḳadar māl cemʿ itmiş olmaya Dāvūd tīz yirinden ḳalḳup bu aḫbār-ı masarrat-āṣārı Devāniḳ'iye iʿlām itdi. Devāniḳ [418a]bu ḫaber-i ḫayr-sar ve nüvīd-i saʿīd-i behcet-āṣārı istimāʿ idicek bī-iḫtiyār ḥużūr-ı İmām'a gelüp basṭ-ı bisāṭ-ı iʿtizār ve taḳbīl-i aḳsāma iḳdām itdigüm kemāl-i taʿẓīm u icmāleridür diyü iʿtizār itdigünüz ṣoñra işāret buyurduḳları beşāretüñ vechinden istifsār itdüm buyurdılar ki verā´i estār-ı esrār ve serā-i perde-i tutuḳ-ı ufḳ-ı perverdigārda olan ḥāl işāret itdigümüz minvāl üzre olursa gerekdür bu ḥuṣūṣda ġubār-ı iştibāh ḥāṭır ki rāh ve bār-ı enīn u āh ḫāne-i ḳalbi āġāh-ı pür-intibāhında cay-ġāh bulmaya Devāniḳ su´āl itdü ki bizüm mülkümüz senden muḳaddemi olur mı? Olur belī didiler yine su´āl itdi ki benden ṣoñra hīç evlādından kimesneye intiḳāl ider mi? buyurdılar ki belī yine ṣordılar bizüm ḫilāfetimüz mi bī-ziyāde olur ve Ḥüseyn'eye Benī Ümeyye mi buyurdılar ki sizüñ mülkünüz zamānı medīd olur emr-i imāret senüñ evlāduñ miyānuñda bāziyi kūy-ı çevkān gibi maʿbeleyi ṣıbyān olsa gerekdür pederümden baña vāṣıl ve ʿanʿana ile ḥāṣıl olan ḫaberi budur didi ṣoñra melik Devāniḳ'ye yitiştügin Ḥażret-i Bāḳir'üñ teşbīrüñi tezekkür idüp taʿacup iderdi.

Ve yine mervīdür ki Ebū Buṣīre ki başarı mekfūf derd-i ʿamāya ibtilāsı mekşūf ālām-ı miknet ile me´lüf idi.

Rivāyet iderler Ḥażret-i Bāḳir'a didüm ki peyġamber ʿaleyhi's-selāmuñ evlādı-ı kirāmı silkinde intiẓām üzre olup **[418b]**ol ırḳ-ı ṭāhire ittiṣālüñüz muḳarrerdur didi ki belī didüm ki ced-i buzurg-vārınuz ki beda´i fıṭrāt ve āferineşe sebeb u baʿis cümle enbiyāya ve mürseline vāriṣdür düdüm ki beni cümlesinüñ ʿulumisi ḥāvisi ve żaʿir u kebirinüñ āḥādiṣ u feżā´il ve maʿārifini evidür, didüm ki siz daḫi ẓāhir budur ki Ḥażret-i risālet-penāhuñ salla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem ʿilminden ḥisseye vāriṣ olmuşsuzdur didüm ki belī didüm ki sizden aña kudret u meknet varmidür ki ḥilye-i ḥayātından dūr ve mübtelā-i ḥabs-ı kūr olan mürdeyi bi-izni'llāhi Teʿālā iḥyā ve münteẓim-i silk-i esiḥā u āḥyā idüp ve raḥīm-i maderden ʿama ile mevlūd olan aʿma ve ebresi bi-izni'llāhi Teʿālā ʿārıżāsından taḳliṣ idüp ḫalḳa ḫānelerinde şekl-i ṭaʿām-i ekl itmişlerdür ve nenek gibi nesne avḫār itmişlerdür iʿlām idersün didüm ki belī Bi-izni'llāhi Teʿālā kudretum vardur diyüp emr itdi ḥużūr-ı mefuru'n-nūrlarında ḳarar itdüm kef-i kifāyet-medār ve dest-i kerem idrārını dīde-i elem-dīdesine vażʿ buyurup bi-izni'llāhi Teʿālā çeşme-i çeşmüme saḥāb-ı lütf-i bī-ḥisāb Melīk-i Vahhab'dan āb ve dīde-i kūr-i bī-nūrıma ʿayn-ı ʿināyet-i bī-ġāyet-i İlāhīden tevān u tāb geldi. Bir vech ile ki āsmān u zemīni mekān ü mekīni ġiṣṣ ü ṣemīni seçdüm baʿde yine dest-i mübārekini dīdeme ḳoyup ḥālet-i ʿimāyı ʿavdet itdüm buyurdılar ki, **[419a]**bu iki ḥālden ḳanḳısı iḫtiyār iṣār idersün ve bu iki rāhdan ḳanḳısına gidersün bir yöñe **ʿimā üzre** olup bilā ḫisāb-ı bihişt-berīne dāḫil olasın bir daḫıbu ki binā olup ḥisābıla dāḫil olasın ben iḫtimāl-i ulā tercīḥ itmege taṣrīḥ itdüm eski ḥālim üzre ḳaldum didi.

Ve yine mervīdür ki ṣiḳātdan biri rivāyet itmiş ki elli miḳdārı kimesne idük Bāḳir'üñ ḥużūrında nāgāh Kūfe'den bir şaḫṣ geldi ki, anuñ ṣanʿatı Kūfe'de ḫurmā

danesüni furūḫt iderdi. Bāḳir ḫitāb idüp Ḳūfe'de filān şaḫṣ senüñ ḥaḳḳında bu[1231] vech ile iʿtiḳādı ider ki bir melek senden aṣlā münāfık olmayup emr-i Ḫudā ile mü´minī aṣḥāb küfr ü ʿināddan ve şiʿanı aʿda-ı bed-nihād-ı cehennem-i mihmāndan cüdā idüp seni ḫaberdār ide Bāḳir ol şaḫṣa sen ne ḥirfettensün diyü su´āl buyurdılar gāh gāh ġalle furūşum didi. Kiẕb idersün rāst söyle diyü buyurdılar gāh gāh naʿir furūḫt itmek düşer didi. Yine kiẕb idersün senüñ ṣanʿatıñ ḫurmā danesi ṣatmaḳdur didiler ol merd-i müḫterif buyurduḳlarına muʿterif olup saña kim ḫaber virdi didi. Buyurdılar ki, ol melek ki beni bu maḳūlelerden bi-izni'llāhi Teʿālā ḫaber virürdi, didi ki sen filān ʿilletden helāk olursun rāvī ider çünki Kūfe'ye vardum ol şaḫṣı ṣordum üç gündür filān marażdan **[419b]**helāk oldı didiler.

Yine bir şiḳātdan mervīdür ki bir gün İmām-ı Bāḳir'üñ rikāb-ı hümāyūnlarınca süvār olup gider idüm. Eṣnā-i rāhda ḫavātırları üzre muṣāḥabat-ı cān-firāları ile teşerrüf iderdüm. Nāgāh iki şaḫṣ ġayr-ı saʿid ẓāhir ü bedīd oldı buyurdılar ki bu iki merd-i bī-muzd fi'l-ḥaḳīḳa sāriḳ ve dozddur emr itdi maḥkum ṭutup bend ü raḳabelerin riḳbe-i ḫīz ü ḫisārda peyvend ideler emr-i ʿālī-şānları üzre ġasl itdiler bir muʿtemedü'l-ʿaliyhi adamlarına fermān buyurdılar ki bālāyı kūha ire ve anda bir ġāratuñ ve tār ü arayış anda gire imtiʿa ü esbābdan ṭarīḳ ġaṣb ü intihāb ve nehc-i sırḳa ile iktisāb olınmış ne varsa götüre ol şaḫṣ varup bulduġı esbāb-ı menḥube ve imtiʿa-i maġṣūbe ile iki cāmedān ṭoldurup gütürdi. Ol kūhda muḥall-i āḫārda daḫı baʿżı esbāba ẓafer bulmış añı[1232] daḫı bir cāmedāna vażʿ idüp bilesince almış İmām bu iki cāmedānuñ ṣaḥīblerinden biri ḥāżır ve biri ġāyipdür diyü buyurdılar Medīne-i Münevvere'ye varduġımuzda evvel ki cāmedānda ki esbābuñ aṣḥābı ḥaḳīḳat-i ḥālden āgāh olmaġıla baʿżı bī-günāhları

[1231] bu F: ne H.

[1232] bulmış añı F: añı bulmış H.

maẕanne ittiḫāẕ idüp pençe-i şikence ile rance-i itmişler imiş İmām buyurdı mazḫār olan bī-ḫaberleri ḳayd-i ġamdan āẕād ve dil-i virānelerin ābād idüp ol iki a[420a]cāmedānda olan esbābı āṣḥābına redd ile bāb-ı meẕālimi sedd ü ḳaṭʿ-ı yed ile icrā-i ḥad olunduḳda ol iki duzdden biri egerçi ḳaṭʿi cāriḥa ile mecrūḥ ve esbāb-i ferāġ-i ḥālī fenā-i fenāya metrūḥ olmaḳ vāḳiʿ oldı belī bi-ḥamdi'llāhi Teʿālā tevbe ü inābet silkine isābet idüp nedāmetle hem-dest ve bāde-i ḥüzn ü inkisār ile mest oldum didükde Bāḳir Ḥażret'i senüñ yed-i maḳṭūʿuñ yigirmi senesinde muḳaddem bihişt-i cāvidāniye vāṣıl ve dāḫil olmışdur diyü buyurdılar bu müjde ile ol merde fevḳe'l-melḥūz fereḳ-nāk u maḥẕūẕ olup ḫaylī surūr-ı şādmānı alvirdi ve perişān olmış ḫāṭırun dirdi. Ḥikmet-i İlāhīyye zamān-ı ḳaṭʿı yedden yigirmi sene ṣoñra ol tāyib-i ḥayātda olup baʿde ʿazm-ı cennāt-ı ʿadn eyledi üç günden ṣoñra ol cāmedānlaruñ ṣāḥibi de gelüp Bāḳir ḥażretleri buyurdılar ki, senüñ melīküñdür ammā bin altun daḫı vardur ol āḫaruñ silk-i mülk-ı ṣaḥbunda münteẕimdür daḫı şu maḳūle ve şu maḳūle cāmeler vardur diyü cāmedānı açmadun bir bir ḫaber virdi. Ol şaḫṣ eyitdi o bir, bin altunun ṣāḥibi çünki ben degülüm anuñ ṣāḥibinüñ nāmı olduġın bilürsüñ bī-kem u kār kelāmuñ rāst olduġına muʿterif olayım İmām didi ki hezār dinār ṣāḥibüñ ismi Muḥammed bin ʿAbdu'l-raḥman'dür bir merd-i ṣāliḥ kār ve [420b]ṣāḥib-i ṣadaḳa ve iḥsāndür ṣalāt ve ṣalāt emrine ṣarf-ı leyl ü nehārda ve ḥālā gelmiş ṭaşrada intiẕārdadür didi. Bu ḫiṭāb-ı müsteṭāb ile muḫāṭab olan şaḫṣ-ı naṣrāni idi. İmāmuñ bi-izni'llāhi Teʿālā bu ḳadar umūra iṭṭlāʿın göricek şeref-i İslām ile müşerref olup**أمنت بالله الذي لا إله إلا هو وأن محمدا عبده ورسوله**[1233]diyüp Müselmān oldı. Eyyām-ı muşāru'n-ileyhüñ bu maḳūle umūri ʿaded-i reml ü ḥaṣādan ekṣer ve mertebe-i ʿadd ü iḥṣadan evferdür Ebū Baṣīr rivāyet itmişdür Mūmi ileyhiden ben bir kimesne

[1233] Kendisinden başka İlah olmayan Allah'a iman ettim Muhammed'in de kulu ve elçisi olduğuna.

bilirüm demege eger deryā kenārına varsa cümle devvāb-ı baḥrī ve anlaruñ ümmihāt ü ʿammāt ü ḫalātunı bilür imiş murādı kendiler olduġı żāhirdür

Ve yine mervīdür ki ṣiḳātdan biri ḥikāyet itmiş ki, bir gün İbn ʿUḳḳāşe Esedī İmām-ı[1234] Bāḳir ḥażretlerüne raḍıya'llāhu ʿanh gelüp maḫdūm-ı saʿādet-mevsūmları Caʿfer daḫı ḥużūr-ı fāyızü'n-nūrlārında bulundı. İbn ʿUḳḳāşe İmām Bāḳir ḥaẓretine Elhāmdu'llāh Teʿālā ferzend-i dil-bend sınn-ı istilāda bāliġ olmış niçün bir seriye-yi serīr iştirā idüp cid olmaġıla cid itmezsün ve Bāḳir önüñde bir kīse altun var idi. ʿanḳarib velāyet-i bārbārdan bir esīrci gelüp felān mevżiʿde nuzūl itse gerekdür andan bir cāriye alalum didi. Biz daḫı vardıġumuzda ol didügüm esīrci geldi varın görün bu kīse ile Caʿfer içün bir cāriye**[421a]** iştirā idük diyü bizi gönderdi varduḳ bir cāriye istedük cümle esīrleri ṣatduḳ hemān iki cāriyemüz ḳaldı, biri birinden aʿlāi-miṣl ü hemtādur didi çıḳar görelüm didük ikisüni bile ʿarż itdi. Gördük ki gūyā biri mihr u biri māh-ı ṣūreṭen gerçi esīr ammā kişver-i ḥüsna pādişāh her birinüñ ʿiẕār-ı ʿāb-ı neẕīr-i ʿālileri ġayretinden āfitāb-ı ʿālem-tāb kānūn-ı ġayret ve nāyire ḥayrete yanup yaḳılur ve ebru-i kemān miṣāl bā-iʿtidāl-i rişkīnden ḳavs-ı ḳuzaḥ ḳaddini yaḳulur birini iḫtiyār ve niceye virürsin ḫᵕāce diyü istifsār itdük seksen altunı didi viricegiñ söyle didük eksik ise olmaz didi esīrci bir māl-i esīr-şaḫṣ imiş çünki saʿī itdük mecāl olmadı şu kise içünde ne var ise ol miḳdāra alalum ammā miḳdārı maʿlūmumuz degüldür didük. Esīrcinüñ yanunda bir surūr-ı pīşi sefid-i pīr-i rūşen-żamīr var idi. Kīse-i açup altunı ʿadd idin didi. Cāriye ṣāḥibi ʿādet-i cāriye üzre musāʿadeden mubāʿada itdi. Seksenden bir eksügi ki virilmez didi tekrār pīr ibrāmı tekrīr itdi. Dehān-ı ṣurra-bāz ve zerī ʿadd itmege āġāz itdük Ḥikmet-i İlāhiyye zer tamām seksen **[421b]** çıḳdı cāriyedür alduḳ ḥużūr-ı Bāḳīr

[1234] İmām F: -H.

getürdük. Caʿfer daḫı meclis-i nefīs-i saʿādet-enīslerinde ḥāżır idi vāḳiʿ olan ḥālī ḥużūr-ı ʿālilerine naḳīr ü ḳıṭmīr ʿarż ü taḳrīr itdüm. Allāh Teʿālā Ḥażret'üne şükr-i bī-ḳıyās ve sıpās-ı iḫlāṣ-ı ittisāsını taḳdīm itdüm. Cāriyeye nāmını ṣordı ḥamidedür didi **Arapça** buyurdılar bikāret ü ṣeyibatın istifsār itdi. Bikrim didi teʿaccup bu ṭā´ife ẕevḳ ü ṣafā esīri olurlar senüñ gibi ḥüsnā cāriyeyi ne fikr ile bikir ḳodılar evlā didi. Cāriye didi ki bār ki ḫan u viṣālimden çāşını almaḳ ve deryā-yı ṣafā ü ẕevḳime ṭalīḳ murād idündi. Ser ü maḥāsını sefīd bir pīr-i rūşen-żamīr gelüp ḫ͟aceye bir sille urup ḥużūrumdan maḥcūr itdi. Bu ḫuṣūṣ mirāren vāḳiʿ oldı didi. Pes Bāḳir cāriyeyi Caʿfer'e teslīm itdi. Musa Bin Caʿfer ḥaẕretleri andan ṭoġdı.

Ve yine mervīdür ki Bāḳir Ḥażretleri raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh bir gün Medīne-i Münevvere şereffe'llāhuda[1235] ʿizz u iʿtibār ile ḳarār buyurmışlar idi. Nāgāh ser-i tefekküri ceyb-i taḥayyüre indirüp bir miḳdār zamān kendüye aldırdı. Baʿde ser-i saʿādet-efseri ḳaldırdı. Didi ki ḥāliñüz nice olur ol zamānda ki Medīne'ñüze bir şaḫṣ gele ki dört bin ʿasker ile **[422a]**üç gün temām emr itmekle Medīne'ñüzi ḫ͟arāb ve sizi esīr-i ḳayd-ı cenk ü ḥarāb ve rüḳābañuzı seyf-i ḥayfe niyām ü kırāb idüp ʿāmme-i Ehl-i Medīne ve emr-i ʿaẕīme ibtilā ile bir mertebede imtilā olalar ki ġā´ile-i ha´ilesinüñ def´i ẕirve-i şevāhıḳ-i istiḥāleye ʿurūc ve ḥayyiz-i merātib-i imkāndan ḫ͟urūc üzre ola bu dāhiye-yi dehiyye ve ḥadiṣe-i ʿuẕmanuñ şirāre-i şururı sāl-i āyendede işlese ve sene-yi ātiyede vuḳūʿa başlasa gerekdür bu emrüñ vuḳūʿında şā´ibe-i iştibāh ḳalbünüzde rāh bulmayup bu ḫ͟uṣūṣuñ ḥuṣūlı cānibine naẕar ve tertīp-i muḳaddimāt-ı iḫtiyāṭ ü ḥaẕr lāzımdur didi her çend ki taḥẕīr ü terhīb esbābunı tertīb ü inẕār ü teḫ͟vīf-i muḳaddimātunı taṣrīf itdi. Ehl-i Medīne ġaflet-i cibiliyyelerinden ḫ͟alāṣa mecāl olmayup

[1235] şereffe'llāhuda F: -H.

Ḥażret-i İmām'dan ṣādir olan kelām-ı ḥaḳ ve peyām-ı muḥaḳaḳa çendān iltifāt itmeyüp defʿ-i ġā´ilede tedbīr-i dil-peẕīr itmek ḳābil iken saḥv u ġaflet ile ser rişte-i kār-ı düşvāri enguşt-i ḳudretden aldırdılar ve imhāl-i ihmāl ile daʿāyım-ı ḫıyām-ı mażarrat ü fesādı ḳaldırdılar ekṣer-i nās-ı taḳayyud itmedi illā ḳabīle-i nebīle-i Benī Hāşim ki anlar maḳālāt-ı İmām-ı meẕkūr şevāyib-i meʿāyib-i kiẕb ü zūrdan ṣad merḥaledür **[422b]**ve kemāl-i ṣıdḳ ü sedād üzre maḳṣūd olduġı maʿlūmları idi sene-i ātiyede İmām-ı muşāru'n-ileyh nesāyīḥ mūcibetü'ṣ-ṣalāḥ saʿādet ve ifsāḥları ile ittiʿāẕ ü intiṣāḥ iden Hāşimiler ehl ü ʿiyāl ve esbāb ü emvāl ile Medīne-i Münevvere'den irtiḥāl ü intiḳāl itdiler çoḳ zamān murūr itmedi ki nāfiʿ ü ḍār müstetbi'ü'l-meḍār ḳodum-ı şevm-i mażarrat-luzūmını Medīne-i metīneye vażʿ idüp İmām her ne buyurdı ise bir bir yirine getürdi. Ehl-i Medīne'nüñ her biri kemāl-ı nedāmet ile nādım ve binā-yı sarāy-ı ṣabr ü ārāmlarını hādım olup min baʿde İmām'uñ kelāmından ḫurūca tā´ib oldılar.

İmām C aʿfer bin Muḥammed bin ʿAlī el-Ḥüseyin bin ʿAlī Ebī Ṭālib raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhum[1236] altıncı imāmdür fi'l-ḥaḳiḳa İmām-ı Himām-ı Celīldür künyeti Ebū ʿAbdu'llāh ve bir ḳavlde Ebū İsmaʿīl'dür. Elḳāb-ı keṣīresi vāḳıʿa müṭābıḳdur eşher ü aʿrafı ṣādıḳdur māderi Ümmü Fermūde bint el-Ḳāsım bin Muḥammed bin Ebū Bekrü'l-Ṣıddīḳ'dur raḍıya'llāhu ʿanhum ve Ümmü Fermūde'nün māderi Esmā bint ʿAbdu'r-raḥmān bin Ebū Bekr olduġın ʿala taḥḳīḳdür binā-yı sadıḳ-ı Sıddīḳ benüm iki cihetden vālidümdür diyü mubāhāt ü ibtihāc meslekine intihāc itmişdür vilādet-i ʿaliyyesi Medīne-i **[423a]** Münevvere'de hicretden seksenünci senede ve bir ḳavlde seksen üçüncü senede Rebīʿü'l-evvelden on yedinci gicedeiṣneyn güni ve vefātı yine Medīne-i Münevvere'de yüz ḳırḳ sekiz recebinüñ nıṣfında yevmü'l-iṣneynde

[1236] raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhum F: -H.

olmışdur mezār-ı lāmiʿü'l-envāri baʿḳiʿda şol ḳabr-ı celīlü'l-ḳadrdur ki, vālid-i mācidī Bāḳir ve cedd-i emcedi Zeyne'l-ʿābidīn ve ʿamm-ı saʿādet-tev´emi Ḥasan raḍıya'llāh teʿālā ʿanhum ol ḳabr-ı saʿādet-meḳrūnda medfūndur. Saʿādet ol maḥall-i ehīlle ve ol mevżiʿ-i refīʿü'l-maḥalle ki bu ḳadar ecīlle-i eḥīlle-i āsmān diye cāy-ı istirāḥat ü ārām ve evlād-ı emcād Seyyidü'l-enāma ʿaleyhi efżālü'ṣ-ṣalat ve's-selām menzil ü maḳām olmışdur İmām-ı mezbūr-ı ʿuzmāyı ehl-i beytinden bir ʿalīm-i ʿāmil ve fāżīl ü kāmil der ḫazīne-i rezine-i ḫāṭır-ı ʿāṭır-ı ḥāḳāyıḳ-ı ḫāvaṭırı ʿulūm-ı vāfire ve feżā´il-i mutekāṣireye maḫzan ve fünūn-ı gūnā-gūn maʿārif-i celīleye medfen olduġı içün şol ʿulūm-ı ʿArābiyye ki niṭāḳ-ı nutḳ-ı kelām ve ḥiṭe-i ʿuḳūl u efhām iḥāṭasından ḳaṣır ve dā´ire-i ẕikr ü beyān-ı keyfiyet ü kemiyetini ġayr-ı ḥāṣır ola cümle ol İmām-ı Hümāma mensūp ve anuñ ʿulūmı ʿidādundan maʿdūd ve maḥsūb olur dirler ki, diyār-ı Maġrib'de ʿAbdü'l-mü´mīn evlādı miyānunda müsteʿmel olan kitāb-ı Caʿfer İmām-ı mezbūrun zāde ṭabʿ-ı dürer-bār ve netīce-i behīce-i ẕihn ü letāfet-āṣārındandur ḥaḳḳan ki ol kitāb-ı müstetāb-ı āfitāb-ı ʿālem-tāb gibi [423b]meşhūr ve anda sekārāt-ı kerimü'l-ādāt-ı kirāmuñ esrār-ı ġarībe ve umūr-ı ʿacībesi mestūrdur ve İmām-ı ʿAlī bin Mūsa er-Rıża'yı raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhm ḫulefā-i ʿAbbāsiyyeden Meʿmūn velī-ʿahd itdükde İmām-ı Mezbūr cevāp yazup kitāb-ı Caʿfer-i cāmiʿanuñ ḫilāl-i suṭūr-i kerāmet-sutūrında derc olınan taḥḳiḳāt bu tedbīre muvāfıḳ-ı taḳdīr-i melīk-i ḳadīr olmaḳ iḫtimāline māniʿdür dimesi kitāb-ı mezbūrda bu maḳūle umūr-ı muḥarrer ü meẕbūr itdügine delīl-i celīldür daḫı Caʿfer-i Ṣādıḳ Ḥażret'i buyururlar idi ki**علمنا غابر ومزبور ونكت في القلوب وتقر الأسماع**[1237] **وإن عندنا الجفر الأحمر والجفر الأبيض ومصحف فاطمة عليها السلام وإن عندنا الجامعة فيها جميع ما يحتاج**

[1237] İlmimizin kökü maziye dayanır, yazılıdır ve kalplere işlenmiştir. Kulakları sevindirir kuşkusuz ilmimiz beyaz cefir ve kırmızı cifir ve Hz. Fatıma'nın mushafıdır. Genel ve kapsayıcı olan ilmimizde insanların ihtiyaç duyduğu her şey mevcuttur.

إليه الناس bu kelāmuñ tefsīrini kendüye su´āl itdiler ġābirden murād-ı infisām-ı ḥibāl-i eyyām u leyāl ve inḳiḍā-i azmān ü aḥyān ve aḥvāl zamānuna dek tutuḳ-ı ufḳ-ı taḳdīr-i bī-taġyir-i İlāhīde olan umūra ʿilmdür mezbūrdan murād ezmīne māżiyede murūr idüp umūra ʿilmdür nakr u fil esmaʿdan murād melā´ike-i kirāmdan istimāʿ olunan kelāmdur ki nefs-i esvāt istimāʿ olınur ḳāyılı iḥsās olınmaz cifr-i aḥmer bir viʿā-i şeref-intimādür ki Ḥażret-i risālet-penāhuñ ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem selām-ı mucibü'l-cāḥlarına maḥall ü maḳāmdür cifr-i ebyetden **[424a]**murād bir ẓarf āḫārdür ki anda kutūb-ı İlāhīyye ibdāʿ olınmışdur. Muṣḥaf-ı Fāṭıma'dan murād şol kitābdür ki intihā-i silsile ile mevcūdata dek olıcaḳ ḥavādiṯ-i duhur ve veḳāyıʿ-ı eyyām ü şuhūr ve ḳıyām-ı ḳıyāmete dek olan umūr ve medār meṣāliḥ-i cumhūr olıcaḳ kimesneler ki esāmisi muḥarrer ü mesṭūrdur camiʿa bir kitābdür ki, ṭolu yetmiş ẕirāʿidür Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışlar Ḥażret-i ʿAlī kerremu'llāh veche kitābet itmişlerdür. **جميع ما يحتاج إليه الناس**[1238] anda mevcūddür baʿżı ṣiḳāt Caʿfer-i Ṣādıḳdan rivāyet iderler buyurmış ki, benüm vucūdum iġtinām ü iftirāṣ ve baʿż-ı şevārid-i ʿulūm ve ebabid-i menṭūḳ ve mefhūmı benden iḳtināṣ eyleyin ki benüm vücūdum ʿademe munḳalib ve selb-i ḥayāt-i zinde-gānim münselib olursa benüm gibi istifsara cedīr ü lāyıḳ bir ehl-i ʿilim fā´iḳ bulunmaz didi. Bunuñ ḫavārıḳ-ı ʿādātı ḥadden bīrūn ve keramāt-ı seniyyesi merātib-i ʿadd ü iḥṣāndan efzūndür.

Ve yine mervīdür ki[1239] ol cümledendür ki, ḫalīfe vezīri Rebīʿa emr itdi ki Caʿfer'i iḫżār eyleye Rabīʿ daḫı emr-i ḫalīfeye imtiṯāl-i iẓhār ve Caʿfer'i iḫżār[1240] idicek ḫalife vufūr-ı ḥiddet ve ferṭ-i şiddet ile ṣādıḳa ḫiṭāb-ı ʿitāb-āmīz ve kelām-ı melām

[1238] İnsanların ihtiyac duyduğu her şey.
[1239] Ve yine mervīdür ki F: -H.
[1240] eyleye Rabīʿ dāḫı emr-i ḫalifeye imtiṯāl-i iẓhār ve Caʿfer'i iḫżār F: -H.

engīz-i tund u tiz idüp Allāh Teʿālā beni ḳatl ü helāk itsün eger ṣaḥīfe-i ḫākī niḳaṭ-i vucūduñdan [424b]pāk itmez isem niceye dek fitne-i ġubārı isāra ve ḫānumān-ı ḫeyf-i Ehl-i İslām'ı iġāra içün bāb-ı ḥileyi açasun ve dām-ı rızḳa beni ṣayd içün dāne-i ferīb ṣaçasın didi. Ṣādıḳ yemīn itdi ki benden bir vaż'-ı nā-sezā ṣādır olmamışdur eger aṣḥāb-ı nifāḳdan baʿżı semiʿ-i şerīf-i ḫalīfeye ḫilāf-ı vāḳiʿ bir bir ṣaḳife īṣāl itmişler ise iftirāya ictirā itdükleründe imtirā buyurulmasun bu maḳūle-i nā-şāyeste vaż'ıñ fiḳīrden ṣudūrī farż olınsa daḫı senen-i sünen-i enbiyā-yi kirāma süluk ve riʿāyet-i evżāʿ-ı selāṭin ü mulūk ṣaḥāyıf-i seyyāt-ı mücrimīne ḳalem-i ʿavf ü merḥamet çekmek ve geşt-i zār-ı mezāriʿ-i aḥvāl-i müẕnibine toḫm-ı ṣafḥ ü merḥamet itmek ve şiddet-i işābet itse ḥiddet itmeyüp meslek-i ṣabr-ı cemīle gitmek ve sarra u ḍarrada Rabbü'l-ʿālemīn cānibine şükr itmek degül midür Ḥażret-i Yūsuf ʿaleyhi's-selām kendüsüni envāʿ-ı taʿzīk içün muḳaddimāt-ı tertīb ġiyāba cibāb-ı elem ü ıżṭırāb-ı bī-ḥisāba ilḳā ü taġyib iden birāderleri **من حفر بئرا لأخيه قد وقع لا محالة فيه**[1241] feḥvāsınca vaż' itdükleri dāma düşdükde ve başlarına zenbūr-ı miḥnet ü belā üşdükde anları ʿavf ü iḥsanla taʿzīr **لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ**[1242]diyü taʿbīr buyurup ve Eyyūb ʿaleyhi's-selāmun cesed-i bī-kīn ü ḥasedi akīle-i dendān-ı didān-ı ʿillet ü maraż u ṭaʿma sibāʿ-ı [425a]sāʾile-i ġāʾile-i hāʾile-i miḥnet ü ʿarż olup her ne ḥāl ise ṣabr cānına cebr itdi. Ḥażret-i Süleymān ʿaleyhi's-selām salṭanat-ı arża bi't-tuli ve'l-ʿarż mālik olup miżmār-ı ḫilāfetde ḳaṣeb-i sebḳ-i iḫrāzı ile miyān-i selāṭin-i dehrde mümtāz ü bī-enbāz olup dergāh-ı kār-sāz-ı bende-nüvāzda **رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي**[1243]teveḳḳuʿ ḥuṣūla mevsūl ve āmān-ı āmāl-ı dünyeviyye ve uḫreviyesi cümle maḥṣūl olduḳda merāsim-i şükr-güẕārı ve

[1241] Kardeşi için kuyu kazan illaki o kuyuya düşecektir.

[1242] "Bugün size kınama yok. Allah sizi bağışlasın." Yusuf, 12/92.

[1243] "Ey Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimseye layık olmayacak bir mülk (hükümranlık) bahşet!", Sa'd, 38/35.

levāzım-ı sıpās-dāri taḳdīm idüp mühimmāt-ı ifāyı ḥuḳūḳ-ı niʿmeti tekmīl ü tetmīm itdi şunlar hep enbiyā ü Resūl ve ḥumāt-ı ṭarīḳ u ḥudāt-ı subūldürler sen daḫı bī-ḥasebi'n-neseb olʿırḳ-ı ṭahārat-i iḫtivāya intimā üzre olasın münāsibdür ki, ḳilāde-i itibāʿı gerden ḫāl-ı saʿādet-me´āline taḳlīd idesün ben ẕikr-i cemīlüñi ṣaḥīfe-i rūzigarda ḫaber ile taḥlīd idesün Manṣūr bu kelāmı Ṣadıḳ'ı iẕʿān ve kemāl-i istiṣḥ͡āb ü istiḥsān itdi gird-i ḫāṭır-ı ʿāṭırında olan gird-i keder-i bi'l-kulliye gitdi. Ṣadr-ı meclise teklīf itdi. Ve kendüye ḳarib bir mevżiʿde iclāsıla teşrīf ü telṭīf itdi. Bu kelāmı senden baña filān kimesne naḳl itmişdür diyü temīme-i ẕemīmenüñ nāḳil-i ġayr-ı ʿāḳlını taʿyīn itdi. İḫżār itdiler Ḥażret-i İmām bu kelāmı benden sen bi'ẕ-ẕāt mı istimāʿ itdüñ? diyü su´āl buyurdılar ol melʿūn ḍalāletde ışrār idüp belī ben bi'ẕ-ẕāt istimāʿ itdüm **[425b]** yemīn ider misün didiler iderüm didi. Ḥażret-i İmām itdi, Yāḫalīfe ben istilāf ideyüm diyüp baʿde ḥavl-i ḳuvvetinden biri olur misün ve kendü ḥavl-i ḳuvvetine iltiçā ider misün diyü yemīn virdi evvelā iḳdām-ı iḳdām şaşdı ve deryā-yı ḥayret ve aşup başından aşdı yemīnünde terdīd ve teveḳḳuf itdi. Ṣoñra bi'l-āḫire yemīn itdi. Ol sāʿat sır-ı nikūn olup naḳd-ı rūḥanı ḫāzin-i ḥacīme teslīm itdi. Bu ḥāl mansūra manżūr olıcaḳ emr itdi. Pāyinden su virüp meclisinden dūr ve ḥafī-i laʿn ü ibʿāde-i maḳbūr itdiler. Rabī ḥikāyet itmiş ki ol zamānda ki Ḥażret-i İmām'uñ naḳd-ı ḥayātını intihāb içün Manṣūr'uñ āteş-i ġāżabını iltiḥāb idüp iḫżār itdi. Añı gördüm ki Ṣādıḳ ḥażretinüñ leb-iʿizzet ṭalibi deprindi ol ḥāreket itdükçe ḫālīfenüñ ʿġażabı suḳūn bulmaġıla başladı ḥaṭṭa kendüye ḳarīb mevżıʿda iclās idüp Ḥasan muʿāmele ve luṭf-ı mecālemeye āġāz ve envāʿ-ı ikrām u iġzāz itdi. Ṣoñra meclis Manṣūr'dan dūr olıcaḳ Ḥażret-i İmām'a su´āl idüp didüm ki bu şaḫṣ-ı ḫūd senüñ ḥaḳḳında zinād-ı ġayẓ u ġażabını çaḳmaḳ ve şirār-ı şerre ile bir anda seni yaḳmaḳ maḳāmında iken ne maḳūle seriʿü't-te´sīr duʿā-i ḫaṭīr ile lisānuñı

taḥrīk ve eẕan-ı Manṣūr'ı ṭaʿrīk itdüñ ki ol nār-ı ʿaẓīmü'l-iṭizārım saña bir dev selām oldı. İmām Ṣādıḳ didi ki, ceddüm İmām Ḥüseyn raḍıya'llāhu Teʿālā[1244] ʿanh ḥażretinden māṣūr olan ki **[426a]**yā ʿadeti ʿand-ı şiddeti veyā ġavṣı duʿāsına meşġūl oldum Rabbü'l-ʿizzet ol ḥarz-ı ḥarīz ve ol kelām-ı ʿazīz ḥurmetine beni ḳayd-ı kidā-ı ʿidāya ṣayd olmaḳdan maḥfūẓ ve ʿiyn-i ʿināyeti ile melḥūẓ itdi didi. Rebīʿ eyidür: Bu duʿāyı müsteṭāb ü müstecābı yādıma aldım her çend ki bir şeddeye giriftār oldum bunuñ bereketi ile ferḥ buldım yine Rabīʿ eyidür: Su´āl idüp didüm ki ol nimmām-ı maḳrī istiḥlāf-ı ḫalīfe ile yemīne mecrī olmaḳ maḳāmında iken sen vech-i āḫir üzre taḥlīf ve ṭūr-ı ġayr-ı maʿhūd üzre yemīn teklīf itdükde senüñ kelāmunı istimāʿ ile yemīnden imtināʿ itdi ve kinüñ vechi nedür didüm İmām ḥażretleri cevāp virüp buyurdılar ki ʿibbād-ı kerem muʿtād ve ḥidāniyyet u ʿazīmet melīk-i cevād cell-i ʿanü'l-żidād ve ālā-i nedādı ki yād ideler Allāh Teʿālā Ḥażretleri anlar ile ḥālime muʿāmele ve mülāṭafe ve mücāmele buyurup lüṭfını tevfīr ve ʿaḳv-ı bütlerini te´ḫīr buyurur ben daḫı istimāʿ itdigüñ vech üzre yemīn teklīf itdüm Ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażret'i daḫı ḫaẕ-ı şedīd itdi ve naḳd-ı ḥuyūtını ḫāzan-ı ceḥime teslīm idüp gitdi.

Ve yine mervīdür ki bir gün Manṣūr kendi cānibine sipāriş idüp şol zamāndaki Caʿfer-i Ṣādıḳ baña gele benüm ile mulāḳı olmaḳdan evvel ḳaydını ḳā´ir ve rūḥını bedenünden ayır didi. Bir gün Ḥażret-i[1245] Ṣādıḳ Manṣūr'ı ziyārete gelüp ḥużūrında ḳarār itdi. Manṣūr gördi ki ḥācib terk-i vācib idüp **[426b]**nihāl-ı bī-miṣāl vücūd-ı pür-cūd Caʿfer-i şurur-ı żarar ile ḥırāḳ-ı rūḥ-ı pür-futūḥını emr olunduġı üzre izhāḳ itmemiş emr itdi. Ḥācibi daʿvet itdiler Ḥācib'dür gelüp gördü ki Ṣādıḳ-ı meclis-i Menṣūr'da rūy-ı pür-nūr ve şekl-i leṭāfet-mevfūr ile ḳarār itmiş Ḥācib'üñ ḫavfla cevfī ṭoldı ve istilā-ı

[1244] Teʿālā F: -H.
[1245] ḥażret F: -H.

bād-ı dehşet ile gel ḥuyūti ṣoldı. Menṣūr ḳıyām-ı Caʿfer'e dek ārām idüp baʿde biḫ-i tevbīḫi ser-i ḥācibe ḳaḳdı ve āteş-i ḫışmıla ḫānımānunı yaḳdı. Ben saña dimedüm mi? Sen bu ḥarīfüñ işini bitüresün didi. Ḥācibi imām ġalāẕ ü şidād-ı yād itdük ki gördüm. İllā ḥużūr-ı sāṭıʿü'n-nūr gözde gördüm maʿlūm oldı ki ḥıyāzet-i ḥıfẓ-ı İlāhī vekālat-ı ʿavn-ı nā-mütenāhi ḥafẓı ile maḥfūẓ ve ʿayn-ı ʿināyet Rabb-i ʿizzet ile melḥūẓ olmış.

Ve yine Manṣūr'uñ muḳarriblerinden biri ḥikāyet itmiş ki bir gün Manṣūr'uñ ḥużūrına vardum gördüm ki deryā-yi fikre ṭalmış ve elem ü miḫte batmış ḳalmış Yā Emīrü'l-müminīn ġabār-ı efkār ile ḫāṭır-ı ʿāṭır-ı deryā maḳāṭiriñüz āzade olmaġıla bāʿiṣ ve hucūm-ı ġumūm ü humūm ile pejmürde olmaġıla sebeb-i ḥādīṣ ne olmışdur didüm. Ey filān āl-ı ʿAlī'den baña belī dimiyenleri ber-bād itdüm serdār-ı surūrlarını pişvā ve serd-i fütürlarını ḳayd-ı ḥuyutda ḳodım didi. Yā Emīrü'l-müminīn ol[1246] buyurduġıñuz kimdür didüm? Caʿfer-i Ṣādıḳ İbn Muḥammed'dür didi. Ben eyitdüm: Ol bir ʿināyet-i Ḫudā'ya meşġūl ālāyış-ı dünyā-i devine meyl ve ziḫārif dehr-i pür-ḳahr ile telvīṣ-i ẕeyl andan ġayr-ı māʿmūl **[427a]**cezāʿ-ı fezāʿı müşteʿil ve ṭāʿat-ı Rābbü'l-ʿālemīne müşteġil kimesnedür anuñ içün ḫāṭır-ı ʿāṭire ġubār-ı āzār geldigünüñ vechi yoḳ anlarım didüm eyitdi: Ben bilürüm ki sen anuñ imāmetine maʿteḳidsün istemezsün ki ḥabl-i gezünd ile anı bend ve ḳayd-ı ṣayd ile peyvend idem bu maḳūle kelamāt ile imhāl ü işġāl ve ḳaṣd-ı te´ḫīr ü ihmāl idersün didi ben yemīn itdüm iʿtimād itmeyüp eyitdi: Aḫşama irmem bugün Ṣādıḳ'uñ meṣāliḫi ḳāyirüm nice diyüp cellādı çaġurup emr itdi ki Ṣādıḳ ki meclisime gele ben elümi başıma ḳakup işāret itdigüm gibi sen başını gövdesinden ayıranuñ ḳaydını ḳā´ir didi. Cellād daḫı başum üstüne diyüp baʿde İmām Ṣādıḳ ḥażretini daʿvet içün sipāriş itdi geldigüni zamānda vardum gördüm ki leb-i şifā-i saʿādet

[1246] ol F: -H.

maṭlūbını taḥrīk ider ammā ne oḳur fehm idemeyüp bilmem lakin Manṣūr'uñ ḳaṣrını gördüm telāṭım emvāc zūr-ı kār ile buḫārınca ṣalunursa ile cünbüşe gelüp ṣalındı Manṣur'uñ cevfine ḫavf-ı mestūlı olup alındı ve endāmı lerzān mutāʿ-ı ṣabr ve ārāmı erzān Ḥażret-i Ṣadıḳ'ı istiḳbāl idüp kemāl-i müsāʿade ile sāʿat-ı saʿādet-medārını imsāl idüp kendü maḳāmına culūs ile teşrīf-i teklīf idüp Yā İbn Resūla'llāh neden düşdi ki nefes-i nefiseñüzi iṭiʿāb ve zaḥmete irtikāb buyurduñuz didi Ḥażret-i İmām daʿvet itmese göz gelmezdüm didi Manṣūr eyitdi: Murād-ı şerīfiñüz ne ise buyuruñ İmām Ḥażretleri daḫı benüm ḥācetüm budur ki[427b] ikide birde beni daʿvet itmeyesün ferāġ-ı bāl ile diledügüm zamānda gelem didi. Ve ḳalḳup gitdi andan ṣoñra Manṣūr kemāl-i iʿzāz ile muşāyiʿa idüp döndi geldi cāme-i ḫᵛāba girüp yatdı tā nıṣf-ı leyle dek deryā-yı ḫᵛāba batdı birinci namāzı fevt oldı. Bī-dār olıcaḳ namāzlarını ḳażā merāsimini edādan ṣoñra rāvī eyidür: Manṣūr dimiş ki ol zamānda ki Caʿfer bin Muḥammed ḥāżır oldı anuñ ḳafāsında bir eṣer-i der-mehīb-i dehān-ı bā-nehīni bāz itmiş bir lebi felek bābında ve bir lebi benüm ḳaṣrım dāmında lisān-ı faṣih ile baña didi ki: Allāh Teʿālā Ḥażret'i beni ol maṣlaḥat içün irsāl itmişdür ki eger yalancı dünyā içün İmām-ı Ṣadıḳ'a şirer-ı żararuñ ider ve evżāʿ ve eṭvāruñ anuñ ḳalb-ı şerīfine keder vire ḳaṣrınıla seni alam ve bi-emri'llāhi Teʿālā yire çalam ol idi ki benüm ḥālim mütaġayyir olup benẓüm ṣarardı ve gözlerüm ḳarardı didi. Rāvī eyidür: Ki biz daḫı Yā Emīrü'l-müminīn bu buyurulan ḥāl siḥr olmaḳdan ġayrı iḫtimāl yoḳdur didük Manṣūr didi yoḳ siḥr degüldür ism-i Aʿẓamuñ eṣeridür ki, ol ism-i sāmī ve nām-ı nāmī Cenāb-ı İlāhdan Ḥażret-i risālet-penāhiye ihdā olınmışdur. Ol ism-i ekber-i mānend-i kibrīt aḥmer ʿaez u ender bī-emr-i nefis ve bir şey-i saʿādet-enīsdür ki her ne anuñıla tevessül olınsa teveṣṣül maḳarrer ve cihāt hüsn ü behāsı muteʿādid ü mukerrerdur didi. İmām Cevzī raḥmetü'llāh Ṣıfatü'ṣ-

safve nām kitāb-ı müsteṭābında isnād-ı ṣaḥīḥ ile [428a]Leys bin Saʿd'dan rivāyet ider ki buyurmışlar Ḥac zamānuñda Mekke-i Mükerreme'de idüm Şerefü'llāh teʿālā ʿaṣr namāzını edā idüp Cebil-i Ebī Ḳubeys'e çıḳdum gördüm ki bir kimesne oturmış dest-i niyāzı bāz ve Cenāb-ı lāzımü'l-ʿizāz Ḥażret-i kār-sāz-ı bende-nüvāz tażarruʿ ü zārīye āġāz idüp "Yā Rabb, Yā Rabb" kelimesine iştiġāl ider tā şol deme dek ki nefesi münḳaṭiʿ olur tāb ü tevānı ḳalmaz andan "Yā Rabbā, Yā Rabbā" dimege başlar bir vech ile müşāhede idenüñ derūnını sūz-ı āteş-i efrūz ile yaḳup ḥāşlar ta ol zamāna dek yine nefesi münḳaṭiʿ olur andan yine "Yā Rabb, Yā Rabb" diyüp bī-ṭāḳat olıcaḳ " Yā Allāh, Yā Allāh" dir andan "Yā Ḥayy, Yā Ḥayy" diyüp bu üslūp üzre efnān-ı fünun-ı esāmiyi-yi İlāhīyyenün birinden birine intiḳāl ider Yā Raḥim Yā Raḥim Bāʿde Yā erḥeme Raḥimin diyüp yedi kerre bu vaʿżı tekrār idüp bi'l-āḫire **اللهم إني اشتهي هذا العنب وإن بردني قد أخلفا**[1247]diyü ü duʿā ṭalep ve ḥadīḳa-i enīḳa-i luṭf-ı Rabb'dan istidʿayı ʿineb ve burd-i cedīd-i ricāsına taḥrīk-i leb itdi. Henūz duʿāsı temāma ve ricāsı ḫitāma irmeden nihāl-i āmāl-i pür-bār ve kerm-i kerem-i İlāhīden ber-ḫurdār olup bir ṭāble engūr-ı letāfet-mevfūr ve iki bürde-i cedīde ṭāraf-ı bā-şeref İlāhīden gelüp vāṣıl ve ümīdi ḥāṣıl oldı. Zamān şol zamān idi ki rūy-ı zemīnde bir dāne ʿinab bulmaḳ iḥtimāli muḥāl ve bir dāne engūr merʿi u manẓūr [428b]olmaḳ mümteniʿa ḳarib ḥāl idi. Ekle şurūʿ-ı murād buyurdı ben daḫı kendümi eklde teşrīk içün dām-ı ricāya taḥrīk itdüm bāʿiṣ ṭaleb-i iştirākı istifsār itdi. Eyitdüm ki: Ey nevbāve-i būsitān-ı şereʿ ve Ey İmām-ı Humām-ı ṭayibü'l-aṣl ve'l-ferʿ sen bu ḫuṣūṣda bāb-ı ricā ve der-i duʿayı ḳarʿ idirken ben daḫı dervāze-i tażarruʿ u teveḳḳuʿdan ümīd-i nuzūl māyide-i luṭf-i ḥaḳ idüp ṣavt-ı ḥazīn ile āmīn dir idüm ve me´mūlüñ olan engūr içün ġam yir idüm gel imdi dehān-ı ekli bāz ammā

[1247] Allah'ım canım bu üzümü çekiyor fakat korkum, sözümde durmamaktır.

ittiḥardan itirāz eyle didi bir ʿacep latīf engūr idi ki cevfinda eṣer-i ḫ̬ʷab nā-peyda idi, anuñ gibi engūr müddet-i ʿömrümde baña manżūr belki bāġ-ı dehrde maḫlūḳ u meftūr olmamış idi. Sīr olınca midem ḳaṭʿā ol ʿineb-i bī-neẓīr noḳsān-peẓīr olmadı baʿde şu iki bürdenüñ her ḳanḳısı dilerseñ al didi, lāzım degül didüm baʿde beni tenhā ḳo ki tecdīd-i libās ideyüm andan maḳṣadıma gideyüm didi. Pinhān oldı ol iki bürdenüñ birini izār ve birini ridā idüp köhne bürdeleri alup gitdi ʿaḳibine düşdüm mesʿaya geldükde bir kimesne ikisini kesā ke'llāh yebne Resūlu'llāh diyü ol köhne bürdeleri ṭaleb itdi. Ḥācetün revā ve bürdeleri aña ʿaṭā ḳaldı. Ol kimesnenüñ eṣerine iḳtifā idüp bu saña bürde viren kimdür diyü ṣordum. Caʿfer ben Muḥammed'dür didi. Baʿde her çend ki ṭaleb[429a] itdüm bulmaġıla mecāl olmadı didi.

Ve yine mervīdür ki Dāvūd bin ʿAlī bin ʿAbdu'llāh bin ʿAbbās, raḍıya'llāhu teʿālā[1248] ʿanhumā Ṣādıḳ ḥażretinüñ iʿtāḳ olunmış ḳullarından birini ṭarīḳ-i ḳatla ẓāhib ve cümle-i erzāḳ ü emvālüni nāhib olup Ṣādıḳ Ḥażret'i ol mürtekib-i kebīre olan şaḫṣ-ı ġayr-ı ḫ̬abīre var ve[1249] Bāḳir baña iḍrār üzre ısrār idüp bünyān-ı Rebbī hādim olmaġıla nādīm olmaz iseñ Rabb-ı ʿizzete senden şikāyet ve ṭaleb-i ḥulūl-ı ʿaḳūbet ü nikāyet idüp bi-izni'llāhi ḳadīr seni ʿalef-i şīr-i tedmīr iderim didi. Dāvūd kelām-ı Ṣādıḳ'ı istimāʿ itdicek ṭarīḳ-i suḫ̬riyye ü istiḥzāya sālik ve leheb-i ġażab-ı İlāhīyye taʿrīż-i nefis ile hālik olup duʿāñı icābetle tevṣīf ve beni bu vech ile taḫ̬zīr ü taḫ̬vīfī itseñ gerekdür diyü ʿadem-i mubālāt-ı izhār ve ḍalāl sābıḳ üzre ışrār itdi. Ṣādıḳ inkisār-ı bāl ve ıżṭırāb-ı ḥāl ile saʿādet-ḫ̬ānesine rucūʿ ve ol şeb-i siyāh-ẓulmet dest-gāhda enīn ü āh ile terk-i nevm ve ḥucūʿ idüp namāz ve niyāzı ve Cenāb-ı kar-sāz-ı bende-nüvāza sūz-ı güzāra aġaz itdi. Aḥ-ı derūn-ı mażlūman ki tīre olan şeb-i zulmet-endūz tāb-ı āfitāb ḳabūl-ı melik-i

[1248] Teʿālā H: -F.

[1249] var ve F: varup H.

vehhābıla rūz-ı saʿādet-efrūz olup ṣabāḥ olduḳda istimāʿ itdiler ki Dāvūd'a bed-duʿā itmişler sāʿatına varmayup helāk oldı.

Ve yine Ebū Naṣīr'den mervīdür ki Medīne-i Münevvere'ye vardum bir cāriyem var idi **[429b]** dūvāʿi-yi viḳaʿ vuḳūʿ bulmaġın ol cāriyenüñ sāḳ-ı[1250] ʿināḳ-ı bī-būs-ı ve miyān-ı meserret-i menūsini der-aġūş ve cām-ı surūr-ı encām viṣālını nūş eyledüm. ʿAla'ṣ-ṣabāḥ çıḳdum ki ḥamāma gideyüm ve emr-i celīlü'l-ḳadr fāṭṭahiruya imtiṯāl ideyüm gördüm ki bir ṭā'ife ziyāret-i Ṣādıḳ'a ʿazīmet-i ṣadıḳa ile tevvecüh iderler ve ḫāk-pāyı saʿādet-fersāyını kuḥl-ı dīde-i cān itmek içün ol ṣavb-ı ṣavāb-me'āba giderler benüm samīm-i fulād-ı ṣadāḳat-iʿtiyādımda Ṣādıḳ'uñ ʿubudiyet ü iḫlāṣı rāsiḫ u rāsī olmaġıla kemāl-ı şevk u şaġabımdan cenābeti nāsī olup ol ḳavimile maʿān ḥużūr-ı sāṭıʿü'n-nūrlarını rūy-i māl idüp dīde-i saʿādet-dīdeleri baña dūş olıcaḳ baṣar-ı beṣīret ile ḥālime iṭṭilāʿ buyurup: Ey Ebū Naṣīr bilmez misün ki cenābet ile bizüm canibimüze ḳarīb olmaḳ maḥẓūr ve nā-pāk olanlar peyġamberlerüñ ve evlādınuñ ḥavālisine ḥavm itmek maḥẓūrdur diyü buyurdılar ben daḫı zehr-i ḳahr iftiżāḥı bükdümve dām-ı iʿtiẕār ü istiʿfāyı ṭutdum bā İbn Resūlu'llāh gördüm ki bir ferīḳ-i tevfīḳ-refīḳ ḫāk-pāyı ki teveccüh-ı ʿazmeti taḥḳīḳ itmişler teḥellüf idersem saʿādet ü iḳbāl viṣāl-i ḫāk-pāyı kimyā-ḫiṣāldan ḥarmān-ı ḫavfımı cevfime istilā idüp bu maḳūle vażʿ-ı nā-sezā benden ṣudūr itdi. Min bāʿd de'b-i edebden ḫurūc itmeyeyim ve bu ḥālle mevāżıʿ-ı refiʿaya gitmeyeyüm diyü tevbe itdüm dimiş.

Ve yine mervīdür ki ṣiḳātdan biri dimiş ki bir dostum **[430a]**var idi. Manṣūr añı ḫaps itdi. Ṣādıḳ Ḥażret'i mevsim-i Ḥac'da ʿArāfāt'da gördüm namāz-ı ʿaṣrı edādan ṣoñra baña tevcīḥ-i ḫiṭāb buyurup sicn-i Manṣūr'da maḥbūs-ı elem ü ḫüzün ile me'nūs

[1250] sāḳ F: şāhid H.

olan şaḫṣuñ ḥālī minvāl üzre cārī oldı diyü su´āl buyurdılar Ey Seyyid-i saʿādet-medār ḥālā yine üslūb-ı ḳadīm üzre ḫapse giriftārdür didüm. Dest-i duʿāyı Cenāb-ı kār-sāza dırāz ve dehān-ı tażarruʿ ü ricāyı bāz idüp baʿde senüñ dostun ḫalāṣ oldı diyü buyurdılar rāvī eyidür Ḥac-ı şerīfden rucūʿ itdükde ol giriftārı bend-i belādan rehā görüp zamān-ı ḫalāṣından su´āl itdüm zamān-ı duʿā-i Ḥażret-i Ṣadıḳ'a muvāfıḳ bulduḳ.

Ve yine mervīdür ki ṣiḳātdan biri ḥikāyet idüp dimiş ki Medīne-i Münevvere'de bir bürde iştirā idüp ʿazīmet itdüm ki, ceyb-i emelüm dest-i ecel ile çāk ve çeşm-i cihān bīnim ṣarṣar-i fenā ile[1251] ḫāk olup tekrek-i merk ile bār-ı berk-i ḥayātım döküle ve miḳrāż-ı fenā ile ḫilʿat-ı mustaʿār-ı zindegānum söküle ol bürde düşümden düşmeye ol zamānda daḫı Bi-emrillāhi'l-ʿazīz beni anuñla tekfīn ü taḥcīz ideler ʿArafātdan Muzdalife'ye geldükde bir ṭarīḳ ile bürde maʿhūda żāyiʿ olup her çend ki şerāyiṭ-i tetebbüʿ ü tecessüs serḥad-ı mübālaġaya yetdi ḳaṭʿā bulunmadı gitdi infiʿāl-i ḫāṭır ve inkisār-ı bāṭın ü ẓāhir ile ḫā´ib ü ḫāsir ṣabāḥ oldıḳda Muzdalife'den Minā'ya gelüp mescid-i ḍayfda ḳarār itdüm nāgāh Ṣadıḳ ḥażretlerinüñ ṭaraf-ı ḳarīnü'ş-şerīflerinde adam gelüp beni daʿvet itdi**[430b]** tīz ḫāk-pāyı şerīflerine vardum ḫulūs tuyup duʿā u taḥiyyāt merāsim taḳdīm idüp bir gūşede ḳarār itdüm buyurdılar ki: İster misün ki saña bir bürde virem ki baʿde'l-vefāt kefen idesün didüm ki: Belī Yebne Resūlu'llāh andan bürdemi żāyiʿ idüp bir mertebede ıżṭırābum var idi ki taʿbīr olınmaz kerem ü keramet ise ancaḳ olur didüm. Ḫidmet-kārını daʿvet buyurdı emr itdi bir bürde getürdi gördüm ki, baʿinihā benüm bürdem mābūnı al ve Allāh Teʿālā Ḥażret'üne şükr ile diyü buyurdı güyā ki bāki bir ḫilʿat giyürdi didi.

[1251] fenā ile F: fenāyla H.

Ve yine mervīdür ki ṣiḳātden biri ḥikāyet itmiş ki bir gün[1252] Ṣādıḳ'ıla raḍıya'llāhu Teʿālā[1253]ʿanhum Mükke-i Mükerreme'de gider idüm nāgāh bir ḫātūna rāst geldük ki önüñde bir gav düşmüş helāk olmış yatur ol ḳārı ḥilye-i ʿaḳl ü idrākından ʿāri olup evlād ü iṭifāli ile ḥayrān ü dünen u seng-i ḫavādiṯ-i dehrini dereng eyle pāy-ı istiṭāʿat ve ḳudretleri lenk olmış ṭururlar İmām-ı Ṣadıḳ bu ḫātūna sebeb-i giryeyi su´āl itdi ol ḫātūn daḫı ben ve evlādum bu kavuñ şīri ile sīr olup sebeb-i naẕım maʿāşımuz ve bāʿiṯ ḥayat ü intiʿāşımuz bu gav idi. Evlādımuñ her birisi ve ʿiyālimñ oġlı vārīsi bu gavıñ derisi idi. Bu baḳar gidicek bize kim baḳar āteş-i faḳr u ıżṭırāb derūn-ı pür-ḫunumuzı yaḳar eṭfāl-i ṣiġār içün bunı ṣaġar ve bunuñ şīri ile defʿ-i ẕill ü ṣaġar iderdük, ḥālā ki ḥayrānum ne vech ile defʿ-i ġā´ile-i hā´ile-i fiḳr u ıżṭırāb idüp geçineyüz didi **[431a]**Ṣādıḳ ḥażretleri buyurdılar ki, Allāh Teʿālā Ḥażretleri bu ḥayvānı iḥyā itse ḥaẕ ider miydük ḫātūn beni bu muṣībetüm ḫilālinde istihzā cenāb-ı feriḥ-i fezālarına sezā degüldür diyü tezerrüc idecek Ṣādıḳ Ḥażret'i daḫı ġarażım suḥrriye degüldür Rābbü'l-ʿālemīnüñ kemāl-i kerimden ricā evṣāḳ ve ümmīd-i Sādıḳ'dür ki, sihām-ı mihām-ı mihām-ı hedef-i icābete iṣābet ide diyü dest-i duʿā ve tażarruʿı bār-gāh-ı ʿālem-penāhını ḳaldurdı ve ṣayd-ı murādı şāh-bāz-ı ricā ü su´āle aldurdı. Ol rāʿi çerā-gāh ʿademe ḳadimi ile urdu**كذلك يحيي الموتى**[1254] maʿnāsı afītāb-ı ʿālem-tāb gibi işrāḳ idüp baḳar ḥayyān ḳıyām itdi. Ṣādıḳ Ḥażret'i adamlara ḳarışup kendüni pinhān eyledi.

Ve yine mervīdür bir kimesne ḥikāyet itmiş ki: Ṣādıḳ Ḥażretleri ile[1255] ḥacc-ı şerīfe gitmişdüm bir yābis ḫurmā dıraḫtı ẕeylinde nuẕūl itdük Ṣādıḳ'uñ mübārek lebleri ḥareket idüp bir nesne oḳurdı ammā mefhūmı maʿlūmum olmadı nāgāh ol ḫurmā-i

[1252] bir gün F: -H.
[1253] Teʿālā H: -F.
[1254] Bu şekilde ölüleri diriltir.
[1255] Ḥażretleri ile F: Ḥażretleriyle H.

ḥoşka teveccüh idüp biri ter ū tāze ve letāfet ü ḥilāveti bī-ḥād ü endāze meyveler gele ki ḫallāḳ-ı bār-gāh inşā ü ibdāʿ anısında vażıʿ-ı ibdāʿ buyurmışdur ki ʿibād-ı kerīm muʿtādına ḳuvvet ile żiyāfet ile didi ve añı gördüm ki ol şecere-i yābise Bi'iredeti'llāhu teʿālā İmām cānibine teveccüh ü meyl idüp ālā ḥoş-būylar peydā oldı ki tāze ḫurmālar virmiş ve meyvesi zībā yitişmiş ve irmiş. Beni daʿvet idüp Bismil'llāh ile [431b]başla didi yüdük bir mertbede ḫūb u leẕīd idi ki olur biter degül anda bir ʿArabī ḥāżır idi hīç bunuñ gibi şecer görmedüm didi. Ṣādıḳ buyurdılar ki Ḥażret-i İbrāhim ʿaleyhi şerefü taḥıyyātı ve ve't-teslīm cenāb-ı vahhāb-ı bī-minnet ve ḫallāḳ-ı ḍannetden baʿṣ ve nüşūr ve kemāl-i ḳudret-i melīk-i şükrüne vech üzre oldıġunı müşāhede murād itdükde ḫiṭāb-ı taḥḥıyātı emri ile şevāyib-i iştibāh ḫāṭır-ı aġāh-ı pür-intibāhlarına rāh bulmaduġını taʿyīn ve keyfiyet-i iḥyā ü emvātı irā′eti maḳṣūdı muḥżan taḥṣīl-i mertebe-i iṭmināن olduġın yaḳīn buyurulduḳda belī ve lākin ḳalbī diyü iʿtiẕār ü irādet itdigü maʿnāya intiẕār itdükde Ḫüdāvend-i ʿazze ve cell ḥażreti dört ʿaded ṭeyrān-ı murġ-ı rūḥlarını ḳafes-i ten ve ḥabs-ı bedenlerinden iḫrāc idüp cümlesinüñ laḥmini bir yire ḳāt baʿde dört cüz idüp her cüzi cebelüñ üzrine vażıʿ eyle baʿde daʿvet ile her ṭayruñ eczāsı emr-i Ḫudā ile aḫardan cüdā olup bir maḥalle muctemiʿ bulduḳda ḳudret-i İlāhiyye ẓāhir ü mültemiʿ olsun diyü buyurdılar ister misin ki ben daḫı ol ḥālī bi-emri'llāḥi Teʿālā size aşikār ve ṭuyūr ḳıssasını size irā′et eyle murġ-ı [432a] iṭmināن şikār olusa biz verese-i enbiyāyüz bizde sāḥir ü kāhin olmaz rūy-ı duʿā-yı zemīn-i meskenete ve cebīn-i tażarruʿı arż-ı mes′elete mālīde ve ṭıfl-ı dil-ı bī-ġill-i Cenāb-ı kār-sāz-ı bende-nüvāza enbāzda nālīde iderüz cedd-i emced-i buzurġ-vārumuz ḥurmetine duʿāmız merdūd ve bāb-ı icābet-i mesdūd olmaz eger istersen Allāh Teʿālā senüñ ṣūrātıñı ṣūret-i kelbe tebdīl ve şekl-i insān ki üslūb-ı ḥayvāna taḥvīl itmek içün duʿā ideyüm didi. ʿArābī daḫı

kemāl-i belādetinden iẓhār-ı celādet idüp maḳdūruñ ise eyle diyicek İmām daḫı ṣamīm-i dilden bed-duʿa itdi. Allāh Teʿālā Ḥażret'ünüñ ḥikmeti ile ol melʿūnundan sūr ṣor insānı mensūḫ u ʿaḳd-ı ḳader ve iʿtibārı memsūḫ olup ol vācībü'l-ṣulb bir kelb ṣūretinde numāyān baka ü ʿavīl ü ḥazīn-i ʿarīż ü ṭevīl ile dār-ı nikbet-medārına gitdi. Ṣādıḳ baña emr itdi. Pāyine düşdüm gördüm ki ehl ve ʿiyāline varup tabṣīṣ itdi. Ellerine ʿaṣā olup ṭārd u ibʿād itdiler dönüp ṣūret-i ḥālī Cenāb-ı ʿālīlerine ʿarż itdüm ol kelb daḫı ḥużūr-ı İmām'a gelüp rūy-ı niyāzı turāb-ı meskinete taʿfīr ve iʿtirāf-ı ʿacz ü taḳṣīr idüp eşk-i nedāmet-dīde-i melādetde aḳdı ve āteş-i ḥayret-i derūn-ı pür-ḫūnını yaḳdı Ṣādıḳ bunuñ bu ḥāline naẓar-ı merhamet baḳdı **[432b]**yine duʿā itdi, adam şekline girdi Ey ʿArabī duʿā ile ḳudretimi taṣdīḳ itdük mi didi ʿArabī daḫı tevbe ü inābet idüp ṣamīm-i dilden mürīd-i Ṣādıḳ ve yār-ı muvāfıḳ oldı.

Ve yine mervīdür ki ṣiḳātdan biri ḥikāyet itmiş ki ehl-i sünetden bir cemāʿat ile Ṣādıḳ ḥażretinüñ[1256] ḥużūr-ı ṣāṭü'n-nūrlarında idüm buyurdılar ki Allāh Teʿālā Ḥażret'i ḫalīl-i celīl-i ʿaliye şerāyıfü'l-taḫiyyet u ilticābil **فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ**[1257]diyü buyurdılar ḥikmeti nedür ve ol aḫẕa memūr olan ṭuyūr-ı cinsi vaḥidden miydi yoḫsa biri birine muġāyir dört ṭāyir miydi diyü su´āl buyurup baʿde ister misüz ki ol ḥāl-ı bediʿü'l-miṯāle şebīh bir ḥāl-i ġarib ve nebīh Rabbü'l-ʿizzet ḥażretinden irādet ile size irā´et idem didi. İḥsān sizüñ didük bir ṭāvūs ve bir ġurāb ve bir bāz ṭaleb buyurup her birini ẕebḥ itdükden ṣoñra üçünüñ daḫı rū´sın ḥafẓ idüp cümlesinüñ laḥmını herīse gibi daḳḳ idüp biri birine bir vech üzre ḫalṭ itdükde Ḥażret-i Ḫudā'dan uz ki cidden kimesne bir birinden cüdā itmek olmazdı baʿde ṭāvūsuñ serun mübārek ellerüne alup yā ṭāvūs diyü

[1256] Ḥażretinüñ F: ḥażretiñ H.
[1257] "Öyleyse, dört kuş tut. Onları kendine alıştır." Bakara, 2/260.

daʿvet buyurdıḳlarında**بأمر عالم الغيب والشهادة**[1258] ṭāvūs-ı ḥālet-i aṣliyyesine iʿdāde olunup ġurāb ve bāz daḫı pervāza āġāz itdükleri didi.

Ve yine mervīdür ki bir şaḫṣ ḥużūr-ı İmām'a bin aḳçe getürüp **[433a]**ben ḥacc-ı şerīfe giderim ʿan ḳarīb himmet-i hemā göz ile ol ṭaraf-ı bā-şerefe teveccüh iderüm benüm içün bu meblāġ ile menzil-i iştirā buyurasız ki ḥac-ı şerīfden ʿavd itdüm ki ehl-i ʿiyāl ile iḳāmet idem didi ve gitdi. Baʿdü'l-ḳufūl meclis-i Ṣādıḳ'a vuṣūl bulduḳda ṣemen-i menḳūd olan menzil-i maʿhūd ḫuṣūṣını su´āl itdi.[1259] Buyurdılar ki senüñ içün bāġ-ı cenābında bir menzil-i iştirā itdüm ki bir ḥaddi bu żaifʿiñ ceddi olan Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretine ve bir ḥaddī ü ṣayyı Resūl ve zevc-i Betül olan Emīrü'l-müminīn ʿAlī kerremu'llāh vechehū ve iki ḥaddi daḫı imāmun fāḫirin zāḫirin Ḥasan ve Ḥüseyn raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh ḥażretlerine müntehi ve ṣıfaḳa-ı şirāmen-i şübhe-i ḫasarāndan tehi işte defʿ-i şübhe ü şek içün ṣag daḫı yazıldı diyü elüne bir muṭevī defʿ eyledi iştirā-ı menzile muḥtāc olan recel-i ḥāc bu kelām-ı ʿibret-āmīz ve peyām-ı ḥikmet-engīzi gūş itdükde terk-i ʿinād ve lecāc ü münhac-ı riżāya intihāc ve ol öcünle iftiḫār idüp secl-i merḳūmı ḳabż ü tesellim ve terk-i ıżṭırāb ü te´ellim itdi. Secl-i merḳūmı ḳabż idüp menzile varduḳda ḫasta olup vaṣiyyet itdi ki fermān-ı bī-dermān-ı İlāhī irişüp āḫirete intiḳāl itdükde bu kitāb-ı müstetābı ḳabrime bile vażıʿ olına **[433b]**vefāt itdükde ve vaṣiyyet ile ʿamel eylediler. İrtesi ṣabāḥ ḳabrüñ üzrinde Caʿfer bin Muḥammed vaʿdeye vefā itdi diyü bāzalmış buldılar.

Ve yine mervīdür ki bir şaḫṣ[1260] İmām mezbūrdan ḫaleb-i ġanā ü defʿi ʿinā içün istidʿā itdükde Ḥażret-i İmām daḫı rūy-ı meskenet ve çehre-i mes´eleti zemīn ricā ve

[1258] Gayb ve şehādet aleminin bilgisine sahip olanın emriyle.
[1259] itdi F: eyitdi H.
[1260] bir şaḫs F: -H.

su´āl üsāḥe-i tażarruʿ ve ibtihāle vażʿ idüp duʿā itdi. Ḥikmet-i İlāhiyye tīr duʿāsı hedef-i icābete iṣābet idüp ol şaḫṣa ḫizāne-i ġayb-ı İlāhiden ve dā-ı ḫiyāle ṣıġmaz ve ebnā-i maḳūle girmez māl-i iḥsān olunup ol kimesne daḫı ol ʿiṭiyye-i nehiyye-i ilahiyyenüñ ʿahda şükründen ḫurūc-ı mertebesine ʿurūc ḳaṣd idüp anuñıla ḥacc-ı beyt-i ḥarām ve ziyāret ravża-i seyyidü'n-nām-ı ʿaliye efḍālü'ṣ-ṣalavatü'l-İslām itmege saʿy-i tām eyledi. Ḥażret-i İmām daḫı bunuñ ḥālin müşāhede idicek ol şaḫṣa ol ḳadar māl iḥsān ile ki elli ʿaded-i ḥac ide diyü tekrār taẓrruʿ ve zāri meslekine cāri olup Allah Teʿālā Ḥażret'i duʿāsını ḳabul ve memūlını ḥuṣūle mevṣūl itdi. Ol kimesne elli ʿaded ḥac idüp elli birinci defʿada Ḥacife nām mevżıʿa varduḳda iġtisāl-ı murād idündükde seyl olup ġarıḳ-ı raḥmet-i ġafrān oldı.

Ve yine mervidür ki Zeyd raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh ṣalb u selb ḥayātını selb **[434a]**itdüklerinde Ḥakem bin ʿAbbās kalbi bu iki beyiti inşā ü inşād itdi.

Naẓm:[1261]

صلبنا لكم زيدا على جذع النخلة ولم أر مهديا على الجذع يصلب[1262]

وقسم بعثمان عليا سناهة وعثمان خير من علي وأطيب

Neṣr:[1263]bu iki beyt Ṣādıḳ ḥażretlerinüñ semʿ-i şerīflerine vāṣıl olduḳda dest-i duʿāyı bār-gāh-ı bendu nevāza derāz idüp**اللهم إن كان عبدك كاذبا فسلطه عليه كلبك**[1264] diyü tażarruʿ itdi. Banū Ümeyye mezbūri Kūfe'ye irsāl itdiler eṣnā-i rāhda bir sebiʿ-i ṣā'il ve bir şīr-i ḥā'il

[1261] naẓm H: -F.

[1262] Zeydi'nizi hurma ağacının gövdesine astık
Mehdi'ningövdeye asıldığını görmedim

Kalkıp cahilliğinizle Osman Ali ile kıyasladınız
Oysaki Osman Ali'den daha hayırlı ve daha hoştur

[1263] neṣr: H: -F.

[1264] Allah'ım bu kulun yalancı ise ona köpeklerinden bir köpeği ona musallat et.

şikem-i ḥükmüni çāk idüp helāk itdi. Ṣādıḳ anı istimāʿ itdükde surūr-ı ḥubūr ile vecde وشكر الله على الآية[1265] buyurdı الحمد لله الذي انجزنا ما وعدنا[1266] Buyurdı.

Vavş bin Caʿfer raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhumā Ümeyye Sābiʿ ve bu daḫı sā'iri gibi senüñ Muṣṭafa'ya tābiʿ olup künyeti Ebū el-Ḥasan ve Ebū İbrāhim ḫalkı kerīm ve leṭāfet-ʿamīm kimesnedür baʿżı ilḳāb daḫı dimişdür ki lākin meşhūr olan laḳābı Kāẓım ve kendüsi cevāhir-i zevāhiri meḥāsın ve mefāḫiri silk ü cūda nāẓım-ı māder-i saʿādet-medārı ammü'l-velid idi. Nāmı Ḥamīd'dür vilādeti Ebū Enām mevżıʿdaki Mekke-i Mükerreme ile Medīne-i Münevvere mā-beynündedür yevmü'l-aḥadda yüz yigirmi şeferinüñ sekizinci gününde vāḳʿa olmışdur. [434b]Kerre-i evvelide Manṣūr'uñ oġlı Mehdī ḫalife devlet-i dünyā-ı nā-pāyidāra ḥarṣ ü azi keşīr-i vefāt ḥabb-ı ḫilāfet ve cāh-ı ṭamiʿ ʿiz u cāhına cān ü dīlden esīr olmaġın iḫtimāl-i ḫurūc ile dāyire-i ʿaḳıldan ḫāric ü meʿāric-i zulm ü ʿudvāna ʿāric olup envāʿ-ı cūr-ı bīdār ile Medīne-i Münevvere'den biġdāda götürdi. Ve Ḥażret-i Yūsuf ʿaleyhi's-selām gibi maḥbūs ve elem u muḫtele-i mānūs oldı birinci nāgāh-ı ʿālem-i ḫ̆ābda görür ki Emīrü'l-müʿminīn Ḥażret-i ʿAlī kerremu'llah Teʿālā vechi Yā Muḥammed فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ[1267] diyü buyurur Rebīʿ ki mezbūr-ı Mehdi'nüñ vezīridür rivāyet itmiş ki ol gice beni daʿvet itmiş vardum gördüm ṣavt-ı ʿālī ile ol āyet-i kerīmeye tālī beni görecek ve erkāẓımı götürdi didi. Ben daḫı tīz ol gel nevḫīz gelmiş zehr-i perhīzi kemāl-i ẓālim ve setīz ile maḥbūs olduġı maḥalden olup ḥużūrına iletdüm. Baña iṭminān ḳalb-i ırāş itmek içün imān-ı şidād-ı yād idesün ki benüm evlādımun ʿahd-ı ḫilāfetinde dāyire-i ṭāʿatdan ḫurūc üzre şevāhıḳ-ı ʿaṣiyāne ʿurūc itmesün didi Kāẓım daḫı Va'llāh revāyiḥ-i

[1265] Ayet karşısında Allah'a şükrettim.

[1266] Bize vaat ettiğini yerine getiren Allah'a hamd olsun.

[1267] "Demek, yüz çevirdiğinizde yeryüzünde bozgunculuk çıkaracak ve akrabalık bağlarını koparacaksınız, öyle mi?" Muhammed, 47/22.

[435a]ḫurūc-ı istişmām olınacak mevāżıʿa duḫūl itmek vāḳʿa olmamışdur ve min baʿd olmaḳ iḥtimāli daḫı yoḳdur diyüp imān-ı şidād ile sedād-ı ḥālini inândurdı andan Rabīʿa emr itdi on bin zer serḫ virüp esbāb-ı sīr ve sefer ü levāzım-ı keşt ü güẕarı tedārik ile ki Medīne-i Münevvere'ye ʿavd buyuralar didi. Rabīʿ ider ol gice her nice murād idündi ise ihmāl ve imhālsüz göri virdüm mübād-ı imāniʿ ẓuhūr itmesūn diyü yine ol leyl-i saʿīdde rūvāne itdüm tā Hārūnü'r-Reşīd eyyāmına dek Medīne-i Münevvere'de oldı, kerre-i s̱āniyede dünyā-ı fāniyenüñ ḳuṭūf-ı dāniyesinüñ daḫı meyli ḥadden birūn olup eṣer-i manṣūra iḳtifā idüp kāẓimi Baġdād ṭaleb idüp ḥabs itdi civār-ı ḳudsa ve ḥaṭīre-i ḥaẓīre-i ünse irtiḥālleri anda olmışdur vefātları yevm-i cumʿada yüz seksen altı senesinin Receb'ün altıncı güni olmışdur ḳabri Baġdād'dadur baʿżılar dimiş ki Yaḥyā bin Ḫālidü'l-berāmiñi Hārūnü'r-Reşīd emri ile ḥurmā içerü zehr taʿbiye idüp ol vech ile fevt olmışdur.

Ve yine mervīdür ki İskā-i semm olınduḳda buyurmışlar ki bir gün[1268] baña semm-i isḳā iderler ve irte-i bedenüm ol derd ile ölse gerekdür baʿine buyurduḳları umūrı ẓuhūr itdi. İmām-ı Mezbūruñ feżāyili mütekāṣire olup[435b] ʿibādete emṣālinden tefevvuḳ ẓāhir ve ẕeyl-i feżāḥı iḥtimāl-i taʿriż-ı iʿdādan ṭāhir-i seḫā ve keremde naẓīri nādir ve kerāmet-ı ceme anuñ eyādī-i saʿādet-i mābādisinden ṣādirdür.

Ol cümledendür ki ketb-i muʿteberede şeḳīḳ-i belīden raḥmetü'llāhı ʿaleyhi rivāyet olınur ki: Buyurmışlar dil-ı müstehām ve derūn-ı pür-ġarāma beyt-i ḥarām cānibine ḫarām ve ravża-i seyyidü'l-nām-ı ʿaliyyü'l-efḍal ḥāk-ı pākını istilām-ı aḳṣā-i merām olup teveccüh itdükde eṣnāda güẕār u geşt ve ḫelāl-ı sīr gūh-ı destde ḳādissiye nām-ı maḳām baña cāh-ı ārām olup ol cāy-ı felek-i fesāyı bihişt-i āsāyide luṭf-ı İlāhīden

[1268] bir gün F: bugün H.

serşte mānend-i melīk ve ferīşte bir civān-ı ḫūb ve ġulām-ı bī-ʿuyūb-ı fünūn-ı ḥüsn ü cemāle maḳrūn saye-i çarda kendüm gün cāmelerinüñ bālāsına pīşmine giyüp ve dūş-ı saʿādet-pūşına şemle vażʿ itmiş ḳadım-i saʿādet-tevāmında naʿlīn ḫalḳuñ miyānundan çıḳup bir tenhā yirde ḳarār itdi. Ben kendükendüme bu cevān-ı ṭāʾife ṣavfiyeden gibi bu āh pür-iḫṭārda bu ḥālle müsliminüñ üzerine bār olmaḳ iḫtimāli var varup şuña nişiḥat ideyin vücūdını ḳāfileye yaz ve taḥammül şod iderüz kār idüp bu sefer dūr-ı dirāz içün şedd-i raḥl ve iḫtiyār-ı şedāyid gel ve ḥal eyülmesün yoḫsa piyāde ḥadden ziyāde zaḥmet çeker diyü yaḳın vardum[436a] **اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ**[1269] diyü buyurdı ve ḳuvvet-i kerāmet ile ḳalbimde ḫalicān idüp[1270] maʿnāya iṭṭilāʿ ı ṭuyurdı ve beni ḳoyup gitdi. Ben kendikendime itdüm bu ne ʿacep kārvanu ṭarife vażıʿ-ı ġarāyıb medārdur ki nāme vāḳıf ve māfiyü'l-żamīrime ʿārif olup söyledi bahr ḥāl bu merd-i ṣāliḥ-i ʿādet-kār ve civān-ı zāhid-i dīndārdür şu ki yetişüp tecelli isteyeyüm diyü her çend ki süʿāt ile gitdüm ve ısrāʿala vuṣūle murād itdüm irişmege mecāl-i maḥāl olup menzil-i āḫāra vuṣūl ve nuzūl olınduḳda gördüm ki kendüsi namāz-ı āġāz itmiş ṭurur iʿżāsı berk-i ḫazān gibi lerzān ve eşk-i çeşmi rizān yine istedüm ki varup tecellī ṭalep idem namāzdan ferāġına dek ṣabr itdüm çünki müteveccih oldum ey şaḳīḳ ve **وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ**[1271] **وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى** āyet-i kerīmesini oḳı didi ve yine gitdi. Ben bukā itdüm bu civān-ı bī-kemān ibdāllardandur ki civān-ı ẕey ḳadar ve cāh-ı bir ser-pāhda ṭurmış ve elini birer gūhye irişmiş ister ki ṣuçuña nāgāh rukūhası çāha düşdi ve ol civānuñ başına zenbūr-ı miḥnet ve elem uşdi ṣavb-ı semāya naẓar idüp[436b] **انت ربي إذا ظلمت الما توفى إذا أردت**[1272]

[1269] "Zannın bir çoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır." Hucurat, 49/12.

[1270] idüp F: iden H.

[1271] "Şüphe yok ki ben, tövbe edip inanan ve salih ameller işleyen, sonra da doğru yol üzere devam eden kimse için son derece affediciyim.", Taha, 20/82.

الطعاما اللهم يا سيدي ما لي فلا تعد منهاdiyü taẕarruʿ ve zāri meslekine cāri oldı. Ve Allāh añı gördüm ki ol ḳuyunun içinde olan ṣuyu fevrī fevrāna başlayup cāhıla āb-ı leb-ā-leb oldı ol civān destüni uzadup rukusını pür-āb idüp aldı. Ve āb-dest alup dört rekʿat namāz ḳıldı. Andan ṣoñra ḳumdan bir tepeye varup eli ile bir miḳdār ḳum alup rukusına vażıʿ idüp çalḳadı ve içdi vardum selām virdüm redd-i selām itdi luṭf ile baḳiyye-i ṭaʿāmuñ baña enʿām ile didüm itdi ey şeḳīḳ-i belhī dā´imā Rabbü'l-ʿālemīñ naʿam ẓāhire ü bāṭına ve elṭāf-ı bārza ü kāmine sen bize vuṣūlden ḫālī degüldür Allāh Teʿālā Ḥażret'üne ẓannuñ cemīl-i āyet ve dā´imā ḥüsn-ı ẓan meslekine kayd diyüp rukuhıyı baña virdi içdüm gördüm ki sekr ile maḫlūṭ-ı sevīḳ-ı raḳīḳ her gezāndan leẕīẕ nesne içmek vāḳʿa olmadı temām ṭoydum bir mertebede ki nice günler ṭaʿāma iḥtiyācdan müstāġni oldum andan ṣoñra artuḳ ol cevāni gördüm tā Mekke-i Mükerreme'ye varduġumızda gördüm ki nıṣf-ı elillide ḫuşūʿ ve ḫużūʿla namāza ṭurmış ve rūy-ı miskinet ü zāri ve çehre-i mes´elet ü ḫavāriye zemīn-i niyāz ve bāz-gāh iʿzāza urmış nūr-ı ṣabḥ-ı Ṣādıḳ ẓuhūr idince bu ḥāl [437a]üzre oldı ṣabāḥ olduḳda namāzı itmām idüp ṭavāf-ı beyt-i saʿādet-evṣāfa başladı çünki temām itdi çıḳup gitdi. Pāyine düşdüm gördüm ki ol zamāna dek müşāhede itdigüm ḥāle muḥālid ḥāl ve kemāl-i ʿizzet ü iḳbāl üzre ḫadım ü ḥışımıla gider ve ḥalḳ buña nihāyetde taʿẓīm ü tekrīm ider bu ṣāhibü's-saʿāde kimdür diyü su´āl itdüm Mūsa bin Caʿfer bin Muḥammed bin ʿAlī bin Ḥüseyn bin ʿAlī Ebū Ṭālib'dür didiler raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh ben daḫı bu maḳūle ḫavārıḳ-ı ʿādāt[1273] bunuñ gibi seyyid-i keşīrü'l-saʿādetinden olıcaḳ istiġrāb olınmaz didüm.

Ve yine mervīdür ki Hārūnü'r-Reşīd ʿAlī bin Yaḳṭīn Kāẓım ḥażretine ġāyetde meyl ü inciẕāb üzre olmaġın ol cāmelere baʿżı nefāyısı emvāl daḫı żamm idüp gönderdi

---

[1273] ḫavārıḳ-ı ʿādāt H: -F.

Kāẓım Ḥażret'i daḫı cümlesin ḥüsn-i ḳabul ile ḳabul idüp ol derāʿiye yine ʿAliye irsāl itdi bunı bir ḫoşca ḥafẓ itsün ki kendüye gerek olur didi bir ḳaç günden ṣoñra ʿAlī bin yaḳṭın ḫidmet-ḳārlarından birine ġażb idüp derinden ibʿād itdi, ġulām daḫı Hārūnü'r-Reşīd ḥużūrına varup Yā Emīrü'l-müminīn benüm seyyidüm olan ʿAlī **[437b]**bin Yaḳṭīn Mūsa Kāzımı İmām ittiḫāẕ itmişdür emvāl-i ʿaẓīme naḳd-ı şemīne irsālinden ḫāli olmaz cümleden ol gün iḥsān buyurduġuñuzdur aña gönderdi didi Hārūn bu ḫaberi işiticek ateş-i ıżṭırāb-derūnundan iltihāb idüp tīz-i ʿAlīye ādem gönderdi geldükde ol gün saña iḥsān itdigüm derāʿiye nice eyitdük didi. ʿAlī eyitdi cān ʿazīzüm gibi ḥafẓ ü ḥırāset itdüm ṭurur idi. İḥżārına fermān-ı ʿālī-şān ṣādir olıcaḳ ʿAlī ḫidmet-kārını daʿvet idüp filān ḫāneye var felān cāriyeden meftāḥını ṭalep ile anda bir ṣandūḳ vardur açup içinde bir vaʿā-i maḥtūmda bir bir câme vardur getür didi. Ḫidmet-kār-ı maḳṣūd olan ẓarfı iḥżār idicek açdılar gördiler ki ḫāric-i dā´ire-i taʿbīr-i misk ü ʿabīr ile muṭayyib ve muʿattir idüp ḥafẓ itmiş ġulām-ı ġumāzıñ derīçe-i ġażabı bāz olup rūy-i siyāh ve ḥālī tebāh oldı ʿAlī bin Yaḳṭīn ḥaḳḳında nār-ı ġażbı soyundı Hārūn belki itdügi vażıʿa nādım olup özi giyündi var câmeyi birine īṣāl eyle min baʿdesinüñ ḥaḳḳında kelām-ı bed ḫavāsa semʿ-i rıżā ṭutmam[1274] diyü telsiye idüp gönderdi.

Ve yine mervīdür ki ṣiḳātdan biri ḥikāyet itmiş ki defʿa evvelide ki Mehdi ḫalīfe Ḥażret-i Kāẓım'ı Medīne-i Münevvere'den Baġdād'a daʿvet itmiş idi, baña levāzım-ı sefer **[438a]**ve mühimmāt-ı geşt ü güẕārdan baʿżı nesne sipāriş buyurdılar ki bāz-ı rāh varup işti rā itdüm. Ol eṣnāda rūyıma naẓar itdiler bende ʿilayım-ı ḫüzün ü inkisār ve muḥāyıl-ı ġām-ı bī-şumār iḥsās idüp buyurdılar ki, yā felān ʿaskeri humūm kişverdür ve hucūm itmek ile bāʿiṣ nedür eyitdüm ki: "Yā İmām niçün ġamgīn olmayum ki şunuñ

[1274] tutmam F: tutmayayım H.

gibi bir ẓālim ki senüñ ḳader-i refʿüñ merātibine ġayr-ı ʿalemdür seni daʿvet itdi.” Bilmezüz ki ḥāl ne minvāl üzre ola buyurdı ki hīç cāy-ı ḫavf ü ḫuṭur ve maḥall-i elem ü żarar degüldür göresin felān ayın felān gününde İnşa´a´llāh teʿālā ṣıḥḥat ü ʿāfiyet ile gelirüm sen baña intizār olasın ve geldüm ki elem ü ıżṭırābdan necāt bulasun ben daḫı kemāl-i ḫavf ü ilām ile ʿadd-ı leyāli ü eyyām üzre tā ol rūz-ı zemīnet-endūz geldi. Elem-i intiẓār cān-ı ʿazīze kār itdükde ġurūba ḳarīb oldı. Ḳaṭʿā eṣer-i peydā ve ʿalāmet-i hüveydā olmadı. İblīs-i pür-teblīs benā-yı serār uġvāyı te´sīs-i muḳaddimātına āġāz ü dehān ve sūse-i bāz ve bāre-i ıżlāle mihmāz itdi ḥāḳ bu kim ḫavf itdüm elem ü ıẓṭırāb ile ḥālim ḫarāb oldı. Nāgāh gördüm ki ırаḳdan rāh-ı ʿIrāḳ’dan bir siyāh toz peydā olup ol sevād-ı ẓāhir olınca İmām ṭāhir Kāẓım ḥażretleri baġıla suvār olmış gelür yaḳın geldükde ey filān diyü çaġırdı “Lebbeyk Yā İbn Resūla’llāh” didüm **[438b]**buyurdılar ki az ḳalmış idi ki, ḫāṭır-ñak şek düşe ve başıñı zenbūr vesvese üşe eyitdüm va’llāhi buyurulan ḥāl olmış idi. Elḥamdüli’llāhi Teʿālā ki ol ẓālimden ḫalāṣ olmışsuz buyurdı ki beni bir daḫı daʿvet itse gerekdür ol defʿa ġā´ile-i hā´ile-i helākı defʿa mecāl olmasa gerekdür hem öyle oldı.

Ve yine ṣiḳātdan biri rivāyet itmiş ki Medīne-i Münevvere’de neyl-i şeref-i civār-ı ravża-i pür-envār feyż-i āṣār Ḥażret-i risālet-medār içün ʿaleyhi ṣalātu’llāhi mā taʿāḳabe’ü’l-lahi-ve’n-nehār bir menzil-i isticār itmiş idüm ve gāhı Ḥażret-i Kāzım’un meclis-i saʿādet-penāhı mülāzemeti saʿādet-iḥrāz ile ser-efrāz olur idüm bir gün ferd-i yaġmur ile ʿālem-i maġmur oldı ittifāḳ ol günde bir dāʿiye-i ḳaviyye iḳtiżāsıyla ḫāḳ-pāyı saʿādet-fersāyı imāma rūy-i māl ile taḥṣīl āb-ı rūy itdüm. Redd-i selām-ı iḥsān ü inʿām buyurduḳdan ṣoñra buyurdılar ki: Ey filān menzilüne mürācaʿat eyle ki menzilüñ esbābuñ üzre nāzil olup ʿurūş-ı furūş üzre sāḳiṭ ve suḳūfi suṭūḥı üzre hābiṭ olmışdur

diyü buyurdılar beni istimāʿ itdügi ḫāne-i ṣabr ü ḳarārım yıkıldı vufūr-i ālām ile caġ ṣaḳladı, vardum gördüm ki ḫānemüñ saḳfī yire düşmüş zenbūr-ı miḥnet ve belā ehl-i ʿiyālimüñ başına üşmüş esbābım zīr-i ḫākkında ve fiʿal-i telef ü helākın [439a]imtiʿāya iḫrāc içün baʿżı kimesneler isticāzeye muḥtāc oldum himmet-i İmām ile hīçbir nesne żāyiʿ olmayup ḫalāṣ itdüm. İllā bir saṭıl bulunmadı irtesi ḥużūr-ı şerīflerine gelüp mukāşefeleri biʿaynihā vuḳūʿ bulduġını iʿlām itdüm hīç nesne żāyiʿ oldı mı diyü buyurdılar bir saṭıl var idi ki anuñıla āb-dest alurdım. Andan ġayrı her ne var ise himmetüñüzde taḥlīṣ itdük didüm bir miḳdār zamān murāḳabe buyurduḳdan ṣoñra re´s-i saʿādet-istināslarını refʿ buyurup şöyle gumān itdüm ki saṭılı bir yirde unutmışsuzdur ver saḥībe-i ḫāne olan cāriyeye su´āl eyle bulunur didi. Fi'l-vāḳiʿ saṭıl daḫı bulunup bir kerāmet-i ʿażīmesi daḫı ẓuhūr itdi.

Ve yine şiḳātdan mervīdür ki ol zamānda ki Kāzım'ı Baṣra'ya algitdiler Medāyin'e ḳarīb maḥalde ben ol baḥr-ı feżā´il ile geştiye suvār olmışdum ardımızca bir geşti daḫıvar idi ki anda bir ʿarūs şuher ile henūz zifāf idüp ḳilāde-i ḫilḫāl ve ḫatem ü sivār ile geştiye süvār olmış idi didi. Bir miḳdār zamān murūr itdükde ol geştide feryād işitildi. Hażret-i İmām su´āl buyurdılar meger ki duḫter istiḳā murād idüp zirīn dest-vānesi āba gitmiş anuñ içün feryād itmiş buyurdılar ki bizüm sefinemüz ol maḥalleñüz sükūn bıraḳdı ol sefine daḫı tevkīf ḥuṣūṣunda emr-i şerīf ṣādir oldı. Kenār-ı geştiye gelüp şifāh-ı saʿādet-penāhlarını taḥrīk buyurdılar [439b] andan mallāḥa emr itdiler beline ġūṭa baġlayup āba indi rūy-ı ābda dest-vāneyi bulup getürdi.

Ve yine ṣiḳātdan biri ḥikāyet etmiş ki aṣḥābdan biri İmām'a īṣāl itmek içün baña yüz ʿaded ḥasene idād[1275] itdi. Benüm kendümüñ daḫı hediyye içün bir ḳaç altunum var

[1275] idād F: ibdāʿ H.

idi. Medīne-i Münevvere'ye geldükde ġubār-ı rüziġardan pāk olmaġ içün iġtisāl idüp kendi biżāʿımı ve ol şaḫṣuñ emānetüni ġill ü ġişden ʿārī pāk ve ārī olmaġ içün yevm ve bir miḳdār misk-i nāb-ı gül-āb ile ḫalṭ idüp tecfīf içün yaydum ol taḳrīb ile ʿadd idüp ṣaydum vediʿa olan zeri her çend ki diḳḳat ü iḥtimām ile ʿadd itsem ṭoḳsan ṭoḳuz altun geldi birini bulmaġıla mecāl olmadı bir altun kendü biżāʿımdan ḍamm idüp ḫużūr-ı şerīflerine algitdüm muḳaddemen kendi hediyyemi hezār iʿtiẕār ü bī-şumār ʿacz ü inkisār ile ʿarż idüp andan ṣoñra felān bendeñüz ḫāk-pāyı kimyā-miṣāle rūy-i māl idüp yüz ʿaded altun irsāl itdi deyü ʿarż itdüm getür diyü buyurdılar nazaran keṣir teṣīlerinde ḳodum altunı yire döḳ diyü buyurdılar döḳdüm içinde ben żan itdiġüm alṭunı bīʿayniyi bulup yine baña iḥsān itdüler saña bu hediyeyi virüp yüz altundur diyen kimesne veznine iʿtibār idüp dimişdür bir altun żāyīʿ itdüm ṣāneme diyü buyurdılar.

Ve yine bir[1276] mevṣūḳ bu kişiden **[440a]** naḳl olınur ki ʿAlī bin Yaḳṭīn ve bir devletli daḫı Ḥażret-i Kāẓim'a īṣāl içün bir ḳaç nāme-i ḫulūṣ iştimāl ve bir miḳdār hediyye ü māl virüp bize sipāriş itdiler ki Kūfe'ye varınuz ve bir kimesne daḫı var idi añı hem-rāh idinüp Medīne-i Resūl'e vüsūl içün ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem iki at ve yaraġ ve yat ve sā´ir-i mühimmāt tedārik idüp ol żarfı ṭaraf-ı İmām'a iṣāl idinüz baʿde gele gideyüz ben daḫı ḥasbe'l-me´mūr edā-i ḫidmetde baẕl-i maḳdūr idüp Kūfe'ye irdük ve ḫaseb-i fermūde-i ra´ini rāḥile iştirā idüp yola girdük Medīne-i Münevvere'ye ḳarīb olduġımuzda bir maḥalle nuzūl idüp maḥẕūr-ı tenāvülüne meşġūl olduḳda gördük ki Ḥażret-i Kāẓım bir hister saʿādet-güster ve meymenet-püstere suvār olmış cemāl-i pür-nūrı dūrdan ẓuhūr itdi taʿẓīm ü tevkīr levāzımunı tevfīr idüp selāmladuk istiṣḥāb itdügümüzde ebābı götürdük diyü buyurdılar her ne var ise teslīm idüp mektūpları daḫı

[1276] bir F: -H.

virdük henüz daḫı mektūbı neşr itmedün yazılmış cevāp-nāmeler teslīm idüp buyurdılar ki, hemān bu cevāpları Baġdād'da algidüñ ve ḍamān-ı amān-ı İlāhīde āsāyış itdük. Eyitük Yebne Resūla'llāhi bizüm zādımüz döküñmüşdür. İẕn-i ʿālī-şānüñüz olsa ki geldük bāri [440b]ṭā´ibe-i ṭayibbeyi varup hem ḫāk-pāk-i ravża-i cennet-miṣāl ile iktiḥāl idüp hem erzaḳ tedārik itsek buyurdılar ki hīç baḳiyye-i zaḫīre yoḳ midür bir cüzi nesne ḳalmışdı gösterdük dest-i meymenet-peyvestleri ile yapışup baḳiyye-i naḳiyyenizi Kūfe'ye iletür diyü buyurdılar hem fi'l-vāḳiʿ ile oldı.

ʿAlī bin Mūsa bin Caʿfer raḍıya'llāhu ʿanhum, İmām Ṣāmin ve fayiz-i faẕl-ı bāruz ü kāmindür künyeti Vālid-i Mācid-i Mevfūr el-Ḥāmdi künyeti gibi Ebū el-Ḥasan'dür Kāẓım ḥażretinden raḍıya'llāhu ʿanh rivāyet olınmış ki künyetümi oġlım Rıżā'ya virdüm diyü buyurdılar. Laḳābı Rıżā'dür İmām mezbūruñ ḥafīd-i saʿyīdi Ebū Caʿfer bin Muḥammed bin ʿAli'ü'r-Rıżā'ya raḍıya'llāhu ʿanhum cedd-i emced-i saʿādet-medār ve siyādet-āṣārlarına Me´mūn ḫalīfe Rıżā ile tesmiye ve veliyi ʿahd idünmek ile nihāl-i āmālını cūy-i bār-ı luṭf ü kerem ile tenmīye itmişdi dimişler anlar daḫı buyurmışlar ki ḫaber-i baʿiṣ tesmiye ġayrdür aña ol nām-ı nāmı ṭarif-i bā-şeref-i İlāhīden ʿaṭā olınmış bir iḥsān-ı sāmī ve luṭf-ı kirāmıdur bu tesmiye ile tenvih olınmaġıla vech ü veciye ve sır-ı seriy-i nebīh daḫı budur ki, āsmān ü zemīnde rıżā-i Rabbü'l-ʿālemīn ve rıżā-i Resūl-i emīn aña ḳarīn olup ābāsından ziyāde müvāfıḳ ü muʿānid andan rıẓā üzre olmışdur peder-i saʿādet-eṣerī Kāzım Ḥażret'i oġlum Rıżā'yı baña daʿvet idüñ diyü buyururlar imiş [441a] ḥitāb buyurduḳlarında Yā Ebü''l-Ḥasan diyü ḫiṭāb iderler imiş vilādet-i ʿaliyyesi Medīne-i Münevvere'de yüz elli üç senesinüñ Rebī'ü'l-aḫirinüñ on iki pencşenbe gününde vāḳiʿ olmış idi. Cedd-i emcedi ṣādıḳ-ı civār-ı ḳuds ve ḥażīre-i ḫātīre-i ünse riḥlet buyurduḳlarından beş yıl ṣoñra vuḳūʿ

bulmışdur eşher-i rivāyāt budur ki naḳd-ı ʿömr-i kerīmlerüni mestefi-yi ācala teslīm buyurmaları aʿmāl Ṭūs'ı maḥrūs raḥmet-i meʾnūsda Sebābil nām ḳariyede olmışdur mezār-ı lāmiʿü'l envār ve feyż-i āṣārları ḥamīd-i maḥiṭi-i ṭāyinüñ sarāyında vāḳiʿa olan ḳubbe-i merḥame- cübbede Hārūnü'r-Reşīd'üñ ḳabrinüñ cānib-i ḳabilinde vāḳiʿdür ve intiḳāl-i raḥmet-i ittiṣalleri iki yüz senesinüñ Ramażān'nuñ yigirmi birinci güni yevmü'l-cumʿada olmışdur. Māderi Ümmü veleddür ki nice ismi var idi. Biri Ervā ve biri Necme ve biri Semāʾe ve biri Ümmü'l-Benīm idi. Bi'l-āḫire ismi Yektem'de ḳarār itdi.

Rivāyet olınur ki Mezbur'a Kāẓım Ḥażretinüñ vālide-i saʿādeti-ḫālideleri ve mekārim-i talideleri olan Ḥamīde'nüñ cāriyesi imiş Ḥamīde mezbūra Ḥażret-i risālet-penāhı ʿalehi min selāmu'llāh ve aṭyabuhū ve eżkāhu ʿālem-i ḫ̆ābda görür buyururlar ki Necme'ye püser-i saʿādet-aṣāruñ Mūsa'ya vir ki ʿan ḳarīb andan bir ferzend-i dil-ferib vücūda gelse gerekdür ki rūy-ı zemīnde bī-ʿadil ü ḳarīn olsa gerekdür Rıżā ḥażretinüñ vālidesinden mervīdür ki, aktār-ı emṭār-ı nisān iḥsān-ı arzū-resān-ı İlāhīden **[441b]**bir ḳaṭre ṣadef-i mecd ü şerefe vāḳiʿ olup dürr-i vücūd-i pür cūd Rıżā neşv ü nümā bulmaġıla ibtidāl idüp ḥāml olduġumda ḳaṭʿān ṣiḳal-i ḥamlı ṭuymadım. Dāʾimā ʿālem-i ḫ̆abda cevfimden āvāz-i tahlīl ü tecyīd ve ṣadā-i tesbīḥ ü tevḥīd gūş ider idüm. Ol ḥāl-i nehīb-i bā-nehībden hırās ü bīm ḫ̆avf-ı ʿaẓīm istilā idüp bidār oldıġumda ol āvāzdan eṣer-i peydā olmazdı çünki ol hilāl-i berc-i ʿizz ü celāl tutuḳ-ı ufḳ-ı buṭundan ʿarż-ı didār ve feyẓ-i envār itdi. Ve ḥadīḳa-i enīḳā-i nübüvvetde gūyā bir nihāl-i bī-miṣāl gül albitdi. Dest-i kerem-peyvestini rūy-ı zemīne nihāde ve rūy-ı saʿādet-ḫ̆ūyı sūy-ı semāda leb-i meymenet-ṭalebi ḥareket-i pür-bereket itdi, gūyā ki bize bir nesne şeyler yaḫ̆ūd münācāt eyler idi. Ve Kāẓım Ḥażretinüñ ḥāṣından biri ḥikāyet itmiş ki, bir

gün Kāẓım Ḥażret'i bize hiç Maġrib ticāretinden kimesne geldügi maʿlūmmıdur diyü ṣordı. Bilmem didüm. Benüm maʿlūmumdur gel gidelüm didi. İkimiz daḫı süvār olup gitdük idi. Tā ol gelen tācire yetdik. Yedi ʿaded-i civārı ḥavārı-endām ki her birinüñ cemāl-i bā-kemāli nāhīb-i nuḳūd-ı ṣabr ü ārām idi. Seyr itdük hīç birisi ḳabūl ḥayyizine vuṣūl bulmayup daḫı var mı? diyü suʾāl buyurdılar. ḫᵕāca artuḳ ḳalmadı illā bir ḫasta cāriye var didi. Buyurdılar ki, ʿacabā anı daḫı gösterseñ mecāl olmadı.[442a]Saʿādet-ḫānelerine mürācaʿat buyurdılar yevm-i āḫarda beni ol tācire irsāl idüp her ne behāya dirse al diyü buyurdılar. Şu behādan eksige virmem didi niceye didi ise alduḳ. Didi ki gerçi bu cāriyeyi size ṣatdum ol gün senüñle bile gelen kim idi baña beyān eyle didi. Benī Hāşim'den bir kimesnedür didüm. Benī Hāşim kabīlelerinden ḳanḳı ḳabīledendür didi. Maʿlūmum degildür didüm. Saña bir nesne diyeyüm bu cāriyeyi aḳṣā-i bilād-ı Maġrib'den iştirirā idüp aldığumda Ehl-i Kitāb'dan bir zen bu kenizek nedür diyü suʾāl itdi. Kendüm içün iştirā itdüm bir cāriyedür didüm bu saña yarar degüldür bu bir kimesnenüñ seriyyesi olsa[1277] gerekdür ki rūy-ı zemīnde miṯl ü mānende olmaya İnşāʾallāhu Teʿālā ʿan-ḳarīb andan bir veled-i dil-firīb ẓuhūr itse gerekdür ki aña şebīh bir necl-i nebīh dünyāda olmaz. **Rāvī eyidür** Cariyeyi ḥużūr-ı İmām'a īṣāl itdüm zamān-ı ḳalīlde bir veled-i celīl ẓuhūra gelüp nāmı Rıża kodılar. Musā-yı Kāẓım'dan raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh mervīdür ki Ḥażret-i risālet-penāhı ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem rüyāda gördüm ʿAlī bin Ebī Tālib ḥażreti kerremellāhu vechehū yanlarınca bile idi. Ḥażret buyurdılar:

على ابنك لينظر بنور الله عز وجل ينطق بحكمته يصيب ولا يخطئ[1278]

[1277] Olsa gerekdür F: olmaḳ gerekdür H.

[1278] Senin oğlun Allah azze ve cellenin nuruyla bakıyor
Onun hikmetiyle konuşuyor, hep doğruya isabet ediyor ve hataya düşmüyor

ويعلم ولا يجهل قد ملئ حكما وعلما انتهى كلام شريف

kelām-ı şerīf **[442b]**İmām-ı mezbūrın menāḳıb-ı celīle ve evṣāfı celīlesinden raşḥa-i ḳalīle istifāsında elsine-i enām kelīle olup ol baḥr-i bī-sāḥil bu muḫtaṣara ṣığmāḳ iḫtimāli olmamaġın.

Beyt:

كل ما ليس كله يدرك كله لا يليق أن يترك[1279]

feḥvasınca baʿża iḳtiṣād olındı.

Ol cümledendür kiçünki Me´mūn Ḫalife Rıżā ḥażretini velī-ʿahd itdi: Her çend ki Me´mūn'a mulāḳī olmaḳ murād buyururlar idi her ḥādim u ḥācib Ḫażret-i İmām'uñ tevfīr u tevḳīrini vācib bilüp merāsim-i iḳbāl u istiḳbāli istiḳmāl idüp ṭalʿat-ı mehīb-i bā-neḥībinden aldururlar ve bār-gāh-ı ḫilāfetde aviḫte olan serā-i perde-i kemāl-i iʿzāz ile ḳaldururlar idi. Taʿẓīminden taḳṣīr şevā´ibinden tevaḳḳī ve vufūr-ı iclāl u iʿẓāmıla telāḳḳi iderler idi. Āḫir-i kār-ı rūşen ve reftār-ı rūzgār-ı nā-hem-vār ki miyān-ı ehl-i nā-ehl ʿilm u cehlde tebāʿud-ı dīni ve tenāfūr u dīnī muḳarrer u laṭīf u keşif mā-beynünde olan iḫtilāf ve zülme u nūr miyānında mutaḥaḳḳıḳ olan ʿudum-ı itilāf beyāz u sevād ortasında olan teżād-ı bed-sirişt-i nīk-nihād arasında cārī mevād-ı taḥḥāb tevād-ı bī-bünyād olmaḳ iḳtiżā itmek ḳażā-i Rıżā-i saʿādet-iḳtiżā-i rıżādan raḫt-ı iḳāmeti iḳāmeti ḳaldırmışlar ve naḳd-ı ʿubūdiyyet ve iḫlāsı duzd-i bī-muzd-i hevā-i nefs-i nā-fercāma çaldırmışlar ol bahāyım ḥamāḳat-ı ʿalāyım biri biri ile ʿahd u mişāḳ itmişler ki bir daḫı muḳtedāyı enām olan **[443a]** İmām-ı Humām ḳadr u iḫtirām ile ol maḳāmı teşrīf

---

Biliyor ve cahil kalmıyor, o hikmet ve ilim olarak doludur
Kelam-ı şerifi bitti

[1279] Tamamı elde edilmeyen bir şey, tamamen de terk edilmemeli.

buyurduḳda tevḳīr-i iclāl-i taʿaẓim ü iḳbāl ile māżīde olan ḥāl üzre istiḳbāl itmeyüp elvān divānda mestūl olan perdeyi ol Cenāb-ı Refīʿ içün refʿ itmeyler ḥāṣılı kelām Ḥażret-i İmām'uñ ikrāmı ḫuṣūṣunda meslek-i sābıḳaya gitmeyeler bir gün yine Ḥażret-i İmām ḳalb-i ḫalīfeyi telīf içün ol cābini teşrīf buyurduḳlarında ol mübtelihi veleh u beleh olan ḫuddām-ı cāyi maʿniyelerinde ārām iderken rūʾyetleri taʿalluḳ idicek vufūr-ı temellük ile bī iḫtiyārlarından vuṣūb idüp merāsim-i istiḳbāli istiḳmāl itdiler ve perde-i ʿahd u miṣāḳı ḫarḳ ve lücce-i baḥr-ı ḥayrete ġarḳ olup sābıḳān muʿtād olan destūr üzre ol ḫicāb-ı mestūrı açdılar Rıżā Ḥażret'i kemāl-i ʿizz u vekār u ʿitibār ile içeriye buyurduḳdan ṣoñra itdükleri vażʿa nādim ve binā-i fikr u raviyyetlerin yetīşe-i endīşe ile hādim olup bu ne vażʿ idi ki biz itdük ve diḥāhımuz olan rāḥımuz ḫālīfenine gitdük bize düşdi ki peymāne-i peymānı ṣoyayuz itdigümüz eymānı bozup kendimüze ḳıyayüz bir daḫı geldükde aslā ʿitibār itmeyelüm diyü tekrār ittifāḳ itdiler. Bir gün yine Rıżā ḥażretini gördükleründe bī-iḫtiyār-i şişe-i ḳavl u ḳarārı yire urdılar ve kemāl-i tevkīr ile ḳalḳup selāma ṭurdılar nihāyetü'l-emr bu defʿa perdeyi refʿ-i taṣaddi itmediler Ḥikmet-i İlāhiyye meheb-i iḥsān ve irfād-i melīk-i cevāddan [443b] ber-bād u zān olup perdeyi açdı ve ol ḫāsiyenüñ rūyına ḫāk-i ḫiclet u şerm u ṣari ve ġubār-ı mezellet u ḫˇari ṣaçdı içerü buyurduḳlarında bād sākin olup yine ṭaşra buyurmaḳ murād idündüklerinde müfettehü'l-elbāb emri ile ol bād mükerrer u muʿād olup ol idfād u irġādlarından imdād olmadan bī-ḥāsebi'l-murād ol İmām-ı nīk-nihād ẓahirü's-sedād mesrūr-ı şād ʿalā ruʾus-i eşhād buluşup yine saʿādet-ḫāneleri semtine teveccüh buyurdılar. Ol aṣḥāb-ı ḫecālet çünki bu ḥaleti müşāhede itdiler bir vucūd-ı pür-cūdı ki Ḥubād-ı kār-sāz-ı bī-enbāz-ı ikrām u ʿizāz ile anı ḫuvār itmek olmaz imiş diyü uslūb-ı ḳadīm üzre taʿẓīm u tekrīm itmeġe ʿahd itdiler.

Yine mervīdür ki Daʿil bin ʿAlī el-Cüzāʿi ki zamānuñ şāʿir u beliġ u faṣiḥ ve edānuñ sāḥa-i naẓamı dürü'n-nizāmı vāsiʿ u fesīḥi idi. Ḥiḳāyet itmiş ki murġ-ı dil-i āṣḥāb fehm u izʿānı ṣa´id-i efdāl-i ḳaṣayidünden.

Mıṣrāʿ: مدارس آيات حلت من بلاده:[1280],[1281]

Mısrāʿı olan ḳaṣīre-i ʿaṣīde miṣāl-i inşād idüp Rıżā ḥażretinüñ ḥużūr-ı sāṭı'n-nūrlarına iletdüm ḥurāsından Memun'un veli-ʿahdi idi. Ḳaṣideyi semʿ u saʿādet-medārlarına emr itdükde envāʿ-ı iḥsān-ı ḥisān istiḥsānı derig buyurmayup bu ḳaṣideyi zinhār bir ferdüñ ḥuṣūsunda inşād itme illā şol kimesnelere ki ben icāzet vire **[444a]** diyü buyurdılar baʿde ḳaṣide[1282] ġayrı Memun'a irişmemiş beni daʿvet idüp riʿāyat-ı ḫāṭırdan ṣoñra medāris-i āyāt-ı ḳaṣīdesin oḳuyup semʿimüz leʿali-i eltaẕ-ı bedīdüñ ile teşnīf ve üẕnümüzi ebyāt-ı feṣāḥat-simāt ve belāġat-ṣıfātıñıla teşrīf eyle didi. Rıżā ḥażretinüñ ḳırā´at ḳaṣide-i emrinde olan nehiy-i ṣarīḥi ḫāṭırıma gelmegin tilāvetde teveḳḳuf itdüm, emr itdi Rıżā ḥażretini iḫżār itdiler Yā İmām medāris-i āyāt-ı ḳaṣīdesini istinşād itdüm inḳiyād itmedi didi. İmām Ḥażret'i daḫı ḳaṣīdeyi oḳı diyü emr buyurdılar aḳudum kemāl-i istisḥāl ile bin aḳçe cā´ize iḥsān itdi Rıżā Ḥażret'i daḫı ana ḳarīb iḥsān itmişdi. Ḥażret-i İmām'a eyitdi: Yā Seyyidi isterüm ki kendi mübārek cāmeleründen baña bir cāme viresün ve beni murāduma īṣāl ile ḫayra giresün tā ki bi-emri'llāhi bāri libās-ı müstaʿār-ı dünyā-yi pāyidārdan ʿārī ve sünen-i mevt ü fenā üzre cāri olup mevt-i ṭārī olduḳda ol libās-ı hüsn cāme-i müstaḥsen baña kefen ola ve cān-ı ʿazīzüm ol vāsıṭa ile raḥmet bula İmām Ḥażret'i daḫı berāyı kefen bir zīyā-i pirehan iḥsān itdiler ki bir miḳdār zamān cesed-i bī-ḥased mübāreklerine muṣāḥabat ile taḥṣīl-i meymenet eylemiş

[1280] Ayetlerin medreseleri tilavetten boş kalmıştır.
[1281] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[1282] ḳaṣide F: -H.

ve ol misk-i nisk olan beden-i müstaḥsen-i mücāvereti ile ol libās-i saʿādet-iltibāsuñ būy-i dil-āvīzi leṭāfet-aḳṣā-i ġāyata yitmiş ve bir nīşfe **[444b]** daḫı itdiler ki ġāyetde laṭīf ve buyurdılar ki bunları ḥıfẓ-ı ḥırāsetde iḳdām eyle ki bunlar ile ġavā´il-i dehr-i felekinden Me´mūn olsa gerekdür, andan ṣoñra ʿIrāḳ'a mürācaʿat ḳaṣd itdüm eṣnā-i rāhda baʿżı Eḳrād yolumuza çıḳdılar ve binā-yi bünye-i ḥużūr ü ārāmımuz yaḳdılar fitne-i ġubārını āṣāra ve kārubānımızı iġare idüp cümle esbābımuzı aldılar kārbān ḫalḳı ʿuryān ü büryān ḳaldılar. Benüm daḫı bir köhne pīrahenden ġayrı hīç her nicemüz var ise gitdi. Toḫm-ı derd-i miḥnet geşt ü zār ḥālimde bitdi. Ḥiṭa-i taṣarrufum mā melekden ʿārī ve kār ü kirdārum āh ü zārī oldı. Sā´ir-i esbāba çendān cezʿ itmedüm. Ve ġayırı imtiʿa içün cāna yitmedüm. İllā Ḥażret-i İmāmuñ yādigārları elümi ve ol pirehen ve mesiʿa-i ġamı ḳāmet-i iḳāmetimi bükdü ve libās-ı ḥayatımı sökdi. Ve dıraḫt-ı sabr ü ḳarārımı berk-i bār vücūdümdan dökdi. Ve Ḥażret-i İmām'uñ bunları ḥıfẓ eyle ki anlar sebebi ile maḥfūẓ olsun gerekdür buyurmışlar idi.[1283] Ol kelām-ı dürriyü'n-niẓām ve saʿādet-intiẓāmda fikr idüp ḳalmış ve deryā-yı ḥayrete ṭalmış idüm. Nāgāh añı gördüm ki, ol ḳuṭṭāʿ-ı ṭarīḳ olan ferīḳ-i bī-tevfīḳ-i ḫiẕlān-refīḳ-i ve meʿāsi feriḳden cevr ü sitem fennünde ʿarīḳ bir duzd-ı bī-muzd benüm esbime süvār olup yaġmurlığımı giymiş geldi. Baña ḳarīb mevżıʿda ḳarār ve aṣḥābı olan melāʿine intiẓār itdi. **[445a]** Ve benüm ḳaṣidemden

Mısrāʿ: مدارس آيات حلت من بلاده[1284],[1285]

Mışrāʿını oḳuyup aġlamaġa başladı eski derdlerimi müẕekker olup derūnımı yaḳdı ḥāşladı. Kendi kendime itdüm bu bir fısḳ ü fesādı sāṭıʿ ṭarīḳ-i müslimīni ḳāṭıʿ cevr u

[1283] buyurmışlar idi F: buyurmışlardı H.
[1284] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[1285] Ayetlerin medreseleri tilavetten boş kalmıştır.

sitemi vāżıḥ ḫūy ve ḫulūḳı fāżiḥ kimesne iken ehl-i beyt-i içün nazm olınan ḳaṣīde-i ebyātından beyt oḳuyup bu maḳūle ḥarāmınuñ ol ḫ̆ānedān-ı risālet-ʿunvāna ġırāmı olıcaḳ cā´izdür ki bunuñ sebebi ile benüm ʿeazz u āmālüm ve enfes-i me´ālum olan pirāhen ve mislīʿa elüme gire ḥāṣılı esbābum bunuñıla üç vire diyüp Yā Seyyīdi bu ḳaṣīde bu ḳaṣīdemi kim dimişdür ve bu mive-i feṣāḥat ve belāġatı ḳanḳı nāẓım yimişdür. Bu benāt-ı kelimāt-ı belāġat-ṣıfāt ve feṣāḥat-sīmātuñ ṭūṭīyi gūyā maʿlūmun midür? Luṭf ile baña bildür didüm, didi ki bunuñ nāẓımı senüñ nene yarar ve cāsūs-ı ṭabʿuñ bu ḳaṣīde ḳāyilini ne sebeb ile arar eyitdüm bunuñ bir sırr-ı serisi var sırrı serisi degüldür didi ki bu ḳaṣīdenüñ ṣāḥibi murātib-i ḫafādan dūrdur belki ḳaṣīde-i İmrü'l-Kays'dan meşhūrdur mādiḥ-ı ḫānedān-ı risālet-ḳarīn Daʿil bin ʿAlī nām şāʿir siḥr-āferīndür didüm ki, Yā Seyyīdi va'llāh ki ol medḥ ü iṭırāsı muḳaddimātını icrā itdigün Daʿil ki işbu beyitün bānisi ve dūdmān-ı nübüvvetüñ müṣ̆ni-i şānisidür. Benüm ġāyetde istibʿād ve bi'l-āḫ̆ire ehl-i ḳāfileye istintāḳ ü istişhād itdi. Cümlesi eymān-ı şidād yād itdüler ki bu Daʿil'dür şübhesi zā´il ve ḥaḳḳa ḳā´il ve **[445b]** baña mā´il olıcaḳ ol ġāret-gerān-ı bādiye żelāl-i āhāli-i ḳāfileden nehb itdükleri imtiʿā ü emvālı bā-serhā aṣḥābına redd eyle bāb-ı sedd-i emrinde niṭāḳ-ı ihtimāmı miyān-ı cāna şed idüp herkes mālına vāṣıl ve ol maẓlūmına ṣafā-ı ḫāṭır ḥāṣıl oldı. Baʿde ol cāy-i ḫaṭar ve maḥall-ı bīm ü żarardan güẕār idince şaḫṣ-ı ḳafīle ḫalḳına bedraḳa ve rehber olup ol iki metāʿ-ı mübārek ü meymūn bereketine esib-i dehrden ve ġavā´il-i sipihr-i nikūndan me´mūn oldılar. Bu ḳaṣīde baʿżı rivāyetde elli beyitden ziyādedür ol eṣ̆nāda ehl-i beyitüñ ḳabūr-ı sāṭıʿü'n-nūrları meẕkūrdur.

Rivāyet olınur ki bir ḳaṣīdede ve beyitine geldükde Rıżā ḥażretleri buyurmışlar ki Ey Daʿil bu maḳāma bir beyit daḫı ilḥāḳ ideyüm ki bu ḳaṣīde ol beyit ile maʿmūr ve

ḳaṣr-ı üstüvār-ı belāġat ü feṣāḥatı ol tetīme-i ilṣāḳı ile bī-ḳuṣūr [446a]olur Daʿil daḫı buyur Yā İmām didi Riżā Ḥażret'i buyurdılar ki:

Beyt:

وقبر يطوس يالها من نصيب الحب على الأحشاء بالزفرات[1286],[1287]

Daʿil Su´āl idüp bu buyurulan ḳabr ḳimüñdür Yā İmām didüm buyurdılar ki, benüm ḳabr pür-ṣabrum muʿayyenden Ṭavus-ı raḥmet-i meʿnūsda olsa gerekdür ḥabb-ı ḥubb-ı ehl-i beyt mezraʿa-ı ḳalbümde nābit-i āyāt meyl ü inʿiṭāf-ı ḫānedān-ı saʿādet-evṣāf ṣaḥīfe-i dil-bīnde ṯābit olan yarandan her ki beni ziyāret idüp ol ġurbet-i mucibü'l-ġurbetde benüm ile ola Rabbü'l-ʿālemīn dergāhında benüm de raḥmümde raḥmet ü maġfiret bula diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki Kūfe āhālisinden biri ḥikāyet itmiş ki, Ḫorāsān cānibine sefer itmek lāzım olmaġıla ol semte ʿārıż oldum bir duḫterim var idi. Baña bir ḥulle virdi ki Ḫorāsān'da anı beyiʿ idüp ve[1288] ol duḫter içün bir fīrūze iştirā idüm çünki Merv'e geldüm Rıżā ḥażretinüñ ḫidmetkārları baña gelüp efendimüzüñ ḫademesinden bir ḫādim diyār-ı ʿademe ḳādim olmışdur ḥulleñi bize ṣat ki mutevvafāya añı kefen idelüm didiler benüm ḥullem yoḳdur didüm gitdiler yine gelüp efendimüz saña selām idüp buyurdı ki Rıżā'ıla ticāretden ḳaçmasun ve bu ḫuṣūṣda dehān-ı inkār açmasun bu cānibe gelür olduḳda duḫteri ṣatup baḥasına fīrūze almaġ içün virdüġi ḥulleyi [446b]diger baḥāsı ile virsün baḥāsı kendüye virilmemek iḥtimālini virmesün inkār itmek ile günāha girmesün diyü bahāsını getürdiler ben daḫı ḥulleyi virdüm baʿde kendi kendime eyitdüm bu maḳūle ḥulle mes´elesini ḥulle ḳādar olan İmām-ı ṭahir-i ẓāhir

[1286] Şevahidü'n-nübüvve -: F.
[1287] Yetus'un kabri ne kadarda şanslıdır
Şiddetli iniltileriyle sevmek
[1288] ve H: -F.

budur ki nice mesā´il-i ġāmiḍe-i eşkāl işkālini ḥall itmekde māhirdür iştibāh itdügüm mesā´ilden birinci mes´ele ṣorun görün ki ne buyurur didüm ve birinci mesā´il müşkile taḥrīr ve ṣuver-i muʿḍala taṣvīr itdüm ve Rıżā ḥażretiniñ saʿādet-ḫānesi semtine gitdüm maḥfel-i aʿāla ʿAlī maḳāmlarında aṣḥāb-ı ḳadr ü iḥtirāmdan izdihām ol ḳadr degül idi ki benüm gibi nā-çīz ol İmām-ı ʿazīz ü humām meclis-i ʿiffet ü perhīz ṣāḥibü'l-taʿyīn ü temyīz Ḥażretlerinüñ ruḫsār-ı pür-envār-ı ḫurşīd-āṣārları müşāhedesin envāʿ-ı mücāhede ile müsāʿade iḥtimāli ola ve benüm emṣālim kem-pāye ve ferūmāyeleri ol meclis-i ʿazīzü'l-menāl bediʿü'l-miṣāl duḫūlüne yol bula ḳanda ḳaldı ki ʿarż-ı evhāma ḳudret ü iʿlām-ı merāma miknet ola çeşm-i taḥassur ile surāḫ-ı tekessürden nigāh iderken nāgāh ḫuddām-ı ʿālī-maḳām İmām'dan bir ġulām ṭaşra çıḳup nāmımı ẕikr idüp beni ṣordı ve elüme bir ṣaḥīfe-i mektūbı virdi ve didi ki ey felān su´āline niyet ve cevābını aḳṣa-i emniyet itdigün mesā´il-i müşkīle ve ṣuver-i maʿḍeledür didi. Aldum baḳdum gördüm ki [447a]su´āline ḳāṣd ve cevābına rāṣid olduġum mesā´ili naḳīr ü ḳıṭmīr ketb ü taḥrīr idüp her su´ālin ḥalinde kāfī olan cevāb-ı bā-ṣavābı şāfiyi yazmış fi'l-ḥaḳiḳa sikkeyi mermerde ḳazmış temām-ı şifā-i ṣadr ḥāṣıl olup taʿaccup konān-ı medḥ ü şenāsı ile raṭbü'l-lisān ve ʿaẕbü'l-beyān oldum didi.

Ve yine Netāc-i āhāliden mevṣūḳ-ı bihi ve muʿtemedü'l-ʿaleyhi kimesne rivāyet itmiş ki ʿālem-i ḫ̆ābda Ḥażret-i risālet-me´āb ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem Cenāb-ı müsteṭābını gördüm ki Netāc'a gelmiş ve şol mescid-i şerīf ve maʿbed-i latīfe ki Ḥuccāc ẕeviyü'l-ibtihāc anda nuzūl iderler idi.[1289] Nuzūl buyurmışlar ḥużūr-ı mevfūrü'n-nūrlarına rūy-i māl idüp merāsim-i taḥiyyat ü teslīmi taḳdīm ve levāzım-ı sitāyiş ü sipāsı tetmīm idüp gördüm ki ol ḥabīb-i Ḫudā ve ṭabīb-i rehrevān sebil-i Ḫudā Ḥażretlerinüñ

[1289] iderler idi F: iderlerdi H.

önüñde ṭabaḳ ṭururdı ki ḳışr-ı şecer-i ḫurmādan örülmüş ḥüsn ü bahāsı bir mertebedeki ne işidilmiş ne görülmiş içi ṭob ṭolu meyve-i baġçe-i subḥānı ḫurmā-i leẕīẕ-i ṣubḥānı Ḥażret-i risālet-penāh ʿaleyhi min selāmi'llāhi eṭyabuhu ve eżkāhu kef-i kifāyet-medār ve rāḥa-i rāḥat ḳarārlarını ḫurmā ile[1290] ṭoldurup bu bende-i bī-imtinānlar yine iḥsān buyurdılar ol kerm-i bī-ḥadlerini ʿadd itdüm yitmiş dāne iḥsān buyurmışlar kendikendime bu maʿni lāyıḥ oldı ki ḫurmā ʿadedi ḳadr-ı ʿömrüm ola bu rü´yādan bir mertebede ḥaẓẓ itdüm ki taʿbīre ḳābil degül yigirmi günden ṣoñra [447b] işitdüm ki Rıżā Ḥaẓret'i ol mescide nāzīl olmışlar. Hemān ki bu ḫaberi gūş itdüm hubūb-ı riyāḥ-ı efrāḥ ve tenessüm-i nesāyim-i neşāṭ ü inşirāḥ ile miṣāl-i deryā cūş ü ḫurūş itdüm. Fi'l-ḥāl ḫāk-pāyi kimyā-miṣāllerine rūy-i māl ile muḥaṣṣalü'l-amāl olup gördüm ki, mescid-i şerīfde ol mevżıʿ-ı saʿādet-menūsda ki Ḥażret-i risālet-penāh cülūs buyurmışlar anda ḳarār itmişler ḥużūr-ı şerīflerinde ṭabaḳ ṭabaḳ merʿi ve mervī bir ṭabaḳ ḫulūṣ-ı ṭeviyyet ile ʿarż-ı duʿā ve taḥiyyat idüp redd-i cemil buyurduḳdan ṣoñra beni yanına daʿvet idüp bir avuç ḫurmā iḥsān eyledi. Ṣaydum yetmiş ḫurmā daḫı ṭalep itdüm Peyġamber ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ziyāde virdi mi ki ben vireyim diyü buyudılar ve rü'yāyı sābıḳayı baña ṭuyurdılar kerāmet Ḥażret-i İmām'a iṭminān ile mesrūr-ı cenān oldum.

Ve yine mervīdür ki bir şaḫṣ ḥikāyet itmiş ki[1291] Rayyān bin Ṣalt baña didi ki senden ricā iderüm ki baña Ḥażret-i İmām'uñ Rıżā-ı şerīflerini eliyüresin ki rūy-i māl asitān-ı ʿamimü'n-nevālleri ile ibtihāc silkine intihāc idem ve baña kendi libās-ı saʿādet-i-iltibāslarından birini ilbās ve kendü nām-ı şeref-encāmlarına meskūl olan nuḳūd-ı ceyyide-i cedīdinden ve derahim-i ʿadīde iḥsān iderler rāvī eyidür: Bu ḫaberi īṣāl içün ġubār-ı sudde-i saʿādet-medārlarına vardum henüz sırr-ı ser nuhūfteyi bāz ve bir vech

[1290] ile F: -H.
[1291] ki F: -H.

ile kelāma āgāz itmedün Reyyān bin Ṣalt ister ki bize gele ve ümmīd ider ki, bir câme ve kendi nâmeme ḍarb olınan aḳçelerden bir ḳaç [448a] aḳçe virem getür diyü buyurdılar Reyyān daḫı gelüp āb-ı luṭf-ı bī-ḥisābları ile reyyān oldı.

Ve yine mervīdür ki ḥarāmilerden bir cemʿ fāḥir-i rāh-ı kiramānda bir tācīre rāst gelüp eyyām-ı şitāda ṭarīḳ-i şitādadan taʿẕīb ve binā-yı sarāyınışabr u ārāmını[1292] taḫrīb idüp hengām-ı bürūdet-i hevāda dermende otlar yoldırdular cümleden bu ṭarīḳ ile şikence itdiler ki aġzını berf ile ṭoldurdılar dil kesilsün diyü ḳaṣd itmişler idi. Derd-i burd ile lisānı maʿḳūd ve ḳuvvet-i nāṭıḳāsı mefḳūd olup bin derd ile bir sözi ifṣāḥ itmez oldı. Ḫorāsān'dan geldükde gūş itdüki Rıżā Ḥażret'i Nişābūr'da imiş kendi kendine eyitdi; Rıżā Ḥażret'i bu İmām-ı nebīyye mā ṣadaḳa kelām ṣıdḳ-ı encām-ı veleh serāyaya ehl-i beyt-i nübüvvetden bir ʿazīz ve ḥadīḳa-i enīḳā-i al saʿādet-me´ālde yetmiş bir ġonce-i nev-ḫīzdür bād-ı saʿādet-me´ābına varayım ṣā´id bu derde ol derde şifā buluna bu eṣnāda bir gice ʿālem-i ḫ̆ābda gördi ki Rıżā ḥużūrına varmış ki ve cān ü dilden duʿālar idüp şifā ṣormış buyurmışlar ki bir miḳdār kemmun ve satr u milḥ alup āb ile ışlat ve bir ḳaç kerre lisānuñı ko bi-izni'llāh Teʿālā görmemişe dönersün uyanup rü´yāya çendān-ı iʿtibār itmeyüp Nişābūr'a gitdi varduḳda Rıżā ḥażretleri beni ḫāric-i şehre baʿżı bāṭıllarda buldı. Ḥużūr-ı mevfūrü'n-nūrlarına varup [448b] derdini söyledi ve ʿilāc ṭaleb itdi. Rıżā Ḥażret'i buyurdılar ki İnşā´a´llāh Teʿālā ḥācetün revādür ammā bunuñ ʿilācı saña ʿālem-i rū´yāda beyān itdigüm devādür derd-mend Yebne Resūlu'llāh bir yiyicek daḫı buyurun ki temāmca teẕekkür[1293] ideyüm didi. Tekrār buyurdılar ki ʿamel idüp şifā´-i kāmil-i ḥāṣıl oldı.

[1292] ārāmını H: -F.

[1293] teẕekkür F: meẕkur H.

Ve yine mervīdür ki bir gün bir şaḫṣa naẓar-ı ʿālileri teʿalluḳ ve keyfiyet-i ḥāline naẓarda taʿammuḳ idüp didiler ki ey bende-i Rabbü'l-ʿibād ve Ey Müslim-i selīmü'l-ʿitiḳād emr-i aḫiretüñi tedārik ü telāfide rāy-ı kāfī ve fikr-i vāfī idüp vücūh berdden bir vüch-i vechi iḫtiyār itseñ ve temhīd-i ṭarīḳ ḫayr-ı iḥsān içün meslek-i vaṣīyyete gitsüñ meslek-i mahālik-i ʿuḳbādan ḫayıf u ḥāẕir ve ḳażāyı naḥb u liḳa-i Rabb içün müteheyi ḥāżır olsañ diyü kelimāt-ı faṣīḥa ile **الدين النصيحة**[1294]mażmūnunı tekrār itdükde üç gün murūr idicek ol şaḫṣ medāric-i raḥmet-i ḥāḳḳa dāric ü maʿāric liḳā-i İlāhiyye ʿāric olup ol İmām-ı ṭāhirüñ kerāmeti ẓāhir oldı.

Ve yine İsmāʿīl-i Sindi ʿaliyhi raḥimeden mervīdür ki Rıżā ḥażretinüñ ḫıdmet-i ʿāliyyesine geldükde luġāt-ı ʿArābiyyeden bir kelime bilmez ve ol lisān-ı faṣīḥü'l-beyāndan bir ḥarf tekellüm ḳılmaz idüm. Ḥużūr-ı ʿālisine girdüm. **[449a]**Luġat-ı Sind ile selām virdüm, Ḥażret daḫı baña ol luġat ile cevāp virdi bir ḫuṣūs ki Cenāb-ı saʿādet-me´ābların arż ider idüm luġat-i Sind ile söyler idüm. Anlar daḫı ol lisānıla cevāb buyururlar idi. Bir gün cān ü dilden lisān-ı ʿArāb taʿallümüne himmet ricā itdüm. Dest-i kerim-peyvestini leblerüme ṣürdüler fi'l-ḥāl lisān-ı ʿArab'yi fehme kadīr oldı.

Ve yine şiḳātdan biri rivāyet itmiş ki[1295]Ḥacc-ı beyt-i ḥarām niyyetine iḥrām-ı iḫtirām bağlayup ol ṣavb-i ʿālī-ḳarb içün ehl-i beytüm baña maḳḫum iki ṣevb iḫżār itdi ki maḥrīm olduḳda anları giyinem[1296] iḥrām zamānı geldükde ḫāṭırıma bu dağdağa düşdi. Ve zenbūr-i efkār-i başıma üşdi ki ol maḳūle ṣevb ile iḥrām cā´iz ola mı? Olmaya mı? Āḫirü'l-emr defʿen lil iştibāhi ve'l-iltibās aḥer libās ile iltibās idüp ḫāḳ-pāk-ı Mekke-i Mükerreme'ye rūy-i māl ile maḥaṣṣalü'l-āmāl olduḳda Rıżā cānibine mektūb-ı

[1294]Müslim, İman, 23 (I, 74); Ebū Dāvud, Edeb, 66 (VII, 300); Tirmizī, Birr, 17 (IV, 324).
[1295] ve yine şiḳātdan biri rivāyet itmiş ki F: ve yine mervīdür ki şiḳātdan biri ḥikāyet itmiş ki H.
[1296] giyinem F: giyem H.

ʿubudiyyet meşḫūp yazup fiḳirāne hediyye ile Ḥażret-i behiyyelerini irsāl itdüm. Ammā ṣevb-i mezbūr ile iḥrām cevāzı ḫuṣūṣında olan iştibāh ḫāṭırımdan gitmiş aña taʿarruż itmemiş ḥāl añki ol zamāna dek bu ḫuṣūṣdan su´āl baña hem āmāl ve aḳṣā-i me´reb bāl idi çoḳ zamān geçmedi ol etem-i maḳāṣid cānibinden ḳāṣid gelüp mektūp pür-ʿubudiyyetin cevāb-ı bā-ṣavābını getürdi nişāb-ı bī-ḥasān-ı belāġat ḫuruc idüp teḏāʿif-i mektūp cālibü'l-ḳulūblarında bu maʿnayı derc buyurmışlar ki maḥrim ol ṣevbī giymek ile bā´is yoḳdur bu ḫuṣūṣ-ı kerāmat-nuṣūṣ [449b]ile İmām hażretine olan iʿtiḳādum ṣad cendān ve çehre-i irādet ü teslīm-i mübtessim ü ḫandān oldı.

Ve yine bir şaḫısdan mervīdür ki bir gün Rıżā ḥażretleri ile bir ḥāyiṭada muṣāḥabat üzre idüm. Nāgāh bir ʿuṣfūr geldi ve kendüsini Ḥażret-i İmām'uñ ḫużūr-ı mevfūrü'n-nūrında yire çalup cezaʿ ü fezʿa āġāz ve bāb-ı şikāyeti bāz itdi. Ḥażret buyurdılar ki bu ṭayr-ı cālībü'l-ḫayr nesne söyler bildüñüz mi? Ve bu murġ-ı ṣaʿīr bang-ı ve saġirimüze ne dimek ister fehm-i ḳıldıñuz mı? Biz didük ki Allāh Teʿālā Ḥażret'i ve Resūli ve İbn Resūl eʿlemdür buyurdılar ki, dimek ister kibu ḫāneye bir mār-ı murdār-ı zīşt-kirdār gelmişdür isterüm ki benüm pençelerümi yiye ol efanuñ defʿi dest-i himmetimüze lāzımdur var ol ḥayye-yi ḫabīṣe diyār-ı ʿademe gönder dünyāya gelmemişe dönder ben daḫı ḳalḳup gördüm ki ol yılan ḫuṣūṣunda ʿuṣfūruñ kelāmı yılan degül ḳatl idüp İmām ḥażretinüñ kerāmeti mertebe-i ʿiyāna irdi.

Ve yine bir şaḫısdan mervīdür ki, ehl-i beytim ḥāmil olıcaḳ ol ʿalīm-i ʿāmil ve fāżıl-ı kāmil ḥużurına vardum, tażarruʿ idüp didüm ki ey gül-i al gülşen faźl u kemāl ve ey ġonçe-i nev-ḫīz-i gülistān-ı ʿizzet ü iḳbāl kemāl-i keremden teveḳḳuʿ iderüm ki bār-gāh-ı bī-zevāl mübeceḥḥü'l-āmāldan ricā idesün ki ehlimüñ ḥamlini ẕeker ide buyurdılar ki senüñ ḫātūnuñ ḥamli iki ʿaded veleddür benüm daḫı ḫāṭırıma bu maʿni

ḫuṭūr itdi ki birinüñ ādını Muḥammed birinüñ ādını ʿAlī ḳoyam ḫāṭırıma bu ḥāl ḫuṭūr ve ʿubūr itdügi gibi ardımdan āvāz itdi ve didi ki**[450a]** birinüñ ismi ʿAlī ve birinün adını Ümmü ʿAmr ko eyyām-ı ḥaml-ı ġayete ve eşhūr-i vilādet nihāyet irdükde iki veled ẓuhūra geldi. Biri ẕeker ve biri ünṯa ṭoġdı emr-i celīlü'l-ḳadrları üzre ʿamel itdüm. Bir gün vālideme ṣordum ki Ümmü ʿAme nāmınuñ bize ʿalāḳası var midür? didi ki: Benüm vālidemüñ adı Ümmü ʿAmr'dür. Ḥażret-i İmām'uñ ḳat ḳat kerāmeti ẓuhūr itdi.

Ve yine ṣiḳātdan biri rivāyet itmiş ki Ḫorāsān'da İmām ḥażretinden istimāʿ itdüm buyurdılar ki Medīne-i Münevvere'den beni bu cānibe daʿvet itdüklerinde ehl-i ʿiyālimi cemʿ idüp didüm ki, bu sefer bī-iyābuñ meʿāli firḳat-i ahbābdür ben bir daḫı bu cānibe gelmek gitdi emrüm ġāyete ve ʿömrüm nihāyete yitdi. Sen benüm faḳd-ı naḳd-ı viṣālüm içün girye ü zāri meslekine cārī olup āteş-i firāḳımıla ve dūd-ı kebūd-ı cezaʿ ü fezʿa boyanmış zamānıdur bir miḳdār benüm içün aġlayın ki işiteyüm ve baña olan muḥabetiñüzi görüp andan gideyim didüm ve on iki bin aḳçe tesmiyyet idüp geldüm diyü buyurdılar. Hem öyle oldı dūr-ı gerdūn ve cevher-i dūn ile cigeri ḫūn ve ḥālī diger gün olup gitdi.

Ve yine mervīdür ki çünki Ḫülafāyı ʿAbbāsiyyeden[1297] Me´mūn İmām Ḥażretini veliyyü'l-ʿahd idünmek isteyüp cenāb-ı şerīflerine ḳabūlı teklīf itdi. Ḥażret-i İmām ʿadem ḳabul üzre ışrār ve vufur-ı münāzaʿa ve mübāʿada ile Me´mūn'ı iḍrār idüp iki ay miḳdārı **[450b]**zamān-ı imtināʿıdan ʿudūle imkān olmadı. ʿAḫirü'l-emr gördi ki tīġ-i ḫilāf ki ḫilāfā girmeye ve min baʿde ḳabūl-i ḫilāfetde emr-i veliyü'l-emre rıżā virmeye mezāriʿ ḥālinde toḫm-ı miḥnet ekilür ve bu ḥāl-i zaḥmet-meʿālin envāʿ-ı şedāyidi çekilür kelāmını ḳabūlle telaḳḳī ve redd-i kelāmından tevveḳḳī idüp bu bābda bir kitāb-ı

[1297] ve yine mervīdür ki, çünki ḫülafāyı ʿAbbāsiyyeden F: ve yine çünki ḫulefāyı

müsteṭāb yazdı ḥaḳḳān ki ol dürc-i belāġat-derc kelamāt-ı feṣāḥat-sīmāt itmek ile sikkeyi mermerde ḳazdı. Ve ol mektūb-ı fāḫir ve baḫr-ı zāḫirüñ āḫirinde **وَمَا أَدْرِي مَا**[1298] **يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكَ**[1299] **الجفر والجماعة يدلان على ضدإِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ**[1300] Ebu'ṣ-Ṣalt-ı Herevī'den rivāyet olınur dimiş ki, bir gün Rıżā ḥażretinüñ ḥużūr-ı pür-nūrlarında ṭururdum, buyurdılar ki var şu ḳabbede ḫülafāyı ʿAbbasiyeden Hārūn anda medfūndur. Cevānib-i erbaʿasından bir miḳdār ḫāk getür emr-i celīlü'l-ḳadrlarına imtiṣāl idüp ġubār-ı pāy-i kimyā-sāyilerine bir miḳdār ḫāk getürdüm dest-i kerem-peyvestlerine alup bir miḳdār istişmām buyurdılar ve bıraḳdılar ve didiler ki ʿan ḳarīb bu maḳāmda benüm içün ḳabr-i ḥafr olunup ve eṣnā-i ḥafrda mānend-i ḥadīd bir seng-i saḫt ve şedīd ẓāhir u bedīd olsa gerekdür ki mehmā emkena vilāyet-i Ḫorāsān'da ne ḳadar gelinen kān var ise cemʿ olunsa ol ṣaḥra-i[451a] ṣamāda teʹṣīr ve ol seng-i ḫ̆ārāda yir itmege mecāl olmaz andan ṣoñra tekrār buyurdılar ki felān mevżıʿın ḫ̆ākından getür getürdüm buyurdılar ki benüm ḳabrimi bu maḥalde ḳazsunlar ve ḥafr-ı ḳabr-ı idenlere diyesün, yedi derece-i aşaġa itsünler ve ḳabrimüñ miyānunı şaḳḳ itsünler eger beceremezler ise laḥd itsünler ve ʿarżını iki zirāʿ ve bir şibr itsünler ki Allāh Teʿālā Ḥażret'i luṭf-ı vāsiʿ ve kerem-i şānundan her ne ḳadar dirlerse tevsīʿ ide ve ḫīn-i ḥafrda başım ucundan bir tīrre ẓuhūr itse gerekdür saña taʿlīm itdigüm kelāmı söyle ki āb peydā ola şöyle ki laḥd-ı ol ābıla ṭola ve ol āb içinde bī-ḥisāb ḫurde māhīler ẓāhir olsa gerekdür saña virdigün nānı pareleyüp ol māhīlere ilḳā eyle ta ki heb yiyeler hīç ḳalmaya baʿde bir ʿaẓīm-i semen ol ḫorde māhīleri yemek içün nümāyan olup cümlesini belʿ ider ondan ṣoñra ġayip olup gider ġayip olduḳda elüni āba vażʿ idüp taʿlīm itdigüm kelāmı söyle tā ki āb çekile ve

[1298] "Bana ve size ne yapılacağını da bilmem."Ahkaf, 46/9.

[1299] Cefr ilmi ve cemaat bununun zıddına delalet ederler.

[1300]"Hüküm yalnızca Allah'a aittir. O, hakkı anlatır. O, hakkı batıldan ayırt edenlerin en hayırlısıdır.", Enam, 6/57.

bu didigüm umūrī beher-ḥāl Me´mūn ḥużūrında eyle didi. Baʿde buyurdılar ki, Ey Ebu'ṣ-Ṣalt yarın Me´mūn'a gitmek isterim eger iyābımda başıma bir nesne örtmüş olmayayum benüm ile mukāleme idesün eger mestūr gelürsem hīç baña söyleme Ebu'ṣ-Ṣalt eyidür: Çünki ṣabāḥ oldı, libās-ı saʿādet-iltibāslarını giyüp Resūl-i Me´mūn'a intiẓār üzre ḳarār eyledi. Anı gördük ki bir ġulām taʿẓīm ü ikrām ile [451b]selām virüp sizi Emīrü'l-müminīn ister diyü ʿarż-ı peyām eyledi. İmām daḫı dārü'l-ḫilāfa semtine teveccüh-ı hümāyūn ve ʿazm-i mübārek-meymūn buyurup revāne olup ol sülāle-i Ḫażret-i Resūl ḥużūr-ı ḫalīfeye vuṣūl bulduḳda gördi ki, Me´mūn'nuñ önünde bir nice ṭabaḳ meyve ve elünde bir ḫoşa engūr ṭutar dānelerini yiyüp yutar İmām'ı gördükde yirinden ṣıçrayup merāsim-i içlāl ve inkārıma ḳıyām gösterdi. Ve ol şehre āfāḳ ve ḥüsnü'l-aḫlāḳ olan İmām ẓāhirü'l-istisḳāḳı teḳbīl u ʿināḳ idüp cebīn-i mübīn ve cephe-i saʿādet-ḳarīnini öpdi. Ve kendüye ḳarīb bir cāy-ı dil-ferībde iclās idüp ol elünde ṭutduġı ḫuşeyi İmām'a virdi ve didi ki Yebne Resūla'llāh hīç bundan ḫūb engūr saña manẓūr olmış midür? İmām buyurdılar ki aʿnāb-ı cennetden ḫūb olur mı? Me´mūn daḫı buyurun diyüp ol ḫuşedan tenāvül-i teklīf itdi. İmām Rıżā virmedi Me´mūn ibrām ü iḳdāmı serḥadd-i mübālaġaya irişdürdi. Ve didi ki miyānımuzda olan teveddüd ve bu maḳūle tereddüd iḳtiżā itmez bu maḳūle mive-i yaniʿ ekline māniʿ nedür bizüm ḫāṭırımuz içün bir ḳāç dāne üzüm yimek çoḳ midür yoḫsa bize iʿtimādınuz yoḳ midür diyüp ḫuşeyi alup bir ḳaç dāne kendüsi ekl itdi. Ve bir ḳaç dāne kendi eli ile Rıżā ḥużūrına şundı. Ḫażret daḫı üç dānesini yidi [452a]ve māʿdāsını atup ḳalḳdı Me´mūn niçün böyle idersüz devlet ile ḳanda gidersüz diyü su´āl itdi. Buyurdılar ki şol mevżıʿ ki gönderdüñüz ve ʿinān-ı teveccühümüzü dönderdüñüz anda giderüm diyüp ser-i saʿādet-efserüni bir nesne ile bürüdi ve ṭaşra teveccüh idüp yürüdi, gördüm ki ḥāl böyledür aṣlā

söylemedüm. Sarāy-ı saʿādet-ġarrālarına gelüp emr itdükleri ḳopuya baġladum saʿādet ile firāş-ı meymenet-intiʿāşlarına yatdılar ben miyān-ı sarāyda ġam-gīn ṭurup aġladum nāgāh gördüm ki bir civān-ı ḫūb-rūy-ı müşkīn-būy ṭurup geldi. Bu civān yine Rıżā ḥażretine bir mertebede şebīh ki taʿbīr olınmaz ḥużūrına vardum ve didüm ki ey ḳurre-i ʿayn ve ey maḥāfil-i āşḥāb-ı ḥüsn ü bahāya zīb u zīn bāb-ı mesdūd ve iḫtimāl duḫūl-i muḥālātdan maʿdūd iken nice girdiñüz ve bu maḳāma ḳanḳı derdden irdiñüz buyurdılar ki beni buraya şol kimesne ḳodı ki bir sāʿatde Medīne'den bu maḳāma irişdi. Ben daḫı ey civān-ı ʿāli-şān ve "Ey maḥḍūm-ı saʿādet-nişān sen kimsün diyü şordum." "Muḥammed Bin ʿAlī'yüm." didi. Vālid-i mācid mevfūru'l-meḥāmdinüñ ḥużūrına vardı beni daḫı daʿvet itdi. Rıżā Ḥażreti püser-i saʿādet-eşerini göricek ḳalḳup mā-beynden ḥicāb-ı iştiyāḳı refiʿidüp sīne-i bī-kīne ve ṣadr-i ʿālī-ḳadrına ḍam itdi. Ve cebīn-i mübīnüni öpüp ve der-i makāleme ü muṣāḥabeti [452b]feth idüp ġubār-ı āzār-ı iştiyāḳ ṣaḥīfe-i ḫāṭır-ı ʿāṭırlarından gitdi. Sırren baʿżı kelimāt idüp andan Rıżā ḥażretinüñ leb-i saʿādet-ṭaleblerinüñ üzerinde bir miḳdār ḳardan aḳ küpük ẓāhir olup ḳurra-yı ʿaynı olan veledi ol kef-i kifāyet-medārı lisān-ı feṣīḥü'l-beyānı ile yaladı. Baʿde dest-i kerem-peyvestüni İmām ḥażretinüñ sīne-i pür-sekīnesine ṣoḳup serçe gibi bir nesne ve aşaġı ḳodı ve İmām Ḥażret'i naḳd-ı ḥayāt-ı fānī ve metāʿ-ı ayş u zinde-gānisüni ḫāzin-ı ravża-i rıḍvāna teslīm eyledi. Raḥimetu'llāh-ı Teʿālā raḥmeten vasiʿaten Muḥammed bin ʿAlī baña Ey Ebu'ṣ-Ṣalt ḳalḳ var ḫazīneden āb ü taḥta getürdi. Ey maḫdūm ḫizaneden levāzım-ı ġasl mevti bi'l-kulliye maʿdūm olduġı baña maʿlūmdur didüm. Buyurdılar ki, saña her ne emri dersem it ve ḳanda irsāl istersem git ben daḫı emr üzre miṣāl-i āb ve mānend-i şihāb ḫizane cānibine şitāb itdüm. Gördüm ki āb ve taḥta ḥāżır getürdüm ve istedüm ki, ḫıdmetinde iʿānet idem buyurdılar ki, ey Ebu'ṣ-Ṣalt bu ḫuṣūṣda baña imdād

ider revādür andan ol cesed-i bī-ḥased pāk ve ol beden-i mustaḥsen-i saʿādet-nākī-i şerʿ-i şerīf üzre ġasl idüp yine baña fermān-ı ʿālī-şān buyurdı ki ḫizanede pür-cāmedān içinde kefen ve ḥanūt vardür getür vardum gördüm bir cāmedanı ki ile'l-ān görmüş degül idüm. Götürdüm techīz ü tekfīn emri itmāmdan ṣoñra namāzını daḫı [453a]edā idüp baña tabut getür diyü emr-i ʿālī-ḳadr buyurdılar. Ben daḫı vardum neccārlara sipāriş ideyüm bir tābūt-ı şerīf-menʿūt yapsunlar didüm. Buyurdılar ki ḫazinede ḥażurdur vardüm gördüm ki müddet-i ʿömrümde görmedigüm tābūt mebni ü menḥūt ḥāżırdur getirdüm.

Mışrāʿ: Ṣandūḳa ṣaldı ḫāzin-ı devrān kehribini

Şiʿr:[1301]Mışrāʿı feḥvāsınca ol İmām-ı ʿālī-mākāmı tābūt-ı pür-sekīne-i cennet-mekīne vażʿ idüp iki rekʿat namāz ḳıldı. Henūz namāzı tamām itmedün[1302] ol tābūt lāzımü'l-ʿizaz ḥarekete āġāz idüp saḳf-ı ḫāne yarıldı. Ve tābūt oradan çıkup bālāya gitdi. Didüm ki ey ser ü āẓāde ve ey peyġāmber-zāde şimdi Ḥażret-i İmām'uñ ṣalātını edāya me´mūn geldükde ki cenāzeyi bulmayana cevāb virürüz buyurdılar ki sākit ol tābūt şimdi gelür ve didiler ki ey Ebu'ṣ-Ṣalt meşriḳde bir peyġamberüñ murġ-ı rūh-ı pür-futūḥı cānib-i cenāba ṭeyerān itse anuñ vasīsi ki āḫirete gide ve ḳażā-i naḥb ide baher-ḥāl-i muḳaddirü'l-acāl malikü'l-mülk olan kebir-i mütaʿāl anlaruñ ecsād u ervāḥını biri birine īṣāl ider biz bu sözde iken saḳf-ı ḫāne yine yarılup tābūtı aşaġı geldi. Maḫdūm-ı merḳūm-ı merḥūm-ı mersūmı tābūtan iḫrāc idüp henūz ġasl ü tekfīn olınmamış gibi yatırdı baña emr itdi. Ḳapuyı açdum [453b] ḫadem ü haşımı ile Me´mūn gelmiş idi. Girdiler ve āvāz-ı bī-endāze-i āh u efġān ile fināyı ʿālemi fenāya virdiler ol maḫdūm-ı pāk içün kir-pāslarını çāk ve serlerini pür-ḫāk idüp Me´mūn melul ü maḫzūn olup Yā

[1301] şiʿr: H: -F.
[1302] itmedin F: itmedi H.

Seyyida Yā Seyyida diyüp ṣadā-i raʿd edā-i mātem şu´ūn-ıʿayuḳa peyveste ve faḳd-ı naḳd-ı viṣāl seyyid-i ḥamidü'l-ḥiṣāl ile civān u pīr ve ġanī ü faḳir ḥayrān ü debiste oldı. Baʿde techīz ü tekfīn emrine iştiġāl idüp Me´mūn emr itdi ol maʿden-i ḥilm ü ṣabr içün meşva ve ḳabr-i ḥifrine taḳayyud gösterdiler. Ebu'ṣ-Ṣalt eyidür: Ben ol mevżıʿda ḥażır ve Rıżā Ḥażret'i her ne buyurmış ise şeyen fe şeyen ẓuhūrına nāẓir olmışdum. Me´mūn ol nubūʿ iden ābı ve ol māhiyān-ı bī-ḥad ü ḥisābı gördükde Rıżā Ḥażret'i ḥayātında bize nice umūr-ı ḫāriḳü'l-ʿāde gösterdi ḥālā daḫı gösterdi diyüp Me´mūn'uñ muḳriblerinden biri ey ḫalife-i rūy-ı zemīn ve ey dāne-i dūr-bīn bu āb ü māhını maḳūle ʿalāmet olduġı kemāhı maʿlūmuñuz olmış mıdur bu aña işāretdür ki[1303] Ey ḫulefa-i Benī'l-ʿAbbās ve Ey pādişahān-ı saʿādet-istinās sizüñ keşret-i ʿadd ü ʿaded-i vefret-i muded ü mededüñüz var iken mülküñüzün ḥālī ve salṭanatınızuñ zevāl ü intiḳāli bu māhīler gibidür ki emriñüz ġayete ve ʿömrüñüz nihāyete irdükde ve taḳdīr-i bī-taġyīr-i İlāhī ile şarṣar-ı ecel ḫırman-ı emelüñüzi [454a]bāde virdükde āşārıñüze inṭimās ve iṭılālüñüze indirās geldükde ḳādir-i bī-çün ve Ḫüdāvend-i kāf u nūn tebʿālā şenʿuhu ʿamma yekulun bizüm silsilemüzden bir merd-i ʿaẓīmü'ş-şānī size taslīṭ idüp eşeriñüz bi'l-kulliye maḥv ider didi. Me´mūn daḫı bu temşīli ḳabul ü taṣdīḳ itdi. Ebu'ṣ-Ṣalt rivāyet ider ki: Çünki Me´mūn Rıżā ḥażretinğñ defnüñden fāriġ oldı. Ol kelām ki ṣaded-i defn-i İmām'a ḫufyeten söylemiş idük baña taʿlīm eyle didi. Eyitdüm ki ol zamān ki söyledüm hemān ferāmūş eyledüm hem fī'l-vāḳiʿ ferāmūş itmiş ve unutmış gitmiş idüm. Me´mūn baña iʿtimād itmeyüp emr itdi. Beni bir sene temām mahbūs ve elem ü ıżṭırābıla me´nūs itdi. Ten-i pür-miḥnetden āşār-ı istirḥat u ḥużūr-ı dūr olup bi'l-kulliye gitdi. Derd u balā cānıma yitdi seng-i ʿayş-ı deng ve lekenked-i maḫbes-i tār u teng ile pāy-i ḥāl bā-

[1303] ki F: -h.

iḫtilālim şikeste ve leng ü tecerruʿ-ı beng ālām-ı dehr-i bī-dereng ile ḥayrān ü deng olup bi'l-āḫire kār-cāna ve kār-ı ustūḫvāna iricek āh ü enīn ve dīl-i münfaʿil ü ḫāṭır-ı ḥazīn ile cebīn-i ḥazīn ve ḍirāʿat-ḳarīni sāḥa-niyāz Ḥażret-i kār-sāz-ı bende nüvāza vażʿ idüp Yā Erḥāme-raḥimīn ʿabd-ı ṣadıḳü'l-bāluñ ve Resūl-i lāzımü'l-ʿizāz ve'l-iclālüñ Muḥammed Muṣṭafa ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ḥaḳḳı çün beni bu taʿb-i bī-sebebden rehā eyle henūz kelāmum temām **[454b]** itmedün añı gördüm ki ser u gülşen-i siyādet ve gonçe-i gülzār-ı saʿādet İmām Muḥammed bin ʿAlī el-Rıża gelüp buyurdı ki ālām-ı dehr-i devn ile bagrın ḫūn cevr-i dūr gerdūn ile ḥalūn diger-gūn mı oldı belī Yebne Resula'llāh didi buyurdılar ki şimdiden ṣoñra ḳalḳ ve ṭaşra git ve cins-i ḥabs ü zindān ālāmından ḫalāṣ olup istıraḥāt it andan dest-i kerem-peyvestüni endāmında olan selāsil ü iġlāla mesn idüp cümlesi açıldı elüme yapışup ol menzilden iḫrāc eyledi. Pasubānlar egerçi beni gördiler lākin tāb ü tevānları olmadı ki menʿa taṣaddi ideler andan ṣoñra baña vedāʿ idüp min baʿde Meʿmūn'uñ ġāyilesinden emīn ve ḥıyāzet-i ḥafẓ-ı İlāhiyye ḳarīn olup ne ol seni görür ne sen añı diyü buyurdılar hem min baʿd daḫı görmedüm didi.

Muḥammed bin ʿAlī el-Taḳi el-Cevād[1304] İmām Tāsiʿ ve beydā-yı faźl ü kemāli vāsiʿ künyeti Ebū Caʿfer'dür künyet ü nāmda İmām Bāḳır'a muvāfiḳ olmaġın Ebū Caʿfer-i Ṣānī dirler idi.Cūd ü taḳvāya muʿtād olmaġa laḳabı Taḳi ü Cevād idi māderi Ḥayzurān veyā Reyḥāne nām ḳavādıḥ ü niḳāyyiżden ʿāriye ehl-i māriyeden bir cāriye idi. Vilādet-i ʿaliyyeleri Medīne-i Münevvere'de yüz ṭoḳsan beş Receb'üñ onuncı cumʿa güni ve vefātı iki yüz on senesi Zi'l-ḥicesinde yedinci sene-i şenbe güni Muʿteşim'üñ ḫilāfeti eyyāmunda olmışdur baʿżı rivāyet **[455a]**nūr-ı ḥadaḳa-ı saʿādet ve

[1304]Muḥammed bin ʿAlī el-Taḳi el-Cevād F: İmām Cevād bin İmām Rıżā raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhuma H.

nūr-i ḥadīḳa-i siyādet isḳā-i sūm ṭarīḳi ile ḳatl olınmışdur diyü rivāyet etmişdür lākin rivāyet-i mezbūra serḥad-i sıḥḥata vusūl bulmuş degildür. Mezār-ı lāmiʿü'l-envār-ı saʿādet-āṣārı darü'ṣ-ṣadad Baġdat'ta ceddi buzurg-vār-ı ʿazīmü'l-miḳtarı Kāẓım ḥażretinüñ ḳafā-i saʿādet-iḳtifāsındadur. Mebādī-i ḥāl ve sıfr-ı şınn u sālında ol ḳadar faẕl u kemāl şol derecede istiḳāḳ ü istihāl-i iktisāb ü iḳtirāf ve ʿuluvv-i şān ve sumuv-ı mekānına ʿāmme-i enām ve kāffe-i ḫavās ü ʿavām iʿtirāf itmişdür ki, Me´mūn anuñ ḥüsn ü ḥāline meftūn olup ol civān-ı ḥasen ü nādire zemīn ḫidmetlerüni ḫaten ittiḫāẕ idinüp kerīme-i mükerremesi Ümmü'l-Faẕl'ı aña tezvīc-i naḳd-ı ʿaḳd-ı muṣāharat-ı mustelẓimü'l-muẓahereti tezvīc idüp ol duḫter-i nīk-aḫteri belsenci Medīne-i Münevvere'ye gönderdi. Ve her sāl-i ʿale'l-ittiṣal bin kere bin aḳçe irsāl iderdi. Ve İmām-ı Merkūm'dan menḳūldür ki, Vālid-i Mācid Rıżā Ḥażretleri ʿazīmet-i ḳażā-i ḳuds ve sefer-i ḫaṭīre-i ḫaẓīre-i üns itdükden ṣoñra on iki yaşında Baġdād kuşelerinden baʿżında iṭifālden bir cemʿ ile ṭurmış idi. Meger Me´mūn ṣayd-i şikār içün ḳaṣd-ı sīr deşt ü hāmūn idüp giderken eṣnā-i rāhda nāgāh ol eṭfāl ṭurduġı maḥalle uġrar ṭanṭana-i şevket-i pādişahı ve debdebe-i ḥaşāmet-i ḥilāfet-penāhiye taḥammul-ı etfāl-i ṣaġār-ı ḥaṣelesine ṣıġār-ı nesne olmaġın **[455b]**hırās u bīm ile ḳalbleri dü-nīm olup cümlesi dervāze-i firāri açarlar ve ṭurduḳları maḥalden ḳaçarlar lākin cevād-ı saʿādet-muʿtād-ı ẓāhirü's-sedād şeref-i nesebi ḥasbi ile ḳaviyü'l-ḳalb ve'l-fuʿād olmaġın tevessün-i ṭabʿa likām-ı ṣabr ü ārām urur ve ḳarār itdügi maḥalden ḳaṭʿā ḥareket itmeyüp ṭurur Meʿmūn ki ol maḥalle uġrār Cevād-ı Ḥażret'üne naẓarı taʿlluḳ itdükde ol necl-i necibüñ şān-ı ʿacībi envārı ile zevāyı kişver ve ḳalb-ı ḳālıb-ı Me´mūn memlū ü meşḥūn olup ey ṭıfl-ı nā-ḫāsta ve ey ṣabiy-i necābet-ārāste beni göricek niçün sā´ir hem-sin ü sālları olan eṭfāl rāhına gitmek ve ġā´ile-i hā´ile-i ziḥāmdan ḳaçup iḫtiyār-ı firār itmedüñ diyü ṣordı

ʿale'l-fevr bir ʿacep ṭur üzre cevāb-ı ṣavāb virüp Ey Emīrü'l-müminīn Elḥāmdu'llāh teʿālā ṭarīḳde ḍayḳ yoḳdur ki bizüm gitmezüz ile vusʿat gele ve bizden bir nādire daḫı ṣādire olmamışdur ki ʿukkāb-ı ʿiḳāb pādişāhı şikār olmaḳ ʿalāyımı āşikār olmaġıla iḫtiyār ʿār-ı firār oluna dāmen-i ʿişmeti denes-i cerāyım ile ālūde ve dil-ı pür-ġilli miyāh-ı cürm ü günāh ile mālūde olmayan kimesneler ḥaḳḳında ḫalife-i zamān ve Me´mūn-i pirāmen olman ne mertebede Me´mūnü'l-ġāyile olduġı daḫı maʿlūmdur bu iḥtimāl-i muḥal pirāmen-i ḫāṭır-ı fātire gelmege mecāl olmadı ki sāḥa-i [456a]aḥvāli o ḥāl-i tehmeden ṭāhir ü cebīn-i mübīn efʿāl ü aḳvālinden envāʿ-ı envār-ı ṣıdḳ ü sedād ẓāhir olanlara şirer-i ḍarar işābet iḥtimālini virem anuñ içün iḫtiyār ü iḫtifā idenler eṣerine iḳtifā idüp kemin kemüne girem didi. Me´mūn'a cevāduñ sīmā-i necābet-īmāsı ve yāl u bāl ḥüsn ü bahāsı belaġat-kelāmı ve suḫeneñ-intiẓāmı ġayetde ḫoş gelüp nām-ı namısını ṣordı Muḥammed'dür didi kimin neḫl-i necibī ve vālid-i edibisün didi kimüñ veledi olduġın beyān itdi. Ḫalife daḫı Rıżā ḥażretinüñ rūḥ-ı cennet-maʿādini terreḥüm ü terżiye ile şād buyurup maḳṣadı olan cānibe teveccüh itdi. Yanunca baʿżı ṭuyur ṣāyide istiṣḥāb itmişdi. Finā-i şehrden dūr olıcaḳ bir bāz-ı tīz-çengāl irsāl itdi, bāz pervāza āġāz itdigüni göricek ol ṭayr-ı maḳṣud ġā´ib u nābūd olup gitdi. Müddet-i ġaybeti mütemādi olup baʿde ẓāhir olup munḳārında bir küçük māhi nimzinde getürdi. Me´mūn ḥūt-ı menʿūtı göricek mebhūt olup ḫüdāvend-i kāf ve nūn u kādir-i bī-çunuñ bu vażʿı ġarib ve kār-ı dil-firibinden taʿaccup idüp ḳaldı. Ve istiġrāb-ı bisyār idüp ʿibret aldı. Ve ol delīl-i ṣunʿı ḫālıḳ olan balıġı kendi elüyle alup baḥrı ḥayrete ṭaldı. Ve ḳaṣd-ı ṣayddan geçüp dār u saltanasına rucūʿ itdi. Eṣnā-i rāhda sābıḳān Cevād Ḥażretleri ile mülāḳī [456b]olup ol ser ü nā-ḫāsta rāst geldügü maḳāma irdi. Ḥażret-i Cevād yine muʿtād üzre sinn ü sālda kendüye emṣāl olan eṭfāl ile ṭurmışlar idi. Sā´ir-i ṣıbyān şevket-i ḫilāfetde

tāb ü tevān götürmeyüp yine ḳaçdılar ol maʿṣūm pāk-ı bī-vehm-i bāl-ı āfitāb-vār maḥallinde ḳarār itdi. Ḫalīfe ol āfitāb-ı sipihr-i dīn ve mihr-i bürc-i yaḳīne yaḳın geldükde “Ey Muḥammed” diyü ḫiṭāp itdi. Cevād Ḥażret’i daḫı “Leb-beyke” Yā Emīre’l-müminīn diyü buyurduḳda elümde ne var idügüni bilür misün didi. Cevād Ḥażret’i daḫı taḫḳīḳān Cenāb-ı Rabbü’l-erbāb Mālikü’r-rikāb Müsehhilü’ṣ-ṣaʿab Münezzilü’l-kitābuñ semekden semā ki ve ḥaḍīḍ-i ḥaḳdan evc-i eflāka varınca cümle kā´inātın bir çuv ḳādar ḳadr ü iʿtibārı ve bir ẕerre deñli vaḳʿa miḳdārı yoḳdur bī-ḥār-ı zāḫīre ḳudret-i ḳāhiresinde ġayr-ı nā-mütenāhī ṣaġır-ı māhiler vardur ki şāhların şāhinleri añı ṣayd idüp gülşen-i nübüvvetüñ gül-i allarını ve būsitān-ı fütuvvetüñ ser sebz-i nihāllerüni anuñ ile imtiḥān ü iḫtiyār iderler didi. Me´mūn bu kelām-ı iʿcāz-āṣār ve peyām-ı ḥayret-işāri gūş idicek vufūr-ı ḥayret-i ʿaḳlın ṭaldı. Ve ferṭ-i taʿaccubla başını ṣaldı ve dehşet-i tāmme ile Cevād’a baḳdı ḳaldı ve eyitdi: Ey veled **إن هذا الشبل**[1305] **من ذاك الاسد**vefḳince[457a]taḥḳīḳān sen Rıżā’nuñ selīl-i ṣulbīsi olduġı bildüm ve ol nihāl bī-miṣāl-i iʿzz u iclālüñ şemer-i saʿādet-eṣeri olduġına bāver ḳaldum diyüp ide geldi ki iḥsānı ziyāde ve luṭf ü keremi fevḳa’l-āde itdi.

Yine rivāyet iderler ki Mu´mūn Ḫalife Cevād Ḥażretine tezvīc buyurduḳları kerīme-i mükerremeleri İmmü’l-faẓl vālīd-i mācidesine çekdügi nikāyetden ḥikāyet idüp dürd-i derd-i miḥnet-i tecerruʿı ile ḥālımuz ḫarāb ve iltihāb-ı nār-ı ıżtırābıla cigerüm kebāb olup figān-ı nāla ile cism-i ḍa´īf füm nāle dündi. Ve hubūb-ı hevā-i āh-ı serd ile şemʿi ḥayātum söndi. Şuher-i nā-mihribānum beni gözden bıraḳdı eşk-i āl-i deryā-miṣālüm Nil ve Ceyḥūn gibi cūyiler olup aḳdı. Ḥayret-i ġayret beni āteşlere yaḳdı gāh üzerime cāriyeler alup dil-i bī-ġillim rām-ı ārām ölmeden ḳaldı gāh ḥarayiri üzerime

[1305] Bu şu aslanın yavrusudur.

alup nikāḥ-ı şerʿi ʿaḳd itdi. Cān-ı nā-tevānum ṣabr ü sukūnı naḳd idüp sermāye-i şekībi faḳd itdi diyü yazmış Me´mūn bu nāmeye bu vech üzre cevāb virdi ki Ey ʿaynımuñ ḳurresi ve ey māh-ı āmālüñ ġurresi ve ey ṣadef-i ʿizz ü şeref-i durresi ben seni ol sülāle-i pāk netīce-i behīce-i muḳaddemāt-ı izdivāc-ı āb u ḫāḳ ve ġonce-i gülbīn bāġ-ı levlāk ḫıdmetüne anuñ içün virmedüm ki, mubāhāti senüñ içün kendüye ḥarām ve ṭarīḳ-i iktifāya [457b] iḳtifā idüp vāde-i tenezzühde ḫırāmide imdi min baʿd bu maḳūle kelām-ı ḫām ve peyām-ı endām ile baña irāṣ-ı ālām itme ve bir daḫı bu vādiye gitme rāh-ı haẓm ve ḳaẓımdan azma ve bu maḳūle kelimātı bir daḫı baña yazma didi ol İmām-ı ʿālī-māḳām-ı şīrīn-kelām ve ol hümām-ı lāzımü'l-ikrām ḥażretinüñ baḥr-ı taḥrīründen iḫrāc olunan cevāhir-i zevāhir-i kelimāt-ı ṭayyibesindendür ki **العالم بالظلم والمعين له والراضي به شركاء**Yaʿnī bir emr-i memnūʿ ve fiʿl nā-meşrūʿa irtikāb ile tarīḳ-i ḥaḳdan intikāb iden şaḫṣ ve ol merd-i mürdār-ı lāzımü'l-iʿānet idüp ve efʿal-i maḥẓūr ü maḥdūr ve vażʿ-ı memnūʿ mezcūrı Rıżā ile telaḳḳī ve menʿ u ḫaṭırdan tevaḳḳīiden cümlesi ol fiʿl-i rakīde-şīrīn olmışlardur ve buyurmışlar ki, **يوم العدل على الظالم أشد من يوم الجور على المظلو**Yaʿnī ol yevm-i ʿasīr-i ġayr-ı yesīr ve vaḳt-ı ʿabūs ḳemṭer-i pür-şiddet-i semīr ki **لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ**[1306]āyāt-ı beyyinātı ẓāhir ü āşikār olup ol pādişāha ʿādil-i bī-muʿādil ḥażretlerinüñ seyyāf-ı[1307] bār-gāh ʿadl u dādı ve cellād-ı kār-ḫāne-i **وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ**[1308] tīġ-i bī-derīġ inṣāf-ı ṣāf-ı şiddet-i evṣāfa āb-ı tāb virüp her melīke Cābir siyāset-gāh-ı feżāyı ḥayret-i ḳażāyı İlāhīde hā´im ü ḥā´ir olup bir ṭavr-ı bī-cevr baʿīdü'l-fevr üzre maẓlūmlardan ẓālimlerden aḫẕ-ı ṣer ideler ve itdükleri meẓālüm içün nārā gideler taḥḳiḳān ol yevm-i hā´il ve vaḳt-ı [458a]keṣīrü'l-ġavā´il ile dār-ı dünyāda ol

[1306] "Bugün mülk (hükümranlık) kimindir? Tek olan, her şeyi kudret ve hâkimiyeti altında tutan Allah'ındır." Ğafir, 40/16.

[1307] seyyāf F: siyāḳ H.

[1308] "Allah kullarına asla zulmetmek istemez." Ğafir, 40/31.

ẓālim maẓlūma īṣāl ḫīz u ḫisāret itmege cesāret itdügi günüñ şiddet-i havlinden ziyādedür ḥaḳḳān ki bu kelām-ı lüʿlī-intiẓām bir kelām-ı incāz-menḳibet ve iʿcāz mertebededür ki, anı ser çesmesinden nābiʿ ve leṭāfet-edā ve melāḥat-i maʿnāda cedd-i büzurg-vār-ı saʿādet-āṣārını kelimāt-ı ḥasenesine tābiʿdür ve daḫı ol İmām-ı nīk-nām-ı ʿālī-maḳām buyurmışlar ki: **العلماء غرباء لكثرة الجهال بينهم** Yaʿnī fī zamānuna rubāʿ-ı cehl-i maʿmur ve āhād-i ʿulemā-i faẓilet-mel´üf ve feṣāḥat-elūf cehele-i feṣāḥat-mevṣūf içinde maġmūr olmaġın ḳurbet-i ġurbete mübtelilerdür ve daḫı buyurmışlar ki: **الصبر على المصيبة** **مصيبة** Yaʿnī bir Müslim-i selīmü'l-ʿitiḳād-ı nīk-nihād ki Cenāb-ı İlāhīden muṣāb ve işābet ile beliyye-i İlāhiyye ile müṣāb olınduḳda nefs-i nā-fercāme şekīme-i neṣāyiḥ-i ḥekīmi urmaġıla żabṭ **وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ**[1309] āyet-i kerīme menāfiʿ-i ʿamīmesinüñ mişkat-i feżā´il-i bī-ḳıyās-ı saʿādet-istināsından iḳtinās itmek ile aḥvāl-i arżında terk-i ḫiṭā ve ḫabṭ idüp ṣabr-i ṣabrı tecerruʿ ve ol muṣībet-i dünyyeviye bī-fā´ide dīniyye itmek içün Cenāb-ı bārīye zārī u tażarruʿ ide ol maḳūle ġā´ile-i hā´ile ve vartasına **[458b]** düşmen ẓann iden düşmen ki ol muṣab-i muṣāb içün iʿdād olunan niṣāb-ı bī-ḥisāb ecr u ṣevābından ġāfil olup iẓhār-ı şemātet-i surūr-ı meslekine murūr itmiş ola ol muṣībet fi'l-ḥaḳīḳa ol muṣāb-ı ṣābirden münselīb ve ol ʿuduvva künye-i cūya munḳalīb olup ṣā´mit iken ṣā´mit ola ve yine buyurmışlar ki eṣnān-ı ʿālinān ābeden saḥīḥ-i mümtemiḥ ve ʿāli'l-i muḥellif.

Ve yine mervīdür ki çünki Me´mūn duḫterinüñ āḫteri olan Ammü'l-Fāżl'ı Cevād-ı pür-cūd-ı faẓilet-numūd ḥażretüne ʿaḳd-ı nikāḥı tecvīz ve ol kerīme-i mükerremeyi techīz idüp nuḳūd-ı pür-sūd semāḥat ü saḫāyı ḥarc ve silk-i zevācına derc idüp ol muḫaddirayı sırr-ı ʿafafı ol civān-ı ʿālī-şān-ı feżā´il-evṣāfa hem-rāh idüp

[1309] "Sabredenleri müjdele.Onlar; başlarına bir musibet gelince, "Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz" derler."Bakara, 2/155-156.

Medīne-i Münevvere cānibine gönderdi çünki Kūfe'ye irişdi aḫşāma ḳarīb bir cāy-i dil-firībde nuzūl buyurup baʿde güzine dek bir mescid-i güzīne uġradılar ki ṣaḥn-ı ḥaram aram-kirdārında bir dıraḫt-ı sidre-i ṭūbayı miṣāl bitmiş ve bir nihāl-i bā-kemāl-i pür-iʿtidāl-i bī-hamāl tekevvün itmiş idi ki, henüz ṣemerinden eṣer ve meyvesinden ḫaber peydā vü hüveydā degül idi. Ol ṣemere-i şecere-i nübüvvet ve bā-kure-i dıraḫt-ı fütüvvet vuḍū içün āb ṭaleb buyurup ol dıraḫtuñ zeyl-i saʿādet-neylinde āb-dest aldılar **[459a]** cesed-i bī-ḥasedlerine mülāḳāt ile nā´il-i ṭahāret u pākī ve beden-i müstaḥsenlerine cereyān iden evṣāf-ı mā´ü'l-ḥayātı ḥakī olan mā leṭāfet-nümā ile ol nihāl-i bī-miṣāle bir vech ile nümā geldi ki Ḥażret-i İmām cemāʿat ile namāz-ı şām edā idince ol şāhid bezm-i imāmetüñ kerīmātunı iṣbāt içün laṭīf meyveler inbāt itmiş ki ḥikmet-i bārī ile ol şecerüñ bārī kemāl-i leẕẕetde sükker mecrāsına cārī ve cevfī dāneden ʿārī cemāʿat ol ḥāli müşāhede idicek ol meyveden ekli sebeb ber-ḫurdārı ittiḫāẕ idüp çekirdegin çıkardılar.

Ve yine mervīdür ki ṣiḳāt-i eslāfdan bir kimesne dimiş ki ben memālik-i ʿIrāḳ'da sākin idüm, istimāʿ itdüm ki bir şaḫṣ Şām'da nihāyet fesād ü ṭuġvadan nübüvvet daʿva itdükde bend-i ḥadīd ile aḫẕ-ı şedīd olınup ḥālā dīn-i metīn-i Muḥammediyye iʿlā içün ol şaḫṣı vaṭanundan iclā idüp götürmişler envāʿ-ı miḥnet ile meşḥūn olan felān mevżıʿda mescūndur ol naẓīr-i ḥabel-naḳa-i bāḳil olan merd-i ġayr-ı ʿāḳil ne maḳūle şaḫṣ-ı sefīh olduġın görmek içün varup ḥıfẓa müvvekil olan ḥafaẓaya bir miḳdār nesne virdüm andan içeriye girdüm gördüm ki ol şaḫṣ-ı muḳteżi ʿaḳl ile ʿāmil bir şaḫṣ keyyis-i kāmil fehm-i ceyyīd bir muʿteber seyyīd ʿaḳl ü fehmde ḳuṣūr ol merd-i kāmilüñ pirāmen-i dāmen-i ḥālinden dūr **[459b]** ve ol kelām-ı menḳūl-ı nā-maḳbūl ve maʿḳūlı te´evüf itmek ibʿad-ı umūr-ı ḫāṭır-ı fātire bu maʿnī ḫuṭūr itdi ki ol eṣnāda olınan daʿvāyı

zūr ve kelām ḫām-ı müstetbeʿ ü'l-melām bī-nūr senden ṣudūr itdi mi ve itmege bāʿiṣ ne oldı diyü su´āl itdüm ṣorduḳda didi ki ben bir şāmiyü'l-miskinüm ki daʿimā muʿtekif-ḥumūl ve ālām-ı dehr-i pür-kahra ḥumūl cidden ibādet-i Ḫadā'dan cüdā olmayup fī külli vaḳtin ve ḥīn-i kemāl enīn ve ḥanīn ile secde-gāh-ı ṭāʿat ü Rabbü'l-ʿālemīne vażʿ-ı cebhe vü cebīn üzre idüm. Şol mescīd-i meymūn ve maḥall-i humāyūnda ki şer-i şehedā ve re´s-i re´yis rehrevān-ı rāh-ı Ḫudā Ḥażret-i Hüseyn'üñ Raḍıya'llāhu Teʿālā[1310] ʿanh ser-i saʿādet-efseründe manṣūb olmaġıla ol İmām-ı Celīl-i ʿadīmü'l-ʿadīle mensūb olmışdur. Bir şeb rūy-ı meskenet ve çehre-i meseleti turāb-ı ṭāʿāta mālide idüp gördüm ki bir şaḫṣ-ı ṭāhir ẓāhir olup baña ḳalḳ diyü emr itdi. Ben daḫı bu ḥālden ḥā´ir ü ha´im ve emrine imtisāl ḳā´im olup bir miḳdār gitdüm kendümi mescid-i Kūfe'de müşāhede itdüm. Baña didi ki bu maḥal ne maḥaldur bildün mü? didüm ki belī Mescid-i Kūfe'dür ol maḳāmda namāza āġāz itdi. Ben daḫı namāza ṭurdum namāza itmām idicek ṭaşra çıḳdı ben daḫı aña iḳtidā itdüm bir miḳdār gitdük kendimüzi Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem ḥażretinüñ mescid-i şerīfinde buldım. Ol şaḫṣ ravża-ı rıḍvān **[460a]**ve naẓīre-i ḫaṭīre-i ḫaẓīre-i cinān olan meżcaʿ-ı muḳaddes Ḥażret-i risālet-penāh'a selām virüp yine namāza ṭurdı ben daḫı ṣalāta iştiġāl itdüm yine baʿde'l-ferāġ ṭaşra çıḳup bir miḳdār yine gitdük kendimüze Mekke-i Mükerreme'de bulduḳ ikimüz maʿan beyt-i laṭīfü'l-evṣāfī ṭavāf idüp andan yine ṭaşra çıḳduḳ ol şaḫṣ-ı meẕkūr naẓarımdan ġā´ib u dūr olup ben kendümi Şām-ı şerīfde mescid-i Ḥüseyn'de ʿibādete şurūʿ itdügüm maḥalle rucūʿ itmiş buldum. Ve bu ḥālet-i ġarībeden istiġrāb ile bī-ṭāḳat u tāb oldum. Sāl-i ātīde yine ol zamān gelicek ol sābıḳān mütemeṣil olan şaḫṣ yine gelüp yine sene-i sābıḳada cereyān iden uslūb ü ṭavr üzre benüm ile devr idüp mufāraḳat zamānı geldükde

[1310] Teʿālā F: -H.

zeylinde teşebbüş idüp ġilāẕ ü şidād-ı eymān yād idüp sen kimsün kim olduġın bana bildür diyü ilḥāḥ itdüm. Buyurdı ki ben Muḥammed bin ʿAlī bin Mūsa bin Ca´fer'im irtesi meclisime gelüp gidenlere ve aṣḥāb ü iḫbādumdan bana tereddüd idenlere ḳażiyyeyi ʿala mācera ʿa ʿaleyhi ḥikāyet itdüm. Vali-yi Şām'uñ semʿine irişmiş bana daʿvayı nübüvvet ider diyü tohmet itdiler ben o maḳūle fiʿl-i nā-sezādan āgāh degül iken nāgāh ḳayd-ı keyd-i aʿdāya giriftār olup bu ḥāle girdüm ve kendi dilüm belāsına uġrayup ḫırman-ı istirāḥat-ı ḥużūrı bāde virdüm didi. Rāvī eyidür: Ben daḫı [460b]bunuñ ḥāline taraḥḥum idüp Vali'yiŞām'a ʿarẓu-ḥāl yazup ġıll-ı ẕill ü miḥnete esīr ve ḫ̆ān-ı ḥayret ü ḍecrete sīr olan derd-mendün naḳīr ü ḳaṭmīr-i ḳālīl ü keşīr ḥālüni taḥrīr idüp refʿ itdüm. Ẓahrında yazmış ki ol şaḫṣ ki ol mecnūn-ı mescūnı bir gicede Şām'dan Kūfe'ye ve Kūfe'den Medīne'ye Medīne'den Mekke'ye ve Mekke'den veyine Şām'a īṣāl itdi. Ana diyesüz ki benüm ḥabsümden daḫı ḫalāṣ itsün bu kelām-ı girān-ı bī-girān ile endūh ü enbūha mustaġriḳ olup irtesi zindāna gitdüm ki ḳāżiyyeyi iʿlām idüp semʿim bī-ṭā´il ve ḥumḳ-ı Vali-yi Şām ḥuṣūl-i merāma ḥā´il oldıġun bildürem. Gördüm ki nigeh-bānlar mużṭaribler ne ḥāldür didüm. Ol maḥbūs olan şaḫṣ ġā´ib oldı vechüni bilmezüz didiler maʿlūmum oldı. **الأمر مرهونة باوقاتها**[1311]feḥvāsınca ol faḳīrün ḫalāṣı ol vāliyi ẓālim ki ḳadr-ı İmām'a ġāyr-ı ʿālim idi bu[1312] maḳūle kelām-ı ḫām müstevcibü'l-melām söyleyüp ġayret-i ḥaḳ[1313] ẓuhūr itmesine mevḳūf itmiş.

Ve yine mervīdür ki ḫulefā-yı ʿAbbasiyyeden Me´mūn cānib-i cenāb-ı ẕü'l-celāl muḳaddirü'l-ācāldan **يَاأَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً**[1314]diyü istimāʿ ḫitāb-ı

[1311] Bir iş zamanla kavranılır.
[1312] bu F: bir H.
[1313] ḥaḳ F: -H.
[1314] "(Allah şöyle der:) "Ey huzur içinde olan nefis!" "Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön!"Fecr, 89/27-28.

müsteṭāb itmek ile terk-i evlād u esbāb idüp fevt olduḳda İmām ḥażretleri buyurmışlar ki bizüm şimdiden ṣoñra nevm-i ġaflet ile hucūʿ ımız ve āyet-i saʿādet-ġāyet **وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ**[1315] feḥvāyi ṣıdḳ-ı iḫtivāsınca **[461a]** merciʿ-i mevte rucūʿ ımız otuz ay ḳalmışdur diyü buyurmışlar imiş. Ol ḳadar zamān güẕerān itdükde ol İmām-ı hümām[1316] hamīdü'ṣ-ṣıfāt daḫı Bi-iradeti'llāhi Teʿālā vefāt idüp fī maḳʿad-ı ṣıdḳ-ı ʿand-ı melīk-i muḳtedirde cāy-gīr ve müsteḳir olur.

Ve yine mervīdür ki bir şaḫṣ Cevād ḥażretüne gelüp nisā-i ṣāliḥāt-ı müstecābetü'd-daʿvātdan filāna ḥużūr-ı sāṭıʿü'n-nūrlarına duʿā-i mevfūr ve ṣenā-i ġayr-ı maḥṣūr-ı iblāġ idüp cāmeleriñüzden teberrüken bir câme ricā itdü ki, ʿömri ġāyete ve emri nihāyete irişdükde kefen idüne cevāb buyurup didiler ki ol ḫātūn ḥālā andan istiġnā üzre ölmüşdür ben bu kelām-ı şerīfin maʿnāsını fehm itmeyüp çıḳdum gitdüm. Ṣoñra istimāʿ itdüm ki, ol ḫātūn ol günden on üç on dört gün muḳaddem fevt olmış.

Ve yine şikātdan birinden rivāyet olınur ki aṣḥābdan biri ile bir cānibe sefer itmek lāzım gelüp vedāʿ içün Cevād ḥāżretlerüne vardum buyurdılar ki[1317] zinhār bugün ṣabr u ḳarār iḫtiyār idüp İnşā'a'llāh Teʿālā yarın gidesün ben daḫı kelāmlarına muḫālefet itmedüm refīḳüm tevekḳuf itmeyüp gitdi. Ḥikāyet-i İlāhiyye nuzūl itdügi vādiye bir ṭavīlü'z-zeyl seyl gelüp refīḳüm ġarḳ olmış istimāʿ itdükde, Allāh Teʿālā ḥażretinüñ luṭf-ı vāfirine şākir olup Ḥażret-i İmām'uñ kerāmetine cezm itdüm. **[461b]**

Ebū'l-Hasan Muḥammed Bin ʿAlī el-ʿAskeri el-Hādī[1318] İmām-ı ʿĀşir ve feżā´il ü me´āṣiri nāşirdür İmām-ı Muʿtemed ü Muʿtemen ve künyetī Ebū'l-Ḥasan Hādī ve

[1315] "Siz cansız (henüz yok) iken sizi dirilten (dünyaya getiren) Allah'ı nasıl inkar ediyorsunuz? Sonra sizleri öldürecek, sonra yine diriltecektir." Bakara, 2/28.

[1316] hümām H: -F.

[1317] ki F: -H.

[1318] Ebū'l-Hasan Muḥammed bin ʿAlī el-ʿAskeri el-Hādī F: İmām-ı Hümām Muḥammed bin ʿAlī künyet-i şerīfleri Hādī'dür raḍıya'llāhu anhum H.

ʿAskerīdür ve[1319] māderī Ümmü veleddür ki nāmı Semāne'dür baʿżı rivāyetde vālidesi Ümmü'l-Fażl Bintü'l-Memūndür dimek vārid olmışdur. Velādeti ʿāliyyesi sīne-i erbāʿ u ʿaşrin ve miʾetīn Receb'üñ on üçünde ve vefātı mustensir ḫalīfe zamānunda Baġdād nevāḥisinden Samarra dimek ile maʿrūf olan nāḥiyede erbāʿ ve ḫamisin ve miʾeteyn cümādü'l-āḫiresinüñ avāḫirinde olmışdur. Ḳabr-ı feyż-āṣārı ve mezār-ı lāmīʿü'l-envārı kendi dār-ı saʿādet-medārına olmışdur egerçi baʿżı aḳvāl-i ḍaʿife ve rivāyet saḫīfede Ḳum nām şehīrde medfūn olmaḳ vārid olmışdur. Lākin ḥilye-i ṣıḥḥat ü sedāddan dūrdur İmām-ı Hādī'nüñ eyādī ve menāḳıb-ı ẕāt-ı nīk-nihād ẓāhirü's-sedād ve meʾāsir ü mefāḫir ḫārice-i ʿanī'l-ʿadād ile her vādı ṭolmış ve eyādī-i mekārim-i mebādisi şehre āfitāb olmışdur. Cümleden biri budur ki, bir gün İmām Mezbūr nevāḥi Samarra'dan bir ḳaryede idi. Bir Aʿrābī ʿinān-ı rāḥilesin ol baḫr-ı bī-sāḥile tevcīh idüp ṣimār-ı bī-şumār-ı kerīmden ḳaṭf içün ezimme-i serāmını ol ṣavbe ʿatf itdi. Ḫāk-pāk-ı saʿādet-nākī ile iktiḥāl itdükde ol İmām-ı lāzımü'l-iclāl Aʿrābiye [462a]teveccühü suʾāl itdi. Ol daḫı dehān-ı duʿāyı açdı. Ve cevāhir-i zevāhir-i tażarruʿ ü niyāzı ṣaçdı. Didi ki ben ol zümre silkinde münteẓim olanlardanum ki mücerred taşerruʿ ve tenessük içün ceddi-i emced-i ʿalīyü'ş-şānuñ ʿurva-i vüṯḳāsı hūb ve velāsına temesük idüp

Nazm:

انا عبد لعبد عبد فتى وهو عبد لعبد على[1320],[1321]

ومحب لمن يحب محب لمحب بحب آل نبي

[1319] ve H: -F.

[1320] Şevahidü'n-nübüvve -: F.

[1321] Ben delikanlının kulunun kulunun kuluyum
O da Ali'nin kulunun kuludur

Ben seven kişiyi seviyorum
Ali Nebī sevgisiyle seveni de severim

Neṯr: kelāmına ḳā´il olmaḳ saʿādetine nā´il olmışdur. Lākin zīr-bār-ı faḳīrde ḳāmetüm ḫamīde ve ālām-ı deyn-i müstevcībü'l-şeyn ile rencīde ve remīde olup ol bār-ı ṣaḳīlün semūm ve ḥumūmı ile ḳatil ve ol derd-i bī-devā ile ḳandīl-i ḥayātum bī-āteş ü fitīl olmışdur. Ol derd-i renk rūyumı zerd itdi. Ve ol belā ile tāb ü tevānum gitdi. ʿİllet-i ḳıllet-i iḫtiyācıma merāhım ve merāhim vafiresinden ġayrı ʿilāc bilmem eyvādına geldüm. Baña dermān eyle didi. Ḥādī Ḥażret'i daḫı Aʿrābīye mihmān-nüvāzlık idüp ḫāṭırını ḫoş ṭut İnşā´a´llāh Teʿālā mehemene kifāyet olınur didi, irtesi ey Aʿrābī ṭevḳ-i deynden gerden-i cānuñı taḫlīṣ murāduñ ise sözümi ṭut diyü buyurdılar Aʿrābī daḫı ḥāşā ki ḫāşān-ı muḥālefet zeyl-i ḥālime eyle zerre denli ʿinād-ı ḫāṭırıma gelme her ne buyurursañ emr ki münaḳād bir bende-i nā-murādum didi. Hādī Ḥażret'i dest-i kerem-peyvesti ile **[462b]** bir teẕkere-i mübāreki yazup mevzun-saʿādet-meşḥūnunda Aʿrābī ṭaleb itdigü meblāġdan ziyāde ol Aʿrābīyi edāsı zimmet-i himmete farż şu miḳdār ḳarż-ı deynüm vardur didi. Ve teẕkereyi imżā ve ḥatm itdükden ṣoñra ol faḳīre ḳaṣd-i īṣāl nefʿ içün yedine refiʿ idüp buyurdılar ki, bu teẕkīresinde ṭursun ol zamāna ki Samarra'da mürācaʿat itdüm. Aṣḥāb ü aḥbāb ile ġāṣ olan meclis-i ḫāṣda getürüp ṭaleb-i dünyada lücāc ve bu teẕkere ile iḫticād ve ʿarż-ı iḫtiyāc ile zinhār bu ḫuṣūṣda ihmāl itme andan vaṭanlarına mürācaʿat buyurduḳlarında Aʿrābīye taʿlīm buyurduḳları ṭavr üzre ʿale'l-fevr gelüp muṭālebe-i deyne āġāz ve temessük maʿhūdı ibrāz itdi. Ḥādī ḥażreti daḫı hezār şerm ile kelām-ı nerm ilḳā idüp ḥüsn-i edā ü taʿbīr ile basṭ-i ʿöẕr-i taḳṣīre şurūʿ ve fi mā baʿd edā-yı deyne vaʿad itdi. Bu ḫaber meclis-i mütevvekile īṣāl olınacaḳ otuz bin aḳçe naḳd bir ṣurraya vażʿ idüp rās-ı ṣurraya ʿaḳd itdürüp irsāl itdi. Hādī ḥażretleri daḫı ol derāhim cerāḥat-ı dil-i bī-rāḥat Aʿrābīye merahim olmaġ içün ḥıfẓ idüp geldükde baʿż ile deynüni edā ile baʿż-ı āḫārını ʿıyālüñe ḫarc it diyü buyurup Aʿrābīyi miskīn-i

me´mūlden ṣad mertebe zā´ide fā´ide ve ʿāyīde olduġın göricek az ḳaldı ki kemāl-i sürūrdan ḥilye-i ḥayatından [463a] dūr ola.

Ve yine mervīdür ki Mütevvekil ḫalīfenüñ bedenünde bir hurāc-ı müfsidü'l-mizāc[1322] ẓuhūr idüp mizācı ol mādde-i ḥādde ile menhec-i iʿtidālden çıḳdı. Ve ol dimel-i eṭṭibānuñ kumeli defʿa ḳādir olmayup evcāʿ u ʿālām ol ḫalīfeyi ḫaylī ṣıdḳı belki binā-yı sarāy-ı ṣıḥḥat ü ʿāfitini yaḳdı. Eṭṭibānuñ ḫuṣūṣunda cevāb-ı şāfiye ḳadīr olmayup cümlesi tedārikden ʿāciz ve taḳdīr-ibī-taġyīr-i İlāhī ṣıḥḥat ü şifāya ḫāciz olup vufūr-ı sūziş-ālām ile ḫalīfenüñ ḳaddı lām olup mevte işrāf itdi. Ol vartayı hā´ile ve ol ḥālet-i şedīdetü'l-ġāyile eṣnāsında māder-i mütevekkil tevfīḳ-i İlāhīyeye nā´ile olup neẕr itdi ki eger valid-i necībümi bu maraż-ı ʿacibi defʿ idüp bi-iradeti'llāhi Teʿālā dār u ḫāne-i ġayıbdan merāhim-i merāḥim-i İlāhī irişürse İmām ḥażretüni māl-ı ḫālişinden baʿż-ı keṣīr ile sīr eyleye bu ṣadede bir gün Fetḥ bin Ḫāḳdān ki ḫalīfenüñ kemāl-i taḳarrubı idi. Münāsib olan budur ki Hādī ḥażretlerüne bir kimesne gönderüp bi-izni'llāhi Teʿālā refʿi ve bu ʿārīżanuñ defʿi ne vechi ile mümkindür ṣorayuz didi. Hem eyle itdiler Hādī ḥażreti daḫı felān nesneyi temellük üzerine żimmet itsün diyü ḫaber gönderdi. Ḫaber meclis-i mütevekkile irişdükde ḫāżır olan kūte-naẓarān-ı [463b] kec-bīnīden ba´żı ḳāṣirün ḥażret-i Hādī'ye istihzā ḫande-i bī-meze itdi. Fetḥ daḫı tecrübede żarar yoḳ diyüp Hādī'nüñ kelāmını yirüne getürdi. Ḥikmet-i İlāhiyye ol ḫurāc ol vech ile ḳātil-i ʿilāc olup **ولرب ليل في الهموم كدمل عاصرته على ظفرت العجزة**[1323] feḥvāsınca ol ḳārḥanenüñ endāmı ḫalīfenüñ bāʿiṯ-i indifāʿ infiṣāli olup şeb-i deycūr miḥnet ü ālāmuñ fecri ẓāhir vaẓīfenün mizācı ālāyiş-i emrāżdan pāk u taḥīr oldı. Mader-i ḫalīfe kemāl-i ṣafa ile nazra vefā kasd idüp on bin altunı bir kīseye vażʿ idüp kendi mührī ile mühürledi ve

[1322] müfsidü'l-mizāc F: müfsidü'l-mizāḥ H.

[1323] Kederlerle geçen nice geceler, yaşlı kadının tırnağıyla sıktığı çıban gibidir.

Hādī'ye gönderdi. Bir ḳaç günden ṣoñra sāʿi fi'l-arḍ bi'l-fesād olan melāʿinin biri mütevekkile gelüp Hādī'nüñ ḫānesinde imtiʿa ü esbāb ve māl-i bī-ḥisāb vardür diyü ġamz itdi. Mütevekkil daḫı Saʿid-i Ḫācib nām mevṣūḳ-ı bī kimesneye emr itdi ki nıṣf-ı leylde Hādī ḫānesine varup ne bulursa götüre ve ḫalīfe ḥużūrına getüre Saʿid rivāyet ider ki, bir nerdüvān getürüp vardum ve bām-ı ḫāne-i Ḥādī'ye çıkdum. Şiddet-i ẓulmetden ḳanda gidicegüm ve nice idicegüm bilmedüm nāgāh Hādī bizüm ḥālimüzden āgāh olmış bize hidāyet içün kelāma bidāyet itdi, çaġırup Ey Saʿid yiründe dur ki, şemʿ getüreler didi. Az zamānda [464a]mūm getürdiler aşaġı indüm ḫāk-pāyına yüz sürdüm gördüm bir çeke külāh ve aḳasına bir minder giymiş bir ḥaṣīrden secādenüñ üzerine ḳıbleye müteveccih ṭāʿātā meşġūl her ne bulursañ al git didi cümle ḫānesini tecessüs itdüm. Mühr-i māder-i mütevekkil ile maḫtūm ṣurradan ġayrı nesne bulmadum bir ṣurra-i maḫtūme daḫı var idi. Bir ḳılıç daḫı buldum cümlesi mütevekkil öñüne getürdüm. Vālidesünüñ ḫatmi ile maḫtūme olan ṣurrayı gördükde vechinden suʾāl itdi. Ḳażiyyeyi ʿalā mā-hīye ʿaleyhi ḥikāyet itdi. Bir kimesne daḫı ḍamm idüp irsāl itdi. Saʿīd eyidür ol ṣurraları ve şimşīri yine Hādī'ye algidüp bast-i meʿāẕīr itdüm. Ve **وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ**[1324]diyü buyurdılar.

Ve yine mervīdür ki ol zamān ki mütevekkil Hādī ḥażretini daʿvet itdi. Hādī daḫı sefer-i ʿIrāḳ içün yaraġ tedārik idüp Samarra'ya yetişdi. Ḫān-ı ṣaʿālik dimek ile meşhūr bir mevżıʿda inzāl itmişler ẕikr olınan ḫān bir cāy-ı denes ve mevżıʿ-ı duḫān-ı iṣṭabli devāb menzil-i ḫarāb ide ki imāmuñ ʿuluvv-ı menziletlerine lāyıḳ menzil olmayup belki erāẕil ü enzil-i iskān ü inzāl olınacaḳ maḥall-i pür-vaḥl idi. İmāmuñ bir muḥibb-i ṣadāḳat-kīşi ve cān ü dilden ʿāşıḳ bir dervīşi var idi. Adına Ṣāliḥ Bin Saʿīd

[1324] "Zulmedenler hangi akıbete uğrayacaklarını göreceklerdir." Şuara, 26/227.

dirler idi. [464b] ʿUbudiyyet-i ḳadīmeye binā-yi tehniyet ḳodum içün ḳadem-i mübāreklerün teḳbīle gelüp Yebne Resūla'llāh cān ʿazīzüm saña fedā ve ḳulup ve ikbād-ı ʿidā ẕāt-ı ʿālī-tebārıña ġıdā olsun bu gürūh-ı mekrūh dā´imā ḳadr-ı ḳadrüñi ḥaṭ idüp nūr-ı bī-fütūr-ı şān-ı maʿālī nişānuñı iṭfā ve feżā´il-i vāfire ve ḫaṣā´il-i mütekāṣiriñi iḫfāya saʿy iderler. Bu maḳūle bir cāy-ı devn ve işṭabl-ı deḫşet-numūna inzāl itdüklerini bī-ḥużūr olup ḳalb-i pākına bu maḥall-i pür-ḫākdan ġubār gelmesün diyü ḫāṭır-ı ʿaṭırını tesliyet murād itdükde Ey İbn Saʿīd sen henüz bu maḳāmda misün diyüp dest-i kerem-peyvestlerini işāret buyurdılar gördü ki ol menzil-i ḫarāb ve mevṭin-i tūrāb olan ḫāne-i virāne mānend-i ḫuld-burīn menbaʿ-ı mā´i-i müʿīn ü menbet-i reyā-ḫīn-i leṭāfet-ḳarīn ḫavāṭır-ı müteberricine sebeb-i nezāhet ü ferāġ-ı bī-neẕīr ü hemtā bāġ ü rāġ-ı ālāyiş-i kederden pāk ü ārī şevā´ib-i ġıll ü ġişden ḫālī vü ʿārī bī-ḳuṣūr ḳaṣırlar ve ḫāneler laṭīf menziller ve kāşāneler bī-neẕīr ġurfeler bī-bedīl şerefeler añı görüp ḫayrān u medhūş ve keyfiyet-i cām-ı ġayret ile bī-hūş oldı Hādī Ḥażret'i buyurdılar ki, "Ey İbn Saʿid biz her ḳanda olsaḳ bu maḳūle mevāżıʿ dayuz ẓāhir beyyin olma." diyü buyurdılar.

Ve yine bir şaḥṣ-ı [465a]ṣādıḳdan mervīdür, ḥikāyet idüp dimiş ki ḫātūnumun ḥamli ẓuhūr itdi. Ḥaml-i maẕnūnü'l-vücūdı iẕkār içün avrād ü iẕkāra meşġūl olup Ḥażret-i İmāmdan daḫı tażarruʿ itdüm ki, ẕukuret-i evlād içün duʿā ile imdād ide buyurdılar ki ẓuhūr itdükde nāmını Muḥammed ḳoyasın Ḥikmet-i İlāhīyye buyurduḳları üzre ẕeker ṭoġup ismini Muḥammed ḳodum.

Ve yine mervīdür ki Sābiḳān ẕikr olunan üzre bir ḥamlüñ ẕeker olması içün duʿā istidʿā olunduḳda nice duḫter ferzendden bihter olur diyü buyurup sükūt buyurmışlar Ḥikmet-i İlāhīyye ünse ẓuhūr itmiş.

Ve yine mervīdür ki bir şaḫṣ-ı maẓlūm ol maḫdūm-ı feżā´il-i maʿlūm ḥużūrına varup Kūfe'de olan ḳāżinüñ ne ḫuluḳından ḫalḳ şākir ve ne aʿmālinden ḫālıḳ rāżıdur kendüye itdügi nikāyeti ḥikāyet ve ẓulm ü cevrinden şikāyet idüp ol şifā-endūzun aḥkām-ı raʿiyyet sözüne müteʿalıḳ-ı ġarābet sözler söyledi ki ol bī-rayb-ı bīn aḥd-ı ḳāżiyyenün olan şaḫṣ-ı pür-şeynüñ āteş-i ẓülm ü ʿudvānunı gūş idenlerüñ özleri giyinürdi. Ve ol ehl-i hevānuñ bād-ı fesādını müşāhede idenler çerāġ-ı ferāġ-ı ḫāṭırı sevinürdi Hādī ḥażreti ol sitem-dīdeyi teselliyet idüp berā-yı **[465b]**ṣabr ile diyü işāret buyurup iki ay olduḳda ol cābir ü cā´iri refʿ ü defʿi ile emākinde sākin olan mesākine īṣāl nefʿ olındı.

Ve yine mervīdür mütevekkil bir ḫānesi var idi ki, içünde ṭuyūr-ı muḫtelifetü'ṭ-ṭibāʿ **أُولِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ**[1325] māl-ā-māl olup her birinüñ bir gune ṣavt ve ṣafīri ve secʿ ü hedīri ve şehīḳ ü zefīri bāng ve ṣadāları bir mertebede itdi ki bir kimesne ʿarż-ı merām itse hengāme-i ṭuyūrdan murādını ṭuyurmaġa mecāl olmazdı her vaḳt ki Hādī ḥażreti ol maḳāma gelse Ḥikmet-i İlāhīyye cümle murġān-ı ḫāmūş olup refʿ-i ṣavt ile merdānı fevt itmeden iḫtirāz içün terk-i āvāz itdükleri ẓāhir olur idi.

Ve yine mervīdür ki Diyār-ı Hind'den āsitān-ı mütevekkile bir ḥoḳḳa-bāz-ı mümtāz ve şiʿbez-i sihīrbāz geldi ki ḳuvvet-i bāz ve diḳḳat-i bāzī ile gözden sürmeyi siler ve ḥiddet-i fikr ü ḳuvvet-i baṣar ile ḳılı ḳırḳ deler idi. Ḥoḳḳa-bāz bir gün çarḫ-ı devvār mühre-i mihri sipihrden āşikār ideli bunuñ gibi bir ʿayyār-ı ṣaḥīḥü'l-ʿayār görülmüş degül idi. Bir gün mütevekkil buna ey üstād eger bir vażʿ-ı ʿacīb ve kār-ı dīl-firib idüp Muḥammed Bin ʿAlī'yi ḫacl ü şerm-sār itmegi iḳtidār-ı iẓhār idersün saña bin dinār rābiḥü'l-fil emṣār **[466a]**kāmilü'l-ayār virmeyün ve seni murādını irgüreyin didi.

[1325] "İkişer, üçer, dörder kanatlı." Fatır, 35/1.

Ḥoḳḳa-bāz daḫı ṭaʿām geldükde simāṭa bir miḳdār yufḳa itmek ḳuyup beni ol maḥalde iclās iden ki bir ʿaẓīm ḥilye virmeñ ile anı ḫayrān u deng ve pāyı ʿaḳl ü idrākını seng-i ḫadʿa ü mekr ile lenk ideyüm didi eyle itdiler ekle şurūʿ zamānı olduḳda Ḥażret-i İmām dest-i kerem-peyvestini uzadup ol ekmekden birini aḫẕ itmek istedi meşʿubda bir ḥīle itdi ki ol itmek uçdı. İmām Ḥażret'i birine daḫı ḳaṣd itdi yine ol itmegi dögünecek bir ḥīle idüp ol daḫı ṭeyarān itdi. Üç kere ḥāl bu minvāl üzre olup ḫayyiz-i ṭāyırdan ḥuḍḍār-ı meclis-i hā′im ü ḥā′ir olup cümlesinden āṯār-ı tebessüm ü[1326] tenessüm itdi. İmām ḥażretiniñ daḫı ʿinān-ı iḫtiyārı elünden gitdi. Meclisde bir visāde var idi. Üzerinde ṣūret-i şīr taṣvīr olınmışdı. Aña işāret buyurdılar ki, ol muşʿabidi ṭuta bu maḳūle vaż'ʿ-ı nā-sezā iderse yuta bi-izni'llāhi Teʿālā ol şekl-i meṭrūḥ ve ṣūret-i bī-rūḥ bir ġażanfer-i mehīb ve esed-i bā-nehīb olup ṣıçradı ḥoḳḳa-bāzı altına alup diledi ki ḥalḳından nāvına dek şikāf-ı kāf gibi çāk ide. Yine birine varup evvelki ṣūrete girdi. Her çend ki mütevekkil ḥoḳḳa-bāzı taḫlīṣe saʿy itdi. [466b]İmām Ḥażret'i rāżī olmayup min baʿdburalarda görülmemek gerekdür Allāh Teʿālā ḥażretinüñ aʿdāsını dostlarına taslīṭ itmek lāyıḳ degüldür diyü buyurdılar. Ol daḫı meclisden çıḳup min baʿd görünmedi.

Ve yine mervīdür ki bir velimede ki meḫādīm-i kirāmıla ġaṣ bir meclis-i ḫāṣ ʿaḳd ve uʿde-i murāʿāt-ı cihāt-ı taʿẓīm u tevḳīrlerinden ḫurūc emrinde kīse-i āḳīse-i ʿuḳūl u efhāma güncayişi olmaz nuḳūd-ı cidd u iḳdām ve saʿy u ihtimām ḫarc u naḳd itmişlerdi. Ḥażret-i İmām-i Hādī ṣāḥibü'l-mekārim ve'l-eyādī daḫı ol nādī-i saʿādet-mebādi ve meserret-bādīde kemāl-i surūr u şādī ile raġmen ʿala ʿadi ḳarar buyurmışlar nāgāh bir civān-ı aḥmaḳ ve ʿuluvv-ı şān-ı Ehl-i Beyt-i nübüvveti iẕʿāndan ḳāṣir ve ḥavās-ı ḫamse-i ẓāhīre u bāṭınası merātıb-ı ṣuriyye-yi müşāhedesine ḥāṣir hevā-i nefs-i

[1326] ü H: -F.

nā-fercāmına ittibāʿla şeyṭāna muʿīn u nāṣir ve fen-i telbīs u tedlīsde İblīs'e muḳarin u muʿaṣir olmaġın kelimāt-ı ṭaʿn u ṭınaz ile ol İmām-ı Celīlüñ zücāc-ı mizāc-ı saʿādet-imtizāclarını kesr idüp gāh bī-mezah ḫandelerinde ve gāh bī-taḳrīb sözlerinden ol İmām-ı ḥalīm-i ʿazāb-elim müşāhede idüp bī-iḫtiyār yā hāzā [467a]diyü buyurdı. Bāʿilāmi'llāhi Teʿālā ol hātik-i estār-ı edeb ve mutaʿarrız-ı ġażāb-ı Rabb olan kişinün ʿan ḳarīb cevān-mirin olacaġın ṭuyurdı ol cevānıñ bu kelāmı haʿil ḥużūr-ı neşāṭına ḥā´il ve ʿaḳlı zā´il olup cünūn-ı mecnūn-ı terk ve Ḥażret-i İmām'a iʿtiḳadını berk itdi ammā ne fāyda ki irtesi ḫuṭūṭ-ı ḥuẕūẕ-ı dünyeviye ḫāṭırından tırāş ve elem u maraż ile ṣāḥib-i firāş olup üçünci gün āḫirete intiḳāl itdi.

Ve yine mervīdür ki bir gün bir velime daḫı bir şaḫṣ de´b-i edebden şürūr ve sebīl-i fesāda vurūd idüp ol İmām-ı bī-ṣānī ve humām-ı mefḳūdü'l-medāniye kelimāt-ı beyhūde ve turrahāt-ı ġayr-ı maʿhūde söyleyüp ol vücūd-ı fāyiżü'l-cūdun ġubār-ı āzār ile meşreb-i ṣāf-ı leṭāfet-evṣāflarını tekdīr ve ālāyiş-i ġażab ü ḫiddet ile cūy-i bār-ı aḫlāḳ-ı kerīmelerini taġyīr idüp**فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا**[1327] ve bu fazl-ı ġalīzü'l-ḳalb ve bu şaḫṣ-ı vācibü'ṣ-ṣalb bu itdügü su´i edebin cezāsını ʿan ḳarīb çekse ve geşt ü zār ḥāline toḫm-ı nedāmet ü pişmānı ekse gerekdür şimdi nikbet-ḫānesi cānibinden miṣāl-i kārd bir ḫaber-i mu´lim bārid vārid olup Ḥażret-i ʿA´işe'yi telḥ ve celd-i tecellüd-i iştibārını selḥ idüp[467b] ġussa- ġam ġussa-i ṭaʿām-ı velimeye mānіʿ-i ekl ü vufūrü'l-ālām ile bir ġarīb şekl ola diyü buyurdılar bir miḳdār zamāndan ṣoñra kemāl-i surūr-ı inbisāṭ ü vufūr-ı feraḥ u neşāṭ ile ḥaẕār meclise basṭ-i besāṭ ü iḥḍār-ı eṭʿime-i leẕẕet-menāṭ zamānı gelüp ol şaḫṣ-ı bī-aṣl dest-i nikbet-peyvestüni ġasl idüp ṭaʿāmdan tenāvüle ḳaṣd itdükde ḫidmet-kārı girye vü zārī ile gelüp feyād u fezaʿ u fiġān cezaʿ ile irişüp māderin

[1327]"Ondan daha güzeliyle karşılık verin." Nisa, 4/86.

damdan düşdi. Ve ser-i ḥāyat-ı zinde-ġānīsine zenbūr-ı miḥnet ü belā üşdi. Şuʿle-i fitīl-i ḳandīl ḥayatı müntefī ve kisve-i ʿömr-i ʿazīzinden nuḳūd-ı pür-sūd rūḥı müntefi olmaḳ maḳāmındadur tizce gidersen aḫar nefesinde yetişesün olur didi. Nāgāh ol ḫaber ol cān-gāhdan āgāh olıcaḳ enīn ve āh ile hem-rāh olup gitdi ve ekl-i ṭaʿāmdan ferāġ itdi.

Ebū Muḥammed Ẕeki[1328] on birinci imāmdür künyeti Ebū Muḥammed ve laḳabı ẕekī ve Ḫāliṣ ve Sirāc'dür. Bu daḫı vālid-i mācid mevfü'l-meḥamidi gibi ʿaskeri dimek ile meşhūr ve eṭvārı müstaḥsen ve vālidesinüñ adı Susın idi. Hādī ḥażretleri ol seriye-i seriyyenüñ nāmını Ḥadīṣ ḳodı vilādet-i ʿaliyyeleri ikiyüz otuz bir veyā otuz iki senesinde vāḳiʿ olmışdur vefāt-ı raḥmet-i ayāt-ı maġfiret-ġāyātı Samarra'da ikiyüz altmış **[468a]**senesinde meşhed-i pür-envār ve meḍceʿ-i feyż-i āṣārı peder-i saʿādet-eṣerinüñ ḳurbunda vāḳiʿ olmışdur. Kerāmet-ı ʿadīdesi ve ḫavārıḳ-ı pesendīdesi çoḳdur cümle ḫavārıḳ-ı ʿādetdendür ki, Muḥammed bin ʿAlī bin İbrāhim bin Mūsā bin Caʿfer raḍıya'llāhu teʿālā ʿanhum ḥikāyet itmiş ki: Bir zamānda şimşīr faḳr ü iḫtiyāc dil-i bī-ġillimi evmāc ve derd-i ʿillet-i ḳıllet-i naḳd-ı ṣabr ü ārāmımı tārāc idüp felek-i felākete süvār ve ġıll-i ẕüllī bā-zūy-ı ḥālime süvār olup cihān başıma ṭār ve dār-ı fenā-medār çeşm-i cihān beynine tenk ve tār olup derbeder olduġumuzda peder baña eyitdi: Ey ṣemere-i şecere-i ḫulīd olan cān-ı ʿazīzim valid gel bu fiḳr u fāḳāya bir çāre idelüm. Senüñ ile sülāle-i nübüvvet ü nihāl-i bī-miṣāl ḥadīḳa-i fütūvet olan ẕekī ḥażretine gidelüm ol civān-ı sāmī ve maḫdūm nāmınuñ nāmı ʿāleme ġalef ile bıraḳdı ve zümre-i ricā-cūyān anuñ luṭf ü keremini cūyān olup miṣāl-i cūy ol suya aḳdı cümle erbāb-ı arab-ı ṣemīm dil-ı ġiş ü ġilden anuñ duʿāsına müşteġil olmışdur umarum ki,

Beyit: Kermet-i nā-mütenāhi niʿmet-i nā-maḥdūd

[1328] Ebū Muḥammed ẕekī F: İmām ẕekī ʿAskerī raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh H.

Hīç cūyinde ezindür zūd-i bī-ḳuṣūr

Neṯr: feḥvāsı üzre biz daḫı ḫā´ib āyet ü bī-fevāyid-i ʿāyīd olmayayuz didi. Ben didüm ki ol baḥr-ı kerem ile āşinālık var mıdur? Vālidüm ol seyyid-i ḥuṣūrun ḥużūr-ı **[468b]** sāṭıʿü'n-nūrlarına varmaḳ vāḳiʿ olmamışdur didi. Hele bu ṭarīḳ ile yola girüp gitdük eṯnāyı rāhda vālidüm baña didi ki: "Ey püser bize ne ʿaceb gedāluk el virdi. Ve ḥalḳımuz ḥalḳa iḫtiyāc ḥalḳa girdi āh bize İmām Ḥażret'i beş yüz dirhem iḥsān itse ve ol derāhim-i merāhimi ile cerāḥat-ı mezīlü'r-rāḥa iḫtiyācımız gitse iki yüz aḳçeye palās libāsımuzı fi'l-cümle tecdīd idüp ikiyüz aḳçesine daḳīḳ iştirā idüp yüz aḳçesüni sā´ir-i levāzıma ḫarc itmesem." didi. Benüm daḫı ḫāṭırıma bu maʿnā ḥużūr itdi ki baña daḫı üç yüz aḳçe virse yüz aḳçesini bir merkeb iştirā itsem ve cānib-i kūhistāna gitsem, bu ṭūl-i āmāl ve taṣavvur-ı ḥuṣūl-ı emvāl ile bāb-ı devlet-me´ābına vuṣūl-i ḥusūle mevṣūl olup henüz ḫālimüzden bir ferd āgāh degül iken nāgāh bir ġulām ṭaşra çıḳup ʿAlī bin İbrāhim ile püser-i saʿādet-eṯerī Muḥammed içerüye gelsün didi. Biz daḫı işāret-i pür-beşāret İmām'a imtiṯāl idüp ḫāk-ı kimyā-miṯāllerine rūy-i māl idüp cevāhir-i zevāhir-i taḥiyyāt u teslīmi cenāb-ı ʿālilerine teslīm itdükde **فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا**[1329] Naṣṣ-ı saʿādet-faṣṣına imtiṯālini inhā itdükden ṣoñra pederüme "Ey ʿAlī ne maḳūle ʿayıḳ seni vādiyi ihmāl ü musāhaleye sālıḳ oldı ki ile'l-ān bu cānibden ḳudūmıñı dīrīġ ṭutduñ. Ve bu ḳadar merāret-i ḥarāret-i fāḳayı tecerruʿ idüp yutduñ didi vālid daḫı dehān-ı iʿtiẕārı bāz **[469a]** ve basṭ-ı maʿāẕire āġāz idüp silsile-i fiḳr u felākete beste ve ālām-ı iḫtiyāc ile ḫasta olduġım ḫālde gelmege ḥicāb itmişdüm ammā kār cāna ve kārd ustuḫvāna irişdükde bī-iḫtiyār ḫāk-pāyı kimyā-ı ġubārlarına irāṯ-ı ṣıḳlet iḫtiyār olındı didi andan ṭaşra çıḳduḳ bir ḫidmet-kār ʿaḳībemizden irişüp pederime bir ṣurra virdi ve didi ki bunda beş yüz

[1329] "Ondan daha güzeliyle karşılık verin." Nisa, 4/86.

aḳçe vardur iki yüz aḳçesi câme-i baḥa ve ikiyüz aḳçesini daḳîḳ baḥası ve yüz aḳçesi sā´ir-i levāzıma ṣarf içündür. Bir sura daḫı bana virdi üç yüz aḳçedür yüz aḳçesi kisveye yüz aḳçesi sa´ir-i levāzıma yüz aḳçesi daḫi bir merkeb içündür ammā zinhār kūhistān cānibine gitmeyesün felān maḥālle var diyü işāret itdi. Ḳılāde-i şevḳ mānend-i ṭavḳ beni ol didügi semte sevḳ itdi. Ser ü sāmān taḥṣīl idüp elüme iki bin altun girdi didi.

Ve yine rivāyet olınur bir kimesne ḥikāyet itmiş ki, ben naʿl-band idüm. Ẕekī ḥażretinüñ devābını naʿaller idüm. Müsteʿin ḫalifenüñ bir şedīd-i şikeme cumūʿ-ı baġlası var idi ki bir ferd añı zeyn ü likām tertibine rām itmeyüpol ḳātırı bir ferd eger temellüke ḳādir degül idi. Yanına yaḳın olanuñ lengen-dīde**[469b]**ile aʿżāsını ḫurd ider idi üzerine süvār ve zahrına üstüvār olmaḳ istiyeni murd iderdi. Müstaʿinüñ nedīmlerinden biri ḫalifeye eyitdi: Niçün Ḥasan Bin Rıżā'ya daʿvet idüp envāʿ-ı telṭīf ile bu baġıla süvār olmaġıla teklīf itmezsün ya budur ki saʿyi balīġ ü cidd-i bī-dīrīġ idüp aḥkām-ı zeyn-i zerīn ile bu baġlayı tezyīn idüp **سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ**[1330]Naṣṣ-ı saʿādet-ḳarīnüñ sırr-ı serbestisüni mineṣṣa-i ẓuhūrda cilve-gīr ve bu ester-i tünd-likāmı rām itmek ile nihāl-i āmālini pür-bār u ber-bād-ı rāyide zirā bu ester anuñ gibi bir muḳaddem kimesne ister yā budur ki eger alınmayup yire çaldı. Ve senüñ ḥaḳḳıñı andan ala **على كلا الحالين**[1331] murādına vuṣūl muḳarrerdur didi. Müsteʿin daḫı ṣavāb didündüm üzre ol menbiʿ-i ʿilm ü edeb ḥażretlerüni ṭaleb itdi, saʿādet ü iḳbāl ile gelüp serāy-ı Müsteʿin'i ḳodūm-ı behcet-ḳarīni ile reşk-i firdevs-burīn itdükde ṣaḥn-ı serāda ol ester-i suʿubet-efseri gördükde ve dest-i kerem-peyvestini ketfuna sürüp esās-yedd-i saʿādet-iḳtibās ve siyādet-istināsdan baġlıya bir ʿaceb ḥāl teṭerrüḳ idüp ḳavī taʿarruḳ itdi. Andan ḥużūr-ı Müstaʿine gitdi. Müsteʿin daḫı tevḳīrinde tevfīr idüp iḳbāl

[1330]"Bunu hizmetimize veren Allah'ın şanı yücedir. Bunlara bizim gücümüz yetmezdi." Zuhruf, 43/13.
[1331] Her iki durumda da

ile istiḳbāl ve taʿẓīm ü iclāli ḥadd-ı ġāyete īṣāl itdükden ṣoñra cebīn-i mübīn ḥālinde muḫā´il-i [470a]saʿādet-iḳbāli īnās itmek ile kendüye ḳarīb maḥallde iclās idüp Yā Ebā Muḥammed bu ester-i tünd-i likāmı ilcām ḫuṣūṣunda netīce-i behīce-i leyāli ve eyyām olan ẕāt lāzımü'l-ikrāmınuza ibrām iderüz didi. Ol İmām-ı Humām daḫı ahkār-ı ḫüddām-ı ẕavīyü'l-iḥtirāmı olan pederüm cānibine naẓar idüp şu baġlı ilcām ile diyü buyurdı. Müsteʿin tekrār ilḥāḥ idüp siz kendi yedd-i mü´eyidüñüz ile itmeñüz ister idüm[1332] didi. Ẕekī Ḥażret'i daḫı taylasānunı yire ḳoyup ḳalḳup gitdi, dest-i kerem-peyvesti ile ilcām itdi. Baʿde ikrāmun teklīf itdi anda daḫı ḥāl bu minvāl üzre oldı. Andan ṣoñra rükūb teklīf itdi. Musteʿin bi'llāh rākib olup bād u zān ve āb-ı revān gibi ol meydānda revān oldı. Ẕerre ḳadar ser-keşlikden eṣer-i müşāhede olunmadı Müsteʿin bu esteri nice bulduñuz diyü su´āl itdi. İmām Ḥażret'i bundan ḫūb bir ester ḫūb laṭīfü'l-uslūp görmedüm didi. Müsteʿin daḫı ol raḫş-ı leṭāfet-baḫşı İmām ḥażretine hediyye idüp gönderdi ve ʿinān-ı ʿaẓīmeti ol ṣavbe döndürdü.

Ve yine şiḳātdan biri ḥikāyet itmiş ki bir gün Ẕekī ḥażretinüñ pīşgāh-ı saʿādet-penāhına varup vucūd-ı miḥnet-alūdum āteş-i faḳr u iḥtiyāc ile yandı. Ve rūy-ı zerd-i pür-derdi pür-verdüm dūd-ı kebūd-ı miḥnet ü endūha boyandı diyü rüzgāruñ nikāyetinden şikāyet ü aḥvāl-i pür-[470b]melām ḥikāyet idüp āb-ı ḥayat ile sevā olan mā´i revā ve luṭf u keremden devā ve taẓarruʿ ve nālişime revā olmaḳ ricā itdükde dest-i saʿādet-peyvestinde olan tāziyāne ucu ili zemīni ḳazdı ve beş yüz ṣaḥīḥü'l-aʿyār dinār-ı müvāzī bir sebile iḫrāc idüp refʿ-i ġāyile-i ha´ile-i iḥtiyāc içün baña virdi didi.

Ve yine biri rivāyet itmiş ki bir ḫuṣūṣ içün muḳayyed u maḥbūs ālām u miḥnet ile me´nūs ve ḥuẕūẕ-ı dünyyeviyeden me´nūs olmışdum. Ol cāy-ı ve mevżiʿ-i āṣḥāb-ı

[1332] ister idüm F: isterdüm H.

evzār olan olan maḥalli teng u tārda ṭul-i maḳām ile baḳādan bī-zār olup Zekī Ḥażretine ḥāl-i pür-melālim iẓhār ve ifşā içün ʿarż-ı hāl inşā itdüm żımnında ol cāy-ı vaḥşet-āṣār ve maḥalli teng u tārda çekilen ālām-ı iʿlām idüp istedüm ki ḳıllet-i zāt-ı yeden daḫı şikāyet idem lākin mā-beynimüzde ol ḳadar ilfita yoḳ idi ki külfeti refʿ ve bāb-ı suʾālı fetf ve iḥsān-ı ʿālī-şānını cer idem ol ḥuṣūṣda sukūt-ı iḫtiyār idüp mektūbu irsāl itdüm. Nāme ol nik-nāme vāṣıl olduḳda inşāʾallāhu teʿālā ʿanḳarīb saña ẓahīr lütf-i İlāhī ẓuhūr idüp bugün namāz-ı ẓuhri kendüni ḫānuñda edā idesün diyü cevāb yazmış. Ḥikmet-i İlāhiyye zamān-ı zevāl olduḳda ol belā bizden zāʾil olup namāz-ı ẓahrı ʿinḫanumda kıldum nāgāh **[471a]** gördüm ki İmām ḥażretinüñ ḳaṣdı geldüḳde baña yüz ʿaded zer-i surḫ kāmilü'l-ʿiyār irsāl buyurdı bir tezkere-i şerīfe yazılmışlar mażmūn-ı humāyūnunda bir nesneye iḫtiyācuñ olduḳda şerm ü ḫayāyı terk idüp baña iʿlām eyle ki inşāʾallāhü'l-ʿallām maḳdūrumuz mebzūldur diyü buyurmuşlar didi.

Ve yine mervīdür ki ṣiḳātdan biri ḥikāyet idüp dimiş ki, bir mesʾelenüñ cevābında işkāl-i eşkāl nümāyān olup nevʿurūs cevāb-ı ṣavāb verāʾi ser-i perde-i kemünde iḥticāb itdigünde istiṭāʿ-ı rāy-ı ʿālem-ārāyı imām aḳṣayi mihām oldı. Bu ḫuṣūṣ içün varaḳā-i istikṣāf ile tuḥaf-ı taḥiyyet ve duʿā-i ihdā ve itḥāf itmek lāzım geldi. Taḥṣīl-i ṣavāb u cevāb içün yazdıġum ruḳʿada rabiʿa müteʿallıḳ bir suʾāldur cinnī daḫı ḳaṣd itmişdüm lākin ferāmūş itmek ile ol ḫuṣūṣda ḫāmūş olmışum. İmām Ḥażret'i ḥall-i maḥal içün taḥrīr buyurduḳları kitāb-ı müsteṭāb-ı ḫaṭīrede mesʾele-i mezbūra cemālinden ḳanāʿ-ı işkālī izāle ve lūle-i ḳalem-i berāʿat-i ʿilm-i leṭāfet-tevʾemlerinde ḥıyāż-ı riyāż-ı mesāʾile āb-ı ḥayat īsāle buyurup ḳalbe-i ṭumenine ve dil-ibī-ġilli tamām-ı sekīne gelicek mertebeyi taḥṣīlden ṣoñra ḥıma-ı rabıʿdan daḫı suʾāl itmek isteyüp

nisyān sebebi ile terk itmişdüñüz[471b] قُلْنَا يَانَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَى إِبْرَاهِيمَ[1333]āyet-i kerīmesini bir kaġıda başına tenmīḳ ve gerden-ı maḥmūma taʿlīḳ idesüz diyü buyurmışlar hem eyle itdüm şifā-i kāmil ve burʿı ʿācil ḥāṣıl oldı.

Ve yine bir şiḳāt kimesne rivāyet itmiş ki[1334] bir gün Ẕekī ḥażretinüñ ḥużūrına vardum bir civān-ı ḫūb-rū vü müşkin geldi kendü kendime āyā bu māh-pāre ḳanḳı şehrüñ şāhı ve neneñ gibi biricik māhı ola didüm İmām ḥażreti buyurdılar ki bu Ümmü Ġānim nām ḫātūnuñ oġlıdur ki ol ḫātūnda bir seng vardur ki benüm ābā vü ecdād-ı emcād-ı cennet-maʿādım ḥatīmlerün ol seng-pāreye vażʿ ide gelmişlerdür ol seng mihri ḳabūl ider ḥālā bu maḥdūm-ı necābet maḫtūm ol seng-i maḫtūm ile gelmişdür ki ben daḥı mühr̈imi ol senge vażʿ itdüm didi. Andan ol civān-ı melīk-manzara ki ḫūb-rūluk anda ḫatm olmışdı ḥiṭāb buyurup ol seng-pāreyi getür diyü buyurdılar getürdi. Bir ḫālī mevżıʿa kendi ḫātımlarını vażʿ itdiler. Rāvī eyidür: Ḥālā naḳş-ı mihr-i şerīfleri gözüm öñündedür Ḥasan bin ʿAlī idi baʿde civān ṭaşra çıḳduḳda ben dāḫı taʿkīb idüp ṣordum ki ile'l-ān İmām ḥażretini görmek düşmemişdür yemīn idüp didi ki, Va'llāhi ḫāk-pāyı kimyā-miṣāllerine vuṣūl-i meclis-i saʿādet-ḥuṣūllerinde muṣūl vāḳiʿ olmamışdur. Ammā çoḳ zamān idi ki, ārzūyı liḳāyı saʿādet-iltifātları ile hem-nīşīn idem. [472a]Ḥālā bir civān-ı ġayr-ı maʿlūm gelüp daʿvet itdi geldüm didi.

Ve yine[1335]**Bir kimesneden mervīdür ki** İmām ḥażretine bir mektūb irsāl idüp mişḳat-ı ʿulūm-ı vāfirelerinden nūr-ı bī-ḳıyās iḳtinā ve iḳtibāsını ḳaṣd idüp mişḳat-ı lafżınun maʿnāsından su´āl itdüm ve ehlim hāmil idi żımn-i mektūbda anı daḫı derc itdüm ki anı duʿā-i ḫayr ile imdād buyuralar ve ṭıfl-ı münteẓir olur için bir nām-ı

[1333] "Ey ateş! "İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol" dedik. "Enbiya, 21/69.
[1334] ki F: -H.
[1335] ve yine H: -F.

meymenet-numūd vaż‘ı buyuralar diyü ricā itdüm. Mişḳad’dan murād Ḥażret-i risālet-penāh ṣalla‘llāhu Te‘ālā ‘aleyhi ve sellemün ḳalb-i şerīfleridür diyüp vālide ve vālidüñ ḥāline ḳaṭ‘an ta‘arruż buyurmayup āḫir-i mektūbda ‘aẓẓama’llāhu Te‘ālā ecreke aḫirüñ ve aḫlefe ‘aleyke diyü buyurmışlar Ḥikmet-i İlāhiyye ḫātūn-ı cenīnī meyit vaż‘ itdi ba‘de tekrār ḥamīl olup ferzend-i ḫay vaż‘ itdi du‘ā-i evvel ile mevlūd-ı münteẓirüñ mevtine işāret ve du‘ā-i ṯānī ile veled-i āḫara beşāret buyurdılar.

Muḥammed el-Meḥdi[1336]On ikinci İmām’dür. Künyeti Ebü’l-Ḳāsım’dur İmāmiyye didükleri ṭā´ife Ḥacet ü Ḳā´im ve Mehdī ü Münteẓer Ṣāḥibü’z-zamān diyü laḳabları vaż‘ itmişlerdür. Ol ṭā´ife ḳatında on iki imāmun ḫātemidür. Anlar şöyle zu‘m iderler ki: Samarra didükleri mevżı‘da İmām-ı Mezbur zīr u zemīne girmiş ola vālidesi nāẓire iken artuḳ çıḳmaya bu ḥāl **[472b]**bir ḳavlde sene ḫams ü sittīn ve mi´eteynde bir ḳavlde sene sit ü sittīn ü mi´eyeteynde olmış ola māderi Ümmü Veled’dür nāmı Ṣayḳal veyā Nercīs veyā Sūsın’dür. Vilādeti Samarra’da sene-i ṯemān ve ḫamsīn ve mi´eyeteyn-i ramażān-ı şerīfinüñ yigirmi üçünci güni bir ḳavlde ḫams ve ḫamsīn ve mi´eyeteyn ramażānuñ nıṣfında babası Ebū Muḥammed’üñ ‘ammesi Ḥakim rivāyet ider ki: Bir gün Ebū Muḥammed ḫużūrına vardum “Ey ‘emme mihribān bu gice ne ḳadar zaḥmet itse du‘āyı ḫānesinde mihmān olsañüz ki bu ‘abd-ıża‘īfü’l-ḥāle melik-i mutta‘āl ‘amīmü’l-nevāl celle ‘ani’ş-şebehi ve’l-emṯāl bir veled-i kerīmü’l-ḫiṣāl-ı in‘ām ü efḍāl itse gerekdür.” didi. Ben daḫı “Ey ferzend-i ercümend ve ey veled-i dil-pesend bu me´mūlun olan ḫalef-i ‘aẓīmü’ş-şeref ḳanḳı nuṭūfdan ẓuhūr ve ḳanḳı māderün tutuḳ-i ufḳ-ı raḥminden ‘arż-ı dīdār-ı pür-nūr ider ki sırrayı seriyenüz olan bir cesede būy-ı vilādet istişmām olunmayup iḫtimāl-i ḥaml virilmez İmām ḥażreti bir

[1336]Muḥammed el-Meḥdi F: İmām Meḥdi bin Zekī raḍıya’llāhu Te‘ālā ‘aleyhi ecme‘in H.

ḥabisüñ meṣeli Ḥażret-i Mūsa ʿaleyhi’s-selāmuñ vālide-i ʿazīzesi meṣelidür ki ol veled-i ṭāhir muḳamından muḳaddem ḥamlı ẓāhir olmamış idi diyü buyurdı.” Ol gice anda mihmān oldum nıṣf-ı leyl olduḳda namāz-ı teheccüde āġāz itdüm. Biz ḫīs daḫı teheccüde şurūʿ itdi. Ben daḫı kendü kendime didüm ki ṣabāḥ yaḳlaşdı Ebū Muḥammed’üñ didügü ḫuṣūṣuñ eṣerī ẓāhir olmadı ben bu fikri ider iken Ebū Muḥammed baña ḫiṭāb [473a]idüp ey ʿamme istiʿcāl dāmına giriftār olma, gün ṭoġmadan neler ṭoġar kim bile henüz vilādat-i mevlūd içün leylden baḳiyye mevcūddur belī tekẓibden ḥaẓır ü ʿacāyib ḳudret-i ḥaḳḳa naẓır ile ḥaml-ı emrinde ṣādır olan kelāmımı bī-ḳadrü’l-mekān-ı işlāḥ ü imtiṣāl kelāmü’i-intiẓām**حمل المؤمن على الصلاح**[1337] ile didi Nercis’in meskeni olan ḫāneye müteveccih oldum. Yolda gördüm ki ḳarşuma geldi endāmına irtiʿāş ve nā´ire-i ıżṭırābına intiʿāş gelmiş sīneme çekdum. Sūre-i iḫlāṣ ve innā enzelnā ve āyete’l-kürsi oḳuyup üzerine üfürdüm şikem-i pür-ḥīkeminden āvāz iḥsās itdüm. Ẓuhūr itdükde gördüm ben her ne kırāʿat idersem batn-ı Nercis’den daḫı ol vech üzre ṣadā gelür ol nehc üzre istimaʿ olınur andan soñra gördüm ki ḫāne-i mānend-berḳ nūr-i żiyāya ġarḳ ve ol şeb-i deycūr rūz-ı rūşen pür-nūrıla bī-farḳ ve perde-i ʿādet-i cāriye-i İlāhiyye ḫarḳ olındı. Bir cānibe baḳdum, gördüm ki bir mevlid-i mevdūd-i saʿādet-numūd ve ferzend-i ercümend-i dil-pesend-i pür-sūd-ı maṭmūre-i buṭūndan maʿmūre-i ẓuḥūr-ı vücūda vurūd ve ḥūdūd-ı mevāżıʿ-ı sücūda vażʿ-ı cūd itmiş ol ferzend-i pür-nefʿiyi arżdan refʿ idüp sīneme ḍamm itdüm. Ebū Muḥammed beyti olan ḫāneden çaġurup “Ey ʿamme ḳıṭʿa-i cigerimi [473b]ve ḳurra-i başarımı baña getür.” didi algitdüm eline alup baġrına başup ve lisān-ı saʿādet-resānını püser-i saʿādet-eṣeriñ dehān-ı belāġat-nişānına vażʿ idüp ol ferzen-i ercümendi söyletmege başladı. Güyā

[1337] Mümini iyi işlere sevk etti.

berk-i gül gibi lisānını ol nihāl-i nevḫīz-i gülşen-i temyīz dehānına ḫāl ile bustān-ı belāġatda yabraḳ işledi. Ey naḫl-i necīb-i ʿazīmü'ş-şānum ve ey şemere-i şecere-i cinān-ı cānānum bi-izni'llāhi Teʿālā bülbül-i āsā terennüm ve ṭūṭī-veş-i tekellüm eyle diyü emr eyledi. Ol daḫı **بسم الله الرحمن الرحيم**[1338] **وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ** didi andan ṣoñra gördüm ki bir ālāy murġān sebz-i levn ile ʿālem-i gün ṭoldı. Ve ṭuyūr-ı ḥaḍıt ile dünyā māl-ā-māl oldı. Ebū Muḥammed ol ṭuyūr-ı pür-nūr-ı leṭāfet-mevfūrdan birini daʿvet idüp **خذه فاحفظه حتى ياذن الله فيه فان الله بالغ امره**[1339] diyü buyurdı. Ebū Muḥammed'e didi bu daʿvet itdügin ṭayr-i cālibü'l-ḫayr ve sā´ir-i ṭuyūr kimlerdür didi ki ol daʿvet itdügüm Cebrā´il ʿaleyhi selāmdür sā´iri daḫı melā´ike-i raḥmetdür andan ṣoñra didi ki "Ey ʿamme veledi vālidesine ilet ki **كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ**[1340] ben daḫı ol nūr-dīdeyi Nercis'e iletdüm." Ḥikmet-i İlāhiyye ol māh-ı burc-ı necābet toġduḳda surresi maḳṭūʿ ve kendüsü maḫtūn ve saġ kolundan **جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا**[474a] yazılmış ṭoġdı didi.

Ve yine mervīdür ki, ṭoġduḳda iki dizi üzre oturup engoşt-ı sebābesini ṣavb-i semāya refʿ itmişdi eḳseride Elḥamdü'llilāhi Rabbü'l-ʿālemīn didi.

Ve yine mervīdür ki bir şaḫṣ ḥikāyet itmiş ki Zekī ḥażretine su´āl itdüm. Sizden ṣoñra icrā-i şeriʿat-ı şerīfde size ḫalīfe ve iḳtidā-i enāma İmām kimdür saʿādet-ḫānelerine gelüp içerü girüp dūş-ı saʿādet-pūşuna mühr-i minber gibi bī-naẓīr ü āfitāb-ı ʿālem-tāb-ı felek-i-mesīr gibi cihān-gīr bir ferzend-i cemīl tecmīl buyurmışlar taḫminen üç yaşında buyurdılar ki ey filān eger senüñ Rabbü'l-ʿizzet ḳatında ḳadr-ı refiʿ iñ olmasa

[1338] "Biz ise, istiyorduk ki yeryüzünde ezilmekte olanlara lütufta bulunalım, onları önderler yapalım ve onları varisler kılalım.", Kasas, 28/5.

[1339] Al onu koru Allah'ın emri gelinceye kadar, Allah emrini ulaştırır.

[1340] "Anasının gözü aydın olsun ve üzülmesin, Allah'ın va'dinin hak olduğunu bilsin diye onu anasına geri döndürdük. Fakat onların pek çoğu bunu bilmezler.", Kasas, 28/13.

benüm veledümi saña göstermez idüm. Bunuñ nāmı Ḥażret-i risālet-menziletün nām-ı nāmısına muvāfıḳ ve keyfiyeti daḫı künyet-i ʿaliyyelerine müṭābıḳdur. **هو الذي يملأ الارض قسطا كما ملئت جورا وظلما** Yaʿnī bir vücūd-ı pür-cūddur ki, bi-izni'llāhi Teʿālā zemīni bi'l-külliyye şevāyib-i meʿāyib-i cevrden ḫālī ve envār-ı aḳmārı ʿadl vedād ile ḫālī itse gerekdür nitekim ẓülm ü ʿudūvıla memlü idi diyü buyurdılar.

Ve yine şiḳātdan biri ḥikāyet itmiş ki bir gün Ebū Muḥammed ḥażretinüñ ḫāk-pāyı kimyā-miṣāllerine rūy-i māl itdüm, cānib-i yemīn eymenünde bir ḫāne-i bī-nihāna gördüm ki, ol ḫāne-i saʿādet-sezānuñ bāb-ı devlet-meʾābında bir perde sırra āviḫte İmām ḥażretine didüm ki, ey sülāle-i ensāb-ı ṭāhire**[474b]**vü nāʾil-i saʿādāt-ı bāṭına vu ẓāhire emr-i ḫilāfeti sizden ṣoñra kimün uḫde-i emānetine taʿlīk ve menşūr-i ḫilāfeti sizden soñra kimün nāmına taḥrīr ü tenmīḳ itmegi taḥḳīḳ itdiñüz buyurdılar ki bu sırr-ı mektūm ve emr-i mestūr ü maḫtūmuñ perde-i ḫafāsını açmaḳ murād ise bu ḫānenüñ perdesüni ḳaldır didi. Ḳaldırdum gördüm ki, ḥabīb-i mübīnünden āṣār-ı nezāhat-lāyıḥ ve zülf-ı ʿanberinünden būy-ı necābet fāyıḥ-ı semā-i saʿādet-imāsı ḫūrbānı āṣārını ḥākī ve çehre-i saʿādet-behresi mihr-i münīr ve āfitāb melīk-i serīre müşābīh ü muḥāki ruḫsār āl leṭāfet-iştimālinüñ cānib-i yemīn-i meymenet-ḳarīnünden bir ḫāl-i leṭāfet-māl ve iki cānibinde giysüyi ʿanberīn mūy-ı miskīn būy-ı bī-miṣāl-i ẓāhir oldı. Ve gelüp Ebū Muḥammed ḥażretinüñ zānū-i saʿādet-meʿnūsına cülūs itdi. Ebū Muḥammed buyurdılar ki, işte emr-i ḫilāfetüñ ṣāḥibi ve eẕyāl-ı imāmet sāḥibi bu ferzend-i ercümendür diyüp baʿde ol maḫdūm-ı feżāʾil-i mevsūma emr itdi ki tā vaḳt maʿlūm olunca ve emr-i Ḥayy-i Ḳayyūm yirin bulunca yine ol ḫāneye girdi. Baʿde Ebū Muḥammed baña emr itdi ki, ḳalḳup ol ḫāneye naẓır idüm vardum gördüm aṣlā bir ferd görmem didi.

Ve yine şiḳātdan biri rivāyet itmiş ki Muʿteżid beni iki kimesne ile daḫı daʿvet itmiş varduḳ didi ki Samarra'da Ḥasan bin ʿAlī Ḥaḳ raḥmetine gitdi ve civār-ı Melik-i ġaffāra intiḳāl itdi, varup evine başup her kimi[1341] bulursañuz ḳaṭʿān imām virmeyüp **[475a]**başını kesün ve baña getürüñ didi. Ben daḫı imtiṣāl-i emr-i veliyü'l-emre miṣāl āb-ı şitāb idüp vardum gördüm ki, bir sarāy-ı saʿādet-me´nūs ki dāḫil-i ḥaremi olan sāḥe-i ṣaḥan-ı fesitü'r-ricā belki tevābiʿ ü levāḥiḳ ü mülemʿātından olan hercā-i ālāyış-ı kederden menkūş-ı ṣandiden çıḳmış gibi pāk-ı ref´et ve bahārda mümāṣil-i eflāk ebvābından birinde bir perde aşılmış açtum bir serdāb gördüm anda vardum gördüm ki bir deryā üzerinde bir ḥaṣır ol ḥaṣīr üzerinde bir civān-ı ḫūb namāza ṭurmış bize hīç iltifāt itmedi. Benüm refīḳlerümden biri ileri yürüdi diledi ki ol merd-i mācid rākiʿ ve sācidüñ ḥużūrına vara ġarḳ oldı. Dest-i iʿāneti uz itdüm ve ol ġarīḳ-ı baḥr-ı belāya sāḥil-i[1342] necāta itdüm. Andan refīḳ āḫir daḫı ṭarīḳ-i ġarīḳī ṭutup diledi ki ol merd-i meṣafānuñ öñüne vara ol daḫı deryāya düşüp ışlanmadan añı daḫı ḫalāṣ idüp müteḥayyir oldum. Baʿde ol civān namāz-ı güẕāra iʿtiẕār idüp[1343] eyitdi: Cenāb-ı Rabbü'l-ʿālemīn ve senden ricā iderüm ki bu bilmezlük ile itdigümüz cesāret bāʿiṣ-i ḫasāret olmayup ʿöẕrümüz dāmın-i ʿavf ile mestūr ola ki ḥaḳīḳat ḥāle-i şuʿūrum yoḳdur ve bu maḥal ne maḥaldur bilmem cebr ü ikrāh ile maḥalle gelmişüzdür didüm. Ḳaṭʿā kelāmumı işġā itmeyüp ben daḫı döndüm yine Muʿteżid ḥużūrına gelüp **[475b]**ḳażıyyeyi ḥikāyet itdüm, zinhār bu sırrı fāş itme ki boynuñı ururum didi. Mü´ellif kitāb-ı Mevlānā Cāmī ḥażretleri buyururlar ki, çünki insicāb-ı kelām ve insiyāḳ-ı müḳteżiyāt-ı maḳām ile mehdī aḥvālinden baʿżı ẕikr olundı. Bu daḫı maʿlūm olunsun ki

[1341] her kimi F: herkesi H.
[1342] ḫad F: saḥil H
[1343] idüp H: itdi F.

Şiʿā-i İmāmiyye iki ġıybet-i iṯbāt iderler biri ġıybet-i ḳaṣīre ki anuñ mebdāyı vilādetünden ve müntehāsı seferi vekileri inḳıṭāsına ve biri ġayret-i ṭavīle ki añun mebdāsı inḳıtāsından munteʿası Allāh Teʿālā ḥażretlerinüñ emr-i şerīfi üzre ẓuhūrı zamānıdur dirler ve ġıybet-i ḳaṣırada anuñ içün sefīrleri yaʿnī kendi ile sā´ir-i ḫalāyıḳ miyānunda vāsıta olup ḫalḳuñ baʿż mevāżiʿ-i iştibāhlarında su´ālllerüni aña iletüp cevābını getürür kimesneler iṯbāt iderler ve ol sefāret-i ʿAlī bin Muḥammed nām bir şaḫṣa ḥatm oldı dirler. Ve ʿAlī bin Muḥammed'üñ vefātı sene settin u ʿişrīn ve ṯelaṯide vāḳiʿ olmışdur dirler. Ve ol şaḫışdan rivāyet iderler ki vefātımdan altı gün maḳdūm Muḥammed bin el-Ḥasan el-ʿaskerī cānibinden baña bir tevḳīʿ geldi yazmış ki Bi-ismi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm Yā ʿAlī bin Muḥammed ʿaẓẓama'llāhu ecre iḫvāneke ve [476a]ol ṭā´ife-i İmāmiyye İmām-ı mezbūr içün iṯbāt itdükleri ġıybet ḳaṣrada ḥikāyet-i keṯīre rivāyet iderler.

Ol cümleden rivāyet iderler ki Ḥulle nān Ḳaṣaba ahalisinden İsmaʿīl nām şaḫṣuñ aʿżāsından birinde bir cerāḥat peydā olup cümle eṭṭibbā ol mādde-i cāddeyi refʿinden ʿāciz ve taḳdīr-i İlāhī tedbīr-i ʿibādet ile şifā niyyetine hac olup naḳā-i ṣıḥḥat-ı marīż-i ḳaṭʿı ʿużv-ı mevḳūfdür diyü ḳaṭʿan ḫaber virdüler ve ḳaṭʿı ʿużuvda daḫı ḫaṭır-ı ʿaẓīm-i müteḥaḳḳikdür zirā mevżıʿ-ı ḳaṭʿa ḳarīb Ekḥel nām ʿırḳ vardur ki, ol ḳaṭʿa olıcaḳ ḥayātuñ inḳiṭāʿı muḳarrerdur dirler. İsmaʿil itmiş çün ʿilāc-ı iṭbādan me´yūṣ ve elem ü ıżṭırābıla me´nūs genc-i ḥayret ve bu sedde maḥcūs oldum. Samarra'da āsūde olan e´imme-i kirām ve sadāt-ı ʿiẓāmuñ müşāhid-i pür-feyż-i envār ü meraḳıd-ı saʿādet-āṯārlarınuñ ḫāk-pāk ve türāb-ı ʿıṭır-nākını dīde-i elem-dīdeye kuḥl yirine çekmeye ve rīş-i mevcubü't-teşvīşe ʿilāc içün ekmege gitdüm. Ol ārāżī-i müstetbeʿü'l-merāżīye vāṣıl ve ārzūvī-i dil ve cānum ḥāṣıl olduḳda mezārāt-ı bā-berakāt-ı e´imme-i dīn

Rıḍvānu'llā teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn ziyāret idüp şifā-ḫāne-i luṭf-ı İlāhī ve bimārisitān-ı kerīm nā-mütenāhiden evdiye-i evżiye-i [476b] müsteṭābun müstecāba ḫusūl-i murād bābında ervāḥ-ı Tayyibe-i sedāt ile istiʿānet ü istimdād buyurup baʿżı leyālīde ol cāy-ı ʿālīde miḳdār-ı ṭāḳat-ı ʿibādet ü ṭāʿat idüp bir nice rūz-ı güzār ü söz ile ol emāki-i mübārekede oldum. Bir gün Dicle kenārına vardum iġtisāl idüp pāk cāmelerümi giyem ve meşhed-i şerīf cānibine müteveccih oldum. Gördüm ki ol ṭarafdan dört ʿaded süvār ẓāhir ü āşkār oldı ki miyānlarında şimşīrleri birinüñ elünde nize içlerinden birinüñ arḳasında ferāce-i meşhed-i şerfāsından ẓann idüp gelüp baña ḳarīb olduḳlarında selām virdiler cevāp virdüm ol arḳasında ferāce olanun ṣaġ cānibinde nīze vār olan şaḫış ol iki kimesne cānib-i yesārında idi. Ol ferāce kin mekānuña mı gitmek istersün didi belī didüm. Ḥużūrıma gel cerāḥatüñi göreyim didi, vardum dest-i kerem-peyvestüni uzatup mevżıʿ-ı cerāḥati ṣaġdı bir mertebede vecaʿ virdi ki cānum çıḳdı. Nize-dār olan süvār baña efleḥte yā İsmaʿīl didi. Nāmumı bildigüne taʿaccub itdüm. **افلحنا وافلحتم ان شاء الله**[1344] **تعالى**didüm ol nīzedār baña tenbīh idüp bu imāmdür didi varup ḳadem-i saʿādet-tev´emini öpdüm andan ṣoñra gitdiler ben daḫı iṣrlerine iḳtifā itdüm, dön diyü iki kere emr itdiler. Döndüm ḥaḳḳ-ı Ḫudā min baʿd ḫāk-pāyıñüzden cedd-i icdā olmazum didüm. Ol nīzedār tekrār ḫiṭāb idüp [477a] şerm-i ḥicābuñ ḳanda gitdi ki emr-i celīlü'l-ḳadr imāme imtiṣāl itmezsün ve iki kere saña dön git diyü buyururlar gitmezsün didi. Ben daḫı tevaḳḳuf itdüm bir miḳdār gitdükden ṣoñra dönüp benden cānibe baḳdı ve didi Baġdād'a varduḳda Müstenṣar ḫalīfesi ḥużūrına daʿvet itse gerekdür zinhār ʿaṭiyyesini ḳabūl itme naẓarımdan ġāyet olıcaḳ ben daḫı menzilime rāciʿ ve ayıb olup mecmuʿı nās olan maḥalle geldüm ve ol rāst geldüm süvārları kimler olduġın ṣordum bu nevāḥīnüñ

[1344] Allah dilerse bizler de sizlerde kurtuluruz.

şürefāsındandur didiler. Ben eyitdüm muḳtedā-i enām olan İmām-ı hümām-ı lazımü'l-iḳrām Ḥażret'i imiş eyitdiler; İmām Ḥażret'i mübārek elleründe nīze olan kimesne midür didüm ki ferāce kīndür didiler ki derdüñi ol imām-ı saʿādet-güster Ḥażret'üne gösterdük mi didüm ʿarż itdüm. Ḥatta ol ferāce cāde güdāzı ṣıḳdı. Ve andan ḥadden efzūn mādde ve ḫūn çıḳdı. Bi-faẓli'llāhi Teʿālā ol imām-ı ācib ālā-kirāmuñ idi eyādī-i iltiyāmı vācibü'l-ḥatırāmı te´sīr itdi. Ve ol cerḥ ḫāricü'ş-şerḥ bā-kulliyye zā´il olup gitdi didüm, ṣaġ uyluġumda idi, açdum ki, göreler aṣlā eṣer bulmayup bu ḥālile beni ḥayret aldı. Ve dil-ı bī-ġıllım medhūş olup ḳaldı. Ol mevżıʿdan eṣer bā-kulliyye ḥaḳḳ olmaġıla ḳalbime şek ṭārī oldı sandum ki[1345] cānib-i bisyārda ola ol zaḫmla kalḳmaḳdan ḳaçdum ol ṭarafı daḫı [477b] açdum gördüm ki anda daḫı yoḳ ḫalḳ bu ḥāle vāḳıf olıcaḳ üzerime üşdiler. Ve pirāhenümi teyemmün içün pare-i mülük hevāsına düşdiler, ḫuddām-ı ʿalī-maḳām-ı meşhed-i münevver ve südne-i pür-meymene-i markād-ı muʿattar izdiḥār-ı ḫāṣṣ u ʿāmdam taḫlīṣ içün ben miskīni meskenlerüne iletüp yine imdād ü iʿānātı medd ü bād-ı muzāḥameyi sed itdiler andan Baġdād'a vardum āhāli Baġdād'dan ṣiġār ü kibār bu ḫuṣūṣdan ḫaber-dār olıcaḳ anlar daḫı mevc-i müteṣādum gibi üzerime mütezāḥim olup az ḳaldıki keṣret-i nufūs ile rāh-ı nefsüm beste ve cān-ı ʿazizim ʿālem-i ʿulvīye peyveste ol zamāndan ṣoñra ol cerāḥ-ı bī-ʿilācına vech ile devā olduġını bi'ẕ-ẕātmüşāhede itmek içün beni Müstenṣir ḫalifenüñ darü's-saʿadasına iletdiler pīş-gāh-ı ḫilāfete vuṣūl ve maʿraż-ı ʿubūdiyetde vuḳūf ü muṣūl-i müyesser olduḳda ʿāḳıbeti ʿāfiyete ve encāmı feraḥa olan ḳurḥa ḥālini ṣordı bi't-tavli ve'l-ʿarż iʿlām ü ʿarż itdüm bin sikke altun iḫsān olınmaḳ emr itdi, dehān-ı iʿtiẕārı bāz ve ḳabūlden imtināʿ vādilerinde pervāz idüp didüm ki saʿādetlü ḫalīfe cānibinden iḥsān olunan elīf-i leṭāfet-i elife ʿudūm teveccüh

[1345] sandum ki H: anladım ki F.

ḫāṭire bā’iṣ budur ki İmām Ḥażret’i baña bu emīrde [478a] nehiy-i ekīd ve menʿ-i şedīd buyurup zinhār ḫalifenüñ ʿaṭiyyesin aḫẕ itme deyi buyurmışlar didüm. Bu kelāmı gūş idicek ʿariż ü ṭavīl baka ve ʿavīl itdi. Bir cübbe ḳabul itmeyup çıḳdum gitdüm didi. Mü´ellif-i kitāb ve cevāmiʿ-i şevāhid-i saʿādet-intisāb olan şenīḥ-i ʿAbdu’r-raḥmān Cāmī ḥażretleri buyurdılar ki, İmām Mehdi’nüñ ḥażretlerinüñ[1346]ḥaḳḳında olan āḳāvīl-i ʿAlī vechü’l-tevāṣīl bu ẕikr olunandur. Ammā Cāmiʿü’l-usūl nām kitābda ḳıyām-ı ḳıyāmetüñ ʿalāyim-i ve işārāṭını beyān ṣadedinde ẕikr olunmışdur ki İbn Mesʿūd raḍıya’llāhu teʿālā[1347] ʿanh Ḥażret-i risālet-rütbetden ṣalla’llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve selem rivāyet buyurmışlar ki, müddet-i beḳā-i ʿālem-müntehā ve ṣaḥīfe-i dinār-ı ḳavm-ı devāmdan tehī olup ʿaḳd-ı eyyāma infiṣām ü iḫtilāl ve ʿākd-ı aʿvām ü şehvere infisāḫ ü inḫilāl ṭārī olup yevm vaḥidden ʿiz ḳalmaya Ḥażret’i beşīr ve semʿ ol güni basṭ ü tevsīʿ buyurup ol yevm içinde babından veyā ehl-i beytimden bir şaḫṣı baʿṣ buyuralar ki ismi ve vālideynün ismi benüm vālideynimün ismine murafık ve murādil ve itdügi evẕār u etvār ḥakk-ı ṣariḥa müsāriḥ olup cümle arażi u bilād zülme nice dolmış ise adl u tadı ile ṭoluvirdi refik-i zamān ʿadālet-i ḳarīnde revnāḳ-ı tāze ü ṭerāvet-i [478b]bī-endāze bula ʿālem-i ẓulm-i cūr ile memlū olmışken resm-i sitemi bi’l-kulliye ḳaldıra sāʿi fi’l-arż-ı bā-fesād olan aṣḥāb-ı ẓülm-ı bī-dāde otlar yoldura diyü buyurmışlar bir rivāyetde daḫı ṣādir olmış ki dünyā münḳażı olup dükenmez tā ṭā´ife-i ʿArab’a benüm ehl-i beytimden bir kimesne mālīk olınca ki ol kimesne benüm ile hem-nāmdur diyü buyurulmış bu ḫadīṣ-i şerīfi aṣḥāb-ı ṣiḥāḥ-ı sitteden Ebū Dāvūd Ḥażret’i iḫrāc buyurmışlardır. Cāmiʿü’l-usūl nām kitābda Ebū İsḥaḳ rivāyet ider ki Ḥażret-i şīr-i pīşe-zār ʿizz u ḳarībdür āsmān-ı tendür ve iʿtibār-ı ṣāḥibü’l-faẓli celīl ve’l-kadrü’l- ʿAlī Esedu’llāhü’l-

[1346] hażretlerinüñ H: -F.
[1347] Teʿālā H: -F.

ġālib Ḥażret-i ʿAlī bin Ebī Ṭalib kerremu'llāhu vechehū ṣāfi ve maḫdūm-ı feżā'il-mevsūm-ı ʿamīmü'l-elṭāfī ve Hasip ḥażretine ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve selleme buyurduḳları tahḳīḳān benüm emcedüm veled-i emcedim seyyid-i sadıḳ ʿamīmü'l-lütf ve tavl ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem buyurduḳları üzre saʿādet-siyādete vāṣıl ve cebīn-i mübīn-i ḥāl-i saʿādet-me'ālinde āṣār-ı envār-ı siyādet ḥāṣıl bir maḫdūmdur. Ṣulb-i ṣalābet-medār bāhirü'l-envār Yemenden bir recül ẓāhir olsa gerekdür. Resūl-i Ekrem ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem ḥażretinüñ ism-i sāmisi ile mevsūm olup ḫalkda ol Seyyid-i Nebī [479a] ḥażretine şübhe olup lākin aḫlāḳda ḫulḳ-ı ʿaẓīme maẓhar ü mekārım aḫlāḳıla şühre-i āfāḳ itdügi müṣbet ü maẓhar olan seyyidü'l-enām ḥażretine müşāhebet-i tāmmeye mecāl olmaġı muḳarrer buyurup dünyā ẓülmün ile ṭolmışken ʿadl ile ṭoldurmaḳ ḳıṣṣasın daḫı ẕikr buyurmışlar. İmām Dāvūd Ḥażret'i ʿAlī kerremu'llāh vechehūdan[1348] menḳūl olan kelām-ı maḳbūl-ı iḫrāc itmiş ammā ʿadl ḳıṣṣasına ʿtaʿarruż itmemiş Futūḥāt-ı Mekkiye ṣāḥibi olan şeyḫ-i kebīr-i ṣāḥibü'l-fażl-ı el-keşīrü'l-ḥāyız Ḥażret-i Nebī Mevlānā Şeyḫ Muḥyi'd-dīn el-ʿArabī ḳaddesa'llāhu Teʿālā sırru'l-ʿazīz Mehdī aḥvālini ẕikr idüp buyurmışlar ki taḥḳīḳān Mehdī ile Allāh Teʿālā Ḥażretinüñ ʿilmile ʿāmil fāżıl olan ʿubbād-ı ʿibād-ı nik nihād-ı saʿādet-nejādından üç yüz altmış ʿaded kimesne bile olsa gerekdür diyüp daḫı buyurmışlar ki, taḥḳīḳān Allāh Teʿālā ḥażretlerinüñ bir ḫalifesi vardur ki dünyā cevr-i ʿadū ile memlū ve ẓulm ü ṭuġyānıla ṭop ṭolu olduġı ḥālde çuḳup ẓulm ü cūrī ʿadla tebdīl ü levāzım ḳasd ü ʿadle taḥṣīl ile merāsim-i sitemi bā-kulliyye taʿṭīl itse gerekdür. Eger müddet-i dünyādan bir yevm daḫı ḳalsa Rabbü'l-ʿālemīn Ḥażret'i ol yevmi taṭvīl itse gerekdür tā ki Resūlu'llah ṣalla'llahu teʿālā ʿaleyhi ve selem ḫānedān-ı ʿaẓīmü'ş-şānuñdan ola ol ḫalife ki mestūre-i ḫıdr-ı

[1348] kerremu'llāh vechehūdan H: -F.

ʿişmet ü ʿafāf olan Fāṭıma-i Zehra'yı celīletü'l-evṣāfiñ evlādındandur. [479b]İsmi sāmī Muḥammed'i ile semī olup künyeti ceddi Ḥasan künyeti olsa gerekdür ḫalḳıla rükn ü maḳām-ı beynünde mebāyiʿ itse gerekdür ḫalḳını şekli ü sīmā ve endāmında ol Ḥażret-i ʿalī-rütbetüñ vech-i vech ile ve sīmāyı leṭāfet-imāsına beñzeyüp lākin aḫlāḳ-ı kerīmede ol mertebe-i ʿaliyyeye irmez ve anuñ dāyiresine girmez zirā ḫalḳ-ı ʿaẓīm ol benī kerīme maḫṣūṣ olduġı ṣaḥāyıf-ı aḫvāl-ı saʿādet-mālinde muṣarraḥun bihi ve menṣūṣdur efrād-ı āferide aḫlāḳ-ı ḥamīde ve etvār-ı pesendide de ol ṣāḥib-i saʿādete teşebbühde mecāl maḥaldür diyü buyurdılar.

Ḥażret-i Saʿīd raḍıya'llāhu ʿanh daḫı leb-i ʿuḳūl-i ġufūlleri dest-i kerem-peyvest-i İlāhī ile ālāyış-ı meyl-i zaḫārif dehrinden teṭhīr ü taʿşīr ve dehān-ı muʿcize-i beyān-ı nebevīden duḫūl-ı fi'l-cenne ile tebşīr olunan Aṣḥāb-ı Kirām ẕaviy´ü'l-iḫtirāmdandur.

Rivāyet olınur ki bir ḫātūn [480a]bir gün Aṣḥāb-ı Kirām zümre-i ʿaliyyesinden birinüñ ḥużūrına gelüp Saʿīd ḥażretinden şikāyet itdi ve didi ki elümden kavī ḥużūr ü ışṭırāḥatı ḳapdı. Ve rāh-ı inṣāfdan iʿtisāf idüp ṣaçdı. Ve bir miḳdār arżımı beni arżā itmedün ġaṣb idüp üzerini yapdı, yerün üsti var ise altı daḫı vardur luṭf idüp aña söyle eger ḥaḳḳı müsteḥaḳına īṣālde ihmāl iderse mescid-i Resūlu'llāh ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve selem varup nāle ü feryād ile ḫānımān-ı Saʿid'i bir bād ile iderim didi. Ol ṣaḥābī daḫı bu kelāmı baʿine Saʿīd'e didi Saʿīd ḥażreti buyurdılar ki, ben Ḥażret-i risālet-penāhdan ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve selem istimāʿ itmişimdür ki, **من اخذ شبرا من الارض بغير حق طوقه الله تعالى يوم القيامة من سبع ارضين**[1349] yaʿnī bir cābir u ḥabīr ki ẓülme taṣaddi ve ḥudūd-ı dīn-i metīnden tecāvüz ü taʿaddī idüp bir kimesnenüñ bir şibr ḳadar

[1349] Buhari, Bedü'l-Halk, 2 (III, 1168); Müslim, Müsākat, 138 (III, 1230-1231); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 178, 188, XV, 18.

arżını aḫẕ ü ġaṣb itse Rabbü'l-ʿālemīn Ḥażret'i ol miḳdār-ı arżı yedinci ḳāt yirden delüp dām-ı ẓülm ü ʿudvānı nāṣib olan ġāṣabuñ gerdenüne rūz-ı ḳıyāmda ṭevḳ-ı laʿne gibi ṭaḳar ve añı ol seyye-i ʿaẓīme muḳābelesinde nār-ı cehime yaḳarım meded ol ḫātūna diyesen gelsün daʿva itdügi arżı olsun diyüp baʿde bārgāh cenāb-ı bāriye tażarruʿ ü zārī meslekine cārī olup didi kim **اللهم ان كانت كذبت[480b] علي فلاعنها حتى تعمي ابصارها وتعجل موتها** el-ḥadīṣ yaʿnī ey ḥālime ʿālīm olan Pādişāh-ı bī zevāl eger ben rāh-ı ḥaḳdan çıḳtum ve bunuñ arżını ġaṣb üzerine binālar naṣb itmek ile binā-yı ḥużūr-ı istirāḥatimi yıḳmış olmayup bunuñ benüm ḥaḳḳımda itdügi belā imtirā-i iftirā ise çeşm-i cihān bīnini kör ve dīde-i baḫtını bī-nūr-ı idüp ol arıżda mevtini müşāhede itmedün öldürme didi. Ḫātūn dām-ı tezvīr ile murādını ṣayd ve ḳalem-i keyd ile ṣuret-i māmü´lüni secl-i ḥuṣūle ḳayd itdügün istimāʿ idicek gelüp Saʿīd Ḥażretinüñ iḥdāṣ itdügi binā-yı bī-taḳrībini hedm ve taḫrīb idüp nefs-i ḫabīṣesi içün bir binā-yı lāzımü'l-indarās vażʿ-ı esās itdi. Çoḳ zamān murūr itmedün ol ṣaḥābī-i celīlü'l-ḳadruñ āḥ-ı āteşānuñı ve tīr-i āteş-te´ṣīr nefes-i nefisi pākī irişüp ol yire zen-i cehennem vaṭana nāgāh-ı ʿamī ṭārī ve kār u kirdārı āḥ u zārı olup bi'l-āḫire ḥilye-i ḥayātından ʿārī üftāde-i cāh-ı ḥile-kārı oldı. Saʿd-ı Saʿīd raḍıya'llāhu teʿālā[1350] ʿanhumā Enes Bin Mālik ḥażretleri raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh buyurmışlar ki, bu iki ṣaḥābī celīlü'l-medār ve bu iki bār-ı saʿādet-medār ulu'l-eydi ve'l-baṣār olan Enṣār zümresindendür ikisi muʿān bir gice şemiʿ-i cemiʿ-i enbiyā ve āfitāb-ı sipihr-i āṣifayā olan Resūl-i Ḫudā ʿaleyhi min ṣalavatu'llāh ḥużūrında idiler ol şeb-i deycūr-i mānend-derūn āṣḥāb-ı fucūr bir mertebde tīre ve bī-nūr **[481a]**idi ki, şiddet-i sevād-ı bī-nifādı imdād-ı medād ile iʿlām ve vefret-i ẓalām-ı mālā kelāmı iʿānet-i iḳlām ile ifhām olunmazdı. Eskisi daḫı ḥużūr-ı sāṭıʿü'n-nūr-ı Ḥażretden dūr

[1350] Teʿālā F: -H.

olduḳda birinüñ ʿaṣāsı şemʿ gibi ṭarīḳlerüni ānāre idüp bu ṭarīḳ ile biri birinden cüdā olıcaḳ maḥalledeñ cedd-i umūma muḥtāc olmadılar maḥall-i iftirāḳa vāṣıl olduḳda Ḥikmet-i İlāhiyye ol birinüñ ʿaṣāsı daḫı żiyā-i baḫş olup her biri meskenine irdi.

Ve yine mervīdür ki Ḥażret-i ʿAlī kerremu'llāh vechehū rivāyet buyurmışlar ki āb-ı rūy-ı enbiyā Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafā ṣalla'llāhu Teʿālā[1351] ʿaleyhi ve sellem teslīm-i sefer-i saʿādet-eserlerinden birinde ʿAmār'ı süktürmek ile irsāl buyurdılar Şeytān-ı ʿaleyhi laʿne bir ġulām-ı zengī-i rengī ile mütemeṣil olup ʿAmār'a aḫz-ı māden menʿ itdi. ʿAmār daḫı ol ġulāmı ḳaldırup yire çaldı. Şeyṭān feryād u fiġān idüp emān diledi. Ve beni Kūfe ben daḫıseni māhuve'l-aḳṣū olan maḫzına temkīn ideyüm didi. ʿAmār daḫı ol melʿūnı ḳoyup tekrār ʿAmār-ı cānib-i āba şitāb itdi. Laʿīn-i żelālet-ḳarīn tekrār aḫz-ı māden-i menīʿ ve ṣad ü āba vūṣūl yollarını sed idüp ʿammārını melʿūnı arża ilḳā ve ṭās-ı yās eyle şarāb ü taḥḳīr ve teẕlīl-i isḳā idüp yire çaldı. Ve ḫīzı ḫīẕlān ile yatdı. Ḳaldı tekrār ʿAmmār'dan istimān idüp tekrār mānīʿ oldı. Üçünci defʿada ʿAmmār-ı murādı üzre ṣu alup henūz **[481b]**ʿAmmār ordu-yı humāyūna gelmiş idi ki, Ḥażret-i risālet-penāh ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem nübüvvet nūrı ile Şeytān ile ʿAmmār geldükde şöyle şöyle mi vāḳaʿ oldı diyü ḫaber virdük ʿAmmār didi ki eger ben ol ġulām-ı siyāh şeytān olduġın bilsem helāl ider idüm. Ammā istedüm ki, beyn-i nikbet beyne laʿnet-ḳarīnüni aṣrum nāgāh burnından bir rāḥiye-i kerihe geldi ki bī-iḫtiyār terk itdüm didi.

Ve yine mervīdür ki zümre-i muhācirīnden olup ol merd-i kāmil Ḥażret-i cānib şerīflerinden Baḥreyn'de ʿāmil idi. Ebū Hureyre raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh[1352] buyurdılar ki, ʿAlā bin el-Ḥıḍrāmī'den üç nesne müşāhede itdüm ki muḳaddem ve muaḫḫar bir

[1351] Teʿālā F: -H.

[1352] raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh H: -F.

kimesnede ol üç ḫāli müşāhede itmek vāḳʿa olmadı ve ol üç ḥālüñ her biri aḫirden aʿceb u aġrebdur biri bu ki bir gün ʿAlā bin el-Ḥıḍrāmī ile mürāfaḳat ü muvāfaḳat üzre olduġımuz ḥālde yolmaz deryāda uġrādı duḫūl eyle didi ben daḫı eyle itdüm deryāyı geçüp bir ʿāḫara varduḳ aṣlā bendimüzde devenüñ pāyından ġayrı bir nesnemüz yaş olmadı biri daḫı budur ki deryāyı geçüp berre vāṣıl olduġımuzdan ṣoñra eṣnā-i rāhımuzda bir beyābān-ı bī-pāyāna uġraduḳ bī-āblıḳdan bī-tāb oldum ol aḫvālide āb-ı nayāb idi. ʿAlā ḥażretinden istimdād itdüm. Dört rekʿat namāz ḳılup dest-i duʿāyı dırāz ve dehan-ı tażarruʿ ü teveḳʿi bāz idüp cenāb-ı kār-sāz-ı bī-enbāzdan sūz-ı güzār ile [482a]āb istedi, hemān bir siper ḳadar saḥāb-ı pür-āb-ı peydā olup ol ḳadar yaġdı ki cümlemüz sīr u müsteṣḥab-ı māʾi keṣīr olduḳ üçünci bu ki dār-ı ʿāḫirete irtiḥāl itdüklerinde namāzını kılup ṣandūḳ-ı raḥmet-i tavḳ-ı ḳabre ol dürr-i girān-ḳadr-ı münşeriḥü'ṣ-ṣadrı vażʿ itdük ve bālāyı ḳabride vech-i meşhūr üzre türāb ile mestūr itdük baʿde ḫāṭırımuza geldi ki ol nādire-i zemīn olan ʿazīz-i cennet-vaṭan ḥażretinüñ kefen-i müstaḥsenlerinüñ bedenlerüni ḥal itmedin vażʿ itmişüz ol ḥālde pāḳı olmasından ḳaçdı. Tekrār ḳabrini açdı merḥūm merḳūmı anda bulmaduḳ didi.

Ve yine ḥikāyet olınmuş ki Baṣra'da bir pāre seng bir kimesnenüñ kāḫ-ı ṣamāḫana girmiş ġāyetde elem ü ıżṭırāb virmiş vecʿ-i gūş ile baḥr-ı ıżṭırābı cūş ü ḫurūş idüp insidād-ı dervāze-i semʿ-i ferāġ ḫāṭırını ḳalʿ ü ḳamaʿ ve esbāb-ı melāl-bālini cemʿ itmiş vufūr-ı ālām ile giceler uyḫu gözüme ḥarām ve gündüzlerde hīç ve tāb-ı ıżṭırāb ile bī-ṣabr ü ārām olup gözler görmedük belālar ve ḳulaḳlar işitmekden renc ü ʿināler çekdi ḥekimler ʿilācıla iḫrācdan ʿacz u ḳuṣurlarına iʿtirāf itdiler. Bi'l-āḫire Ḥasan-ı Baṣrī ḥażretlerinüñ aṣḥābından birinüñ ḥużūrına varup başına gelen ḥālī ḥikāyet itdi. Ol kimesne daḫısana dermān olursa ʿAlā bin el-Ḥıḍrāmī ḥażretleri duʿāsından olur. Ve

derdün devā bulursa andan bulur didi şaḫṣ-ı merīż ol duʿā nedür didi. Bu duʿādür diyü virdi. Ol şaḫṣ-ı fermānda hemān ol anda ol duʿā-i şerīfi ḳırā´at itdügi gibi [482b]ol seng aṣlā derenk itmeyüp ḥiddet-i āvāz ile ol şaḫṣuñ ḳulaġından çıḳdı bir divāre ṭoḳup pāre pāre oldı.

Ebū Umāme raḍıya'llāhu ʿanh ol ṣaḥābi celīlü'ş-şān-ı Şām-ı şerīfde ḳalan Aṣḥāb-ı Kirāmuñ baḳiyesinden idi. Kendiden ḥikāyet iderler ki bir gün Ḥażret beni bir cemāʿatī dīn-i İslām'a daʿvet içün irsāl buyurdılar emr-i şerīflerine imtiṯāl idüp ol gürūh-ı mekrūhı dīn-i metīn-i İslām'a daʿvet itdüm. وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَاد [1353]fehvāsınca baġı ve ʿināḍ-ı iḫtiyār idüp küfr-i naṣırları üzre muṣır u ḥaḳīḳāt-i İslām'a ġayr-ı muḳḳır oldılar. İttifāḳ ol ḥālde baña ʿaṭeş-i ġalebe itmegin anlardan bir içim ṣu ṭaleb itdüm virmediler didiler ki murādımuz seni teşnelik ile helāk itmekdür ve üzerimizden senden nāşī olan keder zā´il olup gitmekdür didiler yanumda bir ʿabā ḫırḳam var idi. Başıma ḫırḳaya çekdüm deryā-ı ıżṭırābıla batdum ve āfitāba ḳarşu pīç u ṭāb olup[1354] yatdum. Beni ġaflet almış ve didiler uyuya ḳalmış ʿālem-i ru´yāda gördüm ki, bir kimesne gelür destinde şīşeden bir ḳadeḥ var ki müddet-i ʿömrümde ol ḳadeḥden laṭīf görmüş degüldüm. Ve ol ḳadeḥde bir leẕīẕ şerbet vardı ki andan leẕīẕ-i şerbet içmek vāḳʿa olmamış idi. Baña virdi içdüm tamām itdigümde [483a]uyandum va'llāhi'l-ʿaẓīm ol şerbeti nūş ideli ʿaṭeş-i vucūʿ baña rucūʿ itmek olmamışdur didi.

Ve yine Ebū Umāme Ḥażretinüñ cāriyesinden rivāyet olınur ki ol Ḥażret ṣadaḳa virmege ġāyetde mā´il ve ol mesūbe-i ḥüsnāya ziyāde nā´il idi. Dinār ü dirhem ḳısmından ġayrı me´kūlātdan ne bulsa ḥıfẓ idüp sā´il geldükde infāḳ iderdi. Bir gün üç ʿaded altundan ġayrı bir ḥabbesi yoḳ idi. Bir faḳīr geldi ʿādet-i ḥasenesi üzre altunuñ

[1353] "Kime Allah nur vermezse, onun için nur diye bir şey yoktur." Rad, 13/33.
[1354] idüp F: olup H.

birini aña virdi. Biri daḫı geldi birini daḫı aña virdi üçüni bile üç faḳīre virdi ammā ʿiyāline ṣarf içün bir ḥabbe ḳalmadı. Baka-i noḳṣān ʿaḳl-ı müḳteżāsı üzre ġaṣb-ı istilā idüp niçün ʿavāḳıb-ı umūrı mülāḥaẓa ü merāsim-i iḥtiyāṭı muḥāfaẓa itmezsün didüm. Firāşına girüp uyudı bir odanın ḳapusını üzerine berkitdüm ve ḳodum gitdüm. Ṣabāḥ eẕānı oḳunduḳda ḳapuyı açup uyardum mescide gitdi ve oda ḳābil aña nesne olmamaġın ṣavme niyyet itdi. Bir dostdan bir ḳaç aḳçe ḳarż alup ṭaʿām-ı Şām iḥżār idüp mūm yaḳdı ve sofra-i tehiyye idüp firāşına yaḳın vardum ki ḳaldırıp düşim gördüm ki firāşa ḳarīb vażʿ olınmış vāfir var kendikendime eyitdüm. [483b]Ben ol üç floriden ġayrı dināra mālik degül ẓann idüp kestā ḫalḳ itmiş idüm. Meger ki bu floriden iʿtimād itmegin taṣadduḳ itmiş didüm vaʿd itdüm iki yüz ʿaded tamām-ı vezn-i ve'l-ʿayal dinār buldum yine yerine ḳoyup gitdim yatsu namāzından geldükde iḥżār itdügüm ʿṭaʿāmı görüp Allāh Teʿālā Ḥażretüne şükr itdi. Yüzüme baḳdı ve tebessüm itdi, eklden fāriġ olıcaḳ Allāḥ Teʿālā saña maġrifet ide diyü baña duʿā itdi. İki yüz floriyi öñüne ḳodum altunları görüp bu nedür didi. Şol altunlardur ki sen buraya vażʿ itmişdük Didüm cezaʿ-i fezaʿ idüp bre bu nedür benüm bundan ḫaberüm yoḳ didi. Va'llāhi ben daḫı bilmem bunları burada buldum şol vażʿ üzre ki görürsen didüm. Fezaʿı ziyāde oldı meger ki ol altunlar itdügi ḥasene muḳābelesinde**من حيث لا يحتسب**[1355]ḥavāle olmış nevāle imiş.

Ḫālid bin Velīd raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekber raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh buyurmuşlar ki pīş-gāh-ı saʿādet-penāḥ Resūlu'llāh ʿaleyhi min selāmu'llāh eṭyabuhū ve eżkāhu Ḥażret-i Ḫālid ẕikr olundı buyurdılar ki Ḫālid Teʿālā ḥażretinüñ suyūfundan bir seyfdür ki Cenāb-ı Rabb-ı ʿİzzet küffār-ı ḫāk-sār üzre teslīṭ itmişdür ve Ḫālid ḥażretlerinden rivāyet olunmış ki Ḥażret-i Ebū Bekr raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh añı

[1355] Ummadığı şekilde

ḫilāfeti zamānunda **[484a]**Cize nām mevżıʿa irsāl buyurmışlar. Cize āhālisi ḳudūm-ı saʿādet-resūmını istimāʿ idicek içlerinden ʿAbdü'l-Mesiḥ nām şaḫṣı inkārı salāta gönderüp hediyye uslūbunda bir miḳdār zehri ḳatl-ı irsāl itmişler ki, ekl olunsa bir saʿātde-te´sīr ve ekl iden kimesneyi niʿmet ḥayātı sīr ider imiş ʿAbdü'l-Mesiḥ summ-ı saʿādetün Ḫālid'i bir vech-i taʿaẓīm itdükde summī daḫı ḥużūrında ḳovmuş Ḫālid Ḥażret'i bu nedür diyü suʿāl idicek semm-i sāʿayini bir zehirdür ki, saʿātında ihlāk ider diyü cevāb virmiş Ḫālid Ḥażret'i dest-i kerem-peyvestinüñ kef-i kifāyet medārına vażʿ idüp **بسم الله وبالله رب الارض والسما بسم الله الذي لا يضر مع اسمه داء**[1356]diyü ol ḳatili mütekkil ʿale'l-llāh içdi. Ve biʿināyeti'llāhi Teʿālā ḳaṭʿan żarar itmedi. ʿAbdü'l-Mesiḥ bu ḥāl-i kerāmet-me´āli müşāhede idicek zehresi çāk ü ġam ve ḥüzn ile helāk olup ḳavmine rucūʿ itdükde serdār-ı İslām ile el-ṣalīḥ-i seyyid vefḳince ʿalemden üzre ki çāre yoḳdur ki semi ra´i'l-ʿayn içdi. Ve ḳaṭʿān matażarrır olmadı didi.

Ve yine Ḫālid Ḥażretlerinden rivāyet olınmuş ki bir gün ʿaskerini tecessüs içün geşt u güẕār ider iken bir kimesnenüñ yanında bir ṭulum şarāb gördi ki ve su´āl eyitdi ki bu nedür ol şaḫış ḫavf u ḥicāb ve ḫiclet u ıżṭırābından şübhe Ḫālid-i ḥāl içün ḫal diyü cevāb virdi. **[484b]**Ḫālid Ḥażret'i daḫı üç kere **اللهم اجعله خلا**[1357]diyü duʿā buyurdı. Ḥerīf ol varta-i hā´ile ve ʿaḳabe-i pür-ġā´ileden ḫalāṣ ü menāṣ olup istiḥṣāb itdügi bāde-i nāb ve götürdügi ẓarfıla gedüye şarābı meclis-i aṣḥāba iletdi. Elinde olan ayaġı görüp ṣafā geldüñ ḳademler getürdüñ diyü tehīb ü terṣīb muḳdemātını tertībinden ṣoñra dehān-ı ayīne-i ḥāll itdüklerinde ḫal ẓāhir olduġı ẓāhir olıcaḳ ʿişlerine ḫalel ve ḫāṭırlarına melāl ʿārıż olup bre bu nedür diyüp tevcīḫ ile biḫ-i ʿırż-ı nāmūsını kesdiler ol daḫı cevāp virüp va'llāh ben bāde almışdum götürür iken serdārıñuz olan emīre yolda rāst geldüm nedür

[1356] Allah'ın adıyla göklerin Rabbi olan Allah'ın adıyla o ad ki Onunla hiçbir hastalık zarar veremez.
[1357] Allah'ım obu sirkeye dönüştür.

diyü ṣordı ḥicābımdan sirkedür didüm. Ol daḫı Allāh Teʿālā Ḥażret'i sirke ide diyü duʿā itdi. Ḥikmet-i İlahiyye duʿāsı müstecāb olmış didi. ʿÖmer ʿAbdu'llāh bin ʿAmr raḍıya'llāhu ʿanh ʿAbdu'llāh Ḥażret-i Fārūḳ'uñ en büyük veledi idi. Mekke-i Mükerreme'de mübāliġ-i bulūġa bāliġ olmadın vālid-i mecid mevfūrü'l-meḥādi ile Medīne-i Münevvere'ye hicret itdi. Vefātı hicretden bir rivāyetde yetmiş üç senesinde rivāyet-i uḫrāda seksen dört senesinde ölmüşdür. Sebeb-i intiḳāli bu vech üzre olmışdur ki, ḥacc-ı şerīfde remī cimār ḥālinde izdiḥām vāḳʿa olup ḳadm-ı saʿādet-tev´emi [485a]aṣābiʿnden iki aṣabiʿ yanuna bir nesne duḫūl idüp ol mevżıʿa yatmış baʿde ol ḫ˘ār-ı pür-āzār-ı metāʿ ḥayāt-ı zinde-gānisi miyānunda nesne ḳalmamış giderek bi-emri'llāhi teʿālā mevte mu´eddi olmış merḥūm merḳūmdan rivāyet olunmış ki, bir gün bir yire gider iken bir ṭā´ife-i ḫā´ife yanuma geldiler ictimāʿıñuza sebeb nedür ve size ne maḳūle kimesnelersüz diyü ṣordum didiler ki bu ḥavālide bir şīr-i mehīb ve bir ġażanfer-i bā-nehīb vardur ki, bu rāha sālik olanlar anuñ pençe-i işkencesinde hālık olurlar ol sebiʿ-i ṣā´il ve ol belā-i hā´il istirāḥat ile mā-beynimize ḥā´il ve eşk-i aldur yā miṣāl dīde-i ġam-dīdemizden sā´il ve ʿaḳlımız zā´il olmışdur didiler ben daḫı atdan indüm ve cenāb-ı Rabbü'l-erbāba tevekkül idüp ġayrete batdım. Ol şīr cānibine ʿazm ü seyr idüp gördigümde bir sille çalup yoldan ayırdum. Resūlu'llāh ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem Ḥażretinüñ lisān-ı şerīflerinden işidüp gūş ü hūşuma menkūş olan cevāhir-i zevāhir-i kelimāt-ı şerīflerinden idi ki ebnā-i ādeme ḫavf itdükleri şey musallaṭ olur eger insān Allāh Teʿālā Ḥażret'ünden ġayrı bir nesneden ḫavf itmese Allāh Teʿālā Ḥażret'i daḫı anlara bir nesne taslīṭ itmez idi. Buyurmışlardı ben daḫı cevfimden ḫavfı izāle ü iʿdām ve ol ḫayvānı bi-emri'llāhi Teʿālā ol mevżıʿdan ṭard ü ibʿāda iḳdām itdüm didiler.

ʿAbdu’llāh bin ʿAbbās raḍıya’llāhu ʿanhumā vilādet-i bā-saʿādeti bālāda mesṭūr **[485b]**olduġı üzre ḳabīle-i nebīle-i Benī Hāşim Şiʿb’de maḥṣūr olduḳları zamānda vāḳʿa olmışdı ki, hicretden üç sene muḳaddemdür Ḥażret-i Seyyidü’ş-şaḳāleyn ṣalla’llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem dār-ı dünyāda ġaddār ve dehr-i pür-ḳahr-ı nā-pāyidārından ʿazm-ı dārü’l-ḳarār ve mesāferet-i diyār-ı celīlü’l-ʿitibār

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ[1358]buyurduḳlarında on üç yaşında idi. Kendiler buyurmışlar ki, peyām-ı āver-i āverd-ger olan Cebra’il lāzımü’t-tecmīl ḥażretüni iki kere gördüm ve iki kerre Ḥażret-i risālet-penāh ṣalla’llāhu teʿālā[1359] ʿaleyhi ve sellem bu dāʿileri ḥaḳḳında duʿā buyurup kerem-i nā-mütenāhi-i İlāhīden ʿilm-i ḥikmeti kemāhı iḥsān buyurmaḳ ricā itmişdür didi. Yetmiş bir yaşında Ṭāife’de altmış sekiz sensinde āḫirete gitmişdür Meymūne bin Mirhān rivāyet itmiş ki Ḥażret-i İbn ʿAbbās raḍıya’llāhu ʿanhumā ʿālem-i ednās ü ercāsdan ḳaṭʿa ḫavādiṯ idüp murġ-ı rūḥı künküre-i ṭāḳ-ı cennetde āşiyān-sāz olmaġ içün ʿālem-i bālāya pervāz itdi. Edāyı namāz içün muṣṣaliye vaż‘ olunduḳda ḥāżır idüm. Bir murġ-ı sefīd gelüp kefen içine girdi. Her çend ki tefaḥüṣṣde mübālaġa itdiler. Bulunmaġıla mecāl olmayup cümle ḥüḍḍār-ı meclis ol ṭā´ir-i emrinde hā´im ü ḥā´ir oldılar emr-i defni itmām itdükde bir āvāz işitdüm ve ḳāyılı kim olduġın ʿan gördüm bunı ḳırā´at ider. **يَاأَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً فَادْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّتِي**[1360]

Ve yine anlardan rivāyet iderler ki **[486a]** bir gün mescide gider iken ḥüsn-i cemāl ve ġonc-ı dalāli kemālde ve ḳad ü ḳāmeti iʿtidālde çeşm ü ebrusı siyāh ve ruḫsārı āl ve zülf-ı pür-çīni kemāl-ı leṭāfetde dāl bir zen-i simīn-ten sīb-i ẕiḳin yolda rāst gelüp

---

[1358]“ İçinden ırmaklar akan cennetler.” Bakara, 2/25.

[1359] Teʿālā F: -H.

[1360]“Ey huzur içinde olan nefis! “Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön! (İyi) kullarımın arasına gir. Cennetime gir.”Fecr, 89/27-30.

ol māhpārenüñ naḳd-ı viṣāline neyl içün ṭabiʿinde meyl-i müşāhede idicek eṣnā-i rāhda rāst geldügüni zen kendüye rāh-ı zen olmaḳ ḫavfı ile cevfī ṭolar, elem ü ıżṭırābıla ṣaçın ü ṣaḳālın yolar bī-iḫtiyār duʿā idüp yā Allāh bu nefes ḫāsra egerçi ḳuvvet-i bāṣarenüñ ʿahde-i şekerinde ḫurūcından ḳāṣıra ve kise-i ʿuḳūl ü efhām bu niʿmet-i celīlenüñ cüz´iyāt-ı merātib-i fevā´id-i menāfıʿnı ġayr-ı ḫāṣıradur lākin ḫavf iderüm ki ḫilāf-ı şeri´āt baʿżı umūrda zerʿa olup baña ʿayn-ı żarar ola imdi luṭf idüp idāʿ itdigün ʿaynı istirdād ile beni şād eyle didi. Ḥikmet-i İlāhiyye duʿāsı müstecāb olup ʿaynına mā itmek ile ḥāṣıl oldı. ʿĀdeti bu idi ki mescide gitse bir birāder-zādesi var idi. Ṭıfl-ı ṣaġır idi. Ol Ḥażret'i mescīd-i şerīfe vuṣūl u ʿavd içün fevd idüp mescide varduḳda bir dernek yanına iledüp ḳabīleye teveccüh idüp kendi emṣāli ile yazıya giderdi. Ve her ne maḳūle ḥāceti olsa ol ṭıfl iderdi bir gün tecdīd-i vużū lāzım olup ġulāmı daʿvet itdükde luʿbe meşġūş bulunmaġıla gelmedi. **[486b]**İbn ʿAbbās Ḥażret'i iftiżāḥ lāzım gele itmiş iken niʿmet-i evlā diyü ḫavfımdan istirdādunı ṭāleb itmişdüm ḥālā iftiżāḥ iḫtimālinden ḫavf idüp yine reddini ṭaleb iderüm didi, ġanī ü faḳīre merciʿ ü meṣīr olan Rabb-ı naṣīr yine añı baṣīr idüp evine baṣīr imʿād itdi. Rāvī rivāyet itmiş ki ben ol ḥażreti ʿammāsı ḥālinde de baʿde başrı ḥālinde de gördüm dimiş.

ʿİmrān bin Ḥüṣeyn raḍıya'llāhu ʿanh vefātı sene-i ṣaliṣ ve ḫamsīnde Başra'da vāḳʿa[1361] olmışdur İbn Sīrīn dimiş ki Başra'da olan Aṣḥāb-ı Ḳirām'dan ʿİmrān bin Ḥüṣeyn'den muḳaddem kimesne yoḫ idi. Üç sāl-i ʿale'l-ittiṣāl vecʿ-i baṭına mübtelī oldı. Evvelinden daġ yaḳmaḳ gerekdür diyü ilḥāḥ itdiler iki seneye dek yaḳmadı ve daġ yaḳmaḳ emr idenlerün kelāmına baḳmadı. Bir sene ḳaldı ve elem vucʿ-ı ʿaftan aldı lazım gelüp bi'l-āḫire āḫarü'd-devāb el-keyd muḳteżāsınca daġ yaḳmaġıla iḳdām itdi.

[1361] vāḳʿa olmışdur F: olmışdur H.

Muṭarrıf raḥmetu'llāhi Teʿālā ider ki ʿİmrān'a melā´ike taḥyiṭ ü teslīm-i nuḳūdını teslīm iderler idi. Çünki daġ yaḳdı selāmı terk itdiler tā ol zamāna dek ki eṯer-i āteş-münṭefī ve tāzelik ḥālī daġdan müntefī oldı. Andan ṣoñra[487a] ʿİmrān dimiş ki yine sābıḳān baña selām idenler selām ider oldılar Ebū Hureyre raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh ol ṣaḥābī celīlü'ş-şāndan menḳūldür ki Ḥażret-i risālet-penāhuñ ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem esfār-ı şerīfelerinden birinde bile idi. Bir şeb-i tārda bārdār olan nāḳā-i ḳaṭārından baʿżı ürküp iḥmāl ve iṯḳālī yire çaldılar. Ol muşāru'n-ileyh bi'l-benān olan ṣaḥābī celīlü'ş-şānuñ eṣābiʿ-i şerīfesi şemiʿ-i suzān gibi tele´lü lemāʿan itmek ile sāḳiṭ olan esbābı lāḳiṭ olup bir nesne żāyiʿ olmadı.

Selmān-ı Fārısī Ḥażret'i raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh aṣlı Iṣfaḥān'dandur künyeti Ebū ʿUbeydu'llāh'dur. Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh[1362] ḫilāfetinde Medāyin cānibine vālī irsāl itmişler idi. Ḥażret-i ʿOṯmān raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh[1363] ḫilāfetinde anda vefāt itdi. ʿİlm-i siyerde māhir olan ʿulemādan menḳūldür ki, Allāh Teʿālā Ḥażret'i Selmān'a ʿömr-i ṭavīl virmiş Ḥażret-i Īsā ʿaleyhi's-selāmuñ vaṣiyetine irmiş ve ḫīn-i mevtinde iki yüz elli yaşına girmiş baʿżı rivāyetde daḫı vārid olmışdur Enes bin Mālik raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh[1364] ḥażretleri Ḥażret-i risālet-penāhdan ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem rivāyet idüp buyurmışlar ki her ṭā´ifenüñ sābıḳı dörtdür ḳabīle-i ʿArab'un sābıḳı benüm. Rūm'uñ sābıḳı Ṣüheyl'dür ve Farṣ'uñ sābıḳı Selmān'dür ve Ḥabeşe'nüñ sābıḳı Bilāl'dür. [487b]Ve Ḫendeḳ ġazāsı güni Selmān ḥaḳḳında ol bizdendür ehl-i beytimüzdendür diyü buyurmışlar mezbūrdan rivāyet itmişler ki āḫirete intiḳālleri zamānı ḳarīb olduḳda ḫātūnına ḫiṭāb idüp bir miḳdār misk var idi. Ḳandadur

[1362] raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh H: -F.
[1363] raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh H: -F.
[1364] raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh H: -F.

añı āb ile ḥāl idüp püster-i bālinimden eṭrāf-ı serme reş eyle şimdi bir ḳavm-ı şerīfe bu maḥallī teşrīf itseler gerekdür ki ne ins ve ne cinnīlerdür didi. Ḫātūnı dimiş ki buyurduġı üzre āb-ı misk-i ālūd ile ḫavāli-i bālini taʿṭīr itdükden ṣoñra çıḳdum gitdüm dāḫil-i beytden **السلام عليك يا ولي الله السلام عليك يا صاحب رسول الله**[1365] āvāzını istimāʿ itdüm içerü girdüm gördüm ki ol eklīl-i ruʾs ü tāç-ı mefārıḳ ḥażretlerinüñ rūh-ı pür-futūḥı beden-i müstaḥsinüñden mufārıḳ olunup ḳażā-i naḫb ü ʿazm-i ʿālem-i raḥīb eylemiş ve bir vech ile yatır ki güyā püster-i istirāḥatda ḫafta idi. Saʿid bin el- Müseyyeb, Ḥażret-i ʿAbdu'llāh bin Selām'dan rivāyet itmiş ki buyurmışlar ki bir gün Selmān benüm ile bu ḳavl üzre ḳarār itdi ki ikimüzden her ḳanḳımuz muḳaddem olan kimesne ḳādir olur mı? Ki ḥay olanuñ rüʾyāsına gire cevāb virüp didi ki belī ḳadirdür niṣāb-ı imāna nāʾil olan ʿabduñ rūḥına ḥāʾil yoḳdur ḳanda isterse gider ammā ʿiyāzen Bi-llāhi Teʿālā küffār-ı düzuḫ-ı ḳarāruñ **[488a]**ervāḥ-ı ḫabiṣleri sicn-i sicinleri maḥsūs ve elem-i būs ile meʾnūsdür didi. Ṣoñra Selmān ḥażreti ʿAbdu'llāh ḥażretinden muḳaddem vefāt idüp ʿAbdu'llāh ḥażreti bir gün ḳaylūlesinde gördi ki Selmān ḥażreti gelür ve ʿAbdu'llāh bin Selām'a selām virüp es-selāmun ʿaleyküm ve raḥmetu'llāhu ve berekātudur. ʿAbdu'llāh daḫı ve aleyküm selām ve raḥmetu'llāhu ve berakātu āyā ʿAbdu'llāh diyüp menzil-i āḫireti nice yoldan ve dārü'l-ḳarārda ne ḥāl üzre olduk diyü suʾāl itdi. Ḫayr buldum. Allāh Teʿālā Ḥażret'üne tevekkül üzre ol tevekkül ġāyetde ḫūb nesnedür diyü üç kerre iʿāde vü tekrār ider.

Ḥażret-i Ṭufeyl raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh mezbūrdan rivāyet iderler ki Resūlu'llāh ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem baʿiṣinden ṣoñra Mekke-i Mükerreme'ye vardum. Ḳureyş'den baʿżı ricāl ḥużūrıma gelüp ey Ṭufeyl içümüzde

[1365] Ey Allah'ın velisi sana selam olsun ey peygamberin arkadaşı sana selam olsun.

ṭāhir-i ẓāhir olmaġıla bizüm cemāʿatımıza teferruḳ-ı teṭerruḳ idüp rīşte-i intiżārımuz ḳırıldı. Ve istirāḥat ü ḥużūrımuz esbābı yirinden ayrıldı, ġarra-i ferāġ ḫāṭırımuz sulḫ ü ʿiyş-i zinde-gānımuz telḫ oldı, Bi'emr-i Ḫudā birāderinden ve zenī şūhrından cüdā itmege ḳādir bir sāhirdür andan tersānenüz ki andan bize ve ḳavmümüze irişen żarar saña ve ḳavmüne ki daḫı ire ve anuñ meżārı ʿāmāḳ-ı ʿuruḳumuza gire isterüz ki ḳaṭʿā anuñla murāfaḳat itmeyesün ve meşāḥabat vādisine gitmeyesün [488b]ṣaḳın ki yaḳīn olma ve zinhār aña bir kelime söyleme ve söyledügi sözi istimāʿdan imtināʿ ile diyü ilḥāḥ ü ibrām ile murġ-ı dil-ı bī-ārāmımı dāne vü dām maṭlab u marāblarına ol ḳadar rām itdiler ki ʿazīmet-i ṣādıḳa itdüm ki, mezbūrlaruñ kelāmına muḫālif iş itmeyeyüm ve Muḥammed'ün dā´iresini dūr itmeyeyüm her ne söyler ise işitmeyeyüm, meḳūmlaruñ pend-i nā-pesend-i mażarları üzerine ol mertebede muṣṣir olup naṣiḥat-ı müstecabü'l-feżiḥatleri ol ṭabaḳada mengūş-ı gūş-ı hūş oldı ki Mescid-i Ḥarām'a varduḳça istimāʿ kelām-ı lü´lü-i niẓām-ı Muḥammed'i ʿaleyhi's-selām maḫẕūr-ı ʿaẓīm ʿadūd-ı derīce-i ṣamāḫı pence ile sed iderüm ki mebāda ol ṭuṭe-i şekker-sitān-ı feṣāḥatuñ kelimāt-ı saʿādet-simāt ve belāġat-ṣıfātından semʿime irmeye[1366] ve anlarun eẕanı yoġ iken eẕanıma girmeye bir ṣabāḥ yine Mescid-i Ḥarām'dan yaña ḫarām idüp vardum gördüm ki Ḥażret-i risālet-rütbet ṣalla'llāhu teʿālā[1367] ʿaleyhi ve sellem beyt-i şerīfe ḳarīb mevżıʿda namāza āġāz buyurmışlar ben daḫı ol maḳām-ı dil-firībe ḳarīb ṭurdum çünki irādet-i ʿaliyye ve ezeliyye malik ḳavī semʿimi cevāhir-i zevāhir-i kelimāt-ı le´āli-ṣıfāt-ı nebevī ile teşnīfe taʿalluḳ itmiş nāgāh dehān-ı bedi'ü'l-beyān Muḥammed'ün kāḫ-ı ṣamāḫa miṣāl āb-ı ḥayt bir kelām-ı ʿaẕbü'l-fırāt irdi ki ol kelām-ı ḥazal [489a]beni mertebe-i iḫtārdan ʿazl ve ol ḳavl-ı ʿaẕb-ı mecāmiʿ ḳalbimi ceẕb idüp kendikendime

[1366] irmeye F: irme H.
[1367] Teʿālā F: -H.

eyitdüm. Ben ḫūd bir şāʿir suḫandān ve merd-i ẕekī ṣāḥib-i iẕʿānum merātib-i suḫana iṭṭilāʿım ve naḳd-ı cevāhir-i kelāmda ṭul-i bāʿım muḳarrerdur Muḥammed'üñ eviñe varayım[1368] kelimātına dīde-i teʾemmül ile naẓar ü kelāmınuñ nīkini ḳabul ü bedenden ḫazr ideyüm didüm. Çünki saʿādet-ḫānesinden yaña teveccüh buyurdı ben daḫı eserine iḳtifā idüp ḫāk-pāyı kimyā-misāline rūy-i māl ile muḥaṣṣalü'l-āmāl oldum ve didüm ki: Ey Muḥammed müsteḥikkü'l-levm olan ḳavm baña senüñ kelām-ı şerīfüñi istimāʿdan taḥẕīr muḳaddimātını taḳrīr ve bir mertebede iʿāde ü tekrīr ve bu ʿabd-ı faḳīrī ol ḫuṣūṣda ol ḳadr-ı taḳdīr itdiler ki ḳulaġıma penbu vażʿ ider idüm. Andan beriye gider idüm. Ṣoñra irādeti'llāh taʿālluḳ itdükde bir kelām-ı laṭīfüñ semʿime ḳarʿ idüp ol māʾide-i pür-fāʾideden ẕevḳ-i kemāl-i şevḳ ile beni āsitān-ı saʿādet-āşiyāna sevḳ itdi. Ben daḫı ʿibād-ı kerīm muʿtādından farż ve lāzımı baña ʿarż eyle didüm. Ḥażret-i risālet-penāh daḫı ʿaleyhi min selāmu'llāh eṭyabuhū ve eżkāhu İslām ʿarż idüp şerāʾiṭ-i İslāmı baña iʿlām idüp ṭuyurdı Ḳur'ān-ı ʿAẓīm lāzımü't-taʿaẓīmden bir mirḳdār ḳırāʾat buyurdı.**والله الذي لا إله سواه**[1369] ol kelām-ı insicām dürriyü'l-intiẓāmdan**[489b]** ʿala ve aḥla bir kelām ile şīrīn-gām olmamışdum. Ben daḫı şehd-i şehādeti nūş ve kelime-i tevḥīdī gūş-ı hūşıma mengūş idüp delālet-i Muḥammediyye ile ṣalla'llāhu Teʿālā[1370] ʿaleyhi ve sellem İslām'a vażʿ-ı ḳadem idüp didüm ki, Yā Resūla'llāh ben kendi ḳavmüm içinde nāfiẕü'l-kelām ve muṭāʿü'l-ḳavmüm isterim ki varup ḳavmümi çirk-ı şirkden taṭhīr ve derūn-ı ḍelālet-meşḫunlarını nūr-ı bī-futūr-ı İslām'a tenvīr idüp dīn-i metīn ve şerʿ-i mübīne daʿvet idem. Baña duʿā eyle ki Rabbü'l-ʿālemīn senüñ āyet-i saʿādet-ġāyātüñden baña bir āyet-i saʿādet-ġāyet ʿināyet ide ki ḳavmümi daʿvet itdigümde

[1368] varayım F: varam H.
[1369] Kendisinden başka İlah olmayan Allah'a and olsun
[1370] Teʿālā H: -F.

kelāmım laġv olmaḳdan ṣevn ve ḥuṣūl-ı merām-ı emrinde baña ʿavn ola **اللهم اجعله له آية**[1371] diyü duʿā buyurdılar ben daḫı fermān-ı ʿāli-şān Ḥażret-i risālet-nişāna imtiṯāl içün ol ṣavbe ʿaṭf-ı ʿinān-ı iḳdām ve ṣarf-ı zimān-ı ihtimām idüp vaṭana ḳarīb olduġım ḥālde iki çeşmim nūr-i efşān gibi miyānundan bir nūr-ı mūcibü's-surūr senūḥ ü ẕuhūr idüp çerāġ gibi dıraḫşān oldı ben eyitdüm. Ey Ḫudā'yı Kerīm bu āyeti benüm yüzümden ġayrı yirde iẓhār eyle ki şimdi ḳavmim beni gördükde **وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ**[1372] maẓmūn-ı saʿādet-meḳrūnı cebīn-i ḥāllerinde mestūr olan farīḳ-nār bu nūrun ḥüsnünü inkār idüp dīn-i ābādan ibā idüp çıḳdı ve **[490a]** binā-yı sarāy-ı ʿırz-ı namūsı yıḳdı. Anuñ içün Allāh Teʿālā Ḥażret'i yüzünde bu ʿalāmeti peydā itdi dirler didüm hemān ol ḥāl nūr-ı mezbūr tāzīyānımun başına intiḳāl idüp aşılmış ḳandīl gibi żiyā-baḫş oldı. Müddet-i medīd-i dīn-i cedīd içün ol ḳavm-ı ʿanīdi vech-i ekīde ve nehc-i sedīd üzre daʿvet itdüm. Eşḫāṣ-ı maʿdūdeden ġayrı kimesne ridaʹ-i İslām ile irtidāya ve hidāyet-i ḥaḳḳıla ihtidāya mecāl olmadı tekrār ʿatebe-i ʿaliyye-i nebeviyyeye geldüm ve didüm ki Yā Resūla'llāh ḳabile-i rūsi rās-ı bās ve şimşīr yās ile ḳurmaġa bed-duʿā buyur ki içlerinde zinā çoġaldı. Ḥażret-i kerīmü'l-aḫlāḳ ʿamīmü'l-işfāḳ diyü duʿā idüp baña buyurdılar ki tekrār ḳavmüñe rucūʿ eyleyüp merre-i uḫrā anları dīn-i metīn-i İslām'a daʿvet eyle ben daḫı emr-i celīlü'l-ḳadrlarına imtiṯāl idüp vardum vuḳūmımı daʿvet-i emrinde beẕl-i makdūr ve ṣarf-ı himmet itdüm tā ol zamāna dek ki Ḥażret-i ʿālī-rütbet ṣallaʿllahu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem[1373] Medīne-i Metīne hicret buyurup hilāl-i ġazā-i ġarāʹ-i Bedr tutuk-ı ufuḳ-ı taḳdīr-i bī-taġyīr-i İlāhīden ṭulūʿ idüp baʿde ġazā-i Uḥud u Ḫendek daḫı silk-i vücūda münteẓīm olan ḥavādiṯ-i dehre mülḥaḳ oldı. Ḥużūr-ı

[1371] Allah'ım bunu ona bir ayet kıl

[1372] "Kime Allah nur vermezse, onun için nur diye bir şey yoktur." Nur, 24/40.

[1373] ṣallaʿllahu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem F: -H.

istirāḥatı faḳd u nuḳūd saʿī iḳdāmı naḳd itmege gerdan ḥāllerine ḥabl-ı dīn-i metīn-i İslāmı ʿaḳd itdigüm cemiʿ ki dāʿı tevḥīde ilḳā-i semʿi ile ḥadīḳa-i eniḳā-i [490b]ḳalblerinden şecere-i żaḥīre ḳalʿa ve ḳamʿ itmişler idi. Hem-rāh olup ġazve-i Ḫayber'den ḫabīr oldıġumda varup āsitān-ı būsitān-ı nebeviyye yüz sürdüm. Ve tāftiḥ-i Mekke tāriḫine varınca südde-i südre miṣāllerinde oldum. Ḥatta ol şems-i ẓāhirü'l-işrāḳ beni Zülketi'l-feyn dimek ile maʿrūf olan ṣanemi iḥrāḳ içün irsāl itdiler miṣāl-ı āb-ı kemāl-i şitāb ile ol ṣevbe iḳdam ve fermān-ı bī-dermānları üzre küffāruñ bütlerin ṣoyup ol ṣanemi yaḳdum. Yine kemāl-i istiʿcāl ile ḫāk-pāyı kimyā-miṣāllerine gelüp ol nebī-yi ṣāfī ṣıfāt-ı bi'ḥükmu'llāh Teʿālā vefāt idince ṣubḥ u şām silk-i ḫuddām ʿālī-maḳāmlarında inḫirāṭ-ı intiẓām üzre oldum. Esrārı kerīmelerine maḥrem olmaḳ saʿādetünden maḥrūm olmadum didi.

Ḥikāyet itmişler ki ol nihāl-i bī-miṣāl-i risāletiñ berk ü bārī ve bürc-i āsmān-ı nübüvvetüñ Bedr-i keşīrü'l-envārun Muḥammed Muṣṭafa ʿaleyhi şerīfü'l-tehiyye ve'l-melikü'l-bārī meslek-ḳażā-i naḫba cārī ve perde-i fevt ile mütevāri olduḳda ṭā´ife-i ʿArab'dan bir zümre-i bī-iʿtibār ve iʿtidād-ı dīn-i metīn-i İslām'dan irtidād idüp üzerlerine bir seriye-yi sırrıye irsāl olunduḳda Ṭufeyl daḫı ol cemʿle Yemāme'ye müteveccih olup yārānına dir ki şarāb-ı ḫ̆āb ile mest olduġımda şöyle gördüm ki, başımı tırāş eylediler.[1374] Ve dehānımdan bir murġ çıḳup uçdı ve bir zen beni görüp ferācesi içine aldı. [491a] Ve benüm oġlum beni çoḳ tecessüs ü teffeḥüş itdi. Dest-res mümkin olmadı didi. Rü´yāyı istimāʿ idenler ḫayr ola didiler, ṭıfl kendüsü ben rü´yāyı taʿbīr itdüm. Şol vech üzre ki başını tırāş aña dalālet ider ki, cenk ve pür ḫāş-ı eṣnāsında sermi bedenümden tırāş ideler ve dehānımdan perrān olan murġ-ı dalālet ider ki murġ-ı

[1374] eylediler F: itdiler H.

ruḥum ḳafeṣ-i tende ṭeyarān ve baña mevt-i ṭeyarān ide ve ol ḫātūn ki beni ferācesine aldı. Hemīn ol zemīndür ki benüm ḳabrüm anda maḥfur olsa gerekdür veledüm beni ṭaleb idüp bulmaduġı budur ki ben şehd-i şehādeti nūş itmek ile ālām-ı dehr-i dūnī ferāmūş idüp ḫāmūş olduḳdan ṣoñra veledüm daḫı şāhid-i şaḥadeti der-aġūş itmek içün çoḳ saʿī belīġ ve cidd-i bī-dīrīġ ider lākin murādına irmez ve ol defʿa zümre-i emvāta girmez didi. Baʿde didüki üzre Ṭufeyl yanımada şehīd olup veled-i necībi ʿömrü çoḳ saʿi idüp şehd-i şühedā zümresine mulḥaḳ olayım didi. Dest-i nikbet-peyvest-i iʿdādan bī-şumār zaḫmlar idün lākin murādına yetişmedigüne ḫaylī maḫrūm olup ḫilāfet-i Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llahu Teʿālā ʿanh ʿavm-ı Yermük'de şehīd oldı.

Sefine raḍıya'llahu Teʿālā[1375]ʿanh, Mevlā Resūla'llāh ʿaleyhi ve ṣalāt ve's-selām kendisünden rivāyet olunmış ki Benī Ümmü Seleme raḍıya'llahu Teʿālā ʿanh āzād itdi. [491b]Şol şarṭ üzre ki mādem ki efżāl-ı enbiyāyı kirām olan Resūl bā-iḥtirām gülşen-i ḥayāt-ı zinde-gāniden ḫırām buyura ḫıdmet-i ʿāliyelerinde ḳıyām üzre olam ben didüm ki farż olunsa ki sen bu şartı ẕikr itmesende tabīb-i emelim dest-i ecel ile çāk ve çeşm-i cihān bīnüm ṣarṣar-ı fenā ile pür-ḫāk olınca dest-i himmeti dāmen-i ḫıdmetinden çekmem ve keşt-i zār-ı āmālimde toḫm-ı saʿi ve gūşişden ġayrı nesne ekmem didi. Baʿżı riyāyetde vārid olmış ki mezbūr ol nesne temām ol seyyidü'l-enām ḥażretine ḫidmet itmiş aña nāmıñ nedür diyü suʼāl itdüklerinde nāmımı ḳavl-i ben ismümi diyemem Ḥażret-i risālet-penāh ʿaleyhi ṣalavat-ı ve's-selām[1376] baña Sefīne diyü nām ḳomışdur. Benüm mābihü'l-iftiḫārum ve sermāye-i şeref ü rūzigārum ol nām-ı nāmī ve ismi sāmīdür dir imiş vech-i tesmīyeyi sevāl itdüklerinde bir gün ol Ḥażret-i rislālet-i ʿālī-rütbet aṣḥāb-ı güzīn Rıḍvānu'llāh Teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn ile seyre çıḳmışlar idi.

[1375] Teʿālā H: -F.

[1376] ʿaleyhi ṣalavat-ı ve's-selām F: -H.

Aṣḥāb-ı iḥtimāl-i esbābda āḫara muḥtāc olıcaḳ Ḥażret-i kerīm peymāyeyi emr itdiler yaydum. Cümle emtiʿayı içine vażʿ itdürüp buyurdılar ki götürdü ki Sefīne sen ol rūz-ı fīrūzda baña yetmiş deve yüküni taḥmīl itseler taḥammül ider idüm. [492a]Ve yüklenüp olur gider idüm didi. Ve yine mezbūrdan menḳūldür ki, bir gün bir geştide oturmış ḥikāyet-i ilāhiye geştiye şikest ʿārıż olup havl-ı cān ile **كالغريق في الماء يتشبث بكل حشيش**[1377] bir taḫta eline girmiş Sefine ol taḫta visāṭatı ile bir güşeye irmiş meger ol maḥal bir şīrin ārām-gāhı imiş. Ol ġażanfer-i mehīb ve ol esed-i bā-nahībī gördükde Yā Ebā Ḥāriṯ ben Resūlu'llāh ḫidmetkārı olan Sefine'yüm didükde arslān rūy-i mes´eletī zemīn-i meskenete vażʿ idüp önüne düşmüş bedraḳa-ı rāh olup yola çıḳarmış maḳṣuda vāṣıl olduḳda āvāz-ı zam ile vedāʿ idüp gitmiş.

Ḥassān bin Ṣābit raḍıya'llāhu Teʿālā[1378]ʿanh merḳūmdan rivāyet itmişler ki, çünki Cebele-i Ġassānī ḳalbinde olan ḍalālı iştidād bulmaġla dīn-i İslām'dan irtidād itmişdi. Mezbūr Cebele Āl-i Cefne idi. Baʿde irtidāl taliʿ-i şumm añı Ḳayṣer-i Rūm cānibine sevḳ idüp anda gitmiş idi. Ve Ḳayser cānibinden Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh cānibine irsāl olınan ḳāṣıd ile Ḥassān ḥażretine baʿżı hedāya irsāl itmiş idi. Ḥażret-i ʿÖmer daḫı īṣāl-ı hediyye içün Ḥasān-ı ṭaleb buyurdılar Ḥasān daḫı emr-i celīlü'l-ḳadr ʿÖmer'iye imtiṣāl idüp esnā-i saʿādete rūy-i māl itdükde [492b]ayaġ üzre ṭurdı. Taḥiyyāt ü taʿẓīm hediyesini teslīm itdükden ṣoñra ey emīr-i ehl-i İslām ben bu mevżıʿda āl ḫavfına hediyye senüñ buyını istişmām iderüm didi. Ḥażret-i ʿÖmer daḫı ḥāl-i Ḥasān'ı istiḥsān idüp irsāl olınan hediyyeyi iḥsān itdi. Rāvī eyidür: Va'llāh hergiz ḫāṭırımdan gitmez ve ḫayālimden zuhūl itmez ol taʿaccub-ı şühre-i āfāḳ olan Ḥasān'uñ būy-ı hediyye āl-ı cevfinüni istinşāḳından ḥāṣıl oldı idi dimiş.

[1377] Suya batan her ota tutunur.
[1378] Teʿālā H: -F.

ʿAmr bin Mürre el-Cühenī raḍıya'llāhu ʿanh, merkūmdan rivāyet iderler ki silk-i ehl-i İslām'da intiẓām ile muḳteża-i merām olduḳda Ḥażret-i risālet-penāhdan ṣalla'llahu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem ricā idüp didi ki beni ḳavmüme gönder ve zimān-ı teveccühümü idi. Eyādī-i iltiyām vācibü'l-iltişāmuñ ile ol ṣalba döndür şāyet ki benüm sebebüm ile anları daḫı niʿmet-i dīn-i lāzımü'l-ʿizāzı iḫrāz idüp ḳal u belā sebḳ iden vaʿde-i encāz ideler didi. Ḥażret-i risālet-penāhı ṣalla'llahu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem daḫı ricāsını ḳabūl ve merāmunı ḥuṣūle mevṣūl idüp varduḳda ol püster-i ḫākister ġafletde nevm üzre olan ḳavm-ı daʿvet-i İslāmiyye ile ḫˇāb-ı cehāletden bidār ve āyn-i ḍalālet-ḳarīnleründen bizār olup cümlesinüñ ḳalbinden zülāl-i hidāyet melik-i müteʿāl-i nābiġ olmaġıla ḥaḳ ṣarīhe tābiʿ oldılar illā bir şaḫṣ żāl-i nikbet-me´āl ki ednās vesāvis-i vesvās **[493a]**ḳalb-i ḳāsisünde rasīḫ ü rāsī olmaġıla ḥuḳūḳ-ı niʿmet Rabbü'n-nāsı nāsī olup Yā ʿÖmer muḫālefet-i dīnī bedrān ḫudūd-ı rizīm yaʿnī Ey ʿÖmer va'llāh Teʿālā senüñ ʿışkıñı telḫ ide ki bize geldün. Eskiden maʿdūdumuz olan eṣnāmuñ ʿibādeti terk ile emri dersen ve ecdādımuz dīnüni ḳoyup muḥālefet itmek buyurursun diyüp hicv ʿamrda baʿżı ebyāt-ı bī-ebyād inşā ü inşād itdi ʿamr daḫı kendü ile ol melʿūnda her ḳanḳısı kāẕib ise ġażab-ı İlāhī añı mütecāẕib ola diyü duʿā idüp emrüni bār-gāh-ı bī-zevāle tefvīż ve inātā ve ʿan-ı ḳarīb maḫib ü muṭīl iẓhār olunmaġıla ġubār-ı iştibāh-ı izāle ve imāṭa buyurulmaġıla teraṣṣüd itdi. Ol şaḫṣuñ dehānuna ekle merażī peydā olup lebleri pāre pāre düşdi. Ve aġzına zenbūr-i derd-i miḫnet üşdi. Yemeden içmeden ḳaldı rūzigār-ı aftan aldı insidād-ı bāb-ı ekl ile bir ʿaceb şekl peydā idüp dīdeleri daḫı bī-nūr ve gözleri kör olup lisānına kelāl ve cānına melāl geldükden ṣoñra rūh-ı bī-fütūḥı ḫāzin-ı cehenneme teslīm eyledi.[1379] **Uhbān** raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhu merż-i mevtünde

[1379] eyledi F: olundı H.

vaṣiyyet idüp didi ki, baña iki cāmeden kefen idesüz ve ṣandūḳ-ı raḥmet-i luḥūḳ-ı ḳabre defn idüp gidesüz anlar daḫı **[493b]** iki cāme ve aña gelüp celb-i nefiʿ ve żarar gezendi defiʿ emrinde duʿāsından istimdād iderlerdi. Ol daḫı duʿā idüp duʿā idüp duʿā istidʿā iden kimesneler ḥaḳḳında āṣār-ı infās nefise ṭāhiresi ẓāhire olup giderler idi. Kendüsi ʿAskalān'da iken oġlı Ḳurṣāfe diyār-ı Rūm'a ġazāya gitdi. Ol eyyāmda bir ṣabāḥ Ebū Ḳurṣāfe daḫı bilād-ı Rūm'dan daʿvetini icābet iderdi aṣḥāb ü aḥbābı Ḳurṣāfe divāne misin kime icābet idersün didüklerinde ġaża içün Rūm'a teveccüh itdigümde babama yemīn virmişdüm ki ṣabahlarda namāz içün beni bīdār iden anuñ daʿvetine icābet iderim dir idi. Merkūm Ebū Ḳurṣāfe'den mervīdür ki, Ḥażret-i risālet-penāhdan ṣalla'llāhu ʿaleyh ve sellem istimāʿ itmiş buyurmışlar ki her kimesne leyālide cāme ḫ̬ʷāba girdükde sure-i mübāreki tebārekiyi ḳırāʿat idüp dört kerre **اللهم رب الحل والحرام**[1380] **ورب البلد الحرام ورب المشعر الحرام ورب الركن والمقام بكل آية انزلها في شهر رمضان بلغ روح محمد [494a] نبي تحية وسلام** dise Ḥaḳḳ Teʿālā Ḥażret'i añı firişteye emr buyura ol kimesnenüñ taḥiyyātını rūḥ-ı bā-futūḥ-ı Ḥażret'e teslīm ideler diyü buyururlar.

Enes bin Mālik el-Enṣārī raḍıya'llāhu Teʿālā[1381] anh künyeti Ebū Ḥamra'dur. On yıl Resūlu'llāh ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem Ḥażretlerinüñ ḫ̬idmetkārı olmaḳ saʿādetine fā'iz ve ol saʿādet-i ʿuẓmāya nā'il ü cā'iz olup ḫ̬aṭīre-i ḥaẓīre-i üns ve ḳable-i ḳabīle-i ḳuds olan meclis-i şerīf-i nebevīyye mülāzemet itmişdür. Ḥażret, Medīne-i Münevvere'ye hicret buyurduḳlarında Enesraḍıya'llāhu ʿanh on yaşında idi. Baṣra'da vefāt iden Aṣḥāb-ı kirāmuñ āḫ̬arıdur Muḥammed bin Sīrīn Ḥażret'i ġāsl itmişdür Ḥażret-i risālet-penāh keṣ̬ret-i emvāl ü evlād ve tūl-i ʿömri maġfiret ile duʿāsın olmışdur

[1380] Hil ve Harem'in Rabbi olan Allah'ım. Mekke'nin, Meşʿar-i Haram'ın, rükün ve makamın Rabbi olan Allah'ım, indirmiş olduğun her ayet hatırına Muhammed'in ruhuna selam ve sevgiler ulaştır.

[1381] Teʿālā F: -H.

anuñ içün keṯret-i māl ve vafret-i evlād ü ʿiyāl ile ḫoş-ḫāl olup müddet-i medīd ḥayātda ḳalmışdur rivāyet olunmış ki ol duʿā-i müstecāb-ı müsteṭābuñ āṯār-ı ḥasenesinden ol ḳadar ber-ḫurdār olmış ki silk-i mülkinde münteẓim olan eşcār-ı ḫurmā her ṣal-i ʿale'l-ittiṣāl iki kerre bārūr olmaġıla nevʿurūs-ı merāmı menaṣṣa-i ḫuṣūlde cilve-gīr olup ve yüzden iki eksik bir rivāyetde yüz iki veled ṭoġmış ve niṣāb-ı ḥayāt-ı zinde-ġāniden olmaḳdur behre-bīn ve ḥiṣṣe-dār olmış ki ḥayāt-ı ismi ile iştihār bulmaḳ Ḥażret'üñ duʿālarında meẓkur olan emr-i rābiʿ daḫı ṣāliṯe-i tābiʿ olup ʿayn-ı ʿināyet-i İlāhīden [494b]zülāl-i maġfiret ü efḍāl-i nābiġ olmaḳ ümīd iderüm dir imiş. Rivāyet olınmış ki ṭoḳsan ṭoḳuz yıl muʿammer olalar bir rivāyetde yüz üç yaşında intiḳāl itmişler bir rivāyetde yüz yedi yıl ʿömr sürmüşler rivāyet olınur ki, bir gün gelüp ḫayli zamāndur bārān olmaġıla mezāriʿa peyvest istilā itmişdür ve arżdan bi'l-külliyye ruṭūbet gitmemişdür didi. Enes Ḥażret'i daḫı āb-dest alup namāz ḳıldı. Baʿde rūy-i cebīn hezār āḥ ü enīn ile niyāz-gāh Ḥażret-i Rabbü'l-ʿālemīne vażʿ idüp duʿā-i maṭardan feżā-i vaṭar itdükde bir pāre saḥāb deryā-i raḥmet-i bī-ḥisāb mālik-i vahābdan aḫẕ-ı āb idüp Enes ḥażretinüñ arıżāsını istiʿāb itdi. Ve iḳṭār-ı emṭār ile ol iḳṭār-ı maḳāmına vardı. Ḫidmet-kārını gönderdügi yaġmur ile maʿmūr olan mevżıʿ-ı nāralardur ve bārān ne miḳdār yire yaġmışdur bile ḫidmet-kār gelüp Enes ḥażretinüñ kendi arażisinden ġayrı geçmiş diyü ḫaber virdi.

Ṣābit bin Ḳays raḍıya'llāhu Teʿālā[1382] ʿanhdan mervīdür buyurmışlar ki bir gün bir ḳaç ġuzāt ile sefere çıḳduk nāgāh aʿdāduñ cāsūsları bizden āgāh oldıġun görüp rāh-ı necātı özledük refīḳlerümden birinüñ atı serçemek ile düşdi. Ve uyluġı üzre düşmek ile ʿazmı bir mertebede ḫurd oldı ki gūyā ki her yarası [495a] bir dāne ḫurmā idi. İstedük ki

[1382] Teʿālā H: -F.

āḫar ata bindireyüz imkān olmadı bize ibrām itdi ki beni ḳatl idün biz daḫı Ḫudā'ya ışmarladuḳ ve bir gün bir gice gitdük añı gördük ki ʿaḳībimüzden irişdi, ayaġı yine bayaġı ṣaġ ve sālim pāy-ı istiṭāʿıtı ve ḫayme-i ḳuṣūrdan dūr ve ḫāne-i ḳalbī selāmet-i ʿözr-i melūf ile pür-nūr olmuş diḳḳāt-i naẓar ile baḳduḳ ḳaṭʿā eṯer-i cerāḥat ḳalmamış ṭutuk-ı evvelden daḫı dört pā ayaġın almamış vechini su´āl itdük siz gitdükden ṣoñra ben ayaġımdan alıyomuş idim. Esb-i sefīd ile bir kimesne geldi ve dest-i saʿādet-peyvestüni uyluġuma sürdi. فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ[1383]āyet-i kerīmesüni oḳı diyü emr itdi. Ben daḫı oḳudum elḥamdüli'llāh Teʿālā ḫalāṣ oldum didi.

Temīm Dārī raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh Resūl Ḥażret'i ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem Tebūk ġazvāsından mürācaʿat buyurduḳlarında dāriyelerden bir cemāʿat ile cān-pāyı şerīflerine gelüp şeref-i İslām ile teşerrüf ve mālik-i saʿādet ü siyādeti ḫavza-i ḥükümetde taṣarruf itdi. Mezbūrdan mervīdür ki Medīne-i Münevvere'de Ḥira nām mevżıʿda zamān-ı ḫilāfet-i ʿÖmer'de raḍıya'llāhu ʿanh āteş vāḳiʿ oldı. Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu teʿālā ʿanh Tamīm ḥażretine gelüp ḳalḳ şu āteşe ḳarşu vuralum diyü ibrām itdi. [495b]Tamīm daḫı āb-ı rūy aṣḥāb olan ʿÖmer bin el-Ḫaṭāb'a ben ne ḫākem ki eṭfā-i āteş hevāsında olam ve benüm ne ḳadar vaḳʿa miḳdārum ve ḫayyīz-i iʿtibārum vardur ki, bu kār-ı düşvārun ḥuṣūle yol bulam diyü iʿtiẕārı tekrār itdi. Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu ʿanh ʿöẕrüni ḳabūl eyle telaḳḳī itmedi. Ve Tamīm yirinden ḳalḳdı gitmedi, ikisi muʿān ol āteşden yaña gitdiler. Rāvī eyidür ki ben daḫı ol iki maʿden ṣadḳ ü ṣafānuñ eṯerine iḳtifā idüp ʿaḳablarınca gitdüm ve bu emrün ʿākabetine naẓar itdüm gördüm ki, Ḥażret-i Temīm dest-i kerīm-i lāzımü't-tekrīmleri ile işāret itdi. Ol āteş daḫı

[1383]"Eğer yüz çevirirlerse de ki: "Bana Allah yeter. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Ben ancak O'na tevekkül ettim. O, yüce Arşın sahibidir. Tevbe, 9/129.

işāret-i Temīm'e tamām rām olup münṭefī olup gitdi, ta şol zamāna dek ẕikr olınan āteş nām mevżıʿa geldi Temīm daḫı ardına düşüp geldi. ʿÖmer ḥażretleri daḫı **ليس من يرى كمنلم يراه**[1384]diyü buyurdı.

Zeyd bin Ḫārice raḥimehu'llāhi Teʿālā ʿanh[1385] Nuʿmān bin Beşīr ḥikāyet ider ki Zeyd bin Ḫāric'e raḍıya'llāhu ʿanh Medīne-i Münevvere āhālisinün miyānunda ṣıḥḥat-ı ten ve selāmet-i beden cihetinden cümleden ekmel ü aḥsen idi. Ḥikmet-i İlāhiyye kelüsinde bir derd peydā olup beyne'ṣ-ṣalāteyn'de vefāt itdi. Yaturdum ve bir perde ile setr itdüm ve mescide gidüp ṣalat-ı ʿaṣr ü ʿışāyı edāddan ṣoñra ḫaber geldi ki rūḥ-ı Zeyd bin Ḫāric'e medāric-i Raḥmet-i İlāhiyyeye dārice ve medāric-i liḳā-i saʿādet-iltiḳā**[496a]**Rabb-ı ʿizzete ʿārice olmış idi. Ḥālā ʿināyet-i bī-ġāyet Melīk-i Subbūḥ mezbūr Zeyd'e nefḫ-i rūḥ itmek ile nā´im olduġı mevżıʿda ḳā´im olup dehānunı bāz ü tekellüme āġāz itdi. Tiz ḳalḳ didiler ʿacele vü şitābıla vardum gördüm ki Enṣār'dan bir cemāʿat benden muḳaddem varup ol maẓhar-ı ḳudret-i Melīk-i ḳādir ve maḥall-i ẓuhūr-ı emr-i nādir olan Zeyd'i iḥāṭa itmişler. Varduġum gibi istimāʿ itdüm ki söyledi veyāḫud bi-emri'llāhi Teʿālā anuñ lisānından söylediler. Ḥażret-i Fārūḳ-ı ekberünraḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh şecāʿat-ı celādetine müteʿallıḳ kelimāt idüp açıldı. Yaʿni celādet ü şecāʿat cihetinden aḳvā vü aġlebi idi. Aṣlā ḫavf itmez idük ki rāh-ı Ḫudā ve ṭarīḳ-i hüdāda kendüye şirer-i żarar ire. Muḥtemel degüldür ki, levme-i la´imeden ḫavf-ı cevfine göre binā´en ʿalā-zālīk ḫalkı ẓulm u ʿudvān ve ḫīz u ḫīzlān menʿ semtine sālik olup ḳavī u żaʿifi ekl itmekden ṣiyānet ile tekmīl-i merāsim-i diyānet idüp baʿde Emīrü'l-müminīn ʿOṯmān ḥażretinüñ ḥālini ve zamān-ı şeref-iḳtirānlarında vāḳiʿ olıcaḳ iḫtilāfāt ve fitenüñ uṣūl ve furūʿanuñ beyānına şurūʿ idüp andan ṣoñra cennet ü cehennemin ve ahālisinüñ

[1384] Gören ile görmeyen bir olmaz.
[1385] Teʿālā ʿanh H: -F.

aḥvālinden bir miḳdār ẕikr idüp ḫāmūş oldı. Benden muḳaddem ḫāżır olanlardan su´āl idüp benden muḳaddem söyledi mi didüm yine bu üslūp üzre Ḥażret-i risālet-penāhın ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem **[496b]** ve Ḥażret-i Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ'ıñ raḍıya'llāhu ʿanh aḥvālinden ḫaber virdi didiler.

İmrān el-Enṣāri bin Mālik raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh buyurmışlar ki Enṣārdan bir cüvān-ı ṭavīl ü ʿarıż ḫasta ü merīż olduḳda iʿbādet-i ʿiyādeti iḫrāz ü imtiṣāl emr-i celīlü'l-ḳadr ü lazımü'l-ʿizāz içün vardum ol cüvān-ı merīżin dervāze-i çeşmī makfūf ve dīde-i ʿamā ile mevṣūf bir māder-i mihribānı ve vālide-i şefḳat-ı nişānı var idi. Ben henūz ḫastanuñ bālini yanunda iken vaʿdī yitdi. Ve āḫirete gitdi, rūyını setr idüp vālidesini taʿzye itdüm ve eyitdüm ki, Allāh Teʿālā bu muṣībet-i hā´ile ve bu emr-i ʿaẓīmü'l-ġā´ilede saña ecr-i mevfūr ve ṣevāb-ı bī-ḥisāb nā-maḥṣūr vire didüm. Oġlum āḫirete gitdi mi didi belī didüm eger ʿilm-i şerifüñ buña taʿalluḳ itdi ise ki ben senüñ ve peyġamberüñ olan Muḥammed Muṣṭafa'nuñ ṣalavatu'llāh ʿaleyhi ve sellem ile ṣavb-ı bā-ṣavābıñuza muhāceret itdüm ve ālāyiş-ı dehr-i dūndan ve zeḫārif-i sipihr-i nilgūnı terk idüp gitdüm. Tā her suḫānda sen baña yār ü yāver ve muʿin ü meded-kār olasın bu muṣībet-i ʿaẓīmeyi ve belā-yı nāgehānı baña münāsib ü revā görme kerem eyle didi. Enes bin Mālik raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh ḥażretleri buyurdılar ki ben henūz beyt-i meyyit olan mevżıʿdan ḫurūc itmemüşdüm ki meyyit örtüsünı atdı ve**[497a]** ṭaʿām-ı ekline şurūʿ ol pīrezüni iḥyā buyurdı.

Rüḳn-i ṣābiʿ

Şol şerāyıʿ-ı şerīfe şevāyid-i şerīfe beyānındadur ki, tābıʿın-ı saʿādet-ḳarīn ve teʿbe-i tābıʿın Ḥażret-i ʿāliyātından ṭaʿbaḳa-i ṣūfiyeye irince ṣādıra olmış ola raḥmetu'llāhi Teʿālā ecmaʿīn.

Ḳaṣṣa-i pür-ḥaṣṣa Rebīʿ bin Ḫırāş raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanh Rebīʿ bin Ḫırāş'dan mervīdür ki biz dört birāder idük mā-beynimüzde keṯret namāz ile cümlemüzden mümtāz[1386] ve vafret-i ṣiyām ile cümleden tefevvuḳ nām iḫrāz itmiş idi. Bir yevm-i şedīd elḥarda libās-ı müsteʿār-ı ḥayāt-ı dünyāyı nā-pāyidārdan tecerrüd-i iḫtiyār idüp bihişt-i burīn-i saʿādet-ḳarīnden yaña pervāze-i āġāz itdi. Ve bi-ḥükmü'llāh Teʿālā vefāt idüp merāḳı ḥayāt-ı bāḳa[1387]çıḳdı gitdi ben daḥı üzerini neşr-i naḳş ve techīz ü tekfīn-i levāzımı ki tā dib ü temşīd ile taḳyīd idüp kefen ve sā´ir-i levāzım iştirāsı içün bāzāra ādam gönderdüm. Ve kendüm āh ü zārla Mutūfī'nüñ yanına ḳarār ve itmām-ı levāzıma intiẓār itdüm nāgāh añı gördüm ki nice şīr acele esīr olmaġıla ḥayat-ı dünyāyı fāniyeyi sīr olan birāderüm yüz bin açdı [497b] eṭrāfında olan ḳavme ḫitāb itdi. Biz daḫı redd-i selām ve ḥālini istifsār ü istilām idüp sen ḫavd-ı ʿazm menzil-i beḳā ve merāḳı raḥmet-i yezdān pākī irtiḳā itmişdük ḥālā sükkān-ı ʿalem fānī ve ḥaḍḍār-ı meclis-i ʿiyş ü zinde-gāni ile ne vech ile muṣāḥabet mümkin olur diyü su´āl itdük. **فلقيت ربا غير غضبان وسنقبلني بروح وريحان واستبرق الاوان ابا القاسم ينتظر الصلوة علي فتعجلوني ولا تؤخروني** Yaʿnī naʿm ʿināyet ḥaḳ ü iḥsān-ı bī-pāyān cevād-ı muṭlaḳ ile āteş-i ḥayāt-ı ṣarṣar-ı miḥmāt ile fitīl-i ḳandīl-i cism-i fāniden suyunmış ve libās-ı ʿiyş ü zinde-gānim nāyire-i ecel ile bi'l-külliye yanmış giyimiş iken Ḥażret-i ʿālimü'l-ġayb ü şahāda pādişāh-ı bī-zevāl-ı memleket ibdā ü iʿāde naḳd-ı ḥayātum baña red ve bir ḳaç nafs-i zamān-ı zinde-gāniyi med itdi. Hīn-i vefātumda bir Ḫudā'yı bī-hemtāyı ḥalīm ü bāḳīye mulāḳī oldum ki raḥmet-i ġażibi üzre rāciḥ ü sābıḳ-ı ẕāt ḥalīm ü kerīm ve raḥīm-i isimlerine muvāfıḳ-ı raḥumı revh ü reyḥān ile tervīḥ ve beni kemāl luṭf ü iḥsān ile tevbīḫ itdi. Ḥālā faḫr-i Resul ve hādī-yi sebil-i Muḥammed Muṣṭafa ṣalla'llāhu teʿālā ʿaleyhi ve sellem benüm namāzımı edā içün

[1386] mümtāz F: imtiyāz H.
[1387] bāḳa F: bāḳaya H.

ḥāżır olmışdur. Emr-i namāzda istiʿcāl idüp diyü taḫīrden taḥẕīr itdi. Bu ḫaber Ḥażret-i ʿA´işe-i raḍıya'llāhu Teʿālā ʿanhā yitdi. Buyurdılar ki: "Ḥażret-i risālet-penāhdan ṣalla'llāhu Teʿālā[1388ʿ] aleyhi ve sellem mengūş-ı gūş-ı hūşum olan iḫbār-ı kerīmdendür ki buyurmışlar idi. Benüm ümmetümden bir kimesne baʿde'l-vefāt kelimāt itse gerekdür. [498a]Ol kimesne tābiʿinüñ eşrāfından olsa gerekdür." didi.

Ve yine merkūmdan rivāyet itmişler ki müddet-i ʿömrümde bād-ı tebessüm andan tenessüm[1389] itmek vāḳiʿ olmamış tā şol deme dek ki āḫirete dek merciʿ ü maṣīrī cennet ü ceḥennemden ḳanḳısı olduġını bilince belki rivāyet iderler ki, āḫar-ı ʿömr ve müntehā-i emre varınca tebessüm itmişken[1390] iki ġāsılından rivāyet olınur ki: Ḥiyn-i ġasılda dā´imā tebessüm üzre olmış.

Ve yine eslāfan birinden rivāyet olınur ki[1391]bir Naṣrānī cār-ı mulāṣıḳum var idi. Murd olup naṣāra anı ġasl ider iken taḫtanuñ üzerine oturup tekellüm itmiş Müselmānlar'dan istimāʿ itdükde istiʿcāl idüp vardum gördüm **أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد ان محمدًا عبده ورسوله** diyüp cān-ı pāk ü rūh-ı saʿādet-nāḳını ḫāzan-ı raḥmet-i melīk-i kerīme teslīm itdi. Ben daḫı ādāb-ı şerʿ-i ḳavīm üzre ġasl ve ṣalat-ı levāzımunı taḳdīm idüp ḳabr-ı Müselmān'da defn itdüm didi.

Ebū Müslim Ḫavlānī raḍıya'llāhu Teʿālā[1392] ʿanh merkūm-ı müddet ʿömr-ı ʿazīzinde ehl-i dünyā kelāmundan perhīz ve mezḫurafāt-ı dehr-i pür-ḳahra muteʿallıḳ olan bir kimesne ile ki ḳarīn ola ḳarīn-i dünyā kelāmına şurūʿ ide terk idüp ol maḳāmdan firār-ı iḫtiyār ider ve bī-iḫtiyār ḳalḳar gider idi. Bir gün bir mescide geldi

[1388] Teʿālā H: -F.
[1389] tebessüm H: tenessüm F.
[1390] itmişken F: itmiş iken H.
[1391] olınur ki F: olunmış ki H.
[1392] Teʿālā F: -H.

gördi ki bir cemāʿat ol cāy-ı saʿādet-me´nūsda cülūs itmişler bunlar ẕikru'llāh ve yā vaʿẓ-ı teẕkīre müteʿāllıḳ bir ḫayr-ı ḫayra **[498b]**meşġūl olmalarını me´mūl itdi. Ve ʿale'l-fevr dā´irelerüni dūr itdi ki, meşġūl olduḳları ẕikrüñ mevā´id-i fevā´idünden sīr ve ḳalb-ı envār efmār-ı ẕikr-i ḫaṭīr ile müstenīr ol cemʿā ilḳā-i semʿ itdi, nāgāh içlerinden biri benüm ġulāmum ticāretden geldi ve şu ḳadar sūd ḥāṣıl itmiş didi. Biri daḫı dört ḫidmet-kārumı ticāret içün filān sefere irsāl itdüm didi. Ebū Müslim daḫı bu cemāʿatde naẓar idüp eyitdi: Bildiñüz mi? Benüm ile sizüñ meṣeleñüz şu ki beñzer ki bir kimesne bir bārān-ı ʿaẓīme rāst gelüp melce ü menāṣ ve cāy-ı merām ü ḫalāṣ bulmaġ içün eṭrāfa bakulup ider iken nāgāh bir ʿaẓīm dergāh-ı felek-i iştibāh görür kendü kendüye ider bu bābda bunuñ gibi melāẕ ü maʿāẕ olmaz rīşte-i bārāna infiṣām gelince bu maḳāmda ṭurayım diyü mülāḫaẓa cānına cān ḳatar ve ʿacele ü şitāb ile ol bāba cān atar varduḳda görür ki ol bāb-ı ʿālī saḳfından ḫālī defʿ-i maṭar[1393] ve ḳażā vaṭar emrinde taṣavvurdan küllī żarar ider. Ben daḫı sizüñ yanuñuza geldüm, oturdum ki, sizden dār-ı āḫirete müteʿallıḳ cevāhir-i kelimāt-ı fāḫire ile teşnīf-i semiʿ ve ḥücre-i tār-ı ḫāṭır-ı pür-evzārımda iḳtibās-ı envār-ı eẕkār ile iḳād-ı şemiʿ idem. Siz ḫūd ehl-i dünyādan imiş siz didi.

Ve yine mezbūrdan rivāyet iderler ki Esved-i ʿAnsī didükleri keẕẕāb Yemen'de **[499a]**kemāl-i ṭuġvāsından nübüvvet daʿvā itdi. Ebū Müslim Ḥavlānī'yi daʿvet idüp sen şehādet ider misün ki Allāh Teʿālā ḥażretinüñ Resūlü'yüm didi. Ebū Müslim daḫı belī şehādet iderüm ve dā´imā bu rāh-ı müstaḳīm ve sebīl-i ḳavīme[1394] girdüm ki dīn-i Muḥāmmed ʿaleyhi selām ve dīn-i mübīn-i[1395] İslām ḥaḳdur ve iʿtidād ü iʿtibāra lāyıḳ ol

[1393] matar F: manẓar H.
[1394] ḳavime F: ḳadime H.
[1395] mübīn-i İslām F: metīn-i İslām H.

dīn olduġı muḥaḳḳaḳdur ve kelime-i şehādet şehdini sükker gibi dilde mükerrer itmek muḳarrerdur Elḥamdülil'llāhi Teʿālā ḫāne-i bāl-i ṣafā-me´āl nūr-ı İslām'ıla münevverdür maḳāmında olup her çend ki ol laʿīn ḫilāfını telḳīn itdi mecāl olmadı ve murād-ı fu´ādı fesād-ı iʿtiyādına yol bulmadı. Aḫirü'l-emr emr itdi. Bir āteş yaḳdılar ve Ebū Müslim'i ol āteşün vasaṭına ilḳā idüp eṭrāfından baḳdılar **قُلْنَا يَانَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا**[1396] **عَلَى إِبْرَاهِيمَ** āyet-i saʿādet-ġāyeti feḥvāsınca ol nār bir gül-i bī-ḫ˘ār olup Ebū Müslīm'üñ bedenüne şerer ḍarar irmedi. Etbāʿvü eşbāʿı Esved-i esvedü'l-veche defʿ-i fażiḥat içün naṣiḥāt idüp Ebū Müslīm'i āḫar diyāra[1397] iclā ve bu diyārı anuñ vücūdından iḫlā eyle yoḫsa senüñ ḥaḳḳında bāzār-ı iʿtiḳād-ı enāma kesād ve metāʿ-ı muḥabbet ü ḫāṣṣuʿāma fesād ʿārıż olmaḳ muḳarrerdur didiler. Ol melʿūn daḫı ṣīt-i nübüvvet kāẕibesini iʿlā içün Ebū Müslim'i Yemen'den Medīne'ye iclā itdi. Ebū Müslim Medīne-i Münevvere'ye geldükde Ḥażret-i risālet-penāh ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem āḫirete intiḳāl buyurup ve Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı Ekber raḍıya'llāhu ʿanh serīr-i ḫilāfet-meṣīre müsāʿadet-i sāʿad-ı suʿūd ile ṣuʿūd itmiş idi. Ve gülşen-i imāret-i mü´mīnünde ol Ṣıddīḳ-ı ṣadıḳ **[499b]** ve ʿatīḳ-i saʿādet-ḥaḳīḳin nihāl-i bī-miṯāl imāmeti neşv ü nümā bulup bitmiş idi. Gelüp mescidde namāz āġāz itdi. Ḥażret-i ʿÖmer raḍıyaʿllāhu ʿanh Ebū Müslīm'i görüp yanına vardı ve su´āl-i ḥāl ile defʿ-i melāl itdi. Ve ḳanḳı ḳavmdensün diyü ṣordı āhāli Yemen'den olduġın iʿlām itdi. Ḥażret-i ʿÖmer daḫı ol merd-i Yemen'i ki daʿvā-i risālet iden keẕẕāb añı āteşe atmış anuñ ḥālini ne[1398]minvāl üzre cārī olmışdur diyü su´āl ṣordı ol ṣāḥib-i vaḳʿa olan kimesne benüm diyicek eymān-i ġilāẓ u şidād yād itdi ki, gerçek sen ol kimse misün taḫḳīḳ idicek ḳaçdı ve aġladı ve añı

[1396] "Ey ateş! "İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol" dedik." Enbiya 21/69.
[1397] āḫar diyāra F: āḫara H.
[1398] ne H: -F.

Ḥażret-i Ebū Bekr'ün ḥużūruna iletdi ve kendi ile Ḥażret-i Ebū Bekr'ün miyānunda iclāṣ idüp**الحمد لله الذي لم يمتني حتى أراني في أمته محمد ﷺ من فعل به كما فعل بابراهيم خليل الرحمن صلواتالله على نبينا وعليه** didi yaʿnī ḥamd şol Rabbü'l-ʿālemīne maḫṣūṣ olduġı maḫṣūṣdur ki, beni mevtden ḥāfıẓ ü vāḳiʿ ve bu güne dek zümre-i iḥyāda bāḳī ve şu maḳūle luṭf-ı firāvān ve iḥsānı bī-pāyāna mülāḳī itdi ki ümmet-i Muḥammed'den ʿaleyhi selām birine Ḥażret-i Ḥalīl-i Celīlü'ş-şān'a olan iḥsān olduġın gördüm didi.

Ve yine andan rivāyet iderler ki, bir cāriyesi var imiş bir gün ol cāriyeye aña suʾāl idüp dimiş ki şu ḳadar zamāndur ki saña isḳā içün ṭaʿāmına sımm-ı ḳāʾil ve zehr-i helāhil ilḳā iderim şirer-i ḍarar-ı sem saña teʿsīr itmek revāḥini şem itmek bāʿiş nedür didi. Ebū Müslim daḫı ya niçün terk-i diyānet ve bu maḳūle ḫiyānet iḫtiyār idersün didi. Cāriye daḫı ben bir civān-ı endek-sāl ve bir **[500a]**cāriyeye şurīde ḥālim ki rubāt-i ḥicāl gibi ārzū-yı vuṣlat ricāl ʿāmāḳ-ı ʿuruḳuma sārī ve mulāʿaba-i ẕukūr şevḳi bedenümde rūh mecrāsına cāridür. Men ise periyi rūy-ı ferāşa daʿvet itmezsün ve bu ḫuṣūṣda senen-i ʿudul-i dāda gitmezsün firāşımı firāşından ibʿād ile derūn-ı pür-ḫūnumda nār-ı ḥaṣret ibḳād idersün ārzuvī firāşıla dilde ġam ve cānımda ḫırāş-ı ḫāṣıl ve iştiyāḳ-ı rūz-ı telāḳ ile kār-ı cāna ve kār-ı ustuḫvāna vāṣıl bir āḫar kimesneye beyʿ daḫı itmezsen ki murādıma irem ve ḫāne-i ārzuyı dil-i bī-ġille irem didi. Ebū Müslim daḫı ʿadem-i ḍarara baʿiş budur ki beni her zamān ki ṭaʿāma tenāvül ḳāṣd idem**بسم الله خير الاسماء الذي لا يضر**[1399] **مع اسمه داء رب الارض ورب السماء** diyü oḳurdum diyüp ol ism-i sāmī ve nāmı nāmī teʾsīr-i keşīrine ḥayrān ve Ḥażret-i Rabbü'l-ʿālemīñ kemāl-i ḳudretine imānı ṣad çendān oldı.

Ve yine merḳūm ḥaḳḳında rivāyet itmişler ki, her gāh ki küffār-ı ḫāk-sāruñ nişter-i feṭḥ ü ẓafer ile ʿırḳ-ı ḥayātlarından ḳaṣd içün ġazā-i ġarrāya ḳaṣd idüp merz-i

[1399] Allah'ın ismi isimlerin en güzelidir. Öyle bir isim ki onunla hiçbir hastalık zarar veremez, yerin ve göğün Rabbi.

būm Rūm'a teveccüh ide idi. Nice mevāżıʿda şühre-i şehr nādire-i dehr-i deryā-miṣāl-i ʿaẓīm-i nehr-i rāh rāst gelür idi ki sefāyın ve merākıb-ı ẓehrine rākib olmadın ol eşhār-ı düşvār-güẕārdan ʿubūr-ı pirāmen-i dā'ire-i imkāndan dūr fehm olınur idi ki[1400]refiklerüne tenbīh idüp zinhār ʿadem-i ẕikru'llāh lāzımü'l-ʿizāz ile civār-ı iḫtimāl cevāz-ı ḫāṭırınuza ḫuṭūr itmesün dir idi. Ve kendüsü İsmü'llāh ile**[500b]** badraḳa-i rāh olurdı. Ol ṭarīḳ ile ḫayr-ı memdūd ve luṭf-ı nā-maḥdūd mālik ü dūdeden geçerler idi. Gāh olur idi ki ol nehr-i ʿamīḳ rukbānlaruna irmez ve ḳaṭʿā ıżṭırāb virmez idi. Ve geçdükden ṣoñra ekṣer-i yār refiḳlerüne zinhār-ı āb esbābından bir nesne göz almasun eger almış ise ben ḍāmin olurum didi. Bir gün bir kimesne ḳaṣd-ı taḫribe imtiḥān ile tuperesüni āba atdı ve Merḳūm ḥażretinüñ[1401] ḥużūrına gelüp ʿasker āb ṭulū-i esbāb bir tuberemi intiḥāb itdi diyü ʿālemi biri birine ḳatdı. Ebū Müslim daḫı ardımca gel diyüp bir miḳdār gitdükden ṣoñra gördiler ki, ol tubere bir aġaçda muʿallaḳ ṭurur tubereyi al diyü emr itdi.

Ve yine rivāyet iderler ki bir aḳçesi var idi, bāzārdan ol dirhem ile daḳīḳ iştirā itmege gitdi eṣnā-i rāhda bir sā'il ḳavī ilḥāḥ idüp ol dirhem-i cerāḥat-ı dil-i bī-rāḥatına merhem olmaḳ ümīdi ile ṭaleb itdi. Ebū Müslim her çend ki defʿ-i sā'il-i ṣā'il içün gāh şunda ve gāh bunda gitdi. Müfīd olmayup tebdīl-i mekān ile müdāfaʿaya imkān olmadı. Her ḳanda ki gitdi ise ögüni aldı ne eylerse idüp ol aḳçeyi çaldı. Ol merd buzurg-vārın keff-i kifāyet-medārı bi'l-külliye dirheminden ḫālī ve fu'ād-ı ṣıdḳ-ı iʿtibārı[1402] nuḳūd-ı pür-sūd tevekkül ile mālī olıcaḳ yanında olan tuberesini turābla ṭoldurdı. Ve tuberenüñ aġzını baġladı ve evine algidüp ṣāḥibe-i beytden pinhān ḫānesinde ḳodı ve kendüsü

[1400] ki F: -H.
[1401] ḥażretinüñ F: ḥażretüñ H.
[1402] iʿtibārı F: iʿtiyādı H.

çıḳdı gitdi. Ehli gelüp tubereyi açdılar gördiler ki aʿlā beyāż daḳīḳ-i ḫamir idüp [501a]nān pişürdiler. Bir zamān geçdükden ṣoñra ol merd-i pāk ehl ü ʿiyālinden bīm ve bak ile tırsanālık ḫānesine gelür ṭabḫ itdükleri ṭaʿām ü nānı ḥużūrına iletürler. Baʿdü'l-ekli bunı ḳanda buldıñuz deyü su´āl ider. Şu tubere ile getürdügüñ undandur dirler Ebū Müslim daḫı luṭf-ı İlāhiyye vāḳıf olup hīç söylemez daḳīḳ ḫuṣūṣında olan deḳā´iḳ-i ṣunʿ-i İlāhī ve leṭā´if-i kerem nā-mütenāhiye vāḳıf olduḳda cebīn-i su´āl ve cebhe-i ibtihāli zemīn şükr ü sipāsa vażʿ ve secde-ġāhı teyaḳḳuzu intibāhda kemāl-i ḫuḍūʿ ile ḫāḍiʿ olup maḥamid-i gün-ā-gün ile raṭbü'l-lisān ve ʿaẕbü'l-beyān olur.

Ve yine rivāyet iderler ki her gāh ki ḫānesine gelse evinüñ ortasına geldüḳde tekbīr iderdi.[1403] Ḫātūnı daḫı tekbīr idüp ol cümle cevāb virürdi. Odasına girdükde daḫı bu üslūb üzre iderler idi. Baʿde ḫātūnı şerā´iṭ-ı ḫıdmeti riʿāyet idüp ḥużūrına ṭaʿām getürdi. Bu üslūb üzre bilā-sebeb ḥüsn-i muʿāşerete mübaşeret üzre olup ḥüsn-i zevāc-ı esbābına revāc virmek ile iftiḫār ve ibtihāc-ı ṭarīḳine intiḥāc iderler idi. Bir gün bizden iblīs-i teblīs ki fenn-i fesādda şeyṭānı ḥayrān ve deng ü seng-i ḥile ü renk ile muḥatalaya leng iderdi. Ebū Müslim'üñ ehlini ifsād vādisine düşüp Ebū Müslim Ḫuvlān'ınun ḫātūnı misün? eger zevaciñ Muʿāviye ile muṣaḥabet ider idi. Aña bir aʿlā ḫidmet-kār iḥsān idüp ol ḳadar baḫşiş iderdi ki emr-i maʿāşıñuza intiẓām-ı tām ve fāḳa-i muzilü'ṭ-ṭāḳıñuza inʿdām ʿārıż olup defʿ-i ḍarar ve ḫayra taḥṣīle menfaʿit ve ḫayr ider idiñüz didi. Aḫşam olduḳda Ebū Müslim ḫānesine geldi [501b]ve ʿadet-i me´lūfe ve ṭarīḳat-ı maʿrūfesi üzre tekbīr itdi. Ḫātūnundan ʿadem-i muvāfaḳat ve ʿādet-i me´lūfeye muḫālefet müşāhede idüp sā´ir-i ḫidāmet emrinde daḫı taḳṣīr iḫsās itdi. Bildi ki terk-i ḫıdmet ve tekbīr içün ḫātūnuñ şurb-ı żamīrinün takdīr ḫuṣūṣda muḳādimāt-ı keşīre tekrīr

[1403] tekbīr iderdi F: tekbīr idüp H.

itmek ile ṣafā-i bālını taġyīr ve kendüsünden tenfīr itmişler dest-i duʿāyı cenāb-ı kār-sāzı bī-enbāza refʿ idüp Yā İlāhī her kim ki benüm ehl-i beytümi ifsād itdi ise çeşmüni kör ve ʿayn-ı necbetüni bī-nūr eyleyüp ṣavb-ı ṣelāmetünden dūr eyle didi ol zen-i mufsīde kendi kör-ḫānesinde oturmışdı. Ve öñünde mūm yanar idi. ʿAmā ʿārıż olıcaḳ ḥāżır olanlara mūm niçün söndi didi. Anlar daḫı yoḳ ḥālā iştiʿāl üzeredür didiler neye uġraduġunı bilüp إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ[1404] baña ʿamā ʿārıż olmış diyüp çünki dīde-i baṣīret ile maʿlūm idindi ki bu muṣībetüñ işābeti buña Ebū Müslim ḥażretinüñ beddu ʿāsınuñ āṣārındandur varup ʿözr u taḳṣīr içün muḳādimāt-ı istiʿfārı tekrīr idüp mekfūf olan naẓırı mekşūf olmaġıla duʿā ricā itdi. Ebū Müslim daḫı luṭf üzre mecbūl olmaġın ümniyyesini bī-dirīġ ve mebẕūl ṭutup mā´mūlunı ḥuṣūle mūṣūl itdi. Yā İlāhī eger tövbesinde ṣādıḳ ise ve ḥālā māhüve'l-ḥaḳ ile nāṭıḳ ise buña ʿayn-ı ʿināyetin ile naẓar ve yine redd-i ḳuvvet-i baṣar eyle didi Ḥaḳḳ Celle ve ẕikruhu daḫı Ebū Müslim'üñ duʿāsını müstecāb ve ol ḫātūnuñ dīde-i mesdūdesinden refʿ ḥicāb itdi.

Ve yine rivāyet olınur ki gāh olurdı ki, āhūlar remāsı yanuñdan geçerken ṣıbyān Ebū **[502a]**Müslim ḥażretlerüne ilḥāḥ idüp Rabbü'l-ʿālemīn Ḥażret'üne duʿā eyle bu ḥayvānlar ṭursunlar elimiz ile ṭutalım diyü ilḥāḥ u ibrām ile ṣayd-ı merāmların rām iderlerdi. Ol daḫı duʿā idüp ol ḥayvānātun pāları ʿiḳāl ile beste ve gerdānları ḳayd-ı ṣayd ile peyveste olmış gibi ḥarekete iḳtidārları gider ṣıbyān istedüklerüni aʿlā ṭutup ṣayd ider idi.

ʿĀmir bin ʿAbdu'l-Ḳays raḍıya'llāhu ʿanh rivāyet iderler ki vaẓīfesini alduḳça ridāsınuñ uçuna ʿaḳd idüp saʿādet-ḫānesine teveccüh ider idi. Meskenüne varınca mesākīn ol mīr-i mülket-i taʿaffufdan tekeffüf idüp eṣnā-i rāh ve eṭrāf-ı güẕār-gāhda her

[1404] "Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz." Bakara 2/156.

gedā ü sā´il ki, faḳr u iḥtiyāc u ıżṭırābını ve sā´il-i ittiḫāẕ idüp aḫẕ-ı nevāl içün basṭ-i keff su´āl ide añı maḥrūm itmek muḥāl idi. Ekṣer-i derāhim cerāḥat-ı āṣḥāb-ı iḥtiyāca merāhim olup gitdükden ṣoñra yine dār-ı saʿādet-medārlarına varduḳlarında meblaġ ḫātūnuna iblāġ ider idi. ʿAd itseler ḥıyn-ı aḫẕda ne miḳdār ise ol miḳdār bulunur idi. Ve terk-i bīm-i emlāḳ ve emvālini fī sebīlü'llāh infāḳ iden aṣḥāb-ı suḫā ve cūd içün mevʿūd olan cezāsını muṣubāt-ı ḥusna neşetine şāmil ve ʿam ve merd-i münfiḳ dārında müsteḥaḳ-ı inʿām olduġı ẓāhir olurdı.

Ve yine andan rivāyet olınur ki bir gün bir cemāʿat mezbūri żiyāfet içün ḳaryelerine götürmişler merāsim-i żiyāfeti riʿāyetden ṣoñra saʿādet-ḫānelerine rucūʿ ider olduḳda ḳirbesini şīr ile memlū idüp gönderdiler eṣnā-i rāhda kendi kendüye eyitdi: Bu südden baña ne süd olur ki **[502b]**içmekden ġayrıya yaramuz eger āb olsa lāzım olduḳça içerdüm. Vużū´ murād itdükçe āb-dest alurdum diyüp yine rucūʿ idüp mā-i ḳırāḥ iftirāḥ itdi, merāmunı ilḥāḥ idüp meşki mā ile ṭoldurdılar her bār ki şarāb itmek ṭaleb itse şīr gelür ve her ḳaçan tevaddu murād idüne mā cereyān iderdi.

Ve yine mervīdür ki her zamānda ki ʿĀmir namāza şurūʿ ide iblīs-i laʿnet-şiʿār bir mār-ı kerāhat-kīrdār ṣūretine temeṣül ile iġvā ü iḍlālıla tevessül idüp ʿāmirüñ zīr-i dāmen-i pirāhenünden girer ve yakalarından çıḳardı.[1405] ʿĀmire aṣlā taġayyur gelmez idi. Su´āl idüp dirler idi ki, niçün bu mār-ı murdārı pirāmen-i pirāhenünden dūr itmezsün ve bu ḫuṣūṣda şāh-rāh-ı iḥtiyāṭ ü intibāha gitmezsün cevāb virir idi ki Rabbü'l-ʿālemīnüñ şermī olana düşer mi ki andan ġayrıdan ḫavf ide ḥāl anki ben duḫūlünden āgāh degül iken nāgāh girer.

[1405] çıkardı F: çıkar idi H.

Devān raḥmetu'llāhi Teʿālā[1406] ol merd-i tābiʿi ṣadef-i dürer-i ve cūd-ı eşrāf olmaġıla mevṣūfe olan Kūfe'dendür bir gün ġāyetde cūʿa mübtelā olup rūy-ı niyāz ve dest-i faḳr u iʿvāzı bār-gāh-ı kār-sāz bende-nüvāza dirāz ve dehan-i istidʿā ü recāyı dergāh-ı bī-çün lāzımü'l-ʿizāza bāz idüp ḫüdā-vend-i dürr-i ḫizāne-i luṭf ü keremi bu kimesne vac olan bende ki aç ve bu mübtelā-i elem-i cūʿ ü iḥtiyāc olan ʿabd-ı faḳīrün üzerine cevāhir-i zevāhir-i iḥsān-ı bī-pāyānunı ṣaç diyü duʿā itdükde nāgāh ḳurṣ-ı māh gibi bir nān ki miḳdārda seng-i āsiyāba beñzer ve ṭaʿamı mānend-i sükker rūzına ḫānesinden atladı zādınuñ cānuna cān ḳatladı.

Zürāre bin Ūfī raḥmetu'llāhı ʿaleyhi[1407] ol zamānda ʿaṣra mücted ve mekān Baṣra idi. Bir gün bir mescide imāmet ider iken bi-emri'llāhi Teʿālā āḫirete intiḳāl itdi. **[503a]**

Saʿīd bin el-Müseyyeb raḥmetu'llāhi Teʿālā ʿaleyhi rivāyet iderler ki bir gün vālīyi Medīne olan umerādan baʿżı Medine-i Münevvere'ye geldi. Aʿālī-i āhāli Medīne-i Münevvere'den meḥāfil-i saʿādet ü siyādetine zīb ü zīn olan Ḥażret-i ʿAlī bin el-Ḥüseyn ve Ḳāsım bin Muḥammed ve Sālim bin ʿAbdu'llāh raḍıya'llāhu ʿanh ve daḫı baʿżı kimesneler ol vālīye tehniyet-i ḳudūm içün geldiler vāliyi nū-ameden ziyāret içün gelen ḳavme içinüzde Saʿīd bin el-Müseyyeb ḳanḳıñuzdur didi. ʿAlī bin el-Ḥüseyn ḥażreti buyurdılar ki, Saʿīd ḥażreti şeb-i rūz mescid-i şerīfden birūz itmez ve ekṣer-i azmānda ol cāy-ı şeref-i peymāndan ıraġa gitmez dā´imā mescid-i şerīfe mulāzım ve marāz yıraʿātını terke ʿāzım olmışdur. Vālīyi cedīd ʿadem-i ziyāret-i Sa´īd içün ḥadīd-i ḥiddetünitaḥdīd idüp senge şeref-i nesbi ḥasbī ile ʿāme-i maḫādim ve eşrāfa ġālib sabṭ-ı Ḥażret-i ʿAlī bin Ebū Ṭālib kerremu'llāhu vechehūsün ve Ḳāsım ki Ḥażret-i

[1406] raḥimetu'llāhi Teʿālā F: raḥimetu'llāhi ʿaleyhi H.
[1407] raḥimetu'llāhi Teʿālā F: raḥimetu'llāhi ʿaleyhi H.

Muḥammed bin Ebū Bekr-i Ṣaddīḳ'uñ vālid-i emcedidür. Ve Sālim ki ʿAbdu'llāh bin ʿÖmer ḥażretinüñ ṣaḥīḥ-i maḥdūm-ı saʿādet-mevsūmudur ki benī teşrīfden ʿār ü raḥīmetinden firār itmeyüp elḳadimü'l-yurād kelām-ı lāzımü'l-itibārı ile ittimār idesüz ol taḳlīd-i eṭvār-ı ikbār imegi iḫtiyār itmemek lāyıḳ müdür beher-ḥāl ḥabl-ı ʿunḳını fetl üdüp ḳatl iderüm diyüp bu vaʿidi üç kerre tekrār itdi. ʿAlī el-Ḥüseyn Ḥażret'i buyurdılar kim bu ḫitāb-ı [503b]nā-ṣavābdür rişt ve ʿitāb ḳabīḥ-i nā-dürüst ile ʿālem başıma ṭār ve dünyā gözlerime tenk ü tār oldı. Ṭaşra çıḳup mescide Sa´id ḥażretlerine vardum ve ḳāżiyyeyi biʿaynihā taḳrīr itdüm. Ve eger iʿtimād içün buyurulsa baʿid olmaz idi didüm. Buyurdılar ki, "ʿÖmer ḫuṣūṣunda ḳalbimde niyet-i ṣādıḳa inbiʿāṣ itmedün olmaz." didi. Eyittüm ki: Birāderlerüñüzden baʿżınuñ ḫānesinde iḫtifā ile iktifā mes´elesi üzre sünen-i eslāf-ı kirāma iḳtifā itsenüz olmaz mı didüm. Didiler ki: Bu münādı ki rūz-ı şeb beş kerre iḳāmet-i ṣalāt-ı mefrūża içün mükellefini ṭaleb ider hem-vāra ol daʿvete icap it evinüze çāre olmaz va'llāhi ebeden beni kimesne nidā itmez meger bu mescide ki gelecegüm budur didi. Didüm ki: Bari mescidüñ içinden mescid-i āḫara intiḳāl buyurulsa olmaz mı ki aʿdānüzü mekān-ı muʿatādıñuzda pūrseş iderler didi ki ol meclisini vech ile terke ḳadar olayum ki ṭāʿāt u ʿibādetden her neye iʿtiyād itdüm ise ol mekān-ı mübārekde taḥṣīl itdüm didi. Eyitdi: Ey birāder sen aṣlā ḫavf itmez müsün ve rāh-ı ḫazm ü iḫtiyāṭa gitmez misün didüm. Eyitdi: Niçün su´āl buyurursun ki Ḫudā-yı Kerīm dānā vü ʿalīmdür ki kendünden ġayrı bir ferde hırās ü bīmüm[1408] ile ḳalbüm dünīm olmaz ammā olan naʿm-ı behiyye-i İlahiyyeye ḥamd-ı nā-maḥdūd ve Cenāb-ı risālet-penāhadur vüdd-i ḫuceste vurūd itdükden ṣoñra Cenāb-ı Rabb ve dūd ü melīk-i maʿbūd-ı dergāh-ı ʿālī-penāhından aḳṣa-ı āmāl ve nihāyet maḳsūd budur ki bir ḥālet-i

[1408] bīnüm F: bīm H.

bediʿa-i ibdāʿ ve inşā buyurmaġıla bu muʿtekef-i ḫumul olan ʿabd-ı nā-çīzün ẕikrüni vālīye insā itdire didi. Sihām-ı merāmı hedef-i icābete işābet idüp [504a]mādem ki ol emr-i tire żamīr ve ol vālīyi meẓālim-i samīr Medīne-i Münevvere'de cāy-gīr ve ṭayībe-i ṭayyībede ṣāḥib serīr oldı bir kerre Saʿid'üñ ismi lisānuna ve ẕikri cenānuna ʿubūd itmedi baʿdü'l-ʿazl cānib-i Şām cennet-i meşāma teveccüh idüp bir miḳdār ṭayy-ı menāzil dūr-ı dırāz ve ḳaṭʿ arażi-yi nişīb ü firāz itdükden ṣoñra menāzilden birinde āb-dest alur iken ḫidmet-kārına eyitdi: Ey ġulām bir miḳdār ṣabr ü ārām ile baña ʿaceb ḫiclet ü şerm-sārı ʿārıż ü ṭārī olmış ki eşrāf-ı saʿādet ve evṣāf-ı Medīne'den ʿAlī bin el-Ḥüseyn ve Ḳasım bin Muḥammed ve Sālim bin ʿAbdu'llāh ḫużūrunda ḳatline benden yemīn ṣādır olmışken ḥālā Saʿid şöyle müşeyyebünüze ve anuñ ġayreti benüm ciġerüm eze. "Ol zamāndan bu ana dek bir kerre ḫatıruma ḥutūl itmedi ġulām daḫı ḫayr bunda imiş Allāh Teʿālā Ḥażret'ünüñ senüñ ḥāḳḳında olan irādet-i ʿalīyyesi senüñ Saʿīd ḥaḳḳında olan niyetinden rāḥic imiş." didi.

Ve yine Saʿīd ḥażretlerinden rivāyet iderler ki: Eyyām-ı ḥardda Yezīd-i mürīd-i pelidün ittibāʿ-ı Medīne-i Münevvere'ye musallaṭ olup Muhācirīn ve Enṣār'dan cemiʿ-i keẕīri rabḳa-i ḳātıla esīr itmişler idi. Hīç benden ġayrı mescid-i Resūl'de ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem bir kimesne yoḳ idi. Her ḳaçan ki vaḳt-ı namāz ola ravża-i rıḍvāndan Ḥażret-i risālet-ʿunvānunda bir āvāz-ı saʿādet-iḫrāz ile duḫūl vaḳtine tenbīhi nebīh olınur idi.[1409] Ben daḫı iḳāmet-i ṣalāt içün ḳıyām ve ṣalat-ı mefrūża ve mesnūneyi ikmāl ü itmām ider idüm. Ehl-i Şām geldüklerinde beni tenhā görüp cünūna ve mecnūna nisbet ve fütūn-ı ālām-ı gūnā-gūnı ile teẕlīlümi ʿad-ı ḫisbet maḳāmında olurlar idi.

[1409] olınur idi F: olınur H.

Saʿīd bin Cübeyr[504b] raḥmehu'llāhi Teʿālā tābiʿi u kūfi u faḳīh u fāżıl u ṣūfī idi. Ol merd-i maḳbūl Ḥaccāc-ı meẕālim-i pür-sitīn dest-i nikbet-peyvestinde maḳbūl olmışdur. Tārīḫ-i şehādeti ṭoḳsan beş senesi ve sınnı ḳırḳ ṭoḳuz idi. Mezbūrdan mervīdür ki: Ḥaccāc-ı meẕālim-i ibtihāc ḫavāṣından birini ṭoḳuz nefer kimesne ile mezbūrı ṭaleb içün göndermiş, kūh-ı deştī seyre geşt ü güẕār ve eṭrāf-ı cevānıba güẕār ider iken bir rāhibüñ ṣavmıʿasına irişdiler rāhibe mulāḳı olup Saʿid'i ṣordılar. Ol daḫı nişānuñ virdi, varıp buldılar gördiler ki ser-i saʿādet-efserüni secdeye vażʿ itmiş selām virdiler namāzı itmām idüp redd-i selām itdi. Ḥaccāc seni ṭaleb ider didiler Allāh Teʿālā Ḥażret'üne ḥamd-ı ferāvān ve Resūl-i bā-uṣūl-i cenābına derūd-ı bī-giran itdükden ṣoñra ol āyinelere muvāfaḳat ve anlar ile murāfaḳat idüp yolda ol ṣavmaʿaya irişdiler rāhib bu cemāʿate eyitdi: Gelün ṣavmaʿanuñ ṭamında yatun ki sibāʿ-ı ṣā´ile ve huvām-ı hā´ile aḫşam olucaḳ bunuñ eṭrāfına gelüp bulduḳları insānı iḳtirās iderlerdi. Cümlesi ṣavmıʿaya gitdiler Saʿīd varmadı eger isterseñ ol ẕālimüñ pençe-i ẓülm ü sitīzünden gurīz ile diyü nuṣḥ ü pend-i bī-mānend itdiler Saʿīd eyitdi: yoḳ ḳaçmam ammā müşrik-ḫānesine girmekden ḳaçarum sibāʿ seni helāk ider dirler eyitdi: ḫüdāvend-i āb ü ḫāk ve yezdān-ı pāk-ı kerīmi ile cānavardan bīm ü bāk itmem Tevfīḳ-i Ḥayy-ı Bāḳī beni ḥāfıẓ u vāḳı olup beni anlaruñ iḳtirāṣından ḫalāṣ idüp belki baña pāsbān ve sebeb-i defʿ-i güzend ü ziyān ider idi. **[505a] "**Rāhib gel imdi anlardan ʿahd u peymān ve īṣāl ü żarar itmeyeceklerüne eymān al." didi. Saʿīd eyitdi: Ḫudā'yi mutaʿāl ve pādişāh-ı bī-zevāl ile ʿahd itdüm ki, ṣabāḥ olınca buradan gitmem ve cānib-i āḫara bir ḫuṭve taḫaṭṭi itmem didi. Raḥib rufeḳa-i Saʿīd'e gelün sizün ile ṣavmıʿaya gidelüm ve bu gice derūndan tīr u kemān ile bu kimesneyi muḥāfaẓa idelüm didi aḫşam olucaḳ feleḳ-i ṣac gibi gördiler ki bir şīr Saʿīd'iñ yanına gelüp kendüni Saʿīd'e sürdi ve dūrdan ṭurdı andan bir şīr daḫı

gelüp ol daḫı bir meslegine gitdi. Ve Saʿīd'i ġā́ile-i hā́ile-i sibāʿdan muḥāfaẓa itdi. Rāhib bu kerāmet-i ʿaẓīmeyi müşāhede ve necbet-i Saʿīd ve ṭāliʿ-i saʿādet-nüvīdi müsāʿade idünce ṣabāḥ olduḳda taḳdīr-i bī-taġyīr melik-i ḳadīr nuḳūd-ı pür-sūd-ı hidāyet ü reşādı ḳalb-ı lāzımü'l-celb rāhibe vāhīb ve ḫāne-i bāl-ı ṣafā-méālinden āṣār-ı żalāl-ı bi'l-külliye ẕāhib olup Saʿīd'üñ yanına geldi ve şehd-i şahādeti ile ʿaẕbü'l-beyān ve raṭbü'l-lisān olup şerāʿi-i İslām ve sünen-i Resūl-i lāzımü'l-ikrām ʿaleyhi afḍalü's-salātü ve's-selām istifār ü istiʿlām idüp Müslümān oldı.

Ve yine rivāyet iderler ki Ḥaccāc'uñ ḳatlinden muḳaddem **اللهم لا تسلطه على احد تقتله بعدي**[1410] diyüp ṣoñra Ḥaccāc on iki gün ancaḳ ṣaġ oldı. "Ol on iki günüñ içinde āh Saʿīd bin el-Cübeyr ile benüm ḥālim nice olur kim her bār ki ḫ̆āba varmaḳ istesem elleri ile ayaġımı ṭutar dir." idi.

Ve yine rivāyet iderler ki Saʿīd'üñ ḫorūsı var imiş ki ol ḫorūsuñ āvāzına ménūs olup **[505b]** ol ne zamānda ki āvāz ider Saʿīd ḳalḳup teḥeccüde āġāz ve edā-i merāsim-i namāz u niyāz ider imiş bir gice ittifāḳı ol ḫorūsun ṣadā itmemek ile teheccüde ḳıyām itmeyüp ṣabāḥ namānuza ḳalḳduḳda bu emr Saʿīd'e ġayetde düşvār gelüp ḫorūs nice oldu ki bu gice āvāz itmedi ʿadem-i semāʿ-ı ṣavt ile namāz-ı teheccüdümüz fevt oldı. Allāh Teʿālā Ḥażret'i ṣadāsını ḳatʿ ide diyü buyurdılar min baʿd ol ḫorūsdan āvāz gelmedi Saʿīd vālidesi veled-i reşīd ve necl-i saʿīdine ilḥāḥ itdi ki min baʿd kimesne ḥaḳḳında duʿā-i bed itmiye.

Ve yine rivāyet iderler ki ol zamānda ki Ḥaccāc-ı ẓālimüñ emr-i emri ile ser-i saʿādet-efserüni cesed-i cennet maḳarrından ayırdılar ve bi-irādeti'llāh ḳaydını

[1410] Allah'ım onu hiç kimsenin başına musallat etmeki benden sonra onu öldürmesin.

ḳayırdılar re´s-i saʿādet-istināsı zemīne düşdükde üç kerre لا اله الا الله didi. İki kerre āvāz-ı bülend ile bir kerre āheste.

Üveys-i Ḳarānī raḥmetu'llāhi ʿaleyhi Emīrü'l-müminīn ʿÖmer Ḥażret raḍıya'llāhu ʿanh zamān-ı ḫilāfet-i pür-şerāfetlerinde mevāsim-i ḥacdan birinde Ḥaccāc-ı ẕevi'l-ittihācuñ kemāl-i ictimāʿ zamānunda her kim varsa ayaḳ üzre ḳalḳmaḳ emr itdi. Cümlesi ʿuhde-i emr-i celīlü'l-ḳadrlarından ḫurūca ḳıyām gösterdiler baʿde ehl-i Kūfe'den mā-ʿadā her kim var ise otursunlar diyü buyurdılar yine fermān-ı ḳażā-i meżālarına rıżā gösterüp eyle itdiler yine ehl-i Ḳūfe'den murād ile otursunlar illā şol kimesne ḳıyām üzre ḳalsun ki ḳırḳı ola diyü buyurdılar bir şaḫıṣdan mā-ʿada kīm var ise ḳuʿūd itdiler. Ol kimesne Üveys-i el-Ḳarānī ḥażretleri ʿammī olan Enīs idi. Ḥażret-i ʿÖmer Enīs'e su´āl idüp Üveysī bilir misün didi. **[506a]** Enīs taʿaccub konan Ey ḫalīfe-i Resūl-i celīlü'ş-şān sen añı ne vech ile pūrsān olursun ki bizüm miyānımuzda andan aşaġa vu nādān bir ferd-i ẓāhirü'n-noḳsān yoḳdur didi. Ḥażret-i ʿÖmer raḍıya'llāhu teʿālā[1411] ʿanh bu kelāmı ḫām-ı müstecibü'l-melāmdan münkesir ve ḳaṭarāt-ı ʿabrātı ceybü e dāmenüne münteşir olup girye vü zārī meslekine cārī olup buyurdılar ki Üveys Ḳarānī'nüñ şefāʿatıyle Rabīʿa vu Muḍar ehli ḳadar kimesne cennete girer diyü Ḥażret-i Seyyidü'l-beşer İmām-ı rūz-ı maḥşer ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem baña buyurmışlardur didi. Herem bin Ḥayyān raḥmetu'llāh eyidür: Çünki bu ḫaber semʿime ḳarʿ itdi. Mücerred ol vücūd-ı saʿādet-numūduñ zamān-ı ḥayāt fā´izü'l-bereḳātında aña mülāḳāt idüp kesb-i saʿādet itmek içün şedd-i raḥl idüp Kūfe'ye vardum nıṣf-ı nehārda Fırāt kenārına vāṣıl olup gördüm ki, bir şaḫṣ-ı nūrānī āb-dest alur ḥilye vu ʿalāmātundan taʿbīr itdüm, vardum selām virdüm selāmumı aldı muṣāfaḥa istedüm el virmedi.

[1411] Teʿālā F: -H.

Yerḥamu'llāhu Teʿālā Yā Üveys ve ġufrānuñ didüm ve ḥālin ḫāṭırun ṣordum baʿde şiddet-i muḥabbetümden baña bukā ʿārız olup ol daḫı aġladı bukādan ferāġımuzdan ṣoñra Heyyāke'llāh "Yā Herem bin Ḥayyān ḥālin nedür seni baña kim delātet itdi." didi. Allāh Teʿālā Ḥażret'i hidāyet itdi didüm. **سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا**[1412] benüm ve babamun nāmını neden maʿlūm idindüñüz hergiz miyānımuzda muʿārefe vu muʿāmele ve miyānımuzda muṣāḥabe vü muḳāleme vuḳūʿ bulmış degüldür didüm. **نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ**[1413] diyü buyurdılar baʿde ẕālik **[506b]** mengūş-ı hūş-ı gūş olmaġıla sezā baʿżı leyāli-i neṣāyiḥ-i ṣāliḥa ile semʿ cānumı teşnīf buyurup cümle kelimāt-ı zācire ve mevāʿıẓ-ı zāḫīrelerinden buyurdılar ki şemiʿ-i cemiʿ-i enbiyā ʿaleyhi selāmu'llāhi Teʿālā mādāmeti'ler ḍuve's-semā ḥażretleri cānib-i āḫirete sefer ve dehr-i ġaddār-ı nā-pāyı-dārdan eyne'n-nefer buyurdılar ve Ṣıddīḳ-ı Ekber Ebū Bekr Ḥażret'i daḫı māh-ı bürc-i iṣṭifānuñ eṣerine iḳtifā ve verā-yı perde-i serāy-ı ʿālem-i fāniden iḫtifā buyurdılar baʿde birāder-i cān bir ibrām ʿömrüñ daḫı ʿömri ġāyete ve emri nihāyete yetişüp każa-i naḥb ve ʿaẓm-ı każa-i raḥm itdi didi. Ben eyitdüm henūz ʿÖmer Ḥażret'i ḳabā'il-i iḥyāda mevcūd ve dünyā-i fāni-i saʿādet-ḥayāt-ı zinde-gānīsi ile mesʿūddür iḫtimāl-i intiḳāli ḫilāf-ı vāḳiʿdür didüm. Yoḳ taḥḳīḳ intiḳāl eyitdi diyü buyurdı ve Ḥażret-i ʿÖmer'üñ vefātunı baña ṭuyurdı. Melik-i ʿallām anuñ mevtüni ḥālā baña iʿlām itdi didi ve daḫı nice kelimāt-ı laṭīf ile üẕnümü teşnīf ve ḫayr-ı duʿā ile teşrīf buyurup **السلام عليك ورحمة الله وبركاته** min baʿd seni görmek baña naṣīb olmaz didi ve gitdi. İstedüm bir ḳaç ḫuṭve teşbīʿ ide tevaḳḳuf itmedi gitdi. Ve seyrinde isrāʿ ü istiʿcāl itdi. Ol ḳadar baḳdum ve geriye ve zārī ile derūn-ı pür-ḫūnımı yaḳdu tā Kūfe'ye ḳarīb varınca geldüm. Her çend ki baḥr-ı iştiyāḳına ṭālib mezbūrı görmege ṭālib oldum eṣer-i peydā her ḫaber-i hüveydā

[1412] "Rabbimizin şanı yücedir. Rabbimizin va'di mutlaka gerçekleşecektir" derler.", İsra,17/108.
[1413]"Bunu bana, hakkıyla bilen ve hakkıyla haberdar olan Allah haber verdi.", Tahrim, 66/3.

olmadı. Ammā bir hafta geçmez ki bir iki kerre rü´yāda görmeyüm didi. Mezbūrdan rivāyet iderler ki Herem bin Ḥayyān ġazāya gitmişler idi. Bi-emri'llāhi Teʿālā aḫirete intiḳāl itdi. Āṣḥāb ü aḥbābı geldiler ki ḳabrüni ḥafr ideler. [507a]eṣnā-i ḥafrda bir mermer-i cām ve seng rāst geldiler ki ol sengde ḳazılmış kefen ṭalep itdüklerinde kendi cāmedānunda bir ḥāżır kefen bulındı. Anuñıla tekfīn idüp ol ḳabr-i muheyyāda defn itdiler.

Meymūne bin Museyyeb rahmehu'llāhu Teʿālā[1414] ʿaleyh merḳūmdan rivāyet iderler ki, Ḥaccāc zamānuñda bir gün namāzı cumʿa edası içün cāmiʿa gitmek istedüm yine kendi kendüm bunuñ bunun gibi bir ẓālim ki[1415] keyfiyet-i ẓulme ʿavām u ḫ̆avaṣ-ı ʿalem ve bir böyle cabīr ki vufūr-ı ẓālim u taʿaddisinden ḥalḳ ḫa´im u ḥa´irdür bunun ḥalfinde edā-i namāz ca´iz ve buna iktinā iden musalli niṣab-ı ṣavāba ḥā´iz olur mi diyüp beyne'l-iḳdām ve'l-iḥcām tereddüd üzre iken bi'l-āḫire cānib-i ẓahābdan ḳarār ve edā-i ṣalāt-ı iḫtiyārda olunduḳda ḫānenüñ bir cānibinde**يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِن يَوْمِ الْجُمُعَةِ**[1416]āyet-i saʿādet-ġayeti tilāvet olundı.

Ve yine mezbūrdan rivāyet olunmuş ki, bir gün bir meḳtūp yazdum ḫātırıma bir nesne geldi ki[1417]anı daḫı mektūba derc idersem meḳtūba kemāl-i ḥüsn ü bahā īrāṣ ve nihāyet-i leṭāfet ü melāḥat iḫdāṣ ider lākin durūġ-ı bī-furūġ mütedemmin ve müştemil olur anuñ kitābetüni terk ve ʿarda-i vaṣḳiye iḫtiyātı berk idersem egerçi meḳtūb kem u kāst cümle ṣādıḳ u rast olur lakin ḥüsnüne ḫilāl ṭāri ve ḫulye-i leṭāfetünden fi'l-cümle ʿārī olur tereddüd üzre olup aḫirü'l-emr terke ʿāzīm u ʿadem-i kitābete ḥāzim olıcaḳ ḫānenüñ kūşesinden āvāz geldi ki.

[1414] Teʿālā H: -F.

[1415] ki F: kim H.

[1416] "Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman." Cumʿa, 62/9.

[1417] bir nesne geldi ki F: -H.

Saʿle bin Delāşim rāhmetu'llāhı Teʿālā[1418] ʿaleyhi şiḳātdan biri rivāyet itmiş ki**[507b]**bir gün ol merd-i kāmil ile[1419] ġazā niyetine Kabīl ṣavbına revāne olmuşduḳ zeyl-i leyl-i ʿālemi iḥāṭa ve nūr-i şemsi izāle u imāṭa itdüḳ de bir mevżıʿa nüzūl itdük, kendikendüme eyitdüm: Bu gice göreyüm ki bu nice ʿibādet u ṭaʿat ider ḳulub-ı nāsī cāzibe olan şöhreti kazibe midür? Yoḫsa elsine-i enām nāṭıḳa olduġı üzre ṣadıḳa mıdur? ṣalāt-ı ʿişāyı edā idüp nā´im olduḳdan ṣonra cevf-i dimāġ-ı ḫalḳ-ı buḫār-ı nevm ile māli ve herkes cām-ı ḫ̆āba girmek ile ʿālem-i iġyārdan ḫālī olduġı ḥalden fırṣatı iġtinām-ı mevżıʿından ḳıyām idüp ol maḥallde ḳarīb bir mīşe-zāde ḳarār itdi. Ben daḫı eşerine iḳtifā lākin kendüsünden iḫtifā itdüm āb-dest alup namāza ṭurdı ve secde-gāha niyāz-ı cāre-sāz-ı bī- enbāza yüz urdı gördüm ki, bir şīr-i mehīb ve esed-i bā-nehīb nāgāh ẓuhūr idüp bālāyı nāgihānı ve ḳażayı āsmān gibi ol cānibe ṣalındı dil-i bī-gillim ol sebiʿ-i ṣā´il ve belā-i hā´ilden alındı cevfime ḫavf istilā idüp ol ḥʿāvalīde bir dıraḫt-ı ʿālī var idi. Ol dıraḫt-ı saḫtı penāh idinüp zirvesine çıḳdum Ṣaʿle ḳaṭʿan iḳtifāt itmeyüp bir vaza degülü iʿtibāra saymadı. Sücūd itdüḳde işte şimdi helāk ider didüm namāzı tamām idüp selām virdükde ol şīr semtine teveccüh idüp Ey sebuʿ var git ve ey kelb-i naṣībüni maḥalli āḫardan tedārük it diyü buyurdı. Şīr daḫı emr-i ḫaṭırına imtiṣāl idüp gitdi ve bir maʿre ile çaġurdı ki, şiddet-i ṣavt ile istimāʿ idenleri çāk olup fevt olmaḳ maḳamına vardı ol emir-i **[508a]** kişver-i ṣalāḥ tā ileh-ṣabāḥ ʿibādet u ṭaʿāta müşteġil ve çerāġ-ı cidd u iḳdāmı nūr-ı bī-futūr-ı İlāhī ile müşteʿil oldı.

Rāvī-i Mezbūr yine rivāyet itmiş ki, Darü'l-ḥarbe ḳarīb olduġımuzda serdār tenbīh idüp cidden bir kimesne ʿaskerden itmiş ki, cüdā olmaġın didi. Ḥikmet-i İlāhiyye Ṣala'nun esteri iḥmāl u eṣḳāli ol beydāda nā-peydā olmayup su´āl-i eṣḳāl içün ol

[1418] Teʿālā H: -F.
[1419] ile H: -F.

maḥalde ʿaskerden cüdā olmaḳ mecāl olmayıcaḳ namāza ṭurup Yā İlāhe'l-ʿālemīn dest-i tazarruʿ u suʾāl keff-i ricā u ibtihāli bār-gāh-ı ʿālemīne refʿ u med ve esteri bārī ile ümīd-vārum didi. Bi-emri'llāhi Teʿālā fil-hāl baġl-i ḍāyiʿ mahamma ʿaleyhi mine'l-beḍayiʿ ṣāḥibinüñ yanuna ḥāżır oldı.

Ve yine Saʿle'den raḥmehu'llāhu Teʿālādan rivāyet olınur ki: Bir gün nevāḥiyi ehvāẕda geşt u güẕār ider iken cūʿ ġalebe idüp her çend-i iştirā itmeġe itmeġe ṭaʿām tefaḫḫuṣ itdüm ḳaṭʿa bir ḳıṭʿa ḫıbz bulmaġıla mecāl olmadı. Bi'l-aḫire Rezzāḳ-ı ʿālem ve rūz-i dihende-i Beni ʿAdem ḥażretinüñ ʿimāret-i ʿāmare-i elṭāf-ı fāḫiresine muracaʿat idüp Yā İlāhī bu çāker-i muḥtāc ve bende-i aç içün lüṭf ve der-i kerem-i maṭbaḫunı aç zevāhir-i cevāhir-i keremüni ṣaç diyü tażarruʿ itdüm at üzre giderken şiddet ü cuʿdan hucuʿ ʿārıż olup ḫ̆āba vardum semʿime bir āvāz irişdi gördüm ki, bir dil-bend pāresi yire düşmiş avucunda bir mikdār nesne yaġlı ḳaldurdum ve açdum gördüm ki ḫurmā yıraġından urulmuş içi māl-ā-māl taze ḫurmā ḥalbuki ol zamāndan taze ḫurmā bulunmaz idi. Ol ruṭab ile raṭbü'l-lisān olup şibʿ gelünce **[508b]** ekl itdüm, ma fażlayı ittiḫār idüp gitdüm yolda bir rāḥibe rāst gelüp ḳażiyyeyi ḥikāyet itdüm. Benden bir miḳtār ṭaʿām ṭaleb itdi, baḳiyyesüni aña virdüm baʿde zamān ol maḥalle uġradum gördüm rāḥibüñ baġcesinden āʿlā ḫurmā var ki taze yitişmiş rāḥib bu dıraḫtlarun senüñ dökmeleründür ol ḫurmādan nābit olmışdür ki, baña virmişdün didi.

Herem bin Ḥayyān raḥmetu'llāhi Teʿālā mezbūr ḥaḳḳında rivāyet iderler ki: Bir yevm-i şedidü'l-ḥarārda vefāt itmiş idi ki mānend-i kurre-i nār şiddet-i germi ile ʿālem ḳavrulur yanar idi. Riyāż-ı ḳudsa pervāz ve ʿālem-i ünse dem-sāz şeref-i ġurfa-i cennetde eşbāh-sāz olup ḳabra vażʿ itdüḳlerinde bi-izni'llāhi Teʿālā bir pāre-saḥāb ḳulumuz rahmet-i bī-ḥisābdan āb istiṣḥāb idüp merḥūm merḳūmuñ ḳabrine döḳülüp

ṭurdı. Bir vecḥ üzre ki, bir miḳdār ḳabr-ı mezbūrdan ne nāḳuṣ ve ne zā´id ḳaṭārat-ı raḥmet nüzūla başladı aṣlā ḳabīrden tecāvüz itmedi. Ḥikāyet iderler ki: Anuñ gibi şedidü'l-ḥarāre zamānda yevm-i definde ḳabr-ı mezbūr üzerinde giyāh bitdi.

ʿÖmer bin ʿAbdü'l-ʿazīz raḥmetu'llāhı Teʿālā ʿaleyhi künyeti Ebū Ḥafṣ ve māderi Ümmü ʿĀṣım binti ʿAṣım bin ʿÖmer el-Ḫaṭṭāb'dur. Müddet-i ḫilāfeti iki sene ve beş ay ve on beş gündür. Aḥdı ve maʿnāsına senenün[1420]on birinci güni āḫirete gitdi. Ḥiyn-i vefātında otuz ṭoḳuz yaşında idi.

Ḥikāyet iderler ki Emīrü'l-müminīn ʿÖmer ḥażreti bir gice esvāḳ-ı Medīne-i Münevvere'yi menʿ-i ẓulm-i cevr içün devr ider iken ṣabāḥ olduḳda bir ḫāne ḳurbuna irişdi. Derūn-ı ḫāneden bir āvāz geldükde bir ḫātūn duḫterine ḫiṭāb idüp ḳalḳ lebeli ḥālişi ābıla **[509a]**merc eyle diyüp duḫterinüñ aḫter daḫı ḥaşā ben vażʿ-ı nā-sezāyı itmem ve ḫalīfe ḥalīḳa olan ʿÖmer raḍıya'llāhu Teʿālā[1421] ʿanh menʿ itdügi yola gitmem ḫalīfenüñ munādisi bu emirden nehiy itdi. Ve nehiy-i mezbūr benüm semʿime yitdi didi, vālidesi eyitdi: Bu cāy-i ḫālada olan emr-i mektūm ḫalīfeye nerden maʿlūm olur hemān kerem eyle sözüm asıla evlādüñ ḥālüni gör var ṭoġur var besle diyüp selile-i celīlesüni taġyīr ü taġrīb ü taġrīr itdi. Duḫter eyitdi: "Va'llāh ben buña rāżı degülem ki beyne'n-nās Emīrü'l-müminīn emrine imtiṣāl idem. Tenhāda birin birine ḳatam bu sebeb ile cānumı cehenneme atam." didi. Ḥażret-i ʿÖmer saʿādet-ḫānelerine geldükleründe maḫdūm-ı müḳerremleri ʿĀṣım'a buyurdılar ki "Filān mevżıʿda bir ḳızcaġız vardur var gör eger ile'l-ān bir kimesnenüñ zevācına indirāc itmedi ise añı ʿaḳd-ı nikāḥ al şāḥid ki Allāh Teʿālā Ḥażret'i ol ṣıdḳ ʿizz u şerefden saña bir dürr-i girān-nümāyı iḥsān eyleye." didi. ʿĀṣım daḫı emr-i şerīfleri üzre varup silk-i mülk-i nikāḥına derc ve mālzemeyi

[1420] seneniñ F: senesiniñ H.
[1421] Teʿālā H: -F.

ḫurc idüp ictimāʿ-i müyesser olduḳdan ṣoñra Ümmü ʿĀṣım nām kerīme vücūda geldi. ʿAbdü'l-ʿazīz bin el-Mervān Ümmü ʿĀṣım'ı nikāḥ ile almaḳ murād idündük de vekīlüne emr itdi. Dört yüz zer surḫ-ı kāmilü'l-ʿayār benüm aṭyeb emvālümden cemʿ eyle ki ḫānedān-ı ehl-i ṣalāḥdan birine ittiṣāl murād idinürüm diyüp Ümmü ʿĀṣım'ı tezevvüc idüp ʿÖmer bin ʿAbdü'l-ʿazīz ḥażreti vücūda geldi.

Süfyān-ı Ṣevrī raḥmetu'llāh ʿaleyhi buyurmışlar ki, ḫulefe-i ḫamiseden biri Ebū Bekr ve biri ʿÖmer ve biri ʿOṯmān ve biri ʿAlī ve biri ʿÖmer bin ʿAbdü'l-ʿazīz'dür raḍıya'llāhu ʿanhum**[509b]** Ribāḥ bin ʿUbeyde'den menḳūldür ki, ol zamānda ʿÖmer bin ʿAbdü'l-ʿazīz emir-i Medīne idi. Gördüm ki, bir pīr-i rūşen-żamir-i nūrānī ve şeyḫ ʿazīz ʿadīmü'l-medānī ve mefḳūdü'ṣ-ṣānī ʿÖmer'üñ eline istinād itmiş kendikendüme eyitdüm: "Bu pīr-i bī-edeb kim ola ki emr-i kemāl-i kerīmine iʿtimād ve eyd-i eyyādını iltiyāmına istinād eyleye" ʿÖmer Ḥażret'i namāzdan fāriġ olup saʿādet-ḫānesine geldükde bile geldüm ve duʿā idüp eyitdüm: ol pīr ki mubārek elüñüze ṭayanmış idi kimdür buyurdılar ki sen anı gördün mı? belī didüm. Müteʿaccibi idüp buyurdılar ki ol benüm birāder-i cān birāderüm Ḫıżır ḥażreti ʿaliyü's-selām idi. Geldi ki beni ʿan ḳarīb emr-i ḫilāfet baña taḳlīd olunup cādde-i ʿadıldan ʿudūl itmiyecegümi ve sünen inṣāfdan inṣirāf idüp ṭaraf-ı ḫilāfa gitmiyicegümi tebşīr itdi didi.

Rivāyet olınur ki çünkİ ʿÖmer bin ʿAbdü'l-ʿazīz mesned-i saʿādet-meʿnūs-i ḫilāfete cülūs itdi. Evdiye-i cibālde raʿi iġnām üzre olan şübbānlar ḥālā taḫt-ı ḫilāfete ṣuʿūd ve mesned-i salṭanata cülūs ile eṭrāf-ı memālike neşr-i meyāmın ve suʿūd iden merd-i ṣāliḥ kim ola didiler bunlara su´āl itdiler ki sizüñ ḫod bilādüñüz ile mā-beyniñüzde mesāfe-i dūr u dırāż feyāfiyi taʿaccub u firāz olup tebeddül-i ḫalīfeden ḫaber-dār olmaḳ iḫtimāli ġāyetde baʿīddür ḳandan maʿlūmuñuz oldı ruʿāt daḫı didiler ki

sibāʿ beḥāyim dā´imā fırṣatı intihāz ve pençe-i ḥırṣ u āzı bāz idüp ekl-i aġnām ile iġtinām iderler idi. Ve bilā-i taḳrīb ḳıṭʿanuza ḳarīb olup giderler idi. Bir ḳaç gündür ki dā´ire-i edebden taʿaddī-i taṣaddī itmeyüp aġnāmımuzdan dūr-ı ʿubūr-ı murūr ider oldılar.**[510a]**

Ve yine rivāyet olınur ki Muşaru'n-ileyhüñ ʿālimlerinden baʿżı serīr-ı ḫilāfet-meṣīr ʿÖmer'e ārż irsāl idüp mażmūnunda şehrimüz ḫ̆arāb olmuşdur ḫazīne-i ʿāmīreden bir miḳdār nesne taʿyīr buyurulup mermet olunsa münāsib idi düdüḳde ʿÖmer ḥażreti raḍıya'llāhu ʿanh daḫı cevāp virüp mażmūn-ı mektūb semʿa meṣḫūb oldı. İmdi gerekdür ki ol beldenüñ eṭrāfına mānend-i sebʿ-ı şidād ʿadl ü dāddan bir divār-ı üstüvār yapup mesaluk ü sülbünü ġabār-ı rāh-ı maẓlūmdan pāk iderüm ki lāyıḳ-ı imāret ve ʿadl-ı dāda imāret olan müretteb ü ʿimāret bu üslūb üzre olur idi.

Ve yine rivāyet iderler ki ol Emīr[1422]ʿadālet semīr-i cennet-mesīr-i şīr-i ḥayāt-ı zinde-gānīye sīr olup şeref-i ilḳā-i İlāhī ile müşerref olmaġıla müşerref oldı. Câme-i ḫ̆āb üzre beni iḫ̆lās idüñ diyü ṭaleb idüp oturduḳlarında tażarruʿ ve zārī meslekine cārī olup eyitdi: İlāhī ben olʿabd-ı ʿāṣi ve bende-i keşīrü'l-maʿāṣīyüm ki beni ḳalbüm teklīf ile teşrīf idüp baʿżı umūr ile emr itdüñ ben mübāhiden intihā emründe daḫı ʿişyān rāhına gitdüm lākin zīr-i sāye-i kelime-i لا اله الا الله bu ʿabd-ı güm-rāh içün penāh itdüm diyü başını yuḳaru ḳaldurup tīz tīz baḳdı. Vechinden su´āl itdiler cevāp virüp eyitdi: Bir cemāʿat ḫ̆āżır oldı ki ne ins ü ne cindür diyüp melā´ike-i raḥmet ü rıḍvān ḫ̆użūrına işāret itdi. Vedīʿa-i rūḥ-ı pür-fütūḫ̆ını ḫ̆āzan-ı raḥmet rıżḍvāna teslīm idüp gitdi, raḥmetu'llāhi ʿaleyhi raḥmeten vasiʿaten.**[510b]**

[1422] Emīr H: -F.

Ve yine rivāyet olınmış ki merḥūm-ı merḳūm defn olınup bālā-yı ḳabr-i türāb ile setr olınmaḳ ṣadedünde ṣavb-ı semādan bir ḳaġıt düşdi ḥāżır olınanlardan ol varaḳa-i raḥmet-i bedraḳanın üzerine üşdi, yazılmış ki, **هذا أمان من الله لعمر بن عبد العزيز من النار**[1423] Ṣāḥib-i Fütūḥāt-ı Mekkiye olan Şeyḫ Muḥyi'd-dīn-i ʿArabī Ḥażreti ḳaddesa'llāhu sırrehu'l-ʿazīz aḳṭāb-ı ẕikri eṣnāsında buyurmışlar ki bu aḳṭābuñ baʿżı şu ḳabīldendür ki ḫilāfet-i maʿnevīye ḫilāfet ṣūriyyeyi ḍam iderler. ʿÖmer bin ʿAbdü'l-ʿazīz ol ḳabīledendür.

ʿÖmer bin ʿAtebe raḥmetu'llāhı Teʿālā ʿaleyhi ehl-i Kufe'den olan tābiʿinüñ kibārındandur. Ṭāʿat u ʿibādet ile keṣret-i taḳayyudundan rivāyet-i aḫbār-ı nebeviyye mecāl bulmamışdur.[1424] Āṣḥāb ile[1425] şöyle şarṭ itmişdi ki anlaruñ ḫidmetüni ide bir gün hevā ġayetde germ olduġı ḥālde āṣḥābınuñ aġnāmunı merʿāya iletmiş idi. Aṣḥābdan biri ardınca gitdi, görmüş ki dīnde ol recl-i saʿādet-intisāb ḫʿāba varmış ve bi-emri'llāhi Teʿālā bir pāre saḥāb aña şermden ḥicāb olmış ol merd-i bülend-pāyeye sāye olmış nāgāh merd-i āyendeden āgāh olup bī-dār ve anuñ ol ḥāline ıṭṭlāʿātından bīzār olup yemīn virdi ki kimesneye dimeye ve mezbūrdan rivāyet olınmış ki, ġazāya teveccüh itdü ki, devāb-ı aṣḥābı ol gördügünüzdür dimiş ve ḥarr-ı hācirede bir pāre ebr-i sāye pāye-dār olup kendüyi namāza iştiġāl ider imiş ve sibāʿ etrāfına gelüp ʿıraḳdan baḳarlar ve ḳaṭʿan żarar u gezend irüşdürmezler imiş kendüsünden rivāyet olınmış ki Allāh Teʿālā **[511a]** Ḥażret'ünden üç nesne ricā itmişdüm[1426] ikisi bi-faẓlihi ḥuṣūla mevṣūl oldı. Ṣaliṣ ḥaḳḳında daḫı ricā-i vāṣiḳ ve ümīd-i ṣadıḳum vardur biri bu idi ki metāʿ-ı dünyā vü dūn ve seḫārif-i sipihr-i nikūn naẓar-ı iʿtibārumdan sāḳiṭ olup vucūd-ı ʿademi

[1423] Bu Ömer b. Abdülaziz'in ateşten kurtulmak için Allah'ın emanıdır.
[1424] bulmamışdur F: olmamışdur H.
[1425] ile F: bile H.
[1426] itmişdüm F: itmiş idüm H.

yanumda ʿale’s-sevā ola biri daḫı bu idi ki edā-i merāsim-i ṭāʿat içün baña ṭāḳat iḥsān ide ikisi elḥamdüli’llāhi Subḥānehu Teʿālā ḥāṣıldur üçüncüsi bu idi ki şehd-i şehādeti nūş ve şāhid-i raḥmet-i Raḥmān’ı der āġūş idem didi.

Muṭarrıf bin ʿAbdu’llāh bin Şiḫḫīr’den mezbūrdan rivāyet olındı ki, aṣḥābdan biri ile refīḳ olup şeb-i deycūr-i bī-nūrda bir yire gitdiler ikisinden birinüñ tāziyanuñ başı āfitāb gibi ẕiyā-güster olup anuñıla yollarını gördiler yine mezbūrdan mervīdür ki: Bir kimesne mezbūra bir kelām-ı kāẕib söylemiş merḳūm daḫı ol kelām-ı ḫām-ı mucibü’l-melāmdan revāyıḥ-ı kiẕb u durūġ istişmām idüp Yā İlāhī eger bu kimesne bu kelāmı baña kiẕb vechi üzre söyledi ise anı helāk eyle didi fil ḥāl ol gerçek erk duʿāsı müstecāb ve ol kāẕib helāk old. Evliyā-i meyyit ol veliyül-ʿali’ş-şāna dāmen-gīr olup vālī olan Ziyād’dan istiġāṯa itdüler Ziyād daḫı muddaʿi olanlardan muriṣiñüzi ḳatl irāṯ ider bir ālet ile ḫirb itdü mi didi yoḳ didi imdi bir merd-i ṣāliḥün duʿāsı taḳdīr-i bī-ṭaġyīr-i İlāhiyye muvāfiḳ olmaḳdan şerʿan nesne lāzım gelmez idi.

Muḥammed bin el-Münkedir raḥmetu’llāhı Teʿālā ʿaleyhi mezbūrdan mervīdür ki ġuzāt-ı ehl-i[1427] İslām’dan bir cemʿ bir sefere teveccüh itmişler idi ol cemaʿatden**[511b]** biri göñlüm bir miḳtār tāze penīr istedi didi Muḥammed daḫı ṭaleb-i penīr ḥuṣūsunda cebini terk ve luṭf-i bī-pāyān-ı İlāhiyye iʿtiḳād u ẕikri berk idüp Ḫudā-i mutaʿāldan ricā ve ḫāza´in-i luṭf u keremine ilticā idüp zīrā Ḥaḳ celle ve ʿālā ḳadīrdür ki, bu yolda bize taze penīr iḥsān eyleye didi ol ḳavmin cümlesi dest-i duʿāyı bāri-gāh-ı Ḫudā’yı bī-hemtāya refʿ itdüler bir miḳtār gidtüḳde ve zamān-ı yesīr ḳaṭʿı merāḥil itdükde gördüler ki eṣnā-i rāḥda aġzı dikilmiş bir zenbīl içi ṭolu taze penīr yatur aldılar ve iḥsān-ı bī-pāyān-ı İlāhiyyi taʿaccuba ḳaldılar.

[1427] ehl F: -H.

Beyt: Ḳānaʿat gelmez inṣāna ṭuyulmaz ḥān iḫsāna

Kerem gördükçe ey bāḳi gedālardan ricā itmez

Neṣr:[1428] feḥvāsınca biri daḫı ol penīr ile mezc içün ʿasel-i musaffar ricā itdi[1429] Muḥammed yine eyitdi: Ol ḳadīr-i bī-çūn ve ḫüdāvend-i kāf u nūn ki meʾmūlünüzü ḥuṣūle mevṣūl ve murāduñuzı bunuñ gibi mevziʿde mevcūd-ı maḥṣūl itdi. Āḳṣa-i āmāl ve iştihāyı meʾārib-i bālıñuz olan ʿaseli daḫı iʿtāya ḳadīrdür ṭaleb-i ʿasl ḫuṣūṣunda daḫı kesl cāʾiz degildür didi. Yine duʿā itdiler bir miḳdār gitdüḳlerinde bir ḳadeḥ-i māl-ā-māl murādları üzre ʿalā ellerüne girüp şükr-i şükr-i İlāhī ile raṭbü'l-maḳāl oldılar ve oynayup bir yirde oturup bālla penīr ekli ile sīr oldılar

Eyyūb el-Suḫtiyānī raḥmetu'llāhı Teʿālā ʿaleyhi misk ü nusk-ı ʿibādet ile dimāġı muʿaṭṭır olan ricāl-i Baṣra'dandur Ḥasan Baṣrī raḥmetu'llāh Teʿālā[1430] ʿaleyhi ḥaḳḳında ehl-i baṣīretlerinüñ seyyīdi Eyyūb el-Suḫtiyānī'dür diyü buyurmış ʿAbdü'l-vāḥid bin Zeyd buyurmışlar ki bir gün Eyyūb ile cebel-i Ḥirā'da idük żarar-ı ḥar-ı ʿaṭeş baña bir mertebede **[512a]**istilā itdü ki şirār-ı nār-ı ıżtırāb u ıżṭırār ile dilim yarıldı. Ve cānum ṭaraldı. Eyyūb benüm elümi beşerümden iḫsās ü inās idüp saña ne ḥālet ʿārıż oldı diyü suʾāl itdi. Ben daḫı ṭaleb-i āb ile bī-tāb oldum diyü ʿārıżamı beyān itdüm. Didi ki ṭabiʿ-i ʿalilüñe devā hacetini revā itmek ḳabīldür ammā şol şarṭla ki sırrımı fāş itmeyesün didi, eymān-ı ġılāẓ u şidād-ı yād itdükden ṣoñra peymānesi kūh-ı Ḥirā'da arża ḳaḳdı Bi-irādeti'llāhi Teʿālā ol kūhdan bir çeşme müncer olup aḳdı bir miḳdār içdüm ve bir miḳdārunı iṭṭiḫār itdüm. Ve Eyyūb ḥayāt-ı cāvidānide olduḳça ṣabr itdüm dāne-i ḫaşḫāş ol sırrı bir ferde fāş itmedüm didi.

[1428] neṣr H: -H.
[1429] ricā itdi F: ṭāleb H.
[1430] Teʿālā H: -F.

Sālim Benānī, raḥmetu'llāhı Teʿālā ehaliyi Baṣrā'dandur kırḳ sāl-i ʿale'l-ittisāl meclis-i üns-i enesde olup iḳāmet-i merāsim-i ṣiyāma ḳıyām üzre idi ve her şeb bir kere Ḳur'ān-ı ʿAẕīm'i ḫatm itmegi lāzım ve ḫatm-ı ittiḫāẕ itmişdür ki muḥaṣṣalü'l-kelām nehār u leyl ʿibādet u ṭāʿata meyl ve tilāvet-i Ḳur'ān-ı ʿAẕīm'e teşmīr-i ẕeyl idüp zühd u ṣalāhdan mertebe-i ṣalāḥaya neyl itmişdi.[1431] Āṣḥārda merḥūm merkūmuñ ḳabrini ziyāret iden aġrādan naʿl olınmış ki sālik-i ḳabri ḳurbuna ugraduḳda cevf-i ḳabīrden āvāz ḳırā´at-i Ḳur'ān-ı ʿAẕīmü'ş-şān istimāʿ iderüz dimişler Sālim bir gün Ḥamid-i ṭavīlden sormış ki hiç semʿine irişmiş midür ki enbiyāyı iʿẓām ve evliyā-yı zevi'l-iḫtirāmdan ġayrı kimesne ḳabrinde namāz ḳıla Ḥamīd eyitdi: Ḫayır irişmemişdür. Sālim Ḫudā-i bī-hemtāya tażarruʿ u ibtihāl ile ʿarż idüp eyitdi: Ey bī-zevāl [512b] ve pādişāh-ı ʿālem-penāh-ı mütteʿāl eger bir ferde ḳabrinde namāz ḳılmaġıla iḳtidā arzānı buyurmaḳ cā´iz ve bir kimesne ol saʿādete ḥa´iz olursa ol iḳtidār ol bendeyi bī-miḳdāra iḥsān buyrula didi ṣoñra ṣiḳātan biri rivāyet itmiş ki va'llāhi ben Ṣālim'in ḳabrine vażʿ itdüm ḥamīd-i ṭavil daḫı benüm ile bile idi. Ḳabri setr itdigümüzde bir ḫaşt yiründen ayrılup bir sorāḫ peydā oldı, cevf-i ḳabre naẓar itdüm gördüm ki, Sālim namāza ṭurmış Ḥamīd'e eyitdüm bu ḥāle muttaliʿ oldun mı Ḥamīd zinhār sırrı fāş itme didi definden rucuʿ itdigümüzde Sālim'ün ḫānesine varup kerīmesine[1432] su´āl idüp Sālim'ün aʿmāl-i ṣaliḥadan ne maḳūle ʿamele ziyāde iştiġali var idi didüm ciger-kūşe-i ṣālım merḥūmuñ sırrına vāḳıf oldıġumuzaʿalīm olup mezbūrdan ne müşāhede itdigünüz ki ṣorarsun didi ben daḫı müşāhede itdigüm ṣalāt ḫuṣūṣını iʿlām itdüm kerīme-i mükerreme buyurdılar ki elli yıl idi ki şeb zinde-dār idi. Ṣabāḥ olduḳda duʿāsında Yā Rabbe'l-ʿālemīn eger bir merd-i mürdeyi ḳabrinde namāz ḳılmaġa ḳudret iḥsān itmek var ise bendene iḥsān eyle

[1431] itmişdi F: itmiş idi H.
[1432] ḳerimesine F: kerimesinden H.

dir idi. Allāh Teʿālā Ḥażret'ünüñ iḥsān-ı bī-pāyān-ı arż u resānundan baʿīddür ki elli yıllıḳ duʿāyı ḳabul itmeye didi.

Ḥasan-i Baṣrī raḍıya'llāhu Teʿālā[1433]ʿanh kibār-ı tābıʿīndendür ḫilāfet-i ʿÖmer'den iki sene ḳalḳduḳda vücūda gelmişdür Aṣḥāb-ı Kirām'dan yüz yigirmi kimesne ile mülāḳī olmuşdur. Baʿżı rivāyetde yüz otuz dimişler yüz yigirmi senesinüñ Receb'ünde seksen ṭoḳuz yaşında āḫirete gitmişdür eslāfdan menḳūldür ki Ḥasan-i Baṣrī ḥażretlerinüñ kelimāt-ı ḥasene ve ʿibārāt-ı müstaḥsenesi enbiyā-i ʿiẓām **[513a]** ʿaleyhimi'ṣ-ṣalat-ı ve's-selām kelām-ı dürriyü'l-intizāmlarına şebīh kelām-ı nebīh idi.Mezbūrun kelimāt-ı saʿādet-āyātındandur ki **رحم الله عبدا جعل الهموم هما واحدا**[1434] buyurmışlar yaʿnī Allāh Subḥanehū Teʿālā Ḥażret'i raḥmet ide şol kimesneye humūm-ı dünyāyı hem vāḥide tedbīl ü dehr-i pür-ḳahra ḥırṣ-ı arzūyı taḳlīl idüp nefs-i emmāresine cebr ü ḳasr ve himmetüni āḫirete ḳāṣr ide dimek olur. Ve yine **لا تضحك فانك لا تدري لعل الله اطلع على بعض اعمالنا فقلل لا اقبل منكم شيئا** Yaʿnī ey şems-i emelī efl ü ḥayyız-ı ḳadr ü iʿtibārı sāfil olan ġāfil-i ḍaḥ ü surūr-ı meslekine murūr itme ve inhimāk üzre olduġın şurur ile surūr itme cā´iz degül midür ki, senden bir vażʿ-ı nā-sezā müstetbeʿ ü'l-cezā ṣādır olmış ola ki anuñ mevdāsı cümle aʿmālimüz ḥayyız-ı iʿtibārdan isḳāṭ ve bizi el iyāẕ Bi'llāhi Teʿālā rūz-ı ḳıyāmetde bi'l-külliye iḳnāṭ ola ḫāṣılı kelām su´ḫātıma ve ẕehāb-ı imān-ı ḫavfına ibtilāsı olan ehl-i imān mesrūr olmaḳ revā olmaz dimege rāciʿ dür.

Ve yine لا تخرج نفس بني آدم من الدنيا الا بحسرات ثلاث انه لم يشبع مما جمع ولم يدرك ما امل ولم يحسر الزاد مما قدم عليه Yaʿnī efrād-ı insān[1435] her ferdin ecel-i müntehi ve kīse-i emeli naḳd-ı ḥayātından tehī olduḳda üç vech ile taḥassür muḳarrerdür biri buña min evveli'l-

[1433] Teʿālā H: -F.
[1434] Bütün dertleri tek dert yapan kula Allah rahmet etsin.
[1435] insān F: insāndan H.

ʿömr mine'l-ʿāḫir cemʿ ü taḥṣīl itdügi māl-ı fāḫiri sebeb-i merg ile terk ve ṣarṣar-ı fenā dıraḫt-ı āmālını bī-bār ü berk itdigüne biri daḫı taṣavvür itdügi āmāl-i ṭevīleye irmedügine ve murād itdindügi **[513b]** miḳdār-ı devlet-i dünyā-i nā-pāyidār elüne girmedügüne ve ḫāne-i murād-ı fu´ādına girmedügüne biri daḫı yevm-i tenād ve rūz-ı maʿād içün zaḫīre ve zād-ı taḥṣīlinde taḳṣīr itdigüne merḥūmdan rivāyet iderler ki ḥavācirden bir şaḫṣ muttaṣıl anuñ meclis-i ʿaẕ ü teẕkīrine ḥāżır olup ehl-i mahalla ittiṣāl eẕiyyeti meziyet ü cefāyı ṣafā-i ittiḫāẕ idüp dā´imā ol ṣüleḥā-i sencide-i recīde itmekden ḫālī olmaz idi. Esbāb-ı elem ü miḫneti ol mertebede tekṣīr itdükde ehl-i meclisüñ cān ʿazīrlerine te´ṣīr itdi. Şeyḥ ḥażretlerine gelüp eyitdiler: Ey ʿazīzi'l-vücūd-ı saʿādet-numūd şu ḫ´āricinüñ dā´ire-i edebden ḫurūcı ve zirve-i ʿulyā-i taʿn u tınāza ʿurūc-ı ʿilm-i ʿālem-ārāya maʿlūmdur ve hetk-i perde-i edeb ü ḫarḳ-ı estār emr-i Rabb itmekde naẕīri maʿdūmdur bu emri emīre iʿlām idüp ol şaḫṣı taʿzīr idürseñüz olmaz mı didiler ḳaṭʿa iltifāt itmeyüp sükün itdi. Bir gün yine āṣḥāb-ı kirāmıla oturmışlar idi. Ol şaḫṣ-ı ḫabiṣ meclis-i tefsīr ü ḥadīṣe geldi. Ḥasan Ḥażret'i **اللهم علمت ازاه لنا خالفتناه بما شئت** Yaʿnī Yā İlahe'l-ʿālemīn bize ne vech ile iẕā itdügi ʿilm-i ʿālem-ārāna muḥāṭ ve meşmūl ʿilm-i kāmil-i saʿādet-menāṭ olmuşdur her ne ṭarīḳ ile isterseñ bizi anuñ şerinden taḫlīṣ eyle ve bizi kemāl-i luṭf ü kereme taḫṣīṣ eyle didi. Ol şaḫṣ yüzünüñ üstüne düşdi. Ve başına zenbūr miḫnet ü belā üşdi. Şīşe-i ṣıḥḥat[1436] ü ʿāfiyeti ḫurd ve ehline vāṣıl olmadın murd oldı.

Ṭāvus bin Keyyān, raḥmetu'llāhı Teʿālā[1437] künyeti ʿAbdu'r-raḥmān'dur ehl-i Yemen'den **[514a]**idi. Ol ʿazīz şol kimesnedür ki makdūmuna[1438] vaṣiyyet idüp ey oġul

[1436] sıḥḥat F: -H.
[1437] Teʿālā F: ʿaleyhi H.
[1438] maḳdūmuna F: maḫdūmuna H.

beni ḳabre vażʿ itdüḳde naẓar idesün eger beni ḳabīrde görmezsen Ḫudā-i Teʿālā'ya şükr eyle eger görürsen "İnna li'llāhī ve innā ileyhi raciʿun" diyüsen dimiş idi çünki ol Ṭavūs bāġ-ı cinān-ı ravża-i cennet olan ḳabri āşiyān idüp ḥadīḳa-i enīḳa-i ḳudsda cevelān içün uçdu ve ʿalem-i ʿuluvv-i cilve içün bi-emiri'llāhi Teʿālā göçdi. Oġlı mācīd-i mafirü'l-maḥāmidi vaṣiyyetinden muḫālefetden ḥırz ve bāb-ı seng ü ḳabrine naẓar itdi. Aṣlā eṣer-i peydā ve ḫaber-i hüveydā görmeyüp bār-gāh-ı ḳudsa şükr-i ferāvān itdi.

ʿAbdu'llāh bin Maṭar raḥmetu'llāhı Teʿālā künyeti Ebū Reyḥāne'dür. Kendüsi tābıʿinün kirāmındandur. Merḳūmdan rivāyet iderler ki: Bir gün keştide ḳarār idüp bir nesne ḫiyātet idüp iken sūzeni deryāya düşdi. Yā Rabbe'l-ʿālemīn beher-ḥāl senden ricā iderüm ki, sūzenümi baña viresin didi. Ve gözlerüni deryāya dikdi, sūzenüni emr idüp ṭurdı Bi-emri'llāhi Teʿālā sūzen-i rūy-i deryāda ẓāhir oldı. ʿAbdu'llāh destüni uzatup ignesüni deryādan aldı ve ḳaʿri yemn-i şükr-i İlāhiyeye ṭaldı.

Rivāyet iderler kiāb-ı[1439] temevvüc-i iḫtirāb itdi. ʿAbdu'llāh deryāya ḫiṭāb idüp ey deryā ʿAllāh Teʿālā'nuñ emri ile sākin ol ki sen Rabbe'l-ʿālemīnüñ bir ḥabeşi bendesisün deyicek deryā bir mertebede sukūn ve ārām itdü ki kemāl-i ṣafā u pākide ruġān-ı zeytine muhāki ve cevfinde olan nesneleri ḥāki oldı.

Kürz bin Vebre el-ʿĀbid [514b]raḥmetu'llāhı Teʿālā Kūfiyyü'l-aṣldür Cürcān'da nüzūl idüp anda vefāt itmişdür. Mezār-ı lāmiʿü'l-envār ve meşhed-i pür-feyż u āṣārı kurde-i enbūh āṣḥāb-ı icābete mezār u ḳabūl münācāt-ı mü´minine menāt u menāṭ u medārdür. Malik bin Enes ḥażretinden istimāʿ āḥādiṣ-i şerīfe semtine sālik ve ol vasıṭā ile biẓāʿat-ı ʿaẓīmeye mālik olmuşdur, mezbūrun cāriyesine su´āl idüp

[1439] āb F: -H.

seyyīdin rūz merre ḫarici ḳandan taḥṣīl ider dimişler. Cāriyesi dimiş ki, her ḳaçan ḫarc ṭaleb itsem filān pencerede aḳçe vardur var al diyü gönderür, varurdum aḳçeyi bulup ḫarcadum ben daḫı bilmem ki, ḳanḳı mevżıʿdan taḥsīl ider dimiş. Baʿżı ehl-i Cürcān'dan rivāyet olunmuş ki: Bir gice ʿālem-i rüyāda gördüm ki Cürcān'uñ maḳābirini ziyārete gitmişdüm gördüm ki, cümle emvāt beyāżlar giymişler otururlar bunlara su´āl idüp dirler ki: Ey ehl-i Guristān size ne ḥādiṯ oldı ki beyāżlar giymişsünüz didiler.

Mūrıḳ el-ʿAclī raḥmetu'llāhı Teʿālā Tābiʿidür Baṣra ahālisindendür rivāyet iderlermiş ki: Her gice ḫarcanacak aḳçeyi başı ucunda bulur imiş.[1440]

Ḥabīb bin ʿĪsā el-ʿAcemī raḥimetu'llāhı Teʿālā künyeti Ebū Muḥammed'dür ahaliyi Farisdandür ṣoñra Baṣra'ya irsāl itmişdür: ʿĀbid u dindār ve mutaḳḳi u perhīz-kār ṣalāḥ u zühdü emr-i ʿucāb duʿā-i müstecābı mucāb idi. Merḥūm ḥaḳḳında mervī olmışdur ki: Yevm-i terviyede Baṣra'da irtesi yem-i ʿArafāt'da mer´i olmış ḫuṭve-i kerāmat ile bu ḳadar mesāfeyi ṭay ve āb-ı ḥayāt irşādı emvād-ı cehl ü **[515a]**ḍalālı ḥay ider idi. Merḳūmdan ḥikāyet itmişler ki benüm ʿadetüm bu idi ki günde bir ḳuru ḫurmā ile ifṭār ider idüm. Bir gün ṭaleb itdüm ol daḫı bulunmadı, nefsüm ġayetde müte´eṣir ve ṭaʿāma mutaḥassir oldı gördüm ki, kimesne gelüp bir dāne ḫurmā getürüp baña virdi nefsüm murādına irdi diyü buyurmışlar.

Ve yine merḳūmdan rivāyet iderler ki kīsesine ḫālī ḳoyup bir yirden geliceḳ mālı yoḫ iken bi-emri'llāhi Teʿālā muttʿāl derhi u denārim ile mālī ḳaldururlar imiş.

Süfyān bin Saʿid eṣ-Ṣevrī raḥmehu'llāhı Teʿālā Ḳufiyyü'l-aṣldür. Herāt'tan bir şeyḫ-i mevṣūḳ bihi ṣādıḳ ki künyeti Ebū ʿAbdu'llāh imiş böyle buyurmışlar ki bir saḥar

[1440] bulur imiş F: bulurmış H.

zemzeme vardum oturdum nāgāh gördüm ki, bir pīr zemzemün ḳapusundan girüp geldi, yüzünü setr itmiş kenār-ı çāha gelüp devli zemzeme ilḳā ve āb-ı zemzemi istisḳā idüp nūş itdi, baḳiyye-yi naḳiyye-yi ābı ben içdüm gördüm ki āb ẓan itdügüm ḥarire-i bādan ve bir mertebede lezīz ki müddet-i ʿömrümde andan laṭīf bir nesne içmek olmamışdı. Ol şaḫsa baḳdum gördüm ki, gitmiş irtesi yine geldüm yine ol ʿazīz evvelki üslūb üzre yine devlini idlā ve bir de devli mālī re´s-i çāha iʿlā idüp içdi baʿde baḳiyyesini yine ben içdüm bu kere nūş itdügüm ʿasl-ı şerbeti baḳdum gördüm gitmiş yevm-i s̱alīs̱de daḫı ḥāl ol iki günde ḫādiṣ olan minvāl üzre idi, bu kere ʿalā-i sükker şerbeti geldi dāmenüne teşebbüs itdüm ve beyt-i şerīf ḥaḳ içün beni ḥayret u ıżṭırāb ile **[515b]**itʿāb eyle bu şerbetlerün aṣlı ne olduġın baña işrāb eyle bu ḥasret ve ḥayret eyyāmınıñ her biri baña bir yıldür ol Allāh Ḥaḳḳ için ki bu rütbe-i ʿaliyyeyi iḥsān itdi, baña kendüni bildür diyü ibrām itdüm didi ki şu şol şarṭ üzre sırrımı saña açayum ve mūrād-baḫş olup ḳaçayum ki mādem ki cānum tende rūḥ bedendedür sırrımı fāş itme didi ḳabūl itdüm ben Süfyān S̱ervi'yüm diyü buyurdı ol melmaʿ-ı bevāriḳ-i ḫavārıḳ olan ʿazīz-i ʿazīzü'l-vücūd kim olduġın baña ṭuyurdı.

Ve yine mezbūrdan rivāyet iderler ki: Baṣra'da aḥibbādan birinüñ ḫānesinde vefāt itmiş ol ṣāḫib-i ḫāne dimiş ki, benüm oġlancuġumuñ bir bülbülü var idi, bir gün Süfyān raḥmehu'llāhı Teʿālā ʿaleyhi[1441]niçeye dek bu ṭahīr meclis-i ḳafeṣde hā´im u ḥā´ir olup elem-i miḥnet ile me´nūs hezār āh u zār ile mescūn u meḥbūs yata kaş ki āzād itsenüz diyü buyurdılar. Ben daḫı ol murġ-ı bende-zādenüzündür size ihdā itdi murād-ı şerīfinüz olursa sicin-i ḳafeṣden iṭlāḳ ve ḳayd-ı benden iʿtāḳ buyuruñ didüm mecānen ḳabūlden imtināʿ idüp bir sikke altūn virüp iştirā buyurdılar baʿde āzād itdüler Ḥikmet-i

[1441] ʿaleyhi H: -F.

İlāhī ol ṭahīr kendülerde ʿālemi sa´ir olup leyālide Süfyān ḳonduġı evde ḳonardı ṣonra Süfyān vefāt itdükde cenāzeyi ardunca ḳabre bile vardı baʿżı leyālide anda olur gāh ḫānesine varırdı. Aḫirü'l-emr murġ-ı rūḥı ḳafeṣ-i cüssesinden ḫurūc idüp cesedüni Süfyān'un ḳabri yanında buldılar yanına defn itdüler.

Yine rivāyet olınur ki Süfyān Ḥażreti intiḳāl **[516a]**buyurduḳlarında yazılmış gördüler Baṣra'da ihdā ve sittin ve mi´e tārīḫinde vefāt itmişdür.

Şeybānī-i Rāʿī raḥmehu'llāhı Teʿālā hikāyet iderler ki Şeybān rāʿī idi ʿādeti bu idi ki, cumʿa güni olduḳda cümle aġnāmunı bir mevżiʿa cemʿ idüp ʿaṣası ile bir dā´ire vażʿ iderdi. Kendüsi evān-ı namāz-ı cumʿa içün giderdi ol aġnām Şeybān gelince pālarını dā´ireden iḫrāc ve Şeybān ḥażretinden ilām u izʿāc itmezler idi. Yine rivāyet iderler ki: Bir gün merḳūma bir cenābet ʿārıż oldı ki bir mevżıʿda āb aṣlā bulunmaz idi. Bi-emri'llāhi Teʿālā bir miḳtār seḥāb ẓahir olup ma umṭahur ve tahīr yaġdı Şeybān iġtisālitdi yine bārān munḳatiʿ oldı yine rivāyet olınur ki bir gün Şeybān bir odada ḥabs idüp ḳapuyı üzerine setr itdiler baʿde gelüp ḳapuyı açtuḳlarında mahbūs derūn-ı ḫānede bulmadılar. Süfyān Ṣevri raḥmehu'llāhı Teʿālā buyurmış ki ben Şeybān ile hacc-ı şerīfe niyyet itmiş idük ve bizüm ile murāfaḳat u muvāfaḳat idüp gitmiş idük yolda bir şīr-i bī-dāra rāst geldük ben Şeybān'a didüm ki, bu kelbi gördün mü yolumuzı ṭutup ṭurmışdur. Şeybān beni tesliyet idüp zinhār ḫavf itme diyüp şīrin üzerine çaġırdı şīr daḫı sa´ir-i kilāb gibi ḳuyruġun ṣallamaġıla başladı ve Şeybān'uñ önünde zemīnde yüz urdı. Şeybān daḫı şīrīn ḳulaġı urdı ben Şeybān'a Ey Şeybān bu şiddetdür ki idersüñ düdüm Şeybān eyitdi: Bunda ne var bu şöhretimdür **[516b]**eger şöhretde āfet ve iẓhār-ı kerāmatda meḫāfet olmazsa zād u ẕaḫīremi buña taḥmīl idüp Mekke'ye dek gider idüm didi.

ʿAbdu’llāh bin el-Mubārek, raḥmehu’llāhı Teʿālā ʿaleyhim[1442] ʿAbdu’llāh ḥażreti mervī olmaḳ mervīdür ki: Ol naḥl-ı bālā-yı zühd u taḳva ḥadīḳa-i enīḳa kerāmetüñ şervidür ol merd-i ḫayāt-ṣıfāt Fırāt kenārında Heyet dimek ile meşhūr olan şehīrde vefāt itdi ravża-i cennet ve ḫaṭīre-i ḫaẓīre-i ʿavf u raḥmet olan mezār-ı fayiżü’l-envārları andadur dimişler ki: ʿAbdu’llāh ḥażretinde baʿżı ṣıfāt-ı celīle ve ḫilāl-i cemīle müctemiʿ olmış idi ki zamānunda olan aṣḥāb-ı ʿulūmuñ birisinde ictimāʿ maʿlūm degildür evvelā fiḳr u furuʿda mertebe-i ictiḥādda vaḳār-ı ʿilm u fażlda naẓīri nādir zühd u veraʿda āyet-i ḫıfẓ u ḍabt emrinde ġāyetsinene ʿārıḳ evḳātını cemʿ-i ʿulūma ṣārih şaʿir-i sihr-i āferin pehlivān-ı şecāʿat-ḳarīn saḫy-ı cevād-kerīm nik-nijād idi. Süfyān Ṣervi ḥażretleri buyurmışlar ki, her çend saʿy iderüm ki bir senede üç gün çeker ibnü’l-mübārek gibi olmaġıla olam tāb u tevānum olmaz Fużayl bin ʿİyāż Ḥażreti Kaʿbe-i Mükerreme’nün ṣāḥibi olan Rabb-ı Müteʿāl ḥaḳ içün ve müddet-i ʿömrümde ʿAbdu’llāh gibi mübārek kimesne görmedüm diyü buyurmışlar. Yine mezbūr ḥaḳḳında mervīdür ki: Bir kimesnenüñ ʿibādeti Allāh Teʿālā’dür dervāze-i naẓarı mesdūd ve nūr-ı ḥadīḳa-i ḥadīḳası mefḳūd olup āb-ı çeşme-i çeşmi ġā´irdür ve duʿā eyle ha´im u ḥā´ir olmışdür ʿAbdu’llāh ḥażreti ḥużūr-ı muṣtevcibü’n-nevārına varup ġubār-ı pāy-ı kimyā-ġubārı ile iktiḥāl idüp ricā itdü ki ʿAbdu’llāh ḥażreti bunuñ ḫātırı içün rūy-ı meskeneti**[517a]**zemīn-i meskenete sürüp ve anuñ duʿāsı bir günde şaḫs-ı aʿma-dīdesi binā olduġını göre ʿAbdu’llāh daḫı ol ḍarīr-i miḥme-ḍamīrüñ ḥāline teraḥḥum ve riḳḳat ve Rabbü’l-ʿālemīne münācāt ḥuṣūṣunda külli vaḳt idüp ḳalḳdı ve dūr u dırāz ve duʿāya āġāz idüp ʿAbdu’llāh ḥażreti ol yüz dīde ḥażretüñ duʿāsını ḳabūl buyurup ol ʿāmānuñ dīdesüni naẓarı bāz u bāz rū´iyeti tīz-i pervāz oldı aña birden bire ol şaḫs-ı biʿaynihi

[1442] ʿaleyhim H: -F.

muḳaddeman aʿmā görmüş iken ṣoñra bīnā gördüm diyü rivāyet itmiş ve yine andan rivāyet olunmış ki: Maraż-ı mevtinde bir ḫidmet-kārına bu gice bi-iradeti'llāhi Teʿālā āḫirete intiḳalimüz muḳarrerdür benüm kitāblarum algidüp nehre ilḳā eyle diyü buyurmış me´mūr olan kimesne daḫı bu kadar kutub-ı nefiseyi āba ilḳā ḳütüb u ṣaḥīḥinde ābun çekilen ābuñ ilḳā olmaġıla nefsi muṭābaʿat itmeyüp bir mevżiʿde iḫfā idüp geldi ʿAbdu'llāh ṣordı ki kitābları didügüm üzre nehre ilḳā itdüm mü ḫidmet-kārı daḫı itdüm didi. Bana maḳūle ʿalāmet müşāhede idüñ didi ġulām hīç nesne müşāhede itmedüm didi. ʿAbdu'llāh daḫı ʿabeş söyleme eger ilḳā itsen beher-ḥāl ʿalāmet görmemek olmazdı var sözüm ṭut didi ġulām daḫı varup ḥ˘āh-ı nā-ḥ˘āh imtisāl itdi gördü ki nehirden ṣavb-ı semāya direk gibi bir nūr-i pür-fütūr peyveste oldı ḫavf itdüm ve dönüp ḥuṣūṣunda geldüm nice oldı diyü su´āl itdi emrinüz yerine getürdüm diyüp maḳūle-i ʿalāmet müşāhede ütdük didi Nur Ḳıṣṣasını söyledüm gerçek sözümi yüzüne yirine getirmişsün didi baʿde beher-ḥāl bu gice [517b] āḫirete intiḳāl itsem gerekdür beni ġasl eyleyesün ve bu iḫrāmda baġlı olan cāmeden kefen eyleyüp ḫalḳ gelmeden beni defn eyle didi baʿde murġ-ı rūḥ-ı pür fütūḥu ravża-i rıḍvāna pervāz itdi ve vaṣiyyetiti yirüne getürdüm. Cenāzesini ṭaşra çıḳarduġumda gördüm ki nehirden bir geşti peydā olup içinden bir cemaʿat çıḳtılar bize iricek ki elḥamdüli'llāhi Teʿālā ki namāzlarını irüşdük teşekkür itdiler andan merḥūmuñ namāzını edā itdük ve merḳad-ı münevver ve meşhed-i muʿaṭṭarına defn itdüm baʿde ferāġ u cemāʿate su´āl idüp merḥūmun intiḳālinden maʿlūm idündünüz didüm ol cemāʿatin mehteri olan pīr-i rūşen żamīri cevāp virdi. ʿĀlem-i rüyāda gördük ki ḫavālide bir kimesne fevt olmışdur. Her kimesne ki namāzına ḥāżır olıcaḳ celle ve ʿalā ḫażreti aña cenneti naṣīb iderler didi. Biz

daḫı bīdār olup ve bu zevraḳı kirā ile ṭutuḳ ve bu saʿādeti nā´il olmaġ içün cān attuḳ didi.

Ebū Muʿāviye el-Esved raḥmehu'llāhı Teʿālā şikātdan biri rivāyet itmiş ki: Ṭarsūs'da Ebū Muʿāviye Esved'e rāst geldüm, mezbūr Ebū Muʿāviye āʿma idi gördüm divārında bir muṣḥaf-ı şerīf taʿalluḳ olınmış ṭurur, taʿaccub idüp eyitdüm: Ey birāder ʿārīze-i ʿama ḳırāʿat-ı Ḳur´ān'a mānīʿ iken Muṣḥaf-ı Şerīf iḳtināsından murād mucerred-i teberrük midür didüm? Eyitdi ki: Saña bir sır açayım mādem ki ḳayd-ı ḥayāt ile muḳayyed olam kimesneye sırrımı fāş itme didi ve buyurdı ki her bār ki Ḳur´ān-ı ʿAẓīm ḳırā´at itmek istesem bi-iznihi subḥānehū dīdelerüm bīnā olup murādımca ʿala vechi muṣḥaf tilāvet idüp hemān Muṣḥaf-ı Şerīfe seyr idem çeşmin **[518a]** daḫı mestūr ve evvelki gibi bī-nūr olur didi.

Recül-i Mechūl raḥmehu'llāhı Teʿālā ṣulaḥādan birinden mervīdür, bir gün sefere gitmişdüm bir menzile nuzūl itdüm gördüm ki, bir sefīd ḥayyite meyyite yatur kendü kendime eyitdüm: Cā´iz ki buḥayyite ṣūretünde nümāyān olan ḥayvān bir cinnī Müselmān ola diyüp ṣuret-i ġasl mutaḥaḳḳiḳ olmaġ içün üzerine āb ṣaçup defn itdüm aḫşam olduḳda bir āvāz işitdüm ḳa´ili görünmez mażmūnı bu ki ol Müselmān ḥaḳḳında itdigünüz iḥsān muḳābelesinde istersen saña baʿżı edviye taʿlīm idelüm ki, ol edviye ile kendüne ve āḫara ʿilāc idesün ve eger istersenüz devābünüzi ʿalef ve ābınuza ḫuṣūṣı bizüm zimmetimüzde olsun siz kendünüz aṣlā muḳayyed olmak dimek didi. Ben daḫı āb u ʿalef ḫuṣūṣı baña edvive ḫuṣūṣundan ehem ü elzemdür didüm. İmdi her menzile ki nüzūl idersen dābbelerünüz gerdenüne meşkler taʿlīḳ idün andan merʿaya irsāl idüñ ki geldükde cümle meşkler ābıla memlū gele didi. Eyle itdük çümle meşkler didügi gibi

pür-āb geldi ol seferde cümle menāzilde ḥāl minvāl-i meşrūḥ üzre oldı didi. Buyurdılar.[1443]

Ḫātimedür der ʿuḳūbet-i eʿdā-i evliyā'i'l-kirām Ḥażret-i ʿAliyātınuñ eyyād-ı kerīmesinden ṣudūr iden fi'l-ḥaḳīḳa Ḥażret-i risālet-penāh ʿaleyhi min selāmʿllāhi teʿālā eṭyabuhū ve eżkāhu ḥażretlerinüñ iʿzāz u ikrām ve şān-ı maʿālī nişānlarını tebcīl ü iʿẓām içün olduġı gibi aʿdāyı dīn ü bed-ḫᵛāhān-ı millet-i güzīn ve hedk-i edeb şerʿ-ı mübīn iden melāʿīn ḥaḳḳında muteḥaḳḳıḳ olup ʿuḳūbāt-ı ʿaẓīm daḫı ol Ḥażret-i risālet-

[518b] rütbetüñ muʿcizāt ḳabīlinden maʿdūd olduġından bāb-ı iştibāh mesdūddır.

Ol cümledendür ki bir merd-i Naṣrānī dīn-i İslām ile mütedeyyin ve miyān-ı müslimine ḳırā´at-ı Ḳur'ān ile müteʿayyin olup zehraveyn-i kerimeteyni ḳırā´at idüp kitāb-ı Ḳur'ān-ı ʿālī-tebār-ı silkinde intiẓām ile taḥṣīl-i ḳader ü iʿtibār ve nisā cān-ı furḳān-ı saʿādet-medār semtinde inḫirāṭ ile tekmīl-i merāsim ʿizz u iftiḫār itmişken taḳdīr-i bī-taġyīr-i İlāhī añı semt-i ḍalāla sevḳ ve ḳā´id-i suḫātıma añı tedārik-i ḥālden ʿavḳ idüp İslām'a ʿavd-ı iḫtimālinden ʿavḳ idüp derā-i edā ile mertdi ve İslām üzre eṣrārā ġayr-ı mühtedī olup baʿżını edyana kelimāt itdi. Ḥikmet-i İlāhiyye murād olduḳda defn itdüler irtesi gördiler ki zemīn añı ḳabul itmeyüp ṭaşra ḳaẓf itmiş. Rabbü'l-ʿālemin ḥażreti ol melʿūnuñ ismüni zevi'l-kabūlden hazd itmiş baʿżı evliyāsı bu vaż'ı aṣḥāb-ı Muḥammed itmişdür diyü tekrār defnüñe iḳdām itdüler bu kerre ʿadem-i iḫrācını taḥḳīḳ içün ḳabrini evelkiden ʿamīḳ idüp cāh-ı cehennemden nişāna itdiler irtesi yine ḫāraca ilḳā itdi. Yine aṣḥāb Ḥażret-i risālet-intisābdan ẓan itdiler bu defʿa ḳabrini ġāyete māyanuñ ʿamīḳ ḳaẓdılar yine defn itdiler kabūl itmedi. Āḫirü'l-emir cezm itdiler

[1443] buyurdılar H: -F.

bu iftiżāḥ-ı ʿaẓīm kendi sūy-ı ʿamelinüñ ḫarāc ve hedk-i edebüñ cezāsı ve hatuñ edebinüñ sezāsıdur cife-i ṣaḥīfesini bir köşeye ilḳā iderler.

Ve yine mervīdür ki Zanādiḳa'dan bir laʿīn Ḥażret-i risālet-penāhuñ ṣalla'llāhu Teʿālā ʿaleyhi ve sellem **ان الملائكة لتضع اجنحها لطالب العلم رضا بما يصنع**[1444] buyurduḳlarını istimāʿ itdükde ki maʿna-i şerīfi taḥḳīḳān melekler ḳanadlarına ṭalebü'l-ʿilm **[519a]** olanlar içün düşer dimek olur semt-i istihzāya ẕāhib olup va'llāh ben melā´ikenüñ ecniḥāsıñı ayaġımıla başup ezeyim deyüp ḫubṣ-i erzelini iʿlām itdi. Ve naʿlīni altına miḫler vażʿ idüp Mālik bin Enes ḥażretinüñ meclis-i ʿilmine müteveccih oldı. Ve eṣnā-i rāhda arżı ol ayaġında olan naʿl bāmīḫ ile maḥkum başup işine meleklerüñ bāllarını kesr itdüm diyü iftiḫār ü ibtihāc üzre gelürken nāgāh ayaġı ṣarılup düşdi ve ḳalḳmaġa ḳudreti olmadı götürüp yevm-i ḫānesine alıgitdiler.

Ve yine Esmā-i Ṣaḥba nām kitābı ve ġayrı tālīf iden İbn Mendeke ʿilm-i ḥadīṣde İmām-i vācibü'l-iḥtirāmdür. Ḥikāyet itmiş ki Şām-ı şerīfde meşāyiḫ-i ḥadīṣden birinüñ ḫaberin alup isnād-ı muʿanʿan ve ṭarīḳ-i mukannen üzre istimāʿ-ı eḥāīiṣ-i ṣaḥīḥi itmek içün şedd-i ricāl ve ṣabr-ı şidāyid-i aḳtār var ḥāl idüp ḫużūrına vardum gördüm ki bir serā-perde aşup māverasında ḳarār-ı iḫtiyār itmiş meclisine ḥāżır olanlar rūyine naẓar olmaġıla mecāl yoḳ ben daḫı pes perdede cülūs idüp eḥādīṣ-i şerīfe ḳırā´atına şürūʿ itdüm ve imām-ı mezbūr verā-i ḥicābda mestūr oturduġına taʿccüp itdüm. Çünki ḳırā´at itdügüm ḥadīṣ aḫīr oldı. Benüm İbn Mend'e itdigüm maʿlūm idicek baña ḫiṭāb idüp ya Ebā ʿAbdu'llāh hīç bilir misün ki niçün perde çeküp bu künc-i tārık ü tārda ḳarār-ı iḫtiyār itdüm didi. Didüm ki ben daḫı bunuñ fikrindeyüm didi ki saña bunuñ vechini keşf itsem olur ki sen ḳadīmden ḥadīṣ-i şerīf ʿulemāsından bir dūdmān-ı ḳaviyü'l-

[1444]Ebu Dāvud, İlim, 1 (V, 485); İbn Māce, Sünne, 17 (I, 150); Tirmizī, İlim 17 (V, 48).

erkāndan bir ehl-i ʿalīmsün [519b]imdi bilmiş olasun ki üstādlarumdan birinüñ ḫarmen-i feżāyilinden iltiḳāṭ ider iken bu ḥadīṯ-i şerīfi rivāyet eyledi ki Resūl-i Ekem ṣalla'llāhu ʿaleyhi ve sellem buyurmışlar ki **اما يخشى الذي يرفع راسه قبل الامام ان يحول الله راسه راس حمار** Yaʿnī imāmdan muḳāddem başını secdeden refʿ iden muḳtedi ḳorḳmaz mı ki Allāh Teʿālā Ḥażret'i resīni mesḥ ve ṣuret-i insāniyeti nesh idüp ṣūret-i ḥimāra taḥvīl ve şekl-i beşeriyeti tebdīl eyleye dimek olur ol üstād bu[1445] ḥadīṯ-i ṣaḥīḥü'l-isnādı tekrār idüp ṭuruḳ-ı muḫtelifeden rivāyet itdi. Benüm ṭabiʿim şekāvet üzre mecbūl olmaġın ḫāṭırıma bu ḫuṣūṣda şübhe ṭārī ve fuʼād-ı ḫabāṯet iʿtiyādum inkār-ı mecrāsına cāri olup ḳalbümden şek noḳṭasın ḥak itmege kādir olmadum. Ol gice ḫ͟ᵕāba varup bīdār oldukda gördüm ki başım eşekbaşı ṣuretine girmiş inkār itdügüm içün başıma geldi. Mecālis-i ʿulemādan maḥrūm oldum ve her kim ki, meclisime gele anuñıla pes perdeden söyleşmek lāzım gelüp ve rāʼi ḥicābdan ḫiṭāb-ı lāzım geldi ammā ben bu rāz-ı nihānı senden ġayrı bir ferde ifşā itmedüm senüñ ʿilm ü dīnüñe ve ṣūḳum-ı kemālde olmaġın bī-iḫtiyār bu sırr-ı nuhufte ve ḫaber-i mektūm-ı nā-gufteyi saña açtum tażarrʿum budur ki ḥayātda olduḳça kimesneye fāş itmeyesün ammā emrim ġāyete ve ʿömrüm nihāyete irdükde bu ḥikāyeti işāʿat ü ifşā ile kılup nāsda eḥādīṯ-i şerīfde kemāl-i vaḳʿ ve miḳdār ü nihāyet ḥayyiz ü iʿtibārına iʿtiḳād-ı ʿaẓīm inşā idesüñ ki bir daḫı kimesnenüñ ḳalbine ġubār-ı iştibāh rāh [520a] bulmaya didi. Ben daḫı ricāsını ḳabūl idüp Allāh Teʿālā Ḥażret'i ile ʿahd itdüm. Baʿde ḥicābı ḳaldırdı ve perdeyi aldırdı. Gördüm cesed-i kem-ā-kān lākin seri ser-i ḫimār.

[1445] bu F: -H.

Ve yine ehl-i ṭelsīm-i[1446] ʿudvānuñ ʿuḳūbātı daḫı bu ʿidāddan maʿdūddur ammā selefden birinden rivāyet olınmış ki bir gün seferde idüm. Gördüm ki bir yire cenāze vażʿ itmişler ve ḳabrini daḫı ḳazmışlar ben daḫı vardum ki ḥafr-ı ḳabīrde anlara muʿāvenet idem. Gördüm ki bir pīr mūy-ı seri ve mūh-ı rīşi pīne gibi aġırmış bir yirinde ser mū-i siyāh yir ḳalmış bir beyāż merkebe binmiş ki revāyiḥ-i ṭayyibesi meşām-ı dil-ı muʿattar ve dimāġ-ı cān-ı mübaḫḫar olur. Ol pīr-i rūşen żamīr ol maḳāma uġrayup ol meyyit kim olduġın şordı Ümmet-i Muḥammed ʿaleyhi's-selāmdan bir kimesnedür didiler yine su´āl idüp içiñüzde hiç bu meyyitün adamlarından kimesne var midür ve ḳanḳınızdur didi bir ġulāma işāret idüp işte bu ġulām anuñ ḫidmet-kārıdur didiler, ġulāmı daʿvet idüp efendüñ hīçbir ḳavme naḳıb olmaḳ veyā aʿmāl-ı selāṭinden bir ʿamele tevelli itmek oldı mı diyü su´āl itdi. Ġulām ben orayı bilmem ammā añı bilirüm ki māl-ı ġanāyımda ḫiyānet iderdi didi. Pīr bu ḫaberi istimāʿ idicek zinhār bunun namāzını edā itmeyin didi bir Müslüman namāzını terk itmek meşġūl olmaġın ḳalḳduḳ ki namāzını ḳılayuz pīr añı görüp ḳalḳup gitdi. ʿAẓīm-i inḳibāż peydā itdi. Ol şaḫṣı defn itdük. **[520b]** Ḥikmet-i İlāhiyye bir tīr-i cevf-i ḳabīrde ḳalmış ġulām feryāt idüp ben ol tīri bir kimesneden istiʿāre itmişdüm beḥer-ḥāl ḳābri nīş idüp tīri iḫrāc idün didi. Ḳabri açdılar gördiler ki, meyiti iclās itmişler ve tīrin ḫalḳāsını buynuna ṭavḳ-ı laʿnet gibi ṭaḳmışlar ve ṣābını elüne virmişler bunı görüp tīrin ṣāḥibini daʿvet itdük ḥāl bu minvāl üzre olduġın görüp vardı gitdi didi.

Ve yine ol ḳimesnedendür ki[1447] İmām Müstaġfirī selefden rivāyet itmiş ki eyyām-ı ḥacdan bir günde baʿżı mevāżiʿi geşt ider iken gördüm ki cemʿü'l-ġafīr ve cemʿü'l-keṯīr bir maḥalle cemʿ olmışlar ben daḫı ol maḥalle vardum gördüm ki bir

[1446] telsīm F: ṭalim H.

[1447] kimesnedendür ki F: ḳasemdendür ki H.

siyāh ʿArabı arż aḫẕ itmiş aşaġı çeker çend taḫlīṣe sāʿy iderler mecāl olmaz müctemiʿ-i nās gördüm baʿḍ-ı ālāt-ı hafr ü iḫrāc iḥżār itmişler saʿy belīġ ve cidd-i bī-dirīġ itdiler. Kār-ger olmadı. Nevmīde olıcaḳ bi'l-āḫire su´āl idüp didiler ki, Allāh Teʿālā bize beyān eyleye ki bu ʿuḳūbet ü cezāya ne ʿamellerle sezā olduk ve bu ḥālete istiḥḳāḳ ne vech ile bulduñ tā biz daḫı ol ʿameli istimāʿ eyleye miṣline irtikābdan imtināʿ ideyüz dinildi. Ḥerife bir ḫaclet ʿārıż oldı ki yir delinse yere çekerdi, sükūt idüp hīç ṭanımadı tā bu girene dek batdı. Söylemeyüp taḥammül itdi tekrār ibrām ü ilḥāḥda mübālaġayı aḳṣā-ı mübālaġa iṣāl idüp beher-ḥāl bu ḥāle sebeb bu bāʿiṣ-i ġażab-ı Rabbānī olmuşdur söyleye didiler ḫasf daḫı sīnesine irişdi yine sükūt itdi. Tekrār ibrām itdiler **[521a]** āḫirü'l-emr geriye ve zārī meslekine cārī olup benüm ʿādetüm bu idi ki ḥamām-ı ḥarām ṣayd u şikār itmek ile ḫubṣ-ı ṭabʿ-i ḳabāḥat-ı meşārimi āşikār ider idüm. Ol ḥam-ı ḥarāmı ekl beni āteşe bu şekl üzre itdi didi.

Ve yine ol ḳabīldendür ki[1448] İmām Mustaġfirī raḥmetu'llāhi Teʿālā rivāyet itmiş ki bir ḳavm Ḥacc-ı şerīfe gitmişler Ḥaram-ı Muḥterem'e yetişdüklerinde bir menzile nüzūl itdiler bir āhū ol ḳavme ḳarīb maḥalle geldi. Anlardan biri ol āhūnuñ ayaġından ṭuṭdı ḳuşı ḥayvānı incitme ve ol bī-günāhı rencide vü revmīde itme didiler pendleri sūd-mend olmadı ḍıḥk ü istiḥzā idüp ayaġı elinden ḳomadı. Āhū miskīni şiddet-i havl ile ilḳā-i ġāyiṭ ü bevl idüp elinden gücle ḫalās oldı. Ḥarr-ı ḥacīrede vücūd-ı şehāmet-numūdunı deryā-yı ḫ͟aba attı bir mār-ı kirdār şikemi üzre ḥalḳa olup yatdı. Rufeḳāsı feryād idüp meded zinhār şikemüñde bir ʿaẓīm mār var zinhār ḥareket itme didiler. Hırās ü bīm ile ḳalbi dü-nīm olup ol daḫı ilḳā-i bevl ü ġāyiṭ itdi.

[1448] ol ḳabīldendür ki F: ol ḳasemdendür ki H.

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ[1449] āyet-i saʿādet-ġāyetinüñ feḥvāyı ṣıdḳ-iḥtivāsı ẓāhir oldı.

Ve yine ol ḳabīldendür ki İmām Müstaġfirī raḥmetu'llāhı Teʿālā buyurmışlar ki Ḥarem-i Muḥterem'de bir şecer sāyesinde bir cemāʿat ḳarār itmişler idi. Yanlarında nān getürmişler adamları yoḳ idi içlerinden biri tīr ü kemān elüne alup bir āhū şikār itdi. Ẕebh idüp ṣoydı ve dīke ḳodı ve ṭabḫa meşġūl oldı, ṣayd-ı Ḥarem'e taʿarrużḥarām iken stır idüp şerʿi haḳḳuñ ve perde-i Ḥarem-i Muḥterem'i **[521b]** fedk itdi. Ḥikmet-i İlāhiyye zīr-i dīkden bir āteş-i ʿaẓīm peydā olup ol cemāʿati bī-ecmaʿihi yaḳdı. Ḳuru yanuñda yaşda yanar miṣāli ẓāhir olduġına ol ḥāle vāḳıf olanlar muteʿaccib idüp baḳdı. Cāme ve metāʿlarına şirer-ı ḍarar irmedi. Ve ol dıraḫta ki sāyesinde ḳarār itmişler idi. Ḳaṭʿan żarar virmedi.

Ve yine ol ḳabīldendür ki, musūl-ı ʿuḳubat ki[1450] aṣḥāb-ı ḍalāldan ehl-i iʿtiẓāl olan arāżīden nāzil ve añunıla naḳd-ı ḥayātlarını bāẕil olmışlar idi. Muʿtezile'den bir ʿama cārī var idi. Cārī ḥāfıẓ idi. Bir gün ol kimesnenün bir şaḫs ile nizāʿı düşdi baḥṣ idüp ve eger Ḳur'ān-ı ʿAzīm maḥlūḳ degül ise Allāh Teʿālā Ḥażret'i anuñ āyet-i kerīmesüni ṣaḥīfe-i ḫātırında maḥv u izāle ve ʿaḳl-ı ḥıfẓ u baḫṭımı iḳāle ide diyü ol gice yatup irtesi Rabb-ı Müteʿāl Ḳurʿān-ı ʿAzim'üñ ʿadem-i maḥlūḳiyetine dāll olmak içün Kelām-ı Kerīm'i insā idüp ḳaṭʿān bir ḥarf kırā´atına ḳādir olmaz didi. Ol şaḫs-ı münādī gelüp Ḳur´ān'ı ḳırā´et eyle diyü teklīf etdü ki ḥayretden dili ṣalmışdı ve dehandan bir ṣadā geldi ki mażmūnundan maʿlūm olmadı. Ehl-i iʿtizāle bu ḥuṣūsdan su´i-ḥāl ve ıżṭırāb-ı bālʿārıż olup ol şaḫsı iḫfā itdiler tā ölüp gidince kimesneye çıkarmazlar idi.

[1449] "Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür (ona denk bir cezadır).", Şura, 42/40.
[1450] musūl-ı ʿuḳubat ki F: şol ʿuḳubat ki H.

Ve yine ol ḳabildendür ki İmām Müstaġfirī raḥmetu'llāhı Teʿālā[1451] rivāyet itmişler selefden biri ḥikāyet itmiş ki, peder u māderüm ʿaẕāb-ı ḳabrī idiler her çend baḫṣ ider idüm. Ḥaḳḳa tābiʿ itmege mecāl olmaz idi. Bir gice pederüm ile bir ḫānede yatmaḳ düşdi nāgāh cevf-i leylde ıżṭırāb ü cezeʿ ve **[522a]** felek ü fezaʿ ile ḫ̆ābdan uyandı. Bir mertebede feryād itdüki gūyā ser-tā-pā āteş ile yandı ve dūd-ı kebūd-ı miḥnete boyandı. Baña nidā idüp didi ki: Ey oġul tīz çerāġı yaḳ ve benüm kef-i pāyıma baḳ. Ben daḫı mūmı yaḳup ayaġuna baḳdum, gördüm ki tabanuñda āteş eṣeri peydā olmış ve ḳabarmış. Didi ki düşümde şöyle gördüm ki, meḳābire uġradum ayaġum bir maḳberanuñ içine geçdi ve yandı bu gördügüñ ābile ol āteş ile olmışdur didi. Ol nārdan ṣoñra ʿaẕāb-ı ḳabre iʿtirāf idüp bir daḫı inkār itmez oldı.

Ve yine ol ḳabīldendür ki[1452]Mütevekkil Ḫalīfenüñ ṣāfī miyānuñdan maṣnūʿ bir maṣnuʿ-ı sarāyı var idi ki eṭrāfında şükūfe vü ezhār ve her cānibde güẕār-ı enhār olmaġıla revnāḳ-ı ḳaṣr ḫuluḳından nişāne-i bī-bedel übī-bahāne idi. Her cānibden mā´cārī vü güẕarān ider idi bir gün ḫalīfe ol ḫāneye ḫavaṣṣ u nüdamāsı ile geldi. Ve yirine oturacaḳ zamānda ḫandān oldı. Baʿde sebeb-i ḍıḥkdan niçün su´āl itmezsüz didi. Ḫavāṣṣı daḫı ʿumūmān duʿā idüp ey ḫalīfe-i zamān ve vāsıṭā-i emīn ü emān dā´imā sen sürūr üzre mürūrdan ḫālī olma bāʿiṣ-i ḫande nedür beyān eyle didiler. Mütevvekil daḫı Vāsık-ı Bi'llāh ḫilāfeti zamānuñda ʿaynī ile bu maḥālle bī-ʿaynihā şimdi benüm ḥāżur olduġum vech üzre ḥāżur olmışdı. Ben bir serv yanında ṭurup meclisi temāşā ider idüm. Kendü ḫavāṣṣına eyitdi: Ben Ḳur'ān-ı ʿAẕīmü'ş-şān maḫlūḳ olmaḳ ḫuṣūṣunda çoḳ te´emmül idüp ḫalḳı ol mes´eleye daʿvet itdüm kimi cāh ü māla meyl ve zaḫārıf-ı dünyāyı ḳaṣd-ı neyl idüp **[522b]** kelāmımuzı ḳabūl ve ricāmızı ḥuṣūle mevṣūl itdi. Ve

[1451] Teʿālā F: -H.

[1452] Ol ḳabīleden ki F: ol ḳabīledendür ki H.

baʿżı daḫı envāʿ-ı icbār ü ikrāh ile ḫāh ü nā-ḫāh ḳabūl itdi. Kimi daḫı derʿ ü veraʿ ile tederruʿı ve kemāl-i tezezhüd ü teverruʿı ve ḥabl-ı tenessüke temessük ü teşerruʿı sebebinden her ne ḳadar cebr olınsa ṣabr idüp ḳabūlden imtināʿ itdi. Muḥaṣṣalü'l-kelām bu ḫuṣūṣda baña şekk ü şübhe ṭārī ve ḳalbüm bir ṭarāfa cezm ü ḥükümden ʿārī oldı. İsterim ki min baʿd bunuñıla taḳayyudi ḳavīm ve ṣaḥīfe-i ḥāṭırımdan bu ḫāṭıreyi āb-ı tevfīḳ-i İlāhī ile maḥv idüp yuyam bu fitneyi emāne ile cümle enāma iḥsān idem. Kimesneyi rencīde vü remīde itmek vādisinden gidem didi. İbn Dāvūd ki zümre-i ehl-i ḍalāluñ başı ve bu fitne-i ʿaẓīme andan nāşī idi. Meclisde ḥāżır idi. Ey Emīrü'l-müminīn zinhār bu kār-ı düşvāra ki şürūʿ itdüñ ḫ̆ām iken bıraḳma ve bir sünnet-i ḥasene itdüñ ḫilāfını tecvīz idüp derūnımuzı yaḳma ki, eslāf-ı eşrāf bu ḫuṣūṣda çoḳ cidd ü cehd ve bu sünnetün iḥyāsına ʿahd itdiler. Sen itdigün mertebeye elleri irmedi ve Ḫudā-yı Müteʿāl bu ḫuṣūṣda saña virdigi tevfīḳī anlara virmedi. Luṭf eyle bişmiş ṭaʿāma ṣovuḳ ṣu dökme ve bu emrde ihmāl ile ḳāmet-i ṣabr ü ārāmımuz bükme. Allāh Teʿālā Ḥażret'i saña bunuñ muḳābelesinde meṣūbāt-ı ḥüsnāvü cezā-i esnā vire didi ve ol ḳadar mübālaġa itdi ki taʿbīr olınmaz. Ve Vāṣık eyitdi: Gelüñ bu ḫuṣūṣda mübāhele idelüm yaʿnī her kişi ḥaḳ anladuġı meẕhebi ẕikr idüp kelāmunı yemīn ile te´yīd ve ḳasem ile te´kīd itsün umārız ki Ḥaḳ Celle vü ʿalā ḥaḳḳı izhār ide didi. İbn Dāvūd ibtidā idüp **[523a]** eger Ḳur'ān-ı ʿAẓīm maḫlūḳ degül ise Allāh Teʿālā Ḥażret'i beni cām-ı fenāyı nūş ve ālām-ı dehr-i pür-ḳahrı ferāmūş itmedin maraż-ı felce giriftār ve cān-ı ʿazīzümden bīzār eylesün didi. Biri daḫı bedenüme āhenüñ mıḫlar ṭoḳına eger Ḳur'ān-ı ʿAẓīm maḫlūḳ degül ise didi. Biri daḫı didi ki Ḥaḳ Teʿālā Ḥażret'i benüm bedenümi bir mertebe bed-būy ve kerīhü'r-rāyiḥaitsün ki ʿāmme-i ʿıbād-ıāşinā vü yād benüm dā´ireme dūr itmesün eger Ḳur'ān-ı ʿAẓīm maḫlūḳ degül ise diyüp biri daḫı Allāh Teʿālā Ḥażret'i beni eżyaḳ-

ı emkenede imāta itsün didi. Biri daḫı Allāh Teʿālā Ḥażret'i beni deryāya ġarḳ itsün diyüp cümleden ṣoñra Vāsık-ı Bi'llāh daḫı Allāh Teʿālā Ḥażret'i benüm bedenüm dünyāda āteşe iḥrāḳ ile şöhre-i āfāḳ itsün eger Ḳur'ān-i ʿAẓīm maḫlūḳ degül ise diyüp kelām bu vech ile tamām olmış idi. Mütevekkil eydür: Anuñ içün ḍıḥk iderüm ki ol cemāʿatden herkes ne vech ile duʿā itdi ise aña mübtelā oldı. İbn Dāvūd meflūcu maġlūk-ı ġıll-i ẕüll ü fesād-gerden ḥālinden ġayr-ı maġlūk olup ol biri mīḫ-i āhenüñ ile āh u enīn ve saḳar cānibine sefer itdi derd ü miḫnet ile öldü gitdi. Ol biri marаż-ı zaḫīre mübtelā olup ez-pā be-pānecāsete ġarḳ olmaġıla bir mertebede būy-ı bed peydā itdi ki, hīç ferd ol derd içün yanına varmaġa mecāl olmadı. Ve egerçi ʿıṭr-ʿamīz ve ṭīb-engīz baʿżı buḫūr ile tebḫīr itdiler ise **و لن يصلح العطار ماافسره الدهر**[1453] feḥvāsınca ḳaṭʿā müfīd olmadı.[523b] Ol birinüñ üstüne ev binā itdiler ol mekān-ı teng ü tārda vefāt itdi. Ol biri Dicle deryāsında ġārḳ oldı ḥaḳḳ ü mubṭīl miyānı farḳ oldı. Vāṣıḳ-ı fāsıḳ ise bir marаż-ı hā´ile mübtelā oldı. Eṭibbā-ı ḥuẕẕāḳ ve ḥükemā-i āfāḳ bunuñ üzerine iṭbāḳ itdiler ki şecer-i zeytūndan bir tennūriş ʿālitmek gerekdür āḫir sūzānile pür ola andan ṣoñra .... giderüp tennūruñi çine yonca ṭoldurup üç saʿāt Vāṣıḳ'ı orada oturdup andan ṣoñra ṭaşra çıḳarmaḳ gerekdür. Hevā-i bārid istinşāḳ itdükde vacʿi muzdād olsa gerekdür feryād idüp beni yine tennūre alıgidin dise gerekdür. Zinhār kelāmıyla ʿamel itmeyüp tennūre ḳomamaḳ gerekdür. Şöyle ki al gidesiz helāk olmaḳ muḳarrerdür didiler. Ḫidmet-kārları daḫı eṭibbā kelāmı üzre Vāṣıḳ'ı tennūre ḳodılar baʿde çıḳardılar hemān ki çıḳdı āvāz-ı nā-sāzı ile ʿālemi yaḳdı. Aġrıları muḥkem aġırdı ṣıġırlar gibi baġırdı ve eşekler gibi anırdı. Meded Allāh içün beni yine tennūre alıgidin diyü ibrām itdi. Ṣadīḳ-ı cāhil mes'elesi maʿlūm nisvān u ġılmāndan ḫidmet-kārları ḥāline teraḥḥum

[1453] Zamanın ortaya çıkardığını, attar ıslah edemez.

idüp tekrār tennūre ḳodılar sesi kesdi dimāġına hevā-i ḥużūr-ışūrī esdi. Tenüñde ẓāhir olan ābile ṣoldı bedeni bir siyāh barmaḳ gibi ḳaldı ṭaşra çıḳarduḳları gibi cānı çıḳdı ṣarsar-ı āḥ-ı maẓlūmān binā-ı bünyesini yıḳdı. Muḫālifān-ı dīn ve aʿdā-i meẕahib-i güẕīn ol mertebeden güẕār ider ki benān-ı beyān ile rīşte-i taḥrīre dizmek veyā berāʿat-i berāʿat ile ṣaḥīfe-i laṭīfe-i taḳrīre yazup [524a] çizmek mümkin ola. Zīrāke'ş-şemsi fi evḳāti'l-cevāhir rūşen ü ẓāhirdür. Aʿṣārdan her ʿaṣırda ve ḳurūndan her ḳarnda süneñ-i senen-i Nebeviyye'den ḫāric ve merātib-i ḫīzy ü ḫaẕelāna ʿāric olan aṣḥāb-ı kiẕb u zūr ve erbāb-ı fısḳ u fücūr envāʿ-ı beliyye-i celiyye ile mübtelā vü mümteḥin ve esīr-i ḳayd-ı belāyā vü miḥen olup muḥiḳḳ u mubṭilüñ miyānuñda tefāvut ẓāhir ve merāyā-yı ḳulūb-ı Ehl-i Sünnet bu ḫuṣūṣda ġubār-ı kederden pāk u ṭāhirdür. Belki her kes kendünüñ çirk-i ʿiṣyānıla ālūde ve āb-ı fücūr ile pālūde olduġı zamānıla eṣer-i tevfīḳ-i Ḥaḳ cebīn-i mübīn-i ḫālinde tābende ve cevāhir-i zevāhir-i ṭāʿātı luṭf-ı Ḥaḳ ile pābende olduġı zamān beyninde olan tefāvütde tereddüd itmeyüp ednāmeskene olan aña vuḳūf taḥṣīl ider ki ṭāʿāt ü ʿibādātüñ netīce-i beḥīcesi ẕevḳ u ḥużūr u ṣafā vü surūr ve meḳārim-i aḫlāḳ u meḥāsın-ı efʿāl olup meʿāṣīnüñ ṣemeresi ḳüdurāt ü ẓulmet ve zemāyim-i ḫıṣāl ve ḳabāyiḥ-i efʿāldür. Ve bunda daḫı iştibāh yoḳdur ki, ẕevḳ ü sürūr ve **وما يشبهما من الأمور**[1454] nice meṣūbāt ḳabīlünden ise ḳüdurāt u ẓulmet daḫı ʿuḳūbāt menzilesündedür. Allāh Teʿālā Ḥażret'i bizi vesā´ir müslimīni neyl-i meṣūbāta mufḍī vü mü´eddī ve mü´eẕẕī olan seyyi´ātuñ iḳtirāfından tecnīb ü tebʿīd ide. İnnehu ġayr u muvaffıḳın vemuʿīn. El-ḥamduli'llāhi subḥānehū[524b] bu kitāb-ı müstetābuñ tercümesi itmām ü ikmāl olundı.

[1454]Ve bu ikisine benzer işler.

[1455]في ليلة الخميس من شهر صفر المظفر من شهور سنة تسع وألف سوده أقل العبيد وأفقرهم إلى الحميد المجيد عبدالحليم بن محمد بن نورالله الشهير بأخي زاده كتب الله لهم الحسنى وزيادة قاضيا بعساكر المنصورة بولاية أناطولي المعمورة والحمد لله وحده والصلوة على من لا نبي بعده وعلى آله الكرام و صحبه العظام .

م

١٠٠٩

[1455](Bu kitap) 1009 yılının aylarından Ṣafer ayının perşembe gecesinde bitti. Kulların en ḥaḳīri, Ḥamīd ve Mecīd olan Allah'a en muḥtāc olan Ahīzāde olarak şöhret bulan Abdulhalīm b. Muḥammed b. Nurullāh mamūr olan Anadolu vilāyetinde bulunan Asākir el-Mansura'da kādī iken bunu kaleme aldı. Hamd sadece Allāh'a mahsūstur. Salāt ve selām kendinden sonra hiçbir peyġamberin gelmeyeceği kişiye, soylu āl ve yüce aṣḥābı üzerine olsun. 1009.